FUNDACIÓ NOGUERA

COL·LECCIÓ DIPLOMATARIS

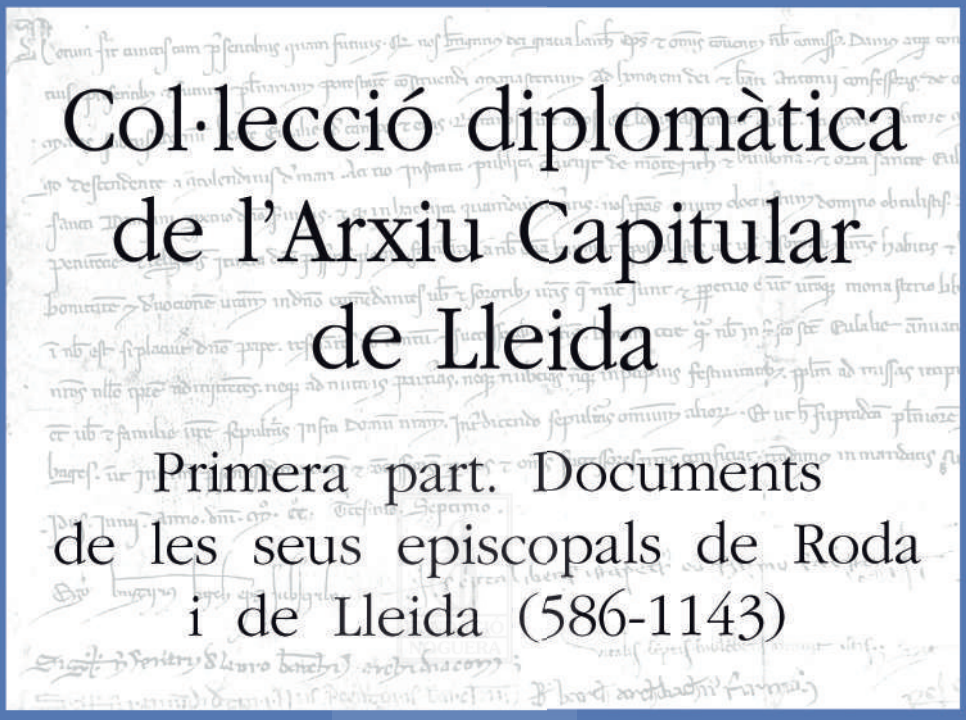

Col·lecció diplomàtica de l'Arxiu Capitular de Lleida

Primera part. Documents de les seus episcopals de Roda i de Lleida (586-1143)

VOLUM II

Estudi i edició a cura de

Jordi Bolòs

FUNDACIÓ NOGUERA

Barcelona, 2021

COL·LECCIÓ DIPLOMÀTICA DE L'ARXIU CAPITULAR DE LLEIDA

FUNDACIÓ NOGUERA

www.fundacionoguera.com

Col·lecció Diplomataris

Director tècnic: Josep Maria SANS I TRAVÉ

FUNDACIÓ NOGUERA

Diplomataris, 82

Col·lecció diplomàtica de l'Arxiu Capitular de Lleida

Primera part. Documents de les seus episcopals de Roda i de Lleida (586-1143)

Volum II

Estudi i edició a cura de

JORDI BOLÒS

BARCELONA, 2021

textos medievals catalans

www.tmcat.net

© Jordi Bolòs i Masclans, 2021
Edita: Pagès Editors, SL
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: octubre de 2021
ISBN obra completa: 978-84-1303-260-3
ISBN: 978-84-1303-313-6
DL: L 637-2021
Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

SUMARI

Mots preliminars 9
Introducció 17
Un temps i un espai 17
Els documents publicats 65
Tipologia de la documentació 80
La seu de Lleida i la seu de Roda 123
Domini de la seu de Roda 154
Distribució del domini 205
La societat 243
El paisatge històric 348
Fronteres, identitats i contactes 518
Cloenda 581
Normes de transcripció 587
Topònims 589
Signes emprats 592
Abreviatures dels arxius i biblioteques. 592
Abreviatures de llibres 593
Altres abreviatures emprades 593
Fonts impreses i manuscrites (com s'esmenten als documents) 594

FUNDACIÓ NOGUERA

Altres estudis esmentats a l'annex documental . . . 603
Bibliografia de la Ribagorça i altres obres de caràcter general (no esmentades als apartats precedents) . . . 604
Documents. 639
Índex de topònims. 1261
Índex d'antropònims 1301

FUNDACIÓ NOGUERA

FUNDACIÓ NOGUERA

DOCUMENTS

FUNDACIÓ
NOGUERA

FUNDACIÓ
NOGUERA

1

586, desembre, 13

Donació. *Recared, rei, dona a Sant Pere, Sant Pau, Sant Esteve, Sant Vicenç, Santa Eulàlia i Sant Martí d'Assan el lloc on el bisbe Bagauda havia constituït una cel·la, el qual pertanyia al fisc reial. També fa donació d'allò que tenia el bisbe Licinyà al territori de Lleida, de Barbastre, de Terrantona i al Boletano, que eren terres fiscals, amb esclaus, terres, vinyes i l'estiula de Bergot. I Bego amb allò que en depenia. Aquesta donació ha de servir per il·luminar [les esglésies] i per ajudar els pobres.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, LC_0022, *Llibre Verd*, f. 394r (f. 357r).[1]

Tot i que podria ésser una falsificació, cal assenyalar que té molts elements que ens duen a pensar que potser no ho és. Certament, amb relació a aquest monestir d'Assan d'època visigoda tenim el notable document de l'any 551 (Traggia, 1792, p. 434; Fita, 1906, p. 151; Martín Duque, 1956, doc. 1; Duran Gudiol, 1965, doc. 1, p. 17-19). S'hi esmenten les donacions del diaca Vicenç precisament *in terra Terrantonensi, in terra Barbotana, in terra Labetolosano, in terra Hilardensi, in terra Boletano* i *in terra Cesaraugustana*.[2] Mentre que en aquest document es

1. *Fem esment de la nova numeració i, entre parèntesis, de la vella (escrita al llibre en xifres romanes).*

2. *Copiem a continuació el fragment del document relacionat amb els territoris de Labitolosa i de Lleida*: "In terra Labetolosano, Calasanci porcionem meam, cum eleceto Borgisali porcionem meam, Abditinne porcionem meam, Berce porcionem meam, Mare Mortuum porcionem meam, Petra Roveida porcionem meam. In terra Hilardensi, Paternianico porcionem meam, Cerco Magno porcionem meam, ad domum Eulali porcionem meam, Semproniano porcionem meam, ad domum Retiari porcionem meam, Lacuna Rupta porcionem meam, Anduso porcionem meam, Ausevero porcionem meam ex integro, ita ut in monasterio Lobe, si ipsi iusseritis, debeat deservire."

fa esment de *mancipiis*, en el de l'any 551 es parla de *colonis vel servis*. En un document datat vers l'any 576 i que s'ha de relacionar amb el bisbe Vicenç d'Osca, per contra, també s'hi mencionen *mancipiis* (TRAGGIA, 1792, p. 436; FITA, 1906, p. 155; MARTÍN DUQUE, 1956, doc. 2; DURAN GUDIOL, 1965, doc. 2, p. 19-20).[3] Aquest bisbe Licinyà també és esmentat en uns fragments de la *Chronica Naierensis* (del darrer quart del segle XII), copiada al mateix *Llibre Verd* (f. 394r-394v [357r-57v]): "[E]ra DC^{a} XX^{a} IIII^{a} [any 586], anno III° imperii Mauricii, Leovigillo rege defuncto, filius eius Recaredus regni culmine preditus est huius regis temporibus Lucinianus Ylerdensis episcopus pontificatus infula decoratus in Barbasta et Terrantona et Bugalia, iura excercebat episcopalia."

[D]ominis sanctis ac beatissimis et in Christi honore gloriosis Petro et Paulo apostolis atque Stephano, Vincentio et Eulalie martiribus necnon et sancto Martino episcopo et confessori in monasterio Asani[4] constituto. Recaredus rex. Tunc glorie nostre credimus invenire apud Deum veniam peccatorum dum ecclesiis Dei aliquid de fisco nostro offerimus. Et ideo sanctitati vestre de nostra donamus largitate locella que condam Bagauda episcopus cellule vestre per suam concessit donacionem et fisco nostro fuerat applicitum. Similiter et quod Licinianus episcopus in territorio Ylerdensi, Barbutano, Terrantonensi et Boletano tenuisse visus est, id est prestante fisco nostro solidos novem, cum mancipiis, terris, vineis et stivola de Bergot Bego, cum omni iure suo, sicuti a memoratis episcopis noscitur fuisse possessum, pro luminaribus vel stipendiis pauperum vestre beatitudini presente auctoritatis nostre vigore gloriae vestre fusa prece concedimus atque donamus quatenus pro hac re in futuro seculo nostre serenitati merces adcrescat copiosa et beatitudo vestra temporum perpetuitate ex nostro munere possidere valeatis.

Data sub die idus decembris, anno primo regni nostri Toleto.

FUNDACIÓ NOGUERA

3. *Alhora, en aquest testament del bisbe Vicenç d'Osca, fet vers l'any 576, s'hi diu, per exemple*: "Monellum vero ingenuum esse decernimus, colonica quam tenet in locum Gestavi ei concedimus." *A un home que és declarat lliure se li concedeix una "calonja", una explotació que té a Gistau. El contrast entre la llibertat i la servitud encara era ben marcat.*

4. *Podria ésser* Asam, *però no és gaire probable*.

2

v. 930

Consagració. *Ató, bisbe dels comtats de Ribagorça, del Pallars i del Sobrarb, dedica l'església de Sant Andreu de Barravés.*

[*A*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Perdut.
*B** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 131r (p. 271).
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 366v (p. 739).
D RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 5.
E BC, ms. 426, LLOBET i MAS, *Colección Diplomática de Gerri*, ap. 1, doc. 3.
a PASQUAL, 1785, doc. 21.
b ABADAL, 1952, p. 18.
c ABADAL, 1970 (traducció de b), p. 71.

El primer bisbe de Pallars i Ribagorça fou Adolf (d'ençà de l'any 888). Tenia el suport del comte Ramon I de Pallars i Ribagorça (Ramon II si comptem el comte Ramon I de Tolosa). L'any 911, els acords presos al concili de Fontcoberta portaren a la fi d'aquest primer intent de crear un bisbat propi al sector occidental de la diòcesi d'Urgell. Tanmateix, uns anys més tard, vers l'any 924, Ató, que era fill del comte Ramon I de Pallars i Ribagorça, es feu consagrar bisbe i actuà en els territoris governats per la seva família. Entre les seves actuacions podem esmentar aquesta consagració de l'església de Sant Andreu de Barravés, que es degué esdevenir vers l'any 930. També intervingué en el monestir de Lavaix i en la fundació del cenobi del Burgal. No fou, però, fins a l'episcopat d'Odesind, fill de Ramon II i de Garsenda, que es consolidà el bisbat de Ribagorça. Odesind esdevingué bisbe i va consagrar l'església de Sant Vicenç de Roda d'Isàvena (doc. 3, any 957). Amb relació a l'extret que publiquem, vegeu el doc. 73 d'aquesta col·lecció documental, on s'edita tot el cronicó. Pel que fa a aquest esment, cal assenyalar els problemes de la datació que planteja. Hem acceptat la data proposada fins ara, de vers l'any 930, encara que no correspongui al segon any del regnat de cap rei anomenat Carles; sí que correspon, tanmateix, als anys en què fou bisbe Ató. Potser, més aviat, el document hauria de dir que era el segon any després de la mort del rei Carles el Simple (morí el 7 d'octubre de l'any 929).

"Et in his tribus comitatibus era episcopus frater eius Ato [...]. Ato episcopus <dedicavit> ecclesiam Sancti Andree in Barraves,[5] anno II Karoli regis."

FUNDACIÓ NOGUERA

5. *C:* Barrabes.

3

957, desembre, 1

Consagració i dotalia. *Ramon, comte, i la seva muller, la comtessa Garsenda (o Ersenda), feren construir a la ciutat anomenada Roda una església perquè esdevingués seu episcopal, d'acord amb la concessió feta per Eimeric, arquebisbe de Narbona. El bisbe Odesind la va dedicar a sant Vicenç. El comte i la seva muller la dotaren amb un casal situat davant de l'església, una terra situada a "Ivó" (cap a Realivó), una altra terra a "Siscar", una vinya plana a sota de Roda i també, entre d'altres coses, un calze i una creu d'argent, tres llibres i dos vestits.*

[*A*] Original perdut.

[*B*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Perdut. Segons el pare Pasqual, aquest era el vuitè document que fou transcrit en aquest cartoral de Sant Vicenç de Roda.

*C** ACL, Fons de Roda, RP_0853 (carpeta 14, núm. 1008). Pergamí en bon estat de conservació, encara que té alguns forats força grossos a la part central. Al revers: "*E, n. 27*", "*29*", "Dedicatio sive nova restauratio basilice Rotensis facta a Ragimundo comite Ripacurciense et eius uxore Eresinda comitissa, anno Domini DCCCCLVII. Hoc est kalendas decembris, anno tertio regnante Leuthario rege. Ab hac dedicatione sive restauratione enumeratur Odissindus primus episcopus Rotensis, filius qui erat dictorum comitum, et voluit quod dicta basilica deinceps vocabulum teneret Sancti Vincentii martyris et levite, que quidem basilica antea (ut fertur) Salvatori dedicata fuerat". Mides: 46,5 cm per 20 cm.

D ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 0v-1r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Dotaria Sancti Vincentii quam fecerunt comes Raimundus et Erisindis comtissa." Gairebé il·legible.

E ACL, Fons de Roda, RP_0315 (carpeta 7, núm. 439). Còpia amb interpolacions. Pergamí en bon estat. Escriptura gòtica. Comença amb: "Hoc est translatum fideliter factum." Al revers: "Carta donatione ceterum bonorum [...]. Carta edificationis et consecrationis ecclesie [...]." Mides: 21 cm d'ample per 27 cm d'alt.

F BN, París, Col·lecció Baluze, vol. 107, f. 498.

G BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 134r (p. 277). Ex D. Esment.

H BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 132v (p. 274). Ex B. Esment.

I RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 181-182.

J RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 11.

K BC, ms. 426, LLOBET i MAS, *Coleción Diplomática de Gerri*, doc. 23.

L BC, ms. 424, LLOBET i MAS, *Índice de escrituras*, doc. 57. Extret.

M ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 109, f. 11r. Regest.

a MARCA, 1688, ap. 95, cols. 875-876. Ex D.

b PASQUAL, 1785, ap. 6, p. 55-56. Ex D.

c HUESCA, 1807, vol. 9, ap. 2, p. 423-424.

d LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 3, p. 229-230.
e VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 44, p. 293.
f PLEYÁN, s. d., p. 540.
g PACH, 1899, ap. 3, p. 264-265.
h SERRANO SANZ, 1912, p. 467-468.
i YELA, 1932, p. 81-83.
j ABADAL, 1955, doc. 168, p. 371-372. Data: 956, desembre, 1.
k IGLESIAS, 1991, p. 125-126.
l ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 75, p. 181-183. Data: 957, desembre. 1.
m *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 388. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Sant Vicenç de Roda".
n BOIX, 2005, doc. 158, p. 134-136. Amb la traducció al català. Data: 957, desembre, 1, dimarts.
o GRAU, 2010, doc. 1, p. 299-300. Data: 957, desembre. 1.

Pel que fa a la datació, coincidim amb la data proposada per Ordeig, Boix i Grau. D'altra banda, tal com crida l'atenció Ordeig, trobem la fórmula usada en aquesta dotalia també en les actes de consagració i dotació de les esglésies de Fontova (doc. 5, any 957-960), del monestir d'Alaó (doc. 9, any 976) o bé en la de l'església d'Eroles (doc. 17, any 999) i, així mateix, en algunes altres dotalies fetes el segle XI. Cartografia: fig. 14.

In nomine Dei omnipotentis patris et in nomine Ihesu Christi filii eius et Spiritus Sancti. Ego Ragimundus, Dei gratia comes, simulque et coniux mea Aeresindis,[6] opitulantem clementiam comitissa. Expuncxit nobis Deus et trina maiestas ut hedificaremus domum in honorem Domini nostri Ihesu Christi et salvatoris in civitate que vocitatur Rota, ut sit sedis episcopalis, secundum metropolitane sedis Narbonensis ab Emerico archiepiscopo et patri nostro insertum atque concessum est. Et ideo anno DCCCCLVII° veniente beato episcopo, intercedentes nos medipsos superius nominatos, ad locum venerabilem consecrandum cuius basilica ab Hodesindo presule vocabulum sumpsit Sancti Vincenti martiris atque levite, ad cuius dedicationem christiani et devotissimi populi religione katholica concurrentes, ob devotione sua vel parentum decessorum facinus absolvendum vel pro remedium animarum suarum et incolomitate futura compuncti, de rebus suis donaria, adstante clero cum devotissimum populum, predicti Sancti Vincenti, martiris et levite, et ad servientes illius qui ibidem serviunt sub iussione episcoporum, quorum nomina inserta tene[nt]ur.

Ego Ragimundus, simulque et uxor mea Aeresindis,[7] pro dotalis titulo, donamus ad ipsa ecclesia iam dicta uno casale ante ipsam

6. *Des del començament fins a* Aeresindis, *les lletres són majúscules*.
7. *E:* Eresendis.

domum Sancti Vincenti et una terra ad Ebuni,[8] capiente semente \ ex/ VI modiata[s, et ali]a terra in loco ubi dicitur ad ipsum Siscare, in litus Ysavana, usque ad Penna,[9] et ipsa vinea plana subtus civitate Rota, que mihi Ragimundo[10] advenit ex parentum meorum. Donamus et in ornamentis ecclesie I° calicem de arge[nto et unam cr]ucem[11] de argento et uno signo de metallo et III[es] libros, missale, lectionario atque antiphonario, et II[os] vestimentos.[12] Haec omnia donamus ut ad diem iudicii ac tremende maiestatis merces nobis exinde crescat quia [qui bene m]inistrat gradum bonum sibi adquirit. Et est manifestum. Ut ab odierno die et tempore iam dicta ecclesia et servientes illius habeant, teneant atque possideant, iureque perpetuo vindicent ac d[efendant, et] indissolubile [fun]iculum hereditatis possideant, cum stipulatione subnixa.[13] Si quis sane quod fieri minime credimus esse venturum, quod si nos supranominati aut aliquis de heredibus nostris [aut quolibet homo sub]posita persona de supradicta donaria iam dictum locum vener[abilem] temptaverit, in primis iram Dei et sancti Vincenti martir et levita incurrat et super hoc quod repetit in quadruplo restituat, [et ista donatio fi]rma permaneat in omni robore et firmitate.

Facta carta donatio[nis] in die kalendas decembrias,[14] anno III° regnante Leutario rege.

Sig+num Ragimundi,[15] comitis. Sig+num Eresindi[s,[16] comitissa], qui han[c] donariam[17] [f]ecerunt et testes rogaverunt ut eam firmarent.[18] Sig+num Bernardi.[19] Sig+num Galindoni, testes.[20] Chintus, abase,[21] *(signe) (signe)*. Sig+num Baroni,[22] cler[ici. Sig]+ [num Ap]oni.[23] Sig+num Dachoni.[24]

8. *E:* Ivum. *Segurament era el lloc d'Ivó o de Realivó.*
9. *E:* Pennam.
10. *Antropònim en majúscules.*
11. *E:* cruce.
12. *E:* duo vestimenta.
13. *Lectura dubtosa.*
14. Decembris. *Abreujat en* dcmras, *amb una titlla*.
15. *En majúscules.*
16. *E:* Eresendis.
17. *E:* dotariam.
18. *Des d'*Eresindis *en majúscules*.
19. *Antropònim en majúscules.*
20. *Antropònim en majúscules. Manca en E.*
21. *Antropònim en majúscules. E:* Gachintus abbas.
22. *Antropònim en majúscules.*
23. *Antropònim en majúscules.*
24. *Antropònim en majúscules.*

FUNDACIÓ NOGUERA

Dedicatio baselize[25] Sancti Vincenti martiris, die kalendas decembrias.[26]

Oriolus, presbiter, hanc donationem scripsit et *(signe)* sub die et anno quod supra.[27]

4

960, novembre, 13

Consagració i dotalia. *Odesind, bisbe, juntament amb els preveres Asner, Biator i Langobard romperen terres i reconstruïren una església que havia estat destruïda pels sarraïns. El bisbe va consagrar aquesta església, dedicada a santa Maria, sant Miquel i sant Vicenç situada al lloc de Valle Axenis (actualment la plana de Campo, Bardaixí), al costat de l'Éssera, riu anomenat antigament "Calonja". Diversos preveres i alguns parroquians feren donacions de llibres i de terres.*

[*A*] Original perdut. Es conservava a l'arxiu de Roda.
B RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 165 r. Extret.
C RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 19v. Extret.
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 366v (p. 739). Ex A. Extret escrit en català i en llatí.
a PASQUAL, 1785, p. 81.
b VILLANUEVA, 1851, vol. 15, p. 182.
c ABADAL, 1955, doc. 178, p. 377-376. Data 959.
*d** ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 77, p. 185.187. Data: 960.
e BOIX, 2005, doc. 171, p. 142-144. Amb traducció al català. Data: 960.
f GRAU, 2010, doc. 2, p. 300. Data: 959. Regest.

Tal com assenyala Ordeig, "el 13 de novembre de l'any 960 de l'Encarnació correspon al 959 segons l'estil pisà i al 960 segons l'estil florentí, anys que, l'un i altre, poden correspondre a l'any sisè del regnat de Lotari per existir diferents cronologies". Seguim la datació que proposa en el seu llibre (d). D'altra banda, la fórmula d'aquesta dotalia coincideix amb la que es va emprar en la dotalia de la catedral de Roda (any 957). També era molt semblant a la que trobem a les consagracions de les esglésies de Fontova (anys 957-c. 960, doc. 5), d'Alaó (any 977, doc. 9) o bé de l'església d'Eroles (any 999, doc. 17).

In nomine Domini Ihesu Christi et individue sancte Trinitatis. Ego Odisindus episcopus indignus, simulque famuli nostri Asnarius presbiter et Biator presbiter et Langubardus presbiter. Expun-

25. *E:* baselice.
26. *En E, línia escrita al final del document.*
27. *Des de* dedicatio *en majúscules.*

sit nos trina et divina maiestas ut de stirpe abstraheremus et hedificaremus domum in honore sancte atque alme Marie et sancti Michaelis archangeli et sancti Vincentii, in loco qui nominatur Valle Axenis, super rivum quod antiquitus Calonicha,[28] nunc vero Esera vocatur, quod ad gentem sarracenorum fuit destructa. Nos vero per misericordiam altitonantis, intercedente clero et devotissimo populo, construimus, edificamus hanc domum.

Et ego Odisindus episcopus dedico secundum metropolitanam sedem Narbonensis, sicut ab Emerico archiepiscopo et patroni nostro insertum atque concessum est. Et ideo anno D CCCC LX, veniente memedipso episcopo, intercedente famulos nostros iam supradictos ad locum venerabilem consecrandum, cuius baselica vocabulum sumsit Sancte Marie virginis atque Sancti Michaelis item et Sancti Vincentii martiris et levite. Ad cuius dedicationem christiani et devotissimi populi religione catolica concurrentes ob devocionem suam vel [parentum a]ntecessorum[29] facinus absolvendum vel per remedium animarum suarum et incolumitate [futura] conpunti, de rebus suis donaria, adstante clero cum devotissimum populum predicte alme Sancte Marie virginis et Sancti Michaelis et Sancti Vincentii et ad servientes illius qui ibidem serviunt ad ipsum locum venerabilem sub iussione episcoporum, eorum nomina inserta tenent [...].[30]

Facta carta donationis idus novembris, anno VI° regnante Lotario rege.[31]

28. *En documents posteriors es fa esment, per exemple, del lloc de* Colonica Baasa. VIRUETE, 2013, doc. 60, p. 388.

29. *Podria ésser* parentum decessorum, *tal com trobem en el doc. 5*.

30. *Línies que no foren transcrites, en què constaven les donacions. Tal com trobem esmentat en d, en una nota:* "Siguen las donaciones: Asnar presbitero por dote 2 tierras. Biaton presbitero 1ª tierra y lo mismo Langubardo y un antifonario y libro officiorum. Biator presbitero da un misal, hymnario y antifonario. Dulquito presbitero un sermonario. Asnar presbitero un salterio. Bradila por las almas de sus padres un campo y otras haciendas. Elderico y Langubardo y marmesores de Enengon [Ennego?] presbitero dan una viña. Oderico por las almas de sus padres y muger un campo. Guillen presbitero una viña. Teodila da una suerte de tierra. Gumila da un medio campo. Guindiberga por si y alma de su marido una tierra."

31. *En D, al final:* "Tres presbiteros, ço és Asnario, Biator y Langubardus, edificaren y de stirpe abstraxerunt predictam domum. En l'arxiu de Roda."

5

[957-c. 960], gener, 1

Consagració i dotalia. *El comte Ramon i la seva muller Garsenda i els homes i les dones que vivien al castell de Fontova edificaren l'església de Santa Cecília, situada al comtat de Ribagorça, al castell de Fontova. Odesind, bisbe de Ribagorça, consagra aquesta església en honor de santa Cecília. Fou dotada pels comtes i per llurs fills amb ornaments, amb llibres litúrgics i amb terres.*

[*A*] Original perdut.
[*B*] Còpia perduda.
C BUZ, ms. 242, CARBONELL, *Anales del condado de Ribagorza*, f. 11-12. Còpia del segle XVI, incompleta.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 333. Data: 1016, gener, 1.
b ABADAL, 1955, doc. 179, p. 378-379. Data: 960.
c UBIETO, 1989, doc. 40, p. 61-62. El considera un fals.
*d** ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 78, p. 187-188. Data: [957-vers 960], gener, 1.
e BOIX, 2005, doc. 172, p. 144-145. Amb traducció al català. Data: [961, gener, 1 / 1016].
f GRAU, 2010, doc. 3, p. 300. Regest. Data: [circa 960], gener, 1.

Tal com assenyala Ordeig, com que Odesind fou bisbe de Roda d'ençà de l'any 956, s'ha de situar entre l'any 957 i la data de la mort del comte Ramon III, que s'esdevingué el 960. També crida l'atenció (p. 187) sobre el fet que la fórmula usada en aquesta dotalia és la mateixa que la que s'emprà en les dotalies del monestir d'Alaó (any 977) i de l'església d'Eroles (any 999). Així mateix, subratlla que l'any 1016 de l'encarnació no pot correspondre a cap any del regnat del rei Lotari (954/955-986), ans hem de pensar més aviat que calgui relacionar-lo amb l'era hispànica (encara que aleshores seria el 978). Boix també crida l'atenció sobre el fet que el formulari concorda en gran part amb el de les actes de Roda (957) i de Campo (960), i que, per tant, pertany a una primera època anterior al canvi de mil·lenni i proposa el dia 1 de gener de l'any 961.

Almitas Dei Patris clemencia, qui est unus in trinitate et trinus in unitate, et in nomine Ihesu Christi filii eius et Spiritus Sancti. Ego Raymundus, comes, et Gassindis, comitissa, et omnium bonorum hominum, tam masculi quam femine, qui sunt habitantes in castro Fontove et in terminis suis, [expuncxit] nos Deus et trina magestas ut edificaremus domum Sancte Cecilie in honorem domini nostri Ihesu Christi, qui est in comitatum Ripacorcensem, in castro Fontova.

Et ideo incarnacionis dominice annorum XVI post millessimum,[32] sub die kalendis ianuarii, luna XXX,[33] regnantem Leotarium

32. orum XVI post millessimum, *segons d interpolat*.
33. luna XXX, *segons d interpolat*.

regem, veniens reverendissimus Hodisendus, episcopus ex comitatum Ripacorcensem, per preces de domno Raymundo comite et Gassindis comitisse, ad locum venerabilem et ad consacrandam ecclesiam in honore sancte Cecilie virginis et alia agmina sanctorum, [quem] prefactus qui scriptus est, pro amore Dei et remissione peccatorum suorum per desideria in celestiam patriam.

Ad cuius dedicationem christiani et devotissimi populi religionem catholicam concurrentes, devocionis sue vel parentum decessorum facinus absolvendum, vel pro remedium animarum suarum et nostrarum et incolumitate futuram adispiscendam, et zabulo teterrimum effugiendum, et statum sancte Dei Ecclesie erigendum, ut remunerationem et ethereum a Deo Patre ad ultimum consequi valeant et cum sanctis omnibus in celesti regione refulgeant. Cum adstante [clero] ac devotissimo populo, perdictum Sancte Cecilie virginis et ad servientes illum qui ibidem serviunt sub iussione episcoporum, quorum nomina inserta tenent.

Ego Raymundus comes et Garsindis comitissa et filiis nostris qui mittimus in ornamentis ecclesie in domum Sancte Cecilie una cruce et I° candelabro et III vestimentos et I° calice et I° missale et I lecçonario. Et I^a^ vinea subtus Herdao; de oriente via, de occidente torrente. Et I° villare in illa Selva; de oriente Gulferus, de occidente Fertungo. Et I^a^ terra in illo villare comitale de Coma Bona [...].[34]

6

971, novembre, 5. Pedrui

Consagració i dotalia. *[Odesind, bisbe de Ribagorça,] consagra l'església de Santa Maria situada a Pedrui. Resta sota la jurisdicció del monestir de Santa Maria d'Alaó. S'esmenten diverses donacions de terres.*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 107r. Còpia del segle XIII.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 356.
b ABADAL, 1955, doc. 218, p. 400-401. Data: 972, novembre, 5.
*c** ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 88, p. 199-200. Data: 971, novembre, 5.
d *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 384. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Santa Maria de Pedrui." Data: 972, novembre, 5.
d BOIX, 2005, 205, p. 159-160. Data: 972, novembre, 5 (Pedrui).

34. *Document incomplet. Hi manquen segurament moltes de les donacions de terres o de vinyes fetes pels feligresos del lloc.*

Com assenyala Ordeig, el text que manca del protocol de la dotalia de Pedrui havia d'ésser molt semblant al de la dotalia de Sant Esteve del Mall. Hom considera que tot el primer paràgraf —tal com ha arribat aquest document fins a l'actualitat— es degué interpolar. Potser correspon a un conjunt de donacions fetes pels feligresos al llarg del segle XI, afegides d'una manera semblant al que trobem en altres dotalies d'aquest bisbat. Pel que fa a la datació, seguim Ordeig (c).

[...] Marie I terra in loco ubi dicitur Inter Amos Poios; de oriente Banzo. Alia [terra ...]; per caput Guilelmus Barbinzus. Ego Ecco et uxor mea Brexunio mittimus in domo Sancte Marie I terra in ipsa serra Sancti Martini, subtus ipsum poium de Asner Atons; per caput Baron Duran. Ego Altemirus Cudilatus mitto I terra in domum Sancte Marie, ad ipsum villare de Garuzone [...] ipsa hereditate; de occidente strata publica. Ego Mir [...] mitto I terra in domum Sancte Marie; per fundus [...], de oriente terra de Ramon Mir. Ego Baron [...] mito I terra in domum Sancte Marie, in loco ubi dicitur ad serra Sancti Martini; per caput Mir Barbinzus, de occidente stirpe.[35]

Hec omnia donamus ut in diem iudicii hac tremende maiestatis merces nobis exinde crescat. Ut si quis aliquis advenerit ad disrumpendum in quadruplum restituat et a liminibus Ecclesie extraneus efficiat et cum Iuda Schariotis porcionem accipiat et sub iussione monasterio Alaone semper subiaceat, si quis sane quod fieri minime credat ęssę venturum.

Facta carta dotis vel donacionis nonas novembrii, anno XVIII regnante Leuctorio rege.

Signum + Aimerici presbiteri atque archidiaconi. Signum + Altemiri presbiteri atque archidiaconi. Signum + Galitoni, filio Adilani. Signum + Gilmondo, filio Falconi.

Enneco presbiter, filio Manconis, rogitus scripsit die et anno que supra. Nonas novembri dedicacio ęcclesię alme Marie Virginis, in territorio quę dicitur Petroi, luna III[a].

7

972, setembre, 19

Dotalia. *El comte Unifred i la seva muller [Sança], anomenada Toda, feren edificar una església dedicada a sant Esteve, al comtat de Ribagorça, prop del riu Isàvena, al castell de Sant Esteve [del Mall]. El bisbe Odesind la consagra. El comte la dota amb llibres, ves-*

35. *Paràgraf interpolat segons c.*

tits i objectes litúrgics, i amb un alou que havia pertangut a Ezó, traïdor, i amb altres possessions, com un camp, uns molins i una "illa". Diverses persones fan, així mateix, donacions.

[*A*] Original perdut.

[*B*] Còpia del segle XI, conservada a Roda d'Isàvena. Perduda.

*C** ACL, Fons de Roda, RP_0020 (carpeta 11, núm. 764). Amb alguna taca. Mides: 31,5 cm per 44,5 cm. Escriptura gòtica Al revers: "D, n. 31, 1471", "Carta fundacionis [...] Sancti Stefani de Malleo et eius dotacio", "Sancti Stefani de Mayl".

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 129r-129v (p. 267-268). Ex C.

E BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 376r (p. 740). Ex C. Resum en català.

F RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 203v-204. Ex B.

G RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 199-200. Ex C.

H RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, doc. 2. Ex B.

I RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 20v-21v. Ex C.

J ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 79, f. 10r. Regest.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 62, p. 353-355. Ex C.

b SERRANO SANZ, 1912, p. 358-359. Ex a.

c ABADAL, 1955, doc. 217, p. 399-400. Ex G. Data: 972, setembre, 19.

d UBIETO, 1989, doc. 44, p. 66-67.

e ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 89, p. 200-211. Versió B. Data: 972, setembre, 19. Publica les versions A i B. La versió A correspon al doc. 8 d'aquesta col·lecció diplomàtica.

f BOIX, 2005, doc. 201, p. 156-158. Amb la traducció al català. Data: 971, setembre, 19, dimarts.

g GRAU, 2010, doc. 4, p. 300-302. Data: 971 o 973, setembre, 19.

Acceptem la datació d'Ordeig, el qual assenyala que el 19 de setembre de l'any dinovè del regnat de Lotari pot correspondre a l'any 972 o al 973 del nostre calendari, en funció de la cronologia del regnat que hom adopti. El document C que hem transcrit (versió B d'Ordeig) inclou diverses interpolacions, que podem relacionar en molts casos amb donacions fetes posteriorment a l'any 972, potser escrites tot aprofitant espais en blanc del pergamí original. Aquestes interpolacions eren molt usuals en la majoria de les dotalies ribagorçanes fetes cap a l'any 1000. Cartografia: fig. 18.

In nomine Dei Patris omnipotentis et individue Trinitatis. Ego Unifredo, misericordia altitonanti, qui sum comitis, et coniux mea nomine Tota,[36] expuncxit me Deus et [trina] maiestas ut hedificem ecclesiam in onore Domini nostri Ihesu Christi et ad nomina

36. *De fet, sembla que hi hagué, en aquesta còpia del segle XI, la substitució del nom de la comtesa Sança (que fou l'esposa d'Unifred II de Ribagorça) pel de Toda. Vegeu Abadal (c) i Ordeig (e).*

Beati Stephani, prothomartiris atque levite, et est in comitatum Ripacurciense, prope ipsum abne que vocitantur[37] nomine Ysavena, et sic hedificavi iam dicta ecclesia que superius est nominata pro anima mea et pro animabus parentum meorum atque omnium fidelium defunctorum.

In anno incarnationis Domini nostri Ihesu Christi DCCCCº LXXº Iº, venientem super nos beato Audesindoque presule et sic hedificavi illa ecclesia Sancti Stephani, quem in ipsum kastrum Beati Stephani hedificavi eam incolomitate futura, adstante clero cum devotissimo populo.

Ego Unifredus comes, qui sum memoria plenus, mito in ipsa ecclesia uno missale et uno leccionario et ant[iphona]rio et psalterio et alio missale et uno vestimento et unum calicem et unam crucem. Sic autem ibi mito totum ipsum alodem qui fuit de Ezone traditore, chasas, chasalibus, terris, vineis, ortis, cannamaribus et omnia que habuit ab integrum. Et mito unum campum in Frexaneto, semen capie<n>te VII[em] modios; afrontat ex parte oriente sera que vocitatur nomine Marfai et sarat que vocitatur nomine Moxa, per fundus pena et una spelunca, ex parte meridie torent que exit denant[38] Emeterie Zelodoni, ex parte ahilone torent que exit de sarat de la Moxa. Adhuc autem mito unos molendinos quos habeo in Ysavena predicte ecclesie cum sua supraposita[39] et cum omnibus pertinentiis suis et media insula cum suo exeo et regressio ab integro.

Et ego Arguila mito una terra in illa Strata; de oriente Barone, de occidente[40] Daniel. Et mito similiter uno kannamare quod habeo in Ysavena, ab integro, et una ciresa in illa Tormosa, in prefate ecclesie. Et ego Oriolus et Sunnarius damus domino Deo et Sancto Stephano uno kanamare in Isavana; de oriente aquale[41] Sancti Stephani, de occidente flumen. Et quantum ibi visuri sumus habere totum ab integrum damus et concedimus ibi in prefate ecclesie. Et ego Bradila et Altemiro, filio Iaccinta, similiter damus et concedimus eiusdem ecclesie et clericis ibi Deo servientibus medio molendino quod habemus in Isavena, in loco ubi dicitur ad Molendinos de illa Dompna, ut teneat et possideat ad propria hereditatem.

37. *e:* vocitatur.
38. Denant *o* devant. *e:* devant.
39. *e:* superposita.
40. *e:* occidente.
41. *e:* aguale.

Hec omnia suprascripta ego Unifredo, comes, et coniux mea Tota et alii superius nominati damus, concedimus, corroboramus, laudamus et afirmamus domino Deo et Sancto Stephano, ut ad diem iudicii ac tremende maiestis merces vobis exinde crescat. Et si quis aliquis homo venerit ad disrumpendum in quadruplum restituat et a liminibus matris Ecclesie extraneus efficiat et cum Iuda Scariothis porcionem accipiat et ira Dei omnipotentis super eum incurrat, si quis sane quod fierit minime credo esse venturum.

Facta cartula dotis et donacionis XIII° kalendas octobris, anno XVIIII° regnante Leuitario rege.

Sig+num Unifredo comite, sig+num Tota, coniux eius, qui hanc carta<m> donaria scribere iusserunt et testes istius donationis firmare rogaverunt. Sig+num Gelemundo. Sig+num Galitoni. Sig+num Galindoni, presbiteri, filio Macangoni. S+ignum Odegero iudice. S+ignum Aimerici presbiteri. S+ignum Altemiro presbiteri. S+ignum Brandila et Altemiro, fil<i>o Iaccinta.

XIII° kalendas octobris dedicatio Beati Stephani, prothomartiris atque levite, luna IIII[a].

In Dei nomine, Iohannes,[42] episcopus Cesaragustane sedis vel c[eterorum sediu]m omnes donationes que superius sunt prenotatas in ecclesia Sancti Stephani [cuncta] provisionem[43] meam omni tempore firmis permaneat.

Facta hec f[irmatio] XI kalendas februarias, era MXVII[a].

E[nn]ego presbiter [ro]gatus sc[ripsit] sub die et anno quod supra et hoc signum (*signe*) fecit.

8

[972, setembre, 19]

Consagració i dotalia. *El comte Unifred i la seva muller [Sança,] anomenada Toda, feren edificar una església dedicada a sant Esteve i sant Silvestre [a Sant Esteve del Mall], al comtat de Ribagorça, prop del riu Isàvena. El bisbe Odesind la consagra. El comte la dota amb llibres, vestits i objectes litúrgics, i amb un alou que havia pertangut a Ezó, traïdor, i amb altres possessions, com un*

42. *Aquest bisbe mossàrab Joan de Saragossa s'ha de relacionar amb la confirmació del document que es feu el 22 de gener de l'any 1009. Vegeu:* ORDEIG, 1994, p. 201. *Cal pensar que, durant uns anys, Roda i Sant Esteve del Mall restaren sota el poder andalusí.*

43. *D:* per iussionem.

camp, un molí i una "illa". Nombroses persones fan així mateix donacions.

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0236 (carpeta 4, núm. 286). Pergamí en força bon estat, encara que té alguns plecs, algunes taques i algunes zones més descolorides. Hi ha dues caplletres dibuixades i nombroses lletres de color vermell. Mides: 28 cm per 69,5 cm. Al revers: "A, n. 31", "Instrumenta Sancti Stephani de Malleo. 19", "Donaciones en Sn. Esteban".

a RUBIO, 1955, doc. 23. Ex B.

b RUBIO, 1979, 3-III, p. 16-20. Ex B.

c ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 89, p. 200-211. Versió A. Data: [972, setembre, 19]. Publica les versions A (ex B) i B. La versió B correspon al doc. 7 d'aquesta col·lecció diplomàtica.

d BOIX, 2005, doc. 348, p. 237-243. Amb una traducció al català. Data: [v. 1016] i doc. 458, p. 293-294. Data: [v. 1035].

e GRAU, 2010, doc. 6, p. 302-305. Data: [970-981].

Alguns fragments del text, com mostra Ordeig en la seva edició, coincideixen en aquest document i en el precedent. Ordeig data tots dos textos el mateix dia. Amb tot, també diu "R. d'Abadal creia probable que el text fos el resultat d'un refarciment fet sobre l'original autèntic per un escrivà que degué elaborar-ho a les acaballes del segle XI, en ocasió d'uns plets sobre la propietat del Mall que reclamava el monestir d'Alaó. La data del refarciment, però, d'acord amb l'única còpia que tenim de la versió A [aquest doc. 8 del diplomatari], desconeguda per l'autor esmentat, s'ha d'avançar a principi del segle XI" (p. 201). Segons Boix (p. 237), després de la conquesta definitiva d'aquest indret vers l'any 1013, es degué esdevenir aquesta dotació; també assenyala algunes coincidències dels preveres esmentats amb membres de la comunitat d'Ovarra i de la catedral d'Urgell. A més, creu que des de *Sub Christi* fins al final es va afegir més tard, cap a l'any 1035 (p. 293). Cartografia: fig. 18.

In[44] nomine Dei Patris omnipotentis et individue Trinitatis. Ego Hunifredus, Dei gratia chomis, et coniux mea nomine Tota \ expuncsit michi Deus et trina maiestas ut edificharemus ecle[siam] in honore Domini nostri Ihesu Christi chui[45] vochabulum ecclesie nominatum Sancti Stefani/[46] et Sancti Silvestri et aliorum reliquie qui ibidem continentur. Et est in chomitatum Ripacoricense, prope ipsum fluvium aque qui vocitur Isavana, et edifichavi eam propter remedium anime mee et de parentibus meis vivis vel defunctis. Pontificem quedam nomine Hodisindus et ego Hunifredus mitto in ipsa ecclesia libros vel vestimentos et omni hornatu[47] ecclesia qui ibidem pertinent ad serviendo Deo viventi. Et mitto ibidem ipsum

44. *Amb una caplletra* I, *gran i dibuixada*.
45. *Sic*.
46. *Escrit al capdamunt del document, més amunt de la primera línia.*
47. *Sembla que hi hagi una titlla.*

alode qui fuit de Econe traditore, huno champo in Frexaneto, semente chapiente[48] VII modios, et huno molino in Isavana, cum suo exio et regressio, et uno cha[n]namare et media insula, in locho ubi dicitur ad illa Channonicha. Et ego Sidila[49] mitto in domo Sancti Stephani una terra ad illo Sp[in]ero; de horiente de ipsa ereditate. Ego Fedacho mitto ibi una sorte de terra de mea conparacione ad illo Spinero; de horiente et d[e occide]nte de ipsa ereditate. Ego Macharone et Geneontes[50] mittimus una vinea ad illa Schega; de horiente Radolfus,[51] de occidente de [i]lla [er]edit[ate]. Ego Garcia et Geneontes mittimus una terra ad illas Vineas Planas; de horiente Barone, de occidente strata pulvicha. [Ego Ga]lindo mitto una vinea ad illos Pocos; de horiente sacxa, de occidente stirpe. Ego Atus mitto una vinea in Horriolos et duas terras ad illo Spinero. Ego Altemirus presbiter et Miro presbiter mittimus una vinea ad Licidonicha;[52] de horiente Sanci, de occidente torrente. Et una terra ad Sancti Martini. Ego Gallenius et Galindo mittimus una chasa, pro anima Felicitas, ad illo Grado, cum suo exio et regressio; de oriente strata, de occidente[53] Ioannes. Ego Mennosa mitto una terra ad illas Vineas Planas; de horiente Gelemondus, de occidente de ipsa ereditate. Ego Bradila mitto medio molino in Isavana de illa Domna \et teneat[54] illum filii sui in vita sua et postea in Sancti Stefa[ni] remaneat/. Ego Bonofilio mitto huna terra; de horiente Asnerus, de hoccidente terra chomitale. Et una vinea ad illos Pocos; de horiente et de hoccidente sacxa. Ego Altemirus mitto duas terras. Ipsa huna in illa Strata; de horiente Bonushomo, de occidente semita. Et alia terra in Aie; de horiente Giterus, de hoccidente saxa. Ego Argila mitto una terra in illa Strata; de horiente Barone, de hoccidente Daniel. Et huno channamare in Isavana [et] una ciresa in illa Tormosa.[55] Ego Horiolus[56] mitto una

48. *A continuació sembla que deia* huno modio, *ratllat*.
49. *c i d:* Sidda.
50. *e:* Zeneontes.
51. *e:* Radolnis.
52. *Potser és el mateix lloc de "la Canònica", esmentat més amunt (i que trobem també mencionat en documents posteriors).*
53. *Darrere:* stra<ta>, *ratllat*.
54. *c:* retenere.
55. *Tal com assenyala Ordeig, trobem aquesta darrera donació també en el document 7 (segons ell, versió B d'aquesta dotalia): "*Et ego Arguila mito una terra in illa Strata; de oriente Barone, de occidente Daniel. Et mito similiter uno kannamare quod habeo in Ysavena ab integro. Et una ciresa in illa Tormosa, in prefate ecclesie."
56. *c:* Horioulus.

vinea in illa Valle; de oriente[57] et de occidente[58] sacxa. Ego Centollus mitto una terra in Fe[sc]h[u]e;[59] de oriente terra chomitale, de occidente rio. Et alia terra ad Fonte[60] Chomitale; de oriente Galindo, de occidente Gelemondus. Et IIII terras ad illo Furno. Ad illa Concisa II terras. Et huna chasa in illo Chollo, cum suo exio et regressio. Et unum hortum in illo Chollo. Et si exiit filius meus de captivitate, tercia p[a]rte teneat de isto alode.[61] Ego Ansila,[62] presbiter, mitto una terra in Bene Vivere; de oriente sponda, de occidente Eco. Et una vinea in poi[o] Saturnini; de horiente Oriolus, de occidente Argila. Ego Durandus mitto una terra ad illo rio; de oriente Bradila, de occidente Ennecho. Ego Galindo [m]itto una sorte de vinea ad illo Plano. Ego Galindo mitto una terra in Erolas;[63] de oriente Barone presbiter, de occidente pennia.[64] Ego Barone presbiter mitto una terra subtus ipsa ecclesia, qui fuit de Gelemondo. Ego Odesendus presbiter mitto una terra in illa Devesa; de hor[iente str]ata. Ego Centollus mitto medium horreum et una chasa in illo Poio; de oriente Asnere Atones, de occidente Oriolus. Ego Bradila mitt[o u]na terra in illo chollo de Sonali; de horiente strata, de occidente filii Atone. Et alia terra subtus illa villa de Sonali; de oriente de ipsa ereditate, de occidente [sp]onda. Et una vinea in illa valle de Rota. Ego Barone presbiter mitto alode meum ab integrum in Sancti Stephani. <Mitto> una terra in Vine[as] Planas; de oriente et de occidente de ipsa ereditate. Et II vineas, ipsa huna in illa Torre; de oriente torrente, de occidente Ennecho. Ipsa alia in Horriolos;[65] de oriente Ramius, de occidente Daniel. + Ego Centollus mitto I terra in Mata Nera, in illa Strata. Et alia ad illa Portella, in chaput strata. [Et] II sortes de terra in illa Fronte de Sonali. Illa una, in fundus saxa. Illa alia, de oriente rio, de occidente de ipsa ereditate. Et alia in Fonte Putia; de oriente Durandus, de occidente Radolfus presbiter. Et alia ad illa Fossa de Moarchi; de oriente Ato Godiosus, illas III partes de occidente Huvarra.[66] Ego

57. *Abreujat en* or, *amb una titlla*.
58. *Abreujat en* occ, *amb una titlla*.
59. *Dubtós*. *c:* Feschue. *De fet, més avall, una anomenada Matrona va donar una terra a* Feschue.
60. *c:* fevu.
61. *Aquest alou era format per les terres, per l'hort i la casa de Centoll.*
62. *c:* Ausila.
63. *Pot ésser també* Eroles. *Manca en c.*
64. *Raspat i escrit després* pnna, *amb una titlla i una* i *més damunt*. *Segurament era una penya. c ho interpreta com a* Pretinia.
65. *c:* Horriols.
66. *A continuació d'*Huvarra, *hi ha més de mitja línia raspada*.

Endischulus[67] mitto una terra in illo Lomare, illas duas partes; de oriente Adefonsus, de occidente Miro Lalla. Ego Miro presbiter, propter remedium anime mee, mitto in Sancti Stephani II terras. Ipsa huna ad Sancto Martino; de oriente strata, de occidente Altemirus. Ipsa alia in illos Campos; de oriente Dacho, de occidente Oriolfus. Et huna chasa cum II chupas.[68] Et una vinea ad Sancta Maria; de oriente stirpe et de occidente.[69] Ego Bradila Elia I terra subtus ipsa ecclesia. Ego Eles Hichila I terra in Bene Vivere; de oriente et de occidente stirpe. Endischulus presbiter una terra ad illos Champos; de oriente Martinus, de occidente sacxa. Ego Langovardus, I terra in Bene Vivere. Ego Barone Chota, una vinea ad Sancto Saturnino. Ego Barone Asnere, I terra ad illos Pocos. Ego Horiolfus, I terra in Sonali. Ego Oriolus, I terra in ipso Poio de illos Galgischos. Ego Endischule Bonofilio et Martinus presbiter mittimus I terra in Aie; de oriente saxa, de occidente strata. Ego Horiolus mitto I terra in ipsa Concisa; de horiente stirpe, de occidente strata. + Ego Horiolus mito una terra ad Fonte Putia. Ego Matrona mitto I terra in Feschue. Ego Bardina mitto I terra in ipso Frexano; de oriente rio, de occidente Gelemondus. Ego Galindo mitto I terra in Poio de Rege. Ego Ennecho I terra in ipsa Escheia. Ego Atus Galgardus mitto I terra in Aie. Ego Atroverus [I] terra in ipsa Vernera; de oriente saxa, de occidente Asnerus presbiter. Ego Galindo mitto una terra ad illa Molonera. Ego Miro Galindo [I] terra, illa mediatate. Ego Bonofilio mitto I terra in Sonali. Ego Fertungo[70] Horiol, I terra in Sonali; de oriente sponda,[71] de occidente Ennecho [T]urmo. Ego Bradila I, terra in Bene Vivere. Ego Martinus, I terra in Frexaneto; de oriente stirpe, de occidente Oriole Galindo. E[go] Galitto, I terra in Liciclonicha.[72] Ego Galitto, I terra ad illa Macana. Ego Bonushomo, I channamare in Valle[73] Manga.[74] Ego Duraveles, I torchulario chachi.[75] Ego Bonushomo I

67. *c:* Endischuls.

68. *Després hi ha una línia, gairebé tota sencera, raspada. Hi podem llegir, amb dificultat i força dubtes:* Ego Ioannes, senior, mitto in domo Sancti Stephani una terra, ad illas Vineas Planas; de oriente Dacho, de occidente strata.

69. *Manca*.

70. *c:* Fertugo.

71. *Com en molts altres casos, pot ésser una espona, un marge, o pot ésser un lloc anomenat Espona*.

72. *c:* Licidonicha.

73. *Podria ésser una* e *o una* a. *c:* Valla.

74. *Abreujat en* maga, *amb una titlla. Amb el significat de magna (o manya). c:* Magna.

75. *Potser amb el significat de 'cas', trencat.*

terra ad illo Torchulario de Albarone. Ego Bradila, I sorte de terra ad Sancto Martino. Ego Exemeno, senior, una terra in Mattamoros; de oriente et de occidente[76] torrente. Ego Ramius mitto I vinea in Choschulgola; de oriente Susanna, de occidente vinea Sancta Maria. Ego Altemirus mitto una vinea ad illos A<r>gilachares;[77] de oriente Asnerus, presbiter, et de occidente Barone Dacho. Ego Galindo[78] mitto una vinea in illo Schorischato; de oriente Oriolus, de occidente Ramius monachus. Ego Miro presbiter et Gelemondus mittimus una vinea ad illa Torre; de oriente Sanci, de occidente de ipsa ereditate. Ego Bradila mitto una terra in Feschue; de oriente de ipsa ereditate, de occidente terra Sancti Petri. Ego Macola mitto una terra ad illa Strata; de oriente de ipsa ereditate, de occidente Duraveles. Ego Bonushomo mitto I terra ad illo Pugale; de oriente et de occidente de ipsa ereditate. Ego Fachilo, I terra in Bene Vivere; de oriente terra Sancti Stephani, de occidente Altemirus. Ego Bonupatre mitto una terra ad ipsa Chanale; de oriente Galindo, de occidente torrente. Ego Galindo mitto I sorte \de/ terra in ipsa Chanale; de oriente Bradila, de occidente torrente.

Ego[79] Dacho micto[80] I[a] \terra/ in domo Sancti Stephani et Sancti Silvestri, in loco ubi dicitur ad illas Vineas Planas. Ego Durabiles et uxor mea micto in do\mo/ Sancti Stephani micto decima de I[o] molino, propter remediu animas suas. Ego Matrona \micto/ I[a] vinea in domo Sancti Stephani, in loco ubi dicitur in illa Scheia; de oriente Sponda et de ocidente Bardina.[81] Et I[a] vinia ad illa Felechosa; de oriente Ardalde Bonofilgo, et de occidente Eço Maior. Et medio ortum subtus ipsa Pinna, ad illa Clusa; de oriente Ardalde Bonofilgo et de occidente Berengario.[82] Et I[o] cannamare ad ipsa fonte de illo Cumo de \Miro/;[83] <de> oriente et de oçidente Ennecho Durando, propter remedium anime mee. Ego[84] Oriolus et Songerus micto in domo Sancti Stephani I[o] cannamare in Issavana; de oriente aquale

76. *Al darrere:* rio, *ratllat*.

77. *c:* Argilachares. *Serien uns argelagars, un indret on hi havia argelagues o argilagues (*Genista scorpius*)*.

78. *Al darrere, diverses lletres ratllades*.

79. *A partir d'aquí, menys acurat. Hi escriuen diverses mans. Degué ésser afegit en un segon moment*.

80. *Sic.* mitto.

81. *A continuació, línia raspada. Sembla que hi deia:* Ego Bonuç micto [in domo] Sancti Stephani I[a] terra in Erolas; de oriente et de occidente Durando Bono.

82. *Dubtós. e:* Barrio. *Hi llegim* b'ario. *c:* Berario.

83. *c:* fonte de illo Cumo, de oriente [Miro] et de oçidente.

84. *Escrit per una altra mà, posteriorment*.

de Sancto Stephano et de ocidente ipsa flumen et ipsum cannamare; et visus sum abere totum abeam.[85]

Et[86] nos omnes supranominati qui hec omnia misimus in domo Sancti Stephani si fuerit aliquis omo qui inde extraere voluerit, iram Dei omnipotentis in primis occhurrat et ad liminibus Ecclesie extraneus efficiatur et cum Datan et Abiron, quem deglutivit eos[87] terra cum corpus et anima, qui ista scriptura ad disrumpendum venerit[88] infernus illum rapiat et numquam paradisus eum suscipiat, set cum Iuda, qui Christum filium Dei tradidit porcionem accipiat. Amen, amen, amen.

Ego Durabiles[89] micto[90] in domo Sancti Stephani media terra ad illam Strata; de oriente Erildi et de occidente Actus magister, per camput[91] strata pulvicha. Et Iª chupa[92] et quarte parte de molino in diebus meis teneat et post obitum meo remmansit in domo Sancti Stephani.[93] Ego Endischolos micto in domo Sancti Stephani Iª terra. Ego Garcia micto in domo Sancti Stephani Iª terra. Ego Durandos Iocto micto in domo Sancti Stephani Iª terra in Agęę.[94] Ego Onnecha[95] micto in domo Sancti Stephani I vinea in illa Torre. Ego Oriolus et Oriolus et Boniça et Matrona mictimus[96] Iª vinea in domo Sancti Stephani, propter remedio animas nostras. Et est vinea in Orriolus; de oriente de ipsa ereditate et de ocidente vinea Apone, in diebus meis teneat et post obitum nostros remaneat in domo Sancti Stephani.

85. *Tal com assenyala Ordeig, trobem aquesta darrera donació també en el document 7 d'aquesta col·lecció diplomàtica (o versió B d'aquesta dotalia): "*Et ego Oriolus et Sunniarius damus domino Deo et Sancto Stephano uno kanamare in Isavana; de oriente aguale Sancti Stephani, de occidente flumen; et quantum ibi visuri sumus habere totum ab integrum damus et concedimus ibi in prefate ecclesie.*"*

86. *Amb una segona caplletra (la* e*). Escrit segurament per la mateixa persona que feu la primera part.*

87. *Manca en c.*

88. *c:* occurrit.

89. *Al darrere, dues lletres (*in*) escrites per error i ratllades. Segons c, aquest paràgraf i el següent (fins a* illis abeat porcionem*) també foren afegits posteriorment.*

90. *c:* inmicto.

91. *Sic. c:* camp ut. *Més aviat hauria d'ésser* caput*, l'extrem d'aquesta terra.*

92. *Sembla que digui* chupaam. *c:* Iª chupana. *Una cabana?*

93. *Al darrere, ratllat:* Ego Fachilo micto in domo Sancti Stephani Iª terra.

94. *Aquest indret duia un nom preromà, que es pot relacionar amb el de la població d'Age, a la Cerdanya. No creiem pas que en aquest cas hi hagués un trasllat (procés d'altra banda molt usual, sobretot en terres de repoblació). Age, segons Joan Coromines, deriva del nom basc* hagin*, teix,* Taxus baccata *(*COROMINES, 1965, p. 108*). A partir del que diu aquest document, sembla que aquest lloc d'Age havia d'ésser molt a prop de la roca o penya (*saxa*) de Sant Esteve del Mall.*

95. *c:* Ennecho.

96. *Darrere hi ha dues lletres, escrites per error.*

Et[97] ego Durandus mitto una vinea in domo Sancti Stephani propter remedium anime meę et filio meo, Bonuço, et de parentibus meis. Est illa vinea ad Sancto Saturnini; de oriente Ennego Miro et de occidente Gualaonsus. Et ego Horrecha[98] mitto una terra in domo Sancti Stephani, ad illo Puiale, subtus illa eclesia; de oriente via et de occidente sponda. Et ego Fachilo micto in domo Sancti Stephani, in ipso Puiale, subtus ipsa eclesia; de oriente de ipsa ereditate et de occidente sponda. Et ego Servedi Asner mitto me, cum[99] mea decima de meo alode, cum quantum inde abeo et de hodie in ante et conare potuero. Et ego et filii mei aut nullus homo qui eum possiderit ad ipsa honore de Sancto Stephano inde serviat de ipsa decima et de ipsa primitia fideliter mente omnique tempore, ut ullus homo qui extrahere inde voluerit ira Dei Patris omnipotentis incurrat cum Datan et Habiron, quem terra vivos inglutivit, cum illis abeat porcionem.

Sub[100] Christi nomine et eius gratia omnibus episcopis, abbatibus, presbiteris, diaconibus, subdiaconibus, clericis seu laiçis, tam viris quam feminis, Deum colentibus et elemosinas facientib[us,] notum vobis facimus de locus istius venit per Deum et sanctis suis et per consilio de bonus omines de Ripacorcense ut ad onore Domini nostri Ihesu[101] Christi et Sancti Stephani martiris[102] et Sancti Silvestri confessoris Christi et aliorumque ceteris rel<i>quiis qui ibidem congregati sunt et propter remedium animarum nostrarum et de congregacione ista et per omnibus fidelibus vivis et d[efunctis]. Extimavimus in hunc locum chanonica et es[103] iniciata et nos non posumus ea formidare neque eribuire nisi per Deum et sanctis suis et bonus cristianos qui ad[...] faciat. Auditte vobis omines que dicemus vobis de uno bono christiano, pro vocato nomine Baron Centullo, qui fuit bonus provisor et amatissimus in vita sua, in morte eu[...] per Deum et dubitavit de suo avere in huc locum et fecit hic bono adiutorium de pane vel de vino et de suos boves que mittit iusto[104]

97. *Escrit per una altra mà.*
98. *e:* Honecha.
99. *Darrere hi ha dues lletres, escrites per error. c:* cum alia mea.
100. *Escrit al dors del pergamí. L'extrem dret del text és molt descolorit. Des de* Sub Christi *fins a* accipiat*, segons Boix, fou afegit posteriorment i cal datar-lo vers l'any 1035 (*Boix, 2005, p. 293*).*
101. *De fet, abreujat en* ihm, *amb una titlla (*Ihesum*).*
102. *Abreujat en* mr.
103. *Sic.*
104. *O potser* insto, in isto.

iuvo et de alias bestias que Deus ad [...] corde \mitit/, per que hoc fecit centublum accipiat et vitam eterna possideat, amen. Misertus et propicius sit illi omnipotens Dominus et dimitat illi Deus omnia peccata sua. Audite vos [fratri][105] karissimi cui Deus sua benediccionem tribuat et sua misericordia vobis ostendat iste omo qui ista elemosina in hunc locum tribuit et sua redemcione pro peccata sua [...] et in ista channonica inicium fecit abeat parte in cunctis beneficiis[106] que in isto loco constituti fuerit per episcopis, per abbatibus, per presbiteris, per diaconibus, per cunctas [cong]regaciones qui hic congregati fuerint, in missas, in psalmis, in vigiliis, in oracionibus, in gegunis, in elemosinis, in cuntis beneficiis qui ad Deum perti[nere ...], in totus abeat ipsa anima ille[107] participacione in secula seculorum, amen, amen, fiat, fiat. Et nullus omo qui in ista deprecacione adiutorium fecerit vel de suo thes[auro aliqui] dederit aut bone[108] consilium ibi ostenserit[109] qumodo[110] in istius licteris suprascripti sunt in eius participacionem et in eius absollucione firmiter permaneat [in secu] la seculorum, amen. Et in fucturo coronam accipiat.

9

977 (o 976), maig, 29 i 30. Alaó

Consagració i dotalia. *Eimeric, bisbe del comtat de Ribagorça, a precs del comte Unifred i de la seva muller Sança, consagra les esglésies de Santa Maria i Sant Pere del monestir d'Alaó, situades a la vall d'Orrit, al costat del riu Noguera [Ribagorçana].*

[*A*] Original perdut.

B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 106v. Parcial. Ex A.

a SERRANO SANZ, 1912, p. 356. Ex B. Copià, per error, un fragment de la dotació de l'església de Pedrui.

b ABADAL, 1955, doc. 239, p. 411-412. Ex B. Data: 977, maig, 30.

*c** ORDEIG, 1994, vol. 1, segona part, doc. 94, p. 223-224. Ex B. Data: 977, maig, 29 i 30.

d *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 467. Amb traducció al català. Data: 977, maig, 29 i 30. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Santa Maria d'Alaó."

e BOIX, 2005, doc. 220, p. 165-166. Data: 976, maig, 29 i 30.

105. *c:* [filii].
106. *Per error, acabat en* ca *i amb una titlla*.
107. *Abreujat en* il, *amb una titlla*.
108. *Dubtós*.
109. *c:* ostenserẹt.
110. *Sic*.

Pel que fa a la datació, seguim Ordeig (c). El copista es degué deixar la xifra *L* a l'hora d'escriure l'any, fet que ens duu a pensar en l'any 976; tanmateix, l'any vint-i-tresè del regnat de Lotari correspon a l'any 977. Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut que calia incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica, a causa de la importància que té per al coneixement de la història del bisbat de Roda. Santa Maria d'Alaó fou dedicada el dia 29 de maig i Sant Pere d'Alaó l'endemà, el dia 30 de maig.

Almitas Dei Patris clemecia, qui est unus in unitate et trinus in trinitate et in nomine Ihesu Christi, filii eius, et Spiritus Sancti. Ego Hunifredo chomite et coniux sua Sancia expuncxit nos Deus et trina maiestas ut hedificaremus domos in honore Domini nostri Ihesu Christi et salvatoris et sunt in comitatum Ripachorcense, in monasterio que vocitatur Alaoni, et est in valle Horritense, prope flumen Nocaria. Et ideo dominice incarnacionis anno DCCCCº XXº VIº,[111] indiccione VII,[112] in die IIII kalendas iunias est dedicacio Sancte Marie, luna XIII, et est dedicacio Sancti Petri III kalendas iuniis, luna XIIII, anno XXIII regnante Leuitario rege, secundum[113] post transitum Leudevici patris eius, veniens reverentissimus Haemerichus episcopus ex comitatum Ripacorcense, per preces domno[114] Honifredo chomiti et coniux sua Sancia, in locum venerabilem ad consecrandas ecclesias in honore Sancte Marie virginis vel Sancti Petri apostoli, quem prephatus qui iam supradicti sunt, pro amore Dei et remissionem peccatorum suorum et per desiderium celestis patrie. Ad cuius dedicacionem christiani et devotissimi populi religione chatolica concurrentes devocionis sue vel parentum decessorum facinus adsolvendum, vel pro remedium animarum suarum et incholomitate future adipiscendum et zabulo teterrimum etfugiendum, et statum sancte Dei Ecclesie herigendum ut remuneracione ad hethere[um ...].

10

987, abril, 1. Aguilaniu

Jurament. *Reunits els homes del castell d'Aguilaniu i els homes de Jusseu per resoldre l'enfrontament que hi havia entre ells, els homes d'Aguilaniu juraren, en l'església de Sant Sebastià, que tenien la*

111. *Hauria d'ésser* DCCCCº LXXº VIº.
112. *Correspon, per error, a l'any 979.*
113. *Hauria d'ésser vint-i-dos*.
114. *c:* domdo.

tercera part d'un pou saliner com a heretat i que no havien comprat cap heretat dels homes de Jusseu, ni cap camp de conreu ni cap vinya. Feren aquest jurament per manament de Fortuny, prevere i jutge de tots els cristians de Lleida, qui va rebre els impostos corresponents. S'esdevingué sota el govern del visir Zamega.

[*A*] Original perdut.
*B** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 369r-369v (p. 744-745). Ex A. Hi diu: "Altre instrument original."
C RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 41r.
a ABADAL, 1955, doc. 270, p. 427. Data: 987, abril, 1.
b BOIX, 2005, doc. 249, p. 178. Amb traducció al català.
Esment: BRAMON, 2000, p. 338-339.

Hem cregut important publicar novament aquest document, encara que no es conservi a l'ACL. És un text fonamental per poder entendre la complexa realitat religiosa, social i política que hauríem trobat vers l'any 1000 a les terres fronteres entre els comtats carolingis i les terres d'Al-Andalus, en aquest cas dins del territori lleidatà. Fins i tot també és interessant l'estudi dels antropònims que hi trobem esmentats; així, per exemple, és notable que al costat de nombrosos noms de persona de tradició gòtica (com Altemir o Requesèn), trobem un Gondemar (*Hondemar*) que és un nom portat per un franc o, més aviat, que és un nom fruit d'una "moda" fràncica. La qüestió de la "moda" en els antropònims germànics és tan important que Chris Wickham fins i tot ha arribat a afirmar que al nord de França, cap al segle VIII, hi hagué un segon procés d'etnogènesi, atès que tota la gent que vivia al nord del Loira va passar a ésser anomenada per un nom fràncic (WICKHAM, 2002, p. 81). De fet, és un procés semblant al que s'esdevingué en les terres dominades pels gots. Cartografia: fig. 15.

In nomine domini Dei eterni. Congregati sunt homines de kastro Aquilanido et homines de Iousedh[115] pro altercatione que cecidit inter illos pro illorum hereditatem quod vendiderunt unus ab aliis, et postea fecerunt inde sacramenta homines de Aquilanido ad homines de Ioused.[116] Hec sunt nomina illorum: Fortunio[117] filius Aberla et Ferruzo filius Hecca et Guisandi filius Christoforo et Nunnus[118] filius Hondemar et Endura filius Ramio et Exipio filius Ramio[119] et Altemir filius Axenci et Rechesindi filius Oriolfi et Albin filius Hichila et Uddi filius Sabila et Rechesindi filius Altemir. Et fecerunt sacramenta isti homines supranominati, in domum Sancti Sebastiani martyris

115. *En B és dubtós si hi havia una "u" o una "n". Més avall, es veu clarament que era una "u".*

116. *Contràriament al que veiem a l'edició d'Abadal (a), hi havia lògicament escrit* Ioused, *que correspon al lloc actualment anomenat Jusseu*.

117. *a:* Fertunio.

118. *Potser* Nunius, *dubtós. De fet, les dues formes corresponen al mateix antropònim*.

119. et Exipio filius Ramio, *manca en B.*

Christi, quod habebant terciam partem in ipso puteo salinarum pro hereditate, et quia non comparaverunt nulla hereditatione de homines de Ioused, // nec agrum nec vineam, post azeka[120] cecidit super illos, et fecerunt ista sacramenta per iussionem de Fertunio presbitero, iudicem cunctis christianis Leridense, sub imperio Zamega alvazir. Et fuerunt auditores de sacramenta eorum Comparati[121] filius Aquila et Exebi presbitero filius Bia[122] et Bonofilio filius Homar.

Et hoc ipsas kalenas[123] aprelis, sub era M XX V.

11

987, maig

Consagració i dotalia. *Eimeric, bisbe [de Roda], a precs d'Ényec, consagra novament l'església de Sant Pere, situada al comtat de Ribagorça, a la vall de Betesa, al lloc anomenat Molins, que havia estat ocupada [pels sarraïns]. Aquest lloc era dins l'honor del monestir d'Alaó. El bisbe confirma la dotació feta pels germans Asner, jutge, i Mir, arran de la consagració precedent, i que feren els nombrosos habitants d'aquesta contrada, atès que el document de la primera dotalia s'havia cremat.*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 69. Potser ex A.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 469. Ex B.
b ABADAL, 1955, doc. 271, p. 427-429. Data: 987, maig. Ex B.
*c** ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 105, p. 249-252. Data: 987, maig. Ex B.
d *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 316-317. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Sant Pere dels Molins (o del Carlà)." Data: 987, maig.
f BOIX, 2005, doc. 263, p. 186-189. Amb la traducció al català. Data: [974, abril, 28] – 989, maig, 7.

Malgrat no ésser un document conservat a l'ACL, hem cregut interessant d'incloure en aquesta col·lecció documental la dotalia d'aquesta església, consagrada pel bisbe de Roda, Eimeric. Aquesta dotalia és especialment notable perquè sobretot s'hi confirmen les donacions fetes uns anys abans, arran d'una primera consagració que hi havia hagut. El fet d'haver-se cremat aquesta primera dotalia obligà a

120. *Es tracta de l'impost alcoràn*ic zakāt. Fet esmentat per R. MARTÍ, "*Territoria* en transició al Pirineu medieval (segles v-x)", *La vida medieval als dos vessants del Pirineu*, Andorra, 1995, p. 37-83.
121. *b:* Comparate.
122. *B:* Cia.
123. *Sic*. *Certament per* kalendas.

fer aquest segon document. Recorda, en part, els documents que va caldre fer després de la inundació del monestir d'Eixalada o els fets després de l'expedició d'Almansur contra Barcelona, de l'any 985. Pel que fa als problemes en la datació de les dues consagracions i fins i tot a altres problemes relacionats amb la redacció del document, vegeu l'estudi de Ramon Ordeig (ORDEIG, 1994: p. 250). Tot i la dificultat a l'hora de datar-lo, acceptem la proposta que fa aquest historiador vigatà. En aquest instrument, també crida l'atenció el gran nombre de malediccions contra tots aquells que volguessin anar contra les donacions que s'hi feien, fins i tot si era un rei, un bisbe, un comte, un prevere o un monjo.

Almitas Dei Patris clemencia, qui est unus in trinitate et trinus in hunitate, et in nomine Ihesu Christi, filii eius, et Spiritus Sancti. Ego Asnerus, iudex, et frater meus Miro expuncxit nos Deus et trina maiestas ut hedificaremus domum in honore Domini nostri Ihesu Christi et sancti Petri apostoli, qui est in comitatu Ripacorcense, in valle Vellasia, in loco ubi dicitur Mulinus. Et ideo anno ab exordio seculi verbi quoque incarnati DCCCC LXXIIII, IIII kalendas mai, luna XX^{a} VIIII^{a}, anno II° regnante Karulo rege, II° post transitum Leuctario rege, ego Asnerus, iudex, et Miro, frater meus, hedificavimus ipsa ecclesia Sancti Petri qui vocitatur ad Mulinus, in honore Sanctę Marie vel Sancte Crucis et Sancti Petri apostoli et Sancti Vincencii martiris, qui sunt fundati in monasterio Alaone, propter remedium anime męę et anima fratri meo Mironi, ut ante tribunal domini nostri Ihesu Christi mercis nobis exinde adcrescat. Et exinde venit Americus episcopus et consecravit ipsa ęcclesia qui est suprascripta in honore Sanctę Marię, matris Domini, et omnibus sanctis qui sunt suprascripti. Et ego Asnerus iudex et Miro, frater meus, sic mittimus nostrum alaudem proprium in ipsa ęcclesia, qui nobis advenit de parentum nostrorum. Et est ipse alode de ipso pugolo de Elecina usque in Montoti et de Petra Nigra usque ad ipsa Gesseras et usque ad ipso Palgerolo. Quantu potuerit homo invenire que nos abuimus in silvis, in pascuis, in padules,[124] in pratis, in ortis, in arboribus, in molinis, in mulinariis, in aquaductibus vel reductibus, in cannamaris, in vineis, in omnibus et in omnia quantum abuimus et quantum infra istas infrontaciones inclundunt. Sic mittimus ad ipsa ęcclesia iam dicta totum ab integrum, cum exiis et regressibus earum, ut ante tribunal domini nostri Ihesu Christi mercis nobis exinde adcrescat.

124. *c:* paudules. *A la Ribagorça, trobem sovint el topònim Paül. Cal pensar que les paüls (vg. DECLC 6, p. 350) o aiguamolls devien tenir també una importància en l'economia de les comunitats que hi vivien*.

Postea fuit ipsa ęcclesia iam dicta capta et venit Ennecho, filius Arioli, propter amorem Dei et propter remedium anime suę et anima uxori sue et filiorum suorum, invitavit ipsum episcopum suprascriptum et confirmavit ipsa ęcclesia iam dicta, in presencia fratrum suorum et aliorum parentum vel bonorum hominum qui ibidem fuerunt presentes, totum cum suo conducto et suo dono, id est, solidos XX argenteos.

Et in ipsa die confirmacionis ęcclesia Beati Petri supradicta nullus frater, nullus consanguineus, nullus homo nec nulla femina non contradixerunt hec omnia quod retinebat in dote prima qui arsit et modo est confirmatum ac scriptum desuper et desuptus in ista dote secunda quod confirmaverunt ac restituerunt Ennecho, filius Arioli, et Ennecho monacus, filius Stabilis, et Sunierus monacus, qui fuit de Riopullo, et Altemirus, presbiter de Alaone, et Macharone, monachus de Alaone, et aliorum bonorum hominum qui eam testificaverunt et iurare possunt quod sic erant scriptum et verum in ipsa dote prima qui arsit, quam in ista dote IIª est confirmatum.

Et de ipsum stangiculo usque ad Meleto et ad ipsum collum de Spina. Et est ipsa terra media in ipsum stangiculo, qui fui de Getesendo et Chenone. Et alia terra de Borrello, ubi dicitur ad ipsa Gessera; in fundis strata publica. Et ad ipsa Sarga, una terra qui fuit de Lalatore de Pennello. Et alia terra de Borrello ad ipsa villa de Palgerolo Subirore. Et alia terra de Gilimundo ubi dicitur;[125] de oriente via carrale. Et alia terra de Asnero iudice, in ipsa Villa Comitale; et est seminatura I semodiata; de oriente ipsa Villa Cometale. Et alia terra ad ipsa fonte de Palgerolo; una semodiata seminatura. Languardus presbiter sic misit una terra pro anima sua in Sancta Maria vel Sancti Petri, in loco ubi dicitur ad Ballvera. Ego Dachulina, qui fui de Ubisi, cum filia mea Lillu, sic mittimus ipsa terra in domum Sancti Petri ubi dicitur ad Mulinus; et est ipsa terra in ipsa Padule ab integro; de oriente terra Oriolo presbitero, de occidente ipsa stirpe. Et ego Ennecho, qui ipsa ecclesia feci dedicare, propterea particebs inde fiat ad retinendo vel ad possidendo cunctis diebus vite mee ad obediencia Sancti Petri et Sancta Maria. Et ego Oriolus, cum fratres meos et nepotes meos, sic mittimus quales portiones habemus de ipso rio usque in ipsa silva. Et ego Miro, cum fratres meos et nepotes meos, similiter facimus. Et ego Borrellus et Galindo, filii Ballironi, cum nepotes nostros, similiter facimus. Ego Undisculus, cum fratre meo Asnero, de [ipso] rio usque ad ipsa turre similiter facimus. Et ego

125. *Manca el nom del lloc.*

Ennego, cum fratres meos et nepotes meos, sic mittimus una terra in domo Sancti Petri, pro anima matre nostra, Eulalia; de oriente in terra Gimarani qui iam fuit, de occidente de ipso emptore Datone. Et alias II[as] sortes de terras prope ipso rio, pro anima Oriolo. Et alia terra pro anima Gamicani et pro anima Actoni presbitero, filio Mironi, quale parcione abuit in Mulinis ab integrum. Et una vinea de Sungero, qui iam fuit, et alia de Oriolo, qui iam fuit. Et ipsa portione de Endisculo monacho, qui iam fuit, filio Odechero, ipsa medietate, in terris,[126] in vineis, in arboribus, et ipsos linares, ipsa medietate ab integrum. Et una terra qui fuit de Tatilane, presbitero de Felecares, in serrato Sancte Cruce. Et alia terra in pago Asimmundo, qui fuit de Lebs et Trasiva uxor sua. Et alia terra qui fuit de [E]go, et est in Pallerolo. Et alia terra in Pallerolo Superiore, qui fuit de Olipa et fratres[127] suos. Et alia terra in Canamares, in ipsa coma de Provito. Et alia terra in Massa Petras. Et alia terra in Centum Fontes, qui fuit de Macola de Supetrungo. Et alia terra in serrato Sanctę Crucis, qui fuit de Exipione de Felegares. Et ego Asnerus, iudex, et Miro, frater meus, et Ennecho et alii parentes nostri et aliorum bonorum hominum, qui ad dedicationem Sancti Petri venerunt et elemosinam fecerunt, donamus atque concedimus hec omnia superius scripta. Quod si nos donatores aut nullus homini aut femina aut persona qui contra ista dote helemosinaria venerit ad disrumpendum, non hoc valeat vindicare sed in primis iram Dei incurrat et a liminibus sanctę Dei Ecclesię extraneus fiat et cum Iuda, qui Dominum tradidit, particeps fiat. Si fuerint de ępiscopis, veniat super illum maledictione sicut in psalmo scriptum est "Fiat dies eius pauci et ępiscopatum eius accipiat alter".[128] Si fuerit de regibus, veniant super illum maledictiones, amen. Si fuerint de comites, veniant super illos maledictiones, amen, cum iudicati fuerint ante tribunal Christi exeant condempnati et animas illorum in perdictione vadant, amen. Et si fuerint de presbiteris, similiter senciant et sub maledictione iaceant, amen. Et si fuerint de monachis, maledicti permaneant in secula seculorum, amen. Si fuerint de laicis, fiant filii eorum orfani et uxores eorum vidue et hic et in eternum maledicti permaneant, amen. Meledictus sit de Patre qui \h/ec scriptura disrumpere voluerit, de ipsum Patrem qui mundum creavit et de ipsum Filium qui mundum redemit et Ecclesia elegit. Maledictus sit de Spiritu Sancto qui probat corda et renes. Maledictus

126. *Per error en c:* terri.
127. *c:* fratros.
128. *Psal. CIX (CVIII), 8*.

sit de patriarchas et de prophetas et de IIII^or^ evangelistas et de XII^im^ apostolis et de Maria virgine, cum coro virginum. Maledictus sit de beatum Petrum apostolum, cum omnibus apostolis et martiribus et confessoribus et ępiscopis vel omnium electorum que nominamus et nominare non possumus, amen. Et audiant illam voces terribilem quare delere voluerunt Ecclesiam Christi quem debuerunt exaltare quare illa humiliare humiliati permaneant in secula seculorum, amen. Et dicant omnes populi: fiat, fiat, fiat. Et in antea ista dote firmis permaneat omnique tempore.

Facta ista dote helemosinaria in mense madio, anno secundo regnante Leuctario rege, filio Leudevici.

Signum + Asnerus iudex, qui hunc dote rogavit scribere et testes rogavit firmare aut suas signa facerent. Sig+num Mirone, frater eius. Sig+num Ennecho, filio Oriolo. Signum + Centullo, filio Ennecone. Sig+num Oriolo, filio Dactoni. Testes sunt Gamiza de Sancta Eulalia et Miro, frater eius, et Fedacho de Bellasia, visores et auditores fuerunt. Et ego Enneco mitto I^a^ terra ad Tartarence, pro anima Toderico, fratrem meum, et parentum meorum.

Altemirus presbiter rogitus scripsit sub die et anno que supra.

Et ego Undisculus, \monachus,/ mito una terra in Sanctum Petrum, in loco ubi dicitur ad Riberola; de oriente torrente, de occidente hereditate.

12

988, juny, 26 (o juliol, 1). Roda

Consagració i dotalia. *El bisbe Eimeric, davant la petició del prevere Altemir, consagra l'església de Sant Pere de Llastanosa, situada al terme de la ciutat de Roda. Altemir dota l'església amb un calze, dues creus i diversos llibres i vestits. A més, també fan donacions Major, Gimar, Mascaró, Duran, Gisipald, Sídila, Àtila i d'altres.*

[*A*] Original perdut. Es conservava a l'arxiu de Roda fins a l'inici del segle XIX.

*B** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 367r (p. 740). Resum en català.

C RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 163v. Regest de 1772.

D RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 23r. Regest de l'any 1788.

E BC, ms. 424, LLOBET I MAS, *Índice de escrituras*, doc. 79, f. 11v i 153r.

a PASQUAL, 1785, p. 84. Transcripció parcial.

b VILLANUEVA, 1851, vol. 15, p. 183.

c ABADAL, 1955, doc. 279. Data: 988, juliol, 1.
d ORDEIG, 1994, vol. 1, segona part, doc. 106, p. 253-254. Data: 988, juliol, 1.
*e** BOIX, 2005, doc. 259, p. 184. Data: 988, juny, 26.

Tal com assenyala Ordeig, el dia 1 de juliol de l'any 988 de l'encarnació correspon, segons l'estil florentí, a l'any 988. També coincideix amb l'any segon del regnat d'Hug, si s'estableix que el seu regnat començà el 21 de maig de 987. D'altra banda, creiem, d'acord amb el parer de Boix, que, atès que l'any 988 correspon a la indicció I, la xifra VI pot fer referència a les calendes i que, per tant, el dia del mes hauria d'ésser el 26 de juny. Com podem veure en altres documents, normalment no s'equivocaven pas a l'hora d'establir les indiccions. Per tot això, pensem que es poden defensar les dues possibilitats. Boix va reconstruir algunes frases a partir de les diverses dades que provenen de les fonts conservades que copiaren parcialment aquest document. Cartografia: fig. 37.

Anno incarnatione D CCCC LXXX VIII, indictione VI, kalendas iulii, luna VIII, anno II regnante Hucho rege post transitum Leotharii, veniens reverentissimus [Aimericus][129] episcopus, per preces Altemiro presbitero, in comitatu Ripacorcense, ad consecrandam ecclesiam in honorem domini nostro Ihesu Christi et Sancti Petri apostolis [...] in civitate que vocitatur Rota, in loco qui vocabulum est Lastanosa [...].

[Et ego] Altemirus, presbiter, dono et in ornamentum ecclesie calice I, cruces II, missale, leccionario, antifonario, breviario, psalterio I, vestimentos ecclesiasticos II [...].[130]

13

[d. 988, juny, 27]

Judici i donació. *Judici celebrat pel comte Unifred [II] amb relació a les terres no conreades que hi havia a l'Obac de Llastanosa. Se n'esmenten les afrontacions. El comte Unifred, per les ànimes del comte Ramon i de la seva mare Garsenda i per la seva, dona a Sant Pere de Llastanosa aquestes terres abandonades, sense conrear, i els delmes que hi pugui obtenir.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 47r-47v. Amb l'epígraf "De Sancti Petri de Lastonosa. LXXXVIII".
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 149v-150r (p. 308-309). Transcrit íntegrament. Ex B.
a YELA, 1932, p. 137-138.

129. *En B ja es diu que* "està gastat lo nom del bisbe".
130. *A més, segons D:* Se donó Altemir con todos sus bienes, y Major, Gimar, Mascaron, Durando, Gisipaldo, Sidila, Galenio, Atila y otros muchos.

b IGLESIAS, 1993, p. 315.
c BOIX, 2005, doc. 260, p. 185. Data: [v. 988, juny, 27].
d GRAU, 2010, doc. 7, p. 305. Data: [970-981].

Boix creu que aquest document fou escrit en un moment posterior al de la data de la consagració d'aquesta església de Llastanosa, situada al terme de Roda (doc. 12, any 988). Grau el data en funció d'uns possibles anys del govern del comte Unifred II. Hem cregut lògic considerar que fou fet després de la consagració de l'església de Sant Pere. Cartografia: figs. 14 i 37.

In nomine Domini nostri Ihesu Christi. Ego Unifredus, comes, facio iudicium ad Sanctum Petrum de Lastonosa de ipso scalido[131] de toto ipso Opaco. Et est terminum per stremo de ipso meo campo, et exiit ad ipso Poio Alto, et de ipso Poio Alto descendit ad ipsa Lavandera, et vadit ad ipsa strata, ad ipso poio subtus ipsa spelunca de Lodegero, et descendit per ipsa sponda de illa Vallicella, et vadit per ipsa Salvia[132] per caput de illa Cincta, et vadit usque ad illa tor[ri] cella //[133] de Atroero. Sic mitto ipsum terminum in domum Sancti Petri apostoli et omnia agmina sanctorum qui ibidem sunt fundati, pro anima de parente meo Raimundo, comite, et pro anima de matre mea Garsinde, comittissa, et pro anima mea, ut ante tribunal domini nostri Ihesu Christi meritum nobis inde crescat. Et ipsas decimas ab integrum et totum ipsum scalidum. Et qui extrahere voluerit, extraneus sit a liminibus ecclesie, et cum Iuda Scarioth partem accipiat, amen.[134]

Et sunt testes Galito, senior de Rota, et Oriolfus de Fornones et Fedaco de Foratata et Odegerius, iudex, et Oriol Aster de Benasco.

Et ego Galindo, presbiter, sic scripsi istum iuditium.

131. Scalido: *terra abandonada o no treballada. Tot i que aquest mot és més usual als comtats catalans més occidentals, també el trobem en comarques situades més a llevant, com l'Alt Berguedà:* "Laudo et dono ipsas aprisiones quem Honesta femina devota et Daniel clericus aprisiaverunt, per Dei revelacionem extraxerunt de calido quantum pertinet infra illorum afrontaciones." BOLÒS, 1986, ap. 3, p. 180-181.

132. *Lectura dubtosa:* Saluia, Saliua *?*

133. *Amb una doble ratlla indiquem el canvi de pàgina (en el Cartulari Major de Roda), tal com hem assenyalat a la introducció.*

134. Amen*: abreujat en* a, *amb una titlla*.

14

996, desembre, 6.[135] Güel

Consagració i dotalia. *Jaume (o Jacob), bisbe, a precs d'Oriol, consagra l'església de Santa Maria de Güel, situada al comtat de Ribagorça. L'església havia estat construïda per Oriol i per la seva muller Queno, que la doten amb llibres, amb ornaments eclesiàstics i amb possessions. El bisbe li concedeix els delmes, les primícies i les oblacions que siguin donades dins del seu terme. Molts homes del lloc cedeixen terres situades a la seva rodalia. S'hi esmenten, així mateix, donacions fetes força posteriorment a la data en què en principi s'esdevingué la consagració.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Pergamí amb algunes taques. Li manca algun petit fragment a la banda dreta. Un cosit a baix. Tinta de vegades esvanida; sobretot els documents que hi foren afegits, sovint amb la tinta molt descolorida. Mides: 52,6 cm per 80,0 cm. Al revers: "C, n. 58, 14", "Guel". A més, al revers hi ha transcrits diversos documents que incloem en un apèndix, al final del recull documental (docs. 340-362).

[*B*] Còpia perduda.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 367r (p. 740). Extret. Ex A. Diu: "és original".

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 14, f. 163. Extret.

E RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, p. 740. Extret.

F BC, ms. 424, LLOBET I MAS, *Índice de escrituras*, doc. 84. Extret.

G ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 108, f. 11r. Regest.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, p. 184. Extret.

b SERRANO SANZ, 1912, p. 472-479. Ex B.

c ABADAL, 1955, doc. 316, p. 450-451.

d ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 112, p. 262-268. El considera fals.

e BOIX, 2005, doc. 279, p. 195-199. Data: 996, desembre, 6.

Estudi: C. RIZOS, "Toponímia de Güel a l'edat mitjana i a l'actualitat", *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*, núm. 119, Barcelona, 2010, p. 281-290.

Document en part fals. Ordeig assenyala que el bisbe de Ribagorça, en aquest any 996, era Eimeric i que, per tant, aquest bisbe Jacob (o Jaume) és inventat (recorda que també és esmentat en un altre document falsificat). En aquest segon document fals, la consagració de l'església de Sant Julià de Capella (doc. 16), s'assenyala que Jaume era bisbe de Lleida. Amb tot, curiosament, en una notícia del trasllat de les relíquies de diversos bisbes, esdevingut l'any 1138, un dels prelats esmentats és precisament el bisbe Jaume (*Iacobi*) (doc. 327). Si tornem a aquest document, l'esment d'un rei Garcia (Garcia IV de Pamplona) tampoc

135. *Segurament una part de les donacions són del segle XI i, fins i tot, algunes cal datar-les a la primera meitat del segle XII. És així, com ja assenyalava Boix (2005, p. 105), amb relació a les esdevingudes en temps de l'abat Galí Bradilà (doc. 347) o del senyor Assalit de Castre (doc. 345). Moltes d'aquestes donacions més tardanes, escrites als segles XI i XII, han estat recollides en l'annex que incloem al final del volum.*

no és pas justificable. Ordeig creu que, d'acord amb la seva escriptura, ha d'ésser un document del segle XII, quan es degué esdevenir la seva falsificació. Sigui com sigui, podem assegurar que fou fet en més d'una data, atesos els nombrosos afegits que s'hi feren (com hem vist, també fou així en moltes de les dotalies ribagorçanes). D'altra banda, malgrat que sigui un document fals, sembla (d'acord amb llurs característiques) que molts dels noms dels donadors han de correspondre a persones que van existir vers l'any 1000 o en els decennis posteriors, quan es feren moltes de les donacions esmentades en el text. Podem pensar que l'existència de noms simples o dobles al llarg del text pot reflectir un moment més reculat, més proper a l'any 1000 (els antropònims simples), o d'un moment més modern, més proper a l'any 1100 (els antropònims dobles). A l'anvers del document original, hem de distingir la part superior, en què el text ocupa tota l'amplada del document, de la part inferior. A la meitat inferior del pergamí, el text fou escrit en dues columnes. Hem començat fent la transcripció de la columna dreta (des d'*Ego Ihila*) i després hem transcrit la columna esquerra (a partir d'*Ego Per Gassia*). Al final, en aquesta columna de l'esquerra, hi ha la donació del bisbe Jaume (*Ego epischopus Iachobus*). A continuació s'hi transcriuen diversos documents, amb un encapçalament i fins i tot de vegades amb la data, amb relació al regnat d'algun rei aragonès. Hem transcrit aquests documents que acompanyen la dotalia en un apèndix que hem inclòs al final d'aquest recull documental (docs. 340-362). Cartografia: figs. 14, 32, 39A i B, i 52.

[A]NNO incarnationis domini nostri Ihesu Christi D CCCC LXXXX VI, VIII idus decembri, regnan[te] Car[sia] rege, veniens reverentissimus epischopus Yachobus per preces Orioli, in chomitatum Ripacorcense, ad villa que vocatur Gudili, ad consecrandum aecclesie Dei in onore alme Marie virginis, quem [edificavit] Oriolus, cum uxori sue Chenoni, pro amore Dei et remissione peccatorum suorum et per desiderium caelestis patrie adipiscendum et çabulo teterrimo effugiendum et statum sanctam Dei Aecclesie erigendum, ut remuneracione [ad et]herio arbitre ad ultimam consequi valeat et cum sanctis omnibus in celestis regione choruscent.

Ydeo yam dictus Oriolus, cum congugem suam Chenoni et prolis, concedimus ad domum Sancte alme Marie virginis ad die consecracionis sue, libros X: antifonarios III, missales IIII^{or}, psalterio uno, passionario uno et Flores Evangeliorum. Et de vestimentis aecclesiasticis: chooperculos IIII^{or}, chamisos duos, phannones duos, stolas duas; chalice uno, cruce una, incensario uno.[136] Et de terris nostris sic mito uno champo in locho ubi dicitur ad Fonte Freia; d[e] oriente Ansalone et de occidente torrente. Et una vinea subtus Lena; de oriente Chamnasci et de occidente [En]echoni. Ego Eldefridi et uxor sua Bona, cum filiis nostris, mitimus uno champo suptus villa; de oriente terra Renovaldi et de occidente strata. Et una vinea in loco

136. *Després hi ha un espai en blanc.*

ubi dicitur subtus Lena; de oriente strata publicha, de occidente vinea Eriberti. Ego Gostremiri et uxor mea Chenoni mitimus uno campo in Lavagolum; de oriente torrente et de occidente Chonscholgare.[137] Et una vinea in Isdolomata.[138] Ego [Al]ono mito una terra pro me et pro anima fratri mei Gisipaldi in loquo ubi dicitur ad illa Mata; de oriente torrente et de occidente terra Tedoti. Ego Tedotis mitto una terra pro me et pro anima fratri mei Requesindi, qui est condamina, in loquo ubi dicitur ad illa M[at]a; de oriente et de occidente.[139] Ego Borrellus et uxor mea Donnula et filiis nostris et ego Ansila mittimus una terra in loco ubi dicitur ad illa Mata; de oriente terra Albaroni et de occidente terra Requesindi. Ego Albarus et uxor sua Donnul[a et f]iliis nostris mittimus una terra ad illa Mata; de oriente terra Eldevoni et de occidente terra Sanca. Ego Libanus et uxor mea Sindiloni mitimus una terra in loco ubi dicitur ad Coma Sorda; de oriente stirpe et de occidente terra Alloni. Ego Hoderichi et uxor m[ea] Thodesenda mittimus uno ortu suptus villa Gudil; de oriente Bradila et de occidente via. Ego Oriolus, magister, et uxor mea Aldena mittimus una terra ad ipsos Cuvilares; de oriente riguum et de occidente stirpe. Ego Bradila mitto una terra, pro me et pro matre mea, qui est condam, in loco ubi dicitur ad illa Mata; de oriente stirpe et de occidente terra Eldefridi.

Ego[140] Ihila et ego Radulfus mittimus una sorte de vinea subtus Lena, pro animas parentorum nostrorum, Rogetu, Sanilu et Samuel, qui sunt condam. Ego Istefredus et uxor mea Donna mittimus una terra in Coma Sorda; de oriente Gamiza, de occidente Conpango. Ego Ubirtina mitto media vinea, pro me et pro anime matris męę, ubi dicitur subtus Lena; de oriente Elia, de occidente me ipso. Ego Renoval et ego Galindo mittimus una vinea in pugo Vallans et uno cannamare. Illa vinea de oriente Guielm Bernard, de occidente Isarni Onofred. Et illum cannamare in Balasant;[141] de oriente Bonus, de occidente Bradila. Ego Bradilina mitto una terra in loco ubi dicitur ad fonte Bradilane; de oriente Ennecho, de occidente penna. Ego Micarro et coniux mea Ava mittimus medium campo in loco ubi

137. *Certament era un coscollar, un indret on hi havia coscolls o garrics (*Quercus coccifera*)*.

138. de oriente vinea Barone, de occidente vinea S[...], *raspat*.

139. *Després hi ha un espai en blanc.*

140. *A partir d'aquí hi ha dues columnes. Copiem, per començar, la columna de la dreta, que és separada d'un petit espai en blanc de la columna de l'esquerra, que transcriurem més avall.*

141. *c:* Balasanz. *De fet, ha de correspondre a* Balassanç *(ara el lloc de les Badies)*.

dicitur ad illo Cuvilare. Ego Asnerus, monachus, mitto in domum Sancte Marie I terra in loco ubi dicitur subtus casa; de orientis et de occidentis abet penna, de una parte fonte et de alia parte Oriol, magistro. Ego Micarro et Oriolfus mittimus media vinea, pro anima Baroni, subtus Lena; de oriente vinea Allone, de occidente vinea Speciosa. Et donamus ibi duas terras pro sua anima. Ipsa una terra ad Balasanz; de oriente terra Cartinalci, de occidente terra Banzone. Ipsa alia terra in Letons; de oriente Libanus, de occidente abet stirpe. Ego Ramius et uxor mea Thanani mittimus in domum Sancte Marie una sorte de vinea ad illas Focheras de Bati; de oriente vinea Richisenno, de occidente torrente. Ego Gipertus mitto una terra cum suos cortiles; de oriente Oriol, de occidente Ramioni. Ego Adolfus dono una cupella. Ego Ennecho mitto una terra ad illa Mata; de oriente rio, de occidente Rechisinno. Ego Ballomirus mitto una terra ad Coscolga; de oriente Fedacho, de occidente vinea Ennechoni. Et una vinea ad illa Gordia; de oriente Gimar, de occidente strata. Ego Exemeno, presbiter, mitto una sorte de vinea; de oriente Manni, de occidente stirpe. Ego Altemirus mitto una vinea in domum Sancte Marie, in loco ubi dicitur ad illo Collello; de oriente Enniscul, de occidente rio. Ego Galindo, filio Sanga, mitto una vinea in domum Sancte Marie, in villa Gudil, in loco ubi dicitur subtus illas Casellas; de oriente Sancte Marie, de occidente Garsia, propter remedium anime mee. Per anima de Centullo et Bardina, mittimus una terra in domum Sancte Marie, in loco ubi dicitur ad illo col de Balasanc;[142] de parte orientis Doncela et de occidente terra Atone, quia fuit, pro anima sua. Ego Randimirus misi in domum Sancte Marie I terra, media, propter sua anima, in loco ubi dicitur subtus Lena; de parte orientis infrontat in rio et de occidente Enneccone. Ego Oriolfus et Daccolina mittimus in domum Sancte Marie I terra in loco ubi dicitur.[143] Ego Ramios et Dabidius mittimus I terra in domum Sancte Marie, in loco ubi dicitur ad illo Bago; d'oriente[144] discurit rio, de occidente Coscolgare. Ac campo de Manadrovero; d<e> parte oriente infrontat in stirpe et de occidente in via. Ego Ennego et Ramio qui sumus mandatarii de Centulo Polega, mittimus media terra in Avelana; de oriente Davidium, de occidente in rio. Ego Dacco et uxor mea Bela mittimus I terra in domum Sancte + Marie, ad illum gradu de Llena; de oriente strata, de occidente torrente. Ego Todericcus

142. *Certament*: Balassanç.
143. *No s'esmenta res més.*
144. *Escrit* doriente; *potser s'oblidaren de fer la titlla.*

mitto I vinea in domum Sancte Marie, pro anima mea, et est ipssa vinea subtus Lena, in llocco ubi dicitur ad ipssa Gordia; de oriente discurit via et de occidente vinea Placiani. Mittimus I terra in domum Sancte Marie subtus Gudil; de oriente infronta in rio et de occidente in Atilane. Et una vinea ad illa Sodeftega,[145] quale porcione ibi abet; de oriente et de occidente[146] infrontat in Bradila. Ego Placianus mitto una vinea in domo Sancta Maria, in Avellana; de oriente infrontat in terra de Mani et de alia parte in Guilmone. Ego Oriolus mitto, per anima Luponi, unas chasas et I vinea. Est ipsa vinea in loccum que vocatur ad Muliere Morta. Et I cupa et I archa et I terra ad Sancto Martino de Coscolga; de oriente Requisendo et de occidente ipsas Lenas. Et alia terra in ipso loco; de oriente terra Centulo et de occidente stirpe. Ego Sanc mitto unas chasas cum suos chasales, cum exio et regressio, propter remedium anime męę et anime parentum meorum, tam vivis quam et defunctis, et cunctis benefactoribus meis. Ego Apo, qui sum memoria plenus, expunsit me Dominus et trina maiestas quia illuc in se consilium debet homo tractare unde ante Deum invenire posset remedium et sic fui manimensor de Chenone, ego mitto media vinea in loco ubi dicitur ad Avellana; de oriente stirpe, de occidente ereditate. Et medium campo, in loco ubi dicitur a Balanz;[147] de oriente Ennech, de occidente via currit. Et media cupa. Signum+[148] Elias, filio Abbaroni. Signum+ Dachoni, filio Sangoni. Signum+ Ihila, presbiter. Ego Garc[ia], filius Oriol, mitto una vinea et uno trulgare et uno linare in domum Sancte Marie, quod mandavit mihi frater meus Ezo, in loco ubi dicitur ad Avellana; de oriente Altemir, filio Galindone, de occidente ereditate, per fundus rio, per caput stirpe. Et sunt testes Vuielmus,[149] filio Orioli, et Aongemiru,[150] presbiteru. Ego Arnallus et Vuielmus et Petrus mittimus II vineas in domum Sancte Marie, pro anima de Garcia Oriol, in loco ubi dicitur ad Romerosa; de oriente Bita Endiscul, de occidente Blandericus. Ego Ato Orrato mitto una terra in domum Sancte Marie, in loco ubi dicitur ad Guardia de Baione. Ego magister Bradila mitto una terra in domum Sancte Marie, propter remedium anime męę, subtus villa; de oriente Ennecho Iovero, de occidente Aterus. Ego Baldiro, mulier de Toderico, mitto una vinea in domum

145. *Més aviat hauria d'ésser* Sodestega.
146. *Darrere,* via, *esborrat amb un puntejat a tot el voltant*.
147. *Hauria d'ésser* Balasanz.
148. *Abreujat en* S+; *els dos signes són units*.
149. *Correspon a* Wielmus.
150. *La* o *tacada i no gaire segura*.

Sancte Marie, propter remedium anime mee; de oriente Sancta Maria, de occidente Miro Ennecho. Ego Todericus mitto una terra in domum Sancte Marię propter remedium anime mee, in loco ubi dicitur ad illa Devesa; de oriente via, de occidente rio. Ego Galindo, filio Polecha,[151] mitto una terra in domum Sancte Marie, propter remedium anime mee; de oriente Aterus, de occidente [illa] favare. Ego Ramio de Todudi mitto I terra in domum Sancte Marię, propter remedium anime sue, ad illo rio [de] illa Corre; de oriente rio, de occidente stirpe. Et media terra ad tras[152] illo castello; de oriente Ato, presbiter, filio Galindo, de occidente stirpe. Ego Ihila mitto una terra in domum Sanctę Marię pro anima de Gunia, sua matre, in loco ubi dicitur ad Fonte Freta; de oriente torrentę, de occidente Sancta Maria. Ego Bita, presbiter, mitto in domum Sancte Marię uno casale, cum exio et regressio; de oriente Sancta Maria, de occidente Galito. Ego Vitales, presbiter, mitto una terra pro anima de meo patre et de meo avunculo; de oriente ri[o], de occidente ereditate. Et alia terra pro anima de Martino, suo germano; de oriente et de occidente s[tirpe]. Ego Belasco mitto una terra ad illo Pogo; de oriente rio, de occidente Miro Ennecho. Ego Elias et Fac[hi]lo et filiis meis mittimus una terra in domum Sancte Marię; de oriente Serve Dei, de occidente Mitira.[153] Ego Miro Ennego mitto una vinea in domum Sancta Marie et una terra. Illa vinea, de oriente Sancte Marię, de occidente stirpe. Illa terra, de oriente rio, de occidente stirpe. Ego Belasco mitto una vinea in domum Sancte Marie, in locum ubi dicitur tras collo de Mata; de oriente terra de [...]astars, de occidente rio. Ego Ramio mitto una sorte de terra in illa Mallomena, pro [anima de] mea matre; de oriente Sancta Maria, de occidente silva. Ego Bita, presbiter, mitto una terra in ill[o] Avenalę, in domo Sancte Marie; per caput Petina, per fundus Bardina. Et ego Richels mitto una terra et una vinea in domo Sancte Marię, pro anima Baronis Canpango. Illa terra ad illo caste[llo]; de oriente Acto, presbiter, de occidente to[rre]nte. Et illa vinea in Avellana; [de orie]nte ipsa ere[ditate], de occidente via. Ego Aterus mitto una terra ad Via Cavalar;[154] de o[riente Bonu]somo filio, de occidente via. Ego Gemo mitto una terra in domum Sancte Marie qui est in [Bal]asa[nz], pro anima mea; de oriente via, de occidente At Toderico. Ego Gimar mitto una terra in Sanc[ta] Maria, ad illas

151. *Lectura dubtosa.*
152. pugo, *encerclat per puntets. Prop del castell hi ha el lloc de Traspuio (fig. 52).*
153. *Lectura dubtosa.*
154. *Difícil de llegir.*

Fonticellas, pro anima de Adulina; de oriente et de occidente [...]. Ego Ramius mitto una vinea in illo pogo de Sancto Michael[e], pro anima mea [...] de [...]; de oriente Barone Conpa[gno], de occidente [filio ...].

Ego[155] Per Gassia mitto in domum Sancte Marie quale parte mihi advenit de meo patre, illa medietate. Una terra in Traspugo[156] et una sorte de vinea in Berro Vetre.[157] Ego Gimar mitto XI[m] terras et II sortes de vineas. Illas II terras in Leton; de oriente Ermengard, de occidente via. Illa alia ad illo Mesulgo; de oriente At[158] Ramon, de occidente Gielm Anssila. Illa alia ad illa Gordia de Baion; de oriente et de occidente stirpe. Illa alia ad illos Colelos; de oriente stirpe et de occidente fit Ennego. Illa alia ad Sancta Maria. Illa alia ad Sancta Maria a Balasanc;[159] de oriente rio, de occidente Gelmon. Et illa alia in Traspuio; de oriente Oriolus, magister. Illa alia ad illo Colelo. Illa alia ad illa era Parentore. Illa alia in stre[m] de vila. Et I vinea subtus Lena. Ego Bita et Dacolina mittimus in domum Sancte Marie, propter remedium anima de Bitene, medium campum subtus illum castellum; de oriente Goto, de occidente ereditate. Ego Argila et Ovirana mittimus in domum Sancte Marie I vinea ad illo Pradu et I terra a Coma de Macana.[160] Ego Baliro mitto in domum Sancte Marie I chasa cum suo exio et regresio, in vila Gudil, in strimum vila, et I terra et I ortu subtus illa kasa, et I kanamare in Balasanc; de oriente Adalen, de occidente filiis de Uvane, per fundus Bradila, per caput sponda; quod abeo de meo marito. Et I terra in colo de Mata; de oriente via, de occidente[161] Pura. Et alia terra in Traspuio;[162] de oriente Bernard Ramon, de occidente Baron[163] Centul. Ego Exemeno mitto in domum Sancte Marie duas terras. Illa una ad illos Colelos. Et illa alia a Lavaiol; de oriente et de occidente terra de Sancta Maria, pro anima de Martin Ato.[164] Una terra ad illa Guardia de Baion; de occidente Sancta Maria. Ego Albinus mitto I terra in onore alme Virginis Marie, in loco ubi dicitur ad colo de Mata; de parte orientis

155. *A partir d'ací transcrivim el que hi ha escrit a la columna de l'esquerra.*
156. *Després hi ha un espai en blanc.*
157. *Darrere hi ha un espai en blanc.*
158. *Dubtós.*
159. *Llegiu* Balasanç.
160. *Certament* Maçana.
161. *Darrere* via, *encerclat per un puntejat*.
162. *d:* terra Pujo.
163. *d:* Banon.
164. at *amb una titlla; després hi ha un punt, cosa que ens fa pensar que no s'ha de relacionar amb la frase següent (i no pot ésser* autem *o encara menys* atque*).*

Sancta Maria, de occidente Ava de Fo<n>tova,[165] per fundus Centolo, per caput via. Ego Goannes mitto una sorte de vinea in domum Sancte Marie, in Traspuio;[166] de oriente et d'occidente[167] Gielm Anssila. Ego Balliro mitto in domum Sancte Marie I sorte de vinea in Traspuio; de oriente et de occidente Gielm Ansila. Ego Bita mitto in domum Sancte Marie I terra in comas de Macana; de oriente stirpe, de occidente Pere Borel. Ego Cheno mitto in domum Sancte Marie I terra in castro Gudil, in loco ubi dicitur ad ipsa Lopera; de oriente torente, de occidente Biloru. Ego Martinus mitto I terra in domum Sancte Marie, pro anima de meo patre Bonusomo, in loco ubi dicitur Subtus Vila; de oriente et de occidente torente. Ego Bita, filio Galindo, mitto I terra in Sancta Maria, ad illos Colelos; de oriente Stefanus, de occidente Atus. Ego Oriolus, filio Bita, mitto I vinea in domum Sancte Marie, in loco ubi dicitur ad colo de Lal;[168] de oriente domina[169] Chenoni, de occidente Bradilani.[170] Ego Radolfus mitto I [vi]nea et I terra in domum Sancte Marie. Illa vinea in Romerosa et illa terra ad illas Denas de Agilane. Ego [...]rus mitto I terra in domum Sancte Marie Subtus Vila; de oriente pinna, de occidente Sancta Maria. Ego [...] de illa Sarra[171] mitto I terra in domum Sancte Marie, subtus illum castelum; de oriente fonte, de occidente terra Bernard At. Ego At Algacec mitto I terra in domum Sancte Marie, ad illa Vvolpilgera; de oriente stirpe, de occidente terra de Sancta Maria. Ego Guielm Pere mitto in domum Sancte Marie I terra ad illo castelo; de oriente Galin Exemen,[172] de occidente terra Sancte Marie. Et I vinea in puio Valdane; de oriente terra de Sancte Marie, de[173] occidente Arnal Savila. Ego Guielmus de illa Tremosa mitto [I] terra in domum Sancte Marie, ad illum Collelum; de oriente via pulvica, de occidente torrente. Hec omnia donamus ut in diem iudicii tremende maiestatis mercis nobis inde crescat. Ego epischopus Iachobus [dono] ad iam dicta ecclesia in diem dedicacionis eius primicias et decimas et oblaciones fidelium supranominatos, cum fines, terminos eidem pertinentibus, sicut olim

165. *d:* Fotova.
166. *O bé* tras Puio. *És el lloc de Traspuio (ara també anomenat Traspueio). Vegeu: fig. 52.*
167. *O bé:* d<e> occidente.
168. *De fet*, dlal, *amb una titlla*.
169. *Abreujat en* dona, *amb una titlla*.
170. *Dubtós.*
171. *Dubtós. Plausiblement* sarra *o serra.*
172. *Abreujat en* exem, *amb una titlla*.
173. *Darrere* oriente, *puntejat a tot el voltant*.

constitutum fuit secundum canonica auctoritate. Et qui [contra] hac dotem donacionis venerit ad inrumpendum minime scindatum et sciat se anathematis innodatu [et ista dote i]nconbulsa permaneat in posteru.

Sig+num Oriolus, sig+num Chenone, qui hanc ecclesia consecrari fecimus et dote scripsimus et testes firmare fecimus. Sig+num Ramione. Sig+num Asnerus. Sig+num [...]. Sig+num Eldefridi. Sig+num Albaroni. Sig+num Micharone. Episcopus [Ia] cobus.

[...], presbiter, scripsit.[174]

15

[a. 997]

Consagració. *Eimeric, bisbe de Ribagorça, dedica l'església de Sant Vicenç d'Esplugafreda (municipi de Tremp).*

[*A*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Perdut.
*B** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 131r (p. 271).
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 366v (p. 739).
D RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 5.
E BC, ms. 429, LLOBET i MAS, *Colección Diplomática de Gerri*, ap. 1, doc. 3.
a PASQUAL, 1785, doc. 21, p. 70.
b ABADAL, 1955, p. 18.
c ABADAL, 1970, p. 80 (ex ABADAL, 1952). Fragment.
d BOIX, 2005, p. 754.

Eimeric fou bisbe des de l'any 976 fins a l'any 1017. D'acord amb l'opinió de Jordi Boix (1993, p. 80), la consagració mencionada en aquest cronicó s'hagué d'esdevenir abans de l'any 997, atès que, a parer seu, vers aquesta data el prevere Centoll feu donació en un testament a l'abadia de Santa Maria d'Alaó d'una casa situada a la vil·la d'Esplugafreda, a sota de l'església de Sant Vicenç (ABADAL, 1955, doc. 277, p. 432. Data: [988]; datat per Boix l'any 997 [BOIX, 2005, doc. 280, p. 203]). Sembla que aquest temple al segle XI fou dedicat a sant Esteve (que és l'advocació actual). Vegeu el cronicó de Ribagorça del qual hem tret aquest fragment, al document 73 d'aquesta col·lecció.

"Deinde Aimericus episcopus qui dedicavit ecclesiam in Spelunca Frigida. [...]"

174. *A partir d'ací, hi ha diversos documents copiats a l'anvers i també al revers d'aquest pergamí (docs. 340-362). Els transcrivim en l'annex que hem afegit al final d'aquest volum; segurament cal datar tots aquests documents abans de l'any 1143.*

16

[c. 997 (o 842)-1043/1063]

Consagració i dotalia. *Jaume (o Jacob), bisbe de Lleida, a precs del prevere Baró, consagra l'església de Sant Julià de la vila de Capella. El prevere Baró fa donació de llibres eclesiàstics, d'una creu, d'un vestit, d'una ara i d'un calze. També la dota amb una casa, diverses vinyes i terres de conreu i un alou. Baró, d'acord amb el bisbe, esdevé monjo de l'abadia de Santa Maria de Torres, a la qual fa donació d'aquesta església. El monestir de Sant Victorià de Sobrarb reclama [amb aquest document falsificat] aquesta església al rei Ramir [I] i a la seva muller Ermessenda [de Bigorra], que els en confirma la possessió.*

[*A*] Pseudooriginal perdut.
[*B*] Fons de Sant Victorià. Cartulari. Còpia del segle XIII o XIV. Perdut.
C ACB. Cartulari de Sant Victorià, f. 11r-12v. Còpia de l'any 1773.
D RAH, 9-5230, Col·lecció Traggia, vol. 12, f. 143r-144r.
a IBARRA, 1904, doc. 189, p. 211-213.
b ORDEIG, 1979-1991 (1983), vol. VIII, núm. 113, p. 404-406.
*c** ORDEIG, 1993, vol. I, primera part, doc. 3, p. 16-18. Data: 842. Fals. Ex D.
d MARTÍN DUQUE, 2004, doc. 27, p. 46-47.
e BOIX, 2005, doc. 281, p. 203-205. Data: [v. 997]. Amb la traducció al català.
f VIRUETE, 2013, doc. 231, p. 611-613. Sense data. Fals.

Document en gran part fals. Atès que la pretesa consagració per part del bisbe Jaume de l'església parroquial de Santa Maria de Güel és de l'any 996, hem pensat que valia més, a l'hora de datar la dotalia d'aquesta església ribagorçana, proposar una data (any 997) propera a aquesta. Cal repetir que s'ha arribat a la conclusió que aquesta dotalia és falsa, com la de Güel. Fou feta pel mateix bisbe, que, en aquest cas, hom pretén que presidia la comunitat cristiana del territori de la ciutat de Lleida, en aquell moment sota domini islàmic. D'aquesta manera, però, almenys la data coincideix també amb el regnat del rei Robert II de França. Acceptem, per tant, la proposta de Boix. També hauria estat possible mantenir la data de 842, tal com fa Ordeig, o bé incloure aquest document en un apèndix dedicat a falsos. D'altra banda, cal diferenciar-hi la primera part, que és una falsificació, de la segona part, la confirmació feta pel rei Ramir I d'Aragó, que molt possiblement és certa. Cal datar aquesta confirmació reial entre l'any 1043, data en què Ramir I esdevingué comte de Ribagorça, i el 1063, any de la seva defunció. També cal suposar que les donacions que s'hi esmenten són certes, encara que no es puguin pas datar l'any 997, ans hagin d'ésser més tardanes, del segle XI. Assenyalem així mateix que, malgrat que no sigui un document conservat a l'ACL, hem cregut interessant d'incloure en aquesta col·lecció documental la dotalia d'aquesta església, en teoria consagrada pel mateix bisbe que va consagrar la de Güel. Per acabar, amb relació al lloc de Capella (*castro Capella*), esmentem l'existència de documents més tardans, com la donació de Bellera a Sant Victorià (VIRUETE, 2013, doc. 71), del novembre de 1052, on s'esmenten diverses partides de terres o diferents llocs (*Serram de Olibelas, Fontem de Adebonse, Vallem de Abellanero, Congustum, Beve, illa Tramosella, Peram*

de Manasarra, Labalgos, illos Terreros, illas Planas). En un document una mica més tardà (1050-1055), relacionat amb Sant Victorià (VIRUETE, 2013, doc. 100), el prevere Argimir donà terres, vinyes i llinars als llocs de *Lopera, Fontem Mentirosam, Labalga, illa Palomera* (al costat de l'Isàvena) i *Campum Arrechones*. Tots aquests llocs són documentats al segle XI.

In nomine Dei Patris omnipotentis et in nomine Ihesu Christi, filii eius, et Spiritus Sancti, amen. Ego Barone, presbiter, expunxit me Deus et trina maiestas et edificavi ecclesiam in honore domini nostri Ihesu Christi salvatoris et in nomine Sancti Iuliani martiris, in villa Capella. Et ideo, anno incarnationis domini nostri Ihesu Christi DCCC XLII,[175] ego Barone presbiter rogavi dominum Iachobum, episcopum Leritensem,[176] ut consecraret ecclesiam Sancti Iuliani, que fuit de parentibus et erat mea pro alode, francha, ingenua et libera. Et ipse venerabilis episcopus, pro amore divino et remisione peccatorum suorum, consecravit ecclesiam iam dictam. Ad cuius consecrationem convenerunt devotissimi populi chistiani religione catholica, et pro absolutione et remissione animarum suarum omniumque parentum suorum fecerunt donaria de rebus suis, astante omni clero.

Et ego Barone presbitero in primis dono ad ipsam ecclesiam Sancti Iuliani duos libros missales cum suo lectionario et uno antiphonario et uno psalterio et duos sermonarios et una cruce et uno vestimento et una ara et uno calice. Et una casa soterrana[177] in loco ubi dicitur Sub Corona. Et una vinea in loco ubi dicitur ad Conillera; de parte orientis sortes Olivena, desubtus Gesdanidi.[178] Et alia vinea in loco ubi dicitur ad Mola, illo per illo adobre de suo patre et matre. Et aliam vineam subtus Sancti Iuliani ab integro; de parte orientis currit rio.[179] Et ipsas casas de Sancto Iuliano ab omni integritate, cum suo exio et regresio, et uno[180] orreo. Et ipso alode francho quod habeo de mea comparatione de Conixia,[181] filia Hebrahami,[182] et de suos filios, ab omni integritate, de opaco et de solano. Et alia terra quod abeo de comparatione de Guisando de Gradus. Et alia terra in

175. *Boix (e) creu que ha d'ésser* DCCCC LXXXX VII. *Sigui com sigui, en aquest moment, Capella encara era sota domini islàmic.*

176. *Ex e. c:* Lericensem.

177. *Ex c. e:* sotiranam.

178. *e:* Hesdamdi.

179. *Ex e. c:* currario.

180. *c:* 1º.

181. *e:* Cosaxia.

182. *Ens podem qüestionar sobre l'existència d'alguns musulmans o mossàrabs. N'hem parlat a la introducció.*

loco ubi dicitur ad Cubilas; de oriente terra Eloni. Et alia terra in loco ubi dicitur ad Hortuera,[183] ab integro; de oriente terras de Laguarres, desubter Isabana, desuper illa margine. Et alia terra in loco ubi dicitur Adrovero,[184] quod donavit Belascho ad Barone presbitero, propter remedium anime de suo patre nomine Abramil.[185] Et alia terra in loco ubi dicitur ad Sancti Petri, ad illam Padule,[186] ab integro, que posuit Petresius, propter remedium anime patris sui et matris sue; de[187] oriente Belo. Et alia terra in loco ubi dicitur ad Pezaheza;[188] illo adve[nit][189] de meo patre; de oriente Ballo. Et uno[190] linare ad rio Avellana; de oriente Exep,[191] presbitero.

Et ego Barone presbiter, pro amore et remissione omnium peccatorum meorum et omnium parentum meorum vivorum et mortuorum, et cum consilio et voluntate domni mei regis Roberti et exhortatione et absolutione beati Iachobi Leritensis[192] episcopi, dono et offero meipsum cum supradicta ecclesia Sancti Iuliani, cum omnibus que habet et possidet et in perpetuum possederit omnibusque directis suis ab integro, sicut superius scriptum est, Deo et Sancte Marie de Turris et abbati Adruero et monachis et pro animę mee salute reddo meipsum Deo et Sancte Marie, et suscipio ibi habitum monachi. Et firmo et stabilisco ut hec omnia superius scripta abbas et monachi, presentes et futuri possideant quiete et secure, et sine omni mala voce, per secula seculorum, amen.

Si quis sane, quod fieri minime credo, aliquis de successoribus meis vel alia aliqua persona regularis sive secularis, rex, comes, vicarius aut alia aliqua potestas hanc donationem meam et eleemosinam inquietare voluerit, ira et maledictio Dei super eum veniat et excomunicatus et sacrilegus alienus a sancta Dei Ecclesia fiat, et cum Datan et Abiron et cum Iuda traditore in inferno per secula seculorum ardeat, amen. Et hec donatio mea firma permaneat.

183. *e:* Barcueram.
184. *e:* ad Roverum.
185. *e:* Abramis.
186. *e:* Palude.
187. *e:* de Belo.
188. *e:* Pezam Heram.
189. *c:* illo obze. *Proposat per e.*
190. *c:* 1º.
191. *e:* Exepione.
192. *Ex e. c:* Lericensis.

Et[193] ego Ranimirus rex, una cum Ermesenda coniuge mea, regina, hanc donationem quam Baro presbiter fecerat, cum sarraceni regnassent in istas terras, fuerat perdita et alienata, vidi Garuzonem abbatem clamantem et monachos eius et ostenderunt mihi cartam quomodo habuerant et possederant eam cum chistiani tenerent terras istas. Ego restitui Sancto Victoriano et abbati et monachis ut haberent et possiderent eam per secula seculorum, in sana pace et sine omni mala voce. Ego Ranimirus, Dei gratia rex, hanc donationem laudo et affirmo et manu mea hoc signum *(signe)* facio.

Ego Guillelm de Foix, per mandamentum domini mei regis, hanc cartam scripsi et hoc signum *(signe)* feci.

17

999, gener, 31

Consagració i dotalia. *Eimeric, bisbe de Ribagorça, va al comtat de Pallars, prop de la vil·la d'Eroles, al Camp Antic, a precs de l'abat Isarn, del senyor Erimany i dels veïns del lloc, per tal de consagrar-hi una església en honor de sant Pere. Aquesta església, que depèn del monestir de Sant Pere de les Maleses, havia estat edificada pels comtes Ramon [III] i Sunyer [I de Pallars], per l'abat Isarn, pel senyor Erimany i pels veïns. L'abat Isarn la dota amb relíquies, ornaments i llibres eclesiàstics. Nombroses persones fan donació de diverses possessions. El bisbe concedeix les primícies i les oblacions dels fidels.*

[*A*] Original perdut.
B ADM, secció Pallars, lligall 18, núm. 1140, f. 8r-12v.
a RAVINA, 1974, p. 911-920, doc. 2. Data: 988.
b BARAUT, 1978, doc. 42, p. 108-110. Ex a. Data: 998, gener, 31.
c BARAUT, 1986, doc. 43, p. 115-117. Ex a.
d *Catalunya Romànica*, vol. XV: *El Pallars Sobirà. El Pallars Jussà*, 1993, p. 495-496. Data: 998, gener, 31. Amb traducció al català. Epígraf: "Acta de consagració de Sant Pere de Fígols."
*e** ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 114, p. 270-272. Ex a. Data: 999, gener, 31.
f BOIX, 2005, A 15, p. 665-666. Parcial. Data: 998, gener, 31.

Datem aquest document d'acord amb allò que proposa Ordeig. Aquest historiador considera que el dia 31 de gener de l'any 998 de l'encarnació ha de correspon-

193. *Text afegit entre l'any 1043, data en què Ramir I començà a governar la Ribagorça, i l'any 1064, quan s'esdevingué la seva mort.*

dre, d'acord amb l'estil florentí, a l'any 999. Aquesta data s'avé amb el primer any del regnat del rei Robert, si ho calculem d'acord amb la cronologia política (començant el regnat el mes de juny de 998). Ordeig també crida l'atenció sobre el fet que l'escrivà va fer ús d'una fórmula ja emprada en les dotalies de les esglésies de Fontova (doc. 5, any 957-c. 960) i d'Alaó (doc. 9, any 976 o 977) i, més endavant, en les d'altres esglésies del bisbat de la Ribagorça. Pel fet que fos el bisbe de Ribagorça qui va consagrar aquesta església situada al Pallars Jussà, hem cregut que calia oferir la transcripció d'aquesta dotalia, encara que no es conservi a l'ACL. Molts dels topònims esmentats en aquest document poden ésser situats atès que han perdurat fins ara (vegeu: BOLÒS – HURTADO, 2012).

Almitas Dei Petris remedio, qui est unus in unitate et trinus in Trinitate, et in nomine Ihesu Christi, filii eius, et Spiritus Sancti. Ego Raimundus comes et Suniarius comes et Isarnus abba et Ecimagnus,[194] sennior, et ipsi vicini expunxit nos Dominus et trina maiestas ut edificaremus domum in honorem domini nostri Ihesu Christi, qui est in comitatum Pallariense, pro[pe] villa Erolas, in Campo Anticum. Et ideo incarnationis dominice DCCCC LXXXX VIII, in die pridie calendis februarii, luna XXII, anno I regnante Redoperto rege, veniens reverentissimus Emericus episcopus ex comitatu Ripacorcense, pro preces de Isarno abbate et Erimondo seniore et de ipsos vicinos, in locum venerabilem, ad consecranda ecclesia in honore Sancti Petri apostoli, quem prefatus qui iam superius scriptus est, pro amore Dei, remissione peccatorum suorum et pro desiderium selestis sancte patrie adipiscendum, ad eius dedicatione christianum et devotissimum populi religione chatolica concurrentes devotionis sue vel parentum decesorum facimus absolvendum vel pro remedium animarum suarum et incalamitate futura adipiscendum et zabulo teterrimum etfugiendum et statu sancte Dei Ecclesie erigendum vel remuneratione ad eternum arbitre ad ultimum consequi valeam et cum sanctis omnibus in selesti regione corus[c] erit. Cum adestante clero hanc devotissimo populum predictum secundum Petrum apostoli, quia est subditus Sancti Petri apostoli in Moleto, qui est fundatus in comitatu Pallariensis, et a servientes qui ibidem habitant aut qui adveniendi sunt. Ego Isarnus abba mitto in ipsa ecclesia reliquias. Similiter donamus in ornamentis ecclesie vestimentum, librum. Ego Erimondus mitto uno campo cum sua servitute in Anavi, III semite, de via usque ad alia via, de I torrente usque ad alium torrente, propter remedium anime Raymundi comite

194. *No sabem si era el mateix* Erimandus *que també consta en el document. Tanmateix, més endavant també trobem un altre esment d'un* Eximagni.

et Eximagni.[195] Ego Gilmundus et uxor mea Magor mittimus I vinea in Suciatus, prope vinea Varone. Ego Varone et Ramio, cum suos hardies,[196] mittimus I vinea in Quonquas, prope vinea Gallindo. Ego Durandus <et> Egila mittimus una terra in Ficulus, pro[pe] Petra Galitone. Ego Dotcho mitto una terra subtus ipsa ecclesia, cum sua semitate. Ego Albarus et uxor sua Gogo mittimus I terra in Anaia, cum media semita, prope Gallinno. Ego Sunilli mitto I terra in Anaia, prope ipsa penna. Ego Eze mitto I terra in Curu, prope ipsa via. Ego Elizeus et uxor sua Gustrilli mittimus I terra prope Galindo. Eliseus, filius Enichili, mittimus I terra ad ipsum [P]uium, prope Anavensi, qui fuit. Ego Ermaota mitto I terra prope ipsa ecclesia. Ego Gofredus mitto I terra in Anavi, prope ipsa via. Ego Compagno et Giscafredus et Odolino mittimus I terra in Naia, prope Durando, cum suo semite. Ego Giscafredus et Compagnus mittimus I terra in ipso Sexum, prope terra Frugilio. Ego Bradila mitto I terra prope ipsa ecclesia. Ego Bradila et Radimirus mittimus I terra <prope> ipsa ecclesia. Ego Bradila mitto I vinea in Filizmo, pro anima Posedonio, prope Gunturcia. Ego Durandus, Serterus, Enego et alius Enego mittimus I terra in ipso Sexo, prope ipsas vineas. Ego Giscafredus, Bradila, Litira, Guturcia mittimus una terra pro[pe] ipsa ecclesia. Ego Suniarius mitto I terra in [...], uno modo sementura. Ego Giscafredus mitto I terra prope ipsa ecclesia. Ego Gasia [...], Emilia, Bonofilgo mittimus una vinea in Conchas, prope Adileva. Ego Bradila <et> Adileva mittimus una vinea et una terra; ipsa vinea prope nosmedipsos; ipsa terra ad Guardia Malarichi, prope estrata. Ego Agila mitto I terra in Conqua, prope Galigo. Ego Durandus mitto I terra in Ficulus, prope terra Bardina. Ego Enego <et> Eschenilli[197] mittimus I terra ad ipsa Trapa, latus Virgundium. Ego Ato mitto in Filizano I terra, prope terra Ramione. Ego Bradila Levo mitto I terra in Filizano, prope Durando. Ovarnum, Alvaro, Olaricum, Reberte mittimus I terra in Anavi, prope terra Gasia. Ego Barone, uxor sua Argileva <et> Ramio mittimus I terra in Anavi, prope ipsa estrata. Ego Binasclua Anavensi mittimus I terra prope ipsa ecclesia. [Ego] Exemeno <et> Enego mittimus I terra in Anavi, prope ipsa via. Ego Tudimirus, Sentullus [...] mittimus I terra in Anavi, iuxsta Speluncha. Ego Gissenno mittimus I terra, vinea, ad ipsa [...], prope ipsa vinea

195. *Potser* Erimagni, *Erimany*.
196. *Certament ha d'ésser* heredes.
197. *O potser* et Chenilli.

Durandi.[198] Gualaunsi et uxor sua Ormuncia mittimus I terra in Anavi, prope ipsa via. Ego Durandus, Filgucu, Bradila, Baldomares <et> Anilo mittimus I terra prope ipsa ecclesia. Ego [...] Oriolfis, Enego, Oliba mitimus una terra in Anavi, super ipsa ecclesia. Ego Sanci <et> Crispui mittimus I terra in ipso Sexo, prope terra Elo. Ego Oscherrunchus[199] mittimus I terra in Anavi, prope terra Oriolo. Ego Odesendus et Oria mittimus I terra prope ipsa ecclesia. Ego Baldomare et uxor sua Anilo mittimus I terra prope ipsa via. Ego Ioanne mitto I terra in ipso Sexo, prope terra Derchilia. Ego Giscafredus, Ezo, Durandus [...] mittimus I terra prope ipsa ecclesia. Ego Guofredus et Madechetus mittimus terra in Vila Nova, prope Gimarane. Ego Plasionus et Durandus, manumisores de Durandum, mittimus I terra prope ipsa ecclesia. Ego Altemirus et Galindus mittimus I terra in Anavi, prope ipsa estrata. Ego Gimar, ego Loridus, Odolina, Berrellus[200] mittimus I terra in Villa Nova, prope terra Bardina. Ego Berrellus et Durandus mittimus I terra prope ipsa ecclesia. Ego Lidira mitto I terra prope ipsa ecclesia. Ego Sintila, cum patre suo et matre sua et fratres suos, mittimus una terra ad Collo, prope ista strata. Ego Sintila, uxor sua [...], mittimus una vinea in ipso pago de Filizano, prope vinea de Galino. Ego Secufredus et uxor sua Matrona sic mittimus I terra in Anavi, ob[201] ipsos Ortales, propter remedium anime parentorum nostrorum. Ego Cheno mittimus I terra in Anavi, latus ipsa ecclesia, propter remedium Giscafredum, maritum meum. Ego Belleli mittimus terra in Malaria, in ipsum Colum; et vinea ad ipsa semita, latus ipso [...].

Ego Altemirus abbas. Ego Emericus episcopus sic dedico ista ecclesia ad Isarno abbate et Erimanno et ad ipsos vicinos, propter suas preces, ut in die iudicii tremende ac maiestatis meritus nobis exinde crescor, quod bene ministrat gradum sibi acquirit. Ego Emericus episcopus concedo ad iam dicta ecclesia, in die dedicationis, eius primeros et oblationes fidelium superius ministratorum, cum fines et terminos eiusdem pertinentibus, sicut olim constitutum fuit secuntium canonicam autoritatem, sic[ut] sanctus canonus canit: "Decimos et primisias a Deo sunt donandos et episcopus sunt

198. *És difícil de saber si era la vinya de Duran, com proposem, o si hi havia un home anomenat Duran Gualauns casat amb Ormúcia, com es desprèn d'e.*

199. *Pot ésser una mala lectura d'*Odesendus.

200. *Segurament* Borrellus.

201. *Potser* ob*, 'davant de', encara que és més probable que fos* ad *o bé* prope.

[dividendos].” Et est manifestum. Ut ab odierno die et tempore ad iam dictam ecclesia et ad servientes illius abeant, teneant adque posideant. Si quis contra hunc dotem vel donationem venerit ad inrumpendum minime suidatum et fiat sed onor[...]themoris[202] innodatum et unc dotem firmis permaneat in posterum.

Sig+num Isarnus abba, qui hanc ecclesia consecrare fecit et testes firmare rogavit. Sig+num Raimundum comitem. Sig+num Erimandus ab ipsos homines de Erolas, qui ista carta donationis rogaverunt scribere et testes firmare. Sig+num Bardina. Sig+num Sumelius. Sig+num Compagnone. Sig+num Bradiloni. Sig+num Setilani. Sig+num Aton. Sig+num Tudimirus. Sig+num Compagnoni. Sig+num Giscafredus. Sig+num Baroni. Sig+num Durandi. Et Isarnus abbas sic fundaverit ista ecclesia. Ista carta firma sit. Aymericus episcopus sss.

18

[c. 1006]

Inventari. *Inventari del tresor de Sant Vicenç de Roda. S'inventarien en primer lloc uns llibres litúrgics i religiosos, després diversos objectes preciosos, sobretot fets amb argent i amb or, alguns draps, molts dels quals de seda, i, finalment, diversos vestits, especialment destinats als actes litúrgics.*

[*A*] Original perdut.

[*B*] ACL, Fons de Roda, Cartulari Petit de Roda. Perdut. Segons el pare Pasqual, aquest era el novè document transcrit en aquest cartoral de Sant Vicenç de Roda d'Isàvena.

*C** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 132v-133r (p. 274-275). Data: 1090. Amb l'encapçalament: “Inventario del tesoro de la santa iglesia cathólica de Roda en tiempo según parece de don Raimundo Dalmacio”. Ex B.

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 11, f. 165v-166r (p. 338-339).

a BOIX, 2005, doc. 305, p. 214-215. Amb la traducció catalana. Data: [v. 1006, estiu].

El pare Pasqual creia que aquest inventari degué ésser escrit en època del bisbe Ramon Dalmau (1076-1094). Boix, per contra, es decanta a creure que es degué redactar en època del bisbe Eimeric, possiblement arran de l'expedició musul-

202. *Tal com assenyala e:* suidatum ... themoris*, per* scindatum et sciat se anathematis.

mana de l'any 1006 i com a conseqüència del trasllat temporal que es feu de la seu episcopal de Roda fins a Llesp. Malgrat que no es pugui assegurar, ens decantem cap a aquesta darrera opció i datem aquest document vers l'any 1006.

Breve de thesauro Sancti Vincentii. In primis unam Blibiotecam[203] et II Moralia et I Carlum et I Apocalipsim[204] et I Dialogorum cum Vita Gregoriana et alium cum Martyrologio[205] et unum Sanctoralem et III Storiales et I Quadragenarium et I Vitas Patrum et II^os^ Lectionarios et IIII missales et II ordinales et I Burcardum et I Glosarium[206] et I Summum bonum et I pastoralem et I Vitam Canonicam et IIII officiaria et I antifonarium, cum officiario, et alium antifonarium[207] et unum collectaneum et I Expositorium eptatici et II Maiores Donatos et VIIII psalteria et I^as^ Consuetudines et I prosarium et Vitam beati Augustini et beati Saturnini, in quaternionibus.[208]

Et VIIII pallia et II ad mortuos et X capas et I capam lineam et IIII casulas festivales et III lineas et III dalmaticas diaconorum et II subdiaconorum et II puerorum et VII superaltaria, unum ex istis orlad de pallio et VIII vestimenta cum amictis cingulis[209] et stolis et manipulis et III togas de algotone et IIII cortinas pallii et I racena de pallio et IIII cortinas lineas, unam ex istis cum duobus listis optimis de sirico.

Et I escrinium argenteum et I vas argenteum ad corpus Domini et I urceum argenteum et I scutellam argenteam et I textum argenteum, cum gemmis deauratum et aliud ligneum, cum lapide, et I argenteam lapidem et II ligneas et IIII^or^ vascula argentea ad vinum et aquam et III argenteos calices et II candelabra argentea et II chrismalla[210] et XII tapeta et II bancales et candelabra, minima VI et maiora III^a^, et I turibulum argenteum et aliud de metallo et X gemmas et XXX^a^ et IIII chrismalla et II° coclearia argentea et III anulos aureos cum gemmis et I gemmam cum sigillo et I caput argenteum de virga et I pectinem eburneum et I vas // metallinum optimum et aliud minimum et III bacinos et II urceos metallinos et I

203. *Sic*.
204. *Diu:* Apocalipsin.
205. *D:* Martirologio.
206. *D:* Glossarium.
207. cum officiario, et alium antifonarium, *per error, manca en D*.
208. *En C, a continuació:* (sigue una línea en letra colorada: octabas Sancti Iohannis Babtiste).
209. *D:* singulis.
210. *Abreujat en* xpalla, *amb una titlla. En altres documents medievals es fa esment del* chrismarium, *del* chrismalis *o, fins i tot, del* chrismatarius. NIERMEYER, 1984, p. 177.

vasculum de stagno ad vinum et II pulvinaria de sirico et II[os] fallistols et I dentem elefantinum et I ovum et II linteamina cum listis de sirico et alia II cum fimbriis et I linteum ad textum portandum, orlad de pallio, et I[as] caligas et I sandalias et II mitras et III paria de cirotecis et una algalota de aurifrisio.[211]

Noticia de trapos:[212] II[as] kolcetras de pallio, III kolcetras de lana, II almucellias, III superlectos de annamat, II superlectos de martars, I bellos, V linias, III capecals[213] de pallio, IIII tapetas, XXXV capecals, XXII borrons, XI gualengas[214] et II racenas. Et in Hospitali II draps. Et ortolanus II guadengas et I plumach et II banchales, II sabanos optimos, cum listis, et III capecals vacuos.[215]

19

1007, novembre, 25. Rallui

Consagració i dotalia. *Eimeric, bisbe del comtat de Ribagorça, consagra l'església de Sant Climent de Rallui, situada a prop de l'Isàvena. L'abat Galí i el prevere Guimarà havien fet construir aquesta església, que doten amb béns immobles, ornaments i llibres litúrgics. El bisbe Eimeric li concedeix les primícies i les oblacions dels fidels.*

A AHN, Fons d'Ovarra, carp. 690, núm. 21 (abans Fons de Sant Victorià, carp. 760, núm. 4). Pergamí de 43 cm per 40 cm.

B BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 9, f. 165r (p. 345).

C RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 12, f. 167r. Transcripció parcial.

a MARTIN DUQUE, 1965, doc. 8, p. 10-12. Ex A.

*b** ORDEIG, 1996, vol. II, primera part, doc. 123 A, p. 5-8. Data: 1007, novembre, 25.

c *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 334-335. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Sant Climent de Rallui." Data: 1007, novembre.

d BOIX, 2005, doc. 309, p. 216-219. Amb la traducció al català. Data: 1007, novembre, 11, dimarts (Rallui).

211. *C diu:* "aquí está cortada la metad de la hoja (continua después)".
212. *A partir d'aquí, manca en D.*
213. *Llegiu com si hi hagués una ç; també en els casos següents.*
214. *Certament:* guadengues.
215. *En C:* "concluye sin llegar a lo cortado".

Hem datat aquest document el mes de novembre de l'any 1007 (i no l'any quinzè del regnat del rei Robert, que correspondria a l'any 1010 o 1012). Tal com assenyala Ordeig, en un document posterior s'hi diu que la consagració s'esdevingué el dia de Sant Cosme i Sant Damià, fet que ens porta al dia 25 de novembre. Així mateix, cal relacionar aquest document amb un altre de posterior (fet després del desembre de l'any 1008), on es fa esment també de la consagració de l'església de la vila de Rallui. S'hi diu que l'abat Galí, el prevere Riculf i la seva germana, Adalvira, van comprar (per un cavall i quinze mancusos), al comte Sunyer, la vila de Rallui (*villa Lorrui*), que havia restat abandonada (*erema de mauros*); la poblaren i la donaren al monestir de Santa Maria d'Ovarra. Després demanaren al bisbe Eimeric (*Emericho*) que consagrés l'església de Sant Climent, que van dotar amb la meitat de l'alou que tenien en aquesta vila (s'esmenta una *terra ad ipso Gradello*, *alia terra illa Inclusa*, un hort *ad Serra*). S'estableix que Riculf i Adalvira havien de tenir l'església en nom de l'abadia d'Ovarra i del seu abat. Vegeu: ORDEIG, 1996, doc. 123 B, p. 8-10. Aquest document, per la seva banda, s'ha de relacionar amb la donació-venda feta pel comte Sunyer a l'abat Galí i a la congregació d'Ovarra d'aquesta vila, el desembre del 1008 (MARTIN DUQUE, 1965, doc. 9, p. 12-13; BOIX, 2005, doc. 310, p. 219-220), que, tal com s'hi diu, era "de ipsu villare ermo et de suos terminos eisdem pertinentibus, aquis, aquarum, paschueriis, estivas, de quantum ab antiquo tempore fuit constitutu"; el preu de la venda fou un cavall valorat en cent sous i vint-i-cinc mancusos. Hem seguit bàsicament l'edició d'Ordeig (b), assenyalant algunes divergències amb relació a d'altres edicions. Cartografia: 12.

(signe) Almitas Dei Patris clementiam, qui est unus in unitatem et trinus in trinitatem, et in nomine Ihesu Christi, filii eius, et Spiritus Sancti. Ego Galindo, abbas, et ego Gimar, presbiter, expunxit nos Deus et trina maiestas ut edificaremus domum in onorem domini nostri Ihesu Christi, qui es in comitatum Ripacurcensem, in villa que vocatur Lorroi, in balle Ripacorza, prope flumen Isabana. Et ideo ab anno millesimo septimo incarnacionis dominice, luna XVII, in mense nobembrio, die III feria, veniens venerabilis Ahemericus presul ex comitatum Ripacurcensem, per preces[216] Galindoni abbati et Gimarane presbitero ad consecrandam ecclesiam in onorem domini nostri Ihesu Christi et sancti Clemencii, martiris et confessoris Christi, quem prefactus qui iam suprascriptus est, pro amore Dei et remissionem peccatorum suorum et per desiderium celestis patrie, ad cuius dedicationem christiani et devotissimi populi religionem chatolicam concurrentes devocionis sue vel parentum decessorum facimus absolvendum vel pro remedium animarum suarum et incolumitatem futuram adipiscendum et zabulo teterrimum effugiendum et statum sancte Dei Ecclesie erigendum, ut remunerationem et hetereo arbitrem ad hultimum consequi valeat et cum sanctis omnibus in celestis regionem coruscent. Cum adstantem

216. preceses, *corregit*.

clero hac devotissimum populum predictum Sancti Clemencii episcopi et martiris Christi et ad servientes illius qui ibidem serviunt sub iussionem Aemerici episcopi eorum nomina insirta tenentur, ego Galindo, abbas, per dotalis titulo dono ad ipsam ecclesiam iam dictam ipsas terras et ipsas vineas quod iam ibi miserunt nostri parentes, ipsa medietatem quod mihi contingit, et ipsos chasales cum sua superposita, et in ipsos ortos et in arboribus et in patris et pascuis, ipsa mea parte ab integrum. Et insuper de mea compara mito uno campo super ipsa ecclesiam et unam terram super villa qui fuit de Ansilane et una closa super ipsa villa qui fuit de Ennecone et duas terras super ipsa villa qui fuerunt de Matrona et de Bonufilgo. Et subtus ipsa villa mito uno campo qui fuit de Hennecone et alia terra prope ipso campo, et advenit mihi de patre meo, et alia terra subtus ipsa ecclesia qui fuit de Ginta et alias duas terras qui fuerunt de Ariolo et de Chacone et uno campo ad ipso Puzo, qui fuit de filios Olipane. Et mito ipsa compara qui fuit de Chaco Llullo ipsas duas partes et alia terra super ipsa via qui pergit ad hibi et una terra super villa, qui fuit de Bono Omine, et una vinea subtus Sancti Abentini, qui fuit de Orratone de Villa Karli, et alia vinea ad villa Sxechari et alias duas vineas ad Goiveru, super ipsa vinea de Huarra, et una sorte de terra in ipsa Plana, prope ipsas chasas, et uno orto ad Rigales. Ista omnia quod aucmentavi vel deinceps Deo opitulante aucmentare potuero usque ad terminum vite męę. Et ego Gimar, presbiter, mito ipsa mea portione qui mihi contingit de ipsa ecclesiam quod ibi miserunt nostri parentes ab integrum. Similiter donamus in ornamentis ecclesiasticis IIII planetas, I camiso, II stolas, uno amicto, II pallios, I calice, I cruce, III missales, I salterio, I unu berviario. Et ego Galindo mito I antifonario. Hec omnia donamus ut ad diem iudicii hac tremende maiestatis mercis nobis exinde adcrescat, quia qui bene ministraverit gradum bonum sibi adquirit.

Et[217] ego Galindo, abba, mitto ipsum alodem qui fuit de Wiro[...], id est [...]. Et mitto alium alode qui fuit de Dacchonem et de [...] de ipsum vill[are...]. Et mitto huna terra subtus ipsas Planellas, qui fuit de Llelli de ipsum villare. Et mitto alia terra super ipsum poium de Sancto Clemencio, qui fuit de Erilli vel de sua filia. Et mitto tres vineas in chastrum Fonte Tova, qui sunt de mea compara, in loco hubi dicitur [...].[218]

217. *Paràgraf afegit i escrit amb una escriptura més petita i més difícil de llegir. Correspon a un espai d'unes sis línies que havien quedat en blanc*.

218. *Segons c:* Bes[ches].

At[219] ergo sciatur hanc dedicationem bonam esse dicam vobis quomodo in ea [...] facta fuit [...]cuis et clero [...] in Rotensis [...] et postea [...] datum [...] filii [...] Adesindum episcopum [...] consecravit anc ecclesiam Cassionensi.

Et ego Haemericus episcopus concedo ad iam dictam ecclesiam in die dedicationis eius primitias et oblationes, sicut olim constitutum fuit, secundum chanonicam auctoritatem, sicut sanctus canonus chanet: "Decimas et primicias a Deo sunt donandas, ad episcopum dividendas." Et est manifestum. Ut ab hodierno die et tempore ad iam dictam ecclesiam [et ad] servientes illius abeant, teneant adque possideant. Etsi quis contra hanc dotem vel donationem venerit ad inrumpndum minime scindatum et sciat se anatematis innodatum et hanc dotem hinconbulsa permaneat in posterum. Et qui hoc offerentia dederit pro animabus suis dimitat Deus omnia peccata eorum preterita, presencia adque futura et per hoc sanctum sacrificium quod super isto sacrosancto altario consecrati fuerint, pariter eternam participacionem accipiat, et in die iudicii digni aduituri sint: "Venite, venedicti Patris mei, percipite regnum in secula seculorum, amen."[220]

Facta consecrationem die III feria, in mense nobembrio, anno XV Rodberto regnantem, regem expectantem.

Signum Galindoni abbate et Gimarane presbitero, qui hanc dotem rogaverunt scribere et testes ad roborandum firmare. Signum Ansilane. Signum Arigo. Signum Ratero. Signum Compangoni presbitero. Borrellus archidiaconus.[221] Senterus archidiaconus.[222]

Et[223] ego Galindo abbas, qui hanc [ecclesiam] edificavi et dedicavi et dotavi, per tale comentum post meos dies remaneat ad Atone, fratri meo, et si ille non est [vivus] tunc sit electus alium de meis nepotibus in sacerdotali hordinis et regat sanctam Dei ecclesiam, et post illum [...] alius, et postea alius de mea generacione usque [ad finem] seculi. Et ego Breldes chum filiis meis mittimus in domum Sancti Clementii nostro alode qui nobis advenit de parentum nostrorum in villa Loroi, ab integrum, sine huno champo quod donavi ad Heloneta, mea filia.

FUNDACIÓ NOGUERA

219. *Paràgraf de lectura molt dubtosa, afegit en un espai que s'havia deixat en blanc.*

220. *Mt. XXV, 34.*

221. *Signatura autògrafa.*

222. *Signatura autògrafa.*

223. *Paràgraf afegit en una escriptura més petita, en un espai deixat en blanc en el document original.*

(signe) Borrellus iudex, rogitus scripsit sub die et anno quo supra et subscripsit sss.

20

1009, febrer

Donació. *Bonfill, fill d'Enegó (*Bonofilio filio Ennechoni*), dona a Santa Maria, Sant Pere i Sant Pau d'Ovarra (*Sanctam Mariam virginem et Sanctum Petrum et Sanctum Paulum, in monasterio Uvarra*) i a l'abat Galí (*Galindo abba*) la tercera part de la vila de Fornons (*villa de Fornones*), amb els homes que hi viuen, amb drets relacionats amb la jurisdicció i amb el delme (*tam in feo quam in ipsa decima*) i també amb una tercera part de tot allò que s'hi produeixi (*de quantum laborant infra ipsos terminos*). Així mateix, dona una tercera part de Santa Maria de Fornons, amb el que donaren els seus parents en el moment de la consagració de l'església (*ad ipsa dedichationem in ipsa ecclesia qui vochatur Sancta Maria*). També cedeix una tercera part del vedat i dels pasqüers (*ipso vendecato vel ipsos paschueros*), que havien estat dels seus parents. Dona, així mateix, el seu delme. Fan de testimonis* Attoni filio Altemiri *i* Tedichero filio Eczoni. *Escrit per* Miro, *prevere*.

[*A*] Original perdut.
B BUZ, Fons de Sant Victorià i Ovarra, doc. 24. Còpia del segle XIII.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 604. Data: 1009.
b MARTÍN DUQUE, 1965, doc. 14, p. 18-19. Data: 1010, febrer.
*c** ORDEIG, 1994, vol. I, segona part, doc. 115, p. 273-274. Data de la dotalia: [abans 1000].
d BOIX, 2005, doc. 321, p. 223. Regest. Data: 1009, febrer.

Encara que aquest document no es guardi a l'ACL, hem cregut que calia ferne un regest ampli pel fet de conservar el record de la dotalia (esmentada en aquesta donació, feta *in mense februario, anno millesimo VIIII regnantem Robperto regem*), que hi hagué en aquesta població de Fornons, situada al bisbat de Ribagorça, actualment al municipi de Beranui, a l'est de Biasques d'Ovarra.

FUNDACIÓ NOGUERA

21

1015, juliol, 6 i 7

Consagració i dotalia. *El bisbe Eimeric del comtat de Ribagorça consagra en honor de la Santa Creu i de Sant Pere dues esglésies situades en aquest comtat de Ribagorça, al lloc on s'alça el monestir de Lavaix, al costat de la Noguera [Ribagorçana]. Aquestes esglésies havien estat edificades per l'abat Dacó i pels monjos d'aquest cenobi. L'abat i alguns laics i eclesiàstics les doten amb terres i vinyes, i també amb calzes, creus, llibres eclesiàstics i vestidures. El bisbe cedeix les primícies i les oblacions.*

[*A*] Original perdut.
[*B*] Cartulari Petit de Roda. Perdut. Segons el pare Pasqual, aquest era el desè i darrer document transcrit en aquest cartoral de Sant Vicenç de Roda.
[*C*] Cartulari de Lavaix, f. 56-57. Perdut.
D BN, París, Col·lecció Baluze, vol. 107, f. 474v-475r.
E BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 133r (p. 275). Ex B. Resum.
F RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 6, p. 150-154.
G RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 12, f. 251-252.
a MARCA, 1688, ap. 180, col. 1012-1013.
b SERRANO SANZ, 1912, p. 479-480.
c PUIG, 1984, doc. 5, p. 62-63.
*d** ORDEIG, 1996, vol. II, primera part, doc. 131, p. 17-19. Data: 1015, juliol, 6 i 7. Ex D i c.
e *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 153. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de dos nous altars a Santa Maria de Lavaix."
f BOIX, 2005, doc. 345, p. 234-236. Amb traducció al català. Data: 1015, juliol, 6 i 7.
g GRAU, 2010, doc. 12, p. 307. Regest.
Esment: ABADAL, 1070, p. 84. I transcripció parcial.

Hem inclòs aquest document, tot i que pertanyi al fons del monestir de Lavaix, pel fet d'haver estat copiat al Cartulari Petit de Roda (que inicialment el pare Pasqual pensà que podia ésser del segle XII i que, després de llegir-lo tot, arribà a la conclusió que era del segle XI). De fet, cal relacionar aquesta dotalia amb el conjunt d'actes de consagració ribagorçanes. La fórmula usada és la mateixa que trobem en molts altres documents de consagració i dotació del bisbat de Ribagorça, com els de Fontova, Alaó, Eroles, Rallui, el Coll de Roda, Serradui, Montanyana i Roda, que cal datar a la segona meitat del segle x i als primers decennis del segle XI. D'altra banda, Ordeig crida l'atenció sobre el fet que el dia 6 de juliol es va consagrar l'església dedicada a la Santa Creu i l'endemà, el dia 7 de juliol, fou consagrada la de Sant Pere (que no es pot descartar que fossin dos altars diferents d'un temple únic). D'acord amb l'any de l'encarnació segons l'estil florentí, aquestes consagracions foren fetes l'any 1015 (si s'hagués fet segons l'estil pisà correspondrien a l'any 1014). Hem seguit bàsicament l'edició de Ramon Ordeig (d), tot assenyalant algunes divergències que hi ha amb relació a altres publicacions.

Almitas Dei Patris clementia, qui est unus in unitate et trinus in trinitate, et in nomine Ihesu Christi, fili[224] eius, et Spiritus Sancti. Ego Dacco, abbas,[225] et ceteris monachis[226] expuncxit nos Deus et trina maiestas ut edificaremus[227] domos in honore domini nostri Ihesu Christi, qui est in comitatu Ripacorcense, in cenobio Lavadius, qui est secus flumen Nucarie.[228] Et ideo incarnationis dominice, pridie nonas iulii dedicatio Sancte Crucis, luna V, nonas iulii dedicatio Sancti Petri, luna VI, anno XV post millesimo, veniens reverendissimus Emericus episcopus ex comitatu Ripacorcense,[229] per preces dompni[230] abbatis nomine Dacco[231] et ceteris monachis, in loco venerabili ad consecrandas ecclesias in honore sancte Crucis et sancti Petri, quas prefatus iam[232] suprascriptus episcopus pro amore Dei et remissione peccatorum suorum et pro[233] desiderium celestis patrie dedicavit, ad cuius dedicationem christiani et devotissimi populi religione catholica concurrentes devotionis sue vel parentum decessorum facinus[234] absolvendum vel pro remedio animarum suarum et incolomitate[235] futura adespicenda et zabulo teterrimum fugiendum et statum sancte Dei Ecclesie erigendum ut remuneratione ab eterno[236] arbitre ad ultimum consequi valeant et cum sanctis omnibus in celesti regione coruscent, adstante clero ac devotissimo populo, faciunt donaria ad predictum locum Sancte Crucis et Sancti Petri et ad servientes illius qui ibidem serviunt, sub iusione[237] predicti episcopi, quorum nomina subtus inserta tenentur. Ego Dacco,[238] abbas, mitto mea compra in vila[239] Ventolano, terras vel vineas. Gondevaldus,[240] duas terras in Sterri;[241] de oriente et de

224. *c:* filii.
225. *c:* abba.
226. *c:* monacis.
227. *c:* hedificaremus.
228. *c:* Nucharia. *La Noguera Ribagorçana*.
229. *c:* Ripacursense.
230. *c:* domni.
231. *c:* Daccho.
232. *c:* etiam.
233. *c:* per.
234. *c:* facimus.
235. *c:* incolumitate.
236. *c:* ethereo.
237. *c:* iussione.
238. *c:* Dacho.
239. *c:* villa.
240. *c:* Gondevallus.
241. *Segons c. d:* Sterni. *Vegeu*: BOLÒS – HURTADO, 2012, p. 40 (coordenades 18 P).

FUNDACIÓ NOGUERA

subtus Fedaco,[242] de occidente strata; ipsas terras circundatas ab integro fuerunt de ipsos bozatores. Longobardus[243] mittit unam vineam ad ipso vilare[244] secus ipsos monachos. Ego Barone et Dela[245] mittimus unam vineam in Gerondela,[246] secus vinea Giscafredo.[247] Et ego Revellus et Ramio mittimus unam terram in Iunchero.[248] Ego Gamiza et coniux mea[249] Sansa et filio meo[250] Isarno mittimus ipsam decimam de nostra vinea, qui est in ipsa Rota, propter remedium animarum nostrarum. Ego Apo, presbiter, mitto ipsa mea decima de Xoxi[251] ab integro, propter remedium anime mee et de meis parentibus.[252] Ego Compagno[253] facio similiter. Ego Servedei de Perves[254] mitto unam terram ad penna de Fatas. Ego Oriolfus, qui sum mandatarius de Bonoshomo, mitto unam terram ad serram de Gardilane. Ego Dacco,[255] abba, et ceteri monachi similiter donamus in ornamentis ecclesiarum calices, cruces et de ecclesiasticis libris sive de vestimentis. Hec omnia damus[256] ut ad diem iudicii ac tremende maiestatis merces nobis inde crescat, quia qui bene ministrat gradum bonum sibi acquirat. Ego Emericus,[257] episcopus, concedo ad iam dictas ecclesias, in die dedicationis eius, primicias et oblaciones, sicut olim constitutum fuit secundum canonicam authoritatem, sicut canones canent: "Decimas et primicias Deo sunt donande et ad episcopum dividende." Et est manifestum ut ab hodierno die et tempore iam dicte ecclesie et servientes illius habeant, teneant atque possideant. Et si quis contra hanc dotem vel donationem venerit ad irrumpendum minime scindatur et sciat se anathemate innodatum et hanc dotem inconvulsa permaneat in

242. *c:* Fedacho.
243. *c:* Langobardus.
244. *c:* villare.
245. *c:* Ela.
246. *c:* Gerondella.
247. *c:* Gischafredo.
248. *Segons c. d:* Cunchert.
249. *c:* sua.
250. *c:* suo.
251. *Segurament hauria d'ésser* Soxi. *Vegeu*: BOLÒS – HURTADO, 2012, p. 40 (coordenades 17 P).
252. *c:* parentis.
253. *c:* Compango.
254. *c:* Pervas.
255. *c:* Daccho.
256. *c:* donamus.
257. *c:* Aimericus.

FUNDACIÓ NOGUERA

posterum.[258] Et qui hec[259] offerentia dedit pro animabus suis dimittat illis Deus omnia peccata illorum preterita, presentia et[260] futura, et per hoc sanctum sacrificium quod supra ista sancta altaria consacrata fuerit pariter eternam participacionem accipiant[261] et in die iudicii digni audituri sint: "Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum in secula seculorum, amen."[262]

Factas consecrationes pridie nonas iulii vel nonas iulii.

Sig+num Dacco,[263] abba, et ceteri monachi, qui istas ecclesias consecrare fecimus et testes firmare rogavimus. Sig+num Gondevaldo.[264] Sig+num Bonofilius iudex. Sig+num Barone. Sig+<num> Apo, presbiter.

Barone, presbiter, scripsit.

22

[1015-1016], octubre

Venda. *Galitó i la seva muller Argileva venen a Garan Aç, a Radulf i a la seva muller Locorosa, i a Anaga i la seva muller Valdiró, un molí situat a la ciutat de Roda d'Isàvena, al lloc de Sant Pere [de la Ribera]. Aquest molí, que s'alçava al costat de l'Isàvena, fou comprat per vint-i-un sous. Se n'esmenten les afrontacions.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 36, f. 25r. Amb l'epígraf, al foli 24v: "De uno molino ad Sanctum Petrum. XXXVI." Hem escrit entre claudàtors les lletres que no es poden llegir.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142r (p. 293). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 23, p. 105. Data: 1104.

b IGLESIAS, 1991, p. 157.

c BOIX, 2005, doc. 347, p. 236-237. Data: [v. 1015], octubre.

d GRAU, 2010, doc. 11, p. 306-307. Data: [final del segle X-principi del segle XI], octubre.

Datem aquest document, com feu Boix, d'acord amb el còmput del rei Robert, que no era pas reconegut en aquest moment com a monarca. Tanmateix, atès que Hug I va morir el 24 d'octubre de 996, ens podem plantejar la possibilitat

258. *c:* imposterum.
259. *c:* hoc.
260. *c:* atque.
261. *c:* accipiat.
262. *Mt. XXV, 34.*
263. *c:* Daco.
264. *c:* Gondebaldo.

que vint anys més tard fos l'any 1015 o el 1016, en funció del dia del mes en què fos escrit el document. D'altra banda, Grau relaciona aquesta forma de datació (*Christo regnante et rege espectante*) amb l'escrivà que va escriure aquest document. Cartografia: fig. 14.

In nomine Domini. Ego Galitto et uxor mea Argilev[a], vobis [emto]ribus nostris Garan Az[265] et Radulfo et uxor sua, Loco[rosa], et Anaga et uxor sua, Valdiro, quam placuit in animis n[ostris] ut vobis vindimus uno molino in civitate Rota, in loco ub[i] dicitur ad Sanctum Petrum; de oriente Isavana et de occident[e] nos metipsi comparatores. Vindimus vobis ipso molino ab integrum in precio placibile XX et uno solido. Et est manifestum ut ab hodierno die et tempore firma permaneat.

Facta carta vinditionis in mense octubrio, anno XX Christo regnante et rege[266] espetante.

Signum +[267] Galitu et uxor sua Argileva. Signum + Giscafred. Signum + Bonofilio.

Galindo presbiter scripsit.

23

1017, novembre, 21

Elecció de bisbe. *Ermengol, bisbe d'Urgell, i els canonges de Santa Maria d'Urgell confirmen l'elecció de Borrell, fill de Riquilda, per a la seu episcopal de Sant Vicenç de Roda, feta amb el consentiment del comte Guillem de Pallars, pels nobles, abats, canonges de Sant Vicenç i pels habitants del comtat de Ribagorça. La provisió del nou bisbe es fa sota la protecció de la seu de Santa Maria, cap de totes les esglésies d'aquest comtat, i sota el domini del bisbe Ermengol i dels seus successors*.

A ACU, perg. núm. 205. Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 30,1 cm per 57,6 cm.
a BALUZE, 1780, vol. 2, cols. 630-632.
b VILLANUEVA, 1821, vol. 10, ap. 26, p. 288-290.
c SERRANO SANZ, 1912, ap. 6, p. 481-482. Ex b.
*d** BARAUT, 1981, doc. 350, p. 61-63. Data: 1017, novembre, 21.
e BOIX, 2005, doc. 353, p. 245-247. Amb la traducció al català. 1017, novembre, 21 [la Seu d'Urgell].

265. *És molt probable que fos un nom doble.*
266. *C:* regem.
267. *Abreujat en* S+.

f GRAU, 2010, doc. 13, p. 307. Regest.
Esment: ABADAL, 1070, p. 84 i 87. Transcripció parcial.

A causa de la importància d'aquest document conservat a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, hem cregut que calia incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica de les seus de Roda i de Lleida, formada sobretot pels documents conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida (ACL). Tal com trobem que s'esdevé sovint, l'any 1017 coincideix amb la indicció 15, però no amb l'epacta 20 (que correspondria a l'any 1019). Hem seguit bàsicament la transcripció de Baraut (d), encara que hem fet esment de les diferències que trobem en les altres edicions modernes.

Anno trabeationis domini nostri Ihesu Christi millesimo XVII°, era millesima quinquagesima quinta, indiccio XV^a^, concurrente I, <e>pacta XX^a^.

Auctor et dominus cum Patre et Spiritu Sancto omnium creaturarum quibusque sub illius gracia conmanentes omne monarchia disponuntur regimina. In quo reverentissime nominando domno Wilielmo illustrissimo comite, cum omne vulgus populo qui degent in comitato Ripacurcensis tellure, una cum domno Ermengaude presule, in sinu matris ecclesie Sancte Marie sedis vico Orgellensis, qui est caput omnium ecclesiarum iam dicto comitato, venit quidem domnus Borrellus, filius Rechildis femina, una cum consensu et voluntate supradicto excellentissimo comite sive optimatibus vel principibus eius, nec non etiam religiosorum clericorum atque abbatum, id est Galindus abba Sancte Marie Uarra[268] et Sanila abba Sancti Andree et Dacco abba Sancte Marie Lavaies et Aster abba Sancti Petri Taberna et Manasse abba Sanctorum Iusti et Pastoris Aurigema et Isarnus abba Sancto Stephano et Aster abba Sancti Michaelis et Abbo abba Sancte Marie Alaone. Nos simul in unum cum canonicis Sancti Vincentii martiris Christi, cuius sedis sita est in civitate Rota, id est Barone archisacer et Gerallus sacer et Galindus sacer et Durandus sacer et Miro sacer et Altemirus sacer et Guimara sacer. Subiungimus etiam fidelium laicorum,[269] id est Urrato et fratres eius, Miro et fratres eius, Garsia et fratres eius, Bernardus et fratres eius, Gela et fratres eius, Ato et fratres eius, Ansila et fratres eius, Asnarius de Villa Nova, Bernardus de Anaspuni et fratres eius, Martinus et fratres eius, Garsia de Guduli et fratres eius, Abbo de Tromeda et fratres eius, Riculfus et fratres eius. Et expetivit eleccionem et obedienciam et benediccionem pontificalem ante sacrosancto altario alme Marie sedis prefate et ante domno presule prenotato, sive multorum clericorum in Christo agonizantes obsequio, id est Isarnus archisacer, Poncius

268. *b i c:* Varra.
269. *b i c:* laycorum.

archilevita, Transeverus archilevita, Arnallus arkilevita, Unifredus arkilevita, Bernardus arkilevita, Randulfus arkilevita, Vivas sacer, Bellus sacer, Bernardus sacer, Wiskafredus sacer, Seniofredus sacer, Guinbertus sacer, Adalbertus sacer, Seguinus sacer, Wilielmus sacer, Arnallus sacer, Unifredus sacer, Wifredus sacer, Wilielmus levita, Wifredus levita, Miro levita, item Miro levita, item Wilielmo levita, Dela levita, Petrus levita, Lupus levita,[270] vel aliorum cannonicorum venerabilium quorum nomina longum est scribere. Adiuvante domno[271] et salvatore nostro Ihesu Christo helegimus hunc Borrellum prefixum, ut ad eleccionem et honorem presulatum perveniat divina miserante clemencia. Est namque prudens, docibilis, moribus temperatus, vita castus, sobrius, humilis, misericors, hospitalis, in lege Domini instructus, verbo simplicibus dissertus, sanctamque et individuam Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum omnipotentem credens atque confirmans, Deum ante secula, homo in finem seculorum predicat. Cum his tantis et aliis virtutibus decoratum prefatum Borrellum agnoscimus, nos omnes eligimus illum uno animo unoque conventu decrevimus et corroboramus, ut ad ordinem sui presulatus susceptione tranfundat atque in Domino fisus accedat. Iterum atque iterum ego Ermengaudus, prefatus episcopus, una cum katerva clericorum predictorum advocamus, adclamamus atque eligimus dicto Borrello, ut per divina manu Salvatoris protegente vel donante ad honorem et benediccionem atque ordinacionem sui presulatus accedat et susceptione perveniat, sub tuicione alme Marie sedis prefate et sub dominatione domno Ermengaudo episcopo et successores eius.

Exaratus est autem hec titulus eleccionis presulatus XI° kalendas decembris, anno XXI° regnante Rothberto rege.

Witardus sacer, qui hanc eleccionem per volumptatem domno Wilielmo comite et per iussione domno Ermengaudo episcopo scripsi et sss. *(signe)* die annoque prefixo.

FUNDACIÓ NOGUERA

270. Dela levita, Petrus levita, Lupus levita, *manca en c.*
271. *b i c:* domino.

24

1017, novembre, 24

Aclamació de bisbe. *Acta de la proclamació i consagració del bisbe Borrell de Roda, com a successor d'Eimeric, difunt, per part dels bisbes Ermengol d'Urgell, Adalbert de Carcassona i Pere de Comenge. La cerimònia s'esdevé a la catedral de la Seu d'Urgell. El candidat, aclamat per l'assemblea, és beneït i elevat a la dignitat episcopal sota la protecció i sota el domini de la catedral d'Urgell, del bisbe Ermengol i dels seus successors.*

A ACU, perg. núm. 206. Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 38 cm per 58 cm.
a BALUZE, 1780, vol. 2, cols. 632-634.
b VILLANUEVA, 1821, vol. 10, ap. 27, p. 291-294.
c SERRANO SANZ, 1912, ap. 7, p. 482-484.
*d** BARAUT, 1981, doc. 351, p. 63-64. Data: 1017, novembre, 24.
e BOIX, 2005, doc. 355, p. 247. Transcripció parcial. Data: 1017, novembre, 24.
f GRAU, 2010, doc. 14, p. 307-308. Regest.
Esment: ABADAL, 1070, p. 88. Transcripció parcial.

Copiem aquest document, conservat a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, a causa de la importància que té per a la història del bisbat de Roda. Tal com s'esdevé en el document precedent, l'any 1017 coincideix amb la indicció 15, però no amb l'epacta 20 (que correspondria a l'any 1019). Hem seguit bàsicament la transcripció de Baraut, encara que hem fet esment de les diferències que trobem en les altres edicions.

(Crismó). Locorum primates preceptorum quibus gerarchice atque telatargice vigent prischa modernaque ecclesiarum moderamina teoloqueriis sancxere cannonibus quo<d> arripientibus viam universe terre quarumlibet sedium presulibus, per viciniorem[272] episcopum aut per quemlibet alium episcopum cui archimandrita[273] iniuncxerit,[274] extincti fratris tumulatorem orbateque sedis visitatorem atque consolatorem, sine cuius consientia[275] sacri vetant cannones confiteri atque confici, de subrogacione episcopi perficiatur ecclesiasticarum inventarium rerum. Tunc vero prioribus viduate sedis dispositis echonomis comendetur, postmodum autem cleri plebisque ordinis desideriorum consensus requiratur. Quinimmo, amotis simoniacis saculis postpositisque omnium cupiditatum argumentis, universa fideliter noticie archiepiscopali significentur. Quo disponen-

272. *b:* vicionerem.
273. *b:* archimadrita.
274. *b:* iniunxerit.
275. *b:* conscientia.

te cuncta in talibus expedit cum suffraganeorum consilio sub divina censura disponi negociis atque ordinari. Igitur metropolitano dominica vocatione rebus humanis utraque perfuncto, hec eadem fideliter sunt exigenda omnia a visitatore atque tumulatore et omnium condiocesaneorum, si fieri potest cognicionis significanda prudencialiter, quo urbes que gentilium temporibus abebant idolicole flamines, nunc gubernent christicole presules. Cum ergo pastorem contigerit subrogandum, post adclamationem et vocationem cleri petitionemque viduate plebis, ne urbs presulem minime optatum aut spernat aut odium abeat fiatque minus religiosa quam convenit, cui aut liceat abere quem voluerit, quoniam difficile est quo bona peragantur exitu, que mala sunt incoata principio, expedit orbate sedi cum episcoporum eleccione cleri ac populi ipsius comitatibus aclamatione, episcopum ordinari atque intronizari. Quapropter ego Ermengaudus, sedis Orgellensis episcopus, una cum caterva venerabilium clericorum alme Marie sedis prefate, cognoscentes obitum beate memorie Aimerici pontificis Rodensis civis eclesieque Sancti Vincentii ipsius loci sedem, cuius memoria ethereo describat in albo, uti sacra cannonum auctoritas iubet, cum consensu domno Wilielmo comite, cum eius optimatibus ac plebe non exigua concione expostulantibus, cannonico calciati privilegio, Borrellum, filium Richellis femina, urbis prefate Rodensis, una per vocationem et adclamationem archidiaconorum, cenobitarum et ruralium clericorum, vocamus, aclamamus et petimus ac prodesse poscimus episcopum subrogandum, consecrandum et intronizandum Borrellum prenotatum in gremio sancte sedis ecclesie Vincentii Rotensem civem et eum principem constituimus ecclesie sanctorum quorum predictes urbe site sunt. Ab ipsis utpote cunabulis et fidei rudimentis, scimus eum clericum ac studiis litteralibus eruditum, nobilem, ortodoxium, humilem, modestum, ospitalem, karitativum, castum, misericordem et iuxta apostolum armis divinis decentissime ac pleniter adornatum. Hunc ergo Borrellum ego Ermengaudus prefatus episcopus, una cum consensu domno Wilielmo inclito comite, adclamamus eum et advocamus sub tuicione vel dominatione prefate sedis Orgellensis, sive domnum episcopum Ermengaudum vel omnes episcopi qui post eum venturi sunt. Postulo[276] itaque ego Ermengaudus episcopus prefatus domnum Adalbertum Karchasensem civem pontificem, ut per singulos grados ecclesiasticos sit ordinatus et ministerio sacerdotali sit dedicatum. Igitur, in Dei nomine, interrogamus populum hunc Borrellum pre-

276. *d:* Postulolo.

fatum adclamantem: "Vultis eum abere episcopum?" "Volumus" usque tercio respondit omnis clerus et populus tercio[277] "volumus". Nos quidem humiles Ihesu Christi pontifices Ermengaudus prefate sedis Orgellensis, in qua ordinacio ista consistit, et Adalbertus pontifex Karkasensis et Petrus episcopus Comenensis, audientes et cernentes tantam adclamatorum unanimitatem[278] proficuam ecclesia<stica>m[279] utilitatem, recipimus in nostro episcopali numero atque collegio preclamatum Borrellum et eum per auctoritate cannonica benedicendo ordinamus et electum episcopum in ipsa sede Sancti Vincentii episcopum exaltamus et in nomine sancte Trinitatis intronizamus et ipsis ecclesiis pastorem constituimus, sub dominatui alme Marie sedis Orgellensis et domno Ermengaudo episcopo vel successores eius.

Acta scedula huius indaginis a corporea trabeacione verbi divini, anno millesimo XVII°, era millesima quinquagesima quinta, indicio XV, concurrente[280] I, <e>pacta XX^a^, VIII kalendas decembris, anno XXI° regnante Rothberto rege.

Witardus sacer, qui hanc aclamacionem scripsit domno episcopo Borrello, sub die annoque superius exarato, ad laudem et honorem Sancte Dei genitricis Marie sedis vico Orgellensis et episcopos ibidem permanentes feliciter. Amen.

25

1018, maig, 5. Roda

Consagració i dotalia. *At i la seva muller Queno, i llur fill Garcia, i Adalman i Genivonta, i llur fill, el prevere Apó, edificaren una església al terme de la ciutat de Roda, al costat de l'Isàvena [potser a Carrasquer]. Davant d'això, el bisbe Borrell del comtat de Ribagorça la consagra en honor de santa Maria, sant Climent i sant Esteve. Els que l'havien edificada fan donació d'ornaments eclesiàstics, de llibres, d'un calze, d'una creu i d'altres objectes litúrgics. A més, ells i d'altres doten l'església amb diverses terres i vinyes. El bisbe li concedeix les primícies i les oblacions.*

277. *Manca en b.*
278. *d, per error:* unanimatatem.
279. *b:* ecclesiam.
280. *Com trobem representat en b, abreujat en una C invertida.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RP_0859 (carpeta 14, núm. 1.011). Una mica pàl·lid. Al revers: "F, n. 27", "De fundacionem et consegrationem ecclesie Rot. de Col", "Carta Sancte Marie de Collo. Consecravit el dotavit Borrellus episcopus. 24" i, escrit en un paper enganxat, "*113*" (amb relació amb la classificació de Mateu Lasala). Mides: 23,5 cm per 58,5 cm.
C RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 202v. Resum.
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 11, f. 367r (p. 740).
E BC, ms. 424, LLOBET, *Índice de escrituras*, f. 166v-167r.
F ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 113, f. 12v. Regest.
a IBARRA, 1904, doc. 78, p. 130-133.
b SERRANO SANZ, 1912, ap. 8, p. 484-485.
c ORDEIG, 1996, vol. II, primera part, doc. 133, p. 20-22. Data: 1018, maig, 5.
d BOIX, 2005, doc. 365, p. 252-254. Amb una traducció al català. Data: 1018, maig, 5, dimarts.
e GRAU, 2010, doc. 15, p. 308-309. Data: [1018], maig, 5.

Tal com assenyalen Ordeig, Boix i Grau, aquest document no es va poder fer l'any 1056 (o el 1057) de l'encarnació de Crist. Si tenim present totes les persones que hi intervingueren, hem de suposar que en realitat, encara que per error no se'n faci esment, fou datat d'acord amb l'era hispànica i que, per tant, aquesta data ha de correspondre a l'any 1018 (o 1019). S'ha considerat que aquesta església dedicada a la Mare de Déu podia correspondre a l'església de Santa Maria de Carrasquer (J. BOIX, "Santa Maria de Carrasquer", *Catalunya Romànica*, XVI, Barcelona 1996, p. 87). Cartografia: fig. 14.

Almitas Dei patris clemencia qui est hunus in trinitate et trinus in unitate, et in nomine Ihesu Christi, filii, et Spiritus Sancti. Ego Acto et coniux mea Cheno et filiis meis Garcia, et ego Adalmanus et coniux mea Genevontes[281] et filii mei Apo, presbitero, expunxit nos Deus et trina magestas ut edificaremus domum ad onore domini nostri Ihesu Christi et Sancta Maria, qui est in comitatum Ripacorcensem, in civitate Rota, nomine flumen Isavana. Et ideo incarnacionis dominice anno quinquagesinmo VII[282] post Ihesum millesimo, veniens reverentissimus Burrellus, episcopus ex comitatum Ripacorcensse,[283] per preces iam supradictos, in loco venerabile ad consegranda ecclesia iam dicta Sancta Maria et Sancti Clementi et Sancti Stefani, quem prefactus quia suprascripti sunt, pro amore Dei et remissionem peccatorum suorum, et per[284] desiderium regni ce-

281. *c:* Genevonies.
282. *O bé:* VIº.
283. *c:* Ripacurciense.
284. *c:* pro.

lestis patrie. Ad chuius[285] dedicacionem et devotissimi populi religionem concurrentes devocionis sue vel parentum decessorum, facimus absolvendum vel pro remedium animarum suarum et incolomitatem futuro, et zabulo deterrimo effugiendo et statum sancte Dei Ecclesie erigendum et remuneracionem ad ethereo arbitrem ad ultimo consequi valeant, et cum sanctis omnibus in celestis regionem coruscent. Ego Acto et ego Adalmandus donamus \in/[286] ornamenta ecclesia, libros, vestimentis, chalice, cruce. Ego Adalmandus I[287] singo. Ego Acto I[288] signo.[289] Et ego Cheno et Acto mictimus I terra prope Sancta Maria et mictimus I vinea in illo Opacum, ab integro; de oriente se ipso entore,[290] de occidente Bonofilgo. Et mictimus [...].[291] Ego Adalmandus et Genivontes[292] mictimus I terra ad illo Petreare;[293] de oriente et de occidente Galindo presbiter. Et I vinea ad illa serra prope Galindoni.[294] Ego Miro micto I vinea in Coma Letosa; de oriente stirpe, de occidente Bradelina. Et I sorte in Lastenosa[295] cum suas arbores. Bradila presbiter I terra in Cocumella, prope Actone. Eldeverta[296] I terra in civitate Rota, prope ipsa strata. Galito[297] I terra ad illa Lena. Comitia I terra prope Sancta Maria. Gamiza[298] I terra prope Sancta Maria. Fedacho I terra prope Sancta Maria. Gimara et Altemirus in Rialvo,[299] prope ipso flumen. Atala[300] II[301] terras in Cocomella, prope ipsa via. Miraveles I terra prope ipsa Corte. Ego Rodegerus micto I vinea in Lastenosa; de oriente Gallenio,[302] de occidente stirpe. Ego Bonofilgo, defunctus, propter remedio anime mee, micto I terra ad illa Tosca; de oriente strata pulvica, de occidente Giterus. Ego Acto

285. *Sic. c:* huius.
286. *c:* IIII.
287. *c:* uno.
288. *c:* uno. *També en les línies següents.*
289. *Amb una titlla.*
290. *c:* Actone.
291. *Després, hi ha mitja línia raspada i ratllada.*
292. *c:* Genivonies. *Per equivocació.*
293. *c:* illa Petra.
294. *c:* Galindone.
295. *c:* Lastanosa.
296. *c:* Eldesverti.
297. *c:* Galino.
298. *c:* Gamire. *Lectura dubtosa, però error.*
299. *Manca en c.*
300. *c:* Areila.
301. *c:* duas.
302. *c:* Grillenio.

FUNDACIÓ NOGUERA

micto media terra ad illa Setellagine,[303] propter remedio anima Baroni. Ego Bradila et Galindo mictimus I terra, tale parcione quale nobis contangit, ad illo Puzo,[304] pro animas nostras.

Martin[305] Mironis de Carrascher et Guillem[306] Baron de Ivun[307] dimiserunt[308] tres sortes de terras a[309] Sancta Maria in Ivun. Ipsa una terra habet de oriente ipso rivo de Font Calent, de occidente terra de Guillem[310] Baron, per fons[311] via publica. Ipsa alia terra in <i>psas Planas; de oriente terras de Bernard,[312] filio Orovida, de occidente terra de Guillem Arnald[313] de Ivun. Et alia terra in ipso villare de Lodegero;[314] de oriente terra de Pere Ramon Galisc.[315] Et Bernard Galin de Puio Romel et Martin Mironis[316] de Karrascher dimiserunt[317] una terra ad ipsa Tosca, entramabas[318] bias; de oriente bia, de alias partes Girberga. Matrona, mulier de Galin Gamiza, dimisit una terra in Cogomella; de oriente serra, de alias partes torrent. Et alia terra in Lastonosa.[319] Lexaverunt[320] Martin Lorenz et fratres sui una terra deza[321] chasa de Mir Oniscol; de omnes partes stirp.[322] Et una sorte de vinea a Lastonosa; de occidente ipsi dimisores.[323]

Ego[324] Burrellus,[325] episcopus, concedo ad iam dicta ecclesia, in die dedicacionis eius, primicias et oblaciones, sicut olim constitum[326]

303. *c:* Setellague. *Si de cas, hauria d'ésser* Setellaguie.
304. *c:* pueio.
305. *A partir d'aquí hi ha un canvi en l'escriptura; nova mà.*
306. *Abreujat en* gllm. *c:* Guillermus.
307. *Escrit* iuun. *Ha de correspondre al lloc d'Ivó, que trobem esmentat en altres documents. Podem pensar que era a prop de la Pobla de Roda, a tocar del torrent de Realivó.*
308. *c:* Dunifer.
309. *c:* ad.
310. *c:* Guillermus.
311. *c:* sous.
312. *c:* Bernardo.
313. *c:* Guillermus Arnal.
314. *Potser era situat entre el Carrasquer i Realivó, cap al lloc anomenat el Vilaró.*
315. *c:* Caliso.
316. *c:* Mirons.
317. *c:* Oimiserus.
318. *Sic. c:* entrambas.
319. *c:* Lastanosa.
320. *c:* Lexaverus.
321. *Pot ésser la preposició deçà o bé l'article salat sa. c:* de za.
322. *c:* stirpe.
323. *En c manquen les quatre darreres paraules. Realment hi ha 12,5 cm en blanc.*
324. *Nou canvi d'escriptura; aquesta és més semblant a la primera.*
325. *c:* Burrelus.
326. *c:* constitutum.

FUNDACIÓ NOGUERA

fuit, sicut sanctus cannanus[327] canet "Decimas et primicias ad Deo sunt donandas et ad episcopo dividendas". Et est manifestum. Ut de ab odierno die et tempore, sub iussione sue episcoporum abeant, teneant adque possideant. Et si quis contra hanc dote venerit ad inrumpendum, minime scindatum, et sciat se anethemathum et hanc dote inconbulsa permaneat in posterium, et qui offerenciam dederit pro animabus suis, dimictat omnia pecata sua preter tam presencia adque futura, et per hoc sanctum sacrificium quod isto sancto altario consegrati fuerunt, pariter eterne redemccionem accipiant, et in die iudicii digni audituri sint: "Venite, benedicti Patris mei, percipite Regnum in secula seculorum, amen."[328]

Facta consecracione III nonas madii, annos regnante Sancioni regem expectantem.

Signum+[329] Acto et <con>iux[330] sua Cheno, et filium suum Garchia. Signum+ Adalmandus et <con>iux sua Genivontes, et filium suum Aponi, presbitero, qui hista dote rogaverunt scribere et testes rogaverunt firmare. Signum+ Petro, filio Burrello. Signum+ Rod\r/egero,[331] filio Gitero.

BARONE archidiachonus scripsit *(signe)*.[332]

26

1018, octubre. [Serradui]

Consagració i dotalia. *Borrell, bisbe del comtat de Ribagorça, consagra l'església de Santa Maria situada a la vil·la de Serradui, a precs del prevere Borrell, que l'havia fet edificar. Diverses persones la doten i el bisbe li concedeix les primícies i les oblacions.*

[*A*] Original perdut. Es conservava a Roda d'Isàvena.
[*B*] Còpia perduda. Es conservava a Roda d'Isàvena.
C RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 202. Regest.
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 367r (p. 740). Regest.
E RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 40. Regest.
a PASQUAL, 1785, p. 91. Extret.

327. *Sic*. cannonus.
328. *Mt. XXV, 34.*
329. *Abreujat en* Sig+. *També en els casos següents.*
330. *c:* uxor.
331. *c:* Rodergero.
332. *Aquesta darrera línia manca en c*.

b HUESCA, 1807, vol. 9, p. 57-58. Extret.
c PÉREZ DE URBEL, 1950, ap. 2, doc. 17, p. 356.
d ORDEIG, 1979-1991 (1983), vol. VIII, núm. 126, p. 415-416.
*e** ORDEIG, 1996, vol. II, primera part, doc. 134, p. 22-24. Data: 1018, octubre.
f BOIX, 2005, doc. 369, p. 256. Data: 1018, octubre, diumenge (Serradui).

Com subratlla Ordeig, en aquesta dotalia es feu ús de la mateixa fórmula que la que fou emprada en altres consagracions i dotacions fetes als segles X i XI en aquest bisbat ribagorçà de Roda d'Isàvena.

Almitas Dei Patris clementia, qui est hunus in trinitate et trinus in unitate, et in nomine Ihesu Christi, filii eius, et Spiritus Sancti. Ego Borrellus [presbiter] expunsit [nos] Deus et trina maiestas ut edificarem domum in honorem Domini nostri Ihesu Christi et alme Marie virginis, qui est in comitatum Ripacurcensem, in villa Satarroi. Et ideo incarnationis dominice anno XVIII° post Ihesu millessimo, anno secundo regnante Sancio rex in comitatum, per preces Borrello, presbitero, in loco venerabile ad consecrandam ecclesiam [...].[333] Et ego Borrellus, episcopus,[334] concedo ad iam dictam ecclesiam, in die dedicationis eius, primicias et oblationes, sicut olim constitum fuit secundum canonicam authoritatem, sicut sanctus canon canet: "Decimas et primicias ad Deo sunt donandas et ad episcopum dividendas." Et est manifestum. Ut ab hodierno die et in perpetuum ad iam dictam ecclesiam et ad servientes illius sub iussione episcoporum habeant, teneant atque possideant [...].

Facta consecratio die dominico in mense octubrio.

27

1019

Consagració i dotalia. *Borrell, bisbe de Ribagorça (*Borrellus episcopus*), consagra l'església de Sant Joan i Sant Pau de Tella (*ad onorem domini nostri Ihesu Christi et Sancti Vincentii et Sancti Pauli et Sancti Antonii et Sancti Martini et aliorum sanctorum*), al Sobrarb, en presència de la comtessa Toda (*cometessa Tota*), d'alguns preveres i de nombrosos fidels.*

333. *Segons C, a continuació hi devia haver les donacions, que foren confirmades pel bisbe, amb les paraules que s'esmenten tot seguit. Segons E,* "Ramion, Ato, Insarno presbítero y otros hicieron varios donativos". *D'acord amb D, es va donar* "unum calicem cum patena, II cruces et II scillas".

334. *Segons D, abans deia:* "veniens reverentissimus Borrellus episcopus".

A Museo Diocesano de Barbastro. Pergamí en mal estat, trobat en una lipsanoteca.
B BC, ms. 424, LLOBET I MAS, *Índice de escrituras*, f. 167r-167v.
*a** BOIX, 2005, doc. 370, p. 256-257. Transcripció parcial. Data: 1019.

Tot i que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut que era important de fer-ne esment en aquesta col·lecció documental.

28

1021. Montanyana

Consagració i dotalia. *Borrell, bisbe del comtat de Ribagorça, a petició de Baró, Marquès i Company, consagra l'església del castell de Montanyana dedicada a sant Martí. Ramon [III], comte [de Pallars Jussà], confirma la donació d'aquesta església al monestir de Santa Maria d'Alaó. Els fidels fan nombroses donacions de terres i de vinyes.*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 107v-108v.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 489-491. Data: 1026. Ex B.
*b** ORDEIG, 1996, vol. II, primera part, doc. 138, p. 31-33. Data: 1021. Ex B.
c *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 454-455. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Sant Martí de Montanyana." Amb traducció al català. Data: 1026, març.
d BOIX, 2005, doc. 434, p. 281-283. Amb una traducció al català. Data: 1026 [gener].

Ordeig llegeix al document *LVIIII* (any 1059 de l'era), fet que el duu a datar-lo l'any 1021. Per contra, Serrano i Boix hi llegeixen *LXIIII* (any 1064), i per aquest motiu el daten l'any 1026. A causa de l'estat de conservació del cartoral d'Alaó, la lectura és dubtosa. D'altra banda, segons Boix aquesta dotalia és una còpia barroera i interpolada feta a partir d'una primera consagració que caldria datar a la fi del segle x. Cal assenyalar també que la continuació del document que trobem editat per Serrano Sanz (a) no respon a la dotalia de Sant Martí de Montanyana. D'altra banda, encara que aquest document de dotalia no es conservi a l'ACL, hem cregut interessant de publicar-lo en aquesta col·lecció diplomàtica del bisbat de Roda d'Isàvena. Pel que fa a l'estudi dels topònims d'aquesta població de la Ribagorça, vegeu: TERRADO, 2007.

Almitas Dei Patris clemencia, qui est unus in trinitate et trinus in unitate, in nomine Ihesu Christi,[335] filii eius, et Spiritus Sancti. Ego Baron presbiter et Marches et Conpag<n>o, qui sumus memoria pleni, pro animas nostras expuncxit nos Deus et trina magestas ut edificaremus domum in honore domini nostri Ihesu Christi, qui

335. *b:* Christy.

est in Ripacorcense, in castro que vocatur Montag<n>ana. Et ideo incarnacionis dominice anno hera millesima LVIIII, anno regnante Raimundo comite, veniens reverentissimus Borrellus, episcopus ex comitatu Ripacorcense, per preces Barone presbitero et Marches et Conpag<n>o, ad consecranda[336] ecclesia in honore Sancti Martini confessoris, quem prefatus qui iam scriptus est, pro amore Dei et remissione peccatorum suorum et per desiderium celestis patrie ad cuius dedicacionem christiani[337] et devoti[simi populi] religioni catholica concurrentes necnon et comes Raimundus, qui pro peccatis[338] meis et remissione peccatorum meorum laudo et confirmo et dono anc ecclesiam Sancti Martini, Sancte Marie Alaoni et abbati Albaroni et successoribus suis possidendam perpetue, cum omni hereditate que in die consecracionis eius accaptavit vel deincebs adquirere vel comprare potuerit in terminis Montag<n>ane, habeat eam francam. Ego Baron et Marches et Conpag<n>o donamus istam ecclesiam Sancti Martini ad Santa Maria de Alaone, cum omnibus suis pertinenciis, que nos edificavimus in hereditate nostra[339] francca et ingenua et libera, et consecrare eam facimus et pro animabus nostris. Hec omnia donamus ut ad diem iudicii hac tremende magestatis merces nobis exinde adcrescat, quia qui bene ministrat gradum sibi bonum adquirit.

Ego Galindo mito I terra pro anima matre mea Riciverga, in loco ubi dicitur ad ipsas Fexas de Sancti Laurenti. Ego Centullus mito I terra pro anima de Oria in ipsa Chasella; de oriente magister Bonufilgo. Ego Galindo mito I terra pro anima de Fortes, in Pinubastro; de oriente Elo. Ego Asnerus mito I terra pro anima de matre mea, in Pinubastro; de oriente Eco.[340] Ego Egicha mito I terra in Pinubastro, pro anima Undischulo, patre meum; de oriente Biatherus. Ego Orrecha mito I terra pro anima Albarone, in Pinubastro; de oriente Biathera. Ego Davidius mito I terra in ipso Harlgeru,[341] pro anima Bellucca; de oriente Bradila. Ego Galindo mito I terra pro anima Oriolfu, in Mutacones; de oriente Daniel. Ego Bonushomo mito I terra in fundus de ipsa terra de Gerone,[342] pro anima fratrem meum Bo-

FUNDACIÓ NOGUERA

336. *d:* ad loco venerabile ad consacranda.
337. *b:* chrystiani.
338. *d:* preccis.
339. *d:* vera.
340. *Sembla que després és corregit en* Elo.
341. *b:* Harlgerii.
342. *Correspon al lloc de Giró (ara al municipi de Monesma i Queixigar). Vegeu: fig. 23.*

nupatre; de oriente Bonushomo. Ego Leouvia[343] mito I terra ad ipsu Holeru,[344] pro anima de Oriolo; de oriente Asnerus. Ego [...]va mito I terra pro anima Asneru, in ipsa villa de [...]; de oriente Enneco. Ego Ramius mito I terra [pro anima mea], ad Rippera, ad ipsa Cloposa; de oriente Un[discolo].[345] Ego [Davi]dius mito I terra in ipsa Cloposa, pro anima Ori[oli;[346] de oriente] Enneco. Ego Bonushomo mito I terra pro anima [...] mea, ad ipso Vado de ipsos Monachos; de oriente [... Ego] Bradilina mito I terra pro anima Gualamir, a[...]lgado; de oriente Possedonius. Ego Bonafilga mito [I terra ad ipsa][347] horta et in Chalas;[348] de oriente Iohannes, in au[... Ego ... mito I] terra de Datone et de Argilone, in Chalas, pro suas animas; de oriente Asnerus. Ego Centullus mito I terra pro anima [de patre meo], in Chalass; de ori[ente torre]nte. Ego Durandus et Bon[ufilgo[349] miti]mus I terra in Chalass; de oriente strata publica. Ego Ramio mito duas terras pro animas de fratres meos, Galindone et Chintone, ad ipsa Spluca de Ergali;[350] de oriente Asnerus. Ego A[to] mito I terra pro anima Albino, filio meo, in ipso planu de Olus; de oriente Bonusomo. Ego Fertu<n>go mito I terra pro anima mea in Holus;[351] de oriente Ramio. Ego Amilgus mito I terra pro anima mea in loco ubi dicitur Holus;[352] de oriente scalidum. Ego Bonadonna et Opua[353] et Adevonsous mitimus I terra in ipso vado de ipsa Edera, pro animas nostras. Ego Arnallus mito duas terras pro anima mea in Holus, in domum Sancti Martini. Ego Adevonsus mito medietate de I terra pro anima [mea in ...]. Ego Iohannes, presbiter, mito media vinea in Po[io ...]so; de oriente Mancho, de occidente Oria. Et I terra in rego[354] de Buxo; de oriente Oriolus, de occi[dente ...].

FUNDACIÓ NOGUERA

343. *d:* Lecimia. *Dubtós.*
344. *b:* Holerii.
345. *Segons d.*
346. *Segons d.*
347. *Segons d.*
348. *d:* horta Manchalas.
349. *Segons d.*
350. *d:* Orgali.
351. *Segons parer de J. Boix (d) hauria d'ésser* cholus.
352. *Potser* <c>holus.
353. *d:* [Albina]. *Potser* Opila.
354. *d:* rago.

29

1023, novembre. Nocelles

Consagració i dotalia. *Borrell, bisbe de la Ribagorça, consagra l'església de Santa Maria de Nocelles. L'abat Galí i els monjos del monestir d'Ovarra doten l'església amb terres, ornaments i llibres litúrgics. A més, hom dona terres, vinyes, l'església de Sant Miquel de Torrueco, els oratoris de Sant Martí de Vilanova de Torrueco i de Sant Sadurní de Castellazo, juntament amb els delmes, les primícies, les oblacions i les defuncions. A l'inici del document es recorda que l'església havia estat destruïda pels sarraïns.*

[*A*] Original perdut.
B AHN, Fons d'Ovarra, carpeta 691, núm. 4 (abans carpeta 690, núm 9). Segle XIII.
C RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 12, f. 269-270. Còpia de 1770-1783.
D RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 12, f. 172. Còpia de 1788.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 487-488. Ex B.
b MARTÍN DUQUE, 1965, doc. 102, p. 90-93. Ex B.
*c** ORDEIG, 1996, vol. II, primera part, doc. 142, p. 39-41. Data: 1023, novembre. Ex B.
d BOIX, 2005, doc. 413, p. 269-271. Amb traducció al català. Data: 1023, novembre, 7.
Esment: ABADAL, 1070, p. 90. Transcripció parcial.

Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut interessant d'incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica, atès l'interès que té per al coneixement de la història del bisbat de Roda. Com assenyala Ordeig, el novembre de l'any 1061 de l'era hispànica coincideix amb l'any 1023 del nostre còmput, però no amb l'any dinovè del rei Sanç (que seria l'any 1019). Ordeig i Boix es decanten per l'any 1023. Cartografia: fig. 49.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Notum sit cunctis catolicis qualiter accidit in valle Nocelias quam gens sarracenorum destruxit et ad heremum perduxit et sanctam Dei ecclesiam atque omnia altaria que ibi erant violavit atque comminuit. Post hec, sub omnipotentis Dei misericordia, era Mª LXª I, regnante Sanctione rege, prolis Garsie, ego Galindo, abba in cenobio de Ovarra, simul cum fratribus meis monachis et clericis, invitavi domnum Burrellum, reverentissimum episcopum Ripacurcie, ut sacraret ecclesiam Sancte Marie de Nocelias, quod ipse fecit bono animo et de toto corde. Et ipse Burrellus invitavit clerum et devotissimum populum et nobiles et francos, qui erant \in/ ipsa provincia, et ipsi devotissime convenerunt ad predictum Sancte Marie locum de Nocelias, qui monitu et exortatione reverendi Burrelli, episcopi, dotaverunt ecclesiam illam et miserunt de suas hereditates et fecerunt suas oblationes. Ego

Galindo, abba, cum cuncta congregatione monachorum Ovarre, in primis titulo dotalis et oblationis donamus ad ipsa ecclesia Iª terram in villa Sdolomata; et advenit nobis ipsa terra pro anima de Compaione[355] Dei famulo. Et Iª vinea in villa Erdao. Et donamus ibi vestimenta ecclesię, cum libris, scilicet Iº missale et Iº antifonario et Iº lectionario. Et ego Asnerus, senior de Lirb, dono per singulos annos in domo Sancte Marie de Nocelias Iª sollata[356] de vino et Iº modio de frumento, omnibus diebus vite meę; et post obitum meum, sic faciant filii mei. Et ego Fachilo, inspirata divino consilio, simul cum viro meo, domno Guillelmo, et cum fratribus meis omnibus, pro animarum nostrarum salute et remissione omnium peccatorum nostrorum, dono et offero Deo et Sanctę Marię de Nocelias oratorium Sancti Martini, qui est in Villa Nova, super Terrocum, cum totas nostras decimas et primicias de hereditate qua habemus \ibi/ in Villa Nova vel habere debemus, absque retinenza, defunctiones et oblationes similiter. Et ego Longoardus de Terroco, simul cum fratribus meis omnibus, gratis animis et bona voluntate, donamus et offerimus ecclesiam Sancti Michaelis archangeli ad predicto loco Sanctę Marię, cum totas nostras decimas et primicias, defunctiones atque oblationes, absque retinenza. Et ego Ramius de Castellazo, simul cum fratribus meis, Andira et Albaro et Dominico, gratis animis et bona voluntate, pro remissione omnium peccatorum nostrorum, donamus et offerimus Deo et Sanctę Marię de Nocelias oratorium Sancti Saturnini, cum totas nostras decimas, primicias, defunctiones atque oblationes de omnia que habemus vel habere debemus, absque retinenza. Et ego Albinus, presbiter, mitto in ecclesia de Nocelias, pro remedio animę męę et omnium parentum meorum, Iª vinea in Solanella; de oriente torrente. Et III terras: illa Iª terra est in Bangile et illa alia subtus Alzamora, et alia prope Sancta Maria. Et ego Longoardus, simul cum fratribus meis Servedeo et Gallenio, pro remedio animarum nostrarum et omnium parentum nostrorum, mittimus in domo Sancte Marie de Nocelias una terra ad Terroco et totam decimam de illa Coma de Mua, qui est subtus Trillares, de torrente usque ad torrentem, absque retinenza. Et una vinea pro anima Iohannis, presbiteri de Merlo; et est ipsa vinea in illo Mediano; per fundus Albarus, per caput Sancta Maria. Et ego Albinus et fratres mei, filii Asnarii, mittimus Iª sorte de vinea in illa Coma, ad illo Torculario. Et ego Burrellus, episcopus, in Christi

355. *b:* Ompaione.
356. *Una soldada de vi, això és vi per valor d'un sou*.

nomine, in presencia domni Galindonis, abbatis de cenobio Ovarra, et multorum bonorum hominum, concedo et confirmo, bono animo et spontanea voluntate, prescriptas decimas, primicias, defunctiones, oblationes et omnia omnino que ibi a fidelibus iuris oblata sunt, ut nulla ecclesiastica persona vel secularis seu cuiuslibet dignitatis vel ordinis sit, audeat abstraere, minuere vel disrumpere ea. Si quis sane contra hec que fideliter rata atque firmata sunt ausu temerario venire temptaverit, divina maledictio super eum descendat et a liminibus sanctę Ęcclesie alienum se cognoscat, et ut sacrilegus anatematis vinculo astrictus, cum Datan et Abiron et cum Iuda traditore in inferno inferiori in perpetuum ardeat. Amen.

Facta est hec consecratio in mense novembrio, die V[a] feria, anno nonodecimo regni Sancionis regis, prolis Garsie.

Ego Burrellus, episcopus, hanc cartam roboro et signum *(signe)*. Signum *(signe)* Galindoni abbatis. Signum *(signe)* Asneri de Lirb. Signum *(signe)* Fachilo, cum fratribus suis. Signum *(signe)* Longoardi, cum fratribus suis. Signum *(signe)* Ramu,[357] cum fratribus suis. Signum+ Albini presbiteri. Signum+ secundi Lo<n>goardi, cum fratribus suis. Signum+ Albini, cum fratribus suis, filii Asnarii.

Enneco presbiter, rogatus a supradicto episcopo et a iam dictis donatoribus, hanc cartam scripsit et[358] hoc signum fecit *(signe)*.

30

[1028-1035, febrer, 15]

Consagració i dotalia. *Arnulf, bisbe del comtat de Ribagorça, consagra l'església de Sant Vicenç i de Sant Valeri de Roda, a precs del senyor Mir i dels bons homes del lloc. La dota amb ornaments i objectes litúrgics, amb unes vinyes i li concedeix les primícies i les oblacions. Confirma també les dotacions que han fet els comtes i altres homes del lloc.*

[*A*] Original perdut. Es conservava a la catedral de Roda d'Isàvena.
[*B*] ACL, Fons de Roda (trasllat del segle XII). Perdut.
C RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 167-170.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 195-198.
E RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 21, f. 107.
F RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 22.

357. *Manca en b.*
358. *c:* hec.

G BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 154v-155v (p. 318-320).
H BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 367v (p. 741). Resum.
I RAH, Col·lecció Villanueva, vol. 18 [78].
a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 51, p. 306-307. Edició parcial. Data: 1067.
b ORDEIG, 1979-1991 [1983], vol. VIII, núm. 146, p. 429-433.
*c** ORDEIG, 1996, vol. II, primera part, doc. 152, p. 60-65. Data: [1028-1035, febrer, 15]. Ex C i D.
d Catalunya Romànica, 1996, vol. 16, p. 390. Parcial. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Sant Vicenç de Roda." Amb traducció al català. Data: [1035].
e BOIX, 2005, doc. 459, p. 294-297. Amb traducció al català. Data: [v. 1035, abril].
f GRAU, 2010, doc. 18, p. 310-312. Data: [1028-1035],

Tal com assenyala Ordeig (1996), Arnulf degué iniciar el pontificat després de la mort del bisbe Borrell (esdevinguda el 10 de febrer de 1027). D'altra banda, aquest document s'hagué de fer abans que morís el rei Sanç III el Gran (octubre de 1035). Segons el parer de Boix (2005), aquesta segona consagració de la seu de Roda es degué esdevenir al final d'aquest regnat: "raons materials (destrucció del 1006), religioses (troballa de la tomba de sant Valeri) o polítiques (relacions amb Major de Ribagorça) així ho indiquen". Cal també tenir present que entremig d'aquest text, com ja cridava l'atenció Abad Lasierra, hi ha nombroses interpolacions —que nosaltres, en aquest cas, hem col·locat entre parèntesis ( )—, relacionades amb noves donacions, que es feren posteriorment a la redació del document —esdevinguda poc abans de l'any 1035—, com la que hi hagué l'any 1067, en temps del bisbe Salomó. Després d'una etapa en què Roda era un satèl·lit de la seu d'Urgell, l'episcopat d'Arnulf representà la recuperació d'una certa independència; amb relació a l'elecció del nou bisbe Arnulf i la seva consagració a Bordeus, podem copiar les paraules d'Abadal: "L'elecció i la consagració a Bordeus, en oposició de l'elecció i consagració a Urgell, suposa no tan sols esquivar el pretès domini de la seu d'Urgell damunt de la Ribagorça, sinó àdhuc de la jurisdicció canònica de la metròpoli narbonesa. El rei Sanç es va proposar de trencar tots els antics lligams de subjecció eclesiàstica del seu nou domini ribagorçà amb les regions orientals i atreure'l a l'òrbita dels seus regnes d'occident. Ho reconeixia alguns anys més tard, el 1040, el seu fill mateix, Ramir." ABADAL, 1970, p. 95. Pel que fa a aquest aspecte, vegeu el document 32 d'aquesta col·lecció diplomàtica (any 1040). El fet de no poder disposar de l'original, provoca que l'edició que publiquem sigui plena d'errors, malgrat l'esforç fet per Ordeig per tal de donar una versió al més acurada que sigui possible del text. Tanmateix, la poca cura que tingueren els que feren les primeres transcripcions a l'hora de copiar els noms de lloc i de les persones hi és evident. Moltes vegades, el mateix topònim és transcrit de formes diferents. D'altres vegades, trobem per exemple antropònims que creiem que han estat molt transformats i que no pogueren pas existir. Sense conèixer tota la documentació posterior és molt difícil corregir els noms de lloc. Tampoc ens hem atrevit a rectificar alguns noms de persona, encara que pensem que són fruit d'una mala transcripció (per exemple *Gugolmus*, *Arnar*, *Gimur* o *Ginafrego*). Cartografia: fig. 14.

Almitas Dei patris clemencia, qui es unus in trinitate et trinus in unitate, et in nomine Ihesu Christi, filii Dei, in secula seculorum, amen. Veniens reverentissimus Arnulfus, episcopus ex comitatu Ripacurzense, per preces domno Miro, senior, et Onifredi et Altemiro et ceteroum bonorum ominum de Rota, tam clericis quam et laicis, et ideo incarnationis dominice annos renna[n]te Sancius rex et filiis sui et matre regina et domna Magor, comittissa, in loco venerabile ad consecranda ecclesia sede Sancti Vincencii et Sancti Valerii episcopi, in civitate Rota, que perfacta quam suprascripta sunt pro amore Dei et remissionem peccatorum suorum et per desiderium celestis patrie, ad cuius dedicacione et devotissimi populi hac catholica religione concurrentes devotionis sue vel parentum decessorum facimus absolvendum ad ethereo ultimum consequi valeant et cum sanctis in celestis regione coruscent. Ego Arnulfus, episcopus, dono in ornamentis ecclesie Sancti Valerii episcopi et Sancti Vincencii archilevite, qui sunt fundati in civitate Rota, I dosele constantinatum et unum palleo cum auro factum et unum bancale palleum et II cortinas et II superaltares lineos obtimos et I dalmatica sirica et I camiso de tirez et I calice de argento desuperaurato et VI chortinas et III mapiles et III tapites. Ego Bernardus, chomes, et Garsendes, chomittesa, sicut mittimus in domum Sancti Vincencii I kampum in Ibuni; de orientem pinna et de occidentem rio. Et hunas molas cum ipsa insula; de orientem Isavana et de occidentem ipse chomes. Et alia insula ad ipsum Sischare; de orientem Isavana, de occidentem viam. Et I vineam tras ipsum kastellum; de orientem vineam de Sancto Vincencio, de occidentem rio. Et ego Hunufredus, chomes, sic mito I campo in Ibuni, ad ipsa Petra Ficta; de orientem Padule et de occidentem Rialvo. Et ego [chomitessa] Maiore si[c] meto in Sancto Vincencio I vineam in Sexto; de orientem Chamena et de occidentem Banco. Et II terras ad Sancto Petro in illa Ripera; et de orientem via et de occidente rio. Et alia terra in illa Pechera; de orientem ipsum villare et de occidente stirpe. Ego Richels mitto in domum Sancti Vincencii, pro anima mea, uno campo in ipso collo de Pina Rotundo; de oriente ipsa hereditate et de occidente Comitale, per fundus strata pulvica. Et ipsum palacidum cum ecclesia Sancti Marcialis[359] et ipsum alodium quod ad ipsum palacium pertinet. Ego Arnolfus, episcopus, hec omnia dono ut a diem iudicii ad tremenda maiestatis mercis michi exinde adcrescat, quia qui bene ministrat gradum sibi bonum adquirit.

359. *L'ermita de Sant Marçal, situada al costat de Carrasquer i del torrent de Vallart*.

([360] [...] suam animam in domum Sancti Vincencii vel ad ipsa Chanonicha, propter remedium anime suem, et est ipsa vinea in Radicero et de ipso torqualiorio ipsa quarta parte + Lorentus + magni filio Oriolum. Ego Miraveles, qui sum memoria plena tradita ad Sancto Vincentio, mitto I terra et I vinea in Lastonosa, circundatas et terminatas ab integro. Testes Miro Gisipal et Adalmandus. Ego Imitira, tradita ad Sancto Vincentio, mitto I terra ad ipso Chollo; de occidente strata et de oriente Galindo presbiter. Et I vinea subtus Sancto Vincencio; et de oriente et de occidentem adfronta in Sancto Vincencio, sic mito ab integro. Et media kasa cum sua superposita. Miro Gisipal et Adalmandus testes sunt. Et ego Gesepaldus micto pro anima mea in Sancti Vincencii duas terras. Illa I ad ipsas Chomas; de orientem terra Sancto Vincencio, de occidentem viam. Illa alia in Ibuni, ad ipsa Perella. Et ego Patria I terra in Ibuni et de Sancto Vincencio I terra ad Fonte Chale<n>tem, pro anima de Ramio. I terra subtus villare de Fonte Kalentem, pro anima de Hanzo. I champo in Ibuni, pro anima de Endischulum. I terra ad ipsa Chalamella, pro anima de Endischulum. I terra ad ipsos Confosos, in ipsum villare de Enechone, ad ipsa Chalamella. I terra ad Pocu Rumellum. I terra pro anima de Sanci Vestum. I terra ad ipsum Palgerum. Et II terras de Sancto Vincencio in illum Mediano de Lastonosa. Et I kampo ad Sancto Martino. Et II terras ad illos Sechalares; de occidentem stirpe, de orientem terra de Mecha, pro anima de Avarno. I ortum ad ipsum Gradum, pro anima de Atilane. I vinea ad ipsum Gradum, pro anima de Babila. I terra subtus [...].[361] I terra pro anima de [...].[362] I terra pro anima de Ichilane. I terra in Ibuni, pro anima de Sungero et de Ubirana. I terra super illa Chorbam et vinea in Sectum, pro anima de Ansalone. I vinea in rio de Cechero, pro anima de Rechesendum. I vineam, pro anima de Oria. I vinea in Sectum, ad illas Planas de Sancto Stephanum. I vinea pro anima de Galindo. I terra ad ipsos Channamares et alia vinea ad Solimira, pro anima de Chintilo. I sorte de vinea ad spelluncham Lovercha, pro anima de Gallendo. I sorte de vinea in Sectum, pro anima de Ramio. I sortem de vinea ad rium Zolum. Ego Bageldes, qui sum tradita in Sancto Vincencio, micto I vineam in illo Opacho, pro anima de Bradira. I terra ad ipsum Petrare et alia terra ad Sancto Vincencio, ad ipsam viam de illo Puzo, pro anima de Galindone, sacristano. I sorte de vinea ad illa Ripera et I terra in

360. *Inici del text interpolat, que escrivim entre parèntesis (...).*
361. *De fet, un espai en blanc.*
362. *Un espai en blanc.*

Choscolgola; de orientem et de occidentem Galindo magister. Ego Enguineldes de Aspes sic micto media vinea in Sancti Vincencii, ad illas Planas de Sancti Stephani. Bonufilgon, aponens de Sdulamata,[363] sic micto una terra ad illa Torre. Et Senterus una terra, pro anima de Oria, ad Riu Sichum. Et Requisendus una terra ad illum villare de Lodequero. In Dei nomine, ego Altemir Ato et Richolfo, fratre meus, et Altemir Oriolfe sic mitimus, propter remedium animas nostras, in domo Sancti Vincencii, terras et vineas. Et est illa una terra de Altemir Oriolf ad Cho<s>culgola; de oriente torrente et de occidente Ato Bardina, pro anima de Riolfo. I terra ad illa via de illo Puzo; de oriente Eneco Rogus et de occidente strata. Et I media vinea in Setu; de oriente strata et de occidente Oriolus. Et Altermir Ato I vinea in Lantonosa. Et Miro Altemir mando scribere. Et ego Gugolmus, presbiter, sic micto in Sancti Vincencii I terra <in> illa Solana, qui fuit de Radulfo, pro anima de Altemiro, presbitero; de oriente ereditate et de occidente stirpe. Et ego Ichila sic mito I terra ad illum rium de Abundali; de oriente terra de Altemir Ato et de occidente via. Et ego Matrona sic mito I terra ad illum riu de Abundali; de oriente riu d'Iscas,[364] de occidente strata pulvica. Et Dacho Asneri I vinea ad Sancti Martini; de oriente Miro Gisipal et de occidente Bitales, fil<i>a Ramio. Et I terra ad illos Confosos, latus Ato Senter.)

(In Dei nomine, amen. Ego Ennego, a Rivo Petroso, et uxor mea Ermessindis donamus Sancto Vincencio, propter remedium animarum nostrarum, omnem decimationem de tota hereditate quam tenemus [...][365] et de bestiis universis que sunt vel erunt in potestate nostra, ea ratione ut nos et filii nostri post nos semper omnem decimationem Sancto Vincencio fideliter persolvamus et, post mortem meam, corpus meum cum omni mea parte ad Sanctum Vincencium adducant, similiter et corpus uxoris meę iam dicte et filiorum nostrorum, cum omni sua parte. Et si ego aut uxor mea vel filii mei ex altera uxore aut filii nostri ex ista aut ullus alius homo vel femina contra hanc donationem venerit ad inrupendum nisi hoc valeat vindicare, sed componat in duplo cum omni integritate, et in antea ista donatio firma et stabilis permaneat omni tempore.)

(Facta carta donationis anno V regnante Santio rege, filio Ranimiri regis, VII idus aprilis.)

363. *c:* Desdulamata. *Certament, era el lloc d'Esdolomada.*
364. *c:* Discas.
365. *En blanc.*

(Sig+num Ennego et sig+num Ermessindis, qui istam cartam donationis fecimus, firmavimus, et testes firmare rogamus. Seniofredus, presbiter, Mir Altemir, Mir Gisbert, Remon, filii eius. Salomon, episcopus, scriptor sss.)

(Ego Cheno, filia Arnar, mitto una vinea in domum Sancti Vincencii, pro anima mea, qui est in Solimira; de oriente Eneco et Galindo et Baron et Miro, de occidente Eneco Bradila et Ivalin Bradila. Ego Arnulphus dono Sancto Vincencio duas vineas. Unam ad ipsa Corba et alia subtus Sanctum Vincencium, ea ratione ut ego teneam in vita mea et post mortem meam remaneat ad Sanctum Vincencium. Si quis autem hoc disru<m>pere voluerit anathema sit. Arnulfus, hacsi indignus presul, libenter scripsit et sua signa propria manu voluntarie firmavit +. Ego Atto de illo Miro mitto in Sancto Vincencio, propter remedium anime mee, omnia mea hereditate que habeo in Rota, in terris et vineis et ortis et cannamares et mansiones. Ego Gimur mitto, propter remedium anime mee, in domum Sancti Vincencii, una vinea in Sectum; de oriente Galin Ramii,[366] de occiduo Galin Centol. Et medio cannamar ad Rigo Albo; de oriente Petrus, presbiter, de occiduo Maria. Et una terra in Ribuni; de oriente Garcia, de occidente vinas Galindo. Et medietate de uno orto ad illa Etal; de oriente Penna. Et una terra in Herheto. Et alia vinea in Secto, quod tenet uxor mea propter dotaria; de oriente vinea Sancti Vincencii, de occiduo via; post obitu suo remaneat Sancto Vincencio.)[367]

Ego Arnolfus, episcopus, ad iam supradicta ecclesia in die dedicacionis ad primicias et oblaciones sic olim constitu[tu]m fuit secundum canonicam authoritatem sicut sanctus Damianus canet: "Decimas et primicias ad Deo sunt donandas et ad episcopum dividendas." Et est manifestum quod hodierno die et tempore ad iam dicta ecclesia et ab episcoporum illorum et servientes illius abeant, teneant adque possideant. Et si quis contra hanc dote vel donatione venerit ad inrumpendum minime scindatum et sciat set anethematum ignodatum et hanc dote inconvulsa permaneat in posterum. Et qui hoc offerenciam dederit pro animabus suis dimittat illius Deus omnia peccata suam preterita, presentia, atque futura, et per hoc sanctum sacrificium super illum sanctum altario consecrati fuerunt pariter eterna redemptione participent cum in die iudicii digni audituri sint: "Venite, benedicte Patris mei, percipite Regnum in secula seculorum, amen."[368]

366. *c:* Galinramii.
367. *Final del text interpolat.*
368. *Mt. XXV, 34.*

Facta hanc dote XV kalendas [...],[369] Christo regnante, Santio rex.

Signum +[370] Arnulfo episcopo, qui hanc dotem rogavit scribere, testes firmare et sua signa facere. Signum + Barone archipresbitero. Miro Giscafredo. Signum + Onifredo. Ginafrego. Signum + Altomiro Acto.

Galindo presbiter rogitus scripsit.

31

[a. 1040 (o potser d. 1068)]

Llevador. *Memòria dels delmes (o dècimes) que cobrava Sant Vicenç de Roda en les vinyes de Castilló de Sos. S'esmenten els noms d'alguns dels habitants de la vall de Benasc, de Castilló i d'altres poblacions de la contrada, que tenien vinyes a Castilló i que restaven obligats a pagar el delme.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0054 (carpeta 2, núm. 56). Pergamí original. Amb els marges trencats i mig esborrats. Tallat a la part inferior. Escriptura carolina. Al revers: "R, 56", "10", "Segundo transump[...]. Carta de vineis Castellione [...]." Mides: 15,5 cm per 43,5 cm.

B ACL, Fons de Roda, RP_0889 (carpeta 20, núm. 1222). Còpia. En dos fragments del document la lletra és ben esvaïda. Mides: 25 cm per 35 cm. Al revers: "Cartas decimarum de Castillon de vall de [...]", "Segundo."

a BOIX, 2005, doc. 587, p. 362-363. Data: [d. 1068, agost].

b GRAU, 2010, doc. 113, p. 378-379. Data: [segle XI].

La datació d'aquest document és difícil. Hi ha dos fets que porten a decantar-nos cap a dues dates no coincidents. Un primer fet és l'esment d'un home anomenat Enard (*Enardus*), que ens duu a pensar que aquest text fou escrit en una data propera a l'any 1040. Un altre fet és que, l'any 1068, el rei d'Aragó va retornar els delmes de Castilló de Sos a la seu de Roda (doc. 43), cosa que ens portaria cap a una data propera a aquest any en què hi hagué la restauració de la seu ribagorçana. Boix, a causa d'això, data aquesta memòria poc després de l'any 1068. Grau la data al segle XI, d'acord amb la seva lletra i amb l'onomàstica. Nosaltres, amb molts dubtes, ens decantem cap a l'any 1040. Segons diu el text d'aquest document, un home anomenat Enard tenia dues vinyes a prop de Castilló. Sabem que, vers l'any 1016, la comtessa Major donà al seu fidel Enard (*Enardu*): "I binea in balle Sositana, quod est in situ Castilgone." És notable que s'hi assenyali que "tu Enarde fuiste de terra aliena et benisti a me et fecisti a me serbicios quales tu mihi potuisti facere et placuerunt mihi" (MARTÍN DUQUE, 1965, doc. 25; BOIX, 2005, doc. 350). Aquest Enard, que era un foraster, plausiblement vingut de l'altra banda dels Pirineus, també és esmentat en altres

369. *Espai en blanc.*

370. *Abreujat en* S+.

documents (com MARTÍN DUQUE, 1965, doc. 82; BOIX, 2005, doc. 351), en molts dels quals comprava vinyes i béns mobles a la vall de Benasc. Podem suposar que ja s'havia mort abans de l'any 1040. Vers l'any 1047, la seva muller Sanga o Sança (que en havent enviudat es casà amb Apó o Ap) feu testament (MARTÍN DUQUE, 1965, doc. 133; BOIX, 2005, doc. 519 i feia escriure: "Ego Sanga dono elemosinario pro [...] seniores meos Enardo et Abone", el primer i el segon marit). Per desgràcia, gairebé cap dels nombrosos instruments relacionats amb aquesta família de la baixa noblesa no tenen esment de la data. Amb tot, com hem dit i malgrat els dubtes, datem aquest instrument abans de l'any 1040. Aquest llevador de censos potser fou l'intent de saber els delmes que es devien a Sant Vicenç de Roda d'Isàvena, els quals només foren confirmats pel monarca l'any 1068. Cartografia: fig. 13.

Memoria de ipsas decimas de Sancto Vincentio de Rota.

De Castellione: G[alin][371] Asner et Oriol Asner de Gistal decima debent dare de illas vineas que [habent in Caste]llione. Et Iohannes presbiter similiter, de quantas vineas habet in Castellione. E[t Senter simi]liter. Ez Berenger de Gia, de una vinea que est in Fontalla et de [alia que est ad] illa Plana et de alia que est ad Riello, decima debet dare. Bernard Mir de Vil[lanova], de duas vineas que sunt ad illa plana de la Serva, illa una comparavit [de Bonuz Bidal] de Araran[372] et illa alia qui fuit de Ramio, decima debet dare. Pere Oriol de [Gia de], ipsas vineas que comparavit in Castellione, decima debet dare. Galin [Galin similiter. Ori]ol Allerit de ipsas vineas de sua muliere, decima debet dare. Et Enardus, [de duas vi]neas que habet in Sterri[373] et in Repost, decima debet dare.[374] Guielm Ga[ruz de Tor]biner, de illa Mallola ad caput[375] de villa, decima debet dare. Ramon [abbas de] Aspes,[376] de una vinea in Gauisag, que comparavit de Baron[377] Asner, d[ecima debet da]re. Guielm Abo de Benascho[378] decima debet dare de illa Plana. Ramon Baron [de Benascho[379] debet] dare, de illas terras et de illas vineas, illum quartum. Allefredus de Benascho[380] debet dare [de suo vetre et de] suas terras que comparavit de Galin Macerat. Illi filii de At Ennecho[381] debent dare [decimas de ill]as vineas

371. *Hem assenyalat les lletres i paraules que no es poden llegir en A; quan ha estat possible, hem fet la lectura a partir de B.*
372. *B:* d'Araran.
373. *B:* Stirri.
374. *B: manca tota aquesta frase, que és afegida al final del text.*
375. *B:* capud.
376. *a:* Espes. *Molt probablement fa referència a la població ribagorçana d'Espés.*
377. *B:* Ramon.
378. *B:* Benasc.
379. *B:* Benasc.
380. *B:* Benasco.
381. *B:* Enego.

FUNDACIÓ NOGUERA

que fuerunt de Ato Oriol de Bessaurri.[382] Sanz Garsia de Benascho[383] debet dare [decima de ipsa] vinea qui fuit de Guielmo, presbitero de Castellione.

De Iristi:[384] Ezo Signifred debet dare [decima de una vi]nea ad illa Plana[385] de Guielm Abo, qui fuit de Guielmo, presbitero de Cast[ellione].

[De] Susue: Ato Duran et Galin Duran et Baron Bernard et Galin Martini[386] debent dare decima [de ipsas vineas quos] tenent in Castellione.

De Pardino[387] decima: Martin Oriol de ipsas terras et de ipsas vineas [quos tenet in C]astellione dedet[388] dare decima.

De Villa Nova: Ava debet dare, de ipsas terras et de ipsas [vineas quas te]net in Castellione, decima. Bidals debet donare de duas terras et de duas vineas decima.

[De Ere]sue: Englia debet dare, de ipsas terras de Orrun[389] et de ipsas vineas de Sterri, decima.

De [...[390]] Ricolf et Ariolus suus frater, de ipsas vineas de Fontanla, debet dare decima. Pere Galin [...], de una vinea in ipso plano de Fontanlla, decima debet dare.

De Araran: Bonadona [debet dare] decima de quantas vineas habet in Castellione. Pere Ennecho similiter, de ipsas terras et ipsas [vineas] qui habet in Castellione, debet dare decima. Ariol Albini faciat similiter. Et de ipsos ca[nnam]ares[391] similiter dabit decima. Dominicus de Araran et Oriolus presbiter et Petro Ennecho et Ma[rtin] Ennecho et Baron Ennecho et Petrus Martini de Uiruni.[392] Et Mir Oriol, de ipsa vinea qui tenent [in Ster]ri,[393] decima dare debent. Ennecho de Araran, de vinea quod tenet in caput de Cast[ellione, decima] dare debet.

382. *B:* Besaurri.
383. *B:* Benasc.
384. *B:* Eristi.
385. *Darrere:* decima, *ratllat, i després una paraula raspada i també ratllada.*
386. *Molt dubtós. Potser* Mancii. *a:* Martin.
387. *B:* Pardina.
388. *Sic. B:* debet.
389. *Lectura molt dubtosa. a ho transcriu per* Orrun. *b:* Orruu.
390. Gia, *segons a. Tanmateix, el lloc de Gia surt esmentat més avall.*
391. *Segons a.*
392. *Lectura difícil. a:* Urruni. *Deu correspondre al lloc del Ru.*
393. *Segons a.*

De Bessaurri:[394] Baron Oriol, de ipsa maglola de Guielmo de Repuaste[395] [et de ipsa] vinea de Petro Maiore, decima dare debet. Asner Bonofilio, de ipsa vinea quod [tenet ad] caput de Castellione et alia in Petra Maiore, decima dare debet. Petrus Ato, de [ips]as vineas quod tenet in Castellione de sua muliere, decima dare debet. B<ernard> Gundiz [et] Baron Fedach, de duas vineas, una in Fontanla et alia in Gauisag, decima <dare debent>. Bernardus presbiter, de ipsa vinea de Repost et de ipsa qui fuit ad caput de Castellione, qui fuerunt de [Guillem] presbiter, dare debet decima.

De Fatas: Mir Bradila, que habuit ad Spinerum et ad [Rigellum], X[a] dare debet. De Galin Mironis decima debet dare de ipsas vineas que abuit [ad c]aput de Castellione.

De Palgars: de Ramio Atons, de terras et vineas et cannamares que [hab]uit in Castellione, X[a] dare debet.

De Rensi:[396] Petrus Ato et Galin Ato et Iohan Ato, de [ipsas vine]as que habent in Spineru et in Gauisago,[397] decima dare debent.

De Petrafita: Galin [...[398], de] totas[399] vineas quas habet, decima dare debet.

De Turbiner:[400] Ennecho,[401] de terras et vineas et cannamares que habet in Castellione, decima debet dare. Asner de Turbiner,[402] de ips[a vinea] que habet ad ipsa plana de Guielm Abo, decima debet dare.

De Villaplana: G[ali]n Ichila, de illas vineas quas habet in Castellione, decima debet dare.

De Aspes: Martin [Ge]ral, de ipsas vineas quas habet in Castellione, decima dare debet. Ato Galin de Aspes, de [il]las vineas quas comparavit de Martin Ez, X[a] dare debet. Mir Vidal, de ipsas vineas quas habet [in C]astellione, decima dare debet.

De Aspes Dios:[403] Asner Maier, de quantas vineas abet [in C]astellione, decima debet dare. Baro presbiter, de una vinea que habet ad illum Nocherum, decima [debet dare]. Bernard Amalbini, de terras et vineas quas habet in Castellione, decima dabit. Filii de Ramon Ba-

394. *B:* Besaurre.

395. *a:* Repusate. *Lectura difícil*. *B:* Reposte. *Ha de correspondre al nom* Repost, *que trobem esmentat més avall.*

396. *B:* Rinsi.

397. *B:* Gausago.

398. *B en blanc.*

399. *a:* Galin [de F]atas.

400. *B:* Torbiner.

401. *B:* Ennego.

402. *B:* Torbiner.

403. *Possiblement amb el sentit de jussà,* d[e] jos. *Espès Jussà o de Baix*.

ron, de terras et vineas quas habent in Castellione, <dare> dabent[404] decima.

De Araran: Galindo Ramii et Girberga, de ipsa vinea que est ad illos Aliagars de Sterri, decimam debent dare.

De Apella: Gimar, de terras et vineas et cannamars quos habet in Castellione, decimam dabit. Galin Asner et Ato Baron, de terras et vineas quas habet in Castellione, decima dare debet. Columba et Ato Ennecho, de terras et vineas, <dare> dabent[405] decimam. Ato Mironis et Oriol Radulfi, de terras et vineas, similiter. Singifredus, de una vinea que habet in Spiner, decimam dabit.

De Bugiligas: Dacho, de terras et vineas quas habet [in] Castellione, decima dare debet. Miro Ennechons, de una vinea in Fontanla, decima dabit.

De Sancto Felice: Mir Galin, de una vinea in Fontanla, decima dare debet. Ricolfus de Doches, de una vinea in Gauisag et alia in Spiner, decima dare debet.

De Berin: Mir Bernard, de quantas vineas habet in Castellione, decima dare debet.

De Sancto Martino: Galin Languard, de quantas vineas habet in Castellione. Et Abo et Dadillis et Michael, de quantas vineas habent in Castellione, decima dare debent. Tota,[406] de una vinea in Fontanla et alia in capite de villa, alia in Gauisag, decima dare debet. Baron At, [de] quantas vineas habet in Castellione, decima dare debet. Et de sua uxore, de duas vineas, illa una ad ipsa Plana, illa alia ad illa Serva[407] de Repost, decima dare debet. Ichila presbiter, de una vinea que est ad Sanctum Saturninum, decima dare debet. Ato Oriolf, de una vinea in Repost, decima dare debet.

De Gavass: Oria, de quantas vineas habet in Castellione, decima dare debet. Pere Martin, de quantas vineas de sua muliere abet in Castellione, decima dare debet. Bradila, de quantas vineas habet in Castellione, decima dare debet. Asner Centul, de quantas vineas habet in Castellione, decima dare debet.

De Gia: Ez Atons, de duas vineas que comparavit de Castellione, illa una in Gauisag, illa alia in Sterr[408] et fuit de Godius, decima dare debet. Bertrandus in Gauisag, de una vinea que fuit de compara de

404. *Abreujat en* dabt.
405. *Abreujat en* dabt.
406. *Al davant* Pt *amb una titlla,* Petrus*?*
407. *Dubtós*. *a:* Serva.
408. *Potser hauria d'ésser* Sterri. *a:* Sterri.

Oriol [E]nnecho, decima dare debet. Abbo Martin, de duas vineas que fuerunt de Guielmo presbitero, [in] caput de villa in Castellione, decima dare debet. Ipsa mulier de Ennecho Atons et illas filias de Oriol Galin, de ipsas vineas que habent in Fontanlla, X[a] dare debet. Guielm Galin, de duas vineas in Fontanla, decima dare debet. Galin Adruer, de una vinea in Basaran, decima dare debet. Berengarius, de duas vineas, illa una de compara, est in ipsa plana ad Repost, fuit de Pontio, illa alia in Riello, decima dare debet. Petrus Ato de Orema, de ipsas vineas que abet in Fontanlla, decima dare debet. Arnal[409] Galin, de una vinea in Repost, que fuit de Guielmo presbitero, decima dabit. Oriolus, presbiter, de una vinea in Fontanla, que fuit de Guielmo, presbitero, decima dare debet. Martin Arnal, de quantas vineas habet, decima dare debet.[410]

32

1040, setembre, 17. Castell de Lasquarri

Carta episcopal. *Eribau, bisbe d'Urgell, demana personalment a Ramir I d'Aragó que modifiqui la decisió que va prendre el rei Sanç de separar la Ribagorça i la vall de Gistau de la diòcesi d'Urgell. Eribau presenta com a prova la dotalia de la Seu d'Urgell pretesament feta l'any 819. Davant d'això, Ramir retorna a la seu urgellenca el bisbat de Ribagorça i Gistau i, a més, concedeix a la diòcesi d'Urgell el territori de Roda, reconquerit pels musulmans i recuperat pel seu pare, Sanç.*

A ACU, perg. 331. Pergamí. Mides: 50,5 cm per 33 cm.
B ACU, perg. 332. Còpia del segle XIII. Pergamí. Mides: 24 cm per 41 cm.
C ACU, *Liber dotaliorum ecclesie Urgellensis*, vol. I, doc. 574, f. 183r-183v.
a MARCA, 1688, ap. 219, cols. 1068-1069.
b IBARRA, 1904, doc. 16, p. 28-31.
c PUJOL, 1917, p. 16-18.
d ABADAL, 1952, p. 63-65.
e ABADAL, 1970, p. 97-98. Amb traducció al català.
*f** BARAUT, 1982, doc. 525, p. 62-63. Data: 1040, setembre, 17.
g *Catalunya Romànica*, vol. 16: *La Ribagorça*, 1996, p. 47. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Restitució del domini de l'església d'Urgell sobre la Ribagorça i Gistau."
h BOIX, 2005, doc. 481, p. 303-304. Data: 1040, setembre, 17. Lasquarri.
i GRAU, 2010, doc. 19, p. 312. Regest. Data: 1040, setembre, 17.

409. *B:* Arnaldus.
410. *Les darreres tres paraules, tallades en A. Segurament era més llarg; s'intueix l'existència d'algunes paraules al final.*

j VIRUETE, 2013, doc. 12, p. 305-306. Data: 1040, setembre, 17. El considera una falsificació.

Malgrat que aquest document no s'hagi conservat a l'Arxiu Capitular de Lleida (ACL), creiem que, per entendre la història del bisbat de Roda, és molt important d'incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica, tot i que només es conservi a l'Arxiu Capitular d'Urgell. Com assenyala Jordi Boix (2005: p. 303), l'autenticitat d'aquest document ha estat discutida per gran part de la historiografia aragonesa (si més no, sovint se n'ha ignorat el contingut), tot i que els treballs de Pere Pujol i Tubau han perseguit demostrar que és original. Aquest diploma, amb tot, ha estat citat per Jerónimo Zurita, Ramón de Huesca, Jaume Villanueva, Manuel Serrano Sanz, Antonio Ubieto (que creu que és una falsificació), Antoni Duran Gudiol (que el creu apòcrif) i per Manuel Iglesias. Darrerament, Roberto Viruete (2013, doc. 12, p. 305) també el considera una falsificació. Hem agafat com a referència l'edició de Cebrià Baraut (f), que hem comparat amb altres edicions modernes.

Notum sit omnibus ominibus qualiter venit Eribaldus Urgellensis episcopus ante domnum Ranimirum regem, in locum kastrum[411] que vocatur de Laquers,[412] et ibi querellabit se prefatus episcopus ante iam dictum regem de episcopatum Ripacurzense,[413] eo quod iniuste abstulerat pater eius Sancius rex predictum episcopatum Ripacurzensem adque Gestabiensem[414] de iure et dominationem adque diozesi ecclesie Sancte Marie sedis Urgellensis. Et ostensum est ibi ad prelibato episcopo, per scribturam dotis que facta est sub Lodobico[415] imperatore, quod predictus episcopatus Ripacurzensys adque Gestabiensis[416] predicte sedis Sancte Marie omnimodis esse deberat. Qua propter, in Dei eterni nomine, ego Ranimirus rex, cognoscens uius regi[417] veritatem et aprobans omnia vera esse que ostensa sunt a predicto episcopo uiusmodi[418] assertione et aliorum auctoritate, restauro adque recupero prefatum episcopatum Ripacurzensem[419] atque Gestabiensem[420] in ius et potestatem iam dicte sedis Sancte Marie, adque in perpetuum valiturum hoc esse modis omnibus confirmo. Preterea ego Ranimirus rex dono atque concedo et trado in ius et diozesim predicte sedis ecclesie perpetue virginis Marie terram illam

411. *a:* castrum.
412. *a:* Laquerz. *Ha de correspondre a la població de Lasquarri.*
413. *a:* Ripacurcense.
414. *a:* Iestabiensem.
415. *a i j:* Lodovico.
416. *a:* Iestabiensis.
417. *a:* rei.
418. *j:* uiusmodi.
419. *a:* Ripacurcensem.
420. *a:* Iestabiensem.

FUNDACIÓ NOGUERA

que a paganis diu fuit detenta, postea Deo iuvante a christianis est in diebus patris mei domni Sancii regis recuperata, illam scilicet terram que dicitur Rota, cum omnibus sibi pertinentibus, que nunc habet et deinceps abitura est. Denique sub iugo et trado predicto episcopo adque successoribus suis in sepe iam dicte sedis Sancte Marie matris ecclesie degentibus et iuri eorum in perpetuum accipio atque trado, [ut] pleniter ordinent adque dis[ponant] et cum Dei adiutorium sit illis detinendum et possidendum et Dei cum timore dispensandum adque regendum sine cuiuspiam inquietatione aut contradictione. Ita ut nec ego nec ullus sucessor meorum adque nullus princeps, nullus comes, nullus iudex neque ulla magna parbaque persona aliquo vim aut invasionem facere audeat aut umquam in eodem episcopio facere presumat. Hec omnia predicta ego Ranimirus rex restituo et confirmo in potestate iam dicte sedis, propter amorem Dei omnipotentis eiusque genitrizis gloriose hac perpetue virginis Marie, ut simul ego cum patre meo rege Sancio absolbi mereamur a peccatorum vinculo. Quod si ego Ranimirus rex aut aliquis successorum meorum aut ulla magna parbaque[421] persona venerim vel venerit contra hec scribtura[422] vel contra ea que inibi sunt, non hoc valeam aut valeat bendicare sed componam [aut componat] ipsa omnia in duplum, et insuper canonical[i sen]tentia feriatur.

Facta [est a]utem hec scribtura restaurationis[423] adque confirmationis XV kalendas octobris, era M LXX[a] VIII[a], anno ab incarnati[one D]omini post millesimo quadragesimo.

+ Ranimirus rex, qui hec scribtura[424] confirmo et testibus trado ad roborandum. Signum[425] *(signe)* Suniero de Castello Galef. Signum *(signe)* Garcia de Gudili. Signum *(signe)* Sanz Apo.[426] Signum *(signe)* Gigelmi Apo.[427] Signum *(signe)* Lope.[428] Signum *(signe)* Sancio Furtuniones. Signum *(signe)* Arnal de Foratata. Signum *(signe)* Bernard Galindo. Signum *(signe)* Belenguer Burrelli.[429] Signum *(signe)* Bernard Reimon. Signum *(signe)* Arnal Trasbere.[430] Signum *(signe)* Arnal

421. *a:* parvaque.
422. *a:* scripta.
423. *a:* restitutionis.
424. *a:* hanc scripturam.
425. *Abreujat en una* s.
426. *a:* Abo.
427. *a:* Guillelmi Abo.
428. *a:* Loper.
429. *a:* Berenguer Borrelli.
430. *a:* Arnalli Trasuere.

FUNDACIÓ NOGUERA

Miri de Tuste.[431] Signum *(signe)* Reimon Daco. Signum *(signe)* Baldubin Guadal.[432] Signum Bernard Gigelmi[433] comite *(signe)*. Borrellus Scolasticus.[434] Remon Loretio.[435] Wifred Sala sss. Ermemirus sacer sss. Signum *(signe)* Galindoni monachi.

Et ego Eximinus, scribtor, qui hanc cartam scribsi per iussionem domini mei Ranimiri regis et de manu mea hoc signum feci.

33

[d. 1043]

Jurament de fidelitat. *El rei Ramir [I d'Aragó] jura fidelitat a Guillem, bisbe d'Urgell. El rei jura que no anirà contra la seva vida, ni contra les seves terres, ni contra els seus castells, ans l'ajudarà en la possessió de la terra i també contra els seus enemics, tant si són homes com si són dones, tant si són cristians com si són sarraïns, contra tots aquells que li vulguin prendre alguna de les seves terres o dels drets que té.*

[*A*] Original perdut.
B ACU, *Liber Dotaliorum Ecclesie Urgellensis*, vol. 1, doc. 643, f. 199v. Trasllat del segle XIII. Ex A.
a MARCA, 1688, doc. 225, col. 1085.
*b** BARAUT, 1983, doc. 890, p. 238-239. Data: 1042-1063. Ex B.
c BOIX, 2005, doc. 485, p. 306. Data: [v. 1041].
d VIRUETE, 2013, doc. 175. Data: [1061-1062].

En aquests anys, hi hagué d'altres juraments de fidelitat de personalitats del bisbat d'Urgell al bisbe Guillem d'Urgell, com el del comte Ermengol III, el del comte Guillem de Cerdanya, el del vescomte Mir d'Urgell, el de Bonfill senyor del castell de Llanera, el d'Arnau Pere fill de Sicarda, el de Pere fill de Garsenda, etc. Vegeu: BARAUT, 1983, p. 239-243. Pel que fa a la datació, podem assenyalar la cronologia àmplia que proposava Cebrià Baraut (anys 1042-1063). Per contra, Jordi Boix es decanta a creure que fou escrit cap a l'any 1041. Carlos Laliena (1996, p. 77) el data entre els anys 1045 i 1050, atès que Ramir I va aconseguir el domini sobre la Ribagorça al llarg de la segona meitat de l'any 1043. Darrerament, Roberto Viruete ha proposat datar-lo en el moment en què Ramir va associar el seu fill Sanç Ramir al tron (març de l'any 1061) i se centrà en la conquesta del Sobrarb i la Ribagorça meridionals (VIRUETE, 2013, p. 230-231). Nosaltres el datem cap a l'any 1043, poc o molt després d'aquesta data.

431. *a:* Toste.
432. *a:* Balduni Guadall.
433. *a:* Guillelmi.
434. *Signatura autògrafa.*
435. *Signatura autògrafa.*

Iuro ego Ranimiro, Sancioni regis filio, ad te Guillelmo episcopo, filio comite Guifredo, ut de ista ora in antea non te decepere de tua vita nec de tua membra que in corpus tuum se tenent, nec de tua terra condirecta aut erema nec de tuos castellos condirectos aut eremos, sed adiutor tibi ero super tua tota terra, per tenere et per habere, sic super illa que tenes quam super illa que auxiliante Deo in antea averas et acaptaras cum meum consilium, et adiutor tibi ero super omnes inimicos tuos, tam viros quam feminas, sic christianos quam sarracenos, qui de tua terra aut tuo directo te tulerint aut te voluerint tollere. Et sicut est supra scribtum et homo legere potest, sic tenere tibi illo et attendere per Deum et sanctis suis.

34

1048, abril, 15

Consagració i dotalia. *Arnulf, bisbe (*Arnulphus gratia Dei episcopus*), va al castell d'Àger (*kastro de Ager*), on Arnau [Mir de Tost] (*domno Arnallo*), la seva muller Arsenda (*domna Arsindis*) i els habitants de la vila d'aquest castell i del seu terme li demanen que dediqui l'església en honor de sant Salvador, sant Jordi i sant Ponç d'Àger (*Sancti Salvatoris Sanctique Georgii et Sancti Poncii*). Aquesta església havia estat edificada per Felmir (*Felmirus*), per a l'ànima dels seus germans Martí i Endiscle (*Martini sive Endiscli*) i de la seva mare, i havia estat dotada amb terres, vinyes, llibres i vestits. Arnau [Mir] i la seva muller i altres fidels, com a dotació d'aquesta església, també fan nombroses donacions de possessions situades en diversos llocs (*Cacau, Secen, Sancta Felicitate, Lavandero, Agulon, Marunnano, ipsas Comas, ipsa Plana subtus Petra, super Turmo de Mannadola, Clarmonte et Curciano, Molino de Lenes, rivo Corbel, etc.*). Aquesta església era sufragània de la de Sant Pere (*Sancti Petri apostoli que est fundatus in predicto castello de Ager*).*

[*A*] Original perdut.
B BC, Pergamins, perg. 4081.
C BC, ms. 941, f. 328-329, núm. 1569.
D RAH, Col·lecció Villanueva, vol. 5 (65), f. 210.
a VILLANUEVA, 1821, vol. 9, ap. 17, p. 262-263. Parcial.
b BARAUT, 1978, doc, 58, p. 135-137.
c BARAUT, 1986, doc, 61, p. 145-146.
d *Catalunya Romànica*, vol. XVII: *La Noguera*, 1994, p. 138. Data: 1048, abril, 15. Amb traducció al català. Epígraf: "Acta de consagració de Sant Salvador d'Àger."

FUNDACIÓ NOGUERA

*e** ORDEIG, 1996, vol. II, primera part, doc. 185, p. 142-144. Data: 1048, abril, 15.
f BOIX, 2005, II 33, p. 673. Data: 1048, abril, 15.
g CHESÉ, 2011, doc. 23, p. 229-232.

Hem cregut convenient d'incloure el regest d'aquest document pel fet d'esmentar-se el bisbe Arnulf de Roda. Segurament Àger era un terreny de la marca cobejat pels urgellesos i pels ribagorçans (cal pensar també que l'urgellès Arnau Mir de Tost tenia drets i castells a banda i banda de la Noguera Ribagorçana). D'altra banda, com en moltes de les dotalies ribagorçanes, trobem, en aquest cas, una llista de donacions de terres situades en diferents llocs del terme d'Àger. Alguns dels noms de lloc mencionats encara es conserven en la toponímia actual (com Agulló, Claramunt, Corçà, Pedra o Marunyar); en d'altres casos, se n'ha perdut el record. Cal assenyalar que *Secen* (així ho llegim en a) ha estat transcrit per error com a *Fecen* (en g). Pel que fa a la datació, vegeu e, que assenyala que per error hi ha escrit a l'inici *anno ab incarnationis eius XXXVI post millesimo,* tot i que més avall s'esmenta que fou fet *XVII kalendas madii, anno XVII regni Enrici regis*.

35

[1050 (o 1055)], març, 1

Donació. *Ramir [I] d'Aragó, fill de Sanç, dona a Galí de Sobàs (o de Soàs) una torre anomenada l'Avellana, situada a sobre del castell de Lasquarri, per tal que pobli aquest indret. Podrà tenir com a alou la meitat de la vila nova, mentre tindrà l'altra meitat per ell i pels seus fills i descendents. Galí pot eixamplar i ampliar mitjançant compres aquest domini, i totes aquestes ampliacions les podrà tenir lliurement. A més, gaudeix de la franquesa de no haver de donar la dècima.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RP_1026 (carpeta 26, núm. 6). En molt mal estat de conservació. A la part inferior, havia estat cosit amb un altre pergamí. Molt descolorit. Mides: 32,5 cm per 17,5 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "Avelana", "Previlegio real [...]".
C ACL, Fons de Roda, P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm 38). Fragment petit del document. S'hi pot llegir, a part d'altres paraules, "vobis dopno Galindo [...] ipsa turre que voci[...]".
a BOIX, 2005, doc. A 37, p. 675. Data: [1050, febrer].
b GRAU, 2010, doc. 24, p. 314. Data: [1035-1063].
c VIRUETE, 2010, p. 118. Data: 1055, febrer, [14-28].
d VIRUETE, 2013, doc. 88, p. 428-429. Data: 1055, febrer, [14-28].

Com diu Grau, aquest document s'ha de datar durant el regnat de Ramir I d'Aragó (1035-1063). Atès que aquest text fou fet a les calendes de març d'un any datat per l'era hispànica i acabat en 18 (de fet en XVIII), podríem concloure, com fa Boix, que hagué d'ésser fet l'any 1050 ([MLXX]XVIII). Tanmateix, pel

fet que s'hi esmenti el monarca Sanç IV de Pamplona, podem pensar que fou fet després de l'any 1054. Viruete es decanta per l'any 1055, cosa que l'obliga a proposar que hi havia escrit: [TL]XLIII. Nosaltres, a causa de les dificultats que plantegen les dues propostes, fem esment de les dues datacions. Amb relació al castell de Lasquarri, cal recordar la donació que feu Sanç III de Navarra al monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles, l'any 1023, de "villam [...] que est in Ribacurcia nuncupata Alasquarre", quan pogués conquerir el castell de Llaguarres, "cum Omnipotens ipsum castrum Laquorres mihi dederit" (BOIX, 1987, doc. 1; BARAUT, 1994-1995, doc. 47, p. 116-117). En aquest document, la transcripció feta a partir de B ha estat completada amb C i comparada amb a, b i c. Diguem, per acabar, que aquest és un document fonamental a l'hora d'entendre el procés de colonització —que hi hagué durant la primera meitat del segle XI— de les terres meridionals de la Ribagorça, cosa que provocà que la frontera finalment s'allunyés de les portes del terme de Roda. Cartografia: fig. 41.

(Crismó) Sub Dei nomine. [Ego] Ranimirus, Sancioni regis filius, vobis domno Galindo de Sobas, propter[436] servicium quod mici fecistis, pla[cuit mici] ut facerem vobis hanc cartam donationis de ipsa turre que vocitant Abellana, super castrum Alasquerre, quod populetis. Illa populatione quod[437] ibi [feceritis, abeatis] illa media pro alode[438] [et] illa media [de manum vel servitium meum] vel de filios meos. Et qui de vos […] vel posteritas […] per[439] servitium de illos meos filios vel posteritas mea[440] quod [... fi]lios vestros qui post vos fuerint set firma et[441] [stabilis maneat ... hoc meum factum disrumpere voluerit non habeant partem cum Christo sed cum Datan et Abiron in inferno inferiori ardeant]. [Et quantum ibi potueritis examplare et comparare toto illo habeatis][442] ingenuo et [possideatis eum per secula] cuncta, [amen ...].[443]

[Facta carta concessionis] kalendas marcias, era [...] XVIII[a][444] regnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius imperio [iam dictus rex Ranimirus] in Ripacurcia sibe in Aragone et Superarbe. [Sanci]us in Panpilona. Rex Fred[e]nandus in [Legio]ne et in Gallecia. Et Garcia episcopus in Aragone et in Superarbi. Arnolfus episcopus in Ripacurcia. Arnal Mir de [...] quia hec pre[...]. Gigelmi Servidi de

436. *c:* prope.
437. *c:* ad.
438. *c:* per alodium.
439. *c:* qui de vos [...] et cui vos [...] vestrum [...] vel eciam illa sit et vos in.
440. *c:* nostra.
441. *Tota la part inferior és gairebé il·legible a simple vista.*
442. *Segons b.*
443. *b proposa:* [Et habeatis illa francheza que decima non inde detis ad nullo nec vos nec nullos de vestra proienie que de post vobis fuerint et toto illo habeatis ingenuo per secula, amen].
444. *c:* [T L]XL III.

FUNDACIÓ NOGUERA

Villacarlli [...]. Gigelmi Assna[ri ... Senior] Lope [...]. Senior Sancio Galindiç in Boltania confirmans. Don Soniero in Petra Rubea. Senior Enneco Lopeç in Bugili. Senior [Exi]mino Fortuniones in Luçares.

Et ego Exi[minus qui hanc] carta scribsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.

36

1054, març, 25

Convinença. *Ramon Berenguer I i Almodis, comtes de Barcelona, i els seus fills Ramon i Berenguer donen en feu a Arnau Pere el puig de Barberà [Conca de Barberà], amb els seus delmes, excepte les domenjadures i les cavalleries. Cedeixen també terres a Montclar i a Forès i, així mateix, la roca de Prenafeta. També es comprometen a donar-li mil mancusos per a construir el castell de Barberà. Arnau Pere s'obliga a ésser llur home fidel i soliu.*

A ACA, Cancelleria, pergs. de Ramon Berenguer I, carp. 11, núm. 149. Mides: 17 per 36 cm. En mal estat de conservació.

*B** ACL, Pergamins de Lleida, calaix 36. LP_02237_01 (signatura antiga: calaix 177, paquet 1, pergamí 9). Bon estat de conservació. Escrit a les dues cares. A l'anvers, ocupa la part superior; a la part baixa hi ha el doc. 42. Mides: 41,5 cm per 39 cm.

C ACA, Cancelleria, pergs. de Ramon Berenguer I, carp. 11, núm. 149 quadriplicat. Còpia del segle XII.

D ACA, Cancelleria, pergs. de Ramon Berenguer I, carp. 11, núm. 149 quintuplicat.

[*E*] ACA, *Liber Feudorum Maior*, f. 279. Còpia perduda.

F ACA, Cancelleria, pergs. de Ramon Berenguer I, carp. 11, núm. 149 triplicat. Còpia del segle XII.

G ADB, Cartulari de Barberà, doc. 10, f. 8r-8v.

H ACA, Cancelleria, pergs. de Ramon Berenguer I, carp. 11, núm. 149 duplicat. Trasllat del segle XIII (any 1267).

I BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 91r (p. 191).

a MIQUEL ROSELL, 1945, vol. I, doc. 251, p. 266-267.

b SANS I TRAVÉ, 1997, doc. 3, p. 70-71. Amb l'epígraf: "Carta conveniencie que fuit facta infra dominus comes Barchinonensis et Arnaldum Petrum de castro de Barberano." Ex G. Data: 1054, març, 25.

c FELIU I SALRACH, 1999, doc. 433, p. 821-822.

Aquest és un dels pocs documents d'aquesta col·lecció diplomàtica que fa referència a la Conca de Barberà i no es refereix a un indret de l'antic bisbat de Roda (o de Lleida). L'altre és el document núm. 42. Creiem que, pel fet de conservar-se a l'ACL, és important de publicar-lo en aquest volum. Cartografia: fig. 5.

Hec[445] est conveniencia qui[446] est facta inter Raimundo[447] Berengario,[448] comite Barchinonensem, et Almodis,[449] comitissa, et filios nostros Raimundus et Berengarius[450] et Arnallus[451] Petrus.[452] Donamus nos tibi a tu[453] Arnallus[454] Petri[455] ipso Pug de Barbera[456] per fevo, cum ipsas decimas qui inde exierint, exceptus[457] meas dominicaturas et ipsos cavallarios[458] solidamente, cum medietate de ipsas exidas[459] qui inde exierint. Et donamus nos tibi, a tu Arnallus Petrus[460] iam dicto, totos establiments[461] de Barbera.[462] Et donamus nos tibi totas ipsas terras qui sunt de terme[463] de Mu<n>tclar[464] et de Fores usque quomodo aquas rendunt[465] de Comalads[466] et ipsas de[467] Carbonera, de totas partes usque ad Ebbre.[468] Et facias establiment de ipsa terra ad nostre servicii,[469] exceptus X cavallerias[470] que ego retineo per mea<m>[471] estatica<m>[472] ad ipsa Espulga.[473] Et de qualemque avere vel de obertura exierint[474] de ipsos tuos establiméns[475] dones nobis medietatem. Et de ipsa terra qui est suprascripta, retineo medie-

445. *En realitat, per error:* hce. *I:* Iste.
446. *b:* que.
447. *I:* Raimundum.
448. *I:* Berengarium.
449. *b:* Adalmus; *c:* Adalmodis.
450. *I:* Raimundum et Berengarium.
451. *I:* Arnaldum; *b:* Arnaldus.
452. *b:* Petri.
453. *Manca en c.*
454. *b:* Arnaldo.
455. *Manca en I.*
456. *b:* ipsum puig de Barberano.
457. *b:* exceptas.
458. *b:* milites.
459. *b:* exitibus.
460. *b:* tibi Arnaldo Petri.
461. *I:* establimens.
462. *b:* establimentos de Barberano.
463. *Sic. I i c:* termine.
464. *b:* Monteclaro. *c:* Montclar.
465. *b:* sicut aquas pendunt. *c:* aquas apendunt.
466. *b:* Comalats. *c:* Quomolast.
467. *b:* et de ipsa.
468. *c:* Ebre.
469. *b:* ad nostrum servicium.
470. *c:* kavallerias.
471. *Segons I.*
472. *b:* staticam.
473. *b:* ipsam Speluncam. *c:* Espluga.
474. *b:* exierit.
475. *c:* establiments.

FUNDACIÓ NOGUERA

tatem de ipsas decimas[476] per totos locos[477] ad[478] meum dominico. Et retineo ad meum dominico ipsa coma qui est ante kastrum de Gardia Grossa[479] usque ad aquas de Pinatel, cum ipsas decimas et primicias. Et retineo ad meum dominico pareladas XV ad ipsa Gardia[480] de Prads[481] et XV ad Cornela[482] et V a la Romegera[483] et[484] X als Quadres. Et[485] retineo a dome<n>ge[486] ipso pug de Vinols[487] ab la font de Viver usque ad Amalger,[488] quomodo aquas pendunt[489] de Carbonera usque a Franculi.[490] Et donamus nos tibi, a tu Arnallus Petrus, ipsa rocha de Penna Fracta,[491] cum suis pertinenciis et cum ipsos pratos et garriciis et petras maximas vel minimas, pascuas[492] et tota hec omnia qui inde est.[493] Et est hec omnia[494] in comitatu Barchinona, in apendi<ci>o de Barbera, in locum que vocant Penna Freita.[495] Et habet affrontaciones de parte orientis in termino de Cabbra,[496] de meridie in ipsas Valas,[497] de occiduo in Allila,[498] de parte vero circi in Pinatel. Quantum inter istas[499] affrontaciones includunt est isti termini ambiunt, sic donamus nos tibi at tuum proprium alodium, in tale conveniencia que non yscha dan[500] de tu nec de[501] tuos ad nos ne<c> ad nostros.[502]

476. *b:* ipsis decimis.
477. *b:* per omnia loca.
478. *Amb una taca, potser fruit d'una correcció. A darrere raspat. I:* gastat.
479. *c:* Grosas.
480. *c:* Guardia.
481. *b:* Pratis.
482. *b:* a Cornelà. *c:* V ad Corneia.
483. *I:* a l'Armogera. *Sic*.
484. *c:* e.
485. *c:* E.
486. *b:* ad meum dominicum; *I:* a domege.
487. *c:* Vigols. *Llegiu Vinyols.*
488. *b:* Alamalger.
489. *c:* apendunt.
490. *b:* Francolí. *c:* Franquoli.
491. *b:* Penafreita. *c:* Pena Freta.
492. *b:* pascuis. *c:* et pascuas.
493. *b:* sunt.
494. *b:* Et hec omnia suprascripta sunt. *c:* omnia suprascripta.
495. *c:* Perna Freita.
496. *b i c:* Cabra.
497. *b:* ipsis Vallibus. *c:* ipsas Vals.
498. *b:* Alila. *c:* Alilga.
499. *c:* Quantum istas.
500. *Lectura difícil (sembla més aviat* don*). b:* non exeat dampnum. *c:* non ischa don.
501. *c:* ne dels.
502. *b:* de tuis nobis nec nostris.

FUNDACIÓ NOGUERA

Et quando[503] nos te mandavimus, facias nos tu unum saccramentum,[504] iratum vel paccatum.[505] Et per ista hec omnia suprascripta que sunt fevos et alodios,[506] convenio ego Arnallus[507] Petri[508] ad tu Raimundus Berengarius,[509] comite, et Almodis,[510] comitissa, et ad filios vestros Raimundus atque Berengarius,[511] que sia[512] tuo solido[513] sine ingenio, et que sias tu nostro adiutatorio[514] et adiuves nos defendere ipsa honore[515] que habemus et in antea accaptare potuerimus[516] cum tuo consilio et sias tu nostro fidele[517] de ipsa honore et de nostro corpus[518] et nostra membra.[519] Et insupra[520] dono ego Raimundus Berengarius a tu Arnallus[521] Petri de mea paria[522] prima veniente de Yspania mancos M[523] ad opera de ipso castro de Barbera.[524] Et est facta ista conveniencia in presencia de Umbert Iosbert[525] et de Guiribert[526] Guitard[527] et de Mir Foget[528] et Arbert Bernard, veger,[529] et de alios multos boni[530] homines qui ibi erant.

503. *I:* quam de.
504. *I:* sacramentum.
505. *c:* pagatum.
506. *b:* feus et alaudia.
507. *c:* Arnaldus; *I:* Arnal.
508. *Amb una taca.*
509. *c:* Raimundo Berenger.
510. *b:* Adalmus.
511. *I:* Raimundum atque Berengarium.
512. *c:* que·t sia.
513. *Lectura difícil*. *b:* quod sim tuus solidus.
514. *b:* et sim adiutor. *c:* adiutore.
515. *b:* ac defensor de ipsa honore.
516. *b:* in antea cum meo consilio acceptaveritis. *c:* acaptaverimus.
517. *b:* et sim fidelis vestri.
518. *Manca en I.*
519. *Hi ha algunes diferències entre aquesta versió i b. b:* de vestro honore et de vestro corpore et de vestris membris.
520. *I:* insuper.
521. *b:* Arnaldo. *c:* Arnaldus.
522. *I:* de prima paria meo veniente. *b:* palia. *c:* palia.
523. *b i c:* M mancosos adveniente de Ispania.
524. *b:* ad opera de Barbera. *c:* ad ipsa opera de Barbera.
525. *b:* Umberto Gazperto. *c:* Ubert Iocbert.
526. *I:* Guillem. *Sic.*
527. *b:* Girberto Gitardo.
528. *b:* Miro Foget.
529. *b:* Arberto Bernardo, vegarius. *c:* Arbert Bernard, vegarius.
530. *I:* bonos.

FUNDACIÓ NOGUERA

Facta ista conveniencia octavo[531] kalendas aprilis, anno XXIIII regnante Aenrico[532] rege.

Sig+num Raimundus Berengarius comite, sig+num Almodis comitissa, sig+num Raimundus,[533] sig+num Berengarius, nos[534] qui ista carta mandavimus scribere et ad testes firmare rogavimus. Sig+num Guillem Raimon[535] de Camarasa. Sig+num Raimundus Arnallus.[536] Sig+num Raimundus Mironi.[537]

Umbertus[538] diaconus, qui hoc scripsit *(signe)* die et anno quo supra.[539]

Sig+num[540] Petri presbiteri qui hoc[541] translatum fideliter translatavit die et anno quo supra.

37

1060, juliol, 1. Visalibons

Consagració i dotalia. *El bisbe Arnulf de Ribagorça consagra l'església de Santa Maria de Visalibons, construïda per diversos bons homes d'aquest lloc. Els homes de Visalibons s'obliguen a donar els delmes i les primícies. Alguns senyors que tenien drets en aquest indret també es comprometen a donar a la nova església els delmes i les primícies d'alguns alous i de senyories que hi tenien.*

[*A*] Original perdut.
B AHN, Fons d'Ovarra, carp. 691, núm. 12 B. La part inferior del pergamí tallada.
[*C*] Cartulari de Sant Victorià de Sobrarb. Perdut.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 491-492.
b MARTÍN DUQUE, 1965, doc. 138, p. 121-122.
c *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 503. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Santa Maria de Visalibons."
*d** ORDEIG, 1997, vol. II, segona part, doc. 207, p. 187-189. Data: 1060, juliol, 1.

531. *b i c:* VIIIº.
532. *b i c:* Anrigo.
533. *c:* Ramondo.
534. *Manca en I.*
535. *b:* Raimundi de Camarasa. *c:* Ramon.
536. *I:* Raimundi Arnalli.
537. *I:* Mironis. *c:* Ramondus Miron.
538. *c:* Ubertus.
539. *c:* cum suprascriptis in secunda linea et in VIIª et in XVmª.
540. *Aquesta darrera línia manca en b i c.*
541. *I:* hunc.

FUNDACIÓ NOGUERA

e BOIX, 2005, doc. 563, p. 342-344. Amb traducció al català. Data: [1063], juliol, 1.

f VIRUETE, 2013, doc. 140, p. 519-520.

Tot i ésser un document que no es conserva a l'ACL, hem cregut convenient de publicar-lo en aquesta col·lecció diplomàtica, a causa del seu interès per a la història del bisbat de Roda. Curiosament, a l'hora d'assenyalar la data, es diu que fou fet a les calendes del mes de juliol (el primer dia de mes) i, a més a més, a les set de les nones d'aquest mes, que també coincideix en el mateix dia (encara que no calia repetir-ho). Cartografia: fig. 25.

Anno incarnacionis Domine Mº Lº X, VII nonas, kalendas iulii. Almitas Dei Patris clemencia qui est trinus in unitate, et in nomine domini Ihesu Christi filii eius et Spiritus Sancti. Quod ego, illos bonos homines de Villa Luponis, expunxit nos Deus et trina maiestas ut hedificaremus domus ad honorem domini nostri Ihesu Christi et Sancte Marie virginis et Sancti Pe[tri ...], qui est in comitatum Ripacurcensem, in villa que vocatur Villa Luporis. Veniens reverentissimus Arnulfus episcopus ex comitatu Ripacurcense, per preces de illos homines de Villa Luporis et pro animabus vivis atque defunctis, in locum venerabilem, ad consecratam ecclesiam que prefatus qui iam superius scriptus pro amore Dei et remissionem peccatorum et per desiderium celestias patria. Ad cuius dedicacionem devotissimi populi hanc catolicam religionem concurrentes devocionis sue vel parentum decessorum facimus absolvendum, vel pro remedium animarum nostrarum et incholomitatem[542] earum et zabulo deterrimo etfugiendum et statum sancte Dei ecclesie erigendum et remuneracionem ad hetereum ad ultimum consequi valeat et sanctis omnibus in celesti regionem choruscent. Et nos omnes homines de Villa Luporis damus decimas et primicias de omnia que nos possidemus, fidelissimo mente, omni tempore, defunccione et oblacione, libros et calices et instrumentos vel cruces, omnem rem quod ad sanctas ecclesias pertinent et sacerdotes qui ibi servient, ut ad diem iudicii hac tremende maiestatis mercis nostris exinde adcrescat, qui autem ministrat, gradum bonum nobis adquirit. Amen.

Ego dompnus Beringer Gombalt et dopna Lorereta, uxor mea, damus decimas et primicias de omnia nostra sennoria de Poyo Retundo usque Intramas Aquas, et de termino Villa Carlli usque in termino Beranue, illo [quod] abuimus ibi, nec abere debemus. Et auc[543]

542. Incolumitatem. *b:* incholonitatem.
543. Adhuc.

damus illa Paul et Gavardesa,[544] qui est de castro Silvi, similiter ipsa et decima et primicia.

Et ego Raymundus Amat, sennor de Beranue, et coniux mea Maria damus Sancta Maria de Villa Luporis ipsa decima et primicia de ipsa Plana de Cercosa, omnia ab integro, per nos et omnia posterita nostra, pro animas nostras et parentum nostrorum, vivis atque defunctis.

Ego Ansilani et coniux mea, dompna Ginta, propter remedium animas nostras vel parentum nostrorum vivis atque defunctis, sic damus ipsa decima et primicia a Sancta Maria de Villa Luporis, de proprio nostro alode, que ibi alode abemus nec abere debemus.

Et ego Raimun[dus ...] dono et concedo a Sancta Maria de Villa Luporis [decima] et primicia de proprio alode.[545]

38

1062, novembre. Benavarri

Donació. *Ramir [I] Sanç dona a Àgila de Falç i als seus germans la casa i l'alou que tenen a Falç, que havia estat de llurs pares, Asner i Pura, perquè ho tinguin ells i llurs descendents al servei del rei i dels seus fills. Ho han de posseir d'una manera lliure, com ho té qualsevol cavaller o home franc que s'està a la frontera. També s'estableix que si poblen el puig que hi ha sota "la Nou", a l'extrem de la Paül, en tinguin la meitat com a alou i l'altra meitat la tinguin pel rei. També tenen dret de rompre i de treballar totes les terres que no siguin conreades.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 53r-53v. Amb l'epígraf, escrit amb una tinta de color vermell: "Carta de almunia de Sagarra."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 151v-152r (p. 312-313). Ex B.
a YELA, 1932, p. 17-18. Parcial.
b BOIX, 1987, doc. 3, p. 65-66.
c SÉNAC, 2000, doc. 3, p. 562-563. Ex a.
d BOIX, 2005, doc. 556, p. 339-340. Data: 1062, novembre (Benavarri).
e GRAU, 2010, doc. 23, p. 313-314. Data: 1062, novembre. Benavarri.
f VIRUETE, 2013, doc. 170, p. 551-552. Data: 1062, novembre. Benavarri.

544. *S'esmenta l'existència d'una paül o lloc on hi havia aiguamolls i d'una zona de gavarreres (o gavarderes), rosers bords*.

545. *A partir d'ací, el pergamí és tallat*.

S'han conservat altres documents dels reis aragonesos amb relació a aquest lloc de Falç. Així, per exemple, l'any 1084, Sanç Ramir donà a Ramon Ponç la meitat de diversos béns a la vila de Falç i establí que "siatis vobis Ramon Ponç nostrum castellanum et admiratum". Gràcies a aquest document tenim coneixement del servei que feien els homes de Falç ("servicium de uno quarto de carnero optimo et una galleta de vinum purum et duos panes optimos et uno sester d'ordii") i del cens i usatge que havien de lliurar ("donent III solidos denariorum ipsos de bona moneta curribile, pane vel vinum et ad aliis rebus"). El monarca també rebia les lleudes del mercat ("ipsas leçdas de ipsum mercatum") i les multes ("ipsas calonias"). I tot això sobre els homes *franchos* i també sobre els *fedales*. El rei es reservava, però, la jurisdicció amb relació als homicidis, els coltells i el trencament de camins (*homicidium et coltellos et trencament de caminos*). BAIGES – FELIU – SALRACH, 2010, doc. 149, p. 361-362. A més, també amb relació a Falç (*villa de Falces*), hi ha un document de Ramir I d'Aragó, del mes de maig de 1052, que ha estat considerat com a fals (VIRUETE, 2013, doc. 70, p. 403-405), segons el qual, aquest monarca donà a Sant Victorià d'Assan dos homes a la vila de Falç, "nomine uni Galindo, simul cum uxore eius et filiis et omnis posteritas eorum, ac nomen secundi Unifredo, cum uxore et filiis et omnis posteritas eorum". Els imposà "quod capmasum integrum non desfaciant" i que donessin "decimam [...] de pane et vino et lana et lino et oleo et de omnia que habuerint" al monestir de Sant Victorià.

Sub divina clementia. Ego Ranimirus, Sancioni regis filius, facio hanc carta tibi dompno Agila de Falces, et cum tuos germanos, de ipsa casa et alodem de vestra radice que hodie habetis in Falces, que fuit de dompno Asnero, vestro patre, et de dompna Pura, vestra matre, que ingenua et francha illa habeatis vos et filii vestri et progenia vestra in meo servicio et de filios meos. Et tu quod cavallero et franco sedeas quomodo homine debet esse in frontera, francho et cavallero. Et si popularetis et fabricaretis ipso pugo subtus illa Noce que esse in caput de illa Padule, que illa medietate abeatis[546] per alodem et illa alia medietate sedeat meo, et teneatis illo pro me et in meo servicio et fidelitate et de filios meos, per secula cuncta. Amen. Et de meo scalido ubi potueritis examplare et laborare, que laboretis et exampletis, et ingenuo et franco illo abeatis vos et filii vestri seu generacio vestra per secula.

Facta carta in era M^{a} C^{a}, in castro que vocitant[547] Benavarri,[548] in mense noember,[549] regnante domino nostro Ihesu Christo et, sub eius

FUNDACIÓ NOGUERA

546. *C:* habeatis.

547. *C:* quem vocatur.

548. *Amb relació a Benavarri, hi ha documents més antics. Així, l'any 1052, Eldesèn de Benavarri, juntament amb el seu fill Domènec, donaren al monestir de Sant Victorià el delme de tota l'heretat que tenien a la vila de Benavarri* ("ipsam nostram decimam [...] in villa Benavar et in omnibus terminis eius"). VIRUETE, 2013, doc. 72, p. 407.

549. *C:* november.

imperium, ego prefatus Radimirus in Aragone et in Suprarbi[550] seu in Ripacurza. Regnante rex dompno Fredilando in Castella, in Lione. Neptus suus, rex Sancio, in Pampilona. Episcopo dompno Iohannis in Pampilona. Episcopo dompno Sançio in Aragone et in Suprarbi. Episcopo domno Arnulfo in Ripacurza. Abate dompno Garuzo in Sancti Victoriani. Senior Sancio Galinz in Boltanga. S[e]nior Ato Galinz in Avinzalla. Senior Galin Belasco in Tronzeto. Ramon Suniero in Petra Roga. Dompno Exem[eno][551] Fortuniones in Lozares. Don Bertran Ato in Falces. D[omno] Gifred Salla in Laquarres et in Alasquarre[552] [et] in Via Camp[o]. [Domp]no Ramon Dacho in Cornutella. Domno P[etro Borrello,[553] iu]dice, teste.

Et ego Sancio facio scrip[toris que pro iussione domini mei ista carta scripsi][554] // et de manu mea hoc signum feci.

39

[1044-1063], octubre, 4

Donació. *Pere, malalt, dona a Sant Vicenç i al bisbe Arnulf una vinya situada al lloc de Riassol, amb els arbres que hi ha. Se n'esmenten les afrontacions.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 47, f. 28r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De una vinea in Riazuelo. XLVII".

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142v (p. 294). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 1, p. 50.

b IGLESIAS, 1993, p. 287-288.

c BOIX, 2005, doc. 546, p. 334. Data: [1058], octubre, 4.

d GRAU, 2010, doc. 22, p. 313. Data: [1035-1062], octubre, 4.

e VIRUETE, 2013, doc. 191, p. 570. Data: [1044-1063], octubre, 4.

Datat amb relació al regnat de Ramir I d'Aragó (que començà a governar a la Ribagorça a la segona meitat de l'any 1043 i que morí el mes de maig de l'any 1064). Vegeu: VIRUETE, 2013, p. 213. Boix creu que, d'acord amb el còmput lunar, només va poder ésser escrit l'any 1039 o bé el 1058; es decanta per la segona data. Riassol potser és un lloc situat al nord de Lluçars (prop del barranc de la Torquilla).

550. *C:* Superarbi.
551. *C:* Exemeno.
552. *C, per error:* Lasquarres.
553. *Així en C.*
554. *Segons C.*

In nomine Domini. Ego Petrus, infirmus, facio carta donationis Domino Deo [et Sancto][555] Vincentio et a domno episcopo Arnulfo de una vi[nea] in Riazolo, qui advenit mihi de propinquitate. Habet de [oriente] in via, de occidente rigo discurrit. Quantum supradic[tas] afrontationes includunt, cum suas arbores qui ibi su[nt], dono domino Deo et Sancto Vincentio, ut episcopus faciat mihi bene, quia infirmus sum valde. Et est manifestum. Si quis vero homo vel femina, vel aliquis de propinquis qui ista vinea inquietaverit in dupplo componat et postea ista carta firma per[ma]neat.

Facta carta donationis IIIIº nonas octobris, luna XIIII, regnante Ranimiro rege.

Signum+ Petrus, qui hanc cartam rogavit scribere et testes firmare. Signum+[556] Laurentius de ipso Vilare. Signum+ Enneco Roio. Atto Bardina et Ondisculus, filios Mirabilis, visores fuerunt.

Attos, presbiter [de] Pardinella, scripsit per preces de Galin Gi[sbal][557] sac[ristano].[558]

40

1063

Consagració. *El bisbe Arnulf consagra l'església de Roda d'Isàvena.*

*A** ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 22, f. 66r. Regest fet abans de l'any 1714.

a BOIX, 2005, doc. A 49, p. 681. Ex A, que anomena *Chronologia Rotense*. Data: 1063.

És molt probable que l'original d'aquest instrument regestat abans de l'any 1714 correspongui al mateix document de consagració i dotació que hem transcrit com a doc. 30 i que datem entre l'any 1028 i l'any 1035 (el dia 15 de febrer).

"22. El obispo don Arnulfo \2º/, reynando el rey don Sancho, consagró la iglesia de Roda, año 1063 (en el talego lit. P, n. 3)".

FUNDACIÓ NOGUERA

555. *Posem entre claudàtors les lletres o paraules actualment il·legibles al còdex conservat a l'ACL.*

556. *Abreujat en:* S+.

557. *Així en C. Podria ésser* Gistal.

558. Sacristano, *segons c i d.*

41

[1056-1064]

Consagració i dotalia. *El bisbe Arnulf de Ribagorça (*Arnulfum Ripecorzensis episcopum*) consagra l'església de Sant Feliu i Sant Joan de l'Aïnsa (*Sanctissimi et beatissimi Felicis martiris*). També hi són presents l'abat Geruci del monestir de Sant Victorià (*abbas Beati Victoriani, Gerucius nomine*) i els monjos d'aquesta abadia. En aquest moment, Ramir I governava el Sobrarb i era rei de Ribagorça i d'Aragó. Tal com s'afirma, el bisbe dedica "ecclesiam in giro et intus pavimentum et parietes et altare sive aram"*[559] *i també "holeo crismatis peruncxissent et exeuntes ab ecclesia in locum reliquiarum properarent". Tot seguit, el bisbe fa un sermó i absol el poble. Molts fidels fan donacions a l'església acabada de consagrar de terres situades en diversos indrets (*Coma de Ainsa, ipsa Corona d'Ainsa, ipsa Padul, subtus ipsa ecclesia Beati Ioannis, in ripa de Cinka, super civitatem Ainse ad ipsa Fonte, super ecclesiam Beati Felicis, in ipsas Ruas de Ainsa, in Boza de Galin Ennegons, in ipso Angust, ad Campol[560] de seniore Exemen Sancionis, molinus unus in ripa d'Ara, Forcads, Uxelera de donna Ledra, ipsas Turres de ipsa civitate, Campo de Ainsa, illo Campo de Sest, Sancta Eufemiam, ipso Mulino, illa Sponna, ipso vilar de Sancti Clementi, Campo de Turms, etc.*). Al document es diferencien les donacions fetes pels veïns de les poblacions de l'Aïnsa, Sieste (*de villa Sext*) i San Vicente (*de villa Sancti Vincenti*).*

A AHN, Clero, San Victorián, carpeta 763, núm. 1 B.
B RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 12, f. 124-127.
a ORDEIG, 1979-1991 (1984), vol. IX, doc. 206, p. 133-138.
b ORDEIG, 1997, vol. II, segona part, doc. 216, p. 198-202. Data: [1056-1063].
c MARTÍN DUQUE, 2004, doc. 52, p. 71-76. Data: [1056-1063].
d BOIX, 2005, A 46, p. 680-681. Data: [1056-1063].
*e** VIRUETE, 2013, doc. 202, p. 580-585. Data: [1062, novembre – 1064, abril]. Ex A.

Hem cregut que era convenient fer un regest d'aquesta dotalia en què participà el bisbe Arnulf de Ribagorça. Tal com assenyala Ordeig, la consagració s'hagué d'esdevenir entre el moment en què Geruci fou abat (any 1056) i el de la mort del rei Ramir I d'Aragó (any 1064); establim la data de la defunció de Ramir I d'acord amb la tesi de Viruete (2013). D'altra banda, crida l'atenció el fet que a l'inici hom digui: "Idcirco hedificata est ecclesia a fidelibus Dei in honore domini nostri Ihesu Christi et honore sanctissimi et beatissimi Felicis martiris,

559. *e, per error:* arm.
560. *b:* Camp Mol.

qui passus est Iherunde civitatis sub Rufino imp[eri]o, et in honore beatissimi Iohannis babtiste et martiris, passus sub Herode, in locum qui dicitur civitas Ainse." Tal com assenyala Ordeig en una nota, segons Traggia "esta hermita de S. Felix hoi se llama N. S. de los Palacios, término de Ainsa, al otro lado del rio Ara". Si no fos l'ermita de la Virgen de los Palacios (situada al sud de l'Aïnsa) podria ésser l'ermita de San Felices, situada al nord d'aquesta població. Per a fer el regest d'aquesta dotalia de l'església de Sant Feliu i Sant Joan de l'Aïnsa, hem seguit les transcripcions e i b.

42

1068, abril, 17

Convinença. *Ermengol [IV], comte d'Urgell, encomana a Arnau Pere el castell de Barberà, juntament amb els feus, els delmes i altres drets senyorials. Se n'exclouen les domenjadures que hi té el comte de Barcelona. Li cedeix diverses cavalleries. Ermengol es compromet a donar a Arnau Pere cent unces d'or cada any per a les obres del castell. Arnau Pere ha d'ésser fidel al comte Ermengol i l'ha d'ajudar amb una host de set cavallers, des de Tortosa fins a Estopanyà. A més, el comte d'Urgell li cedeix el castell de Pira. Berenguer Ramon [I], comte de Barcelona, que hi era present, dona un cavall a l'esmentat Arnau.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Pergamins de Lleida, calaix 36. LP_02237_01 (signatura antiga: calaix 177, paquet 1, pergamí 9). Bon estat de conservació. Escrit a l'anvers, a la part inferior, sota el document 36, que n'ocupa la part superior. Mides: 41,5 cm per 39 cm.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 91v (p. 192).

a VILLANUEVA, *Memorias cronológicas de los condes de Urgel*, doc. 12, p. 305-306.

b SANS I TRAVÉ, 1997, doc. 6, p. 74-75. Data: 1068, abril, 17.

Aquest és un dels pocs documents d'aquesta col·lecció diplomàtica que fa referència a la Conca de Barberà i no es refereix a un indret de l'antic bisbat de Roda (o de Lleida). L'altre és el document núm. 36. Creiem que pel fet de conservar-se a l'ACL és important de publicar-lo en aquest volum. Al revers d'aquest pergamí hi ha un document fet posteriorment, que comença "Siciatis vos domino meo episcopo Ylerdensis...". De fet, els documents 36 i 42 foren copiats per a donar suport a una petició que més endavant es feu al bisbe de Lleida (que correspon a SANS I TRAVÉ, 1997, doc. 141, p. 222-225).

Hec est conveniencia[561] que est facta inter Ermegod[562] comite Urgellenssii et Arnallus Petri de ipsum castrum de Barbera. Comendo tibi ipso castro iam dicto de Barbera et dono tibi ipsos fevos et totas ipsas decimas qui inde exierint, exceptus ipsas dominicaturas de comite de Barchinona. Et dono tibi[563] ipsas II partes de ipsas exidas qui inde exierint. Et dono tibi ipsas che<s>tias et toltas et forzas[564] senioraticum.[565] Et dono tibi ipsos cavallarios solidamente. Et dono tibi ipso senioratico de Quadres que siant ipsos cavallarios de Quadr[a]s tuos homines, per que exeant a tuo sono, et que siant adiutatores et valedores et adiuvent at[566] defendere contra cristanos et saracenos.[567] Et dono tibi cavalerias[568] V de terra per loger de Barbera in ipsas meas exidas de Pons e[569] de Accrimonte[570] et de Yvora. Et dono tibi per ipsa opera de Barbera C unzas de auro de una festa sancti Ioannis ad alia, per unumquemquem annum tantum usque dum Barbera siat[571] edificatum et consumatum. Et quando erit consumatum recuperet ipso comite suas cavallerias et si de ip[sas] cavallerias et de ipsas unzas uncias[572] nullam rem te falia que abeas in ipsa potestate de Pons. Et per ista conveniencia vel donacione, qui est suprascripta, que sia Arnallus[573] Petri suo fideli, sine malo ingenio et quantasque oras demando postad[574] de ipsum castrum de Barbera, iratum et pagatum ad me et ad meum nuncium donetis. Et facias me ost de VII cavalers de Tortosa usque ad Estopaia,[575] cum meo adiutorio de XX assinos, cum tota illorum argumenta. Et facias me corts[576] et placitos et sequis. Et in antea dono ego tibi ipsum castrum de Apiera et alodio ad XXX[ta] parilios de bous, exceptus dominicaturas meas que habeo in Cornela. Et per ista omnia suprascripta convenio

561. *b:* convenientia.
562. *b:* Armengod.
563. *Abreujat en una* t *i una* i. *Repetit dues vegades.*
564. *b:* questias et toltias et forzias.
565. *b:* et totum senioraticum.
566. *C:* et.
567. *C:* sarracenos.
568. *C:* cavallerias.
569. Fou ratllat. *C i b:* et.
570. *b:* Acriomonte.
571. *Potser* siant. *Així en C.*
572. *Sic.*
573. *C:* Arnall.
574. *b:* potestad.
575. *Correspon a la població d'Estopanyà.*
576. *C:* cortes.

FUNDACIÓ NOGUERA

ego Arnallus Petri que facio meliorare et defendere ipsum castrum de Barbera, secundum[577] ego possum.

Facta ista conveniencia in presencia de Berengario, comite de Barchinona. Et ego Berengario, comite, per ista conveniencia que tu Arnalli Petri fecisti[578] de Barbera, dono ego tibi unum caval otim<um> et non potuit monir[579] de vita mea.

Facta ista conveniencia X° V° kalendas madii, anno octavo regnante Philipo rege.

Sig+num Ermegod, qui ista conveniencia mandavit scribere et ad testes firmare rogavi. Sig+num Geral Ponz. Sig+num Raimon Gombal. Sig+num Gitard Mir.

Bernardus sacer qui hoc[580] scripsit die et anno quo supra.

Sig+num Petri, presbiteri, qui hoc traslatum fideliter transmutavit de[581] cartam veram qui fuit partida per abce et retenuit[582] comes Urgellensis aliam, die et anno quo supra.[583]

43

1068, agost, 18. Roda

Donació. *Sanç Ramir reconeix el desig del seu pare, Ramir [I], de restaurar la seu episcopal a Roda d'Isàvena. Dona a Sant Vicenç de Roda la ciutat de Roda, amb els seus termes, amb els delmes i les primícies, i amb els drets jurisdiccionals. Cedeix també les abadies de Santa Maria d'Alaó, de Sant Andreu de Barravés i de Sant Martí de Cavallera, amb llurs pertinences. A més, fa lliurament dels delmes de Castilló de Sos. També cedeix l'església de Santa Maria de Santa Llestra i una tercera part dels delmes parroquials. I dona els delmes de les parròquies que siguin del "feu" (o fisc) reial, de la vall de Benasc (*in Super Aras*) i de la Ribagorça, tant a les muntanyes com a la marca, i fins al riu Cinca. Així mateix, confirma la cessió d'onze excusats que feu el seu avi, el rei Sanç, als quals n'afegeix quinze més; de tots s'esmenta el lloc on eren situats i el nom de la persona.*

577. *Amb una taca.*
578. *Lectura molt dubtosa. C:* facere.
579. *C:* morir.
580. *C:* hec.
581. *Amb una correcció.*
582. *C:* retinuit.
583. *Més avall:* G. de [...]vernolas.

[*A*] Original perdut.
[*B*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Sembla que era el segon document copiat en aquest cartoral ara perdut.
C ACL, Fons de Roda (carpeta 1, núm. 1). Còpia de l'any 1538. No localitzat.[584]
*D** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 122r-123r (p. 253-255). Ex C.
E BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. f. 131r (p. 271). Esment. Ex B.
F RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 189-190v.
a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 5, p. 232-234. Epígraf: "Renovatio et dotatio Ecclesiae Rotensis à Rege Sancio facta."
b ABADAL, 1970, p. 102-103 (nota 143).
c CANELLAS, 1993, doc. 12, p. 27-28.
d BOIX, 2005, doc. 586, p. 360-362. Data: 1068, agost, 18 (Roda).
e GRAU, 2010, doc. 25, p. 315-316. Data: 1068, agost, 18.

És un dels documents més importants conservats amb relació al bisbat de Roda d'Isàvena. S'hi confirmà i amplià el domini dels bisbes i dels canonges de Roda sobre algunes poblacions, sobre els delmes i les primícies de molts llocs del bisbat, sobre antics monestirs o bé sobre algunes persones (els excusats). Es confirmà també el suport dels monarques aragonesos, com a comtes de Ribagorça, en la consolidació definitiva d'aquesta diòcesi. Cartografia: figs. 1 i 16.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Sancius gloriosus rex, filius Ranimiri regis, cunctis primoribus, magnatibus et populis in eius regni constitutis. Notum vobis omnibus presentibus scio et futuros pleniter nosse cupio, quoniam fuit voluntas patris mei, regis Ranimiri, restaurare civitate Rota sedem episcopalem in honore Sancti Vincentii, levite et martyris Christi, que sedes occulto Dei iudicio olim a paganis invasa et pene destructa, suoque penitus honore nudata, nomen solummodo dignitatis retinebat sed privilegio pontificalis apicis omnino carebat. Quapropter, sicut premisi inspiravit Deus patri meo, regi Ranimiro, ut prenominatam ecclesiam de sibi concessis a Deo prediis ditaret et pristine dignitati pro viribus reformaret, ut tandem quod dicebatur nomine inciperet esse potestate vel auctoritate. Sed quia morte preventus nequivit implere quod voluit, mihi, qui Deo miserante illi successi, mandavit scriptis et verbis perficere quod suum fuerat velle. Unde ego prescriptus rex Sancius, pro Dei amore et gloriosi martiris Christi Vincentii honore atque pro requie predicti patris mei, regis Ranimiri, et matris mee, nomine Ermisendis, cui vocatur per baptismum Gilberga, atque pro remissione

584. CASTILLÓN, 1994b, p. 139: "Año 1068. Copia de una donación hecha por el rey Sancho Ramírez a San Vicente de Roda y derechos que en Roda pueblo y términos tenía el monarca."

peccatorum meorum seu stabilitate totius honoris mei, sive pro salute mea et uxoris ac filiorum vel fidelium meorum, et pro adipiscenda beatitudine regni celorum, dono atque concedo predicte sedi Sancti Vincentii ipsam civitatem Rotam cum terminis suis quos in diebus avi et patris mei habuit, cum decimis et primiciis vel oblationibus, cum placitis et omni censu ipsius, cum rebis,[585] pasquis, silvis, cum garricis, aquis, aqueductibus vel reductibus, cum exitibus et regressibus suis, in omnia et in omnibus que ad ipsam pertinent, que ego ibi habeo vel habere debeo, eo videlicet tenore ut semper sit ipsa civitas in potestate Sancti Vincentii et episcopi presentis et omnium successorum eorum[586] usque in eternum, et stabiliantur ibi clerici Deo servientes et canonice viventes secundum possibilitatem vel facultatem ipsius ecclesie et episcopi eius.

Dono in- // super Deo et Sancto Vincentio atque prefate sedi abbatiam Sancte Marie Alagonis, cum omnibus suis pertinentiis, et aliam abbatiam Sancti Andree in valle Arravensi, cum suis pertinentiis, et aliam abbatiam Sancti Martini de Cavallera, cum suis pertinentiis. Confirmo etiam illi totam decimam de Castellione de Sos, quam adquisivit diebus commitis Honofredi et tenuit vel tenere debuit temporibus comitum qui post eum fuerunt, et temporibus avi et patris mei, ita ut totum quod illi videtur de ipsa[587] decima iniuste sublatum, auctoritate et precepto regali ab hodierno die illi sit restitutum et semper maneat inconvulsum. Ad augmentum quoque prenominate sedis et honore pontificis eius dono illi ecclesiam Sancte Marie que est in Sancta Listra, cum tertia parte decimarum et omnibus ad eam pertinentibus. Insuper dono illi omnem decimam parrochianarum ecclesiarum de alodiis que odei habet vel habere debet vel deinceps adquisierit in Super Aras et in tota Ripacurtia, in montanis et in Marchiam, usque in flumen Cinca, que pertinent ad fevum regale avi et patris mei vel meum, exceptis monasteriis et ecclesiis eorum.[588] Confirmo igitur ei ipsos XI excusatos quos illi donavit avus meus, Sancius rex. Hec[589] sunt. In Palo presbiter Ondisculo, cum fratribus suis et cunctis que hodie posident vel deinceps adquisierint. In Tronceto, presbiter Garcia cum matre et fratibus suis similiter. In Muro Maiori, Acenar cum fratribus et filiis eorum

585. *En D. Potser* ribis.
586. *Deia* eius. *Afegit en D* eorum.
587. *D:* illa; *corregit en* ipsa, *escrit a la interlínia*.
588. *Final de la transcripció de b*.
589. *En D, sembla que hi diu* ac.

similiter. In Gavasa,[590] Centol cum filiis suis. In Banasto, Frugello similiter. In Gricium, Galindo similiter. In Tril, Galindo similiter. In Salinas, Franco similiter. In Fromicaris, Daco similiter. In Morello, Dacho similiter. In Pallerol, Miro similiter. Addo insuper illi alios excussatos: in Panno, Ennecho Garcians cum filiis suis; in Ciresa,[591] Centol Bradilans; in Araost, Centol Gamica;[592] in Toleto, alium; in Foratata, Ioannes; in Sancta Listra, Bradila; in Petra Rubea, Ramio cum uxore sua; in Spelunca Armentare, alium; in Alasquarre, alium; in Sancto Stephano, Daco; in Satarrue, Renart[593] cum filiis suis; in Achisculos, alium; in Aniscles, alium; in Benasco, Marti[594] cum filiis suis; in Betesa, alium. In istis locis singulos escussatos cum filiis suis et cum omnibus ad ipsos pertinentibus que hodie habent vel deinceps adquisierint ipsi et posteritas eorum. Hec omnia superius nominata dono do- // mino Deo et Sancto Vincentio et de meo iure trado in dominio eius et episcopi presentis vel successorum eius, in perpetuum habenda vel possidenda, sine ulla reservatione, ut omnia que facerunt vel facere debent regie potestati a modo faciant episcopo et succesoribus eius. Quod si ego, prenominatus rex Sancius, vel aliquis de filiis meis aut de propinquitate mea sive de succesoribus \meis/ seu aliqua magna, potens vel parva persona, ullusque homo vel femina contra hanc scripturam regie donationis in aliquo venerit ad irrumpendum vel minuendum nullo modo valeat vindicare quod requirit, sed pro sacrilegio DC solidos aureos prefate ecclessie componat et in antea ista scriptura donationis firma et stabilis permaneat omni tempore.

Facta carta donationis XV kalendas septembris, era M^{a} C^{a} VI, anno MLX VIII dominice nativitatis, et anno VI regni prenominati Sancii regis.

Signum gloriosi *(signe)* Sancii regis, qui istam scripturam donationis fieri mandavit, laudavit, firmavit et testes firmare rogavit. Sancio fratri suo, de rex Sancio suprascripto, teste. Garcia similiter, teste. Senior Sancio Galinez in Boltania, teste. Senior Ato Galvini in Avincaella,[595] teste. Senior Fortung Belasch in Sancto Martino, teste. Suo fratre Galindo Belasch in Troncet, teste. Senior Sancio Acenar in Petra Rubea, teste. Guillem Servidei in Capella, teste. Guifret Salla

590. *En D, amb una correcció; sembla* Garvasa.
591. *En D:* Ciresa *o* Cirela, *mig corregit. En C i e:* Cutsa.
592. *Sembla* Famica, *amb una correcció*.
593. *Amb una correcció en D.*
594. *Amb una correcció (a la* r*).*
595. Avincalla, *amb una titlla; podria ésser* Avincanlla.

in Alasquarr, teste. Bertran Ato de Montangana, teste. Episcopo Sancio in Aragone, teste. Episcopo Wielmo in Urgello, teste. Salomone episcopo in Ripacorça. Iozpert Ramon, teste. Pere Wielm de Foratata, teste. Enneco Acenar in Lozars,[596] teste. Petro Borrello, teste iudice.

Et ego Sancio Porco, scriptoris, qui *(signe)* pro iussionem domini mei istam cartam scripsi et de manu mea istum signum feci die et anno quo supra.[597]

44

1069, agost, 10

Testament. *Guifred mana als marmessors i almoiners, Giscafred de Sant Miquel, Oliba Bonfill, Tedlèn i el sacerdot Mir, que distribueixin els seus béns. Decideix que el patrimoni s'ha de dividir en tres parts, repartides en donacions a dues esglésies i a la seva família. El seu alou és donat a la seva muller i als fills (mentre visquin), a canvi que lliurin una moneda (potser mig diner gros) a Sant Miquel. Així mateix, fa donació de les dues terceres parts restants dels béns a les esglésies de Sant Miquel i de Sant Julià. A més, fa algunes deixes a diverses persones.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0046 (carpeta 1, núm. 755). Pergamí amb algunes taques i amb forats. Escriptura carolina. Al revers: "Testament. Any 1068." Mides: 36 cm per 12,5 cm.

a GRAU, 2010, doc. 26, p. 316-317. Data: 1069, agost, 10.

No sabem pas on eren situades aquestes esglésies de Sant Miquel i de Sant Julià. Ni tan sols es pot assegurar que fossin a la Ribagorça, encara que això sigui molt probable.

In Dei nomine. Ego Guifret timeo perpeti penas inferni et cupio pervenire Deo miser[...] premia paradisi. [...] metuens casu ne quando absit repentinum morti interim iubeo per hanc testamenti cartula mea paupercula qualiter dividatur et pro anima mea quomodo tunc iubeo atque descerno ut fiant manimisores vel elemosinariis meis, Gischafredus Sancti Michaelis et Oliba Bonifilius et Tedlen et Miro sacer, isti vero post obitum meum, potestatem abent distribuere omnes res meas tam mobiles quam imobiles dividatur in terciam par-

596. *Sembla* Lorzars.

597. *Al final, en D:* "No es original, sí sólo una copia authéntica sacada de su original de orden del obispo de Lérida don Jayme Conchillos, año de 1538. Sacosse la copia delante de el muy illustre cabildo de Roda, presidido por el muy illustre señor don Pedro Agustín, prior mayor, etc., notarios, etc."

tem. Prima part ad opus meum remaneat a Sancti Michaelis I parte, alias II partes remanet a Sancti Iuliani. Ad ipso capellani solido[598] I et denarios[599] VI ad ipso cimiteri. Et ad Oto denarios VI et a Guilelmus denarios VI et a Pet[r]us denarios VI et a Miro denarios VIII. Et alias II partes de mobile remanet ad uxore mea, cum infantes qui de me et te. Et ipso meo alode que [a]beo et abere potero remaneat a muliere mea cum infantes meos,[600] ubi dum vivent teneant et possideant et faciunt servicium a Sanc[ti] Michaelis medalla I crossa,[601] et post obitum vestrum remaneat a Sancti Michaelis ab integrum. Et ad Oliba subdiachonno denarios III. Alium meum avere distribuere pro anima mea et in antea hanc scriptura testamenti firma et inconvulsa permaneat omnique tempore et non sit disrupta usque aliam faciam aud aliut mandamentum.

Facta hanc scriptura testamenti IIII idus augusti, anno VIIII regnante Filippo[602] rege.

Sign+um Gischafredus. Sign+um Oliba Bonifilius. Sign+um Tedlent. Sign+um Guifret Domeneg. Sign+um Guifret, qui hanc testamentum fieri iussit et testes firmare rogavit.

MIRO, SACER, rogitus scripsit *(signe)* sub die et anno quo supra.

45

1070

Concòrdia. *Acord establert entre els homes de Serradui i els homes de Sant Esteve del Mall per tal d'evitar les baralles que hi havia hagut per un hort, fet per l'abat Baró Mir i els seus clergues de Sant Esteve, en el lloc on hi havia els molins de "la Canònica", a l'Isàvena, el qual fou atacat pels homes de Serradui. Aquests homes, davant la pena que se'ls volia imposar, demanen misericòrdia i es comprometen a no actuar mai més malament. Si hi ha novament un enfrontament, dos homes de Serradui i dos de Sant Esteve del Mall s'hauran de reunir per resoldre'l.*

NOGUERA

598. *Abreujat en* soldo, *amb una titlla*.
599. *Abreujat en* drs, *amb una titlla*.
600. *Escrit dues vegades, la primera ratllada.*
601. *Taca i mogut.*
602. *Tacat.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0904 (carpeta 20, núm. 1.241). Pergamí amb alguna taca al mig i trencat a la banda esquerra. Escriptura carolina. Al revers: "Nihil valet", "Carta de [...]". Mides: 16,5 cm per 10,5 cm.
a BOIX, 2005, doc. 593, p. 367. Data: 1070.
b GRAU, 2010, doc. 27, p. 317. Data: 1070.

Aquest document és especialment interessant com a demostració que hi havia unes comunitats rurals, com a testimoni dels enfrontaments que hi podia haver entre aquestes comunitats, com a reflex de l'existència de terres que feien de límit i que potser no se sabia exactament a quin terme pertanyien i com a demostració del paper que tenien l'abat i els clergues amb relació a algunes poblacions (com la de Sant Esteve del Mall). Cartografia: figs. 14 i 18.

In nomine domini nostri Ihesu Christi et individue Trinitatis. H[ec] est carta de convenciones et amicitates que facte sunt inter homines de Sancto Stefano et de Sadarrue propter rixas et contentiones que orte erant inter eos. Fuerunt in presentia de senior Sango Garzez et abuerunt amicitate antea de tempus de senior Sango F[ertu]ngons et de Exemeno Fertugnons et de Guillem Servedei et postea de senior Sang[603] Ac[en]arz et filio suo Lop Sanz et don Ramon Guillem, et per unum ortum que fecit Baron Mir [ab]bate cum clericos suos ad honorem Sancti Stefanii, ad illos molinos suos[604] de illa Canonicha, ad Issavena. Et venerunt homines de Sadarrue et invasserunt illum ortum. Ipse Baron Mir[605] querelavit se Deo et Sancto Stefano et aliis reliquie qui ibidem sunt et ad senioribus iam dictis[606] ipsis malefactoribus super eos maximam venit[607] iusticiam et cognoverunt se per peccatores et venerunt clamare misericordiam[608] Deo et Sancti Stefani et ad Baron Mir et rediderunt meleficia illa et convenerunt Deo et Sancto Stefano quod numquam amplius reverter[int] in maleficia Sancto Stefano ad bona fide et definierunt omnes querimonias et clamos ex utraque parte et fuerunt amici de amiztate. Et si quis amplius rixa a[ut malefi]cia inter eos advenerit sicut duos homines de Sadarrue et duos de Sancto Stefano dixerit sic maneant iugiter.

Sig+num Sango Garzez, teste. Sig+num Sango Fortungons, teste. Sig+num Guillem Enego, com a teste. Sig+num Petri Gimar, teste.

Era M[a] C[a] VIII[a].

Oriolus presbiter scripsit et hoc *(signe)* fecit.

603. *Segurament per escriure* Sanç *o* Sango.
604. *Dubtós*.
605. *Gairebé il·legible.*
606. *Gairebé il·legible.*
607. *a:* niaxit intervenit.
608. *a:* in ecclesiam.

46

1071 (o 1070), juliol, 5

Donació. *Odolina, dona, fa lliurament a Sant Vicenç de Roda i al bisbe Salomó de la meitat de les seves cases; l'altra meitat l'havia donada a la seva filla (l'únic dels fills que havia tingut que encara era viu). Eren quatre cases, amb una cort petita i amb una era, situades al comtat de Ribagorça, més amunt del port de les Ares, a la vila de Castilló de Sos. Se n'esmenten les afrontacions. S'acorda que en el futur aquests habitatges han d'esdevenir les cases o palau del bisbe. Ella i els seus successors hi podran viure, essent fidels al prelat.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 57, f. 33r-33v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta de domibus quos dedit Adolina Sancto Vincentio in Castellione. LVII." Sobretot el foli 33r molt malmès; totes les paraules o lletres que ara no es poden llegir han estat escrites entre claudàtors.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 144r (p. 297). Resum molt ampli. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 3, p. 52-53.

b BOIX, 2005, doc. 595, p. 368-369. Data: 1071, juliol, 5.

c GRAU, 2010, doc. 28, p. 317-318. Data: 1070 o 1071, juliol, 5**.**

Tal com afirma Grau, el vuitè any del regnat del rei Sanç correspon a l'any 1070 i l'onzè del rei Felip a l'any 1071. Com fa Boix, el datem en primer lloc amb relació a l'any del rei Felip de França. En aquella època, hom diferenciava la part del comtat més muntanyosa, situada sobre el coll d'Ares (*Super Aras*), d'aquella part que era al sud d'aquesta collada. La vall de Benasc i la població de Castilló eren dins d'aquesta zona de muntanyes. Assenyalem també que és molt interessant que s'hi afirmi que "ut ibi sit domus sive palatium episcopi vel successorum eius"; es reconeix l'existència de nous palaus (que havien de servir com a residència episcopal) i es fa palès el lligam d'aquestes terres amb el bisbat ribagorçà. Cartografia; fig. 13.

In nomine Domini. Ego Odolina, femina, propter remedium anime mee vel parentum meorum, dono domino Deo et Sancto Vincentio de Rota et tibi S[a]lomoni episcopo et successoribus tuis, medietate[m] domorum mearum que michi advener[unt] per vocem parentum meorum vel per comparationem sive commutationem. Dono autem partem meam que a[d] me pertinet, hoc est, medietatem post divisionem quam feci cum filia mea, que sola michi remansit de filiis meis quos habui. Et sunt ipse quatuor domus cum cortina vel area earum in comitatu Ripacorça, in Super Aras, in villa Castelione.[609]

609. *C:* Castellione.

Et affrontant ipse domus cum area et solo vel superposuo[610] de parte orientis in via et de meridie in via et septentrione in ecclesia Sancti Sebastiani vel porticum eius et de occidente in casa de Guimar presbiter vel suos eredes. De istis domib[us] que infra istas quatuor affrontationes includunt, [non ullius] cogentis imperio vel suadentis ingenio, set mea propria bona voluntate, facio cartam de ipsa medietate mea Sancto Vincentio et Salomoni episcopo. Ea scilicet ratione ut ibi sit domus sive palatium episcopi vel successorum eius.[611] Et ego iam dicta Odoli[na] [i]bi maneam et teneam vel possideam in vita mea, ad fide[li]ta[tem] ep[iscopi vel] successorum eius, et semper habeam beneficium vel pat[rocinium de episcopo] Sancti Vincentii in vita mea, et filii mei post me [similiter[612] tene]ant ad fidelitatem episcopi. Hanc ergo[613] medietatem dom[orum sicut superius res]onat de meo iure in potestate[m Sancti Vincentii et ipsius episcopi trado in perpetuum] habend[am vel possidendam. Et] est [mani]-// festum, quod si ego Odolina vel ali[q]uis homo vel femina contra istam cartam donationis venerit ad inrumpendum non hoc valeat vendicare quod requirit, sed componat in duplo cum sua melioratione et in antea ista carta donationis firma [et] stabilis permaneat omni tempore.

Facta carta donationis [III°] nonas iulii, anno XI regnante P[hi]lippo rege, et [an]no VIII regnante San[t]io rege, filio Ra[nimiri].

Sig+num Odolina, femina, [qui] istam cartam donationis fe[ci, firmavi] et testes firmare rogavi. Sig+num Oriol Galin. Sig+num Arnal Guarner. Sig+num Atonis, presbiteri de Orema. Signum Miro +. Sig+num [Mai]or femina, filia de Odolina. Visores et auditores fuerunt Remon Mir, Guielm Pere, Petrus Henric, Mir Duran, Petrus archidiachonus *(signe)*.

HUGO, presbiter scriptor et subscriptor *(signe)* die et anno quo supra.

47

1071, juliol, 28

Donació. *Ramon, la seva muller Ermetruit i llur fill Ramon donen a Salomó, bisbe, una quarta part de dues oliveres situades al terme*

610. *Sic*.

611. *En C i b:* [...] Salomoni episcopo vel successorum eius. *Manca la frase següent*.

612. *Segons C*.

613. *Abreujat en* g°. *b:* igitur.

del castell d'Orcau, al Sallent, a l'hort de Geruç. Ho donen per a la salvació de llurs ànimes. En el mateix document consta que Maria cedeix una altra olivera per a l'ànima del seu germà. Així mateix, Isnard, una per a l'ànima del seu pare. Les seves germanes i el seu germà, Guitard, una altra per a l'ànima de llur pare i mare. Mir Eiç, dues oliveres més. I Borrell Gansam, una altra olivera, situada també en aquest mateix indret.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 59, f. 34r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta vermella: "De olivis de Orcall. LVIIII." Hem escrit entre claudàtors totes les lletres i paraules que hom no pot llegir.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 144r (p. 297). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, p. 54.
b IGLESIAS, p. 296-297.
c BOIX, 2005, doc. 596, p. 369. Data: 1071, juliol, 28.
d GRAU, 2010, doc. 29, p. 318-319. Data: 1071, juliol, 28.

Aquest és un primer document de Sant Vicenç de Roda relacionat amb el lloc d'Orcau, al Pallars Jussà. Diversos documents d'aquesta col·lecció diplomàtica, fets posteriorment, també fan referència a altres donacions o bé rememoren la possessió d'algunes d'aquestes oliveres pallareses (doc. 48, 54, 55 i 56). Les relacions entre el territori d'Orcau i les terres ribagorçanes ja venien, però, de força més enrere. Així, per exemple, el mes d'abril de l'any 1011, Radolf donà a l'abadia de Santa Maria d'Alaó una casa al castell d'Orcau (*casa in castro Orcall*), a part d'una *cupa* i una vinya als Solans (*ipsos Sonalenis*), una terra a Gavet, una terra al Grau d'Orcau i una terra al coll de Basturs, a l'Esglesiola (a part de deixar una mula i un ase que valien cent vint sous). SERRANO SANZ, 1912, p. 413. Malgrat això, cal reconèixer que no sabem pas quins foren els motius reals que provocaren que hi hagués tantes donacions a la seu de Roda d'oliveres plantades en aquest poble de la Conca Dellà.

Ut ita valeat donatio vel emptio, donatio vero qui per voluptatem facta fuerit talem quam emptio plenam abeat roborem, quia res d[onata que in prese]ncia tradita est, nullo modo repetatur ad donatore[m. I]g[itur,] in Christi [nomine]. Ego R[aimun]dus[614] et m[ea con]iux Emetruit[615] et filio [meo Reimu]ndo facimus carta donationis ad te, Salomon, gratia [Dei] episcopo, de duos olivarios, ipsa quarta part, infra terminos de castro Orchallo, in ipso Salent, qui nobis advenit per parentorum sive omnes [...] per voces et sunt in ipso orto de Geruç. Ipsam quartam partem de ip[sos] olivarios, donamus tibi propter solutionem[616] animarum. Et est manifestum. Ut Deo pro-

614. *Segons C.*
615. *C:* Ermitruit.
616. *Sic. Potser hauria d'ésser* salvationem.

pitius habeatis potestatem. Quod si venerit nullus homo vel femina qui ista carta inquietaverit in vinculo componat auri libra Iª, et post hoc ista carta firma permaneat modo vel omnique tempore.

Facta ista carta donationis V kalendas augusti, anno XImo regnante rege Philippo.

Sig+num Reimundo et coniux eius [Er]metruit et filio suo Reimundo, qui ista carta rogaverunt scribere et testes firmare. Sig+num Baro Sunger. Sig+num Sengfred Baro. Sig+num Guillem Enneg. Sig+num Arnall Gitard. Hoc sunt testes.

Ego Maria similiter dono unum olivarium totum pro anima fratris. Ego Isnardus[617] similiter alium pro anima patris mei Ba[ron].[618] Et sorores eius et Guitardus, frater,[619] similiter donant unum, pro anima patris et matris eorum. Mir Eiz olivarios duos. Borrel Guansami,[620] olivario uno in ipso Pedio.[621]

Ar[naldus,] sacer, rogatus hoc scripsit et die et anno que [su]pra.

48

[1071, juliol, 28]

Donació. *Mir Vidal, la seva muller Magesèn i llurs fills Guillem i Bernat donen a Salomó, bisbe, una olivera situada al terme del castell d'Orcau. Ho donen per a remei de les ànimes del pare i la mare de Mir i per a la de llur fill Guidó.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 60, f. 34r-34v. Amb l'epígraf: "De olivis de Orcall". *LX.* Pàgina molt malmesa per la humitat; tot allò que ara no pot ésser llegit, ha estat escrit entre claudàtors.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 144r (p. 297). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 5, p. 55.

b BOIX, 2005, doc. 597, p. 370. Data: [1071, juliol].

c GRAU, 2010, doc. 30, p. 319. Data: 1071, juliol, 28.

Datem aquest document el mateix dia que l'instrument que hi havia escrit abans al Cartulari Major de Roda, que correspon al document 47 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Per corroborar aquesta proposta, podem cridar l'atenció sobre les coincidències en el nom de l'escrivà i en els noms dels testimonis.

617. *c:* Ermengaudus.
618. *Podria ésser* Baron; *vegeu també la nota següent. c:* Ba(nill).
619. *Al doc. 55, s'esmenta:* Guitard Baron et sorores eius.
620. *Vegeu doc. 55:* Borrel Gansam.
621. *c:* Podio.

In nomine Domini. Ego Miro Vitalis et mea co[niux, Magensendis[622]], cum filiis meis, Guillem et Bernardo, sim[iliter donamus tibi // Salomoni] episcopo unum olivarium qui nobis advenit per comparationem, propter absolutionem [et reme]dium animarum patris et matris mee et filii mei Guidon[is]. Et est ipsum olivarium in castro Orchallo. [Et] de nostro iure in [tu]o dominio tradimus ad possidendum et abendum et faciendum quodcumque volueris. Et est manifestum.

Factum est hoc die et anno quo supra.

Sig+num Miro et Magensen et filiis eius, Guillem et Bernardo, qui istam cartam fecimus et firmavimus et testes firmare rogamus. Sig+num Gu[it]ard Guillem. Sig+num Arnall [Guit]ard. Sig+num Guielm Enneg. Hec sunt testes.

Arnallus sacer, <rogatus, hoc scripsit et die et anno que supra>.[623]

49

1072, maig, 4

Donació. *Cid, prevere, Ramon, prevere, amb llurs parents i fills, donen a Sant Vicenç de Roda i al bisbe Salomó l'alou que els prové dels pares, que és l'església de Santa Maria [de Lliterà?] i la meitat de l'església de Sant Miquel [Sant Esteve de Viacamp]. Aquestes esglésies són situades al comtat de Ribagorça, dins del terme del castell de Viacamp, al voltant d'aquest lloc. S'acorda que les esglésies podran ésser tingudes per ells i per llurs successors, que han d'ésser clergues. Posseïran les esglésies amb les dependències que tenen o que puguin tenir en el futur, com poden ésser eres o trulls. Han de lliurar cada any el delme a Sant Vicenç de Roda i al seu bisbe.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 32v-33r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta vermella: "De ecclesia de Viacampo. LVI".

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 143v (p. 296). Resum ampli. Ex B.

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 182v-183r.

622. *Segons C.*

623. *En B només diu* sanc. *Creiem que ha d'ésser el mateix sacerdot que fa d'escrivà al document precedent.*

a YELA, 1932, p. 51-52.
b IGLESIAS, 1993, p. 294-295.
c BOIX, 2005, doc. 602, p. 373. Data: 1072, maig, 4.
d GRAU, 2010, doc. 31, p. 319-320. Data: 1072, maig, 4.
Estudi: BOIX, 1996, p. 507-509.

Aquest document permet d'apropar-nos al tema fonamental de la possessió de les esglésies per part dels hereus d'aquells que potser les van fer construir i sobre el tema del cobrament dels delmes. En aquest cas, el bisbe de fet va acceptar que aquests preveres haguessin tingut fills i acceptà que aquestes esglésies fossin tingudes pels seus successors ("teneamus nos et posteri nostri post nos ipsas ecclesias"), amb la condició que fossin clergues. Aquest exemple de Viacamp no fou pas un cas únic.

In nomine Domini. Ego Cido presbiter et Raimundus presbiter, cum propinquis et filiis nostris, donatores sumus Deo et Sancto Vincentio de Rota, propter remedium animarum nostrarum et parentum nostrorum, ut exinde nobis merces accrescat ante tribunal domini nostri Ihesu Christi. Donamus autem illi proprium alodium nostrum qui nobis advenit de parentibus nostris et propinquis, id est, ecclesiam Sancte Marie in integrum et medietatem ecclesie Sancti Michaelis, cum omnibus que ad ipsas pertinent, que hodie habent vel habere debent, et que deincebs ad[qu]isierint. Et sunt ipse ecclesie in comitatu Ripacurcensi, [in] castro Viacampi vel in circuitu eius. Quas de nostro iure tradimus in potestate Sancti Vincentii et domni Salomonis episcopi vel successorum eius in perpetuum possidendas. Ea videlicet ratione ut episcopus defendat et ordinet eas nobiscum et cum posteris nostris ad Dei servitium et teneamus nos et posteri nostri post nos ipsas ecclesias, vel que dimiserimus qui fuerint clerici et ipsas regere potuerint, et de omnibus que pertinent ad ipsas eclesias vel que donata vel oblata fuerint eis, de area et torculari et de ceteris fidelium oblationibus, decimam totam ab integro persolvamus nos et posteri nostri Sancto Vincentio et episcopo eius, per singulos annos. Et est manifestum. Quod si nos donatores [aut] a[liqua pa]rva vel magna persona de posteritate vel de p[ropinquitate][624] nostra aut ullus homo[625] vel femina contra hanc scripturam donationes nostre venerit ad inrumpendum, non hoc valeat vendicare quod requirit, sed componat in duplo cum [sua inm]elioratione, et in antea ista carta donationis [firma] et stabilis permaneat omni tempore.

624. *c:* propinquis.
625. *Després hi ha unes lletres esborrades.*

Facta carta dona[tion]is IIII nonas mai, anno XII[o] [626] reg- // nante Philippo rege.

Sig+num Cido presbiter, sig+num Raimundus presbiter, qui hanc scripturam donationis fec[imus] firmavimus et testes firmare roga[vimus]. Sig+num Belido. Sig+num Raimundus, filius eius.

Petrus levita, qui hanc cartam donationis scripsi et firmavi *(signe)* sub die et anno quo supra.

50

1073, gener, 23

Venda. *Adelgarda amb els seus fills ven a Salomó, bisbe, una casa situada a la ciutat de Roda, amb la seva cort petita, pel preu de quatre sous. Era situada davant de l'església de Sant Vicenç.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 46, f. 28r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta vermella: "XLVI. De una casa".
C ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 33v-34r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta vermella: "De una casa in Rota".
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142v (p. 294). Resum. Ex B.
E BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 144r (p. 297). Resum. Ex C.
a YELA, 1932, p. 56.
b IGLESIAS, 1993, p. 288 (ex B) i 296 (ex C).
c BOIX, 2005, doc. 605, p. 376. Data: 1073, gener, 23
d GRAU, 2010, doc. 32, p. 320-321. Data: 1073, gener, 23.
Cartografia: fig. 38.

In nomine Domini. Ego Adelgardes,[627] cum filiis meis, vendit[or] sum [tibi] Salomoni episcopo. Per hanc scripturam venditionis mee vindo tibi unam casam in civitate Rota, ante ecclesiam Sancti Vincentii, [cum] exitu et regressio suo et cortina sua, propter precium solidos IIII[or]. Et est manifestum. Et de ipso precio nichil apud te rem[an]sit. Et ego supradicta Adelgardis[628] ipsam domum de meo iure in tuo trado dominio et potestate ad faciendum qu[od]cumque volueris. Quod si ego aut ullus homo aut femina [contra] istam car-

626. *Difícil de llegir. Dubtós* III *o* IIII.
627. *C:* Adelgards; *D:* Adelgardis.
628. *C:* Adelgards.

tam venditionis venerit ad irrumpendum,[629] non val[eat] vendicare quod requirit, sed componat in dupplum[630] cum sua [me]lioracione.

Facta carta vinditionis Xº kalendas februarii, anno XIII regnante Filippo[631] rege.

Signum+ Adelgard, que istam cart[am] vinditionis fecit[632] firmari,[633] testes firmare rogavit.[634] Signum+ Galin Ariol. Signum+ Sancius presbiter. Signum+ Mir Atto.[635]

Galindus presbiter, qui hanc scripturam vinditionis scripsi et sub- *(signe)* scripsi die et anno quo supra.[636]

51

1073, agost

Donació. *Ramon (*Raimundus*) i la seva muller Riquil·la (*Ricellis o Rechillis*), juntament amb llurs fills Joan (*Iohannes*) i Mir (*Miro*), donen els delmes que tenen en llurs franqueses (*nostras franchedas*) a Santa Maria d'Alaó, a Sant Pere i al bisbe Salomó (*et ad domnum Salomonem episcopum*) i als clergues que hi viuen. Escrit pel levita Pere (*Petrus levita*).*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 109v.
C RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 123v-124r.
*a** SERRANO SANZ, 1912, p. 32.
b BOIX, 2005, doc. 608, p. 378. Data: 1073, agost.

Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut interessant de fer-ne esment pel seu contingut. D'una banda, perquè s'hi menciona el bisbe de Roda, Salomó. D'altra banda, perquè podem considerar aquest Ramon com un home franc, atès que havia estat alliberat del pagament dels delmes que en principi hauria hagut de pagar (com diu el text, tenia una franquesa). Amb relació a aquest aspecte, vegeu la tesi de Tomás Faci (2013) i també el capítol introductori d'aquest volum. Així mateix, podem relacionar aquesta donació amb altres donacions semblants (docs. 52, 69 i 70 d'aquesta col·lecció diplomàtica). Pel que fa a la datació, s'hi diu: "Facta carta donacionis mense augusto, anno XIIIº regnante Philippo rege."

FUNDACIÓ NOGUERA

629. *C:* inrumpendum.
630. *C:* duplum.
631. *C:* Philippo.
632. *C:* feci.
633. *C:* et testes.
634. *C:* rogavi.
635. *C:* At.
636. *Segons C.* et subscripsi die et anno quo supra, *manca en B.*

52

1074, gener

Donació. *Ricolf Marquès (*Ricolf Marches*) i la seva muller Madrona (*Matrona*), juntament amb llurs fills, Isarn, Amat (*Amad*), Pere (*Petrus*), Mir i Bernat (*Bernard*), donen els delmes que tenen en llurs franqueses (*nostras franchedas*) a Santa Maria d'Alaó, a Sant Pere i al bisbe Salomó (*Salomonem episcopum*), a l'ardiaca Pere (*archidiaconum Petrum*) i als clergues que hi viuen [segurament a Roda]. Escrit pel levita Mir (*Mir levita*).*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 109v-110r.
C RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 124r.
*a** SERRANO SANZ, 1912, p. 32-33.
b BOIX, 2005, doc. 610, p. 378-379. Data: 1074, gener.

Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut interessant de fer-ne esment atès que s'hi menciona el bisbe de Roda i pel fet que s'hi esmenta una franquesa. Podem relacionar aquesta cessió amb altres donacions semblants, regestades en aquesta col·lecció diplomàtica amb els números 51, 67 i 68. Pel que fa a la datació, s'hi diu: "Facta carta donacionis mense ianuario, anno XIIIIº regnante Filippo rege."

53

1074, març, 13

Donació. *Diego Gundisálbez i la seva muller Ximena donen a Diego Juan el terreny que tenen a la vila anomenada* Torre de Albaro Fannez[637] *i cedeixen una part d'altres heretats situades prop del monestir de San Millán [de la Cogolla?], entre* Rabe *i* Torre*, amb terres, vinyes, prats, pastures, paüls (*paludibus*), muntanyes, fonts i el solar que hi ha al costat del que ells tenen, amb un palau i uns farraginals, i uns horts que havien comprat als homes de la vila. Mentre siguin vius, Diego Juan ho ha de posseir pels donadors. Morts ells i mort l'esmentat Diego Juan, aquests béns han de passar a dependre del monestir de San Martín de* Felines*.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 92, f. 49r-49v (p. 99-100). Amb l'epígraf: "Item de eodem. XCII".[638]

637. *Potser el Villar de Torre (a la Rioja)*.
638. *Segons C*: De monasterio de Turre de Albar Fanniz.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 150v (p. 310). Transcripció parcial. Ex B.
a YELA, 1932, p. 108-109.
b IGLESIAS, 1993, p. 318.
c BOIX, 2005, doc. 860, p. 554-555. Datat per error el 1112 (data de l'era).
d GRAU, 2010, doc. 34, p. 321-322. Data: 1074, marzo, 13.

Sorprèn l'existència d'aquest document, inclòs al cartoral de Roda, que possiblement s'ha de relacionar amb unes terres i uns drets situats a la Rioja, potser a prop del monestir de San Millán de la Cogolla. És datat d'acord amb els anys del regnat d'Alfons VI de Lleó. De fet, s'ha de relacionar amb el doc. 222, donació esdevinguda l'any 1112 a la seu de Roda i Barbastre.

Sub[639] Christi nomine. Magnus est titulus donationis in quo nemo potest hactum largietatis[640] irrumpere, ob inde ego Didago Gundissalbez et uoxor[641] mea domna Scemena[642] prona mente et spontanea nostra voluntate, pro que nobis offeres servitium magnum sicut nobis placet tu Didago Iohannes, facimus tibi cartula de nostro solare qui est in villa que vocitant Torre de Albaro Fannez et in illo monasterio Sancti Emiliani, qui est fundatus inter Rabe[643] et Torre, illam terciam rationem quantum accidit nobis inter nostros eredes: hereditates, terras, vineas, pratis, pascuis, paludibus, in montibus, in fontibus. Et illo solare qui est ad latus de nostro solare, palatio cum suos ferrenales et ortales, quos accepimus de nostro precio de homines de illa villa. Sic donamus nos Didaco Gundisalbez et uxor mea domna Scemena, ad tibi Didaco Iohannes isto sol[are] et istas hereditates, quos superius nominavimus totum ad integrum, ut possideas tu in diebus vite tue, et servias nobis cum [illo], et post obitum nostrum qui tibi benefecerit, de solis ortum usque ad occasum liber vadas in diebus vite tue, et post obitum tuum serviat ad Sancti Martini de Felines pro quantum que ego Didaco Gundissalbez et domna Scemina // posuerimus in ipso loco serviat pro nobis et pro animas nostras ad ipsius domum domini Sancti Martini episcopi usque in perpetuum abiturum. Ut de hodie die vel tempore, ego Didaco Gundissalbez et domina Scimina, aut filiis nostris aut neptis aut sanguineis nostris vel extraneis, cartulam istam disrumpere voluerit et te inquietare conaverit, non habeat partem in regno eterno, sed habeat partem cum Datan et Abiron viros sceleratissimos qui terra vivos absorbuit, et cum Iuda traditore qui tradidit Deum salvatorem.

639. *La* S *dos cops; el primer és una caplletra de color vermell.*
640. *C:* largienti.
641. *Sic. C:* Uxor.
642. *C:* Scemenia.
643. *Amb una mena de titlla; potser* Rabé.

Facta carta sub die quod erit IIª feria, III idus marcius, era MCXII, regnante serenissimo principe Adefonso in Legione et in Castella.

Ego Didaco Gundissalbez et domina[644] Scemina, qui hanc scedula fieri iussimus et legente audivimus de manus nostras ++ roboravimus[645] coram testes qui hic roboraverunt. Comite domino Munio, confirmans. Munio Didaz, confirmans.[646] Episcopus domino Munio, confirmans. Gomiz Gundissalbez, confirmans. Garcia Lopez, confirmans. Martino Didaz, confirmans. Didaco Veilaz, confirmans. Munio Gundissalbez, confirmans. Roderico Nunnez, confirmans. Alfonso Asurez, confirmans. Gundissalvo Didaz, confirmans. Petro Didaz, confirmans. Garcia Gomiz, confirmans. Abbas domino Eize cum omni collegio monacorum, confirmans. Scemeno Gomiz parvulo, confirmans. Domina Ticlo, confirmans.[647] Cite Bellite hic testes sumus de manus nostras + + roboramus. ALBARO PRESBITER EXARAVI[648] fecit.

54

[a. 1074, setembre, 1]

Donació. *Tedball, senyor d'Orcau, dona a Sant Vicenç de Roda una olivera a Orcau, situada a l'hort que hi ha sota del colomar. Bernat Mir i Ermengarda, amb els seus fills Guillem i Bernat, també donen sengles oliveres. Ramon Bernat cedeix, així mateix, mitja olivera. S'esmenta el nombre de branques que té cadascuna d'aquestes oliveres.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 63, f. 35r. Amb l'epígraf: "Item, de olivis de Orcall. LXIII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 144r (p. 297). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, p. 134-135.
b IGLESIAS, 1993, p. 298.
c BOIX, 2005, doc. 611, p. 379. Data: [a. 1074, setembre, 1].
d GRAU, 2010, doc. 38, p. 324. Data: [1068-1075].

644. *Abreujat en* dna; *pot ésser també* domna.
645. *Abreujat en* rbim, *amb dues titlles.*
646. *Abreujat en* cnf.
647. *Després hi ha un espai en blanc.*
648. *Espai en blanc, potser reservat al (signe).*

Grau data aquest document (i el següent, també relacionat amb les oliveres d'Orcau) en època del bisbe Salomó. Creiem que es pot afinar una mica més en la datació. Com defensa Boix, aquest instrument fou fet abans del document 56, datat l'1 de setembre de l'any 1074. D'altra banda, podem subratllar que aquest text ens mostra una magnífica imatge del paisatge d'Orcau al segle XI, amb oliveres, horts, colomars i amb les cases de la població.

In Christi nomine. Ego Tedbal, senior de Orchal, dono domino Deo et Sancto Vincentio unam olivam in Orchal, et habet quatuor brancas, in ipso orto, subtus illo suo columbario. Et ego Bernard Mir, unam olivam, in ipso orto de Guillem Duran, et habet quinque branchas. Ermengarda, simul cum filiis suis Guielm et Bernard, unam olivam in ipso orto, subtus illa era; habet unam brancam. Ramon Ramon med[i]etate[m] de una oliva, et habet duas brancas, et est in ipso [ort]o, subtus illas suas casas.

55

[1074, setembre, 1]

Record. *Carta de rememoració dels arbres que Salomó, bisbe, va rebre a Orcau. Es fa esment del nom dels donadors, del nombre d'oliveres donades, del lloc on són situades i del nombre de branques que té cada arbre. S'esmenten les donacions de Maria, muller de Ramon Mir, i del seu fill Pere, de Mir Eiç, de Mir Vidal, de Ramon Radulf, de Ramon Vidal i les seves germanes, de Guitard Baró i les seves germanes, de Borrell Gansam i de Pere Altemir. També s'afegeixen les donacions de Beliarda amb els seus fills i d'Ermengarda amb els seus fills.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 61, f. 34v-35r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta vermella: "Item de olivis de Orcall. LXI."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 144r (p. 297). Resum ampli. Ex B. Data: 1074 (com el doc. 56, que considera que és el mateix document).
a YELA, 1932, p. 35-36.
b IGLESIAS, 1993, p. 297-298.
c BOIX, 2005, doc. 612 (primera part), p. 379-380. Data: 1074, setembre, 1.
d GRAU, 2010, doc. 37, p. 323-324. Data: [1068-1075].

Tal com proposa Boix, creiem que aquest document és la primera part d'un instrument que acabava amb el text que nosaltres considerem el document 56. Malgrat això, atès que en redactar el cartoral de Roda hom pensà que es tractava de dos documents i se'ls donà dos epígrafs diferents, hem cregut convenient de mantenir la distinció i de transcriure'ls per separat, un darrere l'altre. D'altra

banda, podem assenyalar que, encara ara, el turó del castell d'Orcau (Pallars Jussà) és cobert de feixes o terrasses amb espones (o marges de pedra seca), on hi ha plantades nombroses oliveres. Adonem-nos també que alguns d'aquests donadors d'oliveres ja havien estat esmentats en documents precedents relacionats amb aquest indret d'Orcau.

In nomine domini nostri Ihesu Christi. Hic[649] est brevis rememorationis de arboribus olivarum quas Salomon episcopus adquisivit in Orchallo. In primis Maria, uxor de Reimundo Mironi, et Petrus, filius eius, donant unam arborem olivam in orto de Sunner Todrigo, subtus ipso ortal de Marches; et habet ipsa oliva branchas duas. Mir Eiç donavit duas olivas in ipso orto de Duran Tudisclo[650] et fratribus eius; et est ipsum ortum iuxta ortum de Duran Ennisclo; et una ipsarum arborum habet brancas tres. Miro Vitalis donavit unam olivam in orto de Adrover, qui est subtus terra de Oriol Dach; et habet ipsa arbor olive brancas quatuor. Remon Radulph donavit, in duas arbores, quartam partem, in ortal de Geruç; et habent ipsas arbores una brancha quatuor. Remon Vitalis et sorores eius donaverunt unam olivam, in ortali suo, qui est super ipsam terram de Remon Bernard, iuxta stratam publicam. Guitard Baron et sorores eius donaverunt unam olivam in ortali suo, ad illas Erolas; et habet brancas duas. Borrel Gansam donavit unam olivam, ad Podium Falconarium, in ipso Ceger, iuxta ortum de Pere Altemir. Isnard[651] olivam unam. Petrus Altemir in Podio Olivarium[652] Iª, in ceger subteriore, prope oliver de Isarn Ez.[653]

Ego[654] Beliards femina, cum filiis meis, donamus domino Deo et Sancto Vin- // centio et tibi Salomoni episcopo I arbore[m] olivam in orto nostro, ad plano de Rivo, propter remedium anime v[iri] mei Galindoni. Et ego Ermengards, simul cum filiis meis, donamus domino Deo et Sancto Vincentio, ad suam dedicationem, unam arborem olivam in orto nostro, subtus era, ad ipsas Lenas.

FUNDACIÓ NOGUERA

649. *C:* Hec.

650. *C:* Todrigo; *c:* Tudisculo.

651. *Pot ésser, tal com proposa Boix, que les anotacions que hi ha a partir d'ací fossin afegides en un segon moment.*

652. *c:* olivarum.

653. *c:* Isarnez.

654. *Boix també considera que aquest darrer paràgraf fou afegit posteriorment.*

56

1074, setembre, 1

Record. *Carta de rememoració de les oliveres donades al bisbe Salamó, amb la benedicció dels donadors, de llurs fills i de tots els descendents i record de la pena en què cauran aquells que vulguin recuperar allò donat per llurs parents. Fan de testimonis el prevere d'Orcau i alguns bons homes que viuen al castell i al puig d'Orcau.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 35r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta vermella: "Item de olivis de Orcall. LXII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 144r (p. 297). Esment. Ex B.
a YELA, 1932, p. 36.
b IGLESIAS, 1993, p. 298.
c BOIX, 2005, doc. 612 (segona part). Data: 1074, setembre, 1.
d GRAU, 2010, doc. 35, p. 322. Data: 1074, setembre, 1.

Atès que, al cartoral de Roda, aquest document és escrit d'una manera diferenciada i que, fins i tot, té un epígraf propi, l'hem mantingut com a instrument diferent dins d'aquesta col·lecció diplomàtica. Tanmateix, pensem que, com ja assenyalava Boix en la seva tesi doctoral i com hem dit més amunt, cal considerar aquest text com la part final del document precedent (doc. 55).

Ad istas arbores Salomonis episcopi, quas adquisivit ad honorem Sancti Vincentii de Rota, quicumque addiderit et augmentaverit, adiciat Dominus benedictionem super eos et super filios eorum usque in seculum. Si vero quod absit aliquis de suprascriptis donatoribus, aut de filiis vel posteritate sive de propinquitate eorum contra hanc donationem venerit ad inrumpendum vel minuendum, nullo modo valeat vendicare quod requirit sed componat in quadruplo cum sua immelioratione, et in antea scriptura donationis firma et stabilis permaneat omni tempore.

Facta scriptura rememorationis vel donationis kalendas septembris, secunda feria, anno XV regnante Philippo rege.

Testes Petrus Enneg et Arnal Odger, Pere Servidei, Isarn Todisclo, presbiteri de Orchallo, et alii boni homines de ipso castello et de puio, qui presentes fuerunt et audierunt. Et est firmum et manifestum.

Salomon episcopus, scriptor et suscriptor.

57

1074, novembre, 7

Venda. *Mir i la seva muller Queno venen a Ramon i a la seva muller Ava una vinya situada al territori de Roda, al lloc de Llastanosa. S'esmenten les afrontacions. La venen pel preu d'un bou que val deu sous. Menció dels testimonis. Escrit pel prevere Arnau. Garuç, pare de Mir, fa d'avalador de la venda.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0385 (carpeta 9, núm. 524). Pergamí en bon estat de conservació, tot i que hi ha algun forat. Escriptura carolina. Al revers: "L, n. 27", "1112", "Lastanosa. Carta de una vinea in Rota". Mides: 13 cm per 15 cm.

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 31, f. 22v (hi manca el darrer paràgraf). Amb l'epígraf: "Item, de alia vinea in Lastanosa. XXXI."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 141r (p. 291). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 3, p. 85.

b IGLESIAS, 1993, p. 154.

c BOIX, 2005, doc. 616, p. 381-382. Data: 1074, novembre, 7.

d GRAU, 2010, doc. 36, p. 322-323. Data: 1074, novembre, 7.

Cartografia: fig. 37.

In Dei nomine. Ego Mir et uxor mea Cheno vos emptores nostros Regimund[655] et uxor sua Ava. Quam[656] sic placuit in animis nostris et placet nullis [qu]o[que]gentis imperium nec suadendis ingenio, sed propria nobis elegit volumptas ut vindimus vobis vinea nostra que nobis advenit de parentorum nostrorum. Est ipsa vinea in territorio Rota in loco que vocitatur Lastonosa. De oriente Geruc,[657] de occidente Bella, per caput[658] Galindo, per fundus Matrona. Vindimus vobis illa vinea circumdata et terminata ab integrum, in precio placibile I bove valente X solidos, quo vos emptores nobis dedistis et nos venditores de presente recepimus, et nichil de ipsum precium apud vos emptores non remansit. Et est manifestum. Quod si ego Miro aut uxor mea Cheno aut de filiis aut de eredibus aut aliquis homo qui ista vinea inquietaverunt, illa vinea in dupplum emendet et ista carta firmis permaneat.

FUNDACIÓ NOGUERA

655. *Tot i que sigui dubtós, sembla més una* u *que no pas una* o.
656. *c:* quoniam.
657. *B:* Geruç.
658. *B:* capud.

Facta ista carta vendicionis in mense novembrio, VII idus, luna[659] quarta decima, era millesima centesima XII^ma^, anno XII^mo^ regnante [Sancio re]g[e][660] in Aragone et in Ripacorca.

Sig+num Miro et Cheno, qui hanc cartam vendicionis rogaverunt scribere et testes rogaverunt ut ea firmarent. Sig+num Santio presbiter, filio Orobellid. Sig+num Mir Duran, filio Ava.

Arnallus[661] presbiter rogitus fuit et, per preces de Arnallo presbitero, Galindo subdiachonus, filii[662] [San]cia, scripsit.

Garuzo[663] fide fecit de Miro, suo filio, ad Regimonnu qualisquisquis omo que Regimonno aut sua posterita per ista vinea inquieta, Garuzo la guarescha ad Remonno aut d[e s]ua simile la emenne.[664]

58

c. 1075, febrer, 6

Venda. *Garuç i la seva muller Matrona venen a Ramon i a la seva muller Ava una vinya situada al territori de Roda, al lloc de Llastanosa. S'esmenten les afrontacions. La venen pel preu de deu sous. S'hi mencionen els testimonis i els veedors i oïdors. Escrit pel sotsdiaca Galí.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0677 (carpeta 9, núm. 888). Pergamí en bon estat de conservació. Escriptura carolina. Al revers: "Valet nihil", "+ n. 16", "[...] vinea que est". Mides: 39 cm per 5,5 cm.

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 23r. Epígraf amb tinta de color vermell: *"De alia vinea in Lasto<nosa>. XXXII."*

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 141r (p. 291). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 2, p. 84.

b IGLESIAS, 1991, p. 154-155.

c BOIX, 2005, doc. 627, p. 389. Data: [1077], febrer, 6.

d GRAU, 2010, doc. 39, p. 324-325. Data: [1074-1076], febrer, 6.

659. *Abreujat en una* l, *partida per una titlla*.

660. *c:* [Sancio rege], *d:* (Sancio).

661. *B:* Arnal.

662. *B:* filio.

663. *El darrer paràgraf manca en B. Les darreres ratlles (des del nom* Garuzo*) foren escrites per una altra mà. El pare de Mir, anomenat Garuç, fa d'avalador del seu fill i es compromet amb Ramon (*Regimonnu *o* Remonno*) que, en el cas que tingués algun problema amb aquesta vinya, ell ho esmenaria donant-li una altra de semblant. Els documents moltes vegades només deixen entreveure les realitats, els problemes i les tensions que en realitat hi havia.*

664. Emene, *amb una titlla*.

Tal com assenyala Grau, d'acord amb l'era hispànica, aquest document fou fet l'any 1074 i, segons la datació pels anys del regnat del rei Sanç, hauria d'ésser escrit l'any 1075 o el 1076. La datació pel còmput lunar ens duu a l'any 1075. Boix assenyala les errades evidents del copista, que, a parer d'ell, va confondre un V per un II (*era millesima CXV, anno XIV regnante Sancio*); això el porta a datar aquest instrument l'any 1077. Nosaltres hem decidit de datar-lo d'una manera aproximada vers l'any 1075. D'altra banda, com també diu Jordi Boix, possiblement cal relacionar aquest Garuç amb el pare de Mir, el qual avalà el seu fill en el document 57, fet el mes de novembre de l'any 1074 (on s'esmenta Garuç i també Ramon, que actuà així mateix com a comprador). Cartografia: fig. 37.

In Dei nomine. Ego Geruc[665] et uxor mea, Matrona, vobis emptores nostros Regimond[666] et uxor sua, Ava. Nullis quoque gentis imperium nec suadentis ingenio, set propria nobis elegit volunptas[667] vindimus vobis vinea nostra quod nobis advenit de comparatione. Et est ipsa vinia in territorio Rota, in loco ubi dicitur Lastenosa. De oriente stirpe, de occidente vos emptores, per capud stirpe, per fondus Matrona. Vindimus vobis ipsa vinea circundata et terminata ab integrum, et recepimus de vos precium placibile solidos X, quo vos nobis dedistis et nos de presente recepimus. Et est manifestum. Quod si ego Geruc[668] aut Matrona aut aliquis homo qui vos per illa vinea inquietat, illa vinea in duplum emendet et ista carta firmis permaneat.

Facta carta venditionis VIII idus februarii, luna VIX,[669] era millesima CXII, anno XIII regnante Sancio rege in Aragone et in Ribagorca.[670]

Sig+num Geruc[671] et Matrona, qui hanc cartam vendicionis rogaverunt scribere et testes rogaverunt ut ea firmarent. Sig+num Laurenc.[672] Sig+num Mir Duran. Galin de Calvaria, filius Momentina, et Calin,[673] filio Geruc,[674] visores et auditores fuerunt.

Galindo, subdiachonus, filius Sancia de Baaluli rogitus scripsit die et anno quod supra.

FUNDACIÓ NOGUERA

665. *B i C:* Geruç.
666. *B:* Regimon.
667. *B:* voluntas.
668. *B i C:* Geruç.
669. *Segons c hauria d'ésser* XIV.
670. *B:* Ribagorça.
671. *B:* Geruç.
672. *B:* Laurenz.
673. *B:* Galin.
674. *B:* Geruz.

59

1075. Alquèssar

Donació. *Sanç Ramir (*Santius gratia Dei Aragonensium et Panpilonensium rex*), amb el suport de l'autoritat del papa Gregori VII i pel bé de la seva ànima, dona a Santa Maria d'Alquèssar (*Beate Marie qui dicitur de Alquezer*) i a l'abat (o rector) d'aquesta església la població de Lecina (mun. Bárcabo) i l'església de Sant Pere (*populatione de Lecina et Sancti Petri de Lecina*), amb els delmes i primícies i amb l'oratori de Sant Esteve o de Sant Martí (*oratorium de Sancto Stephano et Sancto Martino*). També prega al bisbe Salomó de Ribagorça que pel donatiu que ha fet a l'església de Roda es comprometi a donar a la parròquia d'Alquèssar el crisma, a ordenar els sacerdots i a consagrar-hi esglésies, sense exigir a canvi cap mena de domini o pagament (*rogo vobis domnum Salomonem episcopum de Ripacurcia, per illum donativum quod ego feci ad ecclesia de Rota, quod vos et successoribus vestris detis ad ecclesiam de Alquezer et clericis ibidem servientibus ordines et crisma et sacretis illorum omnes eorum ecclesias sine omni missione et dominio*). De la seva banda, el bisbe s'hi compromet, en nom seu i en el dels seus successors (*ego predictum Salomonem concedo hoc facere per me et per omnes successores meos in perpetuum*). També ordena que si cap pagès (*aliquis homo rusticorum*) vol treure del domini de Santa Maria d'Alquèssar una terra, una vinya o una heretat, que faci un jurament i que després agafi un ferro roent per demostrar que diu la veritat (*accipiat ferrum calidum iudicialem sicut meos villanos faciunt*). El prelat també estableix que si hi ha un plet entre els homes de Santa Maria i els del bisbe, que ho resolguin també amb el judici del ferro roent. D'altra banda, si algú perjura que sigui jutjat pel rei.

[*A*] Original perdut.
B ACH, Alquézar, A-3.
C ACH, Alquézar, A-3.
a CANELLAS, 1993, doc. 35, p. 47.
*b** BARRIOS, 2010, doc. 3, p. 6-8.

Hem cregut convenient fer un resum ampli d'aquest document, encara que no es conservi a l'ACL. És interessant per a conèixer la història del bisbat de Ribagorça (o de Roda) i la dels seus bisbes. En un document una mica posterior (any 1083), l'abat Galí de Santa Maria d'Alquèssar establí els drets que havien de lliurar els pobladors de Lecina (DURAN, 1965, doc. 48, p. 64-65). Encara més tard, en un document de l'any 1092, Sanç Ramir va delimitar el terme de Lecina (DURAN, 1965, doc. 54, p. 73-74). Cartografia: fig. 42.

60

1076, juny, 13

Venda. *Baró i la seva muller Uvirana venen a Ramon i a la seva muller [Ava] una vinya situada al territori de Roda, al lloc de Llastanosa. Se n'esmenten les afrontacions. És venuda pel preu d'una vaca amb el seu vedell, que són valorats en set sous. Menció dels testimonis i dels veedors i oïdors. Escrit pel prevere Galí de Castilló.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 30, f. 22r-22v. Amb l'epígraf: "De una vinea in Lastonosa. XXX." Hem escrit entre claudàtors les lletres i paraules que hom no pot llegir actualment.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 141r (p. 291). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 4, p. 86.
b IGLESIAS, 1991, p. 153-154.
c BOIX, 2005, doc. 621, p. 385. Data: 1076, juny, 13.
d GRAU, 2010, doc. 40, p. 325. Data: 1076, juny, 13.
Cartografia: fig. 37.

In nomine Domini. Ego Barone et uxor mea Uvirana,[675] vobis emptores nostros Regimundo et uxor sua.[676] Quoniam[677] sic placuit in animis nostris et placet. Nulli<u>s quoque gentis imperium nec suadendis ingenium sed propia nobis elegit voluntas. Ut vindimus vobis vinea[m] nostram que nobis advenit per co<m>parationem. Est ipsa vinea in territorio Rota, in locum que vocitatur Lastonosa.[678] De oriente Matrona, de occidente Remon Mir et torrente, per caput vos emptores, per fundus Od Galin. Vindimus vobis ipsam vineam circundatam et terminatam quantum istas afr[onta]tiones includunt ab integrum, et vos emptores dedistis [nobis] precium placibile una vaccha[679] cum suo vitulo, [in] precio [apreciato[680]] solidos VII[em]. Et est manifestum. Quod si nos supra [nominatos aut aliquis] homo qui vos per illam vineam inquietaverit, ill[am] vi[neam in] duplum emendet et ista carta firmis perman[eat]. //

Facta carta venditionis idus iunii, era millesima centesima XIIII, luna VIIII, anno XIIII[o] regnante Sancio rege in Aragone et in Ripacorca.[681]

675. *O bé* Wirana.
676. *Devia ésser Ava (esmentada als documents 57 i 58).*
677. *Abreujat en* qm.
678. *C:* Lastanosa.
679. *C:* unam vaccham.
680. *Segons C.*
681. *C:* Ripacurcia.

Sig+num Barone et Uvirana, qui hanc cartam rogaverunt scribere et testes firmare rogaverunt et suas signas facerent. Sig+num Remon Laurenz. Sig+num Gamica Gelmon. Visores et auditores Arnal Mir et Mir Duran.

Galindus, presbiter de Castilione, rogatus scripsit et firmavit *(signe)* sub die et anno que supra.

61

[1076], agost

Carta episcopal. *Ramon Dalmau, bisbe de Roda, d'acord amb el rei Sanç [Ramir], acorda que un canonge s'ha de fer càrrec de la cura d'ànimes de la població de Tolba.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 134, f. 74r. Regest fet abans de l'any 1714.[682]

a BOIX, 2005, doc. A 72, p. 691. Ex A, que anomena *Chronologia Rotense*. Data: [1078], agost.

En principi, aquest document fou fet l'any 1076, tal com s'afirma al mateix regest i d'acord amb la data en què s'esdevingué l'elecció episcopal (doc. 63). Cal assenyalar, amb tot, que és molt probable que aquest instrument sigui un resum del document 75. En aquest document 75 s'hi diu: "Facta carta in mense augusto, in era MCXVIII"; és molt possible que el que feu el regest a l'inici del segle XVIII llegís, per error, MCXIIII.

"134. Un pergamino por el qual consta que Raimundo Dalmacio obispo de Rota \daba/, con consejo del rey don Sancho, un canónigo para regir la cura de almas en Tolva, hecho en el mes de agosto, año 1114 /anno vero 1076\. Iohannes[683] Petrus scripsit".

FUNDACIÓ NOGUERA

682. *Al foli 63r d'aquest volum, s'hi diu: "*Breve insinuación de concordias, donaciones, privilegios, beneficios y escrituras que tiene el archivo de Roda, hecho y cohordinado por el d. don Miguel Silvestre de Celina, prior mayor de la santa iglesia de Roda, que vino provisto y entró a residir en el choro de Roda a 14 de agosto de 1670 y voló a los cielos (como piamente creemos) a los dos días del mes de abril de 1714." *Certament, per tant, aquestes notes hagueren d'escriure's vers l'any 1700.*

683. *Abreujat en* Ioan^{s}.

62

1076, octubre, 9. Monestir de Sant Victorià

Donació. *Sanç [II] Ramir, rei d'Aragó, fa donació a Mir Arnau d'una heretat situada a Lasquarri, que havia estat d'Òria i de la seva germana Bonafilla. Fa aquesta donació per la seva bona voluntat i perquè Mir Arnau li havia lliurat un cavall. Mir Arnau, com a home franc, ho podrà tenir com a alou propi i només haurà de lliurar la dècima al castell i el delme als delmers [eclesiàstics].*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 66, f. 37r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta vermella: "De hereditate de Alascorre. LXVI". Especialment la part superior es conserva en molt mal estat. Hem escrit entre claudàtors les lletres i paraules que hom no pot llegir actualment.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 145r (p. 299). Copiat gairebé íntegrament. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 2, p. 18-19. Transcripció parcial.

b IGLESIAS, 1993, p. 301.

c BOIX, 1987, doc. 4, p. 66-67.

d BOIX, 2005, doc. 624, p. 387. Data: 1076, octubre, 9 (Sant Victorià).

e GRAU, 2010, doc. 41, p. 325-326. Data: 1076, octubre, 9. Monestir de Sant Victorià.

Transcripció feta a partir de B, però, atès el mal estat de conservació d'aquest document, complementada amb C i amb altres trasllats més moderns.

[*(Crismó)* Sub divina clementia et eius gratia]. Ego Sancii Ranimi[riz, Dei gratia Aragonensium rex, facio hanc cart]am vobis domno Mir Arnal [propter mea bona voluntate et uno cab]allo quod mihi dedistis. Ego [autem dono vobis in Alasquarre una] hereditate que fuit de Oria [et de Bonafilia sua germana, ut] ingenua et francha illa ha[beatis ad vestro propio alode vos et filii vestri et cuncta] generatio vestra per secula [cuncta in mea fidelitate et qui fuerint] de illos meos. Et non [faciatis alia causa de isto suprascripto] alode[684] nisi quomodo francus homo debet facere, [extra quod] detis illa X[a] ad illo castello et illa X[a] quod se veni[ant][685] illos decimeros per illa ubi est.

Sig+num Sancio rege.

Facta carta in era M[a] C XIIII, VII idus octobris in monasterio Sancti Victoriani, in anno quando rege [domino] Sancio de Pampilona fuit mortuus; regnante domino in c[elo] et sub eius gratia ego, Sancius Ran<imiriz>, in Aragone et Superarbi [et Ri]pacurçia et in Pampilona anno primo. Episcopo domno Garsia in Aragone. Infante

684. *De* vos et filii *fins* a alode *manca en C.*

685. *També en C.*

Sancio Ran<imiriz> in Banavarre. Sancio Galin in Boltania. senior[686] Lop Garzez in Uno Castello. Ramon Songer[687] in Montemesma. Guillem[688] Isarn[689] in Alascorre.[690]

E[go], Garsia de Petra Rubia, per iussionem domini mei istam [cartam scri]psi.

63

1076. Terrantona

Elecció de bisbe. *Ramon Dalmau és elegit com a bisbe de l'església de Roda en un concili celebrat a Terrantona. Aquesta elecció fou confirmada pel rei Sanç Ramir. Hi foren presents i ho confirmaren Amat, llegat del papa, Ponç, bisbe de Bigorra, Pere, bisbe d'Aira (al costat de l'Ador), Guillem, bisbe de Comenge, i per altres bisbes i abats.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 16r.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 139r (p. 287). Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 16b.
a LA CANAL, 1836, vol. 46, p. 141. Transcripció de fragment.
b VILLANUEVA, 1851, vol. 15, p. 192, nota a.
c YELA, 1932, p. 87.
d ABADAL, 1970, p. 104-105. Ex b.
e IGLESIAS, 1991, p. 144.
f BOIX, 2005, doc. A 65, p. 688-689. Data: 1076, [desembre].
g GRAU, 2010, doc. 43, p. 327. Data: 1076.

Acceptem la datació que proposen Boix i Grau (que, d'altra banda, coincideix amb la que s'esmenta al document). Amb tot, hem de recordar que, l'any 1836, La Canal ja assenyalava que "Estas noticias de la elección de Dalmacio están en contradicción con un documento original que se conserva en el monasterio de Alaón", que diu "Anno ab incarnatione Domini MLXXVIII, indictione I, Raimundus episcopus, nulla mea actione et merito sed solo omnipotentis Dei dono gratuito sum promotus ad officium episcopatus Rotensis ecclesie [...]" (p. 141). Aquest document mencionat per La Canal correspon a l'instrument 71 d'aquesta col·lecció diplomàtica. A més, com veurem, l'any 1077 encara s'esmenta el bisbe Arnulf (doc. 66). Pel que fa al tema de datació, cal dir que l'any 1076 correspon a l'epacta 20. Cal esperar fins al 1079 per trobar un any que correspongui amb l'epacta 23. Amb relació a l'elecció d'aquest bisbe Ramon Dalmau, Abadal asse-

686. *Abreujat en* s, *amb una titlla*.
687. *Abreujat en* song, *amb una titlla*.
688. *Abreujat en* gllm, *amb una titlla*.
689. *C:* Ysarn.
690. *C:* Alascarre.

nyala "És curiós de constatar que, cada vegada que existeix el propòsit d'obtenir una situació independent per al bisbat de Ribagorça, s'acudeix a les jerarquies del sud-oest de França". També subratlla que segurament "a fi de consolidar canònicament la seva posició personal i la del seu bisbat, Ramon Dalmau emprengué el viatge cap a Roma, de final del 1076 – començament del 1077. Allí obtingué [...] el privilegi papal per a la seva seu de Roda i una carta de Gregori VII per al rei Sanç." ABADAL, 1970, p. 105. Corresponen, respectivament, als documents 67 i 66 d'aquesta col·lecció diplomàtica.

Notum sit omnibus christianis quod Rotensis ecclesia electione clerici et acclamatione populi et confirmatione regis Sancii, Ranimiri filii, Raimundum Dalmacii pastorem sibi elegit in concilio facto in Terrantona, presente et confirmante Amato, Romane ecclesie legato, et Pontio, Bigorritano episcopo, et Petro, Adurensi[691] episcopo, et Vvilelmo, Convenarum episcopo, ceterisque episcopis et abbatibus. Nam predicta ecclesia pastore vid[uata] diligenter sibi pastorem requirebat secundum idoneum preter hu[nc] repperire non poterat.

Hęc autem electio fuit facta e[ra] Mª Cª Xª IIIIª, anno incarnationis Domini mill[esimo] septuagesimo VIº, epacta XXIIIª.

64

[1063-1076]

Donació i venda. *Sanç de Montclús, abat (o rector) de Montclús, Ényec Bajons i Galí Fruela, juntament amb la comunitat cristiana d'aquest indret (*algama christiana*), cedeixen a Folc un solar per construir-hi cases al sagrer de Santa Maria, a canvi dels trenta sous que li devien com a soldada. Fan de testimoni l'aljama de Montclús, el "merino" Garcia Marquès i Duran de Sossiats. Garcia Fortunyons era senyor a Montclús. Document escrit per Bernat de Barcelona.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, p. 119. Amb l'epígraf: "Cartas de illa camara de Monte Cluso."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 153v-154r (p. 316-317). Resum ampli. Ex B.
a YELA, 1932, p. 93.
b BOIX, 2005, doc. 561, p. 342. Data: [1063, maig-1076].
c GRAU, 2010, doc. 83, p. 357. Data: 1063-1094.

691. *f:* Airensi. *En C també* Adurensi.

Grau data aquest document amb relació al regnat de Sanç Ramir. Boix crida l'atenció sobre el fet que, en aquest document, encara no consti Sanç com a monarca de Pamplona, cosa que significa que ha d'ésser d'abans de l'any 1076. Aquest fet ens ha dut a datar-lo també entre els anys 1063 i 1076. Hi ha diferents documents de Montclús en què es fa esment de l'existència d'una comunitat o aljama de jueus en aquesta població. D'una manera sorprenent, en aquest text es menciona l'"aljama" o comunitat cristiana de Montclús (potser perquè hi havia una aljama jueva?). També, altres instruments transcrits en aquesta col·lecció diplomàtica fan esment d'aquesta comunitat hebrea (números 276, 277, 279 i 289). Aquest tema va ésser estudiat per Jordi BOIX i POCIELLO, "Montclús: una aljama jueva a la capçalera del Cinca", *Occidens*, 1, 1985, p. 19-23. Tinguem present, així mateix, que hi ha documents una mica més antics amb relació a aquest lloc. L'any 1055 (VIRUETE, 2013, doc. 95, p. 445-447), el senyor *Enneco Scemenonis de Guassilgu* donà a Sant Joan de la Penya "unam domum in Monte Clusu". En aquest text no s'esmenta, però, cap jueu.

In nomine Domini. Illo abbate don Sango de Monte Cluso, Eneco Baiones et Galindo Fruelle et tota algama de Monte Cluso christiana, de gratis animis et bona voluntate facimus carta ad te Fulco, de uno solare per casas facere in illo sacrario de Sancta Maria, per XXX solidos que debemus tibi per sollata, quod teneas et possideas tu et tua posteritas, tenendi, possidendi, faciendi quecumque volueris in vita et in morte.

Tes[ti]monias tota algama de Monte Cluso et Garsia Marche[s], merino,[692] et Duran de Sossiatos. Fidiatores[693] de salvetat[e] Ariol Ennecones et Garcia Azenarz.

Sancio rege in Superarbi et Ara<g>one et Ripacorza. Senior Garcia Fertuniones in Monte Cluso et amirate[694] Fertun Necones de Ar[...].[695]

Bernardus de Barcelona scripsit.

Et de illos XXX[a] soli[dos] sunt fidiatores[696] Enneco de lo Collo et Fertuno Vallo[nes] et Balla[697] de Poio Ventuso.

FUNDACIÓ NOGUERA

692. *Merí o merino: jutge posat pel rei en territori aragonès o castellà (DCVB). Manca en C.*

693. *C:* fidatores.

694. Amirate *o* amirat *era el cap militar d'un lloc o d'una fortificació. Prové de l'àrab* amir. *C:* almirate.

695. *C i b:* Aragone. *És un topònim no gaire llarg.*

696. *C:* fidatores.

697. *C i b:* Valla.

65

1077 (o potser 1063-1067), juny, 6

Donació. *Arnulf, bisbe de Roda, dona a Sant Vicenç de Roda i als canonges dues vinyes situades al territori de Roda. Una de les vinyes és a sota de l'església de Sant Vicenç; l'altra vinya és a la Corba. Se n'esmenten les afrontacions. Arnulf les tindrà mentre visqui. A més, també fa donació de dues tines (o "cubes").*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 55, f. 32r-32v. Amb l'epígraf: "Testamentum Arnulfi episcopi. LV."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 143v (p. 296). Resum força ampli. Ex B.
a YELA, 1932, p. 37-38.
b IGLESIAS, 1993, p. 293-294.
c BOIX, 2005, doc. 629, p. 390. Data: 1077, juny, 6.
d GRAU, 2010, doc. 45, p. 328. Data: 1077, juny, 6.

L'any quinze del regnat del rei Sanç III d'Aragó correspon a l'any 1077, com coincideixen Boix i Grau, i com acceptem en principi nosaltres a l'hora de datar aquest document. Aquesta datació planteja, però, alguns problemes. En primer lloc, això ens duu a pensar que Arnulf fou bisbe de Roda l'any 1077, data en què ja havia començat l'episcopat de Ramon Dalmau (vegeu el doc. 63, fet en principi l'any 1076). De fet, Guillermo Tomás es decanta a creure que la menció de l'any quinzè és fruit d'un error del copista del Cartulari Major de Roda i que, en realitat, cal datar-lo entre els anys 1063 i 1067, uns deu anys abans (TOMÁS FACI, 2013, p. 239).

In nomine Domini. Ego Arnulfus Rotensis episcopus donator sum domino Deo et Sancto Vincentio vel ad eius cannonicam. Per hanc scripturam donationis, propia mea bona voluntate et pro[698] remedium anime mee et parentum meorum, dono Sancto Vincentio vel ad eius cannonicam[699] duas vineas in territorio Rote. Ipsa una vinea in locum que vocitatur Subtus Sancto Vincentio; de parte orientis afrontat in vinea de Guielm Ramio, de parte occidentis in vinea de Mir Galin, de alia parte [in] terra de Altemir Sunger, de quarta vero parte in ipsum pui[olum].[700] Et alia vinea ad illa Corva; de parte orientis in v[inea] de Enneg afrontat, de parte occidentis in vinea de Girberga, per caput Bivas, de alia parte penna. Quantum inter istas afrontationes includunt et isti termini ambiunt, sic dono Deo et Sancto Vincentio vel ad eius cannonicam, et duas cubas. In [tali] vero

698. *C:* per.
699. *C:* canonicam.
700. *d:* pinolum.

conventu ut ego Arnulfus teneam in vita mea. Et est manifestum. Quod si ego, donat[or], aut aliquis de propinquis meis vel magna vel parva persona qui contra hanc scripturam donationis venerit ad [irrum]pendum, non hoc valeat vendicare quod requirit, sed componat in quadruplum[701] ipsas vineas, et in antea i[sta] carta donationis firma et stabilis maneat omni temp[ore].

Facta carta donationis VIII idus iunii, anno XV regnante Sancio rege, filio Rannimiri[702] regis.

Sig+num Arnulfus, qui hanc cartam donationis rogavit scribere et testes firmare rogavit. Sig+num Petrus archidiachonus. Sig+num Ychila presbiter. Sig+num Pet[rus] presbiter. Sig+num Pere Fertung. Sig+num Galindus presbiter. Visores et auditores Bernard Laurenç et Mar[ti]n Laurenç et Berenger et Pere Udalard.

Galindus p[resbiter] //, rogatus scripsit et firmavit *(signe)*, die et anno que supra.

Arnulfus, indignus episcopus *(signe)*, hoc signum fieri d[ec]revi.

66

[c. 1077 (o 1076)]

Carta papal. *Butlla* Gratias omnipotenti. *El papa Gregori VII envia una carta al rei Sanç I Ramir d'Aragó en què li recomana el nou bisbe Ramon Dalmau, que és qualificat de caríssim confrare.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 15 v. Amb l'epígraf, en el foli 15r, "Privilegium Gregorii pape. XVI". Pàgines del còdex molt tacades i malmeses. Entre claudàtors tot allò que ara no es pot llegir sense un llum ultraviolat (o que és impossible de llegir).

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 138v-139r (p. 286-287). Ex B.

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 16.

a YELA, 1932, p. 156. Transcripció parcial.

b KEHR, 1926, doc. 13, p. 271-272. Data: (1078-1085).

c IGLESIAS, 1991, p. 143-144.

d BOIX, 2005, doc. A 68, p. 689-690. Data: [1077, agost-febrer].

e GRAU, 2010, doc. 42, p. 326. Data: [1076].

Esment: KEHR, 1926, p. 232.

Grau (2010, p. 326) data aquesta butlla papal l'any 1076, atès que fou l'any en què s'esdevingué l'elecció del bisbe Ramon Dalmau. Boix es decanta a creure que és posterior a la notícia de l'elecció (que creu que s'esdevingué el mes de

701. *Al davant, per error:* duplo.
702. *C:* Ranimiri.

desembre de 1076; doc. 63) i que, per aquest motiu, hom ha de datar aquesta carta papal l'any 1077. Acceptem aquesta darrera datació, sense, però, menystenir la proposada per la Núria Grau. Transcripció feta a partir de B i també de C. Hem completat aquests trasllats antics amb algunes de les edicions modernes, com b.

Gregorius episcopus servus servorum Dei. Sancio[703] glorioso regi salutem et apostolicam benedictionem.

Gratias omnipotenti Deo referimus, quod in administratione desuper tibi data iuste et racionabiliter in[c]edis, adeo ut spiritales[704] et religiosi viri famam bonitatis tue ad noticiam nostram reportent, gaudium nobis et maximam de bonis et bene inceptis studiis tuis fiduciam ministrantes. Illud enim est quod desideranter esurimus atque sitimus, ut christiana gens eos habeant reges, qui [Deum] veraciter timeant et magis divinum honorem quam [suum] et iusticie quam rerum temporalium amorem diligant. Sed [quia divi]no testimonio perseverantia commendatur, studeat [devotio] tua non solum in his que de te dicuntur, bonis [perseverare, sed de virtute in] virtutem bene incedendo [mentem ad altiora semper] erigere. Quantis enim calamita[tibus mundus iste pulsetur, quot] et quantis regibus, quot princi[pibus, postremo quot millibus] hominum mentiatur vides. Cuius gloriam [vanam utique et fragilem] si conte[m]pseris et officium tibi commissum [laudabiliter perages], et Deum tibi propiciatorem et clementissimum fa[cies et quia huma]na vita momentanea est et fugitiva, ne[cessarium tibi est, ut] diem mortis cotidie ante oculos ponas et [tanto in amore] et servitio Dei crescas, quanto ipsius distric[ti iudicis sine intermissione] iuditio appropinquas, qua[tenus cum ante presentiam eius ven]eris, non districtum, sed misericordem[705] [eum sentire merearis.] Hunc autem karissimum confratrem nostrum [Raimundum revera tibi] fidelissimum dilectionis tue intuitu [honorifice recepimus]. Quem nobilitati tue commendantes rogamus, ut ipse deinceps pro caritate nostra augmentum dilectionis et aux[ilii] tui, et qui ad nos venit, apud te semper sibi proficiat.[706]

FUNDACIÓ NOGUERA

703. *B:* Sancius.
704. *B: abreujat en* spitales, *amb una titlla*.
705. *B: abreujat en* medcm, *amb una titlla*.
706. *Al final, en C:* (no tiene data).

67

c. 1077

Carta papal. *Butlla* Quia oficii. *Privilegi concedit pel papa Gregori VII al bisbe Ramon [Dalmau] de Roda amb relació a la protecció dels béns donats a la seu episcopal, que han de romandre tranquils per sempre més. Tots aquells, tant si són reis, sacerdots, clergues o jutges, que vagin contra aquest privilegi seran excomunicats.*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 37v.
C ACL, Cartulari Petit de Roda. Aquesta butlla era el tercer document transcrit en aquest cartoral actualment perdut.
D BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 28v.
*E** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 17, f. 16r-16v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "XVII. Privilegium Gregorii pape." Molt tacat i esvanit. Hem tancat entre claudàtors totes aquelles lletres i paraules que actualment no es poden llegir.
F BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 139v (p. 288). Ex E.
G BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 131r (p. 271). Ex C. Hi diu: "Pone al pie el bene valente y el sello, así [i el dibuixa]."
H RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 5, ap. 64.
a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 64, p. 357-358.
b KEHR, 1926, doc. 14, p. 272-274. Data: (1078-1085).
c YELA, 1932, p. 156-157. Transcripció parcial.
d CORRAL, 1984, doc. 273.
e ABADAL, 1970, p. 105. Transcripció parcial.
f IGLESIAS, 1991, p. 144-145.
g BOIX, 2005, doc. 630, p. 391. Data: [1077, juny-agost].
h GRAU, 2010, doc. 63, p. 340-341. Data: [1076-1085].
Esment: KEHR, 1926, p. 232.

Gregori VII fou papa entre els anys 1073 i 1085. Ramon Dalmau fou bisbe des de la fi de l'any 1076 fins a l'any 1094. Seguint Kehr (1946, p. 113) i Boix (2005), el datem vers l'any 1077, en el moment en què Ramon Dalmau accedí a la mitra. És molt probable que el papa enviés alhora aquesta butlla dirigida al bisbe i la butlla adreçada al monarca Sanç Ramir (doc. 66). Pel que fa a aquest privilegi del papa, podem copiar les paraules d'Abadal: "Amb el privilegi del papa, la seu de Roda adquiria una personalitat pròpia fora de tota discussió i de tota subjecció." ABADAL, 1970, p. 105. Hem transcrit aquest document a partir d'E i també de D i de F. Hem completat aquests trasllats antics amb algunes de les edicions modernes, com a o b.

Gregrorius episcopus servus servorum Dei.[707] Dilecto [in Christo] fratri Raimundo Rotensi episcopo perpe[tuam in Domino salutem].

707. *Les cinc primeres paraules escrites en aquest cartulari en majúscules.*

Quia officii nostri est, quantum per misericordiam [Dei possumus,] omnium ecclesiarum utilitatibus providere e[arumque statum] apostolico munimine confirmando ta[m exterius a pertur]batione defendere quam interius tran[quillitatis et recti] ordinis stabilitate fulcire, preces [tuas, dilectissime] frater Raimunde, quas nobis pro defensio[ne et corroboratio]ne ecclesie tue fudisti,[708] dignum du[ximus exaudiri. Proinde] iusta petitionem tuam ecclesie, cui [tu preesse dinosceris huiusmodi] privilegia presentis auctoritatis [nostre decreto indulgemus], concedimus atque confirmamus. Statuentes [nullum regum vel im]peratorum, antistitum, nullum quacumque dignitate [preditum vel] quemquam alium audere de his que eidem vene[rabili loco a quibus]libet hominibus de proprio iure iam donata sunt vel in fu[tu]rum Deo miserante collata fuerint,[709] sub cuiusl[ibet cause] // occasioni sue specie minuere vel auferre et sive suis usibus aplicare vel aliis quasi piis de causis pro sue avaritie excusatione[710] concedere, sed cuncta que ibi oblata sunt vel offerri contigerit, tam a te quam ab eis que in tuo officio locoque successerint, perhenni tempore illibata et sine inquietudine aliqua volumus possideri, eorum quidem usibus, pro quorum sustentatione gubernationeque concessa sunt modis omnibus profutura. Hec igitur omnia que huius precepti decr[e]tique nostri pagina continet, tam tibi quam cunctis qui in eo quo es ordine locoque successerint, vel eis quorum [inter]esse potuerit, in perpetuum servanda decernimus. Si quis vero regum, sac[er]dotum, clericorum, iudicum ac regularium personarum hanc c[on]stitutionis nostre paginam agnoscens contra eam[711] temerario ausu venire temptaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat reu[m] que se divino iuditio existere de perpetrata iniq[ui]tate cognoscat. Et nisi ea que ab illo sunt \male/ ablata restituerit et dig[n]a[712] p[enitenti]a illicite acta defleverit, a sacratissimo co[r]pore et sanguine Dei domini redemptoris nostri Ihesu Christi alien[u]s fiat atque in eterno[713] examine districte ultioni sub[iaceat]. [C]unctis autem eidem loco iura servantibus sit pax [domini nostri] Ihesu Christi,

FUNDACIÓ NOGUERA

708. *Corregit*.
709. *F:* fuerunt.
710. *D, E i F:* ex occasione.
711. *D, E i F:* hanc.
712. *D:* indigna; *F:* condigna.
713. *Amb una correcció*.

quatenus et hic[714] fructum bone actionis per[cipiant], et apud districtum iudicem premia eterne pacis inve[niant].[715] Amen.[716]

68

1077

Donació. *Julià, bisbe de Saragossa, dona a l'abat Bernat i al monestir de Santa Maria d'Alaó l'església de Santa Maria de Siurana (o de Vilet), situada entre els termes de Gavasa i de Peralta. Havia estat construïda per un senyor anomenat Rotllan i després fou destruïda i cremada pels sarraïns.*

[*A*] Original perdut.
B AHN, còdex 1286, f. 25r-25v. Còpia del segle XVIII.
*a** TOMÁS FACI, 2013, doc. 6, p. 691. Data: 1077.

Incloem aquest document atès que permet d'entendre el document 99 d'aquesta col·lecció diplomàtica, fet l'any 1086, en què aquest mateix bisbe Julià de Saragossa cedí al bisbe de Roda diverses esglésies, alguna de les quals —com la de Calassanç— molt propera a aquesta església de Santa Maria de Vilet. Assenyalem també que precisament per aquest indret de Vilet, antigament anomenat Siurana —nom creat en època romana—, hi passa una important via de bestiar que comunica Benavarri amb Baells i Tamarit de Llitera. A més, aquest document permet de suposar l'existència de comunitats almenys en part cristianes que encara vivien en aquesta terra de frontera, tant sota uns governants islàmics com sota uns comtes o reis cristians.

In nomine Dei. Ego Iulianus, gratia Dei episcopus Casaragusta sedis. Gratis animis et bona voluntate, dono et concedo ecclesiam Sancta Maria de Ciurana tibi, Bernardo, abbati Alaonensi, et successoribus tuis, et ecclesia tibi comisse Sancte Marie Alaonis, ut habeatis et possideatis eam libere, perpetuo iure, qua ecclesia olim edificata[717] et constructa a quodam domno Rolando, quia ubi Sancta, filia eius, a gravi infirmitati qua tenebatur, contulit hereditatem possidendam huic ecclesie predicte, inter terminos Gavase et Peralte, que modo possidere videtur. Hunc nos predictam hereditatem vel possesionem huic ecclesis predicte ibi Deo servientibus et tibi Bernardo abbati et successoribus tuis possidendam, stabilimus perpetuo, sed quia modo destructa est et combusta a sarracenis invenitur,

714. *F:* ex his.
715. *E, al final:* (no tiene data).
716. *Manca en D.*
717. *a:* edificat.

condolens huius destruccionis, sic trado eam tibi Bernardo et successoribus tuis perpetuo possidendam, ut reedificetur monastico ordini, quia est infra episcopatum nostrum, et sub earum nostre religionis.

Actum est hoc et hac descriptio facta est in secundo anno post consecrationem ecclesie Sancti Michaelis de Gavasa et Sancti Martini de Nercha, sub era MCXV.

Sig- [*(signe)*] num Saturnini, presbiteri. Sig- [*(signe)*] num Dominici, fratris eius. Sig- [*(signe)*] num Ioannis, presbiteri de Gabasa. Sig- [*(signe)*] num Pasqualis, fratris Romani. Sig- [*(signe)*] num Petri Romani, fillii Necim.[718] Signum [*(signe)*] Navili, presbiter et iudex de Nercha. Sig- [*(signe)*] num Cipriani. Sig- [*(signe)*] num Fidelis. Sig- [*(signe)*] num Ferriol. Quorum precibus hac donatio facta est. Ego Iulianus episcopus confirmo et laudo hoc donum et hoc sig- [*(signe)*] num pono.

Gottmen, presbiter et scriba, iussu Iuliani episcopi, hanc cartam scripsit et hoc sig- [*(signe)*] num fecit.

69

1078, març

Donació. *Baró At de Felegars (*Baron At de Felegares*) i la seva muller Bonadona i llurs fills, Baró i Guillem (*Baron et Vilelm*), donen els delmes de les franqueses (*franchezas*) que tenen al monestir de Santa Maria [d'Alaó], a Sant Pere, a Ramon, bisbe [de Roda] (*dominum Raimundum episcopum*) i als clergues que hi viuen. S'esmenten els testimonis. Escrit per Altemir (*Altemirus*).*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 93r. Ex A.
C RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 124v-125r. Ex A.
*a** Boix, 2005, doc. 635, p. 395. Data: 1078, març.

Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut que és interessant de fer-ne esment atès que s'hi menciona el bisbe de Roda (i també l'existència d'una franquesa). El podem relacionar amb els documents 51, 52 i 70 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Fou fet "in mense marcio, anno XVIII regnante Philipo rege".

718. *El pare s'anomenava* Nessim *(flor silvestre) o potser* Nassim *(brisa fresca, rosada), un nom àrab; el fill es diu Pere Romà, Pere fill de Romà. Terra de frontera. Dues realitats culturals, dues modes diferents. Unes comunitats cristianes que viuen a cavall de dos mons.*

70

1078, desembre

Donació. *Guillem Mir de Felegars (*Vilelmus Miro de Felegares*) i els seus fills, Pere Guillem i Bernat Guillem (*Petrus Guilelmus et Bernardus Guilelmus*), donen els delmes de les franqueses (*franchezas*) que tenen al monestir de Santa Maria d'Alaó, a Sant Pere a Ramon, bisbe [de Roda] (*domnum Raimundum episcopum*) i als clergues que hi viuen (*ipsos clericos qui in ibi commorantur vel adhuc commoraturi sunt*). S'esmenten els testimonis. Escrit per Altemir (*Altemirus*).*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 93v. Ex A.
C RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 125v. Ex A.
*a** BOIX, 2005, doc. 638, p. 396. Data: 1078, desembre.

Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut interessant de fer-ne esment atès que s'hi menciona el bisbe de Roda (i també l'existència d'una franquesa). El podem relacionar amb el document 69 i també amb alguns altres documents precedents, els 51 i 52. Fou fet "in mense december, anno XVIIII regnante Filippo rege".

71

1078, [desembre]

Carta episcopal. *Ramon [Dalmau], bisbe de Roda, havia estat promogut a l'episcopat amb el suport del papa Gregori, del cardenal i llegat de la santa seu Ricard, de Sanç, rei de Pamplona, d'Aragó i de Ribagorça, del clergat i del poble de la seva diòcesi. Davant la tristesa i el dolor que li provoca l'estat en què es troben les esglésies i els monestirs, per ignorància i deixadesa dels seus predecessors, decideix consagrar Bernat com a abat del monestir de Santa Maria d'Alaó, el qual era monjo de l'abadia de Sant Victorià [d'Assan]. L'esmentat monjo Bernat havia de dirigir la comunitat monàstica que s'hi constituí.*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 99r-99v.
*a** SERRANO SANZ, 1912, p. 30-31 (nota de peu de pàgina). Data: 1078.
b RIU, 1961, vol. 3, p. 151-153.
c ABADAL, 1970, p. 106. Parcial. Ex a.
d BOIX, 2005, doc. 639, p. 397. Data: 1078, [desembre].

FUNDACIÓ NOGUERA

Hem inclòs aquest document en aquesta col·lecció diplomàtica a causa de la seva importància per a la història del bisbat de Roda, malgrat que no es conservi a l'ACL i malgrat que faci referència en primer lloc a l'abadia de Santa Maria d'Alaó. D'acord amb el criteri de Jordi Boix, aquest document ha d'ésser posterior a un document fet el mateix mes de desembre ("facta carta donacionis in mense decembrio, anno XVIIII regnante Filippo rege"), on es feia esment de "ipsos clericos qui in ibi commorantur vel adhuc commoraturi sunt" (doc. 70). De fet, a parer de Serrano Sanz, aquesta preocupació del bisbe Ramon pels afers de l'abadia d'Alaó és el que va motivar que en moltes de les donacions que es feren a aquesta comunitat religiosa també s'esmentés com a beneficiari el bisbe (SERRANO SANZ, 1912, p. 32). Abadal, amb relació a aquest document, assenyala: "Ramon Dalmau volgué encara fortificar el seu nomenament episcopal procurantse la confirmació del nou legat papal Ricard, el futur abat de Sant Víctor de Marsella." ABADAL, 1970, p. 106. Podem assenyalar, per acabar, que aquest any 1078 coincideix amb la indicció 1.

Anno[719] ab incarnacione Domini Mº LXX VIII, indiccione[720] Iª. Ego Raimundus episcopus, nulla mea accione[721] et merito, set solo omnipotentis Dei [dono gratuito] sum promotus ad officium episcopatus Rotensis ecclesie, domno Gregorio papa iubente et venerabili Richardo cardinali et legato sancte Romane ecclesie constituente et domno Sancio Pampilonensium et Aragonensium ac Ripacorcensium rege annuente et clero populoque acclamante. Heinricho imperante Romanis. Philyppo Francis. Aldefonso Hispanis. Suscepto itaque[722] tam grandi honore tamque gravi labore, in me metipso cepi deliberare ac perpendere quomodo talenta mihi a Domino credita ei cummulata possem reddere, et mali et pigri servi talentum terre commitentis sentenciam valde tremendam evadere, memor etiam verbi Domini quod primis pastoribus eorumque successoribus intulit dicens: "Nogociamini dum venio." Me itaque assidua meditacione talia meditante[723] cordi meo, ingens accidit dolor ac tristitia, cernens ecclesias ac monasteria eorumque iura mihi a Deo commisa, propio honore expoliata meorum predecessorum ignorancia seu incuria et malorum principum pessimorumque servicia atque iniustitia. Dum vero huismodi cogitatione premerer et creba ancxietate pro hoc infortunio fatigarer, et pro pressura mee Ecclesia mente consternarer; totum me Deo contuli frequentesque oraciones ipsi optuli et intimo cordis petii ut ipse sine quo nil boni fit, michi se medullitus roganti

719. *Com a títol, a escriu:* "Privilegium a domino Raimundo, Rotensi episcopo, Alaonensi monasterio concessum."

720. *a:* indicione.

721. *a:* acione.

722. *a:* namque.

723. *a:* medietate.

dignaretur auxilium ministrare et ecclesia pro qua orabam ab importunitate opprimentium liberare et debita libertate decorare.

Ergo quia ammonitus apostolica sententia in fide postulavi et non hesitavi, ilico a Deo impetravi quod postulavi, nam grandi ecclesia mihi credita, iam maxima ex parte sue libertati est reddita et adhuc huic oracioni et operi insto et ut ad effectum perducatur, exopto et Dominum suppliciter exoro. Me talibus intento occurrit mee menti causa Alaonensis monasterii fundati in honore Sancte Marie genitricis Dei, quam causam diligenter examinans comperi. Idem <est>[724] monasterium in primis monastico ordini subditum, sed[725] labente [curri]colorum[726] tempore ab hoc loco hec religiositas deperiit et in potestate inreligiosorum clericorum seculariumque devenit, quod omnino constat illicitum, prohibente auctoritate omnium sacrorum canonum. Itaque a bonis canonicis nostris et honestis viris accipio salubri consilio, prefatum cenobium pristine religioni reddere destinavit[727] et, quia eidem loco deerant monachi, de monasterio Sancti Victoriani fratrem quendam nomine Bernardu[728] ad mihi[729] assumpsi et in monasterio Alaonensi abbatem consecravi et ut ubi congregationem[730] monachorum constitueret mandavi et rebus necessariis ampliavi. Et ne ab aliqua persona seculari vel ecclesiastica hoc [c] assaretur[731] regali auctoritate gloriosi regis Sancii filiique sui domni Petri munivi. Hoc omnibus nostris canonicis affirmantibus et tocius[732] patrie optimatibus, pontificali ergo auctoritate constituimus, quatinus hec nostra institucio inconvulsa permaneat et a nemine temerario ausu irrita fiat, quod quid facere presumpserit, anatematis iuditio subiaceat. Amen *(signe)*.

FUNDACIÓ NOGUERA

724. *Segons d. Manca en a.*
725. *a:* set.
726. *a:* curriculorum.
727. *a:* destinavi.
728. *a:* Bernardum.
729. *Manca en a.*
730. *a:* congregacionem.
731. *a:* casaretur.
732. *a:* totius.

72

1078

Judici. *Ramon, bisbe de Roda, va a Santa Maria d'Alaó i envia un missatger perquè hi vagi Guiu de Sapeira i se sotmeti a dret per l'alou de Sant Esteve de Barreda, que tenia d'una manera injusta des de feia molt de temps. En el judici són presents el bisbe Ramon, l'abat Bernat, el prior Bernat, els clergues Mir Altemir i Guillem Galí, alguns altres monjos i clergues, els cavallers Pere Rotger i Ramon Girbert, i diversos bons homes. Guiu evacua l'esmentat alou. Pere Rodball fa de fidejussor i després es dona a Santa Maria d'Alaó com a cavaller fidel, amb relació a aquest alou. Més endavant, el mateix Guiu s'encomana a l'abat d'Alaó per l'esmentat alou.*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 103r.
*a** SERRANO SANZ, 1912, p. 31-32 (nota de peu de pàgina). Data: 1078.
c BOIX, 2005, doc. 640, p. 398. Data: 1078, [desembre].

Hem inclòs aquest document en aquesta col·lecció diplomàtica a causa de la seva importància per a la història del bisbat de Roda, malgrat que no es conservi a l'ACL i malgrat que faci referència en primer lloc a l'abadia de Santa Maria d'Alaó.

Anno ab incarnacione Domini nostri Ihesu Christi Mº LXXº VIIIº, venit domnus Raimundus episcopus ad Sancta Maria Alaonis et misit legatum ad Guidonem de illa Petra ut venisset ad Alaonem et fecisset directum de alodium Sancti Stephani de Barreta, quod multis temporibus antea iniuste tenebat. Et ipse venit cum suis amicis et tenuerunt placitum et non potuit Guido vincere per directum ipsum alodium. Postea vero venit Guido et in presentia domni Raimundi episcopi et domni Bernardi abbatis et Bernardo priori et Mirone Altemiro et Guielmo Galindo clericis et aliorum monachorum seu et clericorum qui ibi aderant, in presentia Petroni Rodgario et Raimundi Girberto, militibus, et aliorum bonorum hominum qui ibi aderant audientes et videntes, predictus Guido manibus propriis accepit hunc librum et super altario Sancte Marie exvacuavit ipsum alodium per se ipsum et per sorores suas et per parentibus suis, et misit fideiussore Petroni Rodballo, de salvamentum si amplius eum inquietabat ipse Guido aut homo vel femina de propincuitate sua. Et ipse Petrus Rodball dedit se Sancte Marie et episcopo ut miles directus et fidelis esset de ipsum alodium omnibus diebus ad salvamentum Sancte Marie et habitatoribus suis.

Et in alia vice venit predictus Guido et voces quas in ipso alodio adhuc tenebat de suo directo, in presencia domni Bernardi abbatis

et in manu sua exvacuavit ipsum alodium et voces quas ibi habebat, per se et per suas germanas et per sua muliere et per suos filios, in presencia Petroni Rodballi et Bernardo priori et Petroni Galindo et Mirone Altemiro et Petroni Miro et Guielmo Galindo. Et commendavi se ipso a domno abbati ut de ipsum alodium directus fidelis fiat de Sancta Maria et de domno abbati et de habitatoribus Sancte Marie.

Signum Guidonis, qui hanc cartam fecit scribere. Signum Mager, uxor Guidoni *(signe)*. Signum Girberto filio eius *(signe)*. Et hoc[733] signum + manu sua fecit. Laudamus et firmamus carta superius scriptam.[734]

73

[c. 1078]

Cronicó. *Cronicó anomenat de Domènec o Cronicó I d'Alaó. S'hi esmenten diversos comtes del segle X i de l'inici del segle XI i també es mencionen els bisbes de Ribagorça Ató, Odesind i Eimeric, i s'assenyala que aquest darrer fou capturat pels sarraïns.*

[*A*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Perdut.
*B** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 131r (p. 271).
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 366v (p. 739).
D RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 5.
E BC, ms. 426, LLOBET i MAS, *Colección Diplomática de Gerri*, ap. 1, doc. 3.
a PASQUAL, 1785, doc. 21, p. 70.
b ABADAL, 1955, p. 18.
c ABADAL, 1970, p. 81 (ex ABADAL, 1952). Fragment.
d BOIX, 2005, p. 754.

Tal com assenyala Ramon d'Abadal, "malgrat que aquest cronicó sols ens hagi estat tramès per un cartoral de l'església de Roda opino [...] que fou escrit a Alaó". Com diu més avall "per manament del bisbe Ramon Dalmau i del nou abat Bernat [des de l'any 1078], un monjo, Domènec, emprengué la feixuga tasca d'ordenar tots els documents del monestir i transcriure'ls en un cartoral; així ho explicava una nota introductòria d'aquest, que deia: «In nomine domini Ihesu Christi. Incipit cartoralium quot fecit scribere domnus Bernardus, venerabilis atque magnificus abba Sancte Marie Alagonensis simulque cuncta congregatio ibidem servientem, atque in presencia domno Raimundo venerabili Rotensis episcopo, dominantem atque imperantem hunc locum. Regnante Sancio rege.

733. *a:* Ber.

734. *a, tot seguit, diu:* "Según otra escriptura que hay al folio 94, dicho reconocimiento se verificó a 16 de Noviembre del año 1091, y el libro que tomó Guido para jurar fué un sacramental (*libro Sacramentorum*), lo cual es más probable."

Hoc supradictum cartorarium factum est in honore sancte Marie virginis vel sancti Petri apostoli. Dominicus presbiter vel monacus Sancte Marie Alagonis hoc fecit. Valeat in Christo qui regnet. Amen»" (ABADAL, 1955, p. 18-19). D'altra banda, cal dir que aquest era el primer document del Cartulari Petit de Roda. Tal com assenyala el pare Pasqual, al volum 8 de *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*: "Se halla en el archivo de la Santa Iglesia de Roda un pequeño cartoral de solas diez ojas de 1 palmo de largo y medio de ancho cada una, que parece a lo menos del siglo XII, el qual vamos a reducir. En la primera hoja dize así." Tot seguit hi copia el document que transcrivim.

Bernardus comes fuit Ripacurcensis cum adhuc totam fere Hispaniam ternerent mauri. Qui iussu Caroli regis magni, de cuius progenie esse ferebatur, ingressus in illam. Cum Ato episcopus frater eius expulisset mauros de Paliarensi terra, ille expulit de Ripacurciensi. Qui accipiens uxorem filiam Galindonis nomine Totam tenuit Superarbiam terram et populavit. Et in his tribus comitatibus erat episcopus \frater/ eius Ato. Ragimundus comes fuit filius eius, temporibus Ludovici filii Karoli. Unifredus comes fuit filius Ragimundi, temporibus Lotarii. Et Odissendus frater eius episcopus. Deinde Aimericus episcopus, qui dedicavit ecclesiam de Spelunca Frigida. Et Odissendus episcopus eclesiam Sancti Adriani in Paliarensi comitatu. Et Ato episcopus ecclesiam Sancti Andree in Barraves, anno II Karoli regis. Supradicti comites et episcopi temporibus suprafatorum regum tenuerunt Superarbium, Ripacurciam et Paliaris. Aimericus episcopus fuit captus a sarracenis in ecclesia Sancti Vincentii de Rota, qui dedit[735] nepotem suum obsidem pro se et pergens Franciam redemit nepotem suum, inde ferens redemptionem.[736] Hec omnia, si quis studiose invenire voluerit, legat cartas donationum Alaonis monasterium, O<v>arre, Taberne, Oreme, Sancti Victoriani. Post hos comites fuerunt in supradictis locis Arnaldus, Wilelmus, Ysarnus, Miro, Berengarius, Bego.[737]

735. *C:* Rota, qui dedit. *Manca en B.*

736. *Aquesta notícia es pot completar amb la que trobem al* Cronicó II d'Alaó, *copiat, tal com assenyala Abadal, a la* Crònica d'Alaó renovada: "Qui [*Eimeric*] autem captus est a mauris in castro quo dicitur Roda. Ipso scilicet tempore divisus est episcopatus a Sunniario Paliarensis comite, quia desierant esse in Rippacurcia proprii comites, cum prefatus episcopus in captione esset, pro eo quod episcopus non potuit resistere sibi [vim] auferentibus" (ABADAL, 1970: p. 81).

737. *En C, al marge:* "Sant Adrià és a una hora y mitja de Tremp, per la part d'Aragó, y és del bisbat de Leyda". *També en C, al final:* "Està en lo primer full de un cartoral petit, guardat en lo arxiu de Roda y la lletra de la dita nota és indubitablement del sicle 11."

74

1079, setembre, 16

Donació. *Sanç, canonge de Roda, dona a Sant Vicenç i als seus canonges una vinya situada al territori de Roda, al lloc anomenat "Ivó" (vers Realivó), i una terra situada a Eroles. Se n'esmenten les afrontacions. A més, fa donació d'un orri. Després de la seva mort, deixa també a Sant Vicenç de Roda la meitat de la seva heretat, sense que els seus parents s'hi puguin oposar.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 13v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 13r: "XIII. De Sancio canonico Sancti Vincentii." Hem escrit entre claudàtors les lletres que no es poden llegir.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 138v (p. 286). Esment. Ex B.

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 13.

a YELA, 1932, p. 154. Extret.

b IGLESIAS, 1991, p. 141.

c BOIX, 2005, doc. 643, p. 400. Data: 1079, setembre, 16.

d GRAU, 2010, doc. 48, p. 327. Data: 1079, setembre, 16.

Després de les grans donacions reials, en què sovint se cediren drets de tipus jurisdiccional, els senyors locals i els petits i mitjans propietaris ajudaren a completar el patrimoni de la seu amb nombroses cessions de vinyes i de terres. Molts canonges o moltes famílies dels futurs canonges feren notables donacions a l'entorn de Roda. Amb relació a aquest document, també crida l'atenció que, com s'esdevenia en alguns altres documents (com les convinences feudals), s'ajunti als noms dels tres testimonis els noms de les respectives mares (Galinda, Orvita i Matrona). Cartografia: fig. 14.

In nomine Domini. Ego Sa[nci]us Rotensis kanonicus donator sum domino Deo et Sancto Vincentio vel eius canonicis. Per hanc scripturam donationis propria bona voluntate, pro remedium anime mee [vel] parentum meorum, dono Sancto Vincentio vel eius canonicis una vinea in territorio Rotensi. Et est ipsa vinea in locum que vocitatur Ivuni;[738] de oriente et de occidente Vital, per capud stirpe, per fundus Odegerus. Et una terra in Erolas; de [o]riente Comitia, de occidente Vital et Odegerus. Quan[tum inter] istas afrontationes includunt et isti termini am[biunt], sic dono Deo et Sancto Vincentio vel eius canonicis. Et do[no ipsam] vineam et ipsam terram supranominatas et unum orreum [in diebus vite] mee. Et insuper dono Deo

738. *Escrit* iuuni. *Tal com proposa Boix, podem pensar que aquest topònim corresponia a un indret anomenat Ivó (situat a prop del lloc actualment anomenat Realivó), al sector septentrional del terme de Roda.*

et Sancto Vincentio et eius canonicis [de omni ere]ditate mea sive de facultatibus meis [ipsam medietatem, post obitum][739] meum, sine ulla reclamatione [parentum meorum. Et est][740] manifestum. Quod si ego Sancius, dona[tor, aut aliquis de prop]inquis meis vel magnam vel parvam [personam, qui con]tra hanc scripturam donationis venerit [ad inrumpe]ndum non hoc valeat vendicare quod requi[rit, sed componat] in quadruplum, et in antea ista carta donationis fi[rma] et stabilis permaneat [omn]ique tempore et non si[t disrupta].

Facta [carta donati]onis XVI kalendas octobris, [anno XVII regnante] Santio rege, filio Rannimiri [regis].

[Sancius, qui] hanc cartam donationis rogavit [scribere et testes firmare rogavit]. Signum Bernardus, filio [Galinda]. Signum Guielm, filio] Orvita. Signum Fertung, filio [Matrona. Visores et auditores]. Petrus archiadiachonus. [Pet]rus presbiter. Arnallus diachonus. Berengarius subdiachonus.

Arnallus, subdiachonus, rogatus scripsit et firmavit die et anno que supra.

75

1080, agost [- c. 1118]

Carta episcopal. *Ramon Dalmau, bisbe de Roda, d'acord amb el rei Sanç [Ramir], els clergues del bisbat i alguns laics, com Ramon Ponç, senyor de Falç, atès que a Tolba hi havia hagut l'antiga seu episcopal que rebia el nom d'Ictosa, estableix que s'instal·li en aquest lloc un canonge anomenat Folc, ajudat pel prevere Altemir. Absol els pecats de tots aquells que hi facin donacions. Veïns de les poblacions de Falç, de Viacamp, de Lluçars, de Castigaleu, de Monesma i de Benavarri prometeren que en farien. Més endavant, Gonsald, que era prior de Sant Vicenç de Roda, fou nomenat per a dirigir aquesta església de Tolba; hi col·locà un home anomenat Bonuç. Aconseguí béns i drets de l'abat d'Alaó, d'una dona conversa, de Ramon Guillem de Serradui i d'altres veïns. A més, el rei Pere [I] d'Aragó cedí l'almúnia de Segarres (doc. 159), una quarta part de la qual fou presa violentament per Berenguer Ramon de Siscar.*

739. *Amb un forat.*
740. *Foradat.*

[*A*] Original perdut.
[*B*] Trasllat perdut (de l'any 1243).
*C** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 117r-118r (p. 243-245). Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 194r-194v. Còpia parcial de la primera meitat del document. Data: 1080, agost.
a PASQUAL, 1785, ap. 9, p. 59-60.
*b** LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 2, p. 227-229.
c *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 75. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Restauració de l'antiga seu d'Ictosa a Santa Maria del Pui (o de Tolba)."
d BOIX, 2005, doc. 648, p. 404-406. Amb la traducció al català. Data: 1080 - 1118, agost.
e GRAU, 2010, doc. 49, p. 329-331. Data: 1080, agost.
Esment: ABADAL, 1970, p. 106, nota 152.

D'acord amb la data que hi consta, aquest document fou fet l'any 1080. Amb tot, cal assenyalar que aquest instrument ha estat considerat com a fals per part de tota la historiografia moderna. Com afirmen Abadal (1952 i 1970) i Boix (2005), abans d'inventar-se, ja al segle XII, la teoria que l'origen del bisbat de Roda era la seu de Lleida (on hi "retornà" l'any 1149), s'imaginà un origen mític del bisbat ribagorçà en aquesta seu episcopal d'Ictosa (Tolba). Ramon Dalmau volia "fonamentar l'antiguitat i per tant la independència del bisbat de Roda envers la seu d'Urgell" (BOIX, 1996, p. 89). Cal dir, malgrat tot, que potser moltes de les afirmacions que es fan al document són certes i que, per tant, és interessant de conèixer-lo i de valorar-ne el contingut. També cal recordar que aquesta donació, malgrat ésser una falsificació, fou confirmada l'any 1130 pel rei Alfons I d'Aragó (doc. 277; vegeu també doc. 282). D'altra banda, hem de distingir el primer paràgraf i també la datació final dels altres paràgrafs intermedis. En el segon, s'exposa allò que s'esdevingué després de la mort del canonge Folc i, en el tercer, Gonsald descriu la reconstrucció del patrimoni de l'església de Tolba. Boix data aquestes ampliacions vers l'any 1118. Certament, la donació de Pere I ha d'ésser datada l'any 1100 (doc. 159). Transcripció feta a partir de C. S'han tingut en compte les edicions modernes d'aquest document. Cartografia: fig. 24.

In nomine Domini. Ego Raimundus Dalmatius, Dei gratia Rotensis episcopus, cum consilio domini mei Sancii regis et cum consilio clericorum meorum et bonorum virorum de episcopio nostro, inquisivi a veteribus ubi esset caput episcopatus nostri, et in libris veteribus invenimus Yctosam.[741] Et quia hoc invenimus mandavimus concilium in toto episcopio nostro apud Yctosam, que modo dicitur Tolba. Et nobis in concilio astantibus, seniores de Falces, pro nomen Ramon Ponz, cum clericis et laicis ipsius ville, in cuius territorio ecclesia est sita, rogaverunt nos ut restaurassemus ecclesiam illam, que erat a paganis destructa. Et nos, inspirante Deo,[742] pro honore

741. *D'acord amb C.*
742. *Segons a.*

genitricis eius, misimus ibi quendam canonicum nostrum nomine Fulcho, quem ipsi[743] acclamaverunt. Et nos, in adiutorium eius, dedimus ei presbiterum quendam nomine Altemir. Et hoc facto, fecimus absolutionem ut omnis homo qui ibi accepisset penitenciam[744] de criminalibus peccatis,[745] si daret ibi solidum vel valente in precio, esset absolutus de XL diebus et de aliis peccatis[746] tertiam partem. Et si esset homo vel femina que voluisset pergere ad sanctam Iherusalem vel ad Sanctum Petrum Rome aut ad Sanctum Iacobum Galicie seu ad Sanctam Mariam de Podio vel in aliam peregrinationem, et venisset ad locum illum et ibi misisset suam helemosinam, tantum prodesset sibi quantum si pergeret ad illas peregrinationes. Et hoc exemplo vicini de villis de Falces et de Viacampo, et de Lozarz, et de Castro Galeph, et de Montmesua,[747] et de Benavarr dederunt ibi de bonis suis, et de aliis villis de quibus per longum est enarrare[748] promiserunt ibi facere adiutorium.

Et[749] quantum vixit preditus canonicus noster Fulcho, tenuit locum, et edificavit, et construxit quantum potuit. Mortuo illo, stetit locus ille sine rectore aliquantum temporis. Et nos Rotenses canonici et priores rogavimus dominum nostrum episcopum supranominatum ut iterum mitteremus in predicto loco canonicum, sicut prius qui semper in perpetuum ibi esset; quod ille libent- // issime annuit et concessit et missimus in predicto loco domnum Gonsaldum, qui tunc temporis erat prior Sancti Vincentii. Et mandavit Sungero, abbati de Falces et aliis clericis ut redderent sibi locum illum cum omnibus suis pertinentiis. Quod ipsi volenti animo fecerunt, et iusserunt homini illi qui ibi morabatur, nomine Ricolph, ut redderet sibi omnia que ibi erant quod et fecit.

Et ego Gonsaldus misi ibi hominem nomine Bonuz, cum consilio episcopi et fratrum meorum, et feci eum ordinari ad titulum Sancte Marie, et ipse promissit mihi obedientiam et fidelitatem cunctis diebus vite sue. Et ego de bonis Sancti Vincentii et de hoc quod

743. *Des de* quendam *manca en e.*
744. *e:* pecuniam.
745. *e:* precis.
746. *e:* preciis.
747. *d:* Montemesma.
748. *La transcripció de D s'acaba aquí. Tanmateix, no hem seguit (com fa e) aquesta transcripció d'Abad Lasierra, ans hem preferit basar-nos en l'edició impresa b. Tenim també com a referència C.*
749. *d creu que des d'*Et quantum *fins a* Iohan de Viacampo, canonico *fou afegit posteriorment*.

FUNDACIÓ NOGUERA

potuit acquirere cepi reedificare locum illum. In primis, dedi ei I soldatam[750] de vino et I kaficium[751] formenti et I cot obtimum et unum lenzol[752] et unas[753] mapas grandes et alias minores, et I vaca quam dedit mihi Bernardus abbas Alaonis, et I tapet quod misit ibi Oria conversa.[754] Et dedi unum mulum, qui fuit de Benavarr, pro uno campo qui est iuxta Sanctam Mariam. Et misi ibi unum cot, quod dedit michi Ramon Willelm[755] de Sarradui, et omnia que potui adquirere in supradictis villis et in aliis partibus. Insuper misi ibi I calicem de XV solidis de plata, deauratum intus, et alium calicem minorem de X solidis, de plata totum super auratum, intus et foris, et unum vestimentum integrum, et unum psalterium obtimum. Et misi ibi unum missale in quo erant Epistole et Evangelia. Et insuper ego Gonsaldus, multis supplicationibus et muneribus, adquisivi de domno Petro rege almuniam de Sagarra, cum omnibus suis pertinentiis et regale preceptum. Et Belenger Ramon de Siscar abstulit nobis per vim illam quartam partem de illa almunia et postea misit michi ipsam quartam partem in pignore per XXX solidos iaccenses, et dedit fideiussorem Pere Guillemum, amirat de Falces, de securitate, usque ipse redderet illos XXX solidos.

Visores et auditores Pere Mir de Entenza. Et Pere Iohan de Viacampo, canonico.

Facta carta in mense augusto, in era M C XVIII.

Sig+num Raimundi Dalmacii, Rotensis episcopi. Sig+num regis Sancii.

Ego Rodericus, domini mei episcopi mandato, hanc cartam scripsi et hoc sig+num feci.[756]

FUNDACIÓ NOGUERA

750. *Abreujat en* solda*, amb una titlla*.

751. *Abreujat en* k.

752. *En C:* I senzel.

753. *En C:* I.

754. *Potser era una dona musulmana convertida al cristianisme arran de la conquesta cristiana. Som en una terra de marca, que havia passat a dependre dels comtes i reis cristians pocs anys abans*.

755. *Abreujat en* willem, *amb una titlla*.

756. *En C, al final:* Testes huius translati sunt: Benedictus Rotensis claustri prior // et hoc eius signum, et Bernardus de Diror, canonicus eiusdem et hoc sig- *(signe)* num. Quod est actum nonis maii, anno Domini MCCXLIII. Iohannes Petri scripsit et hoc + signum fecit.

76

[1076-1080], setembre, 17

Convinença. *Acord pactat entre, d'una banda, Galí de Lasquarri (o de Soàs) i, de l'altra, el bisbe Ramon Dalmau, l'ardiaca Pere i els canonges de Sant Vicenç de Roda, amb relació als molins de Lasquarri. Aquests molins els tindrà Galí i la seva posteritat, fent donació a Sant Vicenç del delme i de la quarta part.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 14, f. 14r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 13v: "Convenientia de molendinis de Alaschorre. // XIIII." Especialment a baix i a la dreta de la pàgina, molt tacat, enfosquit i amb la tinta esvanida.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 138v (p. 286). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 64. Transcripció parcial.

b IGLESIAS, 1991, p. 141-142.

c BOIX, 2005, doc. 632, p. 393-394. Data: [1077-1080], setembre, 17.

d GRAU, 2010, doc. 86, p. 359. Data: [1076-1093], setembre, 17.

En principi es podria datar entre l'any 1076, inici de l'episcopat de Ramon Dalmau, i potser l'any 1085, començament del govern de l'infant Pere Sanç a la Ribagorça. Tanmateix, com subratlla Boix, el fet que en un document del 25 de novembre de 1080 es faci esment de "ipsos molinos de Sancto Vincentio et de Galin de Suasi" (doc. 78), ens permet d'assegurar que aquest instrument fou fet abans d'aquesta data. Pel que fa a la frase "ut siant edificati de illos in unum" no sabem pas si vol dir que els havien de construir conjuntament, els canonges i Galí, o bé que s'havien de construir en un sol indret.

Hec est convenien[tia] qu[am] fecit Galin de Alasquarre aput episcopo domino Remon Dalmaz et Petro, archidiachono, et canonicos de Sancti Vincencii de Rota, sacristano Bernardo Laurentio et Petro Fertuno et Petro Arnal, et alios canonicos, de illos suos molinos[757] de Galin ad Sancti Vincenti, decima et quarta parte, ut siant edificati de illos in unum. In hoc que ego Galin teneam et posterita mea. Et si nullus homo qui ista carta disrumpere voluerit in duplo componat et in antea firma sit.

Facta ista carta VX[758] kalendas octobris, regnante rege Sa[ncio] in Panpilona et in Ara<g>one et in Ripacorça.

S[ignum + Galin] de Sovase, qui ista carta rogavit scribere [et testes fir]mare. Signum + Ponç Roger. [Signum + Vitales de Vil]lare. Signum + Petro Radolf [de Laguar. Signum + Pe]re Bradila de Alasquar.

Ber[engarius, levita, rogatus] scripsit et signum hec [fecit].

757. *C:* molendinos.

758. *Sic. Havia d'ésser*: XV. *També en C, encara que mig corregit.*

77

1080, novembre, 11. Roda

Donació. *Mir Roger dona a Sant Vicenç de Roda el seu alou, els seus homes i tot allò que té. Cedeix l'església de Sant Feliu [de Verí] amb la condició que sigui proveïda de llibres, ornaments eclesiàstics i que els clergues preguin per la seva ànima i per la dels seus parents. Demana, així mateix, que no s'incrementi el cens que han de pagar els homes que deixa juntament amb aquest alou, que devia ésser situat a Sant Feliu de Verí. També demana que sigui admès com a canonge i que, com a tal, sigui alimentat i vestit.*

[*A*] Original perdut.

B ACL, Fons de Roda (calaix B). En mal estat de conservació. No localitzat.[759]

*C** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 10r-11r. Amb l'epígraf: "Testamentum Mironi Rogerii. VIIII". Hem escrit entre claudàtors les lletres i paraules que són difícils de llegir en aquest cartoral. Dels folis 10r i 10v, se'n llegeix poc més d'una tercera part; del foli 11r no se'n pot llegir ben res.

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 137v-138r (p. 284-285). Resum ampli. En una nota escrita al marge del text: "En el margen de este instrumento se nota que este Miro Rogerii fue prior de Roda." Ex C.

E RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 9, p. 185-186v.

a YELA, 1932, p. 152. Transcripció parcial.

b IGLESIAS, 1991, p. 138-139.

c BOIX, 2005, doc. 649, p. 406-407. Data: 1080, novembre, 10.

d GRAU, 2010, doc. 50, p. 331-332. Data: 1080, novembre, 11.

L'any 1080 correspon a l'epacta 4 i no pas a l'epacta 7 (en realitat, l'epacta 7 no existeix; l'any 1083 fou, per exemple, l'epacta 8). Hem marcat entre claudàtors totes aquelles lletres o paraules que no es poden llegir en C i que hem transcrit a partir de D o de la consulta d'edicions modernes. D'altra banda, cal tenir present que aquesta donació de Mir Roger fou important, pels drets que aquest senyor cedí a la contrada de Verí i sobretot a les muntanyes properes, com veurem en algun document posterior (doc. 82). Mir Roger, a més, tingué un paper important al llarg dels anys següents com a membre de la comunitat canonical de Roda. Cartografia: fig. 29.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ego Miro Rogerii iubeo facere cartam istam, plenus memoria et bona voluntate. Et cum ista carta dono domino Deo, factori meo, et Sancto Vincentio, inclito martiri, corpus meum et animam meam et omne<m> alodium meum et omnes homines meos et omnia mobilia et inmobilia mea, omne quod cum iusticia et in veritate tenere possum vel debeo. Totum ab

759. *Esmentat per Jordi Boix.*

integrum dono vel reddo sive persolvo domino D[eo] et Sancto Vincentio. Et hoc facio ut Deus dimittat mihi omnia peccata mea et det mihi vitam eternam, et pro anima avunculi mei, qui dedit mihi maiorem partem, et pro anima patris m[ei, qui dedi]t mihi quantum sibi placuit, et pro anima matris m[ee, et pro animabus] germanorum vel parentum meorum, sive pro animabus omnium fid[elium] christianorum, ut Deus mihi donet perseverantiam et aperiat vite eterne ianuam, et omnibus nobis requiem sempiternam. Totum quod hab[eo] hoc dono, et quod evenire mihi debet a p[ar]te patris vel m[atris], fratrum vel parentum, vel totum quod evenit et [v]eniet similiter facio. Dono, altario Sancti Vincentii de Rota et episcopo pre[s]en[ti] et successoribus eius et cannonicis ecclesie, ecclesiam[760] Sancti Felicis, [illam meam partem][761] que mihi accidit ab a[v]unculo meo sive a patre, vel quocumque modo visus sum habere, ut ab hac die et deincebs S[anctus] Vincentius et episcopus et cannonici Rotensis ecclesie habeant, [te]neant et possideant ab integrum ecclesiam et ea que pertinent [vel] pertiner[e d]ebent ad ecclesiam, ubicumque sit, sub celo [et in] terra, sive sint mobilia aut inmobilia.[762] Ea con[venientia] ut ecc[lesia] Sancti Felicis sit honorata et ador[nata in libris, in // ornamentis] ecclesiasticis, et maxime in clericis qui serviant [Domino pro anim]a mea et avunculi mei, et patris, et pro animabus christianis.[763] [Et] si episcopus Rotensis ecclesie vel canonici aut aliquis de rectoribus ecclesie ecclesiam illam aut ea que ad ecclesiam pertinent totum vel par[tem] aut aliquid alienare voluerint vel donare potestati [sive militi] aut alicui persone virorum ac mulierum, sive [etiam m]onasterium aut alteri ecclesie, gratis vel precio sive ca[miatio]ne, temptaverint, potestatem non habeant sed sit do[num] ist[ud] firmum et stabilitum et sic permaneat. Quod si presens [episcopus vel succ] essores eius Deum non timentes, contra preces et [supplicatio]nes meas, ecclesiam et alodium alienaverint, to[tum sive partem], illud quod alienatum fuerit, si in presenti in [potestati Sancti Vince]ntii remissum non fuerit,[764] veniat unus de [propinquis meis et] ponat ceram unius solidi super altare [Sancti Vincentii, et quod alienatum] fuerit recipiat. [Similiter dono Sancto Vincentio] homines meos quod superius nominavi, ubi[cumque sint ab hac die et in a]ntea. Ea

760. *Des de l'inici fins a* ecclesiam, *manca en D.*

761. *En C, hi ha un espai en blanc, que correspon a les tres paraules anteriors, transcrites de D.*

762. *Des de* partem *fins a* inmobilia, *manca en C.*

763. *D:* christianorum.

764. *Des d'*Et si episcopus *fins a* fuerit, *manca en C.*

convenientia ut episcopus et [habitatores Sancti Vincentii] honorifice eos teneant et ma[iorem censum illis persolvere non facian]t. Quod si dimittere [voluerint vel emmendare, veniat unus de parenti]bus meis et [ponat unum solidum super altare Sancti Vincentii] et homines [recipiat.[765] Hec omnia superius nominata dono], laudo, concedo [et confirmo Sancto Vincentio et episcopus et] habitatoribus ipsius [loci, totum quod habeo, quod reminiscor et] quod memorie non reddo quod [adquisivi et adquirere cum iusticia potue]ro. Ea convenientia ut [episcopus Sancti Vincentii] semper me habeat filium et discipulum, et cannonici [fratrem] et dilectum am[icum, et] sit semper mihi[766] in eodem loco victus et [vestitus] ho[norifice in serviti]o Dei et ha[b]undantia[767] fragilitati m[ee, in vita mea, et post mortem sepultura et requies secundum ecclesiasticam disciplinam. Et ego] promitto episcopo et [confratribus meis emenda-] // [tionem[768] vite mee et stabilitatem loci et veram obedientiam et fidelem me esse cannonicum, iuxta possibilitatem meam, et deincebs vivere sub regulari vita per[769] iussionem[770] proprii, episcopi et confratrum meorum].

[Facta carta donationis istius anno millesimo octuagesimo incarnationis dominice, <e>pacta VII, tercio idus[771] novembris, die sollempni beati Martini, episcopi et confessoris, in presentia Raimundi Rotensis episcopi, qui eam dictavit[772] per iussionem et preces Mironi Rogerii. Vidente et audiente Benedicto de Fontetova, eius consanguineo, et presentibus de Rota, Mirone Altemiri, Raimundo Mironis et Galindo Mironis, suo clavigero, in domo Bradila, apud Rotam, circa meridiem, die mercurii, anno II castri Monionis].

[Sig+num Mironi Rogerii, qui hanc cartam facere mandavit, laudavit et manu propria firmavit. Sig+num Raimundi Rotensis episcopi, qui hoc fecit similiter].[773]

765. *Trobem dues vegades esmentat el dret de posar un sou damunt l'altar, en el cas que l'Església no compleixi allò pactat, per tal que els hereus puguin recuperar d'aquesta manera les donacions fetes*.

766. *D:* mi.

767. *D:* abundantia.

768. *Actualment el foli 11r del cartoral (C) és totalmente il·legible; és tacat i ennegrit. Sortosament disposem de transcripcions del text, antigues i fetes amb molta cura, que ens guien en l'edició d'aquest document (i en la de molts dels altres documents conservats al* Cartulari Major de Roda*).*

769. *D:* pro.

770. *D:* iussione.

771. *Segons c:* pacta IIIIº, IV idus.

772. *D:* ditavit.

773. *Darrers quatre mots ex D*.

[Galindus, cannonicus[774] Sancti Vincentii, rogatus ab episcopo, scripsit].

78

1080, novembre, 25. Castell de Munyons (la Pobla de Castre)

Establiment. *Ramon [Dalmau], bisbe de Roda, dona a l'ardiaca Pere i al seu germà Bernat i als seus nebots un alou situat al terme de Roda, a "la Serra d'Oliva" [Montoliu]. Se n'esmenten les afrontacions. S'estableix que Bernat i els que tinguin aquest alou esdevindran homes del bisbe i hauran de donar al bisbe la meitat dels delmes de l'alou, que no podran cedir a cap altra església. Podran, però, comprar altres alous d'homes de Roda situats en el terme esmentat.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0629 (carpeta 11, núm. 658). En molt bon estat de conservació. Escriptura carolina. Al revers: "C, n. 9", "1080", "Carta de Monte Olivo", "donatio [...] nominatus la sera del Olivo". Mides: 28,5 cm per 21,5 cm.

a BOIX, 2005, doc. 650, p. 407. Data: 1080, novembre, 25.

b GRAU, 2010, doc. 51, p. 332-333. Data: 1080, novembre, 25.

Cal assenyalar que, com hem vist amb relació al document precedent (doc. 77), l'any 1080 correspon a l'epacta 4 i no pas a l'epacta 7. Cartografia: fig. 44.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IHESU CHRISTI. Haec est carta donationis et confirmationis et securitatis que iussit facere Raimundus, Rotensis episcopus, in IIII^to^ anno ordinationis sue \ad/ archidiachono suo Petro et ad Bernardo, fratre suo, et a nepotibus suis et ad sua posteritate, de unum alode quod est in terminum de Rota prenominatum ipsa Serra de Oliva. Et sunt sui termini de parte orientis in ipso collo de Bianz et vadit per ipsa cometta ad torrente de ipsos Lachellos, de parte meridie in terminum de Alaschor et usque ad ipsos molinos de Sancto Vincentio et de Galin de Suasi, et de parte septemtrione ipsa via superiore qui venit de Castro Galef et vadit per ipsa via usque ad Fontem de Cerceto; et est ipsa fonte infra terminum de isto alode cum ipso sischar qui ibidem est et discurrit in ipso rio de Valle Mania et per ipso rio usque in Isavana; de parte occidentis Isavana usque ad ipsos molinos supra scriptos. Ea convenientia facio ista carta de supradicto alodio ut Bernardus et ipsi qui tenuerint ipsum alaude fiant mei homines et de successoribus meis et reddant

774. *D:* canonicus.

mihi vel successoribus meis medietatem decimarum de supra scripto alode. Et archidiachonus et frater suus Bernardus et eorum posteritate non habeant licentia vendere nec alienare ad aliam potestatem nec ad aliam ecclesiam nisi ad ecclesiam Sancti Vincentii et ad episcopo presenti vel ad successoribus eius. Et suprascribti fratres aut eorum posterita et ipsos homines que illi ex alia parte \ibi/ hedificaran habeant licentia emere de ipsos alodes de ipsos homines de Rota qui sunt infra istum terminum suprascriptum.

Facta carta donationis et confirmationis et securitatis istius anno millesimo LXXXº incarnationis Dominice, <e>pacta VII, septimo kalendas decembris, luna VIII, anno IIº Castri Munionis,[775] anno XVIIIº regnante Sancio rege, filio Ranimiri regis.

Sig+num Raimundus episcopus, qui hanc cartam donationis rogavit scribere et testes firmare et propria manu sua signo facere Christus. Signum+ Guielmus Petro. Signum+ Raimundus Mironi. Signum+ Martinus Laurentius. Signum+ Berengarius, canonicus Sancti Vincentii. Visores et auditores canonici Sancti Vincentii Bernardus sacrista, Arnallus Gonballi, Petrus Arnalli, Sancius.

Et est manifestum quod si ego Raimundus, Rotensis episcopus, aut de successoribus meis aut regia potestate aut nulla magna vel parva persona homo vel femina, qui contra hanc cartam donationis confirmationis et donationis et securitatis venerit ad inrumpendum, non hoc valeat vindicare quod requirit set componat in dupplo cum omni sua melioratione et in antea ista carta donationis firma et stabilis permaneat omnique tempore et non sit disrupta. Mironi Guielmus. +

GALINDUS, CANONICUS SANCTI VINCENCII, ROGATUS AB EPISCOPO, SCRIPSIT SUB DIE ET ANNO QUO SUPRA *(signe)*.

FUNDACIÓ NOGUERA

775. *En un document de l'any 1081* (BOIX, 1987, doc. 6, p. 69; BAIGES – FELIU – SALRACH, 2010, doc. 122, p. 326) *es fa esment de* "totos terminos de castro Muniones et de Lumberres et de Cappella"*, els quals eren un al costat de l'altre. Es pot afirmar que Munyons o Muñones era molt a prop de la Pobla de Castre, a l'anomenat Cerro Calvario. Vegeu l'estudi de* J. Á. ASENSIO – M. Á. MAGALLÓN, *La fortaleza altomedieval del Cerro Calvario, en la Puebla de Castro. Un* hisn *en el extremo norte de la marca superior de Al-Andalus*, Instituto de Estudios Altoaragoneses, Osca, 2011.

79

1080, desembre, 11. Sant Joan de la Penya

Concòrdia. *Acord entre el bisbe Garcia d'Aragó i Ramon [Dalmau] de Roda amb relació als límits que separaven llurs bisbats. El rei Sanç d'Aragó establí les partions. Al nord, al Sobrarb, el bisbat d'Aragó s'estenia fins als Pirineus i fins als castells d'Olsón i Abizanda, a l'est, fins al castell de Torreciutat, i seguia el curs del riu Cinca. La vila de Bielsa restava sota la jurisdicció del bisbe de Roda. Al sud, més enllà de la serra d'Arb [serra d'Olsón], si eren vençuts els sarraïns, també seria part de la diòcesi de Roda el territori de Barbastre, amb els castells de Naval, Salinas, Alquèssar i d'altres, fins a arribar al riu Alcanadre. Per contra Bierge i* Sivili *dependrien de la jurisdicció d'Osca.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_1154 (carpeta 21, núm. 39 A). Pergamí en bon estat de conservació. Amb algun plec i alguna taca. Escriptura visigòtica. Al revers: "A 1", "Difinitiones inter episcopos Oscensem et Ilerdensem et inter fratres Templi et Hospitalis et episcopum Ilerdensem facte tercio idus decembris, anno ab incarnatione Domini MLXXX, era vero CXVIII", "1080 XXXX. Instrumentum pach. sive testamenti facti inter episcopos Aragonensem et Rotensem cum quo divident in se terminos suarum ecclesiarum valde antiquum; et est insertum in prima carta Libri Viride ecclesie Ilerdensis". Mides: 39 cm per 49,5 cm.

[*B*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Perdut. Segons el pare Pasqual, aquesta concòrdia era el sisè document transcrit en aquest cartoral ara perdut.

C BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 27v-28r.

D ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 19v-20r. Amb l'epígraf: "De concordia que fuit inter Garsiam, episcopum Iaccensem, et Raimundum, episcopum Rotensem."

E ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia uns 25 cm d'ample per 220 cm de llarg, format per diversos fragments cosits (segons K). El fragment on hi ha aquest document no es pot localitzar.

F ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 45r-45v (f. 1r-1v). Amb l'epígraf general, escrit amb tinta de color vermell: "Diffinitiones inter episcopos Oscenses et Ylerdenses et inter fratres Templi et Hospitalis et episcopum Ylerdensem."

G ACH, Alquézar, A-14. Trasllat notarial fet el 20 de gener de 1217.

H BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 131v-132r (p. 272-273). Ex B.

I BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140v (p. 290). Ex D. Resum.

J RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 187.

K ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos*, núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo, que contiene en primer lugar" aquesta concòrdia. D'aquest pergamí, format per diversos fragments cosits, se'n conserven alguns trossos.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 36, p. 283-284.
b SERRANO SANZ, 1912, doc. 2, p. 457.
c YELA, 1932, p. 84.
d DURAN GUDIOL, 1962, ap. 7, p. 178-179.
e IGLESIAS, 1991, p. 154-155.
f BOIX, 2005, doc. 651, p. 408-409. Ex A, C i D. Data: 1080, desembre, 11.
g GRAU, 2010, doc. 52, p. 333-334. Ex A. Data: 1080, desembre, 11.
h BARRIOS, 2019, doc. 4, p. 8-10. Ex F.
Esment: ABADAL, 1970, p. 106.

Tal com assenyalen Villanueva i Abadal, en la transcripció feta al cartoral de Roda, es va substituir la frase "sit iuris Rotensis ecclesie" per la frase "sit iuris ecclesie Barbutane urbis, que debet esse episcopalis sedes loco antique Hictose, quia in suburbio eius est fundata pro ea". Com assenyala Abadal: "És la interpolació d'un erudit del segle XII, possiblement el mateix que féu l'estrafolària composició del document que inventa un concili a Tolba el 1080, que també fou transcrit en el mateix cartulari." ABADAL, 1970, p. 106, nota 152. Vegeu el document 75 d'aquesta col·lecció diplomàtica. D'altra banda, també amb relació a aquest document i a la qüestió dels límits entre Roda i Osca: quan, l'any 1063, a Jaca (DURAN, 1965, doc. 27, p. 43), es va restaurar el bisbat d'Osca, s'esmentava "necnon omnes ecclesias que nunc sunt vel in posterum hedificabuntur ab ortu fluvii qui Cinga dicitur usque in vallem Lupariam, ubi in anteactis temporibus predicte sedis extitere et exinde plagam meridianam versus occidentem ad locum qui Plana Maior nominatur, indeque per girum ad septentrionalem vergens regionem sicut Pirinei montes preeminent Aragone inclusa omni valle Ossella, cum toto Pintano [...]". Hi foren presents *Guillelmus Urgellensis ecclesie episcopus, Arnulfus Rotensis ecclesie episcopus*, a part d'atres bisbes aragonesos i occitans.[776] Després d'aquest any 1080, en una butlla del papa Urbà II, de l'any 1098 (KEHR, 1928, doc. 14, p. 286) trobem una divisió semblant: "Sequentes igitur constitutionis paginam predecessoris nostri pape Gregorii septimi de terminis Oscensis episcopatus et Iaccensis, quos ipse iure antiquitatis summis precibus gloriosi regis Rainimiri filio eius et nostro charissimo Garsie episcopo Iaccensi in parte orientali concessit, sicut Cinga fluvius a Pireneis montibus descendens per montana et plana discurrit usque ad vallem Lupariam, infra quos terminos etiam ecclesiam de Belsa et de Gestal et de Alquezar et de Barbastra [...]." En aquest cas, fem la transcripció a partir d'A, encara que assenyalem les diferències que hi ha en D, E, F i H i, en algun cas, en alguna de les edicions modernes d'aquest document.

In nomine Sancte Trinitatis. Hoc est testamentum pacti quod fecimus nos episcopi scilicet ego Garsias Aragonensis episcopus, et ego, Raimundus Rotensis ecclesie episcopus. Orta namque contencio fuerat inter nos de antiquis terminis nostri episcopatus, quia olim christiana religione expulsa ex nostra patria invadente impia his-

776. *En d'altres documents d'Osca també s'esmenten bisbes de Roda: per exemple, el 14 de febrer de 1068* (DURAN, 1965, doc. 36, p. 51-52), *s'esmenta "Episcopo domno Sancio in Aragone et in Superarbi. Episcopo domno Salomone in Ripacurça [...]"*.

mahelitarum[777] gente Ispaniam[778] destructis sedibus captivata patria fuerant nobis longa oblivione incogniti, venientes itaque ante presentiam excellentissimi ac piissimi principis nostri Santii facta ad iuvicem concordia constituimus causam iudicio cuis at ille divina inspirante clementia statuit nobis certos limites finium per quos omnis occasio alterchationis[779] possit amoveri et a nobis et a successoribus nostris. Itaque in Suprarivensi regione constituit terminos ut sicut surgit illa serra que vocatur Arbi[780] habens ex septentrionali latere opida[781] que vocantur Elson[782] et Avinzanla et pretenditur in orientem contra castrum quod vocatur Civitas pertingens usque ad fluvium[783] qui dicitur Cincha[784] omnis hec regio Suprarivensis[785] ex supradicta parte septentrionalis lateris usque ad Pirineos[786] montes sicuti dividit supradictus fluvius[787] Çincha[788] decurrens a Pireneo sit iuris Aragonensis episcopatus. Villa vero que dicitur Belsa sita inter duos ramos fluminis ad radices eiusdem montis Pirenei totaque provincia ultra predictum fluvium ad orientalem plagam sit iuris Rotensis ecclesie. Iterumque constituit ut si miserante Deo fuerit gens hismaelitarum[789] a nostris finibus expulsa sicuti ipso[790] largiente in proximo futurum esse credimus et speramus omnis regio Barbutana sicuti descenditur ex suprascripta[791] serra Arbi[792] habens[793] ex meridiano latere castra que vocantur Nabal[794] et Salinas et Alchezar[795] et alia quam plura us-

777. *D:* Ismahelitarum*; H:* Ismaelitarum.
778. *F:* Hyspaniam*; H:* Hispaniam.
779. *F:* altercationis.
780. *D:* Arvi.
781. *F:* oppida.
782. *D:* Elison.
783. *g:* flumen.
784. *D i H:* Zinga*; F:* Cinga.
785. *F:* Suprarivensis*; H:* Suprarbiensis.
786. *F:* Pireneos.
787. *g:* fluminis.
788. *F:* Cinga. *H:* Zinga.
789. *F:* hysmahelitarum*; H:* ismaelitarum.
790. *Manca en F.*
791. *F:* supradicta.
792. *D:* Arvi. *Fem esment d'un document reial de l'any 1049* (VIRUETE, 1013, doc. 64), *en què s'estableixen uns límits que s'estenen* "de Matirero usque in Esera et de serra de Arb in intro."
793. *H:* abens.
794. *D i H:* Napal.
795. *D:* Alkezar. *F:* Alcheçar.

FUNDACIÓ

que ad rivum qui dicitur Alchanadre[796] simili modo sit iuris[797] Rotensis ecclesie. Kastrum[798] vero quod dicitur Siuili[799] et villa que vocatur Biarag[800] simulque omnis regio que est infra suprascriptum rivum sit iuris ecclesie Oscensis urbis. Hoc igitur decretum omni tempore ab omnibus episcopis qui nobis loco et ordine successerint volumus firmum illibatumque servare ut pax et concordia sit inter eos ut nulli deinceps pro supradictis terminis litigandi occasio oriatur.

Facta confirmationis pagina tercio[801] idus decembris, anno ab incarnatione Domini M° LXXX°, era vero C^a XVIII^a post millesima,[802] in monasterio Sancti Iohannis Babtiste[803] de Penna,[804] anno XVIII°[805] regni supradicti principis.

Consistente[806] abbate Santio in eodem monasterio Sancti Iohannis, Grimaldus vero abbas in monasterio Sancti Victoriani, Sancius Galindiz comes in Boltangna[807] et in Atares et in Sosi, Centullus Bigorensis[808] comes in Penna et in Ara, Santius[809] Rannimiriz[810] frater regis in Banavarre[811] et in Fonte Tova,[812] Guillelmus Servidi[813] in Capella.[814] Ego Sancius, gracias Deo rex Pampilonensis et Aragonensis

796. *E:* Alcanadre. *H:* Achanatre.

797. *En D, trobem:* […] iuris ecclesie Barbutanensis urbis [...] sedis loco antique urbis Hictose, quia in suburbio // eius est fundata pro ea. Castrum vero quod dicitur Suuli et villa que vocatur Biara simulque [...]. *En H: "*ecclesie Barbutane (aquí hay dos líneas borradas". *En I:* "urbis que debet esse episcopalis sedes, loco antique urbis Hictose, que in suburbio eius est fundata post ea."

798. *F:* Castrum.

799. *Dubtós. En D:* Suuli *o quelcom semblant*. *H:* Sciuli.

800. *Dubtós.*

801. *H:* III.

802. *H:* M.

803. *Manca en F.*

804. *E:* Pinna.

805. *H:* XIIII.

806. *E:* Existente.

807. *D i H:* Volutania. *F:* Boltaagna.

808. *D, F i H:* Bigorrensis.

809. *H:* Sancius.

810. *H:* Ranimiriz*; F:* Ranmiriz.

811. *Aquí s'acaba la transcripció de C i D.*

812. *H:* Fonte Tova*; F:* Fontova.

813. *H:* Vvillelmus Servus Dei.

814. *H:* Chapella. *Aquí s'acaba H. Segons h, després:* Hoc est translatum fideliter factum in presentia Rotensium canonicorum. Et sunt testes huius translati: Egidius de Ciliis, Rotensis canonicus, et hoc sig- *(signe)* num eius et Bernardus de l'Avellana, Rotensis canonicus, et hoc sig- *(signe)* num eius. Ego Dominicus scriptor hoc translatum fideliter scripsi et hoc sig- *(signe)* num feci, XIII^a kalendas februarii, sub era M^a CC^a L^a V^a. Sig- *(signe)* num Raimundi de Siscar Lavascensis ministri.

hanc d[efi]nitionem laudo et propio signo corroboro. Signum *(signe)* Sancii regis. Ego Petrus, Sancii regis filius, hanc[815] definicionem laudo et propio signo corroboro.

+ *(Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç)* +[816]

Ego Sancius Porcho,[817] iussione domini mei regis hanc cartam scripsi et isto[818] signo *(signo)* feci.

80

[c. 1076-1080]

Notícia. *Notícia del molí de Rialb [barranc de Carrasquer] que va comprar Pere Borrell als parents del bisbe Eimeric, quan se n'anà a viure a Llesp. Aquest molí fou reclamat pel bisbe Salomó i fou restituït per part dels successors de Pere Borrell a la seu de Roda, en temps del bisbe Ramon Dalmau.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 26r. Amb l'epígraf: "De molendino de Rialbo. XLI."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta,* vol. 8, f. 142r (p. 293). Ex B.
a PASQUAL, 1785, p. 85, nota 6.
b YELA, 1932, p. 133.
c ABADAL, 1970 (traducció de l'original de l'any 1952), p. 82. Ex a. Transcripció parcial.
d CASTILLON, 1987, doc. 1, p. 92-03.
e IGLESIAS, 1991, p. 159.
f BOIX, 2005, doc. A 70, p. 690-691. Data: [v. 1078].
g GRAU, 2010, doc. 44, p. 327. Data: [posterior a 1076].

Aquest document ens parla de la història del territori de Roda d'Isàvena al llarg del segle XI i dels anys difícils que va viure el bisbat després de l'algarada islàmica de l'any 1006 que va fer fugir el bisbe Eimeric cap a Llesp. Demostra que, després del 1006, una part del patrimoni episcopal es va alienar o es va perdre. Pel que fa a aquests molins, al document 134 (de l'any 1094), testament del bisbe Ramon Dalmau de Roda, la primera deixa que feu aquest bisbe fou una vinya a "Rialbo, cum molendinis qui ibi sunt et omnem alodium quod ibi habeo et habere debeo". Podem proposar, com a hipòtesi de treball, que aquest

815. *F:* + qui hanc.

816. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç. Lectura, transcripció i traducció feta per Theodor Loinaz i Dolors Bramon. Vegeu:* BAIGES – FELIU – SALRACH, 2010.

817. *E:* Porco.

818. *E:* hoc.

riu alb, blanc, correspongués al barranc de Carrasquer. Podríem datar aquest instrument entre l'any 1076 i el 1094, decennis durant els quals Ramon Dalmau fou bisbe; ens hem decantat per datar-lo en els primers anys de l'episcopat. Cartografia: fig. 14.

Hec est carta noticie de illo molino de Rialbo, quem [compa]ravit Petro Borrello de illis parentibus Aimerici ep[iscopi] de Lespe. Predictus episcopus posuit quasi sedem in Lespe, et ibi asportavit cartas Sancti Vincentii, et ut ferunt alia or[na]menta. Quo mortuo, consanguineis eius acceperunt et cartas et molendinum prescriptum et reliqua sua. Succe[dente] igitur tempore Salomon, pontifex Rotensem accepit ecclesiam, [qui] audiens antecessoris sui consanguineos res supra[dictas] Rotensi[819] ecclesie possidere, quesivit ab eis. Petrus [vero] Borrellus supradictus, cum esset astutus et sapiens, int[elli]gens homines illos de Lesp posse perdere molendinum illum per Salomonem episcopum, comparavit illum molendin[um de] hominibus illis. Et quandiu[820] vixit, tenuit et dimisit [filiis] suis, in quorum diebus Raimundus Dalmacii, episcop[us] Salomoni successit episcopo et inveniens molendinum illum, furtim Beato Vincentio ablatum, proprie domui resti[tuit].

81

1081 (o 1082), març, 15. Roda

Donació. *Sanç, rei de Pamplona, d'Aragó i de la Ribagorça, d'acord amb Ramon Dalmau, bisbe de la seu de Roda, restitueix, com a deixa testamentària, compungit pels errors comesos, els delmes i les primícies que havien d'ésser cobrats per les esglésies parroquials d'aquesta seu i que ell d'una manera injusta havia rebut i retingut.*

[*A*] Original perdut.

[*B*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Perdut. Segons el pare Pasqual, aquesta donació reial era el quart document transcrit en aquest cartoral.

C BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 194v.

*D** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 1r-1v. Amb l'epígraf: "Carta Sancii regis de decimis et primiciis quas dedit Deo et Sancto Vincentio." En mal estat de conservació (sobretot el foli 1r).

E ACL, Fons de Roda. Trasllat de l'any 1243. No localitzat.[821]

819. *C:* Rotensis.

820. *C:* quamdiu.

821. *Esmentat per Jordi Boix.*

*F** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 123v (p. 256). Esmentat també al f. 134r (p. 277). Ex D.
G BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 131v (p. 272). Esment. Ex B.
H RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 191-191v.
a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 8.
b YELA, 1932, p. 21. Parcial.
c IGLESIAS, 1991, p. 126-127.
d CANELLAS, 1993, doc. 53, p. 62-63.
e BOIX, 2005, doc. 654, p. 410. Data: 1081, març, 15.
f GRAU, 2010, doc. 53, p. 334. Data: 1081, març, 15.

Datació dubtosa. Si datem aquest document reial segons l'era hispànica —cosa que sembla el més adequat— va ésser escrit l'any 1081. Si el datem d'acord amb l'any de l'encarnació i d'acord amb l'estil florentí, fou escrit l'any 1082. Hem tancat entre claudàtors les paraules que no es poden llegir actualment en el Cartulari Major de Roda.

Sub[822] nomine sancte et individue Trinitatis. Hoc [est testamentum] quod iussit fie[ri] christianissimus Sancius, g[ratia Dei rex Pampi]lonensium et Aragonensium sive R[ip]acur[censium, una cum] venerabili Raimundo Dalmacii[823] Rotensis sedis [episcopo, simulque] cum omnibus primatibus eiusdem episcopatus.

A[nno igitur ab incar]natione [Domini] M° LXXX° I°, era vero C^a^ X^a^ VIIII^a^[824] [post M^a^, i]dus marcii, l[una] tricesima.

Convenientibus [in unum prenominatis] potestatibus [ad predictam] sedem Rotam, scilicet, [atque in ecclesia] Beati Vincentii levite et martiris,[825] tracta[ntibus multa de ecclesias]ticis utilitatibus simulque de[826] destruc[tione eiusdem sedis qualiter esset propria dignitate fere privata [et divina favente clementia in suum statum restituta].[827] Inter cetera idem rex, divi]na i[nspiratione conpunctus, cum omnibus suis obtimatibus,[828] recognovit gravem culpam erroris, scilicet, quod decimas et[829] primitias que ad ius parrochianarum ecclesiarum eiusdem sedis pertinebant, ipse suique contra iustitiam] accip[erent et retinerent. Itaque divina] // gratia favente, ante altare predicti [Sancti Vincentii][830] martiris,[831] coram universo populo accepta sa-

822. *F, al començament*: Hoc est translatum.
823. *F:* Dalmatii.
824. *F:* XIX.
825. *F:* martyris. *També en els altres casos.*
826. *Dubtós.*
827. *Ex e. Manca en F.*
828. *F:* optimatus.
829. *F:* ac.
830. *Ex e. Manca en F.*
831. *F:* martyris.

tisfactione a supradicto episcopo, tam pro suo quam predecessorum genitorum reatu, iura ecclesiastica que ipse suique iniuste usur [p]averant Deo et ecclesiis quibus pertinebant[832] secundum stat[uta canon]um habenda et possidenda, primatibus iam dictis volen[tibus] pariterque reddentibus, in perpetuum reddidit seque Deo et Beato Vincentio verum adiutorem si quis hoc ulterius [presumer]et [repet] ere promisit.[833]

Signum Sancii *(signe)* regis. Ego Petrus, Sancii regis filius, laudo et affirmo[834] et in perpetuum me[835] hoc suprascriptum servare promitto et proprio signo corroboro.[836]

Sig+num[837] Santii, germani [regis]. Sig+num Amati Ricolfi. Sig<+>num Sancii Acena[r]. Sig<+>num Mironis Guillelmi. Sig<+>num Raimundi [Gondebaldi[838]].

Sig<+>num Sancii.[839]

Ego Sancio Porcho, qui per iussionem domini mei regis, istam cartam scripsi et de manu mea istum sig+num feci.[840]

82

1081 (o 1082), març, 15. Roda

Donació. *Sanç, rei de Pamplona, d'Aragó i de la Ribagorça, cedeix a Sant Vicenç de Roda i al seu bisbe Ramon els drets que cobra sobre el bestiar (carnalatge?) dels homes que Mir Roger havia donat com a alou a la seu de Roda (doc. 77). Alhora dona llibertat perquè aquests homes de Sant Vicenç puguin accedir als boscs i que llurs ramats puguin péixer a les pastures sense cap entrebanc.*

[*A*] Original perdut.

832. *F:* pertinebat.
833. *En F, al final: (signe).*
834. *F:* adfirmo.
835. *Manca en F.*
836. *Aquest paràgraf manca en D.*
837. *Segons F.*
838. *Segons F.*
839. *Manca en F.*
840. *Aquest paràgraf manca en D. Al final de F:* Testes huius translati sunt: Raimundus de Podio Viridi, Rotensis canonicus et hoc eius signum +, et Bernardus de Diror eiusdem canonicus et hoc eius sig- *(signe)* num. Quod est actum XV kalendas madii, anno MCCXLIII. Berengarius de Aren hoc translatum fideliter scripsit hoc *(signe)* signum fecit.

FUNDACIÓ DE GUERA

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 19, f. 17r-17v. Amb l'epígraf: "De pascuis et silvis. XVIIII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140r (p. 289). Regest. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 5, p. 22.
b IGLESIAS, 1991, p. 146.
c CANELLAS, 1993, doc. 54, p. 63-64.
d BOIX, 2005, doc. 655, p. 411. Data: 1081, març, 15.
e GRAU, 2010, doc. 54, p. 335. Data: 1081, març, 15.

La importància d'aquesta cessió és molt notable. Com se sol esdevenir sempre, coneixem més els drets que tenien els senyors sobre les persones i les terres agrícoles que no pas els que tenien sobre el bestiar i sobre els indrets on pasturaven els animals. Cal pensar que trobem, en aquests segles propers a l'any 1000, els precedents dels drets que més endavant tingueren els bisbes de Lleida sobre les pastures als Pirineus, els quals permeteren que llurs importants ramats transhumessin, a la primavera, entre les planes d'Urgell i les valls muntanyoses de la Ribagorça. Datació dubtosa. El datem d'acord amb l'era hispànica, encara que segons l'estil florentí hauria d'haver estat escrit l'any 1082. Evidentment cal relacionar aquesta donació amb la cessió que havia fet Mir Roger poc abans (doc. 77). Cartografia: figs. 1 i 29.

In nomine Domini nostri Ihesu Christi. Ego Sancius, Dei gratia Pampilonensium et Aragonensium sive Ripacurcensium rex, facio cartam Deo et Sancto [Vin]centio, martiri glorioso, et Raimundo, venerabili episcopo, [et ca]nonicis Sancti Vincentii Deo ibi servientibus [de] carne[ra]tura[841] de illis hominibus Mironis Rogerii, quos dedit Deo et Sancto Vincentio martiri per alodium. Et ego Sancius rex, propter rogationem episcopi et canonicis Sancti Vincentii, dono etiam illis [h]anc // [lib]ertatem, ut habeant potestatem incidere in meas silvas ad opus Sancti Vincentii, et similiter ut habeant licentiam ire in pascuis sine impedimento et sine ulla inquietu[di]ne. Si qua vero persona hanc donationem nostram in[fr]ingere voluerit, sciat se delendum de libro vivencium et cum iustis non scribendum, nec habere partem in regno Christi et Dei, nisi digna satisfactione emendaverit.

Facta carta ista anno ab incarnatione Domini M° LXXX° I°, era vero C XVIIII[a] post [millessima], idus marcii, luna XXX[a].

Sig<+>num [Sa]ncii, germani regis. Signum Sancii Acenar de [Petra R]ubia.

Ego Berengarius Ermengaudi, scripsi per iussio[nem domni Sancii] regis, quando reddidit illas X[as] Deo et Sancto Vin[centio, et hoc signum] de manu mea feci.

[Signum Sancii] regis.

841. *Transcrit en C.*

83

1081 [1080 o 1082], març, 15. Roda

Donació. *Ramon Dalmau, bisbe de Roda, dona al monestir de Sant Joan de la Penya l'església de Banastón, l'excusat Vidal Frogel i la parròquia de Naval. Les dues esglésies són cedides amb drets sobre els delmes i les oblacions. Han d'obtenir els ordes sagrats i el crisma a la seu de Roda. L'abat o el degà del monestir tindran dret de jutjar els crims comesos que pertanyin al dret episcopal. Fou concedit durant el sínode en què el rei Sanç Ramir va retornar els delmes de les esglésies del bisbat.*

[*A*] Original perdut.
B ACH, Pergamins, armari 9, núm. 77. Escriptura carolina del segle XII.
C BUZ, ms. 417, *El Libro gótico o cartulario de San Juan de la Peña*, f. 68r-68v.
D BUZ, *Liber Privilegiorum* (del monestir de Sant Joan de la Penya), f. 410.
a IBARRA, 1913, vol. 2, doc. 52, p. 145-149.
*b** DURAN, 1965, doc. 43, p. 59-60. Data: 1081, març, 15. Roda.
c BOIX, 2005, doc. 656, p. 411-412. Data: 1081, març, 15. (Roda).
d GRAU, 2010, doc. 55, p. 335. Regest. Data: 1081, març, 15.

Creiem que cal incloure aquest document en aquesta col·lecció diplomàtica, atesa la importància que té amb vista a l'estudi del domini territorial de la diòcesi de Roda i el coneixement de les relacions que hi havia entre la monarquia i el bisbat ribagorçà. La datació és molt dubtosa. Si el datem d'acord amb l'era hispànica hauria d'haver estat escrit l'any 1080. Si el datem segons l'any de l'encarnació, d'acord amb l'estil florentí, es degué escriure l'any 1082. Atès que hi ha una coincidència entre els que l'han editat fins ara en datar-lo el dia 15 de març de l'any 1081, mantenim aquesta datació.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Hoc est testamentum quod ego Raimundus Dalmacii per Dei misericordiam Rotensis episcopus facio Deo et Sancto Iohanni babtiste de Pinna monasterio. Siquidem pro caritate Dei, que est omnium summa perfectio virtutum, necne pro adipiscenda venia delictorum meorum et predecessorum meorum, pariter ac successorum precibus et meritis eiusdem babtiste, spontanea voluntate et fideli devocione, offero et do supradicto altario Sancti Iohannis ecclesiam de Banasto, liberam et ingenuam, cum quarta parte decimarum et oblationum que ad episcopale ius pertinent et cum illa quarta parte decimarum et oblationum que iuris pauperum debet esse, pro victu et vestitu monachorum ibidem Deo serviencium, ut sine alicuius meorum successorum inquietudine perpetim habeant[842] et possideant. Sacros vero hordines et crisma

842. *a:* habeat.

clerici eiusdem ecclesie accipiant a propria sede. Si autem aliquis illorum in aliquo crimine lapsus fuerit, iustitiam de illo abbas vel decanus predicti monasterii faciat et habeat. Do etiam in eadem villa quemdam scusatum nomine Vitalis Froiel, cum filiis et omni generacione sua, ut in perpetuum sit iuris Sancti Iohannis, sicut debet esse Sancti Vincencii ecclesie Rothensis. Offero quoque et do supradicto altario parrochiam de Napal ab integro, liberam, cum tota decima et oblacionibus que ad ipsam debent pertinere, quandocumque largiente Dei misericordia plebs christiana poterit eam ab ismahelitarum oppressione liberare et obtinere. Sane monachi eiusdem monasterii, cum Dei asiutorio, procurent ut ibi ecclesiam construant et regant. Clerici vero quos ibi constituerint sacros ordines et crisma ut supradictum est, habeant a propria sede. Iusticiam autem eorum abbas vel decanus faciat et habeat. Omnes etiam iusticias que pertinent ad ius episcopale in supradictis ecclesiis do Sancto Iohanni ut abbas vel decanus faciat et habeat.

Hanc autem scribturam et donum sede Rothensi, in sinodo quando piissimus Sancius rex decimas eiusdem episcopatus ecclesiis et eidem sedi reddidit, presente eodem rege et annuente cunctisque obtimatibus et clericis et archidiaconibus eiusdem sedis presentibus et firmantibus, feci et roboravi et propria manu subscribsi illosque subscribere rogavi. Quam tamen scribturam et donum si quis meorum successorum meliorare vel augmentare voluerit, obto et rogo ut faciat. Si quis autem contra eam temerario ausu incorrigibiliter venire temptaverit, nisi digne resipuerit et emendaverit eidem monasterio in duplo restituat et interpellant pro eo beato Iohanne babtista, coram Deo verecundus asistat, et hec carta et hoc donum in perpetuum firmum et stabile permaneat.

Ego Petrus Honnifredus, prepositus et archidiaconus eiusdem sedis, huic oblacioni et donationi libentissime consensi et subscribsi. Ego Arnaldus Gundebaldus archidiaconus, similiter consensi et subscribsi. Ego Iohannes, archidiaconus, similiter consensi et subscribsi. Ego Bernardus Adelmi, archidiaconus, similiter consensi et subscribsi. Ego Bernardus Laurencii, sacrista et capudscole, similiter consensi et subscribsi. Similiter et omnes clerici reliqui in unum faventes devotissime subscribserunt. Ego Grimaldus abbas Sancti Victoriani, hanc donacionis paginam, laudo el confirmo et subscribo. Ego Sancius, suprascripti monasterii Sancti Iohannis indignus abbas, presentem paginam precipiente domino meo Raimundo episcopo, in supradicto sinodo accepi et sua auctoritate firmavi.

Facta est autem hec carta idus marcii, luna XXX[a], era M[a] C XVIII, anno ab incarnatione Domini nostri Ihesu Christi M LXXXI. Regnante domino nostro Ihesu Christo et, sub eius imperio, ego Sancius gratia Dei rex tenens culmen potestatis mee in Pampilona, in Aragone, in Suprarvi et in Ripacorza. Hanc vero donacionis paginam in mei presencia editam libentissime confirmo et propria manu subscribo.

84

[c. 1081], març

Venda. *Baró i la seva muller Emètira venen a Mir Roger, Arnau Pere, Bernat Llorenç i Guillem Ramió, cellerer, i als altres canonges de Sant Vicenç, una vinya situada a Riassol (possiblement al terme de Lluçars), pel preu de tres sous de la Ribagorça i de quatre argenços. S'esmenten les afrontacions i els testimonis. Escrit per Martí, a precs de Guillem Bernat.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 38, f. 25r-25v. Amb l'epígraf, molt descolorit: "De un[a vinea de Riazuelo. XXXVIII]."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142r (p. 293). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, p. 90.
b IGLESIAS, 1991, p. 158.
c BOIX, 2005, doc. 653, p. 409-410. Data: [1081], març.
d GRAU, 2010, doc. 89, p. 361. Data: [1081-1094], març.

Boix el data tot prenent com a referència la professió de Mir Roger (que abans era un senyor de Verí), esdevinguda l'any 1080, i també un esment de l'escrivà Martí, ja com a sotsdiaca, el gener de l'any 1082 (més endavant encara fou diaca). Grau no precisa tant i el data entre l'entrada de Mir Roger com a canonge i la fi del bisbat de Ramon Dalmau. En aquest cas, ens decantem per una datació de cap a l'any 1081.

In nomine Domini. Ego Baron et uxor mea Emetira, vobis emtores meos Miro Rogerio et Arnallo Petro et Bernardo Laurentio et Guielmo Ramio, cellararius, et alii canonici Sancti Vincentii. Placuit in animis meis et placet ut vobis vind[i]mus una vinea in Riazolo. De oriente vos metipsi // comparatores, de occidente Enneco, per caput Dominicus, per fondis rigo. Quantum istas afrontationes includunt, vindimus vobis propter precium III solidos Ripacurzenses et IIII[or]

argenzos,[843] et isto precio apud vos non remansit, et nos recepimus. Si quis ista carta inquietaverit, in dupplo componat.

Facta carta mense marcio, regnante rex Sancius, et Raimundo Dalmacio in Rota. Signum +[844] Baron et coniux sua. Signum + Atto Eneco. Signum + Arnal Garsia.

Martinus s[cri]psit per preces Guielm Bernardi.

85

1081, novembre. Montclús

Carta reial. *Sanç, rei d'Aragó, estableix que els homes de Sant Esteve del Mall han de fer donació del delme a l'Església i de la novena (o dècima laica) al rei. D'altra banda, els concedeix uns privilegis amb relació a nombrosos "mals censos", que són especificats i dels quals en resten alliberats per sempre més. Tanmateix, continua exigint, a part de la novena, la justícia, la host, el carnalatge i el transport fins als castells de les terres frontereres.*

[*A*] Original perdut.
B Arxiu de Ribagorça, conservat a Benavarri. Trasllat de l'any 1322. Perdut.
*C** ACL, P1_M3_P1_C04, Arxiu de Ribagorça, f. 54r-54v (20r i 20v). Copiat l'any 1575.
a BOIX, 2005, doc. A 78, p. 693. Ex C. Data: 1081, novembre (Montclús).
b TOMÁS FACI, 2011, p. 80-81. Ex C.

Document notable en què es fa esment de diversos mals usos i censos que devien cobrar alguns senyors banals; podem comparar aquests mals censos amb el que hauríem trobat en aquest mateix segle XI a la resta de comtats catalans (BONNASSIE, 1979-1981). També és un document important amb relació al tema de la novena o delme laic (vegeu l'estudi de Tomás Faci [2013] i les pàgines introductòries d'aquest volum) i amb relació als drets que tenia el monarca aragonès pel que fa a altres obligacions d'origen jurisdiccional. Cartografia: fig. 18.

In[845] Dey nomine et eius divina gratia. Ego Sancius, gratia Dei Aragonum[846] rex, facio hanch cartam vobis omnes homines de Sancte Stephano de illo Mayllo. Placuit mihi, libenti animo et spontanea voluntatem et propter amorem Dei et sancta Ecclesia, quod de tantum fructum habuistis[847] ut donetis decimam illam ad Deum et ad me

843. *Abreujat en* argzos, *amb una titlla*.
844. *Abreujat, en tots els casos, en* s+.
845. *Al davant:* Hoc est translatum bene et fideliter factum verbo ad verbum, nichil addicto nichiloque diminuto, cuius series talys est.
846. *Potser corregit en* Aragonensium.
847. *Hauria d'ésser* habueritis.

illa novena. Et ingenuo vobis multos censos malos quos faciebatis, prenominatis, quod non donetis argencatas ad seniores, \non/ donetis pe<r>nas de porchos ad senores, non donetis vestras ropas, non donetis baxellas, non faciat<is> firmam, non collegiat<is> meses de senioris[848] necque trilletis,[849] non faciat<is> precarios per força, non laboret<is> vinias de seniores neque colligant[850] eas, nisi de rege, non donetis garbas, non donetis cestas de uvas, non donetis bercas, non donetis espatulas neque panem neque vinum, per nostras bocas[851] non faciat<is> viaticos infra[852] terra. Et de totum hoc supranominatum sedeant ingenuos et liberos, vos et posteritas vestra, per secula cuncta. Et retineo super vobis per ad me iusticia[853] et hoste ab integra et carnale et nobena et carreio[854] ad castellos de Estremadura; et de totos istos aliios censos malos supradictos sedeatis <in>genuos <et> liberos, vos et generacio vestra, per secula cuncta.

Facta carta in era M C XIX[a], in mense novembre, <in> loco quo vocat Monte Cluso.

Sig+num Sancii <regis>.[855] Ego Garsias scriptor, iusso domini regis hanch cartam scripsi et de manu mea hoc sig+num feci.

86

1082, gener, 28

Donació. *Ermengol, fill de Regal, i la seva muller Estefania, filla de Ginculina, donen a Sant Vicenç de Roda un home de la vila de Beranui anomenat Bràdila, juntament amb la seva muller Ànglia. Ells i llurs descendents han de dependre sempre més de Sant Vicenç de Roda.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, 45v. Amb l'epígraf, al foli 45r: "De uno homine in villa Beranui. LXXXIIII."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 149r (p. 307). Resum. Ex B.

848. Seniores.
849. *Lectura difícil.*
850. *Potser* colligatis.
851. *a:* locas.
852. *Sembla* infri.
853. *Abreujat en* iustz.
854. *Sembla que digui* carro. *b:* carrigio.
855. *Afegit en una data posterior a la del document original*: Ego Illefonsus regis Aragonum, comes Barchinone et marchio Provincie ista laudo et confirmo et hoch sig+num facio.

FUNDACIÓ NOGUERA

a YELA, 1932, p. 88.
b IGLESIAS, 1993, p. 312.
c BOIX, 2005, doc. 658, p. 414. Data: 1082, gener, 28.
d GRAU, 2010, doc. 56, p. 335-336. Data: 1082, gener, 28.

Tot i que d'entrada pugui ésser sorprenent, al segle XI, a la Ribagorça, que era una terra de frontera, de vegades es donaven homes (de fet eren lliurades les famílies amb llurs descendents). És un dels primers exemples d'una realitat social (estudiada a les pàgines introductòries d'aquest volum) de la qual trobem diverses mostres en aquesta col·lecció diplomàtica. Evidentment, el més normal és que es donés la família amb les terres que treballava. I, evidentment, qui podia fer aquesta mena de donacions havia de pertànyer a la noblesa, potser a l'alta noblesa o potser a la baixa noblesa local.

In nomine [Domini]. Ego Ermengaudus, filius Regalis, et ux[or] mea Steph[ani]a, filia Ginculina,[856] nullius quoque gentis imperio nec su[adentis] ingenio, sed propia nostra e[l]egit vol[unta]s, ut f[acimus cart]a de uno homine Deo et Sancto Vinc[entio] Ro[tensi], in villa Beranui, qui vocatur per nomine Bradila et uxor sua Englia, ut siant[857] ipsi et filii [eius] vel generatio eorum de Deo et Sancto Vincentio, usque in perpetuum, cum ea que hodie tenent et amplius adq[uisierunt, ut in] diebus vite mee teneamus nos, et post ob[itum nostrum] remaneat Deo et Sancto Vincentio. Et est manifestum. [Quod si nos] supranominati aut aliquis homo vel femina qui contra han[c cartam] donationis venerit ad irrumpendum, [non] hoc valeat vendicare quod requirit, sed componat in dupplo cum omni sua melioratione. Et in antea ista carta firma et stabilis permaneat omni tempore, et non sit disrupta.

Facta ista carta donationis V kalendas februarii, anno XVIIII regnante Sancio rege, filio Ranimiri rege.

Signum +[858] Ermengaudus et uxor sua Stephania, qui hanc cartam donationis rogaverunt scribere et testes firmare. Signum + Bernard Lauren. Signum + Arnal [Go]nbal. Signum + Guillem Arnal.

Martinus subdiachonus scripsit.

FUNDACIÓ NOGUERA

87

1083, juny. Entre Montsó i Pomar

Evacuació i jurament de fidelitat. *Ramon Isarn i els seus germans Baró i Guillem, evacuen (fan guerpir) uns drets i alhora juren fi-*

856. *C:* Ginguntina.
857. *Podria també ésser* fiant.
858. *Abreujat en* S+.

delitat al rei Sanç d'Aragó, fill de Ramir. Evacuen el castell de Viu [Viuet] i el seu terme, que tenien sota la fidelitat del rei. Així mateix, li juren fidelitat per la vall de Barravés, llevats els alous que hi posseïen, a la vila d'Albor, a la de Vinyal, on tenien un home, i a la de Molsui, on tenien una vinya. Juren fidelitat al rei amb relació al castell de Sarroca, per tal que restés sempre al costat del monarca i contra tots aquells que li anessin en contra, llevat del comte Artau [de Pallars Sobirà] i de Pere Ramon [d'Erill].

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 52, f. 29v-30r. Amb l'epígraf: "Guarpitionem de castro Viuo. LII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 143r (p. 295). Transcripció parcial. Ex B.
a YELA, 1932, p. 23-24.
b IGLESIAS, 1993, p. 290-291.
c BOIX, 2005, doc. 660, p. 415-416. Data: 1083, juny. Montsó - Pomar.
d GRAU, 2010, doc. 57, p. 326. Data: 1083, juny. Entre Montsó i Pomar.

Sorprèn saber que, en el moment en què es feu aquest document, el rei Sanç d'Aragó era entre les poblacions de Montsó i de Pomar, mentre feia una expedició militar amb la seva host contra Saragossa i contra Lleida. No cal confondre aquest lloc de Viuet (a la vall de Barravés) amb la propera població de Viu de Llevata. Entre els anys 1043 i 1049, el comte Bernat i la seva mare, la comtessa Estefania, donaren a l'abadia de Lavaix un alou comtal a Viu de Llevata (*alode comitale qui est in Viuo Lavata*), que abans tenia l'aleshores difunt Serfdedeu. PUIG, 1984, doc. 23, p. 75. Cartografia: fig. 19.

(Crismó) I[n] Dei nomine et eius gratia. Hec est carta guarpitionis[859] et adfirmati[o]nis quam facere mandaverunt et propriis manibus et scriptis firmaverunt Ramon Isarn et ambo fratres eius, Baro et Guielmus,[860] [et hoc] firmamentum fecerunt regi Sancioni, filio Ranimiri regis, [et] filiis eius et omni subsequenti generationi sue. Guarpitionem fecerunt de castello qui dicitur Viuo et terminis eius quos in illa // die castellum illud habebat, et hoc fecerunt ab integro [per] fidem sine omni malo sicut melius potuerunt et sicut fideles homines comendativi[861] seniori suo per fidem facere debent. Et similiter fecerunt firmamentum regi predicto et suis de terra illa que dicitur vallis Arravensis ab integro per fidem, preter hoc quod ipsi habent pro alodio in villa Albor et [in villa] Vineale hominem unum, in villa Molsui[862] unam vineam. [Et fe]cerunt ipsi fratres prescripti talem

859. *El verb guerpir —amb un significat semblant al d'evacuar— era usat a l'edat mitjana. Vegeu:* DECLC 4, p. 717. *Potser era una influència occitana*.
860. *C:* Guillelmus.
861. *d:* comendatuu.
862. *c es decanta per creure que era* Mo[ntan]ui.

firmamentum regi et suis quod [de] castello quod dicitur Rocha non exeat malum regi neque suis, [sed] sicut ipsi tres fratres cum illo castello maneant semper in ad[iuto]rium regi et suis contra omnes homines preter Artallum com[ite] et Petro Raimundo, et sicut semper fideles regi per fidem. Et hoc placitum sit firmum et stabilitum sicut scriptum est, sicut meliu[s te]neri potest per fidem sine aliquo mali.

Facta carta don[atio]nis et guarpitionis in era millesima C^{a} XXI^{a}, in mense iu[nio], inter Montson et Pomar, ubi erat rex prefatus cum sua o[ste] iniuncta de damnum de Cesaraugusta et de damnum [de] Lerida, et suprascripto rege Sancio in Pampilona et [in] Aragone et in Superarbi et in Ripacurcia, rex Adef[onsus] in Castella, episcopo domno Garsia frater regis in Iacca, episcopo domno Raimundo Dalmacio in Rota, comite San[cio] Ranimiro frater regis in Ripacurcia.

Et sunt testes Gombal Ramon de Capella et Remon Guillem de Capella et Bernard Remon de Castro. Signum Ramon Isarn. Signum Baro. Signum + Guillelmus.

Ego Garsias scriptor, qui hanc cartam scripsi per iussionem Raimundi Isarni, et fratrum s[uorum] Baro et Guillelmus, et de manu mea hoc signum feci.

88

1084, abril, 18

Establiment. *Ramon, bisbe de Roda, dona a Ényec Oriol i a Bonuç, i a llurs fills, el lloc on conflueixen el riu de "Vallmanya" [potser el barranc d'Oliviadre o potser els barrancs de Sentilanya o de Santes Creus] i l'Isàvena, per tal que hi construeixin tants molins com puguin. Els faran a mitges. El dret de moltura (o de molineria) que ha de rebre el moliner serà per a Ényec Oriol i Bonuç.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 15r. Esvanit, sobretot a la banda dreta de la pàgina.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 138v (p. 286). Regest. Ex B.

a YELA, 1932, p. 40. Data: 1083.

b IGLESIAS, 1991, p. 143.

c BOIX, 2005, doc. 665, p. 419. Data: 1084, abril, 18.

d GRAU, 2010, doc. 58, p. 337. Data: 1084, abril, 18.

Els molins són esmentats sovint a la documentació de Sant Vicenç de Roda. Aquest fet portà que F. Castillón, responsable durant uns anys de l'ACL, redactés un article dedicat a aquest tema, publicat l'any 1987. Ubicar aquesta "Vallmanya" és difícil. Tenim força ben documentades i situades la vall de Rialb (o de Car-

rasquer) i la del barranc de Ceguera (que s'enfila cap a Sant Esteve del Mall i cap a Queixigar). Creiem, per tant, que és possible que aquesta vall gran fos la vall plana on hi ha situat el poble de Lasquarri (tallada pel barranc d'Oliviadre o d'"Orvedre"). També és possible que fos alguna de les valls més properes a Roda: la solcada pel barranc de Sentilanya o pel de Santes Creus. Hem fet la transcripció a partir de B; per tal de poder completar els buits, hem fet ús de les edicions modernes.

In nomine Domini. Commemoratione et donatione que fatio ego Raimundus, gratia Dei Rotensis episcopus, ad te Enneg Oriol et ad Bonuç et ad filios vestros et ad posterita vestra, de loco terminato in castro Rotensis, pro nomine ubi cadet ipso rivo de Valle Mania in flumine de Ysavana, que faciatis ibi molinos quanto magis potestis facere vel edificare per me et vos, ego mediu[m] et vos medium. Que vos teneatis in toto tempore edificatos et c[on]directos multum bene, et abeatis ipsa molinaria que pertinet ad ipso molinero. Ista commemoratione vobis facio vel donatio[ne] ad vos et ad filios vestros et ad posteritas vestra usque in perpetuum ut fideles inde sedeatis ad me et ad Sancto Vincentio et ad simil[es] meos, qui super me fuerint ad servitium Sancti Vincentii. Quod si eg[o] Raimundus episcopus vel similes mei qui super fuerint, aut ulla magna vel parva persona, qui contra hanc cartam ad disrumpend[um] venerit, non hoc valeat vendicare quod requirit, sed componat in duplo cum omni sua melioratione, et in antea ista carta firma et stabilis permaneat omnique tempore, et non sit d[is]rupta.

Facta ista carta donationis in mense apreli,[863] XIIII kalendas madii, anno XXIº regnante Santio regi.

Signum + Bernard Altemir de Rota. Signum + Martinus Maiore de Castrum Galeph. Signum + Mir Altemir. Signum + Raimundi episcopi, qu[i] hanc cartam rogavit scribere et testes firmare.

Petrus sacerdos scripsit die et anno quod supra.

FUNDACIÓ

89

[1063-1084], desembre, 28

Bescanvi. *Arnau dona a Ermessèn i als seus fills, Queno, Bernat Mir i Arnau, la parròquia de Grist (o Erist), que havia heretat del seu pare. També dona dues vinyes, a Sant Sadurní (al municipi de Sessué) i a Benasc, i tres terres. A canvi, rep uns drets que Ermessèn i els seus fills tenen sobre l'església de Sant Martí [de Benasc].*

863. *Sic*.

A ACL, PR, doc. 5. Aquest document actualment no es pot localitzar.
*a** TOMÁS FACI, 2013, doc. 9, p. 693. Data: 1064-1092, diciembre, 28.

La donació d'aquesta parròquia a la vall de Benasc ens mostra l'existència de moltes parròquies que depenien de grans senyors, de senyors locals o, fins i tot, de comunitats rurals. Malgrat la pressió que feren els bisbes per tal que això deixés d'ésser així (sobretot a partir del segle XI), a la fi de l'edat mitjana encara n'hauríem pogut trobar molts exemples (BOLÒS – PIQUÉ, 2008). Pel que fa a la datació, Tomás el data amb relació al regnat de Sanç Ramir. Nosaltres preferim pensar que segurament fou fet abans que comencés el govern de l'infant Pere a la Ribagorça; no es pot pas assegurar, però és força probable que si aquest document hagués estat fet d'ençà de l'any 1085 s'hi hauria fet esment de Pere de Ribagorça (com podem veure en alguns dels instruments d'aquesta col·lecció diplomàtica). Cartografia: fig. 13.

In nomine Domini. Ego Arnallus vobis emtores meos Ermesen, filios et filias meis [Cheno] et Bernardus Miro et Arnallus. Placuit animis meis ut et place ut dono vobis ipsa parrochia de Eristi, quale parte mihi adveni de patre meum. Et duas vineas: est ipsa una ad Sancti Saturnini, alia in Benascho, in locho ubi dicitur in Champo Adelet. Et III terras: est ipsa una super ipsa vinea de Sans Aner, alia ad ipsum Pratu de Insula, alia ad ipsum Chastelum. Dono vobis per ipsas voces que vos abetis in Sancti Martini. Et est manifestum quod sit ego Arnallus aut de filiis aut de […he]redibus aut aliqis omo qui ista charta donacionis inquietaverint duplo conponat, et in antea firmis permanea.

Facta charta donacionis V kalendas ianuarii, anno renante Sanci regem in Ripachorca.

Signum Arnallus, qui hanc charta donacionis rogavit scribere et testes firmare et sua sinna facere. Signum Remon, filu Girbercha.[864] Signum Remon, filu Ginta. Prochardus[865] senior et Bernard Quigelm[866] […], auditores fuerunt.

Anerus rogitus scripsit et […].

90

[1085], maig, 25

Carta reial. *Sanç, rei, reconeix que ell i els seus antecessors han actuat malament i promet que ell i el seu fill, Pere, acceptaran com a bis-*

FUNDACIÓ NOGUERA

864. *Cal adonar-se que no s'esmenta el nom del pare ans el de la mare (tal com trobem en algunes convinences feudals).*
865. *Segurament* Brochardus.
866. *Correspon, certament, al nom Guillem*.

be aquell que elegeixin els canonges i el poble. Escrit per Galí, per manament del rei Sanç.

[*A*] Original perdut.[867]

[*B*] Còpia de l'any 1236. Perduda.

*C** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc, 18, f. 17r. Parcial. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 16v: "De electione episcoporum. XVIII."

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140r (p. 289). Ex C.

E RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 192r-192v. Ex A.

*a** VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 65, p. 358-359.

b YELA, 1932, doc. 3, p. 19-20.

c IGLESIAS, 1991, p. 145-146.

d CANELLAS, 1993, doc. 70, p. 76-77.

e BOIX, 2005, doc. 683, p. 434. Data: [1087], maig, 25; també II 95, p. 698. Data: [1092, novembre].

f GRAU, 2010, doc. 59, p. 337-338. Data: [1084, maig, 25].

Document fonamental pel que fa a definir la relació que hi havia d'haver entre la monarquia i el bisbat; el rei, Sanç Ramir, es va comprometre a no interferir més en l'elecció dels bisbes. Pel que fa a la seva datació, com s'esdevé en la de molts altres documents d'aquest comtat, planteja força problemes. Tal com assenyala Grau, només s'esmenta la data en les transcripcions que feren Abad i Villanueva. L'any 1122 de l'era correspon al 1084. Tanmateix, atès que Pere, fill de Sanç, començà a governar a la Ribagorça i al Sobrarb a partir de l'any 1085, podem datar-lo en aquest any. D'altra banda, com diu Grau, també cal tenir present que en aquest any 1085 coincidí el 8 de les calendes de juny (25 de maig) amb la festa de la Pentecosta.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego rex Sancius Dei gratia. Recognoscens me meosque antecessores quedam fecisse contra iusticiam, ut omnipotens Deus remissionem et indulgentiam peccatorum nostrorum nobis concedat, promisimus die sancto Pentecostes, ego et filius meus Petrus, canonica auctoritate in Rotensi sede deinceps ponere episcopum quem canonici illius ecclesie elegerint canonice et populus elegerit autentice. Et hanc iustitiam donationis in manu Raimundi episcopi tunc ante nos stantis firmavimus, et hanc promissione[m] domino Deo nos servaturos inviolabiliter decrevimus. Que promissio et corroboratio facta est die sancto Pentecosten, accedente rege ad dominicum corpus,[868] in presencia Raimundi Wi-

867. *D assenyalava amb relació a A:* "Esta escritura se halla en el archivo de la Iglesia de Roda escrita en letra góthica en un pergamino de palmo y medio en quatro. Es original con la firma árabe de don Pedro, baxo la rúbrica *B, núm. 4*. Hay una copia bastante exacta de esta escritura con la rúbrica *V, núm. 4* hecha por Petro de Eroles, canónigo de Roda a *VII idus octobris anno Domini 1236*, sacada ante testigos."

868. *a inclou també, a continuació:* ante altare beati Vincentii levitae et martiris Christi.

lelmi et Mironis Gonbaldi,[869] et Bernardi Raimundi et Amati Ricolfi, de quo tunc sermo habebatur et Petri Bertrandi et Geraldi Poncii et Berengarii Brocardi et Raimundi[870] Geraldi et Bernardi Guzperti et Rodlandi Odonis.

Ego Gualterius,[871] Albanensis episcopus et sancte Romane ecclesie cardinalis, presentiens inde ortas nuper perturbationes in regn[o] tuo et sciens hoc v[o]tu[m] et promissionem canonice factam, [la]udo et corroboro et nunc deinceps electionem quam supradicte ecclesiae canonice[872] fecerint, tu vel aliquis tuorum successorum irrumpere presumat, apostolica auctoritate interdicimus.

La publicació que en feu Villanueva no inclou des d'*Ego Gualterius* fins a *interdicimus* (text que plausiblement fou afegit posteriorment) i, per contra, hi ha transcrit el text següent, que copiem d'*a*.

Sig+num Sancii. Ego Petrus, Sancii regis filius, laudo et adfirmo et in perpetuum me hoc suprascriptum servare promitto et proprio signo corroboro.[873]

Facta carta ista in era M C XX II, regnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius gratia ego Sancius, gratia Dei rex in Pampilona et in Aragone, et sub eius imperio filio suo dompno Petro in Superarbi[874] et in Ripacurcia. Rex Adefonsus in Castella. Petrus episcopus in Pampilona. Petrus episcopus in Aragone. Comite Sancio in Erro et in Sancti Stephani. Senior Lop Garcez in Unocastello et in Rosta. Senior Fortunius[875] Lobiz[876] alferiz in Aguero[877] et in Arlas.[878] Senior Petro Sancii in Boltagna et in Lusia.[879] Dompno Miro Gombaldi in Laguarres.

Ego Galindo, sub iussione domini mei regis Sancii, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc sig+num feci VIII kalendas iunii.

869. *D:* Gombaldi.
870. *D:* Raymundi.
871. *D:* Gualterus. *Segons Boix (2005: A 95), aquest text de Gualter, bisbe d'Albano, cardenal i llegat del papa, fou afegit l'any 1092.*
872. canonice *escrit dues vegades*. *D:* canonici.
873. *Després, com assenyala Boix, hi hauria d'haver la signatura àrab de Pere I d'Aragó*.
874. *f:* Suprarbi.
875. *f:* Fertungo.
876. *e:* Ennegons.
877. *f:* Aovero.
878. *Segons f. a:* Arlay.
879. *f:* Luesia.

91

1063-1085, maig

Venda. *Girberga i la seva filla Bonassia venen a Sanç At una vinya que tenen al lloc d'Ivó (cap a Realivó), al lloc anomenat "la Corona", pel preu de quatre sous. S'esmenten els dos testimonis, un veedor i oïdor i també l'escrivà, el diaca Guillem.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 42, f. 26r-26v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De una vinea ad illa Corona. XLII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142r (p. 293). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 9, p. 91. Data: 1064-1093.
b IGLESIAS, 1991, p. 159.
c BOIX, 2005, doc. 562, p. 342. Data: [1063-1085], maig.
d GRAU, 2010, doc. 81, p. 356. Data: 1063-1094, maig.

Grau data aquest document d'acord amb l'inici i amb la fi del regnat del rei Sanç I Ramir d'Aragó. Boix, tanmateix, creu que ha d'ésser anterior a l'any 1085, data en què Pere Sanç començà a regnar a la Ribagorça (de fet com a virrei del seu pare). Cartografia: fig. 14.

In Dei nomine. Ego Girberga et filia mea Bonassia, tibi emtori [nostro] Sancio Atto. Placuit in animis nostris et placet ut tibi [vindimus] una vinea ipsa nostra parte qualem habemus in Ibuni, in loco ubi dicitur ad ipsa Corona. Vindimus tibi ipsa nostra [parte] de ipsa vinea, circumdata et terminata, in precio placibile IIII^{or} solidos, et de ipso precio apud te emtore non rem[ansit]. // Quod si ego Girberga aut filia mea Bonassia aut ullus homo qui contra hanc cartam vinditionis venerit ad disrumpendum in dupplo componat et non disrumpatur.

Facta carta vinditionis in mense madio, regnante Sancio rege.

Signum + Girberga et filia mea Bonassia. Signum + Poncio Iohanne. Signum + Galin Iulian.[880] Arnal Gonbal, visore et auditore.

Guielmus diachonus scripsit.

FUNDACIÓ NOGUERA

92

[1076-1085], agost, 24

Donació. *Ricolf Uníscol, home lliure de Sant Esteve [del Mall], dona a Sant Vicenç de Roda i al bisbe, per un alou seu, un cens de vint*

880. *d:* Viliam.

fogasses, un moltó, un porc i sis sesters de vi, cada any, el dia de Tots Sants. Fa aquesta donació per no haver d'anar-se'n de la terra a causa del pecat gran i inaudit que feu. S'estableix que, en el futur, qualsevol cristià que tingui aquest lloc també restarà obligat a lliurar aquest cens. Feren de testimoni Berenguer Ramon de Güel i Ramon Mir de Roda. Escrit pel canonge Berenguer.

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 12, f. 12v-13r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De censum quod reliquit Riculfus Oniscol."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 138r (p. 285). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 63-64.

b IGLESIAS, 1991, p. 140-141.

c BOIX, 2005, doc. 661, p. 416. Any [1083], agost, 24.

d GRAU, 2010, doc. 85, p. 358. Data: [1076-1093], agost, 25.

No sabem pas quin va poder ésser aquest gran pecat que portà aquest home a perdre la seva terra, que passà a tenir pel bisbe, a canvi del pagament d'un cens. Aquest document ens demostra el pes de la propietat alodial a Sant Esteve del Mall i el pes de l'església en un terme que era en principi jurisdicció reial. Datem aquest document entre l'any 1076, data en què Ramon esdevingué bisbe de Roda, i el 1085, any en què l'infant Pere començà a governar a la Ribagorça. Boix encara precisa més la data i assenyala que hagué d'ésser escrit l'any 1083, que coincideix amb l'epacta 8. Pel que fa al dia del mes, no concorda la festivitat de Sant Bartomeu (dia 24) i el vuit de les calendes (dia 25); ens hem decantat pel dia 24. Cartografia: fig. 18.

Ego Riculfus Uniscul, ingenuus Sancti S[tephani. Bon]a voluntate et puro [cord]e [dono Sancto Vincentio][881] et // episcopo eius censum in alodio meo. Et est census [ille viginti fogaçarum[882]] bonarum et unius multonis, et uni[us] porc[i, et sex sextariorum] vini in unoquoque anno, per festivitatem Omni[um Sanctorum. Et non] sit licitum alicui christianorum ut abeat hoc [alodium in quocumque] modo nisi illi qui dederit hunc censum Sancto Vincentio et episcopo eius. Et hoc donum factum est pro penitentia et emendatione peccatorum meorum, que peccata magna et inaudita ego feceram, et per que iudicatum mihi erat exire de terra. Et si quis christianorum hoc donum contradixerit Sancto Vincentio, contradico illi alodium meum et Deus contradicat illi vitam eternam.

881. *Amb la tinta totalment esvanida.*

882. *Segons C.*

Facta donatio ista VIII<I>[883] kalendas setembris, luna VIIII[a], feria V[a], festivitate sancti Bartolomei,[884] regnante Santio rege, Rannimiri filio. Raimundo episcopo Rotensi presente et hanc cartam scribere iubente, per preces Riculfi pre[dicti].

Sig+num Riculfi, qui hanc cartam firmavit, et Berengarium Raimundi de Gudul, et Raimundum Mironis de [Rota] firmare rogavit.

Porcus et carnerius singulorum [sint solidorum].

Berengarius, Sancti Vincentii cannonicus, a Ricu[lfo precatus] hanc cartam scripsit.

93

1085, desembre, 13. Porxo de Santa Maria [d'Alquèssar?]

Venda. *Garcia, abat (o rector) de Boixosa, que viu a Vilanova (o* Villanuga*), es veu obligat a vendre una possessió que té al terme del castell d'Alquèssar al bisbe Ramon Dalmau. Ven les cases amb tot allò que havia rebut a la població d'Alquèssar, pel preu de vint mesures, vuit de blat, vuit d'ordi i quatre de vi, que tenien un valor de tres-cents vint sous de diners. S'esmenten els fiadors de salvetat i els testimonis. Aquesta pàgina fou llegida de tal manera que la va oir tothom, tant els cavallers com els peons. S'encarregà de la venda Llop d'Escaberrella, vassall del bisbe. Escrit per Vicenç, fill de Zacaries*.

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 7r-7v. Amb l'epígraf: "De alodio de Alchezar. IIII."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 136v (p. 282). Resum ampli. Ex B. Hi diu: "Empieza por el número IIII, estando cortadas las 3 primeras ojas."

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 4.

a YELA, 1932, p. 57.

b IGLESIAS, 1991, p. 134.

c BOIX, 2005, doc. 671, p. 423. Data: 1085, desembre, 13 (Alquèssar).

d GRAU, 2010, doc. 60, p. 338-339. Data: 1085, desembre, 13.

In Dei nomine. Ego Garsia abbate, qui sum habitante in Villa Nuga et natura mea de Boxosa, talem venit michi [vo]luntas et attigit necessitas ut vindam illam presione[m] quod [ac]cepi in castro Alchecar,[885] sicut et feci ad vos domino meo episcopo [Rai]mundo

883. *C:* VIII.
884. *C:* Bartholomei.
885. *C:* Alchezar.

Dalmacio. Vendidi vobis illas kasas cum omnibus que [acce]pi in populatione in Alchecar,[886] sub iussione domini mei [Sancii] regis exaltet eum Deus, amen. Cum animo bono et liberali arbitrio [inte] groque consilio, in precio quod inter me et vos bene [complacuit] atque convenit, id est XX mesuras:[887] VIII mesuras t[riciti et] VIII mesuras ordei et IIII mesuras vini, et [erant valen]te istas mesuras predictas CCC XX solidis[888] denariorum. Et ego Garsia predicto vendidi et accepi meum precium[889] quod supradictum est, et nichil apud vos emtore meo episcopo et domino meo non remansit de illo precio; et cum bono animo sic pono fediatores de salvetate de quantum ista paginola testificat: senior Sancio Sangez de Larres et senior Ennecho Bancones de Octigin. Quod si aliquis de filiis meis vel de heredibus meis vel quislibet homo qui hanc cartam quem ego facio inquietare voluerit, dupla vel tripla com[po]nat in meas hereditates et in Villa Nuga, simil[iter ut] ab hodierno die et tempore f[iat] ex mea [potestate libera et][890] in vestra potestate firma [et sincera per secula cuncta. Amen].

[Fac]ta carta venditionis [idus decembris post diem Sancte Lucie, era] M C^{a} XX^{a} III^{a}.

S[ignum ego Garsia abbate predicto de Boxo]sa, qui hanc cartam sc[ribere rogavi et testes prenotare] // iussi. [Regn]ante Sancio [r]ege in Aragone et in Pampilona, et sub eius imperio filio suo, domino Petro, in Superarbe et[891] Ripacurcia. [Et episcopus domino Garsia], frater regis, in Aragone. Et senior Pipino. Et [senior Belascho] Garcez. Et senior[892] Xemeno Garcez. Et senior Sancio [Garcez. Et senior] Garcia Xemenones. Et senior Xemeno Galindiz. Et abbate [domino Galindo i]n Alchecar. Et fuit lecta hec paginola in porticum Sancte Marie ad audiente de totos homines, chavalleros [et] pedones. Senior[893] Pipino, teste. Xemeno Lopez, suo vassallo, teste. [Don Vita]-lis merino, teste. Sancio Belascho de Sancti Romani, teste. Don [Vita]lis clerico, teste. Asner Santionis, teste. Vita Oculo Nigro, teste. Et isto merc\h/ato fecit illum Lop de Scaberrella, qui erat vassallo de illo episcopo, et fecit illas chasas predictas, et accepit illum alium alodem sicut superius dicit ex manu don Garsia abbate de Boxosa.

NOGUERA

886. *C:* Alchezar.
887. *C:* mensuras.
888. *C:* solidos.
889. *Algunes paraules manquen en C.*
890. *Tinta esvanida i amb un forat a la banda dreta del pergamí.*
891. *C:* et in.
892. *Abreujat en* s.
893. *Abreujat en* s.

Et ego Vincentio, qui fui filio Zacharie de villa Salensis, audivi ab ore suo et scripsi et de manu mea [ho]c signum *(signe)* feci.

94

1085

Carta reial. *Sanç, rei d'Aragó, de Pamplona i de la Ribagorça, davant dels precs de Ramon Dalmau, bisbe de Roda, concedeix que els homes del domini o honor de Sant Vicenç de Roda puguin comprar i puguin fer rompudes de terres ("escaliar") en tot el seu regne, amb la condició que no desfacin cap capmàs. També s'estableix que només hagin de fer serveis, censos i peites a Sant Vicenç i als canonges de Roda.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_1025 (carpeta 21, núm. 49). Pergamí en bon estat, encara que té algun trenc i alguna taca. Escriptura visigòtica. Al revers: "A, n. 4", "1123", "Rey Don Sancho", "Privilegium regale emendi et escaliandi libere et [...] hominum", "El rei don Sancho da libertad a los vasallos de S. Vicente de comprar i escalidare en todo su reino. Era 1123". Mides: 31,5 cm per 33 cm.

B ACL, Fons de Roda, RP_1135. Còpia feta l'any 1367. Mides: 47,5 cm per 29 cm. En mal estat de conservació; tinta molt esvanida. Escriptura cursiva gòtica. Al revers: "Nihil valet. Es transumpto de la presentación de lletra al sr. justicia de Benavarre." Ex A.

C ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 82, f. 5v. Regest.

a YELA, 1923, doc. 1, p. 327-328.

b CANELLAS, 1993, doc. 81, p. 85-86.

c BOIX, 2005, doc. 673, p. 428. Data: 1088 [desembre]. Roda.

d GRAU, 2010, doc. 61, p. 339-340. Data: 1085.

La seu episcopal de Sant Vicenç de Roda era el principal senyor de la Ribagorça. Les donacions reials foren molt importants a l'hora de crear i de consolidar el patrimoni. En aquest cas, el monarca concedeix el dret al bisbe de comprar i rompre terres arreu (mentre no desfés cap capmàs). Cal valorar la importància de poder comprar o ocupar noves terres i també el pes que tenia el capmàs, ja al segle XI, com a realitat no sols econòmica ans també jurisdiccional o potser, fins i tot, fiscal. És el primer cop que trobem esmentat l'infant Pere Sanç. Governava a la Ribagorça i al Sobrarb sota l'imperi del seu pare ("sub eius imperio filio suo domno Petro in Superarbi et in Rippacurcia"). Adonem-nos també que ja va signar, per algun motiu, en àrab, com feu al llarg de tota la seva vida. Boix creu que al document original devia haver-hi escrit: M^{a} C^{a} XX^{a} VI^{a} i que per aquest motiu cal datar-lo l'any 1088. L'hem datat l'any 1085.

In Dei nomine. Sancius, gratia Dei Aragonensium et Pampilonensium rex et Ripacurcensium, omnibus episcopis, comitibus,

principibus, iudicibus, senioribus et omnibus in nostro regno fidei catolice servientibus, salutem et prosperitatem huius vite et eterne patrie habitacionem. Sit notum cunctis presentibus et[894] futuris nostre patrie habitatoribus quod veniens[895] Raimundus, Rotensis episcopus, multis[896] suplicationibus et magnis precibus rogatus est nostram excellentiam et a Domino[897] nobis potestate concessa ut daremus ei r[ega]le preceptum nostra iussione conscriptum et signaculo nostro firmatum sive corroboratum, quod pro amore vite eterne et animarum nostrarum salute, et pro paucitate sui episcopatus, libentissime facimus et peticionibus suis toto corde annuimus, ut homines de honore Sancti Vincentii de Rota, quos hodie habet et in antea adquirere potuerit, habeant libertatem emendi et eschalidandi in toto nostro regno, excepto quod non desfaciant caputmansum, ita ut non faciant servicium nec censum nec pectum[898] ulli homini nisi Deo et Sancto Vincentio et canonicis ibi Deo servientibus, tam presentibus quam futuris.

Signum + Sancii. Ego Petrus Sancii, regis filius, laudo et proprio signo corroboro. + *(Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç)* +.[899]

Facta carta ista in era M C XX[a] III[a], regnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius gratia[900] ego Sancius, gratia Dei rex in Pampilona et in Aragone, et sub eius imperio filio suo domno Petro in Superarbi et in Rippacurcia. Rex Adefonsus in Castella. Petrus episcopus in Pampilona. Petrus episcopus in Aragon. Episcopo domno Raimundo Dalmacio in Rota. Comite Sancio in Erro et in Sancti Stefani. Senior Lope Garcez in Unocastello et in Rosta. Senior Fortunio Lopiz, alferiz in Aguero et in Arias.[901] Senior Petro Sancii in Boltagna et in Lusia. Domno Miro Gombald in Laguares.

Ego Galindo, sub iussione domini mei regis Sancii, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.

FUNDACIÓ NOGUERA

894. *c:* atque.
895. *c:* venerabilis.
896. *c:* inlatis.
897. *c:* et venerando.
898. *B:* peytam.
899. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*
900. *c:* imperio.
901. *Potser* Arlas.

95

1085

Donació. *Sanç Ramir, rei d'Aragó, de Pamplona i de la Ribagorça, dona a Sant Vicenç de Roda diverses esglésies i pobles, amb cases, amb valls i amb altres drets. D'una manera especial fa donació a l'església de Roda del castell i de la població de Castilló de Tor.*

[*A*] Original perdut.

B ACL, Fons de Roda, carpeta 1, núm. 5 (notícia d'un document notarial datat el 23 d'agost de 1763). No localitzat.[902]

*a** GRAU, 2010, doc. 62, p. 340.

Han arribat fins a nosaltres els documents de la compra d'aquest castell de Castilló de Tor per part del rei Ramir I d'Aragó. Sabem que el dia 7 de juny de 1053 (VIRUETE, 2013, doc. 74, p. 408-410), Aiçolina, filla d'Adeliça, va vendre a Ramir "ipsa medietate de uno castello que nuncupatur Castellone a Toro, cum suos terminos et cum suas villas, que ab antiquitus iuri eius esse videbatur, id est Colle et Lespe. Et sunt terminos eorum de Cruces usque in Serreras et de Cardeto usque in Gabarreto". Ho van vendre a canvi de rebre del monarca "duas villas, id est Veranue et Pardinella". El 30 de juny de 1059 (VIRUETE, 2013, doc. 132, p. 498-500), el rei Ramir va donar a Bernat i al seu germà Amat, fills de Riculf, "de ipso castro que nuncupatur V<e>renui et de ipsa villa et de alia villa que vocitatur Pardinella et de alia villa cuius est vocabulum Vesagur" (Beranui, Pardinella i Bissaürri), a canvi de "ipsum kastrum que nuncupatur Castellione, que est situm super flumen Tauro, cum villas et terminos qui ad ipsum castrum pertinet". Vegeu també el document de venda del castell, fet el mateix dia (VIRUETE, 2013, doc. 133, p. 501-503). Del document de donació de Sanç Ramir a Sant Vicenç de Roda només s'ha conservat una notícia moderna. Cal assenyalar que, en aquest cas, no s'esmenta l'infant Pere, que sembla que precisament aquest any començà a governar a la Ribagorça i el Sobrarb.

"[...] sacaron de la arca de tres llaves el original privilegio de la real donación hecha por el señor don Sancho Ramírez, rey de Aragón, de Pamplona y Rivagorza a esta Santa Iglesia de San Vicente de Roda, en la hera mil ciento beinte y tres, de diferentes iglesias y poblaciones, casas, valles y otros diversos derechos, y se halla puesto en un pergamino de una bara y dos pulgadas de largo y dos palmos y medio de ancho, con poco más o menos, firmado por dicho señor rey don Sancho Ramírez, y por su hijo el señor don Pedro y referendado por Galindo, su secretario, el qual privilegio original dicho señor canónigo Jovellar, archivero, puso en mis manos, y por mí visto, leydo y entendido, entre las muchas donaciones que en él se hacen y contienen a favor de la predicha sancta iglesia de San Vicente de Roda, hallí

902. CASTILLÓN, 1994b, p. 139: "1763. Copias de donaciones, bulas ... a petición del cabildo rotense."

se expresan las del tenor siguiente: «Et donamus Sancto Vincentio, martiris domino glorioso, castrum et villam quod dicitur Castellon Ator, etc.», cuyas partidas de donación concuerdan en todo con las que quedan y se hallan en dicho pergamino original de la referida real donación [...]".

96

1085 (o 1088). [Roda]

Donació. *Sanç, rei d'Aragó, de Pamplona i de Ribagorça, a precs de Ramon [Dalmau], bisbe de Roda, confirma les donacions fetes per ell i pels seus antecessors (doc. 43, any 1068). En concret, confirma la cessió del castell de Roda amb la vila i el seu terme, el monestir d'Alaó amb les seves pertinences i les esglésies de Santa Llestra, de Sant Andreu de Barravés i de Sant Martí de Cavallera. També dona a la seu i a les esglésies els delmes i les primícies que els corresponguin. Confirma, així mateix, els alous que eren de Rotllan i dels seus nebots i també la donació de Garcia de Boscosa (o Boixosa) i tot allò que el bisbe pugui adquirir a Alquèssar. A més, lliura al bisbe i a la seu de Roda el delme de les paries de Lleida i de València i de sis mil mancusos d'or pur. Encara dona l'almúnia situada al terme de Benavarri [potser la de Segarres], el delme de la lleuda de Montclús i els beneficis dels judicis dels jueus. També dona el delme de totes les seves terres i de tots els drets jurisdiccionals que rep a la vall de Gistau i a tot el bisbat de Roda i de tot allò que passi a fer part del seu tresor, que hagi estat trobat dins d'aquesta diòcesi. Encara hi afegeix les esglésies d'Àries, de Padelles i de Crespà [vers Fonts]. I els delmes dels béns que tingui a Estada, Estadella, Cofita i Fonts, des del Cinca fins a la Noguera Ribagorçana i des de Benasc fins a Montsó (llevat dels delmes que Ramir I i ell mateix cediren als monestirs). Cedeix un home franc a Fontova, el sacerdot Benet, i una quadra al terme de Castre, amb els seus termes. També dona el castell i la vila de Castilló de Tor, la vila de Cóll i la vila de Llesp, amb totes llurs pertinences. Dona a Sant Andreu el castell de Viu [ara de Viuet], la vall de Barravés, la vall de Senet (*Super Salientis*) i la vila de Denui, amb tot allò que en depèn. Lliura encara el castell d'Aguilaniu i drets al seu terme (llevat d'un home i dels drets que hi tenen els senyors de Montanyana).*

[*A*] Original perdut.
[*B*] Cartulari Petit de Roda. Perdut.
*C** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 127r-128v (p. 263-266).
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 164-166. Comença amb l'epígraf: "Hoc est preceptum a rege Sancio editum Raimundo episcopo."
a BOIX, 2005, doc. 672, p. 424-427. Data: 1085 o 1088, [desembre].
b GRAU, 2010, doc. 77, p. 352-354. Data: [1085-1093].

A l'hora de datar aquest document, Boix dubta entre els anys 1085 i 1088 (era hispànica 1123 i era 1126). Cal tenir present, per exemple, que la venda de l'alou d'Alquèssar es va produir ja a la fi de l'any 1085 (el 13 de desembre, doc. 93), fet que fa difícil que aquest document sigui d'aquest any 1085. Aquesta donació també es pot relacionar amb altres cessions reials que publiquem en aquesta col·lecció diplomàtica. Nosaltres acceptem la data del document (1085), encara que no rebutgem que es fes en un moment posterior.

In Dei nomine. Sancius gratia Dei Aragonensium et Pampilonensium rex et Ripacurcentium, omnibus episcopis, comitibus, principibus, iudicibus, senioribus et omnibus in nostro regno fidei catholice servientibus, salutem et prosperitatem huius vite et eterne patrie habitationem.[903] Sit notum cunctis presentibus et futuris nostre patrie habitatoribus[904] quod veniens Raimundus Rotensis episcopus multis supplicationibus et magnis precibus rogatus est nostram excellentiam et a Domino nobis potestatem concessam ut daremus ei regale preceptum nostra iussione conscriptum et signaculo nostro firmatum sive corroboratum de bonis sedis sue videlicet Rote a nobis donatis et ab antecessoribus nostris collatis quod pro amore vite eterne et animarum nostrarum salute libentissime facimus et petitionibus suis toto corde annuimus.

In primis, domino Deo et Sancte Virgini Marie et Sancto Vincentio martiri domino glorioso et Raimundo episcopo suisque successoribus et canonicis ibi Deo servientibus,[905] donamus, firmamus atque concedimus omnes illas donationes que continentur in illa carta[906] quam fecimus Salomoni episcopo, cum consilio et auctoritate nostrorum nobilium[907] virorum. In qua carta continetur: castrum Rote, cum villa et terminis suis sicut scriptum est in carta illa, et monasterium Alaonis cum omnibus suis pertinentiis et ecclesiam Sancta Listra cum omnibus suis pertinentiis et ecclesiam Sancti Andree vallis

903. *D i b:* avitationem.
904. *D i b:* abitatoribus.
905. et canonicis ibi Deo servientibus, *manca en D i b.*
906. *En C, després hi ha un asterisc.*
907. *D i b:* novilium.

Arrabensis,[908] cum omnibus suis per- // tinentiis, et ecclesiam Sancti Martini de Cavallera, cum omnibus suis pertinentiis,[909] et excussati, cum omnibus suis pertinentiis, sicut in primis donavimus simili modo donamus, laudamus et nunc concedimus atque confirmamus semper in perpetuum maneat inconvulsum.

Insuper donamus pro emmendatione delictorum nostrorum sive parentum nostrorum Deo et predicte sedi et canonicis ibi Deo servientibus[910] et ecclesiis quibus de iure debentur decimas et primicias secundum Deum et canones, sicut scriptum est in illa carta quam ego Sancius rex super altare Sancti Vincentii posui et cum senioribus illius terre firmare signaculo verbo et facto ante Deum promisi.

Super hec omnia donamus Sancte Virgini Marie et Sancto Vincentio et presenti episcopo et successoribus suis omnem alodium quod Rodlandus[911] suique nepotes habebant et quod venturum erat illis in toto nostro regno, in die illa in qua tradiderunt Raimundum episcopum nepotes sui pro eius malivolentia, quos ille Rodlandus multis vicibus antea illos instigaverat et ammonuerat loquendo et postquam ipsi nepotes fecerunt eos Rotlandus recepit et alios homines ad malum faciendum in nostram terram transmissit. Et hoc facimus ut sit semper in testimonium presentibus et futuris in nostro regno degentibus ut traditores et malefici sicut sunt extranei a celesti gloria[912] ita sint in nostro regno alieni ab hereditate.

Insuper firmamus Raimundo episcopo donum acceptum de manu Garsie de Boschosa[913] de loco ubi domos faciat cum duobus campis. Et damus episcopo quantum plantare potuerit in eodem castro de Alchezar et quantum adquirere potuerit per donum vel comparationem et edificationem cum nostro consilio. Et donamus eidem episcopo et sue sedi decimam de illa paria de Lerida et decimam de Valencia et de sex millia mancussis de puro auro et quod super fuerit in nostra sit voluntate.[914]

Et damus Deo et Sancto Vincentio martiri glorioso de Rota illam almuniam quam habeo in termino de Benavarre, cum omnibus terminis et pertinentiis suis quos habet vel habere debet et sicut ego

FUNDACIÓ NOGUERA

908. *D i b:* Arravensis.

909. *En D i b, l'esment de l'església de Santa Lestra és després de les mencions de Sant Andreu de Barravés i de Sant Martí de Cavallera.*

910. et canonicis ibi Deo servientibus *manca en D i b.*

911. *D i b:* Rotlandus.

912. *D i b:* celestis glorie.

913. *Garcia, abat (o rector), de Boixosa. Vegeu doc. 93.*

914. *Deia* potestate, *ratllat i corregit*.

eram inde tenente die quando ista carta fuit facta.[915] Et damus Deo et Sancto Vincentio[916] omnem decimam de illa lezda[917] de Monte Cluzo[918] et de placitis iudeorum et decimam de omnibus alodiis nostris de terris videlicet et de vineis, de molendinis et de placitis, de duellis et de homicidiis,[919] de piscariis et de carnale quod accipio in Gistau et in aliis locis, in omni Rotensi episcopatu. Damus et illi decimam de thesauro, si in suo episcopatu fuerit inventum, et decimam de omnibus rebus que // mihi[920] in Rotensi episcopatu fuerint oblata, sive gratis vel per iustitiam. Similiter dono Deo et Sancto Vincentio, martiri glorioso, ecclesiam de Arias et Padellas et de Crespan. Et sacrista illius loci disponat et ordinet semper illas ecclesias ad servitium Dei et Sancti Vincentii. Has decimas desuper dictas rebus que hodie habeo vel deinceps adquisiero, in Stata et S<t>atella[921] et in Cofita et in Fontes et a flumine quod dicitur Cinca decurrens a Pirin\n/eis montibus usque ad Nocherolam et a Benascho usque ad Monson, damus et offerimus Deo et Sancto Vincentio martiri glorioso, ut in perpetuum teneat et possideat et lumen et incensum et que necessaria sunt in consecratione corporis et sanguinis domini nostri Ihesu Christi semper inde habeat, pro salute animarum nostrarum et pro stabilitate totius regni nostri, exceptis decimis que tempore patris mei domni Ranimiri regis monasteriis fuerunt concesse et eas que ego postea concessi, firmavi et scribere mandavi.

Insuper donamus predicto episcopo unum franchum in Fonte Tova, Benedictum sacerdotem, cum omnibus que possidet et quantum usque hodie adquisivit et deinceps adquisierit, predicto episcopo donamus et concedimus ut de eo et de domo sua et de omnibus[922] suis et de omnibus ad eum pertinentibus, mobilibus et immobilibus, predictus episcopus liberam habeat potestatem de illo francho di-

915. *Des d'*Et damus Deo et Sancto Vincentio *fins a* quando ista carta fuit facta, *manca en D i b.*

916. *En lloc de* Deo et Sancto Vincentio, *en D i b* illi.

917. *En b:* Lerda. *Certament, fa referència a l'impost de la lleuda que es pagava a Montclús, indret situat al costat del Cinca.*

918. *D i b:* Cluso.

919. *En D i b, menys llarg:* decimam laborum nostrorum et placitorum et omicidiorum. *Des d'aquí fins a* usque hodie adquisivit et deinceps adquisierit, *manca en D i b. En lloc d'aquest text, trobem escrit:* sicut melius abuit predictus episcopus a die consacracionis sue usque hodie et damus illi episcopo unum franchum in Fontetova, Benedictum sacerdotem, cum omnibus que posidet et quantum usque hodie adquisibit.

920. *De fet:* mi.

921. *Sic*. Stadella.

922. *D i b:* hominibus.

cimus quem episcopus et ipsemet franchus traxerunt de potestate Berengarii Guillermi[923] de Fonte Tova. Et laudamus et confirmamus ut sit placitum[924] inter monasterium Sancti Victoriani et episcopum Rotensem, quale scriptum est inter monasterium Sancti Iohannis de Penna et episcopum Iaccensem. Et donamus illi[925] episcopo unam quadram quam ipse edificat in termino de Castro,[926] cum suis terminis, quos ego Sancius rex[927] adhuc terminabo, ipse vero episcopus libere eam habeat, cum suis terminis, et post eius obitum episcopus[928] Rotensis in perpetuum possideat.

Et donamus Sancto Vincentio martiri domino glorioso castrum et villam quod dicitur Castellon a Tor,[929] cum omnibus suis pertinentiis et villam que dicitur Collo, cum omnibus suis pertinentiis, et villam que dicitur Lesp, cum omnibus suis pertinentiis.[930] Et donamus Sancto Andree apostolo, beati Petri germano, castrum[931] quod dicitur Viuo, cum omnibus suis terminis et omnibus suis pertinentiis, et omnem vallem[932] Arravensem, cum omnibus suis pertinentiis, et omnem vallem Super Salientis, cum pertinentiis suis, et villam que dicitur Don- // ue,[933] cum suis pertinentiis. Et damus predicte sedi et episcopo castrum quod dicitur Aquilanidum,[934] pro decima,[935] cum terminis et omnibus suis pertinentiis, preter unum hominem quem ego retineo ad meum opus; et istud castrum tali convenientia donamus Sancto Vincentio ut libere et honorifice in alodium[936] habeat ex toto, preter hoc quod seniores qui habent Mutegena[937] ex eo habeant castrum de manu episcopi Sancti Vincentii, quandiu voluerit rex et episcopus.

Hec omnia superius nominata donamus, firmamus et in perpetuum servare mandamus domino Deo et eius matri Marie et Sancto

923. *D i b:* Guielmi.
924. *En D i b, després:* tale.
925. *D i b:* predicto.
926. *D i b:* Chastro.
927. *D i b:* Sancius.
928. *D i b:* episcopatus.
929. *En C, de fet:* Ator.
930. *En D i b manca de* Et donamus Sancto Vincentio martiri domino *fins a* Lesp, cum omnibus suis pertinentiis.
931. *D i b:* chastrum.
932. *D i b:* ballem.
933. *D i b:* Donui. *Correspon a la població de Denui.*
934. *D i b:* Aquilanido.
935. *Manca en D i b.*
936. *D i b, després:* pro decima.
937. *Potser Montanyana*.

FUNDACIÓ NOGUERA

Vincentio martiri Domino glorioso et presenti episcopo suisque successoribus et canonicis ibi Deo servientibus.

+*(Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó, fill de Sanç)*+.[938] Signum *(signe)* Sancii. Ego Petrus Sancii, regis filius, laudo et adfirmo et in perpetuum me hoc suprascriptum servare promitto et proprio signo corroboro *(signe)*.

Facta carta ista in era M C XX III,[939] regnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius gratia ego Sancius gratia Dei rex in Pampilona et in Aragone et sub eius imperio filio suo domno Petro in Superarbi et in Ripacurtia. Rex Adefonsus in Castella. Petrus episcopus in Pampilona. Petrus episcopus in Aragon. Episcopo domno Raimundo Dalmatio in Rota. Comite Sancio in Erro et in Sancti Stephani. Senior[940] Lope Garces in Unocastello et in Rosta. Senior Fortunio Lopez, alferiz, in Aguero et in Arlas. Senior Petro Sancii in Boltagna et in Lusia. Domno Miro Gombalde in Laguarres.[941]

Ego Galindo, sub iussione domini mei Sancii regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.

97

[1084-1085]

Carta papal. *Butlla* Apostolica sedes*, adreçada pel papa Gregori VII a Garcia, bisbe de Jaca. Ateses les súpliques del rei Ramir [I] i del seu fill, el bisbe Garcia, confirma al bisbat de Jaca les fronteres del bisbat d'Aragó, amb diversos castells que hi són esmentats. També confirma les donacions fetes pel rei Sanç. Estableix que la seu d'Osca, un cop conquerida, serà la capital del bisbat i s'hi hauran de sotmetre les esglésies de Barbastre i de Jaca. Li concedeix jurisdicció sobre tots els clergues i totes les abadies del bisbat i també el delme i les primícies. Així mateix, tretze esglésies parroquials que hi ha a prop de la seu episcopal i, encara, el monestir de les Santes Masses de Saragossa.*

[*A*] Original perdut.

B ACH (Archivo de la Catedral de Huesca), armari 2, doc. 561. Escriptura carolina del segle XII.

938. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

939. *També podria ésser* M C XX VI*, cosa que voldria dir que caldria datar-lo l'any 1088.*

940. *Abreujat en una* s.

941. *En D i b manca tot aquest paràgraf de la data. Això feu que Grau datés aquest document d'una manera aproximada entre l'any 1085 i 1093.*

C ACH, armari 2, doc. 29. Trasllat de 1290.
D ACH, armari 6, doc. 390. Trasllat de 1334.
E ACH, *Libro de la Cadena*, doc. 61, f. 96.
a HUESCA, 1792, vol. 5, doc. 8, p. 405-407. Ex B.
b SANGORRIN, 1921, doc. 7, p. 75.
*c** KEHR, 1945, doc. 1, p. 314-317.
d DURAN, 1965, doc. 50, p. 66-68. Data: [1084-1085].

Malgrat ésser un document no conservat a l'ACL i malgrat fer referència a un bisbat veí, hem cregut que era interessant publicar-lo atesa la repercussió que té la seva existència en la història del bisbat de Roda i Barbastre. Uns anys més tard (l'11 de maig de 1098), el papa Urbà II va ratificar els límits del bisbat d'Osca, establerts en aquesta butlla (DURAN, 1965, doc. 70, p. 98-100; text copiat parcialment al doc. 147 d'aquesta col·lecció diplomàtica).

Gregorius episcopus servus servorum Dei. Venerabili Garsie Iaccensi episcopo eiusque succesoribus canonice promovendis imperpetuum. Apostolica sedes Ihesu Christi sequens vestigia dicentis "Omnis qui venerit[942] ad me, non eiciam eum foras", ad se venientibus sinum misericordie aperit et quos videt humiliores, illos facit celsiores. Unde petitiones tuas ac gloriosi regis Rainimiri patris tui, frater Garsia, paterno affectu suscepimus et corroboratione apostolica dignas merito iudicavimus. Ipse namque christianissimus rex, pater tuus nobis carissimus,[943] cum filiis suis, quo post discessionem terreni regni in celo cum sanctis gloriosius regnaret, beato clavigero Petro se et regum suum prius in Ispaniam tributarium fecit et preeunte divina inspiratione tuo scimus instinctu et alto consilio primus in regno suo quasi alter Moises abiecta Tolletane[944] illusionis superstitione legem ac consuetidines Romanas recepit, ut fides virtute Christi ac credentium numerus per instantiam regum et fidelium principum circumquaque multiplicaretur[945] et in omnibus apostolica servaretur auctoritas. Ecclesiae itaque Iaccensi, cui Deo annuente presides, sicut prefatus rex tecum humiliter postulavit, terminos episcopatus Aragone, quod de eis postmodum cum vicinis episcopis nec lis nec ambiguitas remaneant, apostolici privilegii munitione presenti firmavimus, videlicet [in] parte orientali circumquaque usque ad Cingam fluvium tam in montanis quam inferius in plana Ispania, ubi etiam usque ad vallem Luperia[946] limites Oscensis episcopii antiquitus protensi fuisse dinoscuntur; in septemtrionali vero parte prout mon-

942. *d:* venit.
943. *d:* karissimus.
944. *d:* Toletane.
945. *d:* multiplicateur.
946. *d:* Lupariam.

tes Pirinei supereminent, inclusis vallibus usque ad villam Araguas ultimam vallis Ansotane et usque ad locum qui vulgo dicitur Mons Cubelli, et deinde sicut Aragona fluvius discurrens regnum Aragone dividit, quosque perveniat ad locum qui Plana Maior populari lingua nuncupatur, incluso toto Pinitano cum valle Orsella, et subscriptis castris, Rosta scilicet et Ulle, Sos et Unocastello, Lusia, Bel, Aguero et Morello, quae edificata ab avo tuo Santio rege fuere. Largitiones necnon monasteriorum, villarum, prediorum, possessionum et vectigalium seu tributorum reditus, quae idem rex conscriptione regali Iaccensi ecclesiae contulit, nos presenti assertione inconvulsa ei permanere censemus videlicet cenobium Sasave ac cenobium Leirdi et cenobium Septem Fontes et cenobium Ravaga et cenobium Sancti Emeterii et cenobium Siresie, cum earum omnibus pertinentiis, et ecclesiam de Alquezar et de Aguero et Morello, cum omnibus eis aiacentibus. Ad hec adicientes stabilimus ut Oscitana sedes, quae nunc cum maiori parte suae parrochiae in captivitate detinetur, si quando Deo miserante liberata fuerit, suprafixorum terminorum capud[947] et sedes, quod antiquitus extitit, abeatur et tanquam filiae matri Barbastrensis ecclesia ac Iaccensis ei libere subdantur. Libertatem etiam et iustitiam omnium Iaccensis episcopatus clericorum vel abbatiarum, quam reges et milites iniuste prius sibi vendicabant, eidem ecclesiae concedimus et prohibemus et nulli regi vel principi sit licitum amplius episcopum clericos vel abbatias nec inmodicum molestare. Omnes quoque decimas vel primitias omnium ac presentis privilegii auctoritate memorate ecclesiae cum tredecim parrochialibus abbatiis quae circum adiacent, confirmamus, quas predictus rex una cum filiis ac primatibus suis ipse ecclesiae libere largitus est. Super hec omnia addimus Sanctarum Massarum monasterium, cum [red] ditibus[948] suis, quod a Paterno Cesaraugustano episcopo favente suo clero Iaccensi ecclesiae collatum fuisse cognovimus. Haec igitur omnia quae huius presentis decretique[949] nostri pagina continet, imperpetuum servanda decernimus, servata in omnibus debita apostolicaque[950] reverentia. Si quis vero regnum, ducum, comitum, antistitum, clericorum, iudicum ac secularium personarum hanc constitutionis nostre paginam agnoscens contra eam temerario ausu venire temptaverit, ammonitus semel et iterum usque tertio per convenientes

947. *d:* caput.
948. *d:* reditibus.
949. *d:* decreti.
950. *d:* apostolica.

indutias, si non resipuerit atque predicte ecclesiae non satisfecerit, potestatis honorisque sui dignitate careat reumque se divino iuditio existere de perpetrata iniquitate cognoscat et nisi ea quae ab illo sunt male ablata, restituerit vel digna penitentia illicita acta defleverit a sacratissimo corpore ac sanguine domini redemptoris nostri Ihesu Christi alienus fiat atque in eterno ex amine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem ecclesiae iusta servantibus sit pax domini nostri Ihesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant et apud districtum iudicem premia aeterne pacis inveniant. [*Rota*][951]

98

[1086], gener, 8

Venda. *Ava ven als canonges de Sant Vicenç de Roda la meitat de la vinya que té a Llastanosa, que li prové de compra, pel preu de setze sous. S'esmenten les afrontacions. El canonge i ardiaca Berenguer Ramon escriu el document.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 29, f. 21v-22r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De una vinea in Lastonosa. XXVIIII." Hem escrit entre claudàtors les lletres i paraules que no es poden llegir.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 141r (p. 291). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 15, p. 97-98.
b IGLESIAS, 1991, p. 152-153.
c BOIX, 2005, doc. 675, p. 429. Data: [1086], gener, 7. Ex B i C.
d GRAU, 2010, doc. 129, p. 390-391. Data: 1095-1104, gener, 8.

Grau considera que Pere I començà a regnar l'any 1094; el primer mes de gener del seu regnat hagué d'ésser l'any 1095. Tanmateix, l'infant Pere d'Aragó, fill del rei Sanç, governà a la Ribagorça i al Sobrarb des del 1085 fins a l'any 1094, sota l'"imperi" del seu pare. Aquest document hagué d'ésser fet, per tant, entre aquestes dates, abans que s'esdevingués la mort de Sanç Ramir, el juny de l'any 1094. Boix creu que aquest document degué ésser escrit l'any 1086, atès que aquest any correspon amb l'epacta 11. Acceptem aquesta datació plausible. Cartografia: fig. 37.

In nomine Domini. Ego Ava, vobis emptores meos cannonicos Sancti Vincentii, in [pr]imis Arn[a]llo Petro priori, Gonsaldo, Guiel-

951. *Hi havia una butlla que penjava. Segons d, hi deia:* Miserationes tue Domine super omnia opera tua.

mo Ramio, [Beren]gario R[ai]mundo, ceterisque omnibus aliis fratribus. Nullius [quoque]gentis im[peri]o nec suadendis ingenio, sed propria mea elegit [volun]tas ut v[obis] vendo ipsam medietatem de vinea de Lasto[no]sa que michi advenit de mea comparatione. De oriente vos comparatores, de occidente ipsa hereditate, per fundus [Od]do Galin. Vendo vobis ipsam vineam circumdatam et terminatam, [quantum] istas affrontationes includunt, in precio placi[bile XVI solidos. Et][952] de ipso precio aput vos emptores meos [nichil remansit]. Et est manifestum in Dei nomine firma habeatis [potestate]. Quod si ego Ava, iam suprascripta, aut de filiis meis // vel de nepotibus aut de fratribus aut de propinquitate mea, h[omo] vel femina, aut ulla magna vel parva persona qui contra istam cartam venditionis et confirmationis venerit ad disrumpendum, non hoc valeat vendicare quod requirit, sed co[m]ponat in duplo cum omni sua melioratione, et in antea ista carta firma et stabilis permaneat omnique tempore et non sit disrupta.

Facta ista carta venditionis mense ianuario, VI° idus,[953] luna XVII[a], domino regnante Petro Sanz in Suprarvi et in Ripacurcia.

Sig+num Ava, que hanc cartam rogavit scribere et testes firmare. Sig+num Martin Uniscul. Sig+num Iohannes,[954] filio Gote. Sig+num Pere Galin de Calvera, qui per preces de Ava hanc cartam rogavit scribere et testes ad corroborandum firmare.

Signum <+> Berengarii Raimundi Sancti Vincentii canonicus et archidiachonus, qui hanc cartam scripsit per preces Petri Galindoni iam suprascripto sub die et anno quo supra.

99

1086

Donació. *Julià, bisbe de Saragossa, dona a Ramon, bisbe de Roda, la jurisdicció episcopal sobre les esglésies d'Estada, Estadella, Calassanç, Aguilaniu,* Kanalilgs*, Torres del Bisbe (*vico Turres*), Mipanas i Suelves*.

[*A*] Original perdut.

*B** BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 25v.

952. *Hi ha un forat en un dels costats del pergamí.*

953. *c:* VII idus.

954. *Abreujat en* iohes, *amb una titlla*.

a BOIX, 2005, doc. A 83, p. 695. Data: 1086.
b TOMÁS FACI, 2013, doc. 8, p. 692-693.

Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, creiem que és fonamental per entendre el pas de la jurisdicció eclesiàstica de les diòcesis mossàrabs (inicialment potser Lleida i Saragossa i, en aquest moment, ja només Saragossa) a les diòcesis dels regnes i comtats cristians. Hi ha un document de l'any 1077 ("sub era MCXV") (doc. 68), en què aquest bisbe Julià de Saragossa ("Iulianus, gratia Dei episcopus Casaragusta sedis") donà a Bernat, abat d'Alaó, i a aquest monestir de la Ribagorça l'església de Santa Maria del Vilet (Sancta Maria de Ciurana), situada entre els termes de Gavasa i de Peralta, al nord de la comarca de la Llitera, que havia estat destruïda pels sarraïns ("destructa est et combusta a sarracenis").[955]

[I]n nomine Domini. Ego Iulianus, gratia Dei episcopus Cesaraguste sedis, dono ecclesias subtus nominatas domno[956] Raimundo, ecclesie Rotensi episcopo, confratri meo. Glorificet illum Deus ut sint sub iussione eius et sub iussione successorum suorum, et accipiant ab eis omnem meam potestatem[957] secundum canonum statuta. Et hanc donationem ideo facio, quod ego nec poteam adimplere ibi episcopale officium nec poteam succurrere necessitatibus christianorum ibi habitantium. Quapropter, ego Iulianus, gracia Dei Cesarauguste sedis episcopus, timens periculum anime mee de omnibus mihi commissis, dono dompno Raimundo episcopo ecclesias que sunt in Stada et Stadella, in Calasanz et in Aquilanido, in Kanalilgs et in vico Turres, in Mitipanes et in Solbs. Ipse autem Raimundus et successores sui accipiant deincebs episcopale curam de ecclesiis et de omnibus sibi comissis.

Et iste ecclesie que sunt fundate in supradictis villis sint in potestate domni Raimundi episcopi et successorum suorum, sicut scriptum est ab era Mª C XX IIIIª.

100

1087, juliol. Castell d'Estada

Donació. *Pere Sanç, fill del rei, dona a Eiximèn Garcés una torre feta sobre la porta [segurament de la població d'Estada], juntament amb la mesquita, amb unes cases que havien estat de Cadima, amb una altra casa que havia bescanviat amb Ibn Borrelli*

955. Vegeu: J. BOIX, "Santa Maria del Vilet", *Catalunya Romànica*, vol. 26, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, pàg. 244.
956. *Abreujat en* dono.
957. *Abreujat*.

(que havia estat de Zikri ibn Halidlu), amb una part de l'heretat que fou d'Hobz i amb una era que fou de Zulema ibn Habdilbar.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0998 (carpeta 21, núm. 17). Pergamí lleugerament esblaimat, amb alguns plecs. Escriptura visigòtica. Al revers: "n. 14", "1125", "n. 8", "Privilegium [...] filii regis. Nihil valet". Mides: 41 cm per 26,5 cm.

B ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 37). Còpia moderna escrita sobre un paper.

C ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 74, f. 8v. Regest.

a YELA, 1923, doc. 2, p. 328-329.

b UBIETO, 1951, doc. 3, p. 213-214.

c BOIX, 2005, doc. 684, p. 434-435.

d GRAU, 2010, doc. 64, p. 341-342. Data: 1087, juliol. Estada.

Es descriu un sistema d'ocupació del territori i de distribució de les terres repoblades (*ereditate* [...] *sicut tetegit in parte cum tuos compannieros*) molt semblant al que després trobem, més a l'est, a la contrada del Segrià septentrional, on també es fa esment de companys i de socis (BOLÒS, 1993). En parlarem, així mateix, més endavant, amb relació a la colonització del terme de Montsó (docs. 107 i 111). Cartografia: fig. 63.

In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Hec est carta donacionis quam ego Petrus Sancii, r[eg]is filii, facio tibi senior[958] Eximino [Gar]ceiz. Dono et concedo tibi, libenti animo et spontanea volumptate, illa torre quod fecisti facere, cum meo adiutorio, super illa po[rta]. Et simul cum illa torre, dono tibi illa mezkida cum illas kasas que fuerunt de Cadima,[959] et alia kasa quod kamiasti cum ibn Borrelli, qui fuit de Zikri ibn Halidlu, et ta[le] parte de ereditate que fuit Hobz sicut tetegit in parte cum tuos compannieros, et una era que fuit de Zulema ibn Habdilbar. Omnia superius scripta sit propria tua hereditate cum tota libertate et de cuncta tua posteritate, per secula cun[ct]a. Et qui hoc superius donacionis tibi voluerit disrumpere aut disrrumperit, sit [aliena]tus a comunione Dei et omnium fidelium christianorum. Amen.

(Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç).[960]

Facta carta huius don[acio]nis era Mª Cª XXVª, mense iulio, in castrum Stata, regnante domino nostro Ihesu [Christo] et sub eius gratia rex Sancius in [Pam]pil[ona] et Aragone, ego autem Petrus, gratia Dei et patri meo, in Superarvi et in Ripa[curz]ia. Rex Adef[on]sus in To[leto] et Cast[ilia]. Episcopus P[etrus in Irunia]. Episcopus Raimundus Dalmacius in Rota. Seniores in Stata: senior[961]

958. *Abreujat en* s*, amb una titlla*.
959. *d:* Radima.
960. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç*.
961. *Abreujat en* s*, amb una titlla*.

Remon Galin et senior Enneko Sangiz et senior Eximino Garceiz et senior Lope Fur[tu]niones et [senior] Galindo Garceiz.

Ego namque Galindo de Mur[o], per iussione domini mei Petri Sancii, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.

101

1087

Donació. *Ermesèn, filla de Serfdedeu, muller d'Arnau Garcés, d'acord amb el consell del seu pare, dels seus parents i del seu marit, dona a Sant Vicenç de Roda el seu cos i la part de l'herència paterna que té a Corbera (municipi de Beranui), formada per terres, vinyes, horts, canemars, cases, arbres i pels homes que les treballen.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 25, f. 20r. Amb l'epígraf: "XXV. De alodio de Cor[be]ra."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140v (p. 290). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 8, p. 58.
b IGLESIAS, 1991, p. 150.
c BOIX, 2005, doc. 682, p. 433.
d GRAU, 2010, doc. 65, p. 342. Data: 1087.

Trobem esmentat aquest home anomenat *Servidei*, pare d'Ermesèn i germà d'Altemir Asner (*Servedi Asner*), en la dotalia de Sant Esteve del Mall (doc. 8), quan donà el delme del seu alou (que no s'hi diu on era situat). En fer la transcripció, hem posat entre claudàtors totes les lletres i paraules que actualment no es poden llegir en B (i que hem pogut refer gràcies a C, a i b).

Sub Dei nomine et eius gratia. Ego Ermessens, filia Servidei et uxor Arnal Garcez, cum consilio patris mei, nomine Servidei, et fratris sui Altemiri Asneri, et consilio consanguinei mei Guielmi Atonis, et cum consilio mariti mei Arnal Garcez, et aliorum bonorum virorum, do[no] ad proprium, trado domino Deo et Sancto Vincentio et episcopo et cano[nicis] eius, corpus meum et omnem porcionem que michi accidit [ex pa]tre meo, Servidei, et omne quod habeo in Corbera, in terris, [in vi]neis, in ortis, in cannamares, in casas, in casales, in arb[ores], in arboribus, in homines, in hominibus. Quantum hodie [habeo] subtus celum et super terram domino Deo et Sancto Vincentio et episcopo [et ha]bitatoribus eius dono et confirmo ut habeant et teneant, in vita mea et post mortem meam, habitatores Sancti Vi[ncentii]. Hec carta donationis firma et stabilis per[maneat omni] tempore. Et si quis venerit ad inrumpendum eam, iram [omnipoten-

tis Dei[962]] habeat et hoc donum quod rumpere vult [non valeat, sed in] quatuor duplum componat.

Facta carta donat[ionis anno ab] incarnacione Domini M L XXXº VIIº.

102

1087, desembre, 31 – 1088, setembre, 25

Donació. *Gervàs, fill de Rodball, i la seva mare Guilla donen a Ramon Dalmau, bisbe de Roda, l'església de Santa Maria del castell de Sapeira, amb totes les seves pertinences. També fan donació d'un home anomenat Mir Baró, amb tot allò que té i amb els seus descendents. D'altra banda, el bisbe Ramon dona, per a després de la seva mort, tot això a l'abadia de Santa Maria d'Alaó, per tal d'il·luminar aquesta església monàstica. Els donadors han d'ésser enterrats al cementiri del monestir d'Alaó.*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 11v-12r.
*a** SERRANO SANZ, 1912, p. 33-34. Data: 1088.
b RIU, 1961, vol. 3, ap. 43, p. 161-163.
c BOIX, 2005, doc. 641, p. 398-399. Data: [1078], desembre, 31-1091, setembre, 25.

Creiem que, atès que es tracta d'una donació feta al bisbe de Roda, és convenient publicar aquest document en aquesta col·lecció diplomàtica, encara que no sigui un instrument conservat a l'ACL. Boix creu que aquesta donació fou feta l'any 1078, poc després d'imposar-hi la reforma, amb l'arribada de l'abat Bernat (doc. 71). També creu que l'any 1091 (doc. 114) s'esdevingué una visita del bisbe de Roda a Alaó; per aquest motiu pensa que és en aquesta data quan cal datar la part del document feta per aquest bisbe. D'altra banda, cal tenir present que l'epacta 17 correspondria a l'any 1073 o al 1092. Nosaltres acceptem la data que consta al document.

In Dei nomine. Ego Gervasius, filius Rodballdi, et Guilge, matris mee, dono Raimundo Dalmacio Rotensis episcopo, ab integrum et ad proprium alode trado ipsam ecclesiam Sanctae Mariae de castello de Petra,[963] cum omnibus pertinenciis qua ad ecclesiam pertinent et cum omnibus que abet ipsa ecclesia vel abere debet. Et dono illi episcopo unum hominem in castello de Petra, nomine Mirone Baronis, et omnem suam posteritatem,[964] cum omnibus que abet et abere debet

962. *c:* Domini nostri.
963. *c:* P(i)etra.
964. *a:* potesteritatem *(sic); c:* posteritatem.

ipse et posteritas eius, et omnia que deinceps adquisierint. Et hoc facio per bonam voluntatem et bonum animum. Et Raimundus episcopus de hoc toto faciat suam voluntatem in vita sua; et post mortem suam dimittat hoc totum cui dimittere vult.

Facta carta donacionis II kalendas ianuarii, anno Mº LXXXº VIII, <e>pacta XVII, concurrente Iº. Visores et auditores Bernardus abba Sancte Marie Alaonis et Petrus Galindi, scriptor eius, et Miro Altemir et Bernardus sacrista. (*signe*) Gervasii qui hanc chartam scribere mandavit et prescriptos visores et auditores firmare rogavit.

Ego Raimundus episcopus hoc donum totum et integrum post mortem meam domino nostro Ihesu Christo et Sancte virginis Marie de locho Alaonis dono et concedo ab integrum, ea conveniencia quod nullus homo non valeat aufferre a proprietate altaris illius donum illud, sed semper in perpetuum lumen ecclesie Sancte Marie Alaonis de hoc dono abeat.

VII kalendas octobris firmaverunt prescriptam donacionem Petrus Rodballi et mater eius Guislla. Et est in conveniencia ut abbas Sancte Marie Alaonis et eius societas recipiant eos in cimiterio eiusdem lochi secundum voluntatem illorum matris et filii, et in vita eorum sint fratres lochi et a[d]iutores. Signum + Petrus Rodballi. Signum + matris eius Guislle. Signum + Raimundi episcopi. Testes sunt: Signum Deusdato[965] presbiter. Signum Atoni. Signum Oriulfo.

Dominicus servus servorum Dei scripsit et hoc signum (*signe*) fecit.

103

[1089], gener, 16

Donació. *Maria de Sossiats, d'acord amb els seus fills Joan i Arsèn, dona al seu gendre Domènec i a la seva muller —que també devia ésser filla seva— Jordana la casa de Sossiats, que tenen dins del terme del castell d'Iscles. Maria, Domènec i Jordana es comprometen a lliurar a Joan i Arsèn un cafís de forment i un cafís d'ordi durant tres anys, com a pagament dels drets que podien tenir sobre la casa. Joan, d'acord amb el costum del lloc, tindrà dot. Maria serà senyora de tot allò que tinguin o adquireixin Domènec i Jordana i aquests —gendre i filla— la serviran d'acord amb llurs possibilitats i la tindran per mare i ella els tindrà per fills.*

965. *Lectura difícil. c:* Diosdato. *a:* Chofedaco.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0160 (car. 4, núm. 228). Pergamí enfosquit, trencat a la part inferior. Escriptura carolina. Mides: 15 cm per 13,5 cm.
a BOIX, 2005, doc. 690, p. 438. Data: 1089, gener, 16.

La datació d'aquest document no és pas senzilla. En principi fou fet l'any 1127. Tanmateix, el fet que s'hi afirmi que regnava el rei Pere, plausiblement I d'Aragó, ens fa pensar que en realitat aquest any 1127 és comptat segons l'era hispànica i que, per tant, cal datar-lo trenta-vuit anys abans.

In Dei nomine et eius gratia. Hec est carta convenientie et donacionis quam facio ego Maria de Sossiatos, assensu et voluntate filii mei, Iohannes et Arssen. Damus tibi Dominico, genero meo, et uxori tue Iordane omne[966] possessionem nostra quam habemus in kastro Acisculis, scilicet illa nostra kasa de Sossiatos, cum omnibus pertinentiis nostris quem ad eundem locum pertinent et nos habemus vel etiam habere debemus, tam sedente quam mobile, integre vobis damus. Sub tali vere condicione et in tali pacto hanc convenientiam et donacionem facimus, qualibet demus ego Maria et Dominco et Iordane ad Iohannes et Arssen I kafiz frumenti et I kafiz ordei et usque ad tres annos habeamus eum per solutum, et ipsi illud accipiant per partem et aliam partem vel particulam amplius de illa kasa non accipiant, et Iohannes secundum consuetudinem ville habeat dotem. Et Iohannes[967] et Arssen sic difiniunt omnem porcionem suam ad Dominico et Iordane uxori eius. Et Maria de omnia quam h[aberint][968] vel de cetero adquirere potuerint Dominico et Iordane ipsa sit domina et potentissima et ipsi serviant eam honorifice, secundum possibilitatem illorum et teneant eam per mater et ipsa teneat eos per filios.

Sig+num Marie donatoris, sig+num Iohannes eius filius, sig+num Arssen eius filia, qui hanc cartam concesserunt et firmaverunt. Et sunt testes. Sig+num Martini de Fornons. Sig+num Pere Ferrer, hii sunt testes.

Facta carta XVII° kalendas februarii, anno M° C° XX° VII°,[969] regnante Petro rege.

Montanarius Sancti Stephani et hoc est eius signum *(signe)*.

FUNDACIÓ NOGUERA

966. *Abreujat en* ome*, amb una titlla.*
967. *Abreujat en* Iohan*, amb una titlla.*
968. *Mig esborrat.*
969. *Després hi ha un forat al pergamí.*

104

1089, juliol. [Montsó]

Donació. *Sanç, rei de Pamplona, d'Aragó i de Ribagorça, amb el seu fill Pere dona a Sant Vicenç de Roda el castell i la vila d'Esplucs. S'esmenten les afrontacions (a migjorn limita amb la vall que hi havia a sobre de Ràfels). Fa aquesta donació a causa de la pobresa de l'església de Roda i dels canonges.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0885 (carpeta 21, núm. 9). Pergamí en no gaire bon estat de conservació; les lletres són mig esborrades. Escriptura visigòtica. Al revers: "Dona[...] castro [...]." Mides: 35 cm per 33,5 cm.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0814 (carpeta 14, A). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun trenc poc important. Escriptura carolina. Al revers: "Translatum de Splux donationis regis Santii." Mides: 13,5 cm per 24,5 cm.

a YELA, 1923, doc. 3, p. 329-330. Ex *A*.

b CASTILLON, 1984, p. 13-14.

c CANELLAS, 1993, doc. 109, p. 112-113. Ex a.

d BOIX, 2005, doc. 693, p. 439-440. 1089, juliol. [Montsó].

e GRAU, 2010, doc. 66, p. 342-343. Data: 1089, juliol. Montsó.

Donació d'un terme situat en una terra molt meridional, ja molt a prop de la ciutat de Lleida. Només s'esmenten dos topònims: Esplucs (*Splugs*) i Ràfels (*Arrafal*). Segurament tots dos eren vius abans de la conquesta reial: un es pot considerar com a romànic, l'altre és àrab. Per a fer aquesta transcripció, ens hem basat en A i en B. Hem indicat les petites diferències que hi ha entre un document i l'altre, un escrit en escriptura visigòtica i l'altre en carolina. Cartografia: fig. 75.

(Crismó)[970] In nomine sancte et individue Trinitatis regnantis in secula. Amen. Ego Santius, Dei gratia rex Pampilonensium, Aragonensium sive Ripacurcensium, una cum filio meo Petro facimus hanc cartam donacionis. Et placuit nobis, libenti animo et spontanea voluntate, et donamus Deo et Sancto Vincentio, martiri glorioso de Rota, illum castrum et villam et ecclesiam quod dicitur Splugs, et ad proprium alodium tradimus cum totos suos terminos et cum omnibus suis pertinentiis, sicut erat inde tenente istud predictum castrum die quando donavimus ad locum suprascriptum. Et damus terminos eidem castello:[971] ex parte orientis usque in terciam vallem, ex parte occidentis et aquilonis sicut aqua discurrit, ex parte meridie usque in illam vallem que est super Arrafal et dividit cum eo. Hoc igitur castrum et villam et ecclesiam cum totis suis pertinentiis, sicut predictum est, donamus ab integro et in perpetuum tradimus Deo

970. *Manca en B.*

971. *A:* kastello.

et Sancto Vincentio et ad augmentacionem illius pauperrime ecclesie et canonicis ibi Deo servientibus, ut Sanctus Vincentius sit nobis propicius,[972] aliique sancti qui ibi adorantur, et intercedant pro nobis ad dominum Deum nostrum et animabus patris et matris nostre omniumque fidelium christianorum et stabilitate tocius regni nostri et pro salute omnium nostrarum, salva nostra fidelitate et de omni nostra posteritate, per secula cuncta.

Signum *(signe)* Sancii regis.

+ *(Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç)* +[973]

Facta carta ista in era millesima C[a] XX[a] VII[a], in mense iulio, in civitas qui vocatur Montson, regnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius gratia ego Santius, gracia Dei rex in Pampilona, in Aragone. Petro, filio meo, in Superarbi, in Rippacurcia, et gratia Dei ambos in Montsono. Rex Adefonsus in Toleto. Petrus episcopus in Pampilona. Alius episcopus dominus Petrus in Aragon. Episcopo domino Raimundo Dalmatio in Rota. Comite Santio in Erro et in Sancti Stephani. Senior Exemino Garcez et senior Enn<e>go Sangez in Montesone. Senior Lope Garcez in Unocastello et in Rosta. Senior Fortunio Lobez, alferiz, in Aguero et in Arlas. Senior Petro Sancii in Boltagna et in Lusia. Senior Orti Ortiz et senior Fortunio Sangiz et senior Fortunio a Rivele.[974] Et senior Galindo Date in Monte Aragon.

Ego Galindo, sub iussione domini mei regis Santii et Petro filio eius, hanc cartam scripsi et hoc sig- *(signe)* num feci.

105

1089, agost. Montsó

Concòrdia i inventari. *Acord entre Sanç, rei d'Aragó, de Pamplona i de Ribagorça, juntament amb el seu fill Pere, i Ramon Dalmau, bisbe de Roda. S'estableix que tots els delmes, les primícies, les oblacions i les defuncions de la vila de Montsó i del seu terme siguin de l'església de Santa Maria de Montsó. En resten exclosos uns "maçarecs" que depenen de Sant Esteve i els maçarecs que té al servei de Sant Joan de Montsó. La família reial, els senyors*

972. *Segons A. B:* propocius.

973. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç. Manca en B*.

974. *d:* Fortunio Auriol.

del lloc i els parroquians navarresos, aragonesos o que provenen del Sobrarb, de la Ribagorça i del Pallars han de restar sota la jurisdicció de Santa Maria. També s'estableixen les parròquies i els llocs (alguns dels quals encara sota dominació islàmica) la gent dels quals s'ha de batejar a Santa Maria de Montsó i que per tant estan sota la seva jurisdicció espiritual. Després, es fa una llista de les almúnies de la Llitera que depenen de Santa Maria de Montsó, situades al terme del castell de Montsó. Finalment, s'esmenten les afrontacions d'aquest territori.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 58v-59v (f. 14v-15v).
C RAH, Madrid. M. 83-9-889.
a OLIVEROS, 1969, p. 25-26.
b BOIX, 2005, doc. 695, p. 441-442. Data: 1089, agost [Montsó].

Aquest document és important a l'hora d'establir els límits del terme de Montsó. També inclou una llista molt interessant de les nombroses almúnies que hi havia en aquest terme. A més, la majoria d'aquestes explotacions, que existien des d'abans de la conquesta del monarca de la Ribagorça i el Sobrarb, l'any 1089 ja havien estat repartides entre els diversos senyors feudals. Amb relació a aquest instrument, podem recordar el document, escrit el mes de juny de l'any 1092, en què Pere Sanç, fill del rei Sanç Ramir d'Aragó, establí els termes de Montsó: "propter terminos ad castrum Montson quomodo tallat montem qui vocatur illa Ceida et Almaceger et Suobes et Gemenels et pervenit usque ad Zahadin, et quomodo devenit almunia de illas Archas et Alcantarella, Taiebze et devenit ad illa almunia que vocatur de Avinferruz, et pervenit ad illa almunia de Rivol et Sancti Stephani et usque ad Montson." BAIGES – FELIU – SALRACH, 2010, doc. 239, p. 482-483. Cartografia: fig. 3 i 77.

Sub divina clementia et eius gratia. Hec est carta concordie et diffinitionis quam facio ego Santius Dei gratia rex Pampilonensium, Aragonensium, Ripacurciensium, et filius meus Petrus una cum venerabili patre nostro Raimundo Dalmatio, Rotensi episcopo. Volumus et mandamus et[975] ex toto definitionem hanc facimus ut omnes decimas et primitias, oblationes[976] et defunctiones que sunt et erunt in villa de Montson[977] et in suis terminis, cum suis populatoribus, sint Sancte Marie de Montson, sine illos macarechos[978] qui sunt de Sancto Stephano, sicut est scriptum in illa carta quam fecimus eis et illos quos retineo ad opus Sancti Iohannis de Montson, qui est mea capella, scilicet me ipsum rex et regina et comitissa et Exemen Gar-

975. *a:* etiam.
976. *a:* obluciones. *De fet, taca en C. Manca* et defunciones, *que sí que hi és en C*.
977. *a:* Monson.
978. *a:* mazarechos.

cez, e<t> Enneg[979] Sanç Menaia,[980] ceteri vero parrochiani qui sunt de Pampilona et de Aragon et de Superarb et de Ripacurcia et de Pallars,[981] qui habent hereditatem in Montson et in suis terminis sint de iure eiusdem ecclesie Sancte Marie de Montson, cum decimis et primiciis et oblationibus et defunctionibus.

Precipimus etiam et disponimus cum assensu et ordinacione[982] supradicti Raimundi episcopi ut ad laudem et gloriam nominis Dei et eius genitricis Marie parrochiani Sancti Iohannis de Montson et Sancti Stephani et Castellon Ceboller et Pomar et Sancta Leçinia[983] et Alcoleia[984] et Untigna- //[985] na et Vallobar[986] et Sancti Stephani de Littera[987] et Barcarcar,[988] Arestolas cum hec omnia Deus dederit in manus christianorum, veniant ad baptismum ad ecclesiam Sancte Marie de Montson. Insuper notum fieri volumus quod ecclesia de Selgua et de Gil et Almunia de la Campania[989] de Cardel et de Primisan et Ylx[990] et Orrios[991] et Orriol[992] et Odina et Montrubio[993] et Murcella,[994] que sunt ultra flumen Cinga et sunt de termino Montson sunt iuris ecclesie de Montson, cum decimis, primiciis, et veniant ad baptismum ad ecclesie Sancte Marie de Montson. Ecclesias autem Sancti Iacobi et Sancte Marie de Chalamera[995] et ecclesias de Fraga

979. *a:* Enec.
980. *a:* Meharena. *En C llegim, més aviat,* Menaram *o* Menarea.
981. *a:* Paillars.
982. *Amb alguns errors en a, a causa del mal estat del pergamí.*
983. *No es pot llegir en C; només* [...]zinia.
984. *a:* Alcoleram.
985. *Nova columna.*
986. *a:* Vallopar.
987. *a:* Litera. *Hi ha altres documents que fan esment d'almúnies en aquestes terres. Un document de donació, de l'any 1102, de Pere I d'Aragó al monestir de Sant Victorià, entre altres coses, fa esment* d'"una almunia in campo de Litera, subtus ipso Molare, illa almunia de Abin Feldal, cum toto suo termino ab integro, et totas ipsas terras que ad ipso die quod castrum Montson captum fuit a christianis erat ipsa almunia tenente". *Més avall es fa esment de* "alia almunia in termino de Montson, ad ipsas Iessas; illa almunia de Lueu, cum toto suo termino". *Encara més avall:* "medietate de ipsa almunia de Iben Gamar et de totos suos terminos et de totas suas terras". MARTÍN DUQUE, 2004, doc. 135, p. 154.
988. *a:* Barcharchar.
989. *Mal llegit en a.*
990. *a:* Ilx.
991. *a:* Omols. *Clar en C.*
992. *a:* Omol.
993. *a:* [...]rubio.
994. *a:* Murolla; *en realitat, segons C:* Murella.
995. *C:* Xalannera *o* Xalamnera.

et de Çaidin[996] et de Oso et de Filcena[997] et Urcueia[998] et de Albalat et de Calavera[999] et Arraphals,[1000] cum Deus dederit in manus christianorum sint iuris supradicti episcopi et successorum eius.

De almuniis vero de Littera que pertinent ad Sanctam Mariam de Montson et sunt de termino eiusdem castri de Montson: almunia de Belasch[1001] Fortunons,[1002] alia de sennor Forti Fortiz, almunia[1003] de comite Sancio, almunia de Lob Enengons[1004] de illa Zuda, almunia de Aldalmech[1005] Scrivan, almunia[1006] de Ramon[1007] Guillem[1008] de Binnech, almunia[1009] de Bernad Gombalt,[1010] almunia de Pere Ramon de Erill,[1011] almunia de Fertung Sanç de Guelca,[1012] almunia de Garcia Cecodin, almunia de Enneco de Isiro, almunia de Garcia Acenarç de Orcasso,[1013] almunia de sennor Lob Lopeç,[1014] almunia de Pere Ramon, comite de Pallars,[1015] almunia de Eneg Gali<n>z[1016] de Orso,[1017] almunia de senner Enneg Fertunnons,[1018] almunia de Xemen Sanç[1019] de Salamanca,[1020] almunia de Atcenar,[1021] almunia de Garcia Enegons, merino, almunia de Sang Sanz de Grads, // almunia de Dominico de Alcheçar,[1022] almunia de Sang Lopez, almunia de Garcia Martin, al-

996. *C:* Ceidin.
997. *C:* Filzena.
998. *a llegeix* Urzera, *encara que la* e *i la* r *són de mal llegir en C.*
999. *a, per error,* Calanera.
1000. *a:* Arrafal.
1001. *C:* Belasc.
1002. *C:* Fertugnons. *b:* Fortuniones.
1003. *C:* almunias.
1004. *C:* Lop Enegons.
1005. *C:* Abdalmec.
1006. *Abreujat en* alm.
1007. *C: abreujat en* R.
1008. *Abreujat en* guillm, *amb una titlla*.
1009. *Abreujat en* al*; també en els casos següents*.
1010. *C:* Gomba<l>d.
1011. *C:* Eril.
1012. *C:* Fertun Sanz de Cuella.
1013. *C:* Acenarz de Orzasso.
1014. *C:* Lopez.
1015. *C:* Paillars.
1016. *C:* Enec Galinz.
1017. *C:* Soso.
1018. *C:* s. Eneg Fer<t>ugnons.
1019. *C:* de Exemen Sanz.
1020. *a:* Salamanga. *Segurament Salamanya, 'sala magna'*.
1021. *C:* Acenar Acenarz.
1022. *C:* Alkezar.

FUNDACIÓ NOGUERA

munia de Ramon Guillem, almunia de Galin Belasca,[1023] almunia de Iohan avin Garcia, almunia de Garcia Xemenons,[1024] almunia de Çaalmedina,[1025] almunia de sennor[1026] Fertun Dat, almunia de sennor Sanz[1027] Acenarç Odina,[1028] almunia de Garcia Pipiniz,[1029] almunia de Xemen Sanz de Belarta, almunia de Sanç Acenarç de Buiro, almunia de Sanz[1030] Garcez de Gavin, almunia de sennor[1031] Galin Garcez suo nepote Tarin,[1032] almunia de sennor[1033] Lop Fortunnons de Castellon,[1034] almunia de Dextre,[1035] almunia de Galin Sanç de Baon,[1036] almunia de Pere de Almeria, almunia de Vincent de Valencia, almunia de sancto[1037] Lop Garcez de Sancto Celedonio, almunia de Bertran Od[1038] de Pilzan, almunia de dompna Lopa, almunia de Sancto Petro de Iacca,[1039] almunia de Garcia Xemenons[1040] de Grostan, almunia de Sancta Maria de Solsona, almunia de Ramon Guillem Ciclao,[1041] almunia de Sanz Sanç[1042] de Grads, almunia de don Calvet, almunia Sancti Victoriani, almunia de Pere Brochat,[1043] almunia de Avin Albes, almunia Gombald[1044] Ramon de Gudel, alia[1045] de comite de Eiro, almunia de Ripa Freta, almunia At Arreui, almunia de Ovo, almunia de Avin Febrero, almunia de Xemen Sanz de Salamanca,[1046] almunia de Petro Sanz, almunia de Ovico Sanz,

1023. *C:* Belasc.
1024. *C:* Exemenons. *b:* Xemenones.
1025. *C:* Zaalmedina.
1026. *Abreujat en* s *(*senior*).*
1027. *C:* Sang.
1028. *C:* de Odina.
1029. *C:* Pepiniz.
1030. *C:* Sang.
1031. *Abreujat en* s.
1032. *També pot ésser* Carin *o* Carni.
1033. *Abreujat en* s.
1034. *C:* Fertugnons de Castillon.
1035. *C:* Destre.
1036. *Segons C:* almunia de Ramon Guillem Eielao*. En B, escrit més endavant*.
1037. *Segurament un error;* sennor*. En C:* s.
1038. *C:* Ot.
1039. *C:* Iacha.
1040. *C:* Exemenons. *b:* Xemenones.
1041. *En C, aquesta almúnia és esmentada més amunt.*
1042. *C:* Sang Sanz.
1043. *C:* Pere Brocard.
1044. *C:* Gombad.
1045. *Sic. De fet,* almunia.
1046. *C:* Exemen Sanz de Salamanga.

NOGUERA

almunia de Avin Ferruzol,[1047] almunia de Sanz Xemenons,[1048] almunia de Ramon Guillem[1049] de Binnech,[1050] almunia de sennor[1051] Sang Acenarç, almunia de Benimafa,[1052] almunia de Sarrval,[1053] almunia de Tapiolas, almunia de Petra Rotunda, almunia de Abi[1054] Cepoller, almunia de Avi Famet,[1055] almunia de Mir Arnal, almunia de Xemen Sanç de Lobera,[1056] almunia sennor Lop Garcez de Sancto Celedonio.

Almunias de dompna[1057] Caritas III, Almelii Ramon una in Sosa, Arnal Garcez una in Sosa, Lop[1058] Sanz una in Sosa, Mir Ar-//[1059] naud[1060] super Sosa una, Ramon Gombaud[1061] una, Bernat Gombaut[1062] una, Ramon Guillem de Castro una, Pere Bertran IIIIª, Gauzbert de Açanue una, Mir Guillem II, Arnald[1063] Ricolf IIª, Berenguer Gombalt[1064] una, Bernat[1065] Ramon Iª, Garcia Martin[1066] ad illas Gipsas Iª.[1067]

Hec autem omnia superius scripta et in presentia multorum nostrorum nobilium, cum venerabili patre nostro Raimundo Dalmacio definita ut a nobis et ab omnibus in perpetuum serventur regia auctoritate firmamus et proprio signo corroboramus.

Terminis supradicti castri: a parte orientis usque ad Clamor, ex parte occidentis que est ultra de Cinga[1068] usque in terminos [de

1047. *C:* Ferrozol.
1048. *C:* Sang Exemenons.
1049. *Abreujat en* gullem.
1050. *C:* Bignec. *Fa pensar que hom devia dir Binyec.*
1051. *Abreujat en* s.
1052. *C:* Binifama. *b:* Bemmafa.
1053. *És molt possible que correspongui a l'almúnia de Saravalla (vegeu doc. 165). En C:* Surraal.
1054. *C:* Avi.
1055. *C:* Biniafamet.
1056. *C:* Exemen Sanz de Laperola.
1057. *C:* domna.
1058. *C:* Lob.
1059. *Nova columna.*
1060. *C:* Arnal.
1061. *C:* Gombal.
1062. *C:* Bernard Gombal.
1063. *C:* Amat.
1064. *C:* Berenger Gombal.
1065. *C:* Bernard.
1066. *C:* Martini.
1067. *Vegeu en una nota precedent l'esment, en un altre document, d'una* "almunia in termino de Montson, ad ipsas Iessas". MARTÍN DUQUE, 2004, doc. 135, p. 154.
1068. *C:* Cincha.

FUNDACIÓ NOGUERA

Berbecal, ex parte de meridie usque in terminos][1069] de Albalat et de Zaidin,[1070] ex parte aquilonis usque in terminos de Almerge.

Signum gloriosi *(signe)* Santii regis. Ego Petrus, Sancii regis filius, laudo et confirmo huius pagine scriptum manuque propria corroboro et hoc signum facio.[1071]

+(*Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç*)+.[1072]

Facta carta ista in era Mª Cª XXª VIIª, in mense augusto, in civitate que vocatur Montson, regnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius gratia ego Santius Ranimiriz, gratia Dei rex, in Pampilona et in Aragone et in Superarbi et in Ripacurcia. Rex Adefonsus in Castella. Episcopus domno[1073] Petrus in Irunia.[1074] Alio episcopus dompno Petrus in Iacha. Episcopus dompno Raimundo Dalmatio, in cuius presentia hec definio fuit facta in Rota. Comite Sancio Ranimiriz in Ripacurcia. Sennor[1075] // Xemen[1076] Garcez et sennor[1077] Ennego[1078] Sanz in Montson. Sennor Remon Galindo in Stata. Sennor Galindo Date in Abinçanla.[1079] Sennor Blascho Garcez et sennor Fertun Açenarc[1080] et sennor Sancio Garcez in Alcheçar.[1081] Sennor dopmno Petro in Bolotania.[1082] Dompno Miro Gomdebalde[1083] in Laguarres. Guillem Servidi in Capella. Ramon Guillem in Castro.

Ego Garcia scriptor, sub iussione domini mei regis Sancii et filio eius Petro hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.[1084]

1069. *Segons C.*
1070. *C:* Ceydin.
1071. *Aquestes dues línies manquen en C.*
1072. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç. Manca en C.*
1073. *Abreujat en* dmo.
1074. *C:* Urunia.
1075. *Abreujat en* senor, *amb una titlla*. *C:* Senior.
1076. *C:* Exemen.
1077. *Abreujat en* s. *També els següents.*
1078. *C:* Eneco.
1079. *C:* Galin Datg in Abinzanla.
1080. *C:* Fertunio Acenarz.
1081. *C:* Alkezar.
1082. *C:* Boltanna.
1083. *C:* Gombal.
1084. *En C consten a sota algunes confirmacions posteriors (*Ego Raimundus Berengarius comes Barchino[...]*). Aquesta línia no fou transcrita en a i en gran part no és visible en la fotografia que inclou aquesta publicació feta l'any 1969.*

106

1089. Castell de Montsó

Donació. *Pere Sanç, fill del rei, dona a Bernat Guifred i a Guillem Pere el lloc de Palazuelo (Palol?) perquè el tinguin per ell. Dues terceres parts havien d'ésser per a Bernat Guifred i la tercera part restant per a Guillem Pere. Ho cedeix per tal que ho mantinguin i es facin forts a Palomera [a la serra de Carrodella], fins que Estadella caigui en poder dels cristians.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0925 (carpeta 21, núm. 18). Pergamí en bon estat de conservació, tot i tenir alguna taca poc important. Escriptura visigòtica. Al revers: "n. 13", "1127", "Cartas de Palazuelo", "Donatio de Palaciolo", "nº 2". Mides: 40 cm per 24,5 cm.

B RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 193.

C ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 76, f. 8v. Regest. Esmenta que també hi havia una còpia moderna feta en paper.

a YELA, 1923, doc. 4, p. 330-331.

b UBIETO, 1951, doc. 6, p. 216-217.

c CASTILLON, 1997, doc. 1, p. 19.

d BOIX, 2005, doc. 692, p. 439. Data: 1089 [juny-desembre].

e GRAU, 2010, doc. 67, p. 343-344. Data: 1089. Montsó.

f MARTÍNEZ PARÍS, 2013, doc. 1, p. 379-380. Amb traducció al castellà. Ex A i b.

Estadella devia ésser un lloc difícil de conquerir (vegeu la riquesa de les seves hortes a la fig. 64). Però ja s'havien ocupat indrets propers, com el de Palomera i el de Palol (al terme de Fonts). Aquest document reflecteix un procés de conquesta lent, setge rere setge, tan característic de la guerra a l'edat mitjana (encara era d'aquesta manera a la fi del segle XV, per exemple al Pallars Sobirà; BOLÒS, 2002, p. 41-77 i 127-179). Cartografia: fig. 67 i 73.

(Crismó) In Dei nomine. Ego Petrus, Sancii regis filius. Placuit michi libenti animo et spontanea voluntate, propter serviciu que michi fecistis, facio vobis hanc cartam donacionis et dono vobis Bernard Guifred et Guigelm Pere, Palazuelo cum omnibus suis terminis in fidelitate mea. Vobis Bernard Guifred illas duas partes et vobis Guigelm Pere illa tercia parte. Et in tali conveniencia dono vobis hoc donum ut guardetis multum forte cum grande cura Palomera, usque Deus donet Statella in manus christianorum. Et hoc totum suprascriptum dono et concedo vobis illud ingenuum et liberum et franqum, per facere tota vestra voluntate, vos et filii vestri et omnis posteritas vestra per secula cuncta.

(*Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç*).[1085]

1085. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

Facta carta era M C XX VII[a], in castro vel civitas que dicitur Monteson, recnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius gratia pater meus rex in Aragone et Pampilone. Et sub eius gratia ego autem in Superarvi et in Ripacurcia et in Monteson. Episcopus Petrus in Irunia. Alius episcopus Petrus in Iaca. Episcopus Raimundus Dalmacius in Rota. Senior[1086] Sancio Acenariz[1087] in Petra Roba.[1088] Senior Sancio Garcez et senior Blasco Garcez et senior Eximino Garcez Garcez et senior Blasco Garcia Eximinones et senior Eximeno Galindez in Alkezar. Don Pere Bertran[1089] in Lozares.[1090] Senior Remon Galindo in Stata. Don Remon Guigelm in Castro.

Ego autem Galindo sub iussione domini mei infantis Petri, hanc cartam scribsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.

107

1090, gener. Castell de Montsó

Donació. *Pere Sanç, fill del rei, dona a Garcia Ennecons d'Asieso (lloc proper de Jaca) l'almúnia d'Aréstoles i el lloc de "la Saida", indrets situats a la rodalia de Montsó. També rep la part dels horts i dels camps de l'horta de Pui (Puidemoros), que s'ha repartit amb els seus companys. Així mateix, li confirma les cases que tenia a la ciutat de Montsó, encara que es reserva el dret sobre la justícia. A més, li concedeix les cases que té dins del clos sobirà del castell de Montsó.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0936 (carpeta 21, núm. 16). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun plec. Escriptura visigòtica. Al revers: "21", "Donativum regale in Montessono", "80" (en un paper enganxat). Mides: 45 cm per 25,5 cm.

B ACL, Fons de Roda, P1_M3_P4_C02. Còpia moderna escrita en un full de paper. Ex A.

C ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 80, f. 9r. Regest.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 66, p. 359-360.

b YELA, 1923, doc. 5, p. 331.

c UBIETO, 1951, doc. 7, p. 217-218.

1086. *Abreujat en* s*; també en els altres casos*.

1087. *També es podria transcriure per* Acenariç. *Com, més endavant, podria ésser* Garceç *o* Galineç.

1088. *Sic. El lloc de Perrarua.*

1089. *c transcriu* Bertram.

1090. *També podria ésser* Loçares.

d BOIX, 2005, doc. 696, p. 442-443. Data: 1090, gener (Montsó).
e GRAU, 2010, doc. 68, p. 344. Data: 1090, gener. Montsó.

Document molt notable per entendre el procés d'ocupació del territori. Hi veiem com es repartiren entre els nouvinguts les propietats a la ciutat, Montsó, i al seu terme, d'una manera semblant a allò que s'esdevingué a Lleida, mig segle més tard (BOLÒS, 1993). S'hi esmenta l'existència d'un sistema de repartiment de les terres entre els companys repobladors (com trobem uns decennis després al Segrià). A més, també hi trobem alguna paraula molt interessant, com *alhizen* (*alhiçem*), que actualment Sénac creu que cal relacionar amb el mot àrab *hizam*, del verb *hazama*, que té el significat d'envoltar i per tant que té, en aquest cas, el sentit de recinte d'una fortificació (SÉNAC, 2000, p. 508). Cartografia: fig. 60, 71 i 77.

(*Crismó*) In Dei nomine. Hec est carta quam facio ego Petrus, Sangiz[1091] regis filius, ad te Garcia Ennecones de Asieso, de illa almunia de Ariestolis [et] illa Zeida, cum suis terminis quod abebat die quando Deus omnipotens nobis donavit Montson. Et de illa alode quod abes in circum Montson. Et de tale parte de hortos et campos quale tangit in illa horta de Puego inter tuos companieros. Et de illas kasas quod abes in illa civitate de Montson. Et retineo ibi iusticia sicut potestate debet abere iusticia in kasas de sua civitate. Et simili ter dono tibi illas kasas quod abes in illo alhiçem[1092] de illo kastello, franqas et ingenuas.[1093] Et hoc suprascriptum ut abeas illud ingenuum et liberum et franqum ad tua propria alode, pro facere tota tua voluntate, tu et omnis posteritas tua pro secula cuncta.

(*Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç*).[1094]

Facta carta ista era M[a] C[a] XX VIII[a], in mense ianero, in castrum quod dicitur Montson, regnante domino nostro Ihesu Christo et sub illius imperio pater meus, rex in Aragone vel Pampilona. Ego autem, sub Dei gratia et patris mei, in Superarvi vel Ripacurcia et, gracias Deo altissimo, in Montson. Episcopus Raimundus Dalmacius in sede Rota. Don Kalbet in Eleson et Civita. Fortunio Dat Çebatero[1095] in

1091. *a:* Sangiç.

1092. *Es pot transcriure per* alhizem, alhiçen *o* alhizen. *Trobem aquesta paraula en alguns documents relacionats amb Montsó (com aquest), amb Sant Esteve de la Llitera i amb Sarinyena, sota les formes* alhizen, alhiçém *i* alluzem. *Hom havia relacionat aquest mot amb la paraula àrab* hisn (Ph. SÉNAC, "Peuplement et habitats ruraux dans la Marche Supérieure d'al-Andalus: l'Aragon", a *Villages et villageois au Moyen Âge*, Publications de la Sorbonne, París, 1992, p. 33). *Tanmateix, tal com ha opinat posteriorment el mateix Sénac, és més encertat de relacionar-lo amb el nom àrab* hizam, *i donar-li el sentit de recinte d'una fortificació* (SÉNAC, 2000, p. 508).

1093. *a:* frangis et ingenuis.

1094. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç*.

1095. *També podria ésser* Zebatero.

Elins.[1096] Senior Remon Galindo in Stata. Enneco Galindo de Sos, alferiz. Galindo Sangiz de Baon, maiordomo. Senior Eximino Garcez et senior Enneco Sangiz in Montson.

Ego autem Galindo, sub iussione domini infantis Petri Sangiz, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.

108

1090, febrer. Montsó

Donació. *Pere Sanç, fill del rei, dona a Pere Didaç la meitat de l'heretat que fou de Comparat i de la seva muller, que perderen a causa de la mala actuació d'aquesta dona. És situada a la Cova i a Llaguarres. La tindrà lliurement i franca, tant ell com els seus descendents, i no restarà gravada per cap mal cens. A canvi, l'esmentat Pere Didaç ha d'ésser fidel a l'infant Pere. A més, a Pere Didaç i Garcia, el reboster de l'infant —que ha rebut l'altra meitat de l'heretat—, li donen un cavall.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0934 (carpeta 21, núm. 20). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun plec. Mides: 48 cm per 33 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "A, n. 41, 1133", en paper "103".

B ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 103, f. 10v. Regest. Ex A.

a YELA, 1923, doc. 6, p. 332.

b UBIETO, 1951, doc. 8, p. 218-219.

c BOIX, 2005, doc. 700, p. 446. Data: 1090, febrer. Montsó.

d GRAU, 2010, doc. 69, p. 344-345. Data: 1090, febrer. Montsó.

(*Crismó*) Sub divina clemencia et eius gratia. Ego Petrus, Sancii, regis filii. Placuit michi libenti animo et spuntanea voluntate et facio hanc cartam tibi Petro Didaz[1097] propter servicia que michi fecisti, de illa media ereditate de Conparate et de sua muliere in Laquarres, de quantum ad eis pertinet in illa Cova[1098] et in Laquarres, quod perdiderunt per mala facta quod fecit ista iam nominata muliere, sicut sciunt homnes omines de eorum circuito, ut abeas eam ingenua et livera et franca, sine ullo cinso malo, ad tuam propriam ereditatem et de cuncta generatio tua, per secula cuncta, in fedeletate mea et de qui fuerint de illos meos. Et de te et de tuo conpaniero pronominato

1096. *O potser* Elisu, *en c, d i e*.

1097. *També podria ésser* Didaç.

1098. *A uns 600 m a l'oest de Llaguarres, hi ha la partida de terres de la Cova.*

de Garcia, \meo/ repostero,[1099] qui abet ipsa alia medietate de ista supra nominata ereditate aczepi de vobis unum kavallo.

(*Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç*).[1100]

Facta cartam istam in era M C XX VIII[a], in mense februario in civitas que vo[ci]tant Monteson, regnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius gratia pater meus, Sancius Ranimiriz, gratia Dei rex in Panpilona et in Aragone, et sub eius gratia ego Petrus in Superarbi vel in Ripacurcia. Rex Adefonsus in Castella. Episcopus domino Petrus in Irunia. Alio episcopus domino Petrus in Iacka. Episcopo domino Reimundo Dalmacio in Rota. Comite Sancio Ranimiriz in Ripacurcia. Domino[1101] Miro Gondebalde in Laquarres. Senior[1102] Eximino Garceiz et senior Enneco Sangez in Montesone. Senior Remon Galindo in Stata. Senior Galindo Date in Abizanlla. Senior Blasco Garceiz et senior Fortunio Azenarez et senior Sancio Garceiz in Alkezar. Senior domino[1103] Petro in Boltania.

Ego Garcia scriptor, sub iussione domini mei infante Petro, Sancii regis filio, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.

109

[c. 1090], febrer

Venda. *Dot ven al bisbe Ramon Dalmau una terra, situada al territori de Roda, al lloc anomenat Ivó [prop de Realivó], pel preu de vint muigs de sègol. S'esmenten les afrontacions. Menció dels testimonis, dels veedors i dels oïdors. Escrit per Mir Arnau.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, 20v-21r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "XXVII. De una terra que est in Ibuni."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140v (p. 290). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 59.

b IGLESIAS, 1991, p. 151.

FUNDACIÓ NOGUERA

1099. *Abreujat en* reptero, *amb una titlla sobre la* p. *En un document de l'any 1121, es fa esment de* Garcia Sanz, meo repostero, *del bisbe Esteve d'Osca* (DURAN, 1965, doc. 127, p. 153).

1100. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

1101. *Abreujat en* dmno.

1102. *Abreujat en una* s. *En tots els casos*.

1103. *Abreujat en* dmo.

c BOIX, 2005, doc. 701, p. 446-447. Data: [1090], febrer.
d GRAU, 2010, doc. 91, p. 362-363. Data: [1089-1094], febrer.

Certament no és possible que aquest document fos escrit l'any 1050 (any de l'era hispànica 1088), atès que en aquesta data ni era rei Sanç I, ni era bisbe Ramon Dalmau, ni s'havia conquerit encara la població de Montsó. Fins i tot no és possible que sigui de l'any 1088 o del 1089, pel fet que la conquesta de Montsó no es produí fins al mes de juny de l'any 1089. Per tant, podem acceptar la datació que proposa Boix, de l'any 1090. D'altra banda, cal tenir present, com assenyala Grau, que ha d'ésser d'abans de l'any 1094, data de la mort del rei Sanç Ramir d'Aragó. Cartografia: fig. 14.

I[n Dei nom]ine. Ego Dod, vobis emptori meo domno [episcopo] Raimundo Dalmaz. Nullius quoquegentis imperio nec suadendis [ingenio, sed] propria mea elegit voluntas ut vobis vindo unam terram [in territo]rio Rote, in loco que vocitatur Ivuni.[1104] Advenit mihi ipsa [terra de] parentorum meorum. De oriente ipsa hereditate de fratres [meos, de occi]dente torrente, latus ipso torrente <et> Raimon [Lorenz[1105] et fratres] suos, per capud stirpe, per fundus limite. Vindo [vobis ipsam terram circun]datam et terminatam, quantum istas afrontatio[nes includunt a]b integrum, in precio placibile XX^ti^ modios de [segal. Et de ip]so precio aput vos emptorem meum non remansit. [Et est] ma[nifestum in Dei nomi]ne firmam habeatis potestatem. Quod si [ego] Dod aut [de filiis meis si]ve de fratribus aut de propinquis meis, [ho]mo vel femina, [a]ut [ulla] magna vel parva persona qui con[tra] istam cart[am vendit]ionis et confirmationis venerit ad dis[rumpendum, non hoc valeat ven]dicare quod requirit, sed compo[nat in duplo cum omni sua melioratio]ne, et in antea ista carta firma et stabilis permaneat omnique tempore [et non sit disrupta].

Facta ista car- // ta venditionis et confirmationis in mense feb[ruar]io, era millesima L XXX VIII^a^, luna VII^a^, domino Santio rege regnante in Pampilonia et in Aragone. Petro Sanç[1106] in Monteson et in Suprarvi[1107] et in Ripacorcia.

Sig+num Dod, qui hanc c[ar]tam [ro]gavit scribere et testes rogavit firmare. Sig+num Martin Lore[nz]. Sig+num Mir Duran. Sig+num Guiel<m> Arnal, nepos archidiaconi. R[a]imundus Mironi et Bernardus Laurentius, visores et auditores fuerunt.

Miro Arnallus scripsit hec die et anno quo supra.

1104. *Escrit* iuuni*; segurament corresponia a un indret anomenat "Ivó" o "Ivon"; cap al lloc de Realivó.*

1105. *c:* Ramon Mir.

1106. *C:* Sanz.

1107. *C:* Superarvi.

110

[1090], maig

Donació. *Sanç, rei d'Aragó, dona a Sant Vicenç de Roda una almúnia a prop de Fraga, unes cases a Montsó i unes heretats a l'horta de Montsó.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 33, f. 80v. Regest fet abans de l'any 1714.
a BOIX, 2005, doc. A 86, p. 696. Ex A, que anomena *Chronologia Rotense*. Data: [1090], maig.

Boix considera encertadament que hi ha d'haver un error en la data d'aquest document, atès que la conquesta de Montsó no s'esdevingué fins a l'any 1089. Per tant, en A, en lloc de l'any 1118 de l'era, potser hi devia haver escrit l'any 1128 de l'era hispànica.

"33. Un privilegio del rey don Sancho \el 4º/ por el qual dio una almunia junto a Fraga y unas casas en Monzón y unas heradades en la Huerta de Monzón a la iglesia de Roda. Hecho era 1118, en el mes de mayo que era el año 1080. Galindus scripsit. Núm. 60".

111

[c. 1089-1090]

Donació. *Pere Sanç, fill del rei, dona a Ramon Guillem i a Berenguer Gombau l'almúnia de* Medalaflag *i l'almúnia d'*Iben Gelar*, amb llurs termes, tal com eren el dia en què ell conquerí Montsó. A més, cedeix, a la ciutat de Montsó, les cases que hi posseeixen, retenint el dret sobre la justícia. També fa donació d'un hort a la Sosa i d'un altre a l'horta de Pui (Puidemoros). Fa lliurament de la part dels horts que els toqui, possiblement en el repartiment que es feia entre els companys o socis.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RP_0558 (carpeta 10, núm. 578). Pergamí en bon estat de conservació. Escriptura carolina. Dors: "Trasumpto de una donación real de unas heredades de Monzón." Mides: 29 cm per 9,5 cm.
a UBIETO, 1951, doc. 9, p. 219-220. Data: [c. 1090].
b BOIX, 2005, doc. 691, p. 438. [1089, juny-agost].
c GRAU, 2010, doc. 92, p. 363. Data: [1089-1094].

Document molt interessant per poder entendre l'organització del territori de Montsó, abans i després de la conquesta reial. És, així mateix, molt aclaridor a l'hora de comprendre com es va produir el repartiment de les noves terres

conquerides entre aquells que les ocuparen. Pel que fa a la datació, podem suposar que aquesta donació es degué fer poc després de la conquesta de Montsó, esdevinguda el mes de juny de l'any 1089. Hem de pensar també que, com assenyala Grau, a tot estirar pot ésser de l'any 1094, data de l'inici del regnat de Pere I d'Aragó, després de la mort del seu pare. Això no obstant, coincidint amb el que afirma Boix, creiem que es degué redactar en una data propera al moment de la conquesta; per aquest motiu proposem els anys 1089 o 1090. Cartografia: figs. 57, 60, 102 i 103.

In nomine sancte et individue Trinitatis regnantis in secula, amen. Ego Petrus, Sancii regis filius. Placuit mihi libenti animo et spontanea voluntate et facio hanc cartam donationis vobis, don Raimun Guillem, et tibi, Belengel Gontvalle. Et dono vobis ambos simul in unum illa almunia de Medalaflag et illa almunia de Iben Gelar, a\m/bas[1108] cum eorum terminis quod abebant et tenebant die quod Deus omnipotens donavit nobis Monteson. Et dono vobis in illa civitate de Monteson vestras casas quod ibi abeatis et retineo super illas iusticia, sicut debet potestate abere iusticia super casas de sua civitate. Et dono vobis uno orto in illa Asosa et in illa orta de Pugo. Dono vobis tale parte de ortos quale vos tanget inter vestros companieros. Et hoc totum suprascriptum donativum dono et adfirmo illud vobis ambos ut abeatis et possideatis illud ingenuum[1109] et liberum et francum vos et filii vestri et omnis posteritas vestra, in fidelitate mea et qui fuerint de illos meos, per secula cuncta, amen.

112

[c. 1090]

Convinença. *Convinença pactada entre Pere Bertran d'una banda i Berenguer Bertran i llur mare, Ermengarda, de l'altra. S'hi diu que Berenguer Bertran i Ermengarda feren una donació a Sant Esteve [de la Sarga]. També s'afirma que Berenguer Bertran té, com a feu de Pere Bertran, l'Espluga, la meitat de la questa, la meitat dels plets, un servei (que tenia abans Berenguer Ényec) i el capmàs de Sunyer Galí. A més, s'acorda que ni Guillem Bernat ni els seus descendents no perdin la Fabregada. Passi el que passi, el senyor que posi en aquest lloc Berenguer Bertran ha de tenir l'acord de Pere Bertran.*

1108. *c:* Iben Gelar in abas.
1109. *Lectura dubtosa. b:* integrum.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0951 (carpeta 20, núm. 1.243). Pergamí en bon estat de conservació. Escriptura carolina. Amb alguna correcció. Al dors hi ha escrit el darrer paràgraf del document. Mides: 13 cm per 9,5 cm.
a BOIX, 2005, doc. 713, p. 456. Data: [v. 1092].
b GRAU, 2010, doc. 116, p. 380-381. Data: [final del segle XI - principi del segle XII].

Podem datar aquest document d'una manera aproximada cap a l'any 1090. L'any 1085 (doc. 90) i entre els anys 1076-1094 (doc. 132) trobem esments de Pere Bertran, que, a parer de Jordi Boix, pertanyia al llinatge dels senyors de Montanyana. Cal assenyalar també que aquest lloc de la Fabregada (*illa Frrabecada*) ha de correspondre al jaciment de Fabregada, on es van descobrir les restes d'una fàbrega, situada al costat d'un nucli de població dels segles XI-XIII. Vegeu: SANCHO, 1997.

Hec est convenientia que facit Petro Bertran et Berenger Bertran et mater sua. De post dies mater sua sine illo alode que laxaron Bertran et Ermengard ad Sanctum Stephanum. Et illa Spluca abeat Berenger per fieu. Et illa medietate de illa quiesta per fieu. Et de illos placitos que abet ibi mater sua, illa medietate per fieu.[1110] Et uno servitio que abeat ibi talem quale Berenger En[e]c abuit ibi per fieu. Et illo cabmaso de Su<n>ger Galin per fieu. Et Guillem[1111] Bernard non perdat illa Frrabecada neq ille neq filios suos, si non faciebat causa que emendare non potuisset aut non voluisset.[1112] Et si filii de Guillem[1113] Bernard faciebat talem causam de illa honore que emendare non potuissent aut non voluissent et sui proximi volebant emendare, non perdidissent sua honore. Et si de Guillem Bernard minus veniebat aut filios suos, illo seniore que ibi mittet Berenger Bertran, per consilium et mandamentum de Petro Bertran fuisset, et de filios suos aut de filias suas.

Et si Berenger Bertran habebat filios [de l]egitimum coniugium, sic habeant illa honore et illo fieu per Petro Bertran et filios suos, quomodo Berenger Bertran habebat per Petro Bertran et filios suos.[1114]

FUNDACIÓ NOGUERA

1110. *Darrere* per fieu, *tacat i ratllat*.
1111. *Abreujat en* Gllm.
1112. *A partir d'aquí, hi ha moltes diferències amb la transcripció de* b.
1113. *Repetit una segona vegada; tacat*.
1114. *El darrer paràgraf fou escrit al dors*.

113

1091, juny. Montsó

Carta episcopal. *Ramon, bisbe de Roda, d'acord amb els canonges de Sant Vicenç i els precs i el manament del rei Sanç i del seu fill Pere, concedeix que el monestir de Sant Victorià d'Assan sigui sempre lliure de qualsevol jurisdicció episcopal i que tingui lliurement totes les esglésies parroquials que havia adquirit fins la data en què Ramon esdevingué bisbe, amb llurs delmes, quarts i rèdits. També podrà tenir d'una manera lliure els delmes de tots els alous que hagués obtingut al bisbat (llevat dels situats al terme de Roda). Així mateix, cedeix a l'abat la justícia sobre els clergues d'aquestes esglésies parroquials. L'abadia de Sant Victorià ha de rebre el crisma per part del bisbe i després han d'ésser els monjos qui el distribueixin entre les deganies i les esglésies monàstiques. Ho concedeix, tot i reconèixer que, amb relació als delmes, les quartes dels clergues i les justícies, anteriorment havia discutit llargament amb Grimau, abat de Sant Victorià.*

[*A*] Original perdut.

[*B*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Perdut. Segons el pare Pasqual, aquest era el setè document transcrit en aquest cartoral.

C AHN, Sant Victorià, carp. 762, núm. 6. Còpia del segle XIII.

D AHN, Sant Victorià, carp. 762, núm. 7. Còpia del segle XIII.

E AHN, Sant Victorià, carp. 762, núm. 8. Còpia del segle XIII.

F AHN, Sant Victorià, carp. 761, núm. 2. Còpia del segle XIII.

G BUZ, Documents de Sant Victorià, Cartulari d'Ovarra, f. 20v-21r. Segle XIII.

H APB, Cartulari de Sant Victorià, f. 22v-23v.

I APB, Cartulari d'Ovarra, f. 17v. Còpia parcial.

J BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 132r-132v (p. 273-274). Còpia parcial. Ex B.

K RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, f. 127v-128v.

*a** HUESCA, 1807, vol. 9, ap. VIII, p. 442-444.

b MARTÍN DUQUE, 2004, doc. 81, p. 112-115. Data: juny, 1091. Montsó.

c BOIX, 2005, doc. 706, p. 451. Resum. Data: juny, 1091 (Montsó).

Hem cregut que és interessant oferir la transcripció d'aquest document relacionat amb el monestir de Sant Victorià d'Assan, a causa de fer referència a un bisbe de Sant Vicenç de Roda d'Isàvena i pel fet de poder aprofundir en el tema de la jurisdicció episcopal i del cobrament dels delmes en les esglésies del bisbat, que fou un dels aspectes que preocupà més els bisbes i canonges de Roda i també de Lleida, com podem veure en molts dels documents editats en aquesta col·lecció documental. A més, sembla que fou un dels deu documents que foren transcrits al cartoral petit de l'església de Roda, desgraciadament ara perdut. Cal assenyalar les diferències petites, però importants, que hi ha entre la versió conservada a Roda i la versió d'aquest document guardada a l'arxiu de Sant Victorià. En primer lloc, per exemple, al text de Roda, s'exclou la possibilitat que els monjos de Sant Victorià es quedin els delmes del terme de Roda, fins i

tot en el cas que hi tinguin alous. Hem agafat com a base la transcripció feta per Huesca (a) i l'hem comparat amb la que hi havia al cartoral petit de Roda, copiada pel pare Pasqual (J).

(Crismó) Quoniam decet quemque christianum in huius mundi itinere talia agere que prosint sibi in eterna requie. Ego Raymundus[1115] Rotensis episcopus gratia Dei, cum consensu et voluntate tocius conventus canonicorum qui ibi Deo serviunt,[1116] pro remedio animarum parentum meorum et pro anime mee salute necnon predecessorum successorumque meorum, insuper rogatione atque iussione domini mei regis Sancii et filii sui Petri, facio hanc cartam auctoritatis et confirmationis[1117] ut monasterium beatissimi[1118] Victoriani Assaniensis[1119] sit semper liberum et franchum et ingenuum ab omni dominatione episcoporum et[1120] habeat liberas et ingenuas omnes ecclesias parrochitanas quas in episcopatu Rotensi adquisierat[1121] ante diem electionis mee in episcopum,[1122] cum omnibus decimis et quartis et reditibus suis. Habeat etiam ecclesias parrochitanas quas ante adquisierat,[1123] similiter[1124] liberas et ingenuas. Decimas quoque omnium alodiorum suorum quas ubicumque ante adquisieverat in supradicto episcopatu, similiter sibi liberas et ingenuas esse concedo.[1125] Ita ut nullus rex, nullus princeps, nullus episcopus, nulla secularis vel ecclesiastica persona, audeat prefatum monasterium pro rebus sibi[1126] superius concessis inquietare. Iusticiam vero clericorum earundem ecclesiarum parrochitanarum abbas exquirat et faciat.[1127] Crisma vero maius monasterium accipiat ab episcopali sede et distribuat per decanias ubi monachi et clerici[1128] habitant, et per ecclesias suas.[1129] Et misterium sacri babtismatis in monasteriis

1115. *J:* Raimundus.

1116. *De* cum consensu *fins a* ibi Deo serviunt, *manca en J.*

1117. *Des d'*et pro anime mee *fins a* auctoritatis et confirmationis, *manca en J. Hi diu:* duxi fore idoneum et salubre.

1118. *J:* beati.

1119. *J:* Asanensis.

1120. *De* sit semper liberum *fins a* dominatione episcoporum et, *manca en J.*

1121. *J:* adquisiverat.

1122. *J:* episcopium.

1123. *J:* adquisiverat.

1124. *Manca en J.*

1125. *En J, a continuació:* preter in termino Rotensi.

1126. *Manca en J.*

1127. abbas exquirat et faciat, *manca en J. Hi diu:* episcopus una cum abbate conquirat el faciat.

1128. et clerici, *manca en J.*

1129. et per ecclesias suas *manca en J. Hi diu:* clerici autem parrochiani ab episcopali sede accipiant.

FUNDACIÓ NOGUERA

et in ecclesiis suis[1130] faciant. Et ut huius nostre scriptionis patent causa, posteris intimare curavimus me pro rebus supradictis, videlicet decimis, quartis clericorum, iusticiis, multa pertulisse et in multa concilia devenisse cum Grimoaldo abbate Sancti Victoriani.[1131]

Tandem multis laboribus perlatis, pluribus bonis expensis, religiosorum virorum consilio et ut predictum est, obsecratione atque precepto domni mei regis Sancii filiique sui Petri,[1132] ductus super omnia eterni muneris retributione, hanc cartam donationis atque corroborationis ad honorem Dei et ad sustentationem religiosorum monachorum in supradicto monasterio Deo servientium[1133] facere studui. Hec ergo omnia superius concessa libere et ingenue preffato[1134] loco, eterne retributionis non immemor, devota mente concedo ad stipendium fidelium monachorum[1135] ibi Deo servintium, ita ut nullus meorum successorum, nulla[1136] secularis vel ecclesiastica persona audeat deinceps ex suppradictis bonis auferre monasterio beatissimi Victoriani[1137] abbatis. Si quis sane[1138] quod fieri minime credo, contra hoc factum nostrum venire temptaverit, in primis ira Dei incurrat et a sacratissimo corpore ac sanguine domini nostri Ihesu Christi alienus fiat et anatematis iudicio subiaceat et hec nostra scriptio semper firma permaneat. Amen.

Ego Raymundus, gratia Dei Rotensis episcopus, obsecratione atque iussione domini nostri regis Sancii filiique sui Petri, hanc cartam laudo, confirmo et corroboro et sigillum meum appono.[1139]

Ego Sancius Dei gratia Aragonensium rex, Ranimiri regis filius, hanc cartam rogavi atque precepi fieri et hoc s[ignum] *(signe)* feci.

(Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó, fill de Sanç).[1140]

1130. monasteriis et in ecclesiis suis, *manca en J. Hi diu:* parrochiis.

1131. cum Grimoaldo abbate Sancti Victoriani *manca en J.*

1132. *Des d'*et ut predictum est *fins a* filiique sui Petri, *manca en J. Hi diu*: dominique mei regis Sancii et filii sui Petri rogatione.

1133. *J:* militantium.

1134. *J:* prefato.

1135. *J:* monacorum.

1136. *Manca en J. Hi diu:* et nulla persona audeat quicquam ex supradictis bonis.

1137. monasterio beatissimi Victoriani, *manca en J. Hi diu:* beato Victoriano. *En J també manca la darrera part del document, a partir d'aquí.*

1138. *Repetit un segon cop*.

1139. *En b:* Signum *(signe)* Ildefonsi Dei gratia regis Aragonis, comitis Barchinone, marchionisque Provincie. Signum *(signe)* Petri Dei gratia regis Aragonis et comitis Barchinone, qui hoc laudo et firmo et cum hoc signi meo corroboro per preces Martini abbatis.

1140. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

Facta carta anno ab incarnatione Domini Mº XCº I, in mense iunio, in castro quod dicitur Montson. Regnante domino nostro Ihesu Christo et sub illius imperio rex Sancius in Aragone et in Pampilona. Rex autem Petrus sub Dei gratia et patris sui in Suprarbi et in Ripacurcia, et gratias Deo altissimo ambos in Montson. Episcopus Petrus in Iacca. Grimaldus abbas in Sancto Victoriano. Senior[1141] Lop Garzez in Uno Castello et in Banaston. Senior don Petro in Boltania. Senior don Kalvet in Elson et in Avinzanda. Senior Ramon Galin in Stata. Senior Exemen Garzez et senior Ennecho Sanguiz in Montson.

Ego Galindo scriba regis Sancii, rogatione domini Raymundi Rotensis episcopi atque precepto domni mei regis filiique eius Petri, hanc cartam scripsi et hos signum *(signe)* feci.

114

1091, novembre, 22

Definició. *Guiu (Guido), en nom seu i també en el dels seus fills i filles, defineix i posa fi al domini sobre l'alou i l'església de Barreda (*alodium et ecclesia de Barreta*). Ho fa sobre l'altar de Santa Maria [d'Alaó], sobre un llibre de sagraments, en presència del bisbe Ramon (*in presencia Raimundo episcopi*), de l'abat del cenobi, de tots els monjos i clergues que hi ha i també dels seus germans Ramon Gilbert, Roger Bernat i Berenguer (*Raimundi Gilberti et Rodgeri Bernardi et Berengario, eius fratris*). Feu fiança i fermença d'aquesta definició Pere Rodball (*Petrus Rodballi*) del castell de Sapeira (*castello de Petra*).*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 94r.
*a** BOIX, 2005, doc. 708, p. 453. Data: 1091, novembre, 22.

L'església de Sant Esteve de Barreda és situada al terme de Sapeira (municipi de Tremp; BOIX, 1993, p. 80). Malgrat que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut que convenia de fer-ne esment pel fet que el bisbe Ramon de Roda hi tingué un paper important.

FUNDACIÓ NOGUERA

1141. *Abreujat en* s. *També en els casos següents.*

115

1092, gener

Donació. *Pere Sanç, fill del rei, dona a Pere Ramon d'Erill el castell de Saidí, amb la meitat de les seves rendes, en compensació de la vila de Sopeira, cedida al bisbe de Roda. També dona a Pere Ramon una quadra situada entre la població i el Cinca. El monarca es reserva la meitat del castell de Saidí, com a domenge, i manté la possibilitat d'hostatjar-s'hi sempre que vulgui, com si fos una heretat pròpia.*

[*A*] Original perdut.
B ACA, Cancelleria, pergs. Ramon Berenguer III, carp. 27, núm. 3. Pergamí en bon estat de conservació. Còpia feta al segle XII. Mida: 18,9 per 27,4 cm.
a UBIETO, 1951, doc. 10, p. 220-221.
*b** BAIGES-FELIU-SALRACH, 2010, vol. I, doc. 237, p. 479-480. Data: 1092, gener.

Tot i que aquest document no es conserva a l'ACL, hem cregut que era convenient de publicar-lo en aquesta col·lecció diplomàtica, pel fet que s'hi fa esment del bisbe de Roda.

(Crismó) In Dei nomine. Hec est carta quam facio ego Petrus Sangiz, regis filius, ad vos don Pere Ramon d'Eril. Placuit mihi libenti animo et spontanea voluntate et dedi vobis ipsa villa de Supetra pro emenda de Viuo Adarrao. Deinde episcopus Raimundus Dalmacius quesivit mihi et demandavit ut redderem ipsa villa de Supetra Deo et Sancto Vincentio. Et ego, propter remedium anime mee et successorum meorum, reddidi et dedi vobis emenda de Supetra ipso castro de Zaidi, ad propriam voluntatem vestram stabilire, et medietatem de paria et de spleto, et illa quadra qui est infra villa et Cincha, vobis Petro Raimundo et vestre posteritati, ad vestram propriam voluntatem. Et ego retineo in ipso castro alia medietate in dominicatura et potestate de ipso castro, iratus et pacatus, et staticam quando ego voluero stare quomodo in mea hereditate.

Signum *(signe)* Sancii.

(Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó, fill de Sanç).[1142]

Facta carta era M C XXX^{ma}, in mense ianero, regnante rege Sancio, patre meo, in Aragone vel Pampilona. Ego autem in Superarbi vel in Ripacurcia et, gratias Deo altissimo, in Monteson. Episcopus Raimundus Dalmacius in Rota. Senior don Petro in Boltania. Senior Sancio Acenarz in Petra Rubea. Senior Fortunio Acenarz. Senior Sancio Garcez. Senior Garcia Eximinones. Senior Galindez in Alchezar.

1142. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

Senior Lop Fortuniones in Castellone. Don Chalbet in Civitate et Eleso. Senior Ramon Galindo in Stata et Statella. Senior Eximino Garcez. Senior Enego Sangiz in Monteson.

Ego autem Galindo hanc cartam scripsi per iussionem domini mei infantis Petri et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.

116

1092, juliol, 13

Donació. *Ramon dona a Sant Vicenç i als seus canonges, a la vila de Benasc, el capmàs de [la dona anomenada] Real i del seu fill Ató, i la dècima de dos molins que té Sança i el seu fill Centull, i la dècima de l'alou franc d'Isarn d'Ancils. A més, cedeix unes vinyes situades al territori de Roda. Totes dues són situades a Llastanosa; se n'esmenten les afrontacions. Així mateix, dona sis terres, una de les quals al lloc de "la Cinta". També fa lliurament de la meitat del vinyal de "Na Riquell" i de dues terres que són a l'Obac; se n'esmenten les afrontacions. També cedeix dues "illes", situades a la ribera de l'Isàvena, una al costat del pont de la via i l'altra en aquella part del riu que té Roger Bràdila.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 10, f. 12r-12v. Amb l'epígraf, de color vermell: "Testamentum de Ramon Garsia. X." Tinta molt esvanida, especialment a la banda dreta de la pàgina.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 138r (p. 285). Resum. Ex B. Al marge hi ha escrit el número 25.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 10.
a YELA, 1932, p. 153. Regest.
b IGLESIAS, 1991, p. 139-140.
c BOIX, 2005, doc. 715, p. 457. Data: 1092, juliol, 13.
d GRAU, 2010, doc. 71, p. 346. Data: 1092, juliol, 13.

És molt notable que s'anomeni en català el monarca que en aquell moment governava la Ribagorça i Montsó (Pere Sanç). Cal pensar que era rei de la Ribagorça, un territori bàsicament catalanoparlant, i que la seva mare era de la família comtal d'Urgell. D'altra banda, amb relació a aquest document, com fem usualment, hem tancat entre claudàtors les lletres i les paraules que actualment no es poden llegir al cartoral major de Roda. Cartografia: figs. 13 i 14.

In Dei nomine. Ego Raimundus, qui s[um plena[1143] memoria]. Expuncxit me Deus et trina maiestas u[t darem aliquid de] alodem

1143. *d:* in mea.

meum, sic et dono ad domum [Sancti Vincentii et ad canno]nicos ibidem regulariter Deo s[ervientes. Dono in villa Benas]co[1144] uno capudmaso [de Reale[1145] cum suo filio Atone. Et de duos] molendinos quod tenent Sança [et filio Centullo, illam decimam].[1146] Et illa decima de Isarno de A[ncelis, quod habet de suo alode] franco.[1147] Et in territorio R[ote, vineas et terras. Sunt ipsas] vineas, illa una in Lastenosa; de oriente Ava cum fil[iis, de] occidente Ramon Mir de Benasco, per fundus Od G[alin]. Illa alia vinea subtus villa;[1148] a parte occidenti, que fuit de [e]od[em] Petro. Et sex terras. Illa una in loco [ubi] dicitur [ad] illa Cin[ta]. Et de illo vin[i]al que dicitur de [Domna Richell], // ipsa [medietate. Et duas terras][1149] in illo Obago. Illa una habet de occidente [terra de Arnal A]bo. Alia ad corte de Ramon Guielm. Et du[as insulas in ill]a ribera de Isavana. Una ad illo ponte, de illa [via in susu].[1150] Illa alia insula, de parte aqua quod tenet [R]oger Bradila. Hoc suprascriptum dono atque concedo ad domum Sancti Vincencii et ad canonicis ibidem Deo servientibus.

Facta ista carta donationis III° idus iulii, luna IIII[a], ab [in]carnatione Domini anno M L XXXX II°,[1151] regnante Santio [r]ege de Ibero usque in Paliares. Et Pere Sanç[1152] in Ripacurcia et [in] Montson.

Signum Ramon, qui hanc cartam rogavit [scr]ibere [et] testes ad roborandum firmare. Signum Berenger [Raimon, canonicus]. Signum Arnal Pere. Signum Pere Iohan, [canonicus]. Signum Mir Duran. Signum Roger Bradila. Sig[num Gamiça Gilmon.

Miro Ar]nallus, subdiaconus, rogatus [scripsit].

[Raimonnus scripsit hoc si]gnum.

1144. *d:* Venasco. *Més avall, trobem aquesta mateixa població amb* b.

1145. *d:* capud maso Reale.

1146. *No sols esvanit, ans amb un forat en el pergamí.*

1147. *D'acord amb Tomás Faci (2013, p. 423), l'existència d'aquesta franquesa significava que el senyor, Ramon Garcia de Benasc, era qui es quedava el delme laic (també anomenat novena). Per tant, cal tenir present que, segurament, aquesta franquesa no beneficiava el pagès (Isarn) ans el senyor (Ramon Garcia).*

1148. *d:* in illa.

1149. *Ben esvanit.*

1150. *Amb el significat de sus, amunt (contrari de jus, avall).*

1151. *C:* MXCII.

1152. *Escrit en català en B (Cartulari Major de Roda).*

117

[1085-1092], agost, 29

Venda. *Miró i la seva muller Ginta venen a Brocard i la seva muller Caritat una vinya situada al terme del castell de Roda, al lloc anomenat Llastanosa, pel preu de vuit sous en alguna cosa que tingui aquest valor. Se n'esmenten les afrontacions. Venen la vinya amb tots els arbres que hi ha, alguns dels quals són fruiters. Signa la carta, així mateix, el fill dels venedors, anomenat Guillem. Es fa esment dels testimonis, dels veedors i dels oïdors. El prevere Guillem escriu el document.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 33, f. 23r-23v. Amb l'epígraf: "De alia vinea in Last[anosa]. XXXIII."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 141r (p. 291). Resum. Ex B. Al marge hi ha escrit: *XXXIII*.

a YELA, 1932, doc. 7, p. 89-90. Transcripció parcial. Data: 1076-1093.

b IGLESIAS, 1991, p. 155.

c BOIX, 2005, doc. 669, p. 422. Data: [1085], agost, 29.

d GRAU, 2010, doc. 90, p. 361-362. Data: [1085-1093], agost, 29.

Grau data aquest document a partir de l'any 1085, quan l'infant Pere va rebre l'encàrrec de governar la Ribagorça. Com a data final, situa la mort de Sanç Ramir, el juny de 1094. Amb tot, cal tenir present que Brocard feu testament el 5 de gener de 1093 (doc. 121), cosa que ens duu a pensar que com a màxim de tard aquest text és de l'any 1092; fins i tot podríem suposar que aquesta compra es degué esdevenir uns anys abans, plausiblement abans de l'any 1090. Cartografia: fig. 37.

In nomine Domini. Ego Miro et coniux mea, Ginta, vobis emptoribus nostris, Brocard et coniux tua Karitas. Per hanc scripturam vinditionis nostre vindimus vobis unam vinea[m] infra terminos de castrum Rota, in locum que vocant Lastonosa. Et advenit nobis de emptione aut de quaslibet voces. Affrontat de una parte in vinea de Bonofilio Baron, et de alia parte in ipso torrente, et duas alias partes in vinea de Oto Galindo. Quantum infra iste afrontationes includunt et isti termini ambiunt, sic vindimus vobis ipsa[m] vineam iam dictam, cum exiis vel regressiis suis, et cum omnes arbores qui deincebs sunt, tam pomiferis qua[m] impomiferis, et cu[m] ipsa terra in qua est f[undata], // propter precium placibilem VIII solidos in rem valentem. Et est manifestum. Quod si nos vinditores aut ullusque homo vel femina si quis contra hanc cartam vinditionis pro inrumpendum venerit, non hoc liceat ei vindicare sed componat vobis in duplo, et

in antea ista carta vinditionis firma et stabilis permaneat modo vel omnique tempore, et non sit disrupta.

Acta est IIIIº kalendas septembris, regnante domno Sancio rex, in Aragone et in Pampilona et in Sup[r]arbo.[1153] Domno Petro, filius suus, in Ripacurça. Chomes Sancio [Ran]imiriz. Episcopus Raimundus Dalmacii. Iudex Guielmus[1154] Isarni. Et subtus eius Reimundus Garsia.

Sig+num Miro, sig+num Ginta, qui istam cartam vinditionis scribere rogavimus, et manu propria per nostrum punctum firmavimus, et testibus istis firmare [ro]gavimus. Sig+num Guielmo filio nostro. Sig+num Galindo Undisclo. Sig+num Miro Undisclo. Sig+num Baron Peregrino. Hec sunt testes et visores et auditores.

Guielmus presbiter rogatus scripsit et sub die et anno quo supra et cum literis suprapositis in linea quarta.

118

1092, novembre, 12

Carta episcopal i donació. *Ramon [Dalmau], bisbe de Roda, reforma la canònica de Sant Vicenç de Roda per tal que els canonges hi visquin en comunitat i no hagin de tenir mai res propi. Els dona béns i drets perquè tinguin prou aliments i vestits, d'acord amb llurs necessitats. Estableix que han de restar sota l'autoritat del bisbe i del prepòsit. Fa donació, per tal que puguin viure regularment, dels delmes, les primícies i les oblacions del terme de Roda, de l'església de Pedrui, del quart dels delmes, les primícies i les defuncions de Sant Esteve del Mall, i de drets a les esglésies o als llocs de Monesma, de Lasquarri (amb el seu excusat), d'Avellana, de Castre, de Pano, de Panillo i de Clamosa. I encara fa donació de Sant Martí de Cavallera, de Santa Maria de Santa Llestra i de drets sobre les esglésies d'Avenoses, de Vacamorta, de Terrassa, de Merli, de la vila de Paderniu i de Sant Pere de Llastanosa. Hi afegeix l'alou que va donar Mir Roger [doc. 77], l'alou d'Alquèssar, el que té a Castilló de Sos, drets a Bissaürri, l'església de Sant Feliu de Verí i les abadies de Barravés i d'Alaó i, també, el castell de Viuet. Encara hi resten inclosos diversos drets sobre l'església d'Aguilaniu, amb la vall de Sant Vicenç (de la qual s'esmenten*

1153. *C:* Suprarbo.
1154. *C:* Guillelmus.

les afrontacions), i sobre Santa Maria de Montsó. I, també, els delmes, les primícies i les oblacions de les esglésies de Griebal, de Muro [de Roda], de Montclús, de Palo i alguns altres drets sobre el conjunt de l'ardiaconat de Terrantona. Aquest privilegi fou confirmat per molts dels bisbes que succeïren Ramon Dalmau al capdavant dels bisbats de Roda i de Lleida.

[*A*] Original perdut.

[*B*] ACL, Cartulari Petit de Roda. Perdut. Segons el pare Pasqual, era el cinquè document transcrit en aquest cartoral.

C ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C03, camisa 7 (carpeta 21, núm. 35). Còpia en molt mal estat de conservació; trencat en diversos fragments; manca tota la banda esquerra, aproximadament una tercera part. Mides: 22,5 cm (parcial) per 68,5 cm. Al dors: "H, n. 1."

D ACL, Fons de Roda (carpeta 1, núm. 2). Còpia del segle XVIII. No localitzat.

*E** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 124r-125v (p. 257-260). Ex B.

F BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 131v (p. 272). Esment. Ex B.

G RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 177r-180v.

H ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 56, f. 6r. Regest.

a HUESCA, 1807, vol. 9, ap. IX, p. 445-450.

b VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 49, p. 301-304.

c BOIX, 2005, doc. 716, p. 457-461. Amb la traducció catalana. Data: 1092, novembre, 11.

d GRAU, 2010, doc. 72, p. 347-349. Data: 1092, novembre, 12. Ex D.

És un dels documents més notables publicats en aquesta col·lecció diplomàtica. Les donacions de nombrosos béns de la seu fetes pel bisbe Ramon Dalmau van significar la creació d'una mensa dels canonges, diferenciada de la mensa episcopal. Aquest text, a més, permet de conèixer força bé les característiques del domini dominical i jurisdiccional de Sant Vicenç de Roda d'Isàvena. Transcripció feta a partir de la lectura d'E, que hem comparat amb algunes de les edicions publicades (a, b, c i d). També fem esment de les diferències que hi ha en C, còpia medieval, però, per desgràcia, molt malmesa. Cartografia: fig. 11.

Quamvis unumquemque fidelium[1155] oporteat post semel acceptam fidem perseveranter \operando eam/ retinere et iuxta humane[1156] fragilitatis permissionem in nullo a recto eius itinere deviare, si quis tamen proprie carnis infirmitate devictus aberraverit, sed quandoque perpetrata \diu/ mala digne penitendo planxerit,[1157] apud medium iudicem non reprobus vel damnabilis servus, sed dilectus reputabitur adoptionis filius. Hac igitur conditoris nostri pietate confissus,[1158]

1155. *Escrit en majúscules en C.*
1156. *d:* humana.
1157. *C:* plancxerit.
1158. *d:* conditoris no inpretate confesus.

EGO RAIMUNDUS sedis Rote divine gratie dono episcopus, licet a Christi vinee cultura diutissime[1159] torpuerim ociosus, tandem divinitus inspiratus comisse michi ecclesie filiorum dolens lapsus, auxiliante Deo reformare eos elaboro ad clericalis rectitudinem primatus atque ad interioris decorem ornatus. Constituo enim[1160] divino cooperante adiutorio apud predictam sedem ut clerus ibidem modo ad serviendum Deo devotus atque sub canonice vite dignitate victurus tam moderni quam eiusdem sancti propositi sequaces futuri. Nichil unquam[1161] sibi proprium vendicent, nec etiam nominent, sed iuxta primitive ecclesie formam, sicut debet illis esse una fides et idem spiritus, ita semper sit eis communis presentis vite sumptus, proprioque episcopo ac sibi prepositis ab eodem canonice institutis[1162] secundum Sanctorum Patrum sententias obedientes existant in omnibus. Ad observandam ergo religionis huius institutionem, ne qua forte occasio transgrediendi necessariorum indigencia cuilibet fratrum oriatur communiter[1163] viventium, ex ipsius ecclesie et episcopalis iuris rebus tantum ad ipsorum stipendium confero, unde largiente Deo semper eis sufficient victus et vestitus et cetera que necessarius poposcerit usus.

In primis, videlicet dono et concedo ac confirmo in perpetuum canonicis in prenominata sede regulariter viventibus presentibus et \successuris/[1164] ad honorem omnipotentis Dei eiusque gloriose genitricis et beatissimi Vincentii martyris[1165] omniumque sanctorum ecclesiam eiusdem castri et omnes decimas et primicias, defunctiones et oblationes omnium terminorum ad eundem[1166] castrum, videlicet Rotam pertinentium necnon et ecclesiam Sancte Marie de Pedrui, cum omnibus ad illam pertinentibus, et quartam partem decimarum et primiciarum, defunctionum ecclesie Sancti Stephani // et quartam partem decimarum et primiciarum et defunctionum ecclesie de Montmesma.[1167] Dono etiam ipsis quartam partem decimarum, primiciarum, defunctionum ecclesie Sancte Marie de Alasquar,

1159. *d:* ductissima.
1160. *C:* ex enim.
1161. *C:* umquam.
1162. *C:* constitutis.
1163. *C:* comuniter.
1164. *A sota:* futuris, *eliminat*. *Segons d, en D, primerament es va escriure* succesoribus, *que després es corregí per* succesores, *amb les quatre darreres lletres a la interlínia superior.*
1165. *C:* martiris.
1166. *d:* eum dictum.
1167. *d:* Monesma.

FUNDACIÓ NOGUERA

cum excussato[1168] eiusdem ville nomine Atone et cum molendinis ipsius loci. Et in Avellana totum hoc quod dominus meus rex dedit michi. Addo quoque huic donationi[1169] omnem alodem quem habeo apud al Castrum. Et quartam partem decimarum et primitiarum et defunctionum ecclesie de Pan. Et ecclesie de Pannel et ecclesie de Clamosa. Dono insuper illis ecclesiam Sancti Martini de Cavallera, cum omnibus suis pertinenciis. Simili modo ecclesiam Sancte Marie de Sancta Listra, cum omnibus suis pertinentiis. Augeo quoque ad predictam donationem quartam partem decimarum, primitiarum et defunctionum ecclesie de Avinazar. Ecclesiam vero de Vaccamortua et ecclesiam de Terraza[1170] et ecclesiam de Merle et ecclesiam de villa Paternini, que antiquitus dicuntur fuisse alodium Sancti Vincentii, prescripte donacioni ab integro adiicio. Similiter et ecclesiam Sancti Petri de Lastanosa, cum omnibus suis pertinentiis. Concedo etiam ipsis omnem alodem quem Miro Rogerii,[1171] canonicus, dedit Sancto Vincentio. Et totum meum alodium quod habeo in Alchezar. Et quidquid in Castellone de Sos habeo et habere debeo. Et quartam partem decimarum et primiciarum ac defunctionum ecclesiarum de Bessaur.[1172] Ecclesiam vero Sancti Felicis prescripte donationi ab integro trado. Dono quidem abbaciam[1173] Sancti Andree de Barraves, cum omnibus suis apendiciis,[1174] necnon et castrum Vivum eiusdem vallis cum cunctis suis pertinentiis. Abbaciam[1175] Alaonis insuper eis trado et precipio ut semper monachorum conventus ibi maneat. Abbas[1176] vero qui ibi erit ab episcopo et canonicis Sancti Vincentii eligatur et semper sit eis subditus. Dono etiam ipsis ecclesiam Sancti Martini de Aquilanido, cum sua abbacia[1177] et cum omnibus ad illam pertinentibus que hodie habet ac[1178] in antea adquisierat[1179] cum quarta parte decimarum et primitiarum et defunctionum eiusdem ecclesie, cum capudmanso de Sclua et fratribus suis, cum omnibus que hodie

1168. *d:* excusato.
1169. *C:* donacioni.
1170. *d:* Terrara.
1171. *Per error:* Ro Rogerii.
1172. *Per error:* Belsaur. *Correspon al lloc de Bissaürri.*
1173. *C:* abaciam.
1174. *d:* pendiciis.
1175. *C:* abaciam.
1176. *C:* abas.
1177. *C:* abacia.
1178. *C:* nec.
1179. *C:* adquisierit.

FUNDACIÓ NOGUERA

habent ac[1180] in antea adquisierint sive empcione aut escalido.[1181] Et illam vallem que dicitur vallis Sancti Vincentii totam ab integro circumdatam et terminatam, per capud Pena Acuta,[1182] et per fundus Morral Ruvius.[1183] Et ad ori- // entem[1184] de Penna Acuta,[1185] sicut vadit serra Molar et vertit aqua in Morral. Et de occidente Penna Acuta[1186] vadit ad Maruein Maiol. Et de Maruin Maiol ad fontem Besvei.[1187] Et de fonte Besvei ad summitatem de pui Besvei. Et de summitate de pui Besvei, sicut aqua vertit a parte vallis, usque ad[1188] Morral. Et per fundum vallis est Ruvius[1189] Morral. Quantum iste affrontationes et terminaciones intra se includunt et est terminus de Aquilanido et debet esse terminus eius, cultum et incultum, eremum et populatum, totum habeant ad proprium alodium ad omnem suam voluntatem faciendam de illa, cum caputmanso de Man de Benasch et filiis suis, ut habeant et possideant eo tenore, ut post obitum meum memoria mea in ecclesia Rotensi sit memorialis in generatione omnium seculorum. Castrum vero cum villa retineo michi, ad voluntatem meam faciendam. Item quia volo et opto ut idem clerus augeatur et in nullo minuatur[1190] adiicio huic donacioni ecclesiam Sancte Marie de Montson,[1191] ut habeant et possideant, cum omnibus suis pertinentiis quas hodie habet et deinceps adquisierit preter quartum et cenam et placita episcopalia. Deinde in necessaria vestitus adiicio huic donacioni quartam partem decimarum et primiciarum et defunctionum ecclesie de Griaol et ecclesie de Mur et ecclesie de Montclus et ecclesie de Pal, et quartum cannabi et lini et agnorum totius archidiachonatus de Terrantona. Hec omnia superius scripta et nominata dono et bona mente concedo filiis et fratribus meis presentibus[1192] et futuris canonice viventibus in ecclesia Sancti Vincentii de Rota. Si quis autem clericorum vel laicorum hec dona et hec scripta inrumpere[1193]

1180. *C:* nec.
1181. *C:* eschalido.
1182. *C:* Accuta. *d:* penna aucta.
1183. *d:* Morral Rubig.
1184. *d:* exientem.
1185. *C:* Accuta.
1186. *C:* Accuta.
1187. *O potser* Besuei, *com trobem en d.*
1188. *C:* in.
1189. *C:* rivus. *d:* rubis.
1190. *d:* minuat.
1191. *d:* Monzon.
1192. *C:* pre\se/ntibus.
1193. *C:* irumpere.

FUNDACIÓ NOGUERA

temptaverit, sit maledictus et excomunicatus[1194] et anathema fiat, quo usque se emendet et monte Ananie et Saphire damnetur[1195] et particeps sit Iude Schariotis et a corpore et sanguine Ihesu Christi sit alienus. Qui vero scriptis nostris consenserit, partem habeat in regno Dei et inter filios Dei in libro vite iustus scribatur[1196] et sit benedictus eterna Domini benediccione. Amen.

Sig+num Raimundi, Dei gratia Rotensis episcopi *(signe)*. Sig+num Bernardi Adelmi, abbatis Alaonis. Sig+num Miro prioris. Sig+num Arnaldi Gomballdi archidiachoni. Sig+num Berengarii Raimun- // di. Sig+num + Arnaldi Petri. Visores et auditores istius donacionis Raimundus Guillelmi de Capella et Gauzerandus Galin et Guillelmus Roztangni[1197] et Raimundus Gombaldi de Porta Spana.

Facta carta huius donacionis anno dominice incarnationis Mº XCº IIº, IIe[1198] idus novembris, regnante Santio rege, filio Ranimiri regis.

Guillermus, canonicus Sancti Vincentii, rogatus ab episcopo scripsit et hoc signum *(signe)* fecit.

Ego Poncius, Dei gratia Barbastrensis episcopus, hanc donationem laudo et propio signo *(signe)* corroboro. Ego Raimundus, Dei gratia Barbastrensis episcopus hoc donum laudo et propio signo *(signe)* confirmo. Ego Petrus, Dei ordinatione Barbastrensis episcopus, laudo et confirmo + suprascriptum donum. Ego Rannimirus,[1199] Dei gratia Barbastrensis electus hoc donum laudo et proprio signo *(signe)* corroboro.[1200] Ego Gaufridus, Dei gratia Barbastrensis episcopus, laudo et confirmo *(signe)* hoc donum. Signum Guillelmi, Rotensis episcopi. Sig+num Berengarii, Ilerdensis atque Rotensis episcopus et abbatis Montis Aragonis *(signe)*. Ego Gomballus, Ylerdensis episcopus et Rotensis,[1201] confirmo et hoc *(signe)* facio. Ego Berengarius, electus Illerdensis et Rotensis, confirmo et hoc + facio. Sig+num Petri Ylerdensis episcopi, salvis compositionibus factis super ecclesiam de Monsone et Sancti Andree de Barraves subscribo.[1202] Sig+num fratris

FUNDACIÓ NOGUERA

1194. *C:* excomunicatus.
1195. *d:* dampnet.
1196. *d:* scrivat.
1197. *d:* Rortangni.
1198. *Segons C i E. d:* millessimo nonagesimo secundo, secundo.
1199. *Segons C i d. E:* Raimundus.
1200. *C:* coroboro.
1201. *C:* Rotenssis.
1202. *d:* Pansano Sancti Andree de Barrabes, subscribus.

Raimundi, Yllerdensis et Rotensis electi,[1203] qui omnia suprascripta laudo et confirmo. Ego Guillelmus[1204] miseratione divina Illerdensis episcopus subscribo. Nos Petrus,[1205] Dei gratia Illerdensis episcopus, salvis composicionibus subscripsimus.[1206] Nos Poncius, Dei gratia Illerdensis episcopus subscribimus.[1207]

119

1092, desembre, 18

Donació. *Arnau Bernat de Benasc dona a Sant Vicenç de Roda i al seu bisbe Ramon un home anomenat Sinfred, amb els seus fills, amb les seves filles i amb tot allò que té (cases, terres, vinyes, horts, arbres secs i verds, garrigues, boscs, prats i pastures). Tot això havia estat del seu germà, Garcia Bernat, qui ho havia donat a Sant Vicenç. Pel fet d'haver-se'n apropiat d'una manera indeguda, Arnau Bernat fou castigat pel bisbe a pagar cinquanta unces d'or de València. Fa la donació per fer-se perdonar aquesta pena, pel bé de la seva ànima i seguint els consells de Guillem Arnau de Gistau i dels seus germans, Pere i Pere Roger, de Pere Rodball —que eren fidejussors d'aquestes unces— i també de la seva mare.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 9v-10r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 9r: "VIII. De Arnal Bernard de Benascho de uno cabmaso."
C RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 121r-121v.
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 137v (p. 284). Resum. Ex B.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 265-266. Transcripció parcial.
b YELA, 1932, doc. 10, p. 60-61. Transcripció parcial.
c IGLESIAS, 1991, p. 137-138.
d BOIX, 2005, doc. 719, p. 463-464. Ex D. Data: 1092, desembre, 18.
e GRAU, 2010, doc. 73, p. 349. Data: 1092, desembre, 18.

In Dei nomine. Ego Arnallus Bernardi de Benascho facio donationem domino Deo et Sancto Vincentio de Rota et eius episcopo Raimundo de uno homine, Sinfredo, et de filiis et filiabus eius et

1203. *d:* ecclesie.
1204. *Abreujat en G.*
1205. *Abreujat en P.*
1206. *Amb nombroses correccions.*
1207. *En E, al final:* "Nota el canonigo Jobellar que el S^{or} obispo D^{n} Antonio Agustín mando hazer un traslado authéntico de el instrumento que antecede, el año de 1563, siendo obispo de Lérida."

de omni posteritate illius, et de omnibus que habent et habere debent, in casis, casalibus, terris, vineis, ortis, arboribus siccis, viridis, egressibus, regressibus, culturis, laboratis, laborandis, garriciis, silvis, pascuis, pasturis, in aquis, in aqueductibus, in mobilibus, et in inmobilibus, et in omnibus que habent et adquisituri sunt. Illos et omnia eorum ab integrum dono et in perpetuum trado Deo et Sancto Vincentio. [Et] advenit michi a patre meo per alodium; et diviseram alodium cum fratre meo et sororibus m[e]is. Et homo iste cum omnibus que habebat accidit ad partem fratris mei, Garsie Bernardi, et frater meus, pro anima sua, commisit illum et omnia sua Sancto Vincentio. Sed ego Arnallus nolens adquiescere peticioni fratris [mei, post mor]tem eius recuperavi eum et tenui eum in do[minio; et quia] debebam quinquaginta uncias auri Va[lentini,] culpis meis exigentibus Raimundo episcopo. Propter illas [un]cias [et] propter multa mea peccata, et pro anima fratris mei, [ut] Deus nobis faciat misericordiam, dono hominem cum omnibus suis [per] veram fidem ex toto Deo et Sancto Vincentio, cum consilio Wilelmi Arnalli de Gestal,[1208] et fratris eius, Petri et Petri Rodgerii et Petri R[o]dbal[li],[1209] qui erant fideiiussores de istis unciis. Et [con]silio matris mee et aliorum bonorum hominum alodium istum par[tit]u[m][1210] cum omnibus h[ere]dibus meis et in parte mea receptum[1211] dono Deo et Sancto Vincentio, sicut superius scriptum est.

Visores et auditores istius donationis fuer[u]nt Bernardus [abba] Alaonis, Ichilanus abba Sancti Andree, Pe[trus Rodgerii de Girveta],[1212] Gauceranus de Cap[e]ll[a, Rodlan]dus Raimundi [de Ficulus].

Facta est carta don[ationis anno M LXXXX] // IIº dominice incarnationis, XV kalendas ianuarii, luna XVIª, feria I.[1213]

Signum Arnalli Bernardi, qui donatione[m] istam fecit. Signum Petri Rodgerii. Signum Guielmi Arnalli.

Petrus scripsit + sub die et anno que supra +.

FUNDACIÓ NOGUERA

1208. *d:* Guillelmi Arnaldi de Iestavi.
1209. *d:* Rodballe.
1210. *d:* paratum.
1211. *Després hi ha una taca fosca.*
1212. *Amb dos forats; no sols esvanit.*
1213. *d:* feria [V].

120

1092

Donació. *Sanç, rei [d'Aragó, de Pamplona i comte de Ribagorça], confirma a Sant Vicenç de Roda la possessió de la quadra de Sant Vicenç i del lloc de Palo.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 152, f. 73r. Regest fet abans de l'any 1714.
a BOIX, 2005, doc. A 93, p. 698. Ex A, que anomena *Chronologia Rotense*.

"152. Un privilegio en pergamino otorgado por el rey don Sancho \el 4º/ por el qual confirma a la iglesia de Roda la quadra de San Vicente y de Palo. Hecho año 1092. Firmada del rey".

121

1093, gener, 5

Testament. *Testament de Brocard, fill de Guillem. Tria com a marmessors el seu fill Berenguer, Ramon Gombau de Ribelles i Guillem Arnau de Biosca. Estableix quins han d'ésser els hereus del castell de Pilzà (situat al comtat d'Urgell), del domenge de Biosca, d'un alou que havia estat del comte, de les vinyes de Pilzà, dels castells d'Hostafrancs, de Privà i de Cercet (que ha d'ésser lliurat a Sant Vicenç de Roda). També deixa l'alou de Montsó (donat també a la seu de Roda) i l'honor que té a la Ribagorça. Fa esment, així mateix, dels seus béns mobles, com cavalls, mules, eugues, bous, vaques, ases, ovelles, porcs, pa, vi, tones, copes d'argent, i estableix com s'han de distribuir. Els marmessors dels béns mobles han d'ésser Caritat —la seva dona—, Ramon Gombau de Lierp i Guillem Isarn. Tot el seu patrimoni s'ha de lliurar a la dona, als fills, a Sant Vicenç de Roda, a Santa Maria de la Seu d'Urgell, a Sant Llorenç de la Vall de Lord, i als pobres i sacerdots o a la il·luminació de les esglésies.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0325 (carpeta 7, núm. 432). Pergamí en bon estat de conservació, per bé que una mica enfosquit. Mides: 27,5 cm per 18 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Testamentum Brochardi" i "Donatio castri de Cerced [...]".
a CASTILLÓN, 1991, p. 37-38, nota 20.
b BOIX, 2005, doc. 723, p. 466-467. Data: 1093, gener, 5.
c GRAU, 2010, doc. 74, p. 350. Data: 1093, gener, 5.

Dos anys més tard, Caritat, la muller de Brocard (doc. 137), també va fer testament, en què feia donació d'uns béns a Erdau i sobretot d'unes cases a Montsó i, així mateix, d'unes explotacions (almúnies) situades a prop de la Sosa i a l'Horta d'aquesta població del Cinca Mitjà. Aleshores feren de testimoni llurs fills, Arnau Bernat de Benasc i Pere Brocard, i també Mir Gombau.

In Dei[1214] eterni et salvatoris nostri Ihesu Christi. Ego Brocardus, proli Guilielmi, sanus, Deo propicius et consilio integro et spero in misericordia[1215] Dei et cupio pervenire ad gaudia paradisi et ideo facio hunc testamentum. De rebus meis fiere decrevi et volo ut quicquid subtus fuerit scriptum firmum sit omnique tempore. Rogo et eligo karissimos[1216] amico<s> meos, id sunt, Berengario filio meo et Raimundo Gonballi de Ripellas et Guillemo Arnallo de Bioscha. Preco vos amicis meis iam dictis ut si mors mihi advenit in isto anno aut in alios annos advenientes, antequam alium testamentum faciam, potestatem abeatis adprehendere omnem meum avere et dare pro anima mea, sicut ego vobis hic iniuncsero. In primis mando ut ipsa onore quod habeo in comitatum Urgelli, cum ipso castro de Pilzano, remaneant ad Berengario filio meo; et si de Berengario minus advenerit remaneant ad Petro, filio meo. Et uxor mea Karitas, si non adprehenderit virum, sit dompna de ipsa honore in vita sua insimul cum filio meo Berengario Brucardi, et si non concordabant bene insimul ad stare dividisset per medium ipsa dominicatura de Bioscha et tenuisset illa ipsa mediatate et filio meo Berengario ipsa alia mediatate. Et de ipso alaude quod fuit de comite donet inde alter tantum ad Sancti Laurencii de Val de Lordi, quomodo ego inde abeo donatum ad Sancta Maria de Bioscha. Et ipsas meas vineas de Pilzano remaneant ad uxore mea Karitas ab integrum, quia se illa se comparavi in suo avere. Et ipsum meum castrum de Ostafrankos et ipsum de Privalzan[1217] et ipsum de Cercet, cum ipso alaude de Muntuson, remaneant ad uxor mea Karitas in vita sua, si non adprehenderit virum, sine blandimento de nullo filio meo \et post mortem eius ipsum alodem de Montusono remaneat ad [Sancto Vincentio] de Rota/.[1218] Et ipsa mea onore de Ripacorza remaneat ad uxor mea Karitas et ad Petro filio

FUNDACIÓ NOGUERA

1214. *b:* Domini.

1215. *Abreujat en:* mcda, *amb una titlla*.

1216. *Abreujat en* kmos, *amb una titlla*.

1217. *L'any 1085, el comte Ermengol IV havia cedit el puig de Privà a Brocard Guillem i a Caritat; es reservava, però, una part del delme per a fer obres al castell. Aquesta fortificació era situada dins el territori de Santa Linya.* C. ALÒS - C. CAREÑO - J. GIRALT, "Castell de Privà", *Catalunya Romànica*, vol. 17, Barcelona, 1994, p. 207.

1218. *Afegit a la interlínia amb unes lletres molt petites.*

nostro, in servicio de Deo et de seniore meo rex Sancio et de ipso infante filio eius Petro. Et si minus advenerit de uxor mea Caritas, ipsos meos alaudes remaneant inter Berengario Brucardi et Petro Brucardi per medium. Et si minus advenerit de Berengario Brucardi sine infante et aut si minus advenerit de Petro Brucardi sine infante, ipsum castrum de Ostafrancos remaneat ad Sancta Marie sedis Urgelli, ad ipsa channonicha \et ipsum castrum de Cercet similiter remaneat ad Sancto Vincencio sedis Rote/.

Et de ipso meo mobile de Ripacorza \sive in Urgello/ sint manumissores mei, id est, uxor mea Caritas et Raimundo Gondballi de Lirvi[1219] et Guillemo[1220] Ysarno. Et ipso mobile est vero kavallos aut mulos, eguas, boves et vachas, asinos, oves et porcis, pane et vino, vascula, anapos argenteos, omnia quod dicit homo vel numerari potest. Dividite per medium et date inde illa mediatate ad uxor mea Caritas et ipsa alia mea mediatate pro anima mea. Et de ipsa mea mediatate facite inde tres partes, et ipsa una parte date ad ipso loco ubi fuerit sepultus corpus meum, et ipsa alia pars date ad Sancti Martini, qui est fundatus in castrum de Cercet, et ipsa tercia parte qui remanet devidite indiligenter propter remedium anime mee, in sanctis Dei ecclesiis, in sacerdotibus, in pauperibus seu in luminaria sancta aut in quale mercede melius existimare potueritis. Et antequam dividatis ipso mobile, persolvite inde ipsos meos debitos. Preco vobis manimissores mei supranominati ut sicut ego vobis iniungo in hunc testamentum ut ita et vos faciatis et qui bonam abet volunptate ille abeat potestate et dare pro anima mea et sit Deus[1221] inter me et vos.

Actum est hoc nonas ianuarii, era M C^{a} XXX^{a} I et \anno XXXIII/ regni Philippi regis.

Sig+num Brocardus, proli Guilielmi, qui hunc testamentum rogavi scribere et manibus meis propriis per punctum firmavi et testibus subternotatis per punctum firmare rogavi. Sig+num Ihoannes sacer. Sig+num Bernardus Mironi. Sig+num Raimundus Bonofilii.

Et ipsum meum cavallo quod ego prestavi ad Gerallus Poncio vicescomes remaneat ad Sanctum Sepulcrum et ipsa mea spata quod habet Guilielmo Petro de Satagen,[1222] si iam potet recuperare filio meo Berengario Brucardi quale ora iam recuperaverit donet inde XX uncias ad Sanctum Sepulcrum.

1219. *Dubtós. També podria ésser* Liriu *o* Lirui.
1220. Sic.
1221. *c:* /dr/.
1222. *Pot ésser també* Sartagon, *com proposa c.*

Ioannes, presbiter, rogatus scribsit et sub *(signe)* die et anno quod supra cum licteris superpositis et rasis.

122

1093, abril, 25

Donació. *Sanç [Ramir], rei d'Aragó, de Pamplona i de la Ribagorça, dona al bisbe Ramon i als canonges de Roda d'Isàvena l'església de Santa Maria de Campo, amb els delmes, les primícies, les oblacions i les defuncions*.

[*A*] Original perdut. Fins al segle XVIII es va conservar a Santa Maria de Campo.
B AHPZ (Archivo Histórico Provincial de Zaragoza), Pleitos Civiles, caixa 1.175, quadern 6, f. 10r-11r. Còpia del segle XVIII.
a HUESCA, 1807, vol. IX, p. 92-93.
*b** TOMÁS FACI, 2009, annex 4, p. 323. Data: 1093, abril, 25.

Encara que aquest document no s'hagi conservat a l'ACL, creiem que és interessant d'incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica, a causa que hi participaren el bisbe i els canonges de Roda i també per la importància que té per a la història d'aquest bisbat ribagorçà. Tal com assenyala G. Tomás, Traggia i Ramón de Huesca en feren un resum i, fins i tot, en van transcriure una part de l'escatocol. A més, sortosament, entre els anys 1761 i 1767, fou copiat sencer arran d'un procés judicial relacionat amb terres de pastura, que enfrontà els consells de Campo i de Foradada (B). La datació no planteja problemes; tanmateix el set de les calendes de maig és el dia 25 d'abril i el dia de Sant Marc també (tanmateix, la vigília —*pridie*— fou el dia 24). D'altra banda, aquell any 1093 corresponia a l'epacta 28 (no a la 27).

In nomine sancte[1223] et individue Trinitatis. Ego Sanctius, Dei gratia Aragonensium, Pampilonensium et Ripacurcensium rex. Divina inspirante clementia, pro Dei amore et gloriosi martiris Christi Vincentii honore atque pro requie patris mei, regis Ranimiri, et matris mee, Ermessendis, dono domino Deo et Sancto Vincentio martiri glorioso et Raymundo venerabili episcopo et canonicis Sancti Vincentii de Rota Deo ibi servientibus, eclesiam Sancte Marie de Campo, cum decimis et primiciis et oblationibus atque defuntionibus, cum omnibus que hodie habet[1224] vel in antea adquisierit, eo videlicet tenore ut semper sit ipsa eclesia in potestate Sancti Vincentii de Rota et episcopo prefati et omnium succesorum eius et canonicorum, us-

1223. *a:* sante.
1224. *a:* havet.

que[1225] in eternum. Igitur supradictam eclesiam cum totis pertinentiis suis, sicut superius scriptum est, dono ab integro et in perpetuum per alodium concedo Deo et Sancto Vincentio de Rota, ut sanctus Vincentius intercedat ad Deum et dominum nostrum pro anima mea et animabus patris et matris mea et stabilitati regni nostri, quathenus omnipotens Deus, interveniente beato Vincentio, in die iudicii, remunerationem eterne felicitatis nobis tribuat,[1226] id est sempiternam gloriam paradisi.

Facta carta huius donationis anno Mº XCº IIIª, era Mª Cª XXXª I, epacta XXª, VIIº kalendas mai, pridie sancti Marchi evangelista.

Presidente Raymundo sancte Rotensi ecclesie,[1227] in presentia fratis mei Sanctii Ripaccurcensis comitis et Guillem[1228] Servidei et Gauberti Raymundi et Petri Raymundi de Eril et Mironis Guillem[1229] de Foratata et Ramon Gonbalt de Portaspana. Signum Sanctii regis. Ego Petrus, Sancti regis filius, laudo et confirmo huius pagine scriptum manuque propia corroboro et hoc signum facio.

Galindus, Sancte Marie abas, iusus a rege prescripto, scripsit et de manu sua hoc signum fecit.

123

1093, juliol, 15

Donació. *Guerau Ponç, vescomte, i la seva muller, Estefania, donen a Sant Vicenç de Roda i al bisbe Ramon Dalmau la meitat d'un castell que antigament era anomenat "Castelló" [potser Castellonroi] i que havien pres als sarraïns. Donen l'altra meitat en feu, mentre siguin vius. En aquest terme hi ha aprisions i séquies (o aqüeductes), arbres fruiters, vinyes, horts, terres irrigades i conreades, amb muntanyes (en una de les quals s'alça el castell), amb planes i valls. Els castlans que tenen el castell han de retre homenatge al bisbe i als seus successors. A més, també donen al bisbe Ramon Dalmau l'anomenada "Almúnia Alba", situada al terme de "Castelló" [Castellonroi], que l'han de posseir com a domenge.*

1225. *a:* husque.
1226. *a:* tribunat.
1227. *a:* eclesie.
1228. *a:* Guillerm.
1229. *a:* Guillerm.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 28, f. 21r-21v. Amb l'epígraf, escrit posteriorment amb tinta de color negre: "XXVIII. De Castillone et Almunia Alba."
C ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 62r. Darrera pàgina, molt malmesa, gairebé il·legible. A continuació (f. 62v) només hi ha les línies finals del llevador de comptes.
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140v-141r (p. 290-291). Còpia parcial. Ex B. També esmentat al f. 154v (p. 318). Ex B.
E ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 100, f. 10v. Regest.
a YELA, 1932, p. 61-62. Ex B.
b IGLESIAS, 1991, p. 154-155. Ex B.
c BOIX, 2005, doc. 725, p. 467-468. Data: 1093, juliol, 15.
d GRAU, 2010, doc. 75, p. 351. Data: 1093, juliol, 15.

És difícil de saber en quin lloc cal situar aquest vell castell de Castelló (*Castellion*). Ha estat proposat Castelló Ceboller (o del Pont), Castilló del Pla i Castellonroi; si el document fos més modern, fins i tot podríem pensar en Castelló de Farfanya. Nosaltres ens decantem per Castellonroi. Tampoc sabem on devia ésser aquesta Almúnia Alba; podem proposar —en absolut assegurar— que fos cap a Pinyana. A l'hora de datar aquest document podríem dubtar entre l'any 1090 (i el dia 13 de juliol, tres dels idus) o bé l'any 1093 (i el dia 15 d'aquest mes, els idus). Certament, aquest document és de l'any 1093. L'any 1091 encara trobem el comte Guerau Ponç casat amb Malsenyada (*Malesignata*), que fa donació a Sant Pere d'Àger de les esglésies de Tragó, Valldellou, Camporells, Natjà i Baells, i d'altres drets. El mes de juliol de 1092, Guerau Ponç i la seva muller Malsenyada concedeixen una carta de franquesa als habitants d'Àger. Tamateix, el 15 de gener de 1093, el vescomte Guerau d'Àger ja concedeix com a dot a Estefania el desè dels seus béns. En un altre document fet aquest mateix dia, Guerau Ponç concreta l'esponsalici en la cessió dels castells d'Artesa, de Bellmunt, de Fet, de Finestres, de Tragó, amb Valldellou i amb els castells de Natjà i de Baells. CHESÉ, 2011, docs. 148, 150, 152 i 152b.

In Dei nomine. Ego Geraldus Poncii, vicecomes, et uxor mea Stephania. Donamus Deo et Beato Vincentio de Rota et tibi Raimundo Dalmacii, eiusdem loci episcopo, et succesoribus tuis et canonicis Beati Vincentii, tam presentibus quam futuris, unum castellum quod antiquitus dicitur Castellion, quod Deus dedit nobis de manu paganorum et de illorum potestate adquisivi. Damus medietatem de illo castello in proprium alodium ecclesie Beati [Vin]centii de Rota et tibi, Raimundo episcopo, et succesoribus tuis et can[onicis] ipsius ecclesie, tam presentibus quam futuris. Aliam vero medietatem damus per fevum in vita nostra. Et post mortem nostram damus ipsum castrum ab integro ad proprium alodium supradicte ecclesie et ti[bi] Raimundo Dalmacii, episcopo, et succesoribus tuis, cum

omnibus suis terminis et suis pertinentiis, cum suis aprisionibus,[1230] cum egressibus et regressibus et ingressibus, cum aqueductibus et arboribus fructiferis et infructiferis, cum vineis et ortis, cum terris aq[ua] rigatis, at ab aqua longe positis, cum laboratis et non lab[oratis], cum[1231] cultibus et incultibus, cum monte in quo situm est castrum [et cum] aliis montibus et omnibus vallibus, cum planis et m[ontuosis et][1232] omnibus collis, cum omnibus que ad castrum pertinent vel pertinere [debent] sicut nos habemus et habere debemus. Damus medietatem [ad proprium // a]lodium, et medietatem per fevum, in vita nostra. Et post mortem nostram, damus ab integro ad proprium alodium totum ipsum castrum cum omnibus suis pertinentiis Deo et Beato Vincentio, [tibi episcopo et] succesoribus tuis et canonicis Sancti Vincentii, tam presentibus quam futuris. [Et hoc] facimus pro remissione peccatorum nostrorum et parentum nostrorum et propter amorem [vestri] et servicium, in tali convenientia ut nos et posteritas nostra habeamus [et ten]eamus per manum tuam et successorum tuorum et quicquid ibi habuerimus [vel acceperi]mus in reditibus eiusdem castri et ville et terminis suis, habeamus per me[dium. Et] ipsi castellani[1233] qui habent predictum castellum faciant tibi et succes[soribus tu]is hominium ut sint tibi fideles et successoribus. Damus etiam tibi et [successo]ribus tuis Almuniam Albam, que est in termino de Castellon, cum omnibus [sui]s pertinenciis ad proprium alodium, ut teneas et possideas tu et succes[sores tu]i in dominicaturam.

Factum est hoc anno ab incarnacione domini nostri Ihesu Christi [Mº LXXXXº] IIIº, idus iulii.

Signum Geraldi vicecomes, signum [uxor]is sue Stephanie, nos qui hanc cartam scribere iussimus et firmavi[mus et fir]marique rogavimus. Sig<+>num Berengarii Mironis. Sig<+>num [Raimun]di[1234] Berengarii. Sig<+>num Gombaldi Bernardi. Sig<+>num Beren[garii Ugo]nis.[1235]

Martinus, diachonus, scripsit et hoc sig<+>num fecit.

FUNDACIÓ NOGUERA

1230. *De fet* apresionibus, *amb una titlla sobre la* p.
1231. *Dues vegades; la primera ratllada.*
1232. *Amb un forat al pergamí. c:* montanis.
1233. *c:* sicut proprii castellani.
1234. *Segons C.*
1235. *c:* Berengarii Brocardi.

124

[1093], agost, 28

Alliberament. *Ramon [Dalmau], bisbe de Roda, allibera Fortuny avin Roman, el seu fill Joan avin Roman i els seus nets. A canvi d'aquesta carta d'alliberament, el bisbe rep una vinya al lloc anomenat el Morral. Estableix que li facin el servei que han de fer els homes de la Ribagorça lliures i francs a llur senyor. Aquesta carta d'alliberament també és amb relació a l'alou que tenen i que van adquirir. Aquesta concessió fou confirmada per Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre [i Roda].*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 35, f. 24v. Amb l'epígraf: "Carta ingenuitatis quam fecit Raimundus episcopus Rotensis F[ortun] et filius suis. XXXV."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 141v (p. 292). Transcripció gairebé sencera. Ex B.
a YELA, 1932, p. 41-42. Data: 1091.
b IGLESIAS, 1991, p. 156-157.
c BOIX, 2005, doc. 726, p. 468-469. Data: [1093], agost, 28.
d GRAU, 2010, doc. 93, p. 363-364. Data: 1094, agost, 28.

Aquest document és interessant si volem conèixer la societat a les terres del Cinca Mitjà i de la Llitera, a la segona meitat del segle XI. Ens podem plantejar ¿qui eren els homes enfranquits: eren musulmans o potser més aviat eren mossàrabs? També ens podem plantejar: ¿què volien aconseguir amb aquesta carta d'alliberament? Vivien en aquest lloc abans de la conquesta feudal o bé hi havien emigrat des de terres més meridionals? Potser no perseguien ésser lliures (de fet tenien terres pròpies), sinó més aviat tenir una categoria social —propera a la de la baixa noblesa— d'homes francs, amb les terres enfranquides del pagament de certes obligacions. Amb relació a la datació del document, cal dir que, en principi, el castell d'Almenar (al Segrià) fou conquerit el mes de juny de l'any 1093 (UBIETO, 1951, p. 67). Boix proposa que aquest document fos fet l'agost d'aquest mateix any 1093. Amb tot, com assenyala Grau, és cert que Pere I d'Aragó no començà a regnar fins a l'any 1094 (data que aquesta historiadora proposa), encara que, com hem vist, havia governat a la Ribagorça des de gairebé deu anys abans (any 1085). D'altra banda, la datació per l'era hispànica és errònia, incompleta. Per tot això creiem que aquest document es pot datar l'any 1093 (encara que no es pugui rebutjar una datació posterior). La confirmació del bisbe Ramon Guillem de Barbastre (i de Roda) ha d'ésser més tardana, d'entre l'any 1104 i el 1126.

In nomine [sancte] et [in]dividue Trinitatis, Patris et Filii ac Sancti Spiritus, qui e[st] Deus unus. Ego Raimundus,[1236] gratia Dei episcopus sedis Rotensis, facio ingenuitatem istis hominibus Fortu-

1236. *Abreujat en una* R.

in avi Romano et filio eius Ioanno avi Romano et filiis eius, et omni progenie eius, ut sint liberi tam ipsi quam posteritas illorum. Et accipio propter hanc inienuitatem quam illis dono unam vineam, in illo loco qui vocatur ad illum Morrale. Hanc vineam dederunt mihi cum omni termino que pertinet ad illam, sive cum culto vel inculto, ut ego habeam et teneam illam et omnes succesores mei qui mihi succedent in honore Sancti Vincentii. Si quis vero episcopus vel archidiaconus vel clericus Sancti Vincentii vel aliqua laicalis persona hanc cartam inienuitatis vel libertatis infringere voluerit, potestatem non habeat, sed sub mea excomunicacione iaceat. Et isti de quibus super memoriam fecimus, Fortuin avi Roman et posteritas illius,[1237] vineam suam recuperent et libertatem retineant. Ego, autem Raimundus, gratia Dei predictus episcopus, libertatem[1238] qualem iam diximus et qualem debent habere et retinent homines liberi et franc[1239] in Ripacurcia, illis concedo et dono ut habeant et retineant per secula. Et ipsi faciant mihi illum servitium quod homines francs et ingenui debent facere suis senioribus in Ripacurcia. Istam cartam ingenuitatis illis facio de alaudio quod [hab]ent vel adquisierunt usque in hodiernum diem.

Facta hanc cartam[1240] libertatis V kalendas septembris, luna XXX, era millesima, regnante Petro Sancio, Almenara[1241] acapta in ipso mense de iuni.

Sig+num Raimundi episcopi. Sig+num Arnall Gonballi[1242] archidiaconi. Sig+num Raimundi[1243] Laurencii. Sig+num Fortuin[1244] et Iohannis, filii eius.

Sig+num ego Raimundus, gratia Dei Barbastrensis episcopus hanc ingenuitatis cartam laudo et confirmo, et hoc *(signe)* signum.

Sig+num Bernardi, presbiteri, hanc cartam scripsit die et anno quo supra.

FUNDACIÓ NOGUERA

1237. *C:* eorum.

1238. *Abreujat en* libte, amb *dues titlles*.

1239. *Sic*.

1240. *C:* hec carta.

1241. *En un document fet poc després, al castell de Calassanç, Pere I d'Aragó dona a Pere Ramon d'Erill (*Pere Raimundo d'Aril*) "*illa almunia de Alfarraz, cum totos illos terminos de illa almunia [...] in subregano et in secano [...]. Et afirmo tibi tuas casas quod habes in Almenara, inter illos Castello Vielli et illo Muro Novo". Boix, 2005, doc. 798, p. 519, *el data l'octubre de l'any 1102. S'hi esmenta que Ponç era bisbe a Roda.*

1242. *C:* Gomballi.

1243. *Abreujat en* Raim, *amb una titlla*.

1244. *C:* Fortun.

125

[1063-1093], setembre

Venda. *Sender, prevere, ven a Riculf Iquilà un camp al poble d'Esdolomada, al lloc anomenat "la Paül", pel preu de cinc sous i quatre argenços. S'esmenten les afrontacions i els testimonis. Escrit pel prevere Oriol.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 94, f. 50r-50v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "XCIIII. De illo campo de Esd[oloma]da ad [Pa]du[le]."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 150v (p. 310). Esment. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 10, p. 92. Data: 1064-1093.

b BOIX, 2005, doc. 566, p. 346. Data: [1063-1076], setembre.

c GRAU, 2010, doc. 82, p. 356-357. Data: 1063-1093, setembre.

Datat, tal com fa Grau, d'acord amb els anys del regnat del rei Sanç Ramir, que va morir el mes de juny de l'any 1094. Cal assenyalar, amb tot, que és molt probable que fos escrit abans de l'any 1085, data en què començà a governar Pere I a la Ribagorça. D'altra banda, *Ariulfus*, que fa de testimoni, no és pas gaire probable que fos el bisbe Arnulf, tal com proposa Boix. Cartografia: fig. 43.

In Dei nomine. Ego Senterius presbiter, tibi emptori meo, Riculfi Ichilanis. Placuit in animis nostris et placet ut tibi vindo uno campo in villa Esdelomata, in loco ubi dicitur ad illa Padule. De oriente Ennico de la Porta et de occidente Radulfus. Vindo tibi ipsum campum terminatum, ab integrum, in precio placibile V solidos[1245] et quatuor argenteos, et de ipso precio apud te non remansit. Et est manifestum. Si eg[o] // Senterus presbiter aut de filiis meis aut aliquis homo vel femina qui ista carta vindicionis inquie\ta/verit, in dupplo componat et non disrumpatur.

Facta carta vindicionis in mense septembris,[1246] anno reganante rege Sançio.

Sign+um Senterius presbiter, qui hanc cartam rogavit scribere et testes firmare et suos signos facere. Sign+um Ariulfus.[1247] Sign+um Riculfus, filio Barone, testes sunt.

Ariol presbiter rogatus scripsit.

FUNDACIÓ NOGUERA

1245. *Abreujat en* slls, *amb una titlla*.
1246. *Abreujat en* setbr, *amb una titlla*.
1247. *b:* Arnulfus.

126

1093, novembre, 1

Carta episcopal. *Ramon [Dalmau], bisbe de Roda, d'acord amb l'abat d'Alaó, el prior de Roda, els ardiaques de Ribagorça, de Terrantona, de Benasc i de Pallars, el sagristà, l'almoiner, el prior de Sant Martí de Cavallera i el prior de la vall de Barravés, estableix les dates en què s'ha de proveir l'església de Roda. També cedeix als canonges de Roda drets sobre les esglésies de Monesma, de Sant Esteve [del Mall], de Troncedo, de Pano, de Panillo, de Santa Llestra, d'Avenoses, de Merli, de Terrassa, de Vacamorta, de la vila de Paderniu, de Bissaürri i de Sant Feliu de Verí.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1121 (carpeta 16, núm. 1.075 bis). Pergamí amb algun forat, trencs i alguna taca. Mides: 30 cm per 48,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Cartam de procuracionibus Rotensis", "n. 5, 1004", "tiene copia", en un paper enganxat "70".

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 126r (p. 261).

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 70, f. 6r-7r. Regest.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 50, p. 304-306.

b BOIX, 2005, doc. 727, p. 469-470. Data: 1093, novembre, 1, dimarts.

c GRAU, 2010, doc. 76, p. 351-352. Data: 1093, novembre, 1.

Cal relacionar aquest document amb la carta episcopal del bisbe Ramon Dalmau, escrita el 12 de novembre de 1092 (doc. 118). Assenyalem també que en aquest document episcopal no es fa esment de Pere I i hom només menciona Sanç Ramir, monarca de Pamplona, Aragó, el Sobrarb i la Ribagorça. Cartografia: figs. 1 i 10.

Debitum[1248] humane condicionis nullus in carne positus evadere potest. Igi[t]ur in Dei nomine, ego Raimundus, Dei gratia Rotensis ecclesie episcopus, cu[piens] subvenire paupertati mee novelle plantacionis, consilio et volun[tat]e fratrum nostrorum,[1249] videlicet, Bernardi, abbatis Alaonis, et Mironis [Roge]rii, prioris, et Arnaldi Gombaldi, archidiaconi Rippacurc[ie et Bernardi] Guillelmi, archidiaconi Terrantone, et Raimundi, archidiaconi de Benasch, et Petri Onifredi, archidiaconi Paliarensis, et Guillelmi Arnaldi,[1250] sacriste, [Baronis, e]lemosinarii, et Berengarii Raimundi, prioris Sancti Martini de Cavallera,[1251] et Ichilanis, prioris Sancti Andree vallis [A]rravensis,

1248. *Segons C.*

1249. et voluntate fratrum nostrorum, *manca en C*.

1250. *En C, possiblement per error:* Arch[ni].

1251. et Berengarii Raimundi, prioris Sancti Martini de Cavallera, *manca en C*.

dono et perpetualiter concedo ut isti supradicti et successores eorum qui supradictos honores tenuerint de bonis huius ecclesie[1252] a Deo sibi collatis et a nobis multo labore adquisitis semel in anno unusquisque Rotensem ecclesiam intus et exterius hon[o]rifice procurent. In primis archidiaconus Rippacurcie die Natalis Domini, archidiaconus de Montanis, scilicet, de Benasch die Circhumcisionis Domini, prior Sancti Andree die Apparicionis, Sanctum[1253] Pentecosten prior Sancti Martini de Cavallera, die Sancti Michaelis capellani Sancte Listre et de Besens, die Omnium Sanctorum archidiaconus Terrantone, die Sancti Martini sacrista Dominica qua cantatur[1254] *Ad te levavi* elemosinarius. Supradicte vero donacioni[1255] voluntate et assensu fratrum nostrorum archidiaconorum addo et bona mente concedo Deo et Sancto Vincentio et filiis et fratribus meis ca[nonic]is Rotensibus Deo servientibus tam presentibus quam futuris mensuraturas[1256] et redecimationes ecclesiarum videlicet de Montmesma et Sancti Stephani et de Tronced, de Pan et Pannel et de Sancta Listra, de Avinozar et de Merle et de Terraza et Vacca Morta, de villa Paternin et de Bessaurr[e] et Sancti Felicis de Berin, ut libere habeant et possideant per secula cuncta. Si quis autem successorum meorum aut aliqua ecclesiastica secularisve persona hoc donum nostre karitatis et a fratribus nostris supradictis[1257] benigne concessum canonicis Rotensibus filiis et fratribus nostris Deo servientibus tam presentibus quam futuris infringere, aufferre, vel minuere temtaverit auctoritate Dei Patris omnipotentis et Filii et Spiritus Sancti et apostolorum Petri et Pauli omniumque sanctorum et nostra sub anathematis sententia indissolubiliter vinciatur, amen.

Sig+num Raimundi, Dei gratia Rotensis episcopi. Sig+num Bernardi abbatis Alaonis. Sig+num Mironis Rogerii, prioris. Sig+num Arnaldi Gombaldi, archidiaconi. Sig+num Bernardi Guillelmi, archidiaconi. Sig+num Raimundi, archidiaconi. Sig+num Petri, archidiaconi. Sig+num Guillelmi, sacriste. Sig+num Baronis, elemosinarii. Signum + Berengarii Raimundi. Sig+num Ichile, prioris Sancte Andree.

Facta carta huius donacionis anno incarnacionis Domini M° XC° III°, in festivitate Omnium Sanctorum, regnante Santio rege filio

1252. *Abreujat en* ecclle*, amb una titlla.*
1253. *C:* dom[a].
1254. *C:* cantabatur.
1255. *Amb una correcció. C:* donationes.
1256. *C:* mensuratas.
1257. *Manca en C.*

Rannimiri regis in Pampilona, in Aragone, in Superarbi et in Rippacurcia.

Ego, Ruderichus, domini mei episcopi mandato hanc cartam scripsi et hoc sig- *(signe)* num feci.[1258]

127

1093. Castell de Montsó

Bescanvi. *Pere Sanç de Montsó, fill del rei, dona a Sant Vicenç de Roda i al bisbe Ramon Dalmau un home a Aguilaniu, que té al seu domenge, amb tot allò que li pertany. També fa donació d'un altre home a Castilló de Tor, amb tot el que posseïa. Així mateix, cedeix allò que tenia a Avellana. Ho dona a canvi d'un alou que l'Església de Roda tenia, que li havia donat el seu pare Sanç Ramir i que havia estat de Rotllan.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0935 (carpeta 21, núm. 22). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 46 cm per 23 cm. Escriptura visigoda. Al revers: "M, n. 60, 1121", "Avelana privilegio, B 7".

C ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 7v-8r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta de uno homine in Aquilanido."

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 136v (p. 282). Esment. Ex C.

E RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 5.

a YELA, 1923, doc. 7, p. 333.

b UBIETO, 1951, doc. 13, p. 223-224.

c IGLESIAS, 1991, p. 135.

d BOIX, 2005, doc. 721, p. 464-465. Data: 1093 (Montsó).

e GRAU, 2010, doc. 78, p. 354. Data: 1093. Montsó.

Pel que fa a la datació, s'assenyala que el seu pare, Sanç Ramir, regnava a Aragó i a Pamplona; ell, en canvi, regnava al Sobrarb, a la Ribagorça i també a Montsó i Almenar, indrets que havia conquerit "per la gràcia de Déu". Cartografia: figs. 14, 15 i 41.

(Crismó) + In Dei nomine Patris et Filii [et] Sancti Spiritus. Amen. Ego Petrus Sangiz, gratia Deo altissimo, de Monteson. Facio hanc cartam et dono Deo et Sancto Vincencio de Rota /et vobis episcopo Raimundo Dalmacio\, in cammio, propter illo alodem quem vos tenebatis per vestrum directum, que fuit de Rodelan, unde vos iam

1258. feci *espaiat*.

abebatis cartam de meo patre. Proinde[1259] dono vobis in cammium in castro Aquilanido uno omine quem ego ibi tenebam ad mea propria domi\ni/catura, cum toto quantum ad illum pertinet. Et similiter dono alium meum ominem quem tenebam ad mea dominicatura in Cas[tel]gone ad Toro, cum totum quantum illi pertinebat et tenebat per me die quod ista carta fuit facta. Et similiter [dono] totum quantum ad me pertinebat in Abellana, die quod ista ca[rt]a fu[i]t facta. Et hoc totum suprascriptum dono et confirmo illud Deo et [Sancto Vin]cencio de Rota et vobis domino et patri meo episcopo Raimundo Dalmacio, ut abeatis et possideatis illud ingenuum sine ullo clamo, in servicium [Dei], per secula cuncta.

(Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç).[1260]

Facta carta ista era M C XXX I, in castro Monteson, [reg]nante rege Sancio, patre meo, in Aragone vel Pampilona. Ego autem in Superarvi vel Ripacurcia, et gratias[1261] Deo altissimo in Monteson et Almanara. Episcopus Raimundus Dalmacius in Rota, in cuius presencia fuit facta carta ista.

Ego Galindo, sub iussione domini mei infantis Petri Sancii, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum feci *(signe)*.

128

1093

Donació. *Sanç [Ramir], rei d'Aragó, de Pamplona i de la Ribagorça, dona al monestir de Sant Andreu de Barravés i al bisbe Ramon Dalmau de Roda el castell de Viu [ara Viuet], la vall de Barravés, la contrada de "Sobre Sallent" o vall de Senet i la població de Denui.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 8r-8v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "VI. De Vivo quod dedit Sancius rex Sancto \Andrea/ Vincentio." Moltes lletres i paraules, ara il·legibles, són incloses entre claudàtors en aquesta edició, i han hagut d'ésser interpretades a partir d'altres fonts manuscrites o impreses.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 137r (p. 283). Transcripció parcial. Ex B.

a YELA, 1932, p. 24-25. Publicació parcial.

1259. *e:* Per inde.

1260. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

1261. *Abreujat en* grs.

b IGLESIAS, 1991, p. 135-136.
c CANELLAS, 1993, doc. 143, p. 147-148.
d BOIX, 2005, doc. 722, p. 465. Data: 1093.
e GRAU, 2010, doc. 79, p. 354-355. Data: 1093.

És un document important, atès que suposa la donació de la vall de Barravés a la comunitat de Sant Andreu i a la seu de Roda; amb tot ja hi ha documents anteriors en què s'esmenta aquest territori de Barravés (docs. 43 i 96). En aquest moment, aquesta vall pirinenca s'organitzava amb relació a una fortificació (Viuet), una abadia (Sant Andreu) i diversos nuclis de població. Aquesta vall, a la fi de l'edat mitjana, encara depenia del bisbe de Lleida (PIQUÉ, 2014, p. 163-166). Hem fet la transcripció a partir de B, tenint present C. S'han completat les mancances amb les diferents edicions modernes que s'han fet d'aquest document. Cartografia: fig. 19.

In nomine sancte et individue Trinitatis. E[go S]antius, Dei gratia Aragonensium, Pampilonensiu[m et Ripac]urcensium rex. Divina inspirante clementia, [dono, concedo et ad] proprium trado castrum quod [dicitur Viuo, cum] omnibus terminis et pertinentiis suis, Sancto Andre[e apostolo, qui est ger]manus beati Petri apostolorum [prin]cipis [et in passione socius]. Dono etiam illi firmiterque concedo omnem vall[em Arraven]sem cum omnibus suis pertinenciis, [et] dono illi simil[iter] Super Salientem cum omnibus suis [pertinentiis, et dono illi villam] que dicitur Donui cum [omnibus suis] pertinentiis. Hec omnia superius nominata [e]t [scripta dono atque concedo, reddo ac] regia donatione [confirmo domino Deo et Sancto Andree et episcopo] eiusdem ecclesie [nomine Raimundo Dalmacii et successoribus eius, cuius Raimundi[1262] temporibus primum feci istam donationis cartam facere. Ideo autem feci huius donationis cartam quia me, Dei gratia regente totius mei regni honorem, multi multas faciebant Sancto Andree iniurias, ob cuius amorem veniens] // [usque ad] altare suum dedit michi Deus et Sanctus Andreas honorem [predictum] adquirere, et cum victoria ad propria redire. Igitur [istum] totum honorem cum totis pertinenciis suis, sicut iam predictum est, [dono] ab integro et in perpetuum concedo Deo et Sancto Andree, ut [Sanctus] Andreas sit mihi[1263] propicius et intercedat ad Deum et Dominum nostrum [pro anima mea] et animabus patris et matris mee omniumque [fidelium christia]norum et pro stabilitate tocius regni nostri et pro [salut]e omnium nostrorum, quatinus omnipotens Deus interveniente [beato] Andrea in die iudicii remunerationem felicitatis eterne nobis [retrib]uat, id est, sempiternam gloriam paradisi.

1262. *C:* Raymundi.
1263. *C:* michi.

Facta carta [do]nationis huius \anno/ millesimo nonagesimo IIIº, regnante [Sancio] rege, presidente Raimundo sancte Rotensi [ecclesie. In pre]sencia Sancii, comitis Ripacurcensis, et Guielmi Servidei et Gauzperti Raimundi et Petri Raimundi de [He]ril.[1264]

129

[1089-1094], juliol, 21

Bescanvi. *Dot dona una vinya situada al territori de Roda, sota la vila, a Ramon, canonge de Sant Vicenç, a canvi d'una vinya situada al territori de Castilló de Sos, al lloc d'Estierri. S'esmenten les afrontacions de la vinya de Roda. Es mencionen els testimonis. El canonge Pere Joan escriu el document.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 26, f. 20v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "X[X]VI. De una vinea in Rota."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140v (p. 290). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 14, p. 96-97. Data: 1094-1104.
b IGLESIAS, 1991, p. 150-151.
c BOIX, 2005, doc. 694, p. 440. Data: [1089], juliol, 21.
d GRAU, 2010, doc. 132, p. 392. Data: 1094-1104, juliol, 21.

Grau data aquest document amb relació a les dates de l'inici i de la fi del regnat de Pere I d'Aragó. Cal pensar, amb tot, que l'infant Pere Sanç esdevingué comte de Ribagorça quan el seu pare encara regnava a Aragó. Boix el data l'any 1089, pel fet de coincidir amb l'any de la conquesta de Montsó i amb l'epacta 14. Nosaltres el datem entre aquest any 1089 i, precisament, l'any de la mort de Sanç Ramir (1094). Hem escrit entre claudàtors les lletres i les paraules que no hem pogut llegir en B. Cartografia: figs. 13 i 14.

I[ta valeat camiatio et] emptio.[1265] Ego Dodo camio vi[ne]am meam que mihi advenit de patre meo et matre m[ea. Est] ipsa vinea in territorio Rota, subtus ipsam villam; de parte occidentis filii Garsen, et de alia parte Girberga. Placet mihi ut camio istam vineam apud te Raimundo, canonico de Sancti Vincenti. Camio tibi ista[m] vinea[m] quomodo est terminata ab integro, et prehendo de te vineam in territorio Castellione, in loco que dicitur Esterri.

1264. *C:* Eril.
1265. *C:* In Dei nomine.

Et est factum isto concamio XII kalendas augusti, luna I[a], anno regnante Petro, filio Sancio rege, in Ripacorça et in Montesoni.

Sig+num ego Dodo, qui istam cartam concamiationis rogavi scribere et testes firmare. Sig+num Arnal Guielm. Sig+num [B]aron, filio Columba.[1266]

Petro Iohane,[1267] canonicus, rogatus fuit [et per su]as preces Raimond Oriol, canonicus, scripsit hec, sub [die] *(signe)* et anno quod supra.

130

[1076-1094], novembre, 17

Establiment. *Ramon Dalmau, bisbe de Roda, concedeix una carta d'alliberament als seus fidels Oriol Baró i Bernat Baró, amb relació a l'alou anomenat "la Perella", que antigament era dins el terme de Roda i que Sanç va donar a Sant Vicenç. Els que la reben i llurs successors han de tenir aquest alou per Sant Vicenç i pels seus clergues. També els cedeix l'"illa" del bisbe situada a la Corba, prop del riu [Isàvena], amb la condició que hi facin uns molins. Han de tenir aquesta "illa" a mitges i han de donar els delmes i les primícies de l'"illa" i de l'alou. Al final del document, s'estableix que Ramon Oriol i Pere Bernat, i llurs germans, han de fer un cens de sis sesters de farina de forment, de dos moltons i de quatre sesters de vi, de deu sesters d'ordi i de sis de civada, cada any, per sempre més.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 38v-39r. Especialment el foli 39r és molt tacat, gairebé il·legible. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "LXX. De Oriol Baron et Bernard Baron."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 145v (p. 300). Resum. Ex B.

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 70.

a YELA, 1932, p. 42-43. Transcripció parcial.

b IGLESIAS, 1993, p. 303-304.

c BOIX, 2005, doc. 717, p. 462. Ex D. Data: [1092-1093], novembre, 17.

d GRAU, 2010, doc. 87, p. 359-360. Data: [1076-1094], novembre, 17.

1266. *Com trobem en altres documents (per exemple a les convinences feudals), després del nom, s'esmenta el nom de la mare i no pas el del pare.*

1267. *Abreujat en* Iohe*, amb una titlla.*

Datem aquest document amb relació a l'episcopat del bisbe Ramon Dalmau, que feu testament molt probablement a la fi de l'any 1094 (doc. 134). Cal pensar que Ramon Oriol era fill d'Oriol Baró i que Pere Bernat era fill de Bernat Baró. Cartografia: figs. 14 i 55.

In Dei nomine. Ego Raimundus Dalmacii, gratia Dei Rotensis episcopus, facio cartam ingenuitatis fidelibus meis Oriol Baron et [Ber]nard Baron, de illo alodio quod nominatur de illa Perella,[1268] [quod a]lodium fuit antiquitus terminus de Rota et alodium de habitatorib[us] de Rota. Et Sancius, clericus Rotensis, dedit illud in per[pe]tuum Sancto Vincentio. Et ego facio ingenuitatem de illo [alo]dio prescriptis hominibus Oriol et Bernard, tali convenien[tia] ut semper habeant ingenuum ipsi et posteritas eorum. Et [ipsi et] posteritas eorum semper serviant istam hereditatem et ing[enuita]tem Sancto Vincentio et clericis eius. Similiter facio [illis] // cartam [de illa insula episcopali de illo rio, de [illa] Co[rva,[1269] tali convenientia ut illi faciant] ibi molendinos obtimos, [per medietatem cum Sancto Vincentio,] et laborent et habeant [illam insulam per medietatem. Et de illa] insula et de alodio alio [prescripto donent decimas et primiti]as Deo et Sancto Vincentio, [et sint semper fideles nostri, post regem et] filium eius.

Facta carta [conventialis[1270] et ingenuitatis, XV kalendas] decembris.

Presentes [testes Miro Durandi, Raimundus Miro, Pon]cius Iohannis, Enneco Oriol. [Sig+num Raimundi episcopi]. Sig+num Mironis [Ro]gerii. Sig+num [Petri Petri prioris.

Bernar]dus [Mar]tin, notarius episcopi, [rogatus scripsit et hoc signum fecit].

Et debent facere censum [Ramon] Oriol [et Pere Bernard et fratre]s sui et successores eorum VI sestarios[1271] fa[rina formenti obtim]a et II arietes obtimos et IIII sestarios[1272] de [vino obti]mo et X sestarios ordei et VI sestarios avena per singulos annos [et per secu]la cuncta.

Ego Poncius, Barbastrensis [e]piscopus, suprascriptum donum confirmo. Et ego Raimundus, B[arba]strensis episcopus, prefatam

1268. *c:* Penella.

1269. *d:* cornia. *Ha d'ésser el lloc de la Corba, que trobem esmentat en altres documents (per exemple el doc. 66).*

1270. *c:* conveniente. *Potser* convenientie; *una convinença*.

1271. *Abreujat en* ss. *Sesters*.

1272. *Abreujat en* ss. *Sesters*.

scripturam laudo [et hoc *(signe)*].[1273] Ego Gauzbertus, abbas Sancte Marie Alaonis, hanc c[artam] laudo. *(signe)* Bernardo archidiachono.

131

[1093-1094], novembre, 21

Concòrdia. *Ramon, bisbe de Roda, Sanç [Ramir], comte de Ribagorça, i d'altres homes van a l'església de Sant Pere [de la Ribera], situada a la riba de l'Isàvena, per tal de cloure la llarga discòrdia que hi havia entre ells amb relació al límit que separava el terme de Roda i el terme del castell de Güel. El primer depèn del bisbe i el segon del comte rei. Això afecta sobretot l'ús de l'aigua per a moure els molins situats a les dues ribes de l'Isàvena i la possessió i l'ús, per part dels homes de Roda o de Güel, de terres situades fora del terme on viuen.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 15, 14r-15r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Conc[ordia de terminis Rote et Gudel. XV]."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 138v (p. 286). Transcripció parcial. Ex B.

a YELA, 1932, p. 154-155. Transcripció parcial.

b IGLESIAS, 1991, p. 142-143.

c BOIX, 2005, doc. 718, p. 462-463. Data: [1092-1093], novembre, 21.

d GRAU, 2010, doc. 88, p. 360-361. Data: [1080-1094], novembre, 21.

Aquest document és molt interessant a l'hora de conèixer les característiques de la societat de la Ribagorça vers l'any 1100. És aclaridora, per exemple, la distinció que s'hi fa entre els homes de Güel que són *fevales* i els que no ho són o bé entre les terres *fectivas* i les que no tenen aquesta categoria. És un tema tractat àmpliament a l'apartat introductori. D'altra banda, Grau creu que aquest document, mancat de data, fou escrit entre el moment en què s'esdevingué l'entrada de Mir Roger a la canonja (any 1080) i la data de la mort del bisbe Ramon Dalmau (any 1094). Boix afina una mica més la datació i considera que Mir Roger no esdevingué prior fins a l'any 1092, data de la reforma de la canònica de Roda per part del bisbe Ramon Dalmau. De fet, el primer cop que el trobem com a prior és l'any 1093 (doc. 126). Amb tot, també cal assenyalar que és sorprenent que en aquests anys es parli del rei Sanç Ramir com a comte de Ribagorça (morí precisament l'any 1094) i no es faci esment del seu fill l'infant Pere (que governava a la Ribagorça des de feia uns deu anys). Cartografia: figs. 14 i 39A.

1273. *Segons D i c, darrere:* A *(crismó)* Ω.

XI kalendas decembris, Reimundus Rotensis [episcopus et] comes Ripacorcensis Sancius [et alii quamplures homines] venerunt ad ecclesiam Sancti Petri, [que fundata est super ripam] fluminis Ysavana,[1274] et ibi fece[runt concordiam, pacem et finem] de longa discordia q[ue fuerat inter eos propter terminum] Rote civitatis et propter [terminum de castro quod dicitur Gudul].

Laudatum est et definitum [de molendinis propriis quos habet] comes in illa Lena, in ripa flu[minis Ysavana, a parte occiden]tali, si fuerit opus ut accipi[ant aquam per terras de Rota usque] in eternum, et accipiant ramas ad i[llo]s solo[s molinos a parte] orientali de via in iosu[1275] que discurrit de Rota ad Alas[quar]. Et hoc faciant per consensum et mandamentum de vichario [episcopi].

Similiter, laudatum est de molendinis propriis episcopi quos episcopus facit operarii in orientali parte Ysavana si fuerit opus, ut // accipiant aquam per terras de Gudul usque in eternum et habeant molas de termino de Gudul et hoc habeant per consensum et mandamentum de vichario comitis.

Et est laudatum quod homines de Gudul fevales habeant terras fectivas[1276] quas antiquitus habuerunt, antequam comes habuisset Gudul in termino de Rota, et illas alias quas postea quocumque modo adquisierunt vel abuerunt dimittant preter precium datum quod recipiant. Similiter laudatum est quod homines de Rota habeant illas terras quas antiquitus habuerunt in termino de Gudul.

Et est laudatum de illis ingenuis de Gudul qui sunt ingenui facti de manu regis vel comitis ut illud totum quod adquisierunt[1277] [i]n termino de Rota post quam Garcias Arnallus perdidit Gudul, hoc totum dimittant et episcopo[1278] reddant, preter hoc quod pretium datum recipiant; de illo alio quod adquisierunt antequam Garsias [Arnallus per]didisset Gudul, hoc faciant episcopo quod comes vel rex [mandaverint].[1279]

Et [est] laudatum de illis ingenuis qui per veram et antiqua[m] ingenuitatem sunt ingenui ut reddant et iusticiam faciant episcopo de hoc toto quod adquisierunt de termino de Rota in quocumque tempore accepissent.

FUNDACIÓ NOGUERA

1274. *Església de Sant Pere de la Ribera, al municipi de Graus*. Vegeu: BOIX, 1996, p. 540.

1275. *Jos o jus, avall. També trobem, en altres documents,* susu, *sus, amunt*. *En C, per error*: losu.

1276. *Deu ésser* fectivas, *encara que també podria ésser* fedivas.

1277. *b:* adquisierint vel habuerunt.

1278. *Abreujat en* epo.

1279. *d:* laudaverint.

Et est laudatum ut homines de Gudul habeant suas terras fectivas quas antiquitus habuerunt ante [quam Garsias per]didisset Gudul. Hoc habeant in monte Cercito, [de via in iosu que desc]urrit per illum collem usque ad Curriolas. Aliud [totum de illo M]onte Olivo habeant totum homines de Rota cultu[m vel incultum], preter hoc quod spondas non frangant de illis terris[1280] [qu]a[s] habent homines de Gudul in predicto colle Cercito. Et est laudatum quod habeant simul Rota et Gudul pascere et ligna colligere, preter hoc quod malu[m] non faciant, nec quod vetitum fuerit non invadant. Et est laudatum de quatuor terris Sancti Vincentii, ut eas homines de Gudul reddant et precium quod dederu[n]t in terris recipiant.

Sicut superius scriptum est ita firmatum et definitum // est a manu comitis in manu episcopi, et a manu episcopi in ma[nu comi]tis, in presentia Mironis Gonballi[1281] de Intença,[1282] Guielmi Ysarni iudicis, Mironis Rogerii prioris, Raimondi Guielmi de Capella, Bernardi Raimondi de Castro, Guacerandi de Castel Galef,[1283] Raimondi Gonballi,[1284] Petro Raimundi[1285] comitis, et aliorum bonorum hominum.

132

[1076-1094]

Donació. *Bertran, fill de Bertran de Montanyana, d'acord amb els seus germans, Pere Bertran i Guillem, i amb Ramon Bonfill i altres bons homes, dona a Sant Vicenç de Roda i al bisbe Ramon un mas habitat per Mir Bonhom. Fa aquesta donació a causa de l'enfrontament que hi havia entre la seva dona Esquiva, filla del comte Ramon [de Pallars Jussà], i el bisbe, pel fet que aquest afirmava que ella tenia lligams de consanguinitat amb el donador. Investigat pels millors i pels més vells, hom troba que no hi ha cap lligam més enllà de la cinquena generació; a més, fa aquesta donació per evitar l'excomunió del bisbe. S'esmenten els testimonis. Al capda-*

1280. *És molt notable l'esment que s'hi fa en el sentit que no fossin trencats els marges o espones dels camps.*

1281. *C:* Gomballi.

1282. *C:* Entença.

1283. *C:* Gualef.

1284. *C:* Gomballi.

1285. *C:* Petri Raymundi.

vall del document, el bisbe Ramon, oït el càlcul de la consanguinitat, accepta que Bertran visqui tranquil amb la seva muller.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 8v-9r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "VII. De uno homine in illa Clusa." El foli 8v és molt tacat al costat esquerre; el 9r, a tota la banda dreta.
*C** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 137r-137v (p. 283-284). Resum i transcripció de fragments (per exemple la sentència del bisbe). Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 7.
a YELA, 1932, p. 151. Parcial.
b IGLESIAS, 1991, p. 136-137.
c BOIX, 2005, doc. 827, p. 534. Data: [v. 1088/v. 1105]
d GRAU, 2010, doc. 182, p. 424. Data: [1104-1126].

Aquest bisbe Ramon pot ésser Ramon Dalmau (1076-1094) o el bisbe Ramon Guillem (1104-1126). Grau es decanta pel segon i Boix dubta entre l'un i l'altre. Nosaltres, malgrat que també dubtem, pensem que pot ésser Ramon Dalmau, qui molt sovint no fa esment que era bisbe de Roda. També podem assenyalar que Bertran era fill de Bertran de Montanyana i es casà amb Esquiva, filla del comte Ramon de Pallars Jussà (potser Ramon III, 1010-1047, o bé Ramon IV, 1047-1098).

I[n Dei nomine]. Ego Bertrandus, filius Bertrandi de Monta-[niana], cum consilio fratris mei Petri Bertrandi et Guielmi, fratris [mei, et Raimundi] Boniifilii et aliorum bonorum virorum. Dono Sancto Vincentio et Raimundo episcopo ab integro et in perpetuum trado [ex toto mansum] unum, in quo manso diu vixit Miro [Bonushomo. M]ansum ill[um,] sicut melius habuit olim Miro [Bonushomo, cum om]nibus pertinentiis suis et beneficiis suis, dono [et in perpetuum trado per fide]m sine malo ingenio Deo et Sancto [Vincentio et Raimundo] episcopo et habitatoribus Sancti Vincentii. [Hanc donati]onem [habeat] Sanctus Vincentius et Raimundus [episcopus per Sanctum Vincentium teneat et] possideat, et in vita sua [quod voluerit faciat. Post obitum episcopi] Raimundi, Sanctus Vincen[tius in dominio in claustro ch]anonice omni tempore pleniter [possideat, quiete et in firma pace. Si] quis vero de propinquis // meis aut de extraneis huic donationi restiterit [aut sua mala] voluntate donationem istam infirmare vol[uerit, non valeat], sed Sancto Vincentio et episcopo prescripto X libras auri pro [ac] temeritate componat et hec donatio firma [perm]ane[at]. Et quamdiu in ac malitia permanserit, cum Iuda [traditore] in inferno partem habeat et donatio firma [et stabilis semper] maneat. Hanc donationem ego Bertrandus, li[benti animo] facio propter remedium anime mee, quia eram in causa [et in] querela contra episcopum pro coniuge mea, videlicet fi[lia commi]

tis Raimundi, quam dicebant esse meam consang[ineam]. Propter quam rem diligenter[1286] investiga[vi cum] melioribus et antiquioribus meis longe post quintam gen[e]rationem michi iunctam inveni, et ut excomu[nicatio] episcopi[1287] ne super me fieret donationem istam cum [bona vo]luntate firmavi et feci, et testes firmare [rogavi].

[Testes] huius donationis sunt Guielmus[1288] archidia[chonus, frater] Bertrandi, Guielmus Bernardi de Cast[ello Novo, Heri]mandus Radulfi, Garsia de Bello Monte. [Sig+num] Bertrandi, filius Bertrandi. Sig+num Schiva, filia Raimundi,[1289] uxoris eius. Sig+num R[aimundi] Bertrandi.

Et ego Raimundus episcopus, post au[ditam computatio]nem dicte consangui[nitatis facio securitatem supra]scripto Bertrando de me [et de omnibus successoribus] meis ut quiete et pacifice \vivat/ cum [uxore sua in Dei servitio], quia secundum quod ipse nobis [dixit et a propinquis suis audivi]mus in ac re misericorditer in[dulsimus et obla]tione[m scriptam] ab eo accepimus.

133

[1085-1094]

Venda. *Maria i el seu marit Nunyo venen a Folc i als seus nebots la meitat d'un alou situat a la riba del Cinca, format per terres, vinyes, llinars, arbres i per l'església de Sant Vicenç, a canvi de cent sous. Aquest alou era situat als termes de Sant Miquel (potser a Coscojuela o Coscollola de Sobrarb) i s'estenia fins a Sant Pere d'Octove i Savaraco. Venen, així mateix, una terra situada prop del Cinca, al lloc de "Mosqueras". També els donen, pel servei que els havien fet, la meitat d'una vinya; aquesta vinya era a prop de la vinya de* illo Turmo. *S'esmenten els testimonis, un dels quals era un menestral i un altre el senyor de Montclús; també hi eren presents tots els habitants dels pobles de Montclús i de Coscojuela.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 59r-59v. Amb l'epígraf: "Carta de alodio quod vendidit Maria et coniux eius Nunn[o]."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 154r (p. 317). Resum. Ex B.

1286. *Després hi ha un espai en blanc.*
1287. *Abreujat en* epi.
1288. *C:* Guillelmus.
1289. *Abreujat en* R. *Era comte del Pallars Jussà.*

a YELA, 1932, doc. 12, p. 94. Ex B.
b BOIX, 2005, doc. 668, p. 421. Data: [1085-1094, juny].
c GRAU, 2010, doc. 84, p. 357-358. Data: 1063-1094. Ex B.

Podríem datar-lo pels anys del regnat de Sanç I Ramir (com fa Grau). Tanmateix, convé establir la data en la qual es va poder escriure aquesta venda en l'any en què l'infant Pere fou associat al govern, amb relació a la Ribagorça i el Sobrarb (any 1085), tal com defensa Boix i també proposa Grau.

[In nomine domini] nostri Ihesu Christi. Ego Maria et c[oniux meus Nuenno].[1290] Placuit [in animis nostris et placet ut][1291] // vindimus tibi, emtori nostro nomine Fulcho, cum nepotibus tuis, alia medietate de ipsum alode que habemus in ripa de Cincha, terris et vineis et linares et arbores et ecclesia Sancti Vincenti. Et istum venditum[1292] non mea solummodo voluntate sed etiam de mea muliere nomine Maria, monstravi tibi et pedibus meis tibi terminavi. Ego Nuenno[1293] et uxor mea, Maria, memoria et accione pleni, ita vendimus tibi illa medietate de ipsum alode que est suprascriptum et dedisti nobis precium placabile C solidos, in precio valente; et de ipso precio apud vos nichil remansit. Et istum alode est infra terminos Sancti Michaelis usque Sancti Petri de Octove et Savaraco.[1294] Et quantum istas afrontationes includunt usque in Cincha sic [vi]ndimus vobis ego, Nuenno,[1295] per mandamentum de mea muliere et per consensum suum. Et una terra de parte Cincha in locum ubi dicitur illas Moscheras[1296] de Criadullo.

Et sunt fidiatores de salvetate don Lelle[1297] et senior Donnels. Et sunt testes Xemeno Enecones,[1298] menestral, et Galindo Garsiones et Lope Garzez[1299] et senior Eneco[1300] Sanz, q[ui] erant in tempore illo seniores de Monte Cluso, et omne [populu]m de Mont[e] Cluso et de Coscollola visores et audi[to]res.

Regnante rege Sancio in Pampilona et in Aragone et in Superarbi et in Ripacorza, et Petrus suus filius cum [illo].[1301]

1290. C: Nuenno. *b:* eius Nunnio.
1291. *c:* placuit in animis nostris.
1292. *b:* venditionem.
1293. *b:* Nunnio.
1294. *Potser correspon a Saravillo o Serveto*.
1295. *b:* Nunnio.
1296. *b:* Mosqueras.
1297. *b:* Lelli.
1298. *b:* Ennecones.
1299. *b:* Garcez.
1300. *b:* Enneco.
1301. *c:* [illos].

FUNDACIÓ NOGUERA

Et medietatem de una vinea propter servicium quod [fec]istis nobis, vinea et terra qui est prope illa vinea de illo Turmo.

[Bernardus] de Livorre[1302] scripsit.

134

1094

Testament. *Testament de Ramon [Dalmau], bisbe de Roda. Deixa a Sant Vicenç de Roda una vinya i uns molins a Rialb. A Aguilaniu dona una església i un alou planer amb el capmàs d'Esclua. A Avellana tot allò que li donà el rei. També lliura tot l'alou que té a Alquèssar. A més, mil dos-cents seixanta mancusos que li deuen, uns vasos d'argent i unes monedes que li han de tornar a Lleida. També deixa els delmes d'algunes esglésies. Dona la vinya de Viu [Viuet] a Sant Andreu de Barravés i recorda que Sant Andreu fou donat a Sant Vicenç de Roda tal com consta en un privilegi. D'altra banda, unes honors a Castelló [potser Castellonroi], Natjà, Baells i Castilló de Tor han d'ésser de Guillem Rostany, qui ho ha de tenir pel bisbe i pels canonges. Esmenta també que el pa, el vi, les eugues, les vaques, els porcs, les ovelles i d'altres béns mobles han d'ésser lliurats al bisbe, als canonges i a l'almoina de Sant Vicenç, juntament amb la desena part dels quarts de tot el bisbat.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0856 (carpeta 14, núm. 1006). En bon estat de conservació; amb algun plec. Mides: 26,5 cm per 32 cm. Escriptura carolina. Al revers: "*I, n. 27, 1094*", "Testamentum Raymundi de Almau, episcopi Rotensis", "anno Domini 1094".

B BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 126v-127r (p. 262-263). Ex A.

C RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 183v-184v.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 112, f. 11v. Regest.

a LA CANAL, 1836, ap. 9, p. 238-239.

b IGLESIAS, 1991, p. 154-155.

c BOIX, 2005, doc. 734, p. 476. Data: 1094, [novembre].

d GRAU, 2010, doc. 80, p. 355-356. Data: 1094 (abans del 4 de juny).

Boix creu que aquest testament es degué fer el mes de novembre. El bisbe Ramon Dalmau encara és documentat el mes de novembre al monestir d'Ovarra, però, en canvi, no va poder ésser present a la dotalia de Sant Joan de la Penya, que es produí el dia 6 de desembre d'aquest mateix any. Tanmateix, cal pensar que una

1302. *b:* de Luiorre.

cosa és la data del testament i una altra la de la defunció. És molt important aquest document perquè ens aclareix aspectes relacionats amb el patrimoni de Sant Vicenç de Roda d'Isàvena; certament, s'hi veu una certa confusió entre el patrimoni privat i allò que Ramon Dalmau tenia com a bisbe. També és notable el fet que li deguessin 130 mancusos a la ciutat de Lleida, ciutat que evidentment encara era part d'Al-Andalus. Cartografia: fig. 10.

Quia[1303] debite condicionis mortem nullus in carne positus evadere potest. Id circho[1304] ego Raimundus, Rotensis ecclesie Dei ordinatione episcopus, timeo satis penas futuri iudicii, plenus memoria et sane mentis, facio hoc testamentum. In primis dimito Deo et Sancto Vincentio et filiis et fratribus meis canonicis canonice viventes vineam de Rialbo, cum molendinis qui ibi sunt, et omne[1305] alodium quod ibi habeo et habere debeo. Et in Aquilanido, ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, et totum alodium planum quod ibi habeo, cum caputmanso de Sclua[1306] et fratribus suis. Et in Avellana, totum hoc quod mihi rex dedit. Et in Alchezar, totum alodium quod ibi habeo sicut in privilegio continentur. Addo quoque huic donationi mille mancusos quos dominus meus rex debet[1307] mihi et ducentos LX[a] quos Petrus Limovicencis debet mihi. Et vasa argentea que habeo, sine duas coppas. Et centum XXX[a] quos mihi debent in Lerida, XXX[a] dimito Arnaldo Amati et centum vestiario, et omnia vestimenta mea cum lecto et cortinis. Dono etiam Deo et altari Sancti Vincentii, in ornamentis ecclesie, omnem decimam parrochianarum ecclesiarum de alodiis que hodie habent et habere debent vel deinceps adquisierint, sicut ego impetravi a domino meo rege, cum tota mea capella. Vineam de Viuo ad Sanctum Andream et Sanctum Andream, cum omnibus suis pertinentiis, ad Sanctum Vincentium sicut in privilegio continetur. Honorem quoque de Castellon et de Annaia[1308] et de Badels et[1309] de Castellon a Tor[1310] habeat Guillelmus Roztangnus[1311] de

1303. *Segons B.*
1304. *B:* circo.
1305. *B:* omnem.
1306. *B:* Selva.
1307. *B:* dedit.
1308. *Ha de correspondre al lloc de Natjà (municipi de Baells, la Llitera). En un document del 6 de gener de 1103 (*CHESÉ*, 2011, doc. 190, p. 458, que el data el 1104), es fa esment de la donació per part del vescomte Guerau Ponç a Sant Pere d'Àger, a part d'altres béns, de "ipsa ecclesia de Montesor, cum illiis de ecclesiis de Trogon aut de Pennela et de ipso Algar, et cum ipsis ecclesiis de Pignana et de Ivars et de Castellon et Valle Lodo et de Camporrels et de Naga et de Badels".*
1309. de Castellon et de Annaia et de Badels et, *manca en B.*
1310. *De fet* Ator.
1311. *B:* Rostangnus.

manu episcopi et canonicorum Sancti Vincentii, cum centum modiis de blad et centum solladas vini et centum oves et decem vaccas et quinque equas et duas coppas. Et de aliis rebus qui mihi remanent, in pane et in vino, in equis, in vaccis, in porcis, in ovibus et in omni mobile, terciam partem episcopo et[1312] terciam partem cannonicis et terciam elemosine Sancti Vincentii, cum decima de quartis tocius nostri episcopatus. Set huic tam preclaro operi et omnino gratum Deo nobis et filiis et fratribus nostris, tam presentibus quam futuris, valde est necessarium ut pro salute animarum nostrarum de bonis a nobis[1313] Deo concessis aliquid addamus. Concedo et volo et mando ut filii et fratres nostri, tam presentes quam futuri, qui bona huius ecclesie ministraverint scilicet cellararius, camerarius, sacrista et infirmarius Deo et fratribus Christi, decimam fideliter elemosinario tribuant ut ego cum ipsis et ipsi mecum audire a Domino mereamur: "Venite benedicti Patris mei percipite regnum quod vobis paratum est a constitucione mundi, esurivi et dedistis mihi manducare, sitivi et dedistis mihi bibere."

Sig+num Raimundi, Dei gratia Rotensis episcopi. Sig+num Bernardi Adelmi abbatis Alaonis. Sig+num Miro Rogerii prioris. Sig+num Arnaldi Gombaldi archidiaconi. Visores et auditores et testes huius testamenti Raimundus Guillelmi de Capella et Gauceran[1314] Galin et Ramon Gombal de Porta Spana Et de canonicis Berengarius Raimundi, Gonsaldus prior, Guillelmus, Ramius, et ceteri canonici.

Facta carta huius testamenti anno incarnationis Domini Mº XCº IIIIº, regnante Santio rege in Pampilona, in Aragone, in Superarbi et in Rippacorza.[1315]

Guido canonicus, rogatus a supradicto pontifice hoc testamentum scripsi et hoc sig- *(signe)* num feci.

FUNDACIÓ

135

1095, març, 11 (i 1097)

Testament. *Testament de Rotllan Ramon. Nomena els marmessors i estableix fer deixes als seus fills (només esmenta Ramon Rotllan),*

1312. terciam partem episcopo et, *manca en B.*
1313. *En B:* nobis Domini sive.
1314. *B:* Gauzeran.
1315. *B:* Rippacurza.

a la seva dona i a diverses institucions eclesiàstiques (Santa Maria d'Alaó, Santa Maria de lo Puèi, Sant Pere de Roma, Sant Pere de Rodes, Santa Maria de Solsona, Sant Jaume de Compostel·la, Santa Maria de Vilet i les esglésies de Peralta, de Calassanç i de Santa Maria de Vernet). Les principals donacions són de castells, terres i drets a Soperuny i a Peralta. També s'esmenta la possessió de diversos homes i béns (Vicenç de Peralta, Vita prevere de Gavasa o la casa dels fills de Bofill Moro). S'hi fa menció dels senyors que tenen els castells i les honors per ell: els germans Bernat Mir, Berenguer Mir i Ramon Mir. Al final, hi consta una rectificació de les clàusules del testament, feta l'any 1097, segons la qual s'han de donar mil mancusos a Santa Maria de Solsona, per a la construcció del campanar i per al seu retaule.

[*A*] Original perdut.

*B** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 285v-286v (p. 582-584). Ex A.

a BOIX, 2005, doc. 736, p. 477-479. Data: 1095, març, 11 – Solsona, 1097. Ex B.

b TOMÁS FACI, 2013, doc. 11, p. 694-696. Bàsicament ex a i ocasionalment ex B.

Hem transcrit aquest document copiat al volum vuitè de l'obra del pare Pasqual, atesa la importància que té a l'hora d'aprofundir en el coneixement del document 68 i sobretot per l'interès que té per tal d'entendre millor la història de la Ribagorça meridional. A part d'això, també és important amb vista a conèixer les relacions feudals, la religiositat i l'existència d'uns homes (alguns dels quals potser ja vivien en aquest lloc abans de la conquesta cristiana) que depenien d'un senyor.

In Dei nomine. Ego Rutilandus, proli Raimundi. Iubeo atque discerno ut sint elemosinarii mei, id est, frater meus Yozpertus Raimundi et Bernardus Mironi et Raminudus Godballi et Arnallus Raimundi et Raimundus Bernardi et Guillelmus Raimundi et Berengarius Mironi, ut isti, post obitum meum, firmam potestatem habeant adprehendere omnem meum avere mobile et dare pro anima mea, sicut in hunc testamentum adque memoriale subtus exaratum reperitur.

In primis mando ut ipsa mea honore quod habeo in cunctisque locis, simul cum ipsos alaudes, remaneat ad filiis meis, qui de me et muliere mea sunt procreati. Et ipsa honore teneat Bernardus Mironi pro filiis meis sicut tenet pro me, et simili modo teneat Berengarius Mironi ipsa honore pro filiis meis sicut tenet pro me, et Raimundus Mironi similiter teneat ipsa honore pro filiis meis sicut tenet pro me. Et ipsa honore cum ipso alaude quod habeo in Supetrungo

relinco ad filio meo Raimundo Rutilando, et faciat inde una lampada incendere ad Sancta Marie Alaonensis in diebus sanctis, quadragesimis, in cunctis diebus vite sue. Et post obitum suum ad ille cui dubitaverit ipsa honore et ipso alaude. Et relinco ad muliere mea ipsa honore de Petra Alta in vita sua, et post obitum suum remaneat ad filis meis qui de me et illa sunt procreati. Et si muliere mea aprehenderit virum et si potestate inde requisierit muliere mea ad filiis meis de ipsa honore de Petra Alta sive ad meos homines, faciat inde fidelitate ad filiis meis vel suos, et si filiis meis requisierint inde potestate de ipsa honore de Petra Alta ad meos omnes pro hoc ut matrem illorum perdat suum directum, similiter faciant inde fidelitate ad illa ut illa non ibidem perdat suum directum in vita sua. Et de alium meum vere mobile ubicumque inveniri potueritis, in primis antequam dividatis persolvite omnem meum debitum, exceptus ipsos albergus, cum ipsos elmus remaneant ad filiis meis et de muliere mea. Et de quod remaneat facite inde tres partes: una ad me, alia ad muliere mea, tercia ad filiis meis. Et ipsa mea parte et filiis meis dividite indiligenter propter remedium anime mee. Et de istas duas partes facite inde tres partes. Et vadat ipsa una parte ad Sancta Marie Alaonensis cum meum corpus, et de ipsas duas partes quod remanet, date inde uncias III ad Sancte Marie de ipso Pugo, et ad Sancti Petri apostoli sedis Rome uncias III, et ad Sancti Petri Rodensis uncias III, et ad Sancte Marie Sulsone uncias III, cum lampada quod ardeat ibi in diebus sanctis, Quadragesimis, et exeat inluminata de ipsa dominicatura de illa Turre usque dum fines mundi adveniat, et ad Sancti Iacobi apostoli uncias tres et ad Sancte Marie de Billet uncias IIII, et ad edificamentum de ipsa ecclesia de Petra Alta uncias IIII^{or}, cum una lampada quod ardeat ibi in diebus sanctis, Quadragesimis de ipsa dominicatura et alia lampada in ipsa ecclesia de Calasanc de ipsa mea dominicatura quod ibidem abeo et alia lampade ad Sancte Marie de Verneto, et ipsas supradictas lampadas sedeant inluminatas de omnes meas dominicaturas quod abeo in predictis castris usque dum fines mundi adveniat. Aliud vero avere quod remanet, dividite indiligenter proper remedium anime mee in sacerdotibus, in sacrificiis, in pauperibus, in peregrinis, in captivis aut in ipsa mercede in qua melius existimare potueritis. Omnia vascula fustanea quod abeo in cunctis meis castris ego et mulier mea insimul, remaneat ad filiis meis qui de me et illa sunt procreati, et relinquimus ego et mulier mea insimul ad illis. Et si de Raimundi Rutilandi minus advenerit sine infante de legitimo coniungio, ipsa honore de Supetrungo cum ipsos alaudes quod ibidem abeo remaneat ad filiis meis et de mulier

mea, qui de me et illa sunt procreati, et quomodo abent ipsa honore Bernardus Mironi et Berengarius Mironi et Raimundus Mironi et ipsis castellanis pro me, sic abeant ea pro filiis meis, et quodmodo sunt ipsis castellanis omines de Bernardus Mironi et de Berengarius Mironi et Raimundus Mironi, salva mea fidelitate, sic sedeat de filiis meis salva illorum fidelitate. Et relinco ad Sancte Marie de Billet omnem suum alaudem in cunctisque locis, quod abeat et teneat \eum/ ille abbas quod inde fuerit in servicium de Deum et Sancte Marie et de filiis meis, et non inde eligant alium seniorem neque alium patronem nisi filiis meis et posteritati męę. Preco vobis manumisores mei suprascripti ut sicut ego vobis iniungo in hunc testamentum, ut ita et vos sic faciatis et qui bonam abet volumptatem ille abeat potestatem apprehendere omnem meum avere et dare pro anima mea, sicut superius resonat, et sit Deus inter me et vos. Notum volo omnibus fiat istum testamentum firmis permaneat usque quod si vixero alium faciam.

Actum est hoc V° idus marcii era M C^a^ XXX^a^ III,[1316] anno XXX° V° regis Philipo.

Sig+num Rutilandus Raimundi, qui hunc testamentum rogavit scribere et testibus subter notatis per punctum firmare rogavi. Et sunt testes et manumissores et visores et auditores isti quod sunt suprascripti. Et ego Rutilandus mando ad vos supra scripti manumissores mei et mei omines ut si muliere mea aprehenderit virum post obitum meum remaneat ipsa honor et ipsos alaudes cum ipsas dominicaturas ad filiis meis, qui de me et illa sunt procreati, exceptus ipsum castrum de Petra Alta, sicut superius resonat. Et si muliere mea virum non aprehenderit, sedeat domina muliere mea de ipsas honores et de ipsos alaudes et de ipsas dominicaturas, salva illorum fidelitate de meos filios et suos, exceptus ipso omine nomine Vincentius de Petra Alta, quod ego et illa donamus ad filios nostros, et similiter donamus ad illos alium omine in Gavase nomine Vita, presbiter, et similiter donamus ad illos ipsa casa de filios Bonofilii Moro. Sig+num Amati Bertrandi. Sig+num Iozperti Gondberti. Sig+num Dominico Petrus, sacerdos et canonicos. *(signe)* Ioannes sacer, rogatus scribsit et *(signe)* sub die et anno prefixo, cum licteris gorgatis.

Anno XXX° VII° Philippi regis, quando fuit Rutilandus infirmus in Celsona, fecit relegere hoc testamentum transcribtum et mandavit ut de suo avere mobile transcribtum sint soluta sua debita simul cum uxor sua. Postea vero dividant sui manimissores per tres partes, et dent terciam partem uxoris sue, de aliis duabus partibus mandavit

1316. *Després de la* M, *hi ha una* L *partida.*

solvere omnes uncias transcribtas. De alio qui remanet, si ille obiit in illas partes, dimisit corpus suum cum mille mancusos ad Sancte Marie Celsone, ad opera clocarii eius et ad retrotabulum, et si nolebant dare manimissores M mancusos supranominatos, omnem suum mobile remansisset ad prefata opera Sancte Marie excepto III partem uxoris sue prenominata. Hoc fecit in presencia de Amato et de Iozperto et de Dominico, suis militibus, et de Petro Godmar et de Arnallo Guadomir et de Poncio, priore, et de Gerallo Gonbertu.[1317]

136

1095, abril, 16

Carta papal. *Butlla* Tuae dilectissime *escrita pel papa Urbà II i adreçada al rei Pere [I] d'Aragó. Confirma la concessió feta pel papa Alexandre II a Sanç Ramir, pare del rei, dels delmes i les primícies de les esglésies situades en les terres conquerides als musulmans*.

*A** ACA, Cancelleria, Butlles, lligall 5. Escriptura del segle XI. Mides: 48 cm d'ample per 67,5 cm de llarg. Inclou textos escrits a les interlínies, amb escriptura del segle XVII, relacionats amb paraules difícils de llegir per haver-hi taques o plecs en el pergamí. Actualment no té segell. Tal com assenyala Torra (1999, p. 1097), a l'ACA hom conserva una butlla d'Urbà II amb restes de fil de seda de color verd, que pot correspondre a aquest privilegi. La seva llegenda és: (anvers) VRBA/NVS II/ PP; (revers) (primera columna) S/PE/TRVS; (segona columna) S/PAV/LVS.

B AHN, Clero. Fons de Sant Joan de la Penya.

C ACA, Cancelleria, Registres, núm. 1, *Liber Feudorum Maior*, f. 4r-5v.

D ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 59br-59bv (f. 16r-16v).

E ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 391r.

F ACH, Alquézar, A-6. Còpia de l'any 1217. Juntament amb la carta adreçada pel rei Pere I al papa Urbà II.

G Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 24-25. Reg. Lat. 339, f. 284v.

H RAH, Col·lecció Salazar de Castro, núm. 5. Trasllat del segle XVI.

I Archivo parroquial de Alquézar, *Lumen Ecclesiae Collegialis insignis Sanctae Mariae maioris villae de Alquezar*, doc. A-6, f. 5v. Escrit per José Matías de Tonés y Abizanda, entre els anys 1716 i 1718.

a CARBONELL, 1547, f. 36-37. Ex A.

b BEUTER, 1604, p. 44-45. Ex A.

c AYNSA, 1619, p. 55-57. Ex A.

d ARRUEGO, 1653, p. 659-662. Ex A.

e DE LA FUENTE, 1873, p. 520-522. Ex B.

1317. *b afegeix* Prochardus senior et Bernard Quigelm […], auditores fuerunt, *que no consta en B*.

f PFLUGK-HARTTUNG, 1881, p. 152. Ex B.
g MIQUEL ROSELL, 1945, p. 8-10. Ex C.
h DURAN, 1965, vol. 1, doc. 63, p. 87-89. Ex F.
i GUTIÉRREZ IGLESIAS, 1993, p. 410-414. D'un privilegi del rei Martí I.
j CASTELL MAIQUES, 1996, p. 214-216. D'un document de l'any 1239 conservat a l'Arxiu Vaticà.
k TORRA, 1999, p. 1098-1099. Ex A.
l BARRIOS, 2010, doc. 10, p. 20-24. Ex F.
Esment: KEHR, 1926, p. 227. Data: 1095, abril. 16.
MANSILLA, 1955, doc. 36, p. 55. El considera un privilegi fals.
Estudi: TORRA, 1999.

Cal relacionar aquesta butlla amb la carta enviada per Pere I d'Aragó aquest any 1095 (KEHR, 1946, doc. 1, p. 180-184; UBIETO, 1951, doc. 21, p. 235-238). El rei aragonès assegurava al papa Urbà II la seva fidelitat i submissió, tal com havia fet el seu pare Sanç. Alhora es lamentava de l'actuació dels bisbes del seu regne i d'una manera especial del bisbe de Jaca, Pere, que oprimia el monestir de Sant Joan de la Penya, per al qual demanava un privilegi d'exempció. També es queixava que els bisbes, prenent com a fonament una pretesa disposició papal, volien cobrar el delme íntegre en aquelles esglésies que eren pròpies dels seus cavallers ("Id etiam inter cetera non mihi tacendum est, quod novum et inauditum apud nostrates et nobis grave videtur, videlicet de nostris militibus nocte dieque cum gente pagana dimicantibus, a quibus nuper propriorum prediorum ecclesias non parrochitanas presules conantur auferre, talem asserentes senteciam a vobis accepisse, cum ab universis parrochitanis, ecclesiis omnem decimationem et quicquid ad ecclesiam pertinet, quod non ita fit aliis in regnis, possideant. Quodsi eos, ut querunt, a propriis honoribus expulerint, restat ut mendicitati dediti dimissa milicia, que absque pecunia exerciri non potest, per totum mundum evagentur"). També cal subratllar, amb relació a aquesta carta papal, l'interès que tingué en èpoques més recents, fins al punt que Torra (1999) afirma que aquesta butlla *Tuae dilectissime* d'Urbà II és un dels documents més transcendents de la història eclesiàstica de la península Ibèrica fins al segle XVIII, pel fet d'haver estat utilitzada per a donar suport a la pretensió del dret del patronat universal de la monarquia. També convé cridar l'atenció sobre el fet que sovint ha estat negada la seva autenticitat; ja ho feu el papa Benet XIV (l'any 1742), Jaffé (any 1851), Pflugk-Harttung (any 1881) o bé Kehr (any 1946) i Mansilla (1955). L'edició que publiquem prové d'A, però també de D, còpia conservada a l'ACL. També hem tingut present les publicacions fetes modernament d'aquest document notable.

Urbanus episcopus servus servorum Dei Petri[1318] karissimo sibi in Christo filio Ispaniarum regi excellentissimo eiusque successoribus rite substituendis in perpetuum.[1319]

[T]ue dilectissime[1320] filii, devocionis affectum, per venerabilem fratrem nostrum Aimericum, Pinnatensis[1321] monasterii abbatem, ac-

1318. *D:* Petro.
1319. *Aquest primer paràgraf no fou transcrit inicialment en D. Hi fou afegit posteriorment, per una altra mà.*
1320. *l:* dilecte.
1321. *D:* Pronatensis.

ceptis litteris circa sacrosanctam Romanam ecclesiam[1322] agnitam[1323] leticia au[d][1324] modica meus exylaratus[1325] est animus. Set, ut verum fateat, eisdem perlectis ire[1326] perturbationisque nimie commotione[1327] immutatus. Nec inmerito.[1328] Ex earum namque initio dilectionis et reverentie quam erga sanctam Romanam ecclesiam semper habuisti et habes, magnitudinem cognovi quantumque in ea confidas,[1329] quam devote et fideliter anime tue salvationem eius orationibus[1330] adverti. Ex fine vero earumdem[1331] tantam rerum conieci abusionem, que menti mee, longe a statu suo dimote, maiorem quam credi possit inmiteret[1332] stuporem. Te, scilicet, pro bonorum numerositate, malorum multiplicitatem perferre et perturbata[1333] prosperitate in innocentiam tuam tribulationum cathervas,[1334] unde auxilia et consilia precipue precedere[1335] deberent irruere. Siquidem cum inter modernos regnorum rectores, quorum plerosque animarum suarum negligentes vel penitus oblitos ut pote ab omni equitatis itinere devios plana via ad mortem docentis sequi ingemiscimus, te fere solum divino aflatu[1336] spiritu angustias ad vitam ducentes elegisse videamus. Cumque[1337] iusticię rigoris[1338] te[1339] constanter insistere, ecclesiarum tranquillitati et paci studiose invigilare, pupillorum et orphanorum[1340] defensioni iugerem[1341] operam dare, pagane gentis depressioni et coortacioni,[1342] christiane vero exalta- //[1343] tioni et amplificationi cum summa incessanter strenuitate insudare et, ut breviter concludam,

1322. circa sacrosanctam romanam ecclesiam, *escrit al marge esquerre en D*.
1323. *D:* agnitum.
1324. *A:* haud.
1325. *A:* exhylaratus.
1326. ire, *escrit al marge dret en D.*
1327. *A:* conmoccione.
1328. *A:* immerito.
1329. *D:* quam que.
1330. *D:* orationibus comitas.
1331. *D:* earundem.
1332. *A:* immiteret.
1333. *En D, hi havia escrit* prosperata, *ratllat i corregit*.
1334. *A:* tribulationum in innocentiam tuam catervas.
1335. *D:* procedere.
1336. *A:* afflatu; *D:* aflatum.
1337. *A:* Cum.
1338. *D:* rigore.
1339. *Manca en A.*
1340. *A:* orfanorum.
1341. *D:* ingere.
1342. *D:* coartacioni.
1343. *Nova columna.*

NOGUERA

cum de[1344] tocius mali propulsioni[1345] tociusque boni exerciciis efficaciter incumbere gaudeamus. Ipsi tamen qui ex tam[1346] preciosorum fructuum gustu vicinam agnoscentes arborem officiosius venerari ac excolere deberent tui, scilicet regni antistites quibus pro assidua experientia tantorum meritorum tue specialius venerationi tuisque obsequiis esset insistendum[1347] in te ut pretaxatarum[1348] iliterarum[1349] pandit series, insurgunt, et quia te[1350] humili Christo conformatum, patientie clipeum nolle abicere vident tanquam erectis contra te calcaneis[1351] tuam deprimere et contundere mansuetudinem non erubescunt. Verumtamen[1352] ne illorum temeritatem[1353] soli tibi tantarum iniuriarum dedecus arbitreris inferre, advertere tua potest prudencia eos non minus in apostolicam auctoritatem peccare, dum ea que predecessores mei[1354] Alexander, videlicet secundus, et Gregorius septimus[1355] et mea post illos parvitas, tui patris celebris memorie, regis Sancii[1356] racionabiliter concessit petitioni, frivolis suis raciocinationibus in irritum conantur reducere casso nitentes labore nodum in cirpo invenire. Sed ne verbis diutius immoremur his ad eorum causas demostrandas que constituturi sumus premissis ad rem veniamus. Quoniam[1357] igitur predictorum // episcoporum tantam videmus indiscretionem et tam nullam dispensationis cogitationem que[1358] iam pridem, ut superius diximus, concessa sunt modo presentis privilegii munimine confirmantes,[1359] ex auctoritate omnipotentis Dei, Patris et Filii et Spiritus Sancti et Beate Marie semper virginis, beatorumque apostolorum Petri et Pauli necnon et sacro sancte Romane ecclesie et ad ultimum nostre divinitus concessa parvitati, statuimus tibi[1360] karissime \fili/ Petre tuique regni successorum ex

1344. *Manca en A.*
1345. *D:* propulsationi.
1346. *Manca en D.*
1347. *Amb una correcció en D. Abans deia:* insistendus.
1348. *D:* pretaxtarum.
1349. *D:* litterarum.
1350. *Manca en A.*
1351. *D:* calcibus.
1352. *Amb una correcció en D.*
1353. *D:* temitatem.
1354. *A:* predecessor meus.
1355. et Gregorius septimus *manca en A*.
1356. *D:* Santii.
1357. *Abreujat en* qm, *amb una titlla*.
1358. *Amb una correcció en D.*
1359. *A:* firmantes.
1360. *Amb una correcció; abans* sibi.

FUNDACIÓ ROGUERA

genere tuo rite substituendorum iuris esse, ut ecclesias villarum, tam earum quas a sarracenis belli iure acquisientis,[1361] quam aliarum[1362] quas ipsi[1363] in regno vestro hedificari feceritis vel per capellas[1364] vestras vel per que volueritis monasteria sedibus dumtaxat episcopalibus exceptis distribuere liceat vobis. Et ne apud matrem cuius voluntatibus et preceptis exequandis semper promptissimus adstitisti[1365] repulsam in parte aliqua pia tua paciatur peticio, tui quoque regni proceribus eandem licenciam concedentes[1366] auctoritate corroborantes sanccimus ut ecclesias quas in sarracenorum terris belli iure[1367] adquisierint vel in propriis hereditatibus fundaverint, sibi suisque heredibus[1368] cum primiciis et decimis propriarum dum taxat hereditatum, dum modo cum necessariorum administratione[1369] divina ministeria[1370] rite a convenientibus personis celebrari faciant eis //[1371] liceat retinere vel quarumlibet aliarum ecclesiarum[1372] quorumlibetve monasteriorum subdere \re/dicione.[1373] Tu autem serenissime rex tuique posteri et superni patris et eius que tamquam specialibus filiis, tante prerogative dona vel confert, semper memores matris, tales fieri laborate ut ipsis donis[1374] in nullo abutentes set iam memorati regis Santii piam per omnia conversationem sequentes, post momentanei regni gubernacula, feliceter ad regis regnum[1375] perpetuo conregnaturi pervenire mereamini consortia. Hanc ergo nostram constitutionem perpetua cupientes stabilitate teneri omnibus notum esse volumus quod quisque \contra/ eam temere venire voluerit tocius Christianitatis expulsus consortio anathematis iudicio subiacebit. Qui autem pia illam veneratione servaverint apostolice benedictionis gratiam et eterne remunerationis habundantiam consequantur.[1376] Amen.[1377]

1361. *A:* sarracenorum terris capere potueritis.
1362. *A:* earum.
1363. *Manca en D.*
1364. *D:* cappellas.
1365. *A:* astitisti.
1366. *A i D:* concedentes eodemque illam privilegio et eadem.
1367. *A:* iure belli.
1368. fundaverint, sibi suisque heredibus *manca en D.*
1369. *D:* administrationem.
1370. *D:* misteria.
1371. *Nova columna.*
1372. quarumlibet aliarum ecclesiarum *manca en A.*
1373. *A:* dicioni subdere; *D:* dicione.
1374. *Manca en A.*
1375. *D:* regum.
1376. *A:* consequantur habundantiam.
1377. *A:* Amen. Amen. Amen. *En D, només* Amen, *afegit per una mà diferent.*

Datum[1378] Rome XVI° kalendas maii[1379] per manus Iohannis sancte Romane ecclesie diachoni cardinalis et presignatoris dompni Urbani pape secundi anno dominice incarnationis M° XC° V°,[1380] indicione tercia,[1381] anno pontificatus eiusdem dompni Urbani VIII°.[1382]

137

1095, juliol, 12

Testament. *Caritat, muller del senyor Brocard, dona el seu cos i la meitat de les seves possessions a Sant Vicenç de Roda. L'altra meitat la deixa a esglésies, preveres i pobres. Les donacions són formades pel pa i el vi que té a Erdau, per l'alou que posseeix a Montsó, format per dues almúnies situades a Sosa, per una altra que té a l'Horta i per les cases de Montsó. Fan de testimoni els seus fills Arnau Bernat de Benasc i Pere Brocard, i també Mir Gombau. S'esmenten els veedors i els oïdors.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0547 (carpeta 12, núm. 798). Pergamí en força bon estat de conservació, amb alguna taca i algun forat a la part inferior. Mides: 16 cm per 17 cm. Escriptura carolina. Al revers: "n. 16, 1195", "Testamentum femine Caritatis [...] et Brocardi, de duabus almuniis [...]".

B ACL, Fons de Roda, RP_0534 (carpeta 12, núm. 853). Trasllat sense forats, però amb la tinta molt descolorida. Mides: 16 cm per 20,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "duas almunias [...]", "De Montsó".

a CASTILLÓN, 1984, p. 244, nota 7.

b BOIX, 2005, doc. 714, p. 456. Data: 1092, juliol, 13.

c GRAU, 2010, doc. 70, p. 345-346. Data: 1092, juliol, 13.

Caritat, casada amb Brocard, fill de Guillem, és esmentada en altres instruments transcrits en aquesta col·lecció documental. Entre els anys 1085 i 1092, la trobem a Llastanosa (al terme de Roda) comprant una vinya, juntament amb el seu marit Brocard (doc. 117). L'any 1093, també se'n fa esment en el testament de Brocard Guillem (doc. 121), senyor de diversos castells a tota la Catalunya

1378. *Abans, en A: (Rota:)* Benedictus Deus et pater domini Ihesu Christi. Amen. Sanctus Petrus. Sanctus Paulus. Urbanus papa II. Benevalente.

1379. *D:* mai.

1380. *A:* M° LXXXX° V°.

1381. *A:* III. *L'any 1095 coincideix amb la indicció tercera*.

1382. *A:* octavo. *En l, trobem a continuació:* Nos igitur Ferrandus Dei gratia abbas Sancti Iohanis de Pinna, timentes mitere privilegium auctenticum foras monasterii, fideliter sicut in auctentico continebatur privilegio fecimus translatare et proprio sigillo signavi et eadem personis monasterii facere precepi. <...> Actum est hoc in monasterio Pinatensi, pridie nonarum mensis marcii, anno ab incarnatione domini nostri Ihesu Christi M° CC° XVII°, indiccione V.

de ponent. Aquest document ha estat datat l'any 1092, creiem però que s'ha de datar el 1095, atès que en B veiem clarament que és *M nonagesino V^o^*. A més, sembla que primer morí Brocard i després la seva muller, acompanyada de llurs fills, Arnau i Pere. Cartografia: figs. 3, 50, 57 i 59.

In[1383] Dei eterni salvatoris nomine. H[e]c est carta verbi testamenti quam facio ego Karitas, uxor domni Brocardi, memoria plena. In ac carta decerno de avere meo. In primis, relinquo corpus meum ad Sanctum Vincentium de Rota, cum medietate de meo avere. Alia medietate ad ecclesias et ad presbiteros et pauperes. Illum vero panem et illum vinum, quod habeo in Erdao, relinquo illam terciam partem ad Sanctum Vincentium, et illas alias duas partes ad ecclesias et presbiteros et pauperes. Et de isto avere in primis fiant ipsos debitos solutos. Et illum meum alodem quod habeo in Montesono et in suis terminis, hoc est illas duas almunias q[ue sun]t[1384] in Sosa et cum illa que est in Orta et illas casas quas [h]abeo in Montesono, cum ipsis ortis, quas dedit mihi senior meus per dotem, teneam ego in vita mea et post obitum meum remaneat Deo et Sancto Vincentio et canonicis ibi Deo servientibus, sicut in testamento domni Brocardi est scriptum. Hoc totum suprascriptum dono Deo et Sancto Vincentio et canonicis ibi Deo servientibus post mortem meam, ita ut nullus homo aud femina audeat istum honorem inquietare aud querimonias pro eo facere, set semper sit in potestate Sancti Vincentii et canonicorum tam presentium quam futurorum.

Sig+num ego Karitas, qui hoc testamentum rogavi scribere et testibus firmare rogavi. Sig+num Arnal Bernard de Benasch, filio meo. Sig+num Pere Brocard, filio meo. Sig+num Mir Gombal. Visores et auditores istius testamenti sunt Ramon Bonfil et Guillem[1385] Isarn et Ramon Gombal de Portaspana et Mir Guillem et Berenger Ainer et Ramon Ainer et Garsia Ainer, fratres.

Facta ista carta verbi testamenti, feria [II, IIII][1386] idus iulii, luna III^a^, anno dominice incarnacionis M^o^ nonagesimo V^o^,[1387] [regnante Santio][1388] rege de Ibero usque in Paliares et domnus Petrus, filius eius, in Montson et in Rippacurcia.

FUNDACIÓ NOGUERA

1383. *B comença:* Hoc est translatum fideliter factum.
1384. *Segons B*.
1385. *Abreujat e*n gllm, *amb una titlla*.
1386. *Segons B*.
1387. *c:* II.
1388. *Segons B*.

Ego Guillemus, subdiachonus, rogatus de domna Karitas, hoc testamentum scripsi et hoc sig+num feci.[1389]

138

1096, gener, 23

Testament i adveració. *Girberga en el seu testament fa donacions a Santa Maria de Lavaix, als seus fills i filles, i a Sant Vicenç de Roda. Al monestir de Lavaix deixa unes vinyes a Suix i d'altres béns mobles. Al fill gran, Pere, li dona diversos castells (Adons, "la Torre", Curan, la meitat de Naens) i la vila de Cardet. També cedeix un castell (Pumanyons) al seu fill Ramon, llevat d'un mas que ja havia donat a Sant Miquel de Cuixà. A les filles els dona: a Girberga gran part de l'alou de Pumanyons, a Ledgarda l'alou de Salàs, a Garsenda la meitat de l'alou de Naens i a Ermengarda unes cases a Roda d'Isàvena, amb la meitat de l'alou; l'altra meitat la cedeix vitalíciament a Ramon Garcia. Deixa a Sant Vicenç de Roda un camp situat a "Pui-rodó". A continuació del testament hi ha l'adveració testamental feta abans que passessin sis mesos des de la mort de Girberga.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RP_0449 (carpeta 9, núm. 521). Pergamí en bon estat de conservació, tot i tenir algun petit forat i alguns plecs. Mides: 19 cm per 22,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Carta de Gilberga", "anno 1097", "Donacionis".
C ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 44, f. 25v-27v. Epígraf: "Testamentum de Girberga."
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142r (p. 293). Resum. Ex C.
a YELA, 1932, doc. 13, p. 95-96.
b IGLESIAS, 1991, p. 160-161.
c BOIX, 2005, doc. 743, p. 482-483. Data: 1096, gener, 23.
d GRAU, 2010, doc. 94, p. 364-365. Data: 1096, gener, 23.

In nomine Domini. Hoc est testamentum quod facio ego Girberga filiis ac filiabus meis, plena memoria et spontanea voluntate. In primis dono Beate Virginis Marie de Lavais partem meam de vineis

1389. *Al final de B:* Petrus d'Erola hoc translatum scripsit et in XVIIII[a] linea superscripsit fratres et hoc sig- *(signe)* num fecit.

que habemus in termino Suxi[1390] et omne mobile meum in pane et vino, in ovibus, in boves, in equas et in mulis, in porcis et in omni substancia mea que visa[1391] sum abere. Et divido honorem meum inter filios et filias meas hoc modo. Dono Petro, filio meo quia maior est, castrum de Adoncz[1392] et castrum de Turicella et castrum de Curanto et villam de Cardet et medietatem de castro Anasens,[1393] cum omnibus suis pertinenciis. Raimundo vero filio meo dono castrum de Puio Magons[1394] ab integrum, cum omnibus suis pertinenciis, excepto uno maso quod dedi Sancto Michaeli de Cuxano.[1395] Et dono filie mee Girberga ipsum alodium planu[m] de Pui Magons, excepto illo quod est destinatum ad guarda de castello et excepto medietatem vinee que dono filio meo Raimundo, cum orreo quod tenebam ad meum opus in Adoncz. Et dono filie mee Legardi ipsum alodium quod habeo in Salas, ab integrum. Et ad Garsendes, filie mee, dono medietatem alodii plani quod habeo in Anasens. Et dono Beato Vincentio de Rota uno campo qui est ad Puio[1396] Rotundo, que[1397] fuit matris mee. Et dono Ermengardis, filie mee, casas et orreum de Rota, cum medietatem alodii; et aliam medietatem dono Raimundo Garsie,[1398] filie mee, ea conveniencia ut habeant ipse in diebus earum et post obitum earum sit ipsum totum alodium Beati Vincencii. Et nunc ergo Girberga mando et precor tibi Petro filio meo, per fidem et iuramentum que michi fecisti ut ita observes hoc testamentum meum sicuti ego ore proprio dixi et scribere feci si te Deus adiuvet et fidem et sacramentum fidelitatis quod michi fecisti.

Signum Girberga, qui hanc carta[1399] testamenti rogavi scribere et testes ad corroborandum firmare. Signum Berengario Raimundi, chanonicus Sancti Vincencii. Signum Bertrandi Petri de Gerundella. Signum Mironi Reimundi, filius Reimundi Mironis de Benascho.[1400]

Aurelius presbiter scripsit [rogat]us ad[1401] Girberga *(signe)*.

FUNDACIÓ NOGUERA

1390. *C no ho llegeix, en blanc. Correspon al lloc de Suix (el Pont de Suert). Vegeu:* BOLÒS – HURTADO, 2012.
1391. *d:* iusa.
1392. *C:* Adonz.
1393. *C:* Anasenss.
1394. *C:* Poio Mangons.
1395. *C:* Coxano.
1396. *C:* Poio.
1397. *C:* qui.
1398. *Sic. Potser* Garsende. *C també* Garsie.
1399. *C:* cartam.
1400. *Darrere, per error,* vi. *C:* Benasc.
1401. *C:* a.

Nos[1402] vero testes Berengarius Raimundi et [Mi]ro Raimundi vidimus et audivimus quando prefata Girberga, memoria plena, mandavit hoc testamentum scribere et nos infra spacium sex mensium, sicut lex precipit, iuramus et testificamus ita esse verum sicut superius scriptum est. Et hoc factum est in presentia Lupi episcopi[1403] et Miro Gonbaldi et Petrus Rodgeri et Erimandus et Guarmundus et Raimundus Gonbaldi.

Actum est hoc X^mo^ kalendas februarii, anno XXXVI regnante Filippo rege.

Altemirus rogitus scripsit die et anno quo supra *(signe)*.

139

1096, març

Venda. *Ramon Mir cedeix al bisbe Llop i als canonges de Sant Vicenç una vinya situada al terme de Roda, al lloc anomenat Llastanosa, a canvi d'un sou que li tornen els canonges de Sant Vicenç. S'esmenten les afrontacions, els testimonis i els fidejussors. Escrit per Artau, a precs de Guillem Arnau.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 23, f. 19r-19v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De una vinea in Lastonosa. XXIII."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140v (p. 290). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 67.

b IGLESIAS, 1991, p. 148-149.

c BOIX, 2005, doc. 744, p. 483-484. Data: 1096, març.

d GRAU, 2010, doc. 95, p. 365. Data: 1096, març.

Com assenyala Jordi Boix (2005, doc. 744, p. 483), en aquest document trobem una referència molt clara del bisbe Llop, que segons parer d'aquest historiador ribagorçà potser fou consagrat pel papa Urbà II, en anar a Roma juntament amb l'abat Ponç de Sant Joan de la Penya (quan fou concedida una butlla per a aquesta abadia, el 24 de març de 1096). Cartografia: fig. 37.

In nomine Domini. Ego Raimon Mir, vobis emptoribus meis Lupo episcopo et ceteris canonicis Sancti Vincentii. Nullius quoquegentis imperio nec suadendis ingenio, sed propria mea elegit voluntas ut camiarem vobis unam vineam in termino Rote, in loco

1402. *A partir d'aquí, hi ha un canvi en l'escriptura; a més, és amb una tinta més fosca. Fou afegit posteriorment i ja no fou escrit pel prevere Aureli, ans per Altemir.*

1403. *C:* Lupo espiscopo.

qui [vo]catur Lastonosa.[1404] De oriente nos metipsos, vinea Sancti Vince[ntii]; de occidente vinea Sancte Marie; per fu[n]du[s] t[o] rren[te]; [per caput] terra Sancti Vincentii. Camio vobis istam vineam circun[datam et termi]natam, et vos canonici Sancti Vincentii tornastis mihi des[uper uno] solido. In Dei nomine firmam habeatis potestatem. Quod si ego, R[aimun]dus aut de filiis vel filiabus aut aliquis de propinquis [meis vel] aliquis de propinquis meis vel aliquis[1405] homo vel femina [qui istam] cartam camiationis inquietaverit vel infringerit aut [infrin]gere fecerit, in duplo componat in simili talique loco, et [in an]tea ista carta concamiationis firma permaneat omnique [tempore].

Facta ista carta in mense marcio, era millesima centesi[ma] XXX IIII[a],[1406] anno II[o] regnante Petro rege in Ar[agone] et in Pampilona et in Suprar[bi] et in Ripacorcia et [in Montson], et Lupo episcopo president[i] in sede Rotensi.

Signum Raimundi, qui ista[m] carta[m] camiationis rogavit scribere [et ad testes fir]- // mare rogavit. Sig+num Galin Oriol. Sig+num Mir Duran. Sig+num Pere Bradila. Sig+num Galin Arnal. Sig+num Bernard Garsia de Fontova. Sig+num Petri Bernardi filii eius. [Fi]des et salvatores de ista vinea hic scripta Galin Arnal et Mir Duran.

Artallus, rogatus per preces Guielmi Arnalli, scripsit et firmavit *(signe)* sub die et anno quo supra +.

140

[1095-1096]

Carta episcopal. *Carta feta per Salomó, que havia estat bisbe de Roda, adreçada al rei Pere [I] Sanç d'Aragó, al bisbe Llop, als canonges i al poble de Roda. Confessa que no va ésser prou fort per a poder estar al capdavant de la diòcesi. Fa esment dels límits del bisbat, que s'estenen des del riu Cinca fins a la Noguera Ribagorçana i des de Benasc fins al castell de Benavarri. També recorda la relació que havia tingut amb diversos monestirs i església del bisbat.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 21, f. 18r-18v. Amb l'epígraf: "Salomon episcopus. XXI." En bona part molt ennegrit; en especial el foli 18v actualment és il·legible.

1404. *C:* Lastanosa.
1405. *Els darrers cinc mots manquen en d.*
1406. *C:* era MCXXXIII. *Sic.*

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 120v (p. 250). Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 176.
a PASQUAL, 1785, p. 109, nota 16.
b LA CANAL, 1836, vol. 46, p. 138-139 i ap. 4, p. 230-231.
c VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 63, p. 355-356.
d YELA, 1932, p. 157-158. Transcripció parcial.
e ABADAL, 1970, p. 103 (traducció d'ABADAL, 1952). Transcripció parcial. Ex c. Data: c. 1095.
f IGLESIAS, 1991, p. 147-148.
g BOIX, 2005, doc. A 101, p. 700-701. Data: [1095, estiu-1096].
h GRAU, 2010, doc. 97, p. 366-367. Data: [1095-1096].

S'ha de datar amb relació a l'episcopat del bisbe Llop. Pel que fa al bisbe Salomó, Abadal diu: "Salomó devia ésser un home carregat de bondat, però mancat de l'energia, l'ambició i el coratge necessaris per a alçar la decaiguda diòcesi [de Roda d'Isàvena]. Ell mateix, referint-se al temps del seu manament, diu: «qui me indigno et inutili presidente [episcopatu] pauperrimus erat et fragilis»." ABADAL, 1970, p. 103. Salomó sembla que s'havia retirat al seu antic monestir de Ripoll, on va morir l'any 1097. Un cronicó de Ripoll esmentat per Villanueva (1851, vol 15, p. 191) assenyala: "Anno MXCVII obiit Salomon episcopus et monachus." Cartografia: fig. 10.

Gloriosissimo regi domno Petro, excellentissimi condam[1407] r[egis] Santio[1408] filio, venerabili quoque presuli civitatis Rote dom[n]o Luppo, cunctoque cetui religiosorum cannonicorum[1409] in ecclesia Beati Vincentii Deo famulanti, sub regimine prefati p[onti]ficis populo etiam in prescripta civitate commoranti. Sal[omon] olim dictus episcopus, licet indignus, nunc autem divino inco[m]prehensibili iuditio, iustissimo atque rectissimo, habitu et nomine monachus, fideles orationes atque superne protectionis [o]ptabiles[1410] opitulationes. Primum quidem dilectissimi gratias ago omnipotenti Deo pro honore Beati Vincentii martiris in m[elius] aucto et pro episcopatu ipsius ecclesie divinitus confirmato, [robo]rato ac exaltato, qui me indigno et inutil[i] presid[ente] pauperrimus erat et fragilis; modo vero d[itissimus extat, et] validus. Unde indesinentes Deo preces [efundo, ut et vos illi] presidentes, regem dico et episcopum, et cunc[tum clerum a]c popul[um ibi] degentem, ab iminentibus malis eripia[t et superne beatitu]dinis una nobiscum consortes efficiat, amen. [Quod autem carissimi] a me exquiritis, qualiter fuerim in episcopatum, [vel qualiter illum] tenuerim, Deum testem invoco, me nullius[1411] [huma-

1407. *C:* quondam.
1408. *C:* Sancii.
1409. *C:* canonicorum.
1410. *C:* obtabiles.
1411. *C:* nulius.

ni favo]ris gratia quidquam falsi dicturum esse, set[1412] verit[atis que Deus est] ferventissimo vera perferre amor[em].[1413] Sci[atis enim in verita]te omnia monasteria que sunt in ip[so episcopatu et cel]las eorum, omnesque ecclesias parroch[iales, que erant a flumi]ne quod dicitur Cincia vel Cinca usque ad [Nucariolam, et a Benasco] usque ad castrum Benavarr, pari modo m[ihi subiectas fuisse], et in nullo mihi adversas vel contr[arias extitisse, sed debita] servitute sicut antecessori meo p[aruisse, et semel in anno] hospitium et apparatum[1414] debitum preb[uisse.[1415] Hoc habui apud] Sanctum Victorianum ubi primum sedi in [cathedra, et ubi primum] chrismam[1416] consecravi.[1417] Hoc apud [Ovarram, Tabernam, Oremam,[1418] // Iar[1419]] et Fossatum, et omnino apud omnes parrochiales ecclesias ut supra dixi. Ecclesia vero de Alascorr[1420] michi semper subdita fuit, et nunquam patronum vel defensorem michi[1421] opposuit, neque abbas Sancti Saturnini[1422] ullum dominium in ipsa ecclesia in diebus meis habuit, sed de redditu ville qui reddebatur castello quartam partem habuit et predia propria ibi possedit. Hec omnia sic me tenuisse michique subiecta fuisse, Deo teste profiteor. Valete in Domino, et hec que scripsi vera esse scitote, atque pro me precor orate, et in vita et in morte.

141

[1095-1096]

Donació. *Ramon Ponç dona a Santa Maria de Tolba una terra que és situada al terme del castell de Falç, al lloc anomenat "Cinc Cercs" ('cinc alzines'). Se n'esmenten les afrontacions. Havia comprat aquesta terra, pel preu de dos sous, a Esteve Oriol i a la seva muller, Or. Es fa menció dels testimonis. Escrit per Ramon Cit, sacerdot.*

1412. *b:* vel.
1413. *C:* amore vera proferre.
1414. *C:* aparatum.
1415. et semel in anno *fins a* debitum prebuisse, *manca en b.*
1416. *C:* chrisma.
1417. *b:* confeci.
1418. *C:* Oloremam. *Tanmateix, al marge:* Oremam dize el cartorel grande.
1419. *Segons C*.
1420. *C:* Alasquorr.
1421. *C:* mihi.
1422. *Abadia de Sant Serni de Tavèrnoles (Alt Urgell).*

FUNDACIÓ NOGUERA

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0282 (carpeta 7, núm. 429). Pergamí en bon estat de conservació, tot i tenir alguna taca. Mides: 25,5 cm per 7,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "*V, n. 37, 1118*", "Donatio dominus [...]".
a BOIX, 2005, doc. 741, p. 481. Data: [1095, estiu-1096].
b GRAU, 2010, doc. 98, p. 367. Data: [1095-1096].

Aquest document de donació fou escrit el primer any de govern del bisbe Llop ("anno primo quod episcopus Lupo signatus fuit"). El datem, per tant, amb relació al seu bisbat (com fan Boix i Grau). Pel que fa al mot *cerc* ('alzina'), cal dir que el trobem en molts topònims de l'alta edat mitjana, per exemple al Berguedà o a l'Alt Urgell. També, sense anar tan lluny, l'any 1066, trobem un document relacionat amb la roca de Miravet (prop d'Estopanyà i Camporrells), en què es fa esment, en establir els límits, de "ipsos quercus in quibus sunt cruces facte". En aquesta roca s'hi havia d'edificar una torre de pedra i calç o de pedra i guix. MIQUEL ROSELL, 1945-1947, doc. 45, p. 59-60 (també BOIX, 2005, doc. 576, p. 353).

In nomine Domini. Ego Remon[1423] Poncius facio carta donacione de bona voluntate de una terra qui est in terminum de castro Falcis, in locum que vocat ad V Cerchos, et affrontat de oriente Iulianus[1424] Ker, de occidente torrente, per caput via publica. Hoc enim facio propter remedium anime mee et omnium parentorum meorum domino Deo et Sancte Ma[rie] de Tolva. Facio hanc donationem cum bona voluntate, sanus, cum memoria. Et advenit mihi ipsa terra per comparacione de Stephano Oriol et uxori sue Oro, precio placibile II solidos, et de ipso precio aput me non remansit. Quod si ego Ramon Ponz aut filiis meis et Stephanus vel filiis meis[1425] aut ullusque homo vel femina qui ista carta donationis ad Sancta Maria, vinditionis ad Ramon Ponz, inquietare voluerit, non hoc valeat vindicare sed in quadruplo conponat.

Facta carta comparacionis vel donacionis anno primo quod episcopus Lupo signatus fuit.

Signum + Ramon Ponz. Sig+num Berengario Gielm. Sig+num Ramon Mir. Sig+num Stephanus, suprascriptus. Sig+num Andream levita. Sig+num Iulianus presbiter.

Remundus Cidi, qui est sacer, rogatus scripsit et sub sss. die et anno quod supra.

FUNDACIÓ NOGUERA

1423. *a:* Ramon.
1424. *a:* Vilianus.
1425. *a:* [suis].

142

1096

Venda. *Mir Gombau i el seu fill Pere Mir i la seva cunyada Sança venen al bisbe Llop de Roda, pel preu de mil cinc-cents mancusos d'or de València, el castell de "Canalills" (o "Canalells"), que Gombau Ramon va donar a Pere Mir i a Sança. Al terme castral hi ha torres, cases, muntanyes, boscs, pastures, herbes, terres de conreu, vinyes, aigües i erms. Mir Gombau ven el castell per poder anar a Jerusalem. Actuen com a fidejussors Pere Roger de Girbeta i Ramon Guillem de Capella. S'esmenten els oïdors.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 22, 18v-19r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De castrum Canalillos. XXII."
C ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 90, p. 97v-98r.
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140v (p. 290). Resum.
a YELA, 1932, p. 65-66. Ex B.
b IGLESIAS, 1991, p. 148. Ex B.
c IGLESIAS, 1993, p. 316. Ex C.
d BOIX, 2005, doc. 745, p. 484. Data: 1096 [d. març]. Ex B.
e GRAU, 2010, doc. 96, p. 365-366. Data: 1096.

Com assenyala Grau (2010, p. 157), alguns documents del segle XIII també fan esment del *castrum* o *castellum* de *Canalils* o *Canaleyllis*. Aquests documents permeten situar-lo entre els castells d'Estadella, d'Estada, d'Aguilaniu, d'Olvena i de Castre. Boix relaciona aquest document amb un altre (2005, doc. 746, p. 485; Grau, doc. 255, p. 470-471), en què "Gilii dono Canalils a Calvet meo cognato [...] et medietate de illo alode quod abeo in termino de Canalils et in termini de Serbella". Aquest document serà editat al volum segon d'aquesta col·lecció diplomàtica, atès que sembla ésser fet posteriorment a l'any 1143. Sembla que aquest castell de Canalills o de Canalells era situat on hi ha la partida de Sant Andreu, a l'extrem oriental del terme municipal d'Olvena.

Sub Christi nomine et eius gratia. Placuit michi Mir Gonbal[1426] et filio meo, Petro Miro, et nurui mee nomine Sancie ut venderemus tibi Lupo, gratia Dei episcopo Rotensi, kastrum quod dicitur Kanalelgs,[1427] quod Gonbald Ramon dedit filio meo Petro Miro, cum filia sua Sancia, et nos damus et vendimus tibi illud totum ingenuum, cum terminis suis et cum o[mni]bus sibi pertinentiis, turribus, kasis, kasalibus, montibus, silvis, pascuis, erbis, terris et vineis,

1426. *D:* Gombal.
1427. *D:* Kanalegs.

aquis, ingressu et regressu, ermo et popelato.[1428] Et hoc feci propter necessitatem quam habebam ego Mir Gonbald, quia volebam ire in Iherusalem,[1429] quod et feci. Et tu episcopo Lupo dedisti mihi [pro[1430]] supradicto kastro precium quod convenit inter me et te, scilicet mille quingentos mancusos de auro de Valentia, ea conveni[e]ntia ut supradictum kastrum firmum et tutum[1431] et tranquillum permaneat Deo et Sancto Vincentio et tibi episcopo Lupo et successoribus tuis, sine ullo inquietante[1432] homine vel femina usque in sempiternum. Si quis autem successorum meorum, tam filii mei quam nurus mee, hanc nostram venditionem irrumpere vel adnichilare temptaverit, eterni regni consorcio pro cuius amore ego hanc venditionem feci, expers habeat[ur] et geh[enne] ignibus comburendus tradatur. Hui[us] aut[em] venditionis [f]ideii[us]sores de salvetate de totos homines sunt Petr[us] Roger de Gerveta et don Remon Guilelm de Kapella, ut velint [n]oli[nt] salvum faciant kastrum ipsi et filli eo[rum] et nepotes eorum tibi // episcopo Lupo et successoribus tuis usque in eternum.

Facta carta era M Cª XXXª IIIIª, anno ab incarnatione Domini Mº L XXXXº VIº, regnante Petro rege in Aragon et in Ripacurcia et in Pampilonia.

Huius autem venditionis sunt auditores Remon Guilelm de Capella et Bernard Remon de Castro, et Remon Gonbald de Portaspan et Belenger Gonbald de Lirp. Ego Mir Gonbald omnia suprascripta laudo et confirmo et hoc signum + manu mea facio. Ego Petro Miro similiter laudo et confirmo et hoc *(signe)* signum manu mea fatio. Ego Sancia similiter laudo et confirmo et hoc signum + manu mea f[acio].

143

1097, desembre

Donació. *Pere [I] Sanç, rei d'Aragó, dona a Sant Vicenç de Roda la mesquita d'Iben Atalib i unes cases, situades possiblement a la ciutat d'Osca, que eren de Ferro Alharraz, d'Iben Karabueia, d'Abdella iben Rebel i de la seva muller.*

1428. *Sic*. Populato.
1429. *Abreujat en* ihrlm.
1430. *e:* in.
1431. *d:* quietum.
1432. *d:* ulla inquietudine.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0924 (carpeta 21, núm. 19). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 40,5 cm per 25,5 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "n. 12, 1132", "Carta Sancti Vicentii de Oscha", "Donación de mezquita", en paper enganxat "44".

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f, 23v-24r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta regis P<etri> de Sancto Vincentio Osce. XXXIIII."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 141r-141v (p. 291-292). Ex B.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 77, f. 8v. Regest.

a YELA, 1923, doc. 8, p. 334. Data: 1094. Ex A. Data: 1094.

b YELA, 1932, p. 25-26. Ex B. Data: 1097.

c UBIETO, 1951, doc. 42, p. 270-271. Ex B.

d IGLESIAS, 1991, p. 155-155. Ex B.

e BOIX, 2005, doc. 750, p. 486-487. Ex A. Data: [1097], desembre.

f GRAU, 2010, doc. 99, p. 368. Ex A. Data: 1097, desembre.

Segons consta a l'*Inventario del archivo de Roda*, d'A. M. LASALA VILANOVA, conservat a l'ACL, carp. 21, núm. 77, hi havia un document que era una "Donación a San Vicente de Roda de la mesquita de Ibarz, con otras cosas, por el rey Pedro Sancho de Aragón. Firma en árabe". No podem pas assegurar que fos aquest mateix document, encara que això sigui probable. J. Boix (2005, A 108, p. 702) data aquest instrument del rei Pere, esmentat per Lasala, l'any 1097 [agost]. Hem seguit bàsicament A, encara que hem comparat aquest document amb les còpies posteriors B i C.

(Crismó) In Dei nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Ego Petrus Sancii, Dei gratia rex, conpunctus[1433] amore domini nostri Ihesu Christi, pro anima patris mei et matris mee seu omnium parentum meorum, et pro remissione peccatorum meorum, facio hanc cartam donacionis et dono domino Deo et Sancto Vincencio de Rota illa mezkita[1434] de Iben Atalib et illas casas[1435] de Ferro Alharraz et illas casas de Iben Karabueia,[1436] et illas casas de Abdella iben Rebel[1437] et de sua muliere. Omnes vero radices et ereditates[1438] de hac supra nominata mezkita[1439] et de has supra nominatas casas, sicut erant tenentes die quando Deus omnipotens mihi donavit Osca eorum domini vel domine, sic illud dono ubicunque sint domino Deo et Sancto Vincencio de Rota, nisi fuerit ibi causa quam ego vel pater meus, //[1440]

FUNDACIÓ NOGUERA

1433. *C:* compunctus.
1434. *C i B:* mezchita.
1435. *C i B:* chasas.
1436. *e:* Karabumeia.
1437. *C:* Rabel.
1438. *C i B:* hereditates.
1439. *C i B:* mezchita.
1440. *En B.*

cui sit requies, abuissemus antea donato per alodem cum carta ad sanctos vel ad aliquo alio omine.[1441] Hanc autem donacionem confirmo et corroboro illam Sancto Vincencio et omnibus ibi Deo servientibus, presentibus scilicet et futuris, ut abeant[1442] et possideant eam per secula cuncta.

+*(Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó, fill de Sanç)*+.[1443]

Facta carta istius donacionis vel confirmacionis in era Mª Cª XXXª Vª, in \mense/ december.[1444]

Me Dei gratia regnante in Aragone vel Pampilona et in Superarvi[1445] vel Ripacurcia et in civitate[1446] Osca. Domnus Petrus episcopus in Aragone. Alius episcopus domnus Petrus in Irunia.[1447] Comes Sancius in Erro et Tafalga.[1448] Adefonsus frater meus in Biele.[1449] Senior[1450] Galindo Sangiz in Funes et in Arghedas.[1451] Senior Lope Lopez[1452] in Uno Castello.[1453] Senior Fortunio Lopez[1454] in Luar. Senior Eximino Garcez[1455] in Monteson. Senior Fortunio Dat in Calasanz.[1456] Senior Fortunio Sangiz in Quelga.[1457]

Ego Galindo, sub[1458] iussioni domini mei, hanc cartam scripsi et hoc signum *(signe)* feci.

144

[1097]

Carta papal. *Butlla* Electum vestrum*, escrita per Urbà II, papa, adreçada als clergues i als fidels del bisbat de Roda. S'hi fa saber*

1441. *C i B:* ad alio aliquo homine.
1442. *B i C:* habeant.
1443. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*
1444. *B:* decembrio.
1445. *B i C:* Superarbi.
1446. *Manca en B.*
1447. *B i C:* Orunia.
1448. *B i C:* Tafalla.
1449. *B:* Bele.
1450. *Abreujat en* s. *També en els altres casos*.
1451. *B i C:* Argesas.
1452. *B:* Lob Lobiz; *C:* Lob Lobliz *(sic*).
1453. *En B:* Unocastel.
1454. *B i C::* Lobez.
1455. *B i C:* Exemen Garzez.
1456. *B i C:* Kalasanz.
1457. *B i C:* Sanz in Chivella.
1458. *B i C:* per.

FUNDACIÓ ENCICLÒPEDIA

que havia consagrat el bisbe [Ponç], d'acord amb allò que ells li havien demanat.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 20, f. 17v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Privilegium Urbani pape. XX."
*C** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 140r-140v (p. 289-290). La primera part. Ex B.
a PASQUAL, 1785, p. 109. Data: 1097.
b LA CANAL, 1836, vol. 46, p. 147. Data: 1095.
c VILLANUEVA, 1851, vol. XV, ap. 67, p. 360.
d KEHR, 1926, doc. 30, p. 296-297. Data: (1097).
e YELA, 1932, p. 157. Transcripció parcial.
f IGLESIAS, 1991, p. 146-147.
g BOIX, 2005, doc. 747, p. 485. Data: [1097, agost].
h GRAU, 2010, doc. 108, p. 374. Data: [1094-1099].
Esment: KEHR, 1926, p. 232.

Pasqual, Kehr i Boix daten aquesta butlla papal amb relació a la primera menció del bisbe Ponç que s'ha conservat: 16 d'agost de 1097 (UBIETO, 1951, doc. 35 [*episcopus Poncius in Rotensi sede*] i 36 [*episcopus Poncius in Rotensi sede*]). Grau el data a partir de la data de l'inici del regnat de Pere I d'Aragó i de l'any en què morí el papa Urbà II.

[Urbanus episcopus serv]us servorum Dei. Dilectis filiis clero et populo [Rotensi, salutem et] apostolicam benedictionem.

Electum vestrum, quem ad nos cum litterarum[1459] [vestrarum testimon]io direxistis, debita caritate suscepimus et iux[ta petitionem vestram] eum vobis in episcopum largiente Domino consecravimus. [Consecratum ad vo]s tanquam ad propios filios cum litterarum nostrarum com[mendatione remittimus. Vos igitur] eum tanquam pastorem proprium debi[ta humilitate recipite, et ipsi] tanquam catholico episcopo et canonice [electo in omnibus obedite, Deo] placere omnino satagite. Sic enim [pastorem procul dubio animabus] vestris et corporibus utilem Domino largien[te habebitis. Nos autem tum[1460] pro] speciali dilectione karissimi filii nostri [Petri Aragonensium regis], qui bone memorie patris sui probi[tatem sequens sancte Romane ecclesie] devotissimum se exhibet, tum pro [communi quam omnibus debemus christi]anis be[nevolen]tia, tam ipsum quam [ecclesiam vestram benignitate paterna] confo-[ve]bimus.[1461]

1459. *C:* literarum.
1460. *C:* cum.
1461. *C escriu:* "Sigue la carta de Salomón, copiada en el primer cuaderno, con quien está comprobada y corresponde." *Correspon a la segona part del doc. 148.*

145

1098 (o 1099), abril, 6. Laterà

Carta papal. *Butlla* Iustis vobis assensum. *Urbà II, papa, a petició del bisbe Ot d'Urgell, confirma els drets i els béns de l'església de Santa Maria d'Urgell. S'hi mencionen expressament els territoris de Cerdanya, de Llívia, de Berga, de Pallars, de Ribagorça, de Gistau, de Cardós, d'Àneu i de Tírvia i el lloc de Senterada. També estableix que els clergues han de restar exempts dels poders laics i només han d'ésser subjectes al bisbe, tal com resta establert en els sants cànons.*

[*A*] Original perdut.
B ACU, *Liber Dotaliorum Ecclesiae Urgellensis*, vol. 1, doc. 23, f. 16v.
a MARCA, 1688, doc. 320, col. 1207-1208. Data: 1099.
b PASQUAL, 1785, p. 112.
c MIGNE, 1844-1855, 151, p. 502-503.
*d** BARAUT, 1986-1987, doc. 1.170, p. 98-99. Data: 1099, abril, 6.
e BOIX, 2005, A 110, p. 702-703. Parcial. Data: 1098, abril, 6.
Esment: KEHR, 1926, p. 170. Data: 1098, abril, 6.
ABADAL, 1970, p. 107.

Com assenyala Boix, malgrat que aquesta butlla hagi estat datada l'any 1099 (com sembla que s'afirma al mateix document), cal adonar-se que la sisena indicció correspon a l'any 1098. A més, l'any onzè del pontificat d'Urbà II correspon a l'any 1098; l'any 1099 ja fou el darrer any de la seva vida. Boix creu, per tant, que aquest instrument fou datat per l'any de l'encarnació pisana i que fou fet el 1098. Per tot això, dubtem entre les dues datacions, encara que ens decantem per la més vella, el 1098. D'altra banda, amb relació a aquest document, cal assenyalar que el bisbat d'Urgell que ens mostra aquesta butlla és semblant al bisbat urgellenc tal com era delimitat als primers diplomes carolingis; a més, però, s'hi afegeixen totes les conquestes esdevingudes en les terres més meridionals del comtat d'Urgell. Pel que fa als diplomes fets al segle IX, en un precepte de l'any 835 es fa esment d'"Orgellitanam, Bergitanam, Cerdaniensem, Paleariensem, Anabiensem, Cardosetanam, Terbiensem, Gestabiensem et Ripacorcensem" (ABADAL, 1926-1950, p. 285). Trobem una llista semblant de territoris que eren part d'aquesta diòcesi al diploma carolingi escrit l'any 860 i potser també s'esmentaven en un diploma, més primerenc i perdut, escrit en època de Carlemany, entre els anys 800 i 814 (ABADAL, 1926-1950, p. 279 i 288). I no només era així en els diplomes dels reis francs. Com el mateix Abadal assenyala, "no li fou difícil al bisbe [d'Urgell, Ot,] d'aconseguir de la Cúria romana la inserció en el seu privilegi dels drets de la seva seu damunt Ribagorça i Gistau, car amb això no s'introduïa cap novetat en els antics privilegis papals que el prelat pogué presentar com a precedents i títols de dret". ABADAL, 1970, p. 107.

Urbanus episcopus servus servorum Dei dilecto fratri Odoni Urgellensi episcopo eiusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Iustis vobis[1462] assensum prevere[1463] iustisque petitionibus aures acomodare[1464] nos convenit, qui licet indigni, iusticie custodes atque precones in excelsa apostolorum principum Petri et Pauli specula positi Domino disponente videmur existere. Tuis igitur frater in Christo carissime Odo,[1465] iustis petitionibus annuentes, sanctam Urgellensem ecclesiam, cui auctore Deo presides apostolice sedis auctoritate munimus. Statuimus enim ut universa que iuste ad eandem ecclesiam sive parrochiali sive proprietario iure pertinere noscuntur, tibi tuisque successoribus libere[1466] semper et illibata serventur, scilicet Cerdaniensis pagus, Libianensis, Bergitanensis, Paliarensis, Ribacurcensis, Gestabiensis, Cardosensis, Anabiensis, Tirbiensis et locum Sancte Deodate cum finibus suis, castrum Sanauia cum finibus suis, castrum de Gisona cum omnibus terminis suis, castrum de Lanera cum finibus suis, castrum Celsona et ecclesia Beate Marie Celsone cum omnibus sibi pertinentibus, castrum Aguda de Valle Aria cum finibus suis, castrum Clusa cum finibus suis, castrum Figerola et Fontaned cum omnibus illorum pertinentiis, castrum Pera Rua, castrum Sallent et villa Montaniocel et Cubilar cum finibus earum, castrum Corneliana cum terminis suis et villa Tossen cum finibus suis, castrum Turris et villa Bescaran[1467] et villa Archavel cum earum pertinentiis, et vallem Andorra cum omnibus finibus suis, castrum Rivi Matrici, castrum Colomers, castrum Sarred, castrum Arnall, castrum Archalis cum omnibus eorum pertinentiis et villa Saort et villa Laguunes[1468] et villa Aqua Tepida, Calbiciniano et Feners et Submonte et Alass, Leton, Clopedera, Ges, Sardine ambe, Nocolone ambo, Boxedera,[1469] villam Sancti Stephani et villa ipsius Sedis Urgellensis cum omnibus earum pertinentiis. In Ausonensi parrochia castrum de Turrizella, Castelleto subtus Manresa, salvo parrochiali iure Ausonensis episcopi. Confirmamus etiam tibi tuisque successoribus terciam partem telonei sive mercati[1470] in omnibus locis ad vestrum episcopatum[1471] pertinentibus, primicias quoque ac decimas

1462. *a:* votis.
1463. *a:* praebere.
1464. *a:* accommodare.
1465. *a:* Oddo.
1466. *a:* libera.
1467. *a:* Biscaran.
1468. *a:* Laguanes.
1469. *a:* Sardine, ambe Nocolone, ambo Boxedera.
1470. *a:* merchati.
1471. *a:* episcopium.

FUNDACIÓ NOGUERA

secundum canonicas sanctiones distribuendas. Quicquid preterea in presentiarum vestra aeclesia iuste possidet sive in futurum iuste atque canonice poterit adipisci tibi tuisque successoribus firmum semper integrumque permaneat. Ad hec adiicientes[1472] statuimus ut parrochiae vestre clerici nullius secularis potestatis districtionibus addicantur, sed iuxta sanctorum canonum instituta episcopali semper sint subditi discipline. Si quis sane in crastinum archiepiscopus aut episcopus,[1473] imperator aut rex, princeps aut dux, marchio, comes, vicecomes, iudex aut aecclesiastica quelibet secularisve persona hanc nostre constitutionis paginam scientes[1474] contra eam temere venire temptaverit,[1475] secundo terciove commonita si non satisfactione congrua emandaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et domini redemptoris nostri Ihesu Christi aliena fiat atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus sit pax domini nostri Ihesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant et apud districtum iudicem premia eterne pacis inveniant.

Scriptum per manum Iohannis sancte Romane aecclesie scriniarius Constantini filius in mense et indictione subscripta. Datum Laterani per manum Iohannis sancte Romane ecclesie[1476] diaconi cardinalis, VIII° idus aprilis, indictione VI[a], anno dominice incarnacionis M° XC° IX°, pontificatus autem domni Urbani secundi pape XI°. Benevalente *(monograma)*.[1477]

146

1098, maig, 2

Donació. *Pere [I], rei d'Aragó i de Pamplona, dona a l'església de Santa Maria de Montsó la vila i el castell de Congel, llevat d'allò que va*

FUNDACIÓ NOGUERA

1472. *a:* adicientes.
1473. aut episcopus *manca en a.*
1474. *a:* sciens.
1475. *a:* tentaverit.
1476. *De* scriniarius *fins a* ecclesie, *ex a. Manca en d.*
1477. *Amb un segell circular amb la llegenda:* Benedictus Deus et pater domini nostri Ihesu Christi. *Al centre del segell, partit per una creu:* Sanctus Petrus, Sanctus Paulus, Urbanus papa II.

donar a Galefon, sarraí. També estableix que el que tenien, per donació seva, Garcia Eixemenons de Grustán i Belenguer Gombau, ho puguin continuar tenint pel bisbe Ponç de Roda.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0997 (carpeta 21, núm. 15). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun plec. Mides: 39 cm per 28 cm. Escriptura carolina. Al revers: "C, n. 4, 1136", "Carta de Congell", "B 13", "Donación de Conchel", "Privilegium regale", "Carta de Conchel [...] rey don Pedro a la iglesia de Monçón", en paper enganxat "78".

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 73, f. 40r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta de Conchel." Gairebé il·legible; molt ennegrit.

C ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 37). Còpia moderna escrita en un paper força malmès.

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 146r (p. 301). Transcripció parcial. Ex B.

E RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 17v.

F ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 78, f. 8v-9r. Regest.

a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 11, p. 243-244. Data: 1100.

b YELA, 1923, doc. 10, p. 335-336. Ex A.

c YELA, 1932, p. 163-164. Ex B. Parcial.

d UBIETO, 1951, doc. 50, p. 282-283.

e CASTILLÓN, 1977, doc. 1, p. 38.

f IGLESIAS, 1993, p. 305. Ex B.

g BOIX, 2005, doc. 754, p. 489-490.

h GRAU, 2010, doc. 100, p. 368-369. Ex A. Data: 1098, maig, 2.

En aquest document es fa esment del sarraí Galefon, qui, a causa de l'ajut prestat a les autoritats cristianes, va poder mantenir potser gran part de les terres i, fins i tot, si més no d'una manera temporal, la seva religió. Cartografia: fig. 70; també, amb relació a la població i al territori irrigat de Congel, fig. 62.

(Crismó) Sub Christi nomine et gratia. Hec est carta donationis quam ego Petrus superno nutu Aragonensium atque Pampilonensium rex, facio propter remedium anime mee sive parentum[1478] meorum. Dono Deo et ecclesie Sancte Marie de Montson[1479] villam atque castrum quod vocatur Congiel,[1480] scilicet quicquid ibi habebam in die consecrationis predicte ecclesie, cum omnibus videlicet terminis suis cultis et incultis, cum omni iure regio omnibusque omnino rebus, excepto quod dederam Galefoni sarraceno, cum carta. Volo quoque et mando ut Garcia Scemenones de Grostano et Belenger Gombald, quicquid ibi habebant per me die istius donationis, similiter possideant ipsi et filii sui [per secula cuncta, per manum] Poncii

1478. *D:* parentorum.
1479. *f:* Monzon.
1480. *D:* Conchel.

Rotensis episcopi ac successorum suorum, et non illud perdant nisi iusta causa exigente.

Ego Petrus, gloriosi regis Sancii filius, omnia suprascripta laudo, confirmo, corroboro et hoc signum manu imprimo.

(Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó, fill de Sanç).[1481]

Facta carta huius donationis era Mª Cª XXXª VIª, anno incarnationis dominice Mº XCº VIIIº, die VIº NONAS madii.

Sancius Larrossensis canonicus Oscensis scripsi.[1482]

147

1098, maig, 11

Carta papal. *Butlla* Misericordie mater *en què Urbà II (*Urbanus episcopus*) en una carta adreçada a Pere, bisbe d'Osca (*Petro Oscensi episcopo*), ratifica els límits del bisbat d'Osca, establerts per Gregori VII (*pape Gregorii septimi*), i confirma les donacions fetes per Ramir I a la canònica de Jaca.*

[*A*] Original perdut.
B ACH, armari 2, pergamí 985.
C ACH, Libro de la Cadena, doc. 257, p. 134.
[*D*] Còpia perduda feta l'any 1303.
E ACH, armari 9, pergamí 250. Còpia del segle XIV. Ex D.
F ACH, armari 9, pergamí 103. Còpia del segle XV.
G ACH, Extravagantes papel. Còpia en paper del segle XV.
a KEHR, 1828, p. 285.
*b** DURAN, 1965, doc. 70, p. 98-100. Data: 1098, maig, 11.

Copiem només els paràgrafs que fan referència als límits del bisbat d'Osca i les línies finals on es fa esment de la datació.

[...] de terminis Oscensis episcopatus et Iaccensis, quos ipse iure antiquitatis summis precibus gloriosi regis Rainimiri filio eius et nostro charissimo Garsie episcopo Iaccensi, in parte orientali concessit sicut Cinga fluvius a Pireneis montibus descendens per montana et plana discurrit usque in vallem Lupariam, infra quos terminos etiam ecclesias de Belsa et de Gestal et de Alqueçar et de Barbastra eidem antecessori tuo [...] Oscensi episcopo privilegii assertione confirmavit. [...] In parte etiam septemtrionali, eodem tenore quo per eiusdem regis Rainimiri similiter instantiam cum suprapositis assignati, sunt termini videlicet usque ad Montem Cubellum et usque ad locum que

1481. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*
1482. *B:* scripsit.

vulgo dicitur Plana Maior, inclusa tota terra Pinitana et valle Orsella, cum ecclesiis subpositorum castellorum de Ul scilicet et de Sos et de Lusia et de Bel et de Aguero et Morello. [...]

Datum Laterani, per manum Iohannis sancte Romane ecclesie diaconi cardinalis, V idus maii, indictione VI[a], incarnationis dominice anno M[o] XC[o] VIII[o], pontificatus autem domini Urbani secundi pape anno XI[o].

148

[1098, c. octubre]

Carta reial. *Carta escrita per Pere [I] d'Aragó i Pamplona adreçada al papa Urbà II. Envia, mitjançant l'abat de Sant Ponç de Tomeres, un tribut de mil mancusos, que correspon al cens de dos anys. Li demana un privilegi on s'estableixin els límits del bisbat de Barbastre i Roda, tingut pel bisbe Ponç, que inclogui les poblacions de Barbastre, Alquèssar, Montsó, Xalamera i Almenar. També sol·licita que aprovi la instauració d'una canònica a Roda, fet esdevingut en temps del bisbe Ramon Dalmau.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 1v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Epistola Petri regis ad papam Urbanum directa." Gairebé il·legible.

[*C*] ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia uns 25 cm d'ample per 220 cm (segons K), format per diversos fragments cosits. El fragment on hi havia aquest document no es pot localitzar.

*D** Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 53r. Còpia del segle XVI.

*E** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 134r (p. 277). Copia la primera part. Al marge: 4. Ex B.

F ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document era el número sisè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits.

a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 12, p. 244-245.

b VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 68, p. 361-362.

c FITA, 1884, p. 101.

d YELA, 1923, doc. 12, p. 337-338. Data: 1099.

e YELA, 1932, p. 146. Parcial.

*f** KEHR, 1946, ap. 2, p. 184-186. Data: 1099.

g UBIETO, 1951, doc. 58, p. 292-293. Epígraf: "Epistola domni Petri regis missa domno papa Urbano." Data: 1098, maig-desembre.

h MANSILLA, 1955, doc. 39, p. 58-59. Data: [1098, maig-desembre]. Ex D.

i IGLESIAS, 1991, p. 142-143.

j BOIX, 2005, doc. 756, p. 490-491. Data: [1098, octubre].

k GRAU, 2010, doc. 107, p. 373-374. Data: [1094-1099].
Esment: ABADAL, 1970, p. 108.

Podríem datar aquest document entre l'any 1097, inici de l'episcopat de Ponç de Roda d'Isàvena, i l'any 1099, data de la defunció del papa Urbà II. Boix intenta ajustar més la datació. Creu que s'ha de relacionar amb el viatge que feren el bisbe Ponç i l'abat Frotard a Roma. Per tant, com assenyala, ha d'ésser posterior a la butlla concedida en favor d'Osca, el maig de l'any 1098, i a la participació del bisbe Ponç en la consagració de Guissona (15 de setembre de 1098) i coetània a la cessió de l'església de Santa Maria de Tagamanent a Santa Fe de Conques, feta per Folc, bisbe de Barcelona, i signada pel bisbe de Roda, per l'abat d'Àger i pel llegat Bernat de Toledo. Això el porta a datar aquest instrument l'octubre del 1098. En principi acceptem aquesta data, que coincideix també aproximadament amb la proposada per Mansilla. Hem fet la transcripció de la primera part a partir de B i de D, tenint present les diverses edicions que hom n'ha fet.

Epistola dompni Petri regis missa dompno pape Urbano.[1483]

G[lorio]sissimo atque serenissimo domino papa Urbano,[1484] Petrus,[1485] gratia Dei, rex [Pamp]ilonensium et Aragonensium se ipsum.

Quoniam, excel[lentissime] domine,[1486] [S]ancius rex, pater meus devotus semper erga vestram [et apostolicam] sed[em] existens annuatim quingentos mancones[1487] pro [censu vobis per]solvebat, eo quod omne regnum suum sub protectione beati [Petri posuerat],[1488] volo et[1489] ego, in quantum potero, bonam illius volunta[tem penes vos imita]ri, mittendo paternitati vestre pro censu duorum [annorum mill]e mancones,[1490] per legationem[1491] domini[1492] abbatis Sancti Poncii, [ut Deus per merit]um sanctorum apostolorum suorum Petri et Pauli me tueri dig[netur semper] in omnibus et auxiliari. Cum igitur, sicut dixi, tam pater [meus quam ego] regnum nostrum sub iure moder[amini]s et tuitionis vestre [posuerimus, pre]cor obni[xe] clementiam [vestram], ut episcopatum illum, in quo [est Rota, qui longo] iam tempore angu[st]is [termi]nis ob sarracenorum occu[pationem conclusus est, secundum me]tas illas,[1493] quibus

1483. *Segons h.*
1484. *Abreujat en* Ur.
1485. *Abreujat en* P.
1486. *h:* domne.
1487. *a, b i f:* manchones. *h:* marchos.
1488. *Des d'*eo quod omne regnum *fins a* Petri posuerat *manca en a*.
1489. *Manca en* a.
1490. *a i b:* manchones. *h:* manchos.
1491. *a:* legatum.
1492. *h:* dompni [Frotardi].
1493. *Manca en a.*

FUNDACIÓ NOGUERA

[eum] undique Raimun[dus Dalmacii episcopus[1494] et alii] successores eius ten[uerunt, teneat et] possi[deat per vestre auctorit]atis corrobor[ationem tam iste dominus[1495]] Poncius [episcopus,[1496] qui modo preest gratias Deo canonice ordinatus, quam alii successo]res [eius in perpetuum cum his[1497] etiam[1498] omnibus, que de terra paganorum ibi] addi[dimus].

Tal com assenyala Grau, sembla que La Canal, Villanueva o Kehr van transcriure un document (potser C), que era complet i que també incloïa el text següent (que publiquem bàsicament segons f). Mansilla segueix D, document que també inclou aquesta segona part.

In primis Barbastram cum terminis suis, Alchezar,[1499] Montionem,[1500] Calameram,[1501] Almanara,[1502] unumquodque horum[1503] cum terminis suis, et quicquid deinceps infra metas huius episcopatus tam nos quam alii principes vel iam cepimus vel in futurum, per Dei auxilium, ceperimus, prout melius tractare[1504] potero cum consilio predicti domni abbatis Tomeriensis atque etiam domni[1505] archiepiscopi Toletani legati vestri.

Denique supplex rogo, positis pro mercede vestra in principio et fine, que in privilegio poni debent, ut omnes ecclesias illius episcopatus secundum sanctorum canonum institutiones in huius prefati domni[1506] Poncii episcopi ac successorum suorum potestate et ordinacione ponatis. Si vero aliquos ecclesiasticos honores cum consilio vel favore clericorum suorum monasteriis concesserit, concedat hoc quoque et confirmet auctoritas vestra in decreto vestro super[1507] hoc nobis caritative transmisso. Canonicam sane regularium clericorum, quam sepe dictus Raimundus[1508] episcopus apud Rotam instituit vel iste melius instituere voluerit, quandiu[1509] annuente Domino

1494. *a, després:* qui modo preest (gratias Deo canonice ordinat.) quam.
1495. *h:* dompnus.
1496. *Des d'*et alii successores eius *fins a* Poncius episcopus *manca en a*.
1497. *h:* hiis.
1498. *h i E:* et.
1499. *h:* Alcheciar.
1500. *h:* Moncionem.
1501. *a:* Calamar (forte Calasanz). *h:* Colamieram.
1502. *h:* Almenaram.
1503. *h i g:* eorum.
1504. *h:* tractari.
1505. *h:* dompni [Bernardi].
1506. *h:* dompni.
1507. *g:* supra.
1508. *h:* Raymundus.
1509. *h:* quamdiu.

sine contagione peculiari regulariter vixerint, ab omni hominum infestacione liberam esse et queque illis iuste a nobis vel aliquo collata sunt vel fuerint, permanere integra decernite. Hec ad utilitatem et augmentacionem episcopatus pauperis[1510] actenus[1511] et angusti, ut corroborando et confirmando sigillo vestro muniatis, suppliciter exoramus,[1512] quatenus[1513] sic in omnibus caritatem vestram circa nos firmissimam cognoscamus. Valete.

149

1098

Donació. *Ponç* (Poncius*), bisbe de Roda, d'acord amb el clergat de Roda i amb Berenguer (*Berengario*), arquebisbe de Tarragona, cedeix al monestir de Sant Pere de Rodes [Alt Empordà] i al seu abat Ramon* (Regimundo*) l'església de Sant Just de la Millera (*Sancti Iusti de Miliaria*), amb els seus delmes, primícies, oblacions i defuncions, i amb els alous que en depenen. Aquesta església havia estat donada per Ramon Sunyer* (Regimundus Suniarii*). Es reserva una quarta part del delme i el dret d'aprovació del clergue que ha d'ésser nomenat per l'abat. Aquesta església era situada al bisbat de Roda, al comtat de Ribagorça, al terme del castell de la Millera (*castro quod dicitur Miliaria*).*

[*A*] Original perdut.
[*B*] Cartulari de Sant Pere de Rodes.
*a** MARCA, 1688, doc. 319, col. 1206.
b BOIX, 2005, doc. 755, p. 490. Data: 1098, [octubre].
c GRAU, 2010, doc. 101, p. 369. Regest. Data: 1098.

Encara que no es conservi a l'ACL, creiem que és interessant publicar un resum ampli d'aquest document per aprofundir en el coneixement de la història del bisbat de Roda. Boix assenyala que cal suposar que el bisbe Ponç feu aquest document mentre anava cap a Roma; és molt possible. Amb relació al castell de la Millera, cal recordar la donació que feu uns anys abans, el 24 de febrer de 1049, Ramir I d'Aragó a Ramon Sunyer (en el moment en què fou batejat), fill de Sunyer Josfred ("ut babtiçabi Raimundo filium Soniari Ioçfred"), de "castrum que vocant illa Milgera, cum omnibus ibi populantes", document publicat per BOIX (1987, doc. 2), per BAIGES – FELIU – SALRACH (2010, doc. 22, p. 182-183) i per VIRUETE (2013, doc. 59).

1510. *Manca en h.*
1511. *h:* hactenus.
1512. *h:* exhoramus.
1513. *h:* quatinus.

150

[c. 1099], maig, 6

Carta papal. *Butlla* Iuxta sanctorum *escrita pel papa Urbà [II] i adreçada al bisbe Ot d'Urgell. Li mana que deixi tranquil el bisbe de Roda fins que no es resolgui el plet que té amb ell en un judici presidit pel seu vicari, l'arquebisbe Bernat de Toledo, en què hi siguin presents altres bisbes i també el rei Pere [I] d'Aragó.*

[*A*] Original perdut.

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 0r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Epistola Urbani pape missa O. Urgellensi episcopo." Actualment il·legible, enfosquit i trencat en una banda.

*C** ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 1). La cinquena butlla dels vuit documents transcrits en un pergamí (de fet són dos pergamins cosits entre ells). Còpia del segle XII. Mides: 12 cm per 74 cm.

D Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 14v. Còpia del segle XVI.

E BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 370r (p. 746). Ex B.

F ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos*, núm. 73, f. 7r-8r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document era el número quinzè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex C.

a PASQUAL, 1785, ap. 11, p. 61.

b HUESCA, 1807, vol. 9, doc. 11, p. 452.

c FITA, 1884, p. 101.

d ABADAL, 1952, p. 73. Ex a.

e MANSILLA, 1955, doc. 38, p. 57-58. Data: [1096-1099, juliol, 19].

f ABADAL, 1970 [el mateix que *d*], p. 109-110. Ex a.

g IGLESIAS, 1991, p. 124.

h BOIX, 2005, doc. 758, p. 492-493. Data: [1099, març].

i GRAU, 2010, doc. 106, p. 372-373. S'hi copia la transcripció d'Abad. Data: [1094-1099].

Esment: KEHR, 1926, p. 230 i 231. Data: 1097-1098.

Podem datar aquesta carta papal entre l'any de l'inici del regnat de Pere I Sanç d'Aragó i l'any de la mort del papa Urbà II. Tanmateix, ens aproparem més a la datació real si la relacionem, com fa Boix, amb la lletra enviada per aquest rei d'Aragó al papa, l'any 1098 (doc. 148). Amb relació a aquest judici, Abadal assenyalava l'any 1952: "No és probable que s'arribés a celebrar el judici del legat Bernat de Toledo i els bisbes a presència del rei previst pel papa; almenys no ens n'ha arribat cap notícia. Podem pensar que el sant bisbe Ot es plegà totalment al manament papal, renunciant a les seves pretensions clarament anticanòniques, sense acudir a la jurisdicció que se li oferia. En aquest sentit és revelador que al cap de pocs mesos de la carta papal, pel setembre del mateix any 1099, trobem el bisbe Ponç de Roda acompanyant Ot «*qui secum habuit duos episcopos, Fulconem Barchinonensem, Pontius Rotensem*», en l'acte de consagració de l'església de Guissona, situada a la diòcesi d'Urgell. Ja devien haver estat segellades les paus." ABADAL, 1970 (original del 1952), p. 110.

Urbanus episcopus servus servorum Dei. Venerabili[1514] fratri Odoni[1515] Urgellensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Iuxta sacrorum canonum instituta magnis deberes[1516] redargucionibus[1517] subiacere,[1518] quia[1519] cum nullo metropolitani iure fungaris vicini,[1520] a nobis episcopi subieccionem vel obedienciam temere requisisti. Nos autem fraternitati tue presencium literarum[1521] auctoritate[1522] precipimus. Ut eidem Rotensi videlicet episcopo, quod iam XXX[a] seu XL[a] annis[1523] ipse[1524] vel predecessores eius tenuisse noscuntur, quiete tenere permitas,[1525] donec causa vestra vicarii nostri[1526] Bernardi[1527] Toletani archiepiscopi et aliorum episcoporum iudicio, presente karissimo[1528] nostro filio Petro rege Aragonensium, finiatur. Vale.

Datum Lateranensi, II nonas maii.[1529]

151

[a. 1099, octubre, 31]

Testament. *Ramon Guillem i la seva muller Sicarda deixen el seu cos a Sant Vicenç de Roda. Deixen tot allò que tenen a Aragó a Berenguer Gombau, a Sant Pere de Jaca i a diverses esglésies, preveres i pobres. Donen l'alou de Montsó, l'almúnia de Barasona i la vinya de Serradui a la canònica de Sant Vicenç. Cedeixen l'alou de Castre a l'església de Sant Romà de Castre. Lliuren el castell de Benavent i unes cases i uns horts situats a Serradui i una illa i uns molins situats a Capella i l'alou de Besians a llur nebot Gombau. Deixen*

1514. *E:* Dilecto venerabili. *e:* dilecto.
1515. *Abreujat en* O.
1516. *h:* haberes. *e:* Iuxta sanctorum Romanorum [pontificium] instituta magnis debetis.
1517. *E:* redargutionibus.
1518. *e:* subbiacere.
1519. *e i E:* qui.
1520. *e:* vicari.
1521. *e:* litterarum.
1522. *E:* autoritate.
1523. *e:* qui XX, XXX seu XL annis.
1524. *e:* tempore.
1525. *e:* permittas.
1526. *e:* vestra, scilicet, [Bernardi].
1527. *Abreujat en* B.
1528. *E:* carissimo. *Manca en e.*
1529. *E:* V nonas. *Manca en e.*

FUNDACIÓ NOGUERA

també una vinya que era a Serradui a l'església de Sant Miquel. A més, deixen l'alou de Vilacarle a Santa Maria d'aquesta població i estableixen que l'església resti per a Bernat Mir, que també ha de rebre l'alou de Cellas. Visalibons és deixada a Santa Maria d'Ovarra. L'alou de Toledo [de la Nata] ha d'ésser per a Mir Ramon i una vinya ha de donar-se a Sant Victorià [d'Assan]. Al final del document s'estableix que Gombau faci un cens a Sant Vicenç [de Roda] d'un porc, de dos moltons, de cinquanta pans i de quatre sesters de vi.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 65, f. 36r-37r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Testamentum Raimundi Willelmi et uxoris \Sicarde/. LX[V]." Molts fragments del foli 36v són totalment il·legibles.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 145r (p. 299). Resum. Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 65.
a YELA, 1932, doc. 65, p. 160-161. Parcial.
b IGLESIAS, 1993, p. 300-301.
c BOIX, 2005, doc. 764, p. 495-496. Data: (a. 1099, novembre).
d GRAU, 2010, doc. 102, p. 369-370. Data: [a. 1099, octubre, 31].

Aquest document es va fer abans que el que transcrivim a continuació (doc. 152), datat l'octubre de 1099. Segurament aquest testament fou escrit uns anys abans, atès que després de fer-lo s'esdevingué la mort de Ramon Guillem i la decisió, per part de Sicarda, de donar a l'abadia de Santa Maria de Ripoll tots els béns que, segons aquest testament, havien de passar a Sant Vicenç de Roda.

In Dei eterni salvatoris nomine. Hec est carta verbi testamenti quod mandaverunt Ramon Wil[lelmi] et uxor sua Sichardis, memoria pleni. In hanc cartam [dis]cernimus de avere nostro. In primis relinquimus co[rpo]ra nostra [ecclesie[1530]] Sancti Vincentii unusquisque cum sua III[a] parte de suo avere, alia III parte ad ecclesias, alia III[a] parte ad presbiteros et pau[peres]. Illum panem et illum vinum quod habemus in Aragone relinquimus illa [III[a]] parte ad Sanctum Petrum de Iacca, et illas alias II[as] partes ad [ecclesias] et presbiteros et pauperes. Et de isto avere in primis fiant i[psos] debitos solutos.[1531] Et illum nostrum alode quod habemus in Mont[son][1532] et in suis terminis remaneat ad canonicam Sancti Vin[centii].

Et ego Sichardis, de meo alode de Castro quem ded[it mihi se] nior meus per dote, remaneat ad illum in vita sua, [et post obitum] suum remaneat ad Sancti Romani de [Castro], de Esera us[que in

1530. *d:* ad.
1531. *B, de fet* soltos.
1532. *d:* Mont[esono].

Castro ab in]tegrum, cum casas et vineas. [Et illa almunia de Barasona[1533]] // [cum suo alode remaneat ad Sancti Vincentii de Rota.

Et illo castro de Benabent ego Ramon Willelmi relinquo ad Gombaldum nepotem meum, excepto uno homine qui vocatur Atto Ramio, ad] illa arbergeria, cum [quale censum debet facere. Et de illo meo alod]e de Sadarrui [remaneat una vinea que fuit de Sancto] Michaele ad Sanctum [Michaelem. Et alia mea vinea ubi dicitur] Villa relinquo ad Sancti Vin[centii de Rota. Et illas casas quas habeo in S]atarrui reman[eant ad Gombal cum ipsos ortos et cum III[a]] parte de illa vinea [de Sancti Romani. Et medio molino] quod habeo ad illa L[ena. Et illum meum alode] de Villacarli remaneat [ad Sancta Maria cum ipsos homines. Et Sancta Maria de Villacarli remaneat ad Bernard Miro quomodo domnus Guillelm]us laxavit ad filium suum [Raimundum]. Et Villa Luponis remaneat ad Sancta Maria de Ovarra, cum terminis [suis], qualem partem ibi habeo. Et illum alode quod h[abe]o in Aragone remaneat ad Berenger Gonbal, et per unumquemque annum accendat [un]am lampadam in Sancto Iohane de Busa, in XL[a1534] et in Adventu. Et illo alode de Toleto, cum ipsas casas, remaneat ad Mir Ramon, [ex]tra una vinea de illas meliores que remaneat ad Sancto Vic[to]riano. Et illum alode de Besense, cum illas casas, remaneat [ad] Geraldo nepote meo. Et illo alode de Cellas et illos homines remaneat ad Bernard Miro. Et insula de Capella, cum ipsos [mo]linos qui ibidem sunt, qualem partem ibi habeo remaneat ad [Go]nbal. Et hoc totum suprascriptum de meos alodes teneat [m]ulier mea in vita sua, cum viro et sine viro. Et si virum acce[perit] dimittat Benavent ad Gomballo et teneat illos alios [alo]des in vita sua. Et post obitum suum remaneant isti alodes [quomodo suprascri]pti sunt.

Et sint helemosinarii mei Gozeran de [Capella] et Bernard Ramon de Castro et Bernard Miro et Atto [abbas][1535] de Villacarle. Obsecro vos iam dicti elemosinarii mei per iuditium Dei tre[mendum, ut mea omnia iam] suprascripta fideliter // [inquiratis et ita pro animas nostras distribuatis. Et mando ad Gomballo nepote meum que don] et ad S[anctum Vincentium, per unumquemque annum, I porco optimo et II molton]s et L panes [et IIII sestarios vini. Et isto concedo ut Gon]bal donet et tota sua [posterita per secula cuncta].[1536]

1533. *d:* Banasona.

1534. *c:* Quadragesima.

1535. *Segons C.*

1536. *Al final de C:* "El señor canónigo Jovellar dize haver visto en Villa Carle una iglesia muy antigua (ahora renovada), que parecía monasterial."

152

1099, octubre, 31. Osca

Concòrdia. *Concòrdia entre els canonges de Sant Vicenç de Roda i l'abat Bernat de Santa Maria de Ripoll amb relació als béns que Ramon Guillem de Capella i la seva muller Sicarda havien tingut a Montsó, a l'almúnia de Barasona i en una vinya de Serradui. S'esmenta que, temps enrere, Ramon Guillem i Sicarda es donaren amb aquest alou a Sant Vicenç de Roda. Després, en enviudar Sicarda, aquesta dona decidí donar-ho tot al monestir de Ripoll per tal d'esdevenir religiosa. Davant d'aquest fet, en un judici presidit per Pere [I d'Aragó], d'una banda s'acorda que la quarta part dels béns que hi havia a Montsó, a les almúnies de Medalafla i d'Ambengala, i la meitat de l'almúnia de Barasona havien d'ésser de Santa Maria de Ripoll. La resta, juntament amb la vinya de Serradui, situada al lloc de "Vila Toda", havia de quedar en mans dels canonges de Roda d'Isàvena.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 64, f. 35v-36r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 35r: "Concordia de alodio Raimundi[1537] Guillelmi et uxori sue Sicar\dis/. LXIIII." En mal estat de conservació; força ennegrit. Totes les lletres i paraules que no es poden llegir han estat escrites entre claudàtors.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 144r-144v (p. 297-298). Ex B.

a YELA, 1932, p. 68-69. Parcial.

b IGLESIAS, 1993, p. 299.

c BOIX, 2005, doc. 765, p. 496-497.

d GRAU, 2010, doc. 103, p. 370-371. Data: 1099, octubre, 31.

La datació d'aquest document no planteja cap problema. Fins i tot, trobem que, en aquest cas, coincideix l'any 1099 amb l'epacta 4 i amb la indicció número 7. Hem transcrit aquest document sobretot a partir de B i també de C. Per completar alguns buits s'han consultat les transcripcions fetes modernament.

Notum sit omnibus hominibus, tam pre[sen]tibus quam futuris, quod Raimundus Willelmi de [Ca]pella et uxor sua nomine Sicardis, pro redemtione [anim]arum suarum, ded[erunt] se Deo et Sancto Vincentio de Rota clericis[que] ibidem Deo ser[vien]tibus, cum omnibus rebus iure hereditario ad se pertinentibus. Hoc est, illud quod habebat in Montesono et in terminis eius et in almunia de Barasona[1538] et vinea de Sadarrui. Defuncto autem predicto Raimundo[1539] Wi-

1537. *Abreujat en* R.
1538. *C:* Banasona.
1539. *Abreujat en* R.

llelmi, hanc [ean]dem donationem supranominat[am] coniux eius laudando confirmavit in audientia domni[1540] Poncii Rotensis episcopi et Bernardi Alaonis abbatis. Post talem sui rerumque suarum donationem ipsa matrona, mutando animum, Rivipollensi adi[it] cenobium ibique sanctimonialis cupiens [eff]ici se cum suis rebus omnibus tradidit Sancte Marie atque [do]mno Bernardo[1541] eiusdem loci abbati. Hac de causa cum a clericis Sancti Vincentii qui primam donationem acceperant, fier[it] querimonia prefatus venerabilis abbas Rivipollensis nolens quicquam[1542] iniuste possidere, [v]enit ad illust[ri]ssimum Petrum Sancii, regem Aragonensem, apud Oscam civitatem[1543] [ut] iuditio ipsius huiuscemodi causa inter ipsum et clericos Sancti Vincentii finiretur. Cumque in presentia regis, iudices ex utraque parte electi, post diutinas declamationes adiudicassent ut si duo ex clericis Sancti Vincentii sacramento comprobarent suas rationes esse veras, omnino eis totus honor prefatus iam dicti Raimundi Willelmi et uxoris eius restitueretur. Predicto venerabili abbate Rivipollense[1544] sacramentum clericorum re[nu]ente, suscipere petitione regis et aliorum religiosorum virorum, talis concordia inter eos facta est: ut de omni [ho]nore que[1545] Raimundus[1546] Willelmi et uxor eius habuerant sive // in [Montesono et in terminis eius, sive in ipsis[1547] duabus almuniis quarum una vocatur de Medalafla, altera de Ambengala, tam in domibus quam in terris, vineis, et ortis, haberet predictus abbas IIII[am] partes] et succesoribus eius i[n perpetuum, cum omni medietate de alm]unia de Barasona,[1548] [cum suis alodiis que sunt ultra flumen] Eseram. Cetera vero [omnia Sancto Vincentio et domno Poncio] Rotensi episcopo suisque cle[ricis in perpetuum conserventur cum] una vinea que est in S[adarrui, in loco qui dicitur Villa Tota,] ab integro.[1549]

Facta carta [ista regnante pre]dicto rege Petro, anno ab incarnatione Domini [M° XC VIIII°], era M[a] C[a] XXX VII, concurrentibus V, epacta IIII,[1550] pridie kalendas novembris, indicione VII.

1540. *C:* dompni.
1541. *Abreujat en* B.
1542. *C:* quidquam.
1543. *Manca en C.*
1544. *C:* Rivipollensi.
1545. *C:* quem.
1546. *Abreujat en* R.
1547. *Manca en C.*
1548. *C:* Banasona.
1549. *També podria ésser:* Villa, tota ab integro.
1550. *C:* epacta VII; *d:* episcopo VII.

FUNDACIÓ NOGUERA

Bernardus abbas +. Signum + [E]nneco Garzez. Signum + Berengarii Sancii. Signum + Berengarii prioris.[1551] Signum + Arnalli Willelmi. Ego, Pontius, Dei gratia episcopus Rotensis sive Barbastrensis, hanc difinitionis cartam confirmo.

153

1099, novembre

Donació i dotalia. *Pere I, arran de la consagració i dotalia de l'església de Santa Maria d'Alquèssar, dona la població de San Esteban de Valle, amb el seu terme.*

[*A*] Original perdut.
B ACH, Alquézar, Cartulario, doc. 1, f. 3r.
a UBIETO, 1951, doc. 73, p. 313-314.
*b** BARRIOS, 2010, doc. 14, p. 28-29.

Breu transcripció d'algunes frases d'aquest document, en què es menciona la dotalia de Santa Maria d'Alquèssar. S'hi fa esment del bisbe Ponç de Roda.

[...] Ego Petro Sangiz, Dei gratia Aragonensius et Pampilonensius rex [...] facio hanc cartam et offero et dono in dote Beate Dei genitrici Marie, in die qua consecrata est ecclesia Beatissime Dei genitrici Marie, que fundata est in castello Alquezar, villa quod nominatur Sanctum Stephanum de Valle, cum suis terminis et cum omnibus directis et pertinenciis suis et ecclesia cum decimis et primiciis et omnibus exitibus suis ut habeat et possideat per secula cuncta. [...]

Facta carta era M^{a} C^{a} XXX^{a} VII^{a}, in mense novembris, regnante domino nostro Ihesu Christo et sub eius imperio ego autem Petrus Sancii, Dei gratia regnante me in Aragone vel Pamplona et in Superarvi et Ripacurcia. Stephanus episcopus in Oscha. Et dompnus Poncius episcopus in Rota. Et dompno Petro episcopo in Erunia [...].

FUNDACIÓ NOGUERA

154

[1099, novembre]

Donació. *El canonge Folc de la canònica de Roda dona unes cases, uns horts, unes vinyes i unes terres a Sant Vicenç de Roda, essent-*

1551. *C:* prior.

hi present el bisbe Ponç i els canonges, i també el rei Pere i el seu germà Alfons. Aquestes possessions eren a Montclús i a Coscojuela de Sobrarb [a banda i banda del Cinca]. Ell havia fet les cases i comprat les terres. Després, les havia encomanat als seus nebots, un dels quals havia estat mort a Montsó, juntament amb trenta cavallers més, i l'altre havia fugit com a traïdor amb Ényec Sanç. Pere [I d'Aragó] lloa aquesta donació.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 59v-60r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De alodio quod dedit Fulco, canonicus, Sancto Vincentio." El final del foli 59v en molt mal estat de conservació.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 154r (p. 317). Ex B.
a YELA, 1932, p. 104. Data: 1097-1104.
b BOIX, 2005, doc. 767, p. 498. Data: [1099, novembre].
c GRAU, 2010, doc. 105, p. 372. Data: [1099].

En la còpia d'aquest document (en mal estat de conservació) es fa esment que un dels que posseïen aquests béns fou mort a Montsó, juntament amb trenta cavallers més, i que un altre fugí com a traïdor amb Ényec Sanç. Trobarem encara aquest Ényec Sanç al document 193, quan se'n va a fer un pelegrinatge a Roma i deixa tots els seus béns a l'Església, a la seva dona i als seus fills. L'església de Santa Maria d'Alquèssar fou consagrada el mes de novembre de l'any 1099 (doc. 153).

I[n nomine Pa]tris et Filii et Spiritus Sancti. [Ego F]ulcho,[1552] canonicus Sancti Vincentii de Rota, feci casas [in Mon]te Cluso et comparavi terras et vineas et ortos [et insuper comparavi] alodium in loco que vocant[1553] ad C[o]scoll[ola et ultra nostra regula][1554] comendav[i hoc totum nepotibus meis][1555] // ut tenuissent ipsi per manu mea et unus ex ipsis mor[tuus] fuit apud Montson cum XXX[a] militibus et alius fugit ut traditor, cum Eneco Sanz. Et ego prefatus Fulco, sicut debeo, dono supradictas casas et ortos et vineas et terras et ipsum alodium suprascriptum Sancto Vincentio de Rota, presente episcopo meo Poncio et rege Petro[1556] et Adefonso,[1557] fratre eius, et fratribus meis canonicis, pro redemptione anime mee et parentum meorum. Et dominus meus Petrus rex laudavit et adorecavit[1558] ut

1552. *C:* Fulchus.
1553. *C:* qui vocatur.
1554. *Segons C.*
1555. *Segons C.*
1556. et rege Petro *manca en b*.
1557. *c:* Adeponso.
1558. *C:* adoseevit. *Sic*.

ista mea donatio esset firma et stabilis et libera et ingenua et sine ullo malo censo in Deo et Sancto Vincentio per secula cuncta.

Facta ista carta die dedicationis Sancte Marie de Alchezar.

155

1099

Carta reial. *Pere [I d'Aragó], fill de Sanç, rei d'Aragó i de Pamplona, estableix els termes de Barbastre i fa concessió dels delmes i de les primícies de les terres situades dins d'aquests límits a la seu de Barbastre. Hi són presents el bisbe Ponç de Barbastre i els senyors d'aquesta ciutat.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0999 (carpeta 21, núm. 36). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun plec. Mides: 44,5 cm per 37 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "Divisio terminorum episcoporum Oscencis, Barbastrensis et Ilerdensis facta per regem Sanctium, per quam assignat decimas et primicias episcopo Ilerdense, fuit facta anno incarnationis Domini millesimo nonagesimo nono", "Poncii episcopi".

B ACL, Fons de Roda, RP_0920 (carpeta 21, núm. 6). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 31,5 cm per 20,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "B. n. 54, 1199", "De Barbastro quos dedit rex Petrus", "Mojonación del obispado de Barbastro, por don Pedro, en 1099".

C ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 48r-48v (f. 4r-4v). Al marge: "Se troba en lo armari I, calaix I, número III."

D ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia uns 25 cm d'ample per 220 cm, format per diversos fragments cosits (segons F). El fragment on hi havia aquest document no es pot localitzar.

E ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 37). Còpia moderna escrita sobre un paper. S'hi intenta imitar la signatura àrab de Pere I.

F ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest privilegi era el tercer document transcrit.

G ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 111, f. 11v. Regest.

H ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 114, f. 11v-12r. Aquest pergamí inclou quatre documents; aquest és el primer. Regest.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 69, p. 362-363.

b YELA, 1923, doc. 11, p. 336-337.

c UBIETO, 1951, doc. 74, p. 315-316. Data: 1099, [novembre-desembre]. Epígraf: "Privilegium de terminis de Barbastro."

d GRAU, 2010, doc. 104, p. 371-372. Data: 1099.

Cartografia: fig. 2. En aquest mapa podem comprovar la continuïtat dels límits establerts a la fi del segle XI fins a l'actualitat. A més, també hi veiem la pervivència de molts camins que segueixen unes orientacions premedievals.

In[1559] Dei nomine. Isti sunt termini de Barbastro quos ego Petrus Sangiz, Dei gratia Aragonensium vel Pampilonensium rex, terminavi ad Barbastrum, in presentia de illo episcopo domno Poncio de Barbastro et in presentia de totos illos seniores de Barbastro. Ex parte orientis de terminos[1560] de Castelgone[1561] Cepollero[1562] in suso sicut taliat Zinga[1563] in suso usque ad Aringo de Costeane. Ex parte aquilonis sicut taliant illi termini de illas almunias de don Calbet[1564] et de illos terminos de Salas in iuso usque ad Castellazuelo. Ex parte occidentis sicut taliant illi termini de Castellazuelo et illas almunias que sunt in intro inter Orpe[1565] et illa torre de Alcalde[1566] et exit ad illos terminos de Almerge. Ex parte meridiana de illos terminos qui sunt infra de illos castellos de Alfege[1567] usque ubi exeunt ad illos terminos de Castelgone Cepollero. Totum quod continet infra istos terminos prenominatos sunt termini de Barbastro. Et tota illa decima[1568] de istos prenominatos terminos est[1569] de illa sede de Barbastro. Et totas illas decimas vel primicias de totos istos terminos supradictos de Barbastro veniant totas ad illa sede de Barbastro et non ad aliam ecclesiam.

+ *(Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó, fill de Sanç)* +[1570]

Facta est carta divisionis huius anno incarnationis Domini M[1571] nonagesimo nono, era M C XXX VII, me Dei gratia regnante in Aragone vel in Pampilona et in Superarbi vel in Rippacurcia et in civitate Osca,[1572] quo anno prefatus episcopus perrexit Romam et impetravit a domno papa Urbano ut Barbastrum esset sedes episcopatus sui et

1559. *A:* [I]n.
1560. de terminos, *repetit*.
1561. *c:* Castellione.
1562. *Correspon al lloc de Castelló Ceboller (ara Castejón del Puente).*
1563. *C:* Cinga.
1564. *B:* Kalbet.
1565. *c:* Orbe.
1566. *B:* Alkalde.
1567. *B i C:* Alfege.
1568. *B:* \decima/.
1569. *c, per error:* et.
1570. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*
1571. *B:* millesimo.
1572. *De* era M *fins a* Osca *manca en B*.

FUNDACIÓ NOGUERA

capud[1573] omnium ecclesiarum sibi comissarum[1574] Ilerdensis[1575] civitatis. Episcopus Petrus [in] Irunia. Episcopus Stefanus in Osca.[1576] Episcopus Poncius in Barbastro. Senior[1577] Eximino Garcez et senior[1578] Enneco Sanz in Montesono.[1579] Senior[1580] Ramon[1581] Galindo in Stata.

Ego Garcia scriptor, sub iussione domini mei regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum *(signe)* feci.[1582]

156

[c. 1099]

Carta papal. *Butlla* Miserationibus Domini *adreçada pel papa Urbà [II] al bisbe Ponç de Barbastre. Accepta que la seu episcopal es traslladi a Barbastre. Concedeix que inclogui la fortificació d'Alquèssar i que s'estengui, en el futur, pels termes de l'antic bisbat de Lleida, a mesura que siguin conquerits.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1082 (carpeta 21, núm. 34). Pergamí en força bon estat; tanmateix, l'angle de dalt, a la dreta, il·legible. El primer dels documents que hi ha transcrits; també inclou la butlla 158. Mides: 19 cm per 42 cm. Escriptura gòtica librària. A capdamunt hi ha escrit: "Ex regestorum domini pape Urbani II, libro XII, Pontio episcopo." Al revers: "Duo instrumenta pape Pascasii, confirmacionis ecclesie Barbastrensis et omnium ecclesiarum adiacentium territorio civitatis Ilerdensis", "1100"; a baix, hi ha una beta de color vermell i groc.

C BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 27r.

*D** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 45v (f. 1v).

[*E*] ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia 25 cm per 220 cm, format per diversos fragments cosits. El fragment on hi ha aquest document no es pot localitzar.

F ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 cen-

1573. *B:* caput.
1574. *B i C:* commissarum.
1575. *B:* Hilerdensis. *C:* Hylerdensis.
1576. *C:* Stephanus in Oscha.
1577. *Abreujat en* s.
1578. *Abreujat en* s.
1579. *C:* Eneco Sanz in Montsono.
1580. *Abreujat en* s.
1581. *c:* Raimundo.
1582. *En B, després d'*Hilerdensis civitatis *només hi ha la signatura de Pere I d'Aragó, en àrab*.

tímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document era el número setè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex E.

a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 13, p. 245-246.
b VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 45, p. 294-295.
c KEHR, 1926, doc. 31, p. 297-298. Data: (1099).
d BOIX, 2005, doc. 757, p. 492. Data: [1099, març].
e GRAU, 2010, doc. 109, p. 375. Data: [1097-1099].

Esment: KEHR, 1926, vol. 1, p. 230. Sense data.
ABADAL, 1970, p. 108-109.

Tal com assenyala Jordi Boix, es tracta d'un rescripte pontifici que respon la primera de les sol·licituds fetes per Pere I Sanç (doc. 148). Com exposa aquest historiador, en els anys següents, durant els enfrontaments que hi hagué entre els bisbes d'Osca i els de Roda i Lleida, aquest document es pensà que era fals, tal com s'esmenta en les butlles d'Eugeni III (1145), d'Adrià IV (1159), d'Alexandre III (1165) i de Luci III (1179). No fou fins a l'any 1194, en temps de Celestí III, que se'n descobrí el registre identificatiu en els arxius papals. El papa Innocenci III, l'any 1202, en la butlla *Cum ex litteris*, hagué de reconèixer que se n'havia trobat un registre. Abadal ja havia assenyalat fa anys (el 1952 [1970]) l'interès d'aquest document: "Respecte a les atribucions territorials a la diòcesi, contraposades a l'adjudicació feta pel papa a Osca l'any abans, el bisbe trobà la manera propícia d'enfocar l'afer, bo i capgirant-lo: en comptes de sol·licitar la concessió directa de determinades ciutats, com demanava la carta del rei, ideà la restauració de l'antiga seu lleidatana en favor seu. Obtingué una carta papal dirigida a ell mateix com a bisbe de Barbastre, per la qual el papa declarava que s'alegrava per l'expansió de l'Església, que, amb la disminució del domini sarraí, permetia restaurar antigues seus episcopals." ABADAL, 1970, p. 108. Diguem també que no s'ha de confondre aquesta butlla amb la butlla d'Urbà II (DURAN, 1965, doc. 69, p. 95-98) *Miserationibus Domini multiplices* en què el papa estableix que l'església de Jaca i del seu bisbat depenguin des d'aleshores de la d'Osca, també confirma la donació de la mesquita com a catedral que havia fet Pere I, etc.

Urbanus episcopus servus servorum Dei. Dilecto fratri Pontio Barbastrensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem.

[M]iserationibus[1583] Domini multiplicem graciarum debemus accionem,[1584] quod nostris temporibus ecclesia propagatur, sarracenorum dominatio diminuitur, antiquus episcopalium sedium honor prestante Domino restauratur. Inter quas Hylerde[1585] urbis parrochia Petri Aragonensium regis studio maiori iam ex parte christianorum est reddita potestati. Unde et nos eiusdem regis postulationibus annuentes, apud Barbastam, quod principium[1586] oppidum Hylerde[1587]

1583. *Ací comença en D.*
1584. *c:* multiples gratiarum debemus actiones.
1585. *B:* Ylerde*; D:* Hylerde.
1586. *B:* precipuum; *D:* principium.
1587. *B:* Ylerde.

adiacet,[1588] episcopalem sedem manere statuimus. Omnes etiam eiusdem Barbaste termini[1589] vel fines ad Ylerde diocesim pertinentes, qui in christianorum redacti sunt vel fuerint potestatem, tue tuorumque successorum dispositioni episcopali iure subiacere //[1590] precipimus cum oppido[1591] Alkezare.[1592] Quod ut perpetuo firmum inviolatumque permaneat, omnipotentis Patris et Filii et Spiritus Sancti auctoritate firmamus.[1593]

157

1100, març. Monestir de Sant Joan

Donació. *Pere [I], fill de Sanç, rei [d'Aragó], dona a Sant Esteve i a Sant Silvestre del Mall un hort que rep el nom d'Hort comtal, situat al lloc de Llavanera. A més, concedeix a la comunitat de Sant Esteve del Mall que posseeixi lliurement totes les terres conreades que tingui o que adquireixi en el futur, sense restar sotmeses a cap usatge o servei, ni envers ell o els seus successors, ni envers el senyor del castell.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0883 (carpeta 21, núm. 13). Pergamí esblaimat i tacat, amb algun forat petit. Mides: 38 cm per 24,5 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "*B, n. 31, 1174*", "Donación de Estevan del Mall", "B 8".

a YELA, 1923, doc. 13, p. 339.

b BOIX, 2005, doc. 774, p. 502. Data: 1100, març. Sant Joan de Pano.

c GRAU, 2010, doc. 110, p. 375-376. Data: 1100, març.

Ubieto creu que hagué d'ésser redactat a Sant Joan de la Penya. Boix, tanmateix, afirma que, atès que el rei s'estava al Sobrarb, aquest document es degué redactar a Sant Joan de Pano. Cartografia: fig. 18.

(*Crismó*) In Dei nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Ego Petrus Sancii, Dei gratia rex. Propter amorem domini nostri Ihesu Christi et prothom[artiri Stepha]ni et pro anima patris mei et matris mee, seu omnium parentum meorum et omnium fidelium

1588. *De* quod *a* adiacet, *en C i c hi ha escrit:* conservatis per omnia antiquis terminis tui episcopatus.

1589. *En C i c, a continuació:* cum oppido Alkezare.

1590. *Nova columna en D.*

1591. *B:* opido.

1592. cum oppido Alkezare, *manca en C i c (era esmentat més amunt). D:* Alrezare *(sic); B:* Alchezare.

1593. *A sota:* Urbanus papa II ex monachis sedit annos XI, menses IIII, dies XV, ordinavit in urbe presbiteros XII, diachonos X, episcopos per diversa loca LXXVI.

christianorum et remissionem peccatorum me[oru]m unde Deus omnipotens mihi indulgencia[m] donare dignetur, facio hanc cartam donacionis et libertatis. Et dono libera mente et spontanea voluntate ad Sanctum Stephanum primum martirem et ad Sanctum Silvestrum[1594] de illo Mallo uno meo orto, qui dicunt Orto Comtale, qui est in locum ubi dicunt Lavanera. Et insuper dono hanc libertatem dicte ecclesie et clericis ibi Deo servientibus et hominibus ipsius ecclesie ut quantumcumque hodie habent vel deinceps adquirere potuerint, scalido, empcione et donacione, a me vel a successoribus meis seu ab aliis ecclesiasticis secularibusve personis, habeant franchum et liberum sine omni usatico et debito servicio quod non faciant propter hoc nec mihi nec successoribus meis nec senioribus predicti kastri, sed serviant Deo et prothomartiri Stephano. Hoc autem donativum confirmo et laudo ad honorem Dei et ad servicium Sancti Stephani et Sancti Silvestri,[1595] ut firmum et salvum et quietum illud possideant per secula cuncta.

+ *(Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó, fill de Sanç)* +[1596]

Facta carta ista era M C XXX[a] VIII[a], in mense març, in monasterio Sancti Iohannis.[1597]

Ego autem Petrus Sangiç, Dei gratia regnante me in Aragone et Pampilona et in Superarvi vel Ripacurcia. Episcopus Stephanus in Osca. Et domnus Poncius episcopus in Rota. Petrus episcopus in Irunia.

Ego Garcia, sub iussione domini mei regis hanc cartam scripsi et hoc signum (*signe*)[1598] feci.

158

1100, abril, 26. Laterà

Carta papal. *Butlla* Egregias quondam *del papa Pasqual II adreçada al bisbe Ponç de Barbastre. Confirma el decret del papa Urbà II amb relació al trasllat de la seu de Roda fins a Barbastre i els límits pactats amb el bisbe Garcia de la seu episcopal de Jaca [any*

1594. *Les paraules que hi havia foren raspades i després es va escriure* Sanctum Silvestrum, *amb una escriptura més menuda*.

1595. Sancti Silvestri *gairebé il·legible; molt esblaimat*.

1596. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç*.

1597. *Abreujat en* ihnis.

1598. *Més que no pas una creu, és un motiu decoratiu.*

1080, doc. 79]. Resten dins del bisbat els termes de la ciutat de Barbastre, el castell d'Alquèssar i també, en el futur, els territoris que formen part de la diòcesi de Lleida. S'afirma que pertanyen a aquest bisbat de Barbastre les esglésies d'Almenar, de Montsó, de Calassanç, de Xalamera, la canònica de Roda —instituïda pel bisbe Ramon— i els monestirs d'Alaó i de Lavaix.

[*A*] Original perdut,

B BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 198v-199v.

*C** ACL, Fons de Roda, RP_1082 (carpeta 21, núm. 34). Pergamí en força bon estat; tanmateix, l'angle de dalt, a la dreta, il·legible. El segon dels documents que hi ha transcrits; també inclou la butlla del doc. 149. Mides: 19 cm per 42 cm. Escriptura gòtica libraria. Al capdamunt hi ha escrit: "Ex regestorum domini pape Urbani II, libro XII, Pontio episcopo." Al revers: "Duo instrumenta pape Pascasii, confirmacionis ecclesie Barbastrensis et omnium ecclesiarum adiacentium territorio civitatis Ilerdensis", "1100"; a baix, hi ha una beta de color vermell i groc.

*D** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 46v-47r (f. 2v-3r).

E ACH, A-13. Trasllat fet l'any 1217. Manca tot el costat esquerre del pergamí.

F Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 12r, f. 23v i f. 57r. Còpia insertada en un procés del segle XVI.

G BNE, mss. 10493. Gabriel de SESÉ, *Historia de la antihuedad de el Obispado de Barbastro*, f. 16r-21r.

H ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo" (l'amplada potser era de només 19 cm); aquest document era el número desè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex C.

a VILLANUEVA, 1851, ap. 37, p. 284-286.

b MANSILLA, 1955, doc. 42, p. 61-63. Data: 1100, abril, 26. Laterà.

c DURAN, 1962, p. 154-155. Citació.

d PUIG, 1984, doc. A 11, p. 150. Alguns fragments.

e BOIX, 2005, doc. 776, p. 503-504. Data: 1100, abril, 26. Laterà.

f GRAU, 2010, doc. 111, p. 376-377. Data: 1100, abril, 26. Laterà.

g BARRIOS, 2010, doc. 15, p. 31. Ex F. Manquen molts fragments del document.

Esment: KEHR, 1926, p. 230. Data: 1100, abril, 26.
KEHR, 1928, p. 182 i 183. Data: 1100, abril, 26.

Document important per a la diòcesi de Roda i Barbastre i, després, per a la de Lleida. L'encapçalament és molt semblant al d'algunes altres butlles escrites pel papa Pasqual II per a altres bisbats. Pel que fa a la datació, podem assenyalar que l'any 1100 correspon a la indicció romana número vuit, tal com s'indica en aquest document. Edició feta a partir de C i de D. Se n'assenyalen les divergències i també es fa esment d'alguna diferència important que trobem en a i en f. Cartografia: fig. 10.

Paschalis[1599] servus servorum Dei, dilecto fatri Pontio Barbastrensi episcopo eiusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.[1600]

Egregias[1601] quondam episcopalis dignitatis urbes in Hyspania[1602] claruisse egregiorum, qui in ipsis refuls[erunt] pontificum sive martirum scripta et monumenta testantur. Postea vero per multos annos Hyspanie[1603] maiorem partem a mauris vel hismaelitis[1604] invasam atque possessam, et ipsa parrochialium divisionum abolitio[1605] manifestat et nostrorum temporum memoria non ignorat. Sane quia in diebus nostris omnipotenti Deo placuit urbes nonnullas maurorum tirannidi eripere et per gloriosos reges sancte memorie Santium,[1606] seu eius filium Petrum //[1607] ad christiane fidei gloriam revocare, oportunum utique ducimus[1608] episcopales in eisdem urbibus aut earum finibus cathedras reparare et parrochialibus divisionibus nova dispensatione prospicere. Igitur supradicti Aragonensium regis Petri postulationibus annuentes iuxta predecessoris nostri pape Urbani decretum apud Barbastrum episcopalem sedem manere statuimus, servatis nimirum antiquis terminis quos predecessores tui, dum apud Rotam episcopatus antiqui depopulata et ablata parrochia foverentur inconcussa stabilitate possederunt, et sicut in episcoporum Raimundi videlicet et Garsie consensu egregie memorie prefatus Sancius rex distribuisse cognoscitur. Omnes igitur eiusdem Barbastre[1609] terminos cum oppido[1610] Alchezare vel fines ad Ylerde[1611] diocesim pertinentes qui in christianorum redacti sunt vel fuerint[1612] potestatem[1613] tue tuorumque successorum dispositioni episcopali iure subiacere precipimus, salva in omnibus apostolice sedis auctoritate.

1599. *b:* Paschalis episcopus.
1600. *Manca en D.*
1601. *Les versions de D i E comencen ací.*
1602. *a:* Yspania. *b:* Hispania.
1603. *b:* Ispanie.
1604. *D:* hysmahelitis. *b:* ismaelitis.
1605. *D:* abolicio.
1606. *b:* Sancium.
1607. *En D.*
1608. *b:* duximus.
1609. *b:* Barbastri.
1610. *C:* opido.
1611. *a:* Illerdae; *D:* Hylerde. *b:* Illerde.
1612. *b:* fuerunt.
1613. *b:* potestati.

FUNDACIÓ NOGUERA

Porro decimas sarracenorum de terris tuo episcopatui adiacentibus quas a regibus et principibus impetrasti vel impetraveris, sicut hodie tenes et possides, I[a1614] tibi ac tuis successoribus confirmamus. De cetero omnes tui episcopatus ecclesie secundum canonum institutiones in tua ac successorum tuorum potestate et ordinatione consistant: in quibus nominatim ecclesiam de Almanara, ecclesias de Montsono,[1615] ecclesias[1616] de Calasanz, ecclesiam de Chalamera,//[1617] cum universis terminis et adiacenciis suis ponimus. Ecclesias autem quas fraternitas tua cum clericorum tuorum consilio vel favore monasteriis concessit, nos quoque concedimus et presenti decreto firmamus. Canonicam sane[1618] regularium clericorum, quam apud Rotam antecessor tuus Raimundus episcopus instituit, et tu instituueris, quandiu, annuente Domino, regulariter vixerint, ab omnium infestatione hominum liberam esse et queque illis a tua benignitate collata sunt vel in posterum fuerint, integra permanere decernimus. Similiter abbaciam[1619] Sancte Marie Alaonis, que tam a regibus quam episcopis statuta est in alodium Sancti Vincentii de Rota, liberam permanere sanccimus,[1620] set neque Lavascensem ecclesiam tibi subtrahendam aut tuis successoribus quorumlibet infestatione permittimus, quin tibi tuisque successoribus illic quod canonici[1621] iuris est in posterum conserventur.[1622] Quicquid preterea in futurum, prestante Domino, Barbastrensis ecclesia iure poterit adipisci, tibi tuisque successoribus ratum semper integrumque permaneat.

Decernimus ergo ut nulli hominum liceat eandem ecclesiam temere perturbare aut eius possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere vel temerariis vexationibus fatigare; set omnia integra conserventur tam tuis quam successorum tuorum clericorumque ac pauperum usibus profutura. Si qua igitur ecclesiastica secularisve persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverit, secundo tercio-//ve[1623] conmonita,[1624] si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate

1614. *D:* prima; *a i b:* ita.
1615. *a i b:* Montesono.
1616. *b:* ecclesiam.
1617. *En D. b:* Calamera.
1618. *b:* sane institutionem.
1619. *b:* abbatiam.
1620. *b:* sancimus.
1621. *Manca en b.*
1622. *b:* conservetur.
1623. *f:* tercione. *Final de columna en D.*
1624. *b:* comonita.

FUNDACIÓ NOGUERA

careat reumque[1625] se divino iuditio existere de perpetrata iniquitate cognoscat et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et domini redemptoris nostri Ihesu Christi aliena fiat atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem ecclesie iura servantibus sit pax domini nostri Ihesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant et apud districtum iudicem premia eterne pacis inveniant, amen.

Scriptum per manum Petri notarii, regionarii et scrinarii sacri palacii.

Ego Paschalis episcopus catholice sanctus.[1626]

Datum Laterani per manum Iohannis sancte Romane ecclesie diachoni cardinalis, VI° kalendas maii, indicione[1627] VIII[a], incarnationis dominice anno M° C°, pontificatus autem domini Paschalis secundi.[1628]

159

1100, agost

Donació. *Pere [I], rei d'Aragó, de Pamplona, de Sobrarb i de Ribagorça, fill de Sanç, dona a l'església de Santa Maria de Tolba tot allò que té a l'almúnia de Segarra [ara el lloc de Segarres], situada al terme de Falç.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_1023 (carpeta 21, núm. 24). Pergamí amb alguna taca, amb la tinta força esblaimada, de mal llegir. Mides: 19 cm per 26,5 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "R, n. 37, 1178", "Privilegium Petri Sangii regii de ecclesia de Tolva".

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 53v. Amb l'epígraf: "Carta de Petri regis, de Sagarra."

C RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos*, núm. 114, f. 11v-12r. Aquest pergamí inclou quatre documents; aquest és el número tres. Regest.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 42, p. 290.

b YELA, 1923, doc. 9, p. 335. data: 1095.

c YELA, 1932, p. 27.

d UBIETO, 1951, doc. 88, p. 332-333.

e BOIX, 2005, doc. 778, p. 505-506. Data: 1100, agost.

f GRAU, 2010, doc. 112, p. 377. Data: 1100, agost.

1625. *f:* revinque.

1626. *Les dues darreres línies manquen en D. b:* sedis.

1627. *C:* inditione; *D:* indicione. *b:* indictione.

1628. *b:* anno secundo.

L'almúnia de Segarra (ara el lloc de Segarres) devia ésser una explotació de secà. En aquest cas, potser hem de relacionar aquesta almúnia, més que no pas amb una zona irrigada, amb la cabanera que encara ara passa una mica més cap a l'est d'aquest indret. Ja fa uns anys, Eritja (1998) va mostrar l'existència d'almúnies de regadiu i d'almúnies de secà (com per exemple la de Solibernat), molt sovint situades a prop d'una via de bestiar. Ara, com plantegem al capítol de la introducció, potser cal afirmar que les almúnies de secà tenien una economia fonamentada sovint en la ramaderia, però sobretot en una agricultura de cereals. Cartografia: fig. 68.

[In] Dei nomine. [Eg]o Petro Sa[ngiz,[1629] Dei gratia rex]. Placuit [mihi] libe[nti animo] et spontan[e]a voluntate et propter remissionem omn[ium] peccatorum [meorum], dono et ofero domino Deo et Sancta Maria de Tolva,[1630] in illam almuniam[1631] de Saharr<a>,[1632] que est in ill[o] termino de Falces, tal[em] partem qualem ego ibi abebam[1633] et [mihi] ibi pertinebat in omnibus suis [ter]mi[nis], ab int[egrum], illo die [quando] ist[a] carta fuit facta, ut firmiter permaneat ad servicium Dei et Sancte Mari[e] et ad inluminandam[1634] predicte eclesie per [cunc]ta secula.

+ *(Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó, fill de Sanç)* +[1635]

Signum Adefonsi *(signe)* imperatoris.[1636]

Facta carta era M C XXX VIII[a],[1637] in mense agosto,[1638] regnante domino nostro Ihesu Christo, et sub eius imperio ego, enim Petrus Sancii, Dei g[ratia regnante] me in Aragone et in Pampilona et in Superarvi[1639] et Ripacurcia. Episcopo domino[1640] Stephano in Osca.[1641] Episcopo domino Poncio in Barbastro.[1642] Et domino Petro episcopo in Pampilona. Adefonsus, frater meus, in Biele.[1643] Senior[1644] Forti Hortiz in Quelga et in Monteroio.

1629. *B:* Sancii.
1630. *B:* Tolba.
1631. *B:* illa almunia.
1632. *Al marge dret del pergamí. Lectura difícil. f llegeix* Sahan. *Tanmateix, a l'encapçament de la còpia B hi diu* Sagarra. *B:* Sagarra.
1633. *B:* habebam.
1634. *B:* illuminandam.
1635. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*
1636. *Signatura escrita possiblement en un segon moment, en escriptura carolina (la resta és en escriptura visigòtica, menys la signatura de Pere I d'Aragó).*
1637. *B, amb una correcció.*
1638. *B:* augusto.
1639. *B:* Superarbi.
1640. *B:* dompno.
1641. *B:* Oscha.
1642. *B:* Et dompno Pontio episcopo in Rota.
1643. *B:* Biale.
1644. *Abreujat en* s.

Ego Sancius scriptor, sub iussione domini mei regis, hanc cartam scripsi et hoc signum + feci.

160

[1100]

Donació. *Calbet (*Calbet*) i la seva muller Tota (*Tota*) donen a Santa Maria i Sant Corneli [de Barbastre] un alou (*alode qui fuit de Iniub Arrezech*) a Cregenzán (*in Crexenzano*), amb cases, casals, terres, vinyes, horts, llinars, terres cultes i ermes. Al final s'afegeix: "similiter damus Deo et Sancte Marie illas casas de Barbastro [...] et sunt ipsas casas iuxta illas casas quas cambiavit Ato Roger ad illos seniores de Sancta Maria". Fou fet "in illo anno quando guerra fuit levata in Barbastro".*

[*A*] Original perdut.
B ACH, Libro de la Cadena, núm. 428, p. 226.
C ACH, Libro de la Cadena, núm. 708, p. 371.
a BIELSA, 1961, doc. 3, p. 216. Data: primera meitat del segle XII.
*b** DURAN, 1965, doc. 80, p. 107. Data: [1100].

Fem esment d'aquest document a causa de l'interès que té per a la història de la ciutat de Barbastre, que, després d'aquesta data, esdevingué al llarg d'uns anys seu del bisbat de Roda. Cartografia: figs. 2 i 76.

161

[c. 1100]

Donació testamentària. *Gamiça en el seu testament dona a Sant Vicenç de Roda i als seus canonges quaranta sous de moneda vella i vint sous de nova. A més, deixa una vinya situada a la riba dreta de l'Isàvena, a l'anomenat "Gual del Mercat". Així mateix, fa donació a Bonuç i a la seva muller d'un hort situat a la Porta, amb la condició que donin als canonges cada any quatre fogasses de pa, una "canyada" de vi i unes "juntes" de moltó. Cedeix també a At Gamiça el lloc del "Confós de Vallmanya", on hi té les corts, amb l'obligació de lliurar als canonges sis fogasses de pa, dos sesters de vi, un moltó viu* (*i, si no ho fa, els canonges se'n podran quedar la quarta part*). *S'esmenten els testimonis.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 43r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 42v: "Testamentum de Gamiza. LXXVIII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 148r (p. 305). Resum breu. Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 78. Ex B.
a YELA, 1932, p. 166-167. Transcripció parcial.
b IGLESIAS, 1993, p. 308-309. Ex B.
c BOIX, 2005, doc. 772, p. 501. Data: (v. 1100).
d GRAU, 2010, doc. 114, p. 379-380. Data: [fi del segle XI].

Tant Boix com Grau creuen que aquest document fou escrit a la fi del segle XI, després de datar alguns dels personatges esmentats en el text. El podem datar, com fa Boix, d'una manera aproximada vers l'any 1100, encara que és possible que fos fet en un moment precedent.[1645]

I[n nomine] Domini. Ego G[amiza], qui sum in mea memoria, faci[o hoc testamentum et] dono pro anima mea ad Sancto Vincentio et ad ca[nonicos] ibidem Deo s[ervien]tes XL solidos[1646] de vetere et XX [ad novo, et una vinea] que est ad illo Vado de illo Mer[cato. De oriente Isavana], de occidente Iohan de [Bianz et frater suus Ramio]. Et dono ad Bonuz et ad sua [muliere et ad] filios suos uno orto qui est ad illa Porta, [in tale convenientia ut per un]umquemque annum donent ad [illos canonicos IIII focazas] panis et I cannada vino, [et unas guntas[1647] de molton], et si servicium supradictum [nolunt dare, ipsi canonici] accipiant ipsum ortum. Et [dono ad At Gamiza illo con]fosso[1648] de Valle Magna, ubi ip[se At Gamiza ha]bet suas cortes. De oriente et de occide[nte ripe sunt. Et] donet pro illo confosso, per unoquoque anno, [ad canonicos], VI focazas panis et II sestarios[1649] vini et uno m[oltone vivo]. Et si istum servitium non vult dare per unumquemque annum, accipiant illi canonici de omnia que ibi habuerit illam IIII[am] partem.

Et de isto testamen[to] sunt testes Arnallus Petrus et Guillelmus Ramii, et Berengarius de Erdao et Rodger Bradila.

1645. *Un breu comentari amb relació a un altre document. Guillermo Tomás data el pergamí* ACL, Fons de Roda, RP_0314, *vers l'any 1100* (TOMÁS, 2013, doc. 11, p. 696). *D'acord amb el parer de Núria Grau* (*doc. 331*), *creiem que s'ha de datar vers l'any 1200. Per aquest motiu, l'inclourem en un volum proper d'aquesta col·lecció diplomàtica*.

1646. *Abreujat en* sol.

1647. *c:* juntas. *Segurament fa esment a les extremitats de l'animal*.

1648. *Un* confosso (*del llatí* confosum) *era, en principi, un indret envoltat de rases o valls. Vegeu:* C. A. RIZOS, *Municipio de Graus III: Zona de Fantova*, Ed. Milenio, Lleida, 2007, p. 46.

1649. *Abreujat en* ss.

Et qui infringere voluerit hoc testamentum a corpore et sanguine domini nostri Ihesu Christi sit alienus.

162

1101, gener, 25. Barbastre

Donació. *Ponç, bisbe de Barbastre* (Poncius gracia Dei Barbastrensis ecclesie episcopus), *amb el consentiment del rei Pere [I] Sanç* (domni Petri Sanctii) *dona a l'abadia de Sant Víctor de Marsella* (genitricis beate Marie et beato Victori) *i a l'abat Ricard* (Ricardo abbati et cui preest Massiliensi monasterio) *les esglésies del castell i del terme d'Albalat de Cinca* (omnes ecclesias que sunt in castro quod dicitur Albalat et in eiusdem castri territorio)*, quan aquest lloc sigui conquerit* (sicut modo habeo et, cum per Dei graciam, de manu paganorum liberate fuerint)*. Resten inclosos tots els drets eclesiàstics que hi tenen* (cum capellis suis, cum decimis totis, cum oblationibus et elemosinis, cum sepulturis et hereditatibus suis)*. El bisbe només es reserva la reverència i l'obediència episcopal i els delmes sobre tres pagesos* (decimas trium bonorum rusticorum)*. Hi eren presents l'arquebisbe Gibel·lí d'Arle, el bisbe Ot d'Urgell i el bisbe Esteve d'Osca, l'abat d'Alaó, canonges i alguns senyors*.

[*A*] Original perdut.
B Archives départementales des Bouches-du-Rhône, Cartulaire de l'abbaye de Saint-Víctor de Marseille.
*a** GUÉRARD, 1857, doc. 445, p. 450-451. Ex B.
b UBIETO, 1951, p. 115-116, nota 9. Ex a.
c BOIX, 2005, doc. A 113, p. 703-704. Data: 1101, gener, 25 (Barbastre).

A causa de la importància del contingut d'aquest document, hem cregut que era convenient fer-ne un resum ampli en aquest llibre, encara que l'instrument no es conservi a l'ACL. És interessant per aprofundir en el coneixement de les relacions amb les terres occitanes i també dels lligams que hi havia entre la seu de Roda i els diversos monestirs, ribagorçans, de la resta de Catalunya o occitans. A continuació copiarem la part final del document, on consta la data i les signatures. Hauria d'haver estat escrit, si ens guiéssim només pel sistema florentí, l'any 1102; tanmateix, atès que segons l'era hispànica fou fet l'any 1101, hem mantingut aquesta data més antiga.

[...] Facta est igitur hec karta anno ab incarnatione Domini M° C° I°, era M^a^ C^a^ XXX^a^ VIIII°, inditione VIIII^a^, octavo kalendas februarii, feria VI, in urbe Barbastrensi, regnante Ihesu Christo in celo et in terra et Petro Santii rege in Pampilone et in Aragone.

Ego Pontius, Barbastrensis episcopus, firmo manu propria, scribens tali tenore, ut monachi Sancti Victoris anniversarium obitus mei faciant. Ego Petrus rex. Stephanus Oscensis episcopus firmat. Pepinus Ascenart firmat. Miro Rogerii firmat. Bernardus Laurentii firmat. Petrus Iohannis firmat. Eneco firmat. Wido firmat. Hi omnes canonici. Isti milites firmaverunt: Exem<en>o Garzet, Garcias Simeon, Fortunio Dat. Senior Calvet firmat. Hi omnes testes et firmatores sunt: Raimundus archidiaconus, Oto episcopus, Bernardus abbas Sancte Marie [de] Alao. Gibilinus archiepiscopus Arelatensis firmat.

(Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç).[1650]

163

[c. 1101], gener

Donació. *Ricolf dona a Sant Vicenç de Roda i als seus canonges l'alou que té al terme d'Eixea i al terme de Morillo de Liena. A Eixea, fa donació d'una terra situada a la Sala de Berenguer Gombau [ara el lloc de Sala]. Dona, així mateix, al terme de Morillo, la meitat de quatre sorts de vinya, a l'indret anomenat* Poio de Comitissa. *Se n'esmenten les afrontacions. També cedeix una quarta part del trull [o premsa per al vi] situat al cap de les vinyes, perquè hi puguin follar el raïm de la verema que es tregui de llur part de les vinyes. Un cop mort, els canonges podran treballar aquestes terres amb llurs propis homes, encara que primer tenen dret de fer-ho els fills del donador, lliurant, això sí, la meitat dels fruits que se n'obtinguin. També tindrien dret de comprar la terra si els canonges la volguessin vendre. S'esmenten els testimonis i fa d'escrivà Guillem Bernat.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 49v-50r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De alodio Ricolfi de Exeia. XCIII."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 150v (p. 310). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 20, p. 102-103.

b BOIX, 2005, doc. 784, p. 509. Data: [1101], gener.

c GRAU, 2010, doc. 136, p. 394. Data: [1101-1104], gener.

1650. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç. Transcrit en àrab en a.*

Podem datar aquest document de donació amb relació a la data en què s'esdevingué la conquesta de Barbastre (octubre de l'any 1100) i l'any de la mort del rei Pere I d'Aragó (1104). Atès que es fa esment de Ponç com a bisbe de Roda i també de Barbastre, segurament cal datar-lo en un moment molt proper a l'octubre de l'any 1100. Cal no confondre aquesta població de Morillo de Liena amb la de Morillo de Montclús, situada prop de Terrantona.

In nomine Domini. Ego Ricolfus, expunxit me Deus et trina maiestas ut faciam cartam domino Deo et Sancto Vincentio et canonicis ibidem Deo servientibus de alaude que habeo in termino de Exeia et in termino de Murello. Et pro redemptione anime mee vel parentorum meorum sic facio carta ad proprium alaude Deo [et] Sancto Vincentio et eius canonicis. Sic dono una terra ad illa Sala de Berenger Gombald; de oriente via, de occidente Bernard Argila. Et in [termi]no Murello dono, in quatuor sortes de vineas, illa me[d]ietate et per no[mine] vocant ad Poio de Comitissa. Et de ipso torcularío qui est in capud de vineas, dono quartam partem, ubi pisent sua me-[d]ietate de vineas vindemia sine ullo recasto[1651] de nullo homine [vel femina]. Et ista terra iam dicta et vineas in diebus meis ego teneam et // post obitum meum sic remaneat Deo et Sancto Vincentio et eius canonicos. Et si canonici Sancti Vincencii volent laborare, facere ad suos proprios homines. Alaudem iam dictum ego Ricolfus, libenti animo, dono et confirmo. Et si alii homines extranei debent laborare, filii mei vel generatione mea laborent et donent fidelitermente illa medietate. Et similiter si veniat ad vendere generatio mea comparet quomodo est preciatum et intret in honorificentia Sancti Vincencii. Et quomodo rebus est scriptum sic facio ego Ricolfus cartam ad proprium alaude dare aut camiare Deo et Sancto Vincencio et eius canonici licentiam habeant in secula. Quod si ego Ricolfus aut de filiis vel filias aut de propinquitate mea aut aliquis homo vel femina aut ulla magna vel parva persona qui contra hanc cartam donationis venerit ad irrumpendum non hoc valeat vendicare quod requirit, set componat in duplo cum omni sua melioratione et sit excomunicatus et maledictus. Et in antea ista carta donationis firma et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta carta in mense ianuario, regnante Petro Sangiz in Barbasta. Et Pontius episcopus in Rotensi sede Sancti Vincenti sive Barbasta. Et priori Sancti Vincenti Miro Rogeri. Et Guido et Petrus Arnallus et helemosinarius Arnallus Petrus et alii canonici Deo servientibus,

1651. *b:* rescato.

Arnal Bernard, Bernard Guillem,[1652] Bernard Laurenz, Guillem Ramii, Berengarius et infantes Deusdet, et Pere Arnal cum alios.

Sig+num Ricolfus, qui hanc cartam rogavit scribere et ad testes firmare rogavit. Sig+num Bernard Arnal de Barraves et Galin Arnall de Rota et At Oriol de Ballomar et Mir Vidal.

Guillelmus Bernardus, scriba Sancto Vincentio, rogatus a Riculfo et ad testes iam dictos, scripsit et firmavit (*signe*) sub die et anno quo supra.

164

[1101], març

Venda. *Pere de la vila de Padernín* (*o de Paderniu*) *ven a Pere Arnau una sort de vinya que té per Sant Pere de Llastanosa, al lloc anomenat "els Collells", a canvi de vuit sous. Se n'esmenten les afrontacions. Amb menció dels testimonis. Fou escrit per Guillem Bernat, a precs de Guillem Ramió, canonge de Sant Vicenç de Roda.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 47v-48r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "[L]XXXVIIII. De una vinea ad illos Collellos."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 150r (p. 309). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 19, p. 101. El data el mes de març.
b IGLESIAS, 1993, p. 315-316.
c BOIX, 2005, doc. 791, p. 514. Data: [1101], maig.
d GRAU, 2010, doc. 139, p. 396. Data: [1101-1104], maig

Grau el data amb relació a la conquesta de Barbastre (octubre de l'any 1100) i a la mort de Pere I d'Aragó (any 1104). Boix el data únicament amb relació a la conquesta de Barbastre. Adonem-nos que el bisbe Ponç es considerava encara bisbe de Roda i de Barbastre (com en el cas del document precedent). Hem corregit també el mes, d'acord amb allò que diu el document. Cartografia: fig. 37.

In nomine Domini. Ego Petro de villa Paternini tibi emtori meo Petro Arnaldi. Placuit in animis meis ut vindo tibi una sorte de vinea ad opus Sancti Petri Lastonosa, in locum quem dicunt ad illos Collellos. De oriente et de occidente et de meridie et de aquilone, vinea Sancti Petri. Et precio quod ille mihi dedit VIII solidos et ego de presente recepi, et apud emptorem nichil de precio remansit, et propter precium datum in Dei nomine firmam habeat potestatem

1652. *Abreujat en* gllm, *amb una titlla*.

Sanctus Petrus et suis clericis. Quod si ego Petrus vel aliquis meis propinquis, aut aliquis homo vel femina, aut ulla magna vel parva persona qui contra hanc cartam venerit ad irrumpendum, non hoc valeat vendicare [qu]od requirit, sed in duplo componat ista vinea cum omni sua meliora[tione], et in antea ista carta firma sit omnique tempore et non sit disrupta.

Facta ista carta in mense ma\r/cio,[1653] regnante Petro Sanz in Barbasta[1654] et Pontius episcopus in Rotensi sede sibe Barbasta.[1655]

Sig+num Petrus Paternini, qui hanc cartam rogavit scribere et testes firmare rogavit. Sig+num [G]alin At Sancti Petri. Sig+num Galin Arnal de Rota et fidem ad [salvan]dum de omnes homines [de] ista vinea hic scripta. //

Guillelmus Bernardus, rogatus a Guillelmo Ramio canonico Sancti Vincentii, scripsit et firmavit (*signe*) sub die et anno quo supra.

165

1101, abril

Donació. *Pere [I], fill de Sanç, rei [d'Aragó], dona a Sant Vicenç de Roda l'almúnia anomenada Saravalla* (*terme de Montsó*)*, que havia estat del seu pare, amb tots els seus termes. També dona un hort situat a l'Horta de Montsó.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0919 (carpeta 21, núm. 11 B). Pergamí en què manca l'angle de dalt, a la dreta. Mides: 14,5 cm per 39 cm. Aquest és el primer dels tres documents que hi ha copiats (els altres són el 174 i el 186). Escriptura carolina. Al revers: "[...], n. 44, 1110", "Privilegi", "Donación de Besians por el rey don Pedro y otra de un huerto en Monzón por el rey don Pedro Sancho".

*C** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 72, f. 39v-40r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 39v: "De almunia de Saravualla. LXXII." El foli 40r molt ennegrit; gairebé il·legible. Hem escrit entre claudàtors totes les lletres que no es poden llegir.

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 145v (p. 300). Resum. Ex B.

E RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15.

a YELA, 1923, doc. 14, p. 340. Ex A.

b YELA, 1932, doc. 10, p. 28. Parcial.

c UBIETO, 1951, doc. 84, p. 328-329. Data: 1100.

1653. *Abans deia* madio, *després corregit*.

1654. *S'hi afegí una* °, *potser per voler-ho corregir*. *C:* Barbastra.

1655. *C:* Barbastra.

d IGLESIAS, 1993, p. 304-305.
e BOIX, 2005, doc. 788, p. 511. Data: 1101, abril.
f GRAU, 2010, doc. 119, p. 382-383. Data: 1101, abril.

És molt important l'esment d'aquesta almúnia de Saravalla, que podem situar d'una manera precisa sobre un mapa i amb relació a la qual podem saber les característiques del lloc on fou edificada. Considerem que Saravalla és un bon model d'almúnia de secà; i cal tenir present que moltes de les almúnies, organitzades en època islàmica i ocupades després de la conquesta dels reis aragonesos, havien estat construïdes en un terreny que difícilment podia ésser irrigat. Cartografia: figs. 3, 59 i 69.

(*Crismó*) [In nom]ine domini nostri Ihesu Christi. Ego Pet[rus Sangez,[1656] Dei gratia rex, fa]cio hanc cartam donationis et placu[i]t mihi libenti [an]imo et spontanea voluntate et dono domino Deo et Sancto [V]incen[tio] de Rota illa almunia que dicitur Saravalla, [q]ui fuit de meo patre, cui sit requies, cum totos suos terminos, [si]cut erat inde tenente ista predicta almunia die quando [ego e]am donavi ad hunc locum suprascri[ptu]m. Similiter do[no ibi] in illa Orta de Monteson uno orto. Hoc autem superius scriptum laudo et corroboro illum pro anima patris mei, [ut] firmiter permaneat in servitio Dei et Sancto Vincentio de R[o]ta [et omnibus] ibi Deo servientibus per secula cuncta.

+ *(Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç)* +.[1657]

[Facta carta] ista era M[a] C[a] XXX[a] VIIII[a], in mense aprile, [me Dei] gratia regnante in Aragone, vel Pampilona, et in Super[arbi vel Ripacurcia. Episcopus] domnus[1658] Stephanus in sedis [Oscha.[1659] Domnus[1660] episcopus Petrus in Iru]nia. Episcopus Poncius // [in Barbastro. Comes domnus[1661] Sancius in Erro. Senior Exemen[1662] Garcez[1663] in Monteson. Senior[1664] Fortunio Dat in Calasanz. Senior Ramon[1665] Galindo et illo abbate domno] Galindo [in Momacastro].

[Ego Garcia,[1666] sub iussione] domni mei regis, [hanc cartam scripsi et hoc signum (signe) feci].

1656. *B i D:* Sancii.
1657. *En B. Hom hi pot llegir:* rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*
1658. *B:* dompnus.
1659. *Segons B.*
1660. *B:* dompnus.
1661. *B:* dompnus.
1662. *B:* Eximino.
1663. *D:* Garzez.
1664. *Abreujat en* s.
1665. *D:* Remon.
1666. *D:* Garsia.

FUNDACIÓ NOGUERA

166

[c. 1101], maig, 4. Laterà

Carta papal. *Butlla* Devocioni et liberalitati. *Carta del papa Pasqual II al rei Pere Sanç d'Aragó i Pamplona. Li comunica que sabrà pels representants papals sobre les seves peticions. Fa esment de la causa que hi havia contra el bisbe de Barbastre, amb relació als abats, la qual havia estat confiada al bisbe de Pamplona. Finalment, li recomana que no abandoni la decisió de conquerir la ciutat de Lleida.*

[*A*] Original perdut.

*B** BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 202v.

[*C*] ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia uns 25 cm d'ample per 220 cm de llarg, format per diversos fragments cosits. El fragment on hi havia aquest document no es pot localitzar.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu: "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document probablement era el número dotzè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. S'hi diu que era una butlla feta per Pasqual II i adreçada a Pere I d'Aragó, en què es feia esment de la conquesta de la ciutat de Lleida.

a KEHR, 1926, doc. 38, p. 304-305. Data: [1100-1103], maig, 4. Ex B.

b BOIX, 2005, A 114, p. 704. Resum. Data: [1101], maig, 4.

Paschalis[1667] episcopus servus servorum Dei. Karissimo filio Petro[1668] Aragonensium seu Pampilonensium regi salutem et apostolicam benedictionem.

Devocioni et liberalitati tuę gratias agimus, omnipotentem Dominum deprecantes, ut qui devotionis tibi gratiam tribuit, dignas tibi gratias in presenti et futuro restituat. Peticionibus tuis quam[1669] clementer annuerimus, legatorum tuorum ore cognosces. Abbatum causam, super quibus Barbastrensis episcopus queritur, dilectissimo ac venerabili fratri nostro Pampilonensi episcopo committimus decidendam. Quod si eius iudicio contempserint obedire, de cetero volumus, ut episcopus suam omnino iusticiam consequatur. Quem etiam strenuitati tuę pro sua religione attencius commendamus, ut ad salutem anime tuę bonis eius persuasionibus obedire non neglegas. De cetero quantum te apostolica sedes[1670] amplectatur et

1667. *Abreujat en* P.
1668. *Abreujat en* P.
1669. *B:* qua.
1670. *B:* sede.

foveat, te ipsum scire[1671] credimus. Hęc tantum pectori tuo verba possunt nostrę caritatis infundere, quantum de te iam dudu[m] precordiorum nostrorum viscera conceperetur. Tua, fili karissime, vi[r]tu[s][1672] est illam Domini vocem attendere, quam sole eius oves audiunt: "Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit." Ab Ylerde inpugnacione seu expugnatione nulla te desistere compellat occasio, quia quanto amplius per milicie tue iusticiam inimicorum Dei feritas diminuitur, tanto propensius cumulus tuę mercedis augetur. Omnipotens Dominus regnum tuum sua dextera protegat et te ad [et]ern[um gaud]ium sua miseracione perducat.

Datum Laterani, IIII nonas maii.

167

1101, [maig, 5]

Donació. *Pere [I], rei d'Aragó i de Pamplona, arran de la consagració de la nova seu episcopal de Barbastre, confirma el trasllat de la catedral, d'acord amb el desig del seu pare, Sanç Ramir, i d'acord amb els decrets dels papes Urbà II i Pasqual II. L'església fou dedicada pel bisbe Ponç a santa Maria, a sant Vicenç i als sants Corneli, Esteve, Calixt, Cosme i Damià. S'estableixen com a termes meridionals els límits de l'antic bisbat de Lleida i es fa arribar la diòcesi fins al riu Alcanadre. També fa donació del castell de Fornells* (*ara Fornillos*)*, dels delmes de la ciutat de Barbastre i de diversos béns, com els molins que havien estat d'Avin Haabz i de Moderaf, un forn, també una almúnia, i terres, horts i vinyes. Concedeix, a més a més, privilegis per a poder comprar terres lliurement* (*mentre no siguin del fisc*) *i, així mateix, la franquícia d'un peatge al lloc d'Alcàntara* (*en àrab 'el pont'*).

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0918 (carpeta 21, núm. 6, B1). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun forat i algun plec, i lleugerament desgastat. Mides: 38 cm per 28,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "A, n. 54, 1517", "Petrus regis testamentum".

B ACL, Fons de Roda, RP_1081 (carpeta 25, núm. 1). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 53 cm per 65,5 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "Donatio decimarum facta ecclesie Illerdensis per regem Petrum in Barbastro, año DCI", "Arm. I, cal. I", "Donatio facta per regem Petrum episcopo et ecclesie Barbastrensis ex quo ibidem fuit ibi sedes episcopalis constituta, anno dominice incarnationis Mº Cº Iº, dominica nª post Pascham".

1671. *B:* scitire.

1672. *Lectura dubtosa.*

C ACL, Fons de Roda, RP_0886 (carpeta 21, núm. 8). Pergamí amb taques als costats; signatura àrab de Pere I d'Aragó. Mides: 29,5 cm per 16 cm. Escriptura carolina. Al revers: "A, n. 54, 1517", "Equum instrumentum est [...]", en un paper enganxat "54".

D ACL, Fons de Roda, RP_1053 (carpeta 21, núm. 7). Pergamí en bon estat; amb alguna taca. Mides: 27,5 cm per 29 cm. Escriptura carolina. Al revers: "A, n. 54, 1517", en un paper enganxat "53".

E ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia uns 25 cm d'ample per 220 cm de llarg, format per diversos fragments cosits. El fragment on hi havia escrit aquest document no es pot localitzar.

F ACL, LC_0022, Llibre verd, f. 47r-48r (3r-4r).

G ACL, LC_0022, Llibre verd, f. 388r-388v (351r-351v).

H ACH, Alquézar, A-12. Trasllat del 20 de gener de 1217.

I Archivo parroquial de Alquézar, *Lumen Ecclesiae Collegialis insignis Sanctae Mariae maioris villae de Alquezar*, f. 11r. Escrit per José Matías de Tonés y Abizanda, entre els anys 1716 i 1718.

J BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, p. 221 (f. 102r).

K ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núms. 52 i 53, f. 5v. Regest.

L ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest privilegi era el segon document transcrit.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 70, p. 363-365

b HUESCA, 1807, vol. 9, doc. 12, p. 453.

c UBIETO, 1951, doc. 96, p. 345-347.

d BOIX, 2005, doc. 789, p. 512-513. Data: 1101, [maig, 5].

e GRAU, 2010, doc. 120, p. 383-384. Data: 1101, [maig, 5].

f BARRIOS, 2010, doc. 17, p. 34-36.

Com assenyalen Boix i Grau, l'any 1101, el segon diumenge després de Pasqua, va correspondre al dia 5 de maig. Cartografia: fig. 10.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Hoc est testamentum firmum et ratum quod facio ego Petrus, Dei gratia rex Aragonensium et Pampilonensium, de constituenda et ordinanda episcopali sede apud Barbastrum. Inmensas domino Deo nostro gratias agere debemus quod post multa annorum curricula christianitate in Spania[1673] magna ex parte deleta tandem bone memorie studio genitoris mei regis Santii partim ad pristinum statum suam sanctam ecclesiam reintegravit. Quam benignus enim quamque pius et misericors pater meus in restaurandis episcopatis, monasteriis et ecclesiis fuerit et quanto studio pie intentionis lites que erant inter ecclesias et earum rectores diremerit ac non solum littes[1674] set etiam li\ti/gandi

1673. *D:* Yspania. *C i B:* Ispania. *F i G:* Hyspania.

1674. *C, D i F:* lites.

occasiones[1675] multi boni peribent ei[1676] testimonium. Ipse enim Iaccensi episcopo dedit Oscham[1677] in sedem cum Deus liberaret eam, Rotensi vero Barbastrum, et posuit inter eos terminum Archanatre[1678] fluvium. Preterea nos consilio religiosorum virorum domno ac venerabili Pontio Rotensi episcopo ex superiori parte Pireneorum montium conservatis nimirum per circuitum antiquis terminis suis ex inferiori parte pro parvitate sui episcopatus fines et terminos Hylerde[1679] adicere statuimus, quamvis adhuc maxima ex parte detineatur a barbaris.

Anno igitur ab incarnatione Domini Mº Cº I[1680] quia Deus tradidit in manus nostras Barbastrum,[1681] secundum statutum testamenti pie recordationis predicti genitoris mei sive decretum et privilegium pontificum Romanorum domni videlicet pape Urbani II necnon domni Paschalis pape II, sedem episcopalem apud ipsum Barbastrum constituimus et regalibus apicibus nostris confirmamus, donantes in die consecrationis eiusdem sancte sedis gloriose Sancte Dei genitricis[1682] Marie et Sancto Vincentio levite et martiri et sanctis martiribus Cornelio, Stephano,[1683] Calixto, Cosme et Damiano, in quorum nomine ipsa ecclesia dedicata est, atque iam pronominato domno Pontio episcopo sive clericis ibidem Deo se[r]vituris castr[um] videlicet ab in[tegro] quod vocatur For[n]ells,[1684] cum omnibus terminis suis ab integro libere et ingenue, sicut hodie teneo et possideo, tali tenore ut ipsum castrum Exemeno Santii[1685] ad[1686] servitium Sancte Marie et episcopi teneat sicut per me ipsa die tenebat. Donec ego et posteritas mea concammium[1687] sibi faciamus aut eius successoribus quod ipse libere et[1688] ingenue totum ipsum castrum Sancte Marie relinquat. Dono etiam molendina

1675. *B:* occasiones litigandi.
1676. *F:* perhibente; *després corregit*.
1677. *C i F:* Oscam.
1678. *C i B:* Alcanatre. *F:* Alcanadre.
1679. *B:* Hilerde. *C:* Ilerde. *D:* Ylerde.
1680. *B i F:* primo.
1681. *B:* Barbastram.
1682. *B:* genitrici.
1683. *B:* Stefano.
1684. *B, D i F:* Fornels.
1685. *D:* Sancii.
1686. *Amb lletres raspades a la interlínia.*
1687. *D:* concambium.
1688. et *repetit*.

que fuerunt Avin Haabz et de Moderaf.[1689] Furnum quem prius Sancte Marie non absolute dederam, modo absolute concedo aut si voluerit episcopus transmutare faciat secundum quod bonum visum fuerit. De cetero omnes decimas de Barbastro prefato episcopo attribuendo confirmamus ut secundum canonum institutiones ipse eas distribuat iuxta quod melius sibi visum fuerit ad honorem et gloriam Domini nostri Ihesu Christi. Confirmo insuper illi illam almuniam et illam terram et illos ortos et illas vineas que prius donaveram. Concedo insuper huic predicte ecclesie, pro remedio anime mee hac[1690] parentum meorum condolens paupertati eius, ut quicquid infra terminos civitatis emere aut iuste poterit adquirere sive a potestatibus sive a militibus vel etiam a francis, exceptis regis fevalibus,[1691] liberam habeat potestatem.[1692] Dono etiam quod clerici venientes ad sinodum et ad festivitates maiores et ad conficiendum chrisma[1693] ut nullum tributum donent in Alchantara, nec ipsi nec iumenta eorum in quibus portabunt victum et vestitum, hoc pacto ut in sinodis episcopus et presbiteri pro animabus patris et matris mee et mea et posteritatis mee missas cantent. Si qua igitur persona contra hanc donationem quam legitime sub hac[1694] stipulatione episcoporum domni Petri Pampilonensis episcopi, domni Berengarii Barchinonensis episcopi, domni Stephani[1695] Oscensis episcopi, domni Pontii supradicte sedis episcopi et abatum Petri Tomeriensis, Raimundi Ligerensis, Pontii Sancti Victoriani, Galindonis Sancti Iohannis, Simeonis Ihesu Nazareni et Petri Agerensis et principum regni mei Exemeni Garzez[1696] de Montione et Calveti de Civitate et Fertunii Ati de Calasanz et Barbatorta et Santii[1697] Exemeni Marini et aliorum multorum, temere ad inrupendum vel contrariandum venire temptaverit secundo vel tercio ammonita, si non congrue emendaverit, careat dignitate honoris sui et insuper II libras auri componat.

Facta est hec consecratio et regis donatio et confirmatio dominica IIª post Pascha, anno incarnationis Domini millesimo[1698]

FUNDACIÓ NOGUERA

1689. *D:* Moderraf.
1690. *F:* ac.
1691. *F:* fenalibus. *Sic*.
1692. *Des de* Concedo insuper *fins a* habeat potestatem, *manca en D i en C.*
1693. *B i F:* crisma.
1694. *A:* ha.
1695. *B:* Stefani.
1696. *C:* Garcie. *Sic.*
1697. *D:* Sancii.
1698. *C i F:* M.

C I, era Mª Cª XXXª VIIIIª, me Dei gratia regnante in Aragone vel Pampilona et[1699] Superarvi vel Ripacurcia[1700] et in civitate Osca.[1701] Episcopus Petrus in Irunia. Episcopus Stephanus[1702] in[1703] Oscha.[1704] Episcopus Pontius in Barbastro. Ego autem Galindo scriptor, sub iussione domini mei,[1705] hanc cartam scripsi et hoc signum (*signe*) feci.[1706]

+ *(Signatura àrab de Pere I d'Aragó, fill de Sanç)* +[1707]

168

[1101], juliol

Donació. *Got dona a Sant Vicenç de Roda i als seus canonges, per a després de la seva mort, una vinya situada al terme de Roda, al lloc que diuen "la Corona". Se n'esmenten les afrontacions. Menció dels testimonis. Guillem escriu el document a precs de Guillem Ramió.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 43, f. 26v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "XLIII. De una vinea ad illa Corona."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142r (p. 293). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 100.

b IGLESIAS, 1991, p. 159-160.

c BOIX, 2005, doc. 792, p. 514. Data: [1101], juliol.

d GRAU, 2010, doc. 140, p. 396-397. Data: [1101-1104], juliol.

Grau el data amb relació a la conquesta de Barbastre (octubre de l'any 1100) i a la mort de Pere I d'Aragó (any 1104). Boix el data únicament amb relació a la conquesta de Barbastre. Cal subratllar el fet que el bisbe Ponç es considera bisbe de les dues seus (de Barbastre i de Roda), com hem trobat en alguns dels documents precedents (on, per cert, encara es deia que era de Roda i Barbastre, en aquest ordre; docs. 163 i 164). Cartografia: fig. 14.

1699. *F:* et in.

1700. *En D, després:* hoc est translatum fideliter factum.

1701. era M C XXV III, *manca en C*.

1702. *B:* Stefanus.

1703. *F:* in civitate.

1704. *B:* Osca.

1705. *F:* regis.

1706. *Segons F:* Petrus Garces iussione domni regis scripsi et hoc sig- (*signe*) num feci.

1707. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç. En B abans de la data.*

In nomine Domini. Ego Goto, qui sum in memoria mea. Placuit in animis meis ut facio carta Deo et Sancto Vincentio et eius canonicis de una vinea que est in termino Rota, in locum que dicitur ad illa Corona. De oriente Mir Duran, de occidente vinea de ipsos canonicos. Et propter bone et prode que mihi faciunt, quia opus mihi est in vita mea ipsi canonici, post obitum meum sic dono et facio cartam Deo et Sancto Vincentio. In Dei nomine firmam habeatis potestatem de hac vinea ab integrum. Quod si ego Goto aut de filiis vel filias meas aut de propinquitate mea, aut aliquis homo vel femina qui ista carta donationis et benefactionis inquietaverit, in primis iram Dei inveniat, et postea in dupplo componat in simile talique loco. Et in antea ista carta firma et stabilis permaneat omni tempore.

Facta carta in mense iulio, regnante Petro Sanginz in Barbasta[1708] et Poncius episcopus in Barbasta et in Rota.

Signum + Goto, qui hanc cartam rogavit scribere et testes firmare. Signum + Arnal Guielm. Signum + Galin Gamiza.

Guillelmus, rogatus a Guielmo Ramio, scripsit et firmavit die et anno quo supra.

169

[1101], setembre

Donació. *Pere [I] d'Aragó i de Pamplona dona l'església de Santa Eulàlia de Barbastre* (ecclesia de Sancta Eulalia de Barbastro)*, amb el seu terme* (in termino de Barbastro, sicut aqua discurrit, molendinos et ortos, campos et vineas, heremum et populatum, usque in ipsum montem) *i amb unes cases situades en aquesta població* (illas casas in illa civitate de Barbastro) *al monestir de Sant Geli de Provença* (Sancto Egidio de Proventia). *El bisbe Ponç de Barbastre fa lliurament dels delmes* (decimis que nostris iuris sunt). *Escrit per Sanç* (Sancius scriptor).

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 43r-43v.
C BNE, mss. 10493. Gabriel de SESÉ, *Historia de la antihuedad de el Obispado de Barbastro*, f. 36r-37r.
a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, doc. 81, p. 379-380. Data: 1091.

1708. *C:* Barbastra.

*b** UBIETO, 1951, doc. 101, p. 352-353. Data: 1101, setembre.
c BOIX, 2005, doc. 793, p. 515. Data: [1101], setembre.

Tot i que no sigui un instrument conservat a l'ACL, hem cregut interessant fer esment d'aquest document, del qual només publiquem la transcripció del darrer paràgraf, que inclou la donació del bisbe de Barbastre (i de Roda) a l'abadia occitana. En aquesta època hi hagué diverses donacions, per part dels bisbes de Roda i Barbastre, d'esglésies situades en aquest bisbat a abadies catalanes, aragoneses i també occitanes.

<...> Ego Poncius, Dei gratia Barbastrensis episcopus, consilio clericorum nostrorum, de dono suprascripto regis facio donacionem Sancto Egidio de decimis que nostris iuris sunt, ut beatus Egidius pro nobis Deum oret.

Sig- (*signe*) num Petri Iohanni. Sig- (*signe*) num Guielmi. Sig- (*signe*) num Bernardi Daconi.[1709] Sig- (*signe*) num Petri Raimundi. Sig- (*signe*) num Guillelmi cellerarii.[1710] Sig- (*signe*) num Mironis Rodegari[1711] prioris.

170

1101, desembre

Donació. *Pere [I], rei d'Aragó i de Pamplona, dona a l'abadia de Sant Salvador i Santa Fe de Conques i al seu abat Begó l'església de Santa Fe, creada a la ciutat de Barbastre. Hi són presents el bisbe Ponç i els clergues de la ciutat.*

[*A*] Original perdut.
B BNE, mss. 10493. Gabriel de SESÉ, *Historia de la antigüedad de el Obispado de Barbastro*, f. 30r-34v.
*a** HUESCA, 1807, vol. IX, ap. 14, p. 459-461.

Tot i no conservar-se aquest document a l'ACL, hem cregut interessant d'incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica, atesa la importància que té per a conèixer les característiques de la ciutat de Barbastre, immediatament després de la conquesta reial, i també les relacions estretes que hi havia, en aquesta època, amb les terres occitanes. Cartografia: fig. 76.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Hoc est testamentum firmum et ratum quod ego Petrus rex Aragonensium et Pampilonensium de constituenda et ordinanda ecclesia Sancte Fidis gloriose virginis apud civitatem Barbastrum, in presentia domini

1709. *Segons c. b:* diaconi.
1710. *Segons c. b:* cellarii.
1711. *c:* Rodgeri.

Poncii ipsius sedis venerabilis episcopi et clericorum suorum. Universis miserationibus Domini multiplices gratiarum debemus actiones ob asecutam victoriam dedit nobis facultatem augentandi suam sanctam ecclesiam, ac de terris diu a mauris obtentis nonnula religiosorum dicari loca et monasteria. Unde inter cetera notum sit tam presentibus quam futuris Dei fidelibus, me antequam Barbastrum civitatem sancte christianitati restitui, dedisse Sancto Salvatori et Sancte Fidis de Conchis atque Begoni, venerabili abbati eiusdemque loci monachis unam mesquitam meliorem scilicet que esset in Barbastro —excepta illa de sede episcopali— ad constituendum ibi monasterium pro salute et remedio anime mee ac bone memorie patris mei regis Sancii et matris mee, ceterorumque parentum meorum, addens etiam viginti carricatas de vineis et almuniam que fuit de Iben Xipiello, sicut melius ab illo et a parentibus suis possidebatur, die qua ego cepi edificare illud meum castrum super Barbastrum, nisi fuerit ibi aliquid quod prius alteri per cartam dedissem. Anno ergo ab incarnacione Domini millessimo centesimo primo capta Barbastro, ordinata prius ibi Deo auctore episcopali sede, cum consilio et affirmatione dopni Pontii eiusdem sedis venerabilis episcopi et clericorum suorum, monasterialem ecclesiam Sancte Fidis post multas examinationes taliter pacifice ordinamus, ut videlicet de propriis terminis et vineis quas omnes populatores nostri ipso die erant in Barbastro quo ecclesia Sancte Marie sedis fuit consecrata tenebant et possidebant vel comprobari deinceps determino eorum fuisse, ipsi ecclesie Sancte Fidis decimas et primicias integerrime persolvantur et populatores illi omnesque eorum posteri qui loco videlicet et hereditati successerint, tam pro sepultura, quam pro ecclesiasticis causis inibi omnino iudices deputentur. Sit autem ipsius ecclesie paroquialis terminus a Porta Corbina usque ad Portam Ferream que ducit ad civitatem, sic ut supra et infra consistit totus ille locus civitatis deputatus ad habitandum nostris hominibus. Preterea dono Sancte Fidei gloriose virginis molendinos cum adiacentiis suis, cum balneis et forno, qui fuerunt de ipsa mezquita, cum decimis omnium. Concedimus etiam cum favore et assensu domini predicti episcopi et clericorum suorum ecclesiam [...] pertinentibus. Hec omnia dono Dei et Sancte Fidi, laudando et confirmando, ut ipse Deus et dominus noster Ihesus Christus, per intercessionem Sancte Fidis virginis regnum nostrum salvum et incolume servet et ad honorem et gloriam nominis sui et inimicos pacis destruendo amplificet nos et omnem progeniem nostram transire per bona temporalia sibi serviendo faciat ut post istius vite decursus ad eternam gloriam perducat.

In Dei nomine. Ego Pontius Dei gratia Barbastrensis episcopus predictam omnem donationem concordans cum domino nostro Petro rege, laudo et confirmo, cum voluntate et consilio clericorum merum sicut supra per iussionem illius scriptum est. Et dono decimas et primitias, tertiam videlicet et quartam partem ab integro, sine ulla contradictione ad ipsum monasterium Sancte Fidis et monachis ibidem habitantibus de his omnibus que iam ipse dominus meus rex supra donando Sancte Fidei pro salute anime sue confirmavit.

Ego Poncius Dei gratia episcopus Barbastrensis hanc cartam manu propria scribens confirmo. + Cunctis observantibus hec sit pax et benedictio et peccatorum remissio. Si vero quis, quod non speramus, contra ire tentaverit nisi satisfecerit procul dubio iram Dei se incurrere noverit.

Facta carta ista era M C XXXIX, mense decembris, regnante domino rege Petro in Aragonia et Pampilona et in Suprarbi et in Ripacurcia. Eximeno Garzez in Monson. Fortunio Dato in Calasanz. Belengario Raymundo, etc.

171

1101

Donació. *Pere [I] Sanç, que regnava a Aragó, Pamplona, Sobrarb, Ribagorça i a la ciutat d'Osca, dona a Sant Jaume de Xalamera, en el dia de la consagració d'aquesta església edificada en el castell de Xalamera, l'almúnia d'Iba Zahada, amb tots els seus termes. Estableix també que aquesta església de Xalamera sigui tinguda per l'església de Sant Vicenç de Roda. Galí, abat (o rector) de Sant Joan de Montsó, renuncia a rebre els delmes d'aquesta almúnia, que han d'ésser donats a l'església de Sant Jaume de Xalamera.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0884 (carpeta 21, núm. 14). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun plec i algun forat. Mides: 38,5 cm per 28,5 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "M, n. 4, 1139", "Donacio de la almunia de Ibazahada a S. Tiago de Galanera", "Donatio regis Petri de Guilamera".

B RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 18.

C ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21). Còpia moderna escrita sobre un paper, força malmès.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 79, f. 9r. Regest.

E ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 114, f. 11v-12r. Aquest pergamí inclou la còpia de quatre documents; aquest és el quart. Regest.

a YELA, 1923, doc. 15, p. 340-341.
b UBIETO, 1951, doc. 104, p. 356. Data: 1101, [novembre].
c BOIX, 2005, doc. 794, p. 515-516. Data: 1101, [novembre].
d GRAU, 2010, doc. 121, p. 384-385. Data: 1101.

Amb relació a Xalamera, podem veure la carta enviada l'any 1098 per Pere I d'Aragó i Pamplona al papa Urbà II (doc. 148), per tal que aquesta població i d'altres passessin a fer part del bisbat de Barbastre i Roda. És molt interessant l'esment d'una església dedicada a sant Jaume i també d'una almúnia, encara mencionada amb el nom del possessor andalusí. Cartografia: figs. 3 i 61.

Sub divina clemencia. Hec est carta quam facio ego Petrus Sancii, Dei gratia rex. Placuit mihi [bon]o amore sancte catolice Eclesie ut offerrem Deo et Sancto Iacobo de Galamnera,[1712] in die consecraciones eclesie quem fundata est in predicto castello, in honore eiusdem beati apostoli, illam meam almuniam que dicitur almunia de Iba Zahada, cum omnibus suis propiis terminis et pertinenciis, sicut ego illam possidebam die qua ego illam donavi supradicte eclesie et hanc cartam ascripsi. Tali igitur pacto hanc meam donacionem facio et constituo ut eclesia Sancti Vincencii de Rota habeat et possideat supradicta eclesia de Sancto Iacobo de Galamnera, cum omnibus pertinenciis suis et ipsa almunia similiter que ego ibi dono, cum omnibus terminis suis sub iure proprio. Hanc igitur oblacionis mee donacionem ratam et inconcussam confirmo et constituo per secula cuncta. Ego autem Galindo, abbas eclesie Sancti Iohannis[1713] de Montson, ad iussionem et voluntatem domini mei regis, eiusdem almunie decimam pertinentem ad supradictam Sancti Iohannis eclesiam eclesie Sancti Iacobi de Galamnera dono et iure perpetuo possidendam concedo.

+ (*Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó*) +[1714]

Facta carta ista huius donacionis era M C XXX VIIII[a], et Dei gratia, regnante et in Aragone vel Pampilona et in Superarvi vel Ripacurcia et in civitate Osca. Episcopus Petrus in Irunia. Episcopus Stefanus in Osca. Episcopus Poncius in Barbastro.

Ego autem Galindo scriptor, sub iussione domini mei regis, hanc cartam scripsi et hoc sign<um> + (*signe*) feci.

FUNDACIÓ NOGUERA

1712. *De fet, la titlla permet escriure* m *o bé* n*; ens decantem cap a* m. *Vegeu Xalamera a l'OC 8, p. 95* (*prové de l'àrab* salâm än-nähr). *Segons Joan Coromines, tenia el significat de "la seguretat, la pau, del riu".*

1713. *Abreujat en* ihnis.

1714. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

172

1102, març, 12

Carta papal. *Butlla* Non parva de. *Carta adreçada pel papa Pasqual [II] a Esteve, bisbe d'Osca, per fer-li saber les denúncies i acusacions que hi ha contra ell amb relació al seu capteniment amb el monestir de Sant Joan de la Penya, amb la canònica de Montaragó i amb relació al rei Pere [I d'Aragó]. L'exhorta a anar a la cúria papal per la Pentecosta. També assenyala que actuï correctament pel que fa a set esglésies i en concret amb relació a l'església de Sant Cebrià.*

[*A*] Original perdut.
B Cartulari de Sant Joan de la Penya A. Segle XII.
*C** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 390r (f. 353r).
D BUZ, Libro de San Voto, fol. 23. Ex B.
a KEHR, 1926, doc. 33, p. 300-301. Data: 1102, gener, 12. Ex C.
b KEHR, 1928, doc. 22, p. 302-303. Data: 1102, gener, 11. Ex D.
Esment: KEHR, 1926, p. 228.

Aquesta butlla, adreçada al bisbe d'Osca, s'ha conservat al cartoral de la seu de Lleida (i al del monestir de Sant Joan de la Penya), però no al fons de pergamins de la catedral d'Osca, ni a l'anomenat *Libro de la Cadena* d'aquesta seu (editats per A. Duran Gudiol).

Paschalis episcopus servus servorum Dei. Dilecto[1715] fratri Stephano Oscitano episcopo salutem et apostolicam benedictionem.[1716]

[N]on[1717] parva de te querela ad audientiam nostram perlata est. Diceris enim adversus Romanam ecclesiam adeo calcaneum erexisse, ut contemptis eius privilegiis sancti Iohannis monasterium quod de Penna[1718] dicitur, et Aragonensem domini nostri Ihesu Nazareni canonicam arroganter et // pertinaciter inquietes et[1719] filium nostrum Petrum[1720] Pampilonensem[1721] regem, qui se ipsum et sua omnia in ius et potestatem sancte Romane[1722] ecclesie dedit,[1723] cum eum solari et adiuvare debueris, multis modis[1724] infestes et ad iracundiam

1715. *b:* Venerabili.
1716. *Aquestes primeres frases manquen en C.*
1717. *En C manca la caplletra.*
1718. *En C, sembla corregit en* Pinna.
1719. *Manca en b. C:* in equites.
1720. *C:* P.
1721. *b:* Aragonensium seu Pampilionensium.
1722. *C:* Ro.
1723. *b:* dedidit.
1724. *b:* multimodis.

provoces. Super hec de vita et conversatione[1725] tua gravia quedam et episcopali officio satis indigna iactantur. Pro quibus omnibus cum gravius ulcisci deberemus, apostolice tamen sedis mansuetudine te expectantes, presentium litterarum actoritate mandamus, ut ab utrorumque[1726] locorum et eiusdem regis infestacionibus omnino desistas et ad Pentecosten proximum[1727] nostre te audientie representes. Interim VII ecclesiis, que a clericis cathedre tue[1728] ablate sunt, prefatum monasterium revestito, ut, si quam in eis confidis habere iusticiam, cum ad nos veneris, pertractetur. Porro ecclesie Sancti Cipriani et cimiterium et parrochiam et cetera, que olim habuerat, illibata restitue nec ulterius a monasterii[1729] sepultura devotos quoslibet subtrahere dolosis coartationibus[1730] temptes.

Datum IIII idus marcii, anno III°.[1731]

173

1102, març, 25

Carta papal. *Butlla* Egressis a presentia. *Carta adreçada pel papa Pasqual [II] al rei Pere [I] d'Aragó. Li fa saber que ha rebut els seus enviats. Interrogat, el bisbe [Esteve] d'Osca ha negat totes les acusacions. Atesa la dificultat de reunir totes les parts, li encarrega que els bisbes [Ponç] de Barbastre i [Pere] de Pamplona ho discuteixin en presència seva [del rei Pere I]. Si vol, pot recórrer a l'arquebisbe de Toledo, que era vicari apostòlic. Un dels temes que s'han de tractar és el dels abats de Sant Joan de la Penya i de Montaragó. En el cas que calgués, li podia trametre la informació la Quaresma propera.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 390r-390v (f. 353r-353v).
a KEHR, 1926, doc. 34, p. 301-302. Data: 1102, març, 25.
Esment: KEHR, 1926, p. 228.

FUNDACIÓ NOGUERA

1725. *C:* conversacione.
1726. *b:* utrorum.
1727. *Segons C. a:* proximam.
1728. *b:* que a cathedre tue clericis.
1729. *Manca en a. C:* moneri.
1730. *C:* coartacionibus.
1731. *Segons l'edició de B que feu Briz Martínez* (*vg. b*): "Dado en San Juan de Letran a tres de los idos de Enero del año de la incarnación de mil y ciento y tres y de nuestro pontificado año tercero."

Paschalis episcopus servus servorum Dei. Karissimo filio Petro regi Aragonensium salutem et apostolicam benedictionem.[1732]

Egressis a presentia nostra nuntiis[1733] tuis, frater noster Oscitanus episcopus, antequam per eos nostras litteras accepisset, pervenit ad nos. Interrogatus super his que adversum eum dicta fuerant, plane omnia denegavit. Quia igitur difficile fuerat, ut hoc tempore utraque pars ante nos conveniret, causam omnem Barbastrensi et Pampilonensi episcopis in presentia tua discutiendam[1734] tractandamque commisimus.[1735] Tua interest, si tuo id sederit animo, vicarium nostrum Toletanum episcopum[1736] vel alios religiosos viros ad idem negotium[1737] convo-//care. Quanto enim amplius te diligimus, tanto propensius volumus, ut que circa te sunt, iustius et pacatius[1738] corrigantur. Sive igitur ea que adversus episcopum littere tue significaverunt, sive abbatum Sancti Iohannis aut Montis Aragonis querele coram te communiter[1739] audiantur et ad veritatis indaginem perquirantur. Id ipsum de querelis episcopi adversus eosdem abbates fiat. Quid[1740] omnibus si convenire potuerit, congruus iusticie finis ordine iudicario imponatur. Sin autem, episcopus et abbates vel si que persone ad complendam causam necessarie sunt, ad proxime XL[a] medium[1741] cum plenaria datorum iudicum relatione[1742] et litterarum[1743] vestrarum testimonio ad nos transmittantur. Interim neutris liceat alterorum iura surripere,

Datum VIII kalendas aprilis, anno tertio.

174

1102, abril

Donació. *Pere [I], fill de Sanç, rei a Aragó, Pamplona, Sobrarb i Ribagorça, dona a Sant Vicenç de Roda la vila de Besians [municipi de*

1732. *Les primeres frases manquen en B.*
1733. *B:* nunciis.
1734. *B:* discutiendam.
1735. *B:* comisimus.
1736. *a:* archiepiscopum.
1737. *B:* negocium.
1738. *B:* pacacius.
1739. *B:* comuniter.
1740. *a:* Quod.
1741. *a:* mediam.
1742. *B:* relacione.
1743. *B:* literarum.

FUNDACIÓ NOGUERA

Santa Llestra], amb tots els seus termes i amb tots els drets que hi té. Atès que el comte Pere Ramon [I de Pallars Jussà], en aquest moment, té aquesta vila pel rei, la donació a la seu de Roda només serà efectiva quan el monarca l'obtingui, mitjançant un bescanvi.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_1022 (carpeta 21, núm. 12). Pergamí cosit, descolorit i amb algunes taques. Mides: 37,5 cm per 28 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "M, n. 44, 1110", "Don Pedro da a Roda el lugar de Besens [...]. Original", en un paper enganxat "90".

B ACL, Fons de Roda, RP_0919 (carpeta 21, núm. 11 B). Pergamí en què manca l'angle de dalt, a la dreta. Mides: 14,5 cm per 39 cm. Aquest és el segon dels tres documents que hi ha copiats (els altres són el 165 i el 186). Escriptura carolina. Al revers: "[M], n. 44, 1110", "Privilegi", "Donación de Besians por el rey don Pedro y otra de un huerto en Monzón por el rey don Pedro Sancho".

C BC, Secció Reserva, perg. 77, reg. 3.554 (primer document). Pergamí en bon estat de conservació. Escriptura carolina. Al revers: "M, n. 44, 1110", en un paper enganxat "91". Aquest trasllat degué ésser escrit l'any 1212, data de la confirmació del rei Pere I el Catòlic de Catalunya-Aragó. A la part inferior hi ha el document 258.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 90, f. 9v. Regest.

a YELA, 1923, doc. 16, p. 341-342.

b UBIETO, 1951, doc. 110, p. 364-365.

c BOIX, 2005, doc. 796, p. 517. Data: 1102, abril.

d GRAU, 2010, doc. 122, p. 385-386. Data: 1102, abril.

(*Crismó*) In nomine sancte et individue Trinitatis,[1744] Patris et Filii[1745] et Spiritus Sancti, amen. Ego Petrus Sangiz, Dei gratia Aragonensium rex, conpunctus amore Domini nostri Ihesu Christi, facio hanc cartam donacionis et confirmationis[1746] et, pro anima[1747] patris et matris mee vel omni[1748] parentum[1749] meorum et remissione peccatorum meorum et pro salute filii mei Petri, dono et offero domino Deo et Sancto Vincentio de Rota et de corporibus sanctis qui in eadem villa sunt,[1750] que dicitur Bisense. Hanc ipsam villam, hoc est Bisense, cum omnibus suis terminis[1751] integris et cum totos suos directaticos[1752] quod ego ibi abeo[1753] et cum quantum ad me, regiam

1744. *C, darrere:* in nomine.
1745. *No diferenciem pas allò que no es pot llegir en A* (*vegeu d*).
1746. *Segons B. Manca en C:* et conformationis et.
1747. *C:* anima mea et.
1748. *C:* omnium.
1749. *C:* parentorum.
1750. *C:* sunt in villa.
1751. *C:* terminis suis.
1752. *Sic. C:* directatichos.
1753. *B:* habeo.

personam, ibi pertinet vel pertinere debet et qua ora[1754] ego potuero escamium inde eis donare ad illo comite don Pere Ram[on], qui tenet eum[1755] per me, sit libera et ingenua[1756] et hereditas[1757] propria de Deo et \de/ Sancto Vincentio de Rota et de corporibus sanctis qui in eadem villa sunt per secula cuncta, amen.

+ (*Signatura àrab del rei Pere I d'Aragó*) +[1758]

Facta carta ista era Mª Cª XLª,[1759] in mense aprile. Ego namque Petrus Sangiz, Dei gratia regnante me in Aragone et in Pampilonia[1760] et in Superarbi[1761] et in Ripacurcia. Episcopus dompnus[1762] Stephanus in sede Osca.[1763] Dompnus Petrus episcopus in Irunia.[1764] Episcopus dompnus Poncius in Barbastro. Senior[1765] Fortungo[1766] Lopiç[1767] in Luarre[1768] et in Boleia. Senio<r>[1769] Eximen[1770] Garcez in Monteson. Senior Fertungo[1771] Dat in Calasanç et in Billistar.[1772] Senior Orti[1773] Ortiç in Quelga et in suas terras.

Ego Garcia, sub iussione domini mei regis, hanc cartam scripsi et hoc signum <(*signe*)> feci.

175

1102, juliol

Venda. *Domènec de la Llena i la seva muller Eliena i At Joan i la seva muller Bella venen a l'abat (o rector) Ramon i als altres clergues*

1754. *B:* hora.
1755. *C:* eam.
1756. *Segons B.*
1757. *C:* hereditate.
1758. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç. Signatura també copiada en B i en C.*
1759. *C:* M C X, *per error.*
1760. *C:* Pampilona.
1761. *B:* Superarbia.
1762. *C:* domnus. *També en els casos següents.*
1763. *B:* Oscha.
1764. *C:* Urugna. *Amb una correcció; nom no conegut ni comprès.*
1765. *En aquest cas no és pas abreujat.*
1766. *C:* Fertung.
1767. *B:* Lopiz. *C:* Lobeç.
1768. *C:* Loarre.
1769. *En B. Sic. En A, abreujat en* s.
1770. *B:* Eximin. *C:* Exemen.
1771. *B:* Fortungo. *C:* Fertung.
1772. *B:* Bellistar. *C:* Belestar.
1773. *C:* Forti. *Segurament una mala lectura.*

de Santa Cecília [de Fontova] una terra situada al terme de Fontova, al lloc anomenat Coscolla, pel preu de dos sous i quatre argenços. S'esmenten les afrontacions. Menció dels testimonis i del fiador. Escrit per Pere Bernat.

[*A*] Original perdut.
[*B*] Trasllat perdut. Còpia de l'any 1320.
C RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 9, f. 150r. Ex B.
*a** TOMÁS FACI, 2013, doc. 13, p. 698. Ex C. Data: 1102, juliol.

Hi havia uns forts lligams entre les parròquies de Santa Cecília de Fontova, de Santa Maria de Güel, de Sant Esteve del Mall i la seu episcopal de Roda, fet que motiva que les trobem esmentades sovint a la documentació d'aquesta darrera institució; per això, hem cregut interessant d'incloure aquest instrument en aquest volum. Amb relació a aquest document, tinguem present el pes que tenia la comunitat de clergues en aquestes tres parròquies; així es parla de l'abat de Fontova, en lloc de fer esment del prevere o del rector de l'església parroquial d'aquest lloc; certament, com és prou conegut, el fet que el rector d'una parròquia rebés el nom d'abat era molt usual en aquesta època (com esmentem a la introducció d'aquest llibre). Cartografia: fig. 33.

In nomine Domini. Ego Domenecus de la Lena et uxor mea Elieno,[1774] ego Atho Ioannes et uxor mea Pella, vobis monitores[1775] nostros abbate domino Raimundo et alii clerici Sancte Cecilie. Placuit in animis nostris et placet atque convenimus ut vobis vendamus una terra in termino de Fontova, in locum qui dicitur in Coscolla, pro precio placibile duos solidos et quatuor argenteos; de oriente […] Atons, de occidente Galin Garsia. Et est manifestum. Ut in Dei nomine firma habeatis potestatem, quod nos supranominati aut aliquis homo qui hista carta inquietaverit in duplo componat.

Scripta carta in iulio, in era M C XXXX,[1776] regnante rex Petro Sancius in suo regnato.

Testes Galin Guillem[1777] et Domenec de Sancto Michael. Baro Gila fidiator de salvetate.

Petrus Bernardus scripsit et hoc signum fecit.

FUNDACIÓ NOGUERA

176

1102, desembre, 11

Carta papal. *Butlla* Venerunt praeterita. *Adreçada pel papa Pasqual [II] als bisbes de Barbastre [i Roda] i de Pamplona. Fa esment de les*

1774. *Repetit* et uxor mea *per error*.
1775. *Segurament deia* emtores.
1776. *a:* 1140.
1777. *a:* Guillen.

acusacions dels abats del monestir de Sant Joan de la Penya i de la canònica de Montaragó contra el bisbe [Esteve] d'Osca i del bisbe contra aquests abats, que s'han de discutir davant del monarca Pere [I d'Aragó]. En el cas que no s'arribi a cap acord, les parts li ho han de fer saber al llarg de la propera Quaresma.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 390v (f. 353v).
a KEHR, 1926, doc. 35, p. 302-303. Data: 1102, desembre, 11.
Esment: KEHR, 1926, p. 228.

Hi ha altres cartes papals d'aquesta mateixa època amb relació a aquest tema. Així, per exemple, la butlla *Officii nostri* (vg.: KEHR, 1028, docs. 23 i 24, p. 303-308).

Paschalis episcopus servus servorum Dei. Dilectis fratribus Pampilonensi et Barbastrensi episcopis salutem et apostolicam benedictionem.[1778]

[V]enerunt[1779] preterita hieme ad nos fratres quidam, filii nostri Petri Aragonensium regis litteras deferentes, in quibus gravia quedam contra fratrem nostrum Oscitanum episcopum capitula continebatur. Simul etiam venerabiles viri abbas Sancti Iohannis de Penna et abbas canonice Ihesu Nazareni iniuriarum quarumdam querelam per litteras et nuntios[1780] adversus eundem episcopum obtulerunt, pro quibus omnibus nos eidem episcopo scripseramus, set antequam ad eum littere pervenissent, ad nos ipse profectus est. Que ab eisdem nuntiis[1781] dicta sunt, interrogatus a nobis omnia inficiatus est. Insuper adversus abbates eosdem multa conquestus est. Hec ergo negotia,[1782] que non facile ante nos cum utriusque partis presentia discuti tractarique possunt, // experientie vestre discutienda[1783] et tractanda comittimus.[1784] Utrisque igitur partis evocatis loco quo filius noster Petrus rex adesse potuerit, tam de capitulis regio scripto prolatis quam de querelis abbatum adversus episcopum vel episcopi adversus abbates indaginem veritatis exquirite et siquidem potuerit congruam iusticie finem ordine iudiciario imponite. Sin autem, episcopum et abbates vel si que persone ad explendam causam necessarie sunt, ad proxime XL[a] medium[1785] cum plenaria litterarum

FUNDACIÓ NOGUERA

1778. *Les primeres frases manquen en B.*
1779. *En B, manca la caplletra.*
1780. *B:* nuncios.
1781. *B:* nunciis.
1782. *B:* negocia.
1783. *B:* discucienda.
1784. *a:* committimus.
1785. *a:* mediam.

vestrarum relatione[1786] ad nos transmittite. Interim neutris liceat alterorum iura surripere.[1787]

Datum III idus decembris, anno IIIIº.

177

1102, desembre, 11

Carta papal. *Butlla* Strenuitatis vestrae *adreçada pel papa Pasqual [II] al bisbe [Esteve] d'Osca, al qual imposa una penitència.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 390v-391r (f. 353v-354r).
a KEHR, 1926, doc. 36, p. 303. Data: 1102, desembre, 11.
Esment: KEHR, 1926, p. 228.

Paschalis episcopus servus servorum Dei. Karissimo filio Petro Aragonensium regi salutem et apostolicam benedictionem.[1788]

[S]trenuitatis[1789] vestre iudicium, quod in causa fratris nostri Oscitani episcopi contulistis, iustum et canonicum esse perpendimus. Ceterum quia in provincia vestra nimis a se procul distare videntur episcopi et quia in ipsius accusatione[1790] non parum canonice plenitudini deesse conspicitur, petentibus plurisque fratribus id ei condescensionis impendimus, ut quarta sui ordinis manu expiationis[1791] indicte debeat sacramenta peragere. Ad explendum vero expiationis[1792] ipsius septenarum numerum tres religiose conversationis[1793] sacerdotes adiciantur. Sane quia, ut prediximus, provincie vestre episcopi longis a se terrarum intersticiis differunt, si qui ex proxima provincia fratres sive qui eidem episcopi notiores sunt sive quibus idem episcopus notior[1794] est, purgationi[1795] eius adesse voluerint, neutiquam prohibemus, quatinus annuente Domino in negotio huiuscemodi et fratri ka-//ritas conservetur et canonum non destituatur auctoritas.

Datum IIIº idus decembris, anno IIIIº.

FUNDACIÓ NOGUERA

1786. *B:* relacione.
1787. *Al darrere, en B:* Pampilonensi et Barbastrensi episcopis. *Després ja hi ha escrit:* III.
1788. *Les primeres frases manquen en B.*
1789. *En B, manca la caplletra.*
1790. *B:* accusacione.
1791. *B:* expiacionis.
1792. *B:* expiacionis.
1793. *B:* conversacionis.
1794. *B:* nocior.
1795. *B:* purgacioni.

178

1102

Donació. *Joan dona a Sant Vicenç de Roda, per a l'ànima del seu fill Asnar i dels seus parents, un alou format per cases, terres, vinyes, prats, arbres, molins, pastures i drets sobre els cursos d'aigua. Ell i les filles del seu fill —que havia mort— i llurs marits han de restar sota la potestat del bisbe i dels canonges. No s'inclou en aquesta donació una vinya i un camp que havia donat a l'església de Santa Maria de Terrantona. Aquesta donació de Joan, prevere de Morillo de Montclús [al sud-est de Terrantona], fou confirmada per Pere [I] d'Aragó.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0112 (carpeta 3, núm. 82). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun plec i alguna taca poc important. Mides: 38 cm per 25,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "M", "Instrumenta ville et ecclesie de Terantona", "Terrantona".

B BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 371v (correspon a la p. 744). Hi diu: "Johan pbre. de Murel de Tarantona fa donació [...] de tot son alou [...]."

a UBIETO, 1951, doc. 111, p. 365-366. Data: 1102, [abril].

b BOIX, 2005, doc. 795, p. 516-517. Data: 1102.

c GRAU, 2010, doc. 123, p. 386-387. Data: 1102.

Amb relació a aquest indret de Morillo de Montclús, proper a Terrantona, hi ha un document més vell, del gener de l'any 1049 (VIRUETE, 2010, doc. 58), segons el qual el prevere Galí (*Galindo Ramii*) d'aquest lloc de *Murello de Terrantona* (o de *Murell*) donà l'església de Sant Martí de Morillo al monestir de Sant Victorià. Continuava tenint l'església, ell i el seu fill, Bràdila, a canvi de donar el delme a l'abadia de Sant Victorià. S'especifica que l'església de Sant Martí era sobre un pujol i al costat d'una font (*ipso Puiolo super fontem*) i que en depenien cases, terres, vinyes, horts i llinars.

In nomine Domini nostri Ihesu Christi. Ego Iohannes, sanus et plenus memoria, bono et grato animo, proprio consilio nemine suadente sed spontanea mea voluntate, facio donationem Deo et Sancto Vincentio martiri Christi et levite in loco et altario et episcopo et successoribus eius et clericis Rote Deo servientibus, eo tenore et tali convenientia ut donatio sit a\d/ presens facta, corroborata, stabilita et firmata et ad perpetuum altario et ei servientibus tradita. Donatio enim sic facta est velut in ac carta legi potest et intelligi. Ego Iohannis dono, concedo et in perpetuum trado, pro redemptione et emendatione omnium peccatorum meorum, pro salute anime mee, pro anima filii mei Acenar, patris mei, matris mee et omnium parentum meorum, Sancto Vincentio et eius servientibus in predicto loco Rote commorantibus, omne alodium meum ab integro, in terris, in vineis, in pratis, in arboribus, in molendinis, in aquis,

in rivis, in paschuis, in casis, in casalis, in omnibus possessionibus meis. Omne alodium meum ubicum\que/ sit et omnem hereditatem meam qualiscumque sit, dono Deo et altario Sancti Vincentii de Rota, et de mea potestate in eius potestate trado in presenti, et per manus episcopi et canonicorum Sancti Vincentii, in vita mea, in servitio eorum in honore ibi vivam. Et filie filii mei in servitio eorum, per manus eorum, maritos accipiant et honorem habeant per manus episcopi et canonicorum in servicio eorum. Preter vineam unam et campum unum quod in presenti trado altario Sancte Marie de Terrantona. Alium honorem filie filii mei et posteritas earum de manus episcopi et canonicorum in servicio eorum semper habeant et possideant, serviendo Sancti Vincentio, et de manus episcopi et canonicorum cognoscendo et de potestate eorum retinendo in vita filie filii mei alodium Sancti Vincentii prescriptum in servicio eius habeant et posteritas earum. Si vero mortue fuerint sine heredibus, alodium episcopus et canonici soli\d/um habeant in vita sua mulieres ille et heredes de mulieribus nati alodium Sancti Vincentii prescriptum propter conveniens servicium habeant et possideant. Et episcopus seu canonici auferendi alodium potestatem non habeant illis mulieribus et heredibus earum servire volentibus et quod iustum fuerit facientibus, similiter et mulieres et heredes earum vendendi, auferendi, alienandi, dissipandi, Sancto Vincentio alodium potestatem non habeant. Facio hanc cartam ut eternam habeam vitam +.

Et ego, Petrus, Dei gratia rex Aragonensium et Pampilonensium, dono et confirmo Deo et Sancto Vincentio et domino Pontio episcopo et canonicis hanc donationem quam fecit de se et de suo toto honore Iohannis, presbiter de Murel de Terrantona.

Haec autem carta confirmata est anno ab incarnato Verbo M^{i} C^{o} II°, presentibus domino Pontio[1796] supradicto episcopo, Miro Rogerio prior, Eneco sacrista Barbastrensi, Rotensi vero Wuillelmo[1797] Arnaldo, Arnaldo Petro elemosinario. De clericis autem non canonicis Rogerio gramatico, Ato Vitali, Martino Raimundo de Gistau et cum pluribus aliis.

+ *(Signatura àrab de Pere I d'Aragó)* +.[1798]

1796. *Abreujat en* P.
1797. *Abreujat en* wuillo, *amb una titlla*.
1798. rasam Bitruh ibn Xanjuh, *que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

179

[1089-1102]

Carta. *Bernat, abat del monestir de Ripoll, Ényec, Berenguer, sagristà, i tots els monjos de l'abadia de Santa Maria de Ripoll, adrecen un escrit al senyor Eiximèn Garcés. S'hi assenyala que Ajuli de Jaca només pot alienar l'alou que té al seu monestir. En el cas que faci altrament, no ho ha de permetre.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0971 (carpeta 18, núm. 1157). Trencat; manca la part inferior. Mides: 18,5 cm per més de 7 cm. Escriptura carolina.

a BOIX, 2005, doc. A 105, p. 701-702. Data: [v. 1096]. De fet des del 1089 fins al 1102.

b GRAU, 2010, doc. 124, p. 387. Data: [1070-1102].

Hem de datar aquest document entre l'any 1089, quan s'esdevingué la conquesta de Montsó, i l'any 1102, quan morí l'abat Bernat de Ripoll. Com assenyala Grau, és possible que es pugui relacionar amb la concòrdia que es pactà l'any 1099 entre Sant Vicenç de Roda i Santa Maria de Ripoll (doc. 152).

Bernardus Rivipollensis abba et Ennego atque Berengarius sacristanus et omnes fratres monasterii Sancte Marie Rivipollensis, seniori Examen Garcez, quem Deus salvet et omnes suos, amen.

Multum gaudemus sicut de meliori nostro amico si vos bene estis. Propterea mandamus per istos homines ut sciamus de vobis et de vestra sanitate, de nobis sciatis que[1799] in quantum scimus vestri fideles sumus et oramus et precamus ut istos homines faciatis presentare aut per vos aut per vestrum amicum domno regi cum carta nostra et mantineatis eos in quantum potestis. De nostro homine Aiuli[1800] de Iaca sciatis quia alodium quem tenet non potest[1801] vel alienare vel vendere aut inpignorare nisi aut Sancte Marie aut nobis.[1802] Et si vos audieritis quod velit alimodo facere vos nolite ei dare potestatem. De ipsos denarios de vestro nepote [...] aliquid habetis [t]ransmitite[1803] nobis. Et de hoc quod [...] Montesono [...] homi[...][1804] nobis ita faciat domi[...].[1805]

FUNDACIÓ NOGUERA

1799. *Potser* quia.
1800. *a:* Ajali.
1801. *Abreujat en* pot, *amb una titlla.*
1802. *b:* vobis.
1803. *Lectura dubtosa.*
1804. *Ratllat.*
1805. *La part inferior és trencada.*

180

A

[1103, agost, 2]

Consagració i dotalia. *El bisbe Ponç de Barbastre consagra l'església de Santa Cecília de Fontova. Pere Sanç, rei d'Aragó, de Sobrarb i de Ribagorça, dota l'església amb dos capmasos, que eren part del domenge del rei: un a "Sorribes de Dalt", tingut per Sanç Carregat i per la seva muller Orovita, i un altre a "Montllor", tingut per Joan d'Onorra i la seva muller Sanxa.*

[*A*] Original perdut.
B AMB (Archivo Municipal de Barbastro), lligall II, carpeta 2. Trasllat notarial de l'any 1320.
C RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 9, f. 42r.
a UBIETO, 1951, doc. 126, p. 388-389.
*b** ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 285, p. 13. Ex a. Data: [1103, agost].
c BOIX, 2005, doc. 805, p. 522. Data: [1103, agost]. Ex B.

Datem aquesta carta de consagració el mateix mes i el mateix any que la dotalia de l'església de Sant Salvador i Sant Bartomeu de Calassanç (doc. 181). D'altra banda, el dia, el mes i l'any són esmentats en el document que editem immedietament a sota (B). Publiquem la transcripció d'aquest instrument que no es conserva a l'ACL, atesa la seva importància per a la història del bisbat de Roda. Cartografia: fig. 33.

Almitas Dei Patris clementia, qui est unus in trinitate et trinus in unitate, et in nomine Ihesu Christi filii eius [et] Spiritus Sancti. Ego Petrus Sancius, rex in Aragon et in Suprarbi et in Ripacorza. Facio hanc cartam donacionis pro redemptione anime mee et parentum meorum vivorum et mortuorum Deo et ad consecrationem ecclesie Sancte Cecilie Fontis Tove, quando Poncius, gratia Dei Barbastrensis episcopus, consecravit nominatam ecclesiam Sancte Cecilie Fontis Tove, in manu Raymundi abbatis dicte ecclesie et servientibus ibi per secula cuncta, duos caputmansos quos habeo in Fontova, videlicet Corribas de Super per nominato Sanxo Carregato et coniux eius Orivita. Et alio est in Monte Lauri, Iohan d'Onorra et coniux eius Sanxa, cum hominibus et famulibus et domibus et terris et vineis et ortis et linaribus et arboribus et selveis et vetatibus et heremis et populatis et secano et regano et cum vuenis[1806] et fidancias iuris et cum omnibus suis pertinentiis et meliorationibus, sicut ego Petrus Sancius, rex, et mei antecessores diu habuerunt et tenuerunt dictos capudmansos

1806. *a hi afegeix un interrogant*.

nostrum[1807] domenge proprium. Et vos nominatos Raymundus abbas et clerici predicte ecclesie rogetis semper pro anima mea et parentum meorum qui fuerunt et exunt, ut Deus faciat nos participes in regnum celorum cum suis electis.

Signum mei Petrus Sancius, regis.

Facta hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum feci.

B

1103, agost, 2

Consagració i dotalia. *Ponç, bisbe de Barbastre, pregat per Ramon, abat de la parròquia de Santa Cecília de Fontova, per altres eclesiàstics i per molta altra gent, dedica aquesta església del lloc de Fontova i hi posa les relíquies que el papa Urbà II li havia donat. Concedeix a l'església els delmes, les primícies i les oblacions dels fidels. A continuació, hi ha la llista llarga de tots aquells parroquians que feren donacions de terres per dotar l'església.*

[*A'*] Original perdut.

[*B'*] Trasllat fet l'any 1320. Perdut.

C' RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 9, f. 137v-150r. Còpia del segle XVIII.

*a'** TOMÁS FACI, 2013, doc. 14, p. 698-700. Ex C'. Data: 1103, agost, 2. Fontova.

S'ha conservat una altra versió de la carta de consagració i dotalia de l'església de Santa Cecília de Fontova de l'any 1103. S'hi fa esment d'un gran nombre de donacions. Creiem que, a causa de les diferències que hi ha entre les dues versions, és interessant d'incloure-la en aquest recull de documents del bisbat de Roda i Barbastre (i més endavant de Lleida). S'hi esmenten, com en moltes de les dotalies fetes als segles X i XI, nombroses cessions fetes pels habitants de la parròquia. Cartografia: fig. 33.

Verba Domini sunt dicentis: "ubi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, in medio eorum sum". In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ego Poncius, gracia Dei Barbastrensis episcopus, precibus et obsecrationibus Raymundi, abbatis ecclesie Sancte Cecilie et archipresbiteri tenentis archidiaconatum de flumine Esera usque in rio de Alcanatre, et aliorum bonorum hominum, veni ad dedicacionem ecclesie Fontovensis, ut populus in ibi congregaretur et precepta et lege Domini audiret, et audita faceret ut gratia Dei omnipotentis super populum suum descenderet et preces eorum exaudiret et vota susciperet. Ordinante [autem] Dei clemencia, astante

1807. *C:* vestrum.

clero et utriusque sexus multitudine, anno incarnacione Domini MCIII,[1808] regnante sub eius imperio christianisimo rege Petro Sancii, ego Pontius episcopus consecravi ecclesia in honorem gloriosissime virginis et martiris Christi Cecilie et aliorum sanctorum Nerei et Achillei et XL[1809] martyrum et sancti Cornelis pape et sancti Bibiani et sancti Privati et sancte Catherine virginis et aliorum sanctorum qui ibidem sunt, IV[1810] nonis augusti. Et posui in altare reliq[uias] sicut quomodo superius scripta sunt quas dominus papa Urbanus secundus Rome michi dedit. Concedo et dono in consecratione huius ecclesie decimas et primicias et oblaciones fidelium de terminos Fontetova, quod habuit et habet, sicut sanctus canon docet, et quidquid a fidelibus christianis usque hodie datum est, et quod in consecratione forte hac datum fuit.

Datores itaque qui, me presente, de bonis suis donant huic altari Sancte Cecilie, hi sunt. Ego Pere Bernard sic mitto in domum Sancte Cecilie medietatem de una terra in Palazo; de oriente Gerali[1811] Martin, de occidente via publica. Ego Stephanus Asner sic mitto una terra in illo [pago[1812]] de Coscolla, quale parte habet ibi; de oriente Asner Apo, de occidente [Gerali[1813]] Oriol. Ego Baron Asner similiter mitto terra mea parte cum meo fratre Stephano. Ego Enecho de Passaron sic mitto […]; de oriente [Gerali ...[1814]], de occidente […], filio de Deleto. Ego Martin Baron sic mitto una terra in illa valle; de oriente Bonus Homo, de occidente Sanxo. Ego Galin Martin et ego At Ansilans sic mittimus media terra in illa Fronte. Ego Arnal Bernard et Pere Bernard sic mittimus una terra ad [Mancii[1815]] Sanxi; de oriente et de occidente via. Ego Baron Albi et Gamiza Albi sic mittimus una terra in illo Cannero; de oriente Galin Atons de Comabona, de occidente rio. Ego Petrus Fortes sic mitto una terra in Lauro; de oriente Guillelmi Petro, de occidente Galin Asner. Ego Galin Maiol sic mitto una terra in illo Cannero; de oriente Iohannis Casa Puios, de occidente Domenecha Sticillorda. Ego Gam[ius[1816]] sic mitto una terra in illo Cannero; de oriente via, de occidente Sancta Cecilia. Ego Albin sic mitto una terra in illo Mediano; de

FUNDACIÓ NOGUERA

1808. *C':* 1103.
1809. *C':* 40.
1810. *C':* 4.
1811. *C':* Generali. *Sembla més probable el nom Guerau,* Gueraldus.
1812. *Pot ésser* pugo.
1813. *C':* Ganli. *Pot ésser Guerau o potser Galí* (Galin).
1814. *C':* generali molendum.
1815. *Interpretació dubtosa.*
1816. *També podria ésser* Gamiza.

oriente de ipsa hereditate, de occidente Altemir Centol. Ego Baron Sunyer sic mitto una terra in illas Lacunas; de oriente rio, de occidente via. Ego Guillem Onofred sic mitto una terra ad collum de Vinea; de oriente Galin Guillem, de occidente ego Guillem. Ego Petro Gitardus sic mitto uno hort in illa Talgata; de oriente Altemir Centol, de occidente Langobardus. Ego Vidal Galin cum filiis meis sic mittimus una terra in illa coma de la Peschera; de oriente de ipsa hereditate, de occidente Gamiza Martin. Ego Galin Martin et Mayor de Bitalato sic mittimus una terra ad illo Saliente; de occidente rio, de oriente Poncius Rodger. Ego Langabardus sic mitto una terra ad Sancti Christofori; de oriente Asner Apo, de occidente At Ansilans. Ego Baro Gila sic mitto una terra subtus illo Castillo; de oriente via, de occidente penna. Ego Oriol de Sancti Felicis sic mitto una terra ad illo Villarcello; de oriente Sancti Micaeli, de occidente Galin Guillelmi. Ego Galin Gila sic mitto una terra ad illo Puiale; de oriente Sancta Cecilia, de occidente Vidal Albi. Ego Galin [Dod[1817]] sic mitto una terra ad illo collu Oliva; de oriente Altemir Mironis, de occidente Ramii de Fega. Ego Ava de Ponz Gila, sic mitto una iunctata de terra ad Sancta Cruce; de oriente via, de occidente Guafridus. Ego Adilena mitto quale parte habeo in terminos de Orto, ab integrum. Ego At Sunier sic mitto una terra ad illa collo de Oliva; de oriente At Galin, de occidente Sanxo de Coscolla. Ego Asner Galin sic mitto una terra in Berro Veterum; de occidente torrente, de oriente Poncius Rodger. Ego Poncius Rodger sic mito unum linare in illa Ripera. Ego Vida Garsia et Adulina sic mittimus una terra ad illa Coma; de oriente et de occidente Martin Baron. Et una vinea in illas Comas; de oriente Ava, de occidente Domenchis. Ego R[amon[1818]] Mancho sic mitto una terra in collo Oliva; de oriente penna, de occidente torrente. Ego Bonusomo de la Vallicella, cum meo parentivo, sic mittimus una terra ad Marie Sancii; de oriente ripa, de occidente Berenguer Guillelmi. Ego Elo de Gourniosella sic mitto una terra ad illo Cerulguso; de oriente Sancta Cecilia et de occidente ipsa hereditate. Ego Mir Baron de los Medianos sic mitto una vinea in rio Guarn[er]o; de oriente Domeneg Argil[a]ns, de occidente stirpe.[1819] Ego At Iohannis et Domenech Ioan sic mittimus una terra, quale parte ibi habemus, ad collu de Vinea; de oriente Galin Guillelmi, de occidente Ra[mi[1820]].

1817. *C':* Dd. *Interpretació dubtosa.*
1818. *C':* R[oms]. *Molt dubtós.*
1819. *C':* strepe.
1820. *C':* Ra[nui]. *Dubtós*.

Ego Eliano de Coma Longa sic mitto una terra ad illa Valle; de oriente Sunier Mirons, de occidente Victoriane. Ego Pere Roger et Gauzpert Guillelmi sic mittimus una terra in illa Valle; de oriente via, de occidente Galin Iustus. Ego Berengarius Guillem, cum meos nepotes, sic mittimus una terra super illo Villaricello; de oriente Petro Moran et Bita Garsia. Ego Garsen, filia de presbiter Vita, mitto una terra ad illo Collo; de oriente via, de occidente Arnal Favila. Ego Domenech Argilans sic mitto una terra ad illa Tremosa de illa Fichera; de oriente Martin Durabiles, de occidente Vidal Dovat. Ego Galin Enniscol sic mitto una pardina ad illo collo de illa Mola; de orriente Ato Bonofilio, de occidente Vital Galin. Ego [Ez] Duran sic mitto una iuntata in illo obacho de Mariniafrido. Ego Erolo sic mitto una vinea ad Sancti Martini, ad illa Plana de illo Rege; de oriente via, de occidente rio. Ego Iohan Galin sic mito duas iunctas de terra ad illa Tormosa de Fontova; de oriente Penna, de occidente Domenech Argilans. Ego Altemir Centol sic mitto una terra ad illos Iungentes; de oriente rio, de occidente Sanz Galinner. Ego [Aroro[1821]] sic mitto una terra ad illa Vicirola; de oriente et de occidente filios de Oriol, clavero. Ego Arnal Guillem,[1822] cum meo fratre, sic mitimus una terra ad illa coma de la Gordia; de oriente via, de occidente Gilberga de la Front. Ego Galin Dadila sic mito quarta parte de una terra ad casa de At Iohana; de oriente B[ofillo[1823]] de la Clusa; de occidente Domenec Atroero. Ego Galin Guillem[1824] et Baron[1825] Martin et Gamiza Marti et Iohan, cum suo fratre, et Guillem[1826] Onofre[1827] et Galin Garsia et Bonofilio, sic mitimus uno campo in collo de Vinea; de oriente Oriol de la Serra, de occidente via. Ego Victoriane sic mito una terra in illa Valle; de oriente,[1828] de occidente via et filios de Bernard Otger, per caput Martin Adtons et Ramon de la Ripella, per fundum Galin Martin. Ego Galin Petro, cum fratre meo [...[1829]], sic mittimus in domum Sancte Cecilie una terra ad illo Villare de los Collellos; de oriente Galin Oriol, de occidente Baron Asner, per fundum via, per caput via et vinea de Sancta Cecilia. Ego Martin Ferruz et Galin Ferruz sic mittimus una

FUNDACIÓ NOGUERA

1821. *Antropònim dubtós.*
1822. *C':* Guillen.
1823. *C':* B[ofiaro]. *Molt estrany.*
1824. *C':* Guillen.
1825. *Lectura dubtosa.*
1826. *C':* Guillen.
1827. *C':* Onofrer. *Potser* Onofret.
1828. *Després hi ha un espai en blanc.*
1829. *C':* [Galra].

iunta de terra in fundum de Coscollga;[1830] de oriente via, de occidente in stirpe,[1831] per fundum de ipsa hereditate. Ego R[ami[1832]] Martin sic mitto una terra ad Puio Milars; de oriente torrente, de occidente stirpe. Ego Asner Apo sic mito una terra [...[1833]] de Manni Gela; de oriente et occidente via. Ego Bernard Alfons, cum fratribus meis, sic mitto una terra ad illa Mantiola; de oriente stirpe, de occidente via. Ego Gua[…]ri sic mito una iunta de terra in rio Guarnero; de oriente rio, de occidente Centol. Ego Pere Oriol sic mito una terra suptus illo villar de Guades; de oriente et de occidente stirpe. Ego Sancho de Coscolla sic mitto una terra ad illa Valle; de oriente [...[1834]] Rodger, de occidente [torrente]. Ego Gariuzus et Mir Sanz sic mittimus una vinea ad illud [port] de la Pera; de oriente illa Guardia, de occidente via. Ego Mir Odger et Iustus de Valle Filiera sic mitimus una terra ad illos Medianos, quale parte ibi habemus; de oriente Mir Baron, de occidente via pulvica. Ego Oriol Gamiza, cum fratribus meis, sic mitimus uno campo ad illo collo de Castanella, quale parte ibi habemus; de oriente Arnal Garsia, de occidente Galin Bita. Ego Oriol [...][1835] sic mito una terra ad illa Fonte Freta de lo Maruengo en suso; de oriente Sancta Cecilia, de occidente ipsa hereditate. Bonofilio Crenilgola sic mito una terra ad illa Articha; de oriente Domeneg Arguilas, de occidente Baron Martin. Ego Galin Durabilis sic mitto una terra in ipso rio de Guades; de oriente torrent, de occidente stirpe. Ego Elieno de Garcia, magister, sic mitto uno orto in Villa Talgata; de oriente Ermesen, de occidente Martin Gallito. Ego [Pe...[1836]] sic mito una terra ad illa Fronte; de orient Garsia magister, de occidente Mir Ysarnis.

181

A

1103, agost, 24. Calassanç

Consagració i dotalia. *El bisbe Ponç de Barbastre consagra l'església de Sant Salvador i de Sant Bartomeu de Calassanç. Pere Sanç,*

1830. *Cal llegir Coscolla.*
1831. *C':* strepe.
1832. *C':* R[ams].
1833. *C':* [aden].
1834. *C':* [Pani]. *Potser* Rami.
1835. *C':* [Zalarruaro]. *Massa dubtós*.
1836. *C':* [Peranii]. *Dubtós.*

rei d'Aragó, desitjant que es mantingui el record de la conquesta d'aquest castell, concedeix que s'hi celebri anualment una fira. Estableix que la vigília de Sant Bartomeu no s'hagi de pagar la lleuda. També han d'ésser castigats tots aquells que quatre dies abans o després de la diada de Sant Bartomeu causin danys als que, dins del seu regne, hi vagin o que en tornin. Així mateix, fa donació d'un pal·li o mantell a l'església.

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 75r-75v.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 35-36.
b UBIETO, 1951, doc. 128, p. 391-392.
c *Catalunya Romànica*, 1997, vol. 26, p. 279. Amb la traducció al català.
*d** ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 284, p. 12. Data: 1103, [agost, 24]. Ex b.
e BOIX, 2005, doc. 806, p. 523. Data: 1103, agost, 24, dimarts.

Encara que al document no s'esmenti el dia i el mes, se'ns diu que fou fet la diada de Sant Bartomeu, per tant el 24 d'agost. Publiquem la transcripció d'aquest document, encara que no es conservi a l'ACL, atesa la importància que té per a la història del bisbat de Roda. En aquest mateix moment, el rei Pere I d'Aragó donà a l'altar "[...] de Sancto Bartolomeo de Calasanz, ibi in ipsa villa de Calasanz, uno homine nomine Cipriane, cum toto suo alode quod habebat et erat tenente die quo erat ista carta fuit facta. Et in Acannui similiter uno homine nomine Algiuna, cum tota sua hereditate unde erat tenente die quo ista carta fuit facta. Et quod sedeat hoc totum ad honorem et servicium Dei et ad iam dicto altare Sancti Bartolomei et de omnibus hominibus ibidem servientibus per secula cuncta. Dono ibi similiter in Castro tota illa hereditate de mea laborancia propria [...], simul cum illa mea vinea [...]." Vegeu: UBIETO, 1951, doc. 129, p. 392-393. Pere I feu, així doncs, a més, lliurament d'un home a Calassanç, un altre a Sanui i la seva llauraó amb una vinya a Castre. A part, hi hagué les donacions fetes pel bisbe de drets que tenia sobre les esglésies sufragànies, com veurem en B, document que, en principi, fou fet la vigília de la festa de Sant Bartomeu. Cartografia: fig. 72.

Anno ab incarnacione millesimo C III, inspirante[1837] divina clemencia gloriosissimum domnum[1838] regem Petrum Aragonensium. Pre[1839] ordinavit consecrare ecclesiam castri Calasanci, cuius precibus veniens reverentissimus domnus Poncius Barbastrensis episcopus, die festivitatis beati Bartolomei apostoli, quo die ipsum castrum, divina opitulante misericordia, restitutum est sancte christianitatis. Dedicavit ibi ecclesiam in honore Sancti Salvatoris et Sancti Bartolomei. Et ut semper festivitas ipsius dedicaciones et eiusdem restitucionis in memoria haberetur, constituit eidem episcopi,

1837. *e:* imperante.
1838. *e:* dominum.
1839. *e:* predicte.

afirmavit gloriosissimo rege, ut annuatim eodem die, undique populorum caterve concurrentes in eodem loco feira aberetur et ut in vigilia autem[1840] festivitate lezda a nemine daretur, sive quatuor dies ante festivitatem et quatuor post festivitatem venientibus sive redeutibus, in toto regno suo, alicui iniuria unde inferretur aut pignus auferretur. Quod si quis contra preceptum regis et excomunicacionem domni pontificis agere temtavisset, pro perpetrato sacrilegio episcopo canonicam exaccionem, domno[1841] vero regi solidos XL[1842] reddere cogeretur.

Post has constituciones dedit eidem prefatus rex, in dotalicio eiusdem ecclesie, pallium valde obtimum et quam plura alia dona que inferius scripta habentur ita.

B

1103, agost, 23. Calassanç

Consagració i donació. *Ponç, bisbe de Barbastre, dedica l'església de Sant Salvador i de Sant Bartomeu del castell de Calassanç. Dona a aquesta església la quarta part dels delmes i de les primícies de l'església de Sant Cebrià* (*llevat del que provingui de la sal*) *i de l'església del castell d'Alins. També cedeix les esglésies de Natjà, de Santa Coloma i les altres esglésies del terme de Montmagastre. El monarca dona al monestir de Santa Maria d'Alaó l'esmentada església de Sant Salvador i Sant Bartomeu i totes les altres que en depenen.*

[*A*] Original perdut.

B Biblioteca del Palacio Real de Madrid (BPR), ms. 1838, f. 369r-370r. Traducció en castellà feta al segle XVII.

*a** TOMÁS FACI, 2013, doc. 16, p. 702. Ex B. Data: 2003, agost, 23. Calassanç.

Incloem a continuació la traducció que es feu de la carta de consagració i dotalia d'aquesta església, feta ja al segle XVII i conservada a la BPR. Ha estat publicada per TOMÁS FACI, 2013, doc. 16. Sembla que aquest document fou escrit a Calassanç, el dia 23 d'agost de 1103, per tant un dia abans que el precedent. Copiem aquest document perquè hi ha diferències molt notables amb l'anterior, versió A. S'hi esmenta, per exemple, les relíquies portades de Roma, en principi, pel mateix papa Urbà II. Notícia certament molt sorprenent. S'hi

1840. *e:* aut [in ipsa].
1841. *e:* domino.
1842. *d:* LX.

diu que depenen d'aquesta església parroquial de Sant Salvador i Sant Bartomeu de Calassanç les esglésies de Sant Cebrià de Calassanç, de Sant Joan d'Alins, de Natjà i de Santa Coloma de Montmagastre, i segurament també la de Sant Julià de Montmagastre.[1843] A més, s'assenyala el lligam entre aquesta església de Calassanç i el monestir de Santa Maria d'Alaó.

In nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Yo don Poncio, por la gracia de Dios obispo de Barbastro, a ruego del señor don Pedro Sancho, rey de Aragón, y queriendo condescender a sus ruegos, dediqué y fundé la yglesia de San Salbador y San Bartholomé del castillo de Calasanz, el cual castillo, aiudado de la divina gracia, después de haverle tenido mucho tiempo cercado, el dicho señor rey don Pedro lo ganó de los moros, año de la encarnación de 1103, a 23 de agosto, en el cual día el dicho castillo fue ganado por los christianos, y así lo dediqué y intitulé la dicha yglesia, y puse en el altar las reliquias de los santos mártires Nereo y Arquileo y de los doscientos y quarenta mártires, las quales me dio el señor papa Urbano II, como viniere de Roma para hazer aposentar y ver al señor rey don Pedro. Con consejo, pues, y voluntad de mis clérigos, doy [a] aquella yglesia la quarta parte de las décimas y primicias de todas las cosas de la yglesia de San Ciprián, que es parroquia aneja al sobredicho castillo, esceptuando la sal. Doy así mismo todos los diezmos del señor. Doy también la yglesia de castro de Alins con todas sus pertinencias. Doy así mismo la yglesia de Nachá con todas sus pertinencias y [furos], como también la yglesia de Santa Columba. Así mismo doy qualquiera cosa que yo tenga o me pertenezca en las yglesias de Monmagasti. Y la yglesia dicha, esto es, de San Salbador y de San Bartholomé, con todas las otras ya dichas, damos a Santa María, siempre virgen, *Alaonensis* (esta es de la O), al monasterio del señor San Bernardo y a sus succesores y monjes que en él servirán a nuestro señor, a los presentes y futuros, toda qualquiera cosa que ahora tengo y en adelante con dinero pueda adquerir, para que los monjes que allí moraren rueguen a Dios por nuestro esclarecido rey y por nos y por nuestros clérigos y nuestros succesores. Si alguna persona a esta nuestra donación o merced alguna cosa intentare hazer, hago de ello enmienda antes que incurra en la sentencia del señor.

Yo don Poncio, por la gracia de Dios obispo de Barbastro, loo esta carta y de la propia mano mía la firmo *(signe*). *(signes que imiten la signatura àrab de Pere I d'Aragó*).

1843. *Amb relació a aquestes esglésies:* BOIX, 1997, p. 243 i 279.

Fue hecha esta carta y escritura de donación en la era de 1142, reinando el sobredicho rey en Aragón y en Pamplona y en Sobrarbe y Rivaborza.[1844] Y don Alonso, hermano del rey, en Biel. Y el señor Poncio, obispo en Barbastro. Miro prior en Roda. Bernardo Ato, arcediano del castillo. Berengario Raimundo canónigo. Estevan, obispo en Huesca.

182

1103, agost

Carta reial. *Pere [I], rei de Pamplona, d'Aragó i de Ribagorça, adreça una carta a Ponç, bisbe de Barbastre. Li concedeix uns privilegis semblants als que el seu pare, Sanç, va concedir al bisbe Pere de Pamplona. Fan referència a la participació dels preveres de les esglésies de la rodalia de la nova seu en la celebració de les festivitats religioses que s'hi celebrin al llarg de l'any. També s'hi assenyala què s'ha de fer si hi ha diverses poblacions amb un sol prevere. Es fa esment de quan s'han de tocar les campanes i de què passa si els preveres no canten vespres, matines o la missa. Així mateix, es decideix davant de qui han de respondre, si són jutjats, els preveres que tinguin patrimoni personal. També sobre la inviolabilitat de l'església i sobre el pagament dels delmes i sobre els càstigs que s'imposaran a aquells que no els paguin. Alhora s'obliga tothom que porti llenya a Barbastre que, per cada carreta que dugui, hagi de donar una quantitat de llenya a l'albergueria dels pobres. De la mateixa manera que el seu pare, Sanç, havia permès a la comunitat de Sant Vicenç de Roda d'anar als boscs, a les pastures i als prats reials, ell també ho concedeix a l'albergueria i als clergues de Barbastre.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 48v-49r (4v-5r).

C ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia 25 cm per 220 cm, format per diversos fragments cosits. El fragment on hi ha aquest document no es pot localitzar.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest privilegi era el cinquè document transcrit.

1844. *Sic*.

E ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 114, f. 11v-12r. Aquest pergamí inclou la còpia de quatre documents; aquest és el segon. Regest.
a VILLANUEVA, 1851, vol. XV, ap. 71, p. 365-367.
b YELA, 1923, doc. 18, p. 344-345. Hi manca l'escatocol.
c UBIETO, 1951, doc. 127, p. 389-391.
d GRAU, 2010, doc. 125, p. 387-388. Data: 1103, agost.

[I]n nomine domini nostri Ihesu Christi. Ego Petrus, Dei gratia Pampilonensium et Aragonensium sive Ripagurcencium[1845] rex, fatio tibi Poncio, Dei gratia Barbastrensi episcopo, talem cartam qualem fecit gloriosissimus pater meus, rex Santius, dompno Petro, episcopo Pampilonensi, scilicet ut omnes ecclesie que sunt vel erunt in circuitu Barbastri ad sedem matris ecclesie veniant ad Ramos et in Sabbato sancto ad baptisterium cum suis presbiteris, et ad letanias; in feria II[a][1846] et feria III[a][1847] non fiat mercatum in ipsis letaniis; et ut[1848] in sollempnitatem dedicationis ipsius ecclesie et in festivitate Assumptionis beate Marie et in festivitatem Sanctorum martirum[1849] que agitur in octabis[1850] Omnium sanctorum veniant ex toto episcopatu qui potuerint ad festivitates ibi celebrandas. Et precipio ut si due ville vel tres aut IIII[or] vel amplius non potuerit habere nisi unum presbiterum, in illa ecclesia dicat missam, ubi episcopus preceperit. Seniores vero villarum[1851] et qui manducant ipsas[1852] villas, veniant ubi presbiter debet cantare missam. Et si venire noluerint, presbiter non pectet[1853] ullam calumpniam. Presbiter antequam dicat missam vel matutinas aut vesperos, sonet suas campanas in tempore convenienti. Qui vero audierit campanam et venire noluerit, non requirat a presbitero calumpniam. Si vero presbiter propter suam pigriciam vel malam voluntatem noluerit cantare vesperos, matutinas et missam, faciat episcopus illis qui se reclamaverint[1854] iusticiam. Clerici qui non ha- //[1855] buerint patrimonium, non respondeant nisi ad episcopum. Si habuerint patri-

1845. *a:* Ripacurcencium.
1846. *a:* secunda.
1847. *a:* tertia.
1848. *Abreujat en una* u, *amb una titlla*.
1849. *Abreujat en* mrm, *amb una titlla*.
1850. *Abreujat en* octab, *amb una titlla*.
1851. *a:* villanum.
1852. *a:* istas.
1853. *a:* peitet.
1854. *a:* reclamaverit.
1855. *Nova columna.*

FUNDACIÓ NOGUERA

monium, de patrimonio respondeant senioribus; de ecclesia et ecclesiasticis causis, respondeant episcopo. Et presbiteri non teneant ecclesias nisi per manus et consilium episcopi.[1856] Et si quid[1857] abstulerit aliquid sine voluntates[1858] abbatis aut presbiteri de ecclesia aut invasit,[1859] quia sacrilegium facit, faciat ecclesie inviolate[1860] illud quod libri canonum precipiunt, et episcopo simul[1861] et regi pectet[1862] LX[a] solidos. Precipio rursum aut[1863] quicumque de omnibus que habuit[1864] decimas omnipotenti Deo ad ecclesiam cuius parrochianus est non reddiderit, si presbiter et archidiaconus ad seniores et ad merinos[1865] et iudices se reclamaverint, faciant seniores et merini reddere que perdidit[1866] ecclesia et adprehendant[1867] LX[a] solidos[1868] et pro sacrilegio agat penam.[1869] Seniores et franci et domine et vidue qui non donant recte decimas suas et donant ad suos magistros et ad suos scribas, aut per aliquam malam artem retinent, tollat illis Deus novem partes et sint sine filiis et mendicent de porta in portam, et habeant partem cum Iuda traditore et cum diabolo in infernum, si non venerint ad penam[1870] et emendationem; et si emendaverint se,

1856. *Tal com s'assenyala, hi ha una gran coincidència entre allò que diu aquest paràgraf i el que trobem en una ratificació feta pel monarca Garcia Ramir* (*entre els anys 1134 i 1150*) *al bisbe Pere i als canonges de Santa Maria de Pamplona* ("Constitui etiam hoc, ut si due ville uel tres aut IIII[or] sive amplius non potuerint nisi unum presbiterum habere in illa ecclesia dicatur missa ubi episcopus preceperit. Seniores vero villarum etiam qui mandant ipsas villas, veniant ubi presbiter debet cantare missam; et si venire noluerint, presbiter non <pectet?> ullam calumpniam. Presbiter tamen ante quam dicat matutinas vel missam aut vesperas, sonat suas campanas in tempore convenienti; qui autem campanam audierit et venire noluerint, non requirat a presbitero calumpniam. Si vero presbiter propter suam pigritiam vel malam voluntatem noluerint cantare matutinas aut missam vel vesperas, episcopus reclamantibus faciat iusticiam. Verumptamen clerici qui non habuerint patrimonium, non respondeant nisi ad episcopum; si autem patrimonium habuerit, de patrimonio respondeant senioribus."). ALEGRIA – LOPETEGUI – PESCADOR, 1997, doc. 14.

1857. *a:* quis.
1858. *a:* voluntate.
1859. *a:* invaserit.
1860. *a:* violatae.
1861. *a:* similiter.
1862. *a:* peitet.
1863. *a:* ut.
1864. *a:* habuerit.
1865. *a:* nuncios.
1866. *a:* perdiderit.
1867. *a:* apprehendant.
1868. *Abreujat en* sol.
1869. *a:* poenitentiam.
1870. *a:* poenitentiam.

FUNDACIÓ NOGUERA

dimittat illis Deus peccatum. Et mando ut quicumque ligna attulerint ad Barbastrum, de omni carricatura,[1871] pro anima sua donet unum lignum[1872] ad albergariam pauperum. Et sicut mandavit pater meus et ego ad opus Sancti Vincentii de Rota incidere in meas silvas et ire in paschuis et in pratis regalibus, mando similiter ad illam albergariam de Barbas- // tro et ad ipsos clericos de ipsa sede. Si qua vero persona hanc donationem nostram infringere voluerit, sciat se delendum de libro viventium et cum iustis non scribendum, nec habere partem in regno Christi et Dei, nisi digna satisfactione emendaverit.[1873]

Ego, Petrus, gloriosi regis Santii filius omnia suprascripta laudo, confirmo et hoc signum manu inprimo.[1874]

Facta carta huius donationis anno incarnationis dominice Mº Cº IIIº, in mense augusto, episcopus Petrus in Yrunia, episcopus Stephanus in Oscha, episcopus Pontius in Barbastro, senior Eximino Garcez in Montson, senior Fortunio Dat in Calasanz, senior Fortunio Sangiz in Quelga.

Ego, Garcia scriptor, sub iussione domini mei regis Petri, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum <(*signe*)> feci.

Set omnia integra conserventur tam tuis quam successorum tuorum clericorumque ac pauperum usibus pro futura. Si qua igitur ecclesiastica secularisve persona et cetera. Cunctis autem et cetera.

183

1103, agost

Donació. *Les senyores Almizaria de Castre i Àngela donen a Santa Cecília de Fontova i a Ramon, abat* (o *rector*) *d'aquesta església, un capmàs situat al terme de Fontova, al lloc anomenat "Coll Oliva", davant de l'església de Santa Maria, a la plana contigua a aquesta església. També donen la coma que és sobre el capmàs, anomenada "Comallonga". Així mateix, fan donació d'una vinya a l'Illa d'Ovarra. S'esmenten les afrontacions. Ho cedeixen amb els homes i dones, amb serveis, usatges, forces i penes pecuniàries.*

1871. *a:* carretura.

1872. *a:* una ligna.

1873. *Ací s'acaba la transcripció d'a.*

1874. *Encara que no se'n faci esment, hem de pensar que hi devia haver la seva signatura:* rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

[*A*] Original perdut.
[*B*] Trasllat fet l'any 1320. Perdut.
C RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 9, f. 150r-150v. Ex B. Còpia del segle XVIII.
*a** TOMÁS FACI, 2013, doc. 15, p. 701. Data: 1103, agost.

Encara que actualment aquest document no es conservi a l'ACL, és molt possible que formés part del fons documental de Sant Vicenç de Roda. S'esmenta que aquesta donació s'esdevingué arran de la consagració de l'església de Fontova que feu el bisbe Ponç de Barbastre (doc. 181). Cartografia: figs. 33 i 35.

In nomine Domini. Ego dopna Almizaria de Castro et dopna Angelea, per nos et omnes nostros, damus Deo et Sancte Cecilie de Fontova, in manu Raimundi abbatis dicte eclesie et servientibus ibi qui modo sunt et erunt in perpetum, unum caputmansum nostrum quod habemus in termino Fontova, ubi dicitur a coll Oliva, ante illam eclesiam Sancte Marie, in illa plana que est contigua cum ipsa eclesia. Et illa cumba que est super caputmansum quod dicitur de Coma Longa. Sicut afrontat ortis et ferraginalis in caputmansum de la Selva Viellya. Et dicta cumba affrontat per caput illos de Tosquiella et per fundum in torrente. Et etiam damus una vinea ubi dicitur ad illa Insula de Ovarra, sicut afrontat per caput de oriente rivo et Vernat Oger, et de occidente de Boca, per fundum via per capud Martin Galind. Totum hoc damus, cum ingresibus et egr[e] sibus, cuntisque sibi pertinentiis hominis et feminas et servitios et usaies[1875] et forzas et calupnias.[1876] Sicut nos et nostris antecesores habuerunt, habeatis vos et vestri per secula cuncta, pro animabus nostris et parentum nostrorum, vivorum et mortuorum.

Acta fuit ista carta in mense augusti, anno ab incarnacionis Domini MCIII.[1877] Et hec donatio fuit facta in consecratione eclesie, quando episcopus Poncius, gratia Dei Barbastrensis episcopus, consecravit ipsa eclesia.

Testes sunt de hoc Petrus Bernardus et Stephanus Asener, milites.

Aprilius scripsit et hoc signum fecit.

FUNDACIÓ NOGUERA

1875. *Certament, usatges*.
1876. *Amb el sentit de* caloña*, pena pecuniària que s'imposava per haver comès un delicte.*
1877. *a:* 1103. *Certament l'original havia de dir:* MCIII.

184

1103, setembre, 25

Venda. *Dot Pere i la seva muller Clemència venen als canonges de Sant Vicenç de Roda l'alou de Montoliu [mun. d'Isàvena], que havien rebut de Pere Onofred i de Bernat Onofred, arran de llur casament. Ho cedeixen als canonges a canvi de cent mancusos d'or, rebuts per poder redimir llurs fills que eren captius —en nom seu— a* Lerda *(potser a Lleida). En aquesta venda també resta inclosa la meitat dels delmes d'aquest terme de Montoliu.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0628 (carpeta 11, núm. 657). Pergamí en bon estat de conservació, sense taques. Mides: 26 cm per 13 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Donacio Montoliu del Mont", "G, n. 9, 1103", "Carta de Montoliu".

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, 42r. Amb l'epígraf escrit amb tinta de color vermell: "LXXVII. Carta de [...] de Monte Olivo."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 148r (p. 305). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 164-165. Ex B. Regest.

b IGLESIAS, 1993, p. 308. Ex B.

c BOIX, 2005, doc. 809, p. 524. Ex a. Data: 1103, setembre, 25.

d GRAU, 2010, doc. 126, p. 388-389. Data: 1103, setembre, 25.

Quan es fa esment de l'expedició militar a *Lerda*, és difícil d'assegurar si hom fa referència a la ciutat de Lleida, com potser és previsible (amb relació a la problemàtica de l'etimologia de Lleida i de com es devia pronunciar aquest nom en època islàmica, vegeu OC V, 1996, p. 57-61), o bé a un indret anomenat Lerda, situat al nord de la província de Saragossa. Amb relació a aquest topònim Lerda: UBIETO, 1951, doc. 146, p. 413. Hi ha, per exemple, un document fet entre els anys 1054 i 1055, en què es fa esment de "illa villa quod dicitur Lerda et Ondues" (actualment Lerda i Undués) i del "castellum quod dicitur Sangossa" (Sangüesa). VIRUETE, 2013, doc. 99, p. 453. Si ens decantem a pensar que es tracta de la ciutat de Lleida, podem assenyalar que, l'any 1102, la taifa de Lleida fou annexionada pels almoràvits, en haver mort el darrer Banu Hud. Cartografia: fig. 44.

In nomine domini nostri Ihesu Christi. Ego Dodus Petri et uxor mea Clem\e/ntia[1878] facimus hanc cartam vobis cannonicis Sancti Vincencii de toto ipso honore sive alodio de Monte Olivo, que acaptavit Petrus Onofredi et Bernardus Onofredi de domno Raimundo Dalmacio episcopo, et ipsi dederunt michi[1879] pro mea muliere. Illud totum sic vindo vobis ab integrum, sive cultum sive incultum, quantum in ipso termino de Monte Olivo habeo vel habere

1878. *c, segurament per error:* Dementia.

1879. *C:* mihi.

debeo, in terris, in vineis, in ortis, in cannamaribus, in casas et in casalibus, in precio placibile centum mancusos quos mihi dedistis aureos et ego dedi in redemptione filiorum meorum qui obsides pro me in Lerda[1880] tenebantur captivi. Simili modo in supradicto precio vindo ipsam medietatem decimarum de ipso termino de Monte Olivo que ego ibi tenebam.

Facta carta venditionis anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo tercio, regnante domino Petro Santio, rege in Pampilona et in Aragon et in Ripacurcia, in mense septembrio, VII kalendas octobris.

Sig+num Dodonis et uxoris sue Clementie,[1881] qui hanc cartam rogavimus scribere et testes ad corroborandum firmare. Signum (*signe*) Martin Unniscul.[1882] Signum + Ramon Lorencii.[1883] Signum + Bonifilio Baron. Signum + Galin Arnal. Fidancas de salvetate Ramon Mir et Martin Unniscul[1884] et Bonifilio[1885] et Ramon Lorenç. Visores et auditores At Mirons[1886] et Galin Iulian et Pere Bernard et quam plures alii boni homines.

Berengarius Raimundi, Sancti Vincencii cannonicus, per preces domni Dodonis et sue coniugis, scripsit hanc cartam sub die et anno quo supra.

185

[c. 1103]

Publicació testamental. *Ramon Arnau en el seu testament deixà un alou situat a Fontova a la seva filla, amb la condició que el seu germà, Guillem Arnau, actués com a tutor* (senior et antparator). *Guillem Arnau rep tota la resta de l'alou que tenia Ramon Arnau. Actuaren com a veedors i oïdors Berenguer Ramon, canonge, Pere de Roda i Bernat Vidal.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 56v-57r. Comença al final del foli 56v. L'escriptura és més petita. La banda esquerra d'aquest full és molt malmesa.

1880. *C:* Ilerda, *ratllat i substituït per* Lerida.
1881. *B:* Clementiae. *Sembla que hi hagi una* d *inicial, però no ho pot ésser.*
1882. *B:* Oniscol.
1883. *B:* Lorenz. *Els dos primers testimonis manquen en a*.
1884. *B:* Oniscul.
1885. *B:* Bonofilio.
1886. *B:* Mironis.

a YELA, 1932, p. 141.
b BOIX, 2005, doc. 803, p. 521. Data: [a. 1103, maig].
c GRAU, 2010, doc. 115, p. 380. Data: [fi del segle XI].

Pel fet que trobem alguns dels homes esmentats en aquesta publicació testamental (els canonges Guillem Arnau i Berenguer Ramon) en altres documents d'aquesta col·lecció diplomàtica, podem datar aquesta publicació testamental, d'una manera aproximada, seguint la proposta de Boix, vers l'any 1103. Cartografia: fig. 33.

[Hoc est test]amentum quod fecit Ramon Arnal ad obitum suum ut totum suum alode que abuit in Fontova et tota omnia quecumque habuit remaneat ad [suam filiam] et [quod] Guillem Arnal fiat senior et antparator de illam et que [donent ... ad marito il]le et suos parentes tale qualecumque melior po[tuerit. Et alium totum a]lodem quem habuit remaneat ad Guillem Arnal, // suum fratrem.

Visores et auditores Berenguer Ramon, canonico, et Petrus de Roda[1887] et Bernard Vidal.

186

1104, gener, 2

Venda. *Mir Galí i la seva muller Estefania venen a Ramon, sagristà, i als canonges de Santa Maria de Barbastre un alou que tenen a Barbastre, format per terres, vinyes i horts, a canvi de cinquanta sous; d'altra banda, per a llurs ànimes, fan donació de cinc sous a Santa Maria. Havien obtingut del rei aquest alou quan s'esdevingué la conquesta del castell i de la ciutat de Barbastre; Pere I d'Aragó confirmà la donació. Escrit pel prevere Oriol.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RP_0919 (carpeta 21, núm. 11 B). Pergamí en què manca l'angle de dalt, a la dreta. Mides: 14,5 cm per 39 cm. Aquest és el tercer dels tres documents que hi ha copiats (els altres són el 165 i el 174). Escriptura carolina. Al revers: "[M], n. 44, 1110", "Privilegi", "Donación de Besians por el rey don Pedro y otra de un huerto en Monzón por el rey don Pedro Sancho".
a YELA, 1923, doc. 17, p. 342-343.
b BOIX, 2005, doc. 811, p. 526. Data: 1104, gener, 2.
c GRAU, 2010, doc. 128, p. 389-390. Data: 1104, gener, 2.

El datem l'any 1104. De fet, aquesta data coincideix amb l'any 1142 de l'era hispànica. Si apliquéssim el càlcul florentí (atès que es parla de l'any de l'encarnació i és datat el mes de gener) hauria estat escrit l'any 1105, cosa impossible perquè ja havia mort Pere I Sanç i ja regnava Alfons I d'Aragó.

1887. *Lectura difícil.*

In nomine domini nostri Ihesu Christi et individue sancte Trinitatis. Ego Mir Galin et uxor mea Stephania vobis emptoribus nostris, Raimundus sacristanus et ceteris canonicis Sancte Marie de Barbastro. Placuit in animis nostris et placet ut vindimus vobis omnium alodium nostrum quod hodie habemus in Barbastro vel habere debemus, in terris, in vineis et in ortis. Istum alodium advenit nobis ex potestate regia, propter servicium et populationem quod fecimus in illo castro de Barbastro unde fuit capta civitas. In precio placibile L[a] solidos.[1888] Et propter animas nostras et parentum nostrorum dimisimus ad Sanctam Mariam et vobis canonicis V solidos, et de alio precio apud vos emptores non remansit. Et est manifestum quod firma habeatis potestate. Quod si ego Miro Galindo aut uxor mea Stephania aut de filiis nostris vel de propinquitate nostra, homo vel femina, aut ulla secularis vel ecclesiastica persona qui contra hanc cartam vendicionis venerit ad irrumpendum non hoc valeat vendicare quod requirit sed in duplo componat et in antea ista carta firma et stabilis permaneat omni tempore.

+ *(Signatura àrab de Pere I d'Aragó)* +[1889]

Facta ista carta in mense ienaurio, IIII[to] nonas eiusdem mensis, luna secunda, anno ab incarnatione Domini M[o] C[o] IIII[to], era M[a] C[a] XL[a] II[a], regnante gloriosissimo Petro Sancio, rege in Ara<g>one et Pampilona et in Oscha et in Barbastro et in Montson. Episcopo Poncio in Barbastro. Episcopo Stephano in Oscha et Petro episcopo in Pampilona. Xemeno Garcez principe in Montsono. Berengero Gombaldo in Capella. Fertungo Dato in Calasanz.

Sig+num Miro Galindo et uxor mea, qui hanc cartam rogavimus scribere et testes firmare. Sig+num Tolomon, filius Guielmi teste. Petrus Fortis de Rota, teste. Ynardus fidiatore de salvetate. Visores et auditores Arnald Miro et Dominicus.

Oriolus presbiter scripsit per preces de Bernardo Laur[entii].

Ego Mir Galindo firmo istam cartam et hoc signum mea manu facio +. Ego [Ste]ph[ania] firmo istam cartam et hoc signum facit +.

FUNDACIÓ NOGUERA

1888. *Abreujat en* sol.

1889. rasam Bitruh ibn Xanjuh*, que equival a Signe de Pere, fill de Sanç.*

187

[1101-1104], març

Bescanvi. *At Garcia canvia amb Mir Roger, Arnau Pere, Bernat Llorenç i Guillem Ramió i altres canonges de Sant Vicenç una terra situada a Llastanosa. Se n'esmenten les afrontacions. A canvi, rep una terra al "vilar de Lotger"* (*o* Oldegario). *Fan de testimoni Galí Arnau i Pere Bernat, i escriu el document [el canonge] Martí.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 39, f. 25v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De I terra in Lastonosa. XXXVIIII." Molt malmès sobretot a la banda esquerra, ple de taques. Les paraules que no es poden llegir d'una manera segura han estat escrites entre claudàtors.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142r (p. 293). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 16, p. 98.

b IGLESIAS, 1991, p. 158.

c BOIX, 2005, doc. 786, p. 510. Data: [1101-1104], març.

d GRAU, 2010, doc. 130, p. 391. Data: 1095-1104, març.

Grau el data segons els anys del regnat del rei Pere I d'Aragó. Per contra, Boix ho fa relacionant-lo amb el document 188, que creu que és coetani d'aquest. Com podem comprovar, els noms dels canonges són els mateixos. El document 188 és datat segons l'episcopat del bisbe Ponç i el regnat de Pere I. Cartografia: fig. 37.

I[n nomine] Domini. Ego At Garsia vobis concamiatores nostros Mir Roger et Arnal Pere et Bernardo et[1890] Laurentio et Guielmo Ramii, et alii canonici Sancti Vincentii. Pla[cuit] in animis meis[1891] et placet ut vobis concamiamus unam terram [in] Lastonosa. De oriente Englia, de occidente vos [metip]si. Et vos dedistis nobis una terra ad illo villare [d]e Ol[d]egario.[1892] In nomine Domini firmam habeatis potestatem.

[Fact]a [cart]a in mense marcio, regnate Petro rege.

[Signum + At Garsi]a, qui hanc cartam rogavit scribere. Signum + Galin [Arnal]. Signum + Petrus Bernardi.

Martinus scripsit.

FUNDACIÓ NOGUERA

1890. *En altres documents (per exemple al doc. 188) s'esmenta* Bernardus Laurencii.

1891. *d:* nostris.

1892. *c:* Lodegario.

188

[1101-1104], març

Bescanvi. *At Mir i la seva muller Onyeca i el seu gendre Giscafred donen a Mir Roger, Arnau Pere, Bernat Llorenç, al cellerer Guillem Ramió i als altres canonges de Sant Vicenç una vinya situada a Llastanosa i la meitat de la terra que tenen amb At Garcia, a canvi d'una vinya situada al "Cap de la Coma de la Tosca", que fou d'Otger, i una terra a "Ivó"* (*vers Realivó*), *que va ésser del prevere Sanç. S'esmenten les afrontacions de la vinya de Llastanosa. El canonge Martí escriu el document*.

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 40, f. 25v-26r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "[De] I vinea in Lastonosa. XL." Especialment el foli 25v, molt malmès, sobretot a la banda esquerra. Hem escrit entre claudàtors les paraules que no es poden llegir d'una manera segura.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142r (p. 293).

a YELA, 1932, doc. 17, p. 99.

b IGLESIAS, 1991, p. 158-159.

c BOIX, 2005, doc. 785, p. 510. Data: [1101-1104], març.

d GRAU, 2010, doc. 137, p. 394-395. Data: [1100-1104], març.

Datem aquest document, tal com fan Boix i Grau, a partir dels anys del pontificat del bisbe Ponç de Barbastre i del regnat del rei Pere I d'Aragó. Trobem esmentats els llocs de Llastanosa i també d'Ivó i de la Tosca en altres documents publicats en aquest diplomatari. Potser cal relacionar aquest *Odegario* amb el vilar de "Lotger" (possiblement el Vilaró). Cartografia: figs. 14 i 37.

[In nomine Domini.] Ego Atto Mironis,[1893] et uxor m[ea, Honneca, et genero meo,] Giscafred, vobis concamiatores nostros, Miro [Rogerio] et Arnallus Petri et Bernardus Laurencii [et] Guielmus [Ram]io, cell[a]rario, et alii canonici Sancti Vin[centii]. Placuit in animis nostris et placet ut camiamus [vobis] una vinea in Lastonosa[1894] et medietatem de illa terra [quam habeo cum Atto] Garsia. Afrontat ipsa vinea et [ipsa terra] de oriente At Garsia et Englia, filia Gotis[cul, de occidente Ramon Mir] de Benasco.[1895] Et vos de[distis nobis in ipso concamio[1896]] una vinea in capud de illa [coma de la Tosca, que fuit] de [Odegario,] et una terra // in Ibuni, que fuit de Sancio presbitero. In nomine Domini firm[am] habeatis potestatem.

1893. *Gairebé il·legible*.
1894. *També podria ésser* Lastenosa.
1895. *Gairebé il·legible*.
1896. *c:* metipsos.

Facta carta in mense marcio, regnante Petrus rex et Poncius episcopus in Barbastro.

Signum + Atto Mironis et uxor sua et generum eorum, que [hanc] cartam rogaverunt scribere et testes firmare. Signum + Galin Arnal. Signum + Pere Bernard.

Martinus canonicus scrip[sit].

189

[1101-1104], març

Venda. *Bonuç Guillem ven a Guillem Arnau, sagristà de Sant Vicenç de Roda, una vinya situada a sota de la població de Roda, a canvi de quinze sous. Se n'esmenten les afrontacions. Menció de testimonis, oïdors i veedors. Escrit per Guillem Bernat.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0963 (carpeta 18, núm. 1.119). Pergamí amb diversos forats a la banda dreta i amb alguna taca. Mides: més de 20,5 cm per 7,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Carta [...] vinya de la sagristia que és desós Roda, en una partida del terme que li dien a [...]lla."

a BOIX, 2005, doc. 787, p. 511. Data: [1101-1104], març.

b GRAU, 2010, doc. 138, p. 395. Data: [1101-1104], març.

Datat amb relació a l'any en què s'esdevingué la conquesta de Barbastre (octubre de 1100) i a la data de la mort del rei Pere I d'Aragó (1104). Cartografia: figs. 14 i 38.

In nomine Domini. Ego Bonuz Wielm tibi emtori meo Wielmo Arnal[...], sacristano Sancti Vince[nti. Placu]it in animis meis [ut vindo] vinea ad opus sacristie Sancti Vincenti. Et est ipsa vinea subtus [Rot]a , in loco ubi dicu[nt ..., vi]nea qui fuit de [...]; de oriente stirpe, de occidente illa vinea de sacristia, que fuit de domno Arnulfo episcopo [... Vendo tibi] ipsam vineam cir[cumdatam et termi]natam ad opus sacristie Sancti Vincenti, et in precio quod mihi placuit, dedisti XV^{im} solidos. Et propter precium [...]tum in Dei nomine fatio vobis [... se]curitatem[1897] in secula.[1898] Quod si ego Bonuz Wielm aut de filiis meis vel filiabus vel de nostris propinquis aut aliquis homo vel femina au[t ulla mag]na vel parva persona qui contra hanc cartam venditionis venerit ad inrumpendum, non hoc val[eat] vendicare quod requirit, sed [in duplo] componat istam

1897. *a:* caritate.

1898. *Tacat*.

vineam cum omni sua melioratione. Et in antea ista carta firma et stabil[is perm]aneat omni tempore et non sit [disrupta].

Facta ista carta in men[se] marcio, regnante Petro Sangiz, Dei gratia in Pampilona et in [Osca et] in Barbastri et in Mo[nteson]. Pontius episcopus in Rotensi sede sive Barbastri.

Sig+num Bonuz Wielm, qui hanc cart[am rogav]it scribere et testes [firmare] rogavit. Sig+num Ramon Mir de Rota. Sig+num Mir Duran de Rota. Fidiatores et [audi]tores Martin Uniscle [...]. Auditores et visores Bernardus Raimundus et Martin Laurenz et Ramon Laur[enz] et Pere Bernard et [...]la.

Wielmus Bernardus rogatus scripsit et firmavit (*signe*) sub [die et anno] quo supra.

190

[1102-1104], maig, 6. Laterà

Carta papal. *Butlla* Ex multis iam, *redactada per Pasqual [II], papa, adreçada a Pere [I] d'Aragó i també a Pedro Ansúrez —que actuava com a tutor del comte d'Urgell— i al vescomte Guerau Ponç d'Àger [i de Cabrera]. Estableix que, quan la ciutat de Lleida torni a les mans de cristians, passi a dependre del bisbe de Barbastre.*

[*A*] Original perdut.
B BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 193r.
*C** ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 1). La segona butlla de vuit documents transcrits en un pergamí (de fet són dos pergamins cosits entre ells). Còpia del segle XII. Mides: 12 cm per 74 cm.
*D** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 49r (5r). Des d'*Ex multis* fins a *distinguatis*.
E BNE, mss. 10493. Gabriel de SESÉ, *Historia de la antihuedad de el Obispado de Barbastro*, f. 55v-57r.
F ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r-8r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo" (de fet feia només uns 12 cm d'ample); aquest document era el número onzè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits.
a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 39, p. 287.
b ABADAL, 1952, p. 74-75. Ex a. Data: 1100.
c DURAN GUDIOL, 1961, p. 88. Esment. Data: 1101, maig, 6.
d ABADAL, 1970 (traducció de b), p. 110-111. Ex a. Data: 1100, maig, 6.
e BOIX, 2005, doc. 812, p. 526-527. Data: [1104], maig, 6. Laterà.
f GRAU, 2010, doc. 135, p. 393. Regest. Data: [1099-1104].
Esment: KEHR, 1926, p. 226, 230 i 231. Data: 1100.

El comte Ermengol VI d'Urgell fou comte d'Urgell d'ençà de l'any 1102. Pere I d'Aragó va morir l'any 1104. Boix data aquesta butlla papal l'any 1104, perquè creu que fou el resultat de l'ambaixada a Roma d'un emissari del bisbe Ponç

de Roda. Abadal considerava que "aquesta carta va lligada amb dues més que el mateix Pasqual II va dirigir, al mateix temps, al bisbe Ot d'Urgell" (doc. 214). El mateix Abadal assenyala, amb tot, que el veritable problema de la frontera entre els bisbats de Roda i d'Urgell no es va resoldre fins a l'any 1140 (vegeu el doc. 332). ABADAL, 1970, p. 111. Cal tenir també present la butlla adreçada per Pasqual II al vescomte Guerau Ponç, el 4 de maig, segons Kehr d'entre l'any 1100 i el 1103. Aquesta butlla fa referència a la canònica de Sant Pere d'Àger i assenyala la intervenció que ha de tenir el bisbe de Barbastre (i Roda): "Unde quia abbas et clerici illius loci consulente et adiuvante dilecto fratre Barbastrensi episcopo canonicam vitam ducere statuerant [...]." KEHR, 1926, doc. 39, p. 306.

Paschalis episcopus servus servorum Dei. Karissimis filiis Petro Aragonensium regi, Petro[1899] Urgellensium comiti,[1900] Gerallo[1901] vicecomiti, salutem et apostolicam benedictionem.[1902]

Ex[1903] multis iam precedentibus annis quarundam per Yspaniam[1904] ecclesiarum moabitarum oppresionibus a Domino sunt[1905] confuse parrochie, ut postquam in christianorum ius redierunt,[1906] earum nequeat distinctio inveniri. Oportunum igitur est ut parrochiarum limites qui omnino incerti sunt, per //[1907] terrarum principes sapientium[1908] et religiosorum virorum consilio dirimantur. Si que vero ecclesie in tuciori statu per Dei misericordiam permanentes aliorum[1909] videntur pertinentias obtinere,[1910] iustum est ut restitutis eis que videntur iusta restituant. Igitur quia omnipotens Deus Hylerdensis ecclesie membra in christianorum restituit potestatem et apostolica sedes tam per predecessorem nostrum sancte memorie[1911] papam Urbanum, quam per nos apud Barbastrum episcopalem cathedram manere constituit, donec per Dei gratiam ipsa Hylerde[1912] civitas ad christiane fidei redeat principatum dilectioni

1899. *Abreujat en* P.

1900. *En morir el comte Ermengol V d'Urgell, el pare de la seva dona, Maria, Pedro Ansúrez, senyor castellà, va traslladar-se al comtat d'Urgell per tal de defensar els drets del seu net, Ermengol VI. Sembla que s'hi va estar entre els anys 1102 i el 1108.*

1901. *Abreujat en* G.

1902. *Aquestes primeres frases manquen en D, però consten en C.*

1903. *D comença ací.*

1904. *a:* Hyspaniam. *E:* Hispaniam.

1905. *E:* adeo sub. *C:* a Deo.

1906. *a:* rediere.

1907. *Nova columna en B.*

1908. *C:* sapiencium.

1909. *C:* aliarum.

1910. *C:* optinere.

1911. *D:* Marie. *Al marge, però,* mem.

1912. *C:* Ylerde. *a:* Ylerdae. *E:* Ilerde.

FUNDACIÓ NOGUERA

vestre precipimus ut eiusdem Hylerde[1913] parrochiam fratri nostro Barbastrensi episcopo possidendam quanto rationabilius et equius[1914] visum fuerit distinguatis.[1915]

[Datum Laterani, II nonas] maii.[1916]

191

1104, maig, 19

Donació. *El bisbe de Roda, d'acord amb el capítol, dona a la sagristia de Sant Vicenç un capmàs situat a "la Cerulla", prop del lloc de "Las Garbas", amb la condició que cremi un llum nit i dia davant de l'altar de Sant Antolí.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, P6A_M5_P2_C02_L2. A la primera pàgina diu: "Lucero del sacristán maior", f. 29r-29v (f. 6r-6v). Regest. Escrit vers l'any 1747.
C ACL, P6A_M5_P2_C02_L2. *Lucero del sacristán maior*, f. 104r (f. 81r). Regest. Escrit vers l'any 1747.
a BOIX, 2005, doc. A 123, p. 706. Data: 1104, maig, 19.

La Cerulla. Donación a ffavor de señor sagristán de la illustre catedral de Roda por el señor obispo de Roda con voluntad de todo el illustre cabildo de un campo\maso/ situado en Cerulla, el qual tenía Mir Duran y Arnal Duran, con todo fruto y todo senço, el qual pagava a Sant[1917] Vicente. Está situado dicho campomaço serca del campomaço del cellero de Roda, silicet[1918] en las Garbas. El campomaço era ab antiquo del señor obispo, <el cual> quiere y // es su voluntat sea de la sagrastía de Roda, con tal pacto y condición que dicho señor sagristán tenga de asser arder una lámpara delante del altar de sant Antolín, dia y noche. Fue echa a las 14 calendas iunii, año 1104.

Firmado por el señor obispo y los demás, prior y cabildo.

Scrito por Martín Berenguer, notario y visitador del obispo.[1919]

FUNDACIÓ NOGUERA

1913. *C:* Ylerde. *a:* Ylerdae. *E:* Ilerde.
1914. *C:* equs, *amb una titlla.*
1915. *Final de D.*
1916. *Segons C.*
1917. *Abreujat en* st.
1918. *Sic.*
1919. *Al final de B diu:* Esta donación está anomada y calendada en la calenda de Roda d'este mismo libro, fol. 81, letra S, núm. 4.

192

1094-1104, juny

Donació. *Guillem Bernat dona a Sant Vicenç de Roda l'alou que té al terme del castell de Lasquarri. L'havia comprat a Garsèn, a canvi de cinc-cents mancusos. Aquest alou era format per cases, vinyes, horts, canemars, prats i pastures, tant* in monte *com* in villa. *Abans, l'havia lliurat, a canvi d'un cens* (*especificat al document que feu*), *a Guillem Ferrer, amb la condició que quan morís passés a Sant Vicenç. S'esmenten els testimonis. Escrit per Guillem Bernat.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 37v-38r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta Willelmi Bernardi de alodio de Alasquarr. LXVIII." El foli 38r és ben ennegrit i gairebé il·legible. Hem escrit entre claudàtors les lletres i paraules que no es poden llegir.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 145v (p. 300). Resum. Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 68.
a YELA, 1932, p. 135. Parcial.
b IGLESIAS, 1993, p. 302.
c BOIX, 2005, doc. 783, p. 508. Data: (v. 1100), juny.
d GRAU, 2010, doc. 131, p. 391-392. Data: 1094-1104, juny.

Boix creu que el Guillem Bernat que fa la donació és el mateix escrivà que escriu el document; el data vers l'any 1100. Grau data aquesta donació amb relació a les dates de l'inici i de la fi del regnat de Pere I d'Aragó.

[In Chri]sti nomine. Ego Guillelmus Bernardi [ex]punxit me Deus et trina maiestas ut faciam cartam de ipso [alo]de quod habeo in Alasquarre, domino Deo et Sancto Vincentio. [Et] advenit [mihi] per comparatione de Garsen et donavi per isto [a]lode CCCCC mancusos. Et est ipsum alode in castro Alascharre, [ca]sas et casales, cum exio et regressio, vineas, ortos, canna[mar]es, in monte et in villa, in pascuis et in pratis. Et de isto alode supra nominato dedi ad Guillelmum Ferrerum, in tali convenie[ntia] ut post obitum meum remaneat ad servitium Sancti Vincentii [cum t]ali censo quale est scriptum in sua carta. Et isto alode supra[scripto] habeat Sanctus Vincentius post obitum meum ad proprium [alodem. Et est] manifestum. Quod si ego Guillelmus Bernardi, aut [aliquis meus, vel aliquis ho]mo vel femina qui istam cartam donationis [inquietaverit, componat vobis D] mancusos, et in antea ista [carta firma permaneat omni tempore, et non] sit disrupta. //

[Facta carta in mense iunio, regnante Petro rege in Aragone et in Pampilona et in Superarbi et in Ripacurcia et in Monson].

[Sig+num Guillelmus Bernardi,[1920] qui hanc cartam] donationis, pro a[nima mea, et remedium animarum parentum meorum, rogavi] scribere et testes [firmare. Sig+num Berengarius Bernard de Lasca]rre. Sig+num [Martin Ramon de Gistaui. Sig+num Galin Ramon de Gista]ui. Sig+num [Ademar Sanla de Bivo].[1921]

[Guielmus Bernardus] scripsit.

193

[1099, novembre-1104]

Convinença. *Acord pactat entre l'abat Bernat [de Santa Maria d'Alaó?] i Arnau Elesèn, amb relació a les coromines de Rin. A la Sosa de Montsó, hi hagué un plet davant del rei Pere [I], fill de Sanç, del jutge Guillem Isarn, d'Eiximèn Garcés, senyor de Montsó, de Garí i de diversos prohoms. D'acord amb allò convingut, Arnau Elesèn, mentre visqui, ha de donar el sisè i el delme a la comunitat de Sant Andreu [de Barravés?]; després, un cop mort, el seu hereu haurà de lliurar el quart i els delmes. En el cas que no ho faci així, l'abat d'aquest lloc de Sant Andreu i la comunitat poden quedar-se lliurement les seves propietats.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 50v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "XCV. De condaminas de Regine."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 150v-151r (p. 310-311). Transcripció íntegra. Ex B.

a YELA, 1932, p. 97-98.

b BOIX, 2005, doc. 766, p. 497. Data: [v. 1099, novembre].

c GRAU, 2010, doc. 133, p. 392-393. Data: [1094-1104].

Grau data aquest document segons els anys del regnat de Pere I d'Aragó. Boix, encara que no ho digui en les notes escrites al peu del text, el data tenint present que, en fer-se aquest document, Ényec Sanç no era el senyor de Montsó, ans ho era Eiximèn Garcés. Això fa pensar que ha d'ésser posterior al novembre de l'any 1099, data en què es fa esment de la traïció d'aquest senyor (doc. 154). És molt probable que aquesta abadia de Sant Andreu correspongui a la de Sant Andreu de Barravés, que depenia de la seu de Roda.

Hec est conveniencia quę[1922] fecit Bernardus abbas cum Arnaldo Elesen de ipsas condaminas de Rein,[1923] quę pledia in illa[1924] Sosa

1920. *Abreujat en* B.
1921. *c:* Vivo.
1922. *C:* quam.
1923. *C:* Rein, *b:* Regine.
1924. *C:* ila.

de Montesion, ante illum regem Petro Sancii et Guillem[1925] Ysarn, illum iudice et aliorum bonorum hominum, et in presencia de Exemen Garcece, seniore de Montesion, et Guari.[1926] Illum alode suprascriptum[1927] per directum et per preces de Petro Sancii, regem, et de Guillem Isarn,[1928] illum iudice,[1929] et cum Arnaldo suprascriptum fecit[1930] convenienciam ut in diebus vite sue donet sextam partem et decimam ad habitatores Sancti Andree, qui ibidem Deo serviunt. Et post obitum suum, de Arnaldo suprascriptum, quarta parte et decimam per[1931] fide sine malo ingenio. Et si non donaverit per fide[1932] habeat Sanctus Andreas et abbas qui ibi est et alios servitores qui ibidem sunt illas condaminas suprascriptas et habeant eas liberas et ingenuas.

194

[1099, novembre-1104]. Asieso

Donació. *Ényec Sanç dona a la seva muller Eldregot de Asieso una part del seu patrimoni i tot el que va rebre del rei. Quan mori, deixa tots els seus béns mobles a Sant Salvador d'Oña, a Sant Joan de la Penya i a Sant Pere de Jaca. Tota la resta ho deixa a la seva dona i, després de la seva defunció, a llurs fills. A més, també deixa als fills l'almúnia de la Sosa, amb el seu terme. Aquesta carta fou feta a Asieso, quan Ényec Sanç se'n va cap a Roma.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0162 (carpeta 4, núm. 227). Pergamí en bon estat de conservació, encara que té algun forat. Mides: 20,5 cm per 12,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "n. 227", escrit modernament.

a BOIX, 2005, doc. 768, p. 498-499. Data: [1099, novembre - 1104].

b GRAU, 2010, doc. 134, p. 393. Data: [1094-1104].

Tal com afirma Boix, cal relacionar aquest document amb el document 154, datat el novembre de l'any 1099, en què es fa esment del traïdor Ényec Sanç. Ara sabem que, per fer-se perdonar la traïció, havia decidit fer un pelegrinatge a Roma. La data límit abans de la qual hagué de fer-se aquest instrument és la de la mort del rei Pere I d'Aragó. Cartografia: figs. 57, 102 i 103.

FUNDACIÓ NOGUERA

1925. *Abreujat en* gllm, *amb una titlla*.
1926. *b:* Gua[lte]ri.
1927. *C:* superscriptum.
1928. *C:* Ysarn.
1929. *C:* iudicem.
1930. *C:* fecerunt.
1931. *C:* pro.
1932. *C:* fidem.

In Dei nomine. Ego Ennech Sanz facio carta donacionis tibi, uxori mee nomine Eldregoto de Asiso, de quale parte mihi advenit de meo patrimonio et de toto illo quod ego accapte de illo rege meo senhiore,[1933] totum mito tibi in dote, ab integrum. Et quando Deus faciet suam voluntatem de me, relinquo totam meam par[tem de][1934] illo mobile ad Sanctum Salvatorem de Unga et ad Sanctum Iohanem de illa Penna et ad Sanctum Petrum de Iaca, propter redemidium[1935] anime mee et remissionem omnium peccatorum meorum. Tota alia mea hereditate et tota mea causa et quantum habeo laxo tibi, uxori mee Eldregoto, quod sedeat in tua manu et in tua potestate omnibus diebus vite tue, si in mea fidelitate perstiteris.[1936] Et si tu feceris tuam voluntatem[1937] illam meam partem que \me/ contingit remaneat ab integrum ad filios meos et tuos, qui sunt \de/ me et de te. Preterea relinquo ad alios filios meos quos ego abeo illa almunia de illa Sosa, cum suo termino, ab integrum, propter hoc quod non habeant partem in alio loco in mea hereditate nullo modo.[1938] Et de isto supra scripto placuit in animo meo facere et placet.

Sunt vero fidiatores de ista donacione Ramon Gombal de Porta Yspana et Petro Sanz de Monte Cluso et Lop Garcec de Sos et Exeme Sanz de Salamanca.[1939] Et concedo atque confirmo quod quantum ego potuero accaptare in mea vita, sedente et movente, remaneat \ uxori/ mee Eldregoto et ad filios meos et suos, qui ex me et illa sunt. Istos fidiatores receperunt[1940] senior Ennecho Veilec et senior Lop Exemenons.

Ista carta fuit facta in Asiso, quando senior Ennego Sanz perrexit ad Rromam, anno regnante Petro Sancio rege.

195

[1100-1104]

Donació. *Pere [I] d'Aragó, fill de Sanç, dona l'església de Tolba a la seu de Sant Vicenç de Roda i als seus canonges. Escrit per Sanç.*

FUNDACIÓ NOGUERA

1933. *Sic. b:* seniore.
1934. *Hi ha un forat.*
1935. *Sic.* remedium.
1936. *Sic. a:* [permanueris].
1937. *Per error:* vo voluntatem.
1938. *Abreujat en* mo, *amb una titlla*. *b:* in illo meo.
1939. *Escrit* sala maca, *amb segurament una titlla*.
1940. *b:* /recep/.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 135, f. 74r. Regest fet abans de l'any 1714.
a BOIX, 2005, doc. A 112, p. 703. Ex B, que anomena *Chronologia Rotense*. Data: [1100-1104].

Aquesta donació es degué fer després del mes d'agost de l'any 1100, data de la donació reial de l'almúnia de Segarra a l'església de Tolba (doc. 159) i abans de la defunció del rei aragonès i ribagorçà, esdevinguda l'any 1104. Certament, tampoc no es pot pas rebutjar que no sigui un resum mal fet d'aquest document 159; de fet, l'escrivà és la mateixa persona.

"135. Una donación en pergamino otorgada por el rey don Pedro Sancho en favor de la iglesia de Roda, por la qual le dio la iglesia de Tolva. Santius scripsit".

196

1104

Consagració. *Ramon, bisbe de Barbastre, consagra l'església de Ru, a la vall de Benasc, dedicada a la Mare de Déu i a sant Hilari. Es guardaren a l'altar relíquies dels sants Just i Tiburci.*

[*A*] Original perdut.
B BC, ms. 424, LLOBET I MAS, *Índice de escrituras*, doc. 393, f. 56r-56v.
*a** BOIX, 2005, doc. A 122, p. 706. Data: 1104.

Mentre el regnat del rei Pere I arribà a la fi l'any 1104, l'episcopat de Ramon, bisbe de Barbastre, no començà fins aquest any 1104. Per aquest motiu, hem de pensar que aquest document es degué fer aquest any.

"En el año de mil ciento y tres, reynando el rey don Pedro, Ramon obispo de Barbastro consagró la iglesia de Run, en el valle de Benasque, en honor de Nuestra Señora y de San Hilario, poniendo en ella reliquias de san Justo y san Tiburcio".

FUNDACIÓ NOGUERA

197

[1104]

Donació. *Pere [I] d'Aragó, fill de Sanç, dona el lloc d'Aguilaniu, amb totes les seves pertinences, a la seu de Sant Vicenç de Roda i als seus canonges*.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 38, f. 67r. Regest fet abans de l'any 1714.

a BOIX, 2005, doc. A 121, p. 706. Ex B, que anomena *Chronologia Rotense*.

L'any 1144 de l'era correspon a l'any 1106. En aquest moment el rei Pere I d'Aragó ja era mort. Tal com proposa Boix, segurament hi hagué una mala lectura de la xifra M C XLII.

"38. El rey don Pedro Sancho \1º/ dio el lugar de Aguilaniu, con todas sus pertinencias a la iglesia de Roda. Era 1144. Secretario Galindo, con su signo".[1941]

198

1105, març, 6

Bescanvi. *Riquelda dona a Mir Roger, Guiu, Pere Arnau i Guillem Ramió, canonges de Sant Vicenç de Roda, una terra situada a Llastanosa, a canvi de rebre'n una altra de situada al "vilar de Lotger"* (Lodegario) *i a canvi d'un argenç. S'esmenten les afrontacions de la primera terra. Es mencionen els testimonis, els veedors i els oïdors. Escrit pel diaca Martí.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 37, f. 25r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De una terra in Lastonosa. XXXVII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142r (p. 293). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, p. 106.
b IGLESIAS, 1991, p. 157.
c BOIX, 2005, doc. 828, p. 534-535. Data: 1105, març, 6.
d GRAU, 2010, doc. 141, p. 397. Data: 1105, març, 6.

In nomine Domini. Ego Richeldes, vobis emtores meos cano[nici] Sancti Vincentii Rote, Miro Rogerio et Guido et Petro Arnalli et Guielm Ramio. Placuit in animis meis et placet ut camio vobis una terra que est in Lastonosa per alia quam ego ac[cepi] in villar de Lodegario. Habet illa de Lastonosa, de [orien]te et de occidente vos metipsi, per caput via. Dedistis [mihi] super illam quam ego accepi I argenteum.[1942] Et est manifestum. [Si quis] inquietaverit, in dupplo componat.

1941. *A continuació* (*amb relació a aquest número 38*)*, s'esmenta la donació de Pere de Castre, cavaller, de* "la Quadra que tenía en Aguilaniu", *document escrit l'any 1240.*

1942. *Abreujat en* arg, *amb una titlla*.

Facta carta mutati[onis] II nonas marcii,[1943] anno primo regnante rege Adefonso.

Signum +[1944] Richeldes, qui hanc cartam rogavit scribere et testes firmare. Signum + Galin Arnal. Signum + Galin Iulian. Visores [et au]ditores Galin Gamiza et Martin de Esdolomada.

Martinus diachonus scripsit (*signe*).

199

1105, octubre. Aler

Consagració. *Ramon Guillem, bisbe de Barbastre, consagra l'església de Santa Maria d'Aler* (*mun. de Benavarri*) *i guarda en el seu altar relíquies dels sants Albí i Ireneu.*

[*A*] Original perdut. Fou trobat en una lipsanoteca de fusta.
B BN, ms. 10.493. G. SESSÉ, *Historia de Barbastro*, 1595, llibre segon, cap. 30.
a AYNSA, 1619, p. 316.
b PASQUAL, 1785, p. 113-114. Regest.
c HUESCA, 1807, vol. 9, p. 121.
*d** ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 301, p. 38. Data: 1105, octubre.
e BOIX, 2005, doc. 829, p. 535. Data: 1105, octubre, 17 (Aler).

Tot i que no sigui un document conservat a l'ACL, creiem que té prou importància per a la història del bisbat de Roda i de Lleida per a incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica. Hi ha un conjunt d'actes de consagració redactades d'acord amb el mateix model seguit en aquesta dotalia i gairebé amb el mateix contingut. Hi són esmentats els manaments (sembla que d'acord amb la tradició hebrea, atès que es parla del dissabte com a dia de descans) i es fa menció de l'inici dels quatre evangelis. S'hi esmenta, per tant, l'Antic Testament i el Nou Testament. Cartografia: fig. 22.

"Audi Israel: dominus Deus tuus Deus unus est."[1945] "Non assumas nomen Dei tui in vanum. Observa diem sabbati. Honora patrem et matrem. Non occides. Non moechaberis. Non facies furtum. Non loqueris falsum testimonium. Non concupisces uxorem proximi tui. Non concupisces rem proximi tui."[1946]

Initium sancti evangelii secundum Mattheum: "Liber generationis Ihesu Christi filii David, filii Abraham."[1947] Initium sancti evangeli secundum Marcum: "Initium evangelii Ihesu Christi, filii Dei. Sicut

1943. *Abreujat en* mrc.
1944. *Abreujat en* s+.
1945. *Deut. VI, 4.*
1946. *Ex. XX, 7-8, 12-17.*
1947. *Mt. I, 1.*

scriptum est in Esaya propheta. Vox clamantis in deserto: parate viam Domini."[1948] Initium sancti evangelii secundum Lucam: "Fuit in diebus Herodis, regis Iudae, sacerdos quidam nomine Zacharias."[1949] Initium sancti evangelii secundum Ioanem: "In principium erat verbum."[1950]

Anno incarnationis Domini MCV veniens dominus Raimundus Guillelmus,[1951] venerabilis Barbastrensis episcopus dedicavit ecclesiam Sanctę Marię de villa Alero et recondidit in eius altari reliquias sanctorum Albini et Iraenei. Era MCXLIII, mense octobris, luna IIII,[1952] regnante glorioso Alphonso, filio regis Sancii, in Osca et Pampilona et Suprarbi ac Ripacurcia.

200

1106, juliol, 8

Donació. *Guillem Asner dona a Santa Maria i a Sant Vicenç de Roda, al bisbe Ramon [Guillem] i als canonges l'alou que va rebre del rei Pere [I d'Aragó] i del seu germà Alfons, a la vila i castell de Pertusa [la Foia d'Osca], amb terres, vinyes, horts i amb un home que hi viu. Cedeix tot aquest alou, llevat d'una terra que ja havia donat a Sant Cristòfol d'Avenoses. S'esmenten els testimonis, els veedors i els oïdors. El canonge Berenguer Ramon escriu el document.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 50, f. 29r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 28v: "De alodio de Pertusa. L."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142v (p. 294). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, p. 69-70.
b IGLESIAS, 1993, p. 289-290.
c LEMA, 1990, doc. 14, p. 17. Transcripció parcial.
d BOIX, 2005, doc. 831, p. 536-537. Data: 1106, juliol, 8.
e GRAU, 2010, doc. 142, p. 397-398. Data: 1106, juliol, 8.

In Dei nomine. Ego Guielmus Asnerii, prosequenda eterne bea[titu]dinis gloria et pro redemptione peccatorum meorum sive coniug[is] mee defuncte atque omnium parentum meorum, facio

1948. *Mc. I, 1-3.*
1949. *Lc. I, 5.*
1950. *Joan. I, 1.*
1951. *d:* Guillermus.
1952. *e creu que hauria d'ésser* VII.

carta donationis Deo et Beate Marie Virginis et ad Sancto Vincentio de Rota et Raimundo episcopo et canonicis ibidem Deo servientibus, presentibus et futuris, de omni radice et alodio quod dedit mihi domnus Petrus rex et eius germanus domnus Adefonsus rex, in villa et castro quod dicitur Pertusa, cum terris et vineis, cum ortis, exitibus et regressibus suis et cum uno homine qui ibi est et cum omnibus que ibi visus sum habere, sicut impetravi a senioribus meis supradictis regibus, liberam et ingenuam. Sic dono et concedo Deo et Beato Vincentio in perpetuum tenendam et possidendam, excepto una terra quam iam dederam ecclesie Sancti Christofori de Avinozar. In tali convenientia ut neque ego neque aliquis de filiis meis vel filiabus aut aliquis de consanguineis vel propinquis meis aut aliqua persona ecclesiastica vel secularis contra hanc cartam mee karitatis ad disrumpendum ven[ire] audeat. Quod si facere temptaverit, post secundam [et tertiam] ammonitionem, si incorrigibilis extiterit, Dei omnipotentis eiusque genitricis Marie et Beati Vincentii martiris iram incurrat, et hec carta nostre donationis firma et stabilis permaneat.

Facta est carta ista VIII° idus iulii, anno II° Adefonsi regis regnantis in Pampilona et Aragone et in Ripacurcia et in Supera\r/bi. Raimundo episcopo in Barba[stra].

Signum + Guillelmi[1953] Asnerii, qui hanc cartam rogavit scribere et testes firmare. Signum + Bernardi Raimundi de Castro Galef. Signum + Raimundi Asneri fratris eius. Visores et auditores Enneco Sanz de Alascorr et Guillem R[am]on de Gudel.

Berengarius Raimundi, canonicus Sancti Vincentii, p[er preces] Guillelmi Asneri hanc cartam scripsit [et manu propria hoc signum] fecit die et anno quo supra.

201

1106, desembre, 7

Venda. *El·liarda i el seu marit Ponç Roger venen a Mir Roger, prior, a Guiu, a Pere Arnau, cellerer, i als restants canonges de Sant Vicenç de Roda un alou situat a Lasquarri, pel preu de cent seixanta sous de diners. Es fa menció del cens que han de pagar Pere Mir, Mir Guillem i Guillem Abó, els quals s'afirma que han de servir els canonges com a senyors. S'esmenten els testimonis. Escrit pel canonge Martí.*

1953. *Abreujat en* Gllmi, *amb una titlla*.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 67, f. 37r-37v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De homines de Alascorre. LXVII." El foli 37v és totalment il·legible, ennegrit. Hem assenyalat entre claudàtors les lletres, les paraules i els paràgrafs que hom no pot llegir en B.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 145r (p. 299). Resum. Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 67.
a YELA, 1932, p. 161. Transcripció parcial.
b IGLESIAS, 1993, p. 301-302.
c BOIX, 2005, doc. 832, p. 537. Data: 1106, desembre, 7.
d GRAU, 2010, doc. 143, p. 398-399. Data: 1106, desembre, 7.

És molt interessant l'esment que es fa en aquest document dels diferents censos que calia pagar per l'usdefruit de les terres en aquesta població de la marca (no fou conquerida fins al segle XI). Hem transcrit B, però hem hagut de completar la transcripció del document amb altres publicacions modernes, atès el seu mal estat de conservació.

In nomine Domini. Ego Elliardis[1954] et viro meo Poncio Rogerii, vobis emptores nostros [Miro] Rogerio, priori, et Guido et Petro Arnallo, cellar[ario, cum] ceteris canonicis Sancti Vincentii Rote, bona vol[untate] vindimus vobis nostros homines cum alodio quod habem[us in Alasquar]re,[1955] cum toto illo censo quod nobis fecerunt vel facere debent. [Petr]us [Miro] per unoquoque anno dabit vobis per censum XII fo[caza]s //[1956] [obtimas et uno porco annale et IIII sestarios[1957] vini et semodio ordei, et vos retinere eum sicut nos fecimus usque hodie. Et Miro Guillelmi dabit vobis XII focazas obtimas et I porco annale et IIII sestarios[1958] vini et semodio ordei et novenam de omnia que habuerit. Et Guillelm Abo dabit vobis novenam et servitium IIII focazas et unas iuntas de molton et I emina vini et dos sestarios[1959] ordei. Postea vero serviant vobis sicut boni seniores. Et vos dedistis nobis precio placibile C LX solidos denariorum. Si quis vero ista vinditio inquietaverit, in quadruplum vobis restituat.]

[Facta carta venditionis VII idus decembris, anno ab incarnatione Domini Mº Cº VIº regnante Adefonso rege.]

FUNDACIÓ NOGUERA

1954. *C:* Eliardis.
1955. *c:* Alascorre.
1956. *Aquesta pàgina és totalment ennegrida*.
1957. *Abreujat en* ss. *Pot ésser també* sesters *o* sextarios.
1958. *Abreujat en* ss.
1959. *Abreujat en* ss. *Pot ésser també* sesters.

[Signum Eldiardis et viro meo iam dicto. Signum Guillelm Asner. Signum Martinus Laurencii. Signum Gualterio de Montmesma. Signum Miro Bernardi de Rota. Testes.]

[Martinus,[1960] canonicus Sancti Vincentii, rogatus scripsit].

202

1107, juliol. Roda

Consagració i dotalia. *Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre, a precs del prior Mir Roger i dels canonges de Sant Vicenç de Roda, que havien construït un oratori a la infermeria de la canònica de Roda, el consagra i el dedica a sant Agustí. Li concedeix la quarta part dels delmes episcopals de l'església de Vilacarle, diners que han de permetre subvenir les despeses dels malalts i tenir-hi encesa una llàntia al llarg de tota la nit.*

[*A*] Original perdut.
B BPR (Biblioteca del Palacio Real de Madrid), ms. 1838, f. 389r-389v. Trasllat fet el segle XVII.
a HUESCA, 1807, vol. 9, p. 122-123. Regest.
b ORDEIG, 2001, vol. II, primera part, doc. 308, p. 47-48. Regest. Ex a.
c BOIX, 2005, doc. A 127, p. 707. Regest. Data: 1107, juliol. Roda.
*d** TOMÁS FACI, 2013, doc. 17, p. 703. Assenyala que la còpia utilitzada conté un gran nombre d'errors. Ex B. Data: 1107, juliol.

Tot i que aquest document no s'hagi conservat a l'ACL, hem cregut que era important fer-ne esment per conèixer la història del bisbat de Roda i de Lleida. Hem seguit la transcripció d, malgrat que hem normalitzat alguns errors evidents. Cartografia: 26.

In nomine Dei. [Amen]. Ego Raymundus, Dei nutu Barbastrensis episcopus, facio hanc cartam donacionis Deo et ecclesiae Beati Agustini, confesoris, quae extructa est in domo Sancti Vincencii de Rota, in ipsa videlicet infirmorum domo, quam edificavit dopnus Miro Rogerii, prior, et alii fratres in eodem loco degentes, quam ego Raymundus episcopus, cernens utilisima necesitati infirmorum fratrum de congrua ad allia plura, congregato agmine multorum religiosorum virorum, consecravi eam in honorem beati Agustini, confesoris, et aliorum preciosorum confesorum sive martirum, cuius honori prospiciens. Pro remedio animae meae ac pro requae pre[de]cesorum nostrorum sive succesorum pontificum, dono et

1960. *c:* Marinus.

concedo prescriptae domui infirmorum quartam eclesiae de Villa Caroli, qui est iuris episcopalis, de pane scilicet de vino [et] de omnibus unam[1961] quartam dari consuevit, excepto illo hospicio quod unoquoque anno mihi episcopus solit[us] est accipere. Hanc autem predictam donacionem atque elemosinam dono ego Raymundus, episcopus, prefacto oratorio, et pacto ut semper omnibus noctibus ardeat in eodem loco lumenet,[1962] et omnibus modis quibus volueritis atque necessitatibus infirmorum fratrum sucurrat, prout posibile fuerit. Quod si aliqua persona ecclesiastica aut secularis histam cartam voluerit infringere et elemosinam nostram disrumpere, nisi emendaverit et satisfecerit, iram Dei omnipotentis omniumque sanctorum incurrat.

Facta est carta ista[1963] elemosinaria anno incarnacionis domini Ihesu Christi MCVII,[1964] regnante nobilissimo[1965] rege Ildefonso, filio Sancii regis, in Pampilona[1966] et Osca[1967] atque Barbastro, mense iulio, quo prefatus rex obsidebat castrum Tamarid.

203

1108, juliol, 23

Consagració. *Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre, consagra l'església de Santa Maria Magdalena [de Fornillos* (*mun. Ilche*)*] i guarda en el seu altar relíquies de sant Albí i de santa Anastàsia.*

[*A*] Original perdut.
*a** AYNSA, 1619, p. 316.
b ORDEIG, 2001, vol. II, primera part, doc. 310, p. 49-50. Data: 1108, juliol, 23.
c BOIX, 2005, doc. A 132, p. 710. Regest. Data: 1108, juliol.

A l'original hi devia haver un text molt semblant al que hem trobat en altres actes de consagració que es feren al bisbat de Roda i que també es descobriren en lipsanoteques amagades dins l'altar. Ho podem veure, per exemple, en l'acta de la consagració d'Aler, indret proper a Benavarri (doc. 199), o en la de Viu de Llevata, a l'extrem oriental del bisbat (doc. 204).

FUNDACIÓ NOGUERA

1961. *d:* unae.
1962. *d:* (*sic*).
1963. *d:* hista.
1964. *d:* 1107.
1965. *d:* novilisimo.
1966. *d:* Panpilona.
1967. *c:* Hosca.

"Audi Israel: [...]".[1968]

Anno incarnationis Domini MCVIII, X calendas augusti, dominus Raimundus, Barbastrensis episcopus, dedicavit hanc ecclesiam in honorem Beatae Mariae Magdalenę et posuit in altari reliquias sanctorum Albini, martyris, atque Anastasiae, virginis et martyris. Regnante Ildefonso rege, filio Sanctii regis, in Pampilona et Osca et in Barbastro. Domino papa Paschali presidente Romae.

204

1108, desembre, 10

Consagració. *El bisbe Ramon Guillem de Barbastre consagra l'església de Santa Maria [de Viu de Llevata] i guarda en el seu altar relíquies de sant Albí.*

*A** Museu de Lleida Diocesà i Comarcal. Es conserva conjuntament amb la lipsanoteca dins la qual es va trobar. Pergamí en bon estat, amb plecs. Mides: 12,5 cm per 6,5 cm.

a ORDEIG, 2001, vol. II, primera part, doc. 311, p. 50-51. Diu: "No coneixem la dotalia d'aquesta església, però sí la carta de consagració. Aquesta fou trobada anys enrere, junt amb la lipsanoteca, dins l'altar de Santa Maria de Viu i traslladada a la rectoria del Pont de Suert." És la "transcripció feta per A. M. Mundó i A. M. Aragó", a partir del pergamí que els va facilitar el rector del Pont de Suert. Data: 1108, novembre, 28.

b BOIX, 2005, doc. 837, p. 540. Data: 1108, novembre, 28.

Cal datar aquest document a quatre dels idus de desembre (i no a quatre de les calendes d'aquest mes). Podem comparar aquesta carta de consagració amb les de les esglésies de Santa Maria d'Aler (doc. 199), de Fornillos (doc. 203), de Roda (doc. 260), de Senz (doc. 279) i de Vilarrué (doc. 337).

<Audi Israel:> "I. Dominus tuus Deus unus est."[1969] "II. Non assumas nomen Dei tui in vanum. III. Observa die sabbati. IIII. Honora patrem et matrem. V. Non occides. VI. Non mecaberis. VII. Non facies furtum. VIII. Non loqueris falsum testimonium. VIIII. Non cuncupisces uxore proximi tui. Non cuncupisces rem proximi tui."[1970]

FUNDACIÓ NOGUERA

1968. *Hi devia haver els manaments i, després, l'inici dels Quatre Evangelis. De fet, Aynsa diu: "*Después de aquellas palabras Audi Israel, etc., se añaden estas otras."

1969. *Deut. VI, 4.*

1970. *Ex. XX, 7-17.*

Inicium sancti[1971] evangelii secundum[1972] Matheum: "Liber generacionis Ihesu Christi filii David,[1973] filii Abraam."[1974] Inicium sancti evangeli secundum Marchum: "Inicium evangelii Ihesu Christi, filii Dei. Sicut scriptum est in Isaia propheta."[1975] Inicium sancti evangelii secundum Lucam: "Fuit in diebus Erodis, regis Iudee, sacerdos quidam nomine Zacarias de vice Abia, et uxor illi de filiabus Aaron."[1976] Inicium sancti evangelii secundum Iohannem: "In principio [erat] verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum."[1977]

Anno ab incarnationes Domini Mº Cº VIIIº, dominus Raimundus, Barbastrensis episcopus, dedicavit ecclesiam hanc in honorem Beate Marie virginis genitricis Dei, et posuit in altari reliquias sancti Albini martiris. Regnante Adefonso rege in Pampilona, in Aragone, \in Paliaris/ et Ripacurcia. Domino papa Paschali presidente in urbe Roma. Et domino Petro episcopo in Pampilona. Stephano episcopo in Osca. Die IIII idus decembris.

205

1109, abril

Donació. *Alfons [I], rei d'Aragó, de Pamplona i de Ribagorça, fill de Sanç, dona a Santa Maria i Sant Vicenç de Roda i a Ramon, bisbe de Barbastre i de Ribagorça, el castell de Cercet [prop de Pilzà], amb tots els seus termes. Havia comprat aquest castell de la muller de Pere Brocard, el qual ja l'havia deixat en vida a Sant Vicenç de Roda, on va voler ésser enterrat. El monarca es reserva el dret de poder entrar i sortir del castell quan vulgui.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 29v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 29r: "De Cerced. LI."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142v (p. 294). Resum i transcripció parcial. Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 302r-303v.
a YELA, 1932, doc. 11, p. 29.

1971. *Abreujat en una* s*, amb una titlla.*
1972. *Abreujat en una* s*, amb una titlla, ben igual que l'abreviatura de* sancti.
1973. *Abreujat en* dd*, amb una titlla.*
1974. *Mt. I, 1.*
1975. *Mc. I, 1.*
1976. *Lc. I, 5.*
1977. *Joan. I, 1.*

b LEMA, 1990, doc. 32, p. 40-41. Ex D.
c IGLESIAS, 1993, p. 290.
d BOIX, 2005, doc. 843, p. 544. Data: 1109, abril.
e GRAU, 2010, doc. 144, p. 399. Data: 1109, abril.

In nomine Domini nostri Ihesu Christi. Ego Aldefonsus, gratia Dei Aragonensium et Pampilonensium sive Ripacorcensium rex, venera[bili]s Sancii regis filius. Pro salute eiusdem patris mei et ma[tri]s mee et mea, reddo et dono et confirmo castrum quod [dicitur] Cerced, cum omnibus terminis suis quos habet vel habere [deb]et. Sic laudo et concedo Deo eiusque genitrici Beate Marie [et Sancto] Vincentio martiri et Raimundo episcopo Barbastrensi [sive Ri]pacurcensi eiusque successoribus et clericis suis, presentibus et futuris, eorumque successoribus, ut semper habeant [libere et] ingenue. Quod castrum comparavi de quadam muliere, [uxore] Petri Brocardi, qui Petrus, cuius proprium alodium erat, [in vi]ta sua dimiserat pro salute anime sue ad locum Beati Vin[centii], ubi corpus suum sepeliri debebat et nunc sepultum q[uiesc]it. Fecit etiam eandem donationem predicta mulier in die sepulture prefati viri sui, cum suis hominibus qui ibi aderant [qui etia]m laudaverunt prescriptum donum. Quod si quis homo vel [femi]na destruere voluerit, licentiam non habeat et nisi resi[puer]it quo usque emendet, sacrilegus habeatur. Et si necessi[tas fue]rit mihi, liceat intrare et exire in castro quacumque [hora voluero].

Facta est carta ista anno incarnationis Domini [M] C° VIIII, mense aprilio, domno papa Paschali presidente Romane ecclesie. Pampilonensi ecclesie, Petro. Oscensi, Stephano. [Barba]strine Raimundo.

Ego predictus Aldefonsus, Dei gratia rex, [hanc car]tam laudo et confirmo et signum <(*signe*)>[1978] propria manu pono.

206

[1101-1109], maig, 21. Sant Vicenç de Roda

Evacuació. *Garcia At i Guillem At evacuen uns molins, amb les "illes" i amb els arbres, i en cedeixen el domini a Sant Vicenç de Roda i als canonges d'aquesta església. Després, davant dels precs dels bons homes del lloc, els canonges de Sant Vicenç permeten que*

1978. *Després de* signum*, hi ha un espai en blanc.*

Garcia At i Guillem At construeixin en aquest lloc un tercer molí. Els dos germans han d'edificar aquest molí, i la canònica només hi posarà ferro per valor d'un sou. A més, podran continuar tenint els altres dos molins per Sant Vicenç. Per tots tres —els dos que hi havia i el nou— i també pels arbres, pels horts i pels canemars hauran de lliurar a la canònica la meitat dels beneficis que n'obtinguin.

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 39r-39v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: *De molendinis quos comendaverunt canonicis Garsia et Guillem At. LXXI*. Especialment el full 39v és molt ennegrit, gairebé totalment il·legible.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 145v (p. 300). Resum. Ex B.

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 71.

a YELA, 1932, p. 162-163. Esment.

b IGLESIAS, 1993, p. 304.

c BOIX, 2005, doc. 804, p. 521. Data: (1103), maig, 21 (Roda).

d GRAU, 2010, doc. 147, p. 400-401. Data: [1080-1109].

Datem aquest document, d'una manera aproximada, d'acord amb les dates en què s'esmenten alguns membres de la canònica de Sant Vicenç de Roda, en els instruments publicats en aquest diplomatari. Aquest document és molt interessant per conèixer millor els molins i les "illes" que hi havia al llarg del riu Isàvena. De fet, cal pensar que no sabem, amb plena seguretat, si quan es parla d'un molí es fa referència a un edifici o, més aviat, només a unes moles; si és així, sols estarien parlant de la construcció d'una tercera mola en un casal moliner. Amb tot, tampoc no es pot descartat totalment que no fossin molins petits i poc costosos, com els molins de canal o tudella que hi havia fins fa pocs anys en terres pirinenques (BOLÒS i NUET, 1983). La transcripció es basa en B, encara que, a causa del seu mal estat de conservació, l'hem haguda de completar amb altres versions publicades modernament.

Duodecimo kalendas iunii, Garcia At et Guielm At eva[cua]verunt ipsos molendinos, cum insulis et arboribus et om[nia] que ibi sunt, in potestate Sancti Vincentii et canonicis e[ius, nomine] Miro Rogerii priori et Guido priori, Petro Arnal, B[ernardo] Laurencii, Berengarii Raimundi, Guillem Ra[m]ii, G[uillem Arnal], Arnal Pere, Berenger[1979] Erdao et Stephano fratri episcopi,[1980] [feria V, in] octabas Pentecostes,[1981] intus in ecclesia Sancti Vincentii. Aud[itores et vi]sores Guillem Ramon, Ramon Mir, Martin L[aurentii, Martin] Oniscol, Guillem At de Corbera, Martin Iohan de [Poio Rixoso]. Postea, isti quesierunt misericordiam can[onicis Sancti Vincentii.

1979. *Acabat amb una* g *amb una titlla*.

1980. *Sembla que hi diu* epi*; dubtós.*

1981. *Abreujat en* pnt.

Et nos cano]nici suprascripti, [precibus bonorum hominum qui ibi fuerunt,] // [fecimus] eis [misericordiam, et talem misericoridam ut in isto anno faciant ibi tercium] molen[dinum de suo abere, et nos facimus adiu]torium unum solidum [in ferro, et nihil aliud mittimus ibi. Et int]erim istum [molendinum faciunt, dent nobis de alios] ipsa medietate, et [de arboribus et de ortis et de cannamares similiter, fideliter, dent nobis medietatem. Et postquam factus] fuerit ipse [molendinus, de ipso et de aliis duobus sine mi]ssione quod [nos non mittamus, reddent nobis fideliter illa] medietate. [Et de ipsas insulas et de ortis et de arboribus] et de omnia que [ibi habuerint, et in antea ibi edificare] vel plan[tare potuerint, similiter reddant nobis medietatem. Et hec convenientia fideliter adimplenda teneant illi et illorum] generatio. [Et si hoc desuper scriptum fideliter fuerit factum et im]pletum, habeant po[testatem tenendi].

[Guielmus] scripsit, per preces Mironi prioris [et aliorum canonicorum Sancti Vincentii].

207

1109, juliol, 7

Establiment. *Mir, prior, i els canonges de Sant Vicenç de Roda donen en establiment a Ényec una "illa" situada a Sant Pere de la Ribera, per tal que hi faci cases on poder-hi viure. També li cedeixen dues peces de terra a les Comes de Maçana, una terra a "Picontor"* (*Güel*) *i una vinya al Gual de l'Isàvena, que havia estat abans d'Arnau Pere. Se n'esmenten les afrontacions. A canvi, ha de lliurar els delmes i les primícies i un cens de quinze fogasses, un moltó* (*o un porc que valgui un sou*)*, dos sesters de vi i sis sesters d'ordi.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 80, 43v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De Ennecho de Romerosa. LXXX." Molt ennegrit; gairebé il·legible.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 148r (p. 305). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 25, p. 107-108.

b IGLESIAS, 1993, p. 309-310.

c BOIX, 2005, doc. 844, p. 544-545. Data: 1109, juliol, 7. Ex B i C.

d GRAU, 2010, doc. 145, p. 399-400. Data: 1109, juliol.

Aquesta "illa" no era pas un espai de terra envoltat d'aigua al llit o glera de l'Isàvena sinó, més aviat, com fou proposat fa uns anys (MARTÍ, 1988), un petit espai irrigat proper a un curs d'aigua. En aquests documents relacionats amb Sant Vicenç de Roda, trobem molts altres esments d'"illes", que plausiblement

també eren terres regades per capil·laritat, situades a la riba d'un riu. Hem fet la transcripció seguint B, encara que ha calgut completar-la amb la consulta d'algunes de les versions més modernes. Cartografia: figs. 32, 39A i 55.

In nomine Domini.[1982] Ego Miro prior, cum ceteris fratribus Sancti Vin[centii, facimus carta] donationis ad te Enneco, [et uxor tua[1983] et filiis tui]s sive [poster]itas tua de nostro alodio. [In primis, damus vobis una in]sula, qui est ad Sanctum Petrum de ill[a Ribera, ut ibi facias man]siones ad habitandum. [Habet de oriente Roger Bradila et] de occidente in rigo. Et [damus vobis alia terra ad Comas] de Mazana, que fuit de Sancio. [Habet de orien]te [Guillem][1984] Altimir, de occidente stirpe. Si[militer damus vobis alia terra] in Comas de Mazana. Habet de [oriente et de occi]dente in torrente, per caput Pere Ramon. Et [alia terra ad] Puio Comtor.[1985] Habet de oriente Bernard Galin,[1986] de occidente in torrente. Et una vinea que est ad illo Vado, que fuit de Arnallum Pe[tr]um. Habet de oriente Isavana, de occidente Guillem Ramii de Bianz.[1987] [Ho]c totum suprascriptum alodium damus vobis tali convenientia ut [vo]s sitis nostri et de Sancto Vincentio et serviatis nobis sicut boni homines [debent] servire bonis dominis et ut reddatis nobis X[a] et primitia et ut solvatis nobis, omnibus annis, per censum XV fogazas obtima[s et] uno ariete vivo; et si non potueritis arietem habere, ut [d]onetis uno porco solidare et II sestarios[1988] vini et VI sestarios[1989] ordei. [Et si] tu vel filii tui seu posteritas tua non vultis nobis reddere [illum] supradictum censum, ut relinquatis nobis alodium nostrum, [cum] omni edificio quod ibi fuerit. Si quis vero ista carta donatio[nis] inquietaverit in dupplo componat.

Facta carta dona[tionis nonis] iulii,[1990] anno incarnationis Domini M C VIIII, regnante Ilde[fonso rege, presidente domn]o Raimundo episcopo in Rota.//

Sig[num + Miro priori]. Signum[1991] + Ber[nar]dus Laurencii. Signum + [Petrus Arnal.

FUNDACIÓ NOGUERA

1982. *Manca en c.*
1983. *c:* Romerosa.
1984. *c:* Miro.
1985. *c:* Comitorum.
1986. *Abreujat en* gal, *amb una titlla*.
1987. *També podria ésser* Biarz.
1988. *Abreujat en* s. *Potser* sextarios. *Sesters*.
1989. *Abreujat en* s. *Potser* sextarios. *Sesters*.
1990. *Segons c:* mense iulio.
1991. *Abreujat en* S +.

Signum + Guido Martinus], canonicus Sancti Vincentii, rog[atus scripsit.

Testes Galin Arnal et] Galin At de Sancti Petri.

208

[1109], desembre

Acord. *Alfons [I] d'Aragó concedeix una carta d'arres a la seva muller, Urraca, reina de Castella i Lleó. Li fa donació d'honors i de terres dominicals a Estella, Eixea, Osca, Montaragó, Bespén, Barbastre, Naval i Jaca; a més, també li deixa triar entre les poblacions de Sos i d'Uncastillo. Estableix que, si es mor abans que ella ho faci, rebrà tots els regnes. Serà així tant si tenen un fill que sigui de tots dos com si no en tenen cap, de fill. També s'acorda el que passarà si ella el deixa.*

[*A*] Original perdut.

*B** Arxiu Diocesà de Lleida, Lligall Gros 26. Pergamí en bon estat de conservació, amb algunes taques i algun forat. Escriptura visigòtica. Mides: 36 cm per 24 cm.

C Col·lecció Caresmar, ms. 2084, f. 147. Esmentat per Lema, que no el va localitzar.

D RAH, ms. 9/5220, Col·lecció Traggia, vol. II, f. 55r.

E AHN, Còdexs, 795B. Resums de l'Arxiu d'Àger, núm. 169, p. 42-43. Resum en castellà.

a RAMOS LOSCERTALES, 1941, p. 67-69.

b FELBER, 1974, p. 204-205. Ex a.

c LEMA, 1990, doc. 33, p. 53-55. Ex D.

Hem cregut interessant publicar aquest document conservat a l'Arxiu Diocesà de Lleida, atesa la seva cronologia i pel fet de conservar-se en un arxiu lleidatà. En aquest instrument es conserven juntes la donació feta per Alfons I i la donació feta per Urraca de Castella. En el document que publiquem, les dues donacions segurament foren escrites per dues mans diferents o almenys en dos moments diferents (entre l'una i l'altra hi ha un canvi en l'interlineat i en la mida de la caixa del text). Tanmateix, cal tenir present que la segona part, de fet, comença a partir de "Et ego Urraca regina..." i no a partir de "In Dei nomine et eius gratia. Hec est carta donationis quam facio ego Urraka...". En les edicions fetes fins ara (per exemple en la de Lema), hom diferencia entre el document d'Alfons i el d'Urraca (documents 33 i el 34 d'aquest diplomatari publicat l'any 1990); ateses les característiques de l'original, nosaltres només distingim entre les parts A i B d'aquest document 208.

A

(*Crismó*) Sub Christi nomine et individue sancte trinitatis, Patris et Filii et Spiritus S[ancti, amen. Hec est] carta donationis quam facio ego Adefonsus, Dei gratia tocius Yspanie[1992] imperator, ad vos regina domina Urraka,[1993] mea coniuge. Placuit mihi libe[nti animo et] spontaneam voluntatem. Et dono vobis propter vestras arras illo castello de Stella cum illa mea dominicatura excepto illud quod ibi tenet Lope Garceiz[1994] per me [et per ipsum q]ue ibi tenet, iuret vobis inde fidelitatem et deveniat inde vestro homine de boca et de manus. Similiter vero dono vobis infer[1995] Sos et Unocastello, qualem v[obis placuerit.] Et dono vobis Exeia cum suis terminis et suis directaticis. Adhuc autem vobis dono Osca et Montearagon cum illas meas dominicaturas que ibi ad eos pertinet. Et dono vobis illo castello de Bespen[1996] cum illa mea dominicatura. Et Barbastro cum tota illa mea dominicatura et illo castello de Napale similiter cum illa mea dominicatura. Et dono vobis Iaca[1997] cum totas illas dominicaturas que ad Iaca[1998] pertinent. Dono etiam vobis adhuc in arras totas illas dominicaturas que ego habeo in illos alteros, castellos et in alios locos per totam meam terram que ad meam dominicaturam pertinent. Et totos illos homines qui honorem tenent hodie per me vel in antea inde tenuerint, quod totos iurent vobis fidelitatem et devenerit vestros homines de boca et de manus.[1999] Et super hoc totum facio vobis convenio[2000] ut si Deus omnipotens filium ex vobis michi dederit et postea de me desvenerit[2001] et vos mihi supervixeritis, quod vos et filio meo habeatis totam meam terram quam[2002] hodie habeo vel in antea adquirere potuero cum Dei adiutorio, sive heremum quam populatum. Quod si filium ex vobis non habuero et vos me supervixeritis, quod ad vos remaneat tota illa mea terra et ut eam habeatis inge[n]uam et liberam ad vestram propriam hereditatem per facere inde totam vestram voluntatem de post meis diebus. Et

1992. *c:* Hispanie.
1993. *c:* Urraca.
1994. *c:* Garcez.
1995. *També podria ésser* inter.
1996. *c:* Bespin.
1997. *c:* Iacca.
1998. *c:* Iacca.
1999. *c:* manibus.
2000. *c:* conversio.
2001. *Sic. c:* devenerit.
2002. *c:* totas meas terras quas.

FUNDACIÓ NOGUERA

hoc totum suprascriptum in tali convenio illud vobis dono ut vos mihi teneatis ad honorem quomodo bonam feminam debet facere ad suum bonum seniorem. Et si vos quesieritis partire de me sine mea voluntate, quod totos illos homines de vestra terra et de illa mea se partiant[2003] de vobis et ut totos mihi attendant cum totas illas honores que tenuerint et ut serviant ad me cum[2004] fide et veritate sine inganno.[2005]

Et[2006] ego Urraca regina convenio ad vos regem domnum Adefonsum, domino et viro meo, quod ego vobis faciam iurare totos illos meos homines qui per me et per vo<s> tenent honores, et ut totos deveniant vestros homines et vobis iurent fidelitatem super totos homines de hoc seculo et ut illos per fidem sine \ullo/ inganno sedeant vestros et quod vobis donent potestatem unoquoque ex eis de illas honores que tenuerint, qua hora vos illam ei demandaveritis. Et si aliquis[2007] ex illis hoc facere non quesierat,[2008] ego quod vobis adiuvem contra illum cum toto meo potere per bonam fidem sine inganno. Et postea quod vos inde faciatis de illo totam vestram voluntatem.

B

Acord. *Urraca, reina [de Castella i Lleó], dona a Alfons [I] d'Aragó les terres i els drets que ha rebut del seu pare, Alfons [VI de Castella]. S'acorda que si ella mor abans que ell, les seves terres seran heretades pel monarca d'Aragó i, si tenen fills, per ell i per llur fill. També s'estableix què passarà si ell la deixa*.

[*A*] Original perdut.
*B** Arxiu Diocesà de Lleida, Lligall Gros 26. Pergamí en bon estat de conservació, amb algunes taques i algun forat. Escriptura visigòtica. Mides: 36 cm per 24 cm.
C Col·lecció Caresmar, ms. 2084, f. 147. Esmentat per Lema, que no el va localitzar.
D RAH, ms. 9/5220, Col·lecció Traggia, vol. II, f. 56r.
a RAMOS LOSCERTALES, 1941, p. 67-69.
b FELBER, 1974, p. 205-206. Ex a.

2003. *c:* departiant.
2004. *c:* ad.
2005. *c:* enganno.
2006. *A partir d'aquí hi ha un canvi en l'interlineat i en la caixa del text escrit.*
2007. *c:* aliquod.
2008. *c:* quesierit.

c UBIETO, *Crónicas anónimas de Sahagún*, p. 29-30, nota 1.
d LEMA, 1990, doc. 34, p. 55-56. Ex D.

A la còpia que hom conserva a l'Arxiu Diocesà de Lleida, el darrer paràgraf d'A i tot el text de B són escrits d'una manera diferenciada de la primera part d'A. Aquest document és datat l'any 1119 (any 1157 de l'era hispànica). Aquesta data és inversemblant, atès que en aquest moment Alfons i Urraca ja s'havien enfrontat. Atès que les noces s'havien celebrat el mes de novembre de l'any 1109, el més plausible és pensar que aquests documents foren escrits el mes de desembre d'aquest mateix any, tal com ha estat proposat.

In Dei nomine et eius gratia. Hec est carta donationis quam facio ego Urraka,[2009] Dei gratia regina, filia Adefonsi imperatoris, vobis regi domno Adefonso, domino et viro meo. Placuit mihi libenti animo et spontaneam voluntatem. Et dono vobis tota illa mea terra que fuit de rege domino Adefonso, meo patre, sive heremum quam[2010] populatum, quam hodie habeo vel in antea adquirere potero[2011] cum Dei adiutorio. Et si Deus omnipotens filium ex vobis mihi dederit et vos postea mihi supervixeritis, quod tota illa mea terra remaneat ad vos et ad illo vestro filio que de me habueritis. Quod si ex[2012] vobis filium non habuero, similiter remaneat ad vos totam meam terram et habeatis eam ad vestram propriam hereditatem per facere inde totam vestram voluntatem in vestra vita, et post vestris diebus quod totam remaneat ad meo filio. Et totas illas meas[2013] dominicaturas que mihi lexavit pater meus quod ego hodie[2014] habeo et in antea adquirere potero, et totas illas alteras honores que per me et per vos tenent alios homin[es], quod totum sit vestrum proprium[2015] per facere inde totam vestram voluntatem. Et hoc totum suprascriptum tali convenio illud[2016] vobis facio, quod vos me teneatis ad honorem sicuti bonus vir debet tenere suam bonam uxorem et ut non me dimitatis pro parentesco neque pro excomunione neque pro nulla alia causa. Et si vos ad honorem non me tenueritis quomodo bonus homo debet tener[e] suam bonam uxorem, ego quod me inde rancurem[2017] ad vos et ad illos[2018] meos homines et ad illos vestros et

2009. *d:* Urraca.
2010. *d:* sive.
2011. *d:* potuero.
2012. *d:* ego.
2013. *d:* meas illas.
2014. *Manca en d.*
2015. *Manca en d.*
2016. *d:* illum.
2017. *La r inicial és dubtosa. d:* non concurram.
2018. *d:* et quod.

FUNDACIÓ NOGUERA

postea quod totos illos meos homines de mea terra et de illa vestra se tornent[2019] ad me et serviant ad me et non [ad vos d]onec vos illud mihi inderetetis.[2020] Quod si ergo vos[2021] me laxaveritis, quod totos illos homines de vestra terra et de illa mea adtendant ad me cum totas illas honores et serviant ad me cum fide et veritate si[ne ullo in] ganno,[2022] et illo convenio suprascripto que vobis feci, quod sedeat postea solutum. Et si ego Urraka[2023] regina me separavero de vobis ex toto sine vestra voluntate per laxamento, quod totos illos [homines de] mea terra et de illa \vestra/ adtendant[2024] ad vos cum illas honores que tenuerint, et se partiant totos de me de toto in toto et serviant ad vos per fidem sine inganno.

Facta carta pacti huius era Mª Cª Lª VIIª, in mense decembri.

209

[1101-1109]

Donació. *Berenguer, poc abans de morir, deixa l'alou que té [a Erdau?] als seus fills, Bertran i Ramon, amb la condició que cada any donin als canonges de Sant Vicenç de Roda trenta pans, tres sesters de vi i un moltó. Si mor un d'ells sense fills, la seva part passarà a l'altre germà; si moren tots dos sense descendents nascuts d'un cònjuge legítim, passarà a la seu de Sant Vicenç. S'esmenten els veedors i els oïdors d'aquesta deixa.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 50v-51r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "XCVI. Testamentum de Berenguer Erdao."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 151r (p. 311). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 8, p. 138.

b BOIX, 2005, doc. 782, p. 508. Data: [1101-1104].

c GRAU, 2010, doc. 146, p. 400. Data: [1080-1109].

Datem aquest document, d'una manera aproximada, tal com fan Boix i Grau, amb relació a les dates en què són esmentats els membres de la canònica de Sant Vicenç de Roda, en els instruments publicats en aquest diplomatari. Cartografia: fig. 50.

2019. *d:* retornent.
2020. *d:* inderesetis.
2021. *d:* vos inde.
2022. *d:* enganno.
2023. *d:* Urraca.
2024. *d:* attendant.

In nomine Domini. Hec est brevi testimonium[2025] quod facio ego Berengarius, adhuc memoria plenus. Relinquo totum alodium meum quod habeo vel habere debeo duobus filiis meis, Bertran et Ramon, in tali convenientia ut semper ipsi vel filiis suis per unumquemque annum dent ad canonicos Sancti Vincentii XXX[a] [pa]nes obtimos et III sestarios[2026] vini et I arietem. Et si ullus [ex ei]s[2027] obie[rit] sine filiis de legiti[mo] coniugio, ipsum alodium [rema]neat ad [eius] frater. Et si ambo obierint[2028] sine filiis [de legitimo coniug]io, remaneat ad Sanctum Vincentium. Si quis [iste testimonium[2029] infri]ngere voluerit et hoc quod mando facere // noluerit, in primis ira Dei veniat super eu[m et] in supra[dicto][2030] alodio partem non habeat.

Visores et auditores Ramon Asner, archidiachonus, et Miro Rogerius, prior, et Bernardus Laurentius et Guido et Martin Galin.

210

1110, abril, [a. 26]

Venda. *Pere Ramió i la seva muller Sança venen a Guillem Arnau, sagristà de Sant Vicenç de Roda, una vinya a* Coma Legosa (*Coma Lligosa*)*, sota el puig que hi ha en aquest indret, a canvi de nou sous. S'esmenten les afrontacions. Menció dels testimonis i del fidejussor. Martí, canonge de Sant Vicenç, escriu el document.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0350 (carpeta 9, núm. 497, 1r). Pergamí on hi ha escrits quatre documents. Aquest és el primer dels documents que s'hi va transcriure. Els altres són els docs. 202, 211 i 212. L'extrem superior del pergamí té taques i és molt enfosquit. Mides: 12 cm per 45 cm. Escriptura carolina. Al revers: "N, n. 4, 1112."

a BOIX, 2005, doc. 848, p. 546-547. Data: 1110, abril.

b GRAU, 2010, doc. 150, p. 402. Data: 1110, abril.

Cal relacionar aquest document amb el següent (doc. 211). És molt possible que primerament es redactés aquest instrument i, després, l'altre, tal com veiem que estan ordenats en la transcripció que hom en feu, de tots dos, en un pergamí únic. Ambdós fan referència al lloc de "Coma Llegosa" o "Coma Lligosa", indret

2025. *Abreujat en* testiu, *amb una titlla. c:* testium. *També podria ésser* testamentum.
2026. *Abreujat en* ss. *Pot ésser també* sextarios *o* sesters.
2027. *b:* de istis.
2028. *De* sine *fins a aquest mot,* obierint, *manca en b.*
2029. *b:* [vero homo].
2030. *b:* et insuper in alodio.

segurament situat a prop de la seu de Sant Vicenç de Roda; també el trobem esmentat al doc. 220.

In nomine Domini. Ego Pere Ram[ii et uxor] mea [San]za[2031] vendimus tibi Wilelmo Arn[aldi, Sancti Vincen]tii sacristano, unam vineam [in] Coma Legos[a],[2032] subtus podio qui est [in C]oma Legosa. Habet de oriente Lor[enz] de Collo, [de occidente] vinea que fuit de M[...ran].[2033] Et in pretio pl[a]cibile dedisti nobis VIIII solidos. Et est manifestum quod si ego P[ere] Ramii aut uxor mea \aut/ filiis vel filiabus nostris qui istam venditio\nem/ amplius inquietaverit in duplo vobis componat.

Facta carta venditionis in mense aprile, anno incarnationis Domini millesimo C° X°, regnante Adefonso rege in Castella et in Pampilona, in Aragone et [in Osca], in Superarbi et Ripacorza, in Montesoni et in Barbastro.

Sig+num ego Pere Ramii et uxor mea, qui hanc cartam rogavimus scribere et testes firmare. Sig+num Gischafred de illa Tosca.[2034] Sig+num Ramon Giscafred. Sig+num Pere Giscafred. Salvatores Arnal Galin et Arnal Guielm.

Martinus, canonicus Sancti Vincentii, rogatus scripsit.

211

1110, abril, 26

Venda. *D'una banda, Sança i els seus fills, Mir Arnau i Galí Arnau, venen a Guillem Arnau, sagristà de Sant Vicenç de Roda, la meitat d'una vinya situada sota el puig de* Coma Legosa (*segurament "Coma Lligosa"*), *a canvi d'un sou i mig. D'altra banda, Mir Ramió amb els seus fills ven al mateix sagristà l'altra meitat d'aquesta vinya, també a canvi d'un sou i mig. S'esmenten les afrontacions. Amb menció dels testimonis i dels fidejussors.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0350 (carpeta 9, núm. 497, 2n). Pergamí on hi ha quatre documents. És el segon dels documents que s'hi va transcriure

FUNDACIÓ NOGUERA

2031. *Segons a. També podria ésser* Horuza *o un nom semblant. Per desgràcia no el trobem repetit més endavant, a l'hora de fer les signatures.*

2032. *Segurament cal relacionar aquest topònim amb el nom* llegó*, una aixada petita. Potser s'anomenava Coma Llegosa o Lligosa perquè només es podia treballar amb aquesta eina.*

2033. *a:* Martin.

2034. *S'hi afegí una h* (Toscha).

(els altres són els números 201, 211 i 212). Aquest fragment del pergamí no és tacat ni descolorit. Mides: 12 cm per 45 cm. Escriptura carolina. Al revers: "N, n. 4, 1112."

a BOIX, 2005, doc. 849, p. 547. Data: 1110, abril, 26.

b GRAU, 2010, doc. 149, p. 402. Data: 1110, abril, 26.

Segurament aquest document fou escrit després del precedent (doc. 210); tots dos fan referència a l'indret de Coma Lligosa (també esmentada al doc. 220). És molt probable que fossin escrits pel mateix escrivà, Martí, canonge de Sant Vicenç de Roda.

In nomine Domini. Ego Sanza \cum/ filiis meis, Mir Arnal et Galin Arnal vendimus tibi Wilelmo Arnaldi, Sancti Vincentii sacristano, medietatem de una vinea subtus illo podio de Coma Legosa. Et in pretio placibile dedisti nobis unum solidum et medium. Et est manifestum.

Et ego Mir Ramii cum filiis meis vendo tibi Wilelmo Arnaldi, Sancti Vincentii sacristano, aliam medietatem de ista vinea suprascripta. Et in pretio placibile dedisti nobis unum solidum et medium. Affrontat de oriente vinea que fuit de uxore Petri Ramii, de occidente vinea de Arnal Galin. Et est manifestum quod si nos venditores aut aliquis homo vel femina qui istam vinditio\nem/ amplius inquietaverit in dupplo componat.

Facta carta venditionis VI[a] kalendas mai, anno incarnationis Domini millesimo C[o] X[o], regnante Adefonso rege in Castella et in Pampilona sive in Arragone et in Osca.

Sig+num ego Sanca et filis meis <Mir Arnal et>[2035] Galin Arnal, qui hanc cartam rogavimus scribere. Sig+num Guielm Mir. Signu+m Vincenti. Fideiussor salvatoris Vital de la Palomera. Sig+num Mir Ramii, qui hanc cartam rogavi scribere. Sig+num Bernard Galin. Sig+num Ramon Bertran. Salvator Arnal Guielm.

212

1110, maig, 2. Porxo de Sant Pere de Roma

Carta papal. *Butlla* Spiritu Domini *adreçada a Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre. Pasqual [II], papa, exposa que el bisbe de Lleida havia fugit arran de la conquesta islàmica a les muntanyes per instal·lar-se al castell de Roda. Després se n'anà a la fortificació de*

2035. *No podem pas saber per quin motiu manca el nom del primer fill en les signatures del document.*

Barbastre. Així, estableix que el bisbe es podrà traslladar, des de Roda i Barbastre, a la seu episcopal de Lleida, quan aquesta ciutat sigui conquerida. També li adjudica el territori del bisbat de Roda i Barbastre, amb les valls de Bielsa i Gistau, amb l'abadia d'Alaó i amb el monestir de Sant Martí de Cavallera. Li confirma també les esglésies de Balaguer i de Tamarit, ja conquerides, i les esglésies de Fraga, de Saidí i d'Ontinyena, quan aquests llocs tornessin a estar sota el domini dels cristians. A més, li confirma els delmes i altres béns eclesiàstics de l'antic bisbat de Lleida, tal com ja ho havia concedit el papa Urbà II.

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1082 (carpeta 21, núm. 34). Pergamí en força bon estat; tanmateix, l'angle de dalt, a la dreta, il·legible. També inclou les butlles 149 i 152. Mides: 19 cm per 42 cm. Al capdamunt hi ha escrit: "Ex regestorum domini pape Urbani II, libro XII, Pontio episcopo." Al revers: "Duo instrumenta pape Pascasii, confirmacionis ecclesie Barbastrensis et omnium ecclesiarum adiacentium territorio civitatis Ilerdensis", "1100"; a baix, hi ha una beta de color vermell i groc.

C BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 224v-225r.

D ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 11v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Privilegium Paschalis papa II." Molt malmès, d'una manera especial el foli 11v, a la banda esquerra i inferior. Sembla, a més, que no s'hi conserva la transcripció íntegra.

E BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 134r-134v (p. 277-278). Ex D.

a HUESCA, 1807, vol. 9, doc. 16, p. 463.

b LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 37, p. 329-330.

c VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 41, p. 288-290.

d YELA, 1932, p. 147. Transcripció parcial.

e ABADAL, 1970 [traducció de la versió de 1952], p. 109, nota 162. Parcial.

f IGLESIAS, 1991, p. 127-128.

g BOIX, 2005, doc. 851, p. 548-549. Data: 1110, maig, 2 (Roma).

h GRAU, 2010, doc. 151, p. 403. Data: 1110, maig, 2. Roma.

Esment: KEHR, 1926, p. 228 i 230. Data: 1110, maig, 2.
KEHR, 1928, p. 155.

Aquest document papal tingué una gran importància en la història del bisbat de Roda i Barbastre i, després, en la del de Lleida. S'hi acceptava un trasllat precedent de Lleida a Roda, que justificava un nou trasllat de les terres muntanyoses, que havien fet de refugi, a la capital de la plana del Segrià. L'any 1952 (traduït el 1970), Abadal, amb relació a aquest document, deia: "Fins al 1110 no apareix la nova teoria que no es tracta de dos bisbats diferents, de Roda i de Lleida, sinó d'un de sol, el de Lleida, la seu del qual, a causa de la invasió musulmana, fou traslladada de Lleida a Roda, a l'altra banda de les muntanyes. Trobem per primera vegada aquesta teoria en un privilegi de Pasqual II, del 2 de maig de 1110, dirigit al bisbe Ramon de Barbastre [...]. La nova teoria era lògica i perfectament lligada per a explicar el passat i justificar el projecte futur de traslladar la seu a Lleida", encara que, com ell mateix reconeixia, no

fos cert "que la seu de Lleida hagués estat traslladada a Roda". ABADAL, 1970, p. 109, nota 162. Podem assenyalar també que aquest any 1110 coincideix amb la indicció tercera, tal com s'esmenta al document. Hem transcrit B, encara que hem comparat la versió d'aquest text amb els trasllats C, D i E, i també amb algunes de les transcripcions modernes.

Paschalis[2036] episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Raimundo Barbastrensi episcopo, eiusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

Spiritu domini docente didiscimus[2037] quia dominus transfert regna et mutat tempora. Ipse quondam in Hyspaniis[2038] iuxta beneplacitum suum christianorum regna diffudit, et rursum per sarracenorum seu moabitarum tyrannidem[2039] christianorum peccata iuxta sua iudicia visitavit. Unde factum est ut episcopalis cathedra[2040] que Ylerde[2041] fuerat, in montana transiret, in opidum[2042] videlicet quod Rota dicitur. Inde rursum imminutis moabitarum viribus proprius Ylerdam[2043] in Barbastre opidum[2044] transferretur. Spes etiam[2045] christianis certior[2046] per Dei gratiam nostro tempore facta est ut Ylerdam[2047] urbem domino prestante[2048] recip[ient]. Et nos igitur domini [Dei] nostri iudicia prosequentes, presenti decreto constituimus episcopalem cathedram que hactenus Rote vel Barbastre habita [est] ad Hylerde[2049] urbem in posterum referendam, cum ea omnipotens Dominus christianorum restituerit potestati. Con[servatis ni]m[irum] monta[nis] terminis, sicut a te vel a tuis predecessoribus apud Rotam et Barbastram habiti ac possessi sunt, cum va[lli]bus Belse et G[estau], cum abbatia Alaonis, ac monasterio Sancti Martini de Cavallera, sicut in alodium Rotensi ecclesie a regibus im[petrat]a sunt. De aliis vero monasteriis infra eandem parrochiam sitis, debita tibi tuisque successoribus reverentia

2036. *La* P *de color vermell. Al costat:* Paschalis episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Raimundo Barbastrensi episcopo.
2037. *E:* didicimus.
2038. *C i E:* Hispaniis. *D:* Hispanis.
2039. *D i E:* tirannidem.
2040. *E:* katedra.
2041. *E:* Ilerde.
2042. *E:* oppidum.
2043. *E:* Ilerdam.
2044. *E:* oppidum.
2045. *Correcció en E.*
2046. *E:* cercior.
2047. *E:* Ilerdam.
2048. *B i D:* prante, *amb una titlla. E:* operante. *c:* prestante.
2049. *D i E:* Ilerde.

FUNDACIÓ NOGUERA

persolvatur, sicut tuis hactenus predecessoribus perdesoluta[2050] est. Confirmamus itaque vobis ecclesias de Balager et Tamared,[2051] et terras que iam in christianorum redacte sunt dicionem,[2052] vel ecclesias cum restitute fuerint, in Fraga et Zeidi et Ontinnana.[2053] Omnes quoque decimas seu ceteras res ecclesiastici iuris ad Ylerde[2054] circumstantiam[2055] pertinentes, omnes eiusdem diocesis[2056] fines qui in christianorum[2057] redacti sunt vel fuerint potestatem tue tuorumque successorum dispositioni, sicut superioribus temporibus per bone[2058] memorie Urbani II,[2059] predecessoris nostri, per nostrum quoque privilegium constitutum est subiacere precipimus, salva in omnibus apostolice sedis auctoritate. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat vestram ecclesiam temere, perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas[2060] retinere, minuere vel temerariis vexationibus fatigare, set omnia integra conserventur tam tuis quam successorum tuorum clericorum ac pauperum usibus, profutura. Si qua ergo ecclesiastica secularisve persona hanc nostre constitutionis paginam sciens, contra eam t[emer]e venire temptaverit, secundo, terciove commonita, si non satisfactione congrua emmendaverit,[2061] potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino iuditio existere de perpetrata iniquitate cognoscat. Et a sacratissimo[2062] corpore ac sanguine Dei et domini redemptoris nostri Ihesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districte ulcioni subiaceat. Cunc-

2050. *E:* pridem soluta.

2051. *Amb relació a Tamarit, cal recordar el document fet l'any 1107, pel qual* "Ego Ildefonsus Sancius <…> facio hanc cartam donationis et confirmationis ad te, Stephano de Stadella. Placuit mihi libenti animo et spontanea voluntate et propter servicia que mihi fecisti et cotidie facis et quare primus instrasti in illa villa de Tamarit, quando Deus mihi illam dedit et fuit presa, dono tibi in Tamarit illas casas de Yben Alfachi, cum suis ortis et cum suis pertinenciis. Similiter dono tibi illa sua almunia de Yben Alfachi que vocatur Chamirs, et in termino de ista almunia prescripta dono tibi ibi V iovatas de hereditate ad duas sadones. Et dono tibi in termino de Tamarit examplare \et comparare/ sine quod non compares capudmansum integrum, unde se perdat meum censum de toto in toto" (LEMA, 1990, doc. 21, p. 26-27).

2052. *E:* ditionem.

2053. *E:* Ontinana.

2054. *E:* Ilerde.

2055. *E:* circunstantiam.

2056. *E:* diocessis.

2057. *Tacat*.

2058. *E:* apostolice.

2059. *E:* secundi.

2060. *E:* abbatias.

2061. *E:* emendaverit.

2062. *E:* sanctissimo.

FUNDACIÓ NOGUERA

tis[2063] autem eidem eccl[esie] iusta servantibus sit pax Domini nostri Ihesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum iudicem premia eterne pacis inveniant. Amen.[2064]

Scriptum per manum Iohannis scrinarii,[2065] regionarii ac notarii sacri palacii.

Ego Paschalis episopus catholice ecclesie (*signe*).

Datum Rome, in porticu Beati Petri, per manum Iohannis Sancte Romane ecclesie diachoni cardinalis ac bibliotecarii,[2066] VI[a] nonas mai, indectio III[a], incarnationis anno M[o] C[o] X[o], pontificatus autem domini Paschalis II pape anno XI.

213

1110, maig, 15

Donació. *Pere Ramon d'Erill dona a Sant Vicenç de Roda i als seus canonges un alou que té a la vila de Roda, format per cases, terres, vinyes, horts i molins. Ho fa per a l'ànima de la seva muller i pel seu fill, Deodat, que havia lliurat a la canònica.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0966 (carpeta 19, núm. 1.172). Pergamí en bon estat de conservació, només amb algun forat. Mides: 25,5 cm per 21 cm. Escriptura carolina. Al revers: "n. 15, 1110"; "Carta Petri Raimundi de Eril de alodio quod est in Rota"; en un paper enganxat "94".

B ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 94, f. 10r. Regest.

a CASTILLON, 1991, p. 56.

b BOIX, 2005, doc. A 136, p. 711. Data: 1110, maig, 15.

c GRAU, 2010, doc. 152, p. 404. Data: 1110, maig, 15.

Cartografia: figs. 14 i 38.

In Dei nomine et individue sancte Trinit[atis]. Ego senior Petrus Raimundi de Heril, plenus senssu et memoria, propter remedium anime mee et uxoris mee defuncte et propter amorem filii mei, Deusdedit, quem ego Deo obtuli, facio donacionem Deo et Beato Vincencio ceterisque sanctis quorum memoria habetur in eodem loco qui vocatur Rrota et kanonicis ibi Deo servientibus, de ala<u>dio toto \quod/ abeo in illa villa, ex parte patris et matris mee,

2063. *E:* Ceteris.
2064. *E:* Amen. Amen. Amen.
2065. *E:* scriniarii.
2066. *E:* bibliothecarii.

in domibus, terris, vineis, ortis, molendinis, exitibus et reg\re/ssibus et omnibus aliis rebus que ego hodie teneo et possideo vel possidere debeo, possideant ipsi, et libere habeant post mortem meam, nisi ego[2067] conpunctus fraterna[2068] visitacione in vita mea eis dare voluero. S[i] quis autem quod absit, de nostra proienie filius vel filia vel alius aliquis de nostra parentela vel ecclesiastica [vel] laicalis persona hoc donum quod ego facio Deo et Beato Vincencio martiri infringere per vim temptaverit vel inde [au]ferre qui propriam voluerit, non habeat licenciam set omnino[2069] sit ei proibitum, quod si emendare neglexerit sit segregatus a lliminibus Ecclesie et a ssacratissimo corpore et sanguine Domini et non habeat partem cum iustus in regno Dei, set cum Datan et Abiron eternos cruciatus sustineat nisi totum dupliciter restituerit et ad hemendacionem protinus venerit.

Facta carta donacionis anno ab incarnacione Domini M° C° X°, era M^a^ C^a^ XL^a^ VIII^a^, mense madio, idus madii, luna XXIII^a^. Aldefonso rege regnante in Castella et in Panpilona et in Aragone. Petro Raimundi, comite in Paliares.

Sig+num Petro Raimundi de Eril, qui hanc cartam rogavit scribere et testes firmare et sua signa facere. Sig+num Raimundo Raimundi, preposito de Llavags. Sig+num Deusdedit, filii eius, qui hanc cartam ditavit et scribere rogavit. Sig+num Raimundi[2070] Galindonis, kanonici. Sig+num Raimundo Petri de Heril. Sig+num Bernardo Petri, fratre meo. Sig+num Berengarii Petri, fratre meo. Sig+num Rrodlan Bernard. Sig+num Ramon Arllen. Sig+num Wilelm[2071] Ferran.

Wilelm Ferran.

214

[c. 1110, maig]. Porxo de Sant Pere de Roma

Carta papal. *Butlla* Pro querela. *El papa Pasqual [II] ordena a Ot, bisbe d'Urgell, que deixi d'ocupar les parròquies que pertanyien a l'antic bisbat de Lleida i les retorni al bisbe de Barbastre [i Roda].*

[*A*] Original perdut.

2067. *Després hi ha unes lletres esborrades.*
2068. *Abreujat en* frna, *amb una titlla*.
2069. *Abreujat en* omo, *amb una titlla*.
2070. *Amb una correcció.*
2071. *Abreujat en* wlm.

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 0r (a baix). Amb l'epígraf: "Epistola Paschalis pape missa O. Urgelen. episcopo." Pergamí ennegrit i trencat; il·legible.

*C** ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 1). La setena de vuit butlles transcrites en un pergamí (de fet són dos pergamins cosits entre ells). Còpia del segle XII. Mides: 12 cm per 74 cm.

D Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 15. Còpia del segle XVI.

E BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 370r-370v (p. 746-747).

F BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 133v (p. 276). Transcripció parcial.

G ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r-8r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document era el número dissetè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex C.

a PASQUAL, 1785, ap. 11, p. 61.

b YELA, 1932, p. 145.

c MANSILLA, 1955, doc. 41, p. 60-61. Data: [1099-1118].

d ABADAL, 1970 (original 1952), p. 111. Parcial.

e IGLESIAS, 1991, p. 124-125.

f BOIX, 2005, doc. A 137, p. 711-712. Data: [1110, maig] (Laterà).

g GRAU, 2010, doc. 162, p. 412-413. Data: [1099, agost-1118, gener].

Esment: KEHR, 1926, vol. 1, p. 230, 231 i 232. Data: 1110.

Grau (2010) data aquest document amb relació als anys del pontificat del papa Pasqual II (1099-1118). Boix (2005, p. 711), en canvi, data aquesta carta papal amb relació a la data de la butlla *Spiritu Domini* (doc. 212) i també a la data de la festivitat de Pasqua, que, l'any 1110, va correspondre al dia 10 d'abril. Mansilla (1955) assenyala que molt probablement s'ha de datar el mes de maig de l'any 1110, tal com fa Kehr.

Paschalis episcopus, servus servorum Dei. Venerabili fratri Odoni[2072] Urgellensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Pro querela[2073] parochie,[2074] que inter te et fratrem nostrum Barbastrensem agitur, idem frater noster ad iuditium evocatus,[2075] expoliatum se nequaquam venire[2076] debere respondit; conqueritur insuper, quod Ylerde[2077] fines, qui ei ex antiquo iure per Romani privilegii auctoritatem debentur, invadas. Tue[2078] igitur karissime[2079]

FUNDACIÓ NOGUERA

2072. *Abreujat en* O.
2073. *c:* querella.
2074. *E:* parrochiae. *c:* parrochie.
2075. *c:* vocatus.
2076. *c:* noviter.
2077. *F:* Ilerde. *E:* Illerdae. *c:* Illerde.
2078. *E:* tuae.
2079. *E:* carissimae. *Manca en c.*

fraternitati per presentia[2080] scripta mandamus precipientes,[2081] ut ab Ilerdensium[2082] finium invasione omnino[2083] desistas. Illam vero parrochie[2084] partem, qua se nudatum conqueritur, ita ei restituas, ut nulla ei iusta vel substractionis[2085] vel questionis[2086] occasio relinquatur. Sic enim utrumque vestrum, omni occasione seposita, usque ad[2087] proximum Pascha ad discuciones[2088] vestre iudicium venire precipimus.[2089] Vale.

Datum Rome, in porticu Beati Petri.[2090]

215

1110, octubre. Tierra de Campos, Osorno

Donació. *Alfons [I d'Aragó], emperador, dona a Sanç, el seu escrivà, tots els drets que pertanyen a l'església de Sant Martí de Perarrua, situada davant del castell. Ha de tenir drets sobre les heretats de l'església i sobre els homes de la progènie d'un home anomenat Coma Algars i del seu fill Mennan. Per contra, mana que no ho posseeixin ni Banço Martí ni la seva dona, la senyora Maria, ni llurs fills, malgrat que, mentint, havien dit que l'església i els homes de Sant Martí eren d'ells, per donació del monarca. Ho feu amb el consell de l'arquebisbe de Toledo, llegat papal, de Ramon, bisbe de Barbastre i de Roda, i d'Esteve, bisbe d'Osca.*

[*A*] ACL, Fons de Roda, sig. 323. Perdut.
*a** VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 72, p. 367-368. Ex A.
b BOIX, 2005, doc. 854, p. 551-552. Data: [1110], octubre.

És interessant i aclaridor aquest document relacionat amb Perarrua i amb la seva església. No és sorprenent que s'hi afirmi que "ita ut amplius in hoc saeculo non abeat nullam possessionem nullus homo laicus per suam hereditatem in supradicta ecclesia Sancti Martini". És un principi que concorda amb les idees reformistes que l'Església volia difondre. Amb tot, sorprèn que els drets eclesiàstics siguin donats, tal com sembla, a l'església, però també a aquest Sanç, un

2080. *E:* praesentia.
2081. *E:* praecipientes. *c:* precipens.
2082. *F:* Ilerdentium. *E:* Illerdentium. *c:* Illerdensium.
2083. *Manca en E, F i c.*
2084. *E:* parrochiae.
2085. *c:* subornationis.
2086. *E:* quaestiones.
2087. *Manca en c.*
2088. *E:* discussionis. *c:* discusionis.
2089. *E:* praecipimus.
2090. *Aquesta línia manca en c.*

escrivà seu (que, potser, hem de suposar que era un eclesiàstic, encara que no es digui). D'altra banda, podem relacionar aquest document amb un altre, que fou escrit uns anys més tard, el desembre de l'any 1118, segons el qual Ramon Guillem, bisbe de Barbastre, a precs de l'emperador Alfons, fill de Sanç, concedí a Sanç Galí de Perarrua l'església de Sant Martí, situada davant del castell de Perarrua, amb totes les seves pertinences, d'una manera vitalícia. Mort Sanç Galí, s'establí que ho podia tenir algun familiar seu que, això sí, fos clergue. Aquest segon document fou editat per: A. CANELLAS, "Notas diplomáticas sobre la iglesia de San Martín de Perarrúa", *Hispania Sacra*, III, 1950, p. 393-397.

In Christi nomine et eius gratia. Ego Adefonsus, Dei gratia imperator, facio hanc cartam donacionis et confirmacionis domino Deo et Sancto Martino de Petra Rubea, qui est in facie ipsius castri. Placuit mihi libenti animo et spontanea volumptate et propter amorem Dei et remissio peccatorum meorum dono et concedo et auctorizo Deum et Sancti Martini et ad ipsa sua ecclesia et ad Sancio meo scribano omnibus suis directaticis[2091] ad ecclesiam pertinentibus et cum hereditatibus suis et cum omnibus hominibus qui fuerunt vel erunt ex progenie de Cumba Algaris et de Mennan filius eius, ita ut amplius non abeant ibi partem nec hereditatem in hoc seculo Banzo Martin et uxori suae Mariae, nec filiis suis nec generacio eorum, pro qua dixerunt ad Sancio et ad sui parentes, quod ego abebam eis datam illam ecclesiam per suam hereditatem et omnibus hominibus de Sancti Martini, et mentierunt[2092] quia ego nunquam dabo eis nec aliis [...] et francos homines ad milites et laicis hominis. Et propter hoc mandavi ad Petro Ximino, mea iusticia, et ad Ximino Sangiç, meo merino, ut semper egecissent mulier de Banço Martin, domina Maria, et filiis sui et generacio eorum de ecclesia Beati Martini et de omnibus parrochianis suis et de suis directaticis et misisent ibi, in supradicta ecclesia Sancti Martini, Sancio, et ut faciant inde dominio et poteroso de ecclesia et de omnibus parrochianis suis supradictis. Et ut amplius in hoc saeculo non habeant nullum alium seniorem nisi Deum et Sancti Martini et clericis ibidem Deo servientibus et ut abeat et obtineat et possideat Sancio ecclesiam Beati Martini, cum omnibus directaticis suis omnibus diebus vitae suae ad servitium Deo et eiusdem ecclesiae, et post obitum suum ad cui ille voluerit dimittere ad parentem suum qui fuerit de sua progenie et generacione et sit fidelis et prudens ad servicium Deo et ad ecclesia Beati Martini, et ita faciant post eum omni progenie suae per secula.

2091. Directaticus (*dretatge*)*: dret que hom té sobre alguna cosa*. BASSOLS – BASTARDAS *et alii*, *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*, Barcelona, 1979, col. 938.

2092. *a:* mencierunt.

Et ego Adefonsus, rex et imperator, feci hoc totum propter amorem Dei et aucmentum praedictae ecclesiae Sancti Martini et cum consilio domni Bernardi, archiepiscopi Toletanae sedis et legatus sanctae Romanae Ecclesiae, et domni Raimundi, Barbastrensis episcopi sive Rotensis, et domni Stephani, Oscensi episcopi, et aliorum bonorum hominum, ita ut amplius in hoc saeculo non abeat nullam possessionem nullus homo laicus per suam hereditatem in supradicta ecclesia Sancti Martini. Et nullus homo vel femina qui hoc meum donum vel testamentum et de domno Bernardo archiepiscopo et de episcopis supranominatis disrumpere vel minuere voluerit, sit a Deo maledictus et omnibus sanctis suis, [et sit] excomunicatus de supradictis episcopis et de aliis, et extraneus sit a corpore Christi, et cum Datan et Abiron et cum Iuda traditore sit damnatus in infernum inferiorem. Amen.

Signum Adefonsi (*signe*) imperatoris.

Facta hanc cartam in mense octuber, in terra de Campos, in villa quod dicitur Osorno, in ripa de Pisorga fluminis, in era M C XL VIII, regnante domino nostro Ihesu Christo in coelo et in terra, et sub eius imperio ego Adefonsus Dei gratia rex et imperator in Castella et in Toleto, in Aragonia et in Pampilonia, in Superarbi et Ripacurcia. Bernardus archiepiscopus in Toleto. Raimundus episcopus in Barbastro. Stephanus episcopus in Osca. Aurelia in Toleto. Enneco Ximin in Socobia. Auriol Garçez in Castro Soriz. Caxal in Nagara. Lop Lopiç in Calahorra. Lop Garceç in Stella. Açenar Acenariz in Funes. Barbaça in Lusia.[2093] Castang[2094] in Bel. Sancio Iohannes in Osca. Ato Garceç in Barbastro. Domno Redmiro in Monteson. Pere Ramon in Stata. Berenguer Gombal in Capella. Ramon Amat in Petra Rubea. Comite Bernardo in Fonte Toba. Pere Mir in Bonabar.

Ego Petro de Aguero, iussu domini mei imperatoris, hanc cartam scripsi et hoc signum (*signe*) feci.

216

1110, novembre, 24

Donació. *Beatriu, comtessa, muller del comte Sanç Ramir, dona a Santa Maria i Sant Vicenç de Roda i al bisbe Ramon [Guillem] de Barbastre una almúnia situada al territori de Castre, que li donà el*

2093. *b:* Barbatorta in Luesia.
2094. *a:* Castatig. *b:* Castang.

seu marit, el comte Sanç, com a dot. Aquesta almúnia és situada in Campo de Furo (*Coma de Fuero*)*, al territori de Castre, i afronta amb una via pública, amb l'alou de Santa Maria d'Alaó, amb el de Sant Bartomeu de Calassanç i amb terres de diverses persones. L'almúnia era formada per terres, vinyes i arbres, i una part d'un aiguamoll o paül. També cedeix una quantitat de sal de la salina, tal com li havia donat el rei Sanç. Fou confirmat per Garcia Sanç, fill de la comtessa, i actuaren com a testimonis Berenguer Gombau, Pere Gausbert, Bernat Ramon de Castre, Ramon Mir de Gavasa i Pere Mir d'Entença.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 87, f. 46v-47r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "LXXXVII. De almunia de Campo de Fuero." Tacat i cremat.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 149v (p. 308). Transcrit parcialment. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 18, p. 71-72.
b IGLESIAS, 1993, p. 314-315.
c BOIX, 2005, doc. 855, p. 552. Data: 1110, novembre, 24.
d GRAU, 2010, doc. 153, p. 404-405. Data: 1110, novembre, 24.

Beatriu era casada amb el comte Sanç Ramir (fill natural de Ramir I d'Aragó i homònim del seu germanastre, el monarca aragonès). Amb relació al mot *camp* (*Campo de Furo*), cal tenir present els diferents significats d'aquesta paraula, que ens porten a pensar en un tros de terra de conreu, en una partida àmplia o bé, fins i tot, en una contrada (com podia ésser el Camp de Barberà, el Camp de Segarra o el Camp de Bages, a la Catalunya del segle X). Vegeu: BOLÒS (en premsa). Amb relació a aquest indret, en un document escrit vers l'any 1105 (BOIX, 2005, doc. A 125, p. 706-707), s'esmenta un alou situat "in castro Moniones [...], ad Campo de Fuero, in loco ubi dicitur ad Ginibrellus", que afrontava a ponent amb "Setcastella". Aquest alou fou donat a Sant Pere de Taverna i provenia del rei Sanç i del seu fill Pere (editat per MARTÍN DUQUE, 2004, doc. 161, p. 181-182, amb la data de 1132). Precisament, pel que fa a la data, cal assenyalar que, mentre quan es fa esment de l'epacta (segons el còmput julià) a què correspon l'any del document, hi ha molts errors, per contra, els esments de la indicció solen ésser exactes. En aquest cas, aquest any 1110 corresponia, tal com s'assenyala, a la indicció 3. Cartografia: fig. 40.

In nomine Domini. Ego Beatrix, [Dei] gratia comittisa, pro anima patris et matris [mee et] senioris mei, domni Sancii comitis, et pro remi[ssio]ne [pecc]atorum, et pro adipiscenda vita eterna, [fa]cio cartam donationis omnipotenti Deo, eiusque genitri[ci] Beate Marie et Sancto[2095] Vincentio et episcopo Raimundo Barbastrensi eiusque successoribus atque clericis suis regularibus, eorumque successoribus, de illa almunia que est sita in territorio \de/ Castro, que

2095. *C:* Beato.

advenit mihi in dote mari[ti] mei, ad faciendam propiam voluntatem meam. Et dono eam sicut superius scriptum est Deo et Beate Marie et Beato Vincentio et episcopo atque canonicis eius, in perpetuum, ad proprium alodium, ad faciendam voluntatem suam, ad Dei servitium ut habeant et possideant [eam] usque in sempiternum. Et est illa prefata almunia in [Ca]mpo de Furo, in territorio de Castro. De oriente via [pu]blica et alodium Sancte Marie Alaonis et Sancti Bartolomei de Calasanz, de occidente tenet Stephanus de Alfalech,[2096] et oriente[2097] de Cidi et Iohannes [Car]del, et Atto de Spluis,[2098] de aquilone Pascal de Coscollol[a], et Stephanus Maurinus, et Mir Arnal[2099] [de Iovisede],[2100] et Hahavivus[2101] de Coscollola et Iulianus de Laza,[2102] de meridie Enneco Fortuniones et Hahavivus[2103] de Coscollola et Ardivillas[2104] de Saltao. Quantum iste afrontationes includunt, [totum] dono Deo et Beato Vincentio, almuniam cum terris // et vineis, et arboribus, cum illam partem quam habeo in ipsa padule, dono Deo et predicte ecclesie Sancti Vincentii. Insuper dono ad prefatum locum Sancti Vincentii illud sal de illa salina, qualem partem ego [i]mpetr[avi] ibi a rege Sancio.

Ego Beatrix hanc cartam [dona]tionis et elemosine mee confirmo et hoc + signo corroboro. Si quis vero homo vel fem[in]a de mea cognatione aut de aliena contra hanc cartam mee helemosine venerit ad irrumpendum, non hoc valeat adquirere sed ista carta firma et stabilis semper maneat.

Ego Garsias Sanz hanc cartam donationis matris mee laudo et propria manu confirmo +. Signum Berengarii Gonbal +.[2105] Signum Petri Gauzberti. Sig+num Bernardi Raimundi de Castro +. Signum Raimundi Mironis de Gavasa. Sig+num Petri Mir[o]nis de Entenza.

Facta carta anno incarnationis Domini MCX, indicione III, VIII kalendas decembris, regnante Adefonso rege, filio Sancii, regis in

2096. *c:* Alfarech.
2097. *Abreujat en* or, *amb una titlla.*
2098. *c:* Splus. *També podria ésser* Splius, *encara que no és probable.*
2099. *Lectura difícil. Sembla que hi digui* Annal.
2100. *Ben tacat, de color fosc. d:* Covisede.
2101. *Veiem* hahauiuus *o potser* hahanuvis. *c:* Havuvis.
2102. *Ben tacat, fosc.*
2103. *c:* Hahavuvis.
2104. *c:* Ardivillar. *Podria ésser* Aduullas, *encara que no és probable.*
2105. *C:* Gombal.

Pampilona et Aragone et in Superarbi[2106] et in Ripacurtia. Domno papa Paschali presidente in Romana sede. Domno Petro episcopo in Pampilona et Stephano episcopo in Osca.

217

[c. 1110]. Castell de Monesma

Memorial. *Record dels fets esdevinguts a Sant Esteve de la Sarga. Domènec donà a Mir Arnau aquest lloc, amb l'aprovació del bisbe i de Bertran At. Després, Bertran At [de Montanyana] i els seus fills feren fora els que s'hi estaven. Més endavant, Bertran [At i els seus fills], Ramon Bertran i Bernat Bertran, i Ramon Mir de Clusa i el jutge Guillem Isarn anaren al castell de Monesma i arribaren a un acord amb Mir Arnau. S'estableix que Mir [Arnau] podrà tenir el lloc essent fidel a Sant Esteve de la Sarga, al bisbe [de Roda] i a Bertran [At]. De la seva banda, Bertran [At] i els seus fills prometen amistat a Mir [Arnau], li fan un òscul i concedeixen llur protecció, a ell i al lloc de Sant Esteve de la Sarga.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0718 (carpeta 12, núm. 901). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 17,5 cm per 15,5 cm. Escriptura carolina, escrita amb poca cura. Al revers: "n. 7", "Donación de Santisteban de la Sarga".

a BOIX, 2005, doc. 853, p. 550. [v. 1110, juny], (Monesma).

b GRAU, 2010, doc. 118, p. 382. Data: [final del segle XI-principi del segle XII].

Boix estableix la data d'aquest document amb relació als anys en què trobem esments de Guillem Isarn com a jutge. Grau té també present la menció del jutge Guillem Isarn i també la de Mir Arnau, de Ramon Bertran i de Bernat Amell (que força més endavant fou ardiaca de Roda). D'acord amb tot això, acceptem com a possible una datació propera a l'any 1110. Amb relació a aquest indret de Sant Esteve de la Sarga, cal assenyalar el lligam que tenia amb el bisbat de Roda (reconegut en el document en què s'estableix el límit entre els bisbats d'Urgell i de Roda; doc. 332) i també el domini que hi tenia la família dels Montanyana.

In nomine Domini. Hec est memoria donacionis que donavit domnus Dominicus locum Sancti Stephani Sarga ad domno Mir Arnal, et fecit laudare a domno suo episcopo et ad domno Bertran At. Et postea, domnus Bertran At et filiis suis tulerunt locum illum ad eum et eiecerunt inde suos homines foras. Preterito tempore venerunt domnus Bertran et Ramon Bertran et Bernard Bertran et Ramon Mir de Clusa et Guielm Isarn, iudice, ad kastrum Montmesma et ibi

2106. *C:* Suprarbi.

concordaverunt ei cum domno Mironi Arnalli et reddiderunt ad eum locum suprascriptum domnus Bertran et filiis suis, et laudaverunt donacionem suprascriptam, et sic melius dederunt hoc quod illi dare potuerunt ut in diebus suis teneat et possideat ad propria sua voluntate quiete supradictus Miro ad servicium Dei et Sancti Stephani Sarga et ad fidelitatem episcopi et successores eius et ad fidelitatem domno Bertran et posterita sua. Et insuper, domnus Bertran et filii eius donaverunt amicitate ad domno Miro et osculum dederunt ei et receperunt ei eum et locum Sancti Stephani in guarda et in baiulia contra cunctos homines et feminas, per fidem, sine ingenio malo.

Et ego Bertran At laudo et confirmo et hoc sign+um pono. Et ego Ramon Bertran laudo et confirmo et hoc sign+um pono. Et ego Bernard Bertran similiter sign+um pono. Visores et auditores: Ramon Mir de illa Clusa et Guielm Isarn, iudices, et Bernard Bernard et Bernard Amelii et Isarnus, presbiter, et Ramon Pere de illo Puiolo. Auxiliante Deo valeat in perpetuum. Amen.

218

[c. 1110]

Bescanvi. *Martí Oníscol i els seus fills donen als canonges de Sant Vicenç de Roda una sort de vinya que tenen al "riu Ceguer"* (*el barranc de la Ceguera*)*, a canvi d'una altra vinya anomenada de Sota el Castell. Reben també, com a torna, un sou gros. S'esmenten els testimonis i el fidejussor. Escrit per Guillem.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 28v. Amb l'epígraf: "De una vinea a rivum Cecherum. XLV[II]II."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142v (p. 294). Breu esment. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 2, p. 134.
b IGLESIAS, 1993, p. 289.
c BOIX, 2005, doc. 780, p. 507. Data: [v. 1101].
d GRAU, 2010, doc. 148, p. 401. Data: [final del segle XI–principi del segle XII].

Boix el data per altres referències de Martí Oníscol i de l'escrivà Guillem, que troba en documents de Sant Vicenç de Roda. Grau encara aporta més referències força coincidents, que fan pensar que s'ha de datar cap al primer decenni del segle XII. Cartografia: figs. 14 i 18.

I[n nomin]e Domini. Ego Martin Oniscol, simul cum filiis meis, vos [emtor]es, seniores canonicos Sancti Vincentii. Facimus

vobis conc[amium et] cartam de una sorte de vinea que habuimus in rivum Cech[erum], propter vestram, quam vos nobis dedistis vineam Subtus Castellum dicunt, cum tornam uno solido grosso,[2107] et propter hoc in Dei nomine firmam habeatis potestatem. Quod si ego Martin[2108] Undiscol, aut de filiis meis, aut de propinquitate mea, qui hanc cartam inquietaverit, in dupplo componat.

Signum ego Martin. Cum testimoniis meis Petrus Bernardi de Puteo et Galin At de Sancto Petro. F<ideiussor> et salvator Oniscol Adroer.

Guillelmus scripsit.

219

[c. 1110]

Testament. *Pere Roger fa testament. Deixa a Sant Vicenç de Roda el molí de "Coma Joncosa", el capmàs on viu Ramon Garcia i diversos productes. Deixa també a Sant Feliu [de Verí] una vinya, a la "Plana de Bertran", i productes per valor de cinc sous. També dona a Santa Maria de Güel una arca, que ja és a l'església, i diners. Així mateix, de tot allò que té a mitges amb el seu fill Arnau Pere, deixa la seva meitat a Sant Vicenç de Roda. Lliura al seu fill Pere el dot de la seva mare [Ermengarda], a Güel, a Esdolomada i més enllà del port d'Ares* (Super Aras)*, la tercera part d'una vinya a Jusseu i la meitat d'unes cases amb una tona. A Arnau Pere li deixa l'alou que té a Güel, tot allò que havia estat del seu germà Mir Guillem i l'alou de Fontova. Fa també diverses donacions al seu gendre Girbert. Cedeix d'una manera indivisa entre els fills altres béns situats a la vall de Lierp i a la "Casa de Llofred". També reparteix entre Pere i Arnau Pere un "alou pla" i l'alou de Montsó. Distribueix els seus homes [que devien treballar les terres] entre Arnau Pere i Girbert Arnau.*

[A] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0423 (carpeta 9, núm. 501). Pergamí amb taques i amb uns plecs. Algunes lletres descolorides. Mides: 21 cm per 11 cm.

2107. *Durant la primera meitat del segle XII trobem que els documents ribagorçans fan esment dels "sous grossos" de Ribagorça* (solidos grossos)*. Cal pensar que corresponien a dotze diners i que potser foren encunyats per l'infant Pere, quan fou sobirà de la Ribagorça entre els anys 1084 i 1095.* G. TOMÁS, 2013, p. 360.

2108. *Abreujat en una* M.

Escriptura carolina. Al revers: "Petro Roger", "Translatum instrumenti molendini de Coma Joncosa et capudmanso Raymundi Garcia".

a CASTILLÓN, 1987, doc. 3, p. 93-94.

b BOIX, 2005, doc. 845, p. 545. Data: [v. 1110].

c GRAU, 2010, doc. 117, p. 381-382. Data: [final del segle XI-principi del segle XII].

Pere Roger era un senyor de la Ribagorça que tenia terres en tot el territori que depenia dels comtes (i dels bisbes) ribagorçans, des de Verí fins a Montsó, tot passant per les valls mitjanes de l'Éssera i de l'Isàvena. Grau data aquest document vers l'any 1110, pel fet que Mir Roger és esmentat entre l'any 1080 i el 1110 i Bernat Llorenç ho és entre l'any 1082 i el 1109. D'altra banda, segons Boix, Pere Roger de Verí era germà de Mir Roger, prior de Sant Vicenç de Roda (c. 1092-1110). Per tot això, creiem que, a tot estirar, aquest document hagué de redactar-se vers l'any 1110. Cartografia: figs. 10, 17 i 39A.

In nomine Domini. Ego Petrus Rogerius facio testamentum memoria plenus et loquela integra. In primis relinquo Deo et Beato Vincencio de Rota illo meo molino de Coma Ionchosa, totum ab integrum, cum omnia que ad molinum pertinent. Et uno caputmansum ubi moratur Ramon Garsia, cum omnia que mihi debet facere, scilicet, per unumquemque annum, uno porco vel uno ariete sollare et XII fogazas obtimas et IIII sestarios[2109] vini et I quarta ordei[2110] et I quarta avena. Et relinquo ad Sanctum Felicem una sorte de vinea in illa plana de Bertran et V solidos[2111] in alio avere. Et relinquo ad Sanctum Vincentium illo meo renovo et totum illum expletum quod tenet Onofred de Sancto Felice, totum ab integrum; similiter, illo renovo quod habeo in Gudel, quod tenet Baron Oriol, totum relinquo Beato Vincentio. Et relinquo ad Sancta Maria de Gudel illa archa que est in ecclesia Sancte Marie de Gudel et X solidos[2112] grossos de mea parte. Alium vero totum mobile quod habeo in convenientia cum Arnal Pere, filium meum, per medietatem; similiter relinquo Beato Vincentio illa mea parte tota ab integrum. Et relinquo ad Pere filium meum illa dote quem feci matri sue, tota ab integrum, et illa tercia parte de illa vinea de Ioused, et medietatem de illas casas cum una tonna. Et relinquo ad Arnal Pere, filio meo, totum illum alodium quod habeo in Gudel, excepto illa dote quod dedi uxori mee Ermengards,[2113] quod dimisi Petro filio meo. Et Girbertus, gener meus, habeat totum illum quod dedi ei in Gudel. Similiter etiam relinquo ad Petro, filio meo, illi

2109. *Abreujat en* ss. *Potser* sesters *o* sestarios.

2110. *Abreujat en* or.

2111. *Abreujat en* soll.

2112. *Abreujat en* soll.

2113. *La* i *dubtosa; potser* Ermengardis.

dote quod dedi matri sue in Esdolomata. Aliud vero totum relinquo ad Arnal Pere, illud quod pertinebat ad Mir Guielm, fratrem suum. Et illum alodium quod habeo in illa valle de Lirvi[2114] relinquo ad filios vel filias meas qui ibi habent directum, ut dividant inter se equaliter. Illum vero alodium de Font Tova, cum illo homine, relinquo ad Arnal Pere. Et illum de Casallofred[2115] similiter habeant omnes filios vel filias meas equaliter inter se dividentes. Illum vero alodium de Super Aras habeat Petrus filius meus illa dote de sua matre. Aliud vero alodium planum habeant Arnal Pere et frater eius Petrus. Et illos homines sunt de Arnal Pere. Et illos homines [et] illo alodio de Pugo Molare sint de Girbert Arnal. Similiter etiam relinquo ad Arnal Pere et ad Petro filios meos[2116] illum alodium de Montson, ut habeant ambo per medietatem. Et rogo ut sint manumissores mei atque dispensatores Miro Rogerio, fratre meo, et Bernardo Laurentio, magistro meo, et filio meo Arnal Pere. Et rogo et precor filio meo, iam prenominato, ut portet mihi bonam fidem, sicut filius debet patri suo portare. Et rogo similiter fratre m[eo] et Bernardo magistro meo ut ipsi distribuant fideliter omnem facultatem meam ad servicium Dei et beati Vincentii martiris gloriosi. Si vero nullus homo vel femina, filius vel filia, aliud agere voluerit preter id quod superius scriptum est, ex parte Dei Patris omnipotentis et omnium sanctorum sit maledictus et cum Iuda in inferno porcionem accipiat. Conservantibus vero pax et gaudium et cum Christo vitam eternam sine fine percipiant.

220

1112 (o 1113), març

Venda. *Giscafred i la seva muller Gilberga venen a Guillem, sagristà de Sant Vicenç de Roda, una vinya situada a la* Coma Lucosa (*segurament Coma Lligosa*)*, a canvi de vint sous. S'esmenten les afrontacions. Es mencionen els testimonis, els veedors i oïdors i el fidejussor. Escrit per Martí, canonge de Sant Vicenç.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0350 (carpeta 9, núm. 497, 1r). Pergamí on hi ha escrits quatre documents. Aquest és el tercer dels documents que s'hi va transcriure. Els altres són els docs. 201, 202 i 212. L'extrem superior

2114. *També podria ésser* Lirui. *Segurament correspon a la vall de Llerp*.
2115. *Potser* Casa Llofred. *b:* Casas Llofred.
2116. *Amb correccions*.

del pergamí amb taques i molt enfosquit. Escriptura carolina. Mides: 12 cm per 45 cm. Al revers: "N, n. 4, 1112."

a BOIX, 2005, doc. 859, p. 554. Data: 1112, març.

b GRAU, 2010, doc. 154, p. 405. Data: 1112, març.

Amb relació a la data, cal tenir present que, si datem aquest document d'acord amb l'estil florentí i si pensem que fou fet abans del dia 25 d'aquest mes de març, aleshores potser hauria estat fet l'any 1113. Amb tot, ens decantem a creure que fou escrit l'any 1112. El podem relacionar amb els documents 210 i 211.

In Dei nomine. Ego Giscafred et uxor mea Gilberga, tibi emptori nostro Guielmo, sacristano Sancti Vincentii. Nullus quoque gentis imperio nec suadentis ingenio set propria nostra elegit voluntas ut vendimus tibi unam vineam in Coma Lucosa.[2117] De oriente torrente, de occidente vinee et via publica. Vendimus tibi ipsam vineam circumdatam et terminatam et tu in precio quod nobis placuit dedisti nobis XX solidos. Et est manifestum. Quod si nos venditores aut de filiis nostris vel filiabus aut de nostris propinquis vel aliquis homo vel femina qui contra hanc cartam venerit ad inrumpendum in dupplo componat, cum omni sua melioratione et in antea ista carta firma et stabilis permaneat omni tempore et non sit disrupta.

Facta ista venditionis in mense marcio, anno incarnationis Domini millesimo C XII, regnante Ildefonso rege.

Signum + ego Giscafred, qui hanc cartam rogavi scribere et testes ut firmarent rogavi. Signum + ego Gilberga. Signum + Arnall Guielm. Signum + Pere Giscafred, filius de supradictis venditoribus. Salvator de ista carta Petrus Bernardi de Puzo. Visores et auditores Ramon Bertran et Ramon Giscafred.

MARTINUS, canonicus Sancti Vincentii, rogatus scripsit et hoc + signum fecit.

221

1112 (o 1113), març

Venda. *Guimar i la seva muller Adalès venen, per trenta sous, a Guillem, sagristà de Sant Vicenç de Roda, una vinya situada al territori de Roda, al lloc que diuen "les Costes", sota la via pública que va a sota de Santa Creu. Afronta a l'est amb un torrent i a*

2117. *Més amunt, hem relacionat el nom d'aquesta Coma Llegosa o Lligosa amb el llegó* (*una aixada petita*). *Tanmateix, si fos "Llugosa"* (*com sembla desprendre's d'aquest document, encara que no sigui gaire probable*) *es podria haver de relacionar amb 'llugor' o 'lluor', i seria una coma brillant, clara, asolellada.*

l'oest amb unes cases. Esment dels testimonis, dels veedors i dels oïdors. Fou escrit per Martí, canonge.

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0350 (carpeta 9, núm. 497, 1r). Pergamí on hi ha escrits quatre documents. Aquest és el quart dels documents que s'hi va transcriure. Els altres són els docs. 201, 202 i 211. L'extrem superior i també la banda inferior del pergamí molt enfosquits. Escriptura carolina. Mides: 12 cm per 45 cm. Al revers: "N, n. 4, 1112."

a BOIX, 2005, doc. 858, p. 553-554.

b GRAU, 2010, doc. 155, p. 406.

Amb relació a la data, com en el document precedent, cal tenir present que si el datem d'acord amb l'estil florentí i si pensem que fou fet abans del dia 25 d'aquest mes de març, aleshores, en principi, l'any hauria d'ésser el 1113. Cartografia: fig. 14.

In Dei nomine. Ego Gimar et uxor mea Adalez tibi emtori nostro Wilelmo, sacristano Sancti Vincentii. Nullius quoque gentis imperio nec suadentis ingenio set propria nostra elegit voluntas ut vendimus tibi unam vineam in territorio Rote, in loco ubi dicunt ad illas Costes, que sunt subtus via publica que vadit subtus Sancta Cruce. De oriente torrente, de occidente casas. Vindimus tibi ipsam vineam circumdatam et terminatam, et tu in precio quod nobis placuit dedisti nobis XXX solidos. Et est manifestum. Quod si ego Gimar aut ego Adalez aut de filiis nostris vel filiabus aut de nostris propinquis vel aliquis homo vel femina aut ulla magna vel parva persona qui hanc cartam amplius inquietaverit in dupplo vobis vel successoribus vestris [compo]nat cum sua melioratione, et in antea carta firma et stabilis perman[eat] omni tempore et non sit disrupta.

Facta ista carta in mense marcio, anno incarnationis Domini millesimo C° XII°, regnante [Il]defonso rege.

Sig+num Gimar, qui hanc cartam rogavi scribere, signum+ A[dalez, qui ha]nc cartam rogavi scribere et testes ut firma[rent] rogavi. Signum+ Wilelm Mir, frater Raimundi Mironis. Signum+ Mir Muza[2118] de Rio Albo. Signum+ Lorenz de Collo. Signum + Ramon Galin de Sancta Cruce. Visores et auditores [R]amon Bertran de la Tos[ca][2119] et Stevan del Paller et multi [...].

MARTINUS, canonicus Sancti Vincentii, rogatus scripsit et hoc + signum fecit.

2118. *Lectura difícil, a causa de les taques.*

2119. *Difícil de llegir, però molt probable. a:* de La[s]t[an]osa.

222

1112, maig, 8

Donació. *Jimena Gonsálviz dona a Santa Maria i Sant Vicenç de Roda i a Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre i de Roda, per a la seva ànima i la del seu senyor Diego Gonsálviz, el monestir de Santa María de la vila de Torre de Álvar Fáñez, amb cases, terres, vinyes, horts, llinars, prats i pastures, amb tot allò que hi té el seu capellà, anomenat Ramon. Havia canviat aquest lloc abans amb l'abat de San Martín de* Felines*, al qual havia lliurat en bescanvi el monestir de Santa María de* illa Quadra *i el monestir de San Acisclo de* Ruviols*. A més, afegeix a la donació feta a Roda, una devesa* (divisam)*, que havia estat de la seva neboda Elvira Díaz, la meitat de la devesa* (defesa) *de* Castrillo *i també una vinya. S'esmenten els testimonis.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 48v-49r. Amb l'epígraf: "De monasterio de Torre Albar Fanniz. XCI."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 150r-150v (p. 309-310). Transcripció íntegra. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 19, p. 72-73.
b IGLESIAS, 1993, p. 317.
c BOIX, 2005, doc. 861, p. 555-556. Data: 1121, maig, 8.
d GRAU, 2010, doc. 167, p. 415. Data: 1121, maig, 8.

En B llegim la data 1112. Per contra Boix i Grau el daten l'any 1121, malgrat que Boix reconeix que Yela hi va llegir 1112. És curiós l'esment en aquest document d'una torre d'Álvar Fáñez, que no sabem si cal relacionar amb el noble castellà, que va viure sota el govern d'Alfons VI de Lleó i Castella i que morí l'any 1114, esmentat al poema del Cid, anomenat Minaya, amb el significat de 'el meu germà' i amb una evident influència basca. Adonem-nos que en aquest document trobem el nom *Annaia*, que té el mateix significat de 'germà'. Fins i tot, s'ha assenyalat la coincidència d'aquest nom Anaia amb els noms Citi i Belliti (fixeu-vos que els testimonis s'anomenen precisament: *Cid et Bellid*). Vegeu: David PETERSON, "Sobre el nombre medieval *Annaia*", *Fontes Linguae Vasconum*, 107, 2008, p. 119-149. Podem relacionar aquest document amb el 53, en què ja es fa esment de la *Torre de Albaro Fannez* i de *Sancti Martini de Felines*.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Hec carta donationis quam facio ego, domna[2120] Exemina Gonsalviz, domino Deo eiusque genitrici semperque virgini Marie et glorioso martiri[2121] Vincentio et domno Raimundo Barbastrensi et Rotensi episcopo, eiusque succesoribus et canonicis ibidem servientibus Deo, tam presentibus

2120. *C:* domina.
2121. *C:* martyri.

quam futuris, cum consilio et voluntate domini mei Illdefonsi[2122] regis, pro salute et incolumitate eius et pro redemptione anime mee et domini mei Didago Gonsalviz,[2123] de illo monasterio Sancte Marie quod est in villa de Torre Albar Faniz, cum omnibus que ibi pertinent vel pertinere debent, et ipso solare cum casis, terris, vineis, ortis, linaribus, pratis, pascuis, et cum omnibus sicut melius tenet Raimundus capellanus meus per me. Quod solare cum omnibus istis ego accepi ab abbate Sancti Martini Felinis et monachis suis, ut faciam propriam voluntatem meam, et dedi in concamio pro illo solare cum omnibus suis, ad supradictum locum Sancti Martini monasterium Sancte Marie de illa Quadra, cum suis pertinenciis et monasterium Sancti Aciscli de Ruviols.[2124] Dono etiam[2125] similiter et adiungo predicte donationi illam divisam que fuit de mea nepta, nomine Ilvira[2126] Diaz, et illam medietatem de illa defesa de Castrillo, quam comparavi de Assur[2127] Munnioz[2128] et de sua muliere. Et dono illam vineam quam comparavi de Albar [Ci]diz similiter; de oriente filios de domna[2129] Maria de illa Porta, [de] occidente filios de Annaia. Hanc caritatis nostre donationem facio ego, domna Eximina, in tali conventionem[2130] ut semper maneat firma et stabilis, et si aliquis ex nostra generatione, homo aut femina, aut ulla alia persona ecclesiastica aut secularis [is]tam cartam voluerit infringere et helemosinam nostram // disrumpere, in primis, nisi emendaverit et satisfecerit, iram Dei o[mni]potentis omniumque sanctorum suorum incurrat, et quod facere male temptaverit, perficere non valeat, et donatio ista firma et stabilis maneat propio iure Beate Marie virginis et Sancti Vincentii martiris,[2131] sicut superius scriptum est. Servantibus vero ista et diligentibus ea sit pax[2132] Domini in presenti seculo, et in futuro requies sempiterna, amen.

Facta est carta ista elemosinaria anno incarnationis domini nostri Ihesu Christi Mº Cº XIIº,[2133] feria IIIIª, VIIIº idus madii,

2122. *C:* Ildefonsi.
2123. *C:* Gonsalvez.
2124. *C:* Rivivols.
2125. *C:* et.
2126. *d:* Iluiza.
2127. *C:* Asur.
2128. *C:* Munioz.
2129. *C:* dompna.
2130. *C:* conventione.
2131. *C:* martyris.
2132. *C:* pax sit.
2133. *d:* M C XXI.

FUNDACIÓ NOGUERA

regnante Ildefonso serenissimo rege in Toleto, Legione et Castella, domno[2134] episcopo Garcia[2135] presidente in ęcclesia Burgensi. Ego dona Eximina istam cartam mandavi scribere et confirmo et corroboro eam coram testibus multis.

Signum+[2136] Martin[2137] Garciaz de Turzu hic testes. Petro Munnioz[2138] hic testes. Dominico Salvatoriz hic testes. Iulian Dogez hic testes. Migael Dogez hic testes.[2139] Cid et[2140] Bellid hic testes.

223

1109-1112

Restitució. *Pere Ramon, comte del Pallars [Jussà], restitueix a la catedral d'Urgell algunes esglésies* (*amb els delmes corresponents*)*, situades al seu comtat; hi resten incloses les que són a les honors de Berenguer Gombau i de Pere Gauspert, que pertanyen al bisbat de Roda i Barbastre* (*llevat de les que ja depenen totalment de la seu de Barbastre*)*. També es compromet a participar en dues expedicions que els propers mesos s'han de fer contra els musulmans d'Hispània, amb l'ajut dels cavallers que reben delmes. La primera s'ha de dur a terme els mesos d'abril o de maig, durant deu dies. La segona s'especifica que es farà amb vint cavallers, també al llarg de deu dies i a les terres de Lleida. Finalment, promet que farà observar la treva i la pau de Déu.*

[*A*] Original perdut.
B ACU, Liber Dotaliorum Ecclesiae Urgellensis, I, f. 185v, doc. 581. Còpia del segle XIII.
a MARCA, 1688, doc. 333, col. 1228. Data: circa 1104.
*b** BARAUT, 1988-1989, doc. 1349, p. 174-175. Data: 1109-1112?

Aquest document no és datat. Peire de Marca el va datar vers l'any 1104 (poc abans de la conquesta de Balaguer). Cebrià Baraut el datà entre els anys 1109 i 1112 (encara que per un error el col·locà juntament amb els fets l'any 1122).

FUNDACIÓ NOGUERA

2134. *C:* dompno.
2135. *C:* Garsia.
2136. *C:* Sig+num.
2137. *C:* Martini.
2138. *C:* Munioz.
2139. *En C* Migael Dogez hic testes, *després de* Petro Munioz.
2140. *C, per error:* de.

D'acord amb aquest historiador, l'hem datat entre l'inici del govern del comte Bernat Guillem de Cerdanya (1109-1117) i la data de la mort del comte Pere Ramon I del Pallars Jussà (1098-1112). Publiquem aquest document, malgrat que no es conservi a l'ACL, a causa de l'interès que té per al bisbat de Roda (i Barbastre) i a causa de la importància que té per a l'estudi de les relacions entre l'Església i els senyors laics a la Catalunya de ponent. Aquest document deixa entreveure també els problemes de límits que hi havia entre els bisbats d'Urgell i de Roda. Els dos senyors esmentats corresponen a Berenguer Gombau de Benavent i de Capella i a Pere Gausbert de Cornudella. Cartografia: fig. 10.

Hec est noticia qualiter ego Petrus Raimundi Paliarensis comes dimisit et guarpivit spontanea voluntate omnes ecclesias que in comitatu suo sunt cunctasque decimas alodii earumdem ecclesiarum, cum iuris Urgellitane sedis esse videntur, sub tali tenore et conveniencia ut ita habeat et possideat predicte sedis ecclesie sicut melius Rotensis seu Barbastrensis ecclesia videatur habere in honore Berengarii Gonballi aut Petri Gauzperti, exceptis illis ecclesiis quas propias homnino Barbastrensis prefata sedes retinet sibi. Promitit etiam ut decimas omnium decimarum quas ipse comes vel aliquis per illum tenet vel recipit, absque aliqua inquietudine seu perturbacione, quamdiu vixerit, per unumquemque annum reddi iubeat ac solvi faciat Urgellitane sedis exactoribus.

Iterum promisit prescribtus comes in manu Urgellensis episcopi quatinus, cum toto exercitu illorum militum qui decimas pro eo tenent, in aprili vel in madio, ubi melius episcopus providerit, in Hispania, per decem dies certantes seu laborantes uti res contigerit serviant Domino sanctam protegentem christianitatem. Preterea promisit ut alio in tempore quod episcopo placuerit eligere XX^{ti} bonos milites idem ipse consul, per se vel per suos fratres, per X dies similiter teneat in partibus Ilerde vel ubi episcopus necessarium viderit esse. Si autem moabite vel sarraceni in aliquem locum Urgellensis episcopatus ad obssidendum kastrum vel devastandam terram nostris exigentibus peccatis, quod absit, venerint, cum quibus poterit ad expellendum eos de terra nullam moram interponat.

Rursum promisit ut si quis treguam Dei vel pacem infregit aut infregerit, toto posse, tota voluntate per se et per suos adiutorium episcopo tandiu impendat donec per districtionem ad satifactionem seu ad iustam emendacionem veniat.

Hec omnia suprascribta promisit et vovit sepe nominatus comes in manu domni presulis Urgellensis Otonis, videntibus archidiaconibus supra denotate sedis et Bernardo Guillelmi Cerdano consule et Arnallo Raimundi Paliarensi atque Tedioballo de Oricalco et quam pluribus aliis.

224

1113, juny

Venda. *Urraca* (Urracha)*, muller de Belasc Fortunyons d'Atos* (Belasco Furtungons de Atos) *i filla d'Urraca i del senyor Sanxo Eixemenons* (Urracha mulier de sennyor Sanxo Exemenones)*, ven a* Mosse *uns béns al terme de Barbastre per tres-cents sous jaquesos. Ven la meitat del que té a Arcos* (*al terme de Barbastre i de Castillazuelo,* termino Barbastrensis et de Castellazolo)*, amb terres, cases, eres, trulls* (torcularibus)*, vinyes, llinars, molins* (in sicco vel sub terris)*, prats i pastures. Les afrontacions del lloc d'Arcos* (ipse Archos) *són:* de parte orientis almunia de Ferrera[2141] et de occidente in termino de Puio et de tercia parte affrontat in termino Castellazolo et a parte aquilonis affrontat in termino de Salas.

[*A*] Original perdut.
B ACH, Libro de la Cadena, doc. 382, p. 201-202.
a BIELSA, 1961, doc. 1, p. 215-216. Data: 1113, juny.
*b** DURAN GUDIOL, 1965, doc. 112, p. 136-137.

Hem cregut interessant fer esment d'aquest document relacionat amb Barbastre, que ens serveix per entendre més bé el document 155, en què es defineixen els límits del terme d'aquesta ciutat. Cal assenyalar que aquest Mosse era jueu, de la mateixa manera que ho eren els testimonis: "Signum Ioseph. Signum Isaach, filium de Ium Tob. Signum Zacri[2142] Avintema." A sota, copiem la frase on s'esmenta la data. Cal assenyalar que aquest document fou datat per l'any de l'encarnació, encara que s'hi esmenti per error la paraula *era.* Cartografia: fig. 2.

[...] Facta ista carta venditionis in mense iunio, anno ab incarnatione Domini era M^{a} C^{a} X^{a} III^{a}, regnante Ildefonsus rex in Castella et in Pampilona et in Aragone et in Superarbi et in Rippacurtia et gracias Deo in Osca.

Episcopus Raymundus in Barbastro. Et Stephanus in Osca. Et dompnus Petrus in Urunga. Et dominus vicecomes Guaston in Barbastro. Et Tizon in Montson. Et Petrus Raymundus in Stata. Et Barbatorta in Fonte Tova. Et Garcia Exemenones in Laguaire.[2143] Et Berengarius Gombal in Castro. [...].

EDICIÓ NOGUERA

2141. *a:* Serreta.
2142. *a:* Zeceri.
2143. *b:* Lagucire.

225

1113, agost

Establiment. *Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre, dona a Pere Garcia de Mesull, de la vall de Bardaixí, un terreny, on poder construir un molí i una torre, situat a* Fontes Gintolles*, a Osca, dins l'alou que hi té Sant Vicenç de Roda. Pere Garcia ha d'ésser fidel a Sant Vicenç i ha de mantenir en bon estat el molí. Ha de donar la meitat dels beneficis a Sant Vicenç; de l'altra meitat que es reserva per a ell, ha de fer lliurament del delme. Haurà de moldre, a més, tot allò que li demanin el bisbe o els canonges, sense quedar-se'n res. En el futur, s'han de mantenir aquestes condicions. S'esmenten els testimonis. Escrit per Arnau Dot, canonge i levita.*

[*A*] Original perdut.
B ACL, Fons de Roda, carpeta 20, doc. 1760. No localitzat.
C ACH, *Libro de la Cadena*, doc. 563. Segle XIV.
a DURAN GUDIOL, 1965, vol. 1, doc. 113, p. 137-138. Data: 1113, agost.
*b** BOIX, 2005, doc. 867, p. 559-560. Ex B i C. Data: 1113, agost.

A Osca hi havia una església dedicada a sant Vicenç i aquesta església esdevingué un priorat de la canònica de Sant Vicenç de Roda. Vegeu. F. BALAGUER, "La iglesia de San Vicente de Huesca, perteneciente a Roda, y la mezquita de Ibn Atalib", *Argensola*, 105, 1991, p. 165-174.

In nomine Domini. Hec est carta convenientie que facta est inter Raimundus Barbastrensis episcopus et Petrus Garcia[2144] de villa Mesulg, que est in Bardaxin. Dat ei predictus episcopus, cum consilio canonicorum Barbastrensium sive Rotensium,[2145] locum molendini qui est in Oscha, alodium Sancti Vincentii, cuius ecclesia est sita in civitate eadem, ut edificet[2146] ibi molendinum cum optima turri, qui locus vocatur ad Fontes Gintolles, ut teneat Petrus ille et cui ille dimiserit hac conventione ut sit fidelis Beati Vincentii et episcopi predicti et cannonicorum[2147] suorum omniumque successorum eorum, et teneat ipsum molendinum bene aptatum et bene moliente et reddat medietatem de eo Beato Vincentio sine enganno;[2148] et de alia sua medietate donet ei decimam. Et molat totum quod ibi in domo Sancti Vincentii opus fuerit, sine aliqua parte quam non acipiat

2144. *a:* Raymundum Barbastrensem episcopum et Petrum Garsie.
2145. *Ex a. b:* Barbastrensis sive Rotensis.
2146. *a:* hedificet.
2147. *a:* canonicorum.
2148. *a:* inganno.

inde. Et ille homo aut femina cui predictus Petrus[2149] molendinum illum dimiserit sive in vita sive post mortem suam teneat eadem conventione et fidelitate, quod si facere noluerit aut non potuerit dimittat prefactum molendinum Sancto Vincentio libere et quiete. Et non liceat eis, scilicet Petro illi et successoribus suis, vindere[2150] aut impignorare ipsum molendinum aut quicquam impedimenti de eo facere contra Sanctum Vincentium.

Facta est carta ista anno incarnacionis Domini Mº Cº XIIIº, mense augusto, regnante Ildefonso rege, Sancii regis filio, in Pampilona et in Aragone et in Superarbi et Ripacurcia. Episcopo prefacto in Barbastro. Et episcopo Petro in Pampilona. Et episcopo Stephano in Osca. Sig+num Raimundi[2151] episcopo.

Sig+num Gonsalbo. Sig+num Reimundo[2152] preposito Barbastrensi. Sig+num Bernardo, archidiacono Ripacurtia. Sig+num Bernardo, archidiacono Terrantone.[2153] Sig+num Bernardo Laurentii.[2154] Sig+num Fortis. Sig+num Pere[2155] Iohan. Sig+num Pere[2156] de Torla. Sig+num Guido. Sig+num Guillelmo.[2157]

Arnaldus Dodo, cannonicus[2158] et levita, rogatus scripsit per iussione episcopo Reimundo.[2159]

226

1113, setembre, 7. Alquèssar

Consagració. *Ramon, bisbe de Barbastre, consagra l'altar de Sant Joan Baptista de l'església d'Alquèssar. Es copien els deu manaments i l'inici dels quatre evangelis. S'esmenta que el bisbe, arran de la consagració, va guardar a l'altar les relíquies del màrtir sant Ireneu i dels seus companys.*

2149. *Només en a.*
2150. *a:* vendere.
2151. *a:* Raymundi.
2152. *a:* Raymundo.
2153. *a:* Terrantona.
2154. *a:* Laurentio.
2155. *a:* Petro.
2156. *a:* Petro.
2157. *a:* Guillermo.
2158. *a:* canonicus.
2159. *a:* Raymundo.

FUNDACIÓ NOGUERA

[*A*] Original perdut.
B Archivo parroquial de Alquézar, *Lumen Ecclesiae Collegialis insignis Sanctae Mariae maioris villae de Alquezar*. Escrit per José Matías de Tonés y Abizanda, entre els anys 1716 i 1718.
*a** DURAN GUDIOL, 1979, *Historia de Alquézar*, p. 48. Ex B.
b BOIX, 2005, doc. A 139, p. 713. Regest. Data: 1113, setembre, 7 (Alquèssar).

Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut interessant de fer-ne esment. Té unes característiques molt semblants a les que tenen moltes de les consagracions recollides en aquesta col·lecció diplomàtica (vegeu el capítol de la introducció). Recordem que, l'any 1099, s'havia esdevingut la consagració de l'església de Santa Maria d'Alquèssar (doc. 153). Cartografia: fig. 10.

227

1113, setembre

Evacuació. *Arnau Baró, Bernat Galí i Domènec renuncien o evacuen* (facimus cartam guarpitionis) *i donen a Ramon, bisbe de Barbastre, l'església de Sant Miquel, situada al coll de Fontova, amb els delmes, les primícies, les oblacions i les defuncions, i amb les heretats o alous que té. Si els donadors i llurs hereus volen tenir aquest alou de Sant Miquel hauran de lliurar al bisbe mig muig de farina de blat pulcre, deu sesters d'ordi, deu sesters de civada, un porc amb un moltó —i, si no hi ha porc, dos moltons— i un "metre" de vi. També s'acorda la possibilitat que un membre de la família dels donadors sigui el clergue de Sant Miquel, i que depengui de l'abat de Santa Cecília i del bisbe.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 74, f. 40r-41r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta de Sancto Michaele de Fonte Tova. LXXIIII." El foli 40v malmès a la banda dreta; el 41r molt ennegrit, al costat esquerre. Totes les lletres o paraules que no es poden llegir actualment han estat escrites entre claudàtors.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 146r-146v (p. 301-302). Transcrit íntegrament. Ex B.
a YELA, 1932, p. 44-45.
b IGLESIAS, 1993, p. 305-306.
c BOIX, 2005, doc. 868, p. 560-561. Data: 1113, setembre.
d GRAU, 2010, doc. 156, p. 406-407. Data: 1113, setembre.

Amb relació a la paraula *guerpir*, sinònim d'evacuar, de renunciar a uns drets pretesos, vegeu els docs. 87 i 294. Cartografia: fig. 33.

In nomine Domini.[2160] Ego Arnal Baron et ego Bernardus Galin et Dominicus facimus cartam gu[arpi]tionis[2161] Deo et sanctis suis, et Raimundo Barbastrensi [episcopo eiusque] successoribus de ecclesia Sancti Michaelis, que est in collo [de Fonte] Tova. Laxamus et dimittimus nos [predicti] h[omines illam ecclesiam Sancti Mi]chaelis cum omnibus s[ibi pertinentibus, cum decimis] // [et[2162] prim]iciis et oblationibus et de[functi]onibus, et cum om[ni hereditate] seu alodio quod habet h[o]die pre[dicta ecclesia in manu prefa]ti episcopi, sine ulla retinentia [et sine] ullo enganno, [ita ut n]os neque ullus homo aut femina [de nostra posteritate aut per nostram] vocem audeat amplius i[stam ecclesiam, aut aliquid] de [supradic]tis sibi[2163] pertinentiis inquie[tare aut querimoniam pro eis fa]cere, set[2164] semper sit in potest[ate Dei et supradicti[2165] episcopi omniumque succes]sorum eius. Et si nos aut [nostra posteritas voluerimus tenere] ipsum alodium Sancti Michaelis, [non possimus nisi per manum episcoporum, et] simus eorum fideles et in [unoquoque] anno [faciemus episcopo tale] servitium: medium modii p[ulcre farine triciti] et X sestarios[2166] [ordei] et X sestarios avene et unum porcu[m bonum unius anni, cum uno bono] ariete, et si non potuerimus [habere porcum], dabimus bonos II arietes et unum metrum[2167] obtimi[2168] vi[ni]. H[a]nc [supradictam] fidelitatem cum isto servitio propter hoc facimus, ut cognos[camus episcopos] seniores nostros pro predicto alodio, et episcopi defendant predictam [ecc]lesiam cum suis pertinentiis, et nos cu[m] illo alodio, id est,[2169] [si] pla[citum] habuerimus pro ista hereditate Sancti Michaelis defendant [nos] episcopi sicut suam causam. Et si fuerit clericus de nostra genera[tio]ne, qui bo[n]us sit ad servitium Dei, stet cum abbate Sancte Cecilie sicut unus de bonis clericis suis, et abbas Sancte Cecilie tenebit ecclesiam Sancti Michaelis per manum episcopi, cum decimis et primiciis et oblationibus et defunctionibus. Facta est carta ista presente prefato Raimun-

FUNDACIÓ NOGUERA

2160. *C:* In Dei nomine.
2161. *a:* donationis.
2162. *Manca en C.*
2163. *C:* suis.
2164. *C:* sed.
2165. *C:* predicti.
2166. *Abreujat en* ss. *Podria ésser també* sextarios *o bé* sesters.
2167. *En principi era una mesura de vi.*
2168. *C:* obtimum.
2169. *C:* idem.

do[2170] episcopo et Bernardo Attonis, archidiachono, et abbate Sancte Cecilie, Guillelmo Galin,[2171] et suprascriptis hominibus hac conventione, ut ex parte episcopi et successorum eius maneat firma [ad pre] dictos homines et ad suam posteritatem. Et ego Raimundus[2172] [iam di]ctus episcopus hanc prefatam Sancti Michaelis hereditatem vobis [supr]adictis hominibus qui eam in manu mea dimisistis, [comendo[2173]] illam ut vos et vestra posteritas teneatis eam per [manum me] am, succesorumque meo[rum], et faciatis nobis supradictum // [et fidelitatem. Quod si hoc] facere vos aut posteri vestri n[olueritis, aut non potueritis ipsa] hereditas Sancti Michaelis rev[ertatur in potestate mea vel success]orum meorum sine ulla retinen[tia vel impedimento vestre generati]onis.

Facta esta carta ista [anno incarnationis Domini M C XIII], mense septembrio, regnante [Ildefonso rege, Sancii filio, in] Aragone, et in Pampilona et [in Superarbi] et in R[ipacurcia. Sig+num] +[2174] Raimundi episcopi. Signum + Bernardi [archidiaconi. Signum + Miro Arnal[2175]] de Cornutella. Signum + Guillelmi[2176] [Galin, abbate Fonte Tove. Signum] + Arnal Baron. Signum + Dominicus. Signum + [Bernard Galin. Signum + Mir Ad]roer.

Hec [est misericordiam quam facio ego] Raimundus Barbastrensis episcopus ad ho[minibus] de Sancto Mich[aele], pre[nomin]atos Arnal Baron et aliis suis [confratribus, propter] paupertate[m quam ha]betis hodie quando istam cartam fecimus, [de illo] servitio quod facere debetis Sancto Vincentio et nobis, sicut scriptum est in alia [cart]a: V sestarios[2177] farina et V sestarios vini et VI sestarios ordei et VI sestarios avene et I molton obtimo, aut porcum qui valeat. Hoc facite [quousque] habeatis tale posse ut faciatis illum ser[vitium] sicut scriptu[m] est in supradicta carta, vos et successores vestri n[obis et] successoribus nostris.[2178]

FUNDACIÓ NOGUERA

2170. *Abreujat en* R.
2171. *Abreujat en* gal, *amb una titlla*.
2172. *Abreujat en* R.
2173. *C:* commendo.
2174. *Abreujat en* s +.
2175. *C:* Arnaldi.
2176. *C:* Guillem.
2177. *Abreujat en* ss. *També en els casos següents. Sesters.*
2178. *Al final de C:* "No tiene data y está continuada al pie: Orracha, uxor Rodlandi Ermengaudi, donat Sancto Vincentio unum hominem in villa Esdo. Facta carta in mense octobrio regnante rege Adefoso."

228

[1113-1115], desembre, 24. Laterà

Carta papal. *Butlla* Preceptum divinum *adreçada per Pasqual [II] papa als cavallers de Barbastre. Els exhorta a no inferir danys a l'església de Barbastre.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 1). La primera butlla dels vuit documents transcrits en un pergamí (de fet són dos pergamins cosits entre ells). Còpia del segle XII. Amb alguns fragments força malmesos. Mides: 12 cm per 74 cm.

a KEHR, 1926, doc. 41, p. 307-308.

Cal relacionar aquesta butlla amb els enfrontaments greus que hi hagué entre el bisbe Esteve d'Osca i el bisbe Ramon de Roda i Barbastre. Per aquest motiu Kehr, la data entre els anys 1113 i 1115. Hem transcrit B, tot indicant les petites diferències que hi ha en a.

Paschalis[2179] [episcopus] servus servorum Dei. Militibus Barbastrensem episcopatum incolentibus salutem et apostolicam benedictionem.

Preceptum divinum est: "Honora patrem tuum et matrem tuam." Quod si de carnalibus parentibus observandum est, multo magis de matre Ecclesia probis est filiis [providen]dum. De vobis autem Barbastrensis ecclesie matris vestre querelam accepimus, quod [etiam] in rebus quam in personis vestris iniurias inferatis. Cum enim viventes ecclesiasticorum misteriorum pastum ab eis suscipiatis uberibus,[2180] morientes et personas ei[2181] et res vestras alio transeundo subtrahitis. Quod si vos iniuste agere non sentitis, saltem apostoli verba percipite dicentis: "Comunicet autem his qui cathezizatur verbo, ei qui se cathezizat in omnibus bonis", et iterum: "Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si vestra carnalia metamus?" Precipimus ergo, ne ulterius eidem matri vestre ecclesie hanc iniuriam inferatis, sed ubi dominica misteria viventes sumitis, ibi etiam vestra corpora tumuletis, ne occasione huiusce translacionis hoc presertim barbarice persecucionis tempore Barbastrensis ecclesie parrochia deseratur. Unus enim Deus, qui in omni loco dominacionis sue a fideli populo benedicitur.

Datum Laterani, VIIII kalendas ianuarii.

2179. *Abreujat en P.*

2180. *a:* eius uberi bis suscipiatis.

2181. *Manca en a.*

229

[c. 1115]

Memorial. *Memorial dels enfrontaments que hi hagué entre els bisbes d'Osca, Garcia, Pere i Esteve, i els bisbes de Roda i Barbastre, Ramon Dalmau i Ramon, pel domini de l'església d'Alquèssar, situada entre els rius Alcanadre i Cinca.*

[*A*] Original perdut.
B ACH, Pergamí, arm. 2, llig. 15, núm. 915.
C ACH, Pergamí, arm. 6, llig. 2, núm. 110.
a TRAGGIA, 1799, doc. 7, p. 576.
b LA CANAL, 1836, vol. 46, doc. 10, p. 239-243.
*c** KEHR, 1946, doc. 5, p. 321. En fer-se la traducció al castellà d'aquest article es va refer la transcripció d'aquest document a partir de la lectura de B i també de C.
d DURAN, 1965, doc. 117, p. 141-144. Data: [1086-1115].
e BOIX, 2005, p. 769-771. Data: [v. 1115].

Document important per a la història del bisbat de Roda i Barbastre i, després, de Lleida. Cartografia: fig. 10.

Garsias, frater regis Sancii, et Raimundus Dalmacii fuere contemporanei episcopi, alter presidens Rotensi et alter Iaccensi[2182] ecclesie. In quo tempore dompnus[2183] Pipinus,[2184] pater Barbatorte, duxit quandam uxorem, quam legitime secundum canonum instituta[2185] propter quandam consanguinitatis lineam ducere non poterat. Pro qua re cum a predicto Garsie[2186] episcopo Iaccensis ecclesie excomnunicaretur et nequaquam[2187] ab eodem episcopo ullam misericordiam super premissa excommunicatione impetrare posset, venit ad Raimundum Dalmacii, qui tunc temporis prout videbatur, erat peritus legum, et promisit ei,[2188] quod, si inveniret aliquam artem vel rationem, qua posset remanere cum uxore sua, tantum faceret cum rege Sancio, cuius[2189] consiliarus tunc temporis erat, quod episcopales reditus omnium ecclesiarum, que erant in honore ipsius Pipini, scilicet in Belsa et in Alchezar, predictus rex auferret fratri suo et daret sibi

2182. *b:* Jacensi.
2183. *b:* dominus.
2184. *b:* Philipus.
2185. *b:* canonica statuta.
2186. *b:* Garsia.
2187. *b:* neque.
2188. et promisit ei, *manca en b. Escrit abans de* qua poset remanere.
2189. *b:* qui.

FUNDACIÓ NOGUERA

idem Raimundo Dalmacii. Quo audito Raimundus Dalmaz,[2190] cupiditate honoris ductus, machinatus est modis omnibus,[2191] quibus potuit, et contra leges Romanas et canones fecit eum cum uxore sua quasi legitime remanere. Quo facto, prefatus Pipinus, consilio et adiutorio domne Sancie comitisse, composuit maligne contra dompnum[2192] Garsiam episcopum, hoc modo dicens regi Sancio, fratri suo, quod idem episcopus plus diligens domnum Anfunsum[2193] imperatorem Castelle quam ipsum Sancium regem Aragonensium, vellet ob ipsius detrimentum cum omnibus suis transire ad illum et, si posset Alchezar[2194] castrum usurpare, retineret ad subvertendum ipsius Sancii fratris sui regnum et domni Anfunsi[2195] imperium exaltandum. Rex[2196] autem hoc[2197] audiens credidit et perturbatus pro re, que falso futura dicebatur,[2198] quasi iam esset preterita finita, Quadragesima in octabis proximi Pasche ivit[2199] ad Alchezar[2200] et fecit convenire eundem Garsiam Iaccensem episcopum simul et Raimundum Dalmaciun in illa Gordia de Elson.[2201] Et videntibus et audientibus multis, dedit Raimundo Dalmaz[2202] illas ecclesias de Belsa et de Alchezar[2203] et quicquid ad episcopum Iaccensem pertinebat a flumine Alcanatre[2204] usque ad Cinga, cum magna cominatione precipiens Garsie[2205] episcopo, quod, si diligeret oculos[2206] capitis, non amplius ingrederetur Alchezar nec supradictum honorem. Videns autem dompnus[2207] Garsias episcopus, quod non posset habere iusticiam de iniuria sibi illata per legatos Romane ecclesie interim tacuit. Post[2208]

2190. *b:* Dalmatius.
2191. *b:* omnibus modis.
2192. *b:* dominum.
2193. *b:* Anfusum.
2194. *b:* Alquezar.
2195. *b:* Anfusi.
2196. *Boix ho data l'any 1080* (*2005, p. 769*).
2197. *b:* haec.
2198. *b:* dicebantur.
2199. *b:* ibit.
2200. *b:* Alquezar.
2201. *b:* gordia del Son.
2202. *b:* Dalmatio.
2203. *b:* Alquezar.
2204. *b:* Alguanatre.
2205. *b:* Garsia.
2206. *b:* occulos.
2207. *b:* dominus.
2208. *Boix ho data l'any 1085* (*2005, p. 770*).

FUNDACIÓ NOGUERA

duorum vero vel trium annorum tempus rex Andefonsus cum exercitu suo veniens Cesaraugustam, eum supradictus dompnus Garsias episcopus adiit et ostendit illi totam causam suam, qualiter pro amicitia, quam habebat cum illo, rex[2209] Sancius abstulisset sibi maximam partem sui episcopatus. Andefonsus[2210] vero benigne suscipiens eum promisit, quod daret ei[2211] Toletanum archiepiscopatum cum tanto honore, unde posset mille milites habere. Audiens[2212] autem hoc Aragonenses venerunt ad regem Sancium et dixerunt ei quod redderet fratri suo Garsie episcopo honorem prescriptum, quem iniuste ei abstulerat, et non dimitteret eum cum militibus suis de terra sua exire, qua maxima multitudo cum eo volebat ire. Quorum consilio et voluntati rex Sancius adquiescens[2213] et iniusticiam, quam fecerat recognoscens, precepit Galindoni abbati, qui tunc temporis ecclesie de Alchezar preerat, quod remota omni occasione[2214] totum honorem, quem ipse rex episcopo abstulerat, ab integro illi redderet. Post[2215] hoc[2216] recedentes[2217] a rege Anfonso,[2218] tam rex quam episcopus venerunt ad Aierb,[2219] et ibi episcopus cepit infirmari infirmitate, qua[2220] mortuus est. Alia vero die antequam recederet rex, venit[2221] ante episcopum et rogavit[2222] eum, quod non diferret honorem suum recuperare.[2223] Sicque ipse rex perrexit in Suprarbe.[2224] Episcopum vero portaverunt ad Anzaneco, ibique mortuus est. Mortuo autem episcopo, canonici Iaccenses timentes offendere Raimundum Dalmatium, per quem solum sperabant se posse effugere monachum episcopum, non fuerunt ausi recuperare illum honorem. Postea[2225] vero Petrus Iaccensis episcopus, cum vellet eundem honorem recuperare, interveniente disenssione, quam habuit pro ecclesia Montis

2209. *b:* rege.
2210. *b:* Adefonsus.
2211. *Manca en b.*
2212. *b:* Audientes.
2213. *b:* acquiescens.
2214. *b:* ocasione.
2215. *Boix ho data l'any 1086* (*2005, p. 770*).
2216. *b:* hec.
2217. *b:* accedentes.
2218. *b:* Alfonso.
2219. *b:* Ayerb.
2220. *b:* quae.
2221. *b:* venerunt.
2222. *b:* rogaveru<n>t.
2223. *b:* rem suam ocupare.
2224. *b:* Suprarvi.
2225. *b:* Preterea.

FUNDACIÓ NOGUERA

Aragone cum rege Sancio, pro qua[2226] et multa perpessus est, non fuit ausus illum honorem recuperare. Stephanus[2227] quoque eiusdem Petri successor, quia voluit ecclesie sue causis simul et hanc querere a rege Petro, quam[2228] maximam persecutionem sustinuit. Mortuo[2229] itaque rege Petro successit in regno Andefonsus[2230] frater eius, cuis in tempore predictus Stephanus Ierosolimam ivit. Unde cum redisset, Raimundum Rotensem episcopum per Stephanum Oscensem[2231] archidiaconum et Lope Blascho[2232] de Ates fraterna[2233] caritate[2234] pro supradicto placito monuit. Qui indignatus pro tali nuncio nullum voluit dare responsum. Sed iterum per istos et per alios sepius eum ammonuit[2235] et per semetipsum audientibus multis et presentibus Garsia Bigorense canonico et archidiacono Iaccense et Petro de Torla canonico Rotense, benigne rogando ammonuit, quatinus[2236] uterque facerent sibi pro supradicto placito, quantum laudarent clerici utriusque ecclesie. Si vero hoc sibi non placeret, faceret saltem tantum quantum laudarent principes[2237] utriusque episcopatus. Si autem hoc ei iterum non placeret, faceret ei inde[2238] quantum laudaretur[2239] vel iudicarent abbates et conprovincialis[2240] episcopi. Ad ultimum, si nichil horum vellet facere, sequeretur eum ante[2241] summum pontificem, ut in Romana curia tractaretur et difiniretur illorum causa. Qui scilicet Raimundus quasi coactus tale dedit responsum, videlicet quod pro honore promisso non faceret ei rectum secundum iudicium clericorum[2242] neque sequeretur eum ad Romanam curiam, cum constaret antecessores suos honorem illum non accepisse a summo pontifice, sed a rege Sancio. In alia quoque vice prefatus Stephanus[2243]

2226. *b:* per quem.
2227. *Boix ho data l'any 1099* (*2005, p. 770*).
2228. *b:* pro quo.
2229. *Boix ho data l'any 1104* (*2005, p. 770*).
2230. *b:* Adefonsus.
2231. *b:* Jaccensem.
2232. *b:* Blanco.
2233. *b:* firma.
2234. *b:* charitate.
2235. *b:* admonuit.
2236. *b:* quatenus.
2237. *Des de* clerici utriusque ecclesie *fins a* quantum laudarent *manca en b*.
2238. *b:* unde.
2239. *b:* laudarent.
2240. *b:* comprovinciales.
2241. *b:* sequeretur tamen.
2242. *b:* ecclesiarum.
2243. *b:* alia quidem sive Stephanus prefatus.

FUNDACIÓ NOGUERA

volens satisfacere illi, cum redirent[2244] a Barchinonensi expeditione in qua multi moabitarum sunt interfecti, convocatis melioribus principibus illius honoris, unde ipse abebat[2245] querimoniam, hostendit[2246] eis ammonitiones[2247] suprascriptas.[2248] Insuper rogavit eos, ut adhuc[2249] ipsi ammonerent[2250] eum et si adquiescere[2251] nollet, cogitarent[2252] de tanta iniuria, que paciebatur Oscensis ecclesia. Qui sepe ad illis monitus hoc dedit responsum, scilicet quod, si episcopus Oscensis ab incepto non desisteret coactus,[2253] non ad iudicium clericorum vel Romane curie, sed sequeretur eum ad curiam regis. Quod videntes ipsi principes acceperunt consilium, quod non responderent de suis decimis neque Oscensi neque Rotensi episcopo, donec canonice diffiniretur hec causa. Qua necessite prefatus Raimundus compulsus, regis appellavit curiam. Ad quem cum uterque episcopus venisset,[2254] scilicet apud Fiterum,[2255] et prefatus Raimundus quasdam litteras regi et principibus[2256] ostendisset, que dicebat Garsiam episcopum cum Raimundo Dalmatio spontanea voluntate nullaque cogente necessitate concordia pro premisso honore ante regem Sancium fecisse ipsumque regem rogatu utriusque episcopi cedulam illam signo suo firmasse, surrexit Garsias Bigorensis, dicens se esse paratum cartam[2257] illam probare esse falsam neque iussu vel voluntate Garsia[2258] episcopi esse factam. Quo audito rex iussit utrumque episcopum cum suis de palatio exire, ut illis absentibus tractaretur, qualiter Garsias quod dixerat deberet probare. Quo facto, antequam[2259] istud omnino tractaretur, Rotensis episcopus recognoscens Garsiam veritatem dixisse, misit legatos ad regem, dicens predictam cartam non esse illam quam prefati episcopi fecerunt ante regem, et ubi erat

2244. *b:* reddiret.
2245. *b:* habebat.
2246. *b:* ostendit.
2247. *b:* admonitiones.
2248. *b:* superius scriptas.
2249. [ut ad]huc *manca en b.*
2250. *b:* asmonet.
2251. *b:* acquiescere.
2252. *b:* cogitaret.
2253. *b:* actu.
2254. *b:* venissent.
2255. *b:* Titum.
2256. *b:* participibus.
2257. *b:* chartam.
2258. *b:* Garcie.
2259. *b:* aut quod.

FUNDACIÓ NOGUERA

signum regis, sed[2260] esse exemplar illius, et ideo daret ei inducias, donec posset aportare ei illam cartam. Audiens autem hoc Garsias,[2261] quod hec carta erat exemplar alterius, dixit Rotensi episcopo quod si non plus neque aliud continebatur in alia carta quam in exemplari, presto[2262] erat iudicio regis et curie probare similiter esse illam falsam sicut et istam. Verbis autem Garsias Bigorensis episcopus nullo modo adquiescens[2263] cepit instare et regem rogare, quod darentur ei premisse inducie. Quo facto reversus et in terram suam. In alio vero anno,[2264] venerunt tam ipse quam Oscensis episcopus ad regem, cum esset in[2265] Monsoni, ubi dum tractaretur de premiso negocio, Rotensis nullam faciens mentionem de supradicta carta, quam debebat aportare, cepit causam suam quasi confirmare regia auctoritate et donatione atque Romano privilegio. Contra quam consimiliter Oscensis episcopus mentionem sui privilegii fecisset, rex timens manum in privilegiis Romanis mitere, licet prius disposuisset hoc in curia sua tractare et diffinire,[2266] iussit utrumque episcopum Romam ire. Quod cum audisset Rotensis mandavit regi per Geraldum Poncii et per Raimundum Bernardi et[2267] per Sancium Iohannis, quod non iret Romam cum Oscensi episcopo, quia[2268] Oscensis erat ditior et potentior illo et per divicias[2269] et per amicos suos in Romana curia.

230

1116, octubre

Donació. *Campió del lloc del Mont [de Roda], a precs de la seva dona, del seu fill Dot i dels fills Ademar i Roger, ofereixen el fill Enard a Santa Maria i a Sant Vicenç de Roda. Amb el fill, cedeixen la meitat de l'església de Sant Vicenç del Mont, amb delmes, primícies, oblacions i defuncions. També donen la meitat del que posseeixen*

2260. *Manca en b.*
2261. *b:* autem Regem Bigorensis.
2262. *b:* proposito.
2263. *b:* acquiescens.
2264. *Boix ho data l'any 1114* (*2005, p. 771*).
2265. *Manca en b.*
2266. *b:* definire.
2267. per Geraldum Poncii et per Raimundum Bernardi et, *manca en b.*
2268. *b:* quod.
2269. [illo et per divi]cias, *manca en b.*

FUNDACIÓ NOGUERA

a l'església de Sant Joan de Luscaniel (*potser Lasquea, al terme de Lasquarri*) *i, a la vila de* Luscaniel, *un home anomenat Pere, amb els seus descendents, amb el seu casal i amb el cens que ha de fer. Al castell del Mont també fan donació d'un home anomenat Eç At, amb els fills i filles, el casal i el cens que ha de lliurar. A la vila d'*Antissa *donen la part que posseeixen a l'església de Sant Martí, amb els delmes, amb objectes eclesiàstics, que tenen ells o que algú té per ells.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 44r-44v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta de Campio de Monte. LXXXI." Ennegrit.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 148v (p. 306). Transcrit íntegrament. Ex B.
a YELA, 1932, p. 167.
b IGLESIAS, 1993, p. 310-311.
c BOIX, 2005, doc. 875, p. 564-565. Data: 1116, octubre.
d GRAU, 2010, doc. 157, p. 407-408. Data: 1116, octubre.

A l'obra *Catalunya Romànica*, en un article signat per Jordi Boix, es fa esment de l'església de Sant Martí d'Antissa, que era "dins de l'antic terme de Mont de Roda, però hom desconeix exactament on" (1996, p. 87). L'església de Sant Vicenç del Mont de Roda actualment és dedicada a sant Joan (1996, p. 87). Cal relacionar aquestes donacions d'una banda amb el fet que aquesta família de la baixa noblesa volgués que un fill seu entrés a la canònica de Roda i, també, amb la pressió que hi havia per part de l'Església per tal que els laics renunciessin a tenir drets que en principi havien d'ésser eclesiàstics. Transcripció feta a partir de la lectura de B i de C. Cartografia: figs. 45 i 46.

I[n nomine Domini. Ego Campio de Monte, cum voluntate et] precibus uxoris mee et fili mei [Dodonis et aliorum filiorum meorum,] Ademari et Rogerii, pro [salute anime mee et suarum anim]arum, omniumque parentorum [nostrorum, dono et offero, cum predicta] uxore mea et cum predictis [filiis, filium nostrum, Ainardum[2270] nomine], omnipotenti Deo, eiusque geni[trici Beate Marie et Sancto Vincentio] martiri ecclesie Rotensis [et Raimundo episcopo] Rotensi et suis canonicis, [eorumque successoribus ut] sit canonicus regularis, serviens Deo [in sanctitate vel simplicitate omnibus di]ebus vite sue in predicta ecclesia. Et illum o[fferendo] cum eo damus ego, prefatus Campio, cum suprascripta uxore mea et filiis meis predicte ecclesie ad proprium alodium atque hereditatem partem nostri honoris que ad nos pertinet per antiquitatem parentum nostrorum, scilicet

2270. *Segons c. d:* Amardum.

medietatem ecclesie Sancti Vincentii de Monte, cum decimis et primiciis et oblationibus et defunctionibus et omnibus ad medieta[tem] prefate ecclesie pertinentibus. Damus similiter aliam medieta-[tem] ad nos pertinentem in ecclesia Sancti Iohannis de Luscaniel. Et in ista villa Luscaniel unum hominem, Petrum nomine, cum om[ni] sua posteritate, scilicet filiis et filiabus, cum suo casale et omnem censum quod facere debet. Et in castro Monte alium hominem similiter damus, nomine Ez At, cum filiis et filiab[us] suis et suum casalem, cum omne censum quod facere debet. [Et] in villa Antissa qualem partem habemus in illa eccl[esia] Sancti Martini, cum decimis et aliis ecclesiasticis rebus, quas nos ibi tenemus aut aliquis homo per nos. Hec omnia superius nominata ego suprascriptus Ca[mpio et uxor mea,] cum predictis filiis meis, damus Deo et eccl[esie Beati Vincentii] // et prefa[to] Raimundo episcopo eiusque successoribus et canonicis eiusdem ecclesie eorumque successoribus ut teneant et possideant per secula cuncta ad propium alodium atque heredit[atem. Et] si quis, quod non speramus, aliquis homo vel femina, de nostra gene[ration]e vel de alia, hanc nostre donationis cartam [inrumpere vo]luerit, vel istam helemosina contra prescr[iptam donationem] destruere voluerit, suam malam volun[tatem perficere non] valeat et si quid mali in hoc fecerit, nisi [digne emendaverit], Dei omnipotentis iustitiam incurrat, et in an[tea donatio ista] firma et stabilis permaneat.

Fact[a est] carta is[ta donatio]nis anno ab incarnatione Domini M C XV° [I° mense octob]rio.

231

[1116], novembre, 21. Roda d'Isàvena

Concòrdia. *Acord entre els canonges de Sant Vicenç de Roda i Martí Galí i Guillem, fill de Sanç Galí, amb relació a l'alou de l'Avellana* (*al terme de Lluçars, Tolba*)*, indret que havia estat poblat per Galí de Soàs, en temps del rei Ramir* (*doc. 35*)*. Ho acordaren davant de Berenguer Gombau i del jutge Guillem Isarn i davant d'altres bons homes de Lasquarri. Es ressegueix a peu l'alou que havia estat poblat per Galí de Soàs i s'inventarien les possessions que tenien els hereus dels primers pobladors. Fou fet l'any en què els musulmans van arribar fins a Lasquarri.*

A BC, Secció de Reserva, pergamí 3552. Pergamí en mal estat de conservació. En bona part il·legible.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0354 (carpeta 8, núm. 475). Pergamí en bon estat de conservació, una mica enfosquit. Hi ha escrites les dues cares del pergamí. Mides: 20 cm per 26 cm. Escriptura carolina. Al revers: "N, n. 60", "Carta populacione loci de la Vellana", "13".

C ACL, Fons de Roda, RP_0874 (carpeta 18, núm. 1.158). Pergamí amb alguns forats i amb fragments més descolorits. Mides: 22 cm per 25,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "N, n. 60, copia", "Concordia que fuit facta inter Bernardo archidiacono et franchos de Avellana de alodio".

a VILLANUEVA, vol. 15, p. 200. Esment. Diu: "De las pocas memorias de este obispo [fa referència a Esteve], sucesor de San Ramon, una es cierta concordia sobre un alodio de Avellana, *facta in Rota, anno quando Moabites venerunt ad Alaquarr in mense novembrio in vigilia Sanctae Ceciliae*; y en ella firma así: *Ego Stephanus Dei gratia electus Sanctae Ecclesiae Barbastrensis confirmo*. En otra carta idéntica añade el año MCXVI, donde es claro que se omitió una X y debe leerse 1126."

b BOIX, 1987, doc. 7, p. 69-71.

c BOIX, 2005, doc. 876, p. 565-566. Data: [1116], novembre, 21 (Roda).

d GRAU, 2010, doc. 158, p. 408-409. Ex A. Data: 1116, novembre.

Mentre Villanueva data aquest document l'any 1126, tant Boix com Grau es decanten a creure que cal datar-lo l'any 1116, tal com diu el document conservat a la Biblioteca de Catalunya. El mateix Boix afirma que la llista de canonges, de pobladors i de jutges que s'hi esmenten, més aviat el porten a creure en la data més antiga (per tant vers l'any 1116). A més, en la dotalia de Gavasa, hom diu que la incursió almoràvit s'esdevingué l'any 1115. D'altra banda, la confirmació del bisbe Esteve és molt probable que es produís posteriorment a la data en què es va escriure el document. Transcripció feta a partir de B, fent esment de les diferències que hi ha en C i en algunes de les edicions que s'han fet modernament. Cartografia: fig. 41.

Hec est carta de memoria et concordia qui[2271] fuit facta inter cannonichos[2272] Sancti Vincentii, nominatos Bernardo, archidiachono et prior, et Guillem[2273] Bonofilio, elemosinario,[2274] et Raimundo, clavigero, et Martino, capellano, et alios totos cannonichos[2275] Deo et Sancto Vincentio Rote ibi Deo servientibus, heredes eorum cum quibus ista concordia[2276] fecerunt de ipso alodio de Avellana. Sunt nominatos Martin Galindo et Guielmus, filio Sanz Galinz[2277] maiorem.

FUNDACIÓ NOGUERA

2271. *C:* que.
2272. *C:* cannonicos.
2273. *Abreujat en* glm, *amb una titlla*.
2274. *C:* helemosinario.
2275. *C:* cannonicos.
2276. *C:* istam concordiam.
2277. *C:* Galindiz.

Habebant[2278] contentiones de populatores quos populavit Galin[2279] de Suás[2280] in ipsa Avellana, per mandamentum et convenientia que habuit \cum/ domno Rannimiro[2281] rege. Et isti canonici[2282] suprascripti et isti alii here\de/s suprascripti venerunt ad iuditium per ipsos populatores[2283] et per alium alodium que tenebant isti laici suprascripti. Venerunt ante domno Berengario Gonballi[2284] et Guillem[2285] Isarn, iudice, et aliorum multorum bonorum hominum qui ibi fuerunt.[2286] Dederunt eis iudicium qui fuit laudatum et firmatum. Et \per/ ipsum iuditium monstraverunt et hostenderunt et pediculaverunt alodium ubi eos populavit ipse Galin de Suás.[2287] Et ipsi populatores fuerunt Pontius, pater de Compang, et Galin Costud, et succesor eius fuit Exemeno,[2288] et alius fuit Tatila.

Dedit a Ponz et a[2289] Compang, filio suo, casas unam[2290] sopirata[2291] cum sotalo, excepto ipso cortal.[2292] Et alia casa de foris, a parte oriente et[2293] cum orto. Et una terra ad ipsa Trozita.[2294] Et alia terra super ipsa via; de oriente terra de Berenger. Et alia terra prope ipsa via qui[2295] pergit a[2296] Loçars; de oriente terra de Pere Garcia. Et de una vinea qui est ad Oro Vetere, ipsa medietate; de oriente vinea de Tatila. Et uno orto suptus[2297] casas de Compang et uno linar ad ipsas Lacunas; de oriente Garcia[2298] Exemeno. Hoc suprascriptum habuit Ponç[2299] et Compang, filius eius, de populacione de Galin de

2278. *C:* Abebant.
2279. *Abreujat en* gal.
2280. *Accentuat en B. C:* Suass.
2281. *C:* Randimiro.
2282. *C:* cannonici.
2283. *Amb una possible correcció.*
2284. *C:* Gomballi.
2285. *Abreujat en* glm, *amb una titlla*.
2286. *C:* fuerunt in Alasquarr.
2287. *C:* Suass.
2288. *C:* Exemen.
2289. *C:* ad.
2290. *C:* una.
2291. *Segons a:* supiratam. *b:* edificata.
2292. *C:* et uno orto subtus ipsas casas et una terra ad ipsa Toçita.
2293. *A continuació:* alia de subtus, a parte occidente, *ratllat al damunt*.
2294. *Lectura dubtosa. Al darrere:* de occidente in via, *raspat i escrit a sobre.*
2295. *C:* que.
2296. *C:* ad.
2297. *C:* subtus.
2298. *C:* orient Garsia.
2299. *C:* Ponz.

FUNDACIÓ ENDESA

Soás,[2300] et de hoc habent kannonici de Sancti Vincentii medieta[tem] et alii eredes alia medietate.[2301] Et donavit a Galin Costut[2302] casas suptus ipsa turre, medietate de ipsa casa ubi stan[2303] filii de Exemen et alias qui sunt a[2304] parte orient.[2305] Et ipso orto qui est suptus ipsas casas [et] una terra qui est a collo Sancti Vincentii. Et alia terra ad ipsas Lacunas; de oriente terra \de/ Guillem, de occidente terra de ipse Garcia Exemen. Et alia terra ad illos Caxigars, et per caput tenet ipse Garcia[2306] Exemen. Et una verada qui est in ipsa terra, ad ipsa Cort. Et una verada de ipsa vinea de Oro Vetre qui[2307] tenet Garcia Exemen. Et de hoc supra scriptum tenuit Galin Costut[2308] et Exemen, successor eius, qui fuit de populatione in diebus de Galin de Suas.[2309] Et de hoc habent kannonici [Sancti Vincen]tii medietate et ipsos alios eredes alia medietate. Et ipso alode que[2310] fuit de Tatila ab integrum. Et de hoc debent prehendere canonici[2311] Sancti Vincentii medietate et ipsos alios heredes alia medietate. Et una casa de Garcia Oriol, et similiter per medietate. Et ipsas casas ubi sta[2312] Pere Martin similiter per medietate. Et de sua medietate[2313] de ipsos eredes, debent dare una casa a Sancti Vincentii. Et una casa qui fuit de Mir Bonofilio habeant per medietate. Et una casa de Berenger similiter per medietate. Et ipsos eredes tenebant alode qui fuit de Raba,[2314] dederunt ei a Sancti Vincentii \medietate/ et cannonicis eius, excepto casas que tenet Martin Galin et Guillem,[2315] qui fuerunt de alod[2316] Raba.[2317] Et

2300. *C:* Soass.
2301. *C:* aliam medietatem.
2302. *C:* Costud.
2303. *C:* ipsas ubi stant.
2304. *C:* de.
2305. *C:* orientis.
2306. *C:* Garsia.
2307. *C:* que.
2308. *C:* Costud.
2309. *C:* Suass.
2310. *C:* qui.
2311. *C:* kanonici.
2312. *C:* stat.
2313. *C:* medietatem.
2314. *C:* Rabba. *a:* alode de Raba.
2315. *Abreujat en* Gllm.
2316. *b i c:* alo[de].
2317. *C:* [...] Sancti Vincencii et cannonicis eius medietate, in tali conveniencia ut si aliquis inquietaverit de ista medietate, ipsi emendent a Sancti Vicencii, excepto casas que tenent Martin Galin et Guillem, qui fuerunt de alode de Rabba.

FUNDACIÓ NOGUERA

dederunt de ipsa terra qui fuit de Lel[2318] medietate a Sancti Vincentii et cannonicis[2319] eius. Et de hoc suprascriptum receperunt Bernardo[2320] archidiacono et prior et Guillelmo[2321] Bonifilii.

Et hoc fuit factum in presencia de Martin Quintila presbitero et[2322] Vidian, presbitero,[2323] et Pere Galin de Laguares et Ramon Eç[2324] et Garcia[2325] Exemen et Compang et Pere Garcia[2326] et Martin Galin et Martin Asner.[2327] Et hoc definitum[2328] est de hoc suprascriptum per laudamentum de Bernardo,[2329] archidiacono, et Guillelmo[2330] Bonofilio, per se et per alios kannonicos[2331] et per laudamentum de Martin Galin et Guillem Sanç[2332] et de successores eorum, ut istum suprascriptum non sit amplius in querimonia nec in iudicio de ulla parte.[2333]

Retinemus[2334] convenientia nos kannonici[2335] et Martin et[2336] Guillelmus, set si de alias causas [aut] de alios alodes qui non sunt in ista carta unde vos laici contra nos aut [nos] cannonici contra vos abuerimus[2337] querimoniam, faciamus concordia per laudamen[tum] de bonos homines si esse potest; si non potest, veniamus ad iudicium et [fiat] directum inter vos et nos.

2318. *Hi ha escrit* dlel, *amb una titlla sobre la* d. *b:* de [Tel].
2319. *C:* kannonicis.
2320. *Abreujat en* B.
2321. *Abreujat en* G.
2322. *Darrere una paraula raspada.*
2323. *Abreujat en* pbr.
2324. *C:* Ez.
2325. *C:* Garsia.
2326. *C:* Garzia.
2327. *Segons a:* In super [...] caputmasos [...]ana et habuit episcopus nominati Berenguer et Pere Ponz et Asner Galin et Bernard Paschal et Compang. Et habuerunt canonici [...] et Pere Martin et caputmansum de Exemen.
2328. *C:* deffinitum.
2329. *Abreujat en* B. *b i c:* Berenguer.
2330. *Abreujat en* G.
2331. *C:* cannonicos.
2332. *C:* Sanz.
2333. *En A, signen també:* Si+num Raimundi, Barbastrensis episcopi. Sig+num Bernardi, archidiachoni et prioris. Sig+num Guillelmi Bonifilii, elemosinarii. Sig+num Martin Galin. Sig+num Guillelmi, filius Sanz Galin maioris. Et ista concordia fuit facta in presentia de [...], presbiter, et Pere Galin de Laguarres et Ramon Ez et Garcia Exemen et Compang et Pere Garzia. Sig+num [...], testis. Sig+num Marti [...], testis.
2334. *Escrit al dors del pergamí. En C:* Set retinemus.
2335. *C:* cannonici.
2336. *Manca en C.*
2337. *C:* habuerimus.

FUNDACIÓ

Et ista concordia fuit facta in Rota, anno [quando] moabites venerunt ad Alasquar in mense novembrio, vigilia Sancte Cecilia.[2338]

Petrus Raymundus scripsit in Avellana.[2339]

232

1117, abril, 24

Donació. *Ramon Gombau de Portaspana i la seva muller El·lergot i llur fill Pere donen a Santa Maria i a Sant Vicenç de Roda i a Ramon, bisbe de Barbastre, l'almúnia del puig de Suiran, situada entre els termes de Castre, Capella i Graus, que havia rebut del rei Sanç. A canvi d'aquesta donació, rep del bisbe i dels canonges cent quaranta sous grossos de Ribagorça. S'estableix també que, mentre visquin ell i la seva muller, podran tenir la meitat de l'almúnia. S'esmenten els testimonis. Escrit pel canonge Martí.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0899 (carpeta 19, núm. 1169). Pergamí en bon estat de conservació, amb algunes taques petites i algun plec. Mides: 18,5 cm per 26 cm. Escriptura carolina. Al revers: "n. 20, 1117", "Carta de Puiguran", "Donacio almunie de Puio Guiran".

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 4, f. 55r. Amb l'epígraf (no escrit de color vermell): "Carta de almunia de Puio Sivarano."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 153r (p. 315). Resum ampli. Ex B.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 86, f. 9v. Regest.

a YELA, 1932, doc. 20, p. 74-75. Ex B.

b BOIX, 2005, doc. 880, p. 568-569. Data: 1117, abril, 24.

c GRAU, 2010, doc. 159, p. 410-411. Data: 1117, abril, 24.

El topònim d'aquesta almúnia de Suiran ha arribat fins a l'actualitat (Zuirán, al municipi de Graus); és situat a uns 4 km al sud-oest de Portaspana (o Portaespana). Amb relació al lloc de Portaspana, vegeu la fig. 51.

In nomine Domini. Ego Raimondus Gonballi[2340] de Porta Spana et uxor mea Ellergod[2341] et filius meus Petrus, pro salute nostra omniumque parentum nostrorum et tamen pro beneficio temporali, donamus, Deo eiusque genitrici Beate Marie et Sancto Vincencio marti-

2338. *C:* Cecilie. *Segons a:* Facta carta huius concordia anno incarnacionis Domini Mº Cº XVIº, in mense novembrio.

2339. *En C, a continuació:* Ego Stephanus Dei gratia electus sancte ecclesie Barbastrensis confirmo hac defficione et hoc (*signe*) pono.

2340. *C:* Gomballi.

2341. *Manca en B.*

ri Rotensis ecclesie et Raimundo Barbastrensi episcopo, eiusque successoribus et channonicis suis eorumque successoribus, almuniam de Puio Suiara\n/o,[2342] que est sita infra terminos de Chastro et de Capella et de Gradibus, quam dedit[2343] mihi domnus rex Sancius pro meo servicio. Sic donamus eam pro dicto episcopo clericisque eius, ad[2344] proprium alodem atque hereditatem, ut omni tempore teneant et possideant in pace. Et ipse episcopus et channonici sui donant nobis pro ista donacione[2345] centum XL[a] solidos[2346] grossos de Ripachurzia. In tali conveniencia ut ego, in vita mea, teneam medietatem in predicta almunia, et ipse episcopus cum chan\no/nicis suis aliam medietatem. Post obitum meum et supradicte uxoris mee, episcopus et clericis sui almuniam illam semper teneant et possideant liberam et ingenuam, ad servicium Dei et Beate Marie et Sancti Vincencii, cum omnibus terminis suis. Sicut ego melius umquam tenui aut teneo vel homo vel femina per me et sicut domnus rex prefatus eam mihi dedit, sic eam nos, cum omnibus sibi pertinentibus, tradimus et donamus Deo et predictis fratribus integram et ingenuam, sine ulla retinencia. Si quis homo aut femina de nostra generacione vel de alia, hanc donacionem nostram disrumpere vel frangere voluerit, licenciam non abeat, et donacio ista firma et stabilis in perpetuum maneat.

Facta est c\h/arta ista anno incarnacionis Domini M° C° X° septimo,[2347] VIII° kalendas madii, regnante Illefonso rege, Sancii regis filio, in Aragone et Pampilonia et Ripachurzia et in Chastella.

Si+gnum Raimundi Gonbaldi et uxori sue et filio suo, qui hanc carta rogaverunt scribere et testes firmare. Si+gnum Guielm Arnal de Pueg Verd.[2348] Si+gnum Arnal Bernard de F\o/ntova.[2349] Si+gnum Ponz Ebran. Si+gnum Petro Raimundi de Rota.

FUNDACIÓ NOGUERA

2342. *Abans, en lloc de la* n *escrita a la interlínia, hi havia una altra lletra, que fou raspada*.

2343. *Amb una correcció*.

2344. *Amb una correcció*.

2345. *B i C:* donatione.

2346. *Tot i que hem considerat* (*com fan Boix i Grau*) *que correspon a cent quaranta sous grossos, creiem que tampoc es pot rebutjar la possibilitat que fossin cent seixanta* (*per escriure quaranta sovint ho feien amb quatre X*).

2347. *Darrere* septimo *hi ha unes lletres raspades*.

2348. *Segurament era d'origen occità.*

2349. *En A:* Funtova, *corregit amb una* o *situada a la interlínia*.

Martinus Sancti Vincentii canonicus, rogatus scripsit et hoc sig- (*signe*) num fecit.

233

1117, agost

Convinença. *Convinença pactada entre Ramon, bisbe de Barbastre, i Ramon Pere d'Erill. El bisbe Ramon dona en feu a Ramon Pere d'Erill el castell de "Viu"* (*Viuet, mun. el Pont de Suert*)*, de tal manera que Galceran, que té el castell pel bisbe, esdevingui home del senyor d'Erill, salvada la fidelitat que ha de tenir envers el bisbe. El bisbe, per exemple, podrà entrar i estar-se en aquest castell com qualsevol senyor s'està a casa seva. Ramon Pere s'ha de quedar una quarta part dels drets que provinguin del castell* (*les altres tres se les han de repartir el bisbe i Galceran*)*. El bisbe lliura també un excusat a Viuet —amb el capmàs de Ramon Josep— i un altre a Aneto, anomenat At Asner. Així mateix, si se celebrés mercat a la vall de Barravés, una cinquena part dels beneficis haurien d'ésser per a Ramon Pere. El senyor d'Erill s'ha de comprometre a defensar el castell de Viuet i també el monestir de Sant Andreu de Barravés i tots els seus béns.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 53, f. 30v-31r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 30r: "Convenientia de castro Viuo. LIII." La pàgina 31r està en més bon estat de conservació que la 30v.
C ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 121v-122r (80v-81r). S'acaba en *sicut suprascriptum est*; per tant, hi manca la data.
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 143r (p. 295). Gairebé transcrit íntegrament. Ex B.
a YELA, 1932, p. 46-47. Transcripció parcial.
b IGLESIAS, 1993, p. 291-292.
c BOIX, 2005, doc. 881, p. 569-570. Data: 1117, agost.
d GRAU, 2010, doc. 160, p. 411-412. Data: 1117, agost.

Aquest castell de Viu no era pas el castell de Viu de Llevata, ans era el castell de Viu de la vall de Barravés, ara anomenat de Viuet. Actualment el lloc de Viuet és situat al municipi del Pont de Suert. Trobem ja documentada l'existència d'aquest castell al segle XI i la seva història resta estretament lligada a la del monestir de Sant Andreu de Barravés i a la de la canònica de Sant Vicenç de Roda. Vegeu: BOIX, 1996, p. 165. Cartografia: fig. 19

In [nomine] Domini. Hec est carta convenientie que est inter episcopum et R[ai]mundum Petrum de Eril. Raimundus, Barbas-

trensis episcopus, comendat et donat in fevum predicto Raimundo Petri de Eril castrum quod dicitur Vivum, tali modo ut Gauzerandus,[2350] qui habeb[a]t castrum illud per episcopum, sit homo de Raimundo Petri,[2351] salva fidelitate episcopi, et teneat ipsum castrum per manum eius, et post mortem Gauzerandi, qui fuerit in loco suo similiter. Et ipse G[auzera]ndus[2352] donet potestatem de illo castro predicto Rai[mun]do [Pe]tri quando ipse Raimundus voluerit, et successor Gau[ze]randi, si fuerit, similiter.[2353] Et si Raimundus Petri habuerit querimoniam de Gauzerando vel successore eius, faciat ei directum. Et si facere noluerit vel non potuerit et ille R[aimu]ndus voluerit, donet[2354] ei potestatem de illo castro. Et si G[a]uzerandus vel successor eius fecerint querimoniam ad episcopum de Raimundo Petri[2355] quod iniuste tulit ei castrum, veniant ambo coram episcopo et episcopus faciat iustitiam. Et si episcopus voluerit[2356] pote[statem] de illo castello, sive iratus sive paccatus, querat Raimundum Petri si ille Raimundus Petri fuerit in illa provintia, et prefatus Raimundus[2357] [donet] po[te]statem de castro illo sine ullo malo ingenio e[piscopo] vel[2358] cui ille mandaverit omni tempore vel omni hora. Et si ille Raimundus Petri non fuerit in illa provintia et episcopus voluerit potestatem de illo castro, querat similiter ad uxorem Raimundi Petri et illa f[ac]iat ei dare similiter. Et si illa non fuerit, similiter Gauzer[andus] vel successor eius donent potestatem episcopo. Et quando ep[iscopus voluerit] intrare vel pausare in ipsum castrum, faciat sicut d[ominus] in domum suam. Et Raimundus Petri habeat similiter in fevum d[e tot]o quod pertinet ad fevum de castro unde episcopus et Gauzer[andu]s et castellanus faciunt tres partes, faciant IIII[or] et Raimundus Petri habeat quartam partem de illis. Et dat ei ep[iscopus unum excu]satum in villam de Vivo, caputmaso[2359] de Ramon Io[seph], et alium in Super Salie[n]tem, in

2350. *C*: Gaucerandus.
2351. *C*: Petro.
2352. *C*: Gaucerandus. *També en els propers cops que s'esmenti aquest nom al document.*
2353. *C*: similiter si fuerit.
2354. *Nova columna en C.*
2355. *Abreujat en* R P, *en aquest cas i en els següents.*
2356. *C*: voluerit episcopus.
2357. *Abreujat en* R, *en aquest cas i en els següents.*
2358. *Manca en C.*
2359. *C:* capudmansum.

villa Aneto, At Asner,[2360] // excepto X[a2361] que est Sancti Andree. Et si fuerit mercatum in valle Arravensi, faciant V[2362] partes, quarum unam habeat predictus Raimundus Petri. Hec, sicut suprascripta sunt, comendat et d[at] prefatus Raimundus episcopus Barbastrensis predicto Raimundo Petri in fevum, [ut] habeat et teneat ad servitium et fidelitatem Dei et Sancti Vincencii martiris Rotensis ecclesie et Sancti Andree monasterii[2363] [Ar]ravensis et predicti episcopi et successorum eius et canonicorum suorum successorumque eorum, ut predictus Raimundus Petri custodiat et defendat monasterium suprascriptum Sancti Andree, cum omnibus que habet vel habere debet et in futuro, prestante Deo, adquisierit, et similiter custodiat castrum Vivum cum omnibus que ei pertinent vel pertinere debent. Et omnia que sunt iuris ecclesie prefate Rotensis[2364] in predictis partibus et ei pertinent vel pertinere debent in valle Arravensi vel adiacenciis suis, ad fidelitatem Dei et Sancti Vincentii Rotensis et predicti episcopi et canonicorum eius et successorum eorum, contra omnes alios homines et feminas per fidem sine enganno. Et prefatus Raimundus Petri[2365] teneat hec totum suprascriptum in vita sua, ut si non fecerit culpam quam non possit emendare aut non velit, non perdat, set teneat fideliter sicut suprascriptum est.[2366]

Facta est carta ista anno incarnationis Domini M C XVII, mense augusto, regnante Ildefonso rege, Sancii regis filio, in Aragone et Pampilona et Ripacurcia et Castella. Signum Raimundi episcopi. Signum Raimundi Petri (*signe*).

234

[c. 1116-1117]

Convinença. *Ramon, bisbe de Barbastre, pacta una convinença amb Amat de Balust i li encomana la meitat de la vila de Forcat* (*mun. de Montanui*). *Després d'ell, ho podran tenir dos fills seus; en morir ell i els seus fills, haurà de tornar a la seu de Roda.*

FUNDACIÓ NOGUERA

2360. *C:* At Asener.
2361. *C:* decima.
2362. *C:* quinque.
2363. 122r *en C.*
2364. *C*: Rotenses.
2365. *Abreujat en* R P.
2366. *C acaba ací.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 54, f. 31r-31v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color bru, damunt d'un raspat: "De villa Enforcato. LIIII." El número és escrit amb color vermell.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 143v (p. 296). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, p. 49. Data: 1117-1126.
b IGLESIAS, 1993, p. 292-293.
c BOIX, 2005, doc. 882, p. 571. Data: [1117, agost].
d GRAU, 2010, doc. 181, p. 423-424. Data: [1104-1126].

Grau data aquest document d'acord amb els anys de l'episcopat de Ramon Guillem. Boix el data el mateix any en què s'esdevingué la convinença entre el bisbe Ramon Guillem i Ramon Pere d'Erill (doc. 233). Atesa la semblança de tots dos documents, podem acceptar que es pogueren redactar en unes dates no gaire allunyades. En el moment que es va escriure aquest text, Ramon encara es considerava bisbe de Barbastre. Cartografia: fig. 19.

Hec est carta convenientie que facta est inter Raimundum Barbastrensem episcopum et Amatum de Balusti. Comendat ei episcopus medietatem de villa Enforcato ut teneat per manum eius et successorum suorum si tantum vixerit, et post eum habeant duo filii eius similiter, ex quorum parte dicta[2367] sibi advenire querimoniam de illa villa. Et ille Amatus est homo predicti episcopi per fidem sine enganno pro ipsa medietate et cognosc[it] per manum eius, et post // mortem eius similiter faciant predicti duo filii eius; illis mortuis, remaneat ipsa medietas de Enforcato quiete Sancto Vincentio.

235

[1116-1117]

Carta papal. *Butlla* Extulisti frater. *Pasqual [II] recorda algunes de les actuacions reprobables dutes a terme pel bisbe Esteve d'Osca i li ordena que restitueixi la seu de Barbastre al seu bisbe abans de dos mesos. En el cas que no ho faci, li prohibeix que actuï com a bisbe*.

[*A*] Original perdut.
[*B*] ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia 25 cm per 220 cm, format per diversos fragments cosits. El fragment on hi havia aquest document no es pot localitzar.
C Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 14r. Còpia del segle XVI.

FUNDACIÓ NOGUERA

2367. *d:* dicunt. *En realitat* dic, *amb una titlla al damunt*.

D BNE, mss. 10493. Gabriel de SESÉ, *Historia de la antihuedad de el Obispado de Barbastro*, f. 56v-58r.
E ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document potser era el número tretzè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex C.
a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 15, p. 246-247.
*b** VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 40. p. 288.
c MANSILLA, 1955, doc. 43, p. 63. Data: [1100-1109].
d BOIX, 2005, doc. 877, p. 567. Data: [fi de 1116-1117, març].
e GRAU, 2010, doc. 163, p. 413. Regest. Data: [1100-1118].
Esment: KEHR, 1926-1928, vol. 1, p. 230. Data: 1100-1109 (en lloc de 1113-1118). KEHR, 1928, p. 182.

A l'hora d'establir-ne la datació, Grau segueix Mansilla i la fonamenta en els anys que durà el pontificat del papa Pasqual. Boix (2005, p. 567), per contra, creu que els fets que s'esmenten en aquesta butlla s'esdevingueren la Setmana Santa de l'any 1116. Segons el privilegi d'Alaó (gener de 1116), Ramon Guillem encara era bisbe de Barbastre (*Raimundus episcopus in Barbastro*), mentre que en la confirmació reial del privilegi de Sirasa (març de 1116) ja és considerat com a bisbe de Roda. J. Boix creu que "El bisbe Esteve d'Osca, instigat pel rei Alfons i pels mateixos nobles de la ciutat que es negaven a pagar els delmes davant el creixent perill almoràvit (1114), en el mes d'agost de l'any 1116 s'apoderà per la força de Barbastre i amb violència el foragità [el bisbe] per sempre més d'aquesta seu" (BOIX, 1998, p. 83). A l'hora d'editar aquest document, hem seguit b, tot fent esment de les diferències que hi trobem en a.

Paschalis episcopus, servus servorum Dei. Dilecto fratri S[tephano],[2368] Oscitano[2369] episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Extulisti frater in coelum[2370] os tuum, cum sedis apostolicae[2371] statuta condemnans,[2372] Barbastrensem populum ne suo episcopo iusta persolveret, instruxisti. Haec[2373] profecto est episcopalis[2374] predicacio[2375] decimas prohibere, populum ab episcopo evertere,[2376] Romana privilegia conculcare.[2377] Adhuc Barbastrensis[2378] episcopi

2368. *a:* *manca* S.
2369. *c:* Oscensi.
2370. *c:* celum.
2371. *c:* apostolice. *També en els casos següents:* e *en lloc d'*ae.
2372. *a:* comtennens. *c:* contempnens. *D:* condemnas.
2373. *a:* hoc.
2374. *a:* episcopalia.
2375. *a:* predari.
2376. *a: manquen les sis darreres paraules.*
2377. *b: amb un signe* ? *al final.*
2378. *a:* Barbastrensem.

FUNDACIÓ NOGUERA

domum invadens, quae illic habebantur[2379] distraxisti, et ab ecclesiae villula predam armata manu diebus sollempnibus,[2380] abegisti. Super his[2381] ab eodem episcopo monitus quippiam[2382] reddere contempsisti.[2383] Insuper adversus eum regis animum comovere[2384] temptasti.[2385] Excomunicatum ab eo militem in consorcium subcepisti.[2386] Praecipimus ergo in[2387] infra menses duos postquam praesentes litteras acceperis supradicto episcopo satisfacias, et in posterum ab hac omnino praesumpcione desistas. Alioquin nos te ab episcopali et sacerdotali officio, donec satisfacias, interdicimus.

236

[1116-1117]

Carta papal. *Butlla* Principatus tui*, adreçada per Pasqual [II] a Alfons [I d'Aragó], rei de les Espanyes. Assenyala que durant el seu regnat havien esdevingut fets escandalosos. Estableix que els límits dels bisbats d'Osca i de Barbastre es mantinguin tal com havia establert en privilegis precedents.*

[*A*] Original perdut.

[*B*] ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia 25 cm per 220 cm, format per diversos fragments cosits. El fragment on hi havia aquest document no es pot localitzar.

C Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 14r. Còpia del segle XVI.

D BNE, mss. 10493. Gabriel de SESÉ, *Historia de la antihuedad de el Obispado de Barbastro*, f. 58r-59r.

E ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document potser era el número catorzè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex B.

a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 14, p. 246.

FUNDACIÓ NOGUERA

2379. *a:* habentur.
2380. *a:* solemnibus. *c:* solempnibus.
2381. *a:* is. *c:* hiis.
2382. *a:* propia. *c:* propria.
2383. *a:* comtemsisti.
2384. *a:* eum regem commovere. *c:* commovere.
2385. *a:* tentasti.
2386. *a i c:* suscepisti.
2387. *a:* ut.

*b** VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 38, p. 286-287.
c MANSILLA, 1955, doc. 46, p. 66. Data: [1104-1109].
d BOIX, 2005, doc. 878, p. 567. Data: [fi de 1116-1117, març].
e GRAU, 2010, doc. 164, p. 413. Regest. Data: [1104-1118].
Esment: KEHR, 1926, p. 230. Data: 1100-1109 (en lloc de 1113-1118).
KEHR, 1928, p. 182.

Grau data aquesta butlla papal entre l'any 1104, inici del regnat d'Alfons I d'Aragó, i el 1118, data de la mort del papa Pasqual II. Boix relaciona aquest document amb els fets que s'havien esdevingut al bisbat de Roda i Barbastre i conclou que fou escrit entre la fi de l'any 1116 i el mes de març de l'any 1117. D'altra banda, podem assenyalar que, mentre normalment es feia servir la paraula *Hispània* per a fer esment de les terres que eren en mans dels musulmans (ara en solem dir Al-Andalus), en aquesta carta papal —feta des de lluny— es recupera el significat clàssic d'Hispània com a terme geogràfic, en principi sinònim de península Ibèrica. Hem seguit la transcripció de b, tot fent esment de les diferències que hi trobem en a.

Paschalis episcopus, servus servorum Dei. Dilecto filio Ildefonso[2388] Hispanorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Principatus tui tempore multa mala et multa pericula in regno Hyspaniae[2389] contigere;[2390] scandalis itaque regni ecclesiarum[2391] scandala non opportet[2392] opponi.[2393] Unde nobilitatem tuam monemus, ne terminos ecclesiarum qui a gloriosae[2394] memoriae regibus, patre et fratre tuo distincta[2395] sunt, et[2396] per Romanam ecclesiam confirmati persone[2397] ullis[2398] paciaris[2399] praesumpcione[2400] confundi. Nos enim Oscitanae seu Barbastrensis ecclesiae parrochiam[2401] ita omnino quietam et integram volumus conservari sicut et illorum scriptis et nostris est privilegiis diffinitum.[2402] Si quis vero aliter[2403] praesumpserit, indignacionem apostolicae sedis inveniet.

2388. *c:* Ylde[fonso].
2389. *a i c:* Hispanie.
2390. *D i a:* contigerunt.
2391. *a:* Ecclesie.
2392. *a:* oportet.
2393. *a i c:* apponi.
2394. *c:* gloriose. *En c sempre* e *en lloc d'*ae.
2395. *D i a:* distinti. *c:* distincti.
2396. *Manca en c.*
2397. *c:* a personis.
2398. *Segons c. b:* vilis. *D:* personis ullis.
2399. *a:* patiaris.
2400. *a:* presumtione. *D:* praesumpcioni.
2401. *a:* parroquiam.
2402. *a:* difinitum.
2403. *a i c:* aliquid. *D:* aliud.

237

[1104-1118], a. abril, 2

Concòrdia. *Carta de concòrdia entre Ramon, abat de Sant Pere de Rodes* (Raimundus abbas Sancti Petri Rodensis)*, i el prepòsit Ramon [Ramon] de Lavaix* (Raimundus prepositus Lavascensis) *amb relació a les esglésies de Santa Maria i Sant Pere d'Espills* (Beate Mariae et Beati Petri de villa Spils). *En principi, l'abat de Rodes ha de tenir una tercera part dels delmes, les primícies, les oblacions i les defuncions i el prebost les dues parts restants* (*excepte en les terres alodials*).

[*A*] Original perdut.
B RAH, Abad Lasierra, vol. VI, prestatge 21, gr. 3ª, núm. 27. Cartoral de Lavaix, f. 32, doc. 49.
*a** PUIG, 1984, doc. 48, p. 96.

Incloem l'esment d'aquest document per dos motius. D'una banda perquè hi consta el bisbe Ramon Guillem de Barbastre (i de Roda), que governà el bisbat des de l'any 1104 fins al 1126. D'altra banda, perquè s'hi esmenta el prepòsit o prior Ramon Ramon, documentat des de cap a l'any 1091 fins a l'any 1104-1118 (segons PUIG, 1984, p. 40). Tal com veurem al document següent (doc. 238), segons Jordi Boix (2005, p. 712), aquest prepòsit de Lavaix, Ramon Ramon, també fou canonge de la seu urgellenca.

[...] Hec caritatis carta fuit facta coram Raimundo Barbastrensium venerabili episcopo et archidiachonibus suis, in presencia plurium religiosorum virorum et laicorum: Raimundo scilicet Gonballi maioris de Porta Spana et aliorum multorum.

S[ignum] Raimundi Barbastrensis episcopi [*signe*].

238

[1099-1118], abril, 2

Carta papal. *Butlla* Querelam fratris. *Pasqual [II], papa, mana que el bisbe Ot d'Urgell deixi d'ocupar les parròquies que pertanyen al bisbat de Lleida, des de* Fons Salsus (*potser vers Peralta de la Sal*) *fins a Isona, i que les retorni al bisbe de Barbastre [i Roda]. A més, ordena que faci fora un canonge que havia estat excomunicat.*

[*A*] Original perdut.
B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 0r, al capdamunt de la pàgina. Amb l'epígraf: "Epistola Paschalis pape missa O. Urgellensi episcopo." Molt tacat, rebregat i ennegrit. Il·legible.
*C** ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 1). La sisena butlla dels vuit documents transcrits en un pergamí (de fet són dos pergamins cosits entre ells). Còpia del segle XII. Mides: 12 cm per 74 cm.

D Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 14v. Còpia del segle XVI.
E BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 133v (p. 276).
F BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 370r (p. 746).
G ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document era el número setzè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex C.
a PASQUAL, 1785, ap. 11, p. 61.
b YELA, 1932, p. 145. Transcripció parcial.
c MANSILLA, 1955, doc. 40, p. 59-60. Data: [1099-1118, abril, 2].
d ABADAL, 1970 (traducció de l'original del 1952), p. 111. Transcripció parcial.
e IGLESIAS, 1991, p. 124.
f BOIX, 2005, doc. A 138a, p. 712. Data: [1112, octubre].
g GRAU, 2010, doc. 161, p. 412. Data: [1099, agost-1118, gener].
Esment: KEHR, 1926, p. 230, 231 i 232. Data: 1100-1116.

Grau (2010) data aquest document amb relació als anys del pontificat del papa Pasqual (1099-1118). Segons Jordi Boix (2005, p. 712), aquest canonge era el prepòsit de Lavaix, Ramon Ramon, que, a parer seu, després de la butlla *Spiritu Domini* en què l'abadia de Lavaix era atribuïda a la seu de Roda, es va posar al costat del bisbe d'Urgell. Aquest prebost és esmentat al document precedent (doc. 237), signant una concòrdia amb l'abat de Sant Pere de Rodes, amb l'aprovació del bisbe Ramon Guillem. En B, al final hi diu: *Vale. Datum Lat. IIII nonas aprilis*. Transcripció feta a partir de la lectura de C, de D i d'E, i de les diverses edicions que s'han fet d'aquest document en època moderna. Aquesta font d'aigua salada podia ésser cap a Peralta de la Sal o potser vers Calassanç. Jaume Pasqual (1785, p. 45, nota 34) ja es decantava a creure que podia ésser a Peralta.

Paschalis episcopus servus servorum Dei. Venerabili[2404] Odoni[2405] Urgellensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Querela<m>[2406] fratris nostri episcopi Barbastrensis accepimus quod Ylerdensis[2407] diocesis terminos, contra[2408] privilegiorum Romanorum tenorem[2409] ocupes,[2410] a loco qui[2411] dicitur Fons Salsus[2412] versus ad Ylerdam,[2413] et a villa[2414] Isona. Precipimus ergo, ut

2404. *Després, en c:* fratri nostro.
2405. *Abreujat en* O.
2406. *c:* Querellam.
2407. *c:* Illerdiensis.
2408. *c:* contra tenorem.
2409. *Manca en c.*
2410. *c i F:* occupes.
2411. *c:* quod.
2412. *c:* Falsus. *Segurament un error.*
2413. *c:* Illerdam.
2414. *Manca en E.*

FUNDACIÓ NOGUERA

que[2415] a Barbastrensi parrochia Romanis privilegiis distincta sunt, quieta[2416] et inconcussa dimittas.[2417] Preterea[2418] questus[2419] est, quod ecclesie sue canonicum pro transgressione professionis[2420] abeo excomunicatum,[2421] ipso contradicente, susceperis, et ecclesie tue prefeceris[2422] super quo, quid habeat[2423] auctoritas[2424] canonica[2425] te ignorare non credimus. Precipimus ergo[2426] ut excomunicatum illum a tua prorsus comunione[2427] repellas et confratri tuo super huiusmodi excessu[2428] satisfacias, alioquin teneberis[2429] illius in excomunicatione socius, cuius consorcium assumpsisti. Nos enim datam ab episcopo canonice sententiam ratam habemus.[2430] Vale.

Datum Laterani IIII nonas aprilis.[2431]

239

1118, novembre, 15. Magalona

Carta papal. *Butlla* Tu ipse. *El papa [Gelasi II] escriu a Esteve, bisbe d'Osca, i lamenta la seva actuació amb relació al bisbe de Barbastre, la qual va portar que el papa Pasqual [II], antecessor seu, el sotmetés a un interdicte. L'exhorta que retorni la seu de Barbastre o que assisteixi al concili que s'havia de celebrar el mes de maig a l'Alvèrnia.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 1). La quarta butlla dels vuit documents transcrits en un pergamí (de fet són dos pergamins cosits entre ells). Còpia del segle XII. Mides: 12 cm per 74 cm.

C Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 15v. Còpia del segle XVI.

2415. *F:* quae. *E:* quia.
2416. *Manca en E.*
2417. *Cosit dels dos pergamins, en C.*
2418. *F:* praeterea. *També en els casos següents d'una* e *que hauria d'ésser* ae.
2419. *c:* conquestus.
2420. *c:* proffesionis.
2421. *c:* excommunicatum.
2422. *c:* preficiens.
2423. *c:* quia hanc.
2424. *c:* auctoritatem.
2425. *c:* canonicam.
2426. *F:* igitur.
2427. *c i F:* communione.
2428. *E i F:* excessu.
2429. *c:* tenebis.
2430. *c:* habebimus.
2431. *La data manca en c.*

FUNDACIÓ NOGUERA

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document era el número divuitè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex B.
a MANSILLA, 1955, doc. 56, p. 74. Data: 1118, novembre, 15. Magalona.
b BOIX, 2005, doc. A 143, p. 715. Ex B. Anomena aquest document "Bellum diplomaticum". Regest.
Esment: KEHR, 1926, p. 230 i 231. Data: 1118.
KEHR, 1928, p. 182. Data: 1118.

És sorprenent que consti com a autor d'aquesta butlla el papa Calixt II. Tanmateix, en una època conflictiva, amb greus enfrontaments entre el papat i l'Imperi romanogermànic, hom pot comprendre aquest error. Calixt II no va esdevenir papa fins al 9 de febrer de l'any 1119. Gelasi II, el veritable autor d'aquesta butlla, va morir a Cluny el 29 de gener de 1119, mentre preparava la realització d'un concili, que s'havia de celebrar el mes de març d'aquest any, tal com es desprèn del que diu aquest document. Sabem, d'altra banda, que el papa Gelasi II va passar per les ciutats de la costa occitana, abans d'anar cap a la Borgonya, on morí. A més, l'antecessor del papa Gelasi II havia estat el papa Pasqual, com esmenta la butlla (i el seu successor, com hem dit suara, fou Calixt II).

Calixtus[2432] episcopus, servus servorum Dei. Venerabili fratri[2433] Oscitano episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Tu ipse, frater, nosti quia ex longo tempore te dileximus[2434] et diligere volumus, sed fama illa fratres tuos vehementer turbat, quod Barbastrensem episcopum sine iudicio et racione a sede sua orribiliter[2435] proiecisti et a predecessore nostro beate memorie Paschasis[2436] papa rogatus[2437] et etiam interdictus, ab eadem adhuc violencia non desistis. Rogamus ergo fraternitatem tuam et precipimus ut eumdem fratrem plenarie sedis sue cathedra[2438] reinvestias[2439] et cum ad concilium veneris, quod kalendas marcii Arvernie celebrare deliberavimus, si aliquid ab alterutra parte subreptum[2440] est prestante Deo iudicio episcoporum decernetur.

Datum Magalone XVII kalendas decembris.

FUNDACIÓ NOGUERA

2432. *Abreujat en* Cel. *Com hem dit, hauria d'ésser* Gelasius.
2433. *a:* fratri S[tephano].
2434. *a:* diligimus.
2435. *a:* horribiliter.
2436. *Abreujat en* P.
2437. *a:* nostro Paschali [II] papa bone memorie rogatus.
2438. *a:* cathedram.
2439. *a:* restituas.
2440. *a:* subiectum.

240

1118, desembre

Donació. *Argilà, sacerdot i senyor de la vila de Senet, dona al cenobi de Sant Andreu de Barravés, que ell havia edificat, la vila de Senet, amb els seus censos, usatges, delmes i altres drets, i diversos béns situats a la vall de Barravés. A l'inventari es fa esment dels capmasos que hi havia a la vila de Senet, a Molsui i també de drets que eren cobrats en altres indrets.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_1262 (carpeta 26, núm. 35). Pergamí amb força taques; li manca un tros a la banda esquerra; algunes lletres descolorides. Mides: més de 21,5 per 30 cm.

a BOIX, 2005, doc. A 141, p. 713-714. Data: 1118, desembre.

b GRAU, 2010, doc. 166, p. 414-415. Data: 1119, desembre.

Estudi: BOLÒS, J., "La vila de Senet (Alta Ribagorça) al segle XII. Aproximació al coneixement del paisatge i de la societat d'un poble pirinenc", a *Miscel·lània. Homenatge a Josep Lladonosa*, Lleida, 1992, p. 147-163.

Vers l'any 1990, trobàrem a l'ACL aquest document, d'una manera casual, a les cobertes d'un llibre datat l'any 1342, del fons de la Marmessoria de Pere de Sanaüja. En aquell moment, només en poguérem fer una transcripció ràpida i poc acurada, que, tanmateix, ens va permetre de redactar un treball sobre el territori, la demografia, l'economia i la societat d'aquest poble de Senet, a la Ribagorça, publicat l'any 1992, en un volum dedicat a Josep Lladonosa. Hi fèiem també una aproximació a la situació dels pagesos i a les característiques de la renda senyorial que calia pagar en aquestes terres pirinenques. Després ha estat transcrit per Jordi Boix i per Núria Grau. Cartografia: fig. 19.

[In nomine Domi]ni nostri Ihesu Christi salvatoris. Ego Argila, sacerdos et dominus ville Ceneti in Super Salgente. Pro Christi amore [... m]ea redemptionem vel cuntorum parentum meorum sive per omne populo christianorum qui Deum servire volunt et reg[na …]derant edificavi ego Argila cenobio in provincia Paliarense, in loco ubi dicitur valde Arravense et [... ec]clesiam Dei ubi servi Dei vivere possent nomen illius Sancti Andree apostoli. Ego Argila dono et mito in isto [...]cam villam Ceneti cum censsibus et usaticis et decimis et omnibus aliis iuribus. Et dono etiam dicto cenobio [...] in valle Arravensse et quiquid mihi advenit ex parte hereditate et ex emptione cum omnibus usaticis, decimis et serviciis [...].

In primis, in villa Ceneto caputmas[2441] de Galin At[2442] facere VI panes et I perna de porch si occiderit et [I perna de] molton et I

2441. capmas *amb una titlla;* caput *o* capud *i* mas.

2442. *Escrit* galinat; *ha d'ésser un nom doble*.

quarter de molton et I sester de avena et XX ovos et I cepo de teda talem quem [...]em potuit portare et ipsa bestia de charreio si habet VIII° dies et ipsa ancha de bacha si in Ceneto [...]nos morierit et ipsa decima de omnia que possidet et fidancas de directo quando ipse senior Sancti Andr[ee … a]prehendere et banno de LX° solidos. Caputmas de Baron Oriol similiter. Caputmas de Arnal Baron de [... simi]liter. Caputmas de Martin B<ernard>, similiter. Caputmas de At Bidal, similiter. Caputmas de Galin Guadenga, similiter. [Caputmas de ...]t Baron similiter. Caputmas de Eç Oriol debet facere a Natale Domini II°s panes et I perna de porch si occi[derit et alia d]e molton per ipsum alode que dedit ipse senior de Sancto Andrea et I sester de avena. Caputmas de [Arnal] Pere [similiter. Caputm]as de Baron Oniscol similiter. Caputmas de At Oriol, similiter. Caputmas de At Uniscul, similiter. Caput[mas de ...]na, similiter. Caputmas de Baron Bida, similiter. Caputmas de Amiget, similiter. Caputmas de Mar[tin Mir [..., similiter. Caput]mas de Martin Pere, similiter. Caputmas de Eç Mir, similiter. Caputmas de Sirat,[2443] similiter. Caput[mas ...] Asner, similiter. Caputmas de Per Arnal similiter. Caputmas de Muza, similiter. Caputmas de Iohan [..., sim]iliter. Caputmas de Ramon Bidal, similiter. Caputmas de At Radibert, similiter.[2444] Caputmas de Per Iohan cum suos fratres debet facere I[a] perna de carn ad uno anno et ad alio I [de molton et an]cha de bacha. Caputmas de Ramon Bons VIII pans et II pernas, I de porch si occiderit et alia [de molton et ...] I sester[2445] ordei[2446] et XII ovos et ancha de bacha. Caputmas de Bida II sesters ordei, perna de porch si [occiderit et alia] de molton et ancha de bacha. Caputmas de Altemir Martin I perna de molton et I sester[2447] ordei. [Caputmas de M]artin Ramio III panes et II pernas, I de porch si occiderit et alia de molton et I sester ordei. Caput[mas de ...] Altemir I perna de porch et I sester[2448] ordei. Caputmas de Daill IIII°r panes et I[a] perna de porch [... X]II ovos et I[a] emina ordei. Caputmas de Radipert et de At Amill IIII panes et I[a] perna [de porch ...] et XII ovos. Et ipso servicio de Boneve debent facere, ad uno anno, Gillem Pere et Alegret et [...] et, ad alio, Pere Baron et Maria de Pegera et, ad alio, Pere Altemir et Girberga. Et est ipsum censsum [I perna de] porch et alia molton et VI panes et I sester ordei et XII ovos et ancha

2443. *Dubtós.*
2444. *Després hi ha un espai en blanc.*
2445. *Abreujat en* ss.
2446. *Abreujat en* or.
2447. *En aquest cas, abreujat en* sest, *amb una titlla sobre la* t.
2448. *Abreujat en* ss.

de bacha. Caputmas [... pan]es, II pernas, I de porch si occiderit et alia de molton, et I sester ordei et ancha de bacha et XII ovos [...] debent facere Martin de Cenet et Baron Oriol et Pere Baron de Aneto et Boneta et Maria de Rival [... Ram]on et filia de At Radipert de Ceneto et in istos omines habet senior Sancto Andree fidancias de [directo et banno[2449]] de LX[a] solidos et decima de omnia que possident.

In villa Molsue. Caputmas de B<ernard> P<ere> de Boet[2450] facere VIII[o] [panes[2451] et perna de p]orch et I sester ordei et I[a] emina de vino et XII ovos et IIII iornals. Pere Mir, similiter. Bernat Mir, [similiter. Caput]mas de Puiolo, similiter. Bonushomo amiramentum[2452] II panes et I sester ordei et media emina vino et [... su]os parentes de Casaos, perna de porch et IIII[or] panes et XII ovos. Maria de Casaos II panes et I[a] [perna de porch] et I sester ordei et I[a] emina de vino. Pere Baron de Villailler, similiter. Baron Uniscul de Molsue [miles debet facere[2453] am]iramentum II panes et I sester avena et media emina vino. Balla II panes et I[a] perna de molton [... emina] vino. Bella de Castanesa, similiter. Per Ponç de Castanesa III panes et I[a] perna de molton et I sester ordei. [... de Richo P]etroso et Arnal Ab III panes et I[a] perna de molton et I sester ordei. Ez Asner II panes et I perna [de molton et I] sester ordei. At Asner de Pegera II panes et I[a] spalla de molton et I sester ordei. Caputmas de Marcual VII [panes et I[a] pern]a de porch et emina de vino et I sester ordei et XII ovos. Et in istos homines habet senior Sancto Andree fi[dancias de direc]to et banno de LX[a] solidos et decima de omnia que possident.

Signum+ Argilane, presbitero, qui ista carta rog[avit scribere et] firmare. Signum + Langardi de Esteto. Signum + Bonofilgo de Richo Petroso. Signum + Bradilani de Arrau.

Facta [carta elem]osinaria in mensse decembrio, anno XI[o] regnante Leudevico rege.

[...]ius scriba rogitus scripsit (signe) sub die et anno quo supra.

FUNDACIÓ ESCRIBÀ

2449. *Molt probable.*

2450. *Lectura dubtosa. Potser* Bas, *com transcriu b. a creu que ha de dir:* debet.

2451. *Segons suposa a.*

2452. *L'*amiramentum *era un servei de tipus militar, segurament de guàrdia, que potser en aquest cas era substituït pel pagament d'una quantitat. En un document de l'any 1080, s'hi diu: "*Et donant ei unum amiramentum de ipsos homines qui fuerunt de Berenger. Et dividant per medietate ipsum servicium inter Sugnario et Guillelmo Folcho. Et illi faciant guardare omni tempore, de die et nocte, ipsam unam speluncam de Sots Terras". BAIGES – FELIU – SALRACH, 2010, doc. 110, p. 310.

2453. *Segons suposa a.*

241

[1118?]

Donació. *Eiximèn Garcés participa en l'expedició contra Saragossa i deixa a Santa Maria i Sant Corneli [de Barbastre] les cases que té al portal dels Banys [d'aquesta ciutat de Barbastre].*

[*A*] Original perdut.
B ACH, Libro de la Cadena, núm. 429, p. 226.
C ACH, Libro de la Cadena, núm. 708, p. 371.
*a** DURAN, 1965, doc. 122, p. 150-151. Data: [1118?].

Segurament s'ha de relacionar la realització d'aquest document amb l'expedició que es feu contra Saragossa, que va portar la conquesta d'aquesta ciutat per part del monarca aragonès Alfons I. Tot i no ésser un document conservat a l'ACL, és interessant amb vista a la comprensió de l'urbanisme de la ciutat de Barbastre, on, en aquest moment, tenien la seu els bisbes de Roda i Barbastre. Cartografia: fig. 76.

In nomine domini Ihesu Christi. Ego Exemeno Garcez vado me ad Sarahoça et pro anima mea laxo a Deo et a Sancta Maria et Sancto Cornelio et aliorum sanctorum qui ibi sunt adorati illas meas casas qui sunt in illa puerta de illos Bangos et in manus de Raymundo, magistro meo.

242

[1118?]

Donació. *Domènec d'Alquèssar dona a Santa Maria [de Barbastre] i al bisbe Ramon i als canonges de Barbastre un casal, situat al costat de les cases que foren d'At Roger, sota els murs de la ciutat de Barbastre.*

[*A*] Original perdut.
B ACH, Libro de la Cadena, núm. 430, p. 226.
C ACH, Libro de la Cadena, núm. 708, p. 371.
a BIELSA, 1961, doc. 2, p. 216. Data: 1104-1117.
*b** DURAN, 1965, doc. 123, p. 151. Data: [1118?].

Molt probablement s'ha de relacionar aquest document amb el precedent (doc. 241) i, per tant, cal datar-lo en la mateixa data. Cartografia: fig. 76.

In nomine domini nostri[2454] Ihesu Christi. Ego Dominicus de Alchezar[2455] dono et offero Deo et beate ac gloriose Marie et episco-

2454. *Segons a*.
2455. *a:* Alqueçar.

po Raymundo et canonicis presentibus et futuris in predicta ecclesia Barbastrensi Deo servientibus, unum casale iuxta illas casas[2456] que fuerunt de Ato Roger, infra[2457] illos muros de illa civitate de Barbastro.

Visores et auditores sive[2458] testes Galin Garcez de dona[2459] Oria et Iohan Guerero[2460] et Cardel et alii multi.

243

1120 (o 1121), gener, 27. Sant Romà de Castre

Consagració. *El bisbe Ramon [Guillem] de Barbastre consagra l'església de Sant Romà [de Castre]. Guarda en el seu altar relíquies d'un sant.*

*A** Original trobat l'any 1987 arran d'unes obres de restauració dutes a terme en aquesta església dedicada a sant Romà. Notícia publicada per Francisco Martí Farnés en un blog sobre *Románico en Ribagorza*. Inclou una fotografia feta per Mariano Serena Samitier (en què hi manca part de la primera línia). Cartografia: fig. 40.

Es pot relacionar aquesta acta de consagració amb molts altres documents semblants conservats en lipsanoteques i trobats aquests darrers anys en fer-se treballs de restauració d'esglésies romàniques. L'estat de conservació d'aquest pergamí, d'acord amb allò que podem veure en la fotografia publicada, és força deficient, fet que hem pogut solucionar en part gràcies a haver-hi altres instruments gairebé iguals a aquest. La datació planteja alguns problemes. De fet, tant podria haver estat fet a 6 de les calendes de febrer de l'any 1120 [1121] (Mº Cº XXº), com podria ésser de les calendes de febrer de l'any 1126 [1127] (Mº Cº XXº VIº); tanmateix, en aquesta segona data, el bisbe Ramon ja no era al capdavant de la diòcesi de Barbastre i Roda. Un segon aspecte, que cal tenir present, és que, si el datéssim d'acord amb l'any de l'encarnació i l'estil florentí, hauria estat escrit el mes de gener de l'any 1121 (ho hem escrit entre parèntesis).

[I. "Audi Israel: dominus Deus tuus Deus unus est."[2461] "II. Non assumas nomen Dei tui] in vanum. III. Observa die sabbati. IIII. Honora patrem et matrem. V. Non occides. VI. Non mechaberis. VII. Non facies furtum. VIII. Non loqueris falsum testimonium. VIIII. Non cuncupisces uxorem proximi tui."[2462]

RAMON NOGUERA

2456. *a:* cassas.
2457. *a:* ad.
2458. *a:* sunt.
2459. *a:* domna.
2460. *a:* Iohana Gucircio.
2461. *Deut. VI, 4.*
2462. *Ex. XX, 7-17.*

Inicium sancti [evangelii] secundum [Matheum]: "Liber [generacionis] Ihesu Christi filii David, filii Abraam."[2463] Inicium sancti evangelii secundum Lucam: "Fuit [in] diebus [Herodis, re]gis Iudee, [sacerdos quidam nomine] Zacha[reas], de vice Abia."[2464] Inicium sancti evangeli secundum Marchum: "Inicium evangelii Ihesu Christi, filii Dei. Sicut scriptum est in Ysa[ia prophet]a."[2465] Inicium sancti evangelii secundum Iohanem: "In principio erat verbum, et verbum [erat] apud Deum, [et] Deus erat verbum."[2466]

A[nno] ab incar[na]tione Domini Mº Cº XXº, VIº kalendas februarii, Raimundus, Barba[stren]sis [episcopus], cons[acravit hanc] ecclesiam in hono[rem] Sancti Romani martiris et posuit in altare reliquias [...].

244

1120, maig, 14. Pisa

Carta papal. *Butlla* In Oscitanum. *El papa Calixt II escriu al bisbe Sanç de Pamplona per tal que sàpiga que el bisbe Esteve d'Osca ha de reconèixer davant del bisbe Sanç de Lascar la seva mala actuació, en haver expulsat el bisbe Ramon de Barbastre. Amb tot, el papa ja havia aixecat l'interdicte que pesava sobre el bisbe Esteve, mogut per la intercessió d'Alfons I d'Aragó, amb la promesa que es penediria del que havia fet; en el cas que no ho faci així, el bisbe d'Osca tornarà a ésser excomunicat.*

[*A*] Original perdut.

[*B*] ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia uns 25 cm d'ample per 220 cm de llarg, format per diversos fragments cosits. El fragment on hi havia aquest document no es pot localitzar.

C Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 15v. Còpia del segle XVI.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos*, núm. 73, f. 7r-8r. Regest. Diu: "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document era el número dinovè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex B.

*a** MANSILLA, 1955, doc. 58, p. 75-76. Data: [1120], maig, 14. Pisa.

b BOIX, 2005, doc. 144 A, p. 715. Regest.

Esment: KEHR, 1926, p. 231. Data: 1120. maig, 14.
KEHR, 1928, p. 182. Data: 1120.

2463. *Mt. I, 1.*
2464. *Lc. I, 5.*
2465. *Mc. I, 1.*
2466. *Joan. I, 1.*

Malgrat la data, sembla que el bisbe de Pamplona era Sanç (o Antso Larrosa) i no pas Guillem. Així mateix, el bisbe de Lascar també rebia el nom de Sanç.

Calixtus episcopus, servus servorum Dei. S[ancio] Pampilonensi episcopo.

In Oscitanum episcopum excommunicationis sententiam dederamus, pro eo quod venerabilem fratrem nostrum R[aimundum] Barbastrensem episcopum de sede propria sine audientia et iudicio expulit, et ad nos venire commonitus contempsit. Postea vero Aragonum regis precibus inclinati eum absolvimus; ita tamen ut in manu confratris nostri S[ancii] Lascuarensis episcopi securitatem faceret, quod usque ad Purificationis beate Marie octavas nostro se conspectui presentaret. Ceterum sicut sperabamus, minime adhuc venit; nos vero ipsius sequi contumaciam nequaquam volentes, set apostolice sedis moderamine incedentes usque ad proximas beati Martini octavas inducias ei dedimus. Tue igitur fraternitati mandamus atque precipimus, ut cum eodem fratre nostro S[ancio] Lascurrensi episcopo eum diligenter com[m]oveas, quatenus usque ad predictum terminum nostro se conspectui representet et satisfaciat ei, quod si et tunc contempserit, nos eandem in eum ex tunc sententiam excommunicationis reducimus et eam nos nunciare ac firmiter tenere sanctus Spiritus gratia cooperante mandamus.

Datum Pisis, pridie idus madii.

245

1120, novembre, 14

Convinença. *Ramon Berenguer [III], comte de Barcelona, acorda amb Avifilel, alcaid de Lleida, que quan li lliuri diversos castells situats en el territori de Lleida li facilitarà vint naus i "gorabs" per transportar dos-cents cavallers a Mallorca. Aquestes fortificacions són les de Xalamera, Saidí, Escarp, Seròs, Carratalà, Aitona, Gebut, Castelldans, Alcoletge, Albesa,* Efasta *i Montagut. L'alcaid només es reserva Soses i els molins de Lleida. A més, dona com a hostatges els seus fills i altres homes i jura fidelitat, per Lleida, per Tortosa i per altres terres d'Hispània.*

A ACA, Cancelleria, pergs. Ramon Berenguer III, carp. 31, núm. 229. Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 49 cm per 26 cm.

[*B*] ACL. Trasllat fet al segle XIII. Perdut.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 16, doc. 1, p. 159-160. Ex B.

b PIFERRER-QUADRADO, 1844, I, ap. 4.

c PLEYAN, 1873, p. 468-469.

d LACARRA, 1982, doc. 69, p. 84-85.
*e** BAIGES, FELIU i SALRACH, 2010, vol. 2, doc. 525, p. 882-883. Ex A.

Hem cregut convenient publicar aquest document, fonamental per al coneixement de la història de Lleida, una còpia del qual es va conservar a l'ACL. Podem assenyalar també que, en aquest cas, contràriament a allò que trobem a la butlla papal que hem transcrit més amunt (doc. 236), el terme *Hispània*, tal com era usual aleshores, fa referència exclusivament a les terres controlades per les autoritats musulmanes ("et de Tortosa et de alia Hispania"). D'altra banda, com ja ha estat assenyalat, és molt notable la llista de fortificacions que hi havia al territori de Lleida, abans de la conquesta comtal (en parlarem més àmpliament a la segona part d'aquesta col·lecció diplomàtica).

Hec est convenientia que est facta inter alchaid Avifilel[2467] et domnum[2468] Raimundum, Barchinonensem comitem et marchionem, quod de ista hora in antea sint amici inter se et fideles sine ullo malo ingenio et enganno, sicut bonus senior debet esse fidelis amicus suo fideli homini et amico et sicut fidelis homo debet esse fidelis et verus amicus suo meliori seniori, absque ullo enganno. Propter hoc convenit predictus comes iamdicto alchaid ut habeat illi viginti galeas et de gorabs[2469] tantos ut possit alchaid mittere ducentos cavallos inter christianos et sarracenos et passet[2470] illum ad Maioricas. Propterea convenit prefatus alchaid de Lerida prenominato comiti ut mittat illi harrahenas filios suos et tantos de suis hominibus unde comes bene sit fids[2471] quod ipse alchaid donet comiti Chalannera[2472] et Cegdi et Escarps et Soros[2473] et Calaterra et Aitona et Iebut[2474] et Castel de Ases et Alcholea, et donet illi Albesa et Efasta[2475] et Monte Acuto, et alchaid teneat Soses per suum alodium et suos molinos in Lerida et suos alodios. Quod si alchaid vult honorem habere in Barchinonam et in Gerundam, donet illi comes ad laudamentum de suis amicis, et alchaid sit illi valedors et aiudadors de Lerida[2476] et hoc totum sicut superius scriptum est, prefatus alchaid attendat totum iamdicto comiti per fidem, sine enganno. Et iurat illi alchaid per Deum et per suam legem quod ita illi faciat et ex toto attendat sine malo ingenio

2467. *a:* Avifelel.
2468. *A:* donmum.
2469. *a:* geralis. *Potser eren l'anomat* qārib*, que trobem traduït com a* caro. BRAMON, 2000, p. 275.
2470. *a:* posset.
2471. *a:* fides.
2472. *a:* Calamnera.
2473. *a:* Seros.
2474. *a:* Lebut.
2475. *a:* Afesta.
2476. de Lerida, *manca en a.*

et sine ullo enganno, sicut superius scriptum est. Et de Tortosa et de alia Hispania sit illi aiudadors, sine malo enganno. Et hoc quod alchaid voluerit habere de his, habeat per manum comitis. Et si tenet alchaid castellum et civitatem, donet inde potestatem ad comitem sine enganno. De palies que exierint de les terres[2477] habeat inde comes medietatem et alchaid aliam medietatem, de hoc quod alchaid tenuerit per comitem. Hoc etiam[2478] totum quod alchaid tenuerit per comitem habeant[2479] et teneant filii sui et omnis illius natura per comitem et per suam naturam. Quando autem alchaid liberaverit predictos castros iam dicti[2480] comiti, ipse comes habeat illi naves ubi alchaid possit suos homines mittere et passare ad Maioricas. Et hoc totum, si Deus concesserit, sit factum usque ad exitum mensis augusti veniente primo.

Actum est hoc Xº VIIIº kalendas decembris, anno Xº IIIº regni Leovici regis.

Signum+ Raimundi comes.

(*text àrab*)[2481]

Factum est autem hoc in presentia Guilelmi Dalmatii et Arnalli Berengarii et Martini Umberti et Berengarii Bernardi dapiferi.

Michaelis[2482] Salominis,[2483] capellanus et iudex, qui hoc scripsit prefato die et anno.

246

1121, setembre, 1

Establiment. *Ramon, bisbe de Barbastre, d'acord amb els canonges de Roda, confirma a Guillem Baró de Sant Quirze la vinya que havia comprat d'un home de Sant Vicenç [de Roda] anomenat Domènec Bradilà, al terme de Santa Llestra, per tal que la tingui per Sant*

2477. *Sic*.

2478. *a:* Et iam.

2479. *a:* habeat.

2480. *a:* dicto.

2481. *Text equivalent a:* El més important, senyor meu, (és que) si hi hagués en això (res de) bo, afanyi's, si Déu vol, essent jo [...] fill de [..., per] Déu, el qual no [...] ell. *Lectura, transcripció i traducció fetes per Theodor Loinaz i Dolors Bramon*. BAIGES, FELIU i SALRACH, 2010, vol. 2, doc. 525, p. 883. *En a:* Additur hic subscriptio quaedam arabico sermone, quam quod autographa non sit, scribere negleximus; tum quod vitiata valde reperiatur.

2482. Michaelis *monograma*. *a:* Sig+num.

2483. *a:* Salamonis.

FUNDACIÓ NOGUERA

Vicenç i pels canonges de Roda. Cada any ha de lliurar el novè, el delme, mig moltó, sis fogasses, un sester de vi i dos sesters d'ordi i de civada.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, 45v-46r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "[L]XXXV. De vinea de Sancto Quirico ad Abundantia." Alguns trossos molt ennegrits i gairebé il·legibles, d'una manera especial en el foli 46r. Les lletres i paraules que no es poden llegir han estat escrites entre claudàtors.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 149r (p. 307). Resum. Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 85.
a YELA, 1932, p. 48. Transcripció parcial.
b IGLESIAS, 1993, p. 313.
c BOIX, 2005, doc. 894, p. 577. Data: 1121, setembre, 1.
d GRAU, 2010, doc. 168, p. 416. Data: 1121, setembre, 1.

I[n] nomine Domini. Ego Raimundus, gratia Dei Barbastrensis episcopus, [consi]lio et voluntate fratrum nostrorum canonicorum Rotensis ecclesiae, [tibi] Guillelmo Baroni de Sancto Cirico, confirmo et laudo ipsam vineam [quam c]omparasti de illo homine Sancti Vincentii nomine Dominico Bradila, in [term]ino de Sancta Listra, ut habeas et tua posteritas ad [fide]litatem Dei et Sancti Vincentii et nostra et canonicorum nostrorum [et] omnium su[cceso]rum nostrorum, tali modo ut omni anno reddas [de ipsa] vinea tu et qui eam tenuerit nonum et decimum Sancto Vin[centio] et suis, et[2484] [med]ium arietem et VI focazas obtimas [et I sestarium[2485]] vini et [II sestarios[2486]], inter ordeum et avenam. Et si tu aut ali- // quis de tua posteritate [predictam vineam] vol[uerit impignora]re aut ven[dere, non facias, nisi nobis aut nostris hominibus. Et si ad aliquem hominem extraneum tu vel tu]a poste[ritas vendere aut impignorare voluerit, fac<iat>[2487]] cum nostro consilio et succesorum [nostrorum tali homini] que pre[dictam fidelita]tem et servitium reddat nobis et succ[esoribus nostri]s. Et si aliquam culpam tu vel tua posteritas nobis aut success[oribus nostris de predictis convenientiis feceritis], facias nobis vel successoribus nostris dir[ectum, sine] defensione alicuius seni[oris, et tu et tuis] servias [Sancto Vincentio] et nobis, et nos defende[mus te, et nostri] post nos.

Facta [est carta ista], anno incarnationis Domini Mº Cº XXIº, kalendas [septembris].

2484. *c:* et [tale servitium].
2485. *Abreujat en* s. *També pot ésser* sextarium *o* sester.
2486. *Abreujat en* s.
2487. *c i d:* fac. *Sembla que ha d'ésser* faciat.

247

1122 (o 1123), gener

Donació. *Antònia, juntament amb els seus fills Arnau i Guillem, fa donació del seu fill Bertran a la canònica de Sant Vicenç de Roda. Hi aporten també un alou situat al lloc anomenat l'Estrada, al terme de Monesma. Se n'esmenten les afrontacions. A més, donen dos homes, Ramon Altemir i Baró Albí, el primer dels quals amb la seva dona, Maria, que viuen a la vila de Soliva* (*o de Soliveta*).

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0827 (carpeta 15, núm. 1.067). Trasllat copiat a la part baixa d'un pergamí, on, a dalt, es va copiar un altre document (fet l'any 1186, durant el regnat d'Alfons I de la Corona Catalanoaragonesa). Mides: 27 cm per 34,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "O, n. 7, 1186", "Carta donationis de Ramio, termini de Monesma".[2488]

C ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 44v-45r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "LXXXII. De Antonia et Bertrando filio suo canonico."

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 149r (p. 307). Resum. Ex C.

E RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 82.

a YELA, 1932, p. 168. Transcripció parcial. Ex C.

b IGLESIAS, 1993, p. 311. Ex C.

c CASTILLÓN, 1991, doc. 2, p. 57. Ex B.

d BOIX, 2005, doc. 895, p. 578. Ex C (en nota també copia part del text de B). Data: 1122, gener.

e GRAU, 2010, doc. 169, p. 416-417. Ex C (en nota esmenta una part del text de B). Data: 1122, gener (també assenyala que segons el càlcul florentí seria l'any 1123).

Hi degué haver dues versions d'aquest document. En una primera versió (copiada en B), Antònia i els seus fills donaven un home, amb la seva dona, i, també, un altre home. En la segona versió (copiada en C) només donaven un home amb la dona. És molt plausible que aquesta segona versió fos la definitiva. Així mateix, en la primera versió s'esmenta la mare amb els seus dos fills, Arnau i Guillem, que ja no són pas esmentats en la segona versió. Hem transcrit la primera versió (encara que esmentem en notes les variants de la segona). L'hem datat l'any 1122, encara que pel fet que hom parli de l'any de l'encarnació, si la datéssim d'acord amb l'estil florentí, aquest document hauria estat escrit l'any 1123 (any que escrivim entre parèntesis).

In[2489] Dei nomine. Ego Antonia, una cum filiis meis Arnal et Guillem, donamus Deo et Sancto Vincentio de Rota Bertrandum filium

2488. *L'altre document, fet el 9 d'abril de 1186, és la donació d'una almúnia situada al terme de Monesma, anomenada* Ramio, *a la canònica de Sant Vicenç de Roda d'Isàvena*.

2489. *En B, al davant:* Hoc est translatum fideliter factum.

meum ad canonicatum, et cum illo ego et filii mei damus[2490] de alodio nostro qui nobis advenit per parentorum nostrorum Deo et Sancto Vincentio et cannonicis ibi Deo servientibus. Et est ipso alodio infra terminos de Montmesna, in loco qui vocatur ad ipsa Strata. Ipsa una terra ad Sancto Christoforo: de oriente Galin Esclua, de occidente Pere Guillem,[2491] per caput via, per fundus sim[iliter. Ipsa alia terra sim]iliter[2492] subtus ipsa strata: de oriente torrente, de occidente Isarn Galin, per capud ipsa[2493] strata. Insuper donamus duo[s homines][2494] in ipsa villa de Oliva, nomine Ramon Altemir et uxor sua nomine Maria et Baron Albin.[2495] Donamus ipsos homines[2496] cum omnibus suis pertinentiis, cum servicio que nobis facere debent,[2497] ipsi et posteritas sua, cum decimis de pane et vino et de omnia que possident,[2498] et di[...] que nobis facere debent[2499] et cum districtis et iussionibus quantum nos et antecessores nostri in illo habuerunt vel habere debuerunt, totum tradimus de nostro iure in potestate et dominio Sancti Vincentii et cannonicorum //[2500] eius ab integrum. Et est manifestum. Quod si nos donatores supra scripti, aut de propinquitate nostra aut aliquis homo vel femina contra hanc cartam venerit ad dirrumpendum, non hoc valeat vendicare set in duplo componat.

Sig+num ego Antonia, sig+num ego Arnal, sig+num ego Guillem,[2501] qui hanc cartam rogavimus scribere et testibus firmare rogavimus. Sig+num Bernardus Bernardi, abbas de Motnesma. Sig+num Ramon Altemir, fide ad salvandam istam donationem. Petro Martini, merino.

Facta carta ista in mense ianuario, anno incarnationis Domini Mº Cº XXº IIº, regnante Adefonso rege in Aragone et in Ripacurcia et in Cesaraugusta usque in Castella.

2490. *En C i D:* In nomine Domini. Ego Antonia et ego Bertrandus filio su[o. Expuncxit m]e Deus et dedit mihi bona voluntate ut dar[em corpus meum] Deo et Sancto Vincentio de Rota ad canonicatum, et ita feci cum consilio et adiutorio matris mee. Et dedimus ego et mater mea de alodio nostro [...].

2491. *Abreujat en* gillm, *amb una titlla*.

2492. *Hi ha un forat en B.*

2493. *B:* illa.

2494. *C:* unum hominem.

2495. et Baron Albin, *manca en C*.

2496. *C:* ipsum hominem.

2497. *C:* debet.

2498. *C:* possidet.

2499. *C:* debet.

2500. *En C.*

2501. *En C només:* S+ An[to]nia et filio suo Bertran [qui hanc cartam ro] gaverunt [...]. *Escrit abans de les signatures dels testimonis, però després de la datació del document.*

FUNDACIÓ NOGUERA

Garsias, levita et cannonicus Sancti Vincentii, qui fuit oriundus de civitate Barbastri,[2502] rogatus hanc cartam scripsit et hoc sig+num fecit.

248

1122, abril, 24

Testament. *Berenguer, que desitja participar en una expedició a Lleida, fa testament. Demana ésser enterrat a Roda i dona un home anomenat Pere Borrell d'Arp a la canònica, amb els censos i usatges a què està sotmès. També deixa a Sant Vicenç de Roda uns drets sobre els esplets d'Arp* (*mun. de Benavarri*). *Els seus germans, Osset i Pere Bernat, com a marmessors, han de donar cent sous als hospitalers, vint sous a Santa Maria d'Aler* (*mun. de Benavarri*) *i cinc sous a Santa Cristina [d'Aler]. També fa una deixa a Bernat Amill i demana que es paguin tots els seus deutes. La resta s'ha de donar a sacerdots, per a fer ponts i per al rescat de captius.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0812 (carpeta 14, núm. 1007). Pergamí en molt bon estat de conservació. Mides: 26,5 cm per 21 cm. Escriptura carolina. Al revers: "n. 17, 1122", "Carta de [...]", en un paper enganxat "107" (correspon amb el número de Lasala).

B ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 107, f. 11r. Regest.

a CASTILLÓN, 1991, doc. 3, p. 57-58.

b BOIX, 2005, doc. 899, p. 579-580. Inclou la traducció al català.

c GRAU, 2010, doc. 170, p. 417-418. Data: 1122, abril, 24.

El castell d'Aler fou conquerit a mitjan segle XI. S'esmenta un senyor d'Aler, anomenat Guifré Sala, que tenia com a senyors Ramir I d'Aragó i Arnau Mir de Tost. L'església de Santa Maria d'Aler fou consagrada l'any 1105 (doc. 199). Aquest Berenguer Bernat d'Aler, que trobem documentat l'any 1122, poc abans de fer una expedició cap a Lleida, era senyor d'aquest lloc. Vegeu: BOIX, 1996, p. 322 i també 84 (amb relació a Arp i a Santa Cristina d'Aler). Cartografia: fig. 22.

Debitum humane conditionis nullus in carne positus evadere potest. Ego Berenger cupio pergere in illa oste de Lerida et timeo ne subito mors mihi adveniat et intestatus discedam. In primis dimito corpus meum ad sepulturam ad Rotam et unum hominem Deo et sancto Vincentio et canonicis ibi Deo servientibus, fratribus meis, qui me collegerunt[2503] in sua societate, in vita et in morte. Et iste homo

2502. *D:* Barbasta.

2503. *Paraula repetida; la segona ratllada.*

stat ad Arb, nomine Pere[2504] Borrel, sic dono Deo et Sancto Vincentio et fratribus meis canonicis Rotensibus, cum omnibus censis et usaticis quos mihi facit et facere debet et cum omnibus que hodie habet et in antea adquirere potuerit. Dimito etiam unum conred fratribus meis canonicis de Rota, de illo spleto de Arb. Cetera omnia dimito, quantum habeo, in manibus de fratribus meis Orset et Pere Bernard, ut distribuant sicut hic scriptum est. Vendant meum cavallum et donent centum solidos ad Ospital de Iherusalem. Et vendite[2505] illa mulla et illa loricha et totum meum guarnimentum et illo forment, quod habet Amilg, et date ad Sanctam Mariam de Aler XX^{ti} solidos et V ad Sanctam Cristinam, et medium kafiz frumenti ad filium de Bernard Amilg. Et aliud, si nullos debitos habeo, solvite eos. Et aliud date sacerdotibus et pontibus et captivis et ubi melius videritis, ad salvamentum de mea anima. Debeo ad Arnal Guillem[2506] X diners, ad Berenger unum solidum, ad Gaza unum solidum.

Sig+num ego, Berenger, qui hoc testamentum rogavi scribere et testibus firmare rogavi. Sig+num Orset, fratris eius, qui sum testis et manumissor. Sig+num ego Pere Bernard, fratris eius, qui sum testis et manumissor.

Facta carta huius testamenti anno ab incarnatione Domini M^{o} C^{o} XX° II°, VIII kalendas mai, regnante Adefonso rege in Pampilona, in Aragone, in Superarb, in Rippacorza. Domnus Raimundus, episcopus[2507] in Rota.

Guillelmus sacerdos, rogatus scripsit hoc testamentum et hoc sig- (*signe*) num fecit, die et anno quo supra.

249

1122, abril. Fraga

Donació. *Alfons [I d'Aragó], emperador, dona a Guillem Ademar i a la seva muller Sicarda, a la vila d'Ancils [mun. de Benasc], tres capmasos, habitats per Asner i la seva muller, Arnau i la seva muller, i Radolf, amb llurs cases, amb llurs heretats i amb els censos que deuen.*

2504. *b transcriu* Petro.

2505. *Hi deia:* et si vendunt cavallum, *ratllat*.

2506. *Abreujat en* gllm.

2507. *Després hi ha un espai en blanc. Pot correspondre al lloc on hi hauria hagut d'haver el signe.*

[*A*] Original perdut.
B BC, Pergamins, núm. 79, reg. 1911. Trasllat fet l'any 1280. Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 31,6 cm d'ample per 20,7 cm d'alt. Al revers, escrit modernament: "Donació feta per lo emperador Alfonso a Guillem Adimar de tres masos en la vila dita Antiles, lo any 1160 de la era d'Espanya, que és 1122 de Christ. Publicat per J. Miret i Sans en «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras», nº 48 (desembre 1912)."
a MIRET I SANS, 1912, p. 541.
b LACARRA, 1982, doc. 119.
c LEMA (1990), doc. 119, p. 181-182.
d BOIX, 2005, doc. 898, p. 579. Data: 1122, abril (Fraga).

Publiquem aquest document encara que no es conservi a l'ACL, pel fet de provenir del fons de Miret i Sans i molt probablement haver fet part inicialment dels documents de Sant Vicenç de Roda o del capítol de Lleida. Aquest trasllat de l'any 1280 es feu segurament a Lleida, atès que els quatre notaris que actuaren com a testimonis o com a escrivà (Arnau de Vall-llebrera, Francesc de Vic, Arnau Vidal i Aparici de Santmartí) eren originiaris d'aquesta ciutat. Cartografia: fig. 13.

(*Crismó*) In[2508] Dei nomine. Ego quidem Adefonsus gratia Dei imperator. Placuit mihi libenti animo et spontanea voluntate et propter servicium quod michi fecistis et cotidie facitis et in antea faciatis, do vobis Guillem[2509] Adimar et uxor vestra Sicarde, in villa qui dicitur Anciles, tres capudmasos de homines, id sunt Asner et uxor sua, et Arnal et uxor sua, item Radolf, cum suas casas et cum tota lure hereditate et censum quod michi debent face<re> quod ad me regalem personam pertinet, ut faciant ad vos et filii vestri et habeatis illos per vestram hereditatem, per facere vestram voluntatem, vos et filii vestri et omnis generacio vel posteritas vestra, salva mea fidelitate et de mea posteritate, per secula cuncta. Amen.

Signum Adefonsi (*signe*) imperatoris.

Facta carta in mense aprelis, in era M[a] C[a] LX[a], in villa que dicitur Fraga, regnante me Dei gratia in Cesaraugusta et in Castella et in Pampilona et in A\ra/gona et in Superarbi vel Ripacurcia. Episcopo Raimundo in sede Rota. Episcopus Stephanus in sede Osca et teste de ista carta. Episcopus Petrus in Cesaraugusta. Comite Bernardo Raimundo senior in Benasco. Raimundo Amat senior in Gia. Berenger Gombal senior in Capella. Pere Mir senior in Bonabarre. Pere Gizpert senior in Sancti Stephani. Fortungo Iohannis senior in Montcluso. Tizon senior in Montson. Sancio Iohannes senior in Osca. Atho Garcez senior in Barbastro.

2508. *Abans del crismó, llegim:* Hoc est translatum fideliter factum undecimo kalendas augusti, anno Domini Mº CCº octuagesimo, sumptum a quodam instrumento quod sic continetur.

2509. *Abreujat en* gllm, *amb una titlla*.

Ego Sancius, sub iussione domini mei regis, hanc cartam scripsi etiam[2510] de manu mea hoc signum (*signe*) feci.[2511]

250

1122, novembre, 23

Consagració i dotalia. *Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre, consagra l'església de Santa Maria i Sant Climent de Merli* (*mun. d'Isàvena*) *i diposita a l'altar relíquies del papa sant Corneli. A continuació, els veïns d'aquesta vila de Merli i d'altres llocs doten l'església amb béns, terres i vinyes. Les primeres donacions foren les dels senyors Berenguer Gombau i la seva muller, d'Arnau Guillem, de Bartomeu i també de la senyora de Puiol.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0241 (carpeta 6, núm. 403). Pergamí amb taques i amb algunes lletres descolorides, amb algun forat i algun trenc. Mides: 33 cm per 25 cm. Al revers: "D, n. 5, 1122", "Co[nsagratio de] Sancte Marie de Merulo, facta [...] Raymondo, XXIII die mensis novembris, anno Domini Mº Cº XXIIº."

a ORDEIG, 1979-1991 [1988], vol. XIII, doc. 315, p. 419-421.

b *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 447. Amb traducció al català. Data: 1122, novembre, 23. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Santa Maria de Merli."

c ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 330, p. 78-80.

d BOIX, 2005, doc. 900, p. 581-582. Data: 1123, novembre, 28. Amb traducció al català.

e GRAU, 2010, doc. 171, p. 418-419. Data: 1122, novembre, 23

L'any 1023 ja es fa esment de Joan, que era prevere de Merli (*Iohannis, presbiteri de Merlo*), i també es menciona una terra potser de Santa Maria de Merli (o potser de Santa Maria de Nocelles) (doc. 29). L'any 1092 (doc. 118), Ramon Dalmau, bisbe de Roda, donà a Sant Vicenç de Roda la quarta part dels delmes, les primícies i les defuncions de l'església de Merli (*ecclesiam de Merle*). Vegeu: BOIX, 1996, p. 447-448. Boix (2005) creu que potser el document fou escrit a quatre de les calendes de desembre de l'any MCXXIII. Cartografia: fig. 48.

Anno ab incarnacione Domini Mº Cº XXº IIº, VIIIIº kalendas decembris, venit Raimundus Barbastrensis episcopus in villam que dicitur Merlo ibique consecravit ecclesiam in honore Sancte Dei

2510. *Dubtós*.

2511. *A sota, en aquest trasllat, hi ha escrit:* Ego Arnaldus de Valleleporaria, notarius publicus Ilerdensis, ut testis subscribo. Ego Franciscus de Vicho, notarius publicus Ilerdensis, ut testis subscribo. Sig- (*signe*) num mei Arnaldi Vitalis, qui sub iussioni Aparicii de Sancto Martino, notarii publici Ilerdensis, hoc transcripsi. Ego Aparicius de Sancto Martino, notarius publicus Ilerdensis, hoc transcribi feci et hoc sig- (*signe*) num feci.

genitris Marie et Sancti Clementis, episcopi et martiris, posuitque in altare reliquias beati Cornelii, pape et martiris. Et vicini eiusdem ville et alii de aliis locis dederunt de suis bonis in die illa dedicacionis predicte ecclesie: Im[2512] primis domno Berenger Gonbal et sua mulier et Arnal Guilem et Bertolomeo II et ipsa domna de Puiol III terras, in illa conamina de Sancta M[aria].[2513] Pere Mir de Sdolomata Iª terra et Iª vinea ad illa Traba; de oriente et de occidente Galin Apo, cum suos fratres. Oriol Sarrato[2514] Iª terra ad illa connamina; de oriente connamina, de occidente via pulvica. Frabegat Iª terra in illa Comma de Sancta Maria; de oriente et de occidente penna. Et Iª vinea in illa Plana sutirana, desubtus Sponna; de oriente Galin Mar[tin,[2515] de occi]dente filios de Mir Galin. Bernard Ato Iª terra ad illa Fonticella; de[2516] oriente Ennecho Oriol, de occidente stirpe. Pere Ennechos, cum suos fratres, Iª terra ad illo Vero; de oriente et de occidente ipsa hereditate. Pere Ato Iª terra in illo Campo de Ripas; de oriente ipsa connamina et de occidente terra de Sancta Maria. Ramon Ato et Pere Ato Iª terra in illa plana de illos Tormos; de oriente Baron Domenec, de occidente terra de Sancta Maria. Et Iª vinea ad Mannisalbo; de oriente Ce\n/tol de Castaellazo, de occidente Baron Domenec. Baron Filiza, in ipsos Puiales; de oriente Galin Gamiza et de occidente ipsa hereditate. Et alia terra in illa Plana, ad Font Oriola; de oriente Martin Oriol, de occidente stirpe. Galin Pere, I terra ad ipsa Sponna; de oriente Oriol Languard et de occidente Galin Martin. Galin Centol, Iª terra. Martin [Ra]mir de Alzamora, Iª terra ad illo puio de Sancto Petro; de oriente et de occidente rio discurrit. Bertranno Oliver, Iª terra [in] villa Vallubriga.[2517] Ennecho Galin, Iª terra ad illo Vero; de oriente Pere Enne[co] cum [...] et de occidente via. Pere B[...]uzo[2518] de Sdolomata, Iª [terra in] illa Plana de F[...]ilgero; de oriente [Bertran ... de Sdo]lomata, de occidente in terra de [Sancta] Maria. Martin Miro, Iª terra in illa [...]; de oriente Lorenz, de occidente via pulvica. Pere Domenec et suo pater Domenec, in illa Comma de Potello, tota ab integrum; de oriente et de occidente penna. Lorenz de Rota, I terra

FUNDACIÓ NOGUERA

2512. *Sic*.
2513. in illa conamina de Sancta M[aria], *raspat i escrit al damunt*.
2514. *c:* Sarraco.
2515. *c:* Galin Mir.
2516. *Per error, hi ha una* a *al davant*.
2517. *Després hi ha un espai en blanc.*
2518. *c:* Berdizo. *Lectura probable*.

in Campu de Cunii.[2519] Ramon Galin de Spatella Iª terra ad Bacales;[2520] de oriente Oriol Languard, et de occidente rio currente. Galin At de Exeia, Iª terra. Et Unniscul de Exeia, Iª terra. Bernard Vidal, Iª terra.[2521] Pere Galin de lo Puio, Iª terra[2522] ad illa Matta; de oriente Frabegat, et de occidente terra de Sancta Maria. Bernard Duran de Castr[o] Lenas[2523] Iª terra en.[2524] Martin Garcia de Alzamora, Iª terra ad illo puio \de/ Sancto Petro; de oriente Bernard Ennecho, de occidente stirpe. Mir Ato de Sdolomata, Iª terra.[2525] Galin Ato,[2526] Iª terra in Tormo; de o[riente] et de occidente terras de Sancta Maria. Galin Martin et Pere Martin, ad illo Ballato;[2527] [de oriente] Ramon Ato, [de occidente] Galin. Pere Galin, Iª terra in illa Costa de rio de Avella; de oriente Galin Martin, de occidente Enneco. [...] in illo [...] Bernard Ato [...]; de oriente Baron Filiza et de occidente Pere [...]. Et Pere [...] de Sdolomata, Iª terra in [...][2528] Campo de Sancti Mar[tini]; de oriente Ennecho Oriol et de occidente Ennecho Galin. Et Bertranno de Sdolomata, Iª terra. Sentred, Iª terra in Tormo, a Comma[2529] de Mathili; et de Oriol Sarrato[2530] et de occidente Pere Galin Turmello. Bertranno de Exeia, I terra.[2531] Domenec Miro de Exeia, I terra.[2532] Pere Ramon de Rota I terra en Regin.[2533] R[am]on Mir, una terra et una vinea; [ips]a terra ad illo Vero et ipsa vinea ad Puio Frontons. Galin Martin, Iº ortho in illa comma de [ecclesia].[2534]

2519. *Després hi ha un espai en blanc.*
2520. *Molt pàl·lid.*
2521. *Després hi ha un espai en blanc.*
2522. Iª terra, *raspat i escrit al damunt.*
2523. *c:* castri Lenas.
2524. *Després hi ha un espai en blanc.*
2525. *Després hi ha un espai en blanc.*
2526. *c:* Apo.
2527. *Lectura molt dubtosa.*
2528. *No es poden llegir diverses donacions. Hi ha gairebé dues línies il·legibles per un plec estripat.*
2529. *Algunes paraules llegides en c.*
2530. *c:* Santio.
2531. *Després hi ha un espai en blanc.*
2532. *Després hi ha un espai en blanc.*
2533. *Després hi ha un espai en blanc. c:* Reginet.
2534. *Gairebé totalment descolorit. Segons c. d:* Gello; *e:* Ecetho.

FUNDACIÓ NOGUERA

251

1122

Donació. *Ramon, bisbe de Roda i Barbastre, concedeix a Sant Vicenç de Roda la quarta part dels delmes de Serradui*.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 68, f. 69r. Regest fet abans de l'any 1714.
a BOIX, 2005, doc. A 147, p. 715. Ex B, que anomena *Chronologia Rotense*.

"68. Ramón, obispo de Roda y Barbastro, dio a la iglesia de Roda, el 4º de las décimas de Serrarruy. Año 1122".

252

[1123], febrer

Empenyorament. *Inventari dels drets que Sanç Galí té empenyorats a Sant Vicenç de Roda i al bisbe Ramon [Guillem] de Barbastre i a l'ardiaca Bernat, amb relació als censos que li fan els homes d'Avellana. A la segona part del document, es detallen altres quantitats prestades i els censos i les persones que restaven com a fiança d'aquests préstecs*.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0596 (carpeta 12, núm. 883). Pergamí força retallat al costat esquerre, a la banda inferior. Mides: 13,5 cm per 21,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "O 60", "Carta de San[z] Galí de Vellana".
a BOIX, 2005, doc. 902, p. 583. Data: [1123], febrer.
b GRAU, 2010, doc. 178, p. 422. Data: [1105-1126], febrer.

Boix data aquesta carta amb seguretat l'any 1123. Ens confirma aquesta datació l'existència d'un altre document, conservat a la BC (doc. 249), en què s'afirma que fou escrit "in mense aprelis, in era M[a] C[a] LX[a], in villa que dicitur Fraga"; guarda el record d'una donació feta per l'emperador Alfons (I d'Aragó) a Guillem Ademar i a la seva muller Sicarda. Certament, si el mes de febrer s'havia produït aquesta primera conquesta de Fraga, el mes d'abril el monarca encara hi podia ésser. D'altra banda, cal relacionar aquest instrument d'Avellana (o Visallonga) amb els documents 35 i 231. Cartografia: fig. 41.

[I]n nomine Domini. Hec est scriptura memorie quod Saynz Galinz de Avellana mittit in pignore totum quod habet vel habere debet in illos homines de ipsa Avellana qui pertinent ad suam partem, Sancto Vincentio de Rota et episcopo Raimundo Barbastrensi per III

kafices[2535] et dimidium: I de ordei,[2536] alium de segal, tercium et medium de forment,[2537] quod presstat ei episcopus ut reddat ei in prima festivitate Sancte Michaelis. Et quod exierit de illis hominibus sit in manu fideli[2538] usque ad illam festivitatem. Et si predictus Sainz Galindez reddiderit istos kafices usque ad Sancti Michaelis habeat suam partem, et si non reddiderit quod in manu fideli est et tota sua pars remaneat Sancto Vincentio, usque in perpetuum, et episcopus donet ei super istos kafices,[2539] sicut laudaverunt II^os^ amici de episcopo et II^os^ [de] Sanz Galinz.

Huius rei sunt visores et auditores: Bernardo At, archidiachono, [et] Ramon Oriol de Laguarres et Vidian de la Millera et Garcia Exe[m]en et Martin Exemen de illa Avellana.

Factum est hoc anno quo [ca]strum Frago cecidit, mense febroario.

Et post hoc suprascripto, prestavit ei dominus episcopus III solidos denariorum et Bernardus[2540] At, archidiachonus, prestavit ei III solidos et I diner. Et misit fidanza Ramon Oriol a Gillem,[2541] suo nepote; et pariavit a Gillem[2542] VI quartas minus sexter forment[2543] \et XIIII sexters[2544] avena/ et misit in fidanza Bernardum archidiachonum a Ramon Bellenger et pariavit medio kafiz[2545] forment. Et levavit de vino de palaz de episcopo III eminas[2546] et misit in fidanza archidiachonum [et] pariavit I quarta[2547] emina[2548] forment. Et prestavit ei archidiachonus, ad [San]cta Maria de Torreglolas, V sesters emina forment et I sexter farina et III [sexters][2549] segal. Dedit ei Vidian in Adventum Domini I sexter forment et sexter ordei,[2550] a Nativitas Domini II sexters forment, a Lazaro I quarter[2551] forment et III sexters

2535. *Abreujat en* k.
2536. *Abreujat en* or.
2537. *Abreujat en* for.
2538. *Darrere, hi ha algunes lletres raspades.*
2539. *Abreujat en* k.
2540. *Abreujat en* B.
2541. *Abreujat en* glm. *a:* Galin.
2542. *Abreujat en* glm, *amb una titlla*.
2543. *Abreujat en* for. *També en els casos següents*.
2544. *Abreujat en* ss. *Sesters*.
2545. *Abreujat en* k.
2546. *Abreujat en* em, *amb una titlla*.
2547. *Dubtós. Abreujat en* qra, *amb una titlla*. *Potser* quartera.
2548. *Abreujat en* em, *amb una titlla*. *També en els casos següents*.
2549. *Després fou raspat*.
2550. *Abreujat en* or, *amb una titlla*.
2551. *Dubtós. Abreujat en* qr.

ordei et uno porco qui valebat uno solido. Et super isto avere quod prestavit episcopus et archidiaconus ad Sancio Galinz, dixit Sancio Galinz quod teneat se episcopus et archidiaconus super suos homines de Avellana.

253

1123, novembre, 8

Consagració i donació. *Ramon, bisbe de Barbastre, consagra l'església de Santa Maria del monestir d'Alaó i hi deposita relíquies dels apòstols Simó i Judes i del papa Corneli. Concedeix també a l'abat Gausbert i als monjos d'aquesta abadia la quarta part dels delmes i de les defuncions de les esglésies de Sant Pere d'Iscles* (*o d'Isdes*) *i de Sant Climent d'Aulet. Confirma la donació feta per Ponç, bisbe de Barbastre, i també la possessió d'un excusat a* Lacera (*"Llacera"*) *i d'un altre a* Turmo (*"Torm"*)*, amb llurs pertinences. Fan de testimoni Ramon Oriol i Guillem Galí. Fou escrit per Domènec.*

[*A*] Original perdut.
B RAH, Manuscrits, 9-5488, Cartulari d'Alaó, f. 72r. Ex A.
C BN, ms. 10.493. G. SESSÉ, *Historia de la antigüedad del obispado de Barbastro*, llibre 2, cap. 3. Ex A.
D RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 5 (B 139), f. 9v-10r.
a AYNSA, 1619, p. 316. Parcial.
b PASQUAL, 1785, p. 117.
c HUESCA, 1807, vol. 9, p. 124. Transcripció parcial.
d SERRANO SANZ, 1912, p. 36.
e CORRAL, 1984, doc. 310, p. 287-288.
*f** ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 335 A, p. 90-91. Data: 1123, novembre, 8.
g BOIX, 2005, doc. 903, p. 583-584. Transcripció parcial.
h GRAU, 2010, doc. 173, p. 419-420. Regest.

Malgrat que aquest document provingui del fons de l'abadia de Santa Maria d'Alaó, creiem que és interessant d'incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica, a causa de la importància que té per a la història del bisbat de Roda (i Barbastre). Amb relació a aquesta dedicació, també cal fer esment d'unes inscripcions trobades a la volta de la cripta de l'antiga església monàstica d'Alaó i en un altre lloc de la mateixa volta. Foren descobertes vers l'any 1976. En una de les inscripcions pogueren llegir: (*Crismó*) XIIII KALENDAS DECEMBRIS RAIMUNDUS, BARBASTRENSIS EPISCOPUS, CONSECRAVIT HOC ALTARE IN HONOREM SANCTORUM PETRI ET PAULI. L'altra deia: CORPORA SANCTORUM HYRENEI ET ALBINI. Cal datar-les, per tant, el 18 de novembre, plausiblement de l'any 1123. ORDEIG, 2001, 335B, p. 92.

Anno ab incarnatione Domini Mº Cº XXº IIIº, VIº idus novembris, Raimundus, Barbastrensis episcopus, consecravit huius sancti

monasterii Alaonensis ecclesiam in honore sancte Dei genitricis Marie, recondens in altare eiusdem sacratissime Virginis reliquias beatorum apostolorum Simonis et Iude et sancti Cornelii pape et martiris. Et in prephata die dedicationis predictus domnus episcopus dedit et concessit supradicto monasterio et omnibus in eo omnipotenti Deo servientibus, scilicet Gauzberto abbati, cuius precibus et studio facta est hęc dedicatio, et aliis monachis eorumque successoribus in perpetuo possidendum pro salute anime sue quartam partem decimarum et defunccionum ecclesie Sancti Petri de Acisclo et ecclesie Sancti Clementis de Auleto. Et donum quod de eadem ecclesia Poncius, Barbastrensis episcopus, fecit Sancte Marie Alaonis, confirmavit et laudavit, ut abbas Alaonis ad suam propriam stabiliat voluntatem super predictam ecclesiam. Et unum escusatum in Lacera et alium in Turmo cum suis pertinentiis et universa alia dona que in illa die dedicationis a probis hominibus facta fuerunt, cum voluntate et consilio clericorum suorum.

Ego Raimundus Barbastrensis episcopus hoc concedo et dono et mea propria manu hoc signum pono (*crismó*). Signum+ Raimundi Oriol. Signum+ Guilelmi Galindi.

+ Dominicus, servus servorum Dei, scripsit et signavit sss.

254

1123, desembre, 10

Consagració. *Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre, consagra l'església de Sant Climent de Taüll. Diposita dins l'altar relíquies de sant Corneli, bisbe i màrtir.*

a PASQUAL, 1785, p. 117.
b HUESCA, 1807, vol. 9, p. 125.
c LA CANAL, 1836, vol. 46, p. 155.
d PUIG I CADAFALCH, 1907, p. 128.
e PUIG I CADAFALCH, 1908, vol. 3, p. 76.
f PIJOAN, 1948, p. 136.
g JUNYENT, 1960, p. 185.
h BARAUT, 1978, p. 181-182.
i BARAUT, 1986, doc. 83, p. 179.
j CARBONELL, 1996, p. 248. Amb la traducció al català. Inclou una fotografia.
*k** ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 336, p. 92-94. 1123, desembre, 10.
l GRAU, 2005, doc. 174, p. 420. Regest.

Inscripció pintada en el fust d'una columna propera a l'absis. Ara es conserva a la primera columna del costat nord de l'església, la que hi ha més a prop de l'absis. Fa 50 cm per 60 cm. Les lletres són de color blanc i negre sobre un fons de color rogenc.

FUNDACIÓ NOGUERA

ANNO AB INCARNACIONE DOMINI Mº Cº XXº IIIIº IDUS DECEMBRIS, VENIT RAIMUNDUS, EPISCOPUS BARBASTRENSIS, ET CONSECRAVIT HANC ECCLESIAM IN HONORE SANCTI CLEMENTIS [MARTIRIS, ET PONENS RELIQUIAS IN ALTARE SANC] TI CORN[ELII, EPISCOPI ET MARTIRIS].

255

1123, desembre, 11

Consagració. *Ramon [Guillem], bisbe de Barbastre, consagra l'església de Santa Maria de Taüll. Diposita dins l'altar relíquies de sant Corneli, bisbe i màrtir.*

[*A*] Original perdut.
a PASQUAL, 1785, p. 117-118. Extret.
b HUESCA, 1807, vol. 9, p. 125.
*c** ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 336 B, p. 92-94. Data: 1123, desembre, 11.
d BOIX, 2005, doc. A 153, p. 716. Regest.

La notícia d'aquesta carta de consagració consta en un text de J. Pasqual, on s'esmenta el pergamí trobat a l'altar d'aquesta església, dins una capsa de relíquies. Pasqual diu: "se encontró una caxita de reliquias, y entre ellas un pequeño pergamino, el qual, después de los preceptos del Decálogo y los principios de los quatro Evangelios, contiene lo mismo que la inscripción de la otra iglesia [de Sant Climent de Taüll], a la reserva sola del nombre del santo titular y de el dia de la consagración, que es *III idus decembris*". Aquest text devia seguir el mateix formulari de moltes altres cartes fetes arran de la consagració d'esglésies d'aquest bisbat de Roda i Barbastre, que hom ha trobat també dins de llur lipsanoteca (i que publiquem en aquesta col·lecció diplomàtica).

256

1123

Carta reial. *Alfons I d'Aragó promet que confirmarà el bisbe elegit d'una manera canònica per part dels canonges de Sant Vicenç de Roda.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 63, f. 69r. Regest fet abans de l'any 1714.
a BOIX, 2005, doc. A 150, p. 716. Ex B, que anomena *Chronologia Rotense*.

"63. El rey don Alonso \1°/ promete confirmar el obispo que por los canónigos[2552] de Roda fuere canonicalmente elegido. Año de 1123".

257

1124 (o 1125), gener

Donació. *Ramon Pere d'Erill, juntament amb la seva dona Arsenda i el seu fill Pere Ramon, donen a l'església de Sant Vicenç de Roda i a Ramon, bisbe de Barbastre, tot l'alou que havien tingut llurs parents al terme de la vila de Roda. S'esmenten els visors i els testimonis.*

[*A*] Original perdut.[2553]

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 45, f. 27v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta Raimundi Petri de Eril. XLV." Hem tancat entre claudàtors les lletres que no es poden llegir.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142v (p. 294). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 75-76. Parcial.

b IGLESIAS, 1991, p. 161.

c BOIX, 2005, doc. 908, p. 586. Ex B i C. Data: 1124, gener.

d GRAU, 2010, doc. 175, p. 420. Data: 1124, gener (o segons el càlcul florentí: 1125).

Atesa la data en què realment foren escrits alguns altres documents ribagorçans datats per l'any de l'encarnació, hem cregut que aquest segurament fou redactat l'any 1124 (encara que hem escrit entre parèntesis l'any en què hauria estat escrit si s'hagués datat d'acord amb l'estil florentí). D'altra banda, per desgràcia, només es diu que aquest alou era al terme de Roda, però no es concreta en quin indret d'aquest terme. Cartografia: fig. 14.

I[n] Dei nomine. Ego Raimundus Petrus de Eril dono et reddo Deo et Beato Vincentio Rotensis ecclesie, et ego uxor eius nomine Arsendis similiter dono et reddo, et ego filius eorum, Petrus [R]aimundi, similiter dono et reddo Deo et predicte ecclesie Rotensi [Sanct]i Vincentii et Raimundo Barbastrensi et eiusdem loci episcopo et eius successoribus et canonicis eiusdem loci eorumque successoribus totum ipsum alodium quod habuerunt parentes nostri in termino ipsius ville Rote, sicut melius scimus facere et possumus, pro salute

2552. *Abreujat en* can^{s}.

2553. *En l'inventari que feu F. Castillón, amb relació a la carpeta 19 de Roda, document núm. 1172, diu* "El señor Pedro Ramon Eril hace donación a San Vicente de Roda de un alodio que posee en esta ciudad." (CASTILLON, 1994, p. 176). *El data, però, l'any 1110.*

animarum nostrarum et aliorum pa[re]ntum nostrorum, sine ulla retine[nt]ia et sine ulla revenientia ad totam posteritatem nostram, ut semper predicta ecclesia [Sancti] Vincentii et habitatores eius teneant et possideant libere [et] ingenue in propriam hereditatem. Et si aliquis homo [vel] femina de nostra generatione aut de alia hoc infringere voluerit potestatem non habeat, sed hec donacio firma semper maneat.

Visores et testes Petrus Guillem de Alascorr[2554] et Guido, consanguineus eorum, de Assua, et Guillelmus [Gaucer]andi.[2555] Ego predictus Raimundus Petri de Eril[2556] hanc cartam laudo et hoc (*signe*) signum pono. Et ego, prefata uxor eius Arsendis, similiter laudo et hoc <(*signe*)> signum pono. Et ego, suprascriptus filius eorum, Petri Raimundi, similiter laudo et hoc (*signe*) signum pono.

Facta est carta ista anno incarnationis Domini Mº Cº XXIIII, mense ianuario [regnante] Adefonso rege, regis Sanci[2557] filio, in Pampolonia[2558] [et in Ara]gone et in Ripacorza.

258

1124, agost. Pangua

Donació i confirmació. *Alfons [I d'Aragó], emperador, confirma a l'església de Sant Joan de Besians la donació que havia fet el seu germà, Pere [I d'Aragó].*

[*A*] Original perdut. Es devia conservar a l'arxiu de Roda.

*B** BC, Secció Reserva, perg. 77, reg. 3.554 (segon document). Pergamí en bon estat de conservació. Escriptura carolina. Al revers: "M, n. 44, 1110", en un paper enganxat "91". Aquest trasllat degué ésser escrit l'any 1212, data de la confirmació del rei Pere I el Catòlic de Catalunya-Aragó. A la part superior hi ha el document 174.

C BC, ms. 424, LLOBET I MAS, *Índice de escrituras*, doc. 396, f. 56v.

D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 91, f. 9v. Regest.

a JIMÉNEZ, 1985, doc. 3, p. 11-12.

b BOIX, 2005, doc. 910, p. 587. Data: 1124, agost (Panguo).

c GRAU, 2010, docs. 176 i 362, p. 420-421 i p. 538-539. Data: 1124, agost. Iusta villam qui dicitur Panguo. I també: 1212, octubre, 22. Graus.

2554. *Les darreres lletres tacades. d:* Alascorz.
2555. *Ex c. d:* Ferrandi.
2556. Raimundus Petri de Eril *en majúscules.*
2557. *C:* Sancii.
2558. *Sic. C:* Pampelona.

Aquesta població de *Panguo*, on es va escriure aquest document, pot ésser que correspongui al lloc de Pangua, al comtat de Treviño, enclavament de la província de Burgos situat dins del País Basc.

Sub nomine Sancte Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Ego Adefonsus, Dei gratia imperator. Conpunctus Dei timore, facio hanc cartam donacionis et confirmacionis domino Deo et ęcclesie Beati Iohannis Evangeliste de Bisense et corporibus sanctis qui sunt ibi. Placuit mihi, libenti animo et spontanea voluntate et propter remissionem omnium peccatorum meorum sive omnium parentum meorum, concedo et confirmo et corroboro predicte ecclesie Beati Iohannis de Bisense et relinquis sanctis ibi requiescentibus totum illum donativum quod frater meus, rex Petrus cui sit requies, dedit ibi, totum ab integrum sicut ipse eum ibi mandavit et destinavit. Et quod habeat ipsa iam dicta ecclesia et clerici ibidem servientes ipsum totum donativum ingenium et liberum et firmum et quietum, ad Dei servicium et sanctarum reliquiarum per cuncta secula seculorum, amen.

(*signe*) Imperatoris Adefonsi.

Facta carta ista in era Mª Cª LXª IIª, in mense augusto, in illa almoala, intrante alba, iusta villam que dicitur Panguo, regnante domino nostro Ihesu Christo \et/ sub eius imperio ego Adefonsus in Castella et in Pampilona et in Aragon et in Superarbi et in Ribacurcia, in Tutela et Zaragoza. Episcopus Stephanus in Oscha. Episcopus Petrus in Zaragoza. Episcopus Raimundus in Rota. Episcopus Sancius in Irunia Alius Sancius episcopus in Calagorra. Senior[2559] Fertung Garzez in Nagara. Senior Enecho Fertugnones in Laraga.[2560] Senior Lob Lobiz in Calagorra. <Senior> Enecho Lobiz in Soria. Senior Enecho Galinz per eum At Orelga[2561] in Sos et in Ricla. Senior Petro Ximenez[2562] in Torbena.[2563] Senior Lob Garcez et Peregrino in Alagon. <Senior> Sango Anz[2564] in Oscha. <Senior> At Garcez in Barbastro. Senior Garcia Garcez in supradicta Bisense.

Ego Sancius, sub iussione domini mei regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*) feci.[2565]

2559. *Abreujat en una* s. *També en els casos següents.*
2560. *b:* [Ciresa].
2561. *c:* Atorelga.
2562. *Amb una correcció.*
2563. *b:* [Boleia].
2564. *b:* [Iohannis].
2565. *L'any 1212, s'afegí la confirmació del rei Pere I de Catalunya-Aragó:* Sig- (*signe*) num Petri, Dei gratia regis Aragon, comitis Barchinona, qui hoc, ut superius

259

1124

Consagració. *Consagració de l'església parroquial de Sant Sadurní de Sant Esteve del Mall, segons constava en un reliquiari d'argent conservat en aquesta església.*

[*A*] Original perdut.
a PACH, 1991. Esment.
*b** BOIX, 2005, A 154, p. 716. Esment. Data: 1124.

Cal suposar que era un petit pergamí, on hi havia escrits els manaments i l'inici dels quatre evangelis. Era, per tant, semblant a com eren moltes altres actes de consagració que publiquem en aquesta col·lecció diplomàtica.

260

1125, març, 31. Roda

Consagració. *El bisbe Ramon [Guillem] de Barbastre consagra l'altar de la Mare de Déu, a la catedral de Sant Vicenç de Roda. Diposita en el seu altar relíquies dels sants Corneli, Esteve i Llorenç.*

[*A*] Original perdut. Fou trobat en una lipsanoteca de fusta.
B BN, ms. 10.493. G. SESSÉ, *Historia de Barbastro*, llibre segon, cap. 30.
C ACL, Fons de Roda (carpeta 25). Trasllat del segle XVIII.[2566]
a HUESCA, 1807, vol. 9, p. 125-126. Transcripció parcial.
*b** BOIX, 2005, doc. 911, p. 587. Amb traducció al català (p. 588). 1125, març, 31, dimarts (Roda).

I. "Audi Israel: dominus Deus tuus Deus unus est."[2567] II. "Non assumas nomen Dei tui in vanum. III. Observa diem sabbati. IIII. Honora patrem et matrem. V. Non occides. VI. Non mechaberis. VII. Non facies furtum. VIII. Non loqueris falsum testimonium. IX. Non concupisces rem proximi tui."[2568]

FUNDACIÓ NOGUERA

scriptum est, laudo et concedo ex nostra regia auctoritate plenius confirmo. Sig- (*signe*) num Guillelmus de Corrone, notarii domini regis, qui mandato eius hoc scripsi in Gradus, XI kalendas novembris, anno Domini Mº CCº XIIº, era Mº <CCº> quinquagesima. Testibus et presentibus Bernardo Ylerdensis episcopo, Poncio de Eril et Raimundo de Castelvill et Bernardo de Beranui et Guillem de Beranui et Raimundo de Chasserras et alii multi probi viribus.

2566. *Segons J. Boix. No consta en* CASTILLON, 1994, p. 181.
2567. *Deut. VI, 4.*
2568. *Ex. XX, 7-8, 12-17.*

Initium sancti evangelii secundum Matheum: "Liber generationis Ihesu Christi filii David, filii Abraham."[2569] Initium sancti evangeli secundum Marchum: "Initium evangeli Ihesu Christi filii Dei sicut scriptum est in Ysaia propheta: Vox clamantis in deserto parate viam Domini, rectas facite semitas eius."[2570] Initium sancti evangelii secundum Lucham: "Fuit in diebus Herodis regis Iudee sacerdos quidam nomine Zachareas."[2571] Initium sancti evangelii secundum Iohanem: "In principium erat verbum et verbum erat apud Deum et Deus erat verbum."[2572]

Anno ab incarnatione Domini Mº Cº XXVº Raimundus Barbastrensis episcopus consacravit hoc altare in honorem sancte genitricis Marie, ponens reliquias istas sanctorum martirum Cornelii pape, Stephani pape et sancti Laurentii, pridie kalendas aprilis.

261

[c. 1113-1126], març

Venda. *Or i les seves filles Cet, Ermessèn i Blanca, venen a Bernat, ardiaca de Sant Vicenç de Roda, un alou, format per uns casals que tenen a la vila de Benavarri, a sota de l'església. Afronten a l'est amb una heretat [potser de les mateixes venedores], a l'oest amb cases i casals de la canònica i al capdamunt amb l'església. El preu de la venda dels casals és de quinze sous. S'esmenten els testimonis i el fidejussor, Martí d'Avellana, gendre d'Or.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 10, f. 58r-58v. Amb l'epígraf: "De uno cellario in Benavarre. X."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 153v (p. 316). Resum. Ex B.
a YELA, 1032, p. 110. Data: 1105-1118.
b BOIX, 2005, doc. 866, p. 559. Data: [1113], març.
c GRAU, 2010, doc. 203, p. 438. Data: 1105-1134, març.

Grau data aquest document entre el primer mes de març del regnat d'Alfons I (any 1105) i la data de la seva mort (1134). Boix el data amb relació a l'ardiaca Bernat de Roda. Tenint present que la majoria dels documents en què es fa esment de l'ardiaca Bernat foren fets entre l'any 1113 i el 1126, datem aquest instrument, d'una manera aproximada, entre aquests dos anys. Cartografia: fig. 10.

2569. *Mt. I, 1.*
2570. *Mc. I, 1-3.*
2571. *Lc. I, 5.*
2572. *Joan. I, 1.*

In nomine Domini. Ego Oro cum filias meas, Cet et Ermesen et Blanca, tibi emtore nostro Bernardo archidiachono. Vindimus tibi alodem nostrum, in villa que vocatur Benavarr. Et advenit nobis per parentorum nostrorum. Et est in loco subtus ipsa ecclesia. Habet afrontaciones de oriente ipsa hereditate, de occidente casas et casales de ipsa canonica, per caput ipsa ecclesia. Vindimus tibi ipsos casales cum exiis et regressis ab integr[um], qualem partem ibi abemus et vos dedistis nobis precio quod vobis et nobis placuit XV solidos denariorum. Et de ipso precio [apud] vos non remansit. Et est manifestum. Quod si nos venditores suprascripti aut aliquis homo vel femina qui ista vindicio[nis in]quietari voluerit in dupplo componat et non sit disr[upta.

Fac]ta ista carta in mense marcio, anno regnante [Adefonso] // rege in Ribacorza et in Superarbi et in Aragone et in Pampilona.

Signum +[2573] venditores suprascripti, qui hanc cartam rogavimus scribere et testes firmare. Signum + Martin Domenec,[2574] presbitero de Laguarres. Signum + Per Arnal, diachono.

Ego Petrus Iohannes, presbitero, fui rogatus et scripsi ista pagine et hoc signum feci.

Martinus de Avellana, gener eius, est fide de salvetate.

262

[c. 1119-1126], març

Venda. *Mir At, amb els seus fills, Arnau i Joan, i les seves filles, Eldregot i Ermengarda, venen a Bernat, ardiaca, un alou que tenen al terme de Fontova, situat al lloc anomenat "Almussara"* (*prop del Soler*). *Aquest alou afronta, a l'est, amb el riu Isàvena, a l'oest, amb terres de Jospert Guillem i dels seus germans i, al nord, amb la séquia dels molins de Ripoll. Venen la meitat d'aquest alou per vint sous grossos de Ribagorça. S'esmenten els testimonis i el fidejussor* (*Jospert Guillem de Fontova*). *En un afegit escrit al final del document, s'esmenta que l'ardiaca Bernat vol construir un molí, en aquest terreny que ha adquirit, sense que calgui l'ajut de Mir At, però amb l'acord que aquest li donarà aigua per al molí.*

[*A*] Original perdut.

2573. *Abreujat en* sign +.

2574. *Les darreres lletres dubtoses. b:* Domeinet.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 5, f. 55v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 55r: "De ipso alode de Mir Atto de Almuzar[a]."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 153r (p. 315). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, p. 125.
b BOIX, 2005, doc. 886, p. 573. Data: [1119-1126], març. Ex C.
c GRAU, 2010, doc. 204, p. 438-439. Data: [1119-1134], març. Ex B.

Aquest fou un dels indrets on la comunitat de Roda va tenir molins; el lloc de l'Almussara és esmentat en diversos documents posteriors.[2575] Podem datar aquest instrument entre la data de la conquesta de Saragossa (desembre de l'any 1118) i el darrer dels anys en què Bernat és mencionat com a ardiaca de Roda (any 1126); després va tenir el càrrec d'ardiaca i de prior d'aquesta comunitat de canonges ribagorçans. Cal relacionar aquest document amb el número 268. Cartografia: fig. 33.

In Dei nomine. Ego Mir Atto, una cum filiis meis, Arnaldo et Iohannes, et filias meas, Eldregoto et Ermengardis, tibi emtori nostro Bernardo archidiachono. Placuit in animis nostris et placet ut tibi vindimus nostrum alode que habemus infra terminos de Fonte Tova. Et advenit nobis ipso alode de parentorum nostrorum. Et est ipso alode in loco quo dicitur ad Almuzara. Habet afrontationes de oriente Ysavana,[2576] et de occidente Iozpert Guillem[2577] et fratres sui, a parte aquilonis ipsa zequia de molinos de Riopoll. Vindimus tibi ipso alode circumdato[2578] et terminato, sicut superius resonat, ipsa medietate. Et tu donasti nobis precio placibile XX sollos[2579] grossos de Ripacorza,[2580] et de ipso precio apud te emtore non remansit. Et est manifestum. Quod si nos vendi[tor]es aut aliquis homo vel femina qui ista carta vindicionis inquietare voluerit, in dupplo componat et non sit disrupta.

Facta carta ista vindicionis in mense marcio, anno regnante Adefonso rege in Ripacorza et in Aragone et in Pampilona et in Cesaraugusta.

Signum +[2581] nos venditores suprascripti, qui ista carta rogavimus scribere et testes firmare. Signum <+> Martin Adevonse de Fontova. Signum <+> Mir Bernard. Signum <+> Ramon Oriol de Laguarres. Iozpert Guillem[2582] de Fontova fide de salvetate.

NOGUERA

2575. *Potser és a sota del lloc actualment anomenat* Tozal de Mazorra.
2576. *b:* Isavana.
2577. *Abreujat en* gllm. *b:* Jospert Guillelmus.
2578. *O bé* circundato.
2579. *b:* solidos.
2580. *b:* Ripacurza.
2581. *Abreujat en* sign +, *amb una titlla*.
2582. *Abreujat en* gllm.

Raimundus presbiter scripsit (*signe*).

H[ec] est convenientia que fecerunt Ber<nar>do archidiachono de Rota et Mir Atto de ipso alode que vendidit illi Mir Ato, [ut[2583]] faciat ibi Bernardo[2584] archidiachono uno molino sine adiuto[rio de] Mir Atto, [in c]onveniencia quod Mir Atto donet [aqua ad ip]so moli[no et in tal]i convenientia [ut] de espleto[2585] [de ipso][2586] molino f[aciant ali]os.

263

1126, abril

Bescanvi. *Mir Galí, la seva muller Maria i llurs fills donen una vinya a l'ardiaca Bernat, al cellerer Ramon, al prior Ramon i als altres canonges de Sant Vicenç situada a* Solemira. *Es fa esment de les afrontacions. A més, sembla que també donen dos sous grossos [de la Ribagorça]. A canvi, reben una vinya a* Riazulo (*potser Riassol, al terme de Lluçars*). *S'esmenten el fidejussor i els testimonis. El capellà Martí escriu el document*.

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 43r-43v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Camio de vinea de Solmira. LXXVIIII." El full 43v molt ennegrit.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 148r (p. 305). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 28, p. 111.

b IGLESIAS, 1993, p. 309.

c BOIX, 2005, doc. 920, p. 592-593. Data: 1126, abril.

d GRAU, 2010, doc. 177, p. 421. Data: 1126, abril.

In nomine Domini. Ego Mir Galin et uxor mea Maria et filiis vel filiabus nostris camiamus una vinea ad vos do[m]no Bernardo archidiachono et Raimundo cellara[ri]o et Ra[i]mundo priori, et ad alios canonicos Sancti Vincentii Rote. Camiamus vobis nostra vinea in Solemira. Habet de oriente Iohan Bonuz, de occidente Martin Cornelii. Et damus vobis duos solidos grossos. <Camiamus> per alia vestra vinea ad Riazulo. Si quis inquietaverit isto camio in dup[plo] componat.

2583. *c:* ita.

2584. *Abreujat en* B.

2585. *Lectura molt difícil.*

2586. *b:* in tali convenientia [ut si non habent aquam ad ipso] molino, faciant alios.

Facta carta [in mense aprile,] // [anno incarnationis Domini] Mº C XXVIº, [regnante Adefo]nso [rege].

[Signum] + Mir Galin et uxor sua [Maria. Fideiussor salvetatis] Bernard Ferruz. T[e]stes Bern[ard Roger] et Odo Roger et Martin Altimir de Garbison.

Martinus capellanus, ro[gatus sc]ripsit.

264

[1109-1126], abril

Bescanvi. *Martí Baró i Pere Baró donen a Bernat, ardiaca i prior de Sant Vicenç de Roda, a Hug, cellerer, i als altres canonges una vinya, que havien rebut dels mateixos canonges, al terme de Sant Martí de* Parietes Altas (*vers Fontova?*), *en el lloc anomenat el Camp de Sant Vicenç; se n'esmenten les afrontacions. A canvi, reben unes vinyes al riu Ceguer* (*potser el barranc de la Ceguera*). *Fan de testimoni Pere Bernat i Galí At, i en dona fe Ramon Bràdila de Santmartí. Escriu el document Guillem Bernat.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 48, f. 28v. Amb l'epígraf: "De I vinea a Sancto Martino Parietes Atlas. [X]LVIII."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 142v (p. 294). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 112.

b IGLESIAS, 1993, p. 288-289.

c BOIX, 2005, doc. 872, p. 563. Data: [1115], abril.

d GRAU, 2010, doc. 179, p. 422-423. Data: [1105-1126], abril.

L'hem de datar entre l'any 1109, data en què Alfons I d'Aragó, casat amb Urraca de Castella, començà a considerar-se emperador, i el 1126, data de la defunció del bisbe Ramon. Cal tenir present que Alfons I continuà considerant-se emperador, fins i tot després de separar-se de la reina castellana. Pel que fa a la ubicació del lloc de "Parets Altes" és difícil, tal com assenyala Jordi Boix (BOIX, 1996, p. 91). Podia ésser cap a Fontova (a prop de Los Solans i de Santa Eulàlia): "Et ipsum campum ad loco ubi dicitur Sancta Eulalia [...]. Et alium campum in loco ubi dicitur ad Paretz Altas; de horiente adfrontat in ipsas paretes" (BOIX, 2005, doc. A12, p. 664). El monestir de Santa Maria de Lavaix també hi tenia drets. En una convinença s'afirma que hom donava: "ipso honore Sancti Martini de Parietes Altas", amb lliurament "de servicio et de ipsa decima de ceteris hominibus, excepto uno homine nomine Sancio". En aquest document, fet el 24 de gener de 1103, al final hom diu: "Huius convenientiae sunt testes et confirmatores dompnus episcopus Poncius Barbastrensis ecclesiae et Bernardus abba Alaonis et Raimundus Gonballi de Porta Spana [...]" (PUIG, 1984, doc. 46, p. 95). També és molt interessant el document 47 editat per Ignasi Puig i Ferreté (PUIG, 1984, p. 95-96): "Memoria de alodio de caput manso de Sancta Maria de Lavais

quod habet in Sancto Martino de Parietibus Altis: in primis illa coma que est subtus ecclesiam, alia <terra> in capite de Prato, alia ad Padule, alia ad Plana, alia prope illa <terra> de Pere Martin, alia ad Malsega, alia ad illa Serra, alia ad coma de Pui, alia ad Camp de Pui, alia ad Median, alia ad Camp de Colomers, alia ad Parietes de Casa, alia ad Tremoses, alia ad Faxanellas, alia subtus torcular, alia ad Solanas, ortum cum olivis V, alium <ortum> cum duabus olivis, una vinea ad Padul, alia <vinea> ad Aquilar, in coma." Cal datar-lo al segle XII, però després de l'any 1103. Podem assenyalar —i subratllar— que és una magnífica descripció dels elements que formaven el patrimoni d'un capmàs o explotació rural del segle XII. Cartografia: fig. 33.

I[n nomine Domini]. Ego Martin [B]aron et Pere Baron vos emtores et seniores nostros, domno Bernardo archidiachono et priore Sancti Vincentii et domno Ugoni cellarario, simul cum aliis canonicis senioribus nostris. Placuit nobis ut camiamus vobis nostra vinea qui advenit nobis de Beato Vincentio et vobis senioribus. Et est illa vinea in terminum Sancti Martini Parietes Altas, ubi dicunt in illum Campum Sancti Vincentii. Afrontat de oriente torrente, de occidente vos metipsos. Et nos facimus vobis camium, b[o]no [an]imo, de ista vinea, propter illas vestras quas vos nobis dedistis in rivum Cecherum. Quod si nos, Martin Baron[2587] et Pere Baron, aut ali[qui] s homo de propinquis nostris vel de aliis qui contra hanc cartam venerit ad inrumpendum, non hoc valeat vendicare quod requirit,[2588] sed in dupplo componat et in antea ista carta firma permaneat omni tempore.

Facta carta in mense aprile, regnante Antfosse, imperatore in Castella, et episcopo Raimundo in Rota et in Barbastr[o].

Signum +[2589] Martin Baron et Pere Baron,[2590] qui hanc cartam rogaverunt scri[bere] et testes firmare. Signum Petrus Bernardi. Signum Galin At. Fide salvatoris Ramon Bradila de Sancto Martino.

Guillelmus B[ern]ardi, rogatus scripsit.

FUNDACIÓ NOGUERA

265

1126, maig, 6

Renúncia remunerada. *Joan de Mafet i la seva muller Maria donen a Ferrer, Pere, Ramon, Arnau, Dolça i Maria, fills de Bernat de Mafet*

2587. *Abreujat en* B, *en aquest cas i en els següents*.
2588. *Amb taques.*
2589. *Abreujat en tots els casos en* S +.
2590. *Abreujat en* B.

i de Ferrera, l'honor que tenen a la vila dels Arcs i al seu terme, a canvi de vint sous d'Agramunt. S'esmenten els testimonis, visors i oïdors. El prevere Pere escriu el document.

*A** ACL, LP_02180 Pergamins de Lleida (signatura antiga: calaix 180, carpeta 1 1, pergamí 19). Mides: 16 cm per 13,5 cm. Bon estat de conservació, amb alguna taca poc important. Amb un alfabet partit a la part inferior del pergamí. Al revers: "Anno MCXXVI", "1126", "Donatio illis de Malfeit terre dels Arcs".

És un dels pergamins del fons de Lleida més vells, a part dels documents relacionats amb la Conca de Barberà, que també publiquem en aquest volum primer (docs. 36 i 42). Lògicament, gairebé tota la resta d'instruments conservats a l'ACL, escrits abans de la data de la conquesta de Lleida (any 1149), pertanyen al fons de Roda (i al d'Àger). Tinguem present que els Arcs (mun. de Bellvís) és situat només a 20 km de la ciutat de Lleida. Cartografia: fig. 4.

Sit notum cunctis hominibus quod ego Iohannes de Malfeit et uxor mea Maria, per nos et per omnes nostros absolvimus et difinimus et in perpetuum derelinquimus atque damus vobis Ferrer et Petro et Raimundo[2591] et Arnaldo[2592] et Dulciae et Marie, filiis Bernardi de Malfeit et Ferrere, totum illum honorem heremum et populatum quem hodie habemus et abere debemus aliquomodo iure vel racione in villa de Archubus et terminis suis. Et pro hac diffinicione recepimus a vobis XX solidos[2593] denariorum Agremontenses quorum omnium vestri pacati sumus. Ideoque in presenti totum illum honorem prenominatum et quicquid iuris ibi habemus de nostro posse eicimus et in vestra tenedone mitimus et terras ferimus ut de relinquo vos et vestri et omnis posteritas vestra et quos volueritis habeatis totum illum prenominatum per omnes voluntates vestras agendas per secula cuncta et nos et nostri vel posteritas nostra vel aliqua persona cuiusque sexus sub nomine nostro vel nostrorum aliquid ullo in tempore in ipso honore petere possimus neque adquirere quia bona voluntate et amicabili pausamento eum vobis definimus sine omni vinculo et retentu quod ibi non facimus aliquomodo. Set ut melius dici, legi vel intelligi potest vestro bono profectui habeatis in perpetuum. Si quis nostrum ullo in tempore contra hanc difinicionem venire temptaverit non valeat, set vobis C solidos[2594] Agremontenses et vestris donet post damni illati restauracione et postea hec carta et diffinicio in perpetuum valitura permaneat.

2591. *Abreujat en* R.
2592. *Abreujat en* A.
2593. *Abreujat en* sol.
2594. *Abreujat en* sol.

Quod est actum II nonas madii, anno Domini M C XX VI.

Sig+num Iohannis de Malfeit, sig+num Marie uxoris mee, sig+num Guilelme, sig+num Guilelmi, qui hoc facimus scribere et firmare testibus. Sig+num Balagarii. Sig+num Petri de Boccenec. Sig+num Guillelmi de Vallebrera. Testes sunt visores et auditores.

Petrus presbiter scripsit hec (*signe*) fecit sub iussione Petri de Castelsirá, die et anno quo supra.

266

[1116-1126], setembre

Donació. *Mir Galí, Arnau Galí i Ramon Mir, juntament amb llurs dones i fills, donen a Bernat, ardiaca i prior de Sant Vicenç, i a la resta de la congregació les cases que tenen a Roda, al lloc de la Pedrera. S'esmenten els testimonis i el fiador. Guillem escriu el document.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 58v-59r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De illas casas de illa Petrera. XII."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 153v (p. 316). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 30, p. 113. Transcripció parcial.

b BOIX, 2005, doc. 883, p. 571. Data: [1118], setembre

c GRAU, 2010, doc. 180, p. 423. Data: [1105-1126], setembre.

Podríem pensar que el fet que el rei Alfons I d'Aragó considerés que governava fins a la ciutat de Burgos estigués amb relació al seu casament amb la reina Urraca de Castella (de la qual se separà, però, l'any 1114). Amb tot, cal tenir present que el fet que Ramon Guillem es considerés només bisbe de Roda ens fa pensar que és molt probable que aquest document sigui de després de l'any 1116 (i d'abans de l'any 1126, data en què morí el prelat).

I[n nomine] Domini. Ego [Mir] Galin et Arnal Galin[2595] et Ramon Mir, simul cum uxori[bus[2596] et filiis] et filiabus nostris, vobis domno Bernardo,[2597] archid[iachono, priori, et omnia congre]gatione[2598] Sancti Vincentii, sic donamus [et fa-] // cimus vobis cartam securitatis de ipsas nostras casas in Rota, ad illa Petrera, cum suis exiis et regressis, ut teneatis et possideatis et faciatis ibi quod facere

2595. *Abreujat en* gal, *amb una titlla*.
2596. *c:* uxori nostris.
2597. *Abreujat en* B.
2598. *b:* et aliis cannonicis.

vultis,[2599] per secula cuncta. Quod si nos suprascripti aut aliquis de nostris propinquis aut aliquis homo vel femina qui ista carta inquietaverit, in dupplo componat et in antea ista carta firma permaneat omni tempore.

Facta carta in mense septembrio, regnante Adefonso rege usque in Burgus et domnus et Raimundus[2600] episcopus[2601] in Rota.

Signum + nos suprascripti, qui hanc cartam rogavimus scribere et testes firmare. Et sunt testes Guielmus, coquinarius,[2602] et Martinus Moxoni. Fide et salvator Laurencius de Collo.

Guielmus rogatus scripsit et firmavit die et anno quod supra.

267

[1104-1126]

Concòrdia. *Acord entre, d'una banda, el bisbe Ramon [Guillem] de Barbastre, juntament amb els canonges de Sant Vicenç de Roda, i, de l'altra, Dot Pere i el seu fill Guillem Dot, amb relació al delme de Montoliu* (*municipi d'Isàvena*). *Es reparteixen els delmes: tres quartes parts per als canonges i una quarta part per a Guillem Dot. A més, Guillem Dot també tindrà en aquest lloc del puig de Montoliu dos homes; el delme que paguin aquests homes se'l repartiran a mitges, ell i la canònica. També s'estableix què se n'ha de fer d'una vinya i d'unes terres no conreades. Després de la mort de Guillem Dot, Sant Vicenç ha de recuperar el quart del delme i un dels homes. Alhora, Guillem Dot ret homenatge al bisbe.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0038 (carpeta 11, núm. 767). Pergamí en bon estat de conservació, amb alguna taca poc important. Mida: 42 cm per 10 cm. Escriptura carolina. Al revers: "B, n. 9", "18", "Concordia cum [...] Rotensis [...] decima de Monteolivo".

a BOIX, 2005, doc. 840, p. 541-542. Data: [v. 1109].

b GRAU, 2010, doc. 183, p. 425. Data: [1104-1126].

En aquest document trobem mencionats dos temes recurrents en la documentació de Sant Vicenç de Roda d'aquest segle: la possessió dels delmes i la possessió d'homes (amb llurs famílies i les terres que treballaven). Datat amb relació a l'episcopat de Ramon Guillem (1104-1126). Certament, fou fet en una data posterior a la del document 184 (de l'any 1103). D'altra banda, cal pensar que és molt probable que fos fet abans de l'any 1117. Cartografia: fig. 44.

2599. *b:* volueritis.
2600. *Abreujat en* R.
2601. *Sembla que hi digui* episcopi.
2602. *Certament, tampoc es pot rebutjar totalment la possibilitat que fos un cognom.*

Orta est contentio inter domnum Raimundum, Barbastrensis episcopum, et Sancti Vincencii cannonicos cum Dodo Pere et filio eius, Guillem[2603] Dodo, pro decima de illo alodio de Monte Olivo, unde domnus Berengarius Gonbaldi et Petrus Guillelmi[2604] et Arnal Pere de Kalasanz, cum aliis bonis hominibus, adinvenerunt concordiam talem inter domnum episcopum et seniores Sancti Vincencii cum Dodo Pere et filio ei, Guillem[2605] Dodo. Concordaverunt inter illos ut de ipsa decima que exierit de termino et alodio de Monte Olivo et de aliis causis unde decima exierit, abeant cannonici supradicti illas tres partes decimarum et Guillem[2606] Dodo quartam partem in vita sua. Et abeat Guillem Dodo ipsos duos homines quos ipse antea tenere solebat, qui sunt in ipso podio de Monte Olivo cum alodio quod abebant ipso die infra terminos de Mont Olivo, quando hoc factum fuit, et abeat mediatatem de decima que exierit de hominibus illis, et Sanctus Vincentius aliam mediatatem. Et Guillem Dodo recuperet illam vineam quam ibidem tenere[2607] solebat. Et de alio alodio quod dicitur lexivo sive scualido, tantum recuperet quantum supra nominati seniores laudaverint. Et de vinea iam dicta et de alodio quod recuperaverit per ipsum laudamentum abeat Sanctus Vincentius omnem decimam ab integro, sive in vita sua sive post mortem suam. Et post mortem Guillelmi[2608] Dodonis, recuperet Sanctus Vincentius illam supradictam quartam partem decimarum ab integro, et unum de illis duobus hominibus. Et alium dimittat Guillem[2609] Dod post mortem suam, cum decima ipsius hominis cui ipse voluerit. Et ipsam vineam et illud alodium sicut superius scriptum est dimittat similiter sine ipsa decima que inde exie[r]it. Et qui hoc tenuerit faciat fidelitatem episcopo et cannonicis Sancti Vincentii omni tempore. Et istam concordiam voluit et laudavit Guillem Dodo et pater eius et episcopus et cannonici similiter ut nec ipse \Guillem/ aut ullus homo vel femina possit dirumpere hoc firmamentum. Et seniores Sancti Vincentii mittant suum baiulum in Monte Olivo, qui congreget decimam et donet suam partem ad Guillem Dod per fidem. Et Guillem[2610] Dod misit in hominatico ad episcopum et adfidavit ad cannonicos

FUNDACIÓ NOGUERA

2603. *De fet, abreujat en* Guul*, amb una titlla*.
2604. *Abreujat en* G.
2605. *Abreujat en* Guul*, amb una titlla*.
2606. *Abreujat en* Guul*, amb una titlla*.
2607. *Abans hi ha escrit* solere*, ratllat*.
2608. *Abreujat en* Guulmi*, amb una titlla*.
2609. *Abreujat en* Guul*, amb una titlla*. *També en els casos següents.*
2610. *Abreujat en* Guulm*, amb una titlla*.

quod ipsi tenerent se in fidanzas quas ante miserat et cum ipsis mittat alias fidanzas Guillem Dod per laudamentum de senioribus supra scriptis, et hoc semper teneat Guillem Dod et omnes natura eius in secula.

268

[c. 1113-1126]

Convinença. *Acord entre l'ardiaca Bernat i Mir At amb relació als molins situats a l'Illa de l'Isàvena [a l'antic terme de Fontova]. Davant la minva del cabal d'aigua que passava per la séquia dels molins, es decideix que l'ardiaca construeixi quatre molins* (*de fet moles*) *en un casal moliner. Mir At podrà triar un d'aquests molins, del qual tindrà una tercera part. Mir At i els seus descendents no hauran de pagar res per l'aigua, per les moles, la fusta, el ferro ni pel moliner. En el cas que aquest molí deixi de funcionar, en podrà triar un altre, fins que es restauri el seu. Si Mir At pot tornar a donar aigua a aquests molins, en tornarà a tenir la meitat* (*com tenia fins aleshores*). *A més, l'ardiaca pot captar aigua i fer una séquia a l'Illa, allà on vulgui. S'acorda també que no hi haurà més enfrontaments en el futur.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 7, f. 56r-56v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell al foli 55v: "[...] convenientia de illos molinos de Almuzara. VI."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 153r (p. 315). Resum molt breu. Ex B.

a YELA, 1032, doc. 10, p. 140. Transcripció parcial. Ex B.

b BOIX, 2005, doc. 887, p. 573-574. Data: [1119, març-1126]. Ex C.

c GRAU, 2010, doc. 205, p. 439-440. Data: [primera meitat del segle XII]. Ex B.

Document molt interessant per tot allò que permet de conèixer sobre els molins de l'Isàvena. Tenint present que la majoria dels documents en què es fa esment de l'ardiaca Bernat foren fets entre l'any 1113 i el 1126, datem aquest instrument, d'una manera aproximada, entre aquests dos anys. D'altra banda, cal relacionar aquest document amb el 262. En aquest cas, hem cregut que aquesta "illa" —terra irrigable situada a la riba d'un riu— era una "illa" determinada i ben distingida de les altres "illes"; per això, com a nom propi, l'hem escrit començant amb una lletra majúscula. Aquest indret, d'acord amb l'epígraf, era a l'"Almussara", actualment a prop del lloc del Soler (a l'antic terme de Fontova). Cartografia: fig. 33.

Hec est convenientia que fecit Bernardus archidiachonus cum Mir Atto de illos molinos qui sunt in illa Insula de Ysavana. Habe-

bat Mir Ato in illos molinos medietatem et debebat eis aqua dare et ezequia ad uno molino et non potuit aquam dare nec zequia sicut convenit, et per minva de illa aqua et de illa zequia que non potuit habere sicut convenit Mir Ato. Faciunt alia convenientia, que faciat Bernardus[2611] archidiachonus si voluerit in illo casale IIII[or] molinos, et Mir Ato eligat unum molinum, qualem voluerit, et de illo molino quod elegerit habeat illa tercia parte Mir Atto et sua posteritate, sic que non mittant ibi nulla missione in aqua tornare nec in molas nec in fuste nec in ferro nec in illo molinero. Et si illo molino quod Mir Atto elegerit se exterminaverit per aquam perdere aut per aliquam rem per una die et una nocte, non se faciat malus Mir Ato et posteritas eius, et de uno d[ie] et una nocte in antea, si non erit restaurato illo moli[no], Mir Atto eligat se unum de aliis molentibus et apprehend[at] se III[a] parte, sicut superius dicit, usque illo molino quod habe[bat] Mir Ato predicto sedeat restaurato. Et qualecumque hora Mir A[to] aut posteritate eius potuerit dare aquam et zequia ad illos molinos per illum locum sicut convenit, habeat in illos molinos medietatem. Et Bernardus archidiachonus et posteritate eius to[r]nent aqua et faciant cechia per illa Insula unde illi voluerint, per hoc de Mir Ato et de suos parentes. Et si fecerint null[um] damnum ad Mir Ato nec ad suos, emendent ei ad laud[amentum] de bonos homines. Et si nullus homo vel femine [qualescumque][2612] vel posteritas tua de illos molinos et de illa Insula vos [inquietaverit][2613] per directum que ego Bernardus et posteritas mea se[deamus firmes][2614] de ista convenientia usque in sempiternum. Et si tu [Mir Ato vel tuos][2615] tenueritis ista [convenie]ntia habeatis [finitas illas zechias][2616] que fuerunt factas [in illos] molinos et [nullas[2617] zechias usque vestros][2618] // molinos sedeant factos. Et ego Bernardus[2619] archidiachonus facio tibi finem de quantas rancuras habeo in te usque in hunc diem, per hoc quod ista convenientia que hic scripta est adtendas.

Martinus Adevonsus, teste. Porchet, testes. Pere Martin, teste.

FUNDACIÓ NOGUERA

2611. *Abreujat en* B.
2612. *Ex b.*
2613. *Ex b.*
2614. *Ex b.*
2615. *Ex b.*
2616. *Ex b.*
2617. *Ex b.*
2618. *Ex b.*
2619. *Abreujat en* B.

269

[1109-1126]

Donació. *Galí Joan, senyor del Sobrarb i de Tamarit [de Llitera], dona a Ramon Martí i a un altre home el molí de Rialb. Aquest molí li provenia del seu senyor el rei i emperador Alfons [I d'Aragó]. S'esmenten els veedors i oïdors.*

*A** BC, perg. 3.548. Pergamí en mal estat de conservació. Li manca el costat esquerre. Mides: 18,5 cm per 14,8 cm. Escriptura de tradició visigoda. Al revers: "Donacio molendini de Riu Alb."

a TOMÁS FACI, 2013, doc. 18, p. 703-704. Data: 1113-1126.

Podem suposar que aquest molí era situat prop d'on ara hi ha la Pobla de Roda, potser al barranc de Carrasquer. Tot i que no es conservi actualment a l'ACL, és molt possible que aquest document fos part del fons de pergamins de l'arxiu de Roda d'Isàvena. Per aquest motiu, hem cregut que era convenient d'incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica. Datat entre l'any 1109 (data del casament d'Alfons I amb Urraca de Castella) i l'any 1126 (data de la mort del bisbe Ramon). L'esment que es fa de l'ocupació de Nájera, pot fer suposar que calgui datar-lo el 1113 (any en què sembla que Alfons d'Aragó va prendre aquesta població als lleonesos). Cartografia: fig. 14.

[In D]ei gracia. Ego Galin Iohannis.[2620] Placuit [in] animis meis et […]ea et parentum meorum, et propter servicia[2621] quod mihi fecistis vos [...]cole et vos Ramon Martin et in antea faretis[2622] mitto […] po illo molino de Rigo[2623] Albo quale directatico ego ibi [... e]go illum acaptavi de domino meo Adefonso imperatore et ipsa […] sede et sua propria alode, per secula cuncta. Et sunt visores et audito/res\ […] Martin de Castilgone et de Coscollola.

Senior[2624] Garcia Garzez de Sarbisse. [… Be]rnard Miro de Gestave et Gauceran de Villanova et Guielm Garuz de Giagrun.[2625] Signum Galin Iohannis.

Facta carta ista anno quod presit supradicto ipsa tore Nagara, regnante ipso de Gallicia usque ad illa Petriniera. Senior[2626] Galin Iohannis[2627] in Superarve et in Tamaret. Episcopus Raimundus in Barbastro et in Rota.

+ [...] est [...] filius est [...] + spresem salus +.

2620. *Abreujat en* ihns. *a:* dominus.
2621. *a:* serviciu.
2622. *Potser* faceretis.
2623. *Inicialment deia* rego, *després corregit en* rigo.
2624. *Abreujat en* s.
2625. *A la línea inferior, sembla que diu* grun*; dubtós*. *a:* Gia.
2626. *Abreujat en* s.
2627. *Abreujat en* Ihns. *a:* dominus.

FUNDACIÓ NOGUERA

Ego Petro Lopez[2628] de Oso et de Sancta Listra[2629] […] scripsi et hoc signum (*signe*) feci.

270

1127, juny

Donació. *Gombau, Guerau i Ramon, fill de Pere Guillem, donen a Sant Vicenç de Roda, a Bernat, ardiaca i prior, i als canonges la part que tenen a l'Illa d'"Almussara" (situada a prop del Soler), que havia estat dels seus avis, Orrat i la seva muller Regals. S'esmenten els testimonis. Escrit per Martí, prevere de Llaguarres, a precs de l'ardiaca Ramon.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 56v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Donatio de ipsa insula de Almuzara. VII."
a YELA, 1932, doc. 31, p. 114. Transcripció parcial.
b BOIX, 2005, doc. 923, p. 594. Data: 1127, juny.
c GRAU, 2010, doc. 184, p. 425-426. Data: 1127, juny.

Diversos documents d'aquesta col·lecció documental es poden relacionar amb aquests molins situats al costat de l'Isàvena, segurament a prop de l'indret del Soler (extrem meridional del terme antic de Fontova). Cartografia: fig. 33.

In nomine Domini. Ego Gonbaldus et ego Geraldus et ego Raimundus, filius Petri Guillelmi, donamus domino Deo et Sancto Vincentio et Bernardo,[2630] archidiachono et priorem eiusdem loci, et omnibus canonicis ibi Deo servientibus. Donamus et concedimus qualem partem habemus in ipsa insula de Almuzara, que fuit de aviis nostris nominatos domno Orrato et uxor sua domna Regales, et fuerunt avii et antecessores nostri et advenit nobis isto alodio per ipsos. Et est manifestum. Quod si nos donatores supra nominati aut de consanguineis nostris aut aliquis homo vel femina qui contra hanc cartam vel contra ista donacione venerit ad irrumpendum non hoc valeat vendicare set in dupplo componat et cum Iuda traditore damnationem habeat, amen.

Facta ista carta donationis in mense iunio, anno XXIII regnante Adefonso rege in Ripacurzia et in Ara<g>one et in Pampilona et in Cesaraugusta et in omni regno suo.

2628. *a:* Lope.
2629. *a:* Licina.
2630. *Abreujat en* B.

Signum +[2631] Gonbaldi et Geraldi et Raimundi Petri, qui ista carta rogaverunt scribere et testes firmare. Signum + Ramon Ezo de Alascorre. Signum + Guielm Gitardi, milite de Cabodez. Signum + Garcia Xemeno de Avellana. Signum + Ramon Oriol, archidiachono de Laguar[res].

Martinus, presbiter de Laguarres, hoc scripsit per mandamentum [et] preces de Raimundo, archidiachono supra scripto.

271

[1126-1129], abril

Establiment. *Els canonges de Sant Vicenç de Roda, Bernat, prior i ardiaca, Fort, prior, Ramon, cellerer, Guillem, sagristà, Garcia, cambrer, i Guillem, almoiner donen a Martí Enecó i a la seva muller Garsèn l'alou que tenen al terme de Calbera, que els provenia de la donació que en feren Bernat Guifré, la seva dona i llurs fills. Estableixen l'alou a canvi que donin cada any, de la terra situada sota l'església de Sant Andreu [de Calbera, mun. de Beranui], la meitat dels fruits que n'obtinguin; de la terra situada a les Planes, el mateix. A més, cada any han de donar quatre fogasses, unes "juntes"[2632] de moltó, una perna de porc, una eimina de vi i un sester d'ordi. Al capdavall del document, fet en una data posterior, Osset, del castell d'Aler, que segurament era parent de Bernat Guifré, fa donació dels drets que podia tenir sobre aquest alou de Calbera.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 86, f. 46r-46v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De alodio de Calvera. LXXXVI." Molt tacat; es barregen les lletres de les dues cares del pergamí. Sobretot el foli 46v molt ennegrit. Hem escrit entre claudàtors totes les lletres i paraules que no es poden llegir actualment.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 149r (p. 307). Resum de l'establiment fet a Martí Enecó i, separadament, de la donació d'Osset, senyor del castell d'Aler, d'un alou a Calbera. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 39 i doc. 6, p. 122 i 137. Parcial.

b IGLESIAS, 1993, p. 313-314.

c BOIX, 2005, doc. 919, p. 592. Data: [1126]. També doc. 947. Data: [v. 1134].

d GRAU, 2010, doc. 185, p. 426. Data: [1126-1129], abril.

Grau data aquest document entre els anys 1126 i 1129, amb relació als anys en què Bernat és mencionat com a prior de Sant Vicenç de Roda. El març de

2631. *Abreujat en* sig+. *També en els altres casos*.

2632. *Segurament eren les extremitats, les articulacions de l'animal.*

l'any 1130, ja és esmentat com a prior Guillem Bonfill. D'altra banda, al capdavall del text, la donació d'Osset, senyor del castell d'Aler, segons Boix s'ha de datar vers l'any 1134. Trobem esmentat Osset en altres documents d'aquesta col·lecció diplomàtica (núms. 248 i 296). Amb relació a Aler, vegeu: BOIX, 1996, p. 322. Cartografia: fig. 9.

In nomine Domini. Hec [est carta] donationis que facimus nos canonici Sancti Vin[centii] de Rota, [nominati] Bernardus, prior et archidiaconus, et Fortis,[2633] prior, et Raimundus, ce[llerar]ius, et Guillelmus, sacrista, et Garsias, camarar[ius], et Guillelmus, elemosinarius, et omnes alii ibi Deo et Sancto Vincentio servientibus. Donatores sumus tibi Martino Eneconi et uxori tue, nomine Garsendis, alodio quem nobis Dominus dedit infra terminos de Calbera. Et advenit nobis per donationem de domno Bern[ard] Gifred et uxor sua et filiis et filiabus suis. Donamus vobis ipsum alodium ut vos et posteritas vestra teneatis et possideatis per secula cuncta, et serviatis eum vos et posteri [vestri nobis et suc]cessoribus nostris, et donetis nobis per unoquoque anno: de ipsa [terra] que est subtus ecclesia Sancti Andree medietatem de fruc[tu qui inde] exierit; et de alia terra que est ad ipsas Planas similiter; et de alio et de isto similiter per unoquoque anno IIII[a] focazas obtimas et unas iuntas de molton, aut una perna de p[orco], et I emina[2634] de vino et I sester[2635] ordei. Et est manifestum. Quod si nos su[pra]scripti aut aliquis homo vel femina qui hanc cartam donati[onis] inquietaverit, in dupplo componat, et non dis[rumpatur].

Facta carta in mense aprile, regnante Adefonso re[ge].

[Signum nos supranominati], qui hanc cartam donacionis rogavimus scr[ibere et] testes firmare. Signum +[2636] Pere Bernard Sancti Stephani. Signum + Pere [Mir, scriba] Sancti Stephani.

Petrus scripsit[2637] et hoc signum fecit +. //

In nomine Domini nostri Ihesu Christi. Ego Ossetus, castelli Aleri [dominus] fratresque m[ei] una donamus et concedimus [ecclesie Sancti Vin]centii de Rota totum [a]lodium nostrum de Calvera in remissione patris [nostri] et matris s[imul et nostrorum] pecatorum.

FUNDACIÓ NOGUERA

2633. *C:* Fortes. *c:* Fortun.
2634. *Abreujat en* em, *amb una titlla*.
2635. *Abreujat en* s.
2636. *Abreujat en* s +.
2637. Petrus scripsit, *en majúscules*.

272

[1128-1129], maig

Venda. *Ramon Pere, la seva muller Girberga, llurs fills Ramon i Guillem, i el seu germà Guillem Pere, amb la seva dona, Matrona, i amb llurs fills i filles, venen a l'ardiaca Bernat Ató una vinya situada al terme de Castigaleu, a la collada d'Oliviadre, per quinze sous grossos de Ribagorça. S'esmenten les afrontacions. Berenguer, abat* (*o rector*) *de Castigaleu, i Ramon Pere fan de fidejussors. Escrit per Mir Asner, prevere.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 9, f. 57v-58r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De una vinea in Castro Galef. VIIII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 153v (p. 316). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 32, p. 115.
b BOIX, 2005, doc. 925, p. 596. Data: [1129], maig.
c GRAU, 2010, doc. 188, p. 428. Data: 1128 o 1129, maig.

Zurita creu que la conquesta de la població de Molina de Aragón s'esdevingué l'any 1129 i Lacarra l'any 1128; per aquest motiu, Grau data aquesta venda en aquests dos anys. Cal relacionar aquest document amb el número 274. Cartografia: fig. 41.

[I]n Dei n[omine]. Ego Ramon Pere, et uxor mea, Girberga, et filiis nostris, Ramon et Guielm, et ego, Guielm Pere, frater eius, [et uxor] mea Matrona, et filio nostro et filias nostras, vobis emto[re nostro] Bernardo Atoni, archidiachono. Placuit in animis [nostris et] placet ut vindimus vobis una vinea infra termino [de Castr]o Galef, in ipsa collata de Oro Vetere. Habet afrontaciones [de or]iente terra de nos venditores et de occidente // stirpe, et de meridie stirpe similiter, ab aquilone ipsa pardina et terras de Ramon Silva. Vindimus vobis ipsa vinea nos suprascripti circundata et terminata ab integrum, et vos dedistis nobis precio XV solidos grossos de Ribacurza, et de ipso precio apud vos emtore non remansit. Et est manifestum. Quod si nos venditores suprascripti aut aliquis homo vel femina qui ista carta inquietaverit, in dupplo componat et non sit disrupta.

Facta ista carta vinditionis in mense madio, anno quando Molina fuit capta, regnante Adefonso rege in Ribacorza et in Aragone et in Pampilona et in terras de Nagara.

Signum +[2638] venditores suprascripti, qui ista carta rogaverunt scribere et testes firmare et suas signas facere. Signum + Petro Ber-

2638. *Abreujat en* sig+.

nardi, filio Tota. Signum + Bernard Guillem, diachonus de Rota. Et sunt fideiussores de salvetate de ipsa vinea et de ista vinditione[2639] Berengarius, abbas de Galeph, de parte de Guillem Pere; et Guielm Pere de fratre suo, Ramon Pere.

Miro Asner, presbiter, rogatus scripsit et hoc signum fecit.

273

[1126-1129], novembre

Donació. *Ényec Sanç, la seva muller Garsèn i llurs fills Garcia, Sanç i Pere donen a Bernat, ardiaca i prior, a Fort, prior, a Garcia, cellerer, a Guillem, sagristà, a Garcia, cambrer, a Bertran, capellà i als altres canonges de Sant Vicenç de Roda una terra situada al terme de Lasquarri, al lloc anomenat "la Trocita" d'Oliviadre. Afronta amb la via que va a l'Avellana i amb diverses terres. A més, donen una vinya al lloc anomenat "la Torroella", de la qual també s'esmenten les afrontacions. Ho cedeixen com a esmena del servei que no feren amb relació a l'alou de Guillem Bernat, el qual era de vint fogasses de forment, de quatre sesters de vi i d'un porc d'un any. S'esmenten els testimonis. Escrit pel sotsdiaca Ermengol.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0716 (carpeta 13, núm. 932). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 31,5 cm per 7,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "C, n. 49", "Carta Eneg Sanz".

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 38r-38v. Amb l'epígraf escrit amb tinta de color vermell: "Concordia de illo alode de Alascorre. LX[VIIII]." Actualment il·legible.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 145v (p. 300). Resum breu. Ex B.

a YELA, 1932, p. 162. Esment d'algunes paraules que pot llegir. Ex B.

b IGLESIAS, 1993, p. 302-303.

c BOIX, 2005, doc. 929, p. 598. Data: [1129], novembre.

d GRAU, 2010, doc. 186, p. 427. Ex B. Data: [1126-1129], novembre.

Grau data aquest document entre els anys 1126 i 1129, amb relació als anys en què Bernat és esmentat com a ardiaca i prior de Sant Vicenç de Roda. Acceptem aquesta datació. Cartografia: fig. 41.

In nomine Domini. Ego Enneco Sainz et ego Garsendis, uxor eius, et filii nostri, Garsia et Sancius et Petrus, vobis emtoribus nostris Bernardus, archidiaconus et priore, et Forto, priori, et Garzia, zellararius, et Guiglelmus,[2640] sacrista, et Garzia, camararius, et Ber-

2639. *C:* venditione.

2640. *Abreujat en* guiglm, *amb dues titlles*.

trandus, capellanus, et alii canonici Sancti Vincentii. Donamus vobis una terra infra terminos Alascorre, in loco ubi dicitur ad illa Troçita de Oro Vetere. De oriente tenet Guiglem Pere, de occidente terra de Sancta Maria, et de alia parte via qui pergit ad Avella\na/. Et insuper donamus I \vinea/ in loco ubi dicitur ad ipsa Turriçella. De oriente vinea de Sancta Maria, et de occidente tenet Arnall Guiglem. Donamus vobis ipsa terra et ipsa vinea circumdatas et terminatas, ab integrum, propter emenda de uno servicio que vobis dare debemus per ipso alodio de Guiglem Bernard; et ipso servitio erat XX^{i} fogazas de pane formento obtimas et IIII^{or} sestarios de vino et I uno porco de uno anno, et hoc per singulos annos. Et vos dimisistis[2641] nobis hoc totum ad nos et posterita nostra, pro vobis et successoribus vestris, ut iam amplius non sit in clamo istum in censum, nec ad nos canonicos ipsa terra et ipsa vinea,[2642] et vos nec de posterita vestra. Et est manifestum. Quod si nos donatores de ipsa terra et ipsa vinea, aud aliquis homo vel femina ista carta inquietare vel disrumpere voluerit, extraneus sit ad regnum Dei, ita fiat ex parte canonicorum.

Facta ista carta in mense novembrio, anno regnante rege Adefonso de Naiara usque in ipsa Peternera.

Sig+num idonatores[2643] suprascripti, sive canonici, qui hanc carta rogaverunt scribere et testes firmare. Sig+num Guiglem Petro. Sig+num Guiglem Baron. Sig+num Bernard Martin.

ERMENGAUDUS, subdiachonus, scripsit.

274

[1126-1130], gener

Venda. *Ényec Sanç, la seva muller Garsèn i llurs fills Sanç, Garcia i Pere, venen la vinya, que tenen al terme de Lasquarri, a Bernat, ardiaca i prior de Sant Vicenç de Roda. La vinya era situada a Oliviadre. S'esmenten les afrontacions. El preu de la venda és de cinc sous "parentors". Esment dels testimonis i de l'escrivà, el prevere Ramon.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 8, f. 57v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "De una vinea in Alascorre. VIII."

2641. *Amb una correcció.*
2642. *Lectura dubtosa* (*sembla* tinea).
2643. *Sic*.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 153v (p. 316). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, p. 126. Data: 1119-1134.
b BOIX, 2005, doc. 917, p. 590. Data: [1126], gener. Ex C.
c GRAU, 2010, doc. 187, p. 427-428. Data: [1126-1130], gener. Ex B.

Hi ha diferents documents —com el precedent— que es poden relacionar amb aquest lloc d'Oliviadre, antigament anomenat Orvedre o 'or vell'. Grau data aquest document entre els anys 1126 i 1130, amb relació als anys en què Bernat és esmentat com a prior i ardiaca de Sant Vicenç de Roda. Acceptem aquesta datació. Cal relacionar aquest document amb el número 272. Cartografia: fig. 41.

In nomine Domini. Ego Enneco Sanz, una cum uxore mea, Garsen, et filiis meis, Sancio et Garcia et Petro, gratos animos et spontaneas voluntates, sic vindimus nostra vinea que habemus in termino de Alaschorre tibi Bernardo, archidiachono et priori de Rota. Et est ipsa vinea in loco qui vocatur ad Oro Vetre. Habet de parte orientis alode Sancte Marie et de parte occidentis Petro Exeb, de parte aquilonis Sanz Galindiz et de meridie stirpe. Quantum infra istas afrontaciones includunt sic vindimus tibi quantum ibi abemus ab omni integritate et advenit nobis ipsa vinea de hereditate parentum nostrorum. Et dedisti nobis pro eo precio placibile V sollos[2644] parentores,[2645] et de ipso precio apud vos non remansit. Si quis ex gente nostra, filius neposque vel aliquis homo noster propinquus vel extraneus homo vel femina qui hec inquietaverit, in dupplo componat et ista vinditione stabilis permaneat.

Facta ista carta vinditionis mense ianuario, regnante Adefonso, filio Sanci Ranimiriz, in Cesaraugusta et in Nagara et in Pampilona et in Aragone et in Superarbi et in Ripacorza.

Sig+num ego Enneco Sanz et uxor mea Garsen, qui ista carta fieri iussimus. Signum + filiis nostris, Sancio et Garcia et Petro. Pere Miro clerico, teste, Guielm Pere, teste et fide de salvetate.

Raimundus presbiter scripsit +.

FUNDACIÓ NOGUERA

275

1130 (o 1131), març

Venda. *Vita, jueu, parent de Savaixorda, ven a Garcia, cambrer de Sant Vicenç de Roda, una vinya a Montclús* (*al municipi de La Fueva*),

2644. *Sic. b:* solidos.

2645. *Potser amb el significat de 'parentor', allò que és dels pares. De fet, era una manera de dir que eren 'vells'.*

al lloc anomenat Arasanz, per trenta-cinc sous. S'esmenten les afrontacions i els testimonis cristians i jueus. Escrit per Ramon Vives.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 60r-60v. Amb l'epígraf, de color vermell: "De vinea de Vita." Amb relació a l'epígraf del document 63 (f. 59r): "Cartas de illa camara de Monte Cluso."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 154r (p. 317). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 33, p. 116.
b BOIX, 2005, doc. 933, p. 600. Ex C.
c GRAU, 2010, doc. 190, p. 429-430. Ex B.

Aquest és un dels documents de Montclús (actualment Monclús) en què es fa esment de l'existència d'una comunitat de jueus. Els altres són els números 65, 277, 279 i 289. Tema estudiat per J. BOIX POCIELLO, "Montclús: una aljama jueva a la capçalera del Cinca", *Occidens*, 1, 1985, p. 19-23. Aquest indret fou atacat l'any 1320; vegeu RIERA, 2004, p. 59-80. Si s'hagués datat d'acord amb l'estil florentí, hauria estat escrit l'any 1131. Atès que, d'acord amb l'era hispànica, és de l'any 1130, hem respectat aquesta datació (com hem fet en molts altres casos).

In Dei nomine. Ego Vita, nepos Savaxorde[2646], t[ibi emptori meo Garsi]e, camarario de Rota. Placuit mihi [vindo tibi meam vineam in Mon]te Cluso, in loco [qui dicitur Arasanz],[2647] // per precium adpreciatum,[2648] scilicet per XXXV[2649] solidos denariorum. Et de ipso precio apud te emtorem meum nil[2650] remansit tibi.[2651] Ipsa vinea habet terminationes et afrontationes de oriente Caleph,[2652] de occidente Sanctus Martinus de Ara<sa>nz, per fundus Samuel, germano Ferro, per caput Sancta Maria et Ramon Zabatero. Et istam vineam, sic adpreciatam et terminatam, liberam et ingenuam, et cum bona voluntate sine malo ingenio, trado tibi Garsie, camarario, ut habeas tu et omnes canonici Sancti Vincentii per secula cuncta. Et est manifestum. Quod si ego Vita aut aliquis homo vel femina voluerit hanc vinditionem disrumpere, facere non valeat set semper firma permaneat.

Facta ista carta in mense marcio, anno ab incarnatione Domini M C XXX, era M C L X VIII, regnante rege Ildefonso in omni regno suo. Petrus Ticio in Monte Cluso. Caleph Abdela, fidanza de salvetate de omnibus hominibus est de ista vinea, excepto rege.

NOGUERA

2646. *c:* Savaxorae.
2647. *c:* Ara.
2648. *b:* apreciatum.
2649. *C, per error:* XXX.
2650. *c:* nihil.
2651. *c:* et.
2652. *c:* Galef.

Testes Ramon Galin de illo Collo et Galin Garzez de illa Spluca. De iudeis Moises, filius Amargaso, et Ferro, frater Vite venditoris. Ego Vita hoc signum (*signatura en hebreu*) facio.

Raimundus [Vivas, per m]andamentum illius Vite, hanc cartam scripsit.

Alihala[2653] IIII solidos[2654] et II dineros.[2655]

276

1130, abril

Venda. *Ferro, amb els seus nebots, amb Jacob —fill del seu germà Jusef—, amb un altre Jacob, amb Juda, amb Jusef —potser fills de Samuel Jacob—, venen a Garcia, cambrer de Sant Vicenç de Roda, una vinya situada a Montclús, al lloc anomenat Arasanz, per quaranta sous de diners. S'esmenten les afrontacions. Menció dels fiadors i dels testimonis. Escrit per Ramon Vives.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 60v-61r. A la banda esquerra, el pergamí en molt mal estat. Amb relació a l'epígraf del document 63 d'aquest diplomatari (f. 59r): "Cartas de illa camara de Monte Cluso."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 154v (p. 318). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 34, p. 117.

b BOIX, 2005, doc. 935, p. 602. Data: 1130, abril.

c GRAU, 2010, doc. 191, p. 430. Data: 1130, abril.

Aquest és un dels documents de Montclús en què es fa esment de l'existència d'una comunitat de jueus. Els altres són els documents 65, 276, 279 i 289. Estudiat per J. BOIX POCIELLO, "Montclús: una aljama jueva a la capçalera del Cinca", *Occidens*, 1, 1985, p. 19-23.

In Dei nomine. [Ego] Ferro, cum meis nepotibus, cum Iacob, filio fratris [mei[2656] Iuz]eph, cum Iacob et cum Iuda et cum Iuzeph, frater [...] et[2657] Samuelis, tibi emtori nostro Garsie, ca[merario de

2653. *c:* lihala. *Aquest mot* alihala *correspon a la paraula* alifara *o* adehala*, que prové de l'àrab hispànic* aliḥála*, i de l'àrab clàssic* iḥālah*, que era una cessió de crèdit. En castellà* alifara *sobretot s'emprà amb el signigficat d'àpat que es feia per cloure i corroborar una venda o un conveni. Una* adehala *en canvi era allò que es donava graciosament o el que s'establia com a obligatori sobre el preu d'allò que es comprava o s'arrendava.*

2654. *Abreujat en* soll*, amb una titlla*.

2655. *Abreujat en* dinos*, amb una titlla*.

2656. *c:* de.

2657. *b:* filio fratris mei.

Ro]ta. Placuit nobis ut vinderemus[2658] tibi [unam vineam] in Monte Cluso, in loco ubi dicitur ad Ara[sanz, pro] precium adpreciatum, scilicet per XL[2659] solid[os denariorum. Et de] ipso precio apu[d te emtorem nostrum] // nichil remansit. Et ipsa vinea habet terminationes et afrontationes de una parte Sanctus Martinus de Arasanz, de oriente stirpe, per fundus filiis de Asner Ennecones et Caleph[2660] Ginto,[2661] per caput ipse Garsias, camararius. Et istam vineam sic adpreciatam, terminatam, cum bona voluntate sine malo ingenio nos supradicti venditores tradimus tibi Garsie, camerario, ut habeas tu et omnes canonici Sancti Vincentii per secula cuncta. Et est manifestum. Quod si ego Ferro aut nepotes mei superius iam nominati aut aliquis homo vel femina voluerit hanc venditionem nostram disrumpere, facere non valeat set in dupplo componat et in antea semper firma permaneat.

Facta ista carta in mense aprili, anno ab incarnatione Domini M C XXX, era M C LXVIII, regnante rege Ildefonso in omni regno suo. Petrus Ticio senior in Monte Cluso. Moise, filio Amargaso, et Caleph[2662] Almazach sunt fidancas de salvetate de omnibus hominibus de ista vinea, excepto rege.

Testes Ramon de illo Collo et Sango de illo Grado. De iudeis Iuzeph, filio Amargaso, et Iuzeph Furnero.[2663] Ego Ferro hoc signum facio. Ego Iacob, filio Iuzeph, (*signatura en hebreu*) hoc signum facio. Ego Iacob, cum fratribus meis, filii Samuelis Ya[cob] (*signatura en hebreu*) hoc signum facio.

Raimundus Vivas per manda[mentum] de Ferro et suis nepotibus hanc cartam scripsi.

Al[iala] VI solidos et VI dineros.[2664]

277

1130, agost. Saidí

Donació i confirmació. *Alfons [I d'Aragó] dona i concedeix a Sant Vicenç de Roda i al bisbe Pere [Guillem] i als canonges l'església*

2658. *b:* vindimus.
2659. *Lectura dubtosa* (*també podria ésser* XI).
2660. *b:* Galeph.
2661. *També podria ésser* Guito.
2662. *b:* Galeph.
2663. *És difícil de saber si és un cognom o bé és l'ofici de* Iusef. *També el trobem esmentat al doc. 278.*
2664. *Abreujat en* dinos, *amb una titlla*.

de Santa Maria de Tolba, tal com el seu pare, el rei Sanç, l'havia donada al bisbe Ramon Dalmau i als canonges de Sant Vicenç.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, doc. 3, f. 54r-54v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell, al foli 53v: "Carta Adefonsi regis de Tolba. III."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 152v-153r (p. 314-315). Ex B.
D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 98, f. 10r. Regest.
a YELA, 1932, doc. 12, p. 30-31.
b LEMA, 1990, doc. 229, p. 340-341.
c BOIX, 2005, doc. 936, p. 603. Data: 1130, agost (Saidí).
d GRAU, 2010, doc. 192, p. 431. Data: 1130, agost. Saidí.

La notícia de la dedicació de l'església de Tolba, que és inclosa al final en c i d, correspon a les primeres ratlles del document 282; nosaltres no l'hem pas transcrit. Cartografia: fig. 24.

(*Crismó*) In Christi nomine et eius divina clementia. Ego Adefonsus, Dei gratia rex. Placuit mihi libenti animo et spontanea voluntate et pro amorem Dei et remedio anime mee et parentum meorum, dono et concedo domino Deo et Sancto Vincentio de Rota et dompno Petro episcopo et canno<ni>cis[2665] ibidem Deo servientibus, illis et successoribus eorum, ecclesiam Sancte Marie de Tolba quam dedit pater meus, rex Sancius, cui[2666] sit requies, ad episcopo Raimundo Dalmacio et cannonicis Sancti Vincentii, cum omnibus pertinentiis et tenentiis que hodie habet et in antea iuste adquirere potuerit, ut sit ad honorem Dei et Beati Vincentii et cannonicis ibidem Deo servientibus, ad propriam hereditatem, per facere \inde/ totam lurem[2667] voluntatem per secula cuncta, salva mea fidelitate et de omni mea posteritate per secula cuncta, amen. Et qui hanc cartam donacionis atque confirmacionis[2668] inquietaverit sit a Deo maledictus et a christicolorum et omnibus sanctis suis, amen.

Signum Adefonsus +.[2669]

Facta carta in mense augusto, in era M^{a} C^{a} LX V^{a} III^{a},[2670] in castro vel villa quod dicitur Zahadin, regnante domino nostro Ihesu Christo in celo et in terra et, sub eius imperio, ego Adefonsus in Castella, in

2665. *C:* canonicis.
2666. *Amb una correcció.*
2667. *c:* suam. *De fet, s'ha de traduir per: "tota llur voluntat".*
2668. *C:* confirmationis.
2669. *C:* rex.
2670. *Segurament amb una correcció.*

Pampilonia et[2671] in Aragon, in Superarbi et[2672] in Ripacurcia et in Cesaraugusta, in Bal[2673] de Aran et in Anab. Episcopus Petrus in Rota \et in/ Barbastro. Episcopus electus Arnallus[2674] in Oscha. Episcopus[2675] Sanctius in Pampilonia. Episcopus Garsea electus in Cesaraugusta. Episcopus Michael in Taraçona. Episcopus Sancius in Calahorra. Comite Retro in Totela. Vicecomite Centol in Cesaraugusta et in Uno Castello. Caxal in Nagara. Fertun Lopiz in Soria. Ennico Ximinon in Calataiube et in Petra Rubea. Lope Garcez Peregrino in Alagon. Lope Lopiz in Ricla et in Sos. Castange in Bel. Pere Petit in Boleia. Sancio Iohannis[2676] in Osca. Ato Garcez in Barbastro. Petro Tizon in Stela et in Monte Cluso. Comite Arnal Miro in Fonte Toba. Berengario Gombal[2677] in Capel[la]. Pe[tro] Miro in Banabar et in Falçes. Pere Ramon in S[tata]. [Ximi]no Fertunions[2678] in Calasanz. Pere Gau[zpert] in [Sancto Stephano].[2679] // Berengario Miro in Pannello. Tizon in Boile. Arnal Guiellem in Bielga. Fertungo Azenariz[2680] in Civitate.

Ego Sancius de Petra Rubea, iussu domini mei regi,[2681] hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*) feci.[2682]

278

1130

Venda. *Galef Mascarell ven a Garcia, cambrer de Sant Vicenç de Roda, una vinya situada a Montclús, al lloc d'Arasanz, per quinze sous, més tres sous per l'*aliala*. Esment de les afrontacions. Es mencionen els testimonis i el fiador. Escrit per Ramon Vives.*

[*A*] Original perdut.

2671. *Manca en C.*
2672. *Manca en C.*
2673. *C:* Val.
2674. *C:* Arnaldus.
2675. *C:* Et Petrus. *Sic.*
2676. *C:* Iohannes.
2677. *C:* Combal.
2678. *C:* Fortunionis.
2679. *Ex c.*
2680. *C:* Azenarez.
2681. *C:* regis.
2682. *A partir d'ací, manca en C* (*però inclòs en B, c i d*). *En C, diu*: Sigue imediatamente el principio del instrumento de dedicación de la iglesia de Tolba [...]. *S'afegiren en B, per error, les primeres ratlles del document 282 (fins a* et Raimundo Ausonensi episcopo*)*.

FUNDACIÓ NOGUERA

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 61r-61v. Amb relació a l'epígraf del document 63 (f. 59r): "Cartas de illa camara de Monte Cluso."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 154v (p. 318). Resum. Ex B.
a YELA, 1932, doc. 35, p. 118.
b BOIX, 2005, doc. 932, p. 599. Data: 1130.
c GRAU, 2010, doc. 193, p. 431-432. Data: 1130.

Aquest és un dels documents de Montclús (o Monclús) en què es fa esment de l'existència d'una comunitat de jueus. Els altres són els números 64, 275, 276 i 290. Estudiat per J. BOIX POCIELLO, "Montclús: una aljama jueva a la capçalera del Cinca", *Occidens*, 1, 1985, p. 19-23.

In nomine domini nostri Ihesu Christi. Ego Galef Mascarel vindo vobis don Garsia, camarario de Rota, una [vinea in] Monte Cluso, in loco qui dicitur Arasanz. Et h[abet termina]ciones ex una parte vineam Sancti Martini de Ar[a]sanz, ex alia parte vinea de ipsa camara, ex alia parte ego Galef Mascarel, ex alia parte via publica. [Is] tam vineam sic terminata [vindo vobis] // pro XV^{m} solidis denariorum et per IIIes solidos denariorum per alialam, et de isto precio aput vos emptore meo, don Garsia, nil remansit.

Facta ista carta anno ab incarnacione Domini M^{o} C^{o} XXX, era M^{a} C^{a} LXV^{a} III^{a}, regnante rege Illefonso in omni regno suo.

Fidanz[a de] salvetad de ista vinea de totos homines est Vita d'Al[i]frido.

Signum ego Galef, qui hanc cartam rogaverit[2683] scribere et testibus firmare et hoc signum feci (*signatura en hebreu*). Sunt testes Ramon Galin de Collo et Calvet Gallischo[2684] et Iucef Fornero[2685] et Ysaac, filius eius.

Ego Raimundus Vivas, rogatus a supra dicto Galef, hanc cartam scripsi.

279

1130

Consagració. *El bisbe Pere de Barbastre consagra l'església de Sant Pere [de Senz]. Guarda en el seu altar relíquies dels sants Simeó i Judes.*

2683. *Amb una correcció.*
2684. *b:* Gallisel.
2685. *Certament, no es pot pas assegurar que fos un cognom; potser sols era l'ofici de* Iucef.

A Museo Diocesano de Barbastro.
*a** BOIX, 2005. doc. 937, p. 604. Ex A. Amb la traducció al català. Data: 1130 [d. agost].

La fórmula emprada en aquesta acta de consagració és gairebé igual a la d'altres documents trobats en lipsanoteques d'esglésies del bisbat de Roda i Barbastre. Hem cregut interessant publicar aquest document del bisbe Pere, encara que no es conservi a l'ACL.

I. "Audi Israel: dominus Deus tuus Deus unus est".[2686] II. Non assumes nomen Dei tui in vanum. III. Observa diem sabbati. IIII. Honora patrem et matrem. V. Non occides. VI. Non mecaberis. VII. Non faties furtum. VIII. Non loqueris falsum testimonium. IX. Non concupisces uxorem proximi tui.[2687]

Initium sancti evangelii secundum Matheum: "Liber generationis Ihesu Christi filii David, filii Abrahami."[2688] Initium sancti evangelii secundum Lucham: "Fuit in diebus Herodis, regis Iudee, sacerdos quidam nomine Zachareas."[2689] Initium sancti evangeli secundum Marchum: "Initium evangelii Ihesu Christi, filii Dei sicut scriptum est in Ysaia propheta."[2690] Initium sancti evangelii secundum Iohanem: "In principium erat verbum et verbum erat apud Deum et Deus erat verbum."[2691]

Anno ab incarnationis Domini M° C° XXX°, Petrus Barbastrensis episcopus consecravit hanc ecclesiam in honore Sancti Petri, ponens in altari reliquias sanctorum Simonis et Iude.

280

[c. 1102-1130]

Donació. *Ényec d'Areny es dona a ell mateix a Sant Vicenç de Roda com a canonge. A més, fa donació d'una vinya a Lluçars i d'una terra a "Montell". S'esmenten les afrontacions.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartoral Major de Roda, RC_0018, f. 45r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta Enneconi canonici. LXXXIII."
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 149r (p. 307). Resum. Ex B.

2686. *Deut. VI, 4.*
2687. *Ex. XX, 7-17.*
2688. *Mt. I, 1.*
2689. *Lc. I, 5.*
2690. *Mc. I, 1.*
2691. *Joan. I, 1.*

a YELA, 1932, p. 136.
b IGLESIAS, 1993, p. 312.
c BOIX, 2005, doc. 773, p. 502. Data: [v. 1100].
d GRAU, 2010, doc. 322, p. 513. Data: [segles XI-XII].

Trobem esmentat un Ényec com a sagristà l'any 1102 i després un Ényec com a almoiner de Roda els anys 1130 i 1131. Podem situar, per tant, aquest document entre els anys 1102 i 1130. Amb tot, cal dir que no podem pas assegurar que el sagristà i l'almoiner fossin la mateixa persona.

[In nomine Domini Ihesu Christi].[2692] Ego Enneco de Arinio dono me ipsum Deo et Beato Vincentio propter canonicatum, ut ibi vivam regulariter [et] comuniter cum fratribus ibidem Deo et beato Vincentio servientib[us]. Et mitto ibi in domum Sancti Vincentii de Rota unam vineam ad Losars;[2693] de oriente Galin Servidei, de occidente Ermengod [Pere], de meridie Ramon Martin, ab aquilone via. Et una terra que est in loco qui dicitur ad Montecello; de oriente ego met[ipse],[2694] de occidente germana mea Garsendis, de aquilone Mir Vital, de meridie Pere Sanauia.[2695] Et hoc totum semper Beatus Vince[ntius] et clerici eius habeant et possideant, et hoc tali convenien[tia] ut si alius debet tenere per illos, parentes mei ten[eant] et faciant servicium, quod ullus alius debet face[re]. Et in antea stabilis permaneat hec mea donatio.

Sig[num] ego Enneco, qui hanc cartam rogavi scribere et testibus firmare.

281

[1100-1130]

Establiment. *Un bisbe de Barbastre [potser Ponç o Ramon Guillem] dona a Ponç la torre situada a Aguilaniu, que li havien mostrat el canonge Pere Joan, Esclua i altres homes d'aquesta població. A canvi, ell i els seus descendents han de lliurar a l'altar de Sant Vicenç de Roda, cada any, cera per valor de sis diners. A més, han de donar al bisbe una perna, sis pans i un sester de vi. Ponç ha de servir el bisbe com a home franc.*

A ACL, Fons de Roda, Pergamins, perg. 6. La part inferior del document trencada. Actualment no es pot localitzar.
*a** TOMÁS FACI, 2013, doc. 19, p. 704. Ex A. Data: [1100-1130].

2692. *C:* In Dei nomine.
2693. *Segons C. B:* Lasurs.
2694. *B:* ego met [Eneco].
2695. *Podria correspondre a Sanaüja. d:* Sanavia.

Acceptem la datació que proposa Tomás Faci per a aquest document mancat de data. Podem pensar que es degué escriure en els anys en què els bisbes de la Ribagorça es consideraven bisbes de Barbastre. Va poder ésser durant els episcopats de Ponç, Ramon Guillem, Esteve o Pere Guillem; tanmateix, el més probable és que fos al llarg d'un dels dos primers. Cartografia: fig. 15.

[…] Dei gracia Barbastrensis episcopus, consensu et consilio clericorum meorum, dono tibi Poncio atque posteritati tue illa<m> turrem quam monstravit tibi Petrus Iohannis, canonicus, et Sclua et alii homines in Aquilenido,[2696] scilicet illam turrem[2697] que fuit antiquitus ecclesie Sancti Vincencii, ut tu et posteritas tua habeatis, teneatis libere et ingenue, et in unoquoque anno VI denariatas cerae super altare Sancti Vincencii quod est in Rota ponetis, et ante episcopum cum perna una et VI panibus et sextario vini te semel in anno presentes \et posteritas tua/, et servias sicut franchus homo episcopo. Et episcopus faciat tibi bonum sicut franco homini. Hec omnia tibi dono ut fidelis mihi et successoribus meis existas, et posteritas tua, et ita teneas et possideas sicut homo francus sine aliqua mala voce, libere et ingenue, vendere et inpignorare si volueritis mihi facias [...].

282

1131, març, 1

Consagració. *Pere [Guillem], bisbe de Barbastre i Roda, dedica l'església de Santa Maria de Tolba, juntament amb Oleguer, arquebisbe de Tarragona, i Ramon, bisbe d'Osona. Es confirma a aquesta església el cementiri i el baptisteri. A més, el bisbe de Barbastre i Roda concedeix que tots els homes d'aquest bisbat, tant si són nobles com si no ho són, s'hi puguin enterrar, d'acord amb un privilegi concedit pel rei Alfons [I d'Aragó]. Més endavant, Arnau, bisbe d'Osca, ho va lloar.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0945 (carpeta 19, núm. 1.173). Pergamí en bon estat de conservació, tot i tenir alguna taca poc important al marge dret. Mides: 21,5 cm per 47,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "S, n. 37, 1130", "Cartam Tolbensis", "Petrus episcopus", "Donación del [...] de Tolba", en un paper enganxat "98".

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 121r-121v (p. 251-252). Ex B.

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 174-175.

2696. *Hauria d'ésser* Aquilanido.

2697. *a:* turram.

E RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 23v.
a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 43, p. 291-292.
b ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 345, p. 102-104. Data: 1131, març, 1.
c BOIX, 2005, doc. 934, p. 600-602. Amb traducció al català. Data: 1130, març, 1.[2698]
d GRAU, 2010, doc. 189, p. 428-429. Data: 1130, març, 1.

Acceptem la datació de Ramon Ordeig. Ordeig afirma que aquest document ha d'ésser de l'any 1131. Ho justifica dient que és així perquè s'hi esmenta el bisbe Arnau Dodó d'Osca, que fins l'estiu de l'any 1130 era canonge de Roda; el mes de maig de 1130 encara era viu el seu antecessor, Esteve. A més, el privilegi d'Alfons I que confirma a la seu de Roda i al seu bisbe Pere l'església de Santa Maria de Tolba duu la data de l'agost de 1130. Hem de concloure, per tant, que aquest document degué ésser datat d'acord amb l'estil florentí. No podem obviar, amb tot, que la datació per l'era hispànica tampoc no coincideix amb aquest any 1131 (ans amb l'any 1130). Cal dir, d'altra banda, que la valoració especial que hom fa en aquest document del dret de sepultura i, fins i tot, la participació del bisbe de Vic ens fa comprendre l'existència d'una població de sagrera a Tolba, on l'església va organitzar l'espai edificat (BOLÒS, 2004, p. 197). Cartografia: fig. 24.

Ego Petrus, Dei gratia Barbastrensis et Rotensis ecclesie episcopus, cum consilio clericorum meorum, Ihesu annuente, ecclesiam Sancte Marie Tolbensis[2699] dedicavi, ad quam dedicationem dompnum[2700] Ollegarium Tarraconensem[2701] archiepiscopum invitavi, qui, peticionibus nostris obaudiens, libenter advenit et nobiscum Deo gratias predictam dedicationem honorifice peregit. Qua dedicatione peracta cum prefato archiepiscopo et Raimundo Ausonensi episcopo, qui in eadem dedicatione adiutor et consecrator similiter fuit, atque archidiachonibus ac Sancti Vincencii canonicis de dignitate et statu ipsius Sancte Marie ecclesie tractare convenienter disposui, ut sicut cetere ecclesie in die dedicationis sue, secundum statuta sacrorum canonum, cimiterio[2702] et baptisterio honorantur ac legitime corroborantur, hec pari modo a nobis corroboraretur et dote cimiterio[2703] hac baptisterio honoraretur. Decimas quoque sui iuris

2698. *Jordi Boix* (2005, doc. A 158, p. 718) *esmenta un regest inclòs a la Chronologia Rotense* (ACL, Fons de Roda, RC_0028, ms. 21, núm. 133)*, que diu:* "Don Pedro obispo de Roda y Barbastro dio a los canónigos de Roda el quarto de las décimas de Tolva. Hecho *kalendas martii, anno 1130. Ego Nicolaus, canonicus ecclesia Rotensis, scripsi*". *En realitat només és el resum d'un dels paràgrafs d'aquesta dotalia. Adonem-nos que coincideix la data i el nom de l'escrivà.*
2699. *C:* Tolvensis.
2700. *C:* domnum.
2701. *Abreujat en* tra-*, amb una titlla.*
2702. *C:* cimenterio.
2703. *C:* cimenterio.

vel quorumcumque aliorum quas usque in diem dedicationis accipere consueverat[2704] vel illarum possessionum que a quibuslibet fidelibus personis presenti consecracionis[2705] vel subsequenti altera die pro dote predicte Tolbensi[2706] ecclesie concesse vel donate fuerint,[2707] liberas et ingenuas habeat et deinceps ecclesiastico iure possideat et accipiat. Si quid vero deinde ampliare quocumque modo in termino de Falcibus vel adquire\re/ potuerit decimam Beati Iusti ecclesia habeat. Quod verbum archiepiscopus et Ausonensis episcopus dignum esse laudaverunt et ut fieret annuerunt[2708] cum quibus ego annuens precibus archidiaconorum et canonicorum hoc sponte laudavi et, ut ita facerem, coram omnibus mandavi.

Postea vero cum dompno[2709] Arnaldo, Oscensi[2710] episcopo karissimo[2711] nostro, veniens Rotam, de hac re cum eo provide[2712] consilium habui qui, ut superius pretitulatum[2713] est, laudavit et utile et valde bonum esse prefixit. Igitur auctoritate Dei et nostra et Oscensis[2714] episcopi, in Rotensi capitulo coram fratribus nostris ecclesiam Tolbensem,[2715] veluti prenotatum[2716] est, cimiterio[2717] ac baptisterio ampliavi et hoc tali moderamine vero qui illius ecclesie Tolbensis[2718] hereditario iure homines sunt in prefata ecclesia Tolbensi[2719] semper baptizentur[2720] ac sepeliantur. Alii vero homines nostri episcopatus sive nobiles seu ignobiles habeant licenciam sepeliendi in ecclesia Tolbensi[2721] si voluerint, facta primitus donatione rerum suarum parrochialibus[2722] ecclesiis suis, et sicut dompnus Ildefonsus rex[2723]

2704. *C:* consueverit.
2705. *C:* consecrationis.
2706. *C:* Tolvensi.
2707. *Lletra dubtosa*.
2708. *C:* innuerunt.
2709. *C:* domno.
2710. *C:* Hoscensi.
2711. *C:* carissimo.
2712. *C:* proinde.
2713. *C:* pertitulatum.
2714. *C:* Hoscensis.
2715. *C:* Tolvensem.
2716. *C:* pernotatum.
2717. *C:* cimenterio.
2718. *C:* Tolvensis.
2719. *C:* Tolvensi.
2720. *C:* bapticentur.
2721. *C:* Tolvensi.
2722. *C:* parroquialibus.
2723. Ildefonsus rex *en majúscules*.

FUNDACIÓ NOGUERA

ęcclesiam Tolbensem,[2724] cum omnibus quę in presenti habebat et in futuro ubicumque iuste adquirere posset, liberam et ingenuam per scripturam fecit et proprio signo firmavit, ita ego ipsam eandem libertatem ex parte Dei omnipotentis et nostra corroboro et laudo. Insuper dono totum quartum et quicquid[2725] est iuris episcopi Falcensis ęcclesie, excepta cena et precaria, Deo et eius genitrici et Beato Vincencio[2726] Rotensi et canonicis ibidem Deo servientibus pro meorum remissione delictorum, et perpetuo firmo. Ita quod nulli episcoporum liceat hanc donacionem irrumpere[2727] set semper firma valeat permanere.

Facta carta kalendas marcii.[2728] anno incarnacionis Domini Mº Cº XXXº, era Mª Cª LXª VIIIª.

Sig<+>num Arnaldi Oscensis[2729] episcopi. Sig- (*signe*) num Guillelmi Bonifilii Rotensis prioris. Sig+num Fortonis prioris.[2730] Sig- (*signe*) num Petri archidiaconi. Sig<+>num Guillelmi Petri. Signum <+> Guillelmi sacriste. Signum Garsie[2731] camerarii. Signum Stephani (*signe*). Signum Garsie <+> Barbastri. Signum Raimundi Ennechonis.[2732] Signum Garsie Castellazoli. Signum Martini Galindonis <+>. Signum Bertrandi <+> capellani. Signum Ennechonis[2733] helemosinarii[2734] <+>.[2735] Signum <+> Ramon Oriol archidiaconi. Ceteri fratres visores et auditores fuerunt. Ego Petrus, Barbastrensis episcopus, laudo et confirmo hanc cartam et hoc + facio. Ollegarius archiepiscopus confirmo.

Ego Nicholaus, Rotensis ecclesie diachonus et canonicus, per iussionem[2736] domini Petri episcopi, hanc cartam scripsi et ho<c> signum (*signe*) feci.

FUNDACIÓ

2724. *C:* Tolvensem.
2725. *C:* quidquid.
2726. *C:* Vincentio.
2727. *C:* inrumpere.
2728. Facta carta kalendas marcii *en majúscules*.
2729. *C:* Hoscensis.
2730. *Signatura autògrafa*.
2731. *C:* Garcie.
2732. *C:* Eneconis.
2733. *C:* Eneconis.
2734. *C:* elemosinarii.
2735. *Signatura autògrafa*.
2736. *C:* pro iussione.

283

1131, maig

Concòrdia. *En un judici presidit per Berenguer Gombau, essent-hi present el comte de Pallars i també Pere Gauspert, Ramon Pere d'Erill i d'altres, s'arriba a un acord entre, d'una banda, els canonges de Sant Vicenç de Roda i, de l'altra, Bernat Roger i els seus germans, Ot Roger i Pere Roger, amb relació a l'aigua que passa per l'"illa" i amb la que prové dels molins de la Corba* (*que són dels canonges*)*, tota la qual va a parar als molins de Bernat Roger. S'acorda que Bernat Roger i els seus germans, en una data compresa entre Sant Miquel i Tots Sants, han de lliurar dos moltons, sis sesters de forment i quatre sesters de vi de bona qualitat a Sant Vicenç* (*com a recompensa, quatre d'ells podran menjar un dia amb els canonges*)*. A canvi d'aquest cens, els canonges cedeixen l'aigua per als molins de Bernat Roger i els seus germans, amb la condició que també n'hi hagi per poder regar llurs horts i per poder moure els molins de la canònica. Ambdues parts tenen fiadors. S'esmenten els testimonis. Escrit per Nicolau [diaca i canonge].*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 51v-52v. Epígraf escrit amb una escriptura posterior, de color bru: "Concordia inter canonicos Rotenses et Bernardo Roger et alios."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 151r-151v (p. 311-312). Resum ampli. Ex B.

a YELA, 1032, doc. 22, p. 76-78.

b BOIX, 2005, doc. 938, p. 604-605. Data: 1131, maig.

c GRAU, 2010, doc. 194, p. 432-433. Data: 1131, maig.

És un dels documents que cal relacionar amb els molins que hi havia a l'Isàvena (vegeu el treball de CASTILLON, 1987). Al llarg del curs d'aquest riu, des de la Pobla de Roda fins a Capella, es van construir nombrosos molins, i també séquies, espais irrigats i "illes" (vegeu MARTÍ, 1988). Hom té la impressió que n'hauríem trobat, de moles, cap al Soler (terme de Fontova), a Rialb (actual riu de Carrasquer) i també a l'est de la població de Roda, en aquest lloc anomenat la Corba (segurament una corba o meandre del riu). Cartografia: fig. 14.

In Dei nomine. Hec est carta concordie que facta est inter nos, canonicos Sancti Vincencii, et inter Bernad[2737] Roger et Odo Roger et Pere Roger, fratres eius. Magna discordia erat inter illos et nos de ipsa aqua que vadit ad ipsos molendinos de Bernad[2738] Roger et fra-

2737. *C:* Bernard.
2738. *C:* Bernard.

tres eius et[2739] transit per illam insulam quam canonici rancurabant, per voces de Ramon Garsia, et de illa aqua que exit de nostros molendinos de Curva, quam prendebant Bernard Roger et fratres eius ad suos molendinos supra dictos. Et de omnes illas rancuras de illa insula et de ipsa aqua et de ipsis molendinis quas nos habemus, levaverunt iudicium quod iudicavit[2740] Berenger Gombal, in presencia commitis[2741] Paliarensis et Pere Gauzpert et Ramon Pere de Eril et multorum aliorum. Et Bernad Roger et fratres eius voluerunt facere iudicium quod iudicatum fuit per directum. Et super iuditium facta est talis concordia inter nos et illos ut ipse Bernad Roger et fratres eius et filie[2742] eorum et posteritas [que] de illis exierit faciant tale servicium Deo et Beato Vin[cencio] et nobis canonicis eius, omnibus annis [fe]stivitate Sancti Michaelis [usque] in festiv[itatem] Omnium Sanctorum, quo die ipsi facere voluerint, [hoc[2743] est: bonos duos ar]ietes in canale et VI sestarios[2744] forment[2745] et IIII sestarios [de bono vino et veniant[2746]] IIII[or] [d]e illis ad manducandum // nobiscum tota die honorifice. Et nos, presentes canonici, propter sup[rascrip]tum servicium quod faciunt nobis, per nos et successores nostros, voces et querimonias quas de Pinna usque ad Isavana, de molendinis de Ponte, de Bernard Roger et fratres eius, usque ad aquam de Curba habebamus, finimus et concedimus per fidem, sine enganno, et ut accipiant ipsam aquam que venit ad molendinos de Curba, excepto quanta opus fuerit ad ipsos ortos ad rigandum; sic quod non faciant aliquid dampnum ad nostrum ortum nec ad molendinos nostros qui hodie sunt ibi, et si fecerint emendent hoc ad laudamentum de IIII honoratos homines de Rota. Quod si aliquis homo vel femina hoc suprascriptum inquietaverit in duplo componat et hoc non valeat vendicare. Et nos canonici et successores nostri facim[us] bonum, stabile et firmum stare ad illos et ad proieniam illorum. Et de ista causa suprascripta mittunt fidanzas Bernad Roger et fratres eius, Ramon Mir del Poz, Guillem Pere del Vilar, ut sic faciant semper, et nos canonici similiter mitimus fidanzas Martin Altemir de Garbison et Stephani de Lezina, ut sic teneamus eis nos et successores nostri sicut suprascriptum est per fidem sine enganno.[2747]

2739. *Manca en C.*
2740. *c:* vindicavit.
2741. *C:* comitis.
2742. *Lectura dubtosa.*
2743. *Segons C i b.*
2744. *Abreujat en* ss. *Podria ésser* sextarios, *com proposa Boix, o fins i tot* sesters.
2745. *Abreujat en* fr.
2746. *Segons C i b.*
2747. *Al marge dret, afegit:* Et ego […] Dei gratia […].

Facta carta concordie anno incarnacionis Domini Mº Cº XXXº Iº, mense madio, regnante Adeffonso rege in Riparcucia,[2748] Aragone, Pampilona et in Aran; anno quo Baionam obsidebat. Petro episcopo in Rota et Barbastro. Arnaldo episcopo in Osca.

Et ista carta[2749] concordie facta est in presencia de Berenger Gombal et Ermengod de Fonto<v>a et per laudamentum illorum in pres[en]cia Bernad Roger et fratrum eius scripta et ab ipsis laudata. Et sunt testes Pere Mir de Entenza, Ramon Pere de Alascor, Ramon Dod[2750] de Billa Catlle,[2751] Ramon Guillem[2752] de Gudel et multi alii. Sig+num Berenger Gombal. Sig+num Guillelmi Bonifilii prioris. Sig+num Fortunio prioris. Sig+num Garsia camerarii. // Sig+num Garsie cellerarii. Sig+num Bertrandi capellani. Signum Ennechonis elemosinarii. Sig+num Bernard Roger. Sig+num Odo Roger. Sig<+>num Pere Roger. Sig+num Willelmi sacriste. Sig+num Petri archidiachoni. Sig<+>num Willelmi Petri. Sig+num Willelmi Ermengaudi. Sig+num Garsie de Castelazol.[2753] Sig+num Berengarii de Eril.

Sig+num Nicholai, qui hec scripsit.

Ego Petrus,[2754] Dei gratia Barbastrensis episcopus, huius concordie cartam laudo et confirmo et propria manu sig<+>num pono.[2755]

284

1131, juny, 4

Testament. *El vescomte Guerau Ponç* (Gerallus vicecomes) *fa testament i nomena uns marmessors. Fa donacions a Sant Salvador de Breda, Santa Maria de Girona, Sant Pere de Vic, Sant Pere de Rodes, Santa Maria de Ripoll, Santa Maria d'Urgell, Sant Miquel*

2748. *Sic. C:* Ripacurcia.
2749. *Amb una correcció* (*deia* ccarta).
2750. *c:* Don.
2751. *Potser* Carlle.
2752. *b:* Raimon Galin.
2753. *Segons C. b:* Candazol.
2754. *Abreujat en* P.
2755. *C escriu:* "Se nota al margen que Guillen, obispo de Lérida y Roda, hizo misericórdia, com consejo y volunta de Bonifilii prioris et aliorum canonicorum, con Od Roger y su hermano Pedro Roger y los hijos de Bernard Roger, de la tercera parte de este servicio y de otro que ellos devían hazer al obispo y canónigos, con tal que sólo vengan a comer las dos partes de los que según la concordia devían venir. Facta carta huius misericordia anno incarnationis Domini M C L VII, nonas september, luna XVI. Sig+num Bonifilii prioris. Sig+num Guillelmi prioris claustri, etc. <...> (es letra muy diferente)."

FUNDACIÓ NOGUERA

de Montmagastre, l'orde de l'Hospital, Santa Maria de Solsona, Santa Maria d'Artesa, Santa Maria de Peduls*, Sant Pere d'Àger i Sant Vicenç de Roda d'Isàvena. També fa deixes als seus fills Ponç i Ferrer.*

[*A*] Original perdut.
*B** BC, perg. 4086. Còpia coetània.
C BC, perg. 4147. Còpia coetània. S'hi copià també la publicació testamental, feta el 12 de març de l'any 1132.
D ACL, Fons d'Àger, doc. 768. Còpia coetània.
a CHESÉ, 2011, doc. 267, p. 554-559.

D'aquest notable document només transcrivim els paràgrafs que fan referència a la Ribagorça i, d'una manera especial, a Sant Vicenç de Roda. Amb relació a aquest testament hi ha la publicació sagramental del 12 de març de 1132 (publicada per CHESÉ, 2011, doc. 274, p. 566-571, a partir d'un document conservat a la BC, perg. 4147). Hi trobem escrit el mateix "Et ad Sanctum Vincencium de Roda dimisit medietatem de Castelo et de Naga" i, més endavant, "castrum de Naga et de Castelo dimisit Poncio filio suo, ut habeat per episcopum de Roda et per cannonicos ipsius loci, cum medietate de suo dominico, et Ferrarius frater eius habeat per eum".

[...] Dimitto ad Sanctum Vincencium de Roda medietate de Castello et de Naga.[2756] [...] Castrum vero de Camarasa et de Cubels dimitto filio meo Poncio, cum suis terminis et pertinenciis. Et Ferrarius frater eius habeat per eum cum medietate de meo dominico de castrum Alos et Balager et de Sancta Ledinia[2757] similiter. Castrum de Stopana et de Casserres et de Pilza et Pugrog et Bioscha et Besora et Lobera similiter. Castrum de Benavarre et Falcs dimitto Poncio filio meo. Castrum de Viacampo dimitto Poncio filio meo. Et Ferrarius frater eius habeat per eum et adiuvet et guerregare castrum de Locars; et, quando eis Dominus dederit, similiter habeat per Poncio, cum medietate de meo dominico. Castrum de Camporrels dimitto Poncio filio meo, ut habeat per Sanctum Petrum et per abbatem atque canonicis eiusdem loci, cum medietate de meo dominico. Et Ferrarius frater eius habeat per eum et donent potestatem ad abbatem quantas vices quesierit et connonicis eiusdem loci. Castrum de Pigana[2758] et Badels dimitto Poncio filio meo. Et Ferrarius frater eius habeat per eum, cum medietate de meo dominico. Castrum de Naga et Castelo dimitto Poncio filio meo ut habeat per episcopum de Roda et cannonicis ipsius loci, cum medietate de meo dominico. Et Ferrarius frater eius habeat per eum. [...]

2756. *Amb una titlla en B, potser destinada a indicar que cal acceptuar la segona* a.
2757. *a:* Lizinia.
2758. *a:* Pignana.

Factum[2759] est hunc testamentum II nonas iunii, anno Cº XXXº Iº post millesimum ab incarnacione Domini.[2760] [...]

285

1132, març, 29

Donació. *Roger, juntament amb la seva mare Sicarda i la seva muller Sança, donen a Sant Vicenç de Roda un alou que tenen al comtat de Pallars [a Montanyana i Giró]. En primer lloc, a Giró, donen un home anomenat Guillem Domènec amb el seu capmàs i amb tot allò que li pertany. Així mateix, donen un altre home a Puifel, anomenat Joan, amb un capmàs i amb tot allò que hi té. Encara cedeixen un altre home, que rep el nom de Guillem Guillem, que té un capmàs a la torre que hi ha sobre de Calàs. A més, fan donació del delme de les terres que treballa aquest home (o aquell que treballi el seu capmàs) al terme de Montanyana. Al final del document, s'estableix que els donadors i aquells que tinguin Montanyana i Giró hauran de donar un cens d'un muig de pa, vuit sesters de vi, dos moltons i un porc, el qual ha de tenir el valor de quatre sous de diners.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0891 (carpeta 19, núm. 1.174). Pergamí en força bon estat de conservació; una mica enfosquit i amb alguna taca. Mides: 32,5 cm per 9,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "n. 19, 1160", en un paper enganxat "95".

C ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 51r-51v.[2761]

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 151r (p. 311). Resum. Ex C.

E ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 94, f. 10r. Regest.

a YELA, 1932, doc. 36, p. 119-120. Ex. C.

b CASTILLÓN, 1991, doc. 4, p. 58-59.

c BOIX, 2005, doc. 942, p. 611-612. Data: 1132, març, 29.

d GRAU, 2010, doc. 195, p. 433. Data: 1132, març, 29.

Els estudis de toponímia fets darrerament permeten saber que cal situar el nom de lloc Calàs cap al barranc de l'Antxola. Més cap al sud, hi ha l'indret de los Calassos. L'any 1021, en la dotalia de l'església de Sant Martí de Montanyana

2759. *La data només és esmentada en C.*

2760. *a:* Domni.

2761. *Al marge del foli 51r*: Ego Berengarius (?) de Castellon, filius de Artalum de Castello, laxo Deo et Sancto Vincentio, pro eius ibi Deo [servientibus], pro animabus [...] fratris meis et [...].

(doc. 28), ja es fa esment del topònim *Chalas*. Vegeu: TERRADO, 2007, p. 50. Cartografia: fig. 23.

Ut ita valeat donatio sicut et emptio. Donatio vero qui pro voluntate facta fuerit talem qualem emptio plenam abeat roborem quia res donata et in presencia tradita nullo modo repetatur ad donatorem. Igitur, in Dei nomine, ego Rodegarius, simul cum matre mea, Sichard, et coniuge mea, Sança,[2762] donatores sumus domino Deo et Sancti Vincentii Rote aliquid de [ala]udem[2763] nostrum quod abemus in comitatu Paliarensi prenominato: uno homine in Gerone nomine Guielm Domenec,[2764] cum suo caputmaso et suo alaude et omnia que ad eum viden[tur] pertinere. Similiter donamus alium hominem in Pug Fidele nomine Ihoan, cum suo caputmaso et suo alaude et suis pertin\en/ciis. Similiter etiam donamus alium, in illa torre quod est supra Kalass, nomine Guielm Guillem,[2765] cum suo caputmaso et suo alaude, et hoc totum quam pertinent ad eum. Et insuper donamus ipsa decima de hoc quod iste homo vel qui tenuerit suo caputmaso lavoraverit in termino Montaniana.[2766] Et filii vel posterita nostra qui tenuerit Montaniana[2767] emendent eam ad alios seniores Montaniana. Hoc totum quod superius scriptum est donamus et concedimus nos iam dicti donatores domino Deo et Sancti Vincentii Rote, franchum et ingenuum et potestative, ut non fanciant[2768] ullum censum vel servitium ad nullum seniorem alium, nisi Sancti Vincentii et clericos servientes illi. Et est manifestum. Et nunc de nostro iure in Sancti Vincentii tradimus dominio et potestate cum exiis et regressiis ad proprio alaude. Quod si nos iam dicti donatores aut aliquis homo vel femina qui contra hac donacione ad disrumpendum venire temptaverit, in primis incurrat [in] ira Dei omnipotentis et Sancti Vincentii, et cum Iuda Scariothis particebs in inferno perhenniter fiat, amen.

Acta[2769] est huiusmodi scriptura IIIIº kalendas aprili, anno ab incarnationis domini [nostri] Ihesu Christi millesimo centesimo XXXº IIº, era Mº Cº LXXº.

Sig+num Rodegarii et matris eius, Sicard, sive Sancia, coniux illius, et filios illius Rodegario atque Bernardo, qui hac scriptura ius-

FUNDACIÓ NOGUERA

2762. *C:* Sanza.
2763. *C:* alodem.
2764. *C:* G<i>ll<e>m Domeneg.
2765. *Abreujat en* gllm, *amb una titlla*.
2766. *C:* Montagnana.
2767. *C:* Montagnana.
2768. *Sic. C:* faciant.
2769. *Sembla* ++Acta.

serunt scribere et testes miserunt et suas signas fecerunt. Sig+num Guillem Iohan. Sig+num Orphanel[2770] de illos Castellones.

Et super hec omnia donamus ad seniores loci Sancti Vincentii, per unumquemque annum, unum receptum de pane et vino et carne, nominato uno modio pane et VIII sesteros vin[o et] de carne duos arietes et uno porcho de IIII[or] solidos denarios. Et istum receptum det si quis ex filiis aut de posterita nostra tenuerit Montaniana[2771] et Gerone.

Guilielmus, sacerdos, hoc scripsit, die et anno quo supra (*signe*).

286

[1133, abril]

Memòria. *Narració dels enfrontaments que hi hagué entre el bisbat de Roda i el bisbat d'Osca, amb relació a la seu de Barbastre. Es descriu la invasió sacrílega de la catedral de Barbastre que feu el bisbe d'Osca, Esteve, i la sentència papal.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1116 (carpeta 17, núm. 1104). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun forat, plec i taca. Mides: 21 cm per 12,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "E, n. 2, O", "Querimonias de Barbastro", "Sentencia".

a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 20, p. 277-278.

b KEHR, 1928, doc. 31, p. 316-318. Juntament amb els docs. 287 i 288 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Data: (1131-1133).

c BOIX, 2005, doc. 946, p. 614-615. Juntament amb els docs. 287 i 288 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Data: [1133, abril, 29].

d GRAU, 1010, doc. 425, p. 580. Data: [segles XII-XIII].

Hem mantingut la distinció, com a documents diferents, del text transcrit en aquest instrument 286 i també del copiat als números 287 i 288. La Canal publica aquest primer text i el segon (doc. 287), d'una manera encertada, com si fossin un de sol. Boix, per datar aquest document (i els dos següents) es basa en J. M. Lacarra (1978, p. 127), qui afirma que Alfons el Bataller abandonà el setge de Fraga per tal de reunir la cúria a Pamplona, el 29 d'abril de 1133, en presència del cardenal Bosó, dels bisbes de Pamplona, Osca i Roda, de l'ardiaca de Jaca, de l'abat de Sant Victorià i d'altres eclesiàstics. S'hi va tractar el tema de la possessió de la seu de Barbastre, que, a la fi, fou atribuïda al bisbe de Roda.

Certum fieri volumus tam presentibus quam futuris ecclesiam Oscensem adversus ecclesiam Rotensem super sede Barbastrensis

2770. *Potser* Orphinel. *Dubtós*.

2771. *C:* Montagnana.

huiusmodi[2772] querelas habuisse. Dicebat enim Oscensis ecclesia se Barbastrensem sedem posedisse et inde se expulsos fuisse et investituram petere. Ad hoc Rotensis ecclesia respondit quia investiendi non erant, qui nec possederant nec per eos expulsi fuerant. Asserebat enim eos fuisse sacrilegos invasores et minime possessores. Affirmabat enim Rotensis ecclesia Barbastrensem ecclesiam sibi sedem propriam destinatam et datam fuisse a Rom\a/ne sedis pontificibus, a gloriosis Aragonum regibus, factis etiam inde inter[2773] utriusque diocesis episcopos certis diffinitionibus,[2774] habitis in super diutinis[2775] possessionibus. Ostendebat[2776] super his privilegia et confirmationes Romanorum pontificum, testamenta[2777] et donationes[2778] Aragonensium regum, certas etiam diffinitiones ut predictum est utriusque diocesis pontificum. Cum[2779] vero tot et[2780] tantis autoritatibus m[uniti] Barbastrensem sedem iuste et canonice possiderent, Stephanus episcopus cum clericis Oscensibus aliisque suis fautoribus[2781] Raimundum, felicis[2782] memo[rie, episcopum] quem idem Oscensis in Barbastrensi sede[2783] laudaverat et confirmaverat, renitentem et Romanam audientiam[2784] appellantem, a propria sede armata et sacrilega[2785] manu, illata etiam sibi suisque corporali iniuria, violenter eiecit. Ea propter quia[2786] Barbastrensem sedem iuste et canonice ut predictum est, possidentes inde tam[2787] atrociter expulerant ipsos non possessores fuisse,[2788] set sacrilegos invasores affirmabant. Propter prefatam vero violentiam et sacrilegam invasionem, prefatus[2789] Stephanus Oscensis episcopus a Romana sede sepius ad iusticiam vocatus, inobediens et contumax se iusticie presentare contempsit. Quocirca

2772. *a:* ecclesie.
2773. *Lectura difícil; tacat.*
2774. *a:* distincionibus.
2775. *a i c:* diuturnis.
2776. *a:* Contendebat.
2777. *a:* testamentum.
2778. *a:* ordinationes.
2779. *c:* Eum.
2780. *a:* ac.
2781. *a:* factoribus.
2782. *a:* primum bone.
2783. *a:* Barbastrensem sedem.
2784. *a:* curiam.
2785. *a:* sacrilegia.
2786. *a:* ipse.
2787. *a:* possidet, et eos eum.
2788. *Manca en b.*
2789. *Amb una correcció. a i b:* predictus.

FUNDACIÓ NOGUERA

a Romanis pontificibus tamquam inobediens et contumax anathematis vinculo innodatus est. Taliter autem innodatus ad beate memorie papam Onorium[2790] perrexit tactisque[2791] sacrosanctis evangeliis in presentia domini pape se ipsum iuramento astrinxit, ut res mobiles, quas Barbastrensi episcopo abstulerat, Rotensi ecclesie restitueret. Quia vero domini pape preceptum, quod iuramento firmaverat, implere contempsit, super his, et super omnibus aliis predictis Rotensis ecclesia proclamando conquesta est et conqueritur.

287

[1133, abril]

Memòria. *Continuació de la narració dels enfrontaments que hi hagué entre el bisbat de Roda i el bisbat d'Osca, amb relació a la seu de Barbastre. Segona part del text, on s'esmenten les conclusions a què arriben els jutges triats pel bisbe de Barbastre [i Roda].*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1097 (carpeta 17, núm. 1.105). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 20,5 cm per 4 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Iudicia de Barbastro."

a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 20, p. 277-278. Juntament amb el doc. 270.

b KEHR, 1928, doc. 31, p. 316-318. Segona part, transcrita juntament amb els docs. 286 i 288 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Data: (1131-1133).

c BOIX, 2005, doc. 946, p. 614-615. Segona part, transcrita juntament amb els docs. 286 i 288 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Data: [1133, abril, 29].

d GRAU, 2010, doc. 426, p. 581. Data: [segles XII-XIII].

Hem mantingut com a documents diferents el text transcrit en aquest instrument 287 i també el copiat als instruments 286 i 288. Pel que fa a la justificació de la datació, vegeu el document precedent.

Super his omnibus rationibus auditis, iudices electi a parte Barbastrensis episcopi, videlicet domnus Amelius, Tolosanus episcopus, et Raimundus,[2792] Ausonensis episcopus, et Guillelmus[2793] de Luzan et abbas Lesanensis, iudicaverunt quod illi Oscenses, qui invasores fuerunt Barbastrensis ecclesie et sacrilegium commiserunt in ipsam personam sancti Raimundi episcopi, propter contumatiam et inobedientiam quam semper a iusticia episcopus illorum Stephanus[2794] de-

2790. *a i b:* Honorium.
2791. *a:* perrexit, tantisque. *A:* pexit tactisque.
2792. *Abreujat en R.*
2793. *Abreujat en G.*
2794. *Abreujat en* stphns, *amb una titlla*.

fugit, et hoc etiam quamdiu vixit, quia preceptis domini pape[2795] non obedivit, et quod ipse manu sua iuraverat implere contempsit, et quod Barbastrensis episcopus eandem ecclesiam possidet donatione Aragonensium regum, concessione Romanorum pontificum, certa difinitione utrorumque episcoporum, istum Barbastrensem episcopum non debere[2796] spoliari ab ac tam iusta possessione, quamdiu ad iusticiam fuerit paratus, nec illos revestiri.

288

[1133, abril]

Memòria. *Tercera part de la narració dels enfrontaments que hi hagué entre el bisbat de Roda i el bisbat d'Osca, amb relació a la seu de Barbastre. Es fa constar la impossibilitat que té el bisbe d'Osca, Arnau, de contradir tot allò que el bisbe de Roda aporta. I s'esmenta l'aprovació que fa el rei Alfons I d'Aragó de les conclusions a les quals s'havia arribat a partir de les proves presentades.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1138 (carpeta 17, núm. 1.080). Pergamí en bon estat, tot i tenir algun plec i alguna taca. Mides: 18,5 cm per 16,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Carta de Barbastro."

a KEHR, 1928, doc. 31, p. 316-318. Tercera part, transcrita juntament amb els docs. 286 i 297 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Data: (1131-1133).

b BOIX, 2005, doc. 946, p. 614-615. Tercera part, transcrita juntament amb els docs. 286 i 297 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Data: [1133, abril, 29].

c GRAU, 2010, doc. 424, p. 579-580. Data: [segles XII-XIII].

Aquesta tercera part no la va publicar La Canal. Com a justificació de la datació d'aquest instrument, vegeu el text inclòs al doc. 286 d'aquesta col·lecció diplomàtica.

Notificare volumus presentibus et futuris Petrum[2797] Rotensem et Arnaldum[2798] Oscensem episcopos super sede Barbastri coram multis spectabilibus personis apud eandem Barbastram controversiam habuisse,[2799] suasque rationes ibi expositas consilio iudicum, ante Illdefonsum gloriosissimum regem Pampilone, tunc temporis manentem detulisse et exposuisse. Ubi prefatus Rotensis episcopus per apostolica privilegia, per regalia statuta, per pontificum utrius-

2795. *Abreujat en* pp, *amb una titlla*.
2796. *c:* deberet.
2797. *Abreujat en P.*
2798. *Abreujat en A.*
2799. *c:* habuissent.

que diocesis certas diffinitiones Barbastrensem sedem decessoribus suis et successoribus eorum in perpetuum inrefragabiliter esse datam ostendit. Quod Arnaldus[2800] Oscensis episcopus contradicere minime potuit et diligenter etiam inquisitus a rege a proprietate iuris prenominate sedis, unde prius querelas moverat, nullas auctoritates ostendere valuit set omnino[2801] defecit. Quod ut gloriosissimus rex Aragonum Ildefonsus audivit, ea que a Romani pontifices privilegiis confirmaverant, que predecessores sui gloriosi Aragon[ensis] reges imobiliter constituerant, que etiam pontifices utriusque diocesis[2802] regio consilio inter se difinierunt, illibata et incolvulsa manere debere, ex deliberato curie sue consilio respondit parique tenore laudavit et confirmavit.

289

[1133], octubre

Evacuació. *Urraca, muller de Rotllan Ermengol, renuncia a un home, que li deixà el seu marit, anomenat Bertran, que viu en una tinença que era seva, situada a la vila d'Esdolomada, anomenada també Vilanova. Atès que el seu marit deixà aquest home a Sant Vicenç de Roda* (*doc. 291*)*, ella hi renuncia i el dona a Sant Vicenç, a canvi de quinze sous de diners. S'esmenta el fidejussor, Ameli Ramon, i els testimonis. Escriu el document el levita Garcia.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 41r-41v. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "LXXV. Carta evacuationis de homine Iº in Esdolomada." Especialment el foli 41v és molt ennegrit.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 146v (p. 302). Ex B.

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 75.

a YELA, 1932, p. 123. Transcripció parcial.

b IGLESIAS, 1993, p. 307.

c BOIX, 2005, doc. 928, p. 597. Data: [1133], octubre.

d GRAU, 2010, doc. 199, p. 435-436. Data: [1133], octubre.

Hem de relacionar aquest document amb la donació testamentària de Rotllan Ermengol, datada l'any 1133 (doc. 291). L'any 1134 ja havia mort el rei Alfons I. Cartografia: fig. 43.

In nomine Domini. Hec est carta evacuationis quam facio ego [Orra]cha, uxor Rodlandi Ermengaudi, de uno homine quem ille mihi

2800. *Abreujat en A.*
2801. *b:* [iudicium].
2802. *c:* diocesu.

dimisit. Et est ipse homo nomen Bertran in villa Esdolomada[2803] que modo dicitur Villa Nova. Et ipse senior meus laxav[it] illum ad Sanctum Vincentium de Rota, pro anima sua. Et ego habeba[m] in illum tenenzam in diebus meis. Et ego, pro amore Dei et Sancti V[in]centii et pro anima eius, dimitto illum liberum ad Sanctum Vincentium, cum omnes suas pertinenzas, et pro beneficio quod mihi fecerunt ill[i seu] canonici Sancti Vincentii, id est XV solidos denariorum. Ut nec ego aut ullus homo vel femina non habeat licentiam rancu[rare] vel inquietare pro me, in mea voce, illum hominem vel suam [posterita] tem, nec ullum censum quod ipse red[dere debet. Et mitto pro hoc] // [fideiusorem domn]um Am[elium Ramon, ut sicut hic scriptum est ita perman]eat semper. Et est manif[estum. Quod si ego Orracha aut u]llus homo vel femina qui istam [cartam inquietare presumpserit non hoc] facere valeat, sed in du[pplo componat.

Facta carta ista in mense] octobrio, [regnante rege Adefonso in Aragone et in Pa]mpolona[2804] et in Ces[araugusta.

Signum +[2805] Orracha, qui istam] cartam rogavit scribere [et testes firmare. Signum + Guillem Arnal] de Poio Verde. Signum + [Bernad Amelii. Signum + Bernad] Bernad de Molsui.[2806]

Ga[rsias levita rogatus scripsit].

290

1133

Venda. *Galef Mascarell [jueu] ven a Garcia, cambrer de Sant Vicenç de Roda, una vinya situada a Montclús, al lloc d'Arasanz, per dotze sous* (*que inclouen el preu i l'*aliala). *S'esmenten les afrontacions. Menció del fiador i dels testimonis. Escrit per Ramon Vives.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, 61v. Amb relació a l'epígraf del document 63 d'aquest diplomatari: "Cartas de illa camara de Monte Cluso."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 154v (p. 318). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, doc. 38, p. 121.

b BOIX, 2005, doc. 945, p. 613. Data: 1133.

c GRAU, 2010, doc. 196, p. 434. Data: 1133.

2803. *C:* Esdo. *De fet, en B hi ha un canvi de línia:* Esdo-lomada.
2804. *Sic*.
2805. *Abreujat en* s +.
2806. *c:* Molsue.

Aquest és un dels documents de Montclús (ara Monclús) en què es fa esment de l'existència d'una notable comunitat de jueus. Els altres són els números 64, 275, 276 i 278. Estudiat per J. BOIX POCIELLO, "Montclús: una aljama jueva a la capçalera del Cinca", *Occidens*, 1, 1985, p. 19-23.

In nomine domini nostri Ihesu Christi. Ego Galef Mascarel vindo vobis don Garsia, camarario de Rota, una vinea in Monte Cluso in loco qui dicitur Arasanz. Et habet terminaciones ex duabus partibus illam vineam de Camara,[2807] ex alia parte Raimundus Zabatarius, ex alia parte via publica. Istam vineam, sic terminata, vindo vobis don Garsia, cammarario pro XII[im] solidos denariorum, inter alialam[2808] et precium. Et de isto precio aput vos emptore meo non remansit.

Facta ista carta anno ab incarnacione Domini M° C° XXX° III°, era M[a] C[a] LXX[a] I, regnante rege Ildefonso in omni regno suo.

Fidanza de salvetate Ferro avin Collo de totis hominibus. Signum ego Caleph, qui hanc cartam rogavit scribere et testibus firmare et hoc signum feci (signatura en hebreu). Caleph Aaron et Martin Iulian et Galin de Ca[mara, te]stes.[2809]

Ego Raimundus Vivas, rogatus a supra [dicto] Caleph, hanc cartam scripsi.

Signum ego Guaites.[2810]

291

1133

Donació testamentària. *Rotllan Ermengol, molt malalt, dona a Sant Vicenç i als canonges de Roda un capmàs que posseeix a Esdolomada, tingut per Bertran. El dona amb totes les seves tinences, pertinences i amb els seus usatges i censos. Rotllan, juntament amb el seu pare i la seva mare, havien format part de la fraternitat de Roda. Esment dels testimonis. És escrit pel levita Garcia.*

A * ACL, Fons de Roda, RP_0242 (carpeta 7, núm. 410). Pergamí amb alguns forats i algunes taques, més malmès a la part inferior dreta. Mides: 19,5 cm per 18,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "B, n. 47, 1133."

FUNDACIÓ NOGUERA

2807. *Podríem pensar que aquesta* camara *fa referència a la cambreria de la canònica de Sant Vicenç de Roda, tanmateix cal tenir present que, com a testimoni, es fa esment d'un Galí de Càmara*.

2808. *En castellà l'*adehala *és el que es dona graciosament o bé d'una manera obligatòria, a més del preu d'allò que hom compra o arrenda. Prové del mossàrab* *ad iḥála o *et iḥála.

2809. Caamara, *segons b.*

2810. *Escrit per una altra mà. No consta en c.*

a CASTILLON, 1991, doc. 5, p. 59-60.
b BOIX, 2005, doc. 943a, p. 612. Data: 1133.
c GRAU, 2010, doc. 198, p. 435. Data: 1133.

Aquesta donació de Rotllan (o Rotllà) Ermengol va causar fortes tensions entre els membres d'aquesta família que tenia béns a Esdolomada i la comunitat de canonges de Sant Vicenç de Roda. Els documents 289 292, 293 i 294 fan referència als intents de resoldre les tensions i problemes creats arran de la concessió d'aquest capmàs. Cartografia: fig. 43.

Obitum[2811] humane conditionis nullus in carne positus evadere potest. Id circho, ego Rollan Ermengod, iacens in magna egritudine reminiscor multorum meorum peccaminum nec non et tremendum diem iudicii, nullius imperio nec suadentis ingenio, set propria mea elegit voluntas ut, pro salute anime mee et animabus patris et matris mee et omnium parentum meorum, darem[2812] Deo et Sancto Vincencio et fratribus meis canonicis Rotensibus, qui collegerunt me et patrem meum et matrem meam in sua fraternitate et societate in vita et in morte, illud caputmansum quod habeo in Esdolomada, quod tenet Bertran, ut habeant et possideant canonici Rotenses tam presentes quam futuri, per secula cuncta, sine ulla mala voce, sicut ego habeo et teneo, sine ullo clamo, cum omnibus tenezonibus et pertinentiis quas habet et habere debet et usaticis et censis quos facit et facere debet. Supradictum cap[ut]mansum cum omnibus que habet et habere debet, sicut superius est scriptum, absolvo et delibero de [meo] dominio et mito in potestate […] ut habeant et possideant quiete et secure canonici Rot[enses] per secula cuncta.

Sig+num ego Rollan Ermengod, qui hanc cartam rogavi scribere et testibus firmare rogavi. Sig- (*signe*) num[2813] Bernard Ameli. Sig+num[2814] Guillem Arnal de Puiver[d].

Facta carta huius donationis anno incarnationis Domini Mº Cº XXXº IIIº, regnante Ildefonso rege et sedente in obsidione de Fraga. Domnus Petrus episcopus in Barbastro et in Ro[t]a.

Garsias levita scripsit et hoc sig- (*signe*) num[2815] fecit.

FUNDACIÓ NOGUERA

2811. *També podria ésser* [D]ebitum. *Hi ha l'espai per a la caplletra* (*que manca*) *i la* e *fou convertida en una* o.
2812. *Sic*.
2813. *En lloc de la creu, un cercle partit per una línia*.
2814. *En lloc de la creu, un cercle partit per una línia*.
2815. *En lloc de la creu, una línia amb un petit cercle a cada extrem*.

292

1133

Donació. *Ermengarda dona a Sant Vicenç de Roda el seu fill Bernat, per tal que esdevingui canonge. A més, dona un home a Esdolomada, amb el seu capmàs i amb tota la seva heretat. Aquesta possessió li prové del seu marit, Ramon Rotllan, com a dot. S'esmenta el cens que s'obté d'aquesta explotació: la novena, dotze pans, dos sesters de vi, un moltó, un quarter d'ordi i mig cafís de civada. Es mencionen els testimonis. Escrit pel canonge i levita Pere.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0987 (carpeta 20, núm. 1217). Pergamí en bon estat de conservació, però enfosquit, amb algunes lletres descolorides. Mides: 20 cm per 12 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Carta de Ermengards et suo filio."

B ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 52v.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 151v (p. 312). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 120-121.

b BOIX, 2005, doc. 944, p. 613. Data: 1133.

c GRAU, 2010, doc. 197, p. 434. Data: 1133.

Potser aquest Ramon Rotllan era fill de Rotllan Ermengol, que hem trobat esmentat als documents 291 i 289. Tots dos tenien propietats a la població d'Esdolomada. En el document següent (doc. 293), s'esmenten els enfrontaments que hi hagué entre els membres d'aquesta família i els canonges de Sant Vicenç i, també, el nom d'un altre fill de Rotllan Ermengol, anomenat Pere Rotllan. Cartografia: fig. 43.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Er[mengards] dono Deo et Beato Vincencio Bernardum filium meum[2816] ad canonicatum et dono unum hominem in Esdolomata, cum suo caputmaso[2817] et cum tota sua hereditate, quam habet vel habere debet, et cum omnibus pertinenciis que ad illum caputmasum pertinent et cum toto suo censo quod facere debet de illa hereditate. Et dono illum Deo et Sancto Vincentio et canonicis eius ad proprium alode et facere totam suam voluntatem. Et ipsa hereditas evenit mihi de parte senioris mei domni[2818] Raimundi[2819] Rodlan[2820] \per[2821] dote/. Et de ipsa hereditate exit tale censum: novenam, scilicet de omni fructu et de omni nutrimento quod ibi fecerit, ab integro, et XII panes obtimos

2816. *B:* filio meo, *amb després una correcció*.
2817. Caput *o* capud, *abreujat en* cap. *A:* caputmaso, *però C:* campmanso (*sic*).
2818. *Abreujat en* dom.
2819. *Abreujat en* R.
2820. *C:* Rodland.
2821. *C:* pro. *De fet en A, dubtós*. *B:* per.

et II[os] sestarios[2822] vini et unum arietem in canal et I[a] quarter[2823] ordei aud medium[2824] kafiz[2825] avena. Et ullus homo qui hanc tenuerit sit de Deo et Beato Vincentio et canonicis eius sicut homo debet esse de suo seniore. Et quisquis hanc cartam inquietare voluerit non prevaleat vendicare, set firma et stavile permaneat omni tempore.

Facta carta anno incarnacionis Domini M[o] C[o] XXX[o] III[o], regnante rege Adefonso de Belforat u[s]que Pelgerra.[2826] Petrus episcopus in Barbastro.

Ego Ermengards hanc cartam feci scribere et testes firmare. Sig+num Guillelmi Bonifilii prior. Sig+num Bernardi[2827] Ameli. Sig+num Arnal Ramon[2828] de Laguarres.

Ego Petrus, canonicus et levita, rogatus hanc cartam scripsi et hoc signum + feci.

293

1133. Jaca

Concòrdia. *Concòrdia entre Pere Rotllan i els canonges de Sant Vicenç de Roda. La donació feta per Rotllan Ermengol als canonges de Roda, poc abans de morir, havia estat la causa de forts enfrontaments entre els canonges i el germà de Rotllan, Bernat Ermengol, i altres membres de la família, com el fill del difunt, anomenat Pere. Per finalitzar aquestes baralles, els canonges decideixen donar a Pere, fill de Rotllan, trenta sous de diners. També s'acorden alguns altres aspectes. Esment dels testimonis. Escrit pel canonge i capellà Nicolau.*

[A] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 42v. En molt mal estat de conservació; a dalt i als costats, il·legible.

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 148r (p. 305). Resum. Ex B. Segons parer del pare Pasqual, l'original fou escrit en mig full que havia quedat sense ésser escrit.

a YELA, 1932, p. 165-166.

b BOIX, 2005, doc. 943b, p. 612. Parcial. Ex A. Data: 1133.

c GRAU, 2010, doc. 200, p. 436. Ex B. Data: 1133. Jaca.

2822. *Abreujat en* s. *Eren dos sesters* (*o* sextarios).

2823. *Abreujat en* q[a]r. *També podria ésser* I[a] quarta.

2824. *Abreujat en* md, *amb dues titlles*.

2825. *Abreujat en una* k. B: *abreujat en* ks.

2826. *Abreujat en* pelgra, *amb una titlla*. *B:* Petringera. *C:* Petingera. *Potser pot correspondre a Perdiguera*.

2827. *Abreujat en una* B.

2828. *Abreujat en* Ram, *amb una titlla*.

FUNDACIÓ NOGUERA

Cal relacionar aquest document de concòrdia amb el document 291, també escrit l'any 1133, que fou la donació testamentària de Rotllan Ermengol a Sant Vicenç i als canonges de Roda d'un capmàs a Esdolomada. Aquest capmàs era tingut per Bertran. També el podem relacionar amb els documents 289 i 292.

[In Dei nomine. Hec est carta et] concordia de [uno homine de Esdolomada cum suo caputmanso, nomi]ne Bertran, que laxavit Rollan Ermengod [Deo et Beato Vincencio et canonicis eius], in presencia canonicorum ipso anno quo [ipso ... de Ro]llan Ermengod venerunt in magna [contencione cum Bernard Ermengod, frater de Ro]llan Ermengod et suis nepotes et per istas conten[ciones ... Berenger Gombald], Bernard Ermengod et Bernard archidiacono [et Ramon ...] ipso clamo quod habebat [... homo ... Gombald. Et] post\e/a fuit talis conveniencia [... canonica] a Pere Rodlan XXX[ta] solidos de diner [et Pere Rodlan ... et eis ...]as suis pertinencias que habet et habere [debet ...] ad facere totam suam volumptatem [... pan]es optimos et II sextarios[2829] vino et uno de [...] de alode et de nutrimine a[... Sancto Vincen]tio et canonicis eius sicut homo de suos sen[iores ... Bertran et suo]s filios sicut tenent. Et si potuerint [...] et suos filios per illa laxacere[2830] que fecit Rolland [...] donativo quem habuit sit sicut alium super [...] in ante recuperet Pere Rollan si voluerit [...] non possunt guarire per diregtum Pere Rodllan et [...] neque tolta neque districcione in Bertran et sua posterita [... Et si ullo hom]o vel femina de ista donacione vel vendicione quam ego Pere Rollan facio po[...] per directum ad illos canonicos quod Pere Rodllan et sua posterita faciant [ad illos cano]nicos emenda que minus non valeat. Et ego Pere Rollan facio hanc car[tam donacio]nis vel vendicionis Deo et Sancto Vincencio et canonicis eius per fidem sine enga[nno].

[Et hec] carta donacionis vel vendicionis fuit facta in presencia Guillelmi Bonifilii, prioris, et aliorum canonicorum, scilicet Guillelmi Ermengaudi, prioris, et Garsia cellara[rii et Miro]nis,[2831] et aliorum.

Signum + Petri Rodlan, qui hanc cartam rogavit scribere et testes firmare. Sig+num Ramon Pere de Benasc\h/o. Sig+num Pere Ramon de [Erill]. Sig+num Pere Martin. Sig+num Ramon Isarn.

Nicolaus, canonicus [et capellanus], rogatus scripsit et hoc *(signe*) fecit.

Facta [carta] anno incarnacionis Domini M° C° XXX° III°, [in Iaca].

2829. *Abreujat en* ss.
2830. *Dubtós;* laxace, *amb una titlla al damunt*.
2831. *Segons b*.

Ego [Petro Rodlan hanc] cartam confirmo pro anima patris mei, Rodlan Ermengod.

294

[d. 1133]

Evacuació. *Bernat Ermengol fa una carta per evacuar o "guerpir"*[2832] *un capmàs que té a la vila d'Esdolomada, al lloc que anomenen Vilanova. En aquest capmàs hi viuen tres germans, Bertran, Ramon i Esteve. Aquest capmàs havia estat del seu germà Rotllan, que l'havia donat a Sant Vicenç de Roda i als seus canonges* (*doc. 292*). *Els canonges li havien reclamat que els el retornés, amb els censos, tributs, destrets i drets a què estan obligats els que el tenen.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 41v-42r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "LXXVI. De uno capmaso in Esdolomada." Molt ennegrit; en bona part il·legible (especialment el f. 42r).
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 148r (p. 305). Resum. Ex B.
D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, doc. 76.
a YELA, 1932, p. 124. Ex B.
b IGLESIAS, 1993, p. 307-308.
c BOIX, 2005, doc. 930, p. 598-599. Data: [v. 1133]. Ex D.
d GRAU, 2010, doc. 201, p. 437. Data: [1133-1134].

Atès que la donació testamentària de Rotllan Ermengol s'esdevingué l'any 1133 (doc. 291), cal pensar que aquesta evacuació es degué produir el mateix any 1133 o bé poc temps després. També cal relacionar aquest document amb els instruments 289, 292 i 293 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Cartografia: fig. 43.

In nomine Domini.[2833] H[ec est ca]rta evacuationis [et guar]pitionis quam ma[ndavi facere ego Bernardus Ermengaudi] de uno caputmaso qui [est in villa Esdolomada, in lo]cum qui vocitatur Villa Nova, [cum omnibus suis pertinentiis] et alodibus qui ad ipsum caputmas[um pertinet. Et habitant] in ipso caputmaso tres fratres, Bert[randus et Raimundus] et Stephanus. Dimitto illos sicut dic[tum est cum quantum habent in]fra terminos de Esdolomada et cum [quantum habent in omnibus locis]. Dimitto illos et omni posterita sua, [et omnibus succesoribus] eorum et hoc caputmasum, sicut

2832. *El verb* guerpir *era usat a l'edat mitjana. Vegeu: DECLC IV, p. 717. Potser era per influència occitana.*

2833. *Segons c.*

superius dictum[2834] fuit [d]e R[od]lan, [fratre] meo, et ipse in vita sua dedit cum totum Sancto Vincentio [de] Rota et ad canonicis ibi Deo servientibus. Et ego [Ber]nardus quando ipse fuit mortuus, accepi potestatem [de ip]so caputmasum et de alias suas causas. Et venerunt mihi [cla]mantes canonici et ego reddidi illis et dimisi sicut [su]perius scriptum est, cum omni censu et tributis et districtis atque [iusi]onibus que facere debent ipsi et posteritas eo[ru]m. Et est manife[stum. Quo]d si ego Bernardus aut aliquis homo vel femina in mea [voce] hanc cartam inquietaverit, in dupplo componat.

Fa[cta carta anno] regnante Adefonso in Aragone et in Pampolona[2835] [et in Ripaco]rza[2836] et in Cesaraugusta.

Signum +[2837] ego Bernardus [Ermengaudi, qui hanc cartam r]ogavi scribere et testes firma- // [re. Signum + Bernardi archidiacono. Signum + Guillelmi Bonifilii. Signum + Garsie camarario.

Ego Garsia, canonicus] Sancti Vincentii et prior, [per mandamentum Bernardi[2838] Ermengaudi hanc] cartam scripsi.

295

1134, abril, 24. Setge de Fraga

Donació. *Osset, fill de Bernat Gaufred, senyor d'Aler, dona a Sant Vicenç de Roda l'heretat que té a Fontova i un home que té a* Pezonatam ("Pessonada" o "Pessonata")*, amb els censos que ha de lliurar. Aquesta carta fou confirmada per Pere Bernat i pel seu germà Berenguer. Feren de testimoni Guillem Galí, abat* (*o rector*) *d'Aler, i Bremon Calbera. Escrit per Guillem Ponç, sacerdot.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0392 (carpeta 10, núm. 615). Pergamí en bon estat, tot i tenir alguna taca poc important. Mides: 25 cm per 7,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Carta de [...] eretat [...]."

B ACL, Fons de Roda, RP_0397 (carpeta 10, núm. 617). Pergamí en bon estat de conservació, amb alguna taca petita. Mides: 30 cm per 8,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Carta de Oset."

a CASTILLÓN, 1991, doc. 6, p. 60.

b BOIX, 2005, doc. 948, p. 615-616. 1134, abril, 26. Setge de Fraga.

c GRAU, 2010, doc. 202, p. 437-438. Data: [1133-1134], abril, 24.

2834. *Abreujat en* dic, *amb una titlla*.
2835. *Sic. C:* Pampilona.
2836. *C:* Ripacorça.
2837. *Abreujat en* s+. *També en els altres casos*.
2838. *Abreujat en* B.

Datat amb relació al setge de Fraga. Boix llegeix a 6 de les calendes de maig i per aquest motiu el data el dia 26 d'abril. Trobem esmentat Osset, senyor d'Aler, en altres documents d'aquesta col·lecció diplomàtica (núms. 271 i 248). Pel que fa al lloc d'Aler, vegeu: BOIX, 1996, p. 322. Cartografia: figs. 22 i 33.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Anno ab incarnatione domini nostri Ihesu Christi Mº Cº XXXº IIIIº. Ego Osset, filius Bernardi Gaufredi, dominus Aleri, in vita[2839] mea, sanus plenusque memoria, hanc cartam donacionis facio de omni hereditate, mei iuris, quam habeo et possideo in Fontova. Quin etiam[2840] unum hominem, mei iuris, cum omni suo reditu, quem habeo et possideo aput Pezonatam Deo Sanctoque Vincentio Rotensis ecclesie, pro anima mea meorumque parentum, dono atque confirmo. Hanc autem donacionem tali modo predicte ecclesie dono ut post obitum meum predictas hereditates sine ulla contradictione teneat atque possideat. Si quis autem hanc cartam donacionis inquietare voluerit in duplo componat et non dirrumpatur.

Facta ista carta VIII kalendas may,[2841] rege Ildefonso sedente in Fragam.

Sig+num predicti domini Osset, qui hanc cartam fecit perscribi subscriptisque testibus firmari. Ego Petrus Bernardi atque Berengarius, eius germani, hanc cartam donacionis sine ulla occasione laudamus atque confirmamus eamque ipsam ab omnibus defendere spopondimus.[2842] Signa testium Guillelmi Galindi abbatis Aleri et Breimundi Calvarie.

Ego Guilgelmus[2843] Pontii, sacerdos[2844] +[2845] hanc cartam rogatus scripsi.

296

[1134], juny, [18]. Setge de Fraga

Donació. *Pere Guillem, bisbe de Barbastre i de Roda, dona, per a després de la seva mort, a Sant Vicenç de Roda i als seus canonges l'església de Santa Maria de Terrantona. A més, també fa donació*

FUNDACIÓ NOGUERA

2839. *Segons b, hauria de dir:* Propter remedium anima.

2840. *Abreujat en* qⁱn et, *amb una titlla*. *De fet* quin etiam *o potser* quoniam etiam. *b:* qui tenet.

2841. *B:* mai.

2842. *b:* [et concedimus].

2843. *B:* gllm.

2844. *Des d'*Ego *en majúscules*.

2845. *Manca en B.*

de la quarta part dels delmes, les primícies i les defuncions de les esglésies de Santa Maria de Güel, de Santa Cecília de Fontova, i també de les de Trillo i de Salinas. Fa aquesta donació abans de tornar al setge de Fraga, on té por de morir sobtadament.

[*A*] Original perdut.

B ACL, Fons de Roda, carpeta 23, doc. 9. Transcripció de l'any 1517. No localitzat.[2846]

a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 21, p. 278-279. Data: 1184.

*b** BOIX, 2005, doc. 949, p. 616. Data: [1134], juny, [18]. Setge de Fraga. Ex B.

c GRAU, 2010, doc. 207, p. 440. Regest. Data: [1134].

Aquest document fou fet mentre s'esdevenia el setge de Fraga, l'any 1134, i, certament, no es va poder escriure l'any 1184 (vegeu a). Tampoc no pogué ésser fet a vint-i-quatre de les calendes de juliol. Per aquests motius, acceptem la proposta que fa Boix de datar-lo el 18 de juny de l'any 1134 (XIV de les calendes i no XXIV). Podem assenyalar també que el preàmbul d'aquest document és molt semblant al d'altres documents coetanis; així, per exemple, és exactament igual a una donació feta per Guillem, bisbe de Lleida i Roda, del 21 d'octubre de 1161, per la qual aquest prelat lliurà als canonges de Sant Vicenç de Roda l'alou de Rialb (document que es publicarà a la part segona d'aquesta col·lecció diplomàtica). Cartografia: fig. 10.

Cum fragilitas humani generis[2847] pertimescit ultimum vite tempus subita transpositione venturum oportet ut inveniat unumquemque hominem paratum ne sine aliquo boni operis respectu migraret de hoc seculo. Et ideo cum in suo iure et potestate consistit preparet viam salutis per quam ad eternam beatitudinem valeat pervenire. Igitur, in Dei nomine, ego Petrus, Dei gratia Barbastrensis et Rotensis episcopus, volens redire ad obsidionem Frage, timens ne repentina mors mihi eveniat, dono domino[2848] Deo et Sancto Vincentio de Rota, patri meo et filiis et fratribus[2849] meis canonicis ibi Deo servenitibus, ecclesiam Sancte Marie Terrantone,[2850] cum omnibus que ad eam pertinent et pertinere debent, intuitum[2851] quidem inedie ut victus fratrum et filiorum meorum canonicorum Rotensium possit sustentari. Addo huic donationem quartam partem decimarum, primitiarum, defunctionum Sancte Marie de Gudel et Sancte Ceci-

FUNDACIÓ NOGUERA

2846. *F. Castillón diu:* "Copia del privilegio redondo de Barbastro y diferentes escrituras del obispo de Roda" *i el data l'any 1517* (CASTILLÓN, 1994b, p. 180).

2847. *b:* generis.

2848. *Manca en a.*

2849. *a:* fratres.

2850. *a:* Terrontana.

2851. *a:* intuitu.

lie de Fontova,[2852] vestiario quoque eorum suffeceri. Adiicio quartam partem decimarum, primitiarum, defunctionum ecclesie[2853] de Trillo[2854] et de Salinas, ut filii et fratribus mei canonici Rotenses semper quiete et secure possideant, tali pactu[2855] ut post obitum meum semper in Rotensi ecclesia ante Deum memoria mei sit. Si quis vero successorum meorum aut clericorum aut laicorum istud donum nostre caritatis infringere, alienare vel minuere[2856] temptaverit, ex parte Dei omnipotentis et beatorum apostolorum Petri et Pauli omniumque sanctorum et nostra, sit maledictus, excomunicatus et morte Ananie et Saphire damnetur et cum Datam et Abiron in inferno inferiori locum possideat. Amen.

Ego Petrus Dei ordinatione Barbastrensis et Rotensis episcopus hanc cartam laudo et proprio signo (*signe*) corroboro. Sig+num Guillelmi[2857] Bonifilii prioris. Sig+num Fortung[2858] prioris. Sig+num Guillelmi[2859] sacrista. + Signum Garcia[2860] camerari. Sig+num Stephani. Sig+num Raimundi[2861] Ennechoni elemosinarii.[2862]

Facta carta huius donationis anno dominice incarnationis M C LXXX IIII,[2863] XXIV[2864] kalendas iulii,[2865] regnante Ildefonso rege in Aragone,[2866] in Pampilona, in Suprarvi, in Ripacurcia et in Aran.

Ego Raymundus Petrus sacerdos, iussione domini mei supradicti pontificis, hanc cartam scripsi et hoc signum sss. feci.

297

[c. 1134, juny]

Donació. *Pere Guillem, bisbe de Barbastre i de Roda, concedeix a Ramon l'almoina de Barbastre, amb tots els seus béns. A més, li dona*

2852. *a:* defunctora.
2853. *a:* ecclesia.
2854. *a:* Trino.
2855. *a:* pacto.
2856. *a:* minnere.
2857. *a:* Willelmi.
2858. *a:* Fortont.
2859. *a:* Utlmi.
2860. *a:* Garcie.
2861. *a:* Raymundi.
2862. *a:* elemosinari.
2863. *a:* 1184.
2864. *a:* 24.
2865. *Segons b, hauria de dir:* M C XXX IIII, XIV kalendas iulii. *a:* juli.
2866. *a:* Aragon.

FUNDACIÓ NOGUERA

l'església de [Santa Maria de] Fornillos (*mun. d'Ilche*), *amb la terra que hi pogués conrear*.

[*A*] Original perdut.
B ACL, Fons de Roda, carpeta 23, doc. 9. Transcripció de l'any 1517. No localitzat.[2867]
*a** BOIX, 2005, doc. A 164, p. 720. Data: [a. 1134, juny].

Aquesta donació del bisbe Pere Guillem segurament s'esdevingué el mateix dia en què hi hagué la cessió de l'església de Santa Maria de Terrantona i de la quarta part dels delmes, primícies i defuncions de les esglésies de Güel, Fontova, Trillo i Salinas (doc. 296).

298

1134, juliol. Setge de Fraga

Sentència. *Pere [Guillem], bisbe de Barbastre, fa pública la sentència donada per la cúria reial en el plet que hi havia entre Berenguer At, abat* (*o rector*) *de Sant Climent de Perarrua, i Sanç Galí, abat* (*o rector*) *de Sant Martí de Perarrua. La sentència serveix per confirmar a cadascú els delmes que rebien dels parroquians, molt sovint des de temps antic*.

[*A*] Original perdut.
B ACA, Cancelleria, pergamins de Ramon Berenguer IV, carp. 34, núm. 36. Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 31,1 cm per 19,6 cm. Ex A.
a BOIX, 2005, doc. 950, p. 616-617. Data: 1134, juliol (setge de Fraga).
*b** BAIGES – FELIU – SALRACH, 2010, vol. 3, doc. 678, p. 1131-1132. Ex B. Data: 1134, juliol. Setge de Fraga.

Encara que aquest document no es conservi a l'ACL, hem cregut que calia incloure'l en aquesta col·lecció diplomàtica pel fet de fer referència al bisbe de Roda i Barbastre, i per tenir interès per al coneixement de la història d'aquest bisbat. Cartografia: fig. 10.

Ego Petrus, Barbastrensis episcopus, multi modis et frequentibus querimoniis pulsatus que erat inter Berengarium Adonis, abbatis Sancti Clementis, et Sancium Galindonis, abbatis Sancti Martini, tandem iussi eos ad obssidionem de Fraga venire ut, in presencia nostra et curia regia Ildefonso, a prudentibus et eruditis viris causa eorum discuteretur vel difineretur. Cui iudicio vel diffinicioni interfuerunt Garseas episcopus Cesaraugustanus, Sanctus episcopus Nagarensis, Guido episcopus Lascurrensis, Durandus, abbas Sancti Vic-

2867. *F. Castillón diu:* "Copia del privilegio redondo de Barbastro y diferentes escrituras del obispo de Roda" *i el data l'any 1517* (CASTILLÓN, 1994b, p. 180).

toriani, et abbas Cadonensis, pluresque alii, tam clerici quam laici, in prudencia et iudicio discreti. Qui omnes iudicialiter decreverunt ut ecclesia Beati Martini et clerici sibi servientes possesiones, hereditates, decimas de omnibus parrochianibus suis quas laboraverint in terminis de Petra Rubea, de aviaticis et de comparacionibus et de eschalidis, integriter et ceteros redditus ad ecclesiam pertinentes abeant, obtineant et possideant omnique tempore, sicut abuit ab antiquis temporibus et ab antiquis hominibus qui eam hedificaverunt, ita ut eandem libertatem et ingenuitatem habeat ecclesia Beati Martini quam habent cetere ecclesie episcopatus nostri. Item ecclesia Sancti Clementis de omnibus parrochianibus suis habeat suas dezimas. Hoc iudicium fuit datum a supradictis episcopis et abbatibus in curia regis et rogatu nostro.

Quod iudicium magister Tomas, capellanus noster, iusione nostra, scripture tradidit sub testimonio tocius curie regis et in presencia nostra, in mense iulii, in obsidione de Fraga, sub era M^{a} C^{a} LXX^{a} II^{a}.

Ego Petrus, Barbastrensis sive Rotensis episcopus, hoc iudicium laudo et confirmo et auctorizo et hoc sig+num sancte crucis confirmo. Visores et auditores et testes qui ibi fuerunt omnibus episcopis et abbatibus supra nominati et tocius curie regis.

Ego Adefonsus, Dei gratia rex, laudo et confirmo hoc iudicium suprascriptum, quod iudicatum fuit in curia mea, a supradictis episcopis et abbatis, et hoc (*signe*) signum feci.

299

1134, agost. Setge de Lizana

Donació. *Alfons [I], rei d'Aragó i de Pamplona, dona a Toda, viuda de Tissó, el castell d'Estig (o Estiche), tal com ja l'havia donat al seu marit. Dins del terme d'aquest castell, hi ha terres de conreu, vinyes, horts, aigües, pastures i aiguamolls (palustris). També li dona la vinya que té a Pomar i la que té a Salas [Salas Altas, al nord de Barbastre]. Així mateix, li cedeix un lloc anomenat Juslibol (a Saragossa), que ja havia lliurat a Tissó, on hi pot tenir un castell i construir cases, si ho desitja; a més, li cedeix, en aquest indret de Juslibol, dues jovades de terra; també li confirma la possessió d'horts i vinyes i d'altres heretats que hi té. Posteriorment, fou confirmat per Ramir [II] i per Ramon Berenguer [IV].*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0921 (carpeta 21, núm. 23). Pergamí en força bon estat de conservació, amb algun plec i amb alguna línia mig esborrada.

A la banda dreta més desgastat. Mides: 36 cm per 30 cm. A l'angle inferior dret, manca un quadrat de pergamí. Al revers: "n. 13, 1179", "Carta donación a Dª Toda mujer de Tizón por el rey Dⁿ Alfonso", "Del castell d'Esterlic", "Del castillo de Stich". Escriptura visigòtica.

B ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 75, f. 8v. Regest.

C BC, ms. 424, LLOBET MAS, *Índice de escrituras*, f. 64v, doc. 452. Extret.

a YELA, 1923, doc. 19, p. 345-346.

b BOIX, 2005, doc. 951, p. 617-618. Data: 1134, agost (setge de Lizana).

c GRAU, 2010, doc. 208, p. 440-441. Data: 1134, agost. Setge de Lizana.

A (*Crismó*) Ω. In Dei nomine et eius divina clemencia, videlicet, Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Ego Adefonsus, Dei gratia Aragonensium atque Pampilonensium rex, facio hanc cartam donacionis tibi Tot[a], uxor de Tizon. Placuit mihi, libenti animo et spontanea volumptate et propter servicium quod mihi fecit Tizon, tuo seniore, dono tibi ipsum castellum de Estielic, sicut iam abebam donatum a Tizon, tuo seniore, cum omnibus suis pertinentiis et suis terminis, terris, vin[e]is, ortis, aquis, paschuis et palustris sicut ad illum chastellum pertinet vel pertinere debet. Sic dono tibi ad integrum, ad tuam propriam hereditatem, ad faciendam tuam voluntatem, tu et omnis generacio vel posteritas tua per secula cuncta. Et concedo tibi illam vineam quam abeo in Pomar et illam vineam quam abeo in Salas, ad tuam propriam hereditatem, sicut abebat illas tuo seniore Tizon. Insuper dono tibi Deuslibol, sicut abebam donatum ad tuo seniore Tizon, ut teneas ipsum chastellum per honore, et facias ibi tuas chasas si queris ibi facere. Et dono tibi in termino de Deuslibol, de mea regale hereditate, duas iuvatas de terra. Et concedo tibi tuos ortos et vineas quas ibi tenes. Et affirmo tibi omnes illas hereditates quas abebat Tizon, tuo seniore, in terra mea. Et hoc totum, sicut superius scriptum est, ita dono et concedo tibi et ad omnem tuam posteritatem, salva nostra fidelitate et de omni nostra posteritate per secula cuncta, amen.

Signum Adefonsi (*signe*) regis.

Signum regis A (*signe*) Ω Ranimiri.

Signum + Raimundi Berengarii, comitis.[2868]

Facta carta in mense augusto, in illa assessione de Lizana, era Mª Cª LXXª IIª, regnante domino nostro Ihesu Christo et, sub eius gratia, ego Adefonsus, Dei gratia rex in Pampilona et in Aragon, in Suprarbi et Ripacurcia. Episcopus Sancius in Urunia. Episcopus Sancius in Nagera. Episcopus Michael in Tarazona. Episcopus Garcia in Cesa-

2868. *Les signatures de Ramir i de Ramon Berenguer IV foren afegides posteriorment.*

raugusta. Ranimirus electus in Barbastro et in Rota. Dodus electus in Iacca et in Oscha. Comite Palearis in Boile. Senior[2869] Alamazon in Montecluso. Senior Per Ramon in Stata. Senior Garcia Ranimiro in Monteson et in Totela. Senior Michael in Pomar. Senior Fertung Dat in Barbastro. Senior Ennecho Lopiz in Chastro. Senior Fertung Galinz in Oscha et in Michine<n>za. Senior Martin Lopiz in Stela. Senior Castang in Bele. Senior Fertung Lopiz in Soria. Senior Lop Lo[piz] in Ricla. Senior Caxal in Nagera. Senior Gonzalbo Petrez in Alagone.

Sunt testes qui audierunt Martin Galindez et Cecodin[2870] de Navasa et Fertung Azenarz de Ba[rlon]ga.

Ego Petrus scriptor iussu domini mei regis hanc cartam scripsi et cum manu mea hoc signum (*signe*) [feci].[2871]

300

1134, setembre, 8. Terrantona

Donació. *Ramir [II], rei [d'Aragó], dona i confirma a Sant Vicenç de Roda la vila i l'església anomenada Muro de Roda* (Muro Maior)*, amb els termes que en depenen, amb els censos i usatges i amb tots els drets que pertanyen al monarca.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1127 (carpeta 17, núm. 1.079). Pergamí en bon estat, amb algun petit forat. Tinta força malmesa. Mides: 18 cm per 15,5 cm. Al revers: "L, n. 4, 1172", "Privilegi de Muro".

C ACL, Fons de Roda, RP_0872 (carpeta 21, núm. 4B). Amb epígraf escrit amb tinta de color vermell: "Carte Rannimiri regis et electus Barbastrensis ecclesie." Inclou dos documents: el primer és la donació de Muro de Roda i el segon és la donació de Troncet (doc. 294). Escriptura carolina. Mida: 12,5 cm per 34 cm. Al revers: "D., n. 18, 1172", "Carta Ranimiri Barbastrensis electi".

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 370v (p. 747).

a YELA, 1923, doc. 20, p. 347.

b UBIETO, 1988, doc. 10, p. 20-21.

c BOIX, 2005, doc. 955, p. 620. Data: 1134, setembre, 8 (Terrantona).

d GRAU, 2010, doc. 210, p. 442. Data: 1134, setembre, 8. Terrantona.

Sub[2872] Christi nomine et eius divina clementia. Ego Rannimirus, Dei gratia rex, facio hanc cartam donacionis et confirmacionis

2869. *Abreujat, en aquest cas i en els següents, en una* s, *amb una titlla*.
2870. *Ho sembla. Lectura difícil pel fet d'haver-hi un plec del pergamí.*
2871. *L'angle de baix, a la dreta, tallat.*
2872. *Abans diu:* Hoc est translatum fideliter factum.

domino Deo et Sancto Vincentio de Rota et omnibus sanctis qui in eadem ecclesia venerantur et canonicis ibidem Deo servientibus. Placuit mihi, libenti animo et spontanea voluntate, et propter amorem Dei et remissionem peccatorum meorum vel parentum meorum et per aniversarium fratris mei, Adefonsus rex, dono domino Deo et sanctis supra nominatis villam et ecclesiam quod vocatur Muro Maior,[2873] cum omnibus suis terminis, heremis et populatis, et cum omnibus censis[2874] et usaticis et cum o[mni] ius quod ad regiam personam ibi pertinet vel pertinere debet, ut totum sit hereditas propria de Deo et Sancto Vincentio et sanctis suprascriptis et canonicis ibidem Deo servientibus per secula cuncta, amen. Salva mea fidelitate et de omni mea posteritate per secula seculorum, amen. Et null[us] homo vel femina qui inde abstraere[2875] voluerit, cum Iuda traditore sit damnatus in infernum. Amen.

Signum Rannimiri A (*signe*) Ω [2876] regis.

Facta vero hanc cartam in era Mª Cª LXXª secunda, in mense setembris, per Nativitas Sancte Marie, in Ter[ranton]a. Regnante me Dei gratia in Aragonia, in Superarbi et Rippacurcia. Et electus episcopus Barbastrensis. Episcopus Dodo in Oscha. Episcopus Garcia in Cesaraugusta. Comite Arnal Mir in Alascorra et in Boile. Fertungo[2877] Galindiz in Eleson et in Oscha. Feriz[2878] in Sancta Eulalia. Fertungo Dato in Barbastro. Pere Raimundo in Stata. Pere Mir in Bonabarre. Ramon Pere in Monesma, Pere Ramon in Capella. Peire[2879] Gauzpert in Sancto Stephano. Gombal in Satarrue.

Ego Santius de Petra Rubea, iussu domini mei regis Rannimiri, hanc cartam scripsi et hoc signum feci.

301

1134, [setembre,] 8. Terrantona

Donació. *Ramir [II], rei [d'Aragó], dona i confirma a Sant Vicenç de Roda i als seus canonges l'església de Sant Martí de Cavallera, amb una heretat situada entre els termes de Cavallera i de Santa*

2873. *D:* Mir Major (*sic*).
2874. *Amb un forat.*
2875. *C:* abstrahere.
2876. A (*signe*) Ω, *només en C.*
2877. *Abreujat en* Frgo.
2878. *C:* Ferriz.
2879. *Segurament devia ésser originari d'Occitània.*

Llestra. Els canonges poden eixamplar aquesta heretat si fan rompudes al terme de Cavallera.

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RP_0131 (carpeta 03, núm. 143). Trasllat del segle XIII. Pergamí molt malmès; al mig, a la part superior, hi ha un gran forat. Mides: 27,5 cm per 32 cm. Escriptura cursiva gòtica. Al revers: "cam.".
a BOIX, 2005, doc. 954, p. 619. Data: 1134 [setembre], 8. Terrantona.
b GRAU, 2010, doc. 211, p. 442-443. Data: 1134, setembre, 8.

Tal com assenyala Grau, s'hagué d'escriure el dia 8 de setembre (i no el mes de febrer) en primer lloc perquè és en aquest mes quan se celebra la Nativitat de la Mare de Déu i, en segon lloc, perquè Ramir, el mes de febrer d'aquest any, encara no era rei d'Aragó.

Sub[2880] Christi nomine et eius [divina clementia. Ego Ranimirus, Dei gratia rex], facio hanc cartam donacionis et confirmacionis domino [Deo et Sancto Vincentio de Rota et omnibus sanctis qui in] eadem eclesia venerantur et canonicis ibidem Deo servientibus. [Placuit mihi, libenti animo et spontanea voluntate] et propter amorem Dey et remisionem pecatorum meorum [et parentum meorum et per anniversarium fratris mei] Aldefonsus rex, dono domino Deo et sanctis supra nominatis[2881] [universis ipsam] ecclesiam domengiam[2882] cuadra cum termino qui dicitur Sanctus Martinus [cum tota illa hereditate que est inter][2883] termino nostro de Cavalera et termino de Sancta Llestra et te[rm]ino de [...]am[2884] in anbitu[2885] sumitatem versus meridiem aqua. [Et possint] excaliare et examplare per totum nostrum terminum de Cavallera, franqum et liberum, et sit propria er[e]dit[ate] Sancti Martini et Sancti Vincencii Rote.[2886] Et omne supradictum dono domino Deo et Sancto Vincentio, cum om[...] ius que ad regiam personam [i\b/i] pertinent et pertinere debent per secula cuncta, amen. Salva mea fidelitate et de omni mea posteritate per secula seculorum, amen.

Signum Raymiri A + Ω regis.

2880. *Abans, en aquest trasllat, s'hi diu:* Hoc est transumptum [bene et fideliter sumptum in quodam] privilegio serenissimi domini regis Raymiri, non viciato nech in ali[qua eius parte susp]ecto. Et est tenoris sequens:
2881. *De fet:* super nominatis.
2882. *Lectura dubtosa. a ho transcriu:* ab [mea regia].
2883. *b:* afr[on]tat cum.
2884. *Segons a:* [id est: de ipsa ser]ram.
2885. *b:* anbiru.
2886. *Segons a:* [hereditas] ex nostri et simul cum [canno]nicis Rote.

Facta vero hanc cartam in era millessima centessima septuagessima secunda,[2887] in mense febroaris,[2888] per nativitas Sancte Marie, in Tarantona, regnante me Dei gratia in Aragonia, in Superarbi et in Ripacurcia. Et electus episcopus Barbastrensis. Episcopus Dodo in Oscha. Episcopus Garsia in Cessaraugusta. Comite Arnalt Mir in Alascuare. Fertun Dato in Barbastro.

Ego Santius de Petra Rubea, iusu domini regis Ramiri, hanc cartam scripsi et hoch meum sig- (*signe*) num feci (*signes*).[2889]

302

1134, setembre. Santa Maria de Terrantona

Donació. *Ramir [II], rei d'Aragó, dona a l'església de Santa Maria de Terrantona i a Sant Vicenç de Roda l'heretat que té a Sant Vicenç de Palo, tant si és poblada com si no ho és. A més, fa donació, a les esglésies de Terrantona i de Roda, dels seus clavaris i de les cases de* illo Poiolo*, amb tot allò que tenen, amb la condició que hom no desfaci cap capmàs.*

[*A*] Original perdut.
[*B*] ACL, Fons de Roda, carpeta 21. Perdut.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 372r (p. 750).
D ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 83, f. 9r. Regest.
*a** VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 73, p. 369-370.
b UBIETO, 1988, doc. 11, p. 21-22. Ex a.
c BOIX, 2005, doc. 953, p. 618-619. Ex a. Data: 1134, setembre. Terrantona.
d GRAU, 2010, doc. 212, p. 443. Esment. Data: 1134, setembre. Santa Maria de Terrantona.

2887. *Amb una correcció.*
2888. *Hauria d'ésser* septembris.
2889. *A continuació, en aquest trasllat, hi diu:* Sig+num mei Petri de Fontibus, notarii publici et habitatoris ville de Gradibus auctoritate regia generalis per regna Aragonum et Valentie, qui in predicto trassumto pro teste me subscribo. Sig+num mei Dominici Pas[cali], habitatoris ville de Gradibus, auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominacionem illustrissimi domini Aragonum regis, qui hunc translato pro[testacio]ne subscribo. Sig+num mei Monserra[t de] Soldevilla, habitatoris ville de Gradibus, auctoritate regia publici notarii per totam [terram] et dominacionem illustrissimi domini regis Aragonum, qui presentem transuptum a suo horiginali abstraxi et mea propria manu scripsi <...>.

A (*crismó*) Ω.[2890] Sub Christi nomine et eius divina gratia. Ego Rannimirus, Dei gratia Aragonensium rex, facio hanc cartam donacionis domino Deo et Beatae Mariae semper virginis, qui est fundata in territorio de Terrantona,[2891] et Sancto Vincentio Rotensis ecclesiae et Beato Raimundo. Placuit mihi, libenti animo et spontanea voluntate et propter amorem Dei et remedium animae meae et animabus patris et matris meis,[2892] rex domnus Santius et regina Felicia, fratrumque meorum, Petrus et Ildefonsus reges quibus sunt[2893] requies, dono et concedo ad praenominata Beata Maria et Sancto Vincentio illa mea hereditate quod habeo in Sancto Vincentio, qui est denante de Palo, herema et populata. Insuper dono Deo et Sanctae Mariae et Sancto Vincentio et Beato Raimundo illos meos clavarios[2894] et illas casas de illo Poiolo, cum quanta hodie habent et in antea adquisierint sive emtione sive et eschalido, excepto quod capudmansum non desfaciant, ut habeant et possideant liberum et franchum ipsi et posteritas eorum; ita ut non donent ullum novenum, nec faciant precharium. Hoc totum quod superius est scriptum dono Deo et ad Sancta Maria et ad Sancto Vincentio et Beato Raimundo et canonicis ibi Deo servientibus ad proprium alodem, per facere inde totam lurem[2895] voluntatem, liberum et franchum per saecula cuncta, salva mea fidelitate et de omni mea posteritate.

Signum regis A (*signe*) Ω,[2896] Rannimiri.

Facta carta in era M^{a} C^{a} LXX^{a} II^{a}, in mense septembro, in Sancta Maria de Terrantona, regnante me Dei gratia in Aragone et in Superarbi et in Rippacurtia, et electus in Barbastro. Dodus electus in Oscha. Garcia episcopo in Caesaraugusta. Et Michael episcopo in Tirassona. Comes Arnaldo Miro in Boil et in Fonte Tova. Vicecomitisa in Oscha. Et Fertungo Galindiz. Ferriz in Sancta Eulalia. Lop Fertungon in Albero et in Civitate. Fertungo Dat in Barbastro et in Petraselez. Enneco Lopiz in Castro et Napal.

Et ego Sancius de Petra Rubea, iussu domini mei regis hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum + feci.

FUNDACIÓ NOGUERA

2890. *a escriu:* A Xps. Ω. *c creu que hi devia haver un crismó*.
2891. *a, per error de lectura:* Terrautona.
2892. *a, potser per error:* meae.
2893. *a:* sit.
2894. *a, per error:* cluarios.
2895. *Ha de correspondre a llur,* illorum.
2896. *a:* A + Ω.

303

1134, setembre. Castre (*in villa Kastro*)

Donació. *Ramir [II], rei [d'Aragó], dona i confirma a Sant Vicenç de Roda, a Sant Ramon i als canonges, els clavaris* (*o clavers*) *que té a Roda, anomenats Pere Galí, Mir Galí i Bonuç Vidal, amb tot allò que tenen, que pertany a la claveria del rei, i amb els censos que li han de donar. Escrit per Ramon, escrivà.*

*A** BC, Secció de Reserva, pergamí núm. 3.549. Pergamí en bon estat de conservació. Escriptura visigòtica. Mides: 38,9 cm per 16,0 cm. Al revers: "G, n. 4, 1172, "Donatio regis Raimirii de claveros en Roda", "Carta de clavigeris", en paper "83".
B BC, ms. 424, LLOBET I MAS, *Índice de escrituras*, f. 64v, doc. 453. Extret.
a SERRANO SANZ, 1912, p. 267. Transcripció parcial.
b CANELLAS, 1983, núm. 7, p. 44-45.
c UBIETO, 1988, núm. 9, p. 19-20.
d GIMÉNEZ, 1991, p. 181.
e BOIX, 2005, doc. 952, p. 618. Data: 1134, setembre. Castre.
f GRAU, 2010, doc. 213, p. 443-444. Data: 1134, setembre. Castre.

(*Crismó*) In Christi nomine et individue Trinitatis. Ego Ranimirus, Dei gratia rex, facio hanc kartam donationis et confirmationis. Placuit mihi, libenti animo et obtimo corde, et dono ad Deo et Sancto Vincencio et beato Ramundo et ad ipsis kannonicis qui sunt ibi statutos. Dono ibi ipsos meos claveros qui sunt ibi in Rota, pernominatos[2897] Pere Galin et Mir Galin, ambos fratres, et Bonuz Vital, cum quantum habent vel abere debent qui ad clavaria de rege pertinet, et cum totum censum quod mihi facere debent. Dono et confirmo vobis propter amorem Dei et animabus parentum meorum et fratribus meis, et per memedipsum, quod Deus mihi adiuvet in totas meas rancuras ubicumque mihi opus fuerit, ut abeatis et teneatis ad propriam hereditate, per facere inde totam vestram voluntatem, salva mea fidelitate et de omni mea posteritate, per cuncta secula seculorum, amen.

Signum A (*signe*) Ω regis Ranimiri.

Facta ista karta era M[a] C[a] LXX[a] II[a], in mense septembris, in villa que dicitur Kastro, regnante me Dei gratia in Aragon et in Pampilona et in Superarbi vel Ripacurzia. Don Dodus episcopus electus in Oska. Episcopus Garcia in Zaragoza. Episcopus Sancius in Pampilona. Episcopus Mikael in Tarazona. Episcopus Sancius in Nagara. Abbas Martino in Sancto Victoriano. Castang in Bel. Zequodin in

2897. *Sic*.

Boleia. Fertungo[2898] Galinz in Oska. Enneco Lopiz in Napal et in Kastro. Comite de Palgares in Boil. Alamazon in Montcluso. Mikael de Arada[2899] in Tronzeto et in Petra Rubea. Pere Iozpert in Cornutella. Pere Mir in Laquarres.

Ego Raimundus scriptor, sub iussione domini mei regis, hanc kartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*) feci.

304

1134, desembre. Luna

Donació. *Ramir [II], rei [d'Aragó], dona a la cambra de Sant Vicenç de Roda* (*per a comprar vestits per als canonges*) *i al cambrer, Garcia, un home anomenat Blasco Riça de Montclús, amb la seva muller, amb llurs fills i amb l'heretat que tenen a Montclús i a Samitier, amb tot el cens que han de lliurar. A més, fa donació d'un trull a Montclús i dels casals que té al costat de la cambra [de la canònica de Sant Vicenç], del camí en amunt, on hi poden construir cases*.

[*A*] ACL, Fons de Roda, carpeta 23, núm. 18. Perdut.[2900]
B BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 371r (p. 748). Resum. Ex A.
*a** VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 74, p. 370-371.
b UBIETO, 1988, núm. 45, p. 58-59. Ex a.
c BOIX, 2005, doc. 956, p. 620-621. Data: 1134, desembre. Luna.
d GRAU, 2010, doc. 214, p. 444. Regest. Data: 1134, desembre. Luna.

A (*crismó*) Ω.[2901] In Dei nomine et eius divina clementia, videlicet Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Ego quidem Ranimirus, Dei gratia rex, facio hanc cartam donacionis Deo et Sancto Vincentio. Placuit mihi, libenti animo, obtimo corde et spontanea voluntate, et propter amorem Dei et animabus patris et matris meae et fratribus meis, cui sit[2902] requies, et per memetipsum quod Deus mihi adiuvet in totas meas rancuras ubicumque mihi opus fuerit, dono et concedo ad Deo et ad Sancto Vincentio de Rota et ad opus de illa camara, per vestitos ad illos canonicis qui serviunt ibi die et nocte, et pro amore

2898. *Abreujat en* frgo.
2899. *Potser era* Rada; *amb tot, hi ha unes lletres al davant*.
2900. *Ja no consta en* CASTILLÓN, 1994b, p. 181.
2901. *a escriu:* A Xps. Ω.
2902. *Potser* sunt.

de don Garcia camarario, dono ibi Blasco Rixa de Monte Cluso cum sua mulier et cum filiis suis et cum quanta hereditate habent in Monte Cluso et in Sancto Meterio, herema et populata, et cum quanto cinso[2903] mihi debent facere vel pertinet mihi vel pertinere debet ad meam regalem personam, totum ab integro dono ad illa camara ad propriam hereditatem, et quod serviant ibi omni tempore ad illa camara et ad illo camarario qui ibi fuerit, salva mea fidelitate et de omni mea posteritate per cuncta secula seculorum, amen. Adhuc autem dono in Monte Cluso illo meo trulgare[2904] et totos alios casales qui sunt prope illa camara, de illa via in suso, totum ab integrum dono, cum exio et regressio, et ibi faciatis bonas casas et obtimas, per ad opus de illa camara, et ut abeatis illas quietas et securas per secula cuncta, amen.

Signum regis. A (*signe*) Ω,[2905] Ranimiri.

Facta carta donacionis era Mª Cª LXXª IIª, in mense decembris, in villa vel castro que dicitur Luna, regnante me Dei gratia in Aragon et in Superarbi sive in Ripacurcia. Episcopus Dodus in Osca. Episcopus Garsias in Caesaraugusta. Episcopus Mikael in Tarazona.[2906] Comes Urgellensis in Çaracoça et in Boleia. Comes Arnal Mir Palgarensis in Boil et in Fonte Tova. Fertungo Galindiz in Osca et in Elson. Fertungo Dat in Barbastro et in Petra Selez. Pere Ramon in Stata. Enneco Lopiz in Napal et in Castro. Alamazon in Monte Closo. Lope Lopiz in Ricla et in Clamosa. Rodric[2907] Petriz in Panno. Sango Ennecones in Abinzanla.

Et ego Raimundus, scriptor, sub iussione domini mei regis hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*) feci.

305

[1104-1134]

Donació. *Els prohoms de Serradui, tant els senyors com els altres, donen a Sant Esteve i Sant Silvestre [del Mall] i a Pere Bernat, abat* (*o rector*)*, un canemar situat davant dels molins de la Canònica. Se n'esmenten les afrontacions. Aquests prohoms eren el senyor*

2903. *Certament* censo.
2904. *Per error, en a:* tralgare.
2905. *a:* A + Ω.
2906. *a:* Turazona.
2907. *c:* Roderic.

Berenguer Gombau i el seu germà Gombau, Pere Guillem de Lasquarri, Mir Guillem de Serradui, Joan Guillem, Guillem Ényec Coma, Pere Guimar i Ramon Guillem de la Paül.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0602 (carpeta 12, núm. 885). Pergamí en bon estat de conservació. Algunes paraules força esvanides. Mides: 20,5 cm per 13,5 cm. Escriptura carolina.
a CASTILLÓN, 1981, p. 236-237, nota 13.
b BOIX, 2005, doc. 841, p. 542. Data: [1109].
c GRAU, 2010, doc. 209, p. 441-442. Data: [1104-1134].

Aquest document ens mostra l'existència d'uns prohoms a la comunitat de Serradui, alguns dels quals eren nobles. També reflecteix la importància de la producció de cànem; s'hi fa esment d'un canemar que era al costat de l'Isàvena, a prop dels molins de "la Canònica" (nom que trobem també en altres documents més antics publicats en aquest llibre). Datat d'acord amb el regnat d'Alfons el Bataller. Certament, no pot ésser de l'any 1099 (era 1137). Podria ésser, però, de l'any 1109 (M C XXXX VII), tal com proposa Boix. Cartografia: figs. 14 i 18.

In Christi nomine et eius divina clementia. Hec est carta donacionis que facta est a probiis hominibus de Sadarue, tam a senioribus quam ab aliis, videlicet a dompno Berenger Gombalt et Gombalt, frater eius, et Pere Guillem[2908] de Alasquarre et Miron Guillem de Satarrue et Iohan Guillem et Guillem Enneco Coma et a Petro Gimar et Ramon Guillem de la Padul et ab omnibus aliis, tam a maioribus quam a minoribus. Donant Deo et Sancto Stephano protomartiri et Sancto Silvestro[2909] et aliorum reliquie qui ibidem sunt et Petro Bernardi, abbati ipsius loci, et clericis ibi Deo servientibus, scilicet, uno canamar ante suos molinos de illa Canonicha,[2910] cum omnibus suis pertinentiis et exiis et regresiis. Afrontaciones vero illius sunt: de oriente esponda et terras de Sancto Stefano et de occidente illa cequia et insula usque ad torrente de Matamors et per capud vestros molendinos de illa Canonicha. Sicut iste afrontaciones includunt, sic damus et concedimos vobis illo canamar, ut abeatis et possideatis ad propriam volumptatem ac ereditatem vestra et omnes sequaces vestri, liberum, salvum et securum per secula cuncta. Et si aliquis homo vel femina hanc carta donacionis ad dirumpendum venerit infernus illum rapiat et nunquam paradisus suscipiat et cum Iuda qui Christum filium Dei tradidit porcionem acipiat, amen.

2908. *Abreujat en* gllm, *amb una titlla*.
2909. *Abreujat en* siluro, *amb una titlla*. *c:* Sancto Silvero.
2910. *Trobem esmentada l'existència d'aquest lloc de la Canònica* (*on hi havia molins*) *en altres documents; per aquest motiu el considerem un topònim i l'hem escrit iniciat amb una majúscula.*

Sig+num Berenger Gombalt, donatore, sig+num Go<m>balt, frater eius, sig+num Iohan Guillem,[2911] sig+num Guillem Enecho Coma, sig+num Petro Gimar, sig+num Ramon Guillem de la Padul, quibus pro animabus nostris et parentum nostrorum anc donacione<m> ita concedimus et firmamus semper. Et sunt testes. Sig+num Petri Guillem de Alasquarre, teste. Sig+num Miron Guillem,[2912] teste.

Era Mª Cª XXXª VIIª,[2913] regnante rex Adefonsus in Arago et in Pampilona et in Superarbii et in Ripacurcia.

Oriolus presbiter scripsit et hoc (*signe*) fecit.

306

1135, gener. Osca

Donació. *Ramir [II], rei [d'Aragó], dona a Sant Vicenç de Roda, a Sant Ramon i als canonges, les botigues* (illas meas tendas) *que posseeix a Jaca, a la Carnisseria, que té per ell un home anomenat Natal. També cedeix el dret que puguin fer cases a la plaça del Castellar. Fa lliurament de la vinya vella que hi ha al vinyer de Jaca. Així mateix, concedeix que totes les coses que la comunitat de Sant Vicenç de Roda adquireixi a Jaca i al seu terme les podrà tenir com a béns francs i lliures.*

*A** BC, Secció de Reserva, pergamí núm. 3.547. Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 44,3 d'ample per 29,5 cm d'alt. Escriptura visigòtica. Al revers: "n. 12, 1173", "Carta de Jacha", "D +", "Donativo de unas tiendas en Jaca".

B ACH, Libro de la Cadena, doc. 802.

C ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 85, f. 9v. Regest.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 75, p. 371-372.

b DURAN GUDIOL, 1965-1969, doc. 140, p. 163-164.

c UBIETO, 1988, doc. 53, p. 66-67.

d GIMÉNEZ, 1991, p. 182-183.

e BOIX, 2005, doc. 957, p. 621. Data: 1135, gener. Osca.

f GRAU, 2010, doc. 215, p. 444-445. Data: 1135, gener. Osca.

Amb relació a aquest document, cal fer esment d'un altre instrument més modern (fet el 20 de setembre de 1145), pel qual el bisbe Guillem i els canonges de Roda van lliurar a *Dominico* i a *Christian de Iaca* precisament drets sobre *ipsas tendas et ipsa vinea et ipsa plaza que dedit rex Rannimirus*. S'acordà que

2911. *Abreujat en* gllm, *amb una titlla*.

2912. *Abreujat en* gllm, *amb una titlla*.

2913. *b creu que hauria d'ésser:* Mª Cª X[L]ª VIIª.

aquests dos homes havien de pagar un cens anual de trenta sous (*triginta solidos denariorum*) i que ells es comprometien a edificar-ho i millorar-ho (*vos edificetis et melioretis ipsum honorem*). El publicarem a la part segona d'aquesta col·lecció diplomàtica. És interessant aquest esment d'una "plaça" a Jaca, on es podien construir cases. Recorda molt els terrenys no edificats, també anomenats places, que trobem documentats a Lleida després de la conquesta de l'any 1149; eren uns terrenys destinats a fer-hi habitatges (en parlarem àmpliament als volums següents).

(*Crismó*) Sub Christi nomine et eius divina gratia. Ego quidem Ranimirus, Dei gratia rex, facio hanc cartam donacionis domino Deo et Sancto Vincencio et Beato Raimundo Rotensis ecclesiae. Placuit mihi, libenti animo, obtimo cordis affectu et spontanea voluntate, et propter remedium anime mee et animabus patris et matris mee et fratrum meorum, rex Petrus et rex Ildefonsus, bone memorie, quibus sit requies, dono atque concedo supradicte ecclesie Sancti Vincencii et Sancto Raimundo et chanonicis ibidem Deo servientibus, in Iaca, illas meas tendas quod tenet hodie Natal, in illa Carnizaria, cum quantum ad illas pertinet vel pertinere debet ad meam regalem vocem. Adhuc autem dono et confirmo in ipsa plaza de ipso Castellare, in Iaca, tantum ut possint ibi facere magnas et obtimas casas, ad honorem Dei et Sancti Vincencii et Sancti Raimundi. Et eodem modo dono atque concedo ipsa mea vinea vetera, que est ibi, in ipso Vingero de Iaca, totum ab integro. Et quiquid ipsa ecclesia Sancti Vincencii potuerit adquirere in ipsa villa Iacce, vel in suos terminos,[2914] dono vel emptione, totum sit francum et ingenuum et liberum et securum, per cuncta secula, salva mea fidelitate[2915] et de omni mea posteritate, per cuncta secula seculorum. Amen.[2916] Et quicumque hanc cartam et istut donativum suprascriptum quod ego, Ranimirus, Dei gratia rex, facio pro mea anima et remedio patris mei regis Sancii et matris mee regine Felicie, fratrumque meorum venerabilium regum Petri Sancii et Ildefonsi, prefate ecclesie dirumpere vel inquietare voluerit, novies componat et insuper sit excomunicatus et anatematizatus et segregatus a sancta Dei Ecclesia, et cum Datan et Abiron, quos vivos terra obsorbuit, in inferno abeat participacionem. Amen, amen, amen.[2917]

Signum regis A + Ω Ranimiri.

2914. *f:* suo termino.
2915. *Lectura més difícil, a causa d'un plec en el pergamí.*
2916. Amen *en majúscules.*
2917. *El darrer* amen *en majúscules.*

Facta vero hanc cartam donacionis era Mª Cª LXXª IIIª, in mense ianuario, in civitate que dicitur Osca, regnante me Dei gratia in Aragone et in Superarbi sive in Ripacurcia. Garcia Ranimirez sub manu mea rex in Pampilona. Episcopus Garsias in Cesaraugusta. Episcopus Mikael in Tarazona. Episcopus don Dodus in Osca et in Iaca. Don Garcia abbas in Leior. Domno Ximino abbas in Sancti Iohannis de illa Pinna. Don Martino abbate in Sancto Victoriano. Comes Arnal Miro Palgarensis in Boil et in Fonte Tova. Fertungo[2918] Galinz in Osca et in Alquezar. Fertungo[2919] Dat in Barbastro et in Petra Selez. Enneco Lopiz in Castro et in Napal. Per[2920] Ramon in Stata. Alamazon in Monte Cluso. Mikael de Rada in Tronceto et in Petra Rubea. Pere Iozperte in Sancto Stephano de illo Malio. Pere Mir in Banavar.

Ego Raimundus scriptor, sub iussione domini mei regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*) feci.

307

1135, febrer. Graus

Donació. *Ramir [II], rei d'Aragó, dona a Gil de Lascellas la vila de Ponzano, situada a prop de Lascellas* (*mun. de Lascellas-Ponzano*)*, amb els seus termes i amb el castell, amb muntanyes, aigües, aiguamolls i tots els homes que hi viuen, amb el cens i els drets que hi té.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0937 (carpeta 21, núm. 3). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 22,5 cm per 33 cm. Escriptura visigòtica. Al revers: "n. 12, 1123", "Donativum regale de villa Pançano", "+ nº 18", en un paper enganxat "81".

B ACA, Cancelleria, Pergamins de Ramon Berenguer III, carpeta 32, núm. 275. Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 29 cm per 38,5 cm.

C ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 81, f. 9r. Regest.

a YELA, 1923, doc. 21, p. 348.

b UBIETO, 1988, doc. 58, p. 74-75.

c BOIX, 2005, doc. 959, p. 622. Data: 1135, febrer. Graus.

d GRAU, 2010, doc. 216, p. 445-446. Data: 1135, febrer. Graus.

e BAIGES – FELIU – SALRACH, 2010, vol. III, doc. 685, p. 1141-1142. Data: 1135, febrer. Graus.

2918. *També podria ésser* Fortungo (*com proposa f*). *Abreujat en* frgo, *amb una titlla*.

2919. *Abreujat en* frgo, *amb una titlla*.

2920. *En e i f:* Pere.

Indrets situats a la riba esquerra de l'Alcanadre, a l'extrem occidental del bisbat de Roda i Barbastre (i després del de Lleida). Cartografia: fig. 10.

(*Crismó*) Sub Christi nomine et eius gratia. Ego quidem Rannimirus, Dei gratia Aragonensium rex, facio hanc cartam donacionis vobis don Gilii de Las Celgas. Placuit mihi, libenti animo et obtimo cordis afectu[2921] et propter bonum servicium quod mihi fecistis et propter fidelitatem quam ad me abuistis,[2922] dono et concedo vobis et omni posteritati vestre villam que dicitur Pancano, qui est prope de Las Celgas, cum omnibus suis terminis, heremis et populatis, et totis suis directis[2923] et pertinenciis que ad predictam villam pertinent et pertinere debent, simul cum ipso castello et montibus et aquis et palustris, et omnibus hominibus qui ibi abitant et in antea abitaverint, cum omni censu et directum, quod pertinere debet ad nostram regalem personam. Dono et confirmo vobis et omni posteritati vestre totum ab integrum, sicut superius scriptum est, ut abeatis et possideatis ingenuum et liberum et francum[2924] ad vestram propriam hereditatem per facere inde omnem voluntatem vestram, vos et filii vestri et omnis generacio vel posteritas vestra, per secula cuncta. Salva mea fidelitate et de omni posteritate mea.[2925] Amen.

Signum regis A + Ω Rannimiri.

Facta carta in mense februario, era M^{a} C^{a} LXX^{a} III^{a}, in villa que dicitur Grads,[2926] regnante me, Dei gratia, in Aragone et in Superarbi et in Ripacurcia. Et Garcia Ranmiriz sub meo imperio in[2927] Pampilona. Episcopus Dodo in Osca. Episcopo Michael in Tarazona.[2928] Comes Arnal[2929] Mir Paliarensis in Boil et in Fontoa.[2930] Fortung Galinz[2931] in Osca.[2932] Fortung[2933] Dat in Barbastro. Michael in Mont-

2921. *e:* effectu. *Després, en e:* et spontanea voluntate.

2922. *En e:* fecistis et cotidie facitis et quod in antea faciatis et sedeatis meo bono bassallo et fidele.

2923. *e:* directaticis.

2924. *Després, en e:* et quietum.

2925. *Després, en e:* per cuncta secula seculorum.

2926. *e:* Gradus.

2927. *e:* rex in.

2928. *Després, en e:* Episcopo Garcia in Zaracoza.

2929. *Abreujat en* A.

2930. *Després, en e:* Vicecomitissa in Uno Castello. Frontin in Sos. Bertran in Exeia et in Boleia. Castang in Biale. Martin Galind in Agerbe.

2931. *e:* Fortungo Galindez.

2932. *e:* in Osca et in Castelgon. *I, després, en e:* Lope Fortugnones in Albero. Ferriz in Sancta Eulalia.

2933. *e:* Fortungo.

FUNDACIÓ NOGUERA

son.[2934] Pere[2935] Ramon in Stata. Garcia Garcez de Grostan in Castro. Enneg[2936] Lopiz in Napal. Michael[2937] de Rada in Petra Robea.[2938] Lop[2939] Lopiz in Clamosa. Roderic Pedriz[2940] in Panno. Pere[2941] Iozpert in Sancto Stephano. Pere[2942] Mir in Banavarre.

Ego Raimundus scriptor, sub iussione domini mei regis hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*) feci.

308

[1135], febrer. Santa Eulàlia

Donació. *Ramir [II], rei d'Aragó i bisbe electe de Barbastre, confirma una donació del bisbe Ramon i lliura a la sagristia de Sant Vicenç de Roda d'Isàvena tots els béns que tenia a les esglésies de Serradui i també l'excusat de Solanella, tingut per Joan Martí. El bisbe Gaufred confirma aquesta donació.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1135. Còpia feta l'any 1367. Mides: 47,5 cm per 29 cm. Escriptura cursiva gòtica. Al revers: "Nihil valet. Es transumpto de la presentación de lletra al sr. justicia de Benavarre." Ex A.

a TOMÁS FACI, 2009, annex 5, p. 323-324. Data: [1135], febrer. Santa Eulàlia.

Aquesta donació reial fou transcrita en un pergamí que inclou els documents que presentaren els representants del consell de Serradui i del prior de Roda amb relació al plet que els enfrontava per causa de la pretesa franquesa dels pobladors de la casa de Solanella —que depenia del capítol—, pel que fa al pagament de les contribucions veïnals i comtals. Amb relació a la data, acceptem el raonament lògic que fa Tomás Faci. Certament, no pot ésser de l'any 1164 de l'era hispànica (any 1126), perquè encara no regnava Ramir I; cal pensar que hi deia M C LXX III i que, en fer-ne la transcripció, convertiren el darrer X i el III en un quatre (IIII).

Sub Christi nomine et eius divina gracia. Ego Ranimirus Dei gracia rex et electus Barbastrensis ecclesie. Concedo hanc cartam donacionis et confirmacionis tibi Guillelmo, sacrist[ano] Sancti Vincencii Rote et successoribus tuis. Placuit mihi, libenti animo et spon-

FUNDACIÓ NOGUERA

2934. *e:* Mikael in Monte Son.
2935. *e:* Per.
2936. *e:* Enneco.
2937. *e:* Mikel.
2938. *e:* Rubea.
2939. *e:* Lope.
2940. *e:* Rodric Petriz.
2941. *e:* Per.
2942. *e:* Per.

tanea voluntate et optimo corde, afectu ut propter amorem Dei et Sancti Vincencii et beati Raymundi episcopi, ffacio tibi cartam de omnibus episcopalibus rebus quas beatus Ra[ymun]dus episcopus donavit Sancto Vincencio et sue sacristanie ecclesiis de Satarue, ab integro, quod nullus archidiaconus inde accipiat de decimo neque menssuraturis, set sacrista Sancti Vincenci dividat cum abbate illarum ecclesiarum; illos graneros omni temp[ore reci]piat menssuraturas cum toto suo bl[adu] ad integro. Et insuper dono tibi illo scusato de Solanella, que ego [ten]eo hodie die vel in antea exampliare vel augmentare potuerint, pro nomine Iohannis Martini, et una quarta oley que debent dare ad illos meos clavigeros, et donent illam ad Deum et altare Sancti Iohannis baptiste ad illuminandam lampade eiusdem altaris.

Sig+num regis Ranimirus.

Ffacta vero hanch cartam in mensse febroario in era Mª Cª LXª quarta, in villa [que dici]tur Sancta Eu[l]alia, regnante me Ranimirus, Dei gracia rex in Aragone et in Suprarbi sive in Rippacurcie. Episcopus Dodus in Osca. Abbas Martinus in Sancti Victuriani. Senior Gazpert in Sancto Stephano. Pere Mir in Banavar. Garcia Garcez in Crosta.[2943] Bernard Pere. Guillyamo [Garcez in Gu]del. Comte Arnal Mir de Palliares in Ffonte Tova et in Boyl. Ramon Pere in Alasquarre. Pereginus in Napal. Lop Garcez vicario in Castillyon. Pere Ramon.

Petrus scriptor sub iussione domini mei reg[is scr]ipsit et hoc sig+num feci.

Ego Gauffridus, Dei gracia Barbastrensis sive Rotensis ecclesie episcopus, pro amore Dei et beati Iohannis baptiste, cuius altari ego consecravi, laudo et concedo hec bona que dictus noster rex Ranimirus donavit sacrist[ie] Sancti Vincencii, et manu [pro]pria hoc sig+num facio.

FUNDACIÓ NOGUERA

309

1135, març, 27. Osca

Carta de franquesa. *Ramir [II], rei d'Aragó i de Pamplona, concedeix una carta de llibertat als homes de Cornudella, a precs de Bernat de Meitat. Els allibera de pagar el dret de ferreria (o fàbrega), de la sofra i del tragí (o "carreig"), que feien en temps dels seus*

2943. *Ha de correspondre al lloc de Castre* (in Castro).

avantpassats. També resten francs de pagar amb relació als casos d'homicidi, tal com ja havia concedit el seu germà [segurament Alfons I].

[*A*] Original perdut.
[*B*] Arxiu de Ribagorça, conservat a Benavarri. Trasllat de l'any 1322. Perdut.
*C** ACL, P1_M3_P1_C04, Arxiu de Ribagorça, f. 55r-55v (21r i 21v). Copiat l'any 1575.
a BOIX, 2005, A 170, p. 722. Ex C. Data: 1135, març, 27. Osca.
b TOMÁS FACI, 2011, p. 81-82. Ex C.

En un document força més antic, concedit per Sanç Ramir, el mes d'agost de l'any 1079, al monestir de Sant Victorià, s'establia que "Et mando et stabilisco quod illos homines de toto honore Sancti Victoriani non vadant unquam ad ullam fabricam, neque ad ulla azofra, et non pergant ad ulla annutua (?) et non donent homicidios neque fornicidios neque incendios, neque ullos pleitos neque calonias ullas donent ad me vel ad successores meos neque ad ullum merinum vel potestatem, nisi ad Deum et ad Sanctum Victorianum. Et mando ut non donent leztam neque ullam caloniam vel pleitum in illos mercatos de mea terra ad me sive ad ullum merinum vel seniorem." MARTÍN DUQUE, 2004, doc. 72, p. 101-104. Amb relació a l'església de Santa Maria de Cornudella, sabem que, el 10 d'octubre de 1060, Gitard va donar aquesta església (*Sancta Maria [...] in villa Cornotella*) al monestir d'Ovarra (*cenobio Sancta Maria de Uvarra*). TOMÁS FACI, 1913, doc. 4, p. 689-690.

Sub[2944] Christi nomine \et/ eius divina gratia. <Ego> Ranimirus, Dei gratia Aragonum et Pampilona rex, facio hanch cartam ingenuitatis vos, totos homines de Cornudella. Placuit[2945] mi<hi>, libenti animo et obtimo corde et spontanea voluntate et propter amorem Dei et remisionem anime mee et omnium parentum meorum et per amore de Bernardo[2946] de Mediate, que mihi inde rogavit, ideo facio vobis lib<e>ros et ingenuos de illa fabrega et de illa acoffra[2947] et de illo carreyo, quod solebatis facere in tempus de meos[2948] antecessores et mihi debebatis facere; ut habeatis et possideat<is> hoch ingenuamentum sicut superius est scriptum, salvum et ingenuum, liberum, franchum et quietum, vobis et filiis vestri et omnes de generacionem vel posteritas vestra, salva mea fidelitate et de omni mea posteritate, per secula cuncta. Similit<er> de homicidio vos ingenuo, sic<ut> frater meus vos ingenuavit.

FUNDACIÓ NOGUERA

2944. *a creu que abans hi havia un crismó.*
2945. *B:* Placiunt.
2946. *Abreujat en* bn, *i una titlla*.
2947. Sofra *és una paraula d'origen àrab* (assúhra) *que té el significat de prestació personal*.
2948. de meos, *repetit en B*.

<Signum regis Ranimiri>[2949]

Facta carta ingenuitate era M C LXX[a] tercia, in VI kalendas aprilis, in civitate que dicitur[2950] Osca, regnante me Dei gratia rex in Aragonum et in Suprarbe[2951] atque in Ripacurcie, et sub meo imperio Garsias rex in Pampilonam. Episcopus Rodricus[2952] in Osca. Comes[2953] Arnaldus[2954] Mir Pallarensis[2955] in Boyle. Vicecomtesa de Bearne in Unocastello. Frontin[2956] in Sos. Bertran in Bolea et in Pueyo. Fertuyn[2957] Galindi in Osca et in Alquezar.[2958] Ferriz in Sancta Eulalia. Lop Fortunn[2959] in Alb<er>o et in Civitate. Fertun Dat in Barbastro. Michael de Acelor in Montenso. Petrus Raymo[2960] in Estata. Alio Mich<a>el de Arrada in Petra Rubea. Enneco Lopz inn Pal.[2961] Sunt testes et audictores de ista carta David[2962] merino et Sanxio Sanxis cavalmedina de Oscha.[2963]

Escripto Ramon Cuerbo.[2964]

310

1135, març. Osca

Donació. *Ramir [II], rei d'Aragó, dona i confirma a Sant Vicenç de Roda, a Sant Ramon i a Guillem Arnau, sagristà, a la vila de Muro de Roda* (Muro Maiore)*, que és situada al territori de Terrantona, unes cases i l'heretat d'Ényec Dacons de La Lecina. Incloïa un capmàs que pagava un cens al monarca. Escrit per Sanç de Perarrua.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0882 (carpeta 21, núm. 1). Pergamí amb alguns forats i amb cosits. Mides: 40 cm per 22 cm. Escriptura visigòtica. Al

2949. *A parer d'a.*
2950. *Abreujat en* di.
2951. *Mal transcrit.*
2952. *Hauria de dir* Dodonis.
2953. *Sembla* comis.
2954. *Mal transcrit.*
2955. *Mal transcrit:* Pallarit.
2956. *Dubtós.*
2957. *Mal transcrit.*
2958. *Mal transcrit.*
2959. *Mal transcrit.*
2960. *O bé* Raymon *o* Raymundi.
2961. *b:* in Napal.
2962. *Abreujat en* dd, *amb una titlla.*
2963. *Mal transcrit.* de dosencito, *en B.*
2964. *a creu que hauria de dir:* Ego Raimundus scriptor, sub iussione domni mei regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum sss. feci.

FUNDACIÓ NOGUERA

revers: "A, n. 18, 116[3]", "D. 2", "Donat. opidum de Muro Roten. eisdem rex Ranimirus", "Confirmación de la donación de Muro".

B RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 173.

a YELA, 1923, doc. 22, p. 349.

b UBIETO, 1988, doc. 63, p. 79-80.

c BOIX, 2005, doc. 961, p. 623. Data: 1135, març. Osca.

d GRAU, 2010, doc. 217, p. 446. Data: 1135, març. Osca.

[Sub][2965] Christi nomine et eius gratia. Ego, Ranimirus, Dei gratia Aragonensium rex, facio hanc cartam donacionis et confirmacionis domino Deo et Sancto Vincencio de Rota et Sancto Raimundo et Guillelmo Arnaldo, sacrista eiusdem loci. Placuit mihi libenti animo et spontanea voluntate et remissionem peccatorum meorum vel parentum meorum, dono et concedo Deo et sanctis supranominatis, in villam que vocitatur[2966] Muro Maiore, qui est in Terra Antona, illas casas et tota illa hereditate que [erat][2967] de Enneco Dacones de illa Lezina, cum filiis et filiabus suis, cum omni hereditate que hodie habent vel deincebs adquisierint vel aucm[entare potuerint, ...][2968] capudmasum integrum unde \non/ se perdat meum censum casale. Et hoc donum suprascriptum laudo et concedo et confirmo illud ut sit in honore Dei et Sancti Vincencencii[2969] et Sancti Raimundi et sacristania eiusdem loci, ut liberum et ingenuum habeat per secula cuncta, amen. Cum omnibus censibus quos ad regalem potestatem ibi pertinent. Et quicumque inde abstraere vel minuere voluerit sit maledictus a Deo pat[re] et [a]lien[u]s[2970] a corpore et sanguine Christi, amen.

Signum regis A + Ω Ranimiri.

Facta vero hanc cartam donacionis, era Mª Cª LXXª IIIª, exiente marcio, apud civitatem que [voc]itatur[2971] Oska, regnante me Dei gratia in Aragonia et Superarbi atque in Ripacurzia, et rex Garcia per mea manu in Pampilonia. Episcopus Dodo in Osca. Episcopus Sancius in Urunia. Comes Arnaldo in Fonte Toba. Pere Gauzpert in Sancto Stephano. Pere Mir in Bonabarre.[2972] Michel in Petra Rubea. Sancio Ennecones in supradicto Muro Maiore. Alamaçon in

FUNDACIÓ NOGUERA

2965. *Segons c:* < A (*crismó*) Ω >.
2966. *Amb una correcció. Hi diu* vocitant.
2967. *c:* [sunt].
2968. *Amb un forat.*
2969. *Sic.*
2970. *Interpretació difícil.*
2971. *Amb una correcció.*
2972. *Sic.*

Monte Cluso. Fortungo[2973] Dat in Barbastro. Fortungo Galindez in Osca et in Alkezar. Lope Fortungones[2974] in Luarre.

Gaiet, alferiz, teste. Andreo, repostero,[2975] teste.

Et ego Sancius de Petra Rubea, iussu domini mei regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*) feci.

311

1135, maig. Jaca

Donació. *Ramir [II], rei d'Aragó, dona i confirma a Sant Vicenç de Roda i a Sant Ramon l'església, el castell i la vila de Troncet, amb el seu terme i amb tots els censos i drets que pertanyen al monarca. Escrit per Sanç de Perarrua.*

[*A*] Original perdut.

B ACL, Fons de Roda, RP_0872 (carpeta 21, núm. 4 B). En el mateix pergamí de la donació de *Muro Maior* (doc. 300). Pergamí amb algun trenc i un forat a la dreta; amb la tinta força esvanida. A sota del de Muro hi ha la còpia del de Troncet. Mides: 12,5 cm per 34 cm. Al revers: "L, n. 4, 1172", "Privilegi de Muro".

*C** ACL, Fons de Roda, RP_1149 (carpeta 17, núm. 1094). Còpia de l'any 1272. Pergamí en bon estat, encara que té algunes taques i la tinta una mica esvanida. Mides: 29 cm per 16,5 cm. Escriptura cursiva gòtica. Al revers: "L, n. 36, 1272", "Transumpto de priviligio [...] fue dado castillo y villa [...] de Troncedo", "D. 11".

D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 370v (p. 747).

E RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, p. 172.

a YELA, 1923, doc. 23, p. 350.

b UBIETO, 1988, doc. 66, p. 82.

c BOIX, 2005, doc. 963, p. 625. Data: 1135, maig. Jaca.

d GRAU, 2010, doc. 218, p. 447. Data: 1135, maig. Jaca.

(*Crismó*)[2976] Sub[2977] Christi nomine et eius divina clementia. Ego Rannimirus,[2978] Dei gratia Aragonensium rex, facio hanc cartam donacionis et confirmacionis domino Deo et Sancto Vincençio[2979] et

FUNDACIÓ NOGUERA

2973. *Abreujat en* frgo, *amb una titlla*. *Pot ésser* Fertungo.

2974. *Abreujat en* frgones, *amb una titlla*.

2975. *Abreujat en* reptero, *amb una titlla*.

2976. *En C i segurament en l'original; no hi és en B.*

2977. *En C, a l'inici:* Anno Domini Mº CCº LXXº IIº, II idus februarii. Hoc est translatum bene et fideliter factum a quodam instrumento quod sic incipit.

2978. *C:* Ranimirus.

2979. *B*: Vincentio.

Sancto Raymundo[2980] et omnibus sanctis quorum adorantur in eadem ecclesia. Placuit mihi libenti animo et spontanea voluntate et propter amorem Dei et remissio peccatorum meorum vel parentum meorum dono et conçedo domino Deo et supradictis sanctis ecclesiam, castrum vel villam quod dicitur Tronçet,[2981] cum omnibus suis terminis ab integris, heremis et populatis, et cum omnibus çensis et directatiçis quod ad me, regiam personam, ibi pertinet vel pertinere debet, ut sit in honore et hereditas propria de Deo et Sancto Vincençio[2982] et sanctis iam dictis et canonicis ibidem Deo servientibus per secula cuncta, salva mea fidelitate et de omni mea posteritate per secula cuncta. Amen. Et nullus homo vel femina qui hoc donum suprascriptum inde abstrahere vel minuere voluerit cum Datan et Abiron et cum Iuda traditore sit dampnatus in infernum. Amen.

Signum regis A + Ω Rannimiri.[2983]

Facta hanc cartam era Mª \Cª/[2984] LXXª IIIª, in mense madio, in urbe Iacha, regnante mei, Dei gratia, in Aragonia et in Superarbi atque in Ripacurçia et electus episcopus in Barbastro. Et rex Garssea[2985] per manu mea in Pampilonia.[2986] Episcopus Dodo in Oscha. Episcopus Sancius in Irunia. Comite Arnal[2987] Mir in Fonte Tova.[2988] Pere Gauzpert in Sancto Stefano.[2989] Pere Mir in Bonavarre.[2990] Michael de Rada in Petra Rubea. Fertunio Dat in Barbastro. Fertungo[2991] Galindez in Oscha. Ferriz in Sancta Eulalia. Lope Fertungones[2992] in Loarre.[2993] Gostançe[2994] in Biale.[2995] Pere Castanye[2996] in Luesia. Frontin in Sos. Viçecomitissa[2997] domina Taresa in Uno Castello.

2980. *B*: Raimundo.
2981. *B*: Tronceto.
2982. *B*: Vincentio.
2983. *C:* Ranimiri.
2984. *En C.*
2985. *B*: Garsea.
2986. *B*: Pampilona.
2987. *B*: Arnald.
2988. *B*: Fonte Toba.
2989. *B*: Stephano.
2990. *B*: Bonabarre.
2991. *Abreujat en* frago en *B*.
2992. *Abreujat en* fragones.
2993. *En B sembla*: Luarre.
2994. *B*: Castange.
2995. *Lectura difícil.*
2996. *B*: Castange.
2997. *B*: vicecomitissa.

FUNDACIÓ NOGUERA

Ego Sançius[2998] de Petra Rubea, iussu domini mei regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*) feçi.[2999]

312

1135, juny, 25. Roda

Carta reial. *Ramir [II] d'Aragó, fill de Sanç, bisbe electe de Roda, després d'exposar les disputes que hi hagué entre les seus episcopals de Roda i de Jaca i el trasllat de la seu a Barbastre, després de la conquesta d'aquesta ciutat, fa esment dels enfrontaments que es produïren més tard entre els bisbes de Barbastre i Roda i els bisbes d'Osca. Ell, per l'ànima dels seus pares, l'estabilitat del regne i la salut de la seva ànima, confirma la seu de Barbastre amb els seus termes i també els drets de l'església de Roda.*

A ACL, Fons de Roda, RP_1049 (carpeta 21, núm. 39 B). Pergamí en bon estat de conservació, amb alguns plecs: Mides: 61 cm per 36,5 cm. Escriptura visigoda. Al revers: "Karta regis Raimiri de Barbastro", "Carta dm. regis Ramiri in qua inter alia patet quomodo Rotensis episcopus erat Ilerdensis episcopus quia sedis Ilerdensis erat occupata per sarracenos. Facta era MCLXXIII".

*B** ACL, Fons de Roda, RP_1052 (carpeta 21, núm. 5). En bon estat de conservació, amb alguna taca. Mides: 40,5 cm per 37,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "T, n. 4, 1173", "Privilegium Ranimiri regis", "Quarta", "Firmacio regis Ranimiri de Barbastrensis ecclesia ut est diocesis Rotensis".

C ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 57r-58r (13r-14r).

[*D*] ACL, Fons de Roda, carpeta 21, núm. 1. Pergamí que feia 25 cm per 220 cm, format per diversos fragments cosits. El fragment on hi ha aquest document no es pot pas trobar.

E BNE, mss. 10493. Gabriel de SESÉ, *Historia de la antihuedad de el Obispado de Barbastro*, f. 59r-65r.

F BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 118r-119r (p. 245-247).

G ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos*, núm. 55, f. 5v-6r. Regest.

H ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos*, núm. 73, f. 7r. Regest. Diu "Un pergamino de 25 centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest privilegi era el quart document transcrit.

a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 22, p. 279-282.

2998. *B*: Sancius.

2999. *B*: feci. *En C, al final del document:* Ego Bartolomeus de Roda subscribo ut testis et sig+num meum facio. Ego Petrus de Pedrui subscribbo ut testis et sig- (*signe*) num meum facio. Raymundus de Vilalobons, notarius iuratus Rotensis, hanc cartam translatavit et suum sig- (*signe*) num fecit.

b LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 35, p. 321-323.
c VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 46, p. 295-297.
d YELA, 1923, doc. 25, p. 352-355.
e UBIETO, 1988, doc. 72, p. 90-92.
f BOIX, 2005, doc. 966, p. 626-628. Data: 1135, juny, 25. Roda.
g GRAU, 2010, doc. 219, p. 447-449. Data: 1135, juny, 25. Roda.

Hem seguit bàsicament el document B, encara que fem esment en nota de les diferències que hi ha en A, C, D i c.

(*Crismó*) Sub Christi nomine et eius gratia et imperio. Rannimirus[3000] rex, gloriosi regis Sancii filius, cunctis primoribus, magnatibus et populis eius regno constitutis. Notum vobis omnibus[3001] presentibus scio, et futuros pleniter nosse cupio, qualiter gloriosus rex Sancius, pater meus, Barbastrensem civitatem a paganorum dominio liberatam episcopatui Rotensi addiderit temporibus Salamonis episcopi. Hoc enim eiusque posteritati[3002] Romana auctoritate concessum esse, manifestis probatur indiciis, ut quicquid a paganorum erueret[3003] potestate, cuicumque vellet daret[3004] ecclesie proprioque ordinaret arbitrio. Deinde inter Raimundum Dalmacium, Rotensem episcopum, et Garssiam,[3005] Iacensem[3006] episcopum, pro eiusdem ecclesie terminis ortam[3007] contencionem[3008] proprio discursit[3009] iudicio, ipsosque pro se et suis successoribus de episcopatus sui terminis fecit[3010] concordare, et concordiam scriptis firmare. Patre vero meo defuncto, frater meus Petrus regni adeptus culmina, patris mei per omnia sequens[3011] vestigia, Poncio Rotensi episcopo Barbastrensem cum suis terminis dedit ecclesiam. Ipsumque primum Barbastrensem vocavit[3012] pontificem, episcopalem sedem in eandem mutans civitatem, usquequo Dominus Ylerdam[3013] manibus reddat christianorum. Et ne hoc statutum esse vel a regni sui successoribus aliqua posset destrui occasione, eundem Barbastrensem episcopum

3000. *A:* Ranimirus.
3001. *Manca en C.*
3002. *Segons B. A:* posteritates.
3003. *C:* eruerit.
3004. *C:* dare.
3005. *A:* Garssia; *C:* Garcia; *F:* Garsiam.
3006. *B i F:* Iaccensem.
3007. *Segons B. A i C:* hortam.
3008. *F:* contentionem.
3009. *A:* discurssit.
3010. *C:* facit.
3011. *F:* secutus.
3012. *A:* voccavit.
3013. *A:* Illerdam.

FUNDACIÓ

ad Romanam dirigens sedem, quod ipse pio statuerat animo, Urbani pape fecit firmare privilegio. Eodem vero papa defuncto, Pascalis[3014] II°[3015] Romanam adeptus sedem, eiusdem regis annuens petitionibus predecessoris sui decretum et[3016] concordiam inter episcopos de terminis sui episcopatus factam, apostolica auctoritate proprioque firmavit scripto. Rege itaque de hac instabili vita ad celi sedem transmutato, frater meus Adefonsus regni suscepit[3017] iura. Ipso namque ad regnum electo, Raimundus, bone memorie episcopus, regio asensu[3018] et populorum aclamacione in Barbastrensi ecclesia ad[3019] episcopalem electus est dignitatem, presente Stephano, Oscitano episcopo, ipsius electionem[3020] cum reliquis ordinante.[3021] Sicque idem gloriosus presul multis diebus eandem rexit ecclesiam. Sed[3022] quia plus celesti quam terreno voluit regi militare, invidia diaboli que primum hominem a[3023] proprio deiecit[3024] solo, eiusdem regis animum contra eum iniuste comovens[3025] quorundam perversorum hominum malicia, eum a propria expulit sede. Illo vero contra vim et iniuriam sibi illatam Dominum[3026] et Romanam interpellante sedem, tandem ex hac luce subtractus, cui humana defuerunt[3027] auxilia, divina post eius obitum afuere consilia. Invictissimus namque rex Adefonsus animadvertens quanta hoc egerat perversitate et recognoscens se graviter in Dei famulum peccasse, tandem perfidie[3028] sue finem imponens, quod ei iniuste abstulerat, eius successori iuste recteque reddere decrevit. Oscensem namque et Rotensem episcopos super illius ecclesie controversiam coram multis[3029] expectabilibus et reverentissimis personis, scilicet, Auxensi archiepiscopo et Tolosano et Ausonensi, Cesaraugustano etiam et Tirassonensi et Naga-

3014. *A:* Paschalis.
3015. *c:* Secundus.
3016. *A i C:* hec.
3017. *C:* suscipiat.
3018. *A:* assensu.
3019. *C:* et ad.
3020. *C:* electione. *F:* eleccionem.
3021. *C:* ordinanter. *F:* ordinantem.
3022. *F:* set.
3023. *C:* et.
3024. *A:* degeciat. *C:* degecit.
3025. *C:* conmovens. *F:* commovens.
3026. *C:* Deum.
3027. *c:* defuere.
3028. *C:* perfidiem.
3029. Multos, *amb una correcció*. *C:* multas.

FUNDACIÓ MOGUERA

rensi[3030] episcopis, abbatibus quoque et nobilissimis regni sui viris quamplurimis in eadem Barbastrensi civitate ad iudicium convenire precepit. Statutis vero iudicibus de iudicio diu multumque decertantibus, tandem comuni utriusque partis aclamacione ipsi ambo pontifices cum suis fautoribus eiusdem regis adierunt[3031] curiam, eumque in Pampilonensi civitate repererunt,[3032] suas raciones ante expositas in ipsius presencia referentes. Ubi Rotensis episcopus per apostolica privilegia, per regalia statuta, per pontificum utriusque diocesis certas definiciones, Barbastrensem sedem decessoribus suis et successoribus eorum in perpetuum[3033] inrefragabiliter[3034] esse datam ostendit, quod Oscensis episcopus contradicere minime potuit. Et diligenter etiam inquisitus a rege a propietate iuris prenominate sedis unde prius querelas moverat, nullas auctoritates ostendere valuit, sed omnino defecit.[3035] Quod ut gloriosissimus[3036] rex audivit, ea que Romani pontifices privilegiis confirmaverant, que predecessores sui, gloriosi Aragonum reges, immobiliter constituerant, que etiam pontifices utriusque diocesis[3037] regio consilio[3038] inter se definierant, illibata et inconvulsa manere debere, ex deliberato curie sue consilio respondit, parique tenore laudavit et confirmavit. Quapropter ego Rannimirus,[3039] Aragonensium rex, divina compunctus clementia et Romana fretus auctoritate, pro anima patris et matris mee fratrumque meorum et pro[3040] regni mei stabilitate et anime mee salute Barbastrensem ecclesiam cum suis terminis dono et concedo et perpetua[3041] stabilitate confirmo iuri Rotensis ecclesie, et ne in perpetuum ab aliquo regni mei successore patris et fratrum meorum et mea donacio aufferri possit vel mutari, regali auctoritate corroboro.

Hanc autem donacionem facio et confir- //[3042] mo VII kalendas iulii nobilissimis regni mei clericis et laicis[3043] quamplurimis coram

3030. *C:* Nagerensi.
3031. *c:* adiere. *En C, nou foli:* 58r (14r).
3032. *c:* reperere.
3033. *D:* imperpetuum.
3034. *C:* irrefragabiliter.
3035. *C:* deficit.
3036. *A:* gloriosisimus.
3037. *F:* diocessis.
3038. *Corregit en A.*
3039. *En A i C, abreujat en* R. *F:* Ranimirus.
3040. *Manca en F.*
3041. *C:* perpetuum.
3042. *En C, columna nova.*
3043. *c:* laycis.

FUNDACIÓ NOGUERA

ad stantibus,[3044] scilicet Martino, Sancti Victoriani[3045] abbate. Arnaldo Mironis comite Paliarensis. Raimundo Petro de Eril.[3046] Et Petro Raimundo, filio eius. Et Petro Iozpert de Cornutella. Et Petro Raimundo de Estata.[3047] Et Gomballo[3048] de Benavent. Et Galindo Garcez de Sancto Vincencio.[3049] Et Petro Mironis de Entenza.[3050] Et Bernardo Petro de Laquarres.[3051] Et Ferriz.[3052] Et Lope Belaschiz[3053] de Pomar. Et Sango[3054] Sangiz[3055] de Eresun et Arpa. Et Davit de Osca.[3056]

Facta carta donacionis era Mª Cª LXXª IIIª, in mense iunio, in villa que dicitur Rota, regnante me, Dei gratia, in Aragone et in Superarbi sive in Ripacurcia. Episcopo don Dodo in Osca[3057] et in Iaca.[3058] Episcopo Garcia de Maxones in Cesaraugusta. Episcopo don Michael in Tirassona. Episcopo Sancio in Pampilona. Fertung[3059] Galindez in Osca et in Elsone.[3060] Lope Fertugones[3061] in Albero et in Civitate. Frontino[3062] in Sos. Castange in Bel. Fertungo[3063] Dat in Barbastro. Ennecho[3064] Lopiz[3065] in Napal. Ramon Pere[3066] in Calasanz.[3067]

Ego Raimundus de Banasto, sub iussione domini mei regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc signum (*signe*)[3068] feci.

3044. *C:* coram presentibus. *c:* astantibus.
3045. *Amb correcció*.
3046. *C:* Erill.
3047. *A:* Stata.
3048. *A:* Gombaldo.
3049. *D:* Vincentio.
3050. *C:* Antença.
3051. *C:* Alasquarre. *c:* Laquares.
3052. *C:* Ferriç.
3053. *A:* Balasquiz. *C:* Belasquiç.
3054. *C:* Sanxo.
3055. *C:* Sanxiz.
3056. *C:* Oscha +. *F:* Oscha.
3057. *C i F:* Oscha.
3058. *C:* Iacca.
3059. *C, per error:* Ego. *A:* Fertungo.
3060. *C:* Elsenone. *c:* Elesone.
3061. *C:* Egonez. *c:* Fertugnones.
3062. *F:* Fortunio.
3063. *C:* Ego.
3064. *A i C:* Enneco.
3065. *c:* Lopez.
3066. *A i C:* Peire. *En la versió escrita en visigòtica, trobem el nom Pere en occità*.
3067. *C:* Calassanz.
3068. *Segons A. En B no hi ha res.*

FUNDACIÓ NOGUERA

313

1135, juny. Roda

Donació. *Ramir [II], rei d'Aragó, dona a Sant Vicenç de Roda, a Sant Ramon i als canonges, l'església [de Sant Joan] de Besians, amb la seva abadia* (*o rectoria*) *i amb tots els drets que té en aquesta població i al seu terme. A més, dona el quart de la vila de Perarrua que pertanyia al bisbe. Es fa esment d'alguns dels canonges de Roda, del prior Guillem Bonfill, de l'abat de Lavaix, Bernat, de l'ardiaca Guillem Pere, del sagristà Guillem, del cellerer Bernat, de l'almoiner Ramon Pere, del prior Guillem Ermengol i del prior de Sant Andreu, Enard. Escrit per Ramon, escrivà de Benasc.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0944 (carpeta 21, núm. 2). Còpia de l'any 1405. Pergamí en mal estat de conservació, trencat als angles superior i inferior. Molt esvanit, sobretot a la part inferior. Mides: 26 cm per 26,5 cm. Escriptura cursiva gòtica. Al revers: "44, 1175", "Carta donationis ecclesie de Besens [...]", "D 3", "Confirmación de Besens o Besians".

a YELA, 1923, doc, 24, p. 351-352.

b UBIETO, 1988, doc. 70, p. 87-88.

c BOIX, 2005, doc. 965, p. 626. Data: 1135, juny. Roda.

d GRAU, 2010, doc. 220, p. 449-450. Data: 1135, juny. Roda.

Com hem vist en molts altres casos, als documents ribagorçans, normalment es fa esment d'un abat i d'una abadia, en lloc de fer-se menció d'un prevere o d'un rector i una rectoria. És així encara que no hi hagi pas cap monestir. Malgrat això, com s'ha pogut mostrar, per exemple amb relació a Fontova o Sant Esteve del Mall, aquestes abadies solien ésser el centre d'un conjunt d'esglésies sufragànies, on hi servien diversos eclesiàstics que formaven una petita comunitat de preveres (que tenia una certa semblança amb les comunitats de les canòniques rurals).

Sub[3069] Christi nomine et eius divina gratia. Ego Raymirus,[3070] Dei gratia Aragonensium rex, [facio hanc] cartam donacionis domino Deo et Sancto Vincencio et Beato Raymundo Rotensis ecclesie et canonicis eiusdem loci Deo servientibus. [Placuit mihi,] libenti animo, [optimo] cordis, afectu et spontanea voluntate et propter amorem Dei et remedium anime mee et animabus [patris et] matris mee, fratrumque meorum, rex dompnus Petrus [et] Ildefonsus, quibus s[un]t[3071] requies. Dono atque confirmo [predicto] Sancto Vincencio illa eccle-

3069. *Al davant, en B:* [... Hoc] est translatum bene et fideliter factum verbo ad verbum, abstractum a quodam privilegio domini regis, videlicet V kalendas iuni anno [...] MCCCCV, cuius tenor talis est.

3070. *c prefereix:* Ra[nimirus]. *B és un trasllat del segle XV.*

3071. *Segons c.*

sia de Bessense, cum sua abacia et cum cartum[3072] et cenam et cum omnia iura que pertinent [et pertinere debent] ad archidiacono, et cum tota illa hereditate que hodie habet vel in antea a<d>quirere potuerit, dono vel emp[tione, in illa villa Bessense et in] suis terminis. Et insuper aduc dono illo quarto de villa Petra Rubea, qui pertinet ad episcopum. Totum [... tum] suprascriptum dono illum ad honorem Dei et Sancti Vincenci et Sancti Iohannis de Bessense, cum consilio [...] de canonicis Sancti Vincencii, scilicet Guillelmus Bonifilii prior et Bernardus[3073] Lavascensis abbas et Guillelmus[3074] Petri archidia[conus et ...] archidiacono et Guillelmo[3075] sacrista et Bernardo[3076] cell<er>ario et Raymundo Petri helemosinario et Guilelmus Ermengaudi [prior] et Enardus prior Sancti Andree, et totum alium conven[tum], maiores atque minores. Et hoc totum suprascriptum ha[... extracto] illo quarto de Sancti Martini quod habeo donatum ad Sancti Martini et ad Sancio, meo scriptor, totum [... volu]ntas in omni vita seculi fiat, fiat, fiat.[3077] Amen.

Ego R[animirus] rex laudo et confirmo hoc suprascriptum A + Ω, in tali conventu ut Ramon Pereire,[3078] helemosinario, ad fidelitatem fratrum suorum teneat hoc suprascriptum in omni vita sua et hoc signum de manu mea pono.

Facta [est] hanc cartam donationis era Mª Cª LXXª IIIª, in mense iunio, in villa que dicitur Rota. Regnante me, Dei gratia, in Aragone [et] in Superarbi sive in Ripacurcia. Episcopo Dodo in Oscha. Martino in Sancto Victoriano abbas. Comes Arnaldo Miro Palgarensis in Boil et in Fontova. Fer[tungo] Ga[linde]z in Oscha et in Casteillgon. Fertungo Dat in Barbastro. Per Ramon in Stata et in Monte Cluso. Per Mir in Antença. [Michae]l [de Rada in Petra Rub]ea. Ra[mon Pere[3079] de Heril in Bece<n>s.[3080] et Bo[...]. Peire Ioçperto in Sancto Stephano de illo Malio.

FUNDACIÓ NOGUERA

3072. *De fet,* quartum, *tal com transcriu c.*
3073. *Abreujat en* B.
3074. *Abreujat en* G.
3075. *Abreujat en* G.
3076. *Abreujat en* B.
3077. *Escrit:* fiat, f., f.
3078. *Un nom occità. Segurament a la Ribagorça hi havia molts occitans arribats arran del procés de conquesta i repoblació, dirigit des de Tolosa, a Occitània. Aquesta migració d'homes de les terres d'oc després arribà a Lleida, quan s'esdevingué la conquesta d'aquesta ciutat. Potser era* Peire *(si no era un esment molt primerenc del mot* paraire*).*
3079. *Potser* Peire*. Molt dubtós.*
3080. *Molt dubtós; segons c. En d:* Bescas. *Sembla que hi digui* becis.

[Ego Raimundus, scriptor de Ba]nast[o], sub iusione domini mei regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc sig- (*signe*) num [feci].[3081]

314

1135

Establiment. *Guillem Bonfill, prior (*Guillelmus Bonofilii prioris*), i els canonges de Sant Vicenç de Roda estableixen a Martí de Jaca una plaça, unes cases i una vinya, que havien rebut del rei Ramir.*

A ACL, Fons de Roda (calaix B, sense número). Segons a, en molt mal estat de conservació; inclou un regest. No s'ha pogut localitzar.

*a** BOIX, 2005, A 167, p. 720-721. Data: 1135, [d. gener].

És interessant l'esment que hom fa novament d'una plaça, amb el sentit de terreny on es podien construir habitatges (vegeu doc. 306). Aquest significat el trobarem en molts dels documents de Lleida, escrits després de la conquesta de la ciutat per part dels exèrcits de Ramon Berenguer IV i del comte d'Urgell, Ermengol VI.

315

1136, març. Osca

Donació. *Ramir [II], rei d'Aragó, dona i confirma a Sant Vicenç de Roda i a Sant Ramon el castell, l'església i la vila de Fonts, amb tots els seus termes i amb els censos i drets que ell hi té. Escrit per Sanç de Perarrua.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, RP_0063 (carpeta 11, núm. 754). Trasllat. Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 20 cm per 18 cm. Escriptura carolina. Al revers: "R, n. 4, 1174", "Donativum regium de villa de Fontibus", "D 12", "32".

C ACL, Fons de Roda, carpeta 23, doc. 5. Còpia del segle XVII. No localitzat.[3082]

FUNDACIÓ NOGUERA

3081. *Al final del document, en B:* Ego Guillemus de [Petra Rubea, publi]cus no[tarius] ville de Gradibus, visso et lecto originali privilegio [ut] testis sig- (*signe*) num meum subscribo. Ego [... notarius publi]cus in Gradibus, viso et lecto originali privilegio, ut testis subscribo sig- (*signe*) num meum. [...] qui hoc translatum [...] fideliter scripsi ut in originali privilegio inveni et de manu [...] et sig- (*signe*) num meum hic aposui.

3082. CASTILLÓN, 1994b, p. 180, *diu:* "Donaciones de Fonz, Aguinalíu, Monzón a la catedral de Roda."

D RAH, Manuscrits 9-3980, Col·lecció Abad Lasierra, vol. 15, f. 173v.
E ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 84, f. 9r. Regest.
a AYNSA, 1619, p. 326.
b UBIETO, 1988, doc. 67, p. 83-84. Ex. D.
c CASTILLÓN, 1994a, p. 54.
d CASTILLÓN, 1997, doc. 2, p. 21-22.
e BOIX, 2005, doc. 962a, p. 624. Data: 1135, març.
f GRAU, 2010, doc. 221, p. 450. Data: 1136, març.
g MARTÍNEZ PARÍS, 2013, doc. 2, p. 380, amb traducció al castellà. Data: 1136.

Fonts era (i és) una població important de la vall mitjana del Cinca. Com hem assenyalat a la introducció, Fonts era una vila amb una llarga tradició (tal com reflecteix la seva xarxa de vies de comunicació). Per això, és molt notable que aquest monarca, Ramir II, donés el castell, el poble i l'església d'aquest lloc a la seu de Roda. Pel que fa a la data, Boix creu que ha d'ésser un error i que hauria de dir: M C LXX III; afirma que hi ha un document fet a Osca, pel rei, precisament el mes de març de l'any 1135 (doc. 310). Tanmateix, hem respectat la data esmentada al document. Cartografia: fig. 73.

Sub[3083] Christi nomine <et> eius divina clementia. Ego Ranimirus, Dei gratia Aragonensium[3084] rex, facio hanc cartam donacionis et confirmacionis domino Deo et Sancto Vincentio et Sancto Raimundo et omnibus sanctis qui in eadem ecclesia adorantur. Placuit mihi, libenti animo et spontanea voluntate et propter amorem Dei et remissio peccatorum meorum, dono et concedo domino Deo et sanctis supradictis castrum, ecclesiam et villam quod dicitur Fontes, cum omnibus suis terminis ab integris, heremis et populatis, et cum omnibus censis vel directaticis quod ad me, regiam personam, ibi pertinet vel pertinere debet ut hereditas propria sit de Deo et Sancto Vincentio Rotensi et canonicis ibidem Deo servientibus, per secula cuncta, salva mea fidelitate et de omni mea posteritate, per secula cuncta, amen. Et nullus homo vel femina qui hoc donum suprascriptum inde abstraere vel minuere voluerit, cum Datan et Abiron et cum Iuda traditore, sit dampnatus in infernum, amen.

Sig<+>num regis Ranimiri.

Facta hanc cartam era M^{a} C^{a} LXX^{a} IIII^{a}, in mense marcio, in urbe Oscha, regnante me Dei gratia in Aragonia et in Superarbi atque in Ripacurtia et electus episcopus in Barbastro et in Rota, et rex Garsia per manu mea in Pampilona. Episcopus Dodo in Oscha Episcopus Santius in Yrunia. Comite Arnal Mir in Fontetuba. Pere Gauzpert in Sancto Stephano. Pere Mir in Bonabarre. Michael de Rada in Petra

3083. *A l'inici, en B:* Hoc est translatum fideliter factum.
3084. *f:* Aragonensis. *De fet, abreujat en* Aragon *i una titlla*.

Rubea. Fortunio Dat in Barbastro. Fertungo[3085] Galindez in Oscha. Ferriz in Sancta Eulalia. Lope Fertungones[3086] in Luarre. Castagne in Buile.[3087] Pere Castagne in Luesia. Vicecomit<i>ssa domina Taresa in Uno Castello.

Ego Santius de Petra Rubea, iussu domini mei regis Ranimiri, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc sig<+>num feci.

316

1136, maig. Sant Vicenç [de Roda]

Donació. *Ramir [II], rei d'Aragó, dona a Sant Vicenç de Roda, a Sant Ramon i a Ramon Martí, a precs del bisbe Gausfred i de l'ardiaca Ramon Oriol, l'església de Benavarri. Mentre visqui Ramon Martí, tindrà l'abadia* (*o rectoria*)*; després de la seva mort, podrà passar a algun parent seu triat per ell, d'acord amb el bisbe, l'ardiaca i els veïns del lloc.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0887 (carpeta 19, núm. 1.168). Pergamí en bon estat de conservació, amb algun plec i alguna taca. Mides: 15,5 cm per 28 cm. Escriptura carolina. Al revers: "D, n. 53, 1174", "Donacio regalis de ecclesia de Benavarre", "Traslatum ecclesie de Benavarre", "Benabarre", en un paper enganxat "97" (que correspon amb el número de l'inventari de Mateu Lasala).

B ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 97, f. 10r. Regest. Ex A.

a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 77, p. 373-374.

b UBIETO, 1988, doc. 87, p. 107-108.

c BOIX, 2005, doc. 969, p. 629. Data: 1136, maig. Capella.

d GRAU, 2010, doc. 223, p. 451. Data: 1136, maig. *Sancto Vincentio ante Capella.*

Document important pel fet que es doni l'església de Benavarri i també pel fet de mostrar el lligam que hi havia entre els béns eclesiàtics (en aquest cas una església) i una família (la de Ramon Martí i els seus parents); de fet, veiem la mateixa realitat —lligam entre una família i una església— amb relació a força altres llocs d'aquest bisbat (com Morillo de Montclús, VIRUETE, 2013, doc. 58). És difícil de saber del cert si aquesta església de Sant Vicenç, on es va escriure aquest document, fa referència a la catedral de Roda o bé a alguna església propera al lloc de Capella (tanmateix, l'església parroquial de Capella és dedicada a sant Martí).

3085. *Abreujat en* frgo, *amb una titlla*.
3086. *Abreujat en* Frgones, *amb una titlla*.
3087. *b*: [Biele].

In nomine Domini nostri Ihesu Christi. Ego Rannimirus, Dei providentia Aragonensium rex, facio hanc cartam donationis et auctoritatis domino Deo et Sancto Vincentio et Beato Raimundo et vobis don Ramon Martin. Placuit mihi, libenti animo et spontanea voluntate et propter amorem Dei et de illo episcopo domno Gauzfredo et de Ramon Oriol, suo archidiachono, qui mihi inde rogavit. Ideo dono et concedo ad predicto Sancto Vincentio et Beato Raimundo illam ecclesiam de Banavar, soluta mente, tota ab integro, et concedo et affirmo ad predicto Ramon Martin ut teneat ipsa abacia omnibus diebus vite sue, et post obitum suum ille de suis consanguineis cui eam ipse dimiserit, cum consilio et laudamento de illo episcopo et archidiacono, et de suis vicinis. Et hoc donativum et auctoritatem laudo et affirmo et non sit magis demandata per capella, in secula seculorum.

Sig<+>num regis Rannimiri.

Facta carta era M C LXX IIII[a], in mense maio, in Sancto Vincentio, ante capella, regnante me Dei gratia rex, simul cum coniuge mea regina Agnes, in Aragone et in Superarbi atque in Ripacurcia. Episcopus Dodo in Oscha. Predictus domnus Gauzfredus in Rota. Comite de Paliares in Fonte Tova et in Lozars. Pere Mir in Viacampo et in predicta Benavarr. Per Ramon in Capella. Pere Gozpert in Sancto Stephano. Gombald in

Sadarrue.

Ego Ximinus, scriptor regis, hanc cartam scripsi et de manu mea hoc sig<+>num feci.

317

1136, setembre. Borja

Donació. *Ramir [II], rei a Aragó, a Sobrarb i a la Ribagorça, d'acord amb la seva muller i amb la seva filla [Peronella], dona a l'església de Sant Vicenç de Roda, al bisbe Gaufred de Roda i Barbastre i als canonges de Sant Vicenç una heretat situada a Borja, que havia estat de Zahet Abolhacín. Escrit per Sanç de Perarrua, escrivà.*

[*A*] Original perdut. Es devia conservar a l'arxiu de la catedral de Roda.

*B** ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 82, f. 9r. Regest.

a TRAGGIA, 1799, p. 493. Extret.

*b** UBIETO, 1988, doc, 94, p. 115-116. Parcial.

c BOIX, 2005, A 173, p. 724. Data: 1136, setembre. Borja.

Copiem, a continuació, primerament el regest de Mateu Lasala (B) i després el fragment que va transcriure Ubieto (b). Les referències a la reina, a llur filla i a Zahet Abolhacín provenen del regest de b.

82. Carta de donación del rey D. Ramiro de una heredad sita en Borja, hecha a fabor del obispo de Barbastro y Roda, Gaufrido, y de los canónigos de S. Vicente de Roda. Dado en Borja, en el mes de setiembre de la era 1164.

Facta vero hanc cartam in mense septembrio, in era Mª Cª LXXª IIIIª, in castro Borja, regnante domino nostro Ihesu Christo in celo et in terra, et sub eius imperio ego Ranimirus, Dei gratia rex in Aragone, in Suprarbi et Ripacurcia. Episcopus Dodus in Osca. Bernardus episcopus in Caesaraugusta. Episcopus Michael in Tarazona. Episcopus Sancius in Pampilona.[3088]

318

1136

Convinença. *Acord entre, d'una banda, Bernat At, prior, Bernat Guillem, ardiaca, Guillem, sagristà, Pere de Torla, Pere Joan, Esteve i Ényec, els restants canonges de Sant Vicenç de Roda i Ramon Martí, arxipreste de Campo, i, de l'altra banda, Arnau Roger, Arnau Pere d'Erdau i Ramon Bernat, amb relació a un alou situat a Sant Feliu de Verí, que va donar Mir Roger el dia de la seva conversió* (*doc. 77, any 1080*)*, format per homes i capmasos, amb els censos que han de pagar. Es decideix que s'han de repartir els censos a mitges i que l'església de Sant Feliu, amb delmes, primícies i defuncions, ha d'ésser de Sant Vicenç de Roda d'Isàvena. Arnau Pere ha de tornar un objecte que va prendre a l'almoiner Garcia, a Bernat Franc i a Raülf. S'esmenten uns fidejussors.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0404 (carpeta 9, núm. 522). Pergamí en bon estat de conservació, amb alguna taca i algun plec. Mides: 21,5 cm per 23 cm. Escriptura carolina. Al revers: "A, n. 24, 1136", "Carta donationis [...] ecclesie, cum decimis et primiciis de Berin [...]".

B ACL, Fons de Roda, RP_0197 (carpeta 5, núm. 320). Pergamí en bon estat de conservació, amb alguna taca i algun forat petit. Mides: 25,5 cm per 8 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Ac[...] canonicorum."

a BOIX, 2005, doc. 913, p. 588-589. Data: [1126].

b GRAU, 2010, doc. 224, p. 452. Data: 1136.

Boix creu que, per error, consta la data de l'any 1136, però que en realitat aquest document va ésser escrit l'any 1126. Nosaltres hem mantingut la data esmentada al document. Cal relacionar aquest instrument amb la donació que feu, l'any 1080, Mir Roger a Sant Vicenç de Roda, del seu alou, dels seus homes i de tot allò que tenia a Sant Feliu de Verí (doc. 77). Cartografia: fig. 29.

3088. *Segons b, al final:* Notario Sancho de Perarrua.

In nomine Domini. Hec est carta memorie recordacionis et deffinicionis quam fecerunt Bernardus Ato prior et Bernardus Guillelmus archidiaconus et Guillelmus sacrista, Petrus de Torla et Petrus Iohannes, Stepanus et Enneco et nos omnes canonici Sancti Vincentii de Rota et Ramon Martin, archipresbiter de Campo, cum Arnaldo Roger et Arnal Pere de Erdao, suo nepote, et Ramon Bernard, de magna contentione que erat inter illos[3089] de ipso alodio quod est ad Sanctum Felicem de Berin,[3090] quod Miro Rogerius misit et dedit ad Sanctum Vincentium de Rota, in die conversionis sue. Et istum alodium sunt homines et caputmasos[3091] et censum quod facere debent. Et tandem, post magnas discordias que erant inter nos et suprascriptos, venimus ad laudamentum bonorum hominum et laudaverunt per concordiam et pacem ut habeat Sanctus Vincentius et nos canonici illius medietatem de servicio et censum quod faciunt et facere debent quibus subditi sunt vel subditi erunt. Et aliam medietatem habeant Arnal Roger, Arnal Pere, Ramon Bernard. Et si Arnal Roger et sui aliquid augmentaverint super homines, in servicio vel in censu, similiter habeamus per medietatem. Et hoc facimus nos canonici Sancti Vincentii per convenientiam ut ubicumque habuit Miro Rogerius vel habere debuit de alio alode plano,[3092] \de/ aviis et parentibus suis, quod ipse non dedit nec vendidit, habeat Sanctus Vincentius et nos canonici totam illius partem. Et Arnal Roger et Arnal Pere et Ramon Bernard sint adiutores illorum per fidem rectam et sine ullo malo ingenio. Et illam ecclesiam Sancti Felicis, cum decimis et primiciis et oblacionibus et defunctionibus,[3093] habeat Sanctus Vincentius et nos canonici et successores nostri canonici ibi Deo et Sancto Vincentio servientes,[3094] stabiliant eam sicut suam propriam ad servicium Dei et Sancti Felicis.[3095] Et est laudatum et definitum de illas pignoras que fecerunt Ramon Bernard et Arnal[3096] Pere propter querimonias suprascriptas, ne canonici ab illis nec illi a canonicis

3089. *B:* nos et.

3090. *B:* \et in alii locis/.

3091. *B:* capudmasos.

3092. *B:* plano *ratllat*. *En B*: \sive de hominibus sive de capudmansibus/.

3093. et defunctionibus, *manca en B.*

3094. et successores nostri canonici ibi Deo et Sancto Vincentio servientes, *manca en B. En B*: illius et.

3095. sicut suam propriam ad servicium Dei et Sancti Felicis, *manca en B. En B*: eam canonic[is], cum laudamento de Arnal Roger et Arnal Pere et Ramon Bernard et successorum illorum.

3096. *B:* Arnald.

FUNDACIÓ NOGUERA

ullam calumniam[3097] requirant, excepto quod reddat Arnal Pere ipso captal[3098] quod abstulit ad Garsiam elemosinarium[3099] et ad Bernard Franc[3100] et ad Raulfo.[3101] Et[3102] si Arnal Pere noluerit reddere hoc quod abstulit, Arnal Roger et Arnal Pere de Erdao donando et rogando faciant tantum ad Garsiam elemosinarium et ad Bernard Francho et ad Raolf ut sint paccati sine querimonia. Et ego Arnal Roger et ego[3103] Arnal Pere sumus[3104] fideiussores,[3105] per nos et per nostros, per dicto priori et canonicis Rotensibus, tam presentibus quam futuris, ut nos et nostri ita teneamus per secula cuncta.

Sig+num Bernardi Ati prioris. Sig+num Bernardi Guillelmi archidiaconi. Sig+num Guillelmi sacrista. Sig+num Petri de Torla. Sig+num Petrus Iohannes. Sig+num Stephanus. Sig+num ego Ennego. Sig+num Ramon Martin archidiaconi, presbiter de Campo. Sig+num ego Arnal Roger. Sig+num ego Arnal Pere. Sig+num ego Ramon Bernard. Sig+num Galindone testis. Sig+num Atone testis.

Facta carta huius concordie anno incarnationis Domini Mº Cº XXXº VIº.

Petrus, presbiter, scripsit et hoc sig- (*signe*) num fecit, die et anno quo supra.

319

[1135-1136]

Elecció de bisbe. *Carta del clergat i del poble del bisbat de Barbastre i de Roda en què es notifica a l'arquebisbe Oleguer de Tarragona l'elecció del prevere Gaufred, monjo del monestir de Sant Ponç [de Tomeres], per tal que el consagri com a bisbe. Se subratllen les qualitats morals d'aquest prevere.*

3097. *B:* calupniam.
3098. *B:* cabdal. *Potser es pot relacionar amb la paraula* capçal.
3099. *B:* helemosinarium.
3100. *B:* Francho.
3101. *B:* Ra\d/ulpho.
3102. *Des d'*Et si Arnal Pere *fins a* Et ego*, inclusivament, manca en B*.
3103. *Manca en B.*
3104. *B:* sunt.
3105. *En B, després de* fideiussores: de omnibus supra scriptis. Et si Arnal Pere noluerit reddere hoc quod abstulit Arnal Roger et Arnal Pere de Erdao, donando \aut/ rogando faciant tantum ad Garsiam, helemosinarium, et ad Bernardo Francho et ad Raolph, ut sint paccati sine querimonia. *Ací s'acaba el document B*.

FUNDACIÓ NOGUERA

[*A*] ACL, Fons de Roda. Perdut.
*B** BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 368r (p. 742).
a AYNSA, 1619, p. 315.
b PASQUAL, 1785, p. 121-122.
c HUESCA, 1807, vol. 9, p. 192.
*d** VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 76, p. 372-373. Data: 1135.
e BOIX, 2005, doc. 968, p. 628-629. Data: [1136, maig], Roda.[3106]
f GRAU, 2010, doc. 225, p. 452. Regest. Data: [1135-1136].

Venerabili Oldegario, Dei gratia Tarraconensis[3107] metropolis dispensatori, dignitate conspicuo, clerus et populus Barbastrensis sive Rotensis ecclesiae totius devocionis famulatum. Credimus non latere archiepiscopatus vestri celsitudine quod nostra ecclesia suo sit viduata pastore, hac propter hoc solacio proprii sit destituta rectoris. Quapropter ne pastore absente grex dominicus perfidorum luporum morsibus pateret, improbique raptoris fieret praeda, communi voto atque consensu elegimus nobis pontificem Gaudfridum, presbiterum monasterii Beati Poncii monachum, virum utique prudentem, hospitalem, ornatum moribus, castum, sobrium, mansuetum, Deo et hominibus placentem. Quem ad archiepiscopatus vestri dignitatem mittere curavimus, unanimiter postulantes et obsecrantes a vestra maiestate nobis illum ordinari in pontificem, quatenus auctore Deo nobis velut idoneus pastor preesse valeat et prodesse, nosque sub sacro eius regimine Domino semper militare possimus. Ut autem omnium nostrum vota in hac electione convenire noscatis, huic canonico decreto propriis manibus roborando subscripsimus.

Ego Guillelmus[3108] Bonifilii, prior Rotensis, subscripsi. Ego Garsias, prior claustrensis, ss.[3109] Ego Guillelmus Petri, eiusdem ecclesiae archidiaconus, ss. Ego Garsias, Barbastrensis archidiaconus ss. Ego Guillelmus sacrista ss. Ego Ainardus prior[3110] Sancti Andreae ss. Ego Bertrandus cellararius ss. Ego Bernardus Barravensis ss. Ego Berengarius de Cornutella[3111] ss. +. Ego Stephanus cantor ss. +. Ego Raimundus de Benascho ss. +. Ego Petrus de Biura[3112] ss. +. Ego Nicholaus ss. +. Ego Petrus Exemeno ss. +. Ego Guillel-

FUNDACIÓ NOGUERA

3106. *Segons e, hi ha una transcripció a:* BPT, Collectanea canonica. Rituale. Diplomata ecclesiastica, ms. 26, f. 122.
3107. *d:* Terraconensis.
3108. *d:* Guillermus.
3109. *Podríem escriure-hi:* subscripsi.
3110. *Segons c.*
3111. *d:* Cornuta (*de fet* Cornut<ell>a).
3112. *e:* Buira.

mus de Capella ss. +. Ego Forto[3113] ss. +. Ego Martinus, abbas Sancti Victoriani, ss. +. Ego Bernardus, abbas Alaonis, ss. +. Ego Raimundus Martinus archidiaconus ss. +. Ego Petrus Gauzperti laudo hanc electionem +. Ego Petrus Mir de Entenza laudo +. Ego Gombaldus de Benavent laudo +. Ego Bernardus Petri de Petra Rubea laudo +. Ego Bardina laudo +. Ego Bartholomeus laudo +. Ego Pelegrin[3114] de Alqueçar laudo +. Ego Fertung Dato de Barbastro laudo +. Ego Asalid de Gudel laudo +.

Ego Raimundus, helemosinarius, scriptor istius cartae subscripsi +.

320

[c. 1136]

Carta de l'arquebisbe. *Carta d'Oleguer, arquebisbe de Tarragona, a Innocenci [II], papa, fent-li saber que no havia pogut consagrar Gaufred, monjo del monestir de Tomeres, que era bisbe electe del bisbat de Barbastre, atès que s'havia presentat un delegat del bisbe d'Osca que reclamava la seu de Barbastre i havia lliurat un mandat d'interdicte* (*mancat, però, de segell*), *malgrat que la seu de Barbastre pertanyia al bisbat de Roda, segons els privilegis reials i d'acord amb les mateixes confirmacions pontifícies. S'esmenta també el reconeixement, que va fer el bisbe Esteve d'Osca, en què confessava que havia actuat malament en expulsar el bisbe de Barbastre i en què restituïa la seu de Barbastre al bisbe Pere de Roda.*

[*A*] Original perdut.

B ACL, Fons de Roda. P1_M3_P4_C02 (antiga carpeta 21, núm. 1). El vuitè document dels vuit (set dels quals són butlles) que hi ha transcrits en un pergamí (de fet són dos pergamins cosits entre ells). Còpia del segle XII. Mides: 12 cm per 74 cm.

*C** ACL, RC_0029. Breviari, ms. 11, f. 168r (f. 152r). Amb l'epígraf: "Epistola domini Oldegarii Tarraconensis archiepiscopi missa domino pape Innocentio secundo."

D Archivum Secretum Vaticanum, AA. Arm. I-XVIII, núm. 4195, f. 16r i 28v. Còpia del segle XVI. Trasllat d'una còpia autoritzada feta a Barbastre l'1 d'abril de 1527.

E ACL, P0_M1_P3_C07 (carp. 23), LASALA, *Inventario de los códices, diplomas y otros documentos,* núm. 73, f. 7r-8r. Regest. Diu: "Un pergamino de 25

3113. *c:* Freto.
3114. *d:* Peregrin.

centímetros de ancho por dos metros 20 de largo"; aquest document era el número vintè, dels vint-i-un documents que hi havia transcrits. Ex B.

a AYNSA, 1619, p. 318. Transcripció parcial (a partir de "Certum quidem [...]").
b PASQUAL, 1785, p. 121-122, nota 20.
c LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 18, p. 263. Transcripció parcial.
d FLÓREZ, 1859, vol. 29, ap. 20, p. 471-472.
e MANSILLA, 1955, doc. 67, p. 83-85. Data: [1134-1143].
f BOIX, 2005, doc. 970, p. 629-630. Data: [1136, agost-setembre].
g GRAU, 2010, doc. 226, p. 453. Regest. Data: [1135-1137].

Ens hem basat en C, encara que també fem esment de les principals diferències que hi ha en B, b, d i e.

Beatissimo[3115] domino et patri apostolice sedis divina vocatione pontifici Innocentio,[3116] Oldegarius[3117] indignus Tarraconensis metropolis dispensator, devotam[3118] in omnibus obedientie[3119] subiectionem.[3120]

Multarum tribulationum[3121] oppressionibus et corporis infirmitate gravati ad pietatis vestre sinum[3122] tamquam ad singulare post Deum,[3123] nostre spei presidium, solito more[3124] confugimus ut auctoritatis vestre consiliis illuminemur et auxiliis roboremur. Ut autem de pluribus pauca referam,[3125] noverit prudentia vestra que Barbastrenses[3126] canonici communi voto cleri et populi elegerunt quendam religiosum Thomeriensis monasterii monachum sibi in episcopum. Ipsa enim[3127] ecclesia per absentiam pastoris diuturnam multis tribulationibus afflicta, ad tantam pervenit paupertatem, tum per possessionum amissionem, tum etiam per canonicorum captionem, ut vix possit filiorum necessitatibus sufficere. Obtulerunt autem[3128] nobis et suffraganeis episcopis, qui ad hoc[3129] convenerant, electum

3115. *En B i C. En d:* Sanctissimo.
3116. *B:* Innocencio.
3117. *Abreujat en* O. *Comença e.*
3118. *e:* debitam.
3119. *d:* obediente.
3120. *b:* suiectionem.
3121. *B:* tribulacionum.
3122. *En B i C. d i e:* signum.
3123. *En B i C. Abreujat en* dm, *amb una titlla. d i e: Domini. b:* tanquam post Deum.
3124. *e i B:* more solito.
3125. *d i e:* reddam.
3126. *b i e:* Barbastrenses et Rotenses.
3127. *Abreujat en* ·n·.
3128. *Manca en C.*
3129. *e:* hec.

FUNDACIÓ MOGUERA

suum quatenus[3130] ei manus opitulante Dei gratia[3131] imponeremus. Denique cum[3132] iam in ecclesia ad hoc convenissemus, accepimus per legatum Oscensis episcopi litteras sine bulla vestra, in quibus continebatur que ecclesiis Barbastrensibus divinum officium sanctitas vestra interdixerit. Hoc quippe comperto iudicavimus defferre[3133] quod ceperamus,[3134] donec a maiestate vestra quid super hoc nobis agendum esset consilium acciperemus.

Certum quidem apud nos[3135] et ut credo apud curiam vestram quod per precepta regalia Barbastrensis ecclesia Rotensis episcopatus[3136] dignitatem accepit,[3137] quod Romani pontifices per privilegia sua iustum esse iudicantes confirmaverunt.[3138] Dum vero his[3139] auctoritatibus fultus dominus[3140] Raimundus[3141] episcopus in pace ipsam haberet ecclesiam Barbastrensem, ubi consecratus fuit rex Aragonensis, qui ipsi[3142] inimicabatur, nolebat enim eum sequi super christianos, misso Stephano Oscensi episcopo cum manu militari, ipsum episcopum, eum manutenentem cornu altaris, ignominiose fecit expelli[3143] ab ecclesia et a[3144] civitate. Ob hoc quod[3145] excomunicationes a pontificibus Romanis in eundem Stephanum promulgate sint, Romane curie non ignotum credimus. Tandem[3146] vero pio Raimundo[3147] Rotensi episcopo defuncto, et[3148] Oscensi Stephano interfecto, ipse rex ut audierit,[3149] que[3150] multa Deus per eundem Rotensem episcopum Raymundum[3151] operaretur miracula, convocatis episcopis et

3130. *b:* quatinus. *e:* quetenus.
3131. *d:* gratia manus.
3132. *C:* eum.
3133. *e i B:* differre.
3134. *b:* seperamus.
3135. *d:* vos.
3136. *b:* Barbastrensis ecclesia Rotensis episcopatus.
3137. *b:* acceperit.
3138. *d i e:* confirmarunt.
3139. *e:* hiis.
3140. *B:* dompnus. *d i e:* domnus.
3141. *C i e:* Raymundus.
3142. *e:* semper ipsi.
3143. *e:* expeli.
3144. *Manca en e.*
3145. *B:* quot.
3146. *De fet:* tadem.
3147. *e i C:* Raymundo.
3148. *Manca en e.*
3149. *B i b:* audivit.
3150. *e:* quod.
3151. *B i b: abreujat en* R.

FUNDACIÓ NOGUERA

religiosis viris, confessus est malum quod egerat, et ait coram omnibus: "Ego, pro peccato meo, illum virum religiosum sine ratione et iudicio[3152] expuli de sede sua Barbastrensi, nunc autem iudicium Dei timens, Petro Rotensi episcopo sedem Barbastrensem restituo,[3153] et, secundum patris et fratris mei bone memorie regum instituta et apostolice sedis privilegia, ipsi et successoribus eius auctoritate regia confirmo."

Hec[3154] quedam[3155] Barbastrensi sede in veritate novimus, prudentie vestre[3156] intimavimus[3157] discretionis.[3158] Ceterum vestre discretionis interesse debet, qualiter ipsius ecclesie Barbastrensis misere[3159] subveniatur et de consecrando ibi episcopo quid nos agere oporteat.[3160]

321

1137, abril, 28

Establiment. *Guillem Bofill, prior de Sant Vicenç de Roda, d'acord amb el bisbe Gaufred de Roda i Barbastre i amb la resta de canonges, concedeix a Pere Mir del Grat que faci dos molins, amb les séquies i amb totes les pertinences que calgui per a moldre, al terme de Roda, al lloc de "la Moixa", al costat de l'Isàvena. A canvi, hauran de donar quatre sesters de forment i quatre sesters d'ordi el dia de Tots Sants.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0693 (carpeta 13, núm. 955). Pergamí en bon estat de conservació; amb alguna taca. Abecedari partit a la part inferior. Mides: 17 cm per 18 cm. Escriptura carolina. Al revers: "A, n. 28, 1150", "Tributación de dos molinos en término de Roda, firmada por el obispo Gaufridio, 1137".

a CASTILLÓN, 1987, doc. 2, p. 93.

b CASTILLÓN, 1989, doc. 1, p. 56-58.

c BOIX, 2005, doc. 972, p. 631. Data: 1137, abril, 28.

d GRAU, 2010, doc. 227, p. 453. Data: 1137, abril, 28.

3152. *e:* iudicio et ratione.
3153. *e:* restituto.
3154. *b:* Hoc.
3155. *B i b:* que de. *e:* autem de.
3156. *e i B:* vestre breviter.
3157. *e:* intimamus.
3158. *d:* discretionis. *Manca en e.*
3159. *B:* miserie.
3160. *En C, després hi ha unes paraules il·legibles, potser afegides posteriorment*. *d:* oportet. *Al final de d:* "Prevengo que falta la firma *Oldegarius* que pone Aynsa."

FUNDACIÓ NOGUERA

In Dei nomine. Notum sit omnibus hominibus quod ego Guillelmus Bonusfilius, prior Sancti Vincencii de Rota, cum consilio et voluntate ac assensu domini Gaufridi, Rotensis et Barbastrensis episcopi, et aliorum cannonicorum. Nos in simul, per nos et per omnes nostros successores, tam presentibus quam futuris, damus vobis, Pere Mir del Grat,[3161] et vestris ut faciatis duos molendinos in termino Rote, in loco ubi dicitur a la Moxa, iuxta flumen Isavene. Ut faciatis ibi duos molendinos cum omnibus suis pertinentiis quibus ad molendinos pertinent vel pertinere debent, cum introitibus et exitibus suis ac melioramentis que ibi valeatis facere, cum cequis et aquis et cum omnibus molitoribus quod ibi voluerint molere. In tali vero pacto damus vobis, iam dicto Petro, et vestris predictos molendinos cum omnibus suis pertinentiis, quod uniusquisque annum detis nobis et successoribus nostris quatuor sesterarios[3162] frumenti et quatuor ordei pro algavara,[3163] in festivitate Omnium Sanctorum. Et hoc faciendo vobis iam dicto et [vestris] abeatis, teneatis et expletetis iam dictos molendinos sicut superius dictum est, ad faciendas vestras proprias voluntates per secula cuncta. Si quis autem successorum nostrorum aut aliqua ecclesiastica secularisve persona hoc donum nostri karitatis infringere vel minuere temptaverit, sub anathematis vinculo indissolubiliter maneat, amen.

Sig+num Gaufridi, Barbastrensis et Rotensis episcopi. Sig- *(signe*) num Guillelmi Bonifilii prioris. Sig- (*signe*) num Nicolai, prioris claustri. Sig- (*signe*) num Guillelmi Petri, archidiaconi. Sig+num Raimundi, archidiaconi Ripacurcie. Sig+num Raimundi de Pan, archidiaconi Terrantone. Sig+num Guillelmi sacriste. Sig- (*signe*) num Stephan cantoris.

Facta carta huius donacionis anno Domini M° C° XXX° VII°, IIII^to^ kalendas mai.

Guillelmus Fredalacii, cannonicus, iussu prefati prioris et aliorum cannonicorum hanc cartam scripsit et hoc sig- (*signe*) num fecit.

FUNDACIÓ NOGUERA

3161. *c:* Prat.

3162. *Sic. De fet, com escriu c:* sestarios.

3163. *Potser s'ha de relacionar amb la paraula de l'àrab hispànic* alḥawwára (*que prové de l'àrab clàssic* ḥuwwārà)*, dret que en algunes zones d'Al-Andalus hom pagava com a moltura, per moldre el blat en un molí fariner.*

322

1137, juny, 5

Indulgència. *Gaufred, bisbe de Barbastre [i de Roda], concedeix quaranta dies d'indulgència a qui doni dotze diners, vint dies d'indulgència per sis diners i deu dies a canvi de la donació de tres diners. Aquests diners han de servir per a alliberar un captiu que fou portat a Lleida, lligat amb ferros, al qual se li feu passar gana i altres penes i, finalment, fou empresonat. Davant la petició de cent monedes d'or, foren deixades com a ostatges la seva filla i la seva neboda.*

[*A*] Original perdut.
B Archivo Diocesano de Barbastro, pergamins.
*a** LA CANAL, 1836, doc. 25, p. 287-288. Ex B.
b BOIX, 2005, doc. 973, p. 632. Data: 1137, juny, 5.

Document molt notable per il·lustrar les relacions que hi havia entre els habitants de la Ribagorça i la ciutat de Lleida, governada pels musulmans. Hi trobem esmentat el tema de l'alliberament de captius i, en aquest cas, també el fet que fossin deixades com a ostatges una filla i una neboda del que calia alliberar. També és interessant l'esment dels mancusos d'or de Ceuta (que a no va saber entendre). Bàsicament hem seguit a, encara que hi hem introduït algunes correccions.

In Christi nomine. Gaufridus Barbastrensis episcopus omnibus Deum timentibus et eleemosinas largentibus, salutem et perpetuam[3164] benedictionem. Divina pietas suo saluberrimo consilio, humane fragilitati omnium consulere cupiens nostre condolens compatiensque infirmitati post debitam renuntiationem post baptissimi ac penitentie lavacrum donis eleemosinarum nostrarum voluit solvi vincula culparum ipso atestemte[3165] qui ait "date eleemosinam et ecce omnia munda sunt vobis". Unde vos filii paterno affectu subeniatis pro remedio animarum vestrarum peccatorum remisione. Hic enim, a sarracenis captus, Ilerdam ductus vinculis ferreis innexus fame siti variisque penis afflictus tandem carceri mancipatus est. His omnibus exanimatus et ad extremum fere perductus pro sui redemptione centum scilicet ezcaptinos[3166] se daturum spopondit pro quibus quandam filiam suam cum alia nepote sua ad reenas possuit. Vobis igitur dilecttissimi pro Dei amore et animarum vestrarum salute unusquisque de vestra substantia ei subveniendo eleemosinam date, memen-

3164. *b:* apostolicam.
3165. *Potser* atestante.
3166. *Ha de fer referència a mancusos* ceptinos*, de Ceuta. a ho escriu en cursiva.*

tote verbi Domini dicentis: "sicut aqua extinguit ignem ita elemosina extinguit peccatum", et Davit: "beatus qui inteligit super egenum et pauperem", et Augustinus: "bonum est se iuvare, sed melius eleemosinam dare"; et alio loco "redemptio anime viri divitie, vos fratres date temporalia ut recipiatis eterna". Quicumque huic bonum fecerit adiutorium de duodecim denarios[3167] aut eorum valore et pretio, ego Gaufridus ex parte Dei omnipotentis et beatorum apostolorum Petri et Pauli omniumque sanctorum et nostra, sit absolutus de quadraginta dierum penitentie; et qui sex denarios de viginti; et qui tres,[3168] decem. Quicumque autem plus vel minus dederit totum[3169] concedo in remisionem peccatorum suorum.

Facta carta anno incarnationis Domini M C XXX VII,[3170] nonas iunii. Signum (*signe*).

323

1137, novembre. Jaca

Confirmació. *Ramir [II], rei d'Aragó, fill de Sanç, esmenta els principals fets esdevinguts al llarg de la seva vida, des de quan estudiava al monestir de Tomeres fins quan cedeix el regne a la seva filla [Peronella] i al comte [de Barcelona] Ramon Berenguer [IV]. També dona i confirma a Sant Vicenç de Roda, a Gaufred, bisbe de Barbastre, i, en algun cas, a Santa Maria de Terrantona les donacions fetes pels seus germans i per ell mateix, especialment a Besians, Muro de Roda, Troncet, Palo, Alquèssar, Huerta, Fonts, Lecina, Matidero, Pertusa, Estada i Montsó.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 49r-50r (5r-6r).
a LA CANAL, 1836, vol. 46, ap. 23, p. 282-285.
b VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 78, p. 374-375.
c UBIETO, 1988, doc. 118, p. 143-146.
d BOIX, 2005, doc. 975, p. 633-635. Data: 1137, novembre (Jaca).
e GRAU, 2010, doc. 228, p. 454-455. Data: 1137, novembre. Jaca.

En aquest document es fa esment de les donacions fetes a Sant Vicenç de Roda dels llocs de Besians (doc. 174), de Muro de Roda (doc. 300) i de Troncet (doc. 311). També es menciona la donació de Sant Vicenç de Palo (doc. 302). Així mateix, es recorda la donació de *illo Puiolo* (doc. 302). També s'esmenta la donació a

3167. *a:* denaris.
3168. *a:* trex.
3169. *a afegeix entre parèntesis:* forte tantum.
3170. *a:* 1137.

Roda de Santa Maria d'Alquèssar, del castell i la vila de Huerta (*Ortu*), del castell i la vila de Fonts (doc. 315) i de la vila de Lecina i, així mateix, de l'església de Sant Joan de Matidero i de les esglésies de Pertusa (doc. 200) i d'Estada. Finalment, recorda la cessió de l'església de Santa Maria i Sant Joan de Montsó (doc. 105). Cartografia: fig. 10.

[S]ub imperio summe et individue Trinitatis. Ranimirus divina dispositione Aragonensium rex, gloriosi regis Santii filius. Quanta ordinatissimo superne dispensationis consilio licet inmerita vel indebita parvitati mee a Deo subvenerint presidia, universos tocius regni mei populos, proceres ac primates, scire et cognoscere cupio. Primum quidem a prefato patre meo bone memorie rege Santio sacris litterarum studiis in Thomeriensi monasterio traditus atque sub beatissimi Benedicti sanctissimo ordine a Deo servientibus ibidem fratribus in puerilibus annis simpliciter educatus, puerilem transegi etatem. Unde secularium nobilium virorum more adprime educatus, feliciter succedente vel aminiculante[3171] fortuna summi pa- // tris iuvamine fultus, ad altiora ecclesiastici ordinis tendere cupiens, apud Sanctorum Facundi et Primitivi monasterium abbatilis offitii sui functus electione. De qua de bono in melius, veluti per gradus, et de virtute in virtutem proficiendo succrescens Burgensis episcopatus electus extiti. Set quia huic a Deo predestinatus nec debitus fueram, brevi temporis dilapso spatio Pampilonensis cathedre suscepi electionem. Deo itaque miserante, cui omnia preterita presentia et futura sunt presentia, in posterum respiciente, post modicum temporis intervallum, clero et populo advocante, et fratre meo rege Adefonso annuente, Barbastrensis seu Rotensis sedis electus, brevissimo transacto dierum numero eoque feliciter, per obitum a presenti viatu sublato, non honoris ambitione vel elationis cupidine, set sola populi necessitate et Ecclesie tranquillitate, et plena boni animi voluntate regie potestatis et dignitatis culmina suscepi, fratrisque successi. Uxorem quoque non carnis libidine, set sanguinis ac proieniei restauratione duxi. Ex qua factore et gubernatore omnium Deo auctore, sobole procreata, et per eam nobilissimo filio Barchinonensi, videlicet comite Raimundo Berengario adquisito, regnoque his tradito.

Pro redemptione et remissione peccatorum meorum et requie animarum gloriosi patris mei Santii, aliorum parentum et fratrum meorum, dono Deo et Beato Vincentio et dompno Gozfrido Barbas- //[3172] trensi episcopo, per me et post me eidem ecclesie suba-

3171. *De fet:* amminiculante.
3172. *Nova columna en B.*

grato[3173] et canonicis ibi Deo servientibus, ecclesiam et villam que dicitur Visense, cum omnibus suis terminis, heremis et populatis,[3174] et cum omni censu quod ad me regalem personam ibi pertinet, et quomodo frater meus Petrus rex, qui sit requies, eam dedit domino Deo et Sancto Vincentio et Sancti Iohannis apostoli et evangeliste et corporibus sanctis qui in eadem ecclesiam requiescunt. Similiter eis dono et concedo villam que dicitur Muro Maiore, cum omnibus suis terminis, heremis et populatis, et cum omni censu quod ego ibi habeo vel habere debeo, que ad me regiam personam ibi pertinet. Et eis similiter dono castrum vel villam quod dicitur Tronceto et ecclesiam eiusdem ville, et cum omnibus suis terminis, heremis et populatis, et suis directaticis, et cum omni censu que ego ibi habeo que ad me regiam personam ibi pertinet vel pertinere debet. Adhuc autem dono domino Deo et Sancta Maria de Terrantona et Sancto Vincentio de Rota et episcopo supradicto ecclesiam Sancto Vincentio, que est in termino de Palo, cum tota illa mea hereditate, que est in circuitu eius vel in termino eiusdem ville, et quomodo ille melius fuit tenente frater meus Adefonsus rex in vita sua. Adhuc autem vivente dono eis, ibi prope, locum que vocatur illo Puiolo, cuius filiis et filiabus et neptis qui fuerunt de presbiter Enneco de Palo, cum omni earum hereditate que eis pertinet vel pertinere debet, et servi- // tium que mihi debent facere ut eis faciant. Et similiter dono et concedo et confirmo domino Deo et Sancto Vincentio de Rota et episcopo Gauzfrido et omnibus canonicis, presentibus et futuris, ibidem loci Deo servientibus, ecclesiam Sancte Marie de Alchezar, cum suis pertinenciis et suis directaticis, ab integris, sicut ad predictam ecclesiam pertinet vel pertinere debet. In primis castro de Ortu, cum sua villa. Et similiter castrum quod vocatur Fontes, cum sua villa, et cum omnibus suis terminis ab integris. Similiter villam que vocatur Lecina, cum omnibus suis terminis ab integris. Et similiter ecclesiam Sancti Iohannis de Matirero, cum omnibus suis ecclesiis et suis villis et omnibus suis pertinentiis. Similiter ecclesiam de Pertusa et ecclesiam de Estata. Adhuc autem dono eis ecclesiam Sancti Iohannis de Montson, cum omnibus aliis suis ecclesiis, et suis directaticis et suis pertinentiis ab integris, villas et hereditates, heremas et populatas, unde hodie est tenente predictam ecclesiam Sancte Marie et Sancti Iohannis, et tenere debent vel habere debent vel in antea iuste acquirere potuerunt. Et hoc totum

3173. *Sic*.

3174. *En b:* Sequuntur aliae donationes quae ad rem non pertinent. Deinde sic concludit. Sig+num regis Ranimiri […].

suprascriptum dono illud et concedo et adfirmo illud Deo et Sancto Vincentio et predicto episcopo et canonicis ibidem Deo servientibus et successoribus eorum, ut sit illorum propria hereditate, quietam et securam, per secula seculorum. Amen. Signum[3175] regis <(*signe*)> Ranimiri. //[3176]

Facta vero hanc cartam era Mª Cª LXXª IIª, in mense novembris, in villa que vocatur Iacha, regnante domino nostro Ihesu Christo in celo et in terra, et sub eius imperio ego Ranimirus, Dei gratia rex in Aragonia, in Superarbi et Ripacurcia, et sub imperio meo gener meus Raimundus comes Barchinonensis in omni regno meo. Episcopus Gauzfridus suprascriptus in Barbastro et in Rota. Episcopus Dodo in Oscha et in Iacha. Episcopus Bernardus in Cesaraugusta. Episcopus Michael in Taraçona. Episcopus Santius in Yrunia. Comite Arnal Palluriensis[3177] in Fonte Toba et in Alascorra. Pere Mir in Bonabarre. Peire[3178] Gauzpert in Sancto Stephano. Petro Raimundo d'Eril[3179] in Capella et in Castro. Dompno Gombaldo in Saturrue. Michael et Bernart Pere in Petra Rubea. Pere Raimundo in Stata. Fortunio Guerra in Arrosta. Lope Sangiz in Atures.

Ego Santius de Petra Rubea, iussu dominis meis regi Ranimiro et Raimundus, comes Barchinonensis, hanc cartam scripsi et hoc signum <(*signe*)> feci.

324

[d. 1137]

Testament. *Testament de Fortuny Dat i de la seva muller Beatriu. Fa donacions a At Urella, Llop Llopis, Pere Ramon, Llop Fortunyons, Àgilo i At Eixemenis. Decideix, així mateix, a qui han de passar els béns si mor algun d'aquests hereus. Fa donació de diversos castells (com el de Morcat) i d'alous (com el de Calassanç). Dona la meitat de l'almúnia de Ges a Santa Maria de Ripoll i l'altra a Santa Maria de Solsona, i cedeix l'alou que tenia a Barbastre, amb uns casals i una almúnia, al Sant Sepulcre. A part d'altres deixes,*

NOGUERA

3175. *A partir de la signatura de Ramir, transcrit en b.*

3176. *Nova columna.*

3177. *Sic.* Pallariensis.

3178. *Nom occità. Aquest Peire Gauspert, que era senyor de Sant Esteve del Mall, podem afirmar que procedia del vessant nord dels Pirineus. Aquest cas és evident, per bé que no devia ésser pas únic.*

3179. *Sembla que hi digui:* de Ril.

també s'hi fa esment del castell de Bellestar, que si es moren els seus hereus, haurà d'anar a parar al comte d'Empúries.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0318 (carpeta 7, núm. 420). Pergamí en bon estat, però amb alguna taca i algun forat al mig, en els plecs. Mides: 25,5 cm per 16 cm. Al revers: "Testamento de Fortun Dat = sin fecha ni rúbrica."

a BOIX, 2005, doc. 1.007, p. 656. Data: [v. 1126].

b GRAU, 2010, doc. 222, p. 450-451. Data: [mitjan segle XII].

Trobem documentat Fortuny Dat, com a senyor de Calassanç, entre els anys 1101 i 1104 i, com a senyor de Barbastre, els anys 1134-1137. Segons el testament, podem suposar que el senyor de Calassanç i el de Barbastre eren la mateixa persona. Hem de pensar que aquest document fou fet després de l'any 1137.

Testamento que fecid Fertun[3180] Dat de post suos dies et de sua mulier. Que rremanead ad Ato Urella, ipso de Sancti Vincenti et de Oska. Et que rremanead ad Lop Lopiz, Padul. Et que rremanead a Pere Arramon, Artasona. Et que rremanead ad Llop Fertunones, illas kasas de Civitate cum suo alode et ipsa de Bulturina et de Obergo. Et rremanead a Gilio[3181] et ad Ato Exemenç et ipso kastello de Morkat, cum illos omines que sunt in Morkat et in illo Puio, et ipso alode, et ipso de Ssolves et ipso de Boltanna.

Et ssi morierid Ato Urelga sine filio aud filia de sua mulier nupcia, que remanead ad Lop Llopz. Et ssi morierid Llop Llopz sine filio aud filia de sua mulier nupcia, que rremanead ad Ato Urelga. Et ssi morierid Per Rramon sine filio et sine filia de sua mulier nupcia, et rremanead ad Ato Urelga et a Gilio et a Dato Exemenç. Quale que morierid sine filio et filia de mulier nupcia, rremanead ad suum germanum. Ssi morierid Llop Fertunones sine filio et filia de sua mulier nupcia rremanead[3182] ad suum germanum. Ssi morierid Llop Fertunones sine filio et filia de sua mulier nupcia, rremanead ad Per Arramon illo[3183] alod de Kalasanc[3184] et de Sancti Saturnini. Et illa almunia de Ges illa medietate ad Sancta Maria de Arrepoll, cum illos kasal[es] que faciant kasas Sancta[3185] Maria de Arrepoll. Ipsa medietate de ipso alode ad Sancta Maria [de] Solsona. Et illo a[lod]e de Barbastro, cum ill[os] kasales et illa almunia, ad Sancti Sepulcri. Et illo alode de Ianuas et de Capulo que fuid de Clamos[a], ad[3186] Sancti Salvator de Morkat.

FUNDACIÓ NOGUERA

3180. *b:* Fortun.

3181. *De fet:* Agilio.

3182. *Manca una línia en b.*

3183. *És difícil saber si cal relacionar aquest alou de Calassanç i de Sant Sadurní amb Per Ramon* (*tal com fa Boix*) *o bé amb Santa Maria de Ripoll* (*com suposa Grau*).

3184. *Llegiu:* Kalasanç.

3185. *b:* ad.

3186. *Segons b.*

Testamento que facio ego Fertunio Dat et uxor mea, Beatriç, de illo kastello de Bello Estar, que abead Llop Fertuniones, que siad[3187] ommo[3188] de Deusdei que abead Llop Fertuniones illas duas partes de illa domenekatura et Deusdei illa tercia parte.

Et si morierid Deusdei sine filio que non abead de sua mulier nupcia que rremanead ad ipso comite de Enpurias et ad suos filios que abuerid de mulier nupcia et illos non possunt vendere neque inpingnare illo kastello neque illa domenekatura ad nullus ommo. Et ssi morierid Deusdei sine filio quales ommines[3189] a qoque[3190] debent facere ad Deusdei, faciant ad illo comite de Enpurias.

Et totum istum supra scriptum post obitum de seniore[3191] Fertunio Dat et uxor sua Beatriç.

325

1138, juny, 5. Santa Eulàlia de Barbastre

Carta episcopal. *Gaufred, bisbe de Barbastre i de Roda, s'adreça als fidels, als bisbes i als abats i a tots els cristians i els recorda que la ciutat de Barbastre havia estat saquejada pels sarraïns i havia restat despoblada. Així, l'església de Santa Eulàlia, situada extramurs de la ciutat, havia estat destruïda i després reedificada; en aquest temple en aquell moment s'hi feien molts miracles. Per aquest motiu, juntament amb altres habitants de la ciutat, cavallers i peons, per a la defensa de la cristiandat i per restaurar la ciutat, s'ha fet confrare d'una fraternitat i societat. Convida per tant a participar en aquesta fraternitat a tots per tal d'evitar que Barbastre —com a muralla de la pàtria— caigui en mans dels musulmans, atès que això suposaria la mort de molts cristians o llur captivitat i la pèrdua de molts castells i viles. Per això absol de tots els pecats aquells que participin en aquesta fraternitat o bé que hi col·laborin d'acord amb llurs possibilitats. Prega perquè subscriguin aquesta absolució tots els arquebisbes i bisbes. Aquest document fou signat pel bisbe Sanç de Pamplona, per Sanç, bisbe de Nájera, per Miquel, bisbe de Tarassona, per Dot, bisbe d'Osca, i per Berenguer, bisbe de Girona*.

3187. *b:* si ad.
3188. omo*, amb una titlla*.
3189. omines*, amb una titlla.*
3190. *Sic*.
3191. *Abreujat en* s.

[*A*] Original perdut.
B Archivo del Provisorato de Barbastro (APB), Fons de pergamins.
C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 368r-360r (p. 742-744).
a LA CANAL, 1836, vol. 46, doc. 24, p. 285-287. Ex B.
*b** VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 80, p. 377-379. Ex B,
c BOIX, 2005, doc. 977, p. 636-637. Data: 1138, juny, 5 (Barbastre).

Malgrat no haver-se conservat a l'arxiu de Lleida (i potser tampoc al de Roda), hem cregut que aquest document és prou important per a la història del bisbat de Roda i, després, per a la del de Lleida com perquè sigui convenient de publicar-lo en aquesta col·lecció diplomàtica. És el reflex d'una mentalitat que hom té la impressió que ja és molt diferent de la que hi havia uns segles abans. S'hi subratlla la defensa de la religió i s'hi exalça l'aspecte heroic. Seguim bàsicament b, però també assenyalem les diferències que hi ha en C.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Gaufridus, Dei gratia Barbastrensis seu Rotensis ecclesie episcopus, omnibus fidelibus christianis et Deum timentibus episcopis, abbatibus, ceterisque Ecclesie Dei ministris, reliquis quoque[3192] christiani nominis titulo presignatis[3193] salutem mentis et corporis. Dilectissimi fratres et domini, non ignotum esse credo vestre omnium dilectioni qualiter Barbastrensis civitas, que una fuit olim ex melioribus Hispanie civitatis[3194] Sarracenorum confinio posita, ipsorum persecucione[3195] et devastacione et exustione, peccatis exigentibus ad presens sit depopulata. Sed quoniam[3196] magna omnipotentis Dei misericordia propter peccata hominum ab ipsorum defensione auxilium gratie sue convertit,[3197] aliquando et non statim peccatores percutit, nec omnino destruit, sed eos diversis infirmitatibus et tribulacionibus ferit, ut convertantur, et penitentiam agant,[3198] et eis qui convertentur[3199] indulget, eosque ab omnibus defendit inimicis, sicut credimus et speramus, post multorum milium[3200] christianorum occisiones et captivitates Barbastrensis civitas habitatoribus indulgens et ipsorum exterminio finem imponens, antiqua sanctorum suorum miracula in ipsa civitate cotidie[3201] demostrare dignatur. Extra muros

3192. *C i a:* reliquisque.
3193. *C:* insignitis.
3194. *C:* civitatibus.
3195. *C:* persecutione.
3196. *C:* cum.
3197. *C:* mittit. *a:* avertit.
3198. *a:* hagant.
3199. *C i a:* convertuntur.
3200. *C i a:* millium.
3201. *a:* quotidie.

FUNDACIÓ NOGUERA

namque ipsius civitatis antiquissimam ecclesiam Beate Eulalie olim a christianis hedificatam[3202] sed a sarracenis destructam et desolatam, et hac de causa a christianis ignotam, nostris temporibus revelavit et rehedificari precepit. In qua ecclesia cotidie[3203] meritis ipsius virginis et sanctorum corporum ibi quiescentium Dei cohoperante[3204] gratia plura fiunt miracula ut multorum veridicorum[3205] approbant testimonia. Quapropter ego Gaufridus Barbastrensis episcopus, cum eiusdem civitatis habitatoribus et aliis quam plurimis nostre[3206] patrie[3207] militibus et peditibus et aliis probis hominibus in Dei nomine ad defensionem Christianitatis et ad restaurationem ipsius civitatis confratrem me feci. Unde[3208] vos omnes, Christi cultores, ut[3209] dominos et fratres ammoneo,[3210] quatinus[3211] huic fraternitati et societati et christianorum defensioni pro remissione omnium peccatorum vestrorum et absolucione[3212] animarum parentum vestrorum succurratis, et consilium et auxilium prebeatis. Sciatis enim omnes quod Barbastrensis civitas quasi murus hac defensio tocius patrie nostre sit posita. Quod si ipsa civitas depopulata et sarracenis fuerit tradita, quod absit, innumerabilis multitudo christianorum morti et captivitati tradetur,[3213] et castella et ville quam[3214] plures inde populabuntur[3215] et sarracenis dabuntur.[3216] Omnibus itaque hominibus Deum[3217] timentibus cuiuscumque sint ordinis et dignitatis, qui ad hanc fraternitatem et societatem et christianorum defensionem venerint, ibique steterint[3218] vel in eodem[3219] loco stantibus de suis

3202. *C:* edificatam.
3203. *C:* quotidie.
3204. *C:* cooperante.
3205. *Manca en a.*
3206. *Segons C.*
3207. *a:* patrie nostre.
3208. *a:* Unum.
3209. *a:* et.
3210. *a:* admoneo.
3211. *a:* quatenos.
3212. *C:* absolutionem.
3213. *a:* traderentur.
3214. *Segons C.*
3215. *a:* depopularentur.
3216. *a:* darentur.
3217. *a:* Dominum.
3218. *En C, corregit:* cerraverint.
3219. *C:* suo.

FUNDACIÓ NOGUERA

rebus consilium et adiutorium[3220] fecerint secundum suum posse, ex parte Dei omnipotentis et beatorum apostolorum Petri et Pauli omniumque sanctorum et nostra facimus absolucionem[3221] et plenam remissionem omnium[3222] peccatorum[3223] suorum de quibus confessi[3224] fuerint et dignam penitentiam acceperint cum emendacione. Quam absolucionem omnes archiepiscopos et episcopos omnimodis deprecamur ut confirment et corroborent et manu propria subscribant.

Facta est hec[3225] carta absolucionis et remissionis in Barbastrensi civitate, in ecclesia Beate Eulalie virginis, mense iunio, prima dominica eiusdem mensis, anno incarnationis Domini M C XXX VIII, era M C LXX VI.

Ego Sancius Dei gratia Pampilonensis ecclesie servus, meritis et intercessionibus[3226] sanctorum suprascriptorum esse particeps exobto, et predictam absolucionem atque confratriam conlaudo[3227] et hoc signo corroboro (*signe*). Ego Sancius Nagerensis[3228] ecclesie humilis minister, meritorum Sancte Eulalie et aliorum sanctorum particeps fieri desidero, hac predictam absolucionem atque confratriam conlaudo et hoc sig+no corroboro (*signe*).[3229] Ego Michael Dei notu[3230] Tirraçone[3231] episcopus, suprascriptam[3232] absolucionem laudo et confirmo et omnium beneficiorum loci illius particeps esse desidero (*signe*). Ego Dodo Dei dignacione Oscensis ecclesie servus, supradictam confratriam[3233] laudo et omnium fidelium oracionum ibique factorum seu operum particeps esse desidero (*signe*). Berengarius Dei gratia Gerundensis ecclesie episcopus, similiter laudo et absolucionem confirmo (*signe*).

3220. *C:* aiutorium.
3221. *C:* absolutionem. *I en els casos següents.*
3222. *Manca en a.*
3223. *C:* pecatorum.
3224. *C:* confesi.
3225. *a:* hec est.
3226. *C:* intercetionibus.
3227. *C:* collaudo. *a:* colaudo.
3228. *C:* Santius Nagarensis.
3229. *Aquesta signatura manca en a.*
3230. *C:* nutu.
3231. *a:* Tirasone.
3232. *C:* subscriptam.
3233. *C:* fratriam.

FUNDACIÓ NOGUERA

326

1138, novembre, 21

Consagració i dotalia. *Gaufred, bisbe de Barbastre i de Roda, consagra l'església de Sant Miquel del castell de Cornudella i la dota amb el quart de l'església de Sant Tirs, situada al terme d'aquest castell. Diverses persones fan donació de capmasos, de terres, de vinyes i d'altres béns.*

[*A*] Original perdut.
[*B*] Còpia perduda. Fou vista per Traggia, per Pasqual i Villanueva a l'arxiu de Roda d'Isàvena.
C RAH, Manuscrits 9-5227, Col·lecció Traggia, vol. 8, f. 23. Extracte. Ex B.
D BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 369r (p. 744). Resum. Ex B.
a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, ap. 79, p. 376-377. Ex B.
b *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 306. Amb traducció al català. Amb l'epígraf: "Acta de consagració de Sant Miquel de Cornudella."
*c** ORDEIG, 2001, vol. III, primera part, doc. 350, p. 111-112. Ex a.
d BOIX, 2005, doc. 978, p. 637-638. Amb traducció al català. Data: 1138, novembre, 21, dimarts (Cornudella).
e GRAU, 2010, doc. 229, p. 455. Regest. Data: 1138, novembre, 21.

Publiquem aquest document de dotalia atès que es va conservar a l'arxiu de Sant Vicenç de Roda i atesa la seva importància amb vista al coneixement de la història del bisbat. D'altra banda, tal com assenyala Ordeig (2001, p. 111), "El text que ens ha arribat, sense escatocol ni signatures, sembla ser el resultat d'una composició duta a terme amb posterioritat a l'any 1138, potser a final del segle XII o ja en el segle XIII, amb la intenció de fer-hi constar tota la sèrie de donacions fetes a l'església fins a aquell moment. [...]." De fet, com hem vist, en moltes altres de les dotalies ribagorçanes, trobem una llarga llista de donacions de terres, que molt sovint foren afegides al llarg dels decennis o àdhuc segles que seguiren la consagració. Amb relació a la còpia B, a l'extracte que en feu Traggia, hi diu també "En este mismo pergamino está la carta de aviso de la elección de Gaufredo hecha por los canónigos y dirigida al metropolitano de Tarragona, san Oldegario y la cofradía de santa Eulalia hecha en Barbastro, firmada por los obispos Sanco de Pamplona, Sancho de Nájera, Miguel de Tarazona, Dodo de Huesca y Gaufrido. Anno incxarnationis MCXXXVIII, 1ª dominica del mes de junio." Aquestes cartes corresponen als documents transcrits anteriorment (docs. 319 i 325).

Inspirante rerum omnium factore et gubernatore Deo. Anno ab incarnatione Domini M C[3234] XXX VIII, XI[3235] kalendas decembris, Gaufridus, Dei gratia Barbastrensis seu Rotensis ecclesiae episcopus, consecravi ecclesiam Sancti Michaelis in castro Cornutellae ad honorem Dei, et dotavi eam de suo proprio, hoc est, de quarto ecclesiae Sancti Tirsi que est in termino ipsius castri, cum consensu cle-

3234. *D, per error* CCC.
3235. *D, per error* XV.

ricorum Rotensium, videlicet Guillelmi[3236] Bonifilii, prioris, et Guillelmi Petri, archidiaconi, et Raimundi Orioli, archidiaconi, et Petri Exemini et Nicholai et Bertrandi.

In primis, Petrus Gauzperti[3237] cum suis filiis, Vidianus cum uxore sua Iordana, in Spelunca Frigida unum capudmansum. Oria una terra ad illos Castelletos de Petra Aons. Petrus Arnulfi unam vineam in illa Plana de Sancti Tirsi; de oriente Martini Moxon, de occidente vinea Sancti Michaelis. Raimundus Sanauga et Berengarius, frater eius, unam terram ad Fontem Mentirosam; de oriente Ramon Altemir, de occidente Guillem Mir. Mir Gitard una terram a Rabinat; de oriente Mir Dach, de occidente Sancti Michaelis. Bernardus Gamiza[3238] et Petrus Miro unam terram ad Filat, cum suis arboribus; de oriente et de occidente sua hereditate. Guillelmus Petri, castellanus, una vineam ad illa Sponda; de oriente Sancti Michaelis, de occidente Mir Ez. Oria una vinea ad illa Sponda; de oriente Sancti Michaelis, de occidente Mir Ez. Galin Crescent unam terram in Arbas; de oriente Ramon Ferruza, de occidente Ramon Sunger. Agnes, filia Petri Gauzperti, unum capudmansum in Fromigares, nomine Dominicus. Bernard Bernard unam terram ad illa Paul; de oriente Mir Gitard, de occidente via. Bernard Vita et Pere Pere unam terram ad Gissera; de oriente Mir Sunger, de occidente stirpe. Vita unam terram in illa Solana Sancti Martini; de oriente et de occidente Sancti Michaelis. Galin Asner una terra a Ca<m>p Duran; de oriente Sancti Michaelis, de occidente torrentem. Martin Pere de Alos una terra a Casellas Novas; de oriente torrente, de occidente filius de Guillem Arnalt. Geraldus et Miro, frater eius, una terra ad collum de Villa Plana; de oriente torrente, de occidente collo. Ramon Artal una terra et uno cannamare ad illo collo; de oriente torrente, de occidente via. Galin et Ramon Mir una terra ad illa Torrecella; de oriente stirpe, de occidente Iohan de Clarasvalls. Ramon Mir, baiul, una terra in Alos; de oriente Martin Musca, de occidente Pere Bofill.

FUNDACIÓ NOGUERA

327

1138 [1786]

Notícia. *Notícia del trasllat de les relíquies de set bisbes de Roda, anomenats Ató, Odesind, Eimeric, Jaume, Borrell, Arnulf i Ramon. El*

3236. *c:* Guillermi. *També en ens altres casos.*
3237. *c:* Cauzperti.
3238. *c:* Ganuza.

bisbe Gaufred [de Roda] les portà, l'any 1138, des d'una església que s'alçava en uns horts que eren situats fora dels murs de Roda cap a l'interior de la catedral de Sant Vicenç, en un nínxol ubicat en una columna situada a prop del cor, al costat de l'epístola. L'any 1716 foren trobades i, el 1786, van ésser col·locades en un lloc més adequat, per manament de Jeroni Maria de Torres, bisbe de Lleida.

A ACL, Apunt de l'església de Roda, armari B de Roda.[3239]
*a** BOIX, 2005, A 176, p. 724-725.

Al foli 159r, desplegable, del volum 8 del pare Pasqual, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, ms. 729, conservat a la BC, s'hi diu: "A[nno] M CC XXV. Pax hic intranti sint prospecta cuncta precanti pontifices sancti septem sunt hic tumulati Rotenses episcopi. Pontificum difinita quorum sunt nomina scripta corpora sunt sacrario condita quippe loco hoc vivit tumulo sanctus Raymundus in isto primus, Odissendus, Ato fuit relatus tercio, Borrellus, Aimericus quoque quartus et quintus prior fuit, Arnulfus sextus et ipse lumen septimus et Iacobus, iustus, castus, reverendus, cunctis propicius sit Deus ipse pius." En relació amb això, Jaume Pasqual assenyala: "Declaración del epitafio sepulcral que se halla gravado en una columna de esta santa iglesia, y es la que sostiene el arco que remata sobre la media columna immediata a la capilla de San Miguel y espaldas de la silleria del coro derecho. [...] Se guarda authèntica eixa declaració en lo arxiu de Lleyda." Amb relació a aquesta notícia, remarquem que és sorprenent el fet que s'hi faci esment del bisbe Jaume (o Jacob), que només trobem mencionat en dos documents que tothom creu que són falsos.

DIE MEN[SIS] AN[NO] M DCC LXXX VI, DE MANDATO ILLMI. AC REV. D. D. HIERONIMI MARIAE DE TORRES EPIS[COP]I ILLERDAE TRANSLATA FUERE EX SACRISTIA HUIUS S[ANCTAE] ECC[LESIAE] ET RECON[DITA] IN HOC DECENCIORI LOCO CORPORA SEPTEM ANTISTITUM HUIUS S[ANCTAE] EC[CLESIAE] NEMPE, ATONIS, ODISENDI, AYMERICI, IACOBI, BORRELLI, ARNULFI ET RAYMUNDI, QUAE A D. D. GAUFRIDO EPIS[COP]O EIUSDEM EC[CLESIAE] AN[NO] M C XXX VIII TRANSLATA FUERANT EX EC[CLESIAE] INTRA HORTOS CIVIT[ATIS] ROT[ENSIS] EXTRA MUROS SITA, IBIDEM SEPULTA, ET OB AGARENOS RECONDITA, IN HONORATIORI LOCO HUIUS PREFATAE ECCL[ESIAE]. QUI QUIDEM LOCUS CUM DIU FUISSET IGNOTUS, DEMUM IN LUCEM EDITUS AN[NO] M DCC XVI IN INTERIORI COLUMNAE PROXIMIORIS CHORO,

3239. CASTILLÓN, 1994b, p. 182, *fa esment que en aquest armari B hi havia l'*"Apuntamiento de las historias que hablan de la iglesia de Roda y su catedralidad. Manuscrito 23".

AD CORNU EPISTOLAE A TERGO ALTARIS[3240] S[ANCTI] ANTONII AB[BATIS] SUB HAC INSCRIPTIONE GIPSATA, QUAE ADUC CONSPICITUR.

328

1139 (1140), febrer, 16

Donació. *Maria i el seu fill Guillem donen a Arnau de Sanaüja i a la seva muller Sança l'heretat que tenen a la vila de "Busa" i al seu terme i allò que tenen a Castre, tant a la vila com al seu terme. A més, fan donació del castell de Santa Llestra, amb la vila i el terme, tal com Berenguer Gombau ho tenia pel rei. S'estableix que, si Arnau té infants amb la seva muller, aquests podran posseir aquests béns; en el cas que no sigui així, en morir, retornaran a Guillem i als seus descendents. Sembla que Ramon Dot tenia el castell [de Santa Llestra] per ells. Esment dels testimonis. Escrit pel prevere Bernat.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0418 (carpeta 9, núm. 525). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 18,5 cm per 9,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Carta donationis villa Castri [...]."

a BOIX, 2005, doc. 980, p. 639. Data: 1139, febrer, 16 (també pot ésser datat el 1140).

b GRAU, 2010, doc. 230, p. 455-456. Data: 1139, febrer, 16 (pot ésser datat, d'acord amb el sistema florentí, l'any 1140).

Tot i que s'assenyali que fou datat per l'encarnació de Crist, ens hem decantat a datar-lo, com fan Boix i Grau, l'any 1139 (tal com hem vist que era evident en altres instruments on també s'esmenta l'any d'acord amb l'era hispànica); amb tot, hem inclòs, entre parèntesis, l'any que hauria d'ésser d'acord amb l'estil florentí.

In Christi nomine. Hec est scriptura donacionis quam faciunt[3241] domna Maria et suus filius Guillelmus tibi Arnallo de Sanauga et uxori tue Sanca. Per hanc scripturam nostre donacionis donamus nos vobis per hereditatem hoc totum quod habemus in villa de Busa vel in suis terminis, et hoc quod habemus in Castro, in villa vel in suis terminis. Et insuper donamus vobis ipsum castrum de Sancta Listra, cum villa et cum terminis, sicuti Berengarius Gomballi abebat per regem. Et si Arnallus habuerit infantes de uxore sua Sancam, abeant ipsum honorem. Et si non habuerit infantes de illa, abeant ipsum

3240. *a afegeix:* <QUOD IBI ERAT>.

3241. *Abreujat en* fac, *amb una titlla. b:* facit.

honorem in vita sua, et post obitum suum remaneat prescripta onore ad Guillelmus vel ad propinquis suis.

Factum est hoc scriptum donacionis X° IIII° kalendas marcii, anno C° XXX° VIIII° post millesimum ab incarnacione Domini.

Sign+um ego Maria et filius meus Guillelmus, qui hanc cartam donacionis cum manus nostras firmamus et testes firmarique rogavimus. Sign+um Gombal[3242] de Balavent.[3243] Sign+um mei Arnal de Casalatronis. Sign+um Ramon Dod, qui ispsum[3244] castrum suprascriptum tenet. Sign+um Raimu<n>di Berengarii.[3245]

Bernardus presbiter, rogatus scripsit sub die et anno quod- (*signe*) supra.

329

1139, setembre, 8

Concòrdia. *Gaufred, bisbe de Barbastre i Roda, arriba a un acord amb el prior de Roda, Guillem Bonfill, i amb els canonges de Sant Vicenç de Roda sobre les procuracions que, tal com consta al privilegi del bisbe Ramon Dalmau, havien de lliurar a la mensa conventual de Roda. Es fa esment de tot allò que ha de donar el bisbe, el capellà de Besians i Santa Llestra, l'ardiaca de Terrantona, el sagristà de Roda, l'almoiner de Roda, l'ardiaca de Ribagorça, l'ardiaca de Benasc, el prior de Sant Andreu [de Barravés] i el prior de Sant Martí de Cavallera.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_1123 (carpeta 16, núm. 1.068). Pergamí en bon estat de conservació. Mides: 27 cm per 40 cm. Al revers: "n. 4, 1239", "Constitucio procurationum in conventu Rotensis", "Compositio Gaufredi episcopi [...] cum priore et canonicis Rotensis, circa procurationes seu portiones que ex debito so[ve]bantur ab illis dicto priori et canonicis, fuit facta anno 1139 = Extant duo instrumenta originale unum translatum alterum."

a CASTILLÓN, 1989a, doc. 1, p. 62-63.

b CASTILLÓN, 1989b, doc. 2, p. 58-59.

c BOIX, 2005, doc. 981, p. 639-640. Data: 1139, setembre, 8.

d GRAU, 2010, doc. 231, p. 456-457. Data: 1139, setembre, 8.

Document important per comprendre l'organització de la comunitat de canonges de Sant Vicenç de Roda. S'hi fa esment de l'existència dels ardiaques (de

3242. *b:* Gombald.
3243. *Correspon a Benavent*.
3244. *Sic*.
3245. *Signatura autògrafa, afegida posteriorment*.

Terrantona, de Ribagorça i de Benasc), del sagristà, de l'almoiner, de dos priors (el de Barravés i el de Cavallera) i del capellà de Besians i Santa Llestra.

Ne peracta pretereundo oblivioni tradantur, testimonio literarum sunt tradenda. Igitur, in Dei nomine, notum sit omnibus quod ego Gaufridus, Dei gratia Barbastrensis et Rotensis episcopus, cum comuni consilio et voluntate Guillelmi Petri, Benacensis archidiachoni, et Raimundi, archidiachoni Ripacurcie, et Raimundi de Pan, archiadiachoni Terrantone, et Guillelmi Ermengaudi, Rotensis sacriste, et Enardi, prioris Sancti Andree vallis Aravensis, et Petri de Marcella, Rotensis helemosinanarii,[3246] et Petri Simeonis, prioris Sancti Martini de Chavallera, et Raimundi Petri, prioris Sancti Vincencii Osce et de Besens, et Boneti, capellani Sancte Lixtre. Facimus composicionem semper duratura, per nos et per omnes successores nostros qui predictos honores tenuerint, cum Guillelmo Bonofilio, Rotensi priore, ac cum ceteris Rotensis ecclesie canonicis de procuraciones que ex debito tenemur persolvere conventui Rote anuatim, sicut continetur in privilegio Raimundi Dalmacii, Rotensis episcopi. Et composicio quam facimus est talis, quod ego Gaufridus, dictus episcopus, et omnes successores mei demus et persolvamus omnibus annis, in festivitate Sancti Antonini, fratribus nostris canonicis Rote, I kafiz[3247] frumenti purgati et I soldata boni vini ad mensuram Rote et V arietes vivos et obtimos et unum porcum obtimum et XX gallinas vel de venacione que tantum valeat et I eminam mellis, sicut instituit beatus Raimundus in die quam ipse edificavit altare Beati Antonini in Rotensi ecclesia. Die Sancti Michaelis, capellanus de Besens et de Sancta Lixtra I kafiz frumenti purgati et X sextarios boni vini et IIII^{or} arietes vivos et obtimos et I eminam mellis. Die Omnium Sanctorum, archidiachonus Terrantone similiter donet conventui Rote I kafiz[3248] frumenti purgati et I soldata boni vini et V arietes vivos et obtimos et I porcum obtimum et I eminam mellis[3249] et XX gallinas vel de venacione que tantum valeat. Die Sancti Martini, sacrista Rotensi prebeat senioribus Rote X sextarios frumenti purgati et I soldatam boni vini et III arietes bonos et vivos et I porcum obtimum et I eminam mellis et XX gallinas vel de venacione que tantum valeat. Dominica qua cantatur "Ad te llevavi", helemosinarius Rote donet conventui Rote I

3246. *Sic*. *Certament* helemosinarii.
3247. *Abreujat en* k. *També podria ésser* kafiç, *tal com proposa c*.
3248. *Abreujat en* k.
3249. *d:* melius.

kafiz[3250] frumenti purgati et I soldata obtimi vini et V arietes vivos et obtimos et I porcum obtimum et I eminam mellis et XX gallinas vel de venacione que tantum valeat. Die Natalis Domini, archidiachonus Ripacurcie donet mense canonicorum Rotensium I kafiz[3251] frumenti purgati et I soldatam obtimi vini et V arietes vivos et obtimos et I porcum obtimum et I eminam mellis et XX gallinas vel de venacione que tantum valeat. Die Circumcisionis Domini, archidiachonus Benacensis donet canonicis Rotensis ecclesie I kafiz[3252] frumenti purgati et I soldata obtimi vini et V arietes vivos et obtimos et I porcum obtimum et I eminam mellis et XX gallinas. Die Epiphanie Domini, prior Sancti Andree tribuat senioribus Rote I kafiz[3253] frumenti purgati et I soldata obtimi vini et V arietes vivos et obtimos et I porcum obtimum et I eminam mellis et XX gallinas vel de venacione que tantum valeat. Die Pentecosten, prior Sancti Martini de Chavallera donet senioribus Rote I kafiz[3254] frumenti purgati et I soldata obtimi vini et III arietes vivos et obtimos et I latus porcinum obtimum et I eminam mellis. Si quis autem successorum nostrorum aut aliqua ecclesiastica secularisve persona hanc conposicionem a nobis omnibus predictis benigne et amichabiliter ab utraque parte compositam et concessam infringere, auferre, minuere, temptaverit, auctoritate Dei Patris omnipotentis et Filii et Spiritus Sancti et beatorum apostolorum Petri et Pauli, omniumque sanctorum et nostra sub anathematis sentencia indissolubiliter vinciatur et sacratissimo corpore et sanguine domini nostri Ihesu Christi alienus fiat et cum Iuda traditore et Datan et Abiron in inferno inferiori locum tormentorum possideat, amen.

Sig+num Gaufridi, Barbastrensis et Rotensis episcopi. Sig- (*signe*) num Guillelmi Bonifilii prioris. Sig- (*signe*) num Guillelmi Petri archidiaconi. Sig+num Raimundi archidiaconi Ripacurcie. Sig+num Raimundi de Pan archidiaconi Terrantone. Sig+num Guillelmi sacriste. Sig- (*signe*) num Enardi prioris Sancti Andree. Sig- (*signe*) num Petri helemosinarii. Sig+num Petri Simeonis prioris Sancti Martini. Sig- (*signe*) num Raimundi Petri prioris Sancti Vincencii Osce et de Besens. Sig+num Boneti capelani Sancte Lixtre.

Facta carta huius composicionis anno Domini Mº Cº XXXº VIIIIº, die Nativitatis Sancte Marie.

3250. *Abreujat en* k.
3251. *Abreujat en* k.
3252. *Abreujat en* k.
3253. *Abreujat en* k.
3254. *Abreujat en* k.

Guillelmus Fredalacii, canonicus iussu prefati pontificis et predictorum archidiachonorum et priorum hanc cartam scripsit et hoc sig- (*signe*) num fecit.

330

[c. 1139]

Biografia. *Vida de Ramon, bisbe de Barbastre i Roda, escrita pel canonge Elies, a precs del bisbe Gaufred de Barbastre i Roda.*

[*A*] Original perdut.
*B** ACL, Fons de Roda, RC_0029. Breviari (ms. 11), f. 162r-165r (f. 146r-149r). Final del segle XII.
a VILLANUEVA, 1851, vol. 15, doc. 57, p. 314-317.
b BOIX, 2005, p. 771-772. Transcripció parcial. Data: [1139].

Villanueva (1851), a les pàgines 177 i 178, afirma: "Mas precioso es todavia un Breviario que se acabó de escribir *in anno ab Incarnationis Domini MCXCI, in honore Domini nostri Jhesu Christi et Beatae Mariae et Sancti Raymundi Episcopi*. Al fin contiene la vida de San Raimundo Obispo de Roda, escrita por el canónigo Elias, á instancias del Obispo Gaufrido, que sobrevivió poco al 1138. Y asi el autor conoció al Santo, y es precioso este opúsculo. Va copiado, junto con el oficio propio de dicho Santo, compuesto entonces y escrito en el mismo siglo XII."

Lectio I.[3255] Reverentissimo et dilectissimo Domino suo Gaufrido Dei nutu Rotensi seu Barbastrensi episcopo Helias inter servos Christi utinam ultimus vel minimus inmarcessibilem glorie coronam. Quoniam[3256] excellentia vestra pussillitati męę dignata est iniungere beatissimam vitam Raimundi stilo in posteros transmittere, feci pro modulo meo quod potui licet inpolite, servata tamen in omnibus veridica serie. Quod magis explevi vestro parens iussui quam verborum studens splendori vel cultui. In tali namque materia pedestris el simplex oracio est necessaria, non sermonum folia vel luculentia.

Lectio secunda.[3257] Quia sacra et orthodoxa Dei ecclesia dum peregrinatur in terris, quasi quibusdam radiis ita sanctorum illuminatur exemplis, dignum est stilo commendari vitam beati Raimundi, Barbastrensis antistitis. De cuius alma vita et miraculis eximiis et plurimis paucha summatim et veraciter perstringemus christicolarum causa edificationis.[3258] Huiusmodi namque sublimes et celestes

3255. *Afegit posteriorment, a la banda dreta de la pàgina. Amb tinta de color negre.*
3256. *Abreujat en* qm, *amb una titlla*.
3257. *Escrit coetàniament a la resta del text, amb tinta de color vermell.*
3258. *Una* h *inicial, fou raspada*.

viri splendor et stelle firmamenti dicuntur, sicut in Daniele legitur: "Qui docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti et qui ad iustitiam erudiunt multos quasi stellae in perpetuas eternitates." Beatus itaque Raimundus quantum ad seculare thema regali et consulari parentela claruit, // in Tolosana diocesi de Durbano opido ex parentibus illustrissimis editus fuit. Sacras ab infantia litteras didicit, inde a parentibus abstractus in milicia seculari adhuc puer aliquandiu militavit. Tandem ad litterarum sponte rediit studium, atque in Beati Antonini Fredalacii religiosa ecclesia oblatus a parentibus canonice norme devote subiit iugum iuxta illud evangelicum: "Si quis vult venire post me, abneget semetipsum." Ubi divina inspirante et cooperante gratia cepit etiam in annis pubertatis seniliter vivere, atque in anteriora se extendens de virtute in virtutem gradiendo, tanquam divinus athleta cotidie proficere iuxta illud sapientissimi Salomonis: "Iustorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque in perfectum diem." Carnem spiritui rebellem satagebat inedia edomare, eiusque motus et concupiscentias racioni omnino subiugare secundum illud apostoli: "Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum viciis et concupiscentiis."

Lectio III[a].[3259] Cumque ęsseţ pre ceteris comilitonibus peritia, facundia, religionis arduitate preditus, erat tamen omnium mitissimus et humillimus memor illius Dominici dicti: "Discite a me quia mittis sum et humilis carde." Et "qui voluerit inter vos ęssę primus, erit omnium servus". Unde cum eius //[3260] sanctissimae vite bonus odor ac laudiflua opinio circumquaque claresceret, a beatissimi Saturnini Tolosane ęcclesie cannonico cetu in priorem unanimiter eligitur, instanter postulatur, atque cum tocius cleri ac populi universali favore sollempniter promovetur. Huic vero inter cetera divinitus collata karismata elegantis exortacionis specialis inerat gratia, quam plurimos namque a morte ressuscitavit anime viva et spirituali predicacione. Elapsis inter ea pluribus annis venerande memorie Pontius, presul Barbastrensis, exuens hominem evasit ergastulum carnis. Post cuius lacrimabilem decessum cannonici Rotenses quorum erat in Barbastrensi ecclesia pontificem eligere et substituere, venerabilem Raimundum unanimiter et consonanter elegere concedente Petro Aragonum glorioso rege, simulque congaudente omni circumquaque regione. Eius quippe vite atque doctrine famam celeberrimam audierant, ideoque tam honestum, tam humilem sibi pastorem universali-

3259. *Amb tinta de color vermell. Escrit a la dreta.*
3260. *Foli 163r* (*f. 117r*).

ter optabant. Interim vero dum ipse sub alia occasione de pontificatu penitus ignorans ad Yspaniam de Tolosanis partibus adducitur, rex Petrus temporali vita privatur, Ildefonsus frater eius regno potitur. //

Lectio IIIIª.[3261] Cum autem felicis memorię Raimundo a clero et a rege atque ab obtimatibus regni de presulatu suscipiendo persuadetur, licet virtutibus pollens renititur et reluctatur, tamen invitus Barbastram introducitur atque in episcopali kathedra communi omnium voto et exclamatione[3262] intronizatur. Deinde a Bernardo ecclesie Toletane primate venerabili sancteque Romane ecclesie legato et a comprovincialibus coepiscopis cannonicę consecratur. Quo peracto ad sedem propriam regressus cepit in sollicitudine preęssę, diocesim suam visitando perlustrare, oves dominicas diligenter pascere, in agro sibi commisso disperdere et destruere, evellere et dissipare, edificare[3263] et plantare. Non enim possunt edificari[3264] bona, nisi prius deleantur mala, neque plantari optima, nisi eradicentur pessima. Prius extirpanda sunt vicia, deinde inserende virtutes.

Lectio Vª.[3265] Cumque nonnulli maximę his diebus in quibus tempora instant periculosa, soleant honoribus intumescere, divicias coacervare, deliciis difluere vir sacer e diverso studuit humillime ministrare, volens magis prodęssę quam preęssę, res suas egentibus erogando in cęlo thesaurizare, carnem solito arcius cohibere, vestem cilicinam //[3266] ad carnem clanculo induere. Hac enim bis ocio annis aspera usus est veste, uno tantum conscio, secretario sibi custode. Non que sua ęssęnt querebat[3267] set que Ihesu Christi vel que ad utilitatem pertinerent proximi iuxta illud apostoli: "Nemo quod suum est querat, set quod alterius." Interea rex Aragonum Ildefonsus armipotens, bellicosus, triumphator, magnanimus proposuit dum ingenti christicolarum exercitu Hiberiam penetrare, agarenos, alienigenas atque infideles potenter expugnare. Qui prefatum Dei presulem secum voluit habere comitem ut se atque exercitum suum roboraret divinitus \ex/or\t/ando, aciuvaret[3268] frequenter orando.

Lectio VIª.[3269] Ea propter beatus antistes ęcclesia sua diligentissime disposita profectus est cum belligero rege eiusque expedicione

FUNDACIÓ NOGUERA

3261. *Amb tinta de color vermell.*
3262. *Abreujat en* exlatione*, amb una titlla*.
3263. *Una* h *inicial, fou raspada*.
3264. *Una* h *inicial, fou raspada*.
3265. *Amb tinta de color vermell. Abreujat en* Lc*, amb una titlla.*
3266. *Foli 164r* (*f. 118r*).
3267. *La* n *de* querebant *raspada*.
3268. *Sic*. Atiuvaret *o més aviat* adiuvaret.
3269. *Amb tinta de color vermell.*

usque ad penultimam Hyspanię provinciam que nuncupatur Malacha per multa videlicet prelia atque pericula. Quo in itinere innumeri de exercitu corruere, partim fame, partim algore, partim itineris dificultate variisque morborum[3270] accidentibus ex aeris insolentia sive intemperie. Quibus vir Dei eo quo poterat subveniebat modo, esurientes alendo, algentes induendo, fatigatos vehendo, egrotis consulendo, preliantibus ne pro Christo formidarent mori persuadendo. Erat namque plenus karitate et abundabant in eo viscera compassionis et misericordie. Ubi vero Malacha pervenere, concurrere perfidi // et audaces mohabite cum innumera preliatorum multitudine, sed Christo per suos triumphante minime prevalere. Tunc prelibatus pontifex christicolis taliter persuadebat: Potens est Dominus superare et in paucis et in multitudine. Ipse suis ait: "Nolite timere set potius confidite, ego vici mundum." Et iterum: "Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere." Dum exercitus pugnabat, ille ad instar Moysi Deo vacabat, et seorsum orabat. Talibus enim armis noverat dimicare que possent celos penetrare. Ad ultimum vir theologus et Deicola cum ceteris a Malacha set tamen egrotus remeavit, usque ad urbem Oscham egrotando pervenit, ibique iam deficiens egritudine qualiter se habere\t/ suis in Christo filiis Rotensibus cannonicis celeriter denuntiavit. Quo audito de paterna sumopere mesti egritudine lacrimantes ad Oscham ilico properare, ubi eum egrotare agnoverant. Quibus assistentibus et lamentantibus cepit eos dulciter affari, paterne consolari, ab infimis et transitoriis de\h/ortari, ad summa et eterna que iam prelibabat ex\h/ortari, sic dicens: Presentem populum talibus alloquor. [...][3271]

Mox corpus eius pontificaliter indutum in techa lignea reponitur ad Rotensem ecclesiam tranfertur ibique una lamentante clero, populo honorifice deducitur.[3272]

Sedit[3273] autem in episcopatu annis XX^{ti} et uno, mensibus VIII°, diebus XX^{ti}.

Ad cuius venerabile sepulcrum innumera confluit multitudo populorum gaudens ac stupens recentium novitate signorum. Christo namque cui militavit operante per ipsum beati Raimundi nomine in-

UdL NOGUERA

3270. *Abreujat en* morb, *amb una titlla*.

3271. *A continuació hi ha uns versos, que comencen:* Fratres virtutem virtutis amate decorem inter vos virtus regnet amicicie et pacis, castus amor, sincera fides, prudentia sana. Hec sint inter vos sanctaque religio, *etc*.

3272. *Aquestes línies són al foli 166r* (*f. 150r*).

3273. *Abans, el final de la poesia diu:* Regnans ipse regit atque tuetur eos. *Al foli 167r* (*f. 151r*).

vocato egroti curantur, demoniaci liberantur, ceci illuminantur, muti locuntur, carceres aperiuntur, compediti solvuntur, contracti eriguntur.[3274] De quibus ea que certissime novimus, compendiose ac veraciter elucidabimus. Post felicis igitur memorie Raimundi sepulturam modico transacto tempore quedam mulier in Rotensi vico ubi vir Dei requiescit, filię sue sumo opere condolebat, que diu incurabiliter febrieitaverat. Cui mater taliter ait: O mi dilecta filia, reminiscor sanctissime vite illius beatissimi viri Raimundi, Barbastrensis nuper episcopi, qui licet videatur temporaliter obisse, tamen firmissime credo illum ad meliorem et perhennem vitam ubi cum Christo regnat emigrasse. In huius itaque meritis filia sperans, si nomen[3275] eius confidenter invocaveris, diutinis febribus indubitanter curaberis. Cuius secundum maternum consilium invocato nomine febres cum superfluis humoribus ilico // evomuit, prorsusque curata, ut debitas gratias Deo, eiusque servo rependeret. Comite matre cum luminis oblatione ad ipsius sarcofagum gratulanter perrexit. Similiter et altera mulier sacri presulis invocans auxilium, simili eventu morbum evasit febrium, gratiasque actura eius venit ad tumulum. Accidit etiam quam plurimos in eadem diocesi febricitare, qui continuo curabantur sancti pontifices invocato nomine, atque ad eius confluebant mausoleum, cum gratiarum multiplici actione. Contigit etiam aliud miraculum memorabile in quodam oppido Castelle. Ibi namque duo chisticole milites compediti et cathenati diu in captione fuerant, nullumque evadendi aditum reperire poterant. Qui sacri presulis Raimundi confidenter invocato nomine, ilico expediti ergastulum evaserunt, compedes el kathenas ad eius sepulcrum cum inmensis \graciarum actionibus/ attulerunt. Deinde quaedam mulier que diu lumine privata fuerat, ad eius tumulum pernoctatura et oratura venit: hocque impleto ad propria remeavit. Quo regressa sacri presulis nomen iterum invocans, visum subito recepit, moxque ante ipsum gratias redditura magna cum exultatione redivit. Postea quedam femina que loquela penitus carebat, ad beati viri sepulcrum forte venerat, ubi dum stando assisteret, per sacri antistitis meritum loquendi adepta est officium.

Tot igitur clarescentibus miraculis homo quidam cum filio a nativitate muto ad beati Raimundi properavit sepulcrum //[3276] eius humillime implorans suffragium. Ubi patre assistente cum filio ac pie orante pro ipso, mox integritas loquendi confertur puero sanctissimi Raimundi interventu et auxilio.

3274. *Al marge, afegit:* sterilitates mentes [...].
3275. *Abreujat en* nn, *amb una titlla*.
3276. *Foli 168r* (*f. 152r*).

331

1140 (1141), gener, 30

Donació. *Gaufred, bisbe de Barbastre i de Roda, dona als canonges de l'església de Roda les cases que foren d'Esteve de la Lecina i que restaren abandonades* (venerunt in lexivum)*, situades al puig de la Lecina [a l'oest de Muro de Roda; mun. de La Fueva]. Ho dona amb la condició que hi facin un celler on portin el vi. S'estableix que el batlle d'ell i dels seus successors guardi en aquest celler el vi, els cereals i allò que vulgui, encara que només tingui la clau el batlle dels canonges*.

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0598 (carpeta 11, núm. 679). Pergamí en bon estat de conservació, amb alguna taca poc important. Mides: 15,5 cm per 22,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "A, n. 9, 1143", Carta cellarii de la Lecina, que est ecclesie Rotensis", "20".

a CASTILLON, 1989a, doc. 2, p. 63.

b CASTILLON, 1989b, doc. 3, p. 59.

c BOIX, 2005, doc. 988, p. 644. Data: 1143.

d GRAU, 2010, doc. 232, p. 457. Data: 1140, gener, 30.

Ens decantem a creure que aquest document fou escrit el 30 de gener de 1140 (o, segons el sistema florentí, l'any 1141), com proposa Grau. Si canviem la puntuació del document, podria correspondre al primer dia de febrer de l'any 1143, com proposa Boix.

Ne peracta dentur oblivioni testimonio literarum sunt tradenda. Igitur, innotescant omnibus quod ego Gaufridus, Dei gratia Barbastrensis et Rotensis episcopus, dono fratribus meis canonicis ecclesie Rotensis illas casas que fuerunt Stephani de la Lecina et venerunt in lexivum. Et sunt ipsas casas in ipso podio de la Lecina. Sub tali vero condicione dono predictas casas iam dictis canonicis ut faciant ibi bonum et idoneum cellarium ubi congregent et teneant vinum suum et baiulus meus sive successorum meorum mitat et teneat in eodem cellario vinum et anonam et que necessaria ei fuerint, tamen baiulus canonicorum Rotensium teneat clavem eiusdem cellarii et meus baiulus non ibi intret nisi per manum canonicorum baiuli.

Sig+num Gaufridi Barbastrensis et Rotensis episcopi. Sig- (*signe*) num Guillelmi Bonifilii prioris. Sig+num Raimundi, archidiaconi Ripacurcie. Sig+num Raimundi de Pan, archidiaconi Terrantone. Sig- (*signe*) num Enardi, prioris Sancti Andree. Sig- (*signe*) num Petri helemosinarii. Sig+num Petri Simeonis, prioris Sancti Martini de Chavallera.

Facta carta anno Domini Mº Cº XLº, IIIº kalendas februarii.

Guillelmus Fredalacii, canonicus iussu dompni Gaufridi episcopi hanc cartam scripsit et hoc sig- (*signe*) num fecit.

332

1140, maig, 2

Concòrdia. *Concòrdia entre el bisbe Pere d'Urgell i el bisbe Gaufred de Roda amb relació a les esglésies situades al Pallars i al comtat d'Urgell que eren tingudes pel bisbe de Roda i que eren requerides pel bisbe d'Urgell. S'establí que la meitat fossin per al bisbe Pere d'Urgell, que les podria recuperar, i que l'altra meitat fossin per a Gaufred de Roda. A partir d'aquell moment el bisbe d'Urgell té dret sobre la vall de Senyiu, la vall de Boí, l'església de Sant Martí d'Areny i sobre totes les esglésies del Pallars i del comtat d'Urgell situades més enllà, a l'oest, de la Noguera Ribagorçana* (*o Noguerola*) *i també, a l'est d'aquest riu, l'església de Sant Esteve de la Sarga.*

A ACU, perg. 928. Mides: 27,5 cm per 38,5 cm.
a PASQUAL, 1785, ap. 12, p. 62.
b VILLANUEVA, 1851, vol. 11, ap. 9, p. 199-200.
*c** BARAUT, 1988-1989, doc. 1.469, p. 273-274.
d *Catalunya Romànica*, 1996, vol. 16, p. 52. Amb l'epígraf: "Fixació dels límits entre els bisbats de Roda i Urgell." Amb una traducció al català.
e BOIX, 2005, doc. 983, p. 641-642. Data: 1140, maig, 2.
f GRAU, 2010, doc. 233, p. 458. Regest. Data: 1140, maig, 2.
Esment: ABADAL, 1970, p. 111.

A causa de la importància d'aquest document per al bisbat de Roda i, després, per al de Lleida, hem inclòs aquest diploma encara que no es conservi a l'Arxiu Capitular de Lleida (ACL). Amb relació a aquest document, Ramon d'Abadal, l'any 1952 (text traduït el 1970), pel que fa a la qüestió de la frontera entre el bisbat de Roda i el d'Urgell, assenyalava que "es resolgué l'any 1140 mitjançant la concòrdia establerta entre els bisbes Pere d'Urgell i Gaufred de Roda, sota l'autoritat de Guillem, bisbe d'Arle i legat apostòlic, amb el consell dels comtes de Pallars, Arnau i Artal, de Ramon Pere d'Erill, dels abats de Tavèrnoles i Lavaix i en presència dels ardiaques d'Urgell i Roda i de molts altres. Es regulà la possessió vitalícia a mitges entre els dos bisbats dels llocs discutits" i s'atribuïren "a la diòcesi d'Urgell les esglésies de les valls de Senet i de Boí, les d'Areny, de Girbeta i de Montanyana; totes les esglésies dels comtats de Pallars i d'Urgell a l'est [potser hauria de dir a l'oest, atès que degué ésser escrit amb una perspectiva urgellenca] del riu Noguerola (Noguera Ribagorçana) i, a l'altra banda [a l'est de la Noguera], la de Sant Esteve de la Sarga". ABADAL, 1970, p. 111.

In nomine domini nostri Ihesu Christi. Notum sit omnibus hominibus quod ego Wilelmus Arelatensis archiepiscopus et apostolice

sedis legatus, cum consilio comitum Palearensium Arnaldi scilicet et Artaldi et cum consilio Raimundi Petri de Heril et abbatum Benedicti videlicet Sancti Saturnini et Berengarii Lavicensis ecclesie et in presencia archidiaconorum Urgellensium Giraldi scilicet et Petri Wilelmi et prioris Rotensis ecclesie Wilelmi Bonifilii et Wilelmi Petri Rotensis archidiaconi et in conspectu multorum aliorum, tam clericorum quam laicorum, talem concordiam feci inter episcopos Petrum scilicet Urgellensem et Gaufredum Rotensem de ecclesiis que site sunt in Palariensi et Urgellensi comitatu, quas predictus Gaufredus Rotensis possidebat et Petrus Urgellensis ab eo requirebat. Quod eadem medietatem Petrus Urgellensis recuperet et quiete habeat et possideat in vita sua, aliam vero medietatem Gaufredus Rotensis quiete simiter habeat et possideat in vita sua, factis inter eos competentibus divisionibus sine utriusque partis deceptione. Hec autem concordia taliter facta est quod Petrus Urgellensis deinceps quamdiu vixerit Gaufredo, Rotensi episcopo, neque alicui successori suo super illis ecclesiis aliquam litem moveat. Similiter, Gaufredus, Rotensis episcopus, Petro Urgellensi neque alicui successori suo deinceps quamdiu vixerit super illis ecclesiis aliquam litem moveat. Post obitum vero illorum utriusque successoribus libera sit potestas huic concordia stare, vel denuo in presencia domini pape vel legati eius litem suscitare. Hec est pars divisionis huius contingens Urgellensi episcopo ecclesie, videlicet omnes que site sunt vel erunt in valle que dicitur Sennid et in valle de Bovino et ecclesia Sancti Martini de Aren, cum suis pertinenciis, et omnes alie ecclesie Palearensis et Urgellensis comitatus, que sunt vel erunt ultra flumen de Nogerola, et de ista parte ipsius fluminis ecclesia Sancti Stephani de Sarga cum suis pertinenciis.

Facta est hec conveniencia anno ab incarnatione Domini M° C° XL°, sexto nonas madii.

Ego Guillelmus Arelatensis ecclesie archiepiscopus et apostolice sedis legatus confirmo. Sig+num Arnaldi comitis Paliarensis. Sig+num Artaldi comitis Paliariensis. Ego Petrus Urgellensis episcopus hoc signo + confirmo. Ego Gaufridus Barbastrensis ecclesie presul et exul confirmo. Sig+num Wilelmi Petri, archidiaconus Barbastrensis. Sig+num Raimundi Petri de Heril. Sig+num Petri Wilelmi, archidiaconi Urgellensis, confirmo. Sig+num Geralli archidiaconi.

Nicolaus, canonicus Sancti Rufi, hanc cartam scripsit et hoc sig+no roboravit.

333

1140

Indulgència. *Gaufred, bisbe de Barbastre [i de Roda], concedeix una indulgència de quaranta dies a tots aquells que ajudin el clergue Pere. Aquest clergue volia construir un edifici on viure, situat al costat de l'església de Sant Adrià de Turbó, que havia estat consagrada pel mateix bisbe. S'assenyala que aquesta església, situada al terme de Llert, era construïda en un indret altíssim, al Turbó, molt més fred i aspre que el lloc on s'alçaven totes les altres esglésies, fins al punt que ningú fins aleshores hi havia pogut viure a l'hivern.*

[*A*] Original perdut.
B BNE, mss. 10493. Gabriel de SESÉ, *Historia de la antihuedad de el Obispado de Barbastro*.
*a** LA CANAL, 1836, vol. 46, doc. 26, p. 288-289.
b BOIX, 2005, doc. 982, p. 641. Data: 1140.
c GRAU, 2010, doc. 234, p. 458. Regest. Data: 1140.

Una còpia d'aquest document degué originalment ésser guardada a l'arxiu dels bisbes de Barbastre i Roda. Hem cregut que, a causa de la seva excepcionalitat, era interessant d'incloure'l en aquest recull de documents del bisbat de Roda i de Lleida. Vegeu: BOIX, 1996, p. 93. Malgrat que aleshores eren conscients de l'heroïcitat de la tasca, recordem que els anys propers al canvi de mil·lenni foren més aviat càlids; amb tot, a mesura que ens apropem a la tardor de l'edat mitjana, s'entrà a una etapa molt més freda.

Gaufridus, Dei gracia Barbastrensis episcopus, omnibus fidelibus christianis et Deum timentibus utriusque sexus gaudium. Notum sit vobis fratres quod ecclesia Sancti Adriani, que sita est in altissimo loco termino de Lerdo, videlicet in monte Turbioni, per virtutem Dei consecratam per manus nostras, cooperante Spiritu Sancto. Et ecclesia non est similis aliis, quoniam in partibus aliis[3277] rigentibus glaciali nive non est maior frigiditas nec maior asperitas, ita quod nemo mortalium usque nunc habitare potuerit tempore hiemali. Nunc vero quidam clericus nomine Petrus et Ihesu inspirante, rerum omnium factore et guvernatore, dono dedit et tradidit se et sua supradicto loco et vult ibi construere edificia ut possit habitare et vivere in eodem loco. Unde benignitatem vestram exhortamur in Domini ut de facultatibus vestris quas Dominus vobis contulit partem illi conferatis quoniam elemosina extinguit peccatum sicut aqua extinguit ignem, et remedia peccatorum sunt elemosine. Quicum-

3277. *a, entre parèntesis:* forte illis.

que ergo fecerit adiutorium prenominato loco et fratri et filio nostro Petro ex parte Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli et nostra absolvimus et quadraginta[3278] dies de iniuncta sibi penitentia totum ei concedimus in remisionem peccatorum suorum et sit salvus in die iudicii.

Facta carta anno incarnationis Domini M C XL.[3279]

334

1143, maig, 23

Testament. *Ainer fa testament i dona a Sant Vicenç de Roda i a Sant Ramon el seu cos i la seva ànima* (*entrava a formar part de la confraria i devia voler ésser sebollit a Roda*) *i també lliura el seu fill Pere i l'alou que té a "Tudela". Ho fa amb la condició que ell i el seu fill, mentre visquin, puguin gaudir de l'heretat, i que, per la seva ànima, els canonges donin cada any una moneda d'or a l'Hospital de Jerusalem, per als pobres. Finalment, promet al bisbe i als confrares ésser fidel i viure una vida regular sota el govern del bisbe i dels confrares. Escrit pel canonge Esteve.*

*A** ACL, Fons de Roda, RP_0821 (carpeta 14, núm. 1019). Pergamí en bon estat de conservació, encara que una mica arrugat. Mides: 26 cm per 33,5 cm. Escriptura carolina. Al revers: "Testamentum Aynerii, 1144. Facit pro Roda."

a BOIX, 2005, doc. A 179, p. 725-726. Data: 1143, maig, 23.

b GRAU, 2010, doc. 235, p. 458-459. Data: 1143, maig, 23.

Podem assenyalar el fet que s'hi esmenti l'existència de la confraria o fraternitat de Roda. D'altra banda, amb relació a la datació, no hi ha una coincidència entre l'any de l'encarnació i l'epacta. Aquest any 1143 correspon a l'epacta onze. Perquè coincidís amb l'epacta tres hauríem d'esperar fins a l'any 1145.

Dum fragilitas humani generis pertimescit ultimum vite tempus subita transpositione venturum oportet ut inveniat unumquemque hominem paratum ne sine aliquo boni operis respectu de hoc seculo migret. Et ideo cum in suo iure et potestate consistit preparet viam salutis per quam ad eternam valeat beatitudinem pervenire. Igitur, in Dei nomine, ego Ainerius, reminiscens multitudinem meorum peccaminum pertimesco diem mortis mee, propterea facio hoc testamentum firmum, donacionem et cartam stabilem ut in vita et post mortem meam here[d]es a me instituti non sint turbati de heredi-

3278. *a:* 40.

3279. *a:* 1140.

tate et rebus mea probitate labore et instinctu adquisitis. Et quem[3280] scriptum est "regnum Dei tantum valet quantum habes et de te metipsum et habebis illud", propter hoc dono domino Deo et Sancto Vincentio ac Sancto Raimundo de Rota corpus et animam meam, et Petrum, filium meum, ad canonicatum, et domum et omne alodium et hereditatem meam quam habeo in Tutela et in terminis eius, totum dono persolvo ab integro[3281] Sancto Vincentio et Sancto Raimundo de Rota et canonicis eius et eorum successoribus per secula cuncta. Ea condicione ut in diebus nostris, per licentiam nostri episcopi et confratrum nostrorum canonicorum, teneamus supradictam hereditatem pro nostro indumento et post obitum nostrum remaneat Deo et Sancto Vincentio ac Sancto Raimundo de Rota et canonicis eius, ad alodium et hereditatem, ad omnem voluntatem suam faciendam et ut pro anima mea de ipsa hereditate per unumquemque annum aureum unum Ospitali[3282] Iherusalem ad opus pauperum persolvant. Et hoc totum facio pro anima mea ut Deus donet mihi bonam perseveranciam et aperiat vite eterne ianuam et requiem sempiternam. Et ego promitto episcopo et confratribus meis presentibus atque futuris stabilitatem loci, emendationem et obedienciam et fidelem me esse canonicum iuxta possibilitatem meam ac deinceps vivere sub regulari vita per iussionem proprii episcopi et confratrum meorum.

Facta carta donacionis istius et testamenti anno incarnacionis Domini Mº Cº XLº IIIº, epacta IIIª, Xº kalendas iunii, die sollempni Pentecoste.

Sig+num Gaufridi episcopi. Sig- (*signe*) num[3283] Ainerii, qui hanc cartam facere mandavit, laudavit et manu propria firmavit. Sig- (*signe*) num Petri filii eius. Sig- (*signe*) num Petri de Marcella. Sig- (*signe*) num Guillelmi[3284] Bonifilii prioris. Sig+num Bertrandi cellararii. Sig- (*signe*) num Fortonis.

Stephanus, canonicus Sancti Vincentii et Sancti Raimundi de Rota, rogatus ab Ainerio et Petro filio eius, hanc cartam fecit et hoc sig- (*signe*) no firmavit.

FUNDACIÓ NOGUERA

3280. *Segons a:* quomodo. *Abreujat en* qm, *amb titlla.*

3281. *Amb una correcció.*

3282. *Amb una correcció. Abans* Ospitale.

3283. *No tots els signes de la signatura són una creu. Hi trobem cinc signes diferents.*

3284. *Abreujat en* G.

335

[a. 1143, novembre]

Donació. *Els bisbes que precediren Guillem [Pere], bisbe de Lleida* (Guillelmus Ilerdensis episcopus)*, havien donat a l'orde de l'Hospital de Sant Joan les esglésies de Siscar i d'*Arraó*. Aquesta cessió fou confirmada l'any 1157 per part de l'esmentat bisbe Guillem [Pere], arran de la cessió de l'església d'Alguaire.*

[*A*] Original perdut,
B ACA, Gran Priorat, armari 23, perg. 2. Trasllat de l'any 1270.
C ACL, LC_0022, Llibre Verd, f. 366r-366v.
D ADB (Arxiu Diocesà de Barcelona), Liber Niger, f. 33r-34r.
*a** ALTURO, 1999, doc. 9, p. 94-96.[3285]
b BOIX, 2005, A 180, p. 726. Regest. Data: [a. 1143, novembre].

D'aquest document, publicat per Alturo i escrit l'any 1157, ara només copiem la frase on es parla de les donacions fetes abans de l'episcopat del bisbe Guillem Pere de Ravidats, per tant, com assenyala Boix, abans del mes de novembre de l'any 1143.

[...] Confirmo etiam donaciones predecessorum nostrorum, videlicet, ecclesias de Siscar[3286] et de Arrao. [...]

336

1143. Les Paüls

Consagració. *El bisbe Gaufred de Barbastre consagra l'església de Sant Pere de les Paüls, dedicada a la santa Creu i als sants Pere i Pau. Guarda a l'altar relíquies de santa Maria i dels sants Pere, Pau i Silvestre.*

[*A*] Original perdut,
B ADB, Trasllat de G. de Sessé, de l'any 1595.
*a** LA CANAL, 1836, vol. 46, p. 162-163. Ex B.
b BOIX, 1996, p. 82. Transcripció del fragment.
c BOIX, 2005. doc. 990, p. 645. Data: 1143.

Hem cregut interessant publicar aquest document del bisbe Gaufred de Barbastre, encara que no es conservi a l'ACL. Cal pensar que potser també incloïa al començament una introducció semblant a la que trobem en moltes de les

3285. *Segons a, també editat per* ROZIÈRE, 1849, doc. 252.

3286. *En un document de l'any 1188, també es fa esment d'* "ecclesiam de Siscar et ecclesiam de Algaira, cum laborationibus quas ibi habent, et ecclesiam de villa Ratera, sicut actenus eas habuerunt ex concessione pontificum Ylerdensis ecclesie sive Rotensis" (ALTURO, 1999, doc. 61, p. 155).

dotalies conservades (com per exemple la de Vilarrué, doc. 337), amb els manaments i l'inici dels quatre evangelis. Segons afirma La Canal (p. 162-163): "Otra consagración hizo [el bisbe Gaufred] en el año 1143 en el lugar de los Paules del Valle de Benasque, en donde derrivando un altar antiguo en 1595, en un hueco se halló una redomita de vidrio envuelta en dos bolsas de seda amarilla y dentro un pergamino rollado con reliquias de san Pedro y san Pablo y san Silvestre, de cuya invención dió testimonio Pedro de las Ortigas. Se leian en él estas palabras: *Anno* [...]."

Anno ab incarnatione Domini MCXLIII, Gaufridus, Dei gratia Barbastrensis episcopus, consecravit hoc altare in honorem Sanctae Crucis et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, et posuit in eodem reliquias beatae Mariae et Petri el Pauli et Silvestri.

337

1143. Vilarrué

Consagració. *El bisbe Gaufred de Barbastre [i de Roda] consagra l'església de Sant Sebastià de Vilarrué. Es fa esment dels manaments i de l'inici dels quatre evangelis.*

A Barbastre. Museo Diocesano de Barbastro.
*a** BOIX, 2005, doc. 991, p. 645-646. Ex A. Data: 1143.

Tal com explica J. Boix, arran de la reconstrucció de l'església de la població de Vilarrué, l'any 1595, el canonge de Barbastre, G. Sesé, va recollir aquest pergamí i les relíquies que es conservaven en una lipsanoteca. La fórmula emprada en aquesta acta de consagració és gairebé igual a la d'altres documents trobats en diverses lipsanoteques d'esglésies del bisbat de Roda i Barbastre. Hem cregut interessant publicar aquest document del bisbe Gaufred, encara que no es conservi actualment a l'ACL, atesa la seva importància a l'hora de conèixer la història del bisbat.

"Audi Israel: dominus Deus tuus Deus unus est."[3287] Non accipias nomen Dei tui in vanum. Memento ut sanctifices diem sabbati. Honora patrem tuum et matrem tuam. Non occides. Non mechaberis. Non furtum facies. Non falsum testimonium dices. Non concupisces rem proximi tui. Non adulterabis. Non periurabis.[3288]

Initium sancti evangelii secundum Matheum: "Liber generacionis Ihesu Christi."[3289] Initium sancti evangelii secundum Marchum: "Initium evangelii Ihesu Christi filii Dei."[3290] Initium sancti evangelii

3287. *Deut. VI, 4.*
3288. *Ex. XX, 7-8, 12-17.*
3289. *Mt. I, 1.*
3290. *Mc. I, 1-3.*

secundum Lucham: "Fuit in diebus Herodis regis Iudee."[3291] Initium sancti evangelii secundum Iohanem: "In principium erat verbum et verbum erat apud Deum".[3292]

Anno ab incarnationis Domini Mº Cº XLº III, Gaufridus Barbastrensis episcopus consecravit hanc ecclesiam.

338

[1100-1143]

Testament. *Arnau fa testament i deixa a Santa Maria de Barbastre el seu cavall, amb la sella, el fre i el seu guarniment* (*lloriga, elm, llaunes?, calces, escut, llança i l'espasa millor*). *Deixa la seva indumentària al seu oncle Fortuny. Dona a Sant Vicenç de Roda l'alou i les cases que té a Montclús. Finalment, deixa als seus fills i a la seva dona els alous de Coscollola* (*potser Coscojuela de Sobrarb*), *de Gironella, d'Adons i de Miralles.*

[*A*] Original perdut.

*B** ACL, Fons de Roda, Cartulari Major de Roda, RC_0018, f. 60r. Amb l'epígraf, escrit amb tinta de color vermell: "Carta Arnaldi Petri de alodio quem dedit Deo et Sancto Vincentio."

C BC, ms. 729, PASQUAL, *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, vol. 8, f. 154v (p. 317). Resum. Ex B.

a YELA, 1932, p. 141-142.

b BOIX, 2005, doc. 839, p. 541. Data: [a. 1109]

c GRAU, 2010, doc. 324, p. 514. Data: [segle XII].

Boix data aquest document d'una manera molt aproximada vers l'any 1109 (data, d'altra banda, perfectament plausible). Grau decideix datar-lo al segle XII. Tot i que és probable que sigui dels primers decennis d'aquest segle, nosaltres el datem entre el moment de la conquesta de Barbastre (any 1100) i l'any de la mort del bisbe Gausfred.

In Dei nomine. Ego Arnaldus, sanus gratia Dei et plenus memoria, pro [Dei] timore et anime mee redemptione, facio hanc cartam testamenti de his rebus et donis que Deus mihi donavit. In primis dimitto ad Sanctam Mariam de Barbastro, si mors mihi venerit, meo caballo cum sua sella et freno et cum ipso guarnimento, hoc est, lorica, helmo, luas et calcias et scutum et lan[ceam] sive spatam meliorem, ut habeat totum hoc suprascriptu il[le episcopo] de Barbastro et ispi[3293] seniores. Et totum meum indumentum [cal]ciamentum dimi-

3291. *Lc. I, 5.*
3292. *Joan. I, 1.*
3293. *Sic. ipsi.*

to a domino Fortunio,[3294] meo avunclo. Et ipso m[eo] alode et ipsas kasas quod in Monte Cluso habeo, post m[ortem] meam, dimitto ad Sanctum Vincentium de Rota, ut habeat et possideat semper libere et ingenue absque u[lla in]q[uietudine]. Ipso scilicet alode quod est in Coscollola et alio alode [quod] habeo in Girundella et in Adonz et in Mirallas [dimit]to ad filios et ad mulierem meam.

339

[1100-1143]

Memòria. *Inventari de les terres que té Martí Bràdila a Febrer (al sud-oest de Queixigar). S'esmenta com havia obtingut drets sobre aquestes possessions.*

A ACL, Fons de Roda, perg. 39. No s'ha pogut localitzar.
*a** TOMÁS FACI, 2013, doc. 12, p. 697. Data: [c. 1100].

És molt difícil de datar d'una manera precisa i segura aquest document. Ho fem d'una manera molt aproximada en els primers decennis del segle XII, entre el moment de la conquesta de Barbastre (any 1100) i la data de la mort del bisbe Gausfred (any 1143), data en què es clou la primera part d'aquesta col·lecció diplomàtica. Cartografia: fig. 47.

Memoria de una terra que tenet Martin Bradila in Rio de Fravero. Et ipsa terra traxit Martin Duran de kastro Acisculis, et dedit ipsa decima et ipsa novena ad kastro Galef. Et Martin Bradila cum suos seniores de Acisculis et ipsos baiulos nominatos Pere de Ramon de Benascho et Mir Galin de Acisculis, sic traxit ipsa terra cum ipsa decima et novena de kastro Galef, per iudicio et per directum. Et Martin Duran abebat in ipsa terra ipsa quarta parte, et per ipsa iniuria et ipso torto, et ipso avere que ille fecit perdere. Et Martin Bradila sic dedit ipsa sua I quarte parte ad Martin Duran, ad Martin Bradila per ipso asalto qui facto fuit ad suos omines et ad suas oves de Martin Bradila, et prenderet una ovella ipsos seniores de Galef.

Memoria de una terra que tenet Martin Bradila ad ipsas chasas de Rio Fravero. Et ipsa terra fuit IIII^{or} partes. Et ipsas duas partes dedit Abo Durandus ad frater suo nomine Bradila per uno asino que acusavit Abo Durandus ad Bradila, suo frater. Et abuit tres libras de cera de Ramon Arnal de Chasa de Latrons per ipso asino que ad illo acusavit. Et de ipsa alia parte de [Vitalis] abet emenda in alio loco. Et

3294. *Abreujat en* F.

ipsa quarte parte comparavit Martin Bradila cum sua mare,[3295] nomine Bonega, de Mir Galling, per uno molton.

In Dei nomine. Ego Petro Adevonsse, cum filio meo Martin Pere, vobis entores, Ariol Sus et uxor sua Bonega, vindo sic vobis I terra in Rio Fravero; de oriente Ramon et de occidente rio. Quantum intro istas afrontaciones includunt sic vindimus vobis ab integrum in precio placibile VIII [solidos ...].[3296] Et sunt testes […] Ioan de Mir Languard et Martin Pere de illas Eras.

Annex

Incloem en aquest annex alguns dels documents afegits al final de la dotalia de l'església parroquial de Santa Maria de Güel, que hem transcrit en el document número 14 d'aquesta col·lecció diplomàtica. Tot i que el document 14 ja inclou moltes donacions (sovint d'una manera molt breu), ens hem estimat més transcriure en aquest annex els darrers documents escrits en aquest pergamí 9101 de la Biblioteca de Catalunya, segurament redactats al llarg dels segles XI i XII. Cal assenyalar que, malgrat que hom consideri que l'acta de la consagració és falsa, les donacions o els bescanvis que reflecteixen aquests documents (docs. 340-362) no són pas cap falsificació.

340

[1001-1050]. Güel

Donació. *Bita i una altra persona* (*segurament la seva muller*) *donen a l'església de Santa Maria de Güel les Llenes* (*o Llanes*) *de Santa Creu*.

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Primer de la columna de l'esquerra.

Aquests afegits es feren a continuació d'un document (doc. 14) que, en aquell moment, fou considerat un original. Aquest pergamí esdevingué de fet un recull de donacions i d'altres instruments relacionats amb l'església parroquial de Santa Maria (fins i tot s'hi feu constar el bescanvi d'unes terres que eren de l'església parroquial de Güel; doc. 342). Com hem assenyalat, cal datar en principi aquests textos al llarg del segle XI i potser dels primers decennis del segle XII. Segurament hem de datar aquest document 340 i els següents (fins al doc. 348) al llarg de la primera meitat del segle XI. Atès que sembla que foren afe-

3295. *a:* mares.
3296. *a:* s fr.

gits a la dotalia (doc. 14) d'una manera ordenada, cal suposar que els primers són els més antics; a mesura que ens apropem al document 349, ens atansem a l'època del regnat del monarca aragonès Ramir I. Cartografia: fig. 34 i 39A.

Ego Bita [et ...] mittimus illas Llenas de Sancta Cruce in domum Sancte Marie, pro animas nostras et pro animas de meos filios et de m[e]as filias.

341

[1001-1050]. Güel

Donació. *Galí dona dues terres a l'església de Santa Maria de Güel, una de situada als Collells de Balassanç i l'altra a "Coma Sorda". Se n'esmenten les afrontacions. També fa donació d'un alou que té, conjuntament amb la seva muller, al lloc de Traspuio* (*o Traspueio*).

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Segon de la columna de l'esquerra. Cartografia: figs. 39A i 52.

Ego Galinno mitto II terras in domum Sancte Marie, in locco ubi dicitur ad illos [collellos Ba]lasanci; d'oriente rio, de occidente via. Et illa alia terra in Coma Sorda; de oriente [...] Sancte Marie, de occidente Guielm Arnal. Hec omnia mitto pro anima de meo patre et de mea matre. [Et mitto] in domum Sancte Marie illo corpus meum, cum illo alode quod abeo cum mea muliere; venit a me illa [terra ...]. [S]ic mitto in Sancte alme virginis Marie, pro desiderium celestis patrie, de terris, de vineis, de casas, de casales et de [... et de] omnia que abui; est ipsum alode a Traspuio.

Visores et auditores Guielm Arnal et Mir Arnal et P[ere ...] et Guielm Ramon et Centulus, presbiter, et Galin Fertungo et Oriolus, presbiter.

Hec om<n>ia mitto ut in diem iudi[cii].[3297]

FUNDACIÓ NOGUERA

342

[1001-1050]. Güel

Bescanvi. *Guillem Ramon bescanvia una terra amb els clergues de Santa Maria de Güel, situada al lloc de la Tremosa. Se n'esmenten les afrontacions.*

3297. *Hauria de dir,* ut in diem iudicii tremende maiestatis mercis nobis inde crescat.

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Tercer de la columna de l'esquerra.

Ego Guielm Ramon concamio una terra ad Sancta Maria et ad illos seniores, in loco ubi dici[tur] in illa Tremosa; de oriente Sancta Maria, de occidente Ab Garcia.

Sig+num Gielm Arnal. Sig+num Bernard At.

343

[1001-1050]. Güel

Bescanvi. *Daniel dona a Santa Maria de Güel i al seu rector (o abat) Guillem una terra al lloc de la Planella, a canvi de dues terres. Se n'esmenten les afrontacions.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Quart de la columna de l'esquerra.

Ego Daniel comutator sum [Sancte Marie] et tibi Vuielmo [...] illa Planella. De[3298] oriente terra Sancte Marie, de occiduo strata [...]. Et recepit de te [...] placita[3299] II[a] terras [...]. Termina[vit] una de oriente in [...] et alia [in mea hereditate], de occiduo [...]. Et hoc est manifestum.

[...] At. Sig+num Pere Gali[...] de Camplongo. Auditores Ma[rtin] Bernard [...] de Camplongo.

344

[1001-1050]. Güel

Bescanvi. *Martí Bonhom bescanvia amb la comunitat de clergues de Santa Maria de Güel i amb el seu abat Guillem un alou que té al terme de Güel. Almenys cedeix dues terres, situades als Collells de Balassanç i a la Costa* (*potser de la Vall*). *A canvi, rep diverses terres situades al Castell, a la Font de la Tosca i al Salguerar de Pere.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Cinquè de la columna de l'esquerra.

Cartografia: fig. 39A.

3298. terra, *puntejat a tot el voltant*.
3299. *Molt dubtós.*

In nomine Domini. Ego Martin Bonushomo commutator sum [... Sancta M]aria virginis et tibi abbati Guielm aliquid de alaudem meum quod abeo infra terminos de Gudel [...] ad illa past[...] de illos Collellos de Balasanç. De oriente et de occidente via.[3300] Et allia [terra...] ad Costa de Val;[3301] de oriente terra de Sancta Maria, de occidente et de meridie tua [hereditate ...] commutacione placibile I terra ad illo Castello et alia terra ad illa Fonte de illa Tosca. Et alia [terra...] de illum Salgerar de Pere[3302] [...]er. Et est manifestum.

Testes sunt Gomball, Ala[...] Ceger et [...].

345

[1001-1050]. Güel

Donació. *Donació a l'església de Santa Maria de Güel d'una vinya a la Romerosa i d'un casal al lloc de la Planella. Se n'esmenten les afrontacions.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Sisè de la columna de l'esquerra.

És interessant l'esment de la comunitat dels "homes de Güel". En el doc. 346, es fa esment dels bonshomes del lloc. D'altra banda, aquest Assalit de Castre era un membre de la noblesa. Cartografia: fig. 39A.

[Ego ... mit]o una vinea in domum Sancte Dei genitricis Marie. Est ipsa vinea in Rome[rosa; de] oriente Isarn Unifrede, de hoccidente de ipsa hereditate. Et mito ipso chasalicio in ipsa Planella, totum ad integrum; de oriente Sancta Maria, meridiei Assalit de Castro, de occidente Guid Ato. [...] sic [...] totum [...] supranominatum ad [...][3303] anime mee. Pro mea anima. Et qui tradire volue[rit ...] cum Iuda Schariotis particeps siat in infernum.

Auditores sunt Galin Asner et Petrus [Bertran]dus, qui est clericus Sancte Marie. Et visotores[3304] et auditores Gonbal Ramon et Pere Ramon [et aliis] homines de Gudel.

FUNDACIÓ NOGUERA

3300. *Lectura dubtosa.*
3301. *Molt dubtós. Podria ésser* Lal *o alguna altra paraula.*
3302. *Dubtós.*
3303. *Possiblement ho dona als clergues de Santa Maria.*
3304. *Sic.* Visores.

346

[1001-1050]. Güel

Donació. *Pere Ramon dona a l'església de Santa Maria de Güel un trull situat al lloc de Llena* (*la Llana?*).

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Primer i darrer document escrit a la banda dreta de la columna de l'esquerra.

In Dei nomine. Ego Pere Ramon dono domino Deo et ad Sancta Maria de Gudel I torculario ad Grano[3305] de Lena, pro redemptione peccatorum meorum et de mater mea; de oriente Daniel, de occidente via publica. Visores et auditores Martin Bonushomo et Bernard Ato et Pere Galin, et aliorum bonorum hominum. Ego Pere Ramon facio hoc.

347

[1001-1050]. Güel

Bescanvi. *Isarn Ap bescanvia amb l'abat Galí Bradilà de Santa Maria de Güel un hort que té a la vila de Güel, al lloc de la Planella. Se n'esmenten les afrontacions. A canvi, rep una altra terra.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Primer document escrit a la banda esquerra de la columna de l'esquerra.

[In nomine Domini]. Ego Isarn[3306] Apo concamiator sum ad tibi abate Galindo Bradila [... Sancta] Maria de uno hortu[3307] quod est in villa Gudel, in loco ubi dicitur [ad ipsa Pla]nella; de occidente strata publica et terra de Sancta Maria, [...]fred[3308] de Sdolomada. Sic concamio vobis ipso hortu [...] et vos donastis michi in concamia[cione ...] et sic concamio vobis circumdatum [...] ab integrum. Et est manifestum.

Ego Isarn qui hanc carta concamiacionis rogavi scribere [et tes] tes firmare. Sig+num ego Arnal Galin. Sig+num ego Martin At, filio eius [...].

[...] scripsit sub die et anno (*signe*) quod supra.

FUNDACIÓ NOGUERA

3305. *Dubtós. Hi veiem* gno*, amb una titlla. Boix* (*vegeu doc. 14*) *creu que hi diu* grado.

3306. *Gairebé il·legible.*

3307. *Gairebé il·legible.*

3308. *Segons Boix* (*vegeu doc. 14*)*,* Unifred.

348

[1001-1050]. Güel

Bescanvi. *Galí At i Domènec Ricolf i llurs germans bescanvien amb l'abat Galí de Santa Maria de Güel i amb una dona anomenada Major i els seus fills una vinya, de la qual se n'esmentaven les afrontacions. A canvi de la vinya devien rebre una altra vinya situada en un altre lloc.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. A l'anvers del document 14 d'aquest diplomatari. Segon document escrit a la banda esquerra de la columna de l'esquerra (tanmateix, acaba a la banda dreta d'aquesta columna). En molt mal estat de conservació. Cartografia: 39B.

[...] Galin[3309] At et fratrer eius et Dominico Richolph et Richolph frater eius con[camiatores sumus tibi] Galin[3310] abbati[3311] Sancte Marie [et] Maior cum filios suos de I vinea que concamia[mus...]. Et habet infrontaciones de oriente et de [...] abb[atis ...] et Maior cum filios suos per concamio de ista vinea [...] ipsa vinea ad laudamento [...] aliorum bonorum hominum de Gudel. Et est manifestum.

Et[3312] sunt testes de isto concamio [...] et [...] auditores et visores [...].

349

[1039-1063]. Güel

Venda. *Martí At i la seva muller Adalès i llurs fills i filles venen a l'església de Santa Maria de Güel i al seu abat Ramon la tercera part d'una terra situada al terme del castell de Güel, al lloc anomenat la Serra. Se n'esmenten les afrontacions. Per aquesta venda van rebre tres sous.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Primer document de la columna esquerra.

Datem aquest document de venda d'acord amb les dates extremes del regnat de Ramir I d'Aragó. Cartografia: fig. 39A.

In nomine Domini. Ego Martin At et coniux[3313] mea Adalesz et filiis et filiabus nostris vindimus tercia parte de una terra in castro Gu-

3309. *Abreujat en* gal, *amb una titlla*.
3310. *Abreujat en* gal, *amb una titlla*.
3311. *Dubtós*.
3312. *A la dreta* (*de la columna esquerra*), *sota el doc. 346*.
3313. *Amb una correcció*.

del, in locho vocitatur ad illa S[er]ra, ad domum Dei et Sancte Marie et ad vos Raimundus abas. De oriente Pere Lel,[3314] de occiduo tor\r/ente, per fundus via publica, per capud Almorabit cum suos fratres. Et vos dedistis nobis in pretio placibile III solidos. Et de ipso pretio apud nos emtores non remansit. Et est manifestum. Quod si ego Mar[tin] At aut ad aliquis homo vel femina, magna vel parva persona inquietare voluerit ista terra in duplo componat et non disrumpatur.

Facta carta in mense madio, regnante Randimirus rex.

Et sunt testes de ista carta Guilem Guilem, filio Grecia, et Ramon Guilem, filio Bonasias.

Baron presbiter scripsit.[3315]

350

[1039-1063]. Güel

Donació. *Bernat, fill de Mir Arnau, dona a l'església de Santa Maria de Güel una vinya a "Arment", una terra al lloc de Balassanç i la quarta part de dos molins que hi havia al Rialb. Els clergues de Santa Maria, on degué ésser enterrat, es comprometeren a celebrar els aniversaris.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Segon document de la columna esquerra.

Atès que aquest document també fou escrit pel prevere Baró, el datem d'una manera semblant a com hem datat el precedent. Cartografia: figs. 14 i 39A.

In nomine Domini. Ego Bernard, filio Mir Arnal, mitto in domum Sancte Marie una vinea ad Armentum;[3316] de occidente Galin Ferere,[3317] per caput via, de oriente stirpe. Et una terra in Balasanz; de occidente via pulbica, de oriente ipsa hereditate. Et de illos molinos de Rialb, de duos qua<r>ta pa\r/te et alia parte qui remanet redemi[t] Assalit huno [...][3318] et donat illo mulo ad illo abbate Ramon Mir et ad Sancta Maria de Gudel. Pro redemcione anime patris me et mater mea et fratribus meis. Et faciant per unoquoque anno aniversario in Quadragesima et carnale.

3314. *També podria ésser* Iel *o* Tel.
3315. *Escrit en majúscules.*
3316. *Acabat amb una* t *amb una titlla*.
3317. *Dubtós.*
3318. *Dubtós. Sembla* crailo *o* taulo *o quelcom de semblant*.

Et sunt testes Guilem Guilem, filio Grecia, Pere Iohan de Avellana, filio Sanza (*signe*), Iohan Ramon, filio Matrona (*signe*).

Baron presbiter scripsit.

351

[1051-1100]. Güel

Donació. *Bernat, fill de Ricolf, juntament amb la seva muller Ermengarda, donen allò que obtenen dels molins de Romerosa a Ramon Mir, abat* (*o rector*) *de Santa Maria de Güel. S'esmenta que els moliners obtenen de cada cafís de farina un cussol. Quan morin, seran enterrats a Santa Maria i els clergues celebraran cada any l'aniversari de llur defunció.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Tercer document de la columna esquerra.

La redacció d'aquesta notícia d'una donació feta a Santa Maria de Güel no és gens acurada. Amb tot, tal com hem resumit al regest, hom entèn força bé allò que s'hi vol exposar. De fet, Bernat Ricolf i Ermengarda feien lliurament de la moltura que obtenien d'uns molins. Atès que aquestes notícies de donacions i de bescanvis foren afegides d'acord amb una ordenació cronològica, podem suposar que aquests documents s'han de datar entre els regnats de Ramir I i d'Alfons I. Cartografia: fig. 39A.

In Dei nomine.[3319] Ego Bernard, filio [Richolph], mito in domo Sancte Marie de Gudel, ego <et> uxor mea Ermengard colligimus in nostros molinos de Romerosa, Ramon Mir abbate de Gudel, que molet ibi [...] forment,[3320] propter redemcione anime nostre et filios et filias nostras. Et illos molineros abent de unoquoque kaficio uno cucolo.[3321] Et illo abbate de Santa Maria cum suis clericis faciant an[iver]ss[a]ris per unoquoque anno de vesperas et matinas et missas unusquosque.

FUNDACIÓ NOGUERA

3319. *Dubtós.*

3320. *Abreujat en* for, *amb una titlla*.

3321. *Cussol. Era una mesura de cereals. Modernament encara s'emprava a Areny. A Tortosa, al segle* XIII, *hi ha documentat el* cutxol, *que era una mesura de capacitat de grans, que equivalia a un terç de barcella o a dos almuds.* C. ALSINA – G. FELIU – L. MARQUET, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Curial, Barcelona, 1990, p. 146.

352

[1051-1100]. Güel

Bescanvi. *Ramon Mir, abat de Santa Maria de Güel, dona a Martí Galí i a la seva muller Maria una terra situada a Traspuio* (*o Traspueio*). *Se n'esmenten les afrontacions. A canvi, rep una terra a la Llobera i una casa a la Planella, amb els horts que té al costat.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Quart document de la columna esquerra.

Cartografia: figs. 39A i 52.

In nomine Domini. Ego Ramon Mir abas de Gudel et vos emptore nostro Martin Galin et uxor sua Maria facimus cuncamio de terras. Dono ego Ramon a te Martin Galin Iª terra a Traspuio; de oriente Pere Ramon de Benascho, de occidente Ermesen Commaioncosa. Et ego Martin dono ad vos abate in camio Iª terra ad illa Lopera; de oriente torrente, de occidente de Sancta Maria. Et Iª casa ad illa Planella, cum suos ortos, qui a ipsa pertinent.

Visores Pere de illas Casellas et Iohan Ramon.

353

[1051-1100]. Güel

Donació. *Joan Ramon i la seva muller Bonassies donen a Santa Maria de Güel uns alous que havien comprat al terme del castell de Güel. S'esmenta el valor que tenien: seixanta-dos i dos-cents quatre sous grossos, respectivament, i probablement allò que produïen. S'estableix que els donadors, mentre visquin, seran alimentats i vestits pels clergues de Santa Maria. Un cop morts, seran enterrats en aquesta església i la comunitat de Santa Maria celebrarà cada any els aniversaris de llur defunció.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Cinquè i darrer document de la columna esquerra.

In nomine Domini. Hec est carta conversionis que fatio ego Iohan Ramon et uxor mea Bona[sias don]amus corpus nostros in domum Sancte Marie cum illo alode que abeo comparato in castro Iudel. Et fuit preciato LXª et II solidos grossos. Et alio momile[3322] CCtos et IIIIº

3322. *Potser* simile.

solidos grossos. Et II kaficios[3323] et I[a] quarta forment[3324] et VII kaficios et III quartas ordei.[3325] Ut [...] convenio que habeamus victum et vestitum, cum honore secundum quale poten[...] abuerit in ipsa casa de Sancta Maria. Et quando venerit ad obitum de Iohan Ramon et de sua mulier[3326] ipsis cler[ici]s Sancte Marie faciant aniversarium pro unoquoque annum. Hoc autem notum sit et man[ifestum omnibus] hominibus quod de meo iure in dominio et potestate trado Sancte Marie de Iudel et de clericis servientibus loci illius. Et si quis exinde aliquid extraere voluerit, in primis incurrat in ira Dei omnipotentis et Beate Genitricis eius et a minibus[3327] Sancte Dei ecclesie extrane[us] f[iat] et cum Iuda traditore in inferno simili portionem accipiant.

Et sunt testes: Calbet de Prato[3328] [...] filio Girberga, Carbonel filio Blanca, Arnal Balasanz filio Ermesen. Viso[res] et [au]ditores homines de Iudel.

Ego Iohan Ramon et Ba\na/sias laudo et confirmo atque quoroboro et [manu me]a propria facio hoc signum (*signe*)[3329] (*signe*).

354

[1104-1134]. Güel

Donació. *Bernat dona, per a després de la seva mort, als clergues de l'església de Santa Maria de Güel el capmàs de la Guardiola* (*ara Guardiguala*). *A canvi, l'abat de Santa Maria ha de donar a una senyora una quantitat de sous.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Primer document de la columna dreta.

Datem aquest document amb relació als anys del regnat d'Alfons I d'Aragó. Cartografia: fig. 39A.

Sub Christi nomine et eius gracia. Hec est donativo que fecit Bernat de Sancta [...]arti[...] ad domum [Sancte Marie ...] post obi-

3323. *Abreujat en* k.
3324. *Abreujat en* for.
3325. *Abreujat en* or. *No sabem si aquests cafissos i aquestes quartes de forment i d'ordi corresponien a la sembradura d'aquests alous o, més aviat, a allò que se'n solia obtenir. Sembla que, d'una manera lògica, s'hi sembrava i s'hi produïa molt més ordi que no pas forment.*
3326. *Lectura difícil.*
3327. *Potser* liminibus.
3328. *Dubtós.*
3329. *Sembla una cara.*

FUNDACIÓ NOGUERA

tum. Sum illo caputmaso de illa Guardiola totum ab integrum [... remedium] anime mee et parentorum meorum ut habeant et possideant clericis qui [...]m fuerint, per secula cuncta, per abas de Gudel, que donet a la domna de Sancta [...] solidos de diners.[3330]

Facta carta in mense octobris, regnante Adefunsus rex puer in A[ragone] et in Superarb et in Ribacorca.

\Sunt testes/ s+ignum Iohan Ramon, filio Mater[na]. S+ignum [Domi]nico, filio Maria. S+ignum Per, filio Ava.

Arnal presbiter scripsit.

355

[1104-1134]. Güel

Donació. *Garcia Arnau* (*o Arnall*) *dona a l'església de Santa Maria situada a la vila de Güel una part de l'alou que té dins del terme de Güel, al lloc de Balassanç. A més, també cedeix uns capmasos situats a Esdolomada, on hi viuen Pere Mir amb els seus germans, Pere Otger i At Bardina. S'estableix també que, mentre visqui, serà alimentat i vestit pels clergues de Santa Maria.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Segon document de la columna dreta.

Creiem que és molt probable que aquest document i també els següents fossin escrits durant els anys del regnat del monarca Alfons I d'Aragó, d'una manera semblant a allò que s'esdevenia en el precedent. Cartografia: figs. 39A i 43.

Ego Garsia Arnall donator sum domino Deo et Beate Marie genitricis eius, que est sita in villa que dicitur Gudel aliquid de alaude meum quod abeo infra terminos de Gudel prenominato, ipsa mea porcione quod abeo in Balasanz, de terris vel vineis, de ortis et cannamaribus, de casas et casalibus et de omne re quod ibi abeo. Et insuper dono ad iam dicta ęcclesia ipsa mea porcione de homines vel de alaude que abeo infra terminos de Sdelomata, prenominato ipso capudmaso de Pere [Mir] et de fratribus suis, cum suis pertinenciis. Et alium capudmaso de Pere Odger, similiter cum suis pertinenciis. Et alium capudmasum de At Bardina, similiter cum suis pertinenciis. Hec autem donacione facio [...] diem tremendi iudicii indulgenciam peccatorum meorum valeam accipere et in presenti seculo [...] vixero in domum Sancte Marie iam dicte, abeam victum

3330. *Abreujat en* drs, *amb una titlla*.

et vestimentum. Hoc autem notum sit [et mani]festum omnibus hominibus quia de meo iure in dominio et potestate trado Sancte Marie de Gudel et de clericis servientibus loci illius. Et si quis exinde aliquid extrahere [voluerit] in primis incurrat in ira Dei omnipotentis et beate genitricis eius et a liminibus sancta Dei ecclesie [extraneus] fiat et cum Iuda traditore in inferno simili partem accipiat.

Ego Garcia A[rnall] laudo et confirmo atque corroboro et manu propria facio hoc signum (*signe*).

356

[1104-1134]. Güel

Bescanvi. *Bernat Sanç bescanvia amb l'abat i els clergues de Santa Maria de Güel una terra situada al Prat* (*ara el Prado*)*, prop de les cases de Santa Maria. Se n'esmenten les afrontacions. A canvi, rep una terra que era de Santa Maria, situada a "Ribasser".*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Tercer document de la columna dreta. Cartografia: fig. 39A.

In Dei nomine. Ego Bernard Sang[o] concamiamus vobis ad Sancta Maria una terra ad illo Prato. Et est ipsa terra prope illas casas Sancte Marie. De oriente via publica, de occidente hereditate Sancte Marie. Et recepit per isto concamio Bernard Sango una terra ad Ribacero, qui fuit Sancte Marie; de oriente, de occidente Oriol Galin.

Et sunt testes Ramon Mir abbas.

Martinus presbiter scripsit.

357

[1104-1134]. Güel

Donació. *La senyora Ermengarda amb els seus fills dona a l'església de Santa Maria de Güel un canemar situat al lloc de Balassanç* (*al terme de Güel*)*. Se n'esmenten les afrontacions.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Quart document de la columna dreta.

Cartografia: fig. 39A.

Ego dompna Ermengards cum filiis meis mitto in domum Sancte Marie uno cannamare ad Balasanz, pro anime mee. De oriente de ipsa hereditate, de occidente Mir Ramii, cum fratribus suis.

Et sunt \testes/ Go[...][3331] et Ramon et [Martin] Bonushomo.

358

[1104-1134]. Güel

Donació. *Garcia Arnau dona a l'església de Santa Maria de Güel la quarta part que posseeix en uns molins situats al Rialb. Pere Mir d'Esdolomada, que té aquests molins, ha de fer-se càrrec de la il·luminació de l'església de Santa Maria, durant els dies de la Quaresma, per sempre més* (*segurament mantenint encesa una llàntia*).

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Cinquè document de la columna dreta.

Cartografia: figs. 14 i 43.

Ego Garcia Arnal mitto [in] domum Sancte Marie uno molino ad Rialbo, quale parte ibi abeo, et alio qui [...]er[...]. De ipsos duos molinos qui sunt ad Rialbo, ipsa quarta parte sic laxo \Sancte Marie/ ut \t/eneat Pere Mir de Esdolomata et de [illa ...] qui exiit de illos molinos donet luminaria ad Sancta Maria, totas quadrigesimas, per secula cuncta. Et illa lu[...] lampada.

359

[1104-1134]. Güel

Donació. *Bràdila i la seva muller Domèneca donen a Santa Maria de Güel un alou [segurament situat al terme de Güel]. A més, s'estableix que, quan morin, s'enterraran en aquesta església.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Sisè document de la columna dreta.

Ego Bradila [et ux]or mea Domeneca mitemus corpus nostros in domum S[ancte Marie], cum illo alode que habemus, cum terris et cum vineis, cum ortis, cum cannamaris, [cum] casali[bus], cum arboribus, pro redempcione animas nostras et pro [...].

3331. *Potser* Gomir *o un nom semblant*.

Et sunt visores et auditores Guielmi Ansila et Garcia Bar[o ...] et [... Bonus]homo et Guielmi Garcia et Ramon Compango et Elies,[3332] presbiter. [...] rege.

360

[1104-1134]. Güel

Donació. *Riquel, juntament amb el seu germà, dona a l'església de Santa Maria de Güel una terra situada al terme del castell de Güel, a l'extrem del Coscollar* (*ara el lloc de Coscolla*). *Se n'esmenten les afrontacions*.

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Setè document de la columna dreta.

Cartografia: fig. 39A.

Ego Richel mitto in domum Sancte Marie, pro remedium anime mee et pare[ntum meorum] I terra in castro Gudil, ad caput de illo Coscollar. De oriente torrente, de occidente et per [...] via pulvica, per fundus domna Blancha.

Auditores et visores domnus Girbertus et domnus Gombaldus [...], Iohan de Avellana et Galin Oriol Stallo. De ista suprascrip[ta sunt] donatores [...] et Richel sua germana et facimus nostras signas.[3333]

361

[1104-1134]. Güel

Donació. *Ponç Ramon dona a Santa Maria de Güel una vinya situada al terme del castell de Güel, al lloc anomenat "Avellana". S'esmenten les afrontacions. Un cop mort, ha d'ésser enterrat a Santa Maria*.

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Vuitè document de la columna dreta.

In Dei nomine. Ego Ponç Ramon mitto in domum Sancte Marie, pro remedium anime mee et paren[tum], una vinea in castro Gudil, in loco ubi dicitur ad Avellana. De oriente illa Companga Ele, de oc-

3332. *Lectura molt dubtosa*.
3333. *Lectura dubtosa*.

cidente Martin Iovan de Sancti Stefan. Et ad obitum meum il\l/o meo corpus faciat venire illo abate Sancta Maria.

Auditores et visores Arnal Pere et Gassia Arnal et Guielm Guielm.

362

[1104-1134]. Güel

Donació. *Garcia Arnau dona a Santa Maria de Güel una terra situada a la "Possadera", que havien comprat ell i la seva mare. Se n'esmenten les afrontacions.*

*A** BC, Pergamins, núm. 9101. Al revers del document 14 d'aquest diplomatari. Novè i darrer document de la columna dreta.

In nomine Domini. Ego Garsia Arnal mito in domum Sancte Marie I terra ad illa Posatera et alia per comparacione ego et mater mea, et illa dedit michi illa sua parte ad mea volun[tate]. De oriente via, de hoccidente terra de Sancte Marie. Et illo die quando dedit michi istum supranominatum.

Fuerunt testes Gomball Ramon et Martin Bonushomo. Ego Garcia [Arnal] in domum Sancte Marie, pro remedium anime mee. Et sunt testes Arnal Martin et [...] Gostança.

FUNDACIÓ NOGUERA

FUNDACIÓ
NOGUERA

ÍNDEX DE TOPÒNIMS

Fer un índex de topònims planteja força dificultats. En primer lloc, cal intentar localitzar el nombre més gran possible dels noms de lloc esmentats als documents. Cal indicar clarament els noms que són actuals i aquells que han estat escrits tal com els trobem als documents de la col·lecció diplomàtica. És important de poder-los situar amb relació a un municipi i, si pot ésser, una comarca actual. Per tal d'aconseguir això, hem escrit en cursiva tots aquells noms que s'han escrit de la mateixa manera que els trobem als instruments. Per contra, hem escrit en rodona els noms de lloc actuals. En algun cas, quan hi ha hagut una catalanització del nom, ho hem indicat entre cometes ("Ivó"). En aquestes comarques situades a cavall entre Catalunya i Aragó, en un territori fronterer entre els pobles on es parla o parlava el català i on es parla l'aragonès o castellà, s'afegeix un problema addicional de vegades molt difícil de resoldre. En les zones actualment de parla catalana (o d'un parlar molt proper al català), la solució és fàcil: escriure'ls en català, d'acord amb les normes actuals (Lasquarri, Visalibons, Calbera, Areny i, fins i tot, Benasc i Castilló de Sos). Aquesta és la norma que ja seguírem en editar l'*Atles dels comtats de Pallars i Ribagorça* (2012). El problema, però, es planteja allà on ara no es parla català, encara que en el passat es va parlar català o bé quan, encara que no parlessin en aquesta llengua, en el passat medieval hi havia la tradició ben consolidada d'un topònim català. És així en noms de lloc com Montsó (Monzón), Fonts (Fonz) i també en Santa Llestra (Santaliestra) o Castre (Castro).

Hem d'assenyalar que no sempre hem inclòs en aquest índex els topònims relacionats amb els territoris que depenien dels monarques, especialment Aragó, Pamplona, Ribagorça, Pallars o Sobrarb. Sí que

hem inclòs el nom de lloc quan es fa esment que el rei era senyor d'una ciutat, per exemple Montsó. També hem inclòs els noms de les poblacions o fortificacions que depenien de cadascun dels senyors del regne aragonès, com Perarrua, Lasquarri, Estada i moltes ciutats d'Aragó i Navarra.

En alguns casos, a l'hora de posar la localització actual entre claudàtors, hem mantingut la referència del terme que es menciona al document, en gran part, pel fet que són topònims molt esmentats, per evitar allargar innecessàriament les referències de l'índex. Són els següents:

Cornudella: antic terme de Cornudella, municipi d'Areny de Noguera, Baixa Ribagorça Oriental (BROR).

Fontova: antic terme del castell de Fontova i de la parròquia de Santa Cecília, municipi de Graus, Baixa Ribagorça Occidental (BROC).

Güel: antic terme de Güel, municipi de Graus, tanmateix Baixa Ribagorça Oriental (BROR).

Llastanosa, Roda: antic terme de Sant Pere de Llastanosa, dins el territori de Roda d'Isàvena, municipi d'Isàvena, Baixa Ribagorça Oriental (BROR).

Montanyana: al terme municipal del Pont de Montanyana, Baixa Ribagorça Oriental (BROR). No coincideix exactament amb el terme municipal actual.

Montsó, la Llitera: antic terme de Montsó, a les actuals comarques del Cinca Mitjà (CIM) i de la Llitera (LLI i LOC). Especialment utilitzat amb relació a un document en què es fa menció de les almúnies que hi havia en aquest territori (doc. 105).

Roda: antic terme de Roda d'Isàvena, municipi d'Isàvena, Baixa Ribagorça Oriental (BROR). Evidentment no correspon pas exactament amb el terme municipal actual.

Sant Esteve del Mall: antic terme de Sant Esteve del Mall, municipi d'Isàvena, Baixa Ribagorça Oriental (BROR). A l'edat mitjana, aquest terme també incloïa l'actual territori de Queixigar (actualment dins del terme de Monesma i Queixigar, BROR).

Vall de Benasc: territori que correspon a l'alta vall de l'Éssera. En la documentació, molt sovint, es fa referència a indrets situats al voltant de Castilló de Sos (AROC) que de vegades, si no sabem on eren situats exactament, els hem esmentat amb aquesta denominació àmplia.

A l'índex, amb relació a molts dels topònims, fem esment de les qualitats que acompanyen al nom de lloc: ardiaconat, bisbat, canònica, castell, ciutat, església, monestir, vila, etc. Generalment sempre s'esmenten realitats territorials i no els càrrecs o funcions de les persones; així, per exemple, preferim parlar de bisbats i no de bisbes o bé d'ardiaconats i no d'ardiaques. De vegades, a l'hora d'esmentar les qualitats d'un topònim, hem fet esment del mot vila (o vil·la), tal com el trobem als documents; cal pensar que ara en diríem més aviat poble. Al final, amb relació a cada topònim, quan cal, s'esmenta el nom de la persona que té com a segon nom un topònim (quan hem pensar que era possible catalanitzar el nom sense crear confusions, ho hem fet; quan hem cregut que calia esmentar la forma original [en cursiva] també ho hem fet així).

Amb relació a les poblacions situades en aquestes comarques, fem esment del municipi (excepte si el lloc és capital d'un municipi homònim) i, després, de la sigla de la comarca (d'acord amb la llista d'abreviatures que annexem). Pel que fa a la resta d'Aragó, només fem esment de la província i de la sigla ARA (per exemple: Jaca [Osca, ARA]). Amb relació a Occitània, fem esment de la regió (Gascunya, Alvèrnia, Provença o Llenguadoc) i de la sigla OCC. Pel que fa als altres països europeus, només esmentem la regió o l'estat actuals (Castella, Galícia, Itàlia, etc.).

ABREVIATURES EMPRADES

ACA	Alt Camp
AEM	Alt Empordà
AND	Andorra
ANO	Anoia
ARA	Aragó
ARI	Alta Ribagorça
AROC	Alta Ribagorça Occidental
AROR	Alta Ribagorça Oriental
AUR	Alt Urgell
BAG	Bages
BCI	Baix Cinca
BCO	Baix Cinca Occidental
BEM	Baix Empordà
BER	Berguedà
BROC	Baixa Ribagorça Occidental

BROR	Baixa Ribagorça Oriental
CBA	Conca de Barberà
CER	Cerdanya
CIM	Cinca Mitjà
CON	Conflent
GAR	Garrotxa
GIR	Gironès
GRG	Garrigues
LLI	Llitera
LOC	Llitera Occidental
NAV	Navarra
NOG	Noguera
OCC	Occitània
OSO	Osona
PJU	Pallars Jussà
PSO	Pallars Sobirà
PUR	Pla d'Urgell
REB	Ribera d'Ebre
RIB	Ribagorça (en general)
RIP	Ripollès
SEG	Segrià
SEL	Selva
SGR	Segarra
SOB	Sobrarb
SOL	Solsonès
SOM	Somontano de Barbastre
URG	Urgell
VAR	Vall d'Aran

FUNDACIÓ NOGUERA

Hem diferenciat els municipis actualment castellanoparlants amb relació a les comarques de la Llitera (LOC), del Baix Cinca (BCO), de la Baixa Ribagorça (BROC) dels municipis que ara són catalanoparlants (LLI, BCI i BROR). Per aquest motiu, hi ha sectors del municipi de Graus que pertanyen a BROC i d'altres a BROR (en concret Güel). També hem inclòs en l'AROR el terme de les Paüls, per tal de fer que el límit entre AROR i AROC coincideixi amb el límit lingüístic entre el català ribagorçà i el benasquès.

— A —

Abella (*Apella*) [les Paüls, AROR], 31
Abi Cepoller, almúnia d' [Montsó, la Llitera], 105
Abizanda (*Abinçanla, Abinzanla, Abizanlla*) [Abizanda, SOB], 105, 108, 304
Abundali, rium de [Roda], 30
Adons (*Adoncz, Adonz*) [Pont de Suert, ARI], 138, 338; castell, 138
Adrovero [Capella, BROC], 16
Agęę (o *Aie*) [Sant Esteve del Mall], 8
Àger (*Ager, Agerensis*) [NOG], 167; castell d', 34
Agramunt (*Accrimonte, Agremontenses*) [URG], 42, 265
Aguda, l' (*Aguda de Valle Aria*) [Torà, SGR], castell, 145
Agüero (*Aguero*) [Osca, ARA], 90, 94, 96, 104; castell, 97, 147; església, 97; *Petrus de*, 215
Aguilaniu [Aguinalíu, Graus, BROC] (*Aquilanido, Aquilenido*), 99, 118, 197; castell, 10, 96, 127; església, 134; homes d', 10, 281
Agulló (*Agulon*) [Àger, NOG], 34
Aie [Sant Esteve del Mall], 8; vg. *Agęę*
Aiguatèbia (*Aqua Tepida*) [Aiguatèbia i Talau, CON], vila, 145
Aïnsa, l' (*Ainse*) [SOB], ciutat, 41
Aira (*Adurensi*) [Gascunya, OCC], bisbat d', 63
Aitona (*Aitona*) [SEG], castell, 245
Alagón (*Alagon, Alagone*) [Saragossa, ARA], 258, 277, 299
Alaó, monestir d' (*Alagonis, Alaone, Alaoni, Alaonis*) [Sopeira, BROR],

6, 9, 11, 43, 71, 72, 73, 96, 118, 126, 134, 212, 253; abat, 75, 118, 119, 152, 319; vg. Santa Maria d'Alaó
Alas (*Alass*) [Alàs i Cerc, AUR], 145
Alascharre, castro, 192; vg. Lasquarri
Albalat (*Albalat*) [CIM], 105; terme, 105
Albano (*Albanensis*) [Itàlia], bisbat, 90
Albero (*Albero*) [Osca, ARA], 302, 309, 312
Albesa (*Albesa*) [NOG], castell, 245
Albor, villa [ARI], 87
Alcalde, illa torre de [Barbastre, SOM], 155
Alcanadre, riu (*Alcanatre, Alchanadre, Archanatre fluvium*) [Osca, ARA], 79 (*rivum*), 167, 180 B, 229 (*flumine*)
Alchantara [Barbastre, SOM], 167
Alcolea (*Alcholea, Alcoleia*) [o Alcoleja de Cinca, CIM], 105; castell, 245
Aldalmech Scrivan, almúnia d' [Montsó, la Llitera], 105
Aler (*Aleri, Alero*) [Benavarri, BROR], castell, 271; església, 295; senyor, 295; vila 199
Alfalech, Stephanus de [Castre, BROC], 216
Alfege [SOM], castell d', 155
Aliagars de Sterri, illos [Estierri, Castilló de Sos, AROC], 31
Alins (*Alins, Elins*) [Sanui i Alins, la Llitera], església i castell, 107, 181 B
Almelii Ramon, almúnia d' [Montsó, la Llitera], 105
Almenara (*Almanara*) [Almenar, SEG], 124, 127, 148; església, 158
Almerge [SOM], terme, 105, 155
Almuniam Albam [Castellonroi, la Llitera], 123
Almuzara [prop del Soler, Graus, BROC], 262; illa, 270
Alòs (*Alos*) [Alòs de Balaguer, NOG], castell, 284 ; Martí Pere de, 326
Alos [Cornudella], 326
Alquèssar (*Alcheçar, Alchezar, Alkezar, Alkezar, Alqueçar, Alquezar, Alquezer*) [o Alquézar, SOM], 59, 79, 93, 97, 105, 106, 108, 115, 118, 134, 148, 226, 229, 242, 309, 310, 319; castell (*castro*), 93, 96, 153, 229; església, 147; *oppidum*, 156, 158; *Dominicus de*, 242
Alvèrnia (*Arvernie*) [segurament era a Clarmont d'Alvèrnia, OCC], 239
Alzamora [Nocelles, Isàvena, BROR], 29; Martin Garcia de, 250; Martin Ramir de, 250
Amalguer, l' (*Amalger*) [Montblanc, CBA], 36
Ambengala [Montsó, la Llitera], almúnia, 152
Anab (la vall d'Àneu?, PSO), 277
Anaia, Naia [Eroles, Tremp, PJU], 17
Anavi, Anavensi [Eroles, Tremp, PJU], 17
Ancils (*Anciles*) [Benasc, AROC], vila, 249; Isarno de, 116
Andorra, vall d' [AND], 145
Aneto (*Aneto*) [Montanui, AROR], vila, 233; Pere Baron de, 240
Àneu (*Anabiensis*) [PSO], 145
Angust, ipso [l'Aïnsa, SOB], 41
Ansó (*vallis Ansotane*) [Osca, ARA], 97
Antissa [Roda], vila, 230
Anzánigo (*Anzaneco*) [Osca, ARA], 229
Ara, riu (*ripa d'Ara*) [l'Aïnsa, SOB], 79; ribera, 41
Aragó (*Aragon, Aragone, Aragonia, Aragonum, Aragonensis, Aragonensium*), 35, 38, 41, 43, 57, 58, 60, 62, 64, 76, 81, 83, 87, 90, 93, 95, 100, 105, 106, 107, 108, 109, 115, 117, 126, 127, 133, 134, 139, 142, 143, 146, 148, 151, 153, 155, 157, 158, 159, 162, 165, 167, 169, 171, 174, 178, 180 A, 181 A, 181 B, 182, 184, 186, 190, 192, 200, 204, 205, 210, 211, 213, 215, 216, 224, 225, 227, 232, 233, 247, 248, 249, 257, 258, 261, 262, 270, 272, 274, 277, 283,

286, 288, 289, 294, 296, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 320, 323, 354; bisbat, 79, 97; regne, 59, 62, 71, 79, 82, 85, 94, 96, 97, 104, 105, 113, 122, 128, 144, 150, 152, 153, 156, 166, 167, 170, 173, 176, 177, 229, 244, 287, 311, 312, 313, 315, 316, 323, 330
Aragó, riu (*fluvius Aragona*) [Osca, ARA], 97
Araguas (*Araguas*) [El Pueyo de Araguás, SOB], vila, 97
Aran (*Aran*) [Vall d'Aran], 283, 296
Araoste (*Araost*) [SOB], excusat, 43
Arasanz (*Arasanz*) [La Fueva, SOB], 275, 276, 278, 290
Arassan (o Arassant) (*Araran*) [Bissaürri, AROC], 31; Bonuç Vidal d', 31
Arbas [Cornudella], 326
Arcalís (*Archalis*) [Soriguera, PSO], castell, 145
Arcavell (*Archavel*) [les Valls de Valira, AUR], vila, 145
Arcos (*Arcos*) [Barbastre], 224
Arcs, els (*Archubus*) [Bellvís, PUR], vila, 265
Areny (*Aren, Arinio*) [Areny, BROR], 332; Enneco de, 280
Aréstoles (*Arestolas, Ariestolis*) [l'Almúnia de Sant Joan, CIM], 105; almúnia, 107
Argilachares, illos [Sant Esteve del Mall], 8
Arguedas (*Arghedas*) [NAV], 143
Àries (*Arias*) [Fonts, CIM], 94; església, 96
Ariño (*Aringo de Costeane*) [Barbastre – Hoz y Costeán, SOM], 155
Arlas [ARA], 90, 96, 104
Arle (*Arelatensis*) [Provença, OCC], 162; arquebisbat, 332
Armentum [Güel], 350
Arnal Garcez, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Arnald Ricolf, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Arnall [AUR], castell, 145
Arp (*Arb*) [Benavarri, BROR], 248
Arpa [ARA], 312
Arrao, 335
Arrau, Bradilani de, 240
Arrosta [ARA], 323
Artasona (*Artasona*) [El Grado-Lo Grau, SOM], 324
Articha, illa [Fontova], 180 B
Asieso (*Asieso*) [Osca, ARA], 194; *Garcia Ennecones de*, 107
Asimmundo, pago [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Asner Atons, poium de [Pedrui, Isàvena, BROR], 6
Assan (*Asani*) [Sant Victorià d'Assan, El Pueyo de Araguás, SOB], 1
Àssua (*Assua*) [PSO], Guido de, 257
At Arreui, almúnia d' [Montsó, la Llitera], 105
Atarés (*Atares*) [Osca, ARA], 79
Atcenar, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Atures, 323
Aush (*Auxensi*) [Gascunya, OCC], 312
Avellana (o *ipsa Avellana, Abellana*) [Visallonga, Tolba, BROR]], 118, 127, 134, 231, 252, 273; torre, 35; *Garcia Xemeno de*, 270; Martí d', 261
Avellana [Güel], 14, 361; Pere Joan d', 350
Avellana, rio [Capella, BROC], 16
Avenalę, illo [Güel], 14
Avenoses (*Avinazar*, *Avinozar*) [Graus, BROC], església, 118, 126
Avi Famet, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Avin Albes, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Avin Febrero, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Avin Ferruzol, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Avinzanda (*Avincaella, Avinzalla, Avinzanla*), 38, 43, 113; castell, 79
Ayerbe (*Aierb*) [Osca, ARA], 229

— B —

Bacales [Merli, Isàvena, BROR], 250
Baells (*Badels*) [LLI], 134; castell de, 284
Bago, illo [Güel], 14
Baiona (*Baionam*) [Gascunya, OCC – Lapurdi, País Basc], 283
Baione, guardia de (o *illa Gordia de Baion*) [Güel], 14
Balaguer (*Balager, Balaguer*) [NOG], 284; església, 212
Balassanç (*Balasanc, Balasanci, Balasanz*) [les Badies, Güel], 14, 350, 355, 357; coll, 14; collells, 341; *Arnal*, 353
Ballato, illo [Merli, Isàvena, BROR], 250
Ballvera [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Balust (*Balusti*) [Salàs de Pallars, PJU], Amat de, 234
Banastón (*Banasto, Banaston*) [L'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 113; excusat, 43; Raimundus de, 312, 313
Bangile [Nocelles, Isàvena, BROR], 29
Bangos, puerta de illos [Barbastre, SOM], 241
Barasona (*Barasona*) [La Pobla de Castre, BROC], almúnia, 151, 152
Barbastre (*Barbasta*, *Barbastra, Barbastrensis, Barbastro*) [Barbastre, SOM], 148, 155, 156, 158, 159, 160, 163, 164, 165, 168, 171, 173, 174, 176, 178, 181 B, 182, 186, 188, 189, 196, 200, 202, 203, 208 A, 210, 215, 216, 224, 225, 226, 249, 258, 264, 269, 277, 283, 292, 297, 299, 300, 301, 302, 304, 306, 307, 309, 310, 311, 313, 315, 324, 330; bisbe, 118, 130, 147, 155, 156, 158, 166, 167, 169, 180 A, 180 B, 181 A, 182, 183, 190, 199, 202, 203, 204, 205, 212, 214, 215, 222, 223, 225, 227, 228, 232, 233, 234, 235, 237, 238, 239, 243, 244, 246, 250, 253, 254, 257, 260, 267, 279, 281, 286, 287, 288, 298, 300, 301, 312, 320, 322, 323, 330, 332, 333, 337; bisbat de Barbastre i Roda, 225, 282, 291, 296, 298, 299, 308, 317, 319, 320, 321, 323, 325, 326, 329, 331; canònica, 320; castell, 186, 212; ciutat, 162, 169, 170, 242, 247, 312, 325; església, 97, 236, 308; terme, 155, 169; *Dato de*, 319
Barberà (*Barbera*) [Barberà de la Conca, CBA], 36, 42; castell, 36, 42
Barbutano, territorio (o *regio Barbutana*) [territori de Barbastre, SOM], 1, 79
Barcelona (*Barchinona, Barcelona,* Barchinonensis), bisbat, 167; comtat, 36, 42, 229, 245, 323; Bernardus de, 64
Bardaixí (*Valle Axenis, Bardaxin*) [la Vall de Bardaixí, BROC], 4, 225
Barlonga, 299, *Fertung Azenarz de*
Barravés, vall de (*Arravensis, vallis, valde Arravense*, *Barraves, Barravensis*) [AROR - ARI], 43, 73, 87, 96, 128, 163, 233, 240; Bernat, 319
Basarán (*Basaran*) [Broto, SOB], 31
Bearn (*Bearne*), vescomtat [Gascunya, Occitània], 309
Beccenec, Pere de, 265
Belasch Fortunons, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Belforat [RIB o ARA], 292
Bellestar (*Belloestar*, *Billistar*) [Graus, BROC], 174, castell, 324
Bellomonte, 132, *Garcia de*
Benasc (*Benasch, Benascho, Benacensis, Benasco*) [Benasc, AROC], 89, 96, 140, 249, 339; ardiaca, 126, 329; excusat, 43; vall, 196; vila, 116; *Arnal Bernard de*, 119, 137; *Guielm Abo de*, 31; *Man de*, 118; Ramon de, 319, 352; Ramon Pere de, 293; *Reimundi Mironis de*, 138; Oriol Aster de, 13
Benavarri (*Banabar Banavar, Banavarre, Benavarr*, *Benavarre*, *Benavarri, Bonabar, Bonabarre*) [Benavarri,

BROR], 62, 75, 79, 215, 249, 277, 300, 306, 307, 308, 310, 311, 315, 316, 323; castell, 38, 140, 284; església, 261, 316; vila, 75; almúnia, 96
Benavent (*Benabent, Benavent*) [Graus, BROC], 312; castell, 151; *Gombaldus de*, 319, 328
Bene Vivere [Sant Esteve del Mall], 8
Benimafa, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Beranui (*Beranue, Beranui*) [BROR], 37; terme, 37; vila, 86
Berbegal (*Berbecal*) [SOM], terme, 105
Berenguer Gombalt, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Berga (*Bergitanensis*) [BER], 145
Bergot Bego, stivola de, 1
Bernad Gombalt, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Bernat Gombaut, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Bernat Ramon, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Berro Veterum [Fontova], 180 B; vg. Berro Vetre
Berro Vetre [Güel], 14
Bertran Od de Pilzan, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Bertran, plana de, 219
Bescaran (*Bescaran*) [les Valls de Valira, AUR], 145
Besians (*Becens, Besens, Besense, Bisense, Bessense, Bisense, Visense*) [Perarrua, BROC], 126, 151, 258; església, 313, 329; vila, 174, 313, 323
Besora (*Besora*) [Navès, SOL], castell, 284
Bespén (*Bespen*) [Osca, ARA], castell, 208 A
Besvei, font, 118; puig, 118
Betesa (*Betesa, Vellasia*) [Areny de Noguera, BROR], excusat, 43; vall, 11
Bianz (Bianz) [Isàvena, BROR], coll de, 78; Joan de, 161; Guillem Ramí de, 207
Biarag, vila, 79
Biel (*Biale, Biel, Biele, Bel, Bele*) [Saragossa, ARA], 143, 159, 181 B, 215, 277, 299, 303, 311, 312; castell, 97, 147
Bielga [potser Vielha, VAR], 277
Bielsa o Belsa (*Belsa*) [SOB], 229; església, 147; vila, 79; vall, 212
Bigorra (*Bigorra, Bigorense, Bigorritano*) [OCC], 229; bisbat, 63; canònica, 229; comtat, 79
Biosca (*Bioscha*) [SGR], castell, 284; domenge, 121; Guillem Arnau de, 121
Bissaürri (*Bessaur, Bessaurre, Bessaurri*) [AROC], 31, 118, 126
Boet (dubtós), Bernard Pere de, 240
Boí (*Bovino*) [la Vall de Boí, ARI], vall, 332
Boïl (*Boil, Boile, Boyl, Boyle, Bugili, Buile*) [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 35, 277, 299, 300, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 309, 313, 315
Boixedera (*Boxedera*) [AUR], 145
Bolea (*Bolea, Boleia*) [Osca, ARA], 174, 277, 303, 304, 309
Boletano [potser el territori de Boïl], territori, 1
Boltanya (*Bolotania, Boltagna, Boltanga, Boltania, Boltanna*) [SOB], 35, 38, 43, 62, 79, 90, 94, 96, 104, 105, 108, 113, 115, 324
Bolturina (o Vulturina) (*Bulturina*), [Secastella, BROC], 324
Bono (*Boneve*) [Montanui, AROR], 240
Borja (*Borja*) [Saragossa, ARA], 317; castell, 317
Boxosa (*Boschosa*), Garcia, abat de, 93, 96
Boza de Galin Ennegons [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Bradilane, fonte [Güel], 14
Buielgues (*Bugiligas*) [Bissaürri, AROC], 31
Buira [Bonansa, AROR], *Petrus de*, 319
Burgos (*Burgensis, Burgus*) [Castella], 266; bisbat, 222, 323

Busa [potser a Sant Joan de Busa, Biescas, Osca, ARA], vila, 328
Buxo, rego de [Montanyana], 28

— C —

Çaalmedina, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Caboet (*Cabodez*) [Cabó, AUR], Guillem Guitard, 270
Cabra del Camp (*Cabbra*), [ACA], terme, 36
Cacau [Àger, NOG], 34
Cadonensis, abat, 298
Calahorra (*Calagorra, Calahorra*) [la Rioja], 215, 258, 277
Calàs (*Chalas, Chalass, Kalass*) [Montanyana], 28; torre, 285
Calassanç (*Calasanc, Calasanz, Calasanci, Kalasanc, Kalasanz*) [Peralta i Calassanç, LLI], 99, 143, 165, 167, 170, 182, 186, 174, 277, 312, 324; castell, 181 A, 1181 B; església, 135, 158; Arnal Pere de, 267
Calataiud (*Calataiube*) [Saragossa, ARA], 277
Calavera (*Calavera*) [Bellver de Cinca, BCO], 105
Calbera (*Calbera, Calvaria*) [Beranui, BROR], 295; terme, 271; Mir Duran Galí de, 58; Pere Galí de, 98
Calbet, almunias de don [SOM], 155
Calbinyà (*Calbiciniano*) [les Valls de Valira, AUR], 145
Calladrons (*Casalatronis, Chasa de Latrons*) [Benavarri, BROC], Arnau de, 328; Ramon Arnau de, 339
Calonicha, rivum [Éssera, l'], 4; vg. Éssera, l'
Calvet, almúnia de don [Montsó, la Llitera], 105
Camarasa (*Camarasa*) [NOG], castell, 284; Guillem Raimon de, 36
Camp Duran [Cornudella], 326
Camplongo [Güel], Pere Galí, 343
Campo (*Campo*) [BROC], arxiprestat, 318
Campo Anticum [Eroles, Tremp, PJU], 17
Campo de Ainsa [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Campo de Ripas, illo [Merli, Isàvena, BROR], 250
Campo de Sancti Martini [Merli, Isàvena, BROR], 250
Campo de Sest, illo [l'Aïnsa, SOB], 41
Campo de Turms [l'Aïnsa, SOB], 41
Camporrells (*Camporrels*) [LLI], castell, 284
Campos, illos [Sant Esteve del Mall], 8
Campu de Cunii [Merli, Isàvena, BROR], 250
Campum Sancti Vincentii [a Parets Altes, Graus, BROC], 264
Canalells o Canalills (*Kanalelgs, Kanalilgs*) [potser a Sant Andreu, Olvena, SOM], 99; castell, 142
Canamares [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Canero (*illo Cannero*) [Fontova], 180 B
Canonicha, illa [Roda, BROR], molins, 45, 305
Capella (*Capella*) [Capella, BROC], 43, 79, 186, 215, 249, 277, 300, 316, 323; *illa*, 151; terme, 232; vila, 16; Galceran de, 119; Gombal Ramon de, 87; Guillem de, 319; Ramon Guillem de, 118, 131, 134, 152
Capulo, 324
Carbonera [CBA], 36
Carcassona (*Karchasensem*) [Llenguadoc, OCC], bisbat, 24
Cardet (*Cardet*) [la Vall de Boí, ARI], vila, 138
Cardiel (*Campania de Cardel*) [Castelló Ceboller, SOM], almúnia de, 105
Cardós, vall de (*Cardosensis*) [Pallars Sobirà], 145
Caritas, almunia de dompna [Montsó, la Llitera], 105
Carnizaria, illa [Jaca, ARA], 306

Carrasquer (*Carrascher, Karrascher*) [Isàvena, BROR], 25
Carrasquer, barranc de (*Rialbo, Rialvo*) [Isàvena, BROR], 25, 30, 134; molí, 80, 358
Carratalà (*Calaterra*) [Aitona, SEG], castell, 245
Casa de At Iohana [Fontova], 180 B
Casallofred, 219
Casas Sancte Marie, illas [Güel], 356
Casellas, illas [Güel], 14; Pere de, 352
Casellas Novas [Cornudella], 326
Casós (*Casaos*) [el Pont de Suert, ARI], 240
Casserres del Castell (*Casserres*) [Estopanyà, BROR], castell, 284
Castanella, collo de [Fontova], 180 B
Castanesa (*Castanesa*) [Montanui, AROR], Per Ponç de, 240
Castarlenes (*Castro Lenas*) [Graus, BROC], Bernat Duran de, 250
Casteillgon [Castilló de Sos?], 313
Castell de Güel (*illo Castello*) [Güel, Graus, BROR], 14, 344
Castella (*Castella, Castilia, Chastella*), 38, 53, 87, 90, 96, 100, 105, 108, 210, 211, 213, 215, 222, 224, 229, 232, 233, 247, 249, 258, 264, 277, 330
Castellare, ipso, 306
Castellazo (*Castellazo, Castaellazo*) [Nocelles, Isàvena, BROR], 29; Centol de, 250
Castelldans (*Castel de Ases*) [GRG], castell, 245
Castellet (*Castelleto subtus Manresa*) [Sant Vicenç de Castellet, BAG], 145
Castelletos de Petra Aons, illos [Cornudella], 326
Castellnou (*Castello Novo*) [potser Castellnou de Montsec, Sant Esteve de la Sarga, PJU], Guillem Bernat de, 132
Castello [segurament Castellonroi, LLI], 284
Castelló Ceboller o del Pont (*Castelgone Cepollero, Castellon Ceboller*) [SOM], 105; terme, 155
Castellone [potser Castelló Ceboller o Castilló de Sos], 115
Castellones, illos [vers Montanyana], *Orphanel de*, 285
Castellonroi (*Castellion, Castellon*) [LLI], 134, castell, 123
Castelsirá [potser Castellserà, URG], Pere de, 265
Castigaleu (*Castello Galef, Castel Galef, Kastro Galef, Galef, Castro Galef, Castro Galeph*) [BROR], 78, 339; església, 272; terme, 272; vila, 75; *Martinus Maiore* de, 88; Ramon de, 200; Sunyer de, 32; Galceran de, 131
Castilgone [potser al Sobrarb], *Martin de*, 269
Castillazuelo (*Castellazolo, Castellazuelo, Castelazol*) [SOM], 155, 224; Garsie de, 283
Castilló de Sos (*Castelione, Castellione, Castellone de Sos, Castilione*) [AROC], 31, 43, 118; església, 60; territori, 129; vila, 46
Castilló de Tor (*Castelgone ad Toro, Castellon a Tor*) [el Pont de Suert, ARI], 127, 134, 95; castell i vila, 96
Castillo, illo [Fontova], 180 B
Castillyon [ARA], 308
Castre (*Castro, Castrum, Chastro, Crosta?, Kastro*) [o Castro; la Pobla de Castre, BROC], 96, 105, 106, 118, 151, 224, 299, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 323; terme, 96, 216, 232; vila, 303, 328; Bernard Remon de, 87, 131, 142, 151
Castrillo [a ponent de la conca de l'Ebre], devesa, 222
Castro Soriz [cap a Burgos], 215
Cavallera (*Cavalera* o *Cavallera*) [Sant Martí de Cavallera, Santa Llestra i Sant Quiles, BROC], terme, 301

FUNDACIÓN NOGUERA

Caxigars, illos [cap a Queixigar, BROR], 231
Ceger, ipso [Orcau, PJU], 55
Ceguera, barranc de la (*rio Cechero, rivum Cecherum*) [Roda], 30, 218, 264
Centum Fontes [Areny de Noguera, BROR], 11
Cercet (*Cerced, Cercet*) [prop de Pilzà, BROR], castell, 121, 205
Cercito [Roda i Güel], coll, 131; muntanya, 131
Cerdanya (*Cerdaniensis pagus, Cerdano*) [CER], comtat, 145, 223
Cerulguso, illo [Fontova], 180 B
Cerulla [la Cerulla, Viacamp i Lliterà, BROR], capmàs, 191
Cesaraugusta: vg. Saragossa
Chalamella, ipsa [Isàvena, BROR], 30
Champo Adelet [Vall de Benasc] , 89
Chanale, ipsa [Sant Esteve del Mall], 8
Channamares, ipsos [Roda], 30
Channonicha, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Charo (*Iar*) [La Fueva, SOB], 140
Chasella, ipsa [Montanyana], 28
Chastelum, ipsum [Vall de Benasc], 89
Chollo, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Chollo, ipso [Roda], 30
Chomas, ipsas [Roda], 30
Chonscholgare, Coscolgare [Coscolla, Güel], 14
Choschulgola [Sant Esteve del Mall], 8
Choscolgola, Chosculgola [Roda], 30
Cinca, el (*Cinca, Cincha, Cincia, Cinga, Cinka, Zinga*), 41, 43, 79, 96, 97, 105, 115, 133, 140, 147, 155, 229
Cincta, illa [Llastanosa], 13
Cinta, illa [Roda], 116
Ciresa (*Ciresa*) [Osca, ARA], excusat, 43
Ciutat (o Torreciutat) (*Civitas, Civitate*) [Secastella, BROC], 107, 115, 167, 277, 302, 309, 312, 324; castell, 79
Clamor [potser la Clamor Amarga, LLI-SEG], 105
Clamosa (*Clamosa*) [La Fueva, SOB], 304, 307; església, 118
Claramunt (*Clarmonte*) [Àger, NOG], 34
Clarasvalls, Joan de, 326
Clopedera [AUR], 145
Cloposa, ipsa [Montanyana], 28
Clua, la (*Clusa*) [Bassella, AUR], castell, 145
Clua, la (*illa Clusa*) [Sant Esteve de la Sarga, PJU], Ramon Mir de, 217
Clua, la (*illa Clusa*) [Sant Esteve del Mall], 8
Cofita (*Cofita*) [Fonts, CIM], 96
Cogumella (*Cocumella, Cocomella, Cogomella*) [Roda], 25
Colelo, illo (o *illo Collello, illos Colelos*) [Güel], 14
Cóll (*Collo*) [la Vall de Boí, ARI], 96
Collellos de Balasanç, illos [Güel], 344; vg. Balasanç
Collellos, illos [prop de Llastanosa, Isàvena, BROR], 164
Collo (o *illo Collo*), *Enneco de*, 64; Llorenç de, 210, 221, 266; Ramon de, 276: Ramon Galí de, 275, 278
Collo de Vinea [Fontova], 180 B
Collo, illo [Cornudella], 326
Collo, illo [Fontova], 180 B
Colloliva (*Coll Oliva, Collo de Oliva, Collu Oliva*) [Fontova], 180 B, 183
Colomers (*Colomers*) [Farrera, PSO], castell, 145
Colum, ipsum; Collo [Eroles, Tremp, PJU], 17
Coma, illa [la Coma, Fontova], 180 B
Coma, illa [Nocelles, Isàvena, BROR], 29
Coma de Ainsa [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Coma de la Gordia, illa [Fontova], 180 B
Coma de la Tosca [Llastanosa], 188
Coma de Macana [Güel], 14; vg. Maçana
Coma de Mua, illa [Nocelles, Isàvena, BROR], 29

Coma Bona [Fontova], vilar comtal, 5
Coma Ionchosa (o *Commaioncosa*) [Roda?], molí, 219; Ermessèn, 352
Coma Legosa (o *Coma Letosa, Coma Lucosa*) [Coma Lligosa?, Roda], 25, 210, 220; puig, 211
Coma Longa [Fontova], 183; Elies de, 180 B
Coma Sorda [Güel], 14, 341
Comalats (*Comalads*) [Passanant i Belltall, CBA], 36
Comas, illas [Fontova], 180 B
Comas, ipsas [Àger, NOG], 34
Comas de Mazana [Güel], 207; vg. Maçana
Comenge (*Comenensis, Convenarum*) [Gascunya, OCC], bisbat, 24, 63
Cometta, ipsa [Roda], 78
Comite de Eiro, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Comite Sancio, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Comma de Ecclesia (dubtós) [Merli, Isàvena, BROR], 250
Comma de Mathili [Merli, Isàvena, BROR], 250
Comma de Potello, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Comma de Sancta Maria, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Companga Ele, illa [Güel], 361
Conchas (o *Quonquas, Conqua*) [potser Conques, Isona i Conca Dellà, PJU], 17
Concisa, illa [Sant Esteve del Mall, BROR], 8
Confosos, ipsos [Roda], 30
Congel (*Congiel*) [Montsó, CIM], castell, 146
Conillera [Capella, BROC], 16
Connamina, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Corba, ipsa (o *illa Corva, aquam de Curba, illa Chorbam*) [Roda], 30, 65, 130, 283
Corbel, rivo [Àger, NOG], 34
Corbera (*Corbera*) [Beranui, BROR], 101; At de, 206
Corçà (*Curciano*) [Àger, NOG], 34
Cornellà (*Cornela*) [l'Espluga de Francolí, CBA], 36, 42
Cornellana (*Corneliana*) [la Vansa i Fórnols, AUR], castell, 145
Cornudella de Valira (*Cornudella*, *Cornutella*) [Areny de Noguera, BROR], 38, 303, 309, 312; castell, 326; Berenguer de, 319; Mir Arnau de, 227
Corona, illa (o *ipsa*) [Roda], 91, 168
Corona, sub [Capella, BROC], 16
Corona d'Ainsa, ipsa [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Corre, rio de illa [Güel], 14
Corribas de Super [Fontova], 180 A; vg. Sorribes
Cort, ipsa [Visallonga, Tolba, BROR], 231
Corte, ipsa [Roda], 25
Coscojuela de Sobrarb (*Coscollola*) [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 133, 154, 338; *Martin de*, 269; *Pascal de*, 216
Coscolla (*Coscolla, Coscollga*) [Fontova], 175; *illo pago de* (o *pugo de*), 180 B; *fundum de*, 180 B
Coscolla, Coscollar (*Coscolga*; *Coscollar, illo*) [Güel], 14, 360
Costa de rio de Avella, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Costa de Val [Güel], 344
Costeán (*Costeane*) [Hoz y Costeán, SOM], 155
Costes, illas [Roda], 221
Cova, la (*illa Cova*) [Llaguarres, BROR], 108
Cregenzán (o Creixenzán) (*Crexenzano*) [Barbastre, SOM], 160
Crespà (*Crespan*) [Estadella, SOM], 96
Cubells (*Cubels*) [NOG], castell, 284
Cubilar [AUR], 145
Cubilas [Capella, BROC], 16
Cumba Algaris (nom d'un home) [Perarrua, BROC], 215

Cumo de Miro, fonte de illo [Sant Esteve del Mall], 8
Curan (*Curanto*) [el Pont de Suert, ARI], castell, 138
Curriolas [Roda, Güel], 131
Curu [Eroles, Tremp, PJU], 17
Cuvilare, illo [Güel], 14
Cuvilares, ipsos [Güel], 14

— D —

Denas de Agilane, illas [Güel], 14
Denui (*Donue*) [les Paüls, AROR], vila, 96
Devesa, illa [Güel], 14
Devesa, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Dextre, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Dominico de Alcheçar, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Domna, molino illa de [Sant Esteve del Mall], 8
Durban de las Corbières (*Durbano*) [Llenguadoc, OCC], castell, 330

— E —

Ebre, l' (*Ebbre, Ibero*), 36, 116, 137
Edera, vado de ipsa [Montanyana], 28
Efasta [SEG], castell, 245
Eixea (*Exeia*) [la Vall de Lierp, BROR], 163, 208 A; *Bertranno de*, 250; *Domenec Miro de*, 250; *Galin At de*, 250; *Unniscul de*, 250
Elecina, pugolo de [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Elsón (o Olsón) (*Elson, Eleson, Eleson*) [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 107, 113, 115, 304, 300, 312; castell, 79; serra d' (serra Arbi) [SOB], 79
Empúries (*Enpurias*) [BEM-AEM], comtat, 324
Enechone, villare de [Roda], 30
Eneg Galinz de Orso, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Enneco de Isiro, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Enneg Fertunnons, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Entença (*Antença, Intença, Entenza*) [Benavarri, BROR], 313; Mir Gombau d', 131; Pere Mir d', 75, 216, 283, 312, 319
Eras, illas [Febrer, Monesma i Queixigar, BROR], Martí Pere d', 339
Eratsun (*Eresun*) [Navarra], 312
Erdau (o Erdao, Yardo) *(Erdao, Herdao*) [Graus, BROC], 5, 137, 209; vila, 29; Arnal Pere de Erdao, 318; *Berengarius de*, 161
Eressué (*Eresue*) [Saünc, AROC], 31
Erill (*Eril, Heril*) [Erillcastell, el Pont de Suert, ARI], 313; Berenguer d', 283; Pere Ramon d', 115, 122, 128, 213, 293, 323; Ramon Pere d', 233, 257, 283, 312, 332
Erist o Grist (*Eristi*) [Saünc, AROC], parròquia, 89
Erolas, illas [Orcau, PJU], 55
Eroles (*Erolas*) [Isàvena, BROR], 8, 74
Eroles (*Erolas*) [Tremp, PJU], vila, 17
Erro (*Erro*) [Erroibar, NAV], 90, 94, 96, 104, 143, 165
Escarp (*Escarps*) [la Granja d'Escarp, SEG], castell, 245
Escheia, ipsa [Sant Esteve del Mall], 8
Esdolamada (*Sdulamata*, *Sdelomata, Sdolomada*) [Isàvena, BROR], 30, 347, 355; vila, 29; Bertran d', 250; Mir At d', 250; Pere Mir d', 250
Esdolomada (*Esdelomata, Esdolomada, Isdolomata*) [Isàvena, BROR], 14, 219, 292, 293, 358; capmàs, 291; vila, 125, 289, 294; *Martin de*, 198
Espadella (*Spatella*) [potser al Pont de Suert, ARI, o bé a Foradada, NOG], Ramon Galí d', 250
Espés (*Aspes*) [les Paüls, AROR], 31; església, 31; *Enguineldes de*, 30
Espés de Baix (o de Jus) (*Aspes Dios*) [Espés Jussà, les Paüls, AROR], 31

Espina, coll d' (*collum de Spina*) [Areny de Noguera - Sopeira, BROR], 11
Esplucs (*Splugs, Spluis*), castell, vila i església, 104; Atto de, 216
Espluga (*illa Spluca, Spelunca Armentare*) [la Foradada del Toscar, BROC], 112; excusat, 43; Galin Garzez de illa, 275
Espluga de Francolí, l' (*ipsa Espulga*) [CBA], 36
Esplugafreda (*Spelunca Frigida*) [Tremp, Pallars Jussà], 15; església, 73
Éssera, l' (*flumine Esera*) [RIB], 4, 151, 152, 180 B
Estada (*Estata, Stada,* Stata) [SOM], 96, 99, 100, 105, 106, 107, 108, 113, 115, 155, 215, 224, 277, 299, 300, 304, 306, 307, 309, 312, 313, 323; castell, 100; església, 323
Estadella (*Stadella, Statella*) [SOM], 96, 99, 106, 115
Estall (*Stallo*) [Viacamp i Lliterà, BROR], 360
Estella (*Stela, Stella*) [Estella-Lizarra, NAV], 215, 277, 299; castell, 208 A
Esterri (*Sterri*) [potser Malpàs, el Pont de Suert, ARI], 21
Estet (*Esteto*) [Montanui, AROR], Langardi de, 240
Estierri (*Esterri, Sterri*) [Castilló de Sos, AROC], 21, 31, 129
Estig o Estiche (*Estielic*) [San Miguel de Cinca, CIM], castell, 299
Estopanyà (*Estopaia, Stopana*) [BROR], 42; castell, 284
Estrada (*illa Strata*) [Sant Esteve del Mall], 7, 8
Etal, illa [Roda], 30
Extremadura aragonesa (*Estremadura*) [ARA], castells, 85

— F —

Fabregada, la (*illa Frrabecada*) [Sant Esteve de la Sarga, PJU], 112
Fades (*Fatas*) [Bissaürri, AROC], 31
Fades (*penna de Fatas*) [el Pont de Suert – Sarroca de Bellera, ARI-PJU], 21
Falç (*Falcensis, Falces, Falcis, Falcs*) [Tolba, BROR], 38, 277; castell, 141, 284; església, 75, 282; terme, 159, 282; vila, 75; Agila de, 38
Febrer (*Rio de Fravero* o *Rio Fravero*) [Monesma i Queixigar, BROR], 339
Felechosa, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Felegars (*Felecares*) [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Feners (*Feners*) [Ribera d'Urgellet, AUR], 145
Fertun Dat, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Fertung Sanç de Guelca, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Feschue [Sant Esteve del Mall], 8
Fexas de Sancti Laurenti, ipsas [Montanyana], 28
Fígols (*Ficulus*) [Fígols de Tremp, PJU], 17; Rodlandus Raimundi de, 119
Figuerola (*Figerola*) [Torà, SGR], castell, 145
Filat [Cornudella], 326
Filcena [cap a Bellver de Cinca, BCO], 105
Filizano [Eroles, Tremp, PJU], 17; terme o pau de, 17
Fitero (*Fiterum*) [NAV], 229
Focheras de Bati, illas [Vallfogueres, Güel], 14
Fons Salsus [vers Peralta de la Sal], 238
Font Calent, rivo de [Roda], 25
Font Oriola [Merli, Isàvena, BROR], 250
Fontalla (o *Fontanla, Fontanlla*) [Vall de Benasc], 31; pla, 31
Fontanet (*Fontaned*) [Torà, SGR], 145
Fonte, ipsa [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Fonte Chalentem (o *Fonte Kalentem*) [Roda], 30; vilar, 30

Fonte Chomitale [Sant Esteve del Mall], 8
Fonte de Cerceto [Roda], 78; vg. Cercet
Fonte de illa Tosca, illa [la Tosca, Güel], 344; vg. Tosca, la
Fonte Freia (o *Fonte Freta*) [Güel], 14
Fonte Freta, illa [Fontova], 180 B
Fonte Mentirosa [Cornudella], 326
Fonte Putia [Sant Esteve del Mall], 8
Fontes Gintolles [Osca, Aragó], 225
Fonticella, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Fonticellas, illas [Güel], 14
Fontova (*Fonte Toba, Fonte Tova, Font Tova, Fontova, Fontetuba*) [Graus, BROC], 79, 96, 175, 180 A, 180 B, 185, 215, 219, 224, 227, 277, 295, 302, 304, 306, 307, 308, 310, 311, 313, 315, 316, 323; castell, 5, 19; terme, 183, 262; *Ava de*, 14; *Arnal Bernard de,* 232; *Benedicto de*, 77; *Bernard Garsia de*, 139; *Ermengod de,* 283
Fonts (*Fontes*) [CIM], 96; castell, 323; vila, 315, 323
Foradada, la (*Foratata*) [la Forada del Toscar, BROC], 43; excusat, 43; *Arnal de*, 32; *Fedaco de*, 13; *Mironis Guillem de*, 122
Forcads [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Forcat (*Enforcato*) [Montanui, AROR], vila, 234
Forès (*Fores*) [CBA], 36
Formigals (o Formigales) (*Fromicaris*) [La Fueva, SOB], excusat, 43
Fornillos (*Fornells*) [Ilche, SOM], castell, 167
Fornons (*Fornones*) [Beranui, BROR], vila, 20; *Oriolfus de*, 13
Forti Fortiz, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Fosado (*Fossatum*) [La Fueva, SOB], 140
Fossa de Moarchi, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Fraga (*Fraga, Frage, Frago*) [BCI], 212, 291, 295, 296, 298; almúnia, 110; castell, 252; església, 105; villa, 249
França (*Francis*, *Franciam*) [França], 71, 73
Francolí (*Franculi*) [CBA], 36
Frexaneto [Sant Esteve del Mall], 7, 8
Frexaneto, champo in [Sant Esteve del Mall], 8
Frexano, ipso [Sant Esteve del Mall], 8
Fromigares [Cornudella], capmàs, 326
Fronte de Sonali, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Fronte, illa [Fontova], 180 B
Fuero, coma de (*Campo de Furo*) [la Pobla de Castre, BROC], 216
Funes (*Funes*) [NAV], 143, 215
Furno, illo [Sant Esteve del Mall], 8

— G —

Galícia (*Gallecia, Gallicia*) [Galícia], 35, 269
Galin Belasca, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Galin Garcez suo nepote Tarin, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Galin Sanç de Baon, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Galin, molinos de [Lasquarri, BROR], 76
Galindoni, illa serra prope [Roda], 25
Garbas, las [RIB], 191
Garbison [RIB], *Martin Altimir de*, 263, 283
Garcia Acenarç de Orcasso, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Garcia Cecodin, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Garcia Enegons, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Garcia Martin ad illas Gipsas, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Garcia Martin, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Garcia Pipiniz, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Garcia Xemenons de Grostan, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105

Garcia Xemenons, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Gardia Grossa [CBA], castell, 36
Gardilane, serram de [ARI], 21
Garuzone [Pedrui, Isàvena, BROR], vilar, 6
Gauisag [potser Gausac, Vall de Benasc], 31
Gauzbert de Açanue, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Gavardesa [Visalibons, Tor-la-ribera, BROR], 37
Gavàs (*Gavass*) [Bissaürri, AROC], 31
Gavasa (*Gavasa, Gavase*) [Peralta i Calassanç, LLI], 135; excusat, 43; terme, 68; Ramon Mir de, 216
Gebut (*Iebut*) [Soses, SEG], castell, 245
Gelar, almunia de iben, 111
Gesa, la (*Ges*) [l'Almúnia de Sant Joan, CIM], 145; almúnia, 324
Gessera, ipsa [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Gia (*Gia*) [AROC], 31, 249; *Ez Berenger de*, 31
Giagrun, Guielm Garuz de, 269
Gil [SOM], 105
Gipsas, illas [potser la Gesa, l'Almúnia de Sant Joan, CIM], 105; vg. *Garcia Martin*
Girbeta (*Girveta, Gerveta*) [Viacamp i Lliterà, BROR], Pere Roger de, 119, 142
Giró (*Gerone*) [Monesma i Queixigar, BROR], 28, 285
Girona (*Gerundam*, *Gerundensis*) [Gironès], 245; bisbat, 325
Gironella (*Gerondela, Gerundella, Gironella*) [el Pont de Suert, ARI], 21, 338; Bernat Pere de, 138
Gissera [Cornudella], 326
Gistau (*Gestabiensem, Gestau, Gestal, Gestave, Gistau, Gistavi*) [Gistaín o Chistén, SOB], 32, 96, 145; església de, 147; vall, 212; *Bernard Miro de*, 269; *Martin Ramon de*, 178, 192; *Wilelmi Arnalli de*, 119
Goiveru [Rallui, Beranui, BROR], 19
Gombald Ramon de Gudel, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Gordia de Elson, illa [Elsón, l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 229
Gordia, illa [Güel], 14
Grado, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Grado, Sango de illo [cap a Montclús, SOB], 276
Gradum, ipsum [Roda], 30
Grano de Lena (o *Grado*) [Güel], 346
Grat, Pere Mir del, 321
Graus (*Gradibus, Grads, Gradus*) [BROC], terme, 232; vila, 307; *Guisando de*, 16
Gricium [SOB], excusat, 43
Griebal (*Griaol*) [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], església, 118
Grist (o Erist) (*Eristi, Iristi*) [Saünc, AROC], 31, parròquia, 89
Grustán (*Grostan, Grostano*) [Graus, BROC], 307; *Garcia Scemenones* de, 146
Guades [Guaz, Fontova], riu, 180 B; vilar, 180 B; vg. Guaz
Guàrdia dels Prats, la (*ipsa Gardia de Prads*) [Montblanc, CBA], 36
Guardia Malarichi [Eroles, Tremp, PJU], 17
Guardia, illa [Fontova], 180 B
Guardiguala (potser *illa Guardiola*) [Güel], 354
Guardiola, illa [Guardiguala, Güel], capmàs, 354
Guarnero, rio [Fontova], 180 B
Guaz (*Guades*) [Fontova], riu, 180 B; vilar, 180 B
Güel (*Gudel, Gudili, Gudul, Iudel*) [Güel, Graus, BROR], 219, 308, 344, 352; castell, 14, 131, 349, 353, 360, 361; terme, 131; *Asalid de*, 319, Guillem Ramon de, 200; Ramon Guillem de, 283; vila, 14, 347, 355; Garcia de, 23, 32; Gombau Ramon de, 105; Berenguer Ramon de, 92

Guissona (*Gisona*) [Guissona, URG], castell, 145

— H —

Harlgeru, ipso [Montanyana, BROR], 28
Herheto [Roda], 30
Hispània (*Ispania, Hispania, Hispaniarum, Hyspania, Spania, Yspania*) [usualment Al-Andalus], 36, 71, 73, 79, 97, 158, 167, 190, 208 A, 212, 223, 236, 245, 325, 330; plana, 97; rei, 136
Holeru, ipsu [Montanyana], 28
Holus [Montanyana], 28
Horriolos [Sant Esteve del Mall], 8
Horta de Montsó (*Orta de Monteson, Orta*) [Montsó, CIM], 110, 137, 165; vg. Montsó
Horta, ipsa [Montanyana, BROR], 28
Hortuera [Capella, BROC], 16
Hostafrancs (*Ostafrankos*) [els Plans de Sió, SGR], castell, 121
Huerrios (*Orrios*) [Ilche, SOM], 105
Huerta de Vero (*Ortu*) [Santa María de Dulcis, SOM], castell i vila, 323

— I —

Ianuas [potser al SOM], 324
Ibèria (*Hiberiam*), 330
Ictosa (*Yctosam*), 75
Ilche (*Ylx o Ilx*) [SOM], 105
Insula de Ovarra, illa [Fontova], 183
Inter Amos Poios [Pedrui, Isàvena, BROR], 6
Intramas Aquas [Visalibons, Tor-la-ribera, BROR], 37
Iohan avin Garcia, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Iruña (*Erunia, Irunia, Urungna, Urunia, Yrunia*) [Pamplona, NAV], 100, 105, 106, 108, 143, 153, 155, 157, 165, 167, 171, 174, 224, 258, 299, 310, 311; 323; bisbat, 182, 315
Isàvena, l' (*Isabana, Isavana, Isavene, Issavena, Ysavana*), 3, 7, 8, 16, 19, 22, 25, 30, 45, 78, 88, 131, 161, 207, 262, 283, 321; illa, 268; ribera d', 116
Iscas, riu d' [Roda], 30
Iscles (*Achisculos, Acisculis*) [Areny de Noguera, BROR], 43, 339; castell, 103, 339
Isdes (*Aniscles*) [Sopeira, BROR], excusat, 43
Isona (*Isona*) [Isona i Conca Dellà, PJU], vila, 238
Iunchero [vers Lavaix, el Pont de Suert, ARI], 21
Iungentes, illos [Fontova, Graus, BROC], 180 B
Ivó (*Ebuni, Ibuni, Ivun, Ivuni*) [vers Realivó, Roda, BROR], 3, 25, 30, 74, 91, 109, 188
Ivorra (*Yvora*) [SGR], 42

— J —

Jaca (*Iaca, Iacca, Iaccensi, Iacensem, Iacha, Iacka*) [Osca, ARA], 87, 105, 106, 108, 113, 179, 208 A, 299, 312, 314; bisbat, 96, 97, 167, 147, 229, 312, 323; ciutat, 311; vila, 306, 323
Jerusalem (*Ierosolimam, Iherusalem*), 75, 142, 229, 248
Juslibol *(Deuslibol*) [Saragossa, ARA], 299
Jusseu (*Iousedh, Ioused*) [Graus, BROC], 10, 219

— K —

Kapella (o *Capella*) [BROC], *Remon Guilelm de*, 142; vg. Capella
Kastellum, ipsum [Roda], 30

FUNDACIÓ GUERA

— L —

Lacera [BROR], excusat a, 253
Lachellos, ipsos [Roda], torrent, 78
Lacolor (*Nocolone ambo*) [la Seu d'Urgell, AUR], 145
Lacunas, illas [las Llagunas, Fontova], 180 B
Lacunas, ipsas [cap a Visallonga, Tolba, BROR], 231
Laguaire (potser Llaguares), 224
Lal, colo de [Güel], 14
Lantonosa (potser Llastanosa) [Roda], 30
Larraga (*Laraga*) [NAV], 258
Larrés (*Larres*) [Osca, ARA], Sancio Sangez de, 93
Lascellas (*Cellas, Las Celgas*) [Lascellas-Ponzano, SOM], 151, 307
Lasquarri (*Alascharre, Alaschor, Alaschorre, Alascor, Alascorr, Alascorra, Alascorre, Alascuare, Alasquar, Alasquarre, Alasquerre, Laquers, Lascarre*) [BROR], 38, 43, 62, 131, 140, 192, 201, 231, 300, 301, 308, 323; castell, 32, 35, 192, terme de, 78, 273, 274; Berenguer Bernat de, 192; Ényec Sanç d', 200; Galí de, 76; Pere Guillem de, 257, 305; Ramon Eço de, 270; Ramon Pere de, 283
Lasquea (*Luscaniel*) [Lasquarri, BROR], vila, 230
Laterà (*Laterani*) [Itàlia], 145, 147, 150, 158, 166, 190, 228, 238
Lauro [Llagure, Fontova], 180 B
Lavagolum, Lavaiol [Güel], 14
Lavaix (*Lavadius, Lavascensis, Lavaix, Lavicensis, Llavags*) [el Pont de Suert, ARI], monestir, 21, 213, 237, 313, 332; església, 158
Lavandera, ipsa [Llastanosa], 13
Lavandero [Àger, NOG], 34
Lavanera [Sant Esteve del Mall], 157
Lecina, La (*Lecina, Lezina*) [La Fueva, SOB], vila, 59, 323; puig, 331; *Enneco Dacones de illa*, 310; *Stephanus de*, 283
Leior (potser Leire) [NAV], monestir, 306
Leire (*Ligerensis, Leirdi*) [NAV], monestir, 97, 167
Lena, illa; ipsas Lenas [potser les Llanes, Güel], 14, 25, 131, 151, 175
Lenas, ipsas [Orcau, PJU], 55
Lerda [Undués de Lerda, Saragossa, ARA], 184
Lesan (*Lesanensis*) [Llenguadoc, OCC], abadia, 287
Lescar (*Lascurrensis*) [Gascunya, OCC], bisbat, 244, 298
Leton (o *Letons*) [Güel], 14
Licidonicha [Sant Esteve del Mall], 8
Lierp (*Lirb, Lirp, Lirvi*) [la Vall de Lierp, BROR], vall, 219; Asner de, 29; Belenguer Gombau de, 142; Ramon Gombau de, 121
Lilla (*Allila*) [Montblanc, CBA], 36
Livorre, 133, *Bernardus de*
Lizana (*Lizana*) [Barbunyals, SOM], 299
Llaguarres (*Laguares, Laguarres, Laquarres*) [Llaguarres, BROR], 16, 38, 90, 94, 96, 105, 108, 261, 292, 303; església, 270, vila, 145; Pere Galí de, 231; Ramon Oriol de, 252, 262; Bernat Pere de, 312
Llagunes (*Laguunes*) [Soriguera, PSO], vila, 145
Llagure (*Lauro, Monte Lauri*) [Fontova], 180 B
Llanera (*Lanera*) [Torà, SGR], castell, 145
Llastanosa (*Lastanosa, Lastenosa, Lastonosa*) [Sant Pere de Llastanosa, Isàvena, BROR], 12, 25, 30, 57, 58, 60, 98, 116, 117, 139, 187, 188
Lleida (*Hylerde, Hylerdensis, Ilerda, Ilerdensis, Illerdae, Lerida, Leridense, Leritensem, Ylerda, Ylerdensis, Hylerde, Ylerdensi*) [SEG], 10, 87, 96, 118, 134, 223, 238, 245, 248, 312, 322; bisbat, 16, 118, 156, 158, 212, 238, 327; bisbat de Lleida i Roda, 118; ciutat, 155, 156, 190,

212; castell, 156; església, 190; terme, 167, 214, territori, 1
Llena, gradu de [Güel], 14
Llenas de Sancta Cruce, illas [Güel o Fontova], 340
Lleó (*Legione, Lione*) [Castella i Lleó], 35, 38, 53, 222
Llert (*Lerdo*) [la Vall de Bardaixí, BROR], 333
Llesp (*Lesp, Lespe*) [el Pont de Suert, ARI], 80; vila, 96
Lletó (*Leton*) [Alàs i Cerc, AUR], 145
Llitera, la (*Littera*) [LLI], 105; vg. Sant Esteve de Llitera
Llívia (*Libianensis*) [CER], 145
Llobera (*Lobera*) [SOL], castell, 284
Lluçars (*Loçars, Losars, Lozars, Lozares, Lozarz, Luçares*) [Tolba, BROR], 35, 38, 43, 106, 231, 280, 316; castell, 284; vila, 75
Loarre (*Luarre*) [Osca, ARA], 174, 310, 311, 315
Lob Enengons de illa Zuda, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Lob Lopeç, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Lodegero (o *Lodequero, Lodegario, Oldegario*) [Roda], vilar, 25, 30, 187, 198
Lodegero, spelunca de [Llastanosa], 13
Lomare, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Lop Fortunnons de Castellon, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Lop Garcez de Sancto Celedonio, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Lop Sanz, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Lopa, almunia de dompna [Montsó, la Llitera], 105
Lopera, ipsa [Güel], 14, 352
Lovercha, spelluncham [Roda], 30
Luar [potser Loarre, Osca, ARA], *Fortunio Lopez in*, 143
Luesia (*Luesia, Lusia*) [Saragossa, ARA], 90, 94, 96, 104, 215, 311, 315; castell, 97, 147
Luna (*Luna*) [Saragossa, ARA], vila i castell, 304
Luperia, vallem [Osca, ARA], 97

— M —

Macana, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Mafet (*Malfeit*) [Agramunt, URG], Joan de, 265
Magalona (*Magalone*) [Vilanòva de Magalona, Llenguadoc, OCC], 239
Màlaga (*Malacha*) [Andalusia], 330
Malaria [Eroles, Tremp, PJU], 17
Mallola, illa [Vall de Benasc], 31
Mallomena, illa [potser al barranc de la Bruixa, Güel], 14
Mallorca (*Maioricas*) [Illes Balears], 245
Manadrovero, campo de [Güel], 14
Mannisalbo [Merli, Isàvena, BROR], 250
Manresa (*Manresa*) [BAG], 145
Mantiola, illa [Fontova], 180 B
Marca (o frontera) (*Marchiam*), 43
Marfai, sera [Sant Esteve del Mall], 7
Mariniafrido, illo obacho de [Fontova], 180 B
Maruein Maiol (o *Maruin Maiol*) [Graus, BROC], 118
Maruengo, lo [Fontova], 180 B
Marunnano [Àger, la Noguera], 34
Massapieres, les (*Massa Petras*) [Areny de Noguera, BROR], 11
Mata, illa [Güel], 14; coll, 14
Mata Nera [Sant Esteve del Mall], 8
Matamors, torrente de [Sant Esteve del Mall], 305
Matta, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Mattamoros [Sant Esteve del Mall], 8
Medalaflag (*o Medalafla*), almúnia de [Montsó, la Llitera], 111, 152
Mediano, illo [Fontova], 180 B
Mediano, illo [Nocelles, Isàvena, BROR], 29
Mediano de Lastonosa, illum [Roda], 30

Medianos, illos [Fontova], 180 B
Meleto [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Mequinensa (*Michinenza*) [BCI], 299
Merli (*Merlo, Merle*) [Isàvena, BROR], 29, 126; església, 118; vila, 250
Mesulg, villa, 225
Mesulgo, illo [Güel], 14
Mezkita de Iben Atalib [segurament a Osca, ARA], 143
Millera, la (*Miliaria*) [Lasquarri, BROR], castell, 149; Vidian de la, 252
Mipanas (*Mitipanes*) [Naval, SOM], 99
Mir Arnal (o *Arnaud*), almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Mir Guillem, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Miralles (*Mirallas*) [potser Tremp, PJU], 338
Mola [Capella, BROC], 16
Mola, collo de illa [Fontova], 180 B
Molendina que fuerunt Avin Haabz et de Moderaf [Barbastre, SOM], 167
Molendinos de Curva [Roda], 283; vg. *Corba, ipsa*
Molendinos de illa Dompna [Sant Esteve del Mall], 7
Moleto [Eroles, Tremp, PJU], 17
Molina de Aragón (*Molina*) [Guadalajara, Castella], 272
Molino de Lenes [Àger, NOG], 34
Molino illa Domna [Sant Esteve del Mall], 8
Molinos de Sancto Vincentio et de Galin de Suasi [Lasquarri, BROR], 78
Molins, els (*Mulinus*) [Areny de Noguera, BROR], 11
Molonera, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Molsui (*Molsue, Molsui*) [Vilaller, ARI], vila, 87, 240; Bernat Bernat de, 289
Monesma (*Montemesma*, *Montmesma, Montmesna, Motnesma*) [Monesma i Queixigar, BROR], 62, 126, 300; castell, 217; església, 118, 247; terme, 247; vila, 75; Gualter de, 201
Mons Cubelli [Osca, ARA], 97
Mont de Roda (*Monte*) [Isàvena, BROR], 230; castell, 230
Montagut (*Monte Acuto*) [Alcarràs, SEG], castell, 245
Montanis [les Muntanyes, Benasc], ardiaconat, 126
Montanissell (*Montaniocel*) [Coll de Nargó, AUR], vila, 145
Montanyana (*Montagnana, Montangana, Montaniana, Mutegena?*) [el Pont de Montanyana, BROR], 43, 96, 217; castell, 28; terme, 285; Bertran de, 132
Montaragó (*Monte Aragon, Montis Aragone, Ihesu Nazareni canonicam*) [Quicena, Osca, ARA], canònica, 104, 167, 172, 173, 176, 208 A; abadia, 118; església, 229
Montclar (*Muntclar*) [Pontils, CBA], 36
Montclús (*Monte Closo, Monte Cluso, Monte Cluzo*) [La Fueva, SOB], 85, 133, 154, 249, 275, 276, 277, 278, 290, 299, 303, 304, 306, 310, 313, 338; aljama, 64; església, 64, 118; lleuda, 96; *Petro Sanz de*, 194
Monte Lauri [Fontova], 180 A; vg. Llagure
Montecello [BROR], 280
Montem Cubellum [Osca, ARA], 147
Monteroio [ARA], 159
Montmagastre (*Momacastro*) [Peralta de la Sal, LLI], 165; església, 181 B
Montoliu (*Monte Olivo, Mont Olivo, ipsa Serra de Oliva*) [Isàvena, BROR], 78, 131; puig, 267; terme, 184, 267
Montot, lo (*Montoti*) [Areny de Noguera, BROR], 11
Montrubio [Montsó, CIM], 105
Montsó (*Monçon*, *Monson, Monsone, Montesion, Monteson, Montesono, Montionem, Montson, Montsono*) [Montsó, CIM], 87, 96, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 113, 115,

116, 121, 127, 129, 137, 139, 143, 148, 151, 152, 154, 155, 165, 167, 170, 174, 179, 182, 186, 189, 192, 193, 210, 215, 219, 224, 229, 249, 299, 307, 309; castell, 105, 106, 107, 113, 127; ciutat, 104, 105, 106, 107, 108, 111; església, 118, 158; horta, 110, 165; vila, 105
Morcat (*Morkat*) [Boltanya, SOB], castell, 324
Morillo (o Moriello) de Montclús (*Morello*) [La Fueva, SOB], excusat, 43
Morillo de Gállego (*Morello*) [Osca, ARA], castell, 97, 147; església, 97
Morillo de Liena (o Murillo de Llena) (*Murello*) [la Foradada del Toscar, BROC], 163
Morral [prop d'Aguilaniu, Graus, BROC], 118
Morral Ruvius (o *Ruvius Morral*) [Graus, BROC], 118
Morrale, illum [Montsó, la Llitera], 124
Moscheras de Criadullo, illas, 133
Moxa, la, 321
Moxa, sarat de la [Sant Esteve del Mall], 7
Muliere Morta [Güel], 14
Mulino, ipso [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Muñones o Munyons (*Monionis, Munionis*) [La Pobla de Castre; BROC], castell, 77, 78
Murcella [Montsó, la Llitera], 105
Muro de Roda (*Mur, Muro Maior*) [La Fueva, SOB], 178, 310; església, 118, 300; excusat, 43; vila, 300, 310, 323
Mutacones [Montanyana], 28
Mutegena, 96; vg. Montanyana

— N —

Naens (*Anasens*) [Senterada, PJU], 138; castell, 138
Nájera (*Nagara, Nagarensi, Nagera, Naiara*), 215, 258, 272, 273, 274, 277, 299, 303; bisbat, 298, 312, 325; torre, 269
Narbona (*Narbonensis*) [Occitània], arquebisbat, 3
Natjà (*Annaia, Naga*) [Baells, LLI], 134; castell, 284; església, 181 B
Naval (*Nabal, Napal, Napale*), 79, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 312; castell, 208 A; parròquia, 83
Noce, illa [Tolba, BROR], 38
Nocelles (*Nocelias*) [Isàvena, BROR], 29; vall, 29
Nocherum, illum [Vall de Benasc], 31
Noguera Ribagorçana o Noguerola (*flumen de Nogerola, Nocherolam, Nocaria, Nucarie, Nucariolam*), 9, 21, 96, 140, 332

— O —

Obago, illo [Roda], 116
Obergo [potser BROC o SOM], 324
Octigin, Ennecho Bancones de, 93
Odina (*Odina*) [Iche, SOM], 105
Oliviadre (*Oro Vetere, Oro Vetre*) [Lasquarri, BROR], 231, 274; collada, 272
Olus, ipso planu de [Montanyana], 28
Onsella (*Orsella*) [Osca, ARA], vall, 97, 147
Ontinyena (*Ontinnana, Untignana*) [BCO], 105, 212
Opacho, illo [Roda, BROR], 30
Opaco, ipso [Llastanosa], 13
Opacum, illo [Roda], 25
Orcau (*Orchal, Orchallo*) [Isona i Conca Dellà, PJU], 54, 55; castell, 47, 48; església, 56; senyoria, 54
Orpe [SOM], 155
Orriol [SOM], 105
Orrit, vall d' (*valle Horritense*) [Tremp, PJU], 9
Orsella, vall, 97; vg. Onsella
Ortales, ipsos [Eroles, Tremp, PJU], 17
Orto [Fontova], terme, 180 B

FUNDACIÓ NOGUERA

Orto Comtale [Sant Esteve del Mall], 157
Osca (*Osca, Oscensis, Oscha, Oska*) [Osca, ARA], 152, 153, 157, 159, 162, 165, 167, 171, 174, 181 B, 186, 189, 199, 202, 203, 204, 208 A, 210, 211, 215, 224, 225, 236, 249, 258, 277, 287, 299, 300, 303, 304, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 323, 324; ardiaconat, 229; bisbat, 97, 147, 155, 167, 172, 173, 176, 177, 182, 205, 215, 216, 225, 229, 235, 239, 244, 249, 258, 282, 283, 286, 288, 312, 317, 320, 325; canònica, 146; ciutat, 79, 143, 155, 167, 330
Osona (*Ausonensis*) [Vic, Osona], bisbat, 145, 282, 287, 312
Osorno (*Osorno*) [Palència, Castella i Lleó], vila, 215
Ossó de Cinca (*Oso*) [BCO], església, 105; *Petro Lope de Oso et de Sancta Listra*, 269
Ovarra (*Huarra, Huvarra, Ovarra, Ovarre, Uvarra*) [Beranui, BROR], monestir, 8, 19, 20, 29, 73, 140
Ovico Sanz, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Ovís (*Ubisi*) [Areny de Noguera, BROR], 11
Ovo, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105

— P —

Padelles (*Padellas*) [Fonts, CIM], 96
Paderniu (*Paternin*) [la Vall de Lierp, BROC], església, 118; vila, 118, 126, 164
Padul [RIB], 324
Padul, ipsa [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Padul, Ramon Guillem de la [Sant Esteve del Mall, Serradui, BROR], 305
Padule [la Paül, Roda], 30
Padule, illa [Tolba, BROR], 38
Padule, illam [Capella, BROC], 16
Padule, ipsa [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Palacio (*Palazo*) [Fontova], 180 B
Palacium, ipsum (amb l'església de Sant Marçal) [Isàvena, BROR], 30
Palazo [Palacio, Fontova], 180 B
Palgars [Vall de Benasc], 31
Palgerum, ipsum [Roda], 30; Stevan del Paller, 221
Pallars (*Palearensium, Palearis, Palgarensis, Palgares, Paliarensis, Paliares, Pallarensis, Palliares, Pallurien-sis*) [Pallars Jussà i Pallars Sobirà], 105, 116, 137, 145, 204, 283, 299, 304, 306, 307, 308, 309, 312, 313, 316, 323; ardiaconat, 126; comtat, 17, 105, 213, 223, 285, 303, 332; província, 240; territori, 73
Pallerol (*Palgerolo, Palgerolo Subirorem, Pallerolo Superiore, Pallerol*) [Areny de Noguera, BROR], 11; excusat, 43; font, 11; vila, 11
Palo (*Pal*) [La Fueva, SOB], 120, 309; església, 118; excusat, 43; *Enneco de*, 323
Palol (*Palazuelo*) [Fonts, CIM], 106
Palomera (*Palomera*) [a la serra de Corrodella, Fonts, CIM], 106; *Vital de la*, 211
Pamplona (*Pampilona, Pampilonensium, Pampilonia, Pamplona, Panpilona*) [Pamplona, Navarra], 35, 38, 62, 76, 83, 87, 90, 93, 95, 100, 105, 106, 108, 109, 113, 115, 117, 122, 126, 127, 128, 133, 134, 139, 142, 143, 153, 155, 157, 159, 162, 165, 167, 169, 171, 174, 176, 178, 181 B, 184, 186, 189, 191, 192, 200, 202, 203, 204, 205, 210, 211, 213, 215, 216, 224, 225, 227, 232, 233, 248, 249, 257, 258, 261, 262, 270, 272, 274, 277, 283, 288, 289, 294, 296, 299, 303, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 312, 315; bisbat, 166, 173, 205, 225, 244, 317, 323, 325; ciutat, 312;

regne, 59, 71, 79, 81, 82, 94, 96, 104, 105, 146, 148, 155, 166, 170, 172, 182, 299, 309
Pangua (*Panguo*) [Trebiñu, Burgos, Castella], vila, 258
Panillo (*Pannel, Pannello*) [Graus, BROC], 126, 277; església, 118
Pano (*Pan, Panno*) [Graus, BROC], 126, 304, 307; església, 118; excusat, 43; Ramon de, 331, 321, 329
Panzano (*Pancano*) [Osca, ARA], vila, 307
Pardina, ipsa [prop d'Oliviadre, Tolba, BROR], 272
Pardinella [Ribagorça], *Attos*, prevere de, 39
Pardino [Vall de Benasc], 31
Parets Altes (*Parietes Altas*) [potser a Graus (Fontova) o a Perarrua, BROC], terme, 264
Paul, illa [Cornudella], 326
Paul, illa [Visalibons, Tor-la-ribera, BROR], 37
Paül, la (*illa Padule*) [Esdolomada, Isàvena, BROR], 125
Paüls, les [AROC], 336
Pechera, illa [Roda], 30
Pedrui (*Petroi*) [Isàvena, BROR], territori, 6
Pegera [Vall de Barravés], *Maria de*, 240
Penna [Roda], 3
Penna, 79; vg. Sant Joan de la Penya
Penyaguda (*Penna Acuta*) [Graus, BROR], 118
Pera, port de la [Fontova], 180 B
Peralta (*Peralte, Petra Alta*) [Peralta i Calassanç, LLI], castell, 135; honor, 135; terme, 68
Perarrua (*Petra Roba, Petra Robea, Petra Roga, Petra Rubea, Petra Rubia, Pera Rua*) [Perarrua, BROC], 35, 38, 43, 62, 82, 106, 115, 215, 277, 298, 300, 301, 302, 303, 306, 307, 309, 310, 311, 313, 315, 323; castell, 145; excusat, 43; vila, 313; *Bernardus*, 319; *Sancius de*, 277
Perdiguera, la (*Pelgerra, Petringera, illa Petriniera, ipsa Peternera*) [SOM], 269, 273, 292
Pere Bertran, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Pere Brochat, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Pere de Almeria, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Pere Ramon de Erill, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Pere Ramon, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Perella, ipsa [Roda], 30, 130
Permisán (*Primisan*) [Ilche, SOM], 105
Pertusa (*Pertusa*) [ARA], església, 323; vila i castell, 200
Perves (*Perves*) [el Pont de Suert, ARI], *Servedei de*, 21
Peschera, coma de la [Fontova], 180 B
Pessonada (*Pezonatam*) [Conca de Dalt, PJU], 295
Petra Ficta, ipsa [Roda], 30
Petra Galitone [Eroles, Tremp, PJU], 17
Petra Maiore [Vall de Benasc], 31
Petra Nigra [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Petra Rotunda, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Petrafita [Vall de Benasc], 31
Petrare, ipso (*illo Petreare, illa Petrera*) [Roda, Isàvena, BROR], 25, 30, 266
Petro Sanz, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Pezaheza [Capella, BROC], 16
Picontor (*Puio Comtor*) [Güel], 207
Piera (*Apiera*) [ANO], castell, 42
Pilzà (*Pilzano*) [Benavarri, BROR], castell de, 121, 284; vinyes, 121
Pina Rotundo, collo de [Roda], 30
Pinatel [Conca de Barberà], 36; riu, 36
Pineta, vall de (*Pinitano, terra Pinitana*) [Bielsa, SOB], 97, 147
Pinna [Roda], 283
Pinubastro [Montanyana], 28

Pinyana (*Pigana*) [el Pont de Suert, ARI], castell, 284
Piracés (*Petra Selez*) [Osca, ARA], 302, 304, 306
Pirineus (*montibus Pireneis, Pirinei, Pirineos*, Pireneorum montium, *Pirinneis*), 79, 96, 97, 147, 167
Pisa (*Pisis*) [Itàlia], 244
Pisuerga (*fluminis Pisorga*) [Castella], 215
Plana, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Plana, illa [Vall de Benasc], 31
Plana, ipsa [Rallui, Beranui, BROR], 19
Plana ad Repost, ipsa [Vall de Benasc], 31
Plana de Cercosa, ipsa [Visalibons, Tor-la-ribera, BROR], 37
Plana de F[...]ilgero, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Plana de illo Rege, illa [Fontova], 180 B
Plana de illos Tormos [Merli, Isàvena, BROR], 250
Plana de Sancti Tirsi, illa [Cornudella], 326
Plana Maior [Osca, ARA], 97, 147
Plana subtus Petra, ipsa [Àger, NOG], 34
Plana Sutirana, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Planas, ipsas [Calbera, Beranui, BROR], 271
Planas, ipsas [Roda], 25
Planas de Sancto Stephanum, illas [Roda], 30
Planella, illa [Güel], 343, 345, 347, 352
Planellas, ipsas [Rallui, Beranui, BROR], 19
Plano, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Plano de Rivo [Orcau, Pallars Jussà], 55
Pocos, illos [Sant Esteve del Mall], 8
Pocu Rumellum [Roda], 30
Podio Olivarium [Orcau, Pallars Jussà], 55
Podium Falconarium [Orcau, Pallars Jussà], 55
Pogo, illo [Puio o Pueio, Güel], 14
Poio, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Poio Alto, ipso [Llastanosa], 13
Poio de Comitissa [la Foradada del Toscar, BROC], 163
Poio de illos Galgischos, ipso [Sant Esteve del Mall], 8
Poio de Rege [Sant Esteve del Mall], 8
Poio Rixoso [Roda], Martí Joan de, 206
Poio Saturnini [Sant Esteve del Mall], 8
Poio Ventuso [vers Montclús, La Fueva, SOB], Balla de, 64
Poiolo, illo (o *illo Puiolo*) [a Palo, La Fueva, SOB], 302, 323
Pomar (*Pomar*) [San Miguel del Cinca, CIM], 87, 105, 299; *Lope Belaschiz de*, 312
Ponte, illo [Isàvena, BROR], 116; molins del, 283
Ponts (*Pons*) [NOG], 42
Porta, illa [sector occidental de l'Ebre], Maria de, 222
Porta Corbina (de Barbastre) [Barbastre, SOM], 170
Porta, illa [Isàvena, BROR], 161; Ennico de la, 125
Portam Ferream [Barbastre, SOM], 170
Portaspana (*Portaspana, Porta Yspana*) [Graus, BROC], Ramon Gombau de, 118, 122, 134, 137, 142, 194, 232, 237
Portella, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Posatera, illa [Güel], 362
Poyo Retundo [Visalibons, Tor-la-ribera, BROR], 37
Poz [Roda], *Ramon Mir del*, 283
Pradu, illo; Prato, illo [Prat o Prado, Güel], 14, 356; Calbet de, 353
Pratu de Insula, ipsum [Vall de Benasc], 89
Prenafeta (*rocha de Penna Fracta*) [Montblanc, CBA], 36
Privà (*Privalzan*) [les Avellanes i Santa Linya, NOG], castell, 121

Provito, coma de [els Molins, Areny, BROR], 11
Puego, lo (*lo Puio*) [Beranui, BROR], Pere Galin de, 250
Puègverd (*Pueg Verd, Poio Verde, Puiverd*) [Llenguadoc, OCC], Guielm Arnal de, 232, 289, 291
Pueyo [ARA], 309
Pueyo, El (*Puio, illo Puio*) [Barbastre, SOM], 324; terme, 224
Pugo Vallans [Güel], 14
Puiale, illo [Fontova], 180 B
Puiale, illo; Pugale, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Puiales, ipsos [Merli, Isàvena, BROR], 250
Puidemoros (o Pueyo de Santa María) (*Puego, Pueyo, Pugo*) [CIM], horta, 107, 111
Puifel (*Pug Fidele*) [Montanyana], 285
Puig de Barberà (*ipso Pug de Barbera*) [Barberà, CBA], 36
Puimanyons (*Puio Magons* o *Pui Magons*) [la Pobla de Segur, PJU], castell, 138
Puimolar (*Pugo Molare*) [Areny de Noguera, BROR], 219
Puio (*illo Pogo*) [Pueio, Güel], 14
Puio de Sancto Petro [Merli, Isàvena, BROR], 250
Puio Frontons [Merli, Isàvena, BROR], 250
Puio Milars [Fontova], 180 B
Puio Romel [Roda], 25
Puio Rotundo, 138
Puiol [potser la Mare de Déu del Puial, Beranui, BROR], senyora de, 250
Puiolo [Molsui, Vilaller, AROR], capmàs, 240
Puiolo, illo [cap a Montanyana], Ramon Pere de, 217
Puium, ipsum [Eroles, Tremp, PJU], 17
Purroi (*Pugrog*) [Benavarri, BROR], castell de, 284
Puzo, campo ad ipso [Rallui, Beranui, BROR], 19
Puzo, illo; Puteo [Roda], 25, 30; Petrus Bernardi de, 218, 220

— Q —

Quadres [CBA], 36, 42
Quelga [ARA], 143, 159, 174, 182

— R —

Rabe [potser a l'extrem occidental de la conca de l'Ebre], 53
Rabinat [Cornudella], 326
Radicero [Roda], 30
Ràfels (*Arrafal, Arraphals*) [Esplucs, LOC], 105; vall situada a sobre, 104
Rallui (*Lorroi*) [Beranui, BROR], vila, 19
Ramon Gombaud, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Ramon Guillem Ciclao, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Ramon Guillem de Binnech, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Ramon Guillem de Castro, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Ramon Guillem, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Ravaga [ARA], cenobi, 97
Regin [Merli, Isàvena, BROR], 250
Rein, condaminas de [potser el Rin, RIB], 193
Repost [Vall de Benasc], 31
Rialb (o barranc de Carrasquer) (*Rigo Albo, Rialb*) [Roda], 30, 269; molins, 350; Mir Muza de, 221
Riassol (*Riazolo, Riazulo*) [potser al terme de Lluçars, BROR], 39, 84, 263
Ribacero [Güel], 356
Ribagorça (*Ribacorca, Ribacorza, Ribacurcia, Ribacurza, Ripacorcense, Ripachorca, Ripachorcense, Ripachurzia, Ripacorça, Ripacorcia, Ripacorza, Ripacurça, Ripacurcia, Ripacur-*

censis, Ripacurciensi, Ripacurtia, Ripacurza, Ripacurzense, Ripacurzia, Riparcucia, Rippacorza, Rippacurcia, Rippacurtia, Rivagorza), 8, 28, 35, 38, 41, 43, 57, 58, 59, 60, 62, 64, 71, 73, 76, 81, 82, 83, 84, 87, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 98, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 113, 115, 116, 117, 121, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 133, 134, 137, 139, 142, 143, 145, 149, 153, 155, 157, 159, 165, 167, 170, 171, 174, 180 A, 181 B, 182, 184, 192, 199, 200, 204, 205, 210, 215, 216, 224, 225, 227, 232, 233, 247, 248, 249, 255, 257, 258, 261, 262, 272, 274, 277, 283, 294, 296, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 323, 331, 354; ardiaconat, 126, 225, 321, 329; bisbat, 17, 29, 32, 41, 205, 317; comtat, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 17, 19, 21, 23, 25, 26, 30, 37, 73, 131; vall, 19

Ribelles (*Ripellas*) [Vilanova de l'Aguda, NOG], Ramon Gombau, 121

Riberola [els Molins, Areny, BROR], 11

Ribuni [Roda], 30

Ricla (*Ricla*) [Saragossa, ARA], 258, 277, 299, 304

Riello, Rigellum [Vall de Benasc], 31

Rigales [Rallui, Beranui, BROR], 19

Rins (*Rensi*) [les Paüls, AROR], 31

Riopoll [prop del Soler, Graus, BROC], séquia dels molins, 262

Ripa Freta, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105

Ripera, illa [Fontova], 180 B

Ripera, illa [la Ribera, Roda], 30

Ripoll (*Rivipollensis*) [RIP], monestir, 152, 179; vg. Santa Maria de Ripoll

Rippera [Montanyana], 28

Riu Sichum [Roda], 30

Riupedrós (*Richo Petroso*) [Vilaller, ARI], 240

Rivele (dubtós) [ARA], 104

Rivo Petroso [Roda], 30

Roda d'Isàvena (*Rota, Rotensis, Rodensis*) [Isàvena, BROR], 19, 24, 32, 73, 77, 87, 94, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 115, 127, 138, 148, 153, 157, 164, 167, 178, 186, 189, 207, 213, 225, 231, 248, 262, 266, 269, 272, 275, 276, 277, 278, 281, 282, 290, 315, 316; bisbat, 61, 63, 65, 67, 71, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 90, 92, 94, 96, 99, 102, 105, 113, 118, 124, 128, 130, 131, 134, 139, 141, 149, 150, 152, 158, 181 B, 185, 191, 212, 215, 222, 229, 230, 232, 233, 246, 249, 251, 258, 284, 286, 288, 312, 329; bisbat de Roda i Barbastre, 152, 223, 251, 264, 283, 321, 330; canònica, 74, 90, 256, 291, 296, 303, 318, 326, 330; castell, 88, 96, 117, 118, 212; ciutat, 3, 12, 22, 23, 25, 30, 43, 50, 131, 140, 327; església, 24, 40, 59, 110, 120, 195, 197; homes de, 283; poble i clergat, 144; priorat, 274, 319; sagristia, 329; senyor, 13; terme i territori, 57, 58, 60, 65, 78, 109, 116, 129, 130, 139, 168, 221, 321; vall, 8; vila, 96, 129, 257, 312, 313; Bernard Altemir de, 88; Lorenz de, 250; Miro Bernardi, 201; Pere Ramon de, 232, 250

Roma (*Roma, Romana*) [Itàlia], església, 71, 90, 97, 136, 144, 145, 147, 155, 158, 172, 180 B, 181 B, 194, 203, 204, 205, 212, 214, 215, 216, 229, 235, 236, 238, 286, 287, 288, 312, 320, 330; porxo de Sant Pere (*porticu Beati Petri*), 214

Romadriu (*Rivi Matrici*) [Llavorsí, PSO], castell, 145

Romerosa, la (*Romerosa*) [Güel], 14, 345, 351

Romiguera, la (*Romegera*) [Montblanc, CBA], 36

Rota, ipsa [el Pont de Suert, ARI], 21

Ru, el (*Orrun, Uiruni* o potser *Urruni*) [Castilló de Sos, AROC], 31; església, 196; *Petrus Martini de*, 31

Ruas de Ainsa, ipsas [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Ruesta (*Rosta*) [Saragossa, ARA], 90, 94, 96, 104; castell, 97

— S —

Saidí (*Çaidin, Cegdi, Zahadin, Zaidi, Zaidin, Zeidi*) [BCI], 212; castell, 115, 245, 277; església, 105; terme, 105; vila, 277
Sala (*illa Sala de Berenger Gombald*) [a Eixea, la Vall de Lierp, BROR], 163
Salamanca, Exeme Sanz de, 194
Salas (potser Salas Altas) (*Salas*) [SOM], 138, 299; terme, 155, 224
Salensis, vila, 93
Salent, ipso [Orcau, Pallars Jussà], 47
Salgerar de Pere, illum [Güel], 344
Saliente, illo [Fontova], 180 B
Salinar, el (*Puteo salinarum*) [Aguilaniu, Graus, BROC], 10
Salinas de Trillo (*Salinas*) [La Fueva, SOB], 79, església de, 296; excusat, 43
Sallent (*Sallent*) [Pinell de Solsonès, SOL], castell, 145
Saltao [RIB], *Ardivillas de*, 216
Salvia, ipsa [Llastanosa], 13
Samitier (*Sancto Meterio*) [o Sant Mitier, La Fueva, SOB], 304
San Esteban de Valle (*Sanctus Stephanus de Valle*) [prop d'Alquèssar, SOM], 153
San Juan de Busa (*Sanctus Iohannes de Busa*) [potser Biescas, Osca, ARA], 151
San Martín (*Sanctus Stephanus et Sanctus Martinus*) [oratori, prop de Lecina, Bárcabo, SOB], 59
San Millán de la Cogolla (*Sancti Emiliani*) [sector occidental de la vall de l'Ebre, Rioja], monestir, 53
San Salvador de Oña (*Sanctus Salvator de Unga*) [Castella], 194
San Vicente, quadra de [cap a Palo, La Fueva, SOB], 120
Sanaüja (*Sanauia*) [SGR], castell, 145; Arnau de, 328
Sanç Acenarç de Buiro, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sancta Crux [els Molins, Areny, BROR], serrat, 11
Sancta Maria de illa Quadra [sector occidental de la vall de l'Ebre], monestir, 222
Sancta Maria de Solsona, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sancta Maria de Torre Albar Faniz, monestir, 222
Sancti Vincentii, collo [Tolba, Lasquarri, BROR], 231
Sanctus Acisclus de Ruviols [sector occidental de la vall de l'Ebre], monestir, 222
Sanctus Clemens [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], vilar, 41
Sanctus Emeterius [ARA], cenobi, 97
Sanctus Martinus Felinis (o de *Felines*) [al sector occidental de la vall de l'Ebre], monestir, 53, 222
Sanctus Petrus de Iacca, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sanctus Petrus de Octove [SOB], 133
Sanctus Vincentius [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], vila, 41
Sanctus Vincentius [Visallonga, Tolba, BROR], coll, 231
Sang Acenarç, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sang Lopez, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sang Sanz de Grads, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sant Adrià (*Sancti Adriani in Paliarensi comitatu*) [Sant Adrià, Tremp, PJU], 73
Sant Adrià de Turbó (*Sanctus Adrianus*) [la Vall de Bardaixí, BROC], 333
Sant Agustí (*Beati Agustini*) [oratori de la infermeria de la canonja de Roda, Roda, Isàvena, BROR], 202

Sant Andreu de Barravés (*Sanctus Andreas vallis Arravensis, Sanctus Andreas de Barraves*) [Vilaller, ARI], 2, 23, 73, 96, 118, 126, 128, 134, 240, 313, 319, 329, 331; monestir, 43, 119, 233; abadia, 193; priorat, 126
Sant Andreu de Calbera (*Sancti Andree*) [Beranui, BROR], església, 271
Sant Antoní (*Beati Antonini in Rotensi ecclesia, altar*) [altar de Sant Vicenç de Roda, Roda, BROR], 329; 191 (Sant Antolí)
Sant Aventí (*Sancti Abentini*) [Sant Aventí de les Cases, Tor-la-ribera, BROR], 19
Sant Bartomeu de Calassanç (*Sanctus Bartolomeus de Calasanz*) [Peralta i Calassanç, LLI], 216
Sant Cebrià (*Sancti Cipriani*) [Osca, ARA], parròquia, 172
Sant Cebrià de Calassanç (*San Ciprián*) [Peralta i Calassanç, LLI], 181
Sant Climent d'Aulet (*Sanctus Clemens de Auleto*) [Sopeira, BROR], 253
Sant Climent de Perarrua (*Sanctus Clemens*) [Perarrua, BROC], església, 298
Sant Climent de Rallui (*Sanctus Clemens*) [Santa Àgata de Rallui, Beranui, BROR], 19
Sant Climent de Taüll (*Sanctus Clemens Martir*) [Vall de Boí, ARI], 254
Sant Cristòfol d'Avenoses (*Sancti Christofori de Avinozar*) [Graus, BROC], 200
Sant Cristòfol d'Erdau (*Sancti Christofori*) [prop de Fontova, Graus, BROC], 180 B
Sant Cristòfol de Monesma (*Sancto Christoforo*) [Monesma i Queixigar, BROR], 247
Sant Esteve de Barreda (*Barreta, Sanctus Stephanus de Barreta*) [Sapeira, Tremp, PJU], 72; església, 114
Sant Esteve de la Sarga (*Sancti Stephani de Sarga, Sanctus Stephanus*) [PJU], 112, 217, 332
Sant Esteve de Llitera (*Sancti Stephani de Littera*) [LLI], 105
Sant Esteve de Montsó (*Sancto Stephano*) [Montsó, CIM], 105
Sant Esteve del Mall (*Sanctus Stephanus de illo Malio, de illo Mayllo, Beatus Stephanus*) [Sant Esteve del Mall, BROR], 7, 85, 90, 92, 94, 96, 104, 118, 126, 249, 277, 300, 306, 307, 308, 310, 311, 313, 315, 316, 323; abadia, 23; castell, 7; excusat, 43; homes, 45; torrent (*aquale*), 7; vila, 145; Sant Esteve i Sant Silvestre (*Sanctus Stefanus et Sanctus Silvester*), 8, 157, 305; Montaner de, 103
Sant Facund i Primitiu (*Sancti Facundus et Primitivus*) [Castella], monestir, 323
Sant Feliu de Verí (*Sanctus Felix de Berin*) [Sant Feliu de Verí, Bissaürri, AROC], 31, 77, 118, 126, 219, 318; Onofred de, 219
Sant Feliu i Sant Joan de l'Aïnsa (*Sanctus Felix, Sanctissimi et beatissimi Felicis*) [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Sant Geli de Provença (*Sanctus Egidius de Proventia*) [Provença, OCC], 169
Sant Jaume de Compostel·la (*Sanctus Iacobus Galicie*) [Galícia], 75, 135
Sant Jaume de Xalamera (*Sanctus Iacobus et Sancta Maria de Chalamera, de Galamnera*) [Xalamera, BCO], 105, 171
Sant Joan Baptista d'Alquèssar [Alquèssar, SOM], 226
Sant Joan de Banastón (*Sanctus Iohannes*) [lloc de San Chuan, al sud de Banastón, l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], església, 83
Sant Joan de Besians (*Beatus Iohannes de Bisense, de Bessense*) [Perarrua, BROC], 258, 313

Sant Joan de la Penya (*Sanctus Iohanes de illa Penna, de Penna, de illa Pinna, Pinnatensis monasterii*) [Osca, ARA], monestir, 79, 83, 96, 136, 157, 167, 172, 173, 176, 194, 306
Sant Joan de Lasquea (*Sanctus Iohannes de Luscaniel*) [Lasquarri, BROR], 230
Sant Joan de Matidero (*Sanctus Iohannes de Matirero*) [Boltanya, SOB], església, 323
Sant Joan de Montsó (*Sanctus Iohannes de Montson*) [Montsó, CIM], 105, 171, 323
Sant Joan i Sant Pau de Tella (*Sanctus Vincentius et Sanctus Paulus et Sanctus Antonius et Sanctus Martinus*) [Tella i Sin, SOB], 27
Sant Julià (*Sanctus Iulianus*) [potser RIB], 44
Sant Julià de Capella (*Sanctus Iulianus martir in villa Capella*) [Capella, BROC], 16
Sant Just de Falç (*Sanctus Iustus*) [Tolba, BROR], església, 282
Sant Just de la Millera (*Sanctus Iustus de Miliaria*) [Lasquarri, BROR], 149
Sant Just i Sant Pastor (*Sancti Iustus et Pastori Aurigema*) [Orema o Urmella, Bissaürri], 23
Sant Llorenç de Morunys (*Sanctus Laurencius de Val de Lordi*) [SOL], 121
Sant Marçal de Roda (*Sanctus Marcial*) [Isàvena, BROR], 30
Sant Martí (*Sanctus Martinus ad illa Plana de illo Rege*) [Fontova, Graus, BROC], 180 B
Sant Martí (*Sanctus Martinus*) [potser a prop de Clamosa, SOB], 43
Sant Martí d'Aguilaniu (*Sanctus Martinus de Aquilanido*) [Graus, BROC], 118
Sant Martí d'Antissa (*Sanctus Martinus*) [localització aproximada, Roda], església, 230
Sant Martí d'Arasanz (*Sanctus Martinus de Arasanz*) [La Fueva, SOB], 275, 276, 278
Sant Martí d'Areny (*Sanctus Martinus de Aren*) [Areny, BROR], 332
Sant Martí d'Estet (*Sanctus Martinus*) [Bissaürri, AROC], 31
Sant Martí de Benasc (*Sanctus Martinus*) [Benasc, AROC], 89
Sant Martí de Cavallera (*Sanctus Martinus de Cavallera, de Chavallera*) [Santa Llestra, BROC], 96, 118, 126, 301, 329, 331; monestir, 43, 212; priorat, 126
Sant Martí de Coscolla (*Sanctus Martinus de Coscolga*) [Isàvena, BROR], 14, 30 (potser)
Sant Martí de Montanyana (*Sanctus Martinus*) [el Pont de Montanyana, BROR], 28
Sant Martí de Nerca (*Sanctus Martinus de Nercha*) [segurament a Peralta i Calassanç, LLI], 68
Sant Martí de Parets Altes (*Sanctus Martinus Parietes Altas*) [potser prop de Fontova, Graus, BROC], 264; Ramon Bradila de, 264
Sant Martí de Perarrua (*Sanctus Martinus de Petra Rubea*) [Perarrua, BROC], 215, 313; parròquia, 298
Sant Martí de Vilanova de Terrueco (*Sanctus Martinus in Villa Nova, super Terrocum*) [Isàvena, BROR], oratori, 29
Sant Martí del Mall (*Sanctus Martinus*) [Sant Esteve del Mall, Isàvena, BROR], 8; serra, 6
Sant Miquel (pogo de *Sancto Michaele*) [Güel], puig, 14
Sant Miquel (*Sanctus Michael*) [potser a Serradui, Isàvena, BROR], 151
Sant Miquel (*Sanctus Michael*) [potser RIB], 23, 44
Sant Miquel (*Sanctus Michael, in collo de Fonte Tova*) [Graus, BROC], 227
Sant Miquel (ara Sant Pere) de Cornudella (*Sanctus Michael in castro*

Cornutellae) [Areny de Noguera, BROR], 326
Sant Miquel de Coscojuela (*Sanctus Michael*) [o Cosculluela, l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 133
Sant Miquel de Cuixà (*Sanctus Michael de Cuxano*) [Prada, CON], 138
Sant Miquel de Gavasa (*Sanctus Michael de Gavasa*) [Peralta i Calassanç, LLI], 68
Sant Miquel de Torrueco (*Sanctus Michael*) [Isàvena, BROR], 29
Sant Miquel (ara Sant Esteve) de Viacamp (*Sanctus Michael*) [Viacamp i Lliterà, BROR], 49
Sant Pere (*Sanctus Petrus*) [prop d'Eroles, potser Sant Pere de Fígols, Tremp, PJU], 17
Sant Pere (*Sanctus Petrus*) [prop de Capella, potser a Pociello, BROC], 16
Sant Pere a Lecina (*Sanctus Petrus de Lecina*) [Bárcabo, SOB], 59
Sant Pere d'Àger (*Sanctus Petrus in castello de Ager*) [Àger, NOG], 34, 284
Sant Pere d'Iscles (*Sancti Petri de Acisclo*) [Areny de Noguera, BROR], església, 253
Sant Pere de Jaca (*Sanctus Petrus de Iacca*) [Jaca, Osca, ARA], 105, 151, 194
Sant Pere de la Ribera (*Sanctus Petrus super ripam fluminis Ysavana, Sanctus Petrus de illa Ribera, in illa Ripera*) [Güel, Graus, BROR], 22, 30, 207, 131; Galin At de, 218
Sant Pere de les Maleses (*Sancti Petri*) [la Pobla de Segur, PJU], 17
Sant Pere de les Paüls (*Sancta Crux et sancti Petrus et Paulus*) [les Paüls, AROR], 336
Sant Pere de Llastanosa (*Sanctus Petrus de Lastonosa*) [Isàvena, BROR], 12, 13, 118, 164
Sant Pere de Molins (*Sancti Petri; Sanctę Marie vel Sancte Crucis et Sancti Petri et Sancti Vincencii*) [els Molins, Areny, BROR], 11
Sant Pere de Rodes (*Sanctus Petrus Rodensis*) [el Port de la Selva, AEM], 135, 149, 237, 284
Sant Pere de Roma *(Sanctus Petrus Rome*) [Roma, Itàlia], 75, 135, 214; porxo, 212
Sant Pere de Senz (*Sanctus Petrus*) [Foradada del Toscar, BROC], església, 279
Sant Pere de Siresa (*Siresie*) [Osca, ARA], monestir, 97
Sant Pere de Taverna (*Sanctus Petrus Taberna*) [Seira, BROC], 23; vg. Taverna
Sant Pere de Vic [Vic, OSO], 284
Sant Pere, Sant Pau, Sant Esteve, Sant Vicenç, Santa Eulàlia i Sant Martí d'Assan (*Sancti Petrus et Paulus atque Stephanus, Vincentius et Eulalia et sanctus Martinus in monasterio Asani*) [Pueyo d'Araguás, SOB], 1
Sant Ponç de Tomeres (*Sancti Poncii*) [Llenguadoc, OCC], monestir, 148; vg. Tomièiras
Sant Quirze (*Sanctus Quiricus*) [potser cap a Roda, RIB], *Guillelmo Baroni de*, 246
Sant Romà (*Sanctus Romanus*) [RIB], Sancio Belascho de, 93
Sant Romà de Castre (*Sanctus Romanus de Castro*) [la Pobla de Castre, BROC], 151, 243
Sant Ruf d'Avinyó (*Sanctus Rufus*) [Provença, OCC], canonge, 332
Sant Sadurní (*Sanctus Saturninus*) [potser RIB o LLI], 324
Sant Sadurní (*Sanctus Saturninus*) [Sessué, AROC], 31, 89
Sant Sadurní de Castellazo (*Sancti Saturnini*) [Castellàs o Castellazo, Nocelles, Isàvena, BROR], 29
Sant Sadurní de Sant Esteve del Mall (*Sanctus Saturninus*) [Sant Esteve del Mall], 8, 259

Sant Salvador d'Àger (*Sanctus Salvator Sanctusque Georgius et Sanctus Poncius*) [Àger, NOG], 34
Sant Salvador de Breda [Breda, SEL], 284
Sant Salvador de Morcat (*Sanctus Salvator de Morkat*) [Boltanya, SOB], 324
Sant Salvador i Sant Bartomeu de Calassanç (*Sanctus Salvator et Sanctus Bartholomeus*), 181 A, 181 B
Sant Sebastià d'Aguilaniu (*Sanctus Sebastianus*) [Graus, BROC], 10
Sant Sebastià de Castilló de Sos (*Sanctus Sebastianus*) [Castilló de Sos, AROC], 46
Sant Sebastià de Vilarrué [Vilarrué, les Paüls, AROR], 337
Sant Serni de Tavèrnoles (*Sanctus Saturninus*) [les Valls de Valira, AUR], 140
Sant Serni de Tolosa (*Saturnini Tolosane ęcclesie*) [OCC], 330
Sant Tirs (*Sanctus Tirsus)* [Cornudella], església, 326
Sant Vicenç (*vallem Sancti Vincentii*) (vall de Sant Vicenç de Jusseu, Graus, BROC), 118
Sant Vicenç (*Sanctus Vincencius*) [potser RIB], *Galindo Garcez de*, 312
Sant Vicenç (ara Sant Joan) del Mont de Roda (*Sanctus Vincentius de Monte*) [Isàvena, BROR], 230
Sant Vicenç d'Osca (*Sanctus Vincencius Osce*) [Osca, ARA], 329
Sant Vicenç de Palo (*Sanctus Vincentius de Palo*) [La Fueva, SOB], 302, 323
Sant Vicenç de Roda (*Sanctus Vincencius de Rota, Sanctus Vincencius ecclesie Rothensis, Sanctus Vincentius Rote, Sanctus Vincencius de Roda, Beatus Vincentius de Rota*) [Isàvena, BROR], 3, 18, 23, 24, 31, 46, 49, 39, 43, 50, 55, 56, 65, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 86, 88, 92, 94, 95, 96, 98, 101, 104, 115, 116, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 149, 151, 152, 154, 158, 161, 163, 165, 168, 171, 174, 178, 182, 184, 187, 188, 189, 191, 192, 198, 200, 201, 202, 206, 207, 209, 211, 213, 216, 218, 219, 220, 221, 222, 225, 227, 230, 231, 233, 234, 246, 247, 248, 252, 257, 263, 264, 266, 267, 270, 271, 273, 275, 276, 277, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 289, 291, 292, 293, 294, 296, 300, 301, 302, 304, 308, 314, 317, 318, 321, 323, 324, 334, 338; canònica, 151; sagristia, 210; Sant Vicenç i Sant Valeri de Roda (*Sanctus Vincencius et Sanctus Valerius in civitate Rota*), 30; Sant Vicenç i Sant Ramon (*Sanctus Vincentius Rotensis ecclesiae et Beatus Raimundus*), 302, 303, 306, 310, 311, 313, 315, 316; Sant Vicenç i Sant Joan (*Sanctus Vincentius et Sanctus Iohannes*), 323; Santa Maria i Sant Vicenç (*Beata Maria et Sanctus Vincencius Rotensis ecclesie*), 96, 205, 232, 260, 323
Sant Víctor de Marsella (*Sancti Victoris*) [Provença, OCC], 162
Sant Victorià d'Assan (*Sanctus Victorianus Assaniensis, Sancti Victuriani*) [Pueyo d'Araguás, SOB], monestir, 16, 38, 41, 62, 71, 73, 79, 83, 96, 105, 113, 140, 167, 298, 303, 306, 308, 312, 313, 319
Santa Cecília de Fontova (*Sancta Cecilia, ecclesie Fontovensis*) [Graus, BROC], 175, 180 B
Santa Coloma de Montmagastre (*Santa Columba*) [Peralta i Calassanç, LLI], 181 B
Santa Creu (*Sancta Crux*) [Fontova], 180 B, 221; Ramon Galin de, 221
Santa Creu i Sant Pere de Lavaix (*Sancta Crux et Sanctus Petrus*) [Santa Maria de Lavaix, el Pont de Suert, ARI], 21

Santa Cristina d'Aler (*Sancta Cristina*) [Benavarri, BROR], 248
Santa Eufèmia (*Sancta Eufemia*) [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Santa Eulàlia de Barbastre (*Sancte Eulalie, Sancta Eulalia de Barbastro*) [Barbastre, SOM], església, 169, 325
Santa Eulalia la Mayor (*Sancta Eulalia*) [o Santolaria, Osca, ARA], 300, 302, 309, 311, 315; vila, 308
Santa Fe de Barbastre (*Sancte Fidis*) [Barbastre, SOM], 170
Santa Fe de Conques (o Concas) (*Sanctus Salvator et Sancta Fides de Conchis*) [Llenguadoc, OCC], 170
Santa Felicitat (*Sancta Felicitas*) [Àger, NOG], 34
Santa Llestra (*Sancta Listra,* Sancta Lixtra) [Santa Llestra i Sant Quiles, BROC], 126, 301, 329; castell, 328; església, 96; excusat, 43; terme, 246; vila, 328; *Petro Lope de*, 269
Santa Maria (potser a Carrasquer) (*Sancta Maria et Sanctus Clemens et Sanctus Stefanus in civitate Rota*) [Isàvena, BROR], 25
Santa Maria (*Sancta Maria*) [a Coll Oliva, Fontova], 183
Santa Maria (*Sancta Maria*) [a Sant Esteve del Mall, Isàvena, BROR], 8
Santa Maria (*Sancta Maria*) [SOB], 275
Santa Maria d'Alaó (*Sancta Maria de Alao, Sancta Maria Alaonis,* Alagonis) [Sopeira, BROR], 23, 28, 43, 51, 52, 68, 69, 70, 72, 102, 114, 181 B, 130, 135, 139, 158, 162, 216, 253, 273, 274; Santa Maria i Sant Pere (*Sancta Maria virgo vel Sanctus Petrus*), 9
Santa Maria d'Aler (Sancta Maria de Aler) [Benavarri, BROR], 199, 248
Santa Maria d'Alquèssar (*Beata Maria de Alquezer*, Sancta Maria de Alchezar) [Alquèssar, SOM], 59, 153, 154, 323; porxo, 93
Santa Maria d'Artesa [Artesa de Segre, NOG], 284
Santa Maria d'Urgell (*Sancta Maria sedis Urgelli, vico Orgellensis*) [la Seu d'Urgell, AUR], 23, 24, 32, 284
Santa Maria de Barbastre (*Sancta Maria*) [Barbastre, SOM], seu episcopal, 170, 186, 241, 242, 338; Santa Maria i Sant Corneli, 160; Santa Maria, Sant Vicenç, Sants Corneli, Esteve, Calixt, Cosme i Damià (*Sancta Maria et Sanctus Vincentius et sancti Cornelius, Stephanus, Calixtus, Cosmas et Damianus*), 167
Santa Maria de Biosca (*Sancta Maria de Bioscha*) [Biosca, SGR], 121
Santa Maria de Campo (*Sancta Maria et sanctus Michael et sanctus Vincentius in Valle Axenis, Sancta Maria de Campo*) [Campo, BROC], 4, 122
Santa Maria de Fontova (*Sancta Cecilia de Fontova*) [Fontova, BROC], 5, 180 A, 183, 296; abadia, 227
Santa Maria de Fornillos (*Beata Maria Magdalena*) [Fornillos, Ilche, SOM], 203, 297
Santa Maria de Fornons (*Santa Maria*) [Beranui, BROR], 20
Santa Maria de Girona [Girona, GIR], 284
Santa Maria de Güel (*Sancta Maria de Gudel, Sancta Maria de Iudel*) [Graus, BROR], 14, 219, 296, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362
Santa Maria de Lasquarri (*Sancta Maria de Alasquar*) [Lasquarri, BROR], 118
Santa Maria de Lavaix (*Sancta Maria Lavaies, Beata Virgo Maria de Lavais*) [Lavaix, el Pont de Suert, ARI], 23, 138
Santa Maria de Lliterà (*Sancte Marie*) [potser Lliterà, Viacamp i Lliterà, BROR], església, 49

Santa Maria de lo Puèi (*Sancta Maria de ipso Pugo, Sancta Maria de Podio*) [Alvèrnia, OCC], 75, 135
Santa Maria de Merli (*Sancta Maria et Sanctus Clemens*) [Merli, Isàvena, BROR], 250
Santa Maria de Montclús (*sacrario de Sancta Maria*) [La Fueva, SOB], 64
Santa Maria de Montsó (*Sancta Maria de Montson*) [Montsó, CIM], 105, 118, 146; vila i castell, 146
Santa Maria de Nocelles (*Sancta Maria de Nocelias*) [Nocelles, Isàvena, BROR], 29
Santa Maria de Pedrui (*Sancte Marie de Pedrui*) [Isàvena, BROR], 6, 118
Santa Maria de Peduls [Catalunya nord-occidental], 284
Santa Maria de Ripoll (*Sancta Maria, Sancte Marie Rivipollensis, de Arrepoll*) [Ripoll, RIP], monestir, 152, 179, 284, 324
Santa Maria de Roda (*Beata Maria Rotensis ecclesie*) [altar de la Mare de Déu, a la catedral de Sant Vicenç de Roda, Isàvena, BROR], 96, 205, 232, 260; Santa Maria i Sant Joan (*Sancte Marie et Sancti Iohannis*), 323; vg. Sant Vicenç de Roda
Santa Maria de Santa Llestra (*Sancta Maria in Sancta Listra*) [Santa Llestra i Sant Quilis, BROC], 43, 118
Santa Maria de Solsona (*Sancta Maria de Solsona, Beate Marie Celsone, Sancta Maria Sulsone*) [Solsona, SOL], 135, 145, 284, 324
Santa Maria de Taüll [la Vall de Boí, ARI], 255
Santa Maria de Terrantona (*Sancta Maria Terrantone, in territorio de Terrantona*) [La Fueva, SOB], 178, 296, 301, 302, 323
Santa Maria de Tolba (*Sancta Maria de Tolba, Sancta Maria de Tolva, Sancte Marie Tolbensis*) [Tolba, BROR], 75, 141, 159, 277, 282
Santa Maria de Torelloles (*Sancta Maria de Torreglolas*) [cap a Lasquarri, BROR], 252
Santa Maria de Torres del Bisbe (*Sancta Maria de Turris*) [Graus, BROC], 16
Santa Maria de Vernet (*Sancta Maria de Verneto*) [Artesa de Segre, NOG], 135
Santa Maria de Vilacarle (*Sancta Maria de Villacarli*) [Tor-la-ribera, BROR], 151
Santa Maria de Vilet (o de Siurana) (*Sancta Maria de Billet, Sancta Maria de Ciurana*) [Peralta i Calassanç, LLI], 68, 135
Santa Maria de Visalibons (*Sancta Maria de Villa Luporis Sancta Maria virgo et Sanctus Petrus*), [Tor-la-ribera, BROR], 37
Santa Maria de Viu de Llevata (*Beata Maria virgo genitrix Dei*) [el Pont de Suert, ARI], 204
Santa Maria del castell de Sapeira (*Sancta Maria de castello de Petra*) [Sapeira, Tremp, PJU], 102
Santa Maria del Ru (Mare de Déu de la Gràcia) [Castilló de Sos, AROC], 196
Santa Maria i Sant Pere d'Espills (*Beata Maria et Beatus Petrus de villa Spils*) [Tremp, PJU], 237
Santa Maria, Sant Pere i Sant Pau d'Ovarra (*Sanctam Mariam et Sanctum Petrum et Sanctum Paulum, in monasterio Uvarra, Sancta Maria Uarra,* Sancta Maria de Ovarra) [Beranui, BROR], monestir, 20, 23, 151
Santalecina (*Sancta Leçinia, Sancta Ledinia*) [San Miguel del Cinca, CIM], 105, castell, 284
Santes Masses de Saragossa (*Sanctarum Massarum monasterium*) [Saragossa, Aragó], 97
Sanui (*Açanue*) [Sanui i Alins, LLI], Gausbert de, 105

Sanz Acenarç Odina, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sanz Garcez de Gavin, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sanz Sanç de Grads, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sanz Xemenons, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Sapeira (*illa Petra, Petra*) [Tremp, PJU], 72, 102; castell, 102, 114
Saragossa (*Caesaraugusta, Çaracoça, Casaragusta*, *Cesaraugusta, Cesaraugustanus, Sarahoça, Zaragoza*) [ARA], 87, 229, 241, 247, 249, 258, 262, 270, 274, 277, 289, 294, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 312, 323; bisbat, 7, 68, 97, 99, 249, 258, 298, 312, 317
Saravalla (*Saravalla, Sarrval*) [Montsó, CIM], almúnia, 105, 165
Sarbisse, Garcia Garzez de, 269
Sardina (*Sardine ambe*) [la Seu d'Urgell, AUR], 145
Sarga, ipsa [els Molins, Areny, BROR], 11
Sarra, illa [la Serra, Güel], 14
Sarret (*Sarred*) [Farrera, PSO], castell, 145
Sarroca de Bellera (*castello Rocha*) [PJU], castell, 87
Sasave [ARA], cenobi, 97
Satagen (o *Sartagon*), *Guilielmo Petro* de, 121
Savaraco [SOB], 133
Schega, illa (o *illa Scheia*) [Sant Esteve del Mall], 8
Schorischato, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Secen [Àger, NOG], 34
Sechalares, illos [els Segalars, Roda], 30
Sectum [Roda], 30
Segarra o Segarres Altes (*Sagarra*) [Lasquarri i Tolba, BROR], almúnia, 75, 159
Segòvia (*Socobia*) [Castella i Lleó], 215
Selgua (*Selgua*) [Montsó, CIM], església, 105
Selva [Fontova], vilar, 5
Selva Viellya, la [Fontova], capmàs, 183
Senet, vall de (o de Sobre Sallent) (*Super Salientem, Super Salgente*) [Vilaller, ARI], 128, 233, 240; vall, 96, 332
Senet de Barravés (Ceneti in Super Salgente, Ceneto, *Sennid*) [Vilaller, ARI], vila, 240
Senterada (*Sancta Deodata*) [PJU], 145
Septem Fontes [ARA], cenobi, 97
Seròs (*Soros*) [SEG], castell, 245
Serra, illa [la Serra, Güel], 349
Serra Molar [Aguilaniu, Graus, BROC], 118
Serradui (*Sadarrue, Sadarrui, Sadarue, Sarradui, Satarroi, Satarrue, Saturrue*) [Isàvena, BROR], 75, 151, 152, 251, 300, 308, 316, 323; excusat, 43; homes de, 45, 305; vila, 26; Mir Guillem, 305
Serreta [Barbastre, SOM], almúnia, 224
Serva, illa plana de la [Vall de Benasc], 31
Sessué (*Susue*) [Vall de Benasc, AROC], 31
Setellagine, illa [Roda], 25
Setu (potser *Sectu* o *Sextu*) [Roda], 30
Sexo, ipso [Eroles, Tremp, PJU], 17
Sexto [Roda], 30
Silva, ipsa [els Molins, Areny, BROR], 11
Silvi, castro [Visalibons, Tor-la-ribera, BROR], 37
Siscar (*Siscar*) [Benavarri, BROR], 335; Belenguer Ramon de, 75
Siscare (o *Sischare*), *ipsum* [Roda], 3, 30
Siuili, kastrum [ARA], 79; vg. *Silvi, castro*
Sobrarb (*Superarb, Superarbi, Superarvi, Suprarbi, Suprarbo, Suprarivensi regione, Suprarvi*) [SOB], 35, 38, 41, 62, 64, 73, 79, 83, 87, 90, 93, 98, 100, 104, 105, 106, 107, 108,

109, 113, 115, 117, 126, 127, 133, 134, 139, 143, 153, 155, 157, 159, 165, 167, 170, 171, 174, 180 A, 181 B, 192, 199, 200, 210, 215, 216, 224, 225, 227, 229, 248, 249, 258, 261, 269, 274, 277, 296, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 323, 354
Sodeftega, illa [Güel], 14
Solana, illa [Cornudella], 326
Solana, illa [la Solana, Roda], 30
Solanella [Nocelles, Isàvena, BROR], 29; excusat de, 308
Solimira (o *Solemira*) [Roda], 30, 263
Soliva (o Soliveta) (*Oliva*) [Areny (o el Pont de Montanyana), BROR], vila, 247
Solsona (*Celsona*) [Solsona, SOL], 135; castell, 145
Sonali (*illo Sonali*) [Sant Esteve del Mall], coll, 8; vila, 8
Sopeira (*Supetra*) [BROR], vila de, 115
Soperuny (*Supetrungo*) [Areny de Noguera, BROR], alou, 135; Maçola de, 11
Sòria (*Soria*), 258, 277, 299
Sorribes (*Corribas de Super*) [Fontova], 180 A
Sort (*Saort*) [PSO], vila, 145
Sos (*Sos, Sosi*) [Sos del Rey Católico, Saragossa, ARA], 79, 107, 208 A, 258, 277, 309, 311, 312; castell, 97, 147; *Lop Garcec de*, 194
Sosa, la (*illa Asosa, Sosa, illa Sosa de Montesion*) [Montsó, la Llitera], 105, 111, 137, 193; almúnia de, 194
Soses (*Soses*) [Soses, Segrià], castell, 245
Sossiatos [Iscles, Areny de Noguera, BROR], casa, 103; Duran de, 64; Maria de, 103
Spelunca Frigida [Cornudella], capmàs, 326
Speluncha [Eroles, Tremp, PJU], 17
Spiner (o *Spinerum*) [Vall de Benasc], 31
Spinero, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Spluca de Ergali, ipsa [Montanyana], 28
Sponda, illa [Cornudella, BROR], 326
Sponna, illa [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41
Sponna, ipsa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Stangiculo, ipsum [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Strata, ipsa [Monesma i Queixigar, BROR], 247
Submonte [la Seu d'Urgell, AUR], 145
Subtus Castellum [Roda], 218
Suciatus [Eroles, Tremp, PJU], 17
Suelves (*Solbs, Ssolves*) [Bárcabo, SOB], 99, 324
Suiran (*Puio Suiarano*) [Graus, BROC], almúnia, 232
Suix (*Suxi, Xoxi*) [el Pont de Suert, ARI], 21; terme, 138
Super Aras [sobre el Port de les Ares], 43, 46, 219
Sxechari [Rallui, Beranui, BROR], vila 19

— T —

Tafalla (*Tafalga*) [NAV], 143
Talgata, illa [Fontova], 180 B
Tamarit de Llitera (*Tamared, Tamaret, Tamarid*), 269; castell, 202; església, 212
Tapiolas, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Tarassona (*Taraçona, Tarazona, Tirassona, Tirraçone*) [Saragossa, ARA], 277, 299, 302, 303, 304, 306, 307, 312, 323; bisbat, 312, 317, 325
Tarragona (*Tarraconensis, Terraconensem*) [Tarragonès], arquebisbat, 149, 319, 282, 320
Tartarence [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Taverna (*Tabernam, Taberne*), [Sant Pere de Taverna, Seira, BROC], monestir, 73, 140

Terciam vallem [Esplucs, LOC], 104
Terrantona (*Terrantona, Terrantonensi, Terra Antona*), 1, 63, 300, 310; ardiaconat, 118, 126, 225, 321, 329, 331
Terrassa o Terraza (*Terraza*) [la Foradada del Toscar, BROC], 126; església, 118
Tierra de Campos (*Terra de Campos*) [Castella i Lleó], 215
Tírvia (*Tirbiensis*) [PSO], 145
Tolba (*Tolva, Tolbensis*) [BROR], 61, 75, 282; església, 195
Toledo (*Toleto, Toletanus*) [Castella], arquebisbat, 1, 97, 100, 104, 148, 150, 173, 215, 222, 229, 330
Toledo de la Nata (o d'a Nata) (*Toleto*) [SOB], 151; excusat, 43
Tolosa (*Tolosanus*), bisbat, 287, 312, 330
Tomeres (o Tomièiras) (*Thomeriensi, Tomeriensis*) [Sant Ponç de Tomièiras, Llenguadoc, OCC], monestir, 148, 167, 320, 323
Torbena [ARA], 258
Torchulario de Albarone, illo [Sant Esteve del Mall], 8
Torculario, illo [Nocelles, Isàvena, BROR], 29
Torla (*Torla*) [Osca, ARA], *Petro de*, 229
Torm, el (*Turmo*) [Mare de Déu del Torm, Sopeira, BROR], excusat, 253
Tormo [Merli, Isàvena, BROR], 250
Tormosa, illa [Sant Esteve del Mall], 7, 8
Tormosa de Fontova, illa [la Tremosa, Fontova], 180 B
Torre, illa [Roda], 30
Torre, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Torre de Albaro Fannez (o *Torre, Torre Albar Faniz*) [sector occidental de la conca de l'Ebre, Rioja], vila, 53, 222
Torrecella, illa [Cornudella], 326
Torres d'Alàs (*Turris*) [Alàs i Cerc, AUR], castell, 145
Torres del Bisbe (*vico Turres*) [Graus, BROC], 99
Torricella de Atroero, illa [Llastanosa], 13
Torroella (*Turrizella*) [potser Sant Salvador de Torroella, Navàs, BAG], castell, 145
Torrueco (*Terroco*) [Nocelles, Isàvena, BROR], 29
Tortosa (*Tortosa*) [REB], 42, 245
Tosca, la (*illa Tosca*) [Güel], 344
Tosca, illa [Roda], 25; Giscafred de la, 210; Ramon Bertran de la, 221
Tosquiella [Fontova], 183
Tost (*Tuste*) [Ribera d'Urgell, AUR], Arnau Mir de, 32
Traba, illa [Merli, Isàvena, BROR], 250
Trapa, ipsa [Eroles, Tremp, PJU], 17
Traspuio (o Traspueio) (*Traspugo*) [Güel], 14, 341, 352
Tremosa, illa [Güel], 14, 342
Tremosa de illa Fichera, illa [Fontova], 180 B
Trillares [Nocelles, Isàvena, BROR], 29
Trillo (*Tril, Trillo*) [La Fueva, SOB], església, 296; excusat, 43
Troçita de Oro Vetere, illa [Lasquarri, BROR], 273; vg. Trozita, ipsa
Troncet (*Tronced, Troncet, Tronceto, Tronzeto*) [La Fueva, SOB], 38, 43, 126, 303, 306; castell, 311; església, 323; excusat, 43; vila, 311, 323
Trozita, ipsa [Visallonga, Tolba], 231
Tudela (*Totela, Tutela, Tutela*) [NAV], 258, 277, 299, 334
Tuixén (*Tossen*) [Josa i Tuixén, AUR], vila, 145
Turbiner (*Torbiner, Turbiner*) [les Paüls, AROR], 31; Guielm Garuz de, 31
Turbó, el (*monti Turbioni*) [Alta Ribagorça], 333
Turicella [AUR], castell, 138
Turmo, illo [BROC], 133
Turmo de Mannadola [Àger, NOG], 34
Turre, dominicatura de illa [potser LLI o BROR], 135
Turre, ipsa [Visallonga, Tolba, BROR], 231

Turres, ipsas [l'Aïnsa, SOB], 41
Turriçella, ipsa [Visallonga, Tolba, BROR], 273
Turzu [ARA], *Martin Garciaz de*, 222

— U —

Ulle *(Ulle, Ul)* [prop de Jaca, Osca, ARA], castell, 97, 147
Uncastillo (*Unocastello*) [Saragossa, ARA], 62, 90, 94, 96, 104, 113, 143, 208 A, 277, 309, 311, 315; castell, 97
Urcueia [potser BCO], 105
Urgell (*Orgellensis, Urgellensis, Urgellitane, Urgello*), 43, 121; bisbat, 24, 32, 145, 150, 214, 223, 238, 332; comtat, 42, 190, 304, 332; vic, 23, 24; vila, 145
Urmella (*Orema*) [Bissaürri, AROC], 73, 140; església, 46; *Petrus Ato de,* 31
Uxelera de donna Ledra [l'Aïnsa-Sobrarb, SOB], 41

— V —

V Cerchos [realment "Cinc Cercs", Tolba, BROR], 141
Vacamorta (*Vaccamorta, Vaccamortua*) [la Forada del Toscar, BROC], 126; església, 118
Vado, illo [gual sobre l'Isàvena, Roda], 207
Vado de illo Mercato [Roda, BROR], 161
Vado de ipsos Monachos [Montanyana, BROR], 28
Valas, ipsas [CBA], 36
Valdane, puio [Güel], 14
València (*Valencia, Valentia, Valentini*) [País Valencià], 96, 119, 142
Vall d'Aran (*Bal de Aran*) [VAR], 277
Vallabriga (*Vallubriga*) [Beranui, BROR], vila, 250
Vallcarca (*Barcarcar*) [Binacet, CIM], 105
Valle, illa [Fontova], 180 B
Valle, illa [Sant Esteve del Mall], 8
Valle Filiera [Fontova], Iustus de, 180 B
Valle Magna (o Valle Manga, Valle Mania) [devia ésser "Vallmanya", segurament la vall de Lasquarri, BROR], 8, 161; riu, 78, 88
Vallem Lupariam [és difícil d'assegurar que sigui Vallobar, BCO], 147
Vallfogueres (*Focheras de Bati, illas*) [Güel], 14
Vallicella, la [Fontova], 180 B
Vallicella, sponda de illa [Llastanosa], 13
Vall-llebrera (*Vallebrera*) [Artesa de Segre, NOG], Guillem de, 265
Vallobar (*Vallobar*) [BCO], 105; vegeu *Vallem Lupariam*
Ventolà (*Ventolano*) [el Pont de Suert, ARI], vila, 21
Verí (Berin) [Bissaürri, AROC], 31
Vernera, ipsa [Sant Esteve del Mall], 8
Vero, illo [Merli, Isàvena, BROR], 250
Via Cavalar [camí del bestiar o cabanera, Güel], 14
Viacamp (*Viacampo*) [Viacamp i Lliterà, BROR], 38, 316; castell, 49, 284; vila, 75; Pere Joan de, 75
Vicirola, illa [Fontova], 180 B
Vilacarle (*Billa Catlle, Villacarlli, Villakarli, Villacaroli, Villacarli, Villacarle*) [Tor-la-ribera, BROR], 19, 35, 151, 283; església, 202; terme, 37; Ramon Dot de, 283
Vilaller (*Villailler*) [Vilaller, Alta Ribagorça], Pere Baron de, 240
Vilanova [Eroles, Tremp, PJU], 17
Vilanova d'Éssera (*Villanova, Villa Nuga*) [AROC], 31, 93; *Gauceran de*, 269
Vilaplana (*Villaplana*) [les Paüls, AROR], 31
Vilar [BROR], Guillem Pere del, 283

FUNDACIÓ NOGUERA

Vilarrué [les Paüls, AROR], 337
Villa [Serradui, Isàvena, BROR], 151
Villa Comitale [els Molins, Areny de Noguera, BROR], 11
Villa Plana, collum de [Cornudella], 326
Villa Talgata [Fontova], 180 B
Villa Tota [a Serradui, Isàvena, BROR], 152
Villanova [Esdolomada, Isàvena, BROR], 289, 294
Villanova [Nocelles, Torrueco, Isàvena, BROR], 29
Villanova, Asnarius de, 23
Villarcello, illo (o *illo Villaricello*) [Fontova], 180 B
Villare de los Collellos [Fontova], 180 B
Vincent de Valencia, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Vinea, collu de [Fontova], 180 B
Vineas Planas, illas [Sant Esteve del Mall], 8
Vingero de Iaca, ipso [Jaca, ARA], 306
Vinols, pug de [CBA], 36
Vinyal (*Vineale*) [Montanui, AROR], vila, 87
Visalibons (*Villa Luponis*) [Tor-la-ribera, BROR], 37, 151
Viuet (*Bivo, Viuo, Viuum*) [o Viu de Barravés, el Pont de Suert, ARI], 134; castell, 87, 96, 118, 128, 233; vila, 233; Ademar Sanla de, 192
Viver, font de [Conca de Barberà], 36
Vvolpilgera, *illa* [Güel], 14

— X —

Xalamera (*Calameram, Chalamera, Chalannera*) [BCO], 148; castell, 245; església, 158
Xemen Sanç de Lobera, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Xemen Sanç de Salamanca, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Xemen Sanz de Belarta, almúnia de [Montsó, la Llitera], 105
Xipiello, almuniam de iben [Barbastre, SOM], 170

— Z —

Zahada, almúnia d'iba [Xalamera, BCO], 171
Zeida, illa [a prop d'Aréstoles, l'Almúnia de Sant Joan, CIM], 107
Zolum, rium [Roda], 30

FUNDACIÓ NOGUERA

FUNDACIÓ
NOGUERA

ÍNDEX D'ANTROPÒNIMS

En aquest índex d'antropònims hem inclòs tots els noms de persona esmentats als documents editats en aquesta col·lecció diplomàtica. Amb relació a cadascun d'aquests noms es diu el càrrec o la funció de l'home o dona que el duia (rei, comte, bisbe, prevere, sacerdot, monjo, ardiaca, etc.). Hom també hi assenyala si era la muller o el marit d'algun altre dels homes o de les dones esmentats al document. Pel que fa al nom, hem intentat de posar-lo, si és en llatí, en el cas nominatiu, per tal de facilitar-ne l'agrupament i l'ordenació. Hem mantingut, però, els noms en llatí o en català (o en una altra llengua romànica), cosa que fa que una mateixa persona pugui ésser esmentada més d'un cop (com a GUILLEM i com a GUILLELMUS, per exemple). També cal tenir present que normalment no hem inclòs els noms dels reis francesos ni els dels reis aragonesos, quan només són esmentats a l'hora de determinar la data del document.

Indiquem entre claudàtors el lloc on en principi fou escrit el document, d'una manera especial en les dotalies i en les donacions, vendes, bescanvis o establiments. Per tal de no allargar massa l'índex, no hem inclòs una referència sobre si la persona era, per exemple, un donador, un venedor, un possessor de terres o un testimoni; com a única excepció, esmentem si es tracta de l'escrivà del document.

Per acabar, un tema més general que hem hagut de resoldre en fer els regests dels documents. A l'hora d'escriure els noms medievals, actualment es plantegen molts problemes. Certament la gent no deia els noms en llatí. La mateixa documentació deixa entreveure que alguns noms són catalans i que alguns altres són aragonesos o castellans. Fins i tot, entre els noms catalans sovint és difícil establir una forma normalitzada. En aquests casos, en general

ens hem apropat a la tradició onomàstica actual, fins i tot quan som conscients que no devia ésser la forma com es pronunciava a l'edat mitjana. Amb relació a noms de persona dels segles XI i XII, molts no plantegen problemes, com Pere, Guillem, Ramon, Duran, Joan, Ponç, Isarn, Hug o Oriol. Fins i tot sembla que predominava Domènec i Sanç o Sança (al costat de Sanx i Sanxa, i d'alguna altra variant). Tanmateix, com es pronunciaven noms com Ermengol, Ermessenda, Arnau, Bernat, Guerau, Gombau, Galí o Roger? Ho hem escrit així, encara que creiem que molt possiblement fossin usuals formes com Ermengot, Ermessèn, Arnal, de vegades Bernart, Gueral, Gombal, Galín o Rotger, per exemple. En canvi, és molt probable que fossin monosíl·labs noms com At, Ot, Dot o Mir. Ho hem mantingut així, malgrat que, en la tradició historiogràfica recent, hi hagi la tendència a escriure Ató, Otó, Dodó o Miró. Dins d'aquest grup també podem incloure els antropònims Eç o Llop. També preferim escriure Ényec, Fortuny, Eximèn o Garsèn (en lloc de Garsenda), formes que en general s'apropen bastant a la manera com hom devia pronunciar aquests noms en aquests segles de l'edat mitjana central. Pel que fa als antropònims aragonesos o castellans, hem mantingut la terminació -es (-ez) o -is (-iz), que trobem que fan servir a l'hora d'esmentar el nom del pare, si així s'esmenta al document (per exemple: *Lop Garzez, Lop Lopiz, Sancius Ranimiriz, Sanxo Sangiz*); malgrat això, com es justifica a la introducció, en aquest volum preferim parlar de Sanç Ramir, quan ens referim al monarca d'Aragó.

FUNDACIÓ NOGUERA

— A —

Ab Garcia [Güel], 342
Abbaronus [Güel], 14
Abbo, abat de Santa Maria d'Alaó, 23
Abbo de Tromeda [Ribagorça], 23
Abbo Martin [Vall de Benasc], 31
Abdella iben Rebel [Osca], 143
Aberla [Aguilaniu i Jusseu], pare (o mare) de Fortuny, 10
Abi Cepoller [la Llitera], almúnia, 105
Abo [Vall de Benasc], 31
Abo Durandus, 339
Abramil [Capella], pare de Belasc, 16
Acenar [Muro de Roda], excusat, 43
Acenar, prevere, fill de Joan, 178
Açenar Acenariz, senyor, 215
Acto (potser Atto) [Roda], 25
Acto [Güel], prevere 14
Acto [els Molins], prevere, difunt, fill de Mir, 11
Actus [Sant Esteve del Mall], mestre, 8
Adalbertus, sacerdot, 23
Adalbertus, bisbe de Carcassona, 24
Adalen [Güel], 14
Adalesz [Güel], muller de Martí At, 349
Adalez [Roda], muller de Gimar, 221
Adalmandus [Roda], 30
Adalmanus (o Adalmandus) [Roda], 25
Adefonsus (o Andefonsus, Anfonso, Anfunsus), rei d'Aragó, de Pamplona, de Sobrarb, de Ribagorça (Alfons I d'Aragó, 1104-1134) i rei consort de Castella (1109-c. 1114), 71, 87, 90, 96, 100, 104, 105, 108, 143, 154, 159, 181 B, 200, 205, 208 A, 208 B, 213, 215, 229, 249, 256, 257, 258, 269, 277, 298, 299, 300, 301, 312, 323
Adefonsus [Sant Esteve del Mall], 8
Adefonsus, senyor de Biel, 159
Adelgardes (o Adelgard) [Roda], 50
Ademar Sanla de Bivo, 192
Ademarus [Mont de Roda], fill de Campio, 230
Adesindum, bisbe, 19
Adevonsus [Montanyana], 28
Adila [Pedrui], 6
Adilena [Fontova], 180 B
Adileva [Eroles], 17
Adolfus [Güel], 14
Adrover [Orcau], 55
Adruero [Capella], abat, 16
Adulina [Fontova], muller de Vida Garcia, 180 B
Adulina [Güel], 14
Aeresindis (o Eresindis), muller del comte Ramon, 3
Agila [Eroles], 17
Agila [Güel], 14
Agila de Falces [Falç], senyor, 38
Agnes [Cornudella], filla de Pere Gauspert, 326

FUNDACIÓ NOGUERA

AGNES, reina, muller de Ramir II, 316
AIMERICUS, abat de Sant Joan de la Penya, 136
AIMERICUS (o AHEMERICUS, AMERICUS), bisbe, 11, 12, 15, 19, 24, 73, 80 (de Llesp)
AIMERICUS, prevere, 7; prevere i ardiaca, 6
AINARDUS [Mont de Roda], fill de Campio, 230
AINARDUS, prior de Sant Andreu de Barravés, 319
AINERIUS [Tudela], 334
AIULUS DE IACA [Jaca], 179
ALAMAÇON (o ALAMAZON) [Montclús], senyor, 299, 303, 304, 306, 310
ALBAR CIDIZ, 222
ALBARUS, abat d'Alaó, 28
ALBARUS, prevere, 53
ALBARUS [Güel], 14
ALBARUS [Montanyana], difunt, 28
ALBARUS [Nocelles], 29
ALBARUS [Sant Esteve del Mall], trull d', 8
ALBARUS FANNEZ, torre d', 53
ALBARUS [Eroles], 17
ALBES, AVIN [la Llitera], almúnia, 105
ALBIN [Aguilaniu i Jusseu], fill d'Íquila, 10
ALBIN [Fontova], 180 B
ALBINUS [Güel], 14
ALBINUS [Nocelles], prevere, 29
ALBINUS [Montanyana], difunt, fill d'At, 28
ALBINUS [Nocelles], fill d'Asnar, 29; prevere, 29
ALDALMECH SCRIVAN [la Llitera], almúnia, 105
ALDEFONSUS: vg. Adefonsus
ALDENA [Güel], muller d'Oriol, 14
ALEGRET [Vall de Barravés], 240
ALEXANDER SECUNDUS, papa (Alexandre II, 1061 - 1073), 136
ALFONSO ASUREZ, 53
ALLEFREDUS DE BENASCHO [Castilló de Sos], 31
ALLO [Güel], 14
ALMELIUS RAMON [Sosa], almúnia, 105
ALMIZARIA DE CASTRO, senyora, 183
ALMODIS, comtessa, 36
ALMORABIT [Güel], 349
ALONO [Güel], 14
ALTEMIR, fill d'Aixenç, 10
ALTEMIR, prevere beneficiat, 75
ALTEMIR [Aguilaniu i Jusseu], pare de Requesind, 10
ALTEMIR [Güel], fill de Galí, 14
ALTEMIR ATO [Roda], 30
ALTEMIR CENTOL [Fontova], 180 B
ALTEMIR MARTIN [Vall de Barravés], capmàs, 240
ALTEMIR MIRONIS [Fontova], 180 B
ALTEMIR ORIOLF [Roda], 30
ALTEMIR SUNGER [Roda], 65
ALTEMIRUS, escrivà, 69, 70, 138
ALTEMIRUS, prevere i ardiaca, 6; prevere, 7; prevere d'Alaó, 11
ALTEMIRUS, sacerdot de Sant Vicenç de Roda, 23
ALTEMIRUS [Eroles], 17; abat, 17
ALTEMIRUS [Fornons], pare d'At, 20
ALTEMIRUS [Güel], 14
ALTEMIRUS [Llastanosa], prevere, 12
ALTEMIRUS [els Molins], prevere, escrivà, 11
ALTEMIRUS [Roda], 25, 30; prevere, difunt, 30
ALTEMIRUS [Sant Esteve del Mall], 8; fill de Jacinta, 7; prevere, 8
ALTEMIRUS ASNERI [Corbera], oncle d'Ermessèn, 101
ALTEMIRUS CUDILATUS [Pedrui], 6
ALTOMIRUS ACTO [Roda], 30
ALVARUS [Eroles], 17
AMAD, 52
AMARGASO [Montclús], pare de Moisès, 275, 276
AMATUS, 135; llegat de l'església de Roma, 63
AMATUS DE BALUSTI, home del bisbe a Forcat, 234
AMATUS BERTRANDI, 135

AMATUS RICOLFI, 81, 90
AMELIUS, bisbe de Tolosa, 287
AMELIUS RAMON, senyor, 289
AMERICUS, 11: vg. Aimericus
AMIGET [Vall de Barravés], capmàs, 240
AMILG, 248
AMILGUS [Montanyana], 28
ANAGA [Llastanosa], marit de Valdiró, 22
ANDIRA [Nocelles], 29
ANDREAS, testimoni, 310
ANDREAS [Tolba], levita, 141
ANERUS, escrivà, 89
ANFUNSUS: vg. Adefonsus
ANGELEA, senyora, 183
ANILO [Eroles], 17; muller de Baldomar, 17
ANNAIA, 222
ANSALO [Güel], 14
ANSALO [Roda], difunt, 30
ANSILA [Güel], 14
ANSILA [Rallui], 19
ANSILA [Ribagorça], 23
ANSILA [Sant Esteve del Mall], prevere, 8
ANSILA [Visalibons], 37
ANTONIA [Monesma], 247
AOENGEMIRUS [Güel], prevere, 14
APO, 3
APO [Güel], 14
APO [Lavaix], prevere, 21
APO [Roda], prevere, fill d'Adalman, 25
APO [Sant Esteve del Mall], 8
APRILIUS, escrivà, 183
AQUILA, pare de Comparat, 10
ARBERT BERNARD, veguer, 36
ARDALDE BONOFILGO [Sant Esteve del Mall], 8
ARDIVILLAS DE SALTAO [Castre], 216
ARGILA [Güel], 14
ARGILA [Sant Esteve del Mall], 8
ARGILA [Vall de Barravés], sacerdot de Senet, 240
ARGILEVA [Eroles], muller de Baró, 17
ARGILEVA [Llastanosa], muller de Gàlito, 22
ARGILONE [Montanyana], 28
ARGUILA [Sant Esteve del Mall], 7
ARIGO [Rallui], 19
ARIOL, prevere, escrivà, 125
ARIOL ALBINI [Vall de Benasc], 31
ARIOL ENNECONES [Montclús], 64
ARIOL SUS [Febrer], 339
ARIOLUS [els Molins], pare d'Ényec, 11
ARIOLUS [Rallui], 19
ARIOLUS [Vall de Benasc], germà de Ricolf , 31
ARIULFUS (o ARNULFUS), 125
ARNAL [Ancils], 249
ARNAL [Güel], prevere, escrivà, 354
ARNAL [Monesma], fill d'Antònia, 247
ARNAL DE CASALATRONIS [Calladrons], 328
ARNAL DE FORATATA, 32
ARNAL AB [Vall de Barravés], 240
ARNAL ABO [Llastanosa], 116
ARNAL BALASANZ [Güel], fill d'Ermessèn, 353
ARNAL BARON [Fontova], 227
ARNAL BARON [Vall de Barravés], capmàs, 240
ARNAL BERNARD, potser canonge, 163
ARNAL BERNARD [Fontova], 180 B, 232
ARNAL BERNARD DE BENASCH, fill de Caritat, 137
ARNAL DURAN, 191
ARNAL FAVILA [Fontova], 180 B
ARNAL GALIN, 210, 211
ARNAL GALIN [Güel], 347
ARNAL GALIN [Roda], 266
ARNAL GALIN [Vall de Benasc], 31
ARNAL GARCEZ [Corbera], marit d'Ermessèn, 101
ARNAL GARCEZ [Sosa], almúnia, 105
ARNAL GARSIA [Fontova], 180 B
ARNAL GARSIA [Roda], 84
ARNAL GONBAL [Beranui], 86
ARNAL GONBAL [Roda], 91
ARNAL GUARNER [Castillo de Sos], 46
ARNAL GUIELLEM, senyor a *Bielga* [Vielha?], 277
ARNAL GUIELM, 129, 168, 210, 211

ARNAL GUILEM [Merli], 250
ARNAL GUILLEM, 248
ARNAL GUILLEM [Fontova], 180 B
ARNAL GUITARD [Orcau], 48
ARNAL MARTIN [Güel], 362
ARNAL MIR [Llastanosa], 60
ARNAL MIR DE [...], 35
ARNAL MIR DE PALLIARES (o PALIARENSIS, PALGARENSIS, PALLURIENSIS), comte, senyor a Fontova i Boïl, 304, 306, 307, 308; senyor a Lasquarri i Boïl, 300; senyor a Fontova, 277, 311, 315; senyor a Fontova i Lasquarri, 323
ARNAL MIRI DE TUSTE (o TOSTE), 32
ARNAL ODGER [Orcau], 56
ARNAL PERE, 116, 187, 206; fill de Pere Roger, 219
ARNAL PERE [Güel], 361
ARNAL PERE [Vall de Barravés], capmàs, 240
ARNAL PERE DE ERDAO (o ARNAL PERE), nebot d'Arnau Roger, 318
ARNAL PERE DE KALASANZ, 267
ARNAL RAMON DE LAGUARRES, 292
ARNAL ROGER (o ARNALDUS ROGER), 318
ARNAL SAVILA [Güel], 14
ARNAL TRASBERE (o TRASUERE), 32
ARNALD MIRO, 186
ARNALD RICOLF, almúnia, 105
ARNALDUS, 73, 338
ARNALDUS, bisbe d'Osca, 273, 282, 283
ARNALDUS, comte del Pallars, 332
ARNALDUS [els Arcs], fill de Bernat de Mafet i de Ferrera, 265
ARNALDUS [Fontova], fill de Mir At, 262
ARNALDUS [Orcau], sacerdot, escrivà, 47
ARNALDUS AMATI, 134
ARNALDUS DODO, canonge i levita, escrivà, 225
ARNALDUS ELESEN 193
ARNALDUS GOMBALDI (o GOMBALLDI, GUNDEBALDUS), ardiaca, 83, 118, 134; ardiaca de Ribagorça, 126
ARNALDUS MIRO (o Mir), comte de Pallars, 312; senyor de Fontova i de Boïl, 302, 313; senyor de Fontova, 310; senyor de Boïl, 309
ARNALDUS PETRI, 118; almoiner, 178
ARNALDUS (o ARNALLUS) PETRI [Barberà], 36
ARNALL GITARD [Orcau], 47
ARNALL GONBALLI, ardiaca, 124
ARNALL GUIELM, 220
ARNALL GUIGLEM [Lasquarri], 273
ARNALLUS, 34, 135
ARNALLUS, arxilevita, 23
ARNALLUS, bisbe electe d'Osca, 277
ARNALLUS, diaca, 74
ARNALLUS, prevere, escrivà, 57; sotsdiaca, escrivà, 74
ARNALLUS, sacerdot, 23; sacerdot, escrivà, 48
ARNALLUS [Güel], 14
ARNALLUS [Montanyana], 28
ARNALLUS [Vall de Benasc], 89; fill d'Ermesèn, 89
ARNALLUS DE SANAUGA, 328
ARNALLUS BERENGARII, 245
ARNALLUS BERNARDI DE BENASCHO, 119
ARNALLUS GONBALLI, 78
ARNALLUS PETRI, 84, 188
ARNALLUS PETRI [Barberà], 42
ARNALLUS PETRUS [Roda], 161; almoiner, 163; prior, 98
ARNALLUS PETRUS [Sant Pere de la Ribera], 207
ARNALLUS RAIMUNDI, 135
ARNALLUS RAIMUNDI PALIARENSI, 223
ARNALLUS WILLELMI, 152
ARNALT MIR, comte, senyor a Lasquarri, 301
ARNAR (o potser AÇNAR) [Roda], pare de Queno, 30
ARNOLFUS: vg. Arnulfus
ARNULFUS (o ARNOLFUS, ARNULPHUS) [Roda], bisbe de Ribagorça (Arnulf, 1028-1064), 30, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 65, 189, 327
ARNULPHUS: vg. Arnulfus
ARORO (dubtós) [Fontova], 180 B
ARSENDIS, muller de Ramon Pere d'Erill, 257

ARSINDIS, muller d'Arnau Mir de Tost, 34
ARSSEN [Iscles], filla de Maria de Sossiats, 103
ARTALDUS (o Artallus), comte de Pallars, 87, 332
ARTALLUS, escrivà, 139
ASALID DE GUDEL, 319
ASIMMUNDO [els Molins], 11
ASNAR [Campo], prevere, 4 (nota)
ASNARIUS, prevere, 4
ASNARIUS [Nocelles], pare d'Albí, 29
ASNARIUS DE VILLA NOVA [Ribagorça], 23
ASNER [Ancils], capmàs, 249
ASNER DE TURBINER [Vall de Benasc], 31
ASNER APO [Fontova], 180 B
ASNER ATONS (o ASNERE ATONES) [Pedrui], puig d', 6; [Sant Esteve del Mall], 8
ASNER BONOFILIO [Vall de Benasc], 31
ASNER CENTUL [Vall de Benasc], 31
ASNER ENNECONES [Montclús], 276
ASNER GALIN [Fontova], 180 B
ASNER MAIER [Espés Jussà], 31
ASNER SANTIONIS, 93
ASNERUS, senyor, pare d'Àgila de Falç, 38
ASNERUS [Güel], monjo, 14
ASNERUS [els Molins], jutge, germà de Mir, 11; germà d'Undiscle, 11
ASNERUS [Montanyana], 28
ASNERUS [Sant Esteve del Mall], 8; prevere, 8
ASNERUS (o ASNERUS DE LIRB) [Lierp], senyor, 29
ASSALIT [Güel], 350
ASSALIT DE CASTRO [Güel], 345
ASSUR MUNNIOZ, 222
ASTER, abat de Sant Miquel [de Monesma?], 23
ASTER, abat de Sant Pere de Taverna, 23
AT ALGACEC [Güel], 14
AT AMILL [Vall de Barravés], capmàs, 240
AT ANSILANS [Fontova], 180 B
AT ARREUI [la Llitera], almúnia, 105
AT ASENER [Aneto], capmàs de, 233
AT ASNER DE PEGERA [Vall de Barravés], 240
AT BARDINA [Güel], capmàs de, 355
AT BIDAL [Vall de Barravés], capmàs, 240
AT ENNECHO [Castilló de Sos], 31
AT GALIN [Fontova], 180 B
AT GAMIZA [Roda], 161
AT GARCEZ (o ATHO GARCES), senyor de Barbastre, 249, 258
AT GARSIA (o ATTO GARSIA) [Roda], 188
AT GARSIA [Llastanosa], 187
AT IOHANNIS [Fontova], 180 B
AT MIRONS, 184
AT ORELGA, senyor a Sos i a Ricla, 258
AT ORIOL [Vall de Barravés], capmàs, 240
AT ORIOL DE BALLOMAR, 163
AT RADIBERT [Vall de Barravés], capmàs, 240
AT RAMON [Güel], 14
AT SUNIER [Fontova], 180 B
AT TODERICO [Güel], 14
AT UNISCUL [Vall de Barravés], capmàs, 240
ATALA [Roda], 25
ATALIB, IBEN, mesquita d' [Osca], 143
ATCENAR [la Llitera], almúnia, 105
ATERUS [Güel], 14; prevere, fill de Galí, 14
ATHO GARCES: vg. At Garcez
ATHO IOANNES, 175
ATILA [Güel], 14
ATILA [Llastanosa], 12 (nota)
ATILA [Roda], difunt, 30
ATO, 102
ATO, germà de l'abat Galí, 19
ATO, prevere d'Orema [Castillo de Sos], 46
ATO (o ATONE), 318
ATO (o ATONE), bisbe (Ató, 924 - 955), 2, 73, 327
ATO (o ATONE) [Alquèssar], excusat, 118
ATO (o ATONE) [Benasc], fill de Real, 116
ATO [Eroles], 17

ATO [Güel], 14; fill de Galí, 14
ATO [Montanyana], 28
ATO [Ribagorça], 23
ATO (o ATONE) [Sant Esteve del Mall], 8
ATO BARDINA [Roda], 30
ATO BARON [Vall de Benasc], 31
ATO BONOFILIO [Fontova], 180 B
ATO DURAN [Vall de Benasc], 31
ATO ENNECHO [Vall de Benasc], 31
ATO EXEMENÇ, 324
ATO GALIN DE ASPES [Espés], 31
ATO GALINZ (o GALVINI), senyor a Abizanda, 38 , 43
ATO GARCEÇ (o GARCEZ) IN BARBASTRO, senyor de Barbastre, 215, 277
ATO GODIOSUS [Sant Esteve del Mall], 8
ATO MIRONIS [Vall de Benasc], 31
ATO ORIOL DE BESSAURRI [Castilló de Sos], 31
ATO ORIOLF [Vall de Benasc], 31
ATO ORRATO [Güel], 14
ATO ROGER, 160; [Barbastre], 242
ATO SENTER [Roda], 30
ATO URELLA (o ATO URELGA), 324
ATO VITALI, 178
ATON [Eroles], 17
ATONS [Fontova], 175
ATROERUS [Llastanosa], torroella d', 13
ATROVERUS [Sant Esteve del Mall], 8
ATTO, abat de Vilacarle, 151
ATTO (o ATTONI) [Fornons] fill d'Altimir, 20
ATTO DE ILLO MIRO [Roda], 30
ATTO DE SPLUIS (o SPLUS) [Castre], 216
ATTO BARDINA [Roda], fill de Mirable, 39
ATTO ENECO [Roda], 84
ATTO MIRONIS [Roda], 188
ATTO RAMIO, 151
ATTOS, prevere de Pardinella, escrivà, 39
ATUS [Güel], 14
ATUS [Sant Esteve del Mall], 8
ATUS GALGARDUS [Sant Esteve del Mall], 8
AUDESINDUS, bisbe (Odesind, c. 955 – c. 976), 7
AURELIA IN TOLETO, senyor, 215
AURELIUS, prevere, escrivà, 138
AURIOL Garçez, senyor a *Castrosoriz*, 215
AVA [Fontova], 180 B
AVA [Güel], mare de Per, 354; muller de Micarro, 14
AVA [Llastanosa], 98, 116; mare de Mir Duran, 57; muller de Ramon, 57, 58, 60
AVA [Vall de Benasc], 31
AVA DE FONTOVA [Güel], 14
AVA DE PONZ GILA [Fontova], 180 B
AVARNO [Roda], difunt, 30
AVIFILEL [Lleida], alcaid de Lleida, 245
AXENCI [Aguilaniu i Jusseu], pare d'Altemir, 10
AYMERICUS, bisbe (Eimeric, 976 - 1017), 17, 327; vg. Haemerichus
AZEKA, 10

— B —

BABILA [Roda], difunt, 30
BAGAUDA, bisbe, 1
BAGELDES [Roda], donada a Sant Vicenç de Roda, 30
BALAGARIUS [els Arcs], 265
BALDIRO [Güel], muller de Toderic, 14
BALDOMARE [Eroles], marit d'Ànilo, 17
BALDUBIN GUADAL (o BALDUINI GUADALL), 32
BALLA [Vall de Barravés], 240
BALLA DE POIO VENTUSO [Monclús], 64
BALLIRO: vg. Baldiro
BALLIRONUS [els Molins], pare de Borrell i de Galí, 11
BALLO [Capella], 16
BALLOMIRUS [Güel], 14
BANCO [Roda], 30
BANZO [Pedrui], 6
BANZO MARTIN (o BANÇO MARTIN), 215
BANZONE [Güel], 14
BARBAÇA IN LUSIA (o BARBATORTA IN LUESIA), senyor de Luesia, 215

BARBATORTA, 167; fill de Pipí, 229; senyor de Fontova, 224
BARDINA, 319
BARDINA [Eroles], 17
BARDINA [Güel], 14
BARDINA [Sant Esteve del Mall], 8
BARO, prevere, escrivà, 21
BARO [Capella], prevere, 16
BARO [Güel], 14
BARO [Roda], ardiaca, escrivà, 25
BARO [Sant Esteve del Mall], 8
BARO [Vall de Benasc], prevere, 31
BARO [Viuet], germà de Ramon Isarn, 87
BARO CANPANGO [Güel], 14
BARO GILA [Fontova], 175, 180 B
BARO SUNGER [Orcau], 47
BARON, fill de Baró At i de Bonadona, 69
BARON, fill de Coloma, 129
BARON [Güel], prevere, escrivà, 349, 350
BARON [Montanyana], 28; prevere, 28
BARON [Orcau], pare d'Isnard, 47
BARON [Pedrui], 6
BARON [Roda], 30, 84
BARON ALBI [Fontova], 180 B
BARON ALBIN [Monesma], 247
BARON ASNER [Castilló de Sos], 31
BARON ASNER [Fontova], 180 B
BARON AT [Vall de Benasc], 31
BARON AT DE FELEGARES, 69
BARON BERNARD [Vall de Benasc], 31
BARON BIDA [Vall de Barravés], capmàs, 240
BARON CENTUL [Güel], 14
BARON CENTULLO [Sant Esteve del Mall], 8
BARON DOMENEC [Merli], 250
BARON DURAN [Pedrui], 6
BARON ENNECHO [Vall de Benasc], 31
BARON FEDACH [Vall de Benasc], 31
BARON FILIZA [Merli], 250
BARON MARTIN [Fontova], 180 B
BARON MIR [Sant Esteve de Mall i Serradui], abat, 45
BARON ONISCOL [Vall de Barravés], capmàs, 240
BARON ORIOL, 219
BARON ORIOL [Bissaürri], 31
BARON ORIOL [Vall de Barravés], capmàs, 240
BARON PEREGRINO, 117
BARON SUNYER [Fontova], 180 B
BARON UNISCUL DE MOLSUE [Vall de Barravés], 240
BARONE (o BARONIS), 21, 126
BARONE, arxisacerdot de Sant Vicenç de Roda, 23
BARONE (o Baroni), clergue, 3
BARONE, pare de Riculf, 125
BARONE [Capella], prevere, 16
BARONE [Eroles], marit d'Argileva, 17
BARONE [Lavaix], 21
BARONE [Llastanosa], 60
BARONE [Roda], arxipreste, 30; difunt, 25
BARONE (o BARONI) [Sant Esteve del Mall], 7, 8; prevere, 8
BARONE ASNERE [Sant Esteve del Mall], 8
BARONE CHOTA [Sant Esteve del Mall], 8
BARONE CONPAGNO [Güel], 14
BARONE DACHO [Sant Esteve del Mall], 8
BARTHOLOMEUS, 319
BEATRIÇ, muller de Fortuny Dat, 324
BEATRIX, comtessa, muller del comte Sanç Ramir, 216
BEGO, 73
BEGO, abat de Sant Salvador i Santa Fe de Conques, 170
BELA [Güel], muller de Dac, 14
BELASCH FORTUNONS [la Llitera], almúnia, 105
BELASCHO [Capella], 16
BELASCHO GARCEZ, senyor, 93
BELASCO FURTUNGONES DE ATOS [Barbastre], marit d'Urraca, 224
BELASCUS [Güel], 14
BELENGARIO RAYMUNDO, 170
BELENGEL GONTVALLE, 111
BELENGER GONBALD DE LIRP, 142
BELENGER RAMON DE SISCAR, 75

BELENGUER BURRELLI, 32
BELIARDS [Orcau], dona, 55
BELIDO [Viacamp], 49
BELLA [Llastanosa], 57
BELLA DE CASTANESA [Castanesa], 240
BELLELI [Eroles], 17
BELLID, 222
BELLUCCA, difunta [Montanyana], 28
BELLUS, sacerdot, 23
BELO [Capella], 16
BENEDICTUS [Fontova], sacerdot, 96
BENEDICTUS DE FONTETOVA, 77
BENEDICTUS, abat de Sant Serni de Tavèrnoles, 332
BERENGARIUS, 73, 209
BERENGARIUS, abat de Castigaleu, 272
BERENGARIUS, arquebisbe de Tarragona, 149
BERENGARIUS, bisbe de Barcelona, 167
BERENGARIUS, bisbe de Girona, 325
BERENGARIUS, bisbe electe de Lleida i Roda, 118
BERENGARIUS, canonge, 78, 163; canonge i escrivà, 92
BERENGARIUS, comte de Barcelona, 42
BERENGARIUS, fill de Ramon Berenguer i d'Almodis, 36
BERENGARIUS, germà d'Osset, 295
BERENGARIUS, germà de Ramon Gilbert, 114
BERENGARIUS, prior, 152
BERENGARIUS, sagristà de Ripoll, 179
BERENGARIUS, sotsdiaca, 74
BERENGARIUS [Cornudella], germà de Ramon Sanaüja, 326
BERENGARIUS [Lasquarri], levita, escrivà, 76
BERENGARIUS [Lavaix], 332
BERENGARIUS [Sant Esteve del Mall], 8
BERENGARIUS [Vall de Benasc], 31
BERENGARIUS DE CORNUTELLA, 319
BERENGARIUS DE ERDAO [Roda], 161
BERENGARIUS DE ERIL, 283
BERENGARIUS ADONIS, abat de Sant Climent de Perarrua, 298
BERENGARIUS BERNARD DE LASCARRE [Lasquarri], 192
BERENGARIUS BERNARDI, dapifer, 245
BERENGARIUS BROCARDI (o BRUCARDI), 90, 121
BERENGARIUS ERMENGAUDI, escrivà, 82
BERENGARIUS GIELM [Tolba], 141
BERENGARIUS GOMBAL IN CASTRO [Castre], 224
BERENGARIUS GOMBAL (o GONBALDI, GONBALLI), 216, 223; senyor, 231, 267, 328; senyor a Capella, 277
BERENGARIUS GUILLEM (o GUILLERMI DE FONTE TOVA) [Fontova], 96, 180 B
BERENGARIUS MIRO, senyor a Panillo, 277
BERENGARIUS MIRONIS,123, 135
BERENGARIUS PETRI, germà de Ramon Pere d'Erill, 213
BERENGARIUS RAIMUNDI, 118, 206
BERENGARIUS RAIMUNDI (o BERENGER), canonge de Sant Vicenç, 98, 116, 134, 138, 181 B; canonge i escrivà, 184, 200
BERENGARIUS RAIMUNDI, prior de Sant Martí de Cavallera, 126
BERENGARIUS RAIMUNDI DE GUDUL [Güel], 92
BERENGARIUS SANCII, 152
BERENGARIUS UGONIS, 123
BERENGER, 248
BERENGER [Avellana o Visallonga], 231
BERENGER [Roda], 65
BERENGER AINER, germà de Ramon Ainer i de Garcia Ainer, 137
BERENGER BERTRAN, 112
BERENGER ENEC, 112
BERENGER ERDAO, 206
BERENGER GOMBAL (o Gombald, Gonbal, Gonbald, Gombaldo, Gombalt), 146, 151, 283, 293; senyor a Capella, 186, 215, 249; almúnia, 105
BERENGER GOMBALD [Eixea], sala de, 163
BERENGER GOMBALT [Serradui], senyor, 305
BERENGER GONBAL [Merli], senyor, 250
BERENGUER GUILLELMI [Fontova], 180 B
BERENGUER RAMON, canonge, 185

BERINGER GOMBALT [Visalibons], 37
BERNAD AMELII, 289
BERNAD BERNAD DE MOLSUI, 289
BERNAD GOMBALT [la Llitera], almúnia, 105
BERNAD ROGER (o BERNARD ROGER) [Roda], germà d'Ot Roger i de Pere Roger, 283
BERNARD, 52
BERNARD, fill d'Orovida [Roda], 25
BERNARD [Güel], fill de Mir Arnau [Güel], 350
BERNARD [Güel], fill de Ricolf, 351
BERNARD [Orcau], fill d'Ermengarda, 54
BERNARD [Vall de Benasc], prevere, 31
BERNARD ALFONS [Fontova], 180 B
BERNARD ALTEMIR DE ROTA, 88
BERNARD AMALBINI [Vall de Benasc], 31
BERNARD AMELII, 217, 291
BERNARD AMILG, fill de, 248
BERNARD, ardiaca, 293
BERNARD ARGILA [Eixea], 163
BERNARD ARNAL DE BARRAVES, 163
BERNARD AT (o ATO) [Güel], 14, 342, 346
BERNARD ATO [Merli], 250
BERNARD BARON, 130
BERNARD BERNARD, fill de Bertran At, 217
BERNARD BERNARD [Cornudella], 326
BERNARD DURAN DE CASTRO LENAS [Merli], 250
BERNARD ENNECHO [Merli], 250
BERNARD ERMENGOD, germà de Rotllan Ermengol, 293
BERNARD FERRUZ, 263
BERNARD FRANC (o BERNARD FRANCHO), 318
BERNARD GALIN (o GALINDO), 32, 211
BERNARD GALIN [Sant Pere de la Ribera], 207
BERNARD GALIN DE PUIO ROMEL [Roda], 25
BERNARD GARSIA DE FONTOVA, 139
BERNARD GIFRED, senyor, 271
BERNARD GIGELMI, comte, 32
BERNARD GUIFRED, 106
BERNARD GUILLEM, canonge, 163; diaca de Rota, 272
BERNARD GUNDIZ [Vall de Benasc], 31
BERNARD LAUREN [Beranui], 86
BERNARD LAURENÇ [Roda], 65
BERNARD LAURENZ, canonge, 163
BERNARD MARTIN, 273
BERNARD MIR [Orcau], 54
BERNARD MIR DE VILLANOVA [Castilló de Sos], 31
BERNARD MIRO, 151
BERNARD MIRO DE GESTAVE, 269
BERNARD OTGER [Fontova], 180 B
BERNARD PERE, 308
BERNARD PERE DE BOET [Vall de Barravés], capmàs, 240
BERNARD QUIGELM, 89
BERNARD RAMON [Güel], 14
BERNARD REIMON, 32
BERNARD REMON DE CASTRO (o RAMON), 87, 142
BERNARD ROGER, 263
BERNARD SANGO [Güel], 356
BERNARD VIDAL, 185
BERNARD VIDAL [Merli], 250
BERNARD VITA [Cornudella], 326
BERNARDUS, 23, 187
BERNARDUS, abat d'Alaó, 68, 71, 72, 75, 102, 118, 119, 126, 134, 152, 162, 193, 319
BERNARDUS, abat de Lavaix, 313
BERNARDUS, abat de Ripoll, 152, 179
BERNARDUS, ardiaca de Roda, 130, 261, 262, 263, 268, 294; ardiaca i prior de Roda, canonge, 231, 264, 266, 270, 271, 273, 274; ardiaca de Ribagorça, 225; ardiaca de Terrantona, 225; prior, 72
BERNARDUS, ardiaca de Toledo i llegat de la Santa Seu, 215, 330; arquebisbe de Toledo i vicari del papa, 150
BERNARDUS, arxilevita, 23
BERNARDUS, bisbe de Saragossa, 317, 323
BERNARDUS, cellerer, 313

BERNARDUS, comte, 30; comte de Ribagorça, 73; comte, a Fontova, 215
BERNARDUS, fill d'Ermengarda, canonge de Sant Vicenç de Roda, 292
BERNARDUS, fill de Roger i Sança, 285
BERNARDUS, germà de l'ardiaca Pere, 78
BERNARDUS, prevere, escrivà, 124, 328
BERNARDUS, sacerdot, 23; sacerdot, escrivà, 42
BERNARDUS, sagristà i canonge de Sant Vicenç, 78, 102
BERNARDUS, testimoni, 3
BERNARDUS [Orcau], fill de Mir Vidal, 48
BERNARDUS [Roda], fill de Galinda, 74
BERNARDUS ADELMI, ardiaca, 83
BERNARDUS AMELI, 292
BERNARDUS AT (o BERNARDUS ATO, BERNARDUS ATTONIS, BERNARDUS), ardiaca, 181 A, 181 B, 227, 252, 272; prior, 318
BERNARDUS BARRAVENSIS, 319
BERNARDUS BERNARDI, abat de Monesma, 247
BERNARDUS DE ANASPUNI [Ribagorça], 23
BERNARDUS DE BARCELONA [Monclús], escrivà, 64
BERNARDUS DE LIVORRE [Sobrarb], escrivà, 133
BERNARDUS DE MALFEIT [els Arcs], 265
BERNARDUS DE MEDIATE, 309
BERNARDUS DACONI (diaca?), 169
BERNARDUS ERMENGAUDI [Esdolomada], 294
BERNARDUS GALIN (o BERNARD GALIN) [Fontova], 227
BERNARDUS GAMIZA [Cornudella], 326
BERNARDUS GAUFREDI, senyor d'Aler, pare d'Osset, 295
BERNARDUS GUILELMUS, fill de Guillem Mir, 70
BERNARDUS GUILLELMI, comte de Cerdanya, 223
BERNARDUS GUILLELMUS, ardiaca, 318; ardiaca de Terrantona, 126
BERNARDUS GUZPERTI, 90
BERNARDUS LAURENCII (o LAURENTIO), 84, 109, 186, 188, 206, 207, 209, 225; canonge, 162; sagristà, 76; sagristà cabiscol, 83
BERNARDUS LAURENTIO (o BERNARDO), mestre de Pere Roger, 219
BERNARDUS MARTIN, notari del bisbe, escrivà, 130
BERNARDUS MIRO [Vall de Benasc], fill d'Ermesèn, 89
BERNARDUS MIRONI, 121, 135
BERNARDUS ONOFREDI, 184
BERNARDUS PETRI, germà de Ramon Pere d'Erill, 213
BERNARDUS PETRO DE LAQUARRES, 312
BERNARDUS PETRI DE PETRA RUBEA, 319
BERNARDUS RAIMONDI DE CASTRO, 131, 216
BERNARDUS RAIMUNDI, 90; [Roda], 189
BERNARDUS RAIMUNDI DE CASTRO GALEF, 200
BERNARDUS RAIMUNDO, comte, senyor a Benasc, 249
BERNART PERE, senyor a Perarrua, 323
BERNAT DE SANCTA [...] [Güel], 354
BERNAT GOMBAUT, almúnia, 105
BERNAT MIR [Vall de Barravés], 240
BERNAT RAMON, almúnia, 105
BERRELLUS (segurament BORRELLUS) [Eroles], 17
BERTOLOMEO [Merli], 250
BERTRAN, 112, 293
BERTRAN, fill de Berenguer, 209
BERTRAN, plana de, 219
BERTRAN, senyor a Bolea i a Pueyo, 309
BERTRAN [Esdolomada], 291, 289
BERTRAN [...] DE SDOLOMATA [Merli], 250
BERTRAN AT (o BERTRAN), senyor, 217
BERTRAN ATO, senyor a Falç, 38
BERTRAN ATO DE MONTANGANA, 43
BERTRAN OD DE PILZAN [la Llitera], almúnia, 105
BERTRANDUS, 326; capellà, 273, 282, 283
BERTRANDUS, cellerer, 319, 334
BERTRANDUS [Esdolomada], 294
BERTRANDUS [Monesma], fill d'Antònia, 247

BERTRANDUS [Montanyana], fill de Bertran de Montanyana, 132
BERTRANDUS [Vall de Benasc], 31
BERTRANDUS DE MONTANIANA, pare de Bertran, 132
BERTRANDUS PETRI DE GERUNDELLA, 138
BERTRANNO DE EXEIA [Merli], 250
BERTRANNO DE SDOLOMATA [Merli], 250
BERTRANNO OLIVER [Merli], 250
BIA, pare d'Eixeb, 10
BIATHERA [Montanyana], 28
BIATHERUS [Montanyana], 28
BIATOR [Campo], prevere, 4
BIDA [Vall de Barravés], capmàs, 240
BIDALS [Vall de Benasc], 31
BILORU [Güel], 14
BINASCLUA ANAVENSI [Eroles], 17
BITA [Güel], 14, 340; fill de Galí, 14; pare d'Oriol, 14; prevere, 14
BITA ENDISCUL [Güel], 14
BITA GARSIA [Fontova], 180 B
BITALES [Roda], fill de Ramió, 30
BITENE [Güel], 14
BIVAS [Roda], 65
BLANCA [Güel], 353
BLANCA [Benavarri], filla d'Or, 261
BLANCHA [Güel], senyora, 360
BLANDERICUS [Güel], 14
BLASCHO (o BLASCO) GARCEZ (o GARCEIZ), senyor, 105, 106; senyor a Alquèssar, 108
BLASCO GARCIA EXIMINONES, senyor, 106
BLASCO RIZA [Montclús], 304
BOCA, 183
BOFILLO DE LA CLUSA [Fontova], 180 B
BONA [Güel], muller d'Eldefrid, 14
BONADONA [Vall de Benasc], 31
BONADONA, muller de Baró At, 69
BONADONNA [Montanyana], 28
BONAFILGA [Montanyana], 28
BONAFILIA [Lasquarri], germana d'Òria, 62
BONASIAS [Güel], muller de Joan Ramon, 353; mare de Ramon Guillem, 349
BONASSIA [Roda], filla de Girberga, 91
BONEGA, mare de Martí Bràdila, 339
BONEGA, muller d'Ariol Sus [Febrer], 339
BONETA [Vall de Barravés], 240
BONETUS, capellà de Santa Llestra, 329
BONIÇA [Sant Esteve del Mall], 8
BONIFILIUS, 184
BONIFILIUS BARON, 184
BONO OMINE [Rallui], 19
BONOFILGO [Eroles], 17
BONOFILGO [Roda], 25; difunt, 25
BONOFILGO DE RICHO PETROSO [Vall de Barravés], 240
BONOFILIUS, fill d'Homat, 10
BONOFILIUS, jutge, 21
BONOFILIUS [Fontova], 180 B
BONOFILIUS [Fornons], fill d'Ényec, 20
BONOFILIUS [Llastanosa], 22
BONOFILIUS [Sant Esteve del Mall], 8
BONOFILIUS BARON [Llastanosa], 117
BONOFILIUS CRENILGOLA [Fontova], 180 B
BONOFILIUS MORO, casa dels fills de, 135
BONOSHOMO [Lavaix], 21
BONUÇ [Roda], 88
BONUÇ [Sant Esteve del Mall], 8
BONUÇO, fill de Duran [Sant Esteve del Mall], 8
BONUFILGO [Montanyana], 28; mestre, 28
BONUFILGO [Rallui], 19
BONUFILGON [Roda], 30
BONUPATRE [Montanyana], difunt, germà de Bonhom, 28
BONUPATRE [Sant Esteve del Mall], 8
BONUS [Güel], 14
BONUSHOMO [Fontova], 180 B
BONUSHOMO [Güel], 359
BONUSHOMO (o BONUSOMO) [Montanyana], 28
BONUSHOMO [Sant Esteve del Mall], 8
BONUSHOMO [Vall de Barravés], 240
BONUSOMO [Güel], 14
BONUSOMO [Güel], pare de Martí, 14
BONUSOMO DE LA VALLICELLA [Fontova], 180 B
BONUZ [Roda], 161

BONUZ [Tolba], 75
BONUZ BIDAL DE ARARAN [Castilló de Sos], 31
BONUZ VITAL, clavari de Roda, 303
BONUZ WIELM [Roda], 189
BORREL GANSAM (o GUANSAMI) [Orcau], 55
BORREL [Orcau], 47
BORRELLI, IBN [Estada],100
BORRELLUS [Güel], 14
BORRELLUS [els Molins], fill de Balliró, 11
BORRELLUS, ardiaca, 19
BORRELLUS, bisbe de Ribagorça (Borrell, 1017-1027), 24, 26, 27, 28, 327; fill de Riquilda, 23, 24
BORRELLUS, jutge, escrivà, 19
BORRELLUS, prevere [Serradui], 26
BORRELLUS SCOLASTICUS, 32
BRADELINA [Roda], 25
BRADILA, 77
BRADILA, germà d'Abó Duran, 339
BRADILA [Beranui], 86
BRADILA [Campo], 4 (nota)
BRADILA [Eroles], 17
BRADILA [Güel], 14, 359; mestre, 14
BRADILA [Montanyana], 28
BRADILA [Roda], 25; prevere, 25
BRADILA [Sant Esteve del Mall], 7, 8; fill de Jacinta, 7
BRADILA [Santa Llestra], excusat, 43
BRADILA [Vall de Benasc], 31
BRADILA ELIA [Sant Esteve del Mall], 8
BRADILA LEVO [Eroles], 17
BRADILANUS [Güel], 14
BRADILANUS DE ARRAU [Vall de Barravés], 229
BRADILINA [Güel], 14
BRADILINA [Montanyana], 28
BRADILONUS [Eroles], 17
BRADIRA [Roda], difunta, parenta de Bagelda, 30
BREIMUNDI CALVARIE, 295
BRELDES [Rallui], 19
BREXUNIO [Pedrui], muller d'Ecco, 6
BROCARD [Llastanosa], marit de Caritat, 117
BROCARDUS, fill de Guillem, testament, 121
BROCARDUS, marit de Caritat (o Càritas), 137
BURRELLUS [Roda], pare de Pere, 25
BURRELLUS, bisbe de Ribagorça (Borrell, 1017 - 1027), 25, 29

— C —

ÇAALMEDINA (*sāhib al-madīnah,* senyor de la ciutat) [la Llitera], almúnia, 105
CADIMA [Estada], 100
CALBET, almúnies de, 155
CALBET [Barbastre], 160
CALBET DE PRATO [...] [Güel], fill de Girberga, 353
CALEPH (o GALEF) [Montclús], 275
CALEPH AARON [Montclús], 290
CALEPH ABDELA [Montclús], 275
CALEPH ALMAZACH [Montclús], 276
CALEPH (o Galeph) GINTO, 276
CALIN [Llastanosa], fill de Geruç, 58
CALIXTUS, papa (Calixt II, 1119-1124), 244; 239 (en realitat Gelasi II, 1118-1119)
CALVET, senyor, cavaller, 162
CALVET [la Llitera], senyor, almúnia, 105
CALVET GALLISCHO [Montclús], 278
CALVETUS DE CIVITATE, 167
CAMPIO DE MONTE [Mont de Roda], 230
CARBONEL [Güel], fill de Blanca, 353
CARDEL [Barbastre], 242
CARITAS [la Llitera], senyora, almúnia 105
CAROLUS MAGNUS, Carlemany, 73
CARSIA, rei, 14
CARTINALCI [Güel], 14
CASTANG (o CASTAGNE), senyor a Biel, 215, 277, 288, 299, 312, 315
CAXAL, senyor a Nájera, 215, 277, 299
CECODIN (dubtós) DE NAVASA, 299
CEGER [Güel], 344

FUNDACIÓ NOGUERA

CENTOL, vescomte a Saragossa i Uncastillo, 277
CENTOL [Fontova], 180 B
CENTOL [Gavasa], excusat, 43
CENTOL DE CASTAELLAZO [Merli], 250
CENTOL BRADILANS [Ceresa], excusat, 43
CENTOL GAMICA [*Araost*], excusat, 43
CENTOLLUS [Sant Esteve del Mall], 8
CENTOLUS (o CENTULLUS) [Güel], 14
CENTULLUS [Benasc], fill de Sança, 116
CENTULLUS [els Molins], fill d'Ényec, 11
CENTULLUS [Montanyana], 28
CENTULLUS, comte de Bigorra, senyor a Penya i a Ara, 79
CENTULUS [Güel], prevere, 341
CENTULUS [Güel], 14
CENTULUS POLEGA [Güel], 14
CET [Benavarri], filla d'Or, 261
CHACO LLULLO [Rallui], 19
CHACONE (o Chaco) [Rallui], 19
CHALBET, senyor a Ciutat (o Torreciutat) i a Elsón (o Olsón), 115
CHAMENA [Roda], 30
CHAMNASCUS [Güel], 14
CHENO [Eroles], muller de Giscafred, 17
CHENO (o CHENONE) [Güel], 14; muller d'Oriol, 14; muller de Gostremir, 14; muller d'At, 25
CHENO [Llastanosa], muller de Mir, 57
CHENO (o CHENONE) [els Molins], 11
CHENO [Roda], filia Arnar, 30
CHENO [Vall de Benasc], filla d'Ermesèn, 89
CHINTILO [Roda], difunt, 30
CHINTONE [Montanyana], 28
CHINTUS, abat, 3
CHRISTOFORUS [Aguilaniu i Jusseu], pare de Guisand, 10
CID, 222
CID (o CIDI) [Castre], 216
CID (o CIDO) [Viacamp], prevere, 49
CIPRIANUS, 68
CITE BELLITE, 53
CLAMOSA, 324
CLEMENTIA, muller de Dot Pere, 184
COLUMBA, mare de Baró, 129
COLUMBA [Vall de Benasc], 31
COMITIA [Roda], 25, 74
COMPAGNUS [Eroles], 17
COMPAGNUS [Lavaix], 21
COMPAGNUS [Montanyana], 28
COMPAGNUS (o COMPANGONI) [Rallui], prevere, 19
COMPAIONE (o COMPAGNUS) [Nocelles], difunt, 29
COMPANG [Avellana o Visallonga], 231; fill de Ponç, 231
COMPANGA ELE (dubtós) [Güel], 361
COMPARATUS, fill d'Àquila, 10
CONIXIA (o COSAXIA) [Capella], filla d'Abraham, 16
CONPANGUS [Güel], 14
CONPAGNUS (o COMPAGNUS) [Montanyana], 28
CONPARATE [Lasquarri] , 108
COSTUT [Avellana], 231
CRISPUI [Eroles], 17
CUMBA ALGARIS, 215

— D —

DABIDIUS [Güel], 14
DACCHO [Rallui], 19
DACCO (o DACHO) [Güel], 14; fil1 de Sangó, 14
DACCO, abat de Lavaix, 21, 23
DACCOLINA (o DACOLINA) [Güel], 14
DACHO, 3
DACHO [Murillo], excusat, 43
DACHO [Sant Esteve del Mall], 8
DACHO [Vall de Benasc], 31
DACHO ASNERI [Roda], 30
DACHULINA [els Molins], 11
DACO [Formigals], excusat, 43
DACO [Sancto Stephano], excusat, 43
DACTONI (o DATTONI) [els Molins], pare d'Oriol, 11
DADILLIS [Vall de Benasc], 31
DAILL [Vall de Barravés], capmàs, 240
DANIEL [Güel], 343, 346

DANIEL [Montanyana], 28
DANIEL [Sant Esteve del Mall], 7, 8
DATO [els Molins], 11
DATO (o DATONE) [Montanyana], 28
DATO EXEMENÇ, 324
DAVID, merí, 309
DAVIDIUS [Güel], 14
DAVIDIUS [Montanyana], 28
DAVIT DE OSCA, 312
DELA, levita, 23
DELA [Lavaix], 21
DELETO [Fontova], pare, 180 B
DERCHILIA [Eroles], 17
DEUSDATO, prevere, 102
DEUSDEDIT, fill de Pere Ramon d'Erill, 213
DEUSDEI, 324
DEUSDET, 163
DEXTRE [la Llitera], almúnia, 105
DIDACO VEILAZ, 53
DIDAGO (o DIDACO) GUNDISSALBEZ, 53
DIDAGO (o DIDACO) IOHANNES, 53
DIDAGO GONSALVIZ, senyor, 222
DOD [Roda], 109
DODO [Roda], 129
DODO PERE [Montoliu, Roda], 267
DODO (o DODONIS) [Mont de Roda], fill de Campió, 230
DODUS (o DODO), bisbe d'Osca (i de Jaca), 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 323, 325
DODUS PETRI (o DODONIS), 184
DOMENCHIS [Fontova], 180 B
DOMENEC, pare de Pere Domènec [Merli], 250
DOMENEC DE SANCTO MICHAEL [Fontova], 175
DOMENEC ATROERO [Fontova], 180 B
DOMENEC MIRO DE EXEIA [Merli], 250
DOMENECA [Güel], muller de Bràdila, 359
DOMENECH (o DOMENEG) ARGILANS (o ARGUILAS) [Fontova], 180 B
DOMENECH IOAN [Fontova], 180 B
DOMENECHA STICILLORDA [Fontova], 180 B
DOMENECUS DE LA LENA, 175
DOMENEG ARGUILAS [Fontova], 180 B; vg. Domenech Argilans
DOMINICUS, 102, 135, 186, 253
DOMINICUS, germà del prevere Sadurní, 68
DOMINICUS, senyor, Sant Esteve de la Sarga, 217
DOMINICUS [Cornudella], habitant d'un capmàs, 326
DOMINICUS [Fontova], 227
DOMINICUS [Güel], fill de Maria, 354
DOMINICUS [Iscles], gendre de Maria de Sossiats, 103
DOMINICUS [Nocelles], 29
DOMINICUS [Roda], 84
DOMINICUS DE ALCHEZAR (o ALCHEÇAR) [Barbastre], 242; [la Llitera], almúnia, 105
DOMINICUS DE ARARAN [Vall de Benasc], 31
DOMINICUS BRADILA [Santa Llestra], 246
DOMINICUS PETRUS, sacerdot i canonge, 135
DOMINICUS RICHOLPH [Güel], 348
DOMINICUS Salvatoriz, 222
DONCELA [Güel], 14
DONNA [Güel], muller d'Istefred, 14
DONNELS [Sobrarb], senyor, 133
DONNULA [Güel], muller d'Àlbar, 14; muller de Borrell, 14
DOTCHO [Eroles], 17
DULCIA [els Arcs], filla de Bernat de Mafet i de Ferrera, 265
DULQUITO [Campo], prevere, 4 (nota)
DURABILES [Sant Esteve del Mall], 8
DURAN DE SOSSIATOS [Montclús], 64
DURAN ENNISCLO [Orcau], 56
DURAN TUDISCLO [Orcau], 55
DURANDOS IOCTO [Sant Esteve del Mall], 8
DURANDUS, abat de Sant Victorià, 298
DURANDUS, sacerdot de Sant Vicenç de Roda, 23
DURANDUS [Eroles], 17; difunt, 17
DURANDUS [Llastanosa], 12 (nota)
DURANDUS [Montanyana], 28

DURANDUS [Sant Esteve del Mall], 8; pare de Bonuç, 8
DURAVELES [Sant Esteve del Mall], 8

— E —

EÇ MIR [Vall de Barravés], capmàs, 240
EÇ ORIOL [Vall de Barravés], capmàs, 240
ECCO [Pedrui], 6
ECIMAGNUS (o Eximagni) [Eroles], senyor, 17
ECO [Sant Esteve del Mall], 8
EÇO Maior [Sant Esteve del Mall], 8
ECONE (o ECO), traïdor, 8
ECZONI [Fornons], pare de Tediquero Tedger, 20
EGICHA [Montanyana], 28
EGILA [Eroles], 17
Ego [els Molins], 11
EIZE, abat, 53
ELDEFRIDUS [Güel], 14
ELDERICO [Campo], 4 (nota)
ELDEVERTA [Roda], 25
ELDEVONUS [Güel], 14
ELDREGOTO [Fontova], fill de Mir At, 262
ELDREGOTO DE ASISO, muller d'Ényec Sanç, 194
ELES HICHILA [Sant Esteve del Mall], 8
ELIA [Güel], 14
ELIANO DE COMALONGA [Fontova], 180 B
ELIAS [Güel], 14; fill d'Àlbar, 14
ELIENO, muller de Domènec de la Llena, 175
ELIENO DE GARCIA, magister [Fontova], 180 B
ELIES (dubtós) [Güel], 359
ELISEUS (o ELIZEUS) [Eroles], 17; fill d'Eníquil, 17
ELLERGOD, muller de Ramon Gombau de Portaspana, 232
ELLIARDIS (o ELDIARDIS) [Lasquarri], muller de Ponç Roger, 201
ELO [Capella], 16
ELO [Eroles], 17
ELO (o ECO) [Montanyana], 28
ELO DE GOURNIOSELLA [Fontova], 180 B
EMERICUS, arquebisbe de Narbona, 3, 4
EMERICUS, bisbe de Ribagorça, 21; [Eroles], bisbe, 17
EMETERIE ZELODONI [Sant Esteve del Mall], 7
EMETIRA [Roda], muller de Baró, 84
EMILIA [Eroles], 17
ENARDUS, prior de Sant Andreu de Barravés, 313, 329, 331
ENARDUS [Castilló de Sos], 31
ENDISCHOLOS [Sant Esteve del Mall], 8; vg. Endischulus
ENDISCHULE BONOFILIO [Sant Esteve del Mall], 8
ENDISCHULUS [Roda], difunt, 30
ENDISCHULUS [Sant Esteve del Mall], 8; prevere, 8
ENDISCLI, germà de Felmir i de Martí, 34
ENDISCULUS [els Molins], monjo, fill d'Odger, 11
ENDURA [Aguilaniu i Jusseu], fill de Ràmio, 10
ENECHO [Güel], 14
ENECHO [Roda], vilar d', 30
ENECHO DE PASSARON [Fontova], 180 B
ENECHO FERTUGNONES, senyor a Larraga, 258
ENECHO GALINZ, senyor, 258
ENECHO LOBIZ, senyor a Sòria, 258
ENECO, canonge, 162
ENECO, sagristà de Barbastre, 178
ENECO [Roda], 30
ENECO BAIONES [Montclús], 64
ENECO BRADILA [Roda], 30
ENECO ROGUS [Roda], 30
ENECO SANZ, 154; senyor de Montclús, 133
ENEG GALINZ DE ORSO [la Llitera], almúnia, 105
ENEGO [Eroles], 17
ENENGON [Campo], prevere, 4 (nota)
ENGLIA, 187

ENGLIA [Beranui], muller de Bràdila 86
ENGLIA [Roda], filla de Gotiscul, 188
ENGLIA [Vall de Benasc], 31
ENGUINELDES DE ASPES [Roda], 30
ENICHILUS [Eroles], 17
ENNECH [Güel], 14
ENNECH SANZ (o ENNEGO SANZ), senyor, 194
ENNECHO, almoiner, 282, 283
ENNECHO, monjo, fill d'Estable, 11
ENNECHO [Fornons], pare de Bonfill, 20
ENNECHO [Güel], 14
ENNECHO [els Molins], 11; fill d'Oriol o Ariol, 11
ENNECHO [Sant Esteve del Mall], 8
ENNECHO [Vall de Benasc], 31
ENNECHO DE ARARAN [Vall de Benasc], 31
ENNECHO ATONS [Vall de Benasc], muller d', 31
ENNECHO BANCONES DE OCTIGIN, senyor, 93
ENNECHO DURANDO [Sant Esteve del Mall], 8
ENNECHO GALIN [Merli], 250
ENNECHO GARCIANS [Pano], excusat, 43
ENNECHO IOVERO [Güel], 14
ENNECHO LOPIZ, senyor a Castre, 299; senyor a Naval, 312
ENNECHO ORIOL [Merli], 250
ENNECHO SANGUIZ, senyor a Montsó, 113
ENNECHO TURMO [Sant Esteve del Mall], 8
ENNECHO VEILEC, senyor, 194
ENNECO (o ENNEGO), 318
ENNECO, escrivà, 280
ENNECO, prevere, fill de Mancó, escrivà, 6; prevere, escrivà, 29
ENNECO [Merli], 250
ENNECO [els Molins], 11; pare de Centull, 11
ENNECO [Montanyana], 28
ENNECO [Rallui], 19
ENNECO [Roda], 80
ENNECO [Sant Pere de la Ribera], 207
ENNECO DE ARINIO [Lluçars], 280
ENNECO DE LO COLLO [Montclús], 64
ENNECO DE ISIRO [la Llitera], almúnia, 105
ENNECO DE PALO, prevere, 323
ENNECO ACENAR, senyor a Lluçars, 43
ENNECO DACONES DE ILLA LEZINA, 310
ENNECO FORTUNIONES [Castre], 216
ENNECO GALINDO DE SOS, *alferes*, 107
ENNECO GARZEZ, 152
ENNECO LOPEZ, senyor a Boïl, 35
ENNECO LOPIZ, senyor a Naval i Castre, 302, 303, 304, 306
ENNECO LOPZ, senyor a Palo, 309
ENNECO ORIOL, 130
ENNECO ROIO [Roda], 39
ENNECO SAINZ [Lasquarri], 273
ENNECO SANGEZ (o SANZ, SANGIZ), senyor a Montsó, 107, 108, 155; [Oliviadre], 274
ENNECO SANZ DE ALASCORR, 200
ENNECO XIMIN IN SOCOBIA, senyor, 215
ENNEG [Roda], 65
ENNEG FERTUNNONS [la Llitera], senyor, almúnia, 105
ENNEG LOPIZ, senyor a Naval, 307
ENNEG ORIOL [Roda], 88
ENNEG SANÇ MENAIA, 105
ENNEGO, prevere, escrivà, 7
ENNEGO [Güel], 14
ENNEGO [els Molins], fill d'Eulàlia, 11
ENNEGO [Ripoll], 179
ENNEGO [Roda], 30
ENNEGO MIRO [Sant Esteve del Mall], 8
ENNEGO SANGEZ (o SANZ, ENEGO SANGIZ), senyor a Montsó, 104, 105, 115
ENNEKUS SANGIZ, senyor d'Estada, 100
ENNICO DE LA PORTA [Esdolomada], 125
ENNICO XIMINON, senyor a Calataiud i a Perarrua, 277
ENNISCUL [Güel], 14
ERIBALDUS, bisbe d'Urgell (Eribau, 1035-c. 1042), 32
ERIBERTUS [Güel], 14
ERILDI [Sant Esteve del Mall], 8
ERILLI [Rallui], 19
ERIMANDUS, 138
ERIMANDUS [Eroles], senyor, 17

ERIMONDUS, senyor, 17; vg. Ecimagnus
ERMAOTA [Eroles], 17
ERMEGOD, comte d'Urgell (Ermengol IV, 1066–1092), 42
ERMEMIRUS, sacerdot, 32
ERMENGARD, 112
ERMENGARD [Güel], 14; muller de Bernat, 351
ERMENGARDA [Orcau], 54
ERMENGARDIS [Fontova], filla de Mir At, 262
ERMENGARDIS, filla de Girberga, 138
ERMENGARDS, 292
ERMENGARDS, muller de Pere Roger, 219
ERMENGARDS [Güel], 357
ERMENGARDS [Orcau], 55
ERMENGAUDUS, bisbe d'Urgell, 23, 24
ERMENGAUDUS, sotsdiaca, escrivà, 273
ERMENGAUDUS [Beranui], 86
ERMENGOD DE FONTOVA, 283
ERMENGOD PERE [Lluçars], 280
ERMESEN [Benavarri], filla d'Or, 261
ERMESEN [Fontova], 180 B
ERMESEN [Güel], 353
ERMESEN [Vall de Benasc], 89
ERMESEN COMMAIONCOSA [Güel], 352
ERMESENDA, reina, muller de Ramir, 16, 122
ERMESSENS [Corbera], filla de Serfdedeu, 101
ERMESSINDIS [Roda], muller d'Ényec, 30
ERMETRUIT, muller de Ramon [Orcau], 47
ERMISINDIS, anomenada en néixer Gilberga, 43
EROLO [Fontova], 180 B
ESCHENILLI [Eroles], 17
ESTEVAN, bisbe d'Osca, 181 B; vg. Stephanus
EULALIA [els Molins], mare d'Ényec, 11
EXAMEN GARCEZ, senyor, 179
EXEBI, prevere, fill de Bia, 10
EXEME SANZ DE SALAMANCA, 194
EXEMEN GARCEZ, 105, 113, 165, 193; vg. Exemenus Garzez
EXEMEN SANCIONIS, senyor, 41
EXEMENUS (o EXEME) [Avellana o Visallonga], successor de repoblador, 231
EXEMENUS [Eroles], 17
EXEMENUS [Güel], 14; prevere, 14
EXEMENUS [Sant Esteve del Mall], senyor, 8
EXEMENUS FORTUGNONS (o FORTUNIONES), 45; senyor a Lluçars, 38
EXEMENUS GARCEZ [Barbastre], 241
EXEMENUS (o EXEMEN) GARZEZ (o GARCECE) DE MONTIONE, senyor de Montsó, 105, 113, 165, 167, 193
EXEMENUS GARZET, cavaller, 162
EXEMENUS SANTII, senyor, 167
EXEMINA GONSALVIZ (o EXIMINA), senyora, 222
EXEMINUS GARCEZ, senyor, 104
EXEP (o EXEPIO) [Capella], prevere, 16
EXIMENUS GALINDEZ, senyor a Alquèssar, 106
EXIMENUS (o EXIMEN, EXIMINO) GARZEZ (o GARCEIZ, GARCEZ), senyor a Montsó, 108, 143, 170, 174, 182; senyor, 100, 106, 107, 115, 155
EXIMINUS, escrivà, 32, 35
EXIMINUS FORTUNIONES IN LUÇARES [Lluçars], 35
EXIMINUS GARCEIZ, senyor a Estada, 100
EXIPIO [Aguilaniu i Jusseu], fill de Ràmio, 10
EXIPIONE DE FELEGARES [els Molins], 11
EZ ASNER [Vall de Barravés], 240
EZ AT [Mont de Roda], 230
EZ ATONS [Gia], 31
EZ BERENGER DE GIA [Castilló de Sos], 31
EZ DURAN [Fontova], 180 B
EZO [Eroles], 17
EZO [Güel], germà d'Oriol, 14
EZO SIGNIFRED [Vall de Benasc], 31

— F —

FACHILO [Güel], 14
FACHILO [Nocelles], 29
FACHILO [Sant Esteve del Mall], 8

FALCONI, 6
FAMET, AVI [la Llitera], almúnia, 105
FEBRERO, AVIN [la Llitera], almúnia, 105
FEDACHO [Güel], 14
FEDACHO [Roda], 25
FEDACHO [Sant Esteve del Mall], 8
FEDACHO DE BELLASIA [els Molins], 11
FEDACO [Lavaix], 21
FEDACUS DE FORATATA, 13
FELICIA, reina, mare, 302, 306
FELICITAS [Sant Esteve del Mall], 8
FELMIRUS, 34
FERIZ, senyor a Sancta Eulàlia, 300
FERRARIUS, fill del vescomte Guerau Ponç i germà de Ponç, 284
FERRER [els Arcs], fill de Bernat de Mafet i de Ferrera, 265
FERRERA [els Arcs], muller de Bernat de Mafet, 265
FERRIOL, 68
FERRIZ (o FERRIÇ), 312
FERRIZ, senyor a Santa Eulàlia, 302, 309, 311, 315
FERRO [Montclús], 276; germà de Vite, 275; germà de Samuel, 275
FERRO ALHARRAZ [Osca], 143
FERRO AVIN COLLO [Montclús], 290
FERRUZO [Aguilaniu i Jusseu], fill d'Heca, 10
FERRUZOL, AVIN [la Llitera], almúnia, 105
FERTUN AÇENARC, senyor, 105
FERTUN DAT (o FERTUNIO DAT, FERTUNG DAT), senyor, testament, 324; senyor a Barbastre, 299, 301, 307, 309, 310, 319
FERTUN DAT [la Llitera], senyor, almúnia, 105
FERTUN LOPIZ (o FERTUNG LOPIZ), senyor a Sòria, 277, 299
FERTUN NECONES [Montclús], 64
FERTUNG AZENARZ DE BARLONGA, 299
FERTUNG DATO DE BARBASTRO, 319; vg. Fertun Dat
FERTUNG GALINDEZ (o GALINZ), senyor a Osca i a Olsón, 312; senyor a Osca i a Mequinensa, 299
FERTUNG GARZEZ, senyor in Nájera, 258
FERTUNG SANÇ DE GUELCA [la Llitera], almúnia, 105
FERTUNG [Roda], fill de Matrona, 74
FERTUNGO (o FERTUGO) [Montanyana], 28
FERTUNGO [Fontova], 5
FERTUNGO AZENARIZ, senyor a Ciutat, 277
FERTUNGO DAT (o FERTUNIO DAT), senyor a Barbastre i a *Petraselez* (o Piracés), 302; 304, 306; senyor a Barbastre, 300, 311, 312, 313
FERTUNGO DAT, senyor a Calassanç i a Bellestar, 174; a Calassanç, 186
FERTUNGO GALINDEZ (o GALINZ), senyor, 302; senyor a Osca, 303, 311, 315; senyor a Olsón i a Osca, 300, 304; senyor a Osca i a Alquèssar, 306, 309, 310; senyor a Osca i a Castelló [potser Ceboller o del Pont], 313
FERTUNGO HORIOL [Sant Esteve del Mall], 8
FERTUNIO [Aguilaniu i Jusseu], prevere, jutge dels cristians del territori de Lleida, 10
FERTUNIO ATI DE CALASANZ, 167
FERTUNO VALLONES [Monclús], 64
FERTUYN GALINDI, senyor a Osca i a Alquèssar, 309: vg. Fertungo Galindez
FIDELIS, 68
FILGUCU [Eroles], 17
FORTES [Montanyana], difunt, 28
FORTI FORTIZ [la Llitera], almúnia, 105
FORTIS, 225; prior de Sant Vicenç de Roda, 271
FORTO (o FORTONIS), 319, 334; prior, 273; prio de Sant Vicenç de Roda, 282
FORTUIN AVI ROMANO, home enfranquit, 124
FORTUNG, prior de Sant Vicenç de Roda, 296
FORTUNG BELASCH IN SANCTO MARTINO, senyor, 43
FORTUNG DAT, senyor in Barbastre, 307; vg. Fertun Dat

FORTUNG GALINZ, senyor a Osca, 307; senyor a Osca i potser a Castelló Ceboller, 313
FORTUNGO DAT, senyor in Barbastro, 310; vg. Fertun Dat
FORTUNGO GALINDEZ (o GALINZ), senyor a Osca i a Alquèssar, 310; vg. Fertungo Galindez
FORTUNGO IOHANNIS, senyor a Montclús, 249
FORTUNGO LOPIZ, senyor a Loarre i a Bolea, 174
FORTUNIUS, prior, 283
FORTUNIUS, senyor, oncle d'Arnau, 338
FORTUNIUS, senyor a *Rivele*, 104
FORTUNIUS (o FORTUNIO) [Aguilaniu i Jusseu], fill d'Aberla, 10
FORTUNIUS ACENARZ (o AZENAREZ), senyor, 115; senyor a Alquèssar, 108
FORTUNIUS DAT, cavaller, 162
FORTUNIUS DAT, senyor in Barbastro, 315
FORTUNIUS DAT, senyor a Calassanç, 143, 165, 170, 182
FORTUNIUS DAT ÇEBATERO (o ZEBATERO), senyor a Alins de Llitera, 107
FORTUNIUS GUERRA, senyor a Ruesta, 323
FORTUNIUS LOBEZ (o LOPEZ, LOPIZ, LOBIZ), *alferes*, senyor a Agüero i a *Arlas*, 90, 94, 96, 104
FORTUNIUS LOPEZ, senyor a *Luar*, 143
FORTUNIUS SANGIZ, 104; senyor a *Cuella*, 143, 182
FORTUS HORTIZ, senyor a *Cuella* i a *Monteroio*, 159
FRABEGAT [Merli], 250
FRANCO [Salinas], excusat, 43
FREDINANDUS (o FREDILANDUS), rei de Castella, de Lleó i de Galícia (Ferran I, 1037-1065), 35, 38
FRONTIN (o FRONTINO), senyor a Sos, 309, 311, 312
FRUGELLO [Banastón], excusat, 43
FRUGILIO [Eroles], 17
FULCHO (o FULCO), canonge de Sant Vicenç de Roda, 75, 154
FULCO [Montclús], 64

— G —

GAIET, *alferes*, testimoni, 310
GALEF MASCAREL (o GALEF, CALEPH) [Montclús], 278, 290
GALEFONI, sarraí, 146
GALENIO [Llastanosa], 12 (nota)
GALIN, abat de Santa Maria de Güel [Güel], 348
GALIN [Cornudella], 326
GALIN [Merli], 250
GALIN [Vall de Benasc], 31
GALIN DE ALASQUARRE [Lasquarri], 76
GALIN DE CALVARIA [Llastanosa], fill de Momentina, 58
GALIN DE CAMARA [Montclús], 290
GALIN DE SOVASE (o DE SUASI, SUÁS, SOAS) [Lasquarri, Avellana], 35, 76, 78, 231
GALIN ADRUER [Vall de Benasc], 31
GALIN APO [Merli], 250
GALIN ARIOL [Roda], 50
GALIN ARNAL [Roda], 211
GALIN ARNAL [Sant Pere de la Ribera], 207
GALIN ARNAL, 139, 184, 187, 188, 198
GALIN ARNALL (o ARNAL) DE ROTA, 163, 164
GALIN ASNER [Castilló de Sos], 31
GALIN ASNER [Cornudella], 326
GALIN ASNER [Fontova], 180 B
GALIN ASNER [Güel], 345
GALIN ASNER [Vall de Benasc], 31
GALIN AT, 264
GALIN AT [Güel], 348
GALIN AT [Vall de Barravés], capmàs, 240
GALIN AT DE EXEIA [Merli], 250
GALIN AT DE SANCTI PETRI [Sant Pere de la Ribera, Llastanosa], 164, 207, 218
GALIN ATO [Merli], 250
GALIN ATO [Vall de Benasc], 31

GALIN ATONS DE COMABONA [Fontova], 180 B
GALIN BELASCA [la Llitera], almúnia, 105
GALIN BELASCO, senyor in Troncet, 38
GALIN BITA [Fontova], 180 B
GALIN CENTOL [Merli], 250
GALIN CENTOL [Roda], 30
GALIN COSTUD [Avellana o Visallonga], 231
GALIN CRESCENT [Cornudella], 326
GALIN DADILA [Fontova], 180 B
GALIN DOD [Fontova], 180 B
GALIN DURABILIS [Fontova], 180 B
GALIN DURAN [Vall de Benasc], 31
GALIN ENNEGONS, 41
GALIN ENNISCOL [Fontova], 180 B
GALIN ESCLUA [Monesma], 247
GALIN EXEMEN [Güel], 14
GALIN FERERE [Güel], 350
GALIN FERRUZ [Fontova], 180 B
GALIN FERTUNGO [Güel], 341
GALIN GALIN [Castilló de Sos], 31
GALIN GAMIZA, 168, 198
GALIN GAMIZA [Merli], 250
GALIN GAMIZA [Roda], 25
GALIN GARCEZ [la Llitera], almúnia, 105
GALIN GARCEZ DE DONA ORIA [Barbastre], 242
GALIN GARSIA [Fontova], 175, 180 B
GALIN GARZEZ DE ILLA SPLUCA [Montclús], 275
GALIN GILA [Fontova], 180 B
GALIN GISBAL, sagristà, 39
GALIN GUADENGA [Vall de Barravés], capmàs, 240
GALIN GUILLEM (o GUILLELMI) [Fontova], 175, 180 B
GALIN ICHILA [Vall de Benasc], 31
GALIN IOHANNES, senyor del Sobrarb i de Tamarit, 269
GALIN IULIAN, 184, 198
GALIN IULIAN [Roda], 91
GALIN IUSTUS [Fontova], 180 B
GALIN LANGUARD [Sant Martí de Verí], 31
GALIN MACERAT [Castilló de Sos], 31
GALIN MAIOL [Fontova], 180 B
GALIN MARTIN [Fontova], 180 B
GALIN MARTIN [Merli], 250
GALIN MARTINI [Vall de Benasc], 31
GALIN ORIOL, 139
GALIN ORIOL [Fontova], 180 B
GALIN ORIOL Stallo [Güel, Estall], 360
GALIN PERE [Merli], 250
GALIN PETRO [Fontova], 180 B
GALIN RAMII [Roda], 30
GALIN RAMON DE GISTAUI, 192
GALIN SANÇ DE BAON [la Llitera], almúnia, 105
GALIN SERVIDEI [Lluçars], 280
GALINDA [Roda], mare de Bernat, 74
GALINDEZ, senyor a Alquèssar, 115
GALINDO, 3, 318; vg. Galindus
GALINDO, abat de l'església de Sant Joan de Montsó, 171
GALINDO, abat d'Alquèssar, 93, 229
GALINDO, abat del monestir d'Ovarra, 20, 29; vg. Galindus
GALINDO, escrivà, 90, 94, 96, 104, 106, 113, 115, 167, 171, 197
GALINDO, monjo, 32
GALINDO, pare de Toda, 73
GALINDO, prevere, escrivà, 22
GALINDO, sagristà de Roda, difunt, 30
GALINDO, secretari, 95
GALINDO [Güel], 14
GALINDO (o Galino) [Eroles], 17
GALINDO [*Gricium*], excusat, 43
GALINDO (o Galinno) [Güel], 14, 341
GALINDO [Güel], fill de Polèntia, 14
GALINDO [Güel], pare d'At prevere, 14
GALINDO [Güel], pare de Bita, 14
GALINDO [Montanyana], 28
GALINDO [Montmagastre], abat i senyor, 165
GALINDO [Llastanosa], 57
GALINDO [Montanyana], 28
GALINDO [Orcau], marit de Beliards, 55
GALINDO [Rallui], 19; abat, 19
GALINDO [Roda], 25, 30; mestre, 30; prevere, 25, 30
GALINDO [Sant Esteve del Mall], 8; prevere, fill de Macangó, 7

GALINDO [Trillo], excusat, 43
GALINDO DE SOBAS, senyor, 35; vg. Galin de Sovase
GALINDO BELASCH, senyor a Troncet, 43
GALINDO BRADILA [Güel], abat de Santa Maria de Güel, 347
GALINDO DATE, senyor a Abizanda, 105, 108; senyor a Montearagón, 104
GALINDO FRUELLE [Monclús], 64
GALINDO GARCEZ DE SANCTO VINCENCIO, 312
GALINDO GARSIONES [Sobrarb], 133
GALINDO MIRONIS, 77
GALINDO RAMII [Vall de Benasc], 31
GALINDO SANCTI IOHANNIS, 167
GALINDO SANGIZ, senyor a Funes i a Arguedas, 143
GALINDO SANGIZ DE BAON, majordom, 107
GALINDO UNDISCLO, 117
GALINDUS, abat de Santa Maria de Campo, escrivà, 122
GALINDUS, abat de Santa Maria d'Ovarra, 23; vg. Galindo
GALINDUS, canonge de Sant Vicenç, escrivà, 77, 78
GALINDUS, escrivà, 107, 110, 127, 143
GALINDUS, prevere i escrivà, 13, 30, 50, 60, 65
GALINDUS, sacerdot de Sant Vicenç de Roda, 23
GALINDUS [Castilló de Sos], prevere, escrivà, 60
GALINDUS [Eroles], 17
GALINDUS [Llastanosa], sotsardiaca, fill de Sança de Baaluli, 57, 58
GALINDUS [els Molins], fill de Balliró, 11
GALINDUS DE MURO, escrivà, 100
GALINDUS GARCEIZ, senyor d'Estada, 100
GALITO, fill d'Àdila, 6
GALITO [Güel], 14
GALITO [Roda], 25; senyor de Roda, 13
GALITO [Sant Esteve del Mall], 7; vg. Galitto
GALITTO (o GALITU) [Llastanosa], 22
GALITTO [Sant Esteve del Mall], 8
GALLENDO [Roda], difunt, 30
GALLENIUS [Nocelles], germà de Longoard, 29
GALLENIUS [Roda], 25
GALLENIUS [Sant Esteve del Mall], 8
GALLINDO [Eroles], 17; vg. Galindus
GALRA (dubtós) [Fontova], 180 B
GAMICA [els Molins], difunt, 11
GAMICA GELMON [Llastanosa], 60; 116
GAMIUS [Fontova], 180 B
GAMIZA [Güel], 14
GAMIZA [Lavaix], 21
GAMIZA [Roda], 25; testament, 161
GAMIZA DE SANCTA EULALIA [els Molins], 11
GAMIZA ALBI [Fontova], 180 B
GAMIZA MARTI [Fontova], 180 B
GAMIZA MARTIN [Fontova], 180 B
GARAN AZ [Llastanosa], 22
GARCIA, 43
GARCIA, bisbe d'Aragó i Sobrarb, 35, 62
GARCIA, bisbe de Burgos, 222
GARCIA, bisbe de Saragossa, 277, 298, 299, 300, 302, 303; vg. Garcia de Maxones, Garsea
GARCIA, cambrer de Sant Vicenç de Roda, 296
GARCIA, escrivà, 105, 108, 155, 157, 165, 174, 182
GARCIA, reboster del rei, 108
GARCIA [Güel], fill d'Oriol, 14
GARCIA [Oliviadre], fill d'Ényec Sanç i Garsèn, 274
GARCIA (o GARCHIA) [Roda], fill d'At, 25; 30
GARCIA [Sant Esteve del Mall], 8
GARCIA [Troncet], prevere, excusat, 43
GARCIA, abat a *Leior*, 306
GARCIA, cambrer, 304
GARCIA DE GUDILI, 32
GARCIA DE MAXONES, bisbe de Saragossa, 312; vg. Garcia
GARCIA ACENARÇ DE ORCASSO [la Llitera], almúnia, 105
GARCIA ARNAL (o GARCIAS ARNALLUS) [Güel], 131, 358, 362; vg. Garsia Arnall
GARCIA AT, 206

GARCIA AZENARZ [Monclús], 64
GARCIA BARO [Güel], 359
GARCIA CECODIN [la Llitera], almúnia, 105
GARCIA ENEGONS [la Llitera], merí, almúnia, 105
GARCIA ENNECONES DE ASIESO, 107
GARCIA EXEMEN, 231, 252
GARCIA EXEMEN [Avellana o Visallonga], 231
GARCIA EXEMENONES IN LAGUAIRE [Llaguarres o Lasquarri?], 224
GARCIA EXIMINONES, senyor, 115
GARCIA FERTUNIONES [Monclús], senyor, 64
GARCIA GARCEZ, senyor a Besians, 258
GARCIA GARCEZ DE GROSTAN (o IN CROSTA), senyor a Castre, 307, 308
GARCIA GARZEZ DE SARBISSE, senyor, 269
GARCIA GOMIZ, 53
GARCIA LOPEZ, 53
GARCIA MARTIN [la Llitera], almúnia, 105
GARCIA ORIOL [Avellana o Visallonga], casa de, 231
GARCIA ORIOL [Güel], difunt, 14
GARCIA PIPINIZ [la Llitera], almúnia, 105
GARCIA RANIMIREZ (o RANMIRIZ), rei de Pamplona (Garcia Ramir, 1134-1150), 306, 307
GARCIA RANIMIRO, senyor a Montsó i a Tudela, 299
GARCIA SCEMENONIS (o XEMENONS) DE GROSTANO, 146; senyor, 93; [la Llitera], almúnia, 105
GARCIA XEMENO DE AVELLANA, 270
GARCIAS ARNALLUS [Güel], 131
GARCIAS SIMEON, cavaller, 162
GARIUZUS [Fontova], 180 B
GARSEA (o GARSEAS), bisbe de Saragossa, 277, 298; vg. Garcia
GARSEN [Fontova], filla del prevere Vita, 180 B
GARSEN [Lasquarri], 192
GARSEN [Oliviadre], muller d'Ényec Sanç, 274
GARSEN [Roda], 129
GARSENDES (o GARSINDE, GASSINDIS), 5; comtessa, muller del comte Bernat, 30; comtessa, mare d'Unifred, 13
GARSENDES [o GARSIE?], filla de Girberga, 138
GARSENDIS [Calbera], muller de Martí Ényec, 271
GARSENDIS [Lasquarri], muller d'Ényec Sanç, 273
GARSENDIS [Lluçars], 280
GARSIA, abat de *Boixosa*, 93
GARSIA, almoiner, 318
GARSIA, bisbe, 158
GARSIA (o GARSIAS, GARSSIAM), bisbe d'Aragó i de Jaca, 62, 79, 87, 93, 97, 147, 229, 312; vg. Garcia
GARSIA (o GARSIAS), bisbe de Saragossa, 301, 304, 306
GARSIA (o GARSIAS, GARSIE, GARZIA), cambrer de Roda, 271, 273, 275, 276, 278, 282, 283, 290, 294
GARSIA, canonge de Roda, prior, escrivà, 294
GARSIA (o GARZIA), cellerer, 273, 283, 293
GARSIA (o GARSIAS, GARSSEA), rei de Pampilona, 309, 311, 315
GARSIA [Fontova], mestre, 180 B
GARSIA [Güel], 14
GARSIA [Lasquarri], fill d'Ényec Sanç i de Garsèn, 273
GARSIA [Ribagorça], 23
GARSIA DE BELLO MONTE, 132
GARSIA DE BOSCHOSA, 96
GARSIA DE CASTELAZOL, 283
GARSIA DE GUDULI [Ribagorça], 23
GARSIA DE PETRA RUBIA, escrivà, 62
GARSIA AINER, germà de Berenguer Ainer i de Ramon Ainer, 137
GARSIA ARNALL (o ARNAL) [Güel], 355, 362; vg. Garcia Arnal
GARSIA BARBASTRI, 282
GARSIA BERNARDI, germà d'Arnau Bernat de Benasc, 119
GARSIA (o GARSIE) CASTELLAZOLI, 282
GARSIA MARCHES [Montclús], merí, 64
GARSIAS, ardiaca de Barbastre, 319

GARSIAS, bisbe de Bigorra, 229
GARSIAS, canonge de Bigorra i ardiaca de Jaca, 229
GARSIAS, escrivà, 85, 87; levita, escrivà, 289, 291; levita i canonge, escrivà, 247
GARSIAS, prior claustral, 319
GARSIAS SANZ, fill de la comtessa Beatriu, 216
GARUZO, abat de Sant Victorià, 38; abat, 16
GARUZO [Llastanosa], 57
GARUZO [Pedrui], vilar de, 6
GARZIA, cambrer, 273
GARZIA, cellerer, 273
GASIA [Eroles], 17
GASSIA ARNAL [Güel], 361
GASSINDIS (o GARSINDIS), comtessa, 5; vg. Garsendes
GAUBERTUS RAYMUNDI, 122
GAUCERAN DE VILLANOVA, 269
GAUCERAN (o GAUCERANDUS) GALIN, 118, 134
GAUCERANUS DE CAPELLA, 119
GAUFRIDUS (o GAUFREDUS, GAUDFRIDUS, GAUFFRIDUS), prevere i monjo del monestir de Sant Ponç, futur bisbe, 319; bisbe de Roda i de Barbastre (Gaufred, 1136-1143), 118, 308, 316, 321, 322, 325, 326, 327, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 336, 337
GAUZBERT DE AÇANUE, almúnia, 105
GAUZBERTUS, abat de Santa Maria d'Alaó, 130, 253
GAUZERANDUS, possessor del castell de Viuet, 233
GAUZPERT GUILLELMI [Fontova], 180 B
GAUZPERTUS, 223
GAUZPERTUS RAIMUNDI, 128
GAZA, 248
GAZPERT IN SANCTO STEPHANO, 308
GELA [Ribagorça], 23
GELAR, IBEN, almúnia, 111
GELEMONDUS (o GELEMUNDUS) [Sant Esteve del Mall], 7, 8
GELMON (o GEMO) [Güel], 14
GENEONTES [Sant Esteve del Mall], 8
GENEVONTES (o GENIVONTES) [Roda], muller d'Adalman, 25
GERAL PONZ, 42
GERALDUS, nebot de Ramon Guillem, 151
GERALDUS, net d'Orrat i de Regals, 270
GERALDUS [Cornudella], germà de Mir, 326
GERALDUS PONCII, 90, 229; vescomte, 123
GERALLUS GONBERTU, 135
GERALLUS, sacerdot de Sant Vicenç de Roda, 23
GERALLUS (o GERALLUS PONCIO), vescomte (Guerau Ponç d'Àger i de Cabrera, 1094-1132), 121, 190; testament, 284
GERALUS MARTIN [Fontova], 180 B
GERALUS ORIOL [Fontova], 180 B
GERONE [Montanyana], 28
GERUC [Llastanosa], 57, 58; pare de Galí (o Calí), 58
GERUÇ [Orcau], 47, 55
GERUCIUS, abat de Sant Victorià, 41
GERVASIUS [Sapeira], 102
GESDANIDI (o HESDAMDI) [Capella], 16
GESEPALDUS [Roda], 30
GETESENDO [els Molins], 11
GIBILINUS, arquebisbe d'Arles, 162
GIELM ANSILA [Güel], 14
GIELM ARNAL [Güel], 342
GIFRED SALLA, senyor a Llaguarres, a Lasquarri i a Viacamp, 38
GIGELMI ASSNARI, 35
GIGELMI SERVIDI DE VILLACARLLI, 35
GIGELMUS APO, 32
GILBERGA, muller de Giscafred, 220
GILBERGA DE LA FRONT [Fontova], 180 B
GILII DE LAS CELGAS, senyor, 307
GILIMUNDO [els Molins], 11
GILIO, 324
GILLEM, nebot de Ramon Guillem de Llaguarres, 252
GILLEM PERE [Vall de Barravés], 240
GILMONDUS, filio Falconi, 6

GILMUNDUS [Eroles], 17
GIMAR [Eroles], 17
GIMAR [Güel], 14
GIMAR [Llastanosa], 12 (nota)
GIMAR (o GIMARANE) [Rallui], prevere, 19
GIMAR [Roda], 221
GIMAR [Vall de Benasc], 31
GIMARA, prevere, 19
GIMARA [Eroles], 17
GIMARA [Roda], 25
GIMARANUS [els Molins], 11
GIMUR [Roda], 30
GINAFREGO [Roda], 30
GINCULINA [Beranui], mare d'Estefania, 86
GINTA [Llastanosa], muller de Mir, 117
GINTA [Rallui], 19
GINTA [Vall de Benasc], mare de Remon, 89
GINTA [Visalibons], senyora, muller d'Ansilà, 37
GIPERTUS [Güel], 14
GIRALDUS (o GERALLUS), ardiaca d'Urgell, 332
GIRBERCHA [Vall de Benasc], mare de Remon, 89
GIRBERGA, filla de Girberga, 138
GIRBERGA, testament, 138
GIRBERGA [Castigaleu], muller de Ramon Pere, 272
GIRBERGA [Güel], 353
GIRBERGA [Roda], 25, 65, 91, 129
GIRBERGA [Vall de Barravés], 240
GIRBERGA, [Vall de Benasc], 31
GIRBERT ARNAL, 219
GIRBERTUS, fill de Guiu (o Guidó) i de Màger (o Major), 72
GIRBERTUS, gendre de Pere Roger, 219
GIRBERTUS [Güel], senyor, 360
GISCAFRED, 220
GISCAFRED [Llastanosa], 22
GISCAFRED [Roda], gendre d'At Mir, 188
GISCAFREDUS [Eroles], 17; marit de Queno, 17
GISCAFREDUS [Lavaix], 21
GISCHAFRED DE ILLA TOSCA, 210
GISCHAFREDUS SANCTI MICHAELIS, marmessor, 44
GISIPALDUS [Güel], germà d'Aló, 14
GISIPALDUS [Llastanosa], 12 (nota)
GISSENNO [Eroles], 17
GITARD MIR, 42
GITERUS [Roda], 25; pare de Roger, 25
GITERUS [Sant Esteve del Mall], 8
GOANNES [Güel], 14
GODIUS [Vall de Benasc], antic possessor, 31
GOFREDUS [Eroles], 17
GOGO [Eroles], muller d'Àlbar, 17
GOMBAL (o GOMBALLUS, GOMBALD, GOMBALDUS), 151; senyor a Serradui, 300, 316, 323
GOMBAL DE BALAVENT [o GOMBALDUS DE BENAVENT], 312, 319, 328
GOMBAL RAMON DE CAPELLA, 87
GOMBALD RAMON DE GUDEL [la Llitera], almúnia, 105
GOMBALDUS, nebot de Ramon Guillem, 151
GOMBALDUS, senyor a Serradui, 323; vg. Gombal
GOMBALDUS [Güel], senyor, 360
GOMBALDUS DE BENAVENT, 319; vg. Gombal de Balavent
GOMBALDUS BERNARDI, 123
GOMBALL [Güel], 344
GOMBALL RAMON [Güel], 362
GOMBALLUS DE BENAVENT, 312; vg. Gombal de Balavent
GOMBALLUS, bisbe de Lleida i de Roda (Gombau de Camporrells, 1192-1205), 118
GOMBALT, germà de Berenguer Gombau [Serradui], 305
GOMIZ GUNDISSALBEZ, 53
GONBAL RAMON [Güel], 345
GONBALD RAMON, 142
GONBALDUS, net d'Orrat i de Regals, 270
GONDEVALDUS [Lavaix], 21
GONSALBUS, 225
GONSALDUS [Tolba], prior de Sant Vicenç de Roda, 75, 134; canonge, 98

GONZALBO PETREZ, senyor a Alagón, 299
GOSTANÇA [Güel], 362
GOSTANÇE, senyor a Biel, 311
GOSTREMIRUS [Güel], 14
GOTA [Llastanosa], mare de Joan, 98
GOTISCUL [Roda], pare d'Englia, 188
GOTO [Güel], 14
GOTO [Roda], 168
GOTTMEN, prevere i escrivà, 68
GOZERAN [Capella], 151
GOZFRIDUS, bisbe de Barbastre i Roda, 323
GRECIA [Güel], mare de Guillem Guillem, 349, 350
GREGORIUS (o GREGORIUS SEPTIMUS), papa (Gregori VII, 1073-1085), 59, 66, 67, 71, 97, 136, 147
GRIMALDUS (o GRIMOALDUS), abat de Sant Victorià, 79, 83, 113
GUACERANDUS DE CASTEL GALEF [Castigaleu], 131
GUAFRIDUS [Fontova], 180 B
GUAITES, 290
GUALAMIR [Montanyana], difunt, 28
GUALAONSUS [Sant Esteve del Mall], 8
GUALAUNSI [Eroles], marit d'Ormúncia, 17
GUALTERIUS, bisbe d'Albano i cardenal romà, 90
GUARI (o GUALTERI) 193
GUARMUNDUS, 138
GUASTON IN BARBASTRO, vescomte, senyor de Barbastre, 224
GUGOLMUS [Roda], prevere, 30
GUID ATO [Güel], 345
GUIDO, 114, 201, 209, 225
GUIDO, bisbe de Lescar (al Bearn), 298
GUIDO, canonge, escrivà, 134; canonge, 163, 198; prior, 206
GUIDO [Orcau], fill de Mir Vidal, 48
GUIDO DE ASSUA, parent de Ramon Pere d'Erill, 257
GUIDO DE ILLA PETRA, 72
GUIDO MARTINUS, canonge de Roda, escrivà, 207
GUIELM, fill de Ramon Pere i de Girberga, 272
GUIELM [Güel], abat de Santa Maria de Güel, 344
GUIELM [Roda], fill d'Orvita, 74
GUIELM [Orcau], fill d'Ermengarda, 54 et
GUIELM ABO DE BENASCHO [Castilló de Sos], 31
GUIELM ARNAL, nebot de l'ardiaca, 109
GUIELM ARNAL [Güel], 341
GUIELM ARNAL DE PUEG VERD, 232
GUIELM AT, 206
GUIELM BERNARD [Güel], 14
GUIELM BERNARDI, 84
GUIELM DOMENEC [Giró], capmàs, 285
GUIELM ENNEG [Orcau], 48
GUIELM GALIN [Vall de Benasc], 31
GUIELM GARUZ DE GIAGRUN (o de GIA, dubtós), 269
GUIELM GARUZ DE TORBINER [Castilló de Sos], 31
GUIELM GITARDI, cavaller de Caboet, 270
GUIELM GUILLEM [Calàs, Montanyana], amb capmàs, 285
GUIELM GUIELM [Güel], 361
GUIELM ISARN, jutge, 217
GUIELM MIR, 211
GUIELM PERE, 274
GUIELM PERE (o GUILLEM PERE) [Castigaleu], germà de Ramon Pere, 272
GUIELM PERE [Castillo de Sos], 46
GUIELM PERE [Güel], 14
GUIELM RAMIO, canonge, 198
GUIELM RAMIO [Roda], 65
GUIELM RAMON [Güel], 341, 342
GUIELMUS, ardiaca, 132
GUIELMUS, cuiner, 266
GUIELMUS, escrivà, 206, 266
GUIELMUS, fill de Bertran de Montanyana i germà de Bertran, 132
GUIELMUS, pare de Tolomó, 186
GUIELMUS, prevere, escrivà, 117
GUIELMUS, sagristà de Sant Vicenç, 220
GUIELMUS [Avellana], fill de Sanz Galinz *maior*, 231
GUIELMUS [Castilló de Sos], prevere de Castilló, 31

FUNDACIÓ NOGUERA

GUIELMUS [Llastanosa], fill de Mir i Ginta, 117
GUIELMUS [Roda], diaca, escrivà, 91
GUIELMUS [Viuet], germà de Ramon Isarn, 87
GUIELMUS [Vall de Benasc], prevere, antic possessor, 31
GUIELMUS DE ILLA TREMOSA [Güel], 14
GUIELMUS DE REPUSATE [Vall de Benasc], 31
GUIELMUS ANSILA [Güel], 359
GUIELMUS ARNALLI, 139
GUIELMUS ASNERII, 200
GUIELMUS ATONIS [Corbera], consanguini d'Ermessèn, 101
GUIELMUS BERNARDI, escrivà, 192
GUIELMUS BERNARDI DE CASTELLO NOVO, 132
GUIELMUS GARCIA [Güel], 359
GUIELMUS SERVIDEI, 128
GUIELMUS ISARNI (o YSARNI), jutge, 117, 131
GUIELMUS GALINDO, 72
GUIELMUS PETRO, 78
GUIELMUS RAMIO, 168, 187; canonge, 98; cellerer, 84, 188
GUIFREDUS, comte, pare del bisbe Guillem d'Urgell, 33
GUIFRET, testament, 44
GUIFRET DOMENEG, 44
GUIFRET SALLA, senyor de Lasquarri, 43
GUIGELM PERE, 106
GUIGLELMUS, sagristà, 273
GUIGLEM BARON, 273
GUIGLEM BERNARD [Lasquarri], 273
GUIGLEM PERE [Lasquarri], 273
GUIGLEM PETRO, 273
GUILELMA [els Arcs], filla de Joan de Mafet i de Maria, 265
GUILELMUS, 44
GUILELMUS [els Arcs], fill de Joan de Mafet i de Maria, 265
GUILELMUS BARBINZUS [Pedrui], 6
GUILELMUS ERMENGAUDI, prior, 313
GUILEM GUILEM [Güel], fill de Grècia, 349, 350
GUILGE (o GUISLLA) [Sapeira], mare de Gervàs, 102
GUILGELMUS PONTII, sacerdot, escrivà, 295
GUILIELMUS, pare de Brocard, 121
GUILIELMUS, sacerdos, escrivà, 285
GUILIELMUS PETRO DE SATAGEN (o SARTAGON), 121
GUILLELM ABO [Lasquarri], 201
GUILLELM DE FOIX, escrivà, 16
GUILLELMUS, 169, 225
GUILLELMUS, almoiner de Sant Vicenç de Roda, 271
GUILLELMUS (o WILELMUS), arquebisbe d'Arles i llegat apostòlic, 332
GUILLELMUS, bisbe de Lleida (Guillem Pere de Ravidats, bisbe de Roda i de Lleida, 1143-1176), 118, 335
GUILLELMUS, bisbe d'Urgell (Guillem Guifré, c. 1042-1075), 33
GUILLELMUS, canonge, 134
GUILLELMUS, cellerer, 169
GUILLELMUS, escrivà, 168, 218
GUILLELMUS, fill de Maria, 328
GUILLELMUS, sacerdot, escrivà, 248
GUILLELMUS, sagristà de Sant Vicenç de Roda, 271, 282, 296, 308, 313, 318, 319, 321
GUILLELMUS, senyor, 151
GUILLELMUS [Nocelles], senyor, marit de Fàquilo, 29
GUILLELMUS DE CAPELLA, 319
GUILLELMUS DE LUZAN, 287
GUILLELMUS DE VALLEBRERA [els Arcs], 265
GUILLELMUS ARNALDI, sagristà de Sant Vicenç de Roda, 126, 310
GUILLELMUS ARNALLO DE BIOSCHA, 121
GUILLELMUS BARONI DE SANCTO CIRICO, 246
GUILLELMUS BERNARDI, 192; escrivà, 163, 164, 264
GUILLELMUS BONIFILII, 231, 294
GUILLELMUS BONIFILII (o BONOFILII, BONUSFILIUS), prior de Roda d'Isàvena, 282, 283, 292, 293, 296, 313, 314, 319, 326, 329, 331, 334

GUILLELMUS DALMATII, 245
GUILLELMUS ERMENGAUDI, prior, 293; sagristà de Roda, 329
GUILLELMUS FERRERUS, 192
GUILLELMUS FREDALACII, canonge, escrivà, 321, 329, 331
GUILLELMUS GALIN, abat de Santa Cecília de Fontova 227
GUILLELMUS GALINDI, 253
GUILLELMUS GALINDI, clergue, 72
GUILLELMUS GALINDI, abat d'Aler, 295
GUILLELMUS GAUCERANDI, 257
GUILLELMUS PETRI, 282; ardiaca, 313, 319, 321, 326; ardiaca de Benasc, 329
GUILLELMUS PETRI [Cornudella], castlà, 326
GUILLELMUS PETRI [Fontova], 180 B
GUILLELMUS RAIMUNDI, 135
GUILLELMUS RAMIUS [Roda], 161; canonge de Sant Vicenç, 164
GUILLELMUS ROZTANGNUS, 118, 134
GUILLELMUS SERVIDI, senyor a Capella, 79
GUILLEM [Avellana], 231
GUILLEM [Fontova], 180 B
GUILLEM [Monesma], fill d'Antònia, 247
GUILLEM [Orcau], fill de Mir Vidal, 48
GUILLEM [vall de Benasc], prevere, 31
GUILLEM ADIMAR [Ancils], 249
GUILLEM ALTIMIR [Sant Pere de la Ribera], 207
GUILLEM ARNAL, 185, 206; [Beranui], 86
GUILLEM ARNAL DE PUIVERD (o POIO VERDE), 289, 291
GUILLEM ARNALD DE IVUN [Roda], 25
GUILLEM ARNALT [Cornudella], 326
GUILLEM AT DE CORBERA, 206
GUILLEM BARON DE IVUN [Roda], 25
GUILLEM BERNARD, 112
GUILLEM BONOFILIO, almoiner, canonge de Sant Vicenç de Roda, 231
GUILLEM DODO (o GUILLELMUS DODONIS o GUILLEM DOD), fill de Dot Pere [Montoliu, Roda], 267
GUILLEM DURAN [Orcau], 54
GUILLEM ENEGO [Sant Esteve de Mall i Serradui], 45
GUILLEM ENNECO COMA [Serradui], 305
GUILLEM ENNEG [Orcau], 47
GUILLEM IOHAN, 285
GUILLEM ISARN, 137; jutge, 193, 231; senyor a Lasquarri, 62
GUILLEM MIR [Cornudella], 326
GUILLEM ONOFRE (o ONOFRED) [Fontova], 180 B
GUILLEM PERE DEL VILAR, 283
GUILLEM RAIMON DE CAMARASA, 36
GUILLEM RAMII, 206; canonge, 163
GUILLEM RAMII DE BIANZ [Sant Pere de la Ribera], 207
GUILLEM RAMON, 206
GUILLEM RAMON DE GUDEL, 200
GUILLEM SANÇ, 231
GUILLEM SERVEDEI, 122; [Sant Esteve de Mall i Serradui], 45
GUILLEM SERVIDEI (o SERVIDI), senyor a Capella, 43, 105
GUILLEMUS: vg. Guillelmus
GUILLELMUS, sotsdiaca, escrivà, 137
GUILLELMUS YSARNO, 121
GUILLEN [Campo], 4 (nota)
GUILLERMUS, canonge de Sant Vicenç de Roda, escrivà, 118
GUILLYAMO GARCEZ, senyor a Güel, 308
GUILMONE [Güel], 14
GUIMAR [Castilló de Sos], prevere, 46
GUIMARA, sacerdot de Sant Vicenç de Roda, 23
GUINBERTUS, sacerdot, 23
GUINDIBERGA [Campo], 4 (nota)
GUIRIBERT GUITARD, 36
GUISANDI [Aguilaniu i Jusseu], fill de Cristòfor, 10
GUISANDO DE GRADUS [Capella], 16
GUITARD BARON [Orcau], 55
GUITARD GUILLEM [Orcau], 48
GUITARDUS [Orcau], germà d'Isnard, 47
GULFERUS [Fontova], 5
GUMILA [Campo], 4 (nota)
GUNDISSALVO DIDAZ, 53
GUNIA [Güel], mare d'Ihila, 14

GUNTURCIA [Eroles], 17
GUOFREDUS [Eroles], 17
GUSTRILLI [Eroles], muller d'Eliseu, 17
GUTURCIA [Eroles], 17

— H —

HAABZ, AVIN, possessor de molins, 167
HAEMERICHUS (o HAEMERICUS), bisbe de Ribagorça (Eimeric, 976-1017), 9, 19; vg. Aymericus
HAHAVIVUS DE COSCOLLOLA (dubtós) [Castre], 216
HANZO [Roda], difunt, 30
HEBRAHAMI [Capella], pare de Conízia, 16
HECCA [Aguilaniu i Jusseu], pare (o mare) de Ferruç, 10
HEINRICHO, emperador romanogermànic (Enric IV, rei d'Alemanya i emperador, 1056-1105), 71
HELONETA [Rallui], filla de Breldes, 19
HENNECONE [Rallui], 19
HERIMANDUS RADULFI, 132
HICHILA [Aguilaniu i Jusseu], pare d'Albí, 10
HOBZ [Estada],100
HODERICHUS [Güel], 14
HODESINDO (o HODISENDUS, HODISINDUS), bisbe de Ribagorça (Odesind, c. 955 – c. 976), 3, 5, 8
HOMAR, pare de Bonfill, 10
HONDEMAR [Aguilaniu i Jusseu], pare de Nunyo, 10
HONNECA [Roda], muller d'At Mir, 188
HONOFREDUS, comte de Ribagorça, 43; vg. Hunifredus
HORIOLFUS [Sant Esteve del Mall], 8
HORIOLUS [Sant Esteve del Mall], 8
HORRECHA [Sant Esteve del Mall], 8
HUGO [Castillo de Sos], prevere, escrivà, 46
HUNIFREDUS (o HONOFREDUS, HUNUFREDUS, UNIFREDUS), comte de Ribagorça (Unifred II, 970-979), 7, 8, 9, 13, 30, 43, 73

— I —

IACCINTA [Sant Esteve del Mall], 7
IACHOBUS (o YACHOBUS, IACOBUS), bisbe, 14, 327; bisbe de Lleida, 16
IACOB [Montclús], 276; fill de Josef, 276
ICHILA (o ICHILANUS), prior de Sant Andreu de Barravés, 126; abat de Sant Andreu de Barravés, 119
ICHILA (o ICHILANE) [Roda], 30; difunt, 30
ICHILA [Vall de Benasc], prevere, 31
IHILA [Güel], 14; fill de Gúnia, 14; prevere, 14
IHOAN [Montanyana], capmàs, 285
IHOANNES, sacerdot, 121
ILDEFONSUS, rei de Castella, Lleó i Toledo (i d'Aragó) (rei consort, 1109-1114), 222; vg. Ildefonsus, rei d'Aragó
ILDEFONSUS, rei d'Aragó, de Pamplona, de Sobrarb i de Ribagorça (Alfons I d'Aragó, 1104-1034; rei consort de Castella, 1109-1114), 227, 236, 273, 282, 302, 306, 313, 330
ILVIRA DIAZ, neboda d'Eiximina Gonsálviz, 222
IMITIRA [Roda], donada a Sant Vicenç, 30
INIUB ARREZECH [Barbastre], alou que fou d', 160
INOCENTIUS [II], papa (Innocent II, 1130-1143), 320
IOAN DE MIR LANGUARD, 339
IOANNES, IOANNE, IOANNIS: vg. Iohannes
IOANNO AVI ROMANO (o IOHANNES), fill de Fortuny ibn Roman, 124
IOHAN [Fontova], 180 B
IOHAN [...] [Vall de Barravés], capmàs, 240
IOHAN DE AVELLANA [Güel] , 360
IOHAN DE BIANZ [Roda], 161
IOHAN DE CLARASVALLS [Cornudella], 326
IOHAN D'ONORRA [Fontova], 180 A
IOHAN ATO [Vall de Benasc], 31
IOHAN AVIN GARCIA [la Llitera], almúnia, 105

IOHAN BONUZ, 263
IOHAN GALIN [Fontova], 180 B
IOHAN GUERERO [Barbastre], 242
IOHAN GUILLEM [Serradui], 305
IOHAN RAMON [Güel], 352, 353; fill de Materna o Matrona, 350, 354
IOHANNES, ardiaca, 83
IOHANNES, bisbe de Pamplona, 38
IOHANNES, bisbe de Saragossa, 7
IOHANNES, fill de Ramon i Riquilda, 51
IOHANNES SACER, escrivà, 135
IOHANNES, prevere, escrivà, 121
IOHANNES, diaca, cardenal, notari del Sacre Palau, bibliotecari i escrivà, 136, 145, 147, 158, 212
IOHANNES [Castilló de Sos], prevere, 31
IOHANNES [Erol es], 17
IOHANNES [Foradada], excusat, 43
IOHANNES [Iscles], fill de Maria de Sossiats, 103
IOHANNES [Fontova], filla de Mir At, 262
IOHANNES [Gavasa], prevere, 68
IOHANNES [Llastanosa], fill de Goda, 98
IOHANNES [Merli], prevere, 29
IOHANNES [Montanyana], 28; prevere, 28
IOHANNES [Morillo de Terrantona], prevere, 178
IOHANNES [Sant Esteve del Mall], 8
IOHANNES DE MALFEIT [Arcs], 265
IOHANNES CARDEL [Castre], 216
IOHANNES CASA PUIOS [Fontova], 140 B
IOHANNES MARTINI, 308
IOHANNES PETRUS, escrivà, 61
IOHANNIS: vg. Iohannes
IORDANA [Iscles], muller de Domènec, 103
IORDANA [Cornudella], muller de Vidià, 326
IOSEPH [Barbastre], 224
IOZPERT GUILLEM DE FONTOVA [Fontova], 262
IOZPERTUS, 135
IOZPERTUS GONDBERTI, 135
IOZPERTUS RAMON, 43
ISAACH [Barbastre], fill de Ium Tob, 224
ISARN, 52
ISARN APO [Güel], 347
ISARN EZ [Orcau], 55
ISARN GALIN [Monesma], 247
ISARN TODISCLO [Orcau], prevere, 56
ISARN UNIFREDE [Güel], 345
ISARNUS, 73
ISARNUS, abat de Sant Esteve del Mall, 23
ISARNUS, arxisacerdot, 23; prevere, 217
ISARNUS [Eroles], abat, 17
ISARNUS [Lavaix], fill de Gamiza, 21
ISARNUS DE ANCELIS [Benasc], 116
ISARNUS ONOFRED [Güel], 14
ISNARD [Orcau], 55
ISNARDUS [Orcau], 47
ISTEFREDUS [Güel], 14
IUCEF FORNERO [Montclús], 278
IUDA [Montclús], 276
IULIAN DOGEZ, 222
IULIANUS, bisbe de Saragossa, 68, 99
IULIANUS [Tolba], prevere, 141
IULIANUS DE LAZA (dubtós) [Castre], 216
IULIANUS KER [Tolba], 141
IUSTUS DE VALLE FILIERA [Fontova], 180 B
IUZEPH [Montclús], 276; fill d'Amargaso, 276; germà de Ferro, 276
IUZEPH FURNERO [Montclús], 276
IVALIN BRADILA [Roda], 30

— J —

JOVELLAR, canonge arxiver, 93

— K —

KALBET, senyor a Elsón i a Ciutat (o Torreciutat), 107; senyor a Elsón i Abizanda, 113
KARABUEIA, IBEN [Osca], 143
KARITAS (o Caritas), muller del senyor Brocard, 121; testament, 137
KARITAS [Llastanosa], muller de Mir, 117

FUNDACIÓ NOGUERA

— L —

LALATORE DE PENNELLO [els Molins], 11
LANGABARDUS [Fontova], 180 B
LANGARDI DE ESTETO [Vall de Barravés], 240
LANGOBARDUS [Fontova], 180 B
LANGOVARDUS [Sant Esteve del Mall], 8
LANGUARDUS [els Molins], prevere, 11
LANGUBARDUS [Campo], 4 (nota); prevere, 4
LAURENC [Llastanosa], 58
LAURENCIUS DE COLLO, 266
LAURENTIO, 187
LAURENTIUS DE IPSO VILARE [Roda], 39
LAZARO, 252
LEBS [els Molins], 11
LEGARDA, filla de Girberga, 138
LEL [Avellana o Visallonga], 231
LELLE, [Sobrarb], 133
LEOUVIA (o LECIMIA) [Montanyana], 28
LIBANUS [Güel], 14
LICINIANUS, bisbe (any 586), 1
LIDIRA (o LITIRA) [Eroles], 17
LILLU [els Molins], filla de Dacolina, 11
LLELLI [Rallui], 19
LLOP FERTUNONES (o LLOP FERTUNIONES), 324
LOB ENENGONS DE ILLA ZUDA [la Llitera], almúnia, 105
LOB GARCEZ, senyor a Alagón, 258
LOB LOBIZ, senyor in Calagorra, 258
LOB LOPEÇ [la Llitera], senyor, almúnia, 105
LOCOROSA [Llastanosa], muller de Radulf, 22
LODEGARIUS, vilar de, 198
LODEGERUS [Llastanosa], espluga de, 13
LODEQUERO [Roda], vilar de, 30
LONGOARDUS [Nocelles], 29
LONGOARDUS DE TERROCO [Nocelles], 29
LONGOBARDUS [Lavaix], 21
LOP DE SCABERRELLA, vassall del bisbe, 93
LOP EXEMENONS, senyor, 194
LOP FERTUNGON (o LOP FORTUNN), senyor a Albero i a Ciutat (o Torreciutat), 302, 309
LOP FORTUNNONS DE CASTELLON (o LOP FORTUNIONES) [la Llitera], senyor, almúnia, 105; senyor a Castelló, 115
LOP GARCEÇ, senyor d'Estella, 215
LOP GARCEZ DE SANCTO CELEDONIO [la Llitera], senyor, almúnia, 105
LOP GARCEZ (o GARCEÇ) DE SOS, 194; veguer a Castilló de Sos, 308
LOP GARZEZ, senyor a Uncastillo, 62; senyor a Uncastillo i a Rosta, 90; senyor a Uncastillo i a Banastón, 113
LOP LOPIÇ, senyor a Calahorra, 215
LOP LOPIZ (o LOP LLOPZ), 324; senyor a Ricla, 299
LOP LOPIZ, senyor in Clamosa, 307
LOP SANZ [Sosa], almúnia, 105
LOP SANZ [Sant Esteve de Mall i Serradui], fill de Sanç Asnar, 45
LOPA [la Llitera], senyora, almúnia, 105
LOPE, 32
LOPE [...], 35
LOPE BELASCHIZ DE POMAR, 312
LOPE BLASCHO DE ATES, 229
LOPE FERTUGONES, senyor a Albero i a Ciutat (o Torreciutat), 312
LOPE FERTUNGONES, senyor a Loarre, 311, 315, 310
LOPE FURTUNIONES, senyor d'Estada, 100
LOPE GARCEIZ, 208 A
LOPE GARCEZ, senyor a Uncastillo i Rosta, 94, 96, 104
LOPE GARZEZ [Sobrarb], 133
LOPE GARCEZ PEREGRINO, senyor a Alagón, 277
LOPE LOPEZ, senyor a Uncastillo, 143
LOPE LOPIZ, senyor a Ricla i a Sos, 277; senyor a Ricla i a Clamosa, 304
LOPE SANGIZ, senyor a Atarés, 323
LORENTUS [Roda], fill gran d'Oriol, 30
LORENZ [Merli], 250
LORENZ DE COLLO [Roda], 210, 221
LORENZ DE ROTA [Merli], 250
LORERETA [Visalibons], senyora, muller de Berenguer Gombau, 37
LORIDUS [Eroles], 17

LOTARIUS, rei dels francs (Lotari, 954-986), 73
LUDOVICUS, Lluís fill de Carles, 73
LUPO [Güel], 14
LUPUS (o Luppus), bisbe de Roda (Llop, 1095-1096), 138, 139, 140, 141, 142
LUPUS, levita, 23

— M —

MACHARONE, monachus de Alaone, 11
MACHARONE [Sant Esteve del Mall], 8
MACOLA [Sant Esteve del Mall], 8
MACOLA DE SUPETRUNGO [els Molins], 11
MADECHETUS [Eroles], 17
MAGER, muller de Guiu (o Guidó), 72
MAGESENDIS [Orcau], muller de Mir Vidal, 48
MAGOR (o MAIORE), comtessa (Major II Múnia de Ribagorça, c. 1035), 30
MAGOR [Eroles], muller de Gilmon, 17
MAIOR [Castillo de Sos], filla d'Odolina, 46
MAIOR [Güel], 348
MAIOR [Llastanosa], 12 (nota)
MALARICHI [Eroles], guàrdia, 17
MAN DE BENASSCH, capmàs, 118
MANASSE, abat de Sant Just i Pastor d'Orema (o Urmella), 23
MANCHUS [Montanyana], 28
MANCIUS SANXI [Fontova], 180 B
MANCUS, pare d'Ényec prevere, 6
MANNUS (o MANUS) [Güel], 14
MANNUS GELA [Fontova], 180 B
MANXO EXEMENONES [Barbastre], pare d'Urraca, 224
MARCHES [Montanyana], 28
MARCHES [Orcau], 56
MARCUAL [Vall de Barravés], capmàs, 240
MARIA, muller de Banço Martí, 215
MARIA, muller de Mir Galí, 263
MARIA, senyora, 328
MARIA [els Arcs], filla de Bernat de Mafet i de Ferrera, 265; muller de Joan de Mafet, 265
MARIA [Güel], muller de Martí Galí, 352; mare de Domènec, 354
MARIA [Monesma], muller de Ramon Altemir, 247
MARIA [Orcau], 47; muller de Ramon Mir, 55
MARIA [Pedrui], 6
MARIA [Roda], 30
MARIA [Sobrarb], muller de Nunyo, 133
MARIA [Visalibons], muller de Ramon Amat de Beranui, 37
MARIA DE CASAOS [Vall de Barravés], 240
MARIA DE ILLA PORTA, senyora, 222
MARIA DE PEGERA [Vall de Barravés], 240
MARIA DE RIVAL [Vall de Barravés], 240
MARIA DE SOSSIATOS [Iscles], 103
MARIA SANCII [Fontova],180 B
MARTI [Benasc], excusat, 43
MARTÍ DE JACA, 314
MARTIN DE CASTILGONE ET DE COSCOLLOLA, 269
MARTIN DE CENET [Vall de Barravés], 240
MARTIN DE ESDOLOMADA, 198
MARTIN ADEVONSE [Fontova], 262
MARTIN ADTONS [Fontova], 180 B
MARTIN ALTEMIR DE GARBISON (o MARTIN ALTIMIR), 263, 283
MARTIN ARNAL [Vall de Benasc], 31
MARTIN ASNER, 231
MARTIN AT (o ATO) [Güel], 347, 349; difunt, 14
MARTIN BARON, 264
MARTIN BARON [Fontova], 180 B
MARTIN BERENGUER, notari, escrivà, 191
MARTIN BERNARD [Vall de Barravés], capmàs, 240
MARTIN BERNARD [...] DE CAMPLONGO [Güel], 343
MARTIN BONUSHOMO [Güel], 344, 346, 357, 362
MARTIN BRADILA [Febrer], 339
MARTIN CORNELII, 263
MARTIN ENNECHO [Vall de Benasc], 31

FUNDACIÓ GUIFRÉ

MARTIN DOMENEC, prevere de Llaguarres, 261
MARTIN DURABILES [Fontova], 180 B
MARTIN DURAN [Iscles], 339
MARTIN EXEMEN DE ILLA AVELLANA, 252
MARTIN EZ [Espés], 31
MARTIN FERRUZ [Fontova], 180 B
MARTIN GALIN, 209, 231
MARTIN GALIN [Avellana o Visallonga], 231
MARTIN GALIN [Güel], 352
MARTIN GALIND, 183
MARTIN GALINDEZ, 299
MARTIN GALINDO [Avellana o Visallonga], 231
MARTIN GALLITO [Fontova], 180 B
MARTIN GARCIA DE ALZAMORA [Merli], 250
MARTIN GARCIAZ DE TURZU, 222
MARTIN GERAL [Espés], 31
MARTIN IOHAN DE POIO RIXOSO, 206
MARTIN IOVAN DE SANCTI STEFAN [Güel], 361
MARTIN IULIAN [Montclús], 290
MARTIN LAURENTII, 206
MARTIN LAURENÇ (o LORENZ) [Roda], 25, 65, 109, 189
MARTIN LOPIZ, senyor a Estella, 299
MARTIN MIR [Vall de Barravés], capmàs, 240
MARTIN MIRO [Merli], 250
MARTIN MIRONIS DE CARRASCHER (o KARRASCHER) [Roda], 25
MARTIN MUSCA [Cornudella], 326
MARTIN ONISCOL (o MARTIN UNDISCOL), 218
MARTIN ORIOL [Merli], 250
MARTIN ORIOL [Vall de Benasc], 31
MARTIN PERE [Vall de Barravés], capmàs, 240
MARTIN PERE DE ALOS [Cornudella], 326
MARTIN PERE DE ILLAS ERAS, 339
MARTIN PERE, fill de Pere Adefons [Febrer], 339
MARTIN QUINTILA, prevere, 231
MARTIN RAMIO [Vall de Barravés], capmàs, 240
MARTIN RAMIR DE ALZAMORA [Merli], 250
MARTIN RAMON DE GISTAUI, 192
MARTIN UNISCLE [Roda], 189
MARTIN UNISCUL [Llastanosa], 98
MARTIN UNNISCUL (o ONISCOL), 184, 206
MARTINUS, abat de Sant Victorià, 303, 306, 308, 312, 313, 319
MARTINUS, canonge de Sant Vincenç de Roda, escrivà, 188, 210, 220, 221, 232
MARTINUS, capellà, canonge de Sant Vicenç de Roda, 263, 231
MARTINUS, diaca, escrivà, 123, 198
MARTINUS, escrivà, 84, 187
MARTINUS, germà de Felmir, 34
MARTINUS, senyor de Castigaleu, 88
MARTINUS, prevere de Llaguarres, escrivà, 270
MARTINUS, sotsdiaca, escrivà, 86
MARTINUS [Güel], fill de Bonhom, 14; germà de Vidal, 14; prevere, escrivà, 356
MARTINUS [Ribagorça], 23
MARTINUS [Sant Esteve del Mall], 8; prevere, 8
MARTINUS DE AVELLANA, gendre d'Or, 261
MARTINUS DE FORNONS, 103
MARTINUS ADEVONSUS, 268
MARTINUS DIDAZ, 53
MARTINUS ENECONI [Calbera], 271
MARTINUS GALINDONIS, 282
MARTINUS LAURENTIUS, 78
MARTINUS MOXON [Cornudella], 326
MARTINUS MOXONI, 266
MARTINUS RAIMUNDI DE GISTAU, 178
MARTINUS UMBERTI, 245
MASCARON [Llastanosa], 12 (nota)
MATERNA [Güel], mare de Joan Ramon, 354
MATRONA, muller de Ricolf Marquès, 52
MATRONA [Castigaleu], muller de Guillem Pere, 272
MATRONA [Eroles], muller Secufred, 17
MATRONA [Güel], mare de Joan Ramon [Güel], 350
MATRONA [Llastanosa], 57, 60; muller de Geruç, 58

MATRONA [Rallui], 19
MATRONA [Roda], mare de Fortuny, 74; muller de Galí Gamiza, 25
MATRONA [Sant Esteve del Mall], 8
MAYOR DE BITALATO [Fontova], 180 B
MECHA [Roda], difunta, 30
MENNAN, fill de Coma Algars, 215
MENNOSA [Sant Esteve del Mall], 8
MICARRO [Güel], 14
MICHAEL, bisbe de Taraçona, 277, 299, 302, 303, 304, 306, 307, 312, 317, 323, 325
MICHAEL, senyor a Montsó, 307
MICHAEL (o MICHEL), senyor a Perarrua, 310, 323; vg. Michael de Rada, Mikael de Arada
MICHAEL, senyor a Pomar, 299
MICHAEL DE ACELOR, senyor de Montsó, 309
MICHAEL DE RADA (o DE ARRADA), senyor de Perarrua, 307, 309, 311, 313, 315
MICHAEL SALOMINIS, capellà i jutge, escrivà, 245
MICHARONE [Güel], 14
MIGAEL DOGEZ, 222
MIKAEL, bisbe de Taraçona, 303, 304, 306; vg. Michael de Rada
MIKAEL DE ARADA (o DE RADA), senyor a Troncet i Perarrua, 303, 306
MIR, 52; levita, escrivà, 52
MIR (o MIRO), marit de Queno [Llastanosa], 57
MIR [Pedrui], 6
MIR ADROER, 227
MIR ALTEMIR, 88; [Roda], 30
MIR ARNAL (o MIRO ARNALLI), senyor, 62, 217
MIR ARNAL [Güel], 341; pare de Bernat, 350
MIR ARNAL [la Llitera], almúnia, 105; vg. Mir Arnaud
MIR ARNAL [Roda], fill de Sança, 211
MIR ARNAL DE IOVISEDE (dubtós) [Castre] , 216
MIR ARNAUD [Sosa], almúnia, 105
MIR ATO DE SDOLOMATA [Merli], 250
MIR ATTO (o MIR ATO), 268; [Fontova], 262; [Roda], 50
MIR BARBINZUS [Pedrui], 6
MIR BARON DE LOS MEDIANOS (o MIR BARON) [Fontova], 180 B
MIR BERNARD, 262; [Verí], 31
MIR BONOFILIO [Avellana o Visallonga], casa de, 231
MIR BRADILA [Fades], 31
MIR DACH [Cornudella], 326
MIR DURAN, 116, 139, 191
MIR DURAN [Castillo de Sos], 46
MIR DURAN [Llastanosa], 58, 60; fill d'Ava, 57
MIR DURAN (o MIR DURAN DE ROTA) [Roda], 109, 168, 189
MIR EIZ (o EIÇ) [Orcau], 47, 55
Mir Ez [Cornudella], 326
MIR FOGET, 36
MIR GALIN (o MIRO GALINDO), 186, 263; clavari de Roda, germà de Pere Galí, 303
MIR GALIN [Merli], 250
MIR GALIN [Roda], 65, 266
MIR GALIN [Sant Feliu de Verí], 31
MIR GALIN DE ACISCULIS [Iscles], 339
MIR GALLING, 339
MIR GISBERT [Roda], 30
MIR GITARD [Cornudella], 326
MIR GOMBAL (o MIR GONBALD), 137, 142
MIR GUIELM, germà de Girbert, 219
MIR GUILLEM, 137; almúnia, 105
MIR MUZA DE RIO ALBO (dubtós), 221
MIR ODGER [Fontova], 180 B
MIR ONISCOL [Roda], 25
MIR ORIOL [Vall de Benasc], 31
MIR RAMII [Güel], 357
MIR RAMII [Roda], 211
MIR RAMON, 151
MIR ROGER, 187
MIR SANZ [Fontova], 180 B
MIR SUNGER [Cornudella], 326
MIR VIDAL, 163
MIR VIDAL [Espés], 31
MIR VITAL [Lluçars], 280
MIR YSARNIS [Fontova], 180 B

MIRABILIS [Roda], mare d'At Bardina i d'Undiscle, 39
MIRAVELES [Roda], 25, 30
MIRO, 51, 73, 293
MIRO, levita, 23
Miro, prevere, escrivà, 20
Miro, prior de Roda, 118, 181 B, 207
Miro, sacerdot de Sant Vicenç de Roda, 23; sacerdot, escrivà, 44
MIRO [Castillo de Sos], 46
MIRO [Cornudella], germà de Guerau, 326
MIRO [Llastanosa], fill de Garuç, 57; 117
MIRO [els Molins], germà d'Asner jutge, 11; germà de Gamisa, 11; pare d'At (o Actó), 11
MIRO [Pallerol], excusat, 43
MIRO [Ribagorça], 23
MIRO [Roda], 25; senyor, 30
MIRO [Sant Esteve del Mall], prevere, 8
MIRO ALTEMIR (o ALTEMIRUS), 72, 77, 102; [Roda], 30
MIRO ALTEMIRUS, clergue, 72
MIRO ARNAL DE CORNUTELLA, 227
MIRO ARNALLUS, escrivà, 109; sotsdiaca, escrivà, 116
MIRO ASNER, prevere, escrivà, 272
MIRO BARONIS [Sapeira], 102
MIRO BONUSHOMO, mas de, 132
MIRO BRADILA DE ALASQUAR [Lasquarri], 76
MIRO DURANDI, 130
MIRO ENNECHO (o ENNEGO) [Güel], 14
MIRO ENNECHONS [Vall de Benasc], 31
MIRO GALINDO [Sant Esteve del Mall], 8
MIRO GISCAFREDO [Roda], 30
MIRO GISIPAL [Roda], 30
MIRO GOMBALD (o GONBALDUS, GONDEBALDUS, GOMBALDUS, GOMDEBALDUS), senyor a Llaguarres, 90, 94, 96, 105, 108, 138
MIRO GONBALLI DE INTENÇA [Entença], 131
MIRO GUIELMUS (o GUILLELMI), 78, 81
MIRO GUILLELMI [Lasquarri], 201
MIRO GUILLEM DE FORATATA, 122
MIRO GUILLEM DE SATARRUE [Serradui], 305
MIRO LALLA [Sant Esteve del Mall], 8
MIRO REIMUNDI, fill de Ramon Mir de Benasc, 138
MIRO ROGERII (o RODGERI), canonge, 118, 162, 198; prior de Roda, 126, 131, 134, 163, 169, 178, 201, 202, 206, 209; [Sant Feliu de Verí], 77, 82, 130
MIRO ROGERIO, 84, 188, 318; germà de Pere Roger, 219
MIRO UNDISCLO, 117
MIRO VITALIS [Orcau], 48, 55
MITIRA (dubtós) [Güel], 14
MOARCHI [Sant Esteve del Mall], fossa de, 8
MODERAF, possessor de molins, 167
MOISES (o MOISE) [Montclús], jueu, fill d'Amargaso, 275, 276
MOMENTINA [Llastanosa], mare de Galí de Calbera, 58
MONTANARIUS SANCTI STEPHANI, escrivà, 103
MOSSE [Barbastre], 224
MUNIO, bisbe (segurament de Calahorra), 53
MUNIO, comte, 53
MUNIO DIDAZ, 53
MUNIO GUNDISSALBEZ, 53
MUZA [Vall de Barravés], capmàs, 240

— N —

NATAL [Jaca], 306
NAVILUS, prevere i jutge de Nerca, 68
NECIM, pare de Pere Romà, 68
NICHOLAUS, 319, 326; escrivà, 283; diaca de Roda, canonge i escrivà, 282; canonge i escrivà, 293; prior claustral, 321
NICOLAUS, canonge de Sant Ruf, escrivà, 332
NUENNO [Sobrarb], marit de Maria, 133

NUNNUS [Aguilaniu i Jusseu], fill d'Hondemar, 10

— O —

OD GALIN [Llastanosa], 60, 116
ODDO GALIN, 98
ODECHERO [els Molins], pare d'Endiscle, 11
ODEGARIO [Roda], 188
ODEGERIUS (o ODEGERUS), jutge, 7, 13
ODEGERUS [Roda], 74
ODERICO [Campo], 4 (nota)
ODESENDUS [Eroles], 17
ODESENDUS [Sant Esteve del Mall], prevere, 8
ODISSENDUS (o ODISINDUS), bisbe, 4, 73, 327
ODO ROGER, 263
ODO ROGER, germà de Bernat Roger i de Pere Roger, [Roda], 283
ODO, bisbe d'Urgell (Ot, 1095-1122), 145, 238; vg. Oto
ODOLINA [Castillo de Sos], 46
ODOLINA [Eroles], 17
ODOLINO [Eroles], 17
OLARICUM [Eroles], 17
OLDEGARIO, vilar de (o LODEGARIO), 187
OLDEGARIUS (o OLLEGARIUS), arquebisbe de Tarragona, 282, 319, 320
OLIBA, sotsdiaca, 44
OLIBA [Eroles], 17
OLIBA BONIFILIUS, marmessor, 44
OLIPA [els Molins], 11
OLIPA [Rallui], 19
ONDISCULUS [PALO], prevere, excusat, 43
ONDISCULUS [Roda], fill de Mirable, 39
ONIFREDUS [Roda], 30
ONISCOL ADROER, 218
ONNECHA [Sant Esteve del Mall], 8
ONOFRED DE SANCTO FELICE, 219
ONORIUM (o HONORIUM), papa (Honori II, 1124-1130), 286
OPUA (o OPILA o ALBINA) [Montanyana], 28
ORIA, conversa, 75
ORIA [Cornudella], 326
ORIA [Eroles], 17
ORIA [Gavàs], 31
ORIA [Lasquarri], 62
ORIA [Montanyana], 28; difunta, 28
ORIA [Roda], difunta, 30
ORIOL [Fontova], clavero, 180 B
ORIOL [Güel], 14; pare de Garcia, 14
ORIOL [Roda], pare de Loret, 30
ORIOL DE LA SERRA [Fontova], 180 B
ORIOL DE SANCTI FELICIS [Fontova], 180 B
ORIOL ALLERIT [Castilló de Sos], 31
ORIOL ASNER DE GISTAL [Castilló de Sos], 31
ORIOL ASTER DE BENASCO, 13
ORIOL BARON, 130
ORIOL DACH [Orcau], 55
ORIOL ENNECHO [Vall de Benasc], antic possessor, 31
ORIOL GALIN [Castilló de Sos], 46; filles d' [Vall de Benasc], 31
ORIOL GALIN [Güel], 356
ORIOL (o ORIOLE) GALINDO [Sant Esteve del Mall], 8
ORIOL GAMIZA [Fontova], 180 B
ORIOL LANGUARD [Merli], 250
ORIOL RADULFI [Vall de Benasc], 31
ORIOL SARRATO [Merli], 250
ORIOLFUS, mandatari de Bonhom, 21
ORIOLFUS [Aguilaniu i Jusseu], pare de Requesind, 10
ORIOLFUS (o ORIOLFIS) [Eroles], 17
ORIOLFUS [Güel], 14
ORIOLFUS [Montanyana], difunt, 28
ORIOLFUS [Sant Esteve del Mall], 8
ORIOLFUS DE FORNONES, 13
ORIOLUS, prevere, escrivà, 3, 186, 305
ORIOLUS [Eroles], 17
ORIOLUS [Güel], 14; fill de Bita, 14; mestre, 14; prevere, 341
ORIOLUS [els Molins], 11; difunt, 11; fill de Dat, 11; prevere, 11
ORIOLUS [Montanyana], 28; difunt, 28
ORIOLUS [Roda], 30

ORIOLUS [Sant Esteve del Mall], 7, 8, 45
ORIOLUS [Vall de Benasc], prevere, 31
ORIULFUS, 102
ORIVITA [Fontova], muller de Sanç Carregat 180 A
ORMUNCIA [Eroles], muller de Gualafons (o Gualauns), 17
ORO [Benavarri], 261
ORO [Tolba], muller d'Esteve Oriol, 141
OROBELLID [Llastanosa], pare del prevere Sanç, 57
OROVIDA [Roda], mare de Bernat, 25
ORPHANEL DE ILLOS CASTELLONES, 285
ORRACHA, muller de Rotllan Ermengol, 289
ORRATO, senyor, avi de Gombau, Guerau i Ramon, marit de Regals, 270
ORRATO DE VILLA KARLI [Rallui], 19
ORRECHA [Montanyana], 28
ORSET, germà de Berenguer, 248
ORTI ORTIÇ (o ORTIZ), senyor a *Cuella*, 104, 174
ORVITA [Roda], mare de Guillem, 74
OSCHERRUNCHUS (Odesendus?) [Eroles], 17
OSSET, fill de Bernat Gaufred, 295
OSSETUS, senyor del castell d'Aler, 271
OTO, 44
OTO, bisbe d'Urgell (Ot, 1095-1122), 150, 162, 214, 223; vg. Odo
OTO GALINDO [Llastanosa], 117
OVARNUM [Eroles], 17
OVICO SANZ [la Llitera], almúnia, 105
OVIRANA [Güel], 14
OVO [la Llitera], almúnia, 105

— P —

PASCAL DE COSCOLLOLA [Castre], 216
PASCHAL, papa (Pasqual II, 1099-1118), 158, 166, 167, 172, 173, 176, 177, 190, 203, 204, 205, 212, 214, 216, 228, 235, 236, 238, 239, 312
PASQUAL, germà de Romà, 68
PATERNUS, bisbe de Saragossa, 97
PATRIA [Roda], 30
PEDRO SANCHO, rei, 93, 197, 181 B; vg. Petrus, Petrus Sancii
PEIRE GAUZPERT (o PEIRE IOZPERETO), senyor a Sant Esteve del Mall, 300, 313, 323
PELEGRIN DE ALQUEÇAR, 319
PELLA, muller d'At Joan, 175
PEPINUS ASCENART, canonge, 162
PER [Güel], fill d'Ava, 354
PER ARNAL, diaca, 261
PER ARNAL [Vall de Barravés], capmàs, 240
PER GASSIA [Güel], 14
PER IOHAN [Vall de Barravés], capmàs, 240
PER MIR, senyor a Entença, 313
PER PONÇ DE CASTANESA [Castanesa], 240
PER RAMON (o PERE RAMON), senyor a Estada, 299, 306; senyor a Estada i Montclús, 313
PER RAMON, senyor a Capella, 316
PERE, fill de Pere Roger, 219
PERE [...] [Güel], 341
PERE [...] [Merli], 250
PERE ALTEMIR [Orcau], 55
PERE ALTEMIR [Vall de Barravés], 240
PERE ARNAL, 163
PERE ARRAMON (o PER RRAMON), 324
PERE ATO [Merli], 250
PERE BARON, 264
PERE BARON DE ANETO [Vall de Barravés], 240
PERE BARON DE VILLAILLER [Vall de Barravés], 240
PERE BERDUZO (dubtós) [Merli], 250
PERE BERNARD, 130, 184, 188; germà de Berenguer, 248
PERE BERNARD [Fontova], 180 B
PERE BERNARD [Roda], 189
PERE BERNARD SANCTI STEPHANI [Sant Esteve del Mall], 271
PERE BERTRAN, almúnia de, 105
PERE BERTRAN IN LOZARES, senyor a Lluçars, 106
PERE BOFILL [Cornudella], 326
PERE BOREL, 248; [Güel], 14

PERE BRADILA, 139
PERE BROCARD, fill de Càritas, 137
PERE BROCHAT (segurament Pere Brocard) [la Llitera], almúnia, 105
PERE CASTANYE, senyor a Luesia, 311, 315
PERE DE ALMERIA [la Llitera], almúnia, 105
PERE DE ILLAS CASELLAS [Güel], 352
PERE DE RAMON DE BENASCHO, 339
PERE DE TORLA, 225
PERE DOMENEC [Merli], 250
PERE ENNECHO [Vall de Benasc], 31
PERE ENNECHO (o ENNECHOS) [Merli], 250
PERE FERRER, 103
PERE FERTUNG [Roda], 65
PERE GALIN, clavari de Roda, germà de Mir Galí, 303
PERE GALIN [Güel], 346
PERE GALIN [Merli], 250
PERE GALIN [Vall de Benasc], 31
PERE GALIN DE CALVERA (o PETRUS GALINDONI), escrivà, 98
PERE GALI[N...] DE CAMPLONGO [Güel], 343
PERE GALIN DE LAGUARES, 231
PERE GALIN DE LO PUIO [Merli], 250
PERE GALIN TURMELLO [Merli], 250
PERE GARCIA [Avellana o Visallonga], 231
PERE GAUZPERT, 283
PERE GAUZPERT (o GIZPERT, GOZPERT, IOZPERT), senyor a Sant Esteve del Mall, 249, 277, 306, 307, 310, 311, 315, 316
PERE GISCAFRED, 210; fill de Giscafred i de Gilberga, 220
PERE GUILLEM, amirat de Falç, 75
PERE GUILLEM (o PETRUS GUILLEM) DE ALASQUARRE, 305
PERE GUILLEM [Monesma], 247
PERE GUILLEM, bisbe de Roda i Barbastre (1127-1134), 297
PERE IOHAN DE AVELLANA [Güel], fill de Sança, 350
PERE IOHAN, 116, 225
PERE IOHAN DE VIACAMPO, canonge, 75
PERE IOZPERT, senyor a Cornutella, 303
PERE LEL [Güel], 349
PERE MARTIN, 268, 293
PERE MARTIN [Avellana], 231
PERE MARTIN [Merli], 250
PERE MARTIN [Vall de Benasc], 31
PERE MIR, escrivà de Sant Esteve del Mall, 271
PERE MIR, senyor a Banavarri, 215, 249, 300, 306, 307, 308, 310, 311, 315, 323; senyor a Viacamp i a Benavarri, 316
PERE MIR, senyor a Llaguarres, 303 (potser el mateix senyor de Benavarri)
PERE MIR [Güel], capmàs de, 355
PERE MIR [Vall de Barravés], 240
PERE MIR DE ENTENZA, 75, 283
PERE MIR DE ESDOLOMATA (o SDOLOMATA) [Güel, Esdolomada], 358; [Merli], 250
PERE MIR DEL GRAT (o PETRUS), 321
PERE MIRO, clergue, 274
PERE ODGER [Güel], capmàs de, 355
Pere Oriol [Fontova], 180 B
PERE ORIOL DE GIA [Castilló de Sos], 31
PERE PERE [Cornudella], 326
PERE PETIT, senyor a Bolea, 277
PERE RAIMUNDO, senyor a Estada, 300, 323
PERE RAMII [Roda], 210
PERE RAMON, 308
PERE RAMON, senyor a Capella, 300
PERE RAMON, senyor a Estada, 215, 277, 304, 307
PERE RAMON [Güel], 345, 346; escrivà, 346
PERE RAMON [la Llitera], comte de Pallars, almúnia, 105; comte, 174
PERE RAMON [Sant Pere de la Ribera], 207
PERE RAMON D'ERIL (o PETRUS RAIMUNDUS, DE ERILL), 115, 293; [la Llitera], almúnia, 105

PERE RAMON DE BENASCHO [Güel], 293
PERE RAMON DE ROTA [Merli], 250
PERE RAMON GALISC [Roda], 25
PERE RODLAN (o PERE ROLLAN, PERE RODLLAN, PETRUS RODLAN), fill de Rotllan Ermengol, 293
PERE ROGER [Fontova], 180 B
PERE ROGER [Roda], germà de Bernat Roger i d'Ot Roger, 283
PERE SANAUIA (segurament Sanaüja o Sanavia), 280
PERE SANÇ, fill del rei, a Ribagorça i Montsó, 116
PERE SERVIDEI [Orcau], 56
PERE UDALARD [Roda], 65
PERE WIELM DE FORATATA, 43
PEREGRINUS, senyor a Alagón, 258
PEREGINUS IN NAPAL [Naval], 308
PETRESIUS [Capella], 16
PETRUS, 44, 52
PETRUS, abat de Sant Ponç de Tomeres, 167
PETRUS, almoiner, 331
PETRUS, ardiaca de Roda, 52, 65, 74, 76, 78, 282, 283; [Castillo de Sos], ardiaca, 46
PETRUS, bisbe d'Ador o Aira, 63
PETRUS, bisbe de Jaca i d'Aragó, 90, 94, 96, 104, 105, 106, 108, 113, 143, 229
PETRUS, bisbe de Barbastre i Roda (Pere Guillem, 1127-1134), 118, 277, 279, 282, 283, 288, 291, 292, 296, 298, 320
PETRUS, bisbe de Comenge, 24
PETRUS, bisbe d'Iruña i Pamplona, 90, 94, 96, 100, 104, 105, 106, 108, 143, 153, 155, 157, 159, 165, 167, 171, 174, 182, 186, 204, 205, 216, 224, 225
PETRUS, bisbe de Lleida, 118
PETRUS, bisbe d'Osca, 147
PETRUS, bisbe de Saragossa, 249, 258
PETRUS, bisbe d'Urgell, 332
PETRUS, comte d'Urgell (Pedro Ansúrez, tutor del comte d'Urgell), 190
PETRUS, escrivà, 42, 119, 271, 299, 308
PETRUS, fill de Brocard i de Càritas, 121
PETRUS, fill de Girberga, 138
PETRUS, fill de Ramon Gombau de Portaspana, 232
PETRUS, germà de Guillem Arnau de Gistau, 119
PETRUS, levita, 23; levita, escrivà, 51; canonge, levita, escrivà, 292
PETRUS, notari i secretari del sacre palau, 158
PETRUS, prevere, 74; prevere, escrivà, 36, 265, 318
PETRUS (o PETRUS SANCII, PETRUS SANGIÇ), rei d'Aragó, de Pamplona, de Sobrarb, de Ribagorça, de Montsó i de Barbastre (Pere I, rei d'Aragó i Pamplona, 1094-1104, comte de Ribagorça, 1085-1104), 71, 75, 79, 81, 90, 93, 94, 96, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 113, 115, 117, 121, 122, 124, 127, 136, 140, 143, 144, 146, 148, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 180 A, 180 B, 181 A, 181 B, 182, 186, 189, 190, 193, 195, 196, 197, 200, 229, 258, 302, 306, 312, 313, 323, 330
PETRUS, sacerdot, escrivà, 88
PETRUS, senyor a Boltanya, 105, 106, 113, 115
PETRUS [els Arcs], fill de Bernat de Mafet i de Ferrera, 265
PETRUS [Güel], 14
PETRUS [Lasquarri], fill d'Ényec Sanç i de Garsèn, 273
PETRUS [Llastanosa], 116
PETRUS [Lasquea], 230
PETRUS [Oliviadre], fill d'Ényec Sanç i Garsèn, 274
PETRUS [Orcau], fill de Maria, 55
PETRUS [Roda], 39; fill de Borrell, 25; prevere, 30, 65
PETRUS [Tudela], fill d'Ainer, 334
PETRUS [Turbó], clergue, 333
PETRUS [Viacamp], levita, escrivà, 49
PETRUS DE AGUERO, escrivà, 215
PETRUS DE BECCENEC [els Arcs], 265

PETRUS DE BUIRA, 319
PETRUS DE CASTELSIRÁ, 265
PETRUS DE HERIL, 332
PETRUS DE MARCELLA, 334; almoiner de Roda, 329
PETRUS DE RODA, 185
PETRUS DE TORLA, canonge de Roda, 229; 318
PETRUS DE VILLA PATERNINI (o PETRUS PATERNINI) [Llastanosa], 164
PETRUS ADEVONSSE [Febrer], pare de Martí Pere, 339
PETRUS AGERENSIS, 167
PETRUS ALTEMIR [Orcau], 55
PETRUS ARNAL (o ARNALLUS), 78, 206, 207; canonge, 76, 163, 198; cellerer, 201
PETRUS ARNALDI [Llastanosa], 164
PETRUS ARNULFI [Cornudella], 326
PETRUS ATO [Vall de Benasc], 31
PETRUS ATO DE OREMA [Vall de Benasc], 31
PETRUS BERNARDI, 187, 264
PETRUS BERNARDI DE PUTEO (o DE PUZO), 218, 220
PETRUS BERNARDI, abat de Serradui, 305
PETRUS BERNARDI, germà d'Osset, 295
PETRUS BERNARDI, fill de Tota, 272
PETRUS BERNARDI, fill de Bernat Garcia de Fontova, 139
PETRUS BERNARDUS, cavaller, 183
PETRUS BERNARDUS, escrivà, 175
PETRUS BERTRAN (o BERTRANDI), 90, 112
PETRUS BERTRANDI, fill de Bertran de Montanyana i germà de Bertran, 132
PETRUS BERTRANDUS [Güel], clergue de Santa Maria de Güel, 345
PETRUS BORRELLI, 80; jutge, 38, 43
PETRUS BROCARDI, 205
PETRUS DIDAZ, 53, 108
PETRUS ENNECHO [Vall de Benasc], 31
PETRUS ENNEG [Orcau], 56
PETRUS EXEB [Oliviadre], 274
PETRUS EXEMENO (o EXEMINI), 319, 326
PETRUS FERTUNI, canonge, 76
PETRUS FORTES [Fontova], 180 B
PETRUS FORTIS DE ROTA, 186
PETRUS (o Petroni) GALINDI, 72; escrivà, 102
PETRUS GARCIA DE VILLA MESULG, 225
PETRUS GAUZBERTI (o GAUZPERTI), 216, 319
PETRUS GAUZPERTI [Cornudella], 326; pare d'Agnès, 326
PETRUS GIMAR [Serradui], 45, 305
PETRUS GITARDUS [Fontova], 180 B
PETRUS GODMAR, 135
PETRUS GUILELMI, 267; fill de Guillem Mir, 70; pare de Ramon, 270
PETRUS GUILLEM DE ALASCORR, 257
PETRUS HENRIC [Castilló de Sos], 46
PETRUS HONNIFREDUS, prebost i ardiaca de Roda, 83
PETRUS IOHANNIS, 169, 318; canonge, 162, 281; canonge, escrivà, 129; prevere, escrivà, 261
PETRUS IOZPERT DE CORNUTELLA, 312
PETRUS LIMOVICENCIS, 134
PETRUS LOPE, escrivà, 269
PETRUS MAIOR [Vall de Benasc], 31
PETRUS MARTINI, merí, 247
PETRUS MARTINI DE VIRUNI (o URRUNI, potser Ru) [Vall de Benasc], 31
PETRUS MIR DE ENTENÇA, 319
PETRUS (o PETRONI) MIRO, 72
PETRUS MIRO, senyor a Banavarri i a Falç, 277
PETRUS MIRO [Cornudella], 326
PETRUS MIRO, fill de Mir Gombau, 142
PETRUS MIRO [Lasquarri], 201
PETRUS MIRONIS DE ENTENZA, 216, 312
PETRUS MORAN [Fontova], 180 B
PETRUS MUNNIOZ, 222
PETRUS ONOFREDI, 184; ardiaca de Pallars, 126
PETRUS PETRI, prior, 130
PETRUS RADOLF DE LAGUAR [Lasquarri], 76
PETRUS RAIMUNDI DE HERIL, 87, 128, 213
PETRUS RAIMUNDI DE ROTA, 232
PETRUS RAIMUNDI, 169; comte, 131; comte del Pallars, 213, 223

FUNDACIÓ NOGUERA

PETRUS RAIMUNDI, fill de Ramon Pere d'Erill i d'Arsèn, 257
PETRUS RAIMUNDO d'Eril (o DE ERIL), senyor in Capella et in Castro, 122, 323
PETRUS RAIMUNDO DE ESTATA (o PETRUS RAYMO), senyor a Estada, 224, 309, 312
PETRUS RAIMUNDO, fill de Ramon Pere d'Erill, 312
PETRUS RAMII [Roda], 211
PETRUS RAYMUNDUS [Avellana o Visallonga], escrivà, 231
PETRUS RODBALL (o PETRONI RODBALLO, PETRONI RODGARIO), cavaller, fidejussor, 72, 119
PETRUS RODBALLI [Sapeira], 114; fill de Guilla, 102
PETRUS RODGERII (o PETRUS ROGERIUS), 119, 138; testament, 219
PETRUS ROGER DE GERVETA (o PETRUS RODGERII DE GIRVETA), 119, 142
PETRUS ROMANI, fill de Necim, 68
PETRUS SANCII, senyor a Boltanya i Luesia, 90, 94, 96, 104
PETRUS SANCII, rei d'Aragó: vg. Petrus
PETRUS SANZ [la Llitera], almúnia, 105
PETRUS SANZ DE MONTE CLUSO, 194
PETRUS SIMEONIS, prior de Sant Martí de Cavallera, 329, 331
PETRUS TICIO (o TIZON), senyor a Montclús, 275, 276; senyor a Estella i a Montclús, 277
PETRUS WILELMI, ardiaca d'Urgell, 332
PETRUS XIMENEZ, senyor a *Torbena*, 258
PETRUS XIMINO, justícia, 215
PHILYPPO, rei de França (Felip I de França, 1060 a 1108), 71
PIPINUS, senyor, 93
PIPINUS (o PEPINUS), pare de Barbatorta, 229
PLACIANUS [Güel], 14
PLASIONUS [Eroles], marmessor de Duran, 17
POLECHA [Güel], mare de Galí, 14
PONÇ RAMON [Güel], 361
PONÇ ROGER [Lasquarri], 76
PONCIUS, 281
PONCIUS (o PONTIUS), abat de Sant Victorià, 167
PONCIUS, arxilevita, 23
PONCIUS (o PONTIUS), bisbe de Bigorra, 63
PONCIUS (o PONTIUS), bisbe de Lleida (Ponç d'Aguilaniu, 1308-1313, o bé Ponç de Vilamur, 1322-1324), 118
PONCIUS (o PONTIUS), bisbe de Roda i de Barbastre (Ponç, 1097-1104), 118, 130, 146, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 174, 178, 180 A, 180 B, 181 A, 181 B, 182, 183, 186, 188, 189, 253, 312, 330
PONCIUS, fill del vescomte Guerau Ponç i germà de Ferrer, 284
PONCIUS, prior, 135
PONCIUS (o PONTIUS) [Avellana o Visallonga], pare de Company, 231
PONCIUS (o PONTIUS) [Vall de Benasc], antic possessor, 31
PONCIUS IOHANNIS, 130; [Roda], 91
PONCIUS RODGER [Fontova], 180 B
PONCIUS ROGERII [Lasquarri], marit d'El·liarda, 201
PONZ [Avellana i Visallonga], pare de Company, 231
PONZ EBRAN, 232
PORCHET, 268
POSEDONIUS [Eroles], difunt, 17
POSSEDONIUS [Montanyana], 28
PROCHARDUS, senyor, 89
PURA, muller d'Asner i mare d'Àgila de Falç, 38
PURA [Güel], 14

— R —

RABA [Avellana o Visallonga], 231
RADIMIRUS [Eroles], 17
RADIPERT [Vall de Barravés], capmàs, 240
RADOLF [Ancils], 249

FUNDACIÓ GUERA

RADOLFUS (o RADULFUS) [Güel], 14
RADOLFUS [Sant Esteve del Mall], 8; prevere, 8
RADULFUS [Esdolomada], 125
RADULFUS [Llastanosa], 22
RADULFUS [Roda], 30
RAGIMUNDUS, comte, 3, 73; vg. Raimundus
RAIMON GOMBAL, 42; vg. Raimundus Gondebaldi
RAIMON LORENZ [Roda], 109; vg. Raimundus Laurencii
RAIMON MIR (o RAIMUNDUS) [Llastonosa], 139; vg. Raimundus Mironis
RAIMOND ORIOL, canonge, 129; vg. Raimundus Orioli
RAIMONDUS GONBALLI, 131
RAIMONDUS GONBALLI DE PORTASPANA, 232; vg. Raimundus Gombaldi de Portaspana
RAIMONDUS GUIELMI DE CAPELLA, 131; vg. Raimundus Guillelmi de Capella
RAIMUN GUILLEM, senyor, 111
RAIMUNDUS, 51
RAIMUNDUS, almoiner, scriptor, escrivà, 319
RAIMUNDUS, abat de Sant Pere de Rodes, 237
RAIMUNDUS, abat de Santa Cecília de Fontova, 175, 183
RAIMUNDUS, abat de Santa Maria de Güel, 349
RAIMUNDUS, ardiaca, 162; ardiaca de Benasc, 126
RAIMUNDUS, ardiaca de Ribagorça, 321, 329, 331
RAIMUNDUS (o RAYMUNDUS, REIMUNDUS), bisbe de Roda (Ramon Dalmau, 1076-1094), 67, 69, 70, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 82, 88, 90, 92, 99, 108, 113, 114, 118, 119, 122, 124, 126, 130, 131, 132, 134, 158; vg. Raimundus Dalmacii
RAIMUNDUS (o RAMON), bisbe de Barbastre i de Roda o Ribagorça (Ramon Guillem, 1104-1126), 196, 200, 202, 203, 204, 205, 207, 212, 215, 216, 222, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 232, 233, 234, 237, 242, 243, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 260, 264, 266, 267, 269, 286, 287, 303, 308, 312, 320, 327, 330
RAIMUNDUS, bisbe d'Osona, 282, 287
RAIMUNDUS, bisbe de Lleida i Roda (Ramon de Siscar, 1238-1247), 118
RAIMUNDUS, canonge de Sant Vicenç de Roda, 129; clavari, 231
RAIMUNDUS, capellà, 222
RAIMUNDUS, cellerer de Sant Vicenç de Roda, 263, 271
RAIMUNDUS, comte (Ramon II (o III) de Ribagorça, c. 954 - c. 965), 3, 13, 17, 28, 73
RAIMUNDUS, comte de Barcelona i marquès (Ramon Berenguer III, 1097-1131), 245
RAIMUNDUS, comte (Ramon de Pallars Jussà, potser Ramon III, 1010-1047, o bé Ramon IV, 1047-1098), 132
RAIMUNDUS, escrivà, 303, 304, 306, 307; escrivà de Banastón, 313
RAIMUNDUS [els Arcs], fill de Bernat de Mafet i de Ferrera, 265
RAIMUNDUS, fill de Girberga, 138
RAIMUNDUS, fill de Guillem, 151
RAIMUNDUS (o RAIMUNDUS PETRI), fill de Pere Guillem, net d'Orrat i de Regals, 270
RAIMUNDUS, fill del comte Ramon Berenguer i Almodis (Ramon Berenguer II, 1076-1082), 36
RAIMUNDUS, pare de Rotllan (o Rutiland), 135
RAIMUNDUS, prebost de Lavaix, 237
RAIMUNDUS, prevere, escrivà, 274, 262
RAIMUNDUS, prior de Sant Vicenç de Roda, 263
RAIMUNDUS, sagristà, 186
RAIMUNDUS [Esdolomada], 294
RAIMUNDUS [Viacamp], prevere, 49; fill del prevere Ramon, 49
RAIMUNDUS [Visalibons], 37
RAIMUNDUS DE BANASTO, escrivà, 312

RAIMUNDUS DE BENASCHO, 319
RAIMUNDUS DE PAN, ardiaca de Terrantona, 321, 329, 331
RAIMUNDUS ARNALLUS, 36
RAIMUNDUS AMAT, senyor a Gia, 249
RAIMUNDUS ASNERI, germà de Guillem Asner, 200
RAIMUNDUS BERENGARII, 123, 328
RAIMUNDUS BERENGARII, comte de Barcelona (Ramon Berenguer I, 1035-1076), 36
RAIMUNDUS BERENGARII, comte de Barcelona (Ramon Berenguer IV, 1131-1162), 299, 323
RAIMUNDUS BERNARDI, 135, 229
RAIMUNDUS BERTRANDI, 132
RAIMUNDUS BONOFILII, 121, 132
RAIMUNDUS DALMACII (o RAYMUNDUS DALMATIUS), bisbe de Roda (Ramon Dalmau, 1076-1094), 61, 63, 75, 80, 81, 83, 84, 87, 93, 94, 96, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 109, 115, 117, 123, 127, 128, 130, 148, 184, 229, 277, 312, 329
RAIMUNDUS ENNECHONIS, 282
RAIMUNDUS GALINDONIS, canonge, 213
RAIMUNDUS GERALDI, 90
RAIMUNDUS GILBERTI, 114
RAIMUNDUS GIRBERTO, cavaller, 72
RAIMUNDUS GOMBALDI DE PORTASPANA (o RAIMUNDUS GONBALLI), 118, 232; *major* de Portaspana, 237
RAIMUNDUS GONBALLI DE RIPELLAS, 121
RAIMUNDUS GONDBALLI DE LIRVI, 121
RAIMUNDUS GONDEBALDI (o RAIMON GOMBAL), 42, 81, 138
RAIMUNDUS GUILLELMI DE CAPELLA, 118, 131, 134
RAIMUNDUS GUILLELMUS, bisbe de Barbastre (Ramon Guillem, 1104-1126), 199
RAIMUNDUS LAURENCII, 124; [Roda], 109
RAIMUNDUS LIGERENSIS, 167
RAIMUNDUS MARTINUS, ardiaca, 319
RAIMUNDUS MIRONIS, 36, 77, 78, 130, 135; [Roda], 92, 109; germà de Guillem Mir, 221; [Llastonosa], 139
RAIMUNDUS MIRONIS DE GAVASA, 216
RAIMUNDUS ORIOL, 253
RAIMUNDUS ORIOLI, ardiaca, 326; canonge, 129
RAIMUNDUS PETRI, prior de Sant Vicenç d'Osca i de Besians, 329
RAIMUNDUS PETRI DE ERIL (o HERIL), 213, 233, 257, 312, 332
RAIMUNDUS RAIMUNDI, prebost de Lavaix, 213
RAIMUNDUS RODLAN, marit d'Ermengarda, 292
RAIMUNDUS RUTILANDI, fill de Rotllan (o Rutiland), 135
RAIMUNDUS SANAUGA [Cornudella], 326
RAIMUNDUS VIVAS, escrivà, 276, 278, 290
RAIMUNDUS VIVAS [Montclús], 275
RAIMUNDUS WILELMI, 90
RAIMUNDUS WILLELMI DE CAPELLA, 152
RAIMUNDUS ZABATARIUS [Montclús], 290
RAMI [Fontova], 180 B
RAMI MARTIN [Fontova], 180 B
RAMI RODGER (dubtós) [Fontova], 180 B
RAMINUDUS GODBALLI, 135
RAMIO [Aguilaniu i Jusseu], pare d'Endura, 10; pare d'Eixipio, 10
RAMIO [Castilló de Sos], 31
RAMIO [Eroles], 17
RAMIO [Perarrua], excusat, 43
RAMIO [Güel], 14
RAMIO [Lavaix], 21
RAMIO [Montanyana], 28
RAMIO [Roda], difunt, 30; pare de Bitals, 30; parent de Pàtria, 30; germà de Joan de Bianz, 161
RAMIO DE TODUDI [Güel], 14
RAMIO ATONS [Vall de Benasc], 31
RAMIONE [Eroles], 17
RAMIOS [Güel], 14
RAMIUS, canonge, 134
RAMIUS [Güel], 14
RAMIUS [Montanyana], 28
RAMIUS [Sant Esteve del Mall], 8; monjo, 8
RAMIUS DE CASTELLAZO (o RAMU) [Nocelles], 29

Ramius de Fega [Fontova], 180 B
Ramon, 297
Ramon, bisbe de Barbastre (1104-1126), 196, 226, 251, 255; vg. Raimundus (Ramon Guillem)
Ramon, fill de Berenguer, 209
Ramon (o Raimundus), 116
Ramon [Castigaleu], fill de Ramon Pere i de Girberga, 272
Ramon [Castilló de Sos], abat d'Espés, 31
Ramon [Febrer], 339
Ramon [Güel] , 357
Ramon [Vall de Barravés], 240
Ramon de illo Collo, 276
Ramon de la Ripella [Fontova], 180 B
Ramon Ainer, germà de Berenguer Ainer i de Garcia Ainer, 137
Ramon Altemir [Cornudella], 326
Ramon Altemir [Monesma], 247
Ramon Amat, senyor de Perarrua, 215
Ramon Arllen, 213
Ramon Arnal, testament, 185
Ramon Arnal de Chasa de Latrons [Calladrons], 339
Ramon Artal [Cornudella], 326
Ramon Asner, ardiaca, 209
Ramon Ato [Merli], 250
Ramon Baron de Benascho [Castilló de Sos], 31
Ramon Bellenger, 252
Ramon Bernard, 318
Ramon Bertran, 211, 220; fill de Bertran At, 217
Ramon Bertran de la Tosca, 221
Ramon Bidal [Vall de Barravés], capmàs, 240
Ramon Bonfil, 137
Ramon Bons [Vall de Barravés], capmàs, 240
Ramon Bradila de Sancto Martino, 264
Ramon Compango [Güel], 359
Ramon Cuerbo, escrivà, 309
Ramon Dacho, senyor a Cornudella, 38
Ramon Dod, castlà, 328
Ramon Dod de Billa Carlle [Vilacarle], 283
Ramon Eç, 231
Ramon Ezo de Alascorre [Lasquarri], 270
Ramon Ferruza [Cornudella], 326
Ramon Galin (o Galindo), senyor a Estada, 113, 155; senyor a Estada i Estadella, 115
Ramon Galin de illo Collo (o de Collo) [Montclús], 275, 278
Ramon Galin de Sancta Cruce, 221
Ramon Galin de Spatella [Merli], 250
Ramon Galindo, 165
Ramon Garsia, capmàs de, 219
Ramon Garsia [Roda], 283
Ramon Giscafred, 210, 220
Ramon Gombal (o Gonbalt) de Portaspana (o de Porta Yspana), 134, 137, 194
Ramon Gombaud, almúnia, 105
Ramon de Portaspana, 122; vg. Ramon Gombal
Ramon Guielm [Llastanosa], 116
Ramon Guilem [Güel], fill de Bonassies, 349
Ramon Guillem [la Llitera], almúnia, 105
Ramon Guillem [Sant Esteve de Mall i Serradui], senyor, 45
Ramon Guillem de Binnech [la Llitera], almúnia, 105
Ramon Guillem de Castro, almúnia, 105
Ramon Guillem de Gudel [Güel], 283
Ramon Guillem de la Padul [Serradui], 305
Ramon Guillem Ciclao [la Llitera], almúnia, 105
Ramon Ioseph [Viuet], capmàs de, 233
Ramon Isarn, 293
Ramon Isarn (o Raimundus Isarni) [Viuet], 87
Ramon Laurenz [Roda], 189
Ramon Lorenç (o Lorencii), 184
Ramon Mancho [Fontova], 180 B

FUNDACIÓ NOGUERA

RAMON MARTIN, 269
RAMON MARTIN, ardiaca, prevere de Campo, 318
RAMON MARTIN, senyor, 316
RAMON MARTIN [Lluçars], 280
RAMON MIR, 184, 206
RAMON MIR [Cornudella], batlle, 326
RAMON MIR [Güel] abat de Santa Maria de Güel, 350, 351, 352, 356
RAMON MIR [Merli], 250
RAMON MIR [Pedrui], 6
RAMON MIR [Roda], 266
RAMON MIR [Tolba], 141
RAMON MIR DE BENASCO [Roda, Llastanosa], 116, 188
RAMON MIR DE ILLA CLUSA, jutge, 217
RAMON MIR DE ROTA [Roda], 189
RAMON MIR DEL POZ, 283
RAMON ORIOL, 130
RAMON ORIOL, ardiaca, 282, 316; ardiaca de Llaguarres, 270
RAMON ORIOL DE LAGUARRES, 252
RAMON PERE [Castigaleu], 272
RAMON PERE, senyor a Calassanç, 312
RAMON PERE, senyor a Monesma, 300
RAMON PERE DE ALASCOR, 283; senyor a Lasquarri, 308
RAMON PERE DE BENASCHO, 293
RAMON PERE DE ERIL (o HERIL), 283; senyor a Besians, 313
RAMON PERE DE ILLO PUIOLO, 217
RAMON PEREIRE, almoiner, 313
RAMON PONZ, senyor de Falç, 75
RAMON RAMON [Orcau], 54
RAMON SILVA [Castigaleu], 272
RAMON SONGER, senyor a Monesma, 62
RAMON SUNGER [Cornudella], 326
RAMON SUNIERO, senyor a Perarrua, 38
RAMON VUILLEM DE SARRADUY, 75
RAMON WILLELMI, testament, 151
RAMON ZABATERO [Montclús], 275
RANDIMIRUS [Güel], 14
RANDULFUS, arxilevita, 23
RANIMIRUS, 43
RANIMIRUS, rei (Ramir I d'Aragó, 1035-1063, de Ribagorça i de Sobrarb, 1043-1063), 16, 32, 33, 35, 38, 96, 97, 118, 122, 147, 231
RANIMIRUS, rei d'Aragó, de Sobrarb, de Ribagorça i de Pamplona (i bisbe electe de Barbastre i Roda) (Ramir II, 1134-1137), 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 323
RATERO [Rallui], 19
RAULFO (o RAOLF), 318
RAYMIRUS, rei, 313; vg. Ranimirus
RAYMUNDUS, abat de Santa Cecília de Fontova, 180 A
RAYMUNDUS, bisbe, 113, 122, 202, 224, 242, 327; vg. Raimundus (Ramon Dalmau i Ramon Guillem)
RAYMUNDUS, comte, 5
RAYMUNDUS [Barbastre], mestre, 241
RAYMUNDUS AMAT [Visalibons], senyor de Beranui, 37
RAYMUNDUS DALMATIUS, bisbe, 75; vg. Raimundus Dalmacii
RAYMUNDUS ENNECHONI, almoiner de Sant Vicenç de Roda, 296
RAYMUNDUS PETRI, almoiner, 313; sacerdot, escrivà, 296
REALE [Benasc], capmàs de, 116
REBERTE [Eroles], 17
RECAREDUS, rei (Recared I, rei dels visigots, 586-601), 1
RECHESENDUS [Roda], difunt, 30
RECHESINDUS [Aguilaniu i Jusseu], fill d'Altemir, 10; fill d'Oriolf, 10
RECHILDIS, mare del bisbe Borrell, 23
RECHILLIS (o RICELLIS), muller de Ramon, 51
REDMIRO IN MONTESON, senyor de Montsó, 215
REGALES, senyora, dona d'Orrat, 270
REGALIS [Beranui], pare d'Ermengol, 86
REGIMOND [Llastanosa], 58
REGIMONNUS (o REMONNO) [Llastanosa], 57
REGIMUND [Llastanosa], marit d'Ava, 57

REGIMUNDUS, abat de Sant Pere de Rodes, 149
REGIMUNDUS [Llastanosa], 60
REGIMUNDUS SUNIARII [la Millera], 149
REIMON DACO, 32
REIMUNDUS, bisbe de Roda, 131; vg. Raimundus (Ramon Dalmau)
REIMUNDUS, prebost de Barbastre, 225
REIMUNDUS [Orcau], 47; fill de Ramon i Ermetruit, 47
REIMUNDUS DALMACIO, bisbe de Roda (1076-1094), 108; vg. Raimundus (Ramon Dalmau)
REIMUNDUS GARSIA, 117
REIMUNDUS MIRONI [Orcau], marit de Maria, 55
REIMUNDUS MIRONIS DE BENASCHO, pare de Mir Ramon, 138
REMON [Roda], fill, 30
REMON [Vall de Benasc], fill de Ginta, 89; fill de Girberca, 89
REMON BERNARD [Orcau], 55
REMON DALMAZ, bisbe, 76; vg. Raimundus (Ramon Dalmau)
REMON GALIN (o REMON GALINDO), senyor a Estada, 100, 105, 106, 107, 108
REMON GONBALD DE PORTASPAN, 142
REMON GUIGELM (o REMON GUILLEM), senyor a Castre, 105, 106
REMON GUILELM DE KAPELLA (o Remon Guillem), senyor de Capella, 87, 142
REMON LAURENZ [Llastanosa], 60
REMON LORETIO (o LORENCIO), 32
REMON MIR [Castillo de Sos], 46
REMON MIR [Llastanosa], 60
REMON PONCIUS (o RAMON PONZ) [Tolba], 141
REMON RADULPH [Orcau], 55
REMON VITALIS [Orcau], 55
REMUNDUS CIDI [Tolba], sacerdot, escrivà, 141
RENART [Serradui], excusat, 43
RENOVALDUS (o Renoval) [Güel], 14
REQUESINDUS (o REQUISENDUS) [Güel], 14
REQUISENDUS [Roda], 30
RETRO, comte a Tudela, 277
REVELLUS [Lavaix], 21
RICARDUS, abat del monestir de Sant Víctor de Marsella, 162
RICHARDUS, cardenal i llegat de l'Església de Roma, 71
RICHEL [Güel], 360
RICHELDES [Llastanosa], 198
RICHELL [Llastanosa], vinyal de na, 116
RICHELS [Güel], 14
RICHELS [Roda], 30
RICHISENNUS (o RECHISINNUS) [Güel], 14
RICHOLFUS [Roda], germà d'Altemir At, 30
RICHOLPH [Güel], germà de Domènec Ricolf, 348
RICHOLPH [Güel], pare de Bernat, 351
RICIVERGA [Montanyana], mare de Galí, 28
RICOLF [Vall de Benasc], 31
RICOLF MARCHES, 52
RICOLFUS [Eixea], 163
RICOLFUS DE DOCHES [Vall de Benasc], 31
RICOLPH [Tolba], 75
RICULFUS [Ribagorça], 23
RICULFUS ICHILANIS [Esdolomada], 125
RICULFUS UNISCUL [Sant Esteve del Mall], 92
RICULFUS, fill de Baró, 125
RIOLFUS [Roda], difunt, 30
RODBALLDI [Sapeira], pare de Gervàs, 102
RODEGARIUS, fill de Roger i Sança, 285
RODEGARIUS, 285
RODEGERUS [Roda], 25
RODELAN, 127
RODERIC PEDRIZ, senyor a Pano, 307
RODERICUS, escrivà, 75
RODERICUS NUNNEZ, 53
RODGER BRADILA [Roda], 161
RODGERUS BERNARDI, germà de Ramon Gilbert, 114
RODLAN, germà de Bernat Ermengol, 294

RODLANDUS (o ROTLANDUS), 96
RODLANDUS ERMENGAUDI, marit d'Urraca, 289
RODLANDUS ODONIS, 90
RODLANDUS RAIMUNDI DE FICULUS, 119
RODREGERO [Roda], fill de Guiter, 25
RODRIC PETRIZ, senyor a Pano, 304
RODRICUS, bisbe d'Osca, 309
ROGER BRADILA [Llastanosa], 116; [Sant Pere de la Ribera], 207
ROGERIUS, gramàtic, 178
ROGERIUS [Mont de Roda], fill de Campió, 230
ROGETU [Güel], 14
ROLANDUS, senyor, 68
ROLLAN ERMENGOD (o Rodlan Ermengod), 291; pare de Pere Rotllan, 293
ROMANUS, germà de Pasqual, 68
RRODLAN BERNARD, 213
RUDERICHUS, escrivà, 126
RUTILANDUS RAIMUNDI, testament, 135

— S —

SABILA [Aguilaniu i Jusseu], pare d'Ud, 10
SALOMON, bisbe de Ribagorça i de Roda (Salomó, d. 1064-c. 1075), 30, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 59, 80, 96, 140, 312
SAMUEL [Güel], 14
SAMUEL [Montclús], 276; germà de Ferro, 275
SAMUEL YACOB [Montclús], 276
SANÇ (o SANC) [Güel], 14
SANÇ ACENARÇ DE BUIRO [la Llitera], almúnia, 105
SANÇA (o SANCIA), muller de Roger, 285
SANCA, muller d'Arnau de Sanaüja, 328
SANÇA [Benasc], 116
SANÇA (o SANCA) [Güel], 14; mare de Pere Joan d'Avellana, 350
SANCHO, rei, 61, 110, 120; vg. Sancius (Sanç III de Pamplona)
SANCHO DE COSCOLLA [Fontova], 180 B
SANCHO RAMÍREZ, rei d'Aragó, de Pamplona i Ribagorça, 95
SANCIA, comtessa, muller d'Unifred, 9; comtessa, 229
SANCIA, cunyada de Mir Gombau, 142
SANCIA, filla de Gombau Ramon i muller de Pere Mir, 142
SANCIA (o SANCIA DE BAALULI) [Llastanosa], mare dels sotsdiaca Galí, 57, 58
SANCIUS, 78
SANCIUS, abat de Sant Joan de la Penya, 83
SANCIUS, bisbe d'Aragó i del Sobrarb, 38, 43
SANCIUS, bisbe de Calahorra, 277, 258
SANCIUS (o SANTIUS), bisbe d'Iruña o de Pamplona (Antso o Sancho Larrosa, 1120-1142), 244 (Sancio), 258, 277, 299, 303, 310, 311, 312, 315, 317, 323, 325
SANCIUS, bisbe de Lascar, 244
SANCIUS, bisbe de Nájera, 298, 299, 303, 325
SANCIUS, canonge de Roda, 74
SANCIUS, clergue de Roda, 130
SANCIUS, comte de Ribagorça, 128, 131; comte, 216
SANCIUS, comte a Erro i Sant Esteve, 90, 94, 96; comte a Erro, 165; comte a Erro i Tafalla, 143
SANCIUS, escrivà, 38, 159, 169, 215, 249, 258, 313; notari de Perarrua, escrivà, 317
SANCIUS, fill d'Ényec Sanç i Garsèn [Oliviadre], 274
SANCIUS, prevere, 188
SANCIUS (o SANTIUS), rei (Sanç III, rei de Pamplona i comte d'Aragó, 1004-1035, comte de Ribagorça, 1018-1035), 30, 33, 35, 38, 43, 59, 61, 62, 63, 64, 66, 71, 75, 79, 81, 82, 83, 85, 87, 90, 93, 94, 96, 97, 100, 104, 105, 110, 113, 115, 116, 120, 121, 122, 127, 128, 136, 146, 148, 158, 167, 182, 205, 227, 229, 232, 277, 302, 306, 312, 323
SANCIUS (o SANCI) [Eroles], 17

SANCIUS [la Llitera], comte, almúnia, 105
SANCIUS [Lasquarri], fill d'Ényec Sanç i de Garsèn, 273
SANCIUS [Roda], prevere, 50
SANCIUS [Sant Pere de la Ribera], 207
SANCIUS VESTUM [Roda], difunt, 30
SANCIUS (o SANCI) [Sant Esteve del Mall], 8
SANCIUS (o SANTIUS) DE PETRA RUBEA, escrivà, 277, 300, 301, 302, 310, 311, 315, 323
SANCIUS ACENAR (o ACENARIZ, ACENARZ), 81; senyor a Perarrua, 43, 82, 106, 115
SANCIUS ATTO [Roda], 91
SANCIUS BELASCHO DE SANCTI ROMANI, 93
SANCIUS IOHANNES, 229; senyor d'Osca, 215
SANCIUS ENNECONES, senyor a Muro de Roda, 310
SANCIUS FURTUNIONES, 32
SANCIUS GALIN (o GALINDIÇ, GALINZ), senyor a Boltanya, 35, 38, 43, 62; comte a Boltanya, a Atarés i a Sos, 79
SANCIUS GALINDONIS, abat de Sant Martí de Perarrua, 298
SANCIUS GARCEIZ (o GARCEZ), senyor, 93, 106, 115; senyor a Alquèssar, 108
SANCIUS IOHANNIS, senyor a Osca, 249, 277
SANCIUS LARROSSENSIS, canonge d'Osca, escrivà, 146
SANCIUS PORCHO (o PORCO), escrivà, 43, 79, 81
SANCIUS RANIMIRIZ, a Banavarri, infant, 62
SANCIUS RANIMIRIZ, comte de Ribagorça, 62, 105, 108, 117, 122
SANCIUS RANIMIRIZ, rei (Sanç Ramir, rei d'Aragó), 43, 62, 87, 108
SANCIUS SANGEZ DE LARRES, senyor, 93
SANG Acenarç (o ACENARZ), senyor [Sant Esteve del Mall i Serradui], senyor, 45; [la Llitera], almúnia, 105
SANG LOPEZ [la Llitera], almúnia, 105
SANG SANZ DE GRADS [la Llitera], almúnia, 105
SANGA [Güel], mare de Galí, 14
SANGO [Güel], 14
SANGO DE ILLO GRADO, 276
SANGO DE MONTE CLUSO [Monclús], abat, 64
SANGO ANZ, senyor a Osca, 258
SANGO ENNECONES, senyor a Abizanda, 304
SANGO FORTUNGONS [Sant Esteve de Mall i Serradui], senyor, 45
SANGO GARZEZ [Sant Esteve de Mall i Serradui], senyor, 45
SANGO (o SANXO) SANGIZ, senyor a Elsón i *Arpa*, 312
SANILA, abat de Sant Andreu de Barravés, 23
SANILU [Güel], 14
SANS ANER (Asner) [Vall de Benasc], 89
SANSA [Lavaix], muller de Gamiza, 21
SANCIUS (o SANTIUS), abat del monestir de Sant Joan de la Penya, 79
SANCIUS (o SANTIUS), comte, senyor a Erro i a Sant Esteve del Mall, 104
SANCIUS (o SANTIUS) [Llastanosa], prevere, fill d'Orobellit, 57
SANCIUS (o SANTIUS) EXEMENI MARINI, 167
SANCIUS (o SANTIUS) GARCEZ, senyor a Alquèssar, 105
SANTIUS: vg. Sancius
SANCIUS (o SANTIUS) RANNIMIRIZ, germà del rei, senyor a Benavarri i Fontova, 79
SANXA, muller de Joan d'Onorra [Fontova], 180 A
SANXIO SANXIS, *salmedina* d'Osca, 309
SANXO [Fontova], 180 B
SANXO CARREGATO [Fontova], 180 A
SANXO DE COSCOLLA [Fontova], 180 B
SANZ ACENARÇ ODINA [la Llitera], senyor, almúnia, 105
SANZ APO, 32
SANZ GALINDIZ [Oliviadre], 274
SANZ GALINNER [Fontova], 180 B

SANZ GALINZ [Avellana], pare de Guillem, 231
SANZ GARCEZ DE GAVIN [la Llitera], almúnia, 105
SANZ GARSIA DE BENASCHO [Castilló de Sos], 31
SANZ SANÇ DE GRADS [la Llitera], almúnia, 105
SANZ XEMENONS [la Llitera], almúnia, 105
SANZA (o SANCA) [Roda], 211
SANZA [Roda], muller de Pere Ramir, 210
SATURNINUS, prevere, 68
SAVAXORDA [Montclús], oncle de Vita, 275
SAYNZ GALINZ (o SAINZ GALINDEZ o SANCIO GALINZ o SANZ GALINZ) DE AVELLANA [Avellana o Visallonga], 252
SCEMENA (o SCIMINA), senyora, muller de Diego Gundisálbez, 53
SCEMENO GOMIZ, pàrvul, 53
SCHIVA, filla del comte Ramon [III o IV] de Pallars Jussà, 132
SCLUA, 281
SCLUA, capmàs de, 118, 134
SECUFREDUS [Eroles], marit de Madrona, 17
SEGUINUS, sacerdot, 23
SENGFRED BARO [Orcau], 47
SENIOFREDUS, sacerdot, 23
SENIOFREDUS [Roda], prevere, 30
SENTER [Castilló de Sos], 31
SENTERIUS (o Senterus) [Esdolomada], prevere, 125
SENTERUS, ardiaca, 19
SENTERUS [Roda], 30
SENTRED [Merli], 250
SENTULLUS [Eroles], 17
SERTERUS [Eroles], 17
SERVEDEUS [Nocelles], germà de Longoard, 29
SERVEDEUS DE PERVES [Lavaix], 21
SERVEDI ASNER [Sant Esteve del Mall], 8
SERVIDEUS [Corbera], pare d'Ermessèn, 101
SETILANUS [Eroles], 17
SICARDA [Ancils], muller de Guillem Ademar, 249
SICARDIS, muller de Ramon Guillem de Capella, 152
SICHARD (o SICARD), mare de Roger, 285
SICHARDIS, muller de Ramon Guillem, 151
SIDILA [Llastanosa], 12 (nota)
SIDILA [Sant Esteve del Mall], 8
SIMEON, abat de Jesús Natzarè de Montaragó, 167
SINDILONI [Güel], muller de Liban, 14
SINFREDUS, home donat, 119
SINGIFREDUS [Vall de Benasc], 31
SINTILA [Eroles], 17
SIRAT (dubtós) [Vall de Barravés], capmàs, 240
SONGERUS [Sant Esteve del Mall], 8
SONIERUS, senyor a Perarrua, 35
SPECIOSA [Güel], 14
STABILIS, pare del monjo Ényec, 11
STEFANUS, bisbe in Osca, 155, 171; vg. Stephanus
STEFANUS [Güel], 14
STEPHAN, cantor, 321
STEPHANIA, muller de Mir Galí, 186
STEPHANIA, muller del vescomte Guerau Ponç, 123
STEPHANIA [Beranui], muller d'Ermengol 86
STEPHANUS, 282, 296, 318
STEPHANUS, ardiaca d'Osca, 229
STEPHANUS, bisbe d'Osca, 153, 155, 157, 159, 162, 165, 167, 171, 172, 174, 181 B, 182, 186, 204, 205, 206, 215, 216, 224, 225, 229, 235, 239, 244, 249, 258, 286, 287, 312, 320
STEPHANUS, canonge de Roda, escrivà, 334
STEPHANUS, cantor, 319
STEPHANUS [Esdolomada], 294
STEPHANUS [Fontova], 180 B
STEPHANUS [Tolba], 141
STEPHANUS DE ALFALECH (o ALFARECH) [Castre], 216

FUNDACIÓ NOGUERA

STEPHANUS DE LA LECINA (o LEZINA), 283; cases de, 331
STEPHANUS ASENER, cavaller, 183
STEPHANUS ASNER [Fontova], 180 B
STEPHANUS MAURINUS [Castre], 216
STEPHANUS ORIOL [Tolba], 141
STEVAN DEL PALLER, 221
SUMELIUS [Eroles], 17
SUNGER GALIN, capmàs de, 112
SUNGERO [els Molins], difunt, 11
SUNGERO [Roda], difunt, 30
SUNIARIUS, comte de Pallars (948-1010) i comte consort de la Ribagorça, 17
SUNIARIUS [Eroles], 17
SUNIER MIRONS [Fontova], 180 B
SUNIERUS, monjo de Ripoll, 11
SUNIERUS DE CASTELLO GALEF [Castigaleu], 32
SUNILLUS [Eroles], 17
SUNNARIUS [Sant Esteve del Mall], 7
SUNNER TODRIGO [Orcau], 55
SUSANNA [Sant Esteve del Mall], 8

— T —

TARESA, vescomtessa, senyora a Uncastillo, 311, 315
TARIN [la Llitera], nebot de Galí Garcès, 105
TATILA [Avellana o Visallonga], 231
Tatila [els Molins], prevere, 11
TEDBAL, senyor d'Orcau, 54
TEDICHERO [Fornons] fill d'Eç, 20
TEDIOBALLO DE ORICALCO [Orcau?], 223
TEDLEN (o TEDLENT), marmessor, 44
TEDOTIS [Güel], 14
TEODILA [Campo], 4 (nota)
THANANI [Güel], muller de Ramió, 14
THODESENDA [Güel], muller d'Oderic (Hoderichus), 14
TICLO, senyora, 53
TIZON, marit de Tota, 299
TIZON, senyor a Montsó, 224, 249; senyor a Boïl, 277
TODERICCUS (o TODERICUS) [Güel], 14
TODERICUS [els Molins], difunt, germà d'Ényec, 11
TOLOMON, fill de Guillem, 186
TOMAS, mestre, capellà, escrivà, 298
TORRES, HIERONIMUS MARIA DE, bisbe de Lleida (Jeroni Maria de Torres, 1784-1816), 327
TOTA, comtessa, 7, 8, 27
TOTA, filla de Galí, 73
TOTA, muller de Tiçó, 299
TOTA [Barbastre], 160
TOTA [Vall de Benasc], 31
TRANSEVERUS, arxilevita, 23
TRASIVA [els Molins], muller de Lebs, 11
TUDIMIRUS [Eroles], 17

— U —

UBIRANA [Roda], difunta, 30
UBIRTINA [Güel], 14
UDDI [Aguilaniu i Jusseu], fill de Sabila, 10
UGO, cellerer, 264
UMBERT IOSBERT, 36
UMBERTUS, diaca, escrivà, 36
UNDISCHULUS [Montanyana], difunt, pare d'Ègica, 28
UNDISCULUS [els Molins], monjo, 11; germà d'Asner, 11
UNDISCOLUS [Montanyana], 28
UNIFRED (dubtós) DE SDOLOMADA [Güel], 347
UNIFREDUS, arxilevita, 23; sacerdot, 23
UNIFREDUS (o HUNIFREDUS), comte (Unifred II, 970-979), 7, 13, 73; vg. Hunifredus
UNNISCUL DE EXEIA [Merli], 250
URBANUS (URBANUS SECUNDUS), papa (Urbà II, 1088-1099), 136, 144, 145, 147, 148, 150, 155, 156, 158, 167, 180 B, 181 B, 190, 212, 312
URRACA [Barbastre], mare d'Urraca i muller de Manxa Eixemenons, 224
URRACHA [Barbastre], muller de Belasc Fortunyons d'Atos, 224

URRAKA (o URRACA), reina, muller d'Alfons I d'Aragó, 208 A, 208 B
URRATO [Ribagorça], 23
UVANE [Güel], 14
UVIRANA [Llastanosa], muller de Baró, 60

— V —

VALDIRO [Llastanosa], muller d'Anaja, 22
VARONE [Eroles], 17
VERNAT OGER, 183
VICTORIANE [Fontova], 180 B
VIDA GARSIA [Fontova], 180 B
VIDAL ALBI [Fontova], 180 B
VIDAL DOVAT [Fontova], 180 B
VIDAL GALIN [Fontova], 180 B
VIDIAN, prevere, 231
VIDIAN DE LA MILLERA, 252
VIDIANUS [Cornudella], 326
VILELM, fill de Baró At i de Bonadona, 69
VILELMUS MIRO DE FELEGARES, 70
VINCENT DE VALENTIA [la Llitera], almúnia, 105
VINCENTIUS, 211
VINCENTIUS, fill de Zacaries, escrivà, 93
VITA [Fontova], prevere, 180 B
VITA [Gavasa], presbiter, 135
VITA [Montclús], nebot de Savaxorda, germà de Ferro, 275
VITA D'ALIFRIDO [Montclús], 278
VITA OCULO NIGRO, 93
VITAL [Roda], 74
VITAL DE LA PALOMERA, 211
VITAL GALIN [Fontova], 180 B
VITALES [Güel], prevere, 14
VITALES DE VILLARE [Lasquarri], 76
VITALIS, 339
VITALIS, clergue, 93
VITALIS, merí, 93
VITALIS FROIEL, excusat, 83
VIVAS, sacerdot, 23
VIVO ADARRAO, 115

— W —

WIDO, cavaller, 162
WIELMUS, bisbe d'Urgell, 43
WIELMUS (o VUIELMUS) [Güel], fill d'Oriol, 14
WIELMUS ARNAL [Roda], 189
WIELMUS BERNARDUS, escrivà, 189
WIFRED SALA, 32
WIFREDUS, levita, 23; sacerdot, 23
WILELM FERRAN, 213
WILELM MIR, germà de Ramon Mir, 221
WILELMUS, 73
WILELMUS, bisbe de Comenge, 63
WILELMUS, sagristà de Sant Vicenç, 221
WILELMUS ARNALDI, sagristà de Sant Vicenç, 210, 211
WILELMUS (o GUIELMUS) ARNALLI DE GESTAL, 119
WILELMUS BONIFILII, prior de Roda, 332
WILELMUS PETRI, ardiaca de Roda i de Barbastre, 332
WILIELMUS, comte, 23, 24
WILIELMUS, levita, 23; sacerdot, 23
WILLELMUS, sacriste, 283
WILLELMUS ERMENGAUDI, 283
WILLELMUS PETRI, 283
WISKAFREDUS, sacerdot, 23
WITARDUS, sacerdot, escrivà, 23, 24
WUILLELMO ARNALDO, 178

— X —

XEMEN GARCEZ, senyor, 105
XEMEN SANÇ DE LOBERA [la Llitera], almúnia, 105
XEMEN SANÇ DE SALAMANCA (potser Salamanga) [la Llitera], almúnia, 105
XEMEN SANZ DE BELARTA [la Llitera], almúnia, 105
XEMENO ENECONES [Sobrarb], menestral, 133
XEMENO GALINDIZ, senyor, 93
XEMENO GARCEZ, senyor, 93; príncep a Montsó, 186

FUNDACIÓ NOGUERA

XEMENO LOPEZ, vassall, 93
XIMINO, abat de Sant Joan de la Penya, 306
XIMINO FERTUNIONS, senyor a Calassanç, 277
XIMINO SANGIÇ, merí, 215
XIMINUS, escrivà del rei, 316
XIPIELLO, IBEN, almúnia, 170

— Y —

YCHILA [Roda], prevere, 65
YNARDUS, 186
YOZPERTUS RAIMUNDI, germà de Rotllan o Rutiland, 135
YSAAC [Montclús], fill de Galef Mascarell, 278

— Z —

ZACERI AVINTENA [Barbastre], 224
ZAHADA, IBA, almúnia d', 171
ZAHARIE DE VILLA SALENSIS, pare de Vicenç escrivà, 93
ZAHET ABOLHACIN [Borja], 317
ZAMEGA, visir, 10
ZEQUODIN, senyor a Bolea, 303
ZIKRI IBN HALIDLU [Estada],100
ZULEMA IBN HABDILBAR [Estada],100

FUNDACIÓ NOGUERA

FUNDACIÓ
NOGUERA

Fundació Noguera, constituïda el 20 de juliol de 1976 pel notari de Barcelona Raimon Noguera Guzman

Antics presidents: Raimon Noguera Guzman
Lluís Figa i Faura
Josep M. Puig Salellas

Patronat

President: Joan J. López Burniol
Vocals: Robert Follia i Camps
Jordi Figa i López-Palop
Enric Brancós Núñez
Francesc-X. Francino i Batlle
Francesc Torrent i Cufí
Secretari: Lluís Jou i Mirabent
Director de Publicacions: Josep Maria Sans i Travé

Publicacions de la Fundació Noguera

Inventaris d'Arxius Notarials de Catalunya

— Vinyet Panyella: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Sitges*. Barcelona, 1981.

1. Antoni Jordà i Fernàndez: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Vilafranca del Penedès*. Barcelona, 1983.
2. Lluïsa Cases i Loscos: *Catàleg dels Protocols Notarials de Lleida*. Barcelona, 1983.
3. Lluïsa Cases i Loscos: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Tremp*. Barcelona, 1983.
4. Sebastià Bosom i Isern i Salvador Galceran i Vigué: *Catàleg dels Protocols de Puigcerdà*. Barcelona, 1983.
5. Pere Puig i Ustrell i Josep Sanllehí i Ubach: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Terrassa*. Barcelona, 1984.

6. Josefina MOLINERO: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Sabadell*. Barcelona, 1984.
7. Ramon PLANES I ALBETS: *Catàleg dels Protocols Notarials dels Arxius de Solsona*. Barcelona, 1985.
8. Montserrat CANELA I GARAYOA i Montse GARRABOU I PERES: *Catàleg dels Protocols de Cervera*. Barcelona, 1986.
9. Lluïsa CASES I LOSCOS i Imma OLLICH I CASTANYER: *Catàleg dels Arxius Notarials de Vic*. Barcelona, 1986.
10. Joan PAPELL I TARDIU: *Catàleg dels Protocols de Valls*. Barcelona, 1989.
11. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Barcelona*. Barcelona, 1990.
12. Albert TORRA PÉREZ i M. Luz RETUERTA JIMÉNEZ: *Catàleg dels Protocols Notarials de l'antic districte de Sant Feliu de Llobregat*. Barcelona, 1991.
13. Joan FARRÉ I VILADRICH: *Catàleg dels Protocols de Balaguer.* Barcelona, 1991.
14. J. M. PONS I GURI i Hug PALOU I MIQUEL: *Catàleg de l'Arxiu Històric Notarial d'Arenys de Mar.* Barcelona, 1992.
15. M. TORRAS, B. MASATS, R. VALDENEBRO, L. VIRÓS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Manresa*. Volum I. Barcelona, 1993.
16. M. TORRAS, B. MASATS, R. VALDENEBRO, L. VIRÓS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Manresa*. Volum II. Barcelona, 1993.
17. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Catàleg de l'Arxiu de Protocols del districte notarial de Sort.* Barcelona, 1995.
18. Anna SABANÉS ALBERICH: *Inventari de l'Arxiu de Protocols Notarials del Vendrell.* Barcelona, 1995.
19. Josep M. T. GRAU I PUJOL: *Catàleg del fons notarial del districte de Santa Coloma de Farners.* Barcelona, 1995.
20. M. A. ADROER I PELLICER, J. M. T. GRAU I PUJOL, J. MATAS I BALAGUER: *Catàleg dels Protocols del districte de Girona (I).* Barcelona, 1996.
21. Marta VIVES I SABATÉ: *L'Arxiu de Protocols del districte d'Igualada.* Barcelona, 1997.
22. Roser PUIG I TÀRRECH: *Catàleg dels protocols notarials dels antics districtes de Falset i Gandesa.* Barcelona, 2000.
23. Isabel COMPANYS I FARRERONS: *Catàleg dels protocols notarials de Tarragona (1472-1899).* Barcelona, 2000.
24. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segles XIII-XV.* Vol. I. Barcelona, 2001.
25. Rafel MESTRES I BOQUERA i Núria JORNET I BENITO: *Catàleg dels protocols notarials de Vilanova i la Geltrú.* Barcelona, 2001.
26. Joan FORT I OLIVELLA, Erika SERNA I COBA; Santi SOLER I SIMON: *Catàleg dels protocols del districte de Figueres (I).* Barcelona, 2001.
27. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVI.* Vol. II. Barcelona, 2003.
28. M. Àngels ADROER I PELLICER, Erika SERNA I COBA, Santi SOLER I SIMON: *Catàleg dels Protocols del districte de Figueres.* Vol. II. Barcelona, 2004.
29. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVII. 1601-1650*. Vol. III. Barcelona, 2004.
30. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVII. 1651-1700*. Vol. IV. Barcelona, 2006.
31. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVIII. 1701-1750*. Vol. V. Barcelona, 2009.

FUNDACIÓ

32. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVIII. 1751-1800*. Vol. VI. Barcelona, 2009.
33. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XIX. 1801-1862*. Vol. VII. Barcelona, 2012.
34. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XIX. 1863-1900*. Vol. VIII. Barcelona, 2013.
35. Marc AULADELL I AGULLÓ, Immaculada COSTA I VIARNÉS, Sílvia MANCEBO I GARCIA i Santi SOLER I SIMON: *Catàleg dels protocols del districte de la Bisbal d'Empordà (I)*. Barcelona, 2017.
36. Marc AULADELL I AGULLÓ, Immaculada COSTA I VIARNÉS, Sílvia MANCEBO I GARCIA i Santi SOLER I SIMON: *Catàleg dels protocols del districte de la Bisbal d'Empordà (II)*. Barcelona, 2017.
37. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XX. 1901-1940*. Vol. IX. Barcelona, 2019.

Textos i Documents

1. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. I. Barcelona, 1981.
2. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. II. Barcelona, 1982.
3. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. III. 1. Estudi jurídic. Barcelona, 1984.
4. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. III. 2. Diplomatari. Barcelona, 1984.
5. Antoni UDINA I ABELLÓ: *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. Barcelona, 1984.
6. Joan BASTARDAS I PARERA: *Usatges de Barcelona*. Barcelona, 1984 (2.ª edició 1991).
7. Josep Maria PONS GURI: *El Cartoral de Santa Maria de Roca Rossa*. Barcelona, 1984.
8. Jesús ALTURO I PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum I. Barcelona, 1985.
9. Jesús ALTURO I PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum II. Barcelona, 1985.
10. Jesús ALTURO I PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum III. Barcelona, 1985.
11. Arcadi GARCIA I SANZ i Josep Maria MADURELL I MARIMON: *Societats Mercantils a Barcelona*. Volum I. Barcelona, 1986.
12. Arcadi GARCIA I SANZ i Josep Maria MADURELL I MARIMON: *Societats Mercantils a Barcelona*. Volum II. Barcelona, 1986.
13. Tomàs de MONTAGUT I ESTRAGUÉS: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. Volum I. Barcelona, 1987.
14. Tomàs de MONTAGUT I ESTRAGUÉS: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. Volum II. Barcelona, 1987.
15. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. IV. Barcelona, 1987.
16. Josep Maria PONS I GURI: *Les col·leccions de costums de Girona*. Barcelona, 1988.
17. Pere PUIG I USTRELL, Teresa CARDELLACH I GIMÉNEZ, Montserrat ROYES I PIJOAN i Judit TAPIOLAS I BADIELLA: *Pergamins de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, 1279-1387*. Barcelona, 1988.

FUNDACIÓ NOGUERA

18. Josep FERNÀNDEZ I TRABAL i Joan FERNÀNDEZ I TRABAL: *Inventari dels pergamins del Fons Mercader - Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (segles XI-XVIII)*. Volum I. Barcelona, 1989.
19. Josep FERNÀNDEZ I TRABAL i Joan FERNÀNDEZ I TRABAL: *Inventari dels pergamins del Fons Mercader - Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (segles XI-XVIII)*. Volum II. Barcelona, 1989.
20. Josep M. PONS I GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum I. Barcelona, 1989.
21. Josep M. PONS I GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum II. Barcelona, 1989.
22. Josep M. PONS I GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum III. Barcelona, 1989.
23. J. M. PONS I GURI i Jesús RODRÍGUEZ BLANCO: *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric Municipal de Calella*. Barcelona, 1990.
24. Max TURULL I RUBINAT: *La configuració jurídica del municipi Baix-Medieval*. Barcelona, 1990.
25. María del Carmen ÁLVAREZ MÁRQUEZ: *La Baronia de la Conca d'Òdena*. Barcelona, 1990.
26. Margarida ANGLADA, M. Àngels FERNÁNDEZ i Concepció PETIT: *Els quatre llibres de la reina Elionor de Sicília a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona*. Barcelona, 1992.
27. Jordi ANDREU I DAUFÍ, Josep CANELA I FARRÉ i M. Àngels SERRA I TORRENT: *El llibre de comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle XV. Primer llibre memorial començat per la senyora dona Sanxa Ximenis de Fox e de Cabrera e de Navalles*. Barcelona, 1992.
28. Josep M. SANS I TRAVÉ: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*. Barcelona, 1992.
29. Montserrat BAJET I ROYO: *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del "Llibre de les Ordinations"*. Barcelona, 1994.
30. Josep HERNANDO: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XIV*. Volum I. Barcelona, 1995.
31. Josep HERNANDO: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XIV*. Volum II. Barcelona, 1995.
32. Maria Mercè COSTA I PARETAS: *La casa de Xèrica i la seva política en relació amb la monarquia de la Corona d'Aragó (segles XIII-XIV)*. Barcelona, 1998.
33. Antoni UDINA I ABELLÓ: *Els testaments dels comtes de Barcelona i dels reis de la Corona d'Aragó. De Guifré Borrell a Joan II*. Barcelona, 2001.
34. Ricardo CIERBIDE: *Edició crítica dels manuscrits catalans inèdits de l'orde de Sant Joan de Jerusalem (segles XIV-XV)*. Barcelona, 2002.
35. Agustí ALCOBERRO: *L'exili austriacista (1713-1747)*. Volum I. Barcelona, 2002.
36. Agustí ALCOBERRO: *L'exili austriacista (1713-1747)*. Volum II. Barcelona, 2002.
37. Josep Maria SANS I TRAVÉ: *El* Llibre Verd *del pare Jaume Pasqual. Primera història del monestir de Vallbona*. Barcelona, 2002.
38. Josep M. PONS I GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum IV. Barcelona, 2006.
39. José Enrique RUIZ-DOMÈNEC: *Quan els vescomtes de Barcelona eren. Història, crònica i documents d'una família catalana dels segles X, XI i XII*. Barcelona, 2006.
40. Eulàlia MIRALLES (ed.): Antoni VILADAMOR, *Història general de Catalunya*. Volum I. Barcelona, 2007.
41. Eulàlia MIRALLES (ed.): Antoni VILADAMOR, *Història general de Catalunya*. Volum II. Barcelona, 2007.

42. Josefina MUTGÉ I VIVES: *El monestir benedictí de Sant Pau del Camp de Barcelona a través de la documentació de cancelleria reial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1287-1510)*. Barcelona, 2008.
43. Rodrigue TRÉTON (ed.): *El llibre de les monedes de Barcelona i dels florins d'or d'Aragó. Compilació redactada per Jaume Garcia, arxiver reial de Barcelona, per a ús de la seca de Perpinyà*. Barcelona, 2009.
44. Joan PAPELL i TARDIU (ed.): *Compendium abreviatum. Còdex del monestir de Santa Maria de Santes Creus dels segles XV i XVI, de Fra Bernat Mallol i fra Joan Salvador.* Barcelona, 2009.
45. Montserrat DURAN PUJOL (ed.): *Llibre de la confraria y offici de perayres de la vila de Igualada, en lo qual estan continuadas las ordinacions y determinacions de dit offici, tretas del llibre de la confraria de perayres de la ciutat de Barcelona (1614-1887)*. Volum I. Barcelona, 2012.
46. Montserrat DURAN PUJOL (ed.): *Llibre de la confraria y offici de perayres de la vila de Igualada, en lo qual estan continuadas las ordinacions y determinacions de dit offici, tretas del llibre de la confraria de perayres de la ciutat de Barcelona (1614-1887)*. Volum II. Barcelona, 2012.
47. Carles DÍAZ MARTÍ (ed.): *La primera crònica del monestir de Sant Jeroni de la Murtra (1413-1604) de Francesc Talet.* Barcelona, 2013.
48. Joan FERRER I GODOY (ed.): *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Volum I. Barcelona, 2013.
49. Joan FERRER I GODOY (ed.): *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Volum II. Barcelona, 2013.
50. Rodrigue TRÉTON: *Liber Feudorum A. Les investigacions sobre els feus dels reis Jaume I i Jaume II de Mallorca 1263-1294 (Cerdanya, Capcir, Conflent, Vall de Ribes, Ripollès, Vallespir i vegueria de Camprodon)*. Volum I. Barcelona, 2013.
51. Rodrigue TRÉTON: *Liber Feudorum A. Les investigacions sobre els feus dels reis Jaume I i Jaume II de Mallorca 1263-1294 (Cerdanya, Capcir, Conflent, Vall de Ribes, Ripollès, Vallespir i vegueria de Camprodon)*. Volum II. Barcelona, 2013.
52. Jordi BOLÒS i Imma SÀNCHEZ-BOIRA: *Inventaris i encants conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida (segles XIV-XVI)*. Volum I. Barcelona, 2014.
53. Jordi BOLÒS i Imma SÀNCHEZ-BOIRA: *Inventaris i encants conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida (segles XIV-XVI)*. Volum II. Barcelona, 2014.
54. Jordi BOLÒS i Imma SÀNCHEZ-BOIRA: *Inventaris i encants conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida (segles XIV-XVI)*. Volum III. Barcelona, 2014.
55. Vicenç RUIZ GÓMEZ: *Els pergamins documentals de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (1142-1500)*. Barcelona, 2014.
56. Joan Maria QUIJADA BOSCH i Neus SÁNCHEZ PIÉ: *De Rebus Gestis Ecclesiae. Els llibres de notes del capítol catedral de Tarragona (1734-1930).* Barcelona, 2014.
57. Isabel COMPANYS FARRERONS i Montserrat SANMARTÍ ROSET: *El primer llibre d'inventaris i encants del notari de Tarragona Bernat Gendre (1577-1597)*. Barcelona, 2015.
58. Isabel COMPANYS FARRERONS i Montserrat SANMARTÍ ROSET: *El llibre segon d'inventaris i encants del notari de Tarragona Bernat Gendre (1579-1612)*. Barcelona, 2015.
59. Gaspar FELIU I MONTFORT: *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*. Volum I. Barcelona, 2016.
60. Gaspar FELIU I MONTFORT: *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*. Volum II. Barcelona, 2016.

Textos i Documents. "Maior"

1. Jesús MASSIP I FONOLLOSA i altres: *Costums de Tortosa*. Barcelona, 1996 (format 22 × 31 cm).
2. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Barcelona, 2001.

Estudis

1. AA. DD.: *Estudis sobre història de la Institució Notarial a Catalunya, en honor de Raimon Noguera*. Barcelona, 1988.
2. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*. I. Actes del Ir Simposi Internacional de 1990. Barcelona, 1991.
3. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*. II. Actes del IIn Simposi Internacional de 1991. Barcelona, 1992.
4. Ángel MARTÍNEZ SARRIÓN: *Monjos i clergues a la recerca del Notariat. Estudi dels documents llatins de l'abadia de Sankt Gallen (segles VIII-XII)*. Barcelona, 1992.
5. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *Ius proprium - Ius commune a Europa. El dret comú i Catalunya*, III. Actes del IIIr Simposi Internacional de 1992: *Homenatge al professor André Gouron amb motiu de la seva investidura com a Doctor Honoris Causa per la Universitat de Barcelona*. Barcelona, 1993.
6. Arcadi GARCIA I SANZ i Núria COLL I JULIÀ †: *Galeres mercants catalanes dels segles XIV i XV,* Barcelona, 1994.
7. AA. DD.: *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona, 1994.
8. Belén MORENO CLAVERÍAS: *La contractació agrària a l'Alt Penedès durant el segle XVIII. El contracte de rabassa morta i l'expansió de la vinya*. Barcelona, 1995.
9. Josep M. PUIG SALELLAS: *De remences a rendistes: els Salellas (1322-1935)*. Barcelona, 1996.
10. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, IV.* Actes del IVt Simposi Internacional de 1994: *Homenatge al professor Josep M. Gay Escoda*. Barcelona, 1995.
11. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, V.* Actes del Vè Simposi Internacional de 1995. Barcelona, 1996.
12. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, VI.* Actes del VIè Simposi Internacional de 1996. Barcelona, 1997.
13. Jaume CODINA: *Contractes de matrimoni al delta del Llobregat*. Barcelona, 1997.
14. Maria Adela FARGAS PEÑARROCHA: *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Barcelona, 1997.
15. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, VII.* Actes del VIIè Simposi Internacional de 1997. Barcelona, 1998.
16. Tomàs LÓPEZ PIZCUETA: *La Pia Almoina de Barcelona (1161-1350). Estudi d'un patrimoni eclesiàstic català baixmedieval*. Barcelona, 1998.
17. Josep M. CRUSELLES: *Els notaris de la ciutat de València. Activitat professional i comportament social a la primera meitat del segle XV*. Barcelona, 1998.
18. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, VIII*. Actes del VIIIè Simposi Internacional de 1998. Barcelona, 1999.

19. Josep SERRANO DAURA (ed.): *El territori i les seves institucions històriques.* Actes de les Jornades d'Estudi. Volum I. Barcelona, 1999.
20. Josep SERRANO DAURA (ed.): *El territori i les seves institucions històriques.* Actes de les Jornades d'Estudi. Volum II. Barcelona, 1999.
21. Anna RICH ABAD: *La comunitat jueva de Barcelona entre 1348 i 1391 a través de la documentació notarial.* Barcelona, 1999.
22. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya,* IX. Actes del IXè Simposi Internacional de 1999: *La família i el seu patrimoni.* Barcelona, 2000.
23. AA. DD.: *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català.* Barcelona, 2000.
24. Jordi FIGA I LÓPEZ-PALOP (ed.): *Miscel·lània Lluís Figa i Faura.* Barcelona, 2000.
25. Josep SERRANO I DAURA: *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova. Comandes de Miravet, d'Orta, d'Ascó i de Vilalba i baronies de Flix i d'Entença.* Volum I. Barcelona, 2000.
26. Josep SERRANO I DAURA: *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova. Comandes de Miravet, d'Orta, d'Ascó i de Vilalba i baronies de Flix i d'Entença.* Volum II. Barcelona, 2000.
27. Daniel PIÑOL I ALABART: *El notariat públic al Camp de Tarragona. Història, activitat, escriptura i societat (segles XIII-XIV).* Barcelona, 2000.
28. Maria VILAR I BONET: *Els béns del Temple a la Corona d'Aragó en suprimir-se l'orde,* Barcelona, 2000.
29. Cristina BORAU: *Els promotors de capelles i retaules en la Barcelona del segle XIV.* Barcelona, 2003.
30. Alfons ZARZOSO: *Medicina i Il·lustració a Catalunya.* Barcelona, 2004.
31. Santiago DE LLOBET MASACHS: *El matrimoni infantil a Catalunya i Europa*. Barcelona, 2005.
32. Joaquim ALBAREDA SALVADÓ: *El "cas dels catalans". La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*. Barcelona, 2005.
33. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ: *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*. Barcelona, 2006.
34. Imma PUIG ALEU: *Una visita pastoral al Baix Empordà als anys 1420-1423*. Barcelona, 2006.
35. Maria GARGANTÉ LLANES: *Arquitectura religiosa del segle XVIII a la Segarra i l'Urgell. Condicionants, artífexs i pràctica constructiva*. Barcelona, 2006.
36. Martín RODRIGO Y ALHARILLA: *Indians a Catalunya: capitals cubans en l'economia catalana* . Barcelona, 2007.
37. Victòria ALMUNI BALADA: *La catedral de Tortosa als segles del gòtic*, volum I, Barcelona, 2007.
38. Victòria ALMUNI BALADA: *La catedral de Tortosa als segles del gòtic*, volum II, Barcelona, 2007.
39. Nativitat CASTEJÓN DOMÈNECH: *Aproximació a l'estudi de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Repertori documental del segle XV.* Barcelona, 2007.
40. Jaume AUFERIL I BEA (ed.): Antoni VALLMANYA, *Poesies*. Barcelona, 2007.
41. Carles VELA I AULESA: *Especiers i candelers a Barcelona a la baixa edat mitjana. Testaments, família i sociabilitat,* Volum I, Barcelona, 2007.
42. Carles VELA I AULESA: *Especiers i candelers a Barcelona a la baixa edat mitjana. Testaments, família i sociabilitat,* Volum II, Barcelona, 2007.
43. Lluís MONJAS MANSO: *La reforma eclesiàstica i religiosa de la província eclesiàstica Tarraconense al llarg de la baixa edat mitjana*. Barcelona, 2008.
44. Joan SOLER I JIMÉNEZ: *La formació de la Pobla de Santa Pau a redós del castell dels barons (1248-1331).* Barcelona, 2008.

45. Jordi MORELLÓ BAGET: *Municipis sota la senyoria dels creditors de censals: la gestió del deute públic a la baronia de la Llacuna (segle XV)*. Barcelona, 2008.
46. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum I. Barcelona, 2008.
47. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum II. Barcelona, 2009.
48. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum III. Barcelona, 2009.
49. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum IV. Barcelona, 2009.
50. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum V. Barcelona, 2009.
51. Eduard MARTÍ FRAGA: *La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels Tres Comuns i del Braç Militar (1697-1714)*. Barcelona, 2009.
52. Roser SABANÉS I FERNÁNDEZ: *Els concilis ilerdenses de la província eclesiàstica Tarraconense a l'edat mitjana (546-1460)*. Barcelona, 2009.
53. Xavier SOLÀ I COLOMER: *El monestir de Santa Maria d'Amer a l'època moderna: religió, cultura i poder. De la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592-1835)*. Volum I. Barcelona, 2010.
54. Xavier SOLÀ I COLOMER: *El monestir de Santa Maria d'Amer a l'època moderna: religió, cultura i poder. De la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592-1835)*. Volum II. Barcelona, 2010.
55. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ: *La mitjana noblesa catalana a la darreria de l'etapa foral*. Barcelona, 2010.
56. Manuel GÜELL: *Els Margarit de Castell d'Empordà. Família, noblesa i patrimoni a l'època moderna*. Barcelona, 2011.
57. Josep M. GIRONELLA I GRANÉS: *Els molins i les salines de Castelló d'Empúries al segle XIV. La mòlta de cereals, el batanatge de teixits i l'obtenció de sal en una vila catalana baixmedieval.* Barcelona, 2010.
58. Llorenç FERRER I ALÒS: *Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*. Barcelona, 2011.
59. Elvis MALLORQUÍ: *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII-XIV*. Barcelona, 2011.
60. Jordi ROCA VERNET: *La Barcelona revolucionària i liberal: exaltats, milicians i conspiradors*. Barcelona, 2011.
61. Josep CAPDEFERRO PLA: *Ciència i experiència. El jurista Fontanella (1575-1649) i les seves cartes*. Barcelona, 2012.
62. Montserrat RICHOU I LLIMONA: *La terra, la família i la mort al Baix Maresme (1348-1486)*. Barcelona, 2012.
63. Pere GIFRE RIBAS: *Els senyors útils i propietaris de mas. La formació històrica d'un grup social pagès (vegueria de Girona, 1486-1730)*. Barcelona, 2012.
64. Elisa BADOSA I COLL †: *La Barcelona del barroc a través d'una família de comerciants: els Amat*. Barcelona, 2012.
65. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ: *Felip IV i Catalunya*. Barcelona, 2013.
66. Jaume FULLOLA FUSTER: *Mequinensa: de l'aïllament agrari a l'eclosió minera*. Barcelona, 2013.

FUNDACIÓ VICENS VIVES

67. Vicent BAYDAL SALA: *Guerra, relacions de poder i fiscalitat negociada: els orígens del contractualisme al regne de València (1238-1330)*. Barcelona 2014.
68. Lluïsa PLA I TOLDRÀ: *Els Girona. La gran burgesia catalana del segle XIX*. Barcelona, 2014.
69. Francesc AMORÓS I GONELL: *La Guerra de Successió i l'Orde de Malta a Catalunya. Política, finances i llinatges: 1700-1715*. Barcelona, 2014.
70. Adrià CASES IBÁÑEZ: *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*. Barcelona, 2015.
71. Ivan ARMENTEROS MARTÍNEZ: *L'esclavitud a la Barcelona del Renaixement (1479-1516). Un port mediterrani sota la influència del primer tràfic negrer*. Barcelona, 2015.
72. Albert ESTRADA-RIUS: *La Casa de la Moneda de Barcelona. Les seques reials i els col·legis d'Obrers i de Moneders a la Corona d'Aragó (1208-1714)*. Barcelona, 2015.
73. Joan-Xavier QUINTANA I SEGALÀ: *Notaris carlins a Catalunya (1833-1840)*. Barcelona, 2016.
74. Margarita COSTA TROST: *Ramon Frederic Vilana-Perlas i Camarasa, marquès de Rialp, i el Regomir de Barcelona*. Barcelona, 2016.
75. Xevi CAMPRUBÍ: *L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps*. Barcelona, 2018.
76. Judit VIDAL BONAVILA: *L'aprofitament del mar en els segles XVI i XVII: estudi comparatiu de les almadraves de la Corona d'Aragó*. Barcelona, 2018.
77. Salvatore MARINO: *El* Memorial dels Infants. *Edició crítica d'una font per a l'estudi de la infància a la Barcelona del segle XV*. Barcelona, 2019.
78. Josep SAN RUPERTO ALBERT: *Emprenedors transnacionals. Les trajectòries econòmiques i d'ascens social dels Cernezzi i Odescalchi a la Mediterrània occidental (ca. 1590-1689)*. Barcelona, 2019.
79. Albert REIXACH SALA: *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*. Volum I. Barcelona, 2019.
80. Albert REIXACH SALA: *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*. Volum II. Barcelona, 2019.
81. Albert MARTÍNEZ I ELCACHO: *Les argenteres de Falset (1342-1358). Gestió, control i registre de l'explotació minera i metal·lúrgica de la plata a la Catalunya medieval*. Barcelona, 2019.
82. Carles DÍAZ MARTÍ: *El primer segle dels jerònims a Catalunya. Sant Jeroni de la Vall d'Hebron i Sant Jeroni de la Murtra (1393-1500)*. Barcelona, 2019.
83. Xavier PONS CASACUBERTA: *La societat jueva conversa a la Barcelona baixmedieval, 1391-1440*. Barcelona, 2020.

Acta Notariorum Cataloniae

1. Laureà PAGAROLAS I SABATÉ: *El protocol del notari Bonanat Rimentol de 1351*. Barcelona, 1991.
2. Pere PUIG I USTRELL: *Capbreu primer de Bertran acòlit, notari de Terrassa, 1237-1242*. Volum I. Barcelona, 1992.
3. Pere PUIG I USTRELL: *Capbreu primer de Bertran acòlit, notari de Terrassa, 1237-1242*. Volum II. Barcelona, 1992.
4. J. HERNANDO, J. FERNÀNDEZ, J. GÜNZBERG: *Liber examinationis notariorum civitatis Barchinone (1348-1386)*. Barcelona, 1992.

5. G. GONZALVO, M. C. COLL, O. SAMPRÓN: *El protocol del notari Pere de Folgueres (1338)*. Barcelona, 1996.
6. Rafael GINEBRA I MOLINS: *El Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*. Volum I. Barcelona, 1998.
7. Rafael GINEBRA I MOLINS: *El Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*. Volum II. Barcelona, 1998.
8. Miquel FORRELLAD SOLÀ: *Manual de Francesc Ajac, notari de Sabadell, 1400-1402*. Barcelona, 1998.
9. M. C. COLL, X. CAZENEUVE, J. HERNANDO: *El manual de Joan de Cabreny (1385-1386)*. Barcelona, 1999.
10. Rafel GINEBRA I MOLINS, Anna Maria DE ROCAFIGUERA I GARCIA, Jordi VILAMALA I SALVANS: *El manual de 1641 de Joan Francesc Torrellebreta, notari de Vic*. Barcelona, 2001.
11. Joan PAPELL I TARDIU: *El manual de les escriptures públiques d'Ignasi Cases i Ferrer, notari de Valls (1790-1791)*. Volum I. Barcelona, 2001.
12. Joan PAPELL I TARDIU, *El manual de les escriptures públiques d'Ignasi Cases i Ferrer, notari de Valls (1790-1791)*. Volum II. Barcelona, 2001.
13. Miquel TORRAS I CORTINA: *El manual del notari Pere Pau Solanelles de l'escrivania pública d'Igualada (1475-1479)*. Volum I. Barcelona, 2003.
14. Miquel TORRAS I CORTINA: *El manual del notari Pere Pau Solanelles de l'escrivania pública d'Igualada (1475-1479)*. Volum II. Barcelona, 2003.
15. Joan PEYTAVÍ DEIXONA: *El manual de 1700 de Jaume Esteve, notari de Perpinyà*. Barcelona, 2004.
16. Teresa ALEIXANDRE I SEGURA: *El Liber Iudeorum núm. 90 de l'Aleixar*. Barcelona, 2004.
17. Hug PALOU i MIQUEL: *Els* libri notularum *de Santa Coloma de Queralt (1240-1262)*. Volum I. Barcelona, 2009.
18. Hug PALOU i MIQUEL: *Els* libri notularum *de Santa Coloma de Queralt (1240-1262)*. Volum II. Barcelona, 2009.
19. Isabel COMPANYS I FARRERONS: *El protocol de 1850 del notari de Reus Francesc Sostres i Soler i del seu connotari Magí Sostres i Torra, naturals de Calaf*. Volum I. Barcelona, 2009.
20. Isabel COMPANYS I FARRERONS: *El protocol de 1850 del notari de Reus Francesc Sostres i Soler i del seu connotari Magí Sostres i Torra, naturals de Calaf*. Volum II. Barcelona, 2009.
21. Pilar MEILÁN CAMPO: *Manual de Marina de Josep Serra, notari de Mataró (1774-1775)*. Barcelona, 2010.
22. Rubén MOLINA I CAMPOY i Aymat CATAFAU CASTELLET: *La nòtula del notari Bernat Frigola de Cotlliure*. Barcelona, 2011.
23. Carme MUNTANER I ALSINA: *El Manual de Joan Pau Ferrer i Sala, notari de Sitges (1794-1796)*. Volum I. Barcelona, 2013.
24. Carme MUNTANER I ALSINA: *El Manual de Joan Pau Ferrer i Sala, notari de Sitges (1794-1796)*. Volum II. Barcelona, 2013.
25. Ricard Jordi BAÑÓ I ARMIÑANA*: Un notal alcoià dels anys 1296-1303*. Barcelona, 2013.
26. Joan SALVADÓ I MONTORIOL: *Vintè manual de Francesc Duran, notari de Barcelona. 1714*. Barcelona, 2014.
27. Albert RUBIÓ I SERRAT i Rafel GINEBRA I MOLINS: *El manual onzè d'Antoni Bosch, notari de Vic, de 1713-1714*. Barcelona, 2014.
28. Roser PUIG I TÀRRECH: *El manual de 1780 de Josep Clot Blet, notari de Reus*. Barcelona, 2015.

Llibres de Privilegis

1. Max TURULL I RUBINAT, Montserrat GARRABOU I PERES, Josep HERNANDO I DELGADO i Josep M. LLOBET I PORTELLA: *Llibre de Privilegis de Cervera, 1182-1456*. Barcelona, 1991.
2. J. VALLÉS, J. VIDAL, M. C. COLL i J. M. BOSCH: *El Llibre Verd de Vilafranca.* Volum I. Barcelona, 1992.
3. J. VALLÉS, J. VIDAL, M. C. COLL i J. M. BOSCH: *El Llibre Verd de Vilafranca.* Volum II. Barcelona, 1992.
4. Antoni MAYANS I PLUJÀ i Xavier PUIGVERT I GURT: *Llibre de Privilegis d'Olot (1315-1702)*. Barcelona, 1995.
5. Marc TORRAS I SERRA: *Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*. Barcelona, 1996.
6. G. GONZALVO, J. HERNANDO, F. SABATÉ, M. TURULL i P. VERDÉS: *Els llibres de privilegis de Tàrrega (1058-1473)*. Barcelona, 1997.
7. Christian GUILLERÉ: *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533).* Barcelona, 2000.
8. Griselda JULIOL I ALBERTÍ: *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*. Barcelona, 2001.
9. Antoni COBOS FAJARDO: *Llibre de Privilegis de la vila de Figueres (1267-1585)*. Barcelona, 2004.
10. Teresa CARDELLACH I GIMÉNEZ, Pere PUIG I USTRELL, Vicenç RUIZ I GÓMEZ i Joan SOLER I JIMÉNEZ: *Llibre de privilegis de la vila i el terme de Terrassa (1228-1652)*, Barcelona, 2006.
11. Anna GIRONELLA DELGÀ: *Llibre groc de la ciutat de Girona.* Barcelona, 2007.
12. Joan VILLAR I TORRENT: *Llibre de privilegis de Palafrugell (1250-1724)*. Barcelona, 2007.
13. Sebastià BOSOM i Susanna VELA: *Llibre de privilegis de la vila de Puigcerdà.* Barcelona, 2007.
14. Sebastià BOSOM i Susanna VELA: *Llibre de les provisions reials de la vila de Puigcerdà.* Barcelona, 2009.
15. Vicent GARCIA EDO: *El Llibre Verd de Perpinyà (segle XII-1395).* Barcelona, 2010.
16. Jesús RODRÍGUEZ BLANCO i Alexis SERRANO MÉNDEZ: *Els llibres de privilegis i canalars de Mataró (1294-1819)*. Barcelona, 2020.

Diplomataris

1. Josep Maria MARQUÈS: *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*. Volum I. Barcelona, 1993.
2. Josep Maria MARQUÈS: *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*. Volum II. Barcelona, 1993.
3. Pau MORA - Lorenzo ANDRINAL: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de La Real de Mallorca, 1361-1386.* Volum I. Barcelona, 1993.
4. Pau MORA - Lorenzo ANDRINAL: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de La Real de Mallorca, 1361-1386.* Volum II. Barcelona, 1993.
5. Maria PARDO I SABARTÉS: *Mensa episcopal de Barcelona (878-1299).* Barcelona, 1994.
6. Albert BENET I CLARÀ: *Diplomatari de la Ciutat de Manresa (segles IX-X)*. Barcelona, 1994.
7. Esteve PRUENCA I BAYONA: *Diplomatari de Santa Maria d'Amer.* Barcelona, 1995.
8. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles X i XI.* Volum I. Barcelona, 1995.

9. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles x i xi*. Volum II. Barcelona, 1995.
10. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles x i xi*. Volum III. Barcelona, 1995.
11. Antoni VIRGILI: *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*. Barcelona, 1997.
12. Josep M. MARQUÈS: *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*. Barcelona, 1997.
13. Ramon MARTÍ: *Col·lecció diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*. Barcelona, 1997.
14. Xavier PÉREZ I GÓMEZ: *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (segles x-xii)*. Barcelona, 1998.
15. Andreu GALERA I PEDROSA: *Diplomatari de la vila de Cardona (anys 966-1276)*. Barcelona, 1998.
16. Ramon SAROBE: *Col·lecció diplomàtica de la Casa del Temple de Gardeny (1070-1200)*. Volum I. Barcelona, 1998.
17. Ramon SAROBE: *Col·lecció diplomàtica de la Casa del Temple de Gardeny (1070-1200)*. Volum II. Barcelona, 1998.
18. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum I. Barcelona, 1999.
19. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum II. Barcelona, 1999.
20. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum III. Barcelona, 1999.
21. Jesús ALTURO I PERUCHO: *Diplomatari d'Alguaire i del seu monestir santjoanista de 1076 a 1244*. Barcelona, 1999.
22. M. Josepa ARNALL I JUAN: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*. Volum I. Barcelona, 2000.
23. M. Josepa ARNALL I JUAN: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*. Volum II. Barcelona, 2000.
24. Pere PUIG, Vicenç RUIZ i Joan SOLER: *Diplomatari de Sant Pere i Santa Maria d'Ègara. Terrassa, 958-1207*. Barcelona, 2001.
25. Antoni VIRGILI (ed.): *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1193-1212). Episcopat de Gombau de Santa Oliva*. Barcelona, 2001.
26. Antoni BACH I RIU: *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*. Volum I. Barcelona, 2002.
27. Antoni BACH I RIU: *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*. Volum II. Barcelona, 2002.
28. Josep M. PONS I GURI i Hug PALOU I MIQUEL: *Un cartoral de la canònica agustiniana de Santa Maria del castell de Besalú (segles x-xv)*. Barcelona, 2002.
29. Manuel PASTOR I MADALENA: *El cartulari de Xestalgar: memòria escrita d'un senyoriu valencià*. Barcelona, 2004.
30. M. Josepa ARNALL I JUAN: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1517-1713)*. Volum III. Barcelona, 2005.
31. M. Josepa ARNALL I JUAN: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1517-1713)*. Volum IV. Barcelona, 2005.
32. Arxiu Municipal de Girona: *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1862)*. Volum I. Barcelona, 2005.

33. Arxiu Municipal de Girona: *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1862)*. Volum II. Barcelona, 2005.
34. Arxiu Municipal de Girona: *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1862)*. Volum III. Barcelona, 2005.
35. Joan PAPELL I TARDIU: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)*. Volum I. Barcelona, 2005.
36. Joan PAPELL I TARDIU: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)*. Volum II. Barcelona, 2005.
37. Josep BAUCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum I. Barcelona, 2006.
38. Josep BAUCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum II. Barcelona, 2006.
39. Josep BAUCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum III. Barcelona, 2006.
40. Josep BAUCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum IV. Barcelona, 2006.
41. Josep BAUCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum V. Barcelona, 2006.
42. Jordi BOLÒS: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Serrateix (segles X-XV)*. Barcelona, 2006.
43. Joan FERRER i GODOY: *Diplomatari del monestir de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)*. Barcelona, 2009.
44. Irene LLOP (ed.): *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres*. Volum I. Barcelona, 2009.
45. Irene LLOP (ed.): *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres*. Volum II. Barcelona, 2009.
46. Josep Maria MARQUÈS i PLANAGUMÀ: *El* Cartoral de Rúbriques Vermelles *de Pere de Rocabertí, bisbe de Girona (1318-1324)*. Barcelona, 2009.
47. Jordi BOLÒS: *Diplomatari del monestir de Sant Pere de la Portella*. Barcelona, 2009.
48. Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Volum I. Barcelona, 2010.
49. Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Volum II. Barcelona, 2010.
50. Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Volum III. Barcelona, 2010.
51. Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Volum IV. Barcelona, 2010.
52. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdéu*. Volum I. Barcelona, 2010.
53. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdéu*. Volum II. Barcelona, 2010.

FUNDACIÓ NOGUERA

54. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdéu*. Volum III. Barcelona, 2010.
55. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdéu*. Volum IV. Barcelona, 2010.
56. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdéu*. Volum V. Barcelona, 2010.
57. Ernest BELENGUER CEBRIÀ (ed.): *Col·lecció documental del regnat de Ferran II i la ciutat de València (1479-1516)*. Volum I. Barcelona 2011.
58. Ernest BELENGUER CEBRIÀ (ed.): *Col·lecció documental del regnat de Ferran II i la ciutat de València (1479-1516)*. Volum II. Barcelona 2011.
59. Jesús ALTURO I PERUCHO: *Diplomatari d'Alguaire i del seu monestir duple de l'orde de Sant Joan de Jerusalem (1245-1300)*. Barcelona, 2010.
60. Ramon CHESÉ LAPEÑA (ed.): *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*. Volum I. Barcelona, 2011.
61. Ramon CHESÉ LAPEÑA (ed.): *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*. Volum II. Barcelona, 2011.
62. STEFANO M. CINGOLANI: *Diplomatari de Pere I el Gran. 1. Cartes i Pergamins (1258-1285)*. Barcelona, 2011.
63. Pere PUIG I USTRELL, Vicenç RUIZ I GÓMEZ, Joan SOLER JIMÉNEZ, Alan CAPELLADES I RIERA: *Diplomatari de Sant Pere d'Ègara i Santa Maria de Terrassa, 1203-1291*. Barcelona, 2013.
64. Elvis MALLORQUÍ GARCIA: *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Galligants (911-1300)*. Volum I. Barcelona, 2013.
65. Elvis MALLORQUÍ GARCIA: *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Galligants (911-1300)*. Volum II. Barcelona, 2013.
66. Pere PUIG I USTRELL, Javier ROBLES I MONTESINOS, Vicenç RUIZ I GÓMEZ, Joan SOLER I JIMÉNEZ, Alan CAPELLADES I RIERA: *Diplomatari de Sant Llorenç del Munt, 1101-1230*. Barcelona, 2013.
67. Elvis MALLORQUÍ GARCIA: *Col·lecció diplomàtica dels Cartellà, cavallers de Maçanet de la Selva (1106-1301)*. Barcelona, 2015.
68. Stefano M. CINGOLANI: *Diplomatari de Pere el Gran. 2. Relacions internacionals i política exterior (1260-1285)*. Barcelona, 2015.
69. Sergi GRAU TORRAS, Eduard BERGA, Stefano M. CINGOLANI: *L'herètica pravitat a la Corona d'Aragó: documents sobre càtars, valdesos i altres heretges (1155-1324)*. Volum I. Barcelona, 2015.
70. Sergi GRAU TORRAS, Eduard BERGA, Stefano M. CINGOLANI: *L'herètica pravitat a la Corona d'Aragó: documents sobre càtars, valdesos i altres heretges (1155-1324)*. Volum II. Barcelona, 2015.
71. Francesc RODRÍGUEZ BERNAL: *Col·lecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*. Barcelona, 2016.
72. Javier ESCUDER (ed.): *Diplomatari de Santa Maria de les Franqueses, 1075-1298*. Barcelona, 2016.
73. Tilmann SCHMIDT, Roser SABANÉS I FERNÁNDEZ (eds.): *Butllari de Catalunya: documents pontificis originals conservats als arxius de Catalunya (1198-1417)*. Volum I. Barcelona, 2016.
74. Tilmann SCHMIDT, Roser SABANÉS I FERNÁNDEZ (eds.): *Butllari de Catalunya: documents pontificis originals conservats als arxius de Catalunya (1198-1417)*. Volum II. Barcelona, 2016.
75. Tilmann SCHMIDT, Roser SABANÉS I FERNÁNDEZ (eds.): *Butllari de Catalunya: documents pontificis originals conservats als arxius de Catalunya (1198-1417)*. Volum III. Barcelona, 2016.

FUNDACIÓ

76. Antoni VIRGILI, Josep Maria ESCOLÀ, Manel PICA, Montserrat ROVIRA: *Diplomatari de la catedral de Tortosa. Episcopats de Ponç de Torrella (1212-1254) i Bernat d'Olivella (1254-1272)*. Volum I. Barcelona, 2018.
77. Antoni VIRGILI, Josep Maria ESCOLÀ, Manel PICA, Montserrat ROVIRA: *Diplomatari de la catedral de Tortosa. Episcopats de Ponç de Torrella (1212-1254) i Bernat d'Olivella (1254-1272)*. Volum II. Barcelona, 2018.
78. Irene BRUGUÉS, Núria JORNET i Coloma BOADA (dirs.), Carme MUNTANER, Jordi CASALS: *Diplomatari de la col·lecció de pergamins del monestir de Santa Clara de Barcelona (1039-1241)*. Barcelona, 2020.
79. Robert ÀLVAREZ: *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (916-1450)*. Volum I. Barcelona, 2020.
80. Robert ÀLVAREZ: *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (916-1450)*. Volum II. Barcelona, 2020.
81. Jordi BOLÒS, *Col·lecció diplomàtica de l'Arxiu Capitular de Lleida. Primera part. Documents de les seus episcopals de Roda i de Lleida (fins a l'any 1143)*. Volum I. Barcelona, 2021.
82. Jordi BOLÒS, *Col·lecció diplomàtica de l'Arxiu Capitular de Lleida. Primera part. Documents de les seus episcopals de Roda i de Lleida (fins a l'any 1143)*. Volum II. Barcelona, 2021.

FUNDACIÓ NOGUERA

FUNDACIÓ
NOGUERA